

במסכת

סוכה

תוכן הענינים

מפתחות	א.....
סימן א	שיעור גובה ורוחב הסוכה..... כב
סימן ב	דיני דפנות..... נד
סימן ג	בפסול סכך פסול ואויר ונסרים..... קכא
סימן ד	בדין צלתה וחמתה ותחת האילן ותחת סוכה..... קעב
סימן ה	בדין חבוט, ובדין מעובה כמין בית ובשיעור אויר..... רטו
סימן ו	בדין מעמיד, ובדין סוכה שאינה ראויה לשבעה..... רלג
סימן ז	בדין נויי סוכה, ובדין תעשה ולא מן העשוי, ובדין כמין צריף..... רנט
סימן ח	בדיני לולב..... רפ
סימן ט	בדיני הדס וערבה..... שטו
סימן י	בדיני אתרוג קמא..... שנו
סימן יא	בדיני אתרוג..... שפה

סימן יב בענין הפסק בברכת המצות.....תה

סימן יג הערות לפו"ר ע"ס המסכת.....תלג

בסוגיא דלבו רואה את הערוה, ובשוכב בכילה ומוציא ראשו
חוץ לכילה.....תמא
בדיני יחוד.....תסב
בפטור מצטער ואכילת עראי.....תסו
בענין היסח הדעת בתפילין.....תעד
בעניני חנטה ולקיטה.....תפט
במינים הקדושים בקדושת שביעית ובדין הנאתו וביעורו שוה.....תעב
בענין דמי שביעית.....תק

שיעורים

א. אותו טפח היכן מעמידו.....תקט
ב. סוכה העשויה כמבוי.....תקכד
ג. צורת הפתח בדופן שלישית.....תקכה
ד. מיגו דהויא דופן (א).....תקכח
ה. עומד מרובה ולבוד.....תקכט
ו. מיגו דהויא דופן (ב).....תקלא
ז. דין פסל.....תקלב
ח. סכך פסול ואויר.....תקלג
ט. סוכה תחת האילן.....תקלח
י. פרוץ כעומד וצילתה מרובה.....תקמא
יא. תעשה ולא מן העשוי.....תקמג

מפתחות

סימן א

שיעור גובה ורוחב הסוכה

גובה הסוכה

א. שם מ"ש גבי סוכה כו' דתני תקנתא, בביאור התקנתא דימעט דהיינו שיגבי' עפר מלמטה. שם סוכה דאו' תני פסולה. שם סוכה דנפיש מילתה כו'.

ב. שם מנה"מ אמר רבה כו'. שם ר"ז אמר מהכא כו' בקו' תו' מ"ט לא נבעי סכך שמגין ממטר. שם א"ל אביי אלא מעתה כו' בעשירות קרניים כו'.

ג. שם הכא דל דפנות ליכא צל סוכה. שם ב' מח' בשאין בה אלא ד"א כו' בביאור הדברים. ביאור אחר בהא דלמעלה מכ' ליכא צל סוכה. שם תוד"ה יש בדברי התשב"ץ והמהרש"א על תו' שגם פחות מד"א משערינן לפי חשבון.

ד. שם ור"י מכשיר עד ארבעים וחמשים האם רק עד ארבעים וחמשים – ולענין נר חנוכה. ביאור פלוגתא רבנן ור"י אליבא דר' זירא. ביאור פלוגתאן אליבא דרבא.

ה. שם כמאן דלא כחד, מ"ט מוכרח כן, ומהו באמת טעמיה דר"ח. בפרתו' דהוי כלול ש"ת. שם בשלמא דר' יאשיה פליגא כו'.

ו. ב' א' א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה כו' בביאור הדברים. מ"ט נקט אביי מחיצות ברזל ולא אבנים. שם תוד"ה כי בקו' תו' למה גשמים בחג סימן קללה.

ז. שם ב' ור"ז א"כ לימא קרא כו' ובביאור דרשא דר"ז מקרא דסוכה תיהי' וגו'. בקושיית תו' מ"ט לא אמרו דרבא לא תי' כר"ז משום קו' דאביי.

ח. שם וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא בה עינא לסכך בגדר דפנות מגיעות לסכך דמהני להכשיר למעלה מכ'. האם גם במבוי מהני דפנות מגיעות.

ט. עירובין ג' א' מקצת סכך בתוך עשרים כו' בפשוטו הנידון במקצת סכך למעלה מכ' היינו כשאותו ענף עצמו נראה בתוך כ' ולא בב' שורות סכך. בתו' סוכה ב' א' דהנידון לפסול מקצת למעלה מכ' אינו אלא מדרבנן. יתכן שאף בכמה ענפים זע"ג זה כשר כל שנראה כסכך אחד. תוד"ה אי, מפרש ר"י כו' שם בא"ד אבל קשה דגבי הוצין כו'. שם גמ' סוכה דליחיד כו' ביאור סברות האמוראים לחלק בין סוכה למבוי.

י. שם רבא אמר זה וזה כשר כו' ביאור דיוק רבא להכשיר בין בסוכה בין במבוי. בהא דנמצא שברוב הסוכה יש חלל יותר מכ'. מקצת סכך בתוך י' טפחים פשוט שפסולה. שם ב' תוד"ה חלל, וברין האם שייך להחשיב הוצין כעיקר הסכך, ועי"ז להכשיר הוצין שיוורדים מהם, וברא"ש ורמב"ן בזה.

יא. בקו' הר"ן סוכה ד' א' מ"ט מקצת הוצין בתוך כ' לא מהני כמקצת סכך תוך כ'. בדברי המג"א בקו' הר"ן. בשיעור הסכך שצריך להיות בתוך כ'.

יב. סוכה ז' ב', כולוהו ס"ל סוכה דירת קבע איך הוכיחו בגמ' דעת ר' יהודה דסוכה דירת קבע.

יג. ג' א' לקיטוניות שבה. שם בניה גבה הוי יתבי. בטעמיהו דרבנן לרבה ורבא.

רוחב הסוכה

יד. שם דילמא בסוכה גדולה פליגי ביאור הס"ד דפליגי ב"ש ובי"ה רק בסוכה גדולה. מ"ט נשנו שתי המחלוקות כאחת אם הם ב' מחלוקות שונות. בישוב הלשון לא קיימת מצות סוכה מימך. האם ב"ה עצמם היו מסופקים איך ה' המעשה וברעת ר"י בן החורנית. ר"י בן החורנית סבר כב"ש או כב"ה. הרא"ם מעובדא דר"י בן החורנית שעשה כב"ש לא עשה כלום. החילוק להלכה בין סוכה קטנה לגדולה.

טו. בפסק הרי"ף כב"ש בתוריייהו, דחד טעמא נינהו. בדין סוכה קטנה שנתן שולחנו בגדולה הפתוחה

לה. איך מפרש אביי טעמייהו דב"ש. ויתכן דלהלכה קיי"ל כב"ש וכטעמי דאביי.

טז. הירושלמי מפרש מתני' רק בסוכה קטנה. עוד בדברי הירושלמי במה נחלקו ב"ש וב"ה אם אמרו לו דבר או לא.

יז. ג' א' אפי' אינה מחזקת כו' מבואר דשיעור סוכה לפי אדם בינוני. מ"ט לא סגי בו' על ז'. בדין מקצת שולחנו בסוכה ומקצתו בבית.

יח. במש"כ המג"א דסוכה גדולה שיש בה קרן פחות מזע"ז אסור לישב שם. עוד אופנים שיל"ד בקרן פחותה מזע"ז.

דברים הממעטים משיעור הסוכה

יט. ד' א' ואע"ג דבטליניהו כו' ביאור ענין ביטול בעפר ותבן. מהו עפר ותבן סתם. מ"ט בכרים וכסתות אמרי' בטלה דעתו. שם וכ"ש עפר כו', ובדין עפר ואין עתיד לפנותו. שם ר"י אומר כו' מ"ט תלי פסולא דתבן בעפר. לרש"י דביטלו היינו לז' ימים איך יפרש סוגי' דעירובין. בראיית הרא"ש לפרש"י. תוד"ה בית, והא דפשיטא לן כו'. בדין אם הביטול הוא לעולם בדעת תו' ולהלכה. הערות בדברי המשנ"ב סי' תרל"ג.

כ. ביאור החידוש להכשיר ד' א' והוצין יורדין בתוך כ' אמה, בזה. שם סבר אביי למימר כו'.

כא. י' ב' אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה, החילוק בין נויי סוכה מן הצד לגובה. ביאור הא דקרי להוצין יורדין דירה סרוחה. בגדר מן הצד. בבה"ל סי' תרל"ד בנדון האם מן הצד ממעטין הוי דאורייתא או דרבנן. שם בבה"ל, בד"ה אותה. בשעה"צ בדין נוי שראוי לסכך ובירושלמי בזה. בבה"ל ד"ה לא, בדין האם שטיחים ממעטים מכ'.

כב. ד' א' היתה גבוהה מכ' אמה כו' מה החידוש דמהני איצטבא למעטה מכ'. מ"ט הוצרך לאשמועי' לכל האצטבאות. אין החידוש להכשיר כל הסוכה מדין פסל. דקדוק הלשון ויש בה הכשר סוכה. בישוב הרא"ש לפרש"י. בדעת הרי"ף והרמב"ם אם כשרה כל הסוכה. לענין הלכה יש להחמיר.

כג. שם דאמרי' דופן עקומה, בשורש דין דופן עקומה. שם מ"ד התם הוא דחויא לדופן. שם אבל כל רוח ורוח כו' בבאור החידוש דאמרי' דו"ע לכל רוח.

כד. בדעת הרמב"ם האם כל הסוכה כשירה.

כה. בראיות האם יש להכשיר כל הסוכה.

בדין חקק וגודר אסיק

כו. ד' ב' מ"ש התם כו' בגדר דיני חקק. במ"ב סי' תרל"ג אם מותר לישן חוץ לחקק. שם סבר אביי למימר כו' מ"ט נקט אביי דיני' בגבוהה מכ' ובנה עמוד, ולא בשפת הגג.

כז. שם א"ר הונא מחלוקת כו' לר' הונא דמח' בשפת הגג, ומדין גו"א למה צריך קונדיסין. שם איבעי"ל באמצע כו'. לענין הלכה בפלוגתא דרב הונא ורב נחמן. שם ר' יעקב אומר כו' מ"ט לא נתבאר בברייתא דלעיל שיעור טפח. שם שהיה ר"י אומר כו' מה שורש פלוגתת ר"י ורבנן אי מהני דיומדין בסוכה.

סימן ב

דיני דפנות

דין טפח בדופן שלישית

א. ו' ב' אמר רב מעמידו כנגד היוצא. בפ"י רש"י ותו' ז' א' ויעמידנו כנגד ראש תור. האם ראש תור מתיר רק באלכסון או ביושר את כל הריבוע. פ"י הבעה"מ בדעת רש"י. בפ"י הראשונים דראש תור היינו כנגד היוצא לפי רש"י ובדברי הרמב"ן ובירושלמי. עוד בדעת רש"י נראה כהג"י שבגליון.

ב. תוד"ה עושה בדברי התו' בענין אתי אורא. בפרש"י שהענין רוב דופן.

ג. שם סוכה העשוי' כמבוי כשרה. בדברי המג"א בדין סוכה גדולה, ובדעת הראשונים אם מיירי הכא בסוכה גדולה.

ד. שם התם דאיכא שתי דפנות כו' בדברי הר"ן שדייק לישנא דכהלכתן דמיתו עשויות כמין גאם.

ה. שם אמר רבא ואינה ניתרת כו' בפרש"י שחולק הטפח ובדעת הר"ף.

ו. בפשוטו הצוה"פ על פני כל הדופן. בדעת רש"י ותו' ושאר ז"ל בזה. דעת הר"ן דסגי בצוה"בשיעור ז"ט בסוכה העשויה כמבוי אי בעי צה"פ.

ז. שם א"ד א"ר וניתרת נמי בצה"פ, בביאור מה המקור דסגי בצוה"ב במקום טפח שנאמר בהל"מ. אם צוה"ב ע"פ כל הדופן הוי דאורייתא. בשיטת הראב"ה דצה"פ מהני בדפנות סוכה. שם ר"א אשכחיה כו' דקעביד טפח שוחק, האם גרסי' טפח שוחק, או טפח לחוד. שם א"ל לא ס"ל מר להא דרבא כו'.

ת. ברא"ש פ"א סל"ד בדין צוה"פ בכל דפנות הסוכה.

בדין לבוד

ט. ז' א' דופן סוכה כדופן שבת כו' ביאור הבריייתא ובדין עומד מרובה בדפנות סוכה. ט"ז ב' תוד"ה מהו בבאור החידוש במחצלת דאמרי' תרי לבוד.

י. ט"ז ב' תוד"ה מהו בבאור החידוש במחצלת דאמרי' תרי לבוד.

יא. שם גמ' פס ד' מתיר בסוכה, באיזה דופן איירי שני' או שלישית בפרש"י והר"ן. שם תוד"ה בפחות בדברי התו' מ"ט בעי' דווקא פס ד' ולא סגי בפחות ובמהרש"א. בהא דר' סימון ז' א' למה צריך טפח ופס ד' ולא סגי בפחות. בירושלמי בפרקין.

בדין עומד מרובה ופרוץ מרובה וצורת הפתח ובדין עריבן וב' לבודים

יב. ז' א' ויתירה שבת על סוכה כו' הכוונה בזה לקולא דשלישית טפח. אי לא מהני עומ"ר בסוכה היכי מכשרינן פתחים בדפנות סוכה גדולה. בעירובין י"א א' דפנות הללו שרובן פתחים כו' אם מיירי לענין סוכה מבואר בזה דין עומ"ר.

יג. בשי' רש"י דעומ"ר היינו דכל ההיקף.

יד. רמב"ם פ"ד הי"ב סוכה שיש לה פתחים רבים כו' בביאור דבריו ובכונת המ"מ.

טו. רא"ש ס"ח יתירה שבת כו' שהסוכה ניתרת בטפח כו' בביאור כונתו.

טז. הערות בדברי הר"י בסוגיין. בדבריו בד' רש"י ורא"ש. שם בדעת הרמב"ם. שם בשם יש מי שפירש. שם דצוה"פ כשרה אפילו לא נשאר הכשר סוכה. שם בשם הראב"א.

יז. מה המקור שבדופן שלישית סגי בעומד ז' להתיר בלא צוה"פ אפי' פרומ"ר, - ואם הדין הנ"ל מוסכם. בהשמטת הר"ף הא דרבא וכן לשבת ואם רבא אתי כר"ס. עוד בדברי שא"ר אם ס"ל דמהני דופן שלישית בלא צוה"פ כשיש עומד ז'.

יח. הערות ע"ס דברי הר"ן בסוגיין. במש"כ הר"ן דכהלכתן היינו כעריבן. שם דס"ל דכה"ג נמי מיקרו כהלכתן. שם ולפ"ז צריך ליהדר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים ובד' שא"ר בזה. שם ובר מן דין כו'. שם להך לישנא כו' ובפירוש הר"טב"א בלישנא דניתרת נמי בצוה"פ. שם מיהו איכא מ"ד כו'.

יט. פי' אחר בדברי הר"ן שס"ל כרש"י דעומ"ר בכל ההיקף.

כ. במש"כ הראשונים ט"ז ב' דבעשוי' כמבוי לא מהני טפח שוחק באמצע ולבוד לכאן ולכאן. בדברי הר"ן בפ' דברי ר"א ט"ז ב'. אם מחיצת לבוד גריעא ממחיצה גמורה.

כא. האם מדאורייתא מועיל צוה"פ בסוכה. יש להוכיח מדאמרי' מחיצין הל"מ דגם בסוכה מהני כל הלכות מחיצות וביאור הטעם דטפח סגי בשלישית. ביאור המיגו דמשבת לסוכה. ובה נחא טפי מנ"ל שיש חילוק בין ז"ט לשאר הסוכה.

כב. ז' א' ויתירה שבת כו' בדעת הר"ף דאחר דבעינן צוה"פ אין קולא בסוכה משבת, ואם יש ראי' מהבריייתא דבדאיכא עומד ז' אי"צ צוה"פ.

בדין פסל

כג. י"ט א' פסל היוצא כו' הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה כו'.

כד. י"ד ב' ה"ב"ע כגון דאנחה אפומא כו' ביאור החידוש בזה ובדין פסל בזה. אם הברייתא בסוכה קטנה וברש"י שפירש משום דופן עקומה. בהא דפשיט"ל דמאן דמכשר היינו אף בכה"ג. עוד בדעת רש"י. שם דהו"ל פסל, האם מיירי במימשך חד דופן וביאור החידוש בכאן. אי מיירי במימשך חד דופן במה ניכר שהפסל יוצא. האם איכא נ"מ לדינא בהך אוקימתא ובהשמטת הרי"ף והרא"ש. אם יש ללמוד מסוגיין בדין סוכה גדולה אם ישנים תחתיו, ובספיקו דהריטב"א. מסקנת הדברים.

כה. י"ט א' מ"ד הא לית בה הכשר סוכה, ביאור הקולא דפסל. בדיעות הראשונים אם צריך צוה"פ כנגד הפסל. ברא"ש סל"ה ונמצא שאין לו אלא דופן אחת.

כו. י"ז א' תוד"ה אויר, הר"ז כפסל היוצא כו'. במה שהתירו התו' כנגד האויר והסכך פסול. שם בתו' ואפשר אפי' אין כדי הכשר כו' אם היינו מדין פסל. בדברי מרן זללה"ה סי' קמ"ד בד' התו'. בירושלמי בברייתא דפסל. אם מש"כ תו' להכשיר באין בו הכשר סוכה עד דופן אמצעי הוא מדין פסל. במה שהכשירו תו' בליכא הכשר סוכה עד האויר.

כז. הערות בדברי החזו"א בדין פסל. ברא"ש סי' ל' בידן פסל בחוטט בגדיש.

כח. האם היתר דפסל יכול להתיר גם בגווני שהסוכה עצמה אינה ניתרת בהכי. להלכה אם יש להכשיר באיצטבא מדין פסל.

מינו דהויא דופן

כט. ד' א' מינו דהוה דופן כו' ביאור הדברים. שם מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה כו'. שם לא יתירה שבת דעלמא כו'. שם דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק כו'. שם השתא מקילתא לחמירתא כו' ביאור הק"ו.

ל. שם ב' סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי ובפרש"י. בפ"י התו', ואם לדעתם המיגו דאורייתא או דרבנן.

לא. עוד בנידון האם המיגו הוי דאורייתא או דרבנן. בפלוגתא ר' יעקב ורבנן בפסי ביראות בסוכה. דין מחיצות הניכרות הוי רק דרבנן.

לב. שם וצריכא כו' בבאור הצריכותא לכולהו מימרי. תוד"ה סיכך.

לג. בדעת הרי"ף האם ההיתר שסיכך ע"ג מבוי הוא רק בשבת. האם ההיתר של סיכך ע"ג פסי ביראות הוא גם בדליכא בור. בדברי הר"ן על הרי"ף לגבי פסי ביראות.

לד. ביאור סברת ההיתר הנלמד מהמיגו ובדברי הר"ן.

לה. בחידושא דהר"ן דעשו' כמבוי מותר אפי' באמצע החצר.

לו. שו"ע סי' תר"ל ס"ז, בפסק השו"ע אי איירי במפולש או בסתום. שם בבהגר"א.

לז. בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק כ"ז לפי סדר הדינים.

סימן ג

בפסול סכך פסול ואויר ונסרים

א. י"ד א' גזירת תקרה, סתם תקרה היינו עם מעזיבה וביאור הגזירה. במש"פ רש"י דרוב תקרות מנסרים רחבים ד'. שם ור"י לית ליה גזירת תקרה. שם מ"ט קנים בעלמא נינהו. שם בשלמא לשמואל כו' ביאור החידוש במשנה. שם סיפא אתאן לר"מ, אם הוי כמח' ואח"כ סתם.

ב. שם ב' לישנא אחרינא בשלמא לשמואל כו' ביאור הדברים.

ג. שם אין שעת הסכנה ראייה, בגדר ההיתר בזה.

ד. שם ומודה ר"מ שאם יש בין נסר כו' ביאור הדברים להסוכרים דס"פ פחות מד"ט ישנים תחתיו ולהחולקים. שם תוד"ה ומודה, וזהו כללו ש"ד כו'.

ה. שם ומי א"ל מר טעמא ולא קבלינן. שם אע"פ שלא הכניס כו'. תוד"ה הפכן, ועוד לקמן פ' לולב

כו'. אי חשיב מח' ואח"כ סתם, ואם קיי"ל הכא כר"מ בגזירותיו.

אצל הדופן. למ"ד אין לבוד באמצע, מהיכא פשיטא להו לפסול בסוכה גדולה.

ו. ט"ו א' אי נוטל א' מבינתיים עבד בה מעשה, במה שלא הקשו לרהבדרי, וביאור החידוש בתיקון זה דמתני'. שם אע"פ שמפקפק אי נוטל כו'. שם אר"י רישא בנסרים משופין כו' פירוש הסיפא לפ"ז והו"ל סתם ואח"כ מח'. שם ולר"י א"ר דאמר כו'. שם סיפא במאי פליגי. שם בביטולי תקרה קמיפלגי, בפירוש רש"י. בפירוש הר"ף. בהא דלא מפרשינן לרב בבטולי תקרה. לענין הלכה. בפירוש הרמב"ן במלחמות. שם על סדר הרמב"ן במלחמות. מסקנת הדברים.

יד. שם אמר אביי אויר שלשה בסוכה כו' בהא דנקט אויר ג'. אין לומר דאין לבוד באמצע רק בגונא שהאויר ג' לאחר המיעוט ובישוב חידושיה דאביי. בהא דאמר' דאויר פוסל באמצע בפחות מג"ט הקושיות בזה. אם אפ"ל דהנדון רק לגבי להצטרף. אפשר דבסוכה גדולה רק אויר ג' פוסל. בהא דלא פשיט רב אחא מר"ה ור"א י"ט א' דיש לבוד באמצע. שם שאני קורות דרבנן. שם ארובה שבבית כו' לכאור' הרי התם ה"ה מהצד.

ז. שו"ע סי' תרל"א ס"ט, או שיטול מבין שני נסרים א' כו'. במ"ב סקכ"ד. שם סקכ"ו. יישוב לדברי השו"ע הנ"ל. לענין הלכה.

טו. י"ט א' לא נצרכה אלא לס"פ פחות מג'. שם לא יהא אלא אויר כו' בדין סוכה שדפנותיה ח"ט וסיכך ד' ומשהו סכך סמוך לדופן אמצעי וכמה אופנים בזה.

ת. בדין נוטל א' מבינתיים אי מהני זה להכשיר הנותרים מפסולא דאורייתא ידיהו, ובשיטות הראשונים בזה בסוגיא ט"ו א'.

טז. במג"א תרל"ב סק"ג דאפי' בט' ומחצה ס"פ ג"ט פוסלה ובדעת החולקים. בדין סוכה ט' ומחצה, שבאמצע ג"ט ס"פ. במש"כ המג"א לדקדק מרש"י.

ט. י"ז א' בר מינה דהיא דר"ש דאמרי כו'. שם א"ה לדידך נמי כו'.

יז. דעות הראשונים שס"פ פחות מד' ישנים תחתיו. בדעת הראשונים שחולקים דאין לישן תחת ס"פ עד ד'. בדעת הר"ף ועוד ראשונים בהנ"ל, ולענין הלכה.

י. שם ב' בסוכה קטנה כו'. שם התם משום דליתיה לשיעורא דסוכה הוא, בביאור הדברים.

יח. לדעת הראב"ד ס"פ ואויר מצטרפין לג'. האם אפשר לחלק סוכה במחשבה בעלמא.

יא. י"ז א' מה אילו איכא ס"פ פחות מד' כו' בהא דפשיט"ל שהם מכשירים בזה. בדין דו"ע בדופן העשוי מלבוד, ובספק התו'. ביישוב טעמייהו דרבנן דבי רב. בהא דאין שיפודין ממטעין אויר ג' מהצד. שם ב' א"ל אביי ולמר נמי כו' בביאור הקושיא.

יט. כמה חילוקים בס"פ אימת ישנים תחתיו ואימת לא.

יב. עוד בענין לבוד בדו"ע. בדין אויר שבין דו"ע לסכך. בעומ"ר בין הס"פ לדופן. לכאור' משכח"ל נדון דו"ע בנותן השפוד סמוך לדופן.

כ. בדינים שבספר אאמו"ר זללה"ה.

יג. י"ח א' אין לבוד באמצע ובדברי הר"ן בזה. במש"כ הר"ן במיעט בשפוד סמוך לדופן דהו"ל לבוד באמצע. בנדון אויר פחות מג' בין דו"ע לסכך. יש להבין להר"ן היכי שמעינן דלא מהני מיעוט סמוך לדופן. באופן שאין אויר ג' בין דופן לסכך ונתן קנה

כא. בדין אויר הסמוך לסכך פסול, סמוך לדופן, וסמוך לסכך הכשר. ביאור ספיקת התו' בב"ט ס"פ מכאן ומכאן ואויר פחות מג' ביניהם.

כב. י"ט א' מהו דתימא תפסל בהך פורתא, באור חדושה בפסל לאוקימתא דריו"ח שרובה צלתה ומיעוטה חמתה. בדברי הר"ן שאם יש זע"ז חמתה אין להכשיר. כמה השיעור שיהא חמתה באמצע שפוסל.

כג. אף למאי דקיי"ל דאורי פחות מג"ט אין ישנים תחתיו, יש אויר שישנים ומהו שיעורו. בדעת הריטב"א והר"ן דשרי כל שאין באויר כדי רוב ראשו. בדברי תו' והרא"ש דאורי ע"פ כולה פוסל. ובאורי מועט מאוד אף ע"פ כולה אינו פוסל. להלכה באיזה אויר אפשר להקל. הערות בדברי המשנ"ב.

כד. י"ז א' דרו"ש דאמרי תרוייהו משום דו"ע כו' האם לרבה שריותא דמתני' נמי מדין דו"ע, או מטעם אחר. לענין הלכה בפלוגתא דרבה ורבנן דבי רב. שם מה אילו איכא ס"פ פחות מד' כו' ביאור השו"ט דרבה ורבנן דבי רב.

כה. שם מתני' הרחיק את הסיכוך כו' בדין הרחיק את הסיכוך מן הדפנות וגם אין הדפנות מגיעות לסכך.

כו. בדברי הר"ן ד' א' אי אמרי' דופן עקומה באין דפנות מגיעות לסכך.

כז. י"ז א' מתני' אם יש מן הכותל כו' בדקדוק לישנא דמתני' אם יש תחתיו. בדין הקרנות בדו"ע, האם אפשר שיהיו מרוחקות יותר מד'. בדו"ע לגבי הפתח. בדין אויר ג' אצל הדופן.

סימן ד

בדין צילתה וחמתה ותחת האילן ותחת סוכה

בדין צילתה מרובה מחמתה

א. ט"ו א' מתני' המקרה סוכתו בשפודין, היכן נרמז במתני' אוקימתא במעדיף או שתי וערב. מה החידוש דרוב סכך כשר כשרה. שם גמ' לימא תהוי תיובתא כו'. שם ב' והא אפשר לצמצם. שם א"ר אמי במעדיף. שם רבא אמר כו' אם רבא דמשני דשו"ע פליג על שנויא דמעדיף.

ב. כ"ב ב' כאן מלמעלה כאן מלמטה בפשוטו איכא גווי דלא סגי בצילתה מרובה למעלה במשהו. מיהו בראשונים ז"ל ל"מ כן, אלא דלעולם סגי במשהו מרובה, וזה צ"ב מסברא. עוד בדברי הראשונים ז"ל בזה [לאידך גיסא].

ג. בהא דמהני כשיש סכך כשר כמו הפסול, אף שבהעדר הפסול היה חמתה מרובה למטה. באופן שיש ס"פ ואורי ששניהם יחד כמו הסכך כשר. בדברי הרא"ה במתני' ט"ו א' ובריטב"א. בקו' המג"א ע"ד הרא"ש סי"ד.

ד. בדברי הר"ן דגם לרהבדר"י היכא דהוה כהדדי למטה כשר.

ה. האם בעינן שיהא עומד מסכך כשר כנגד הס"פ והאורי, ובדין הנקבים שבס"כ בזה, ובד' מרן ז"ל בזה.

ו. כ"ב ב' כאן מלמעלה כאן מלמטה בהא דלא אמרו 'למעלה' 'למטה' וביאור הענין דכוזא מלעיל כו'.

סוכה תחת האילן

ז. ט' ב' תוד"ה הא, האם אמרי' שהס"פ פוסל את הסכך כשר שכנגדו בשיטת התו' בזה ובדעת רש"י.

ח. שם הא מצטרף כו' בפירוש הר"ן דס"פ הכוונה כל הס"פ שכנגד הכשר. שם אר"פ בשחבטן, האם סגי במונחים זע"ז, ובפרש"י, ובאופן שנראה בסוכה רוב ס"פ. שם אי בשחבטן מאי למימרא, ביאור הקושיא לצד שמדובר כשאין רוב מהכשר לחוד. בהא דמבואר בגמ' דאף בשחבטן והס"כ רוב מ"מ באילן צילתו מרובה פסול.

ט. בד' רש"י דבחבטן משלים הס"פ להכשיר, ובדין ס"כ שמונח ע"ג הפסול מהו. אף למאי דמוקמינן בשחבטן מ"מ מיירי שהסוכה צילתה מרובה. במשנה דהדלה עליה את הגפן וסיכך ע"ג, כו' ואם היה סיכוך הרבה מהן כו'.

י. בדברי כמה ראשונים שפירשו חבטן שהשפיל ענפי האילן על הסוכה וסיכך רק כנגד האוירים שבענפים. בדעת הרמב"ן ובד' הראב"ה.

יא. בביאור שיטת הרא"ה והריטב"א והר"ן בחבטן.

יב. בביאור סברת חבטן לרש"י וסייעתו שהוא כביטול ברוב דעלמא. בדברי שא"ר דמפרשי כן, וביאור דעת ריב"א. ביאור סברת חבטן לדעת הרמב"ן וביאור הסוגיא לפ"ז. מסקנת שיטות הראשונים.

יג. בדברי המג"א דסגי בחבטן אע"פ שניכרים.

יד. בביאור דברי הרמב"ן [בדין הראשון, ובדין השני].

טו. ט' ב' מ"ד ה"מ בדיעבד כו' ביאור הדיעבד לפרש"י ולפרת'.

טז. י"ג ב' סוכי תאנים כו' אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה כו'. תוד"ה אם.

יז. י' א' מתני' פירס עליה סדין כו' בישוב שיטת רש"י. אם מהני חבטן לצרף הסדין.

יח. תוד"ה פירס, והיינו כמש"פ לעיל כו'.

יט. בדעת ר"ת שקדמה סוכה של סכך כשר אינה נפסלת ע"י סכ"פ.

כ. ט' ב' והא קמטריך כו' בטעם פסול סוכה שתחת האילן ותחת הבית. בדברי רש"י בדין הל"ט"ש.

כא. בסמ"ק, בדין אם יש חילוק בין סכך הפסול מתחת הכשר או מעליו. טור סי' תרכ"ו. במג"א סק"ו.

כב. רמב"ם פ"ה, ביאור שי' הרמב"ם בדין חבטן וכולה סוגין. ברמב"ם שם הי"ב. שם הי"ג. שם ה"ט"ז. בראב"ד בהשגות.

כג. הערות בבה"ל ובמ"ב סי' תרכ"ו בדיני צירוף סכ"פ עם כשר. בדינים שבספר אאמו"ר זללה"ה.

סוכה תחת סוכה

כד. ט' ב' ת"ר בסוכות תשבו כו' באור הדרשות מקרא דבסוכות תשבו. שם וקיימא עלינה בתוך כ' איך סתמו בגמ' תוך כ' ולמעלה מכ', ופעם מתפרש מהארץ ופעם לגג התחתונה. י' א' מ"ד ניגזר דילמא כו' ביאור הגזירה דלמא מצטרף סכ"פ בהדי כשר, ובגירסאות הראשונים ז"ל בזה. ברמב"ם פ"ה הכ"ב.

כה. שם ור"ח ורבר"ה אמרי ארבעה שלא מצינו מקום כו' ביאור הטעם בזה ובתו' ט"ז א'. לר"ה ור"ח ורבר"ה א"צ שתהא התחתונה יכולה לקבל כלום. בהא דלא תנן סוכה תחת סוכה פסולה. תוד"ה אמר.

כו. שם מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה כו' האם ממה שהצריך שמואל י"ט הר"ז מחיב להצריך יכולה לקבל כו"כ. מהו הכונה יכולה לקבל כו"כ. בלישנא דר"י אם אין דיוורין. בנידון האם בעי' דפנות לעליונה.

כז. האם לר' יהודה גם העליונה כשירה, דאינה יכולה לקבל. ביאור מה שנראה לכא' בר"ן שהעליונה פסולה. עוד מו"מ בדין הנ"ל. בדעת הרמב"ם בדין סוכה העליונה.

סימן ה

בדין חבוט, ובדין מעובה כמין בית ובשיעור אויר

בדין חבוט

א. כ"ב א' רב תני חדא כו' בפסול סוכה מדולדלת. בפסק הרי"ף וגירסתו. תוד"ה קנה, בפלוגתא רש"י ותו' מה החידוש בסוכה מדובלת. שם בא"ד ולא יתכן כו'. בישוב פירש"י. האם התירו מבולבלת אף כשבסוכה למטה חמ"מ. בדברי הריטב"א דשרי הכא אף בחמתה מרובה. בדברי הטור ושו"ע אם מהני הלכתא דחבוט להכשיר גם בחמ"מ.

ב. נמחק [משום דאין נראה מש"כ שם דכנגד קורות העלייה טהור, והדבר פשוט דכיון שביניהם פו"ט טומאה נכנסת לעליי', ולע"כ בכל הדברים ואמנם דעת הרא"ה משמע כרש"י ותו', וכ"ה בריא"ז ומשמע דא"צ טפח בתחתונות כדי שנדון חבוט בעליונות]. - דברים נוספים מספר אהלות.

ג. כ"ב ב' אלא בתוך עשרים כו' היכא שצריך שיהא תוך כ' לא מהני לבוד. תוד"ה אבל, ובנדון האם בעי' לדין חבוט בקורה שאינה מונחת ע"ג כותלי המבוי. בסברת רב אשי. בדברי רב אשי בעירובין.

ד. האם בעי' טפח שלם לגמרי בלא נקבים לדין חבוט. ראיות להנ"ל. עוד פרטי דינים בחבוט.

המעובה כמין בית, ובדין אין הגשמים נכנסים

ה. כ"ב ב' ת"ר המעובה כמין בית כו' בדין סוכה המעובה כמין בית. מ"ט הוצרך במתני' להזכיר

ה. בהא דתנן וכולן כשרות לדפנות ובנדון אם יש פסול להעמיד בדבר שאסור רק מדרבנן.

ו. במש"כ הראב"ד דהעושה סוכה בראש האילן לא גזור.

ז. פלוגתת הראשונים ז"ל איך פ"י הרמב"ן מתני' דהסומך בכרעי המטה.

ח. כ"ב ב' תוד"ה שתיים, בפלוגתת רש"י ותו' בפ"י העושה סוכתו בראש האילן. בדעת הרמב"ם בהנ"ל.

ט. משמעות בגמ' דהלכה כר' יהודה. בדעת הרמב"ם.

י. בהא דאמר ט"ו ב' אם היו נתונים שתי כו' ובנדון האם גזור כשמקצת הסכך מק"ט והשאר נסמך עליו. בהא דאמר ב' א' עשה מחיצות של ברזל. בהא ד"ג ב' סוכי תאנים כו'.

יא. במש"כ הב"ח להחמיר שלא לסכך ע"ג כותל אבנים. ביאור דעת המהרי"ל בפסק ההלכה במעמיד במק"ט. בספק השו"ע אם מותר להעמיד סולם לסכך עליו.

יב. להלכה בדין מעמיד. בדין מעמיד דמעמיד. בגוונא שהמעמיד מתייחס לדפנות.

יג. בפ"י הטור הסומך בכרעי המטה.

יד. בשו"ע סי' תרכ"ח ס"ג בסומך סוכתו לאילן. במג"א סק"ה. בשעה"צ אות כ"ד.

בדין סוכה שאינה עומדת ברוח

טו. כ"ג א' מני מתני' ר"ע כו' ע"ס הגמ'.

טז. כ"ב ב' מתני' או בראש הספינה, בדין האם מותר ליכנס לספינה ביו"ט. כ"ג א' ור"מ הא נמי מדאורי' בבאור פלוגתת ר"מ ור"י בדין אינה ראוי' מדרבנן. ישוב קו' הב"מ מ"ט כשמכשירין סוכה רק לשבת ג"י מגו דהוי דופן, אין פסול של אינה ראוי' לז'. בעושה סוכה בחוה"מ מהו.

יז. בפסול סוכה שאינה ראוי' לשבעה.

שארין הכוכבים נראין. למה הזכירו כוכבי חמה ולא חמה. פ"י הרמב"ם בכוכבי חמה, ואין פירשו שא"ר ז"ל.

ו. טור סי' תרל"א וברין סכך עבה שאין יכול לירד מטר לתוכה. במ"ב סי' תרל"א סק"ה, בנדון בכל כמה טפחים צריך שיהא נקב לגשם. שם סק"ו.

ז. בטושו"ע תרכ"ט סי"ח במנהג שלא לסכך בנסרים. במ"ב סק"מ מ"ט. נסר שמחובר לסוכה במסמרות אם יש עליו שם סכך. ב' נסרין שחברן במסמרות ונעשו יותר מד'.

סימן ו

בדין מעמיד, ובדין סוכה שאינה ראויה לשבעה

בדיני מעמיד

א. י"א א' מתני' זה הכלל כו' בדין אין מסככין במקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ. דעת הרא"ה והריטב"א שפסול מחובר היינו משום תעשה ולא מן העשוי. האם אפשר לסכך באוכלין שנפסלו מאכילת כלב. י"ב א' ואימא יין קרוש.

ב. כ"א ב' מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה. שם גמ' שאין לה קבע. שם מפני שמעמידה בדבר המק"ט מ"ט גזור שלא להעמיד רק בדבר המק"ט, ולא בכל שאין מסככין בו. שם כגון שנעץ כו'. שם ל"ש אלא סמך כו' ביאור דברי אב"י שיש חילוק בין סמך למטה לסכך ע"ג. איך פריך אב"י ב' א' אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וכו' ולא יפסל משום מעמיד.

ג. תוד"ה שאין האם לפירש"י המטה היא קרקעית הסוכה, או שהמטה חוץ לסוכה. בא"ד תדע כו'. בא"ד והשתא תיפול"ל כו'. בא"ד ובירושלמי כו'. האם ע"כ הבבלי כהירושלמי. הערות בדברי הרא"ש בסוגיין.

ד. בקו' הרא"ש שהמסכך על כותל אבנים יהא פסול. בת"י הראשונים ז"ל דשרי לסכך על כותל דליכא למיחש לטעות שיסככו בו. האם לרש"י המעמיד בדבר המק"ט פסול מדאורייתא.

ית כ"ד א' כל מחיצה שעומדת ברוח כו'.

יט כ"ד ב' העושה סוכתו בין האילנות כו'. שם גמ' כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד כו'. מחיצה שזזה ברוח, אבל אין מתבטל ממנה שם מחיצה. שם א"ה נטלטל בכולה. שם תוד"ה והא.

כ י"ג ב' מ"ט כיון דלכי יבשי פרכי כו' ביאור הפסול במסכך בירקות שיוצאים בהם בפסח. אין הפסול משום שאינה ראוי' לשבעה. בדברי הרמב"ם שכתב דינא דגמ' גם בשאר ירקות. בדברי הר"ן שסכך שיתייבש תוך ז' פסול כבר בראשון. בהשמטת הרי"ף הך דינא דאין לסכך בירקות. סי' תר"ל ס"א בהג"ה בדין דפנות מדבר שריחו רע.

סימן ז

בדין נויי סוכה, ובדין תעשה ולא מן העשוי, ובדין כמין צריך

א י' א' אבל לנאותה כשרה. שם לימא מסייע ליה סיככה כהלכתה כו'. שם אסור להסתפק מהן

שם ב' דלמא מן הצד. שם אר"א ומן הצד ממעטין באור החילוק בין מלמעלה למן הצד.

ב שם לכי יבשה קאמינא לך. בפלוגתא הראשונים ז"ל אם לצורך הבגד מותר לאכול תחתיו. בירושלמי דלנאותה פסול רק מהצד. בד"מ סי' תרכ"ו בד' הרשב"א והטור. בבה"ל סו"ס תרכ"ט.

ג שם איתמר נויי סוכה המופלגין. שם ר"נ אמר כשרה, יל"ע להמכשירין נויין אם יש אופן שמודו לפסול. שם ר"ח ורבר"ה אמרי פסולה, בטעם הפסול של נויין מופלגין. האם פסול נויין דאורייתא או דרבנן. ראיות הראשונים לענין הלכה. בריטב"א ור"ן דמופלגין ד' ממעטין באויר.

ד י"א א' כמאן כר"י דאמר לא אתי כו' בדעת רבר"ה שמתיר לישון תחת כילה בסוכה בכל גווני. בהא דמוקמי' לר"י דמתיר לישון תחת המטה לטעמי' דלא אתי אוהל עראי וכר'.

ה י"א א' וצריך לנענע, מה תועלת בנענוע הסכך שנחשב עשי', וגדר הנענוע. י"ב א' וכולן שהתירן

כשרות, ובשיטות הראשונים בזה. בר"ן בשם איכא מ"ד דהניחן ליבש סגי בנענוע. במ"ב ס"ק מ"ד.

ו י"ב א' א"ר אשי אטו כו'. מ"ט לא גזרו על גדיש משום אוצר. שם ב' הא דא' שפיר דמי.

ז הני היזמי והיגי כו' ע"ס הגמ'. שם הני מריתא כו'. שם שנים מח' ר"י ורבנן. בהא דתנן קש עציס וזרדים. שם ב' כל אגד כו'.

ח י"ב א' ולא ידענא כו' בביאור האם מספק"ל דחוטט בגדיש אינו פסול מדאורייתא. ט"ז א' חלל טפח במשך שבעה. ישוב דעת הרי"ף שהצריך חטיטה לשם סוכה ובבה"ל.

ט ברמ"א סי' תרל"ה ס"א שאין לעשות הסכך קודם לדפנות. המתחיל לסכך באמצע הסוכה ונמצא סכך קודם לדפנות. כמה דפנות בעי' קודם לסכך. לענין הלכה בדין סכך קודם לדפנות. בדין האם הטפח צריך להיות סמוך לסכך.

י בשו"ע תרכ"ו ס"ב בדין המסכך תחת תקרה אם פסול משום תעולמ"ה. אם מהני מה שנעשה בהכשר. הערות בדברי המשנ"ב.

יא י"ט ב' מפני שאין לה גג, ביאור הטעם לפסול סוכה העשוי' כמין צריך. שם תוד"ה העושה, בדין האם אפשר להכשיר שיפועי אוהל'ן מדין פסל. בסתירת דברי הטור בזה. לענין הלכה.

יב שם תניא מודה ר"א כו' בהא דהגביהה טפח או הרחיקה כשירה לכו"ע. שם או שהפליגה כו'. בפלוגתא רש"י ותו' אם מהני לבוד לאותו טפח המוגבה מן הקרקע. תוד"ה שאם. במג"א סי' תרל"א סק"ט. בבה"ל ד"ה וי"א.

סימן ח

בדיני לולב

א ל"ב א' אר"פ נפרצו דעביד כי חופיא כו' ניטלה התיזמת פסול.

ב בדעת הרי"ף.

יז. שם ואמר רבא כו' בעל מום הוא ופסול. - שו"ע
סי' תרמ"ה ס"ג בהג"ה ואם אותו עלה אינו כפול
מתחילת ברייתו פסול. - ובמה שמצוי לפעמים שהכפל
מכסה רק חצי מרוחב העלה. - ברא"ש בשם רב שר
שלו' בביאור סליק חד הוצא.

יח. כ"ט ב' מתני' רי"א יאגדנו מלמעלה. - ל"ב א'
אם ה' פרוד יכפתנו כו' בעינא כפות וליכא כו',
ואימא אופתא, אמר אביי דרכי' דרכי נועם כו', ואימא
תרתי כפי דתמרי כו' ואימא חדא כו'.

יט. כ"ט ב' מתני' ציני הר הברזל כשרות. - ל"ב א'
אמר אביי לא שנו אלא כו'. - ביאור הלכה סי'
תרמ"ב ס"ב ד"ה ועדיין. - שם גמ' והתניא ציני הר
הברזל פסולה. - שם ב' ואיכא דרמו לה כו' וזוהי
ששנינו ציני הר הברזל.

כ. עוד בדין נקטם ראשו בלולב אם הכונה לעלה
האמצעי או לשדרה.

כא. בדין יבש ראש השדרה.

כב. בדעת הריטב"א דיבש דתנן גבי לולב אעלין תנן,
ובביאור הבעיא דירושלמי, ובהא דיבש מיעוטו
כשר אפי' בשיעור מצומצם. - מ"ב סי' תרמ"ה ס"ק
כ"ב ואם יבש העלה העליונה כו'.

כג. בדין יבשו העלים דלולב, ובהא דסגי בהדס בג'
בדי עלין לחין.

סימן ט

בדיני הדס וערבה

א. ל"ב ב' מתני' נפרצו עליו.

ב. שם גמ' ת"ר ענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו
כו'.

ג. שם ה"ד עבות אר"י והוא דקיימי כו' אפי' תרי וחד
כו' לההוא הדס שוטה קרי לי' כו'.

ד. שם, ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא קשיא
כו'.

ה. כ"ט ב' תוד"ה נפרצו, ול"מ כן בגמ' כו' והיינו
שחלק כל עלה ועלה לשנים כו' וברא"ש ס"ו,
ובדעת רש"י ב"ק. - יש להסתפק לדעת הרי"ף ודעימי'
מה הדין נחלקה התיומת של הגאונים.

ו. כ"ט ב' תוד"ה נקטם, לכאו' מיירי בשני עלים כו'
א"נ אצטריך לי' לריב"ל כו'.

ז. בדברי הרא"ש ס"ב על הסדר, ובדעת הרמב"ן
והראב"ד, והריטב"א.

ח. טור סי' תרמ"ה ובה"ע כתב לא שנקטמו קצת כו'
וא"א הרא"ש פ"י דברוב קטימת העלין העליונים
מיפסיל. - שו"ע ס"ו נקטם ראשו כו'. - מ"ב ס"ק כ"ט
ואם כל הלולב כו'. - שם ברמ"א אבל ליכא אחר
מברכים עליו.

ט. ל"א ב' אר"ה ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר.

ת. בדעות הראשונים בביאור נחלקה התיומת.

טו. טור סי' תרמ"ה ופרש"י שתחלת ברייתו כו' ולשון
נסדק כו' ובמג"א סק"ז. - שו"ע ס"ז אם נתרחקו
שני סדקיו זה מזה עד שנראו כשנים פסול.

י. בביהגר"א ס"ק י"א י"ב, ובענין קור"א.

יא. בדין שני תיומות אמצעיות.

יב. מג"א סי' תרמ"ה סק"ו חוץ מנסדק ונחלקה
התיומת דפסולים משום דבעינן לקיחה תמה.

יג. ל"ב א' חרות פסול דומה לחרות כשר מש"ה
פלגינהו מאינך. - במה שמצוי בערבה שהעלים
נכמשים ונופלים כלפי מטה.

יד. שו"ע סי' תרמ"ה ס"ב וברמ"א, ובשעה"צ אות ד'
ז'. - בספר אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה סק"ז על
סדר הדינים.

טז. ל"א ב' והתניא לולב כפוף.

טז. ל"ב א' קוץ כו' עקום דומה למגל. - שו"ע סי'
תרמ"ה ס"ח שהרי שדרו כגב בעל חטורת. - שם
בגמ' אר"נ לצדדין כו'.

ה. בדין מין עבות שלא נשתיירו בו עבות, ועוד בדיני עבות.

ו. בדין ענפיו חופין את עצו, אם בעינין ראשו של זה בצד עיקרו של זה.

ז. בדין נפרצו עליו ובדין נשרו אי אזלינן בתר רוב קנים או בתר רוב אורך הלולב וההדס והערבה.

ח. בדברי הראב"ד דמשמע דעדיף כולו, ובדברי הרא"ש בשם בעל העיטור ובמ"ש על דבריו ולענין הלכה.

ט. ביאור הלכה סי' תרמ"ו סוד"ה ולעיכובא, ובשיעור עבות ברובו מהיכן מודדים, ובשיעור ג' טפחים עבות כיצד נמדדים.

י. ל"ג א' באסא מצראה כו'.

יא. ל"ג א' ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר. - רא"ש סי' בדי עלין לחין. - מ"ב ס"ק כ"ה, כ"ו. - יש להסתפק אי בעינין ג' קני עלין בראשו דוקא, ובדין יבשו מיעוט עלין.

יב. בדין יבשו העלין שבראשו ורוב עלין לחין. - טור סו"ס תרמ"ו הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם. - מ"ב ס"ק ל"ד וסק"ב.

יג. ל"ד ב' מתני' אפי' שנים קטומין כו'.

יד. שם ולדרוש להו כר"ע ובתוד"ה ולדרוש.

טו. שו"ע סי' תרמ"ו סי' נקטם ראשו כשר ובמ"ב ובשעה"צ.

טז. ל"ג א' נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר.

יז. בדין לבלוב.

יח. דינים העולים.

יט. ל"ג ב' אלא אי איתמר הכי איתמר או שהיו כו', מיני דהדס הוא וכשר.

כ. שם אוגודו כאגודה של ירק כו'.

כא. מתני' ושנשרו מקצת עליו כו' ובגמ' ת"ר ערבי נחל הגדילין על הנחל. - ל"ד א' תוד"ה ואחת תימה דכיון כו'. - שם גמ' עשר נטיעות ערבה וניסוך המים כו'. - מ"ב סי' תרמ"ז סק"א ב' ג' י"א.

כב. ל"ב ב' ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא כו'. - שו"ע סי' תר"נ ס"ב ויש מי שאומר שאפי' הוסיף באורך כו'. - שם גמ' לחומרא לא דק כו'.

סימן י

בדיני אתרוג - קמא

א. ל"ו א' נסדק ניקב תני עולא כו'.

ב. ל"ו א' הא בכולה הא במקצתה.

ג. שם ואמר רבא והוא דקיימי סימפונהא הא לא קיימי כו'.

ד. בדברי התו' והרא"ש.

ה. רא"ש סי' ט שנתפזר הנימור ברובו של האתרוג כו'.

ו. הרמב"ם בפ"ח ה"ז פ"י נקלף שנשאר ירוק כמות שהיא ברייתו.

ז. בפסול כושי ומנומר.

ח. בדין אהינא סומקא, ומה שמצוי ע"י משמוש היד. - שו"ע סי' תרמ"ח ס"ו אלא נשאר כמות שהוא ברייתו, ומ"ב ס"ק כ"ו. - נמצינו למדין.

ט. ל"ו א' והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול כו'. י' בפסול נסדק.

יא. שו"ע סי' תרמ"ח ס"א ויבדוק ע"י שיעביר בו מחט ובו חוט כו'. - ובדברי מרן זלה"ה בדין מוהל היוצא.

יב. ל"ה ב' אמר רבא ועל חוטמו כו'.

יג. בדברי הראב"ד והרמב"ן אם שאר מראות הפוסלות באתרוג פוסלות במשהו. - שו"ע סי"ב ויש מי שאומר שאפי' יבש פוסל שם כו'.

יד. ל"ו ב' איתמר אתרוג שנקב והו עכברים כו'.

טו. ביאור מחלוקת יסודית דרש"י ותו' ושאר פוסקים בכל הסוגיא דפסולי אתרוג.

טז. ל"א ב' שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהם.

יז. ל"ה ב' תנא ר"י ב"א נטלה בוכנתו, ובדין ניטל הפיטם, וניטלה השושנתא שבראשו.

יח. מג"א סי' תרמ"ט ס"ק כ"ז דחסר כשר אם נשאר בו כשיעור כדי לצאת בו, ובדין אתרוג שנצטמק ונעשה פחות מכביצה.

יט. טור סי' תרמ"ה פרי עץ הדר דרשו חכמים הדר כו'. - טוש"ע ס"א ושיעור היבשות כו'. - טוש"ע שם ס"ב. - דינים העולים.

כ. שו"ע ס"ד אתרוג שנימוח. - שם בבה"ל ד"ה אתרוג.

כא. בדין נקלף.

כב. אתרוג פסול דיבשות וחזוית וכדו' אם מועיל שיחתוך מקום הפגם.

כג. שו"ע סי' תרמ"ח ס"י ובמ"ב. - טוש"ע סי"א אם הוא מחצה על מחצה כו', ובדין מהו חוטמו, ובענין בלא"ט מא"ל. - שם סי"ח העגול ככדור כו'. - שם סי"ט גדלו בדפוס כו'. - סי' תרמ"ט ס"ה.

סימן יא

בדיני אתרוג

א. מהו הפגם של חזוית - בדין בלא"ט מא"ל.

ב. בפסול כמנומר - אם כל הפסולים פוסלים בחוטמו - בשיעור שינוי מראה - בדברי הרא"ש בפירוש חוטמו - לענין הלכה - ד' הריצ"ג ברובו מצד אחד.

ג. בביאור עוקצו ופיטמתו ובוכנתו - בצורת העוקץ ודינו - בביאור ניטלה שושנתו - נפל הפיטם באמצע הגידול.

ד. בדין ניטל עוקצו ובוכנתו.

ה. עולא בר חנינא בא לפרש ניקב דמתני' - ניקב וחסר דמתני' האם חדא קתני או תרתי - לענין הלכה בכ"ז.

ו. נסדק שהרחיב - בפסול מפולש אם בעינן שיהא ניכר הפילוש - בשיעור האיסור ובצורתו - בדין חסר כ"ש - בדין רצועה שיש בה כדי לרבע איסור - ניקב לחדרי הזרע אם דינו כמפולש.

ז. בבעיא דרבא בסימני טריפה באתרוג.

ח. ביאור חידושיה דרבא באגליד כאחינא סומקא - אחינא סומקא היינו קרום שע"ג הקליפה - אחינא סומקא ישנו רק באתרוג צהוב - מתני' מתפרשא אפילו בכולו נקלף - לענין הלכה בכ"ז.

ט. בדברי רש"י בנעשה מנומר ע"י שנקלף.

י. בענין שפשוף שע"י האחיזה.

יא. בשיעור אתרוג.

סימן יב

בענין הפסק בברכת המצות

א. לולב דמפסקי לילות מימים כו' בהא דבעי טעמא דלילה לאו זמן לולב. בטעמיהו דרבנן ואי ס"ל לילה לאו זמן תפילין. למאי דקי"ל לילה זמן תפילין אם כל יום מצוה בפ"ע.

ב. אם גם במזוזה פליגי רבי ורבנן.

ג. חזינא ל' לרבא כו' בביאור הענין ואם הדר ביה רבא. בטעמא דרבנן דר"א דכל אימת דממשמשי מברכי.

ד. בספק הטור בפושט טליתו ע"מ ללבשה מיד, ובראשונים בטלית שנפלה. בקו' המ"א דבגמ' מדמינן סוכה ותפילין, ובדין אם מזיז התפילין ע"ג ראשו. לענין הלכה בציצית ובתפילין אם חוזר ומברך, ובדין ביהכ"ס שלנו. בדברי המ"א בשם הר"מ דבחולץ לביהכ"ס מברך ובקו' הגרע"א בזה. בדין נשטמו ממקומן. בדין פושט טליתו או חולץ התפילין לנוח מעט.

ת. בדברי הבה"ל דלצאת כל הדעות יכוין שאם יצטרך לפשטו יחזור וילבשנו. במה שדימו הפוסקים לבישת שני טליתות זא"ז לשחיטת שתי בהמות.

ו. בדין החליף תפילין וס"ת ושופר וסוכה בין הברכה למצוה או אח"כ. אם יש לחלק דמצוה שהיא חובת גברא דהברכה נקבעה על חובתו. החילוק בין תפילין ושופר לברכת הפירות. בדין החליף מזוזה אם דמי להחליף תפילין. לענין הלכה.

ז. עוד בדין מזוזה בנטלה לבדקה ובמחליפה באחרת. בדברי הגרע"א שהקונה בית מחבירו מתחייב בברכה. לענין סוכה אם חוזר ומברך.

ת. מנחות מ"ג א' אמאי מברך כל צפרא וצפרא כרבי כו'. הישן בלילה בטליתו אם מברך בשחרית, ובפשט טליתו לשינת צהרים. אם תיקנו משמוש גם בציצית.

ט. בדין שינוי מקום בברכת המצות בפלוגתת הגר"א והמ"א. ברכות נ"ג א' הנכנס לחנותו של בשם כו'. בדין הפסק לענין ברכת רעמים וברקים ולענין תפלת הדרך.

י. בדין הפסק לענין ברכות התורה. בדברי הגרע"א דהישן ביום מברך למחר ממ"נ. אם שינת קבע בלילה שאינה עיקר השינה חשיב כשינת קבע ביום. הניעור בלילה אם יכול לברך ברכות השחר קודם עה"ש.

יא. בהא דאין מברכין לישב בסוכה על השינה, ובדין ברכת המפיל לענין הפסק קודם.

יב. בדברי הירו' דהנכנס לסעודת קבע חוזר ומברך על התפילין.

סימן יג

הערות לפו"ר ע"ס המסכת

ב' ב' אבל דפנות מגיעות לסכך כו' כשרה, בביאור התוכן במה שהמחיצות ממשיכות למעלה מ"ט. ג' א' בית שאין בו ד"א כו' אין מערבין כו', - שם תוד"ה דאמר, לא יצא יד"ח אפי' דאו', ביאור כונתם.

ג' ב' בורגנין חזו למילתייהו כו', א"ה, נתבאר במזוזה ס"ב סק"א.

ד' א' היתה פחותה מ' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה כו', - שבת ז' ב' ואם חקק כו', אם צריך שהקירוי ישלים לי"ט מבחוץ, אם חקק בגובה אצבע שאין על החקק שם מחיצה.

ד' ב' סבר אביי למימר גו"א מחיצתא, שם א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא, שם ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין, שם איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת כו'.

ז' ב' סוכה העשויה כשוכך, האם ה"ה בסוכה גדולה שהיא ללא זוויות.

ח' ב' דלא קביע, רש"י פ"י דשניהם אינם קבועים, וביאור הדבר דאינו קבוע לא חשיב שיהי' נקרא שער של הפנימי, והרמב"ם פ"י דהחיצונה אינה קבועה, ב' סוכות של יוצרים כו', ה' משמש לדירה ומשמע דבא' לא חשיב דירה, ובבית יוצרים י"ל דחייב, בכלל הקושיא דתהוי כב"ש דתהי' כחצר, ואמאי אינה חייבת כבית האוצר, בד' הפמ"ג דסוכה שעוברים דרכה לבית חייב מדין ב"ש. שם סוכת נשים, שם אר"ח והוא שעשאה לצל, שם האי תנא דגנב"ך כו'.

ט' א' תוד"ה ואם, שם תוד"ה מה.

י' ב' בסוגיא דלבו רואה את הערוה, ובשוכב בכילה ומוציא ראשו חוץ לכילה, בדין כיסוי ללבו או ראשו כשערוה מגולה, בדין שוכב בכילה ומוציא ראשו חוץ לכילה, במ"ש תו' דסבר שמואל לבו רואה את הערוה מותר, לענין הלכה, ברא"ש ורי"ו בביאור הספק בירר, בשיעור מגדל.

י"א א' מתני' הדלה עליה, האם הכונה שהתקין העץ שיטפס על הסוכה,

י"א ב' ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן.

י"ב ב', בדיני בית קיבול העשוי למלאות.

ט"ו א' ביאור המחלוקת בפרוץ כעומד, ביאור ענין פרוץ כעומד שהעומד חיובי, ובסכך כשר ופסול לפ"ז, שם ת"ש המקרה סוכתו בשפודין כו'.

ט"ו ב' בארוכה ושתי כרעים כו'.

ט"ז ב' להוסיף במחיצה המתרת כשיש טפח קיים אף כשאותו הטפח אינו מתיר כלום, בקו' מרן זללה"ה למה לא סגי בב' ומשהו דהוי עומד"ר עד הסכך, שם מחצלת ד' ומשהו מתרת בסוכה כו'. שם וקמ"ל

ד. שבת מ"ט א' א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כו'.

ה. יומא ד' ב' ההוא שלא יסיח דעתו מהם, שם ח' א' נשבר הציץ כו', שם חייב אדם למשמש כו'.

כו"א' למיגנא בכילתא בסוכה, שם אין קבע לשינה. כו"ב' מתני' מעשה והביאו לו לריב"ז כו' ע"ס המשנה.

כו"ג' ב' א"ל מהו שאפרוס עלי' סדין כו', - בעיקר דין אהל אי הוה דוקא מלמעלה או אפי' במחיצות, ובההיא דפקק החלון, שם מעשה בר"א ששבת כו', ביאור הגמ' שהנדרון אם בכל גונא אסור להוסיף על אהל קבע או"ד דדבר שהוא עראי לגמרי שרי, הא דר"א דלא אמר דבר שאל שמע מפי רבו, ביאור בזה. כ"ח ב' בנדרון אם שביעית הוי מצות עשה שהזמן גרמא ואם צריך ריבוי לנשים בתוספת שביעית.

כ"ט א' כי הא דרבא ורב"ח כו'.

ל' א' ל"ש אלא ביו"ט ראשון כו'.

ל' ב' ואת"ל לולב צריך אגד כו', ובסוגיא דב"ק ס"ו ב'.

ל"ג ב' והא קא מתקן מנא ביו"ט, בהא דפשיטא לן דליכא מאן דשרי, ואם חשיב תיקון מדאורייתא, שם כגון שליקטן לאכילה כו' דאית ל' הושענא אחרית, בביאור הרמב"ן מ"ט שרי הכא בפס"ר לר"ש.

ל"ח א' בדין אכילה קודם נטילת לולב, ובדין התחיל סעודתו, אם שרי לאכול בדרך, ובדין סעודה קטנה, מה החידוש שיטול בין הערביים, בקושיית הגמ' ובתי' ר"ס, בביאור קושיא דרבא ותירוצו, ואם יש להשוות למתני' דשבת, בתוד"ה יו"ט, בתוד"ה מדקתני, מרחץ ותספורת קודם נטילת לולב, בדין טעימה קודם לולב, אם הפסיק לתפילה, האם מחויב ליטול לולב.

ל"ט א' מתני' הלוקח לולב כו' היינו כל ד' מינים וכפרש"י, למסקנא מתני' משום מסירת דמי שביעית ואין היתר הבלעה כלפי סחורה, ביאור דברי הגמ' בבכורות ל"א ב', אתרוג שהוקר למצוותו שוויו כפי הנמכר בשוק אבל אסור לקנותו בד"ש לצורך המצוה. ל"ט ב' בד"א בלוקח מן המופקר כו', כל הענין. - שם דתנן אתרוג שוה לאילן בג' דרכים כו', לבאר מ"ט עושין תרתי דסתרי באתרוג, בדין פירות האילן שחנטו בשמינית קודם ט"ו שבט מבואר בתו"כ שקדושים ובהגהות הגר"א בזה, בראיית החזו"א שאינם קדושים

משלשלין כו' כדר' יוסי, שם תוד"ה מהו דתימא, ושמא ס"ד לחלק בין שתי לערב.

כ' א', בדיני מחצלות בסכך.

כ' ב' טעמא דר"י דיליף אהל אהל ממשכן כו'.

כ"ד ב' תנן העושה סוכתו בין האילנות כו', - עירובין ט"ו א' קס"ד כי היכי דפליגי בלחי פליגי נמי במחיצה, שם ת"ש העושה סוכתו, שם ת"ש הי' שם אילן כו', שם ת"ש שבת בתל כו'.

כ"ה ב' רע"א מישאל ואלצפן כו', שם אין שמחה אלא במקום סעודה, בנדרון הראשונים בברכו בחופה ביום ועשו הסעודה בלילה אם צריך פנים חדשות. שם דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם כו', בדיני יחוד, החילוק בין פנימי וחיצון לפ"פ לרה"ר, ובדין שכיחי אינשי דעיילי ונפקי, בדין פ"פ לרה"ר בטעם ההיתר ומה נקרא פתוח, בדין לבו גס בה פ"פ לרה"ר, בדין פ"פ לחצר שיש בה ג' בנ"א.

בפטור מצטער ואכילת עראי

כ"ו א' ת"ר הולכי דרכים כו' וחייבין בלילה, שם הולכי דרכים בלילה כו', שם הולכי דרכים ביום ובלילה כו', בדין ההולכים בספינה, שם ת"ר שומרי העיר ביום כו', בנדרון האחרונים בהולך בכפרי הגוים, ובדין מצטער בהכנות הסוכה, שם הולכין לדבר מצוה פטורין כו', שם שומרי גנות ופרדסין, שם אביי אמר תשבו כעין תדורו, שם ת"ר חולה שאמרו כו' ע"ס הגמ', שם אמרי כו' בגדר הפטור דמשמשינן, בהא דאמר כ"ח ב' דתנוי בר ממטללתא, בהא דאמר כ"ה ב' באבל דאיבעי"ל ליתובי דעתיה, במ"ש הריטב"א דמצטער מתמעט מהאזרח, שם משום סירחא דגרגישתא, שם וכמה אכילת עראי כו' ע"ס הגמ'. כ"ז א', בשיעור אכילת עראי, ומיני תרגימא.

בענין היסח הדעת בתפילין

א. כ"ז א' במוסר שינתו לאחרים, שם ערבך ערבא צריך, שם במניח ראשו בין ברכיו, שם רבא אמר אין קבע לשינה, בדברי הגרמ"ה דהנדרם מעצמו בתפילין לא עבר עבירה.

ב. בטעם האיסור לשינת קבע בתפילין.

ג. בקי' השאג"א מאבל שאסור בתפילין ועוד בביאור האיסור לשינה, בדין הה"ד מהתפילין בשבת ויו"ט.

מסוגיא סוכה ל"ט, בראיית הפאת השלחן שאין קדושים משאלת הגמ' שנת השמיטה מאי עבדת' בחג הסוכות, דעת ר"ח והערוך דשנתם מט"ו לט"ו, ובדעת הר"ש דאזלינן לחומרא, בדעת הרמב"ם דר"ה אחד בתשרי אף לאילן.

מ' א' טעמא דלולב בר ששית כו', במינים הקדושים בקדושת שביעית ובדין הנאתו וביעורו שוה, מה בין לולב לכלי כיבוד אחר, ובדין שאר תשמישים, והאם אפשר לאוקמי מסקנא דסוגיא דלולב אין בו קדו"ש כלל, לולב על העץ שנעשה כסכך, עוד בסוגיא דסוכה שם, רבא רמי כו' מ"ט לא הקשה מהרישא, ומ"ט לא הקשה אמתנ' דריש פ"ח, ומ"ט קתני מין צובעים אם כל עצים בכלל ברייתא דעלי קנים וגפנים אי מיירי בליקטן לחים, ואם אפשר לקבוע קדושת שביעית בתלוש, אם רשות ביד כל אדם ללקטן לאכילה כשהבעלים רוצה להשתמש בהם לעצים, ענין הנאתו וביעורו שוה, כשביעורו בשעת ההכנה, כגון עצים לתבשיל, ולא שהאדם כעת נהנה, שם והאיכא עצים דמשחן, בפרש"י ותו', פרש"י שאסור לצבוע, בהא דסתם עצים להסקה, ולא מהני מחשבת לקיטה, תוד"ה ולדמיהן, מתי הביעור בצבע, ברש"י ותו', במ"ש תו' דהסקה לקדירה הנאתו וביעורו שוה הרבה ראשונים חולקים בזה, ועוד בדברי תו', בהא דאמרי' ק"א א' בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, בענין הנאתו וביעורו בצבע.

מ' ב' אר"א אין שביעית מתחללת כו', - בנידון אם חליפי חליפין אוסרין מכח חליפין הראשונים או מכח ע"ז עצמה, לבאר טעמא דע"ז תופסת דמיה, בביאור דברי הגמ' דשביעית וע"ז הו' שני כתובין הבאין כאחד, לבאר דהא מיהת פשיטא דאיכא פלוגתא דתנאי בדין ב' כתובין אי מלמדין, הוכחה מסוגיא דסוכה דענין ב' כתובין מענין דרשא דכל שאתה מהי", בסוגיא דסוכה מ' ב', בתפיסת דמי שביעית דרך מקח

וחילול בסוגיא דסוכה מ"א א', בסוגיא דחילול שביעית ומע"ש על בהמה.

מ"א ב' בדרך ההקנאה של הלולב.

מ"ב א' מתני' מקבלת אשה כו'.

מ"ב ב' אמאי טלטול בעלמא הוא, בדין מוקצה בלולב, כיו"ט שחל בחול.

מ"ט א' לול קטן כו', ובמעילה י"א א'.

מ"ט ב' וכלי שרת מקדשין שלא מדעת כו', - שם ערבה לא נהנין ולא מועלין, שם בפלוגתא ר' יוחנן ור"ל.

נ' א' וליעביר במסנת כו'.

נ"ג ב' שלש להבטיל את העם ממלאכה כו', שם אין בין תקיעה לתרועה כו' ובר"ה ל"ד א'.

סימן יד

שיעורי פתיחה

- א. אותו טפח היכן מעמידו.
- ב. סוכה העשויה כמבוי.
- ג. צורת הפתח בדופן שלישית.
- ד. מיגו דהויא דופן (א).
- ה. לבוד ועומ"ר.
- ו. מיגו דהויא דופן (ב).
- ז. דין פסל.
- ח. סכך פסול ואויר.
- ט. סוכה תחת האילן.
- י. פרוץ כעומד וצילתה מרובה.
- יא. תעשה ולא מן העשוי.

מפתחות ע"ס המסכת

סוכה

ב' א' מ"ש גבי סוכה דתני פסולה כו' ס"א סק"א.
 שם מיהו סוכה דנפיש מילתה כו' שם.
 שם מנה"מ אמר רבה כו' ר"ז אמר מהכא כו' שם סק"ב.
 שם הכא דל דפנות ליכא צל סוכה, ס"א סק"ג.
 שם עד כ' אמה כו' כי עביד ל' דירת עראי כו', ס"א סק"ו.
 שם תוד"ה כי, ס"א סק"ו.
 ב' ב' ור"ז א"כ לימא קרא וחופה כו', ס"א סק"ז.
 שם אבל דפנות מגיעות לסכך כו', ס"ג.
 שם וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא בה עינא, ס"א סק"ח.
 שם מחלוקת בשאין בה אלא ד' אמות כו' ס"א סק"ג.
 שם כמאן דלא כחד כו' בשלמא דר' יאשיה פליגא כו'.
 שם ור"י מכשיר עד ארבעים וחמישים אמה ס"א סק"ד.
 שם תוד"ה יש, ס"א סק"ג.
 ג' א' לקיטוניות שבה כו' ס"א סק"ג.
 שם דילמא בסוכה גדולה פליגי כו' ס"א סק"ד.
 שם אפי' אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה ס"א סק"ז.
 שם בית שאין בו ד"א כו' אין מערבין כו', ס"ג.
 שם בדין בית התבן לענין כל דיני התורה, דיני מזוזה ס"ב סק"א.
 שם תוד"ה דאמר כו', ס"ג.
 ג' ב' בורגנין חזו למילתיהו כו', דיני מזוזה ס"ב סק"א.
 ד' א' ואע"ג דבטלינהו כו', ס"א סק"ט.
 שם ר"י אומר תבן ואין עתיד לפנותו כו' שם.
 שם והוצין יורדין בתוך כ' אמה כו' סבר אביי למימר כו' ס"א סק"ב.
 שם היתה גבוהה מעשרים אמה כו' כשרה ס"א סק"ב.
 שם תנינא בית שנפחת כו' מהו דתימא כו' ס"א סק"ג.
 שם ה' פחותה מ' וחקק בה כו', ס"ג.
 שם תוד"ה בית, ס"א סק"ט.
 ד' ב' מ"ש התם דאמרת פחות מארבע אמות כו', בדין חקק, ס"א סק"ו.
 שם סבר אביי למימר גוד אסיק, ס"א סק"ו, וסי"ג.
 שם אמר ר"ה מחלוקת על שפת הגג כו', ס"א סק"ז, וסי"ג.
 שם איבעיא להו באמצע כו' או"ד בין בזו כו', ס"א סק"ז, וסי"ג.
 שם שהיה ר"י אומר כו' שם.
 שם ר"י אומר רואין כל שאילו כו', שם.

שם שהי' ר"י אומר דיומדי סוכה טפח, שם.
 שם תוד"ה דיומדי, ש"פ ו'.
 ו' ב' ואותו טפח היכן מעמידו, ש"פ א'.
 שם אמר רב מעמידו כנגד היוצא, ס"ב סק"א.
 ז' א' ויעמידנו כנגד ראש תור, ס"ב סק"א, ש"פ א'.
 שם אמר ר"י סוכה העשויה כמבוי כשרה כו', ס"ב סק"ג.
 שם התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ל' כו', ס"ב סק"ד.
 שם עושה לו טפח שוחק כו', ש"פ א'.
 שם לא ס"ל מר כו', ש"פ א'.
 שם שתים כהלכתן כו' ש"פ א'.
 שם סוכה עשויה כמבוי, ש"פ ב'.
 שם לכל רוח שירצה, ש"פ ב'.
 שם עושה לו פס ארבעה כו', ש"פ ב'.
 שם ומ"ש התם דקאמרת, ש"פ ב'.
 שם אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצוה"פ, ס"ב סק"ה, ש"פ ג'.
 שם אלא בצורת הפתח, ש"פ ג'.
 שם דקעביד טפח שוחק, ש"פ ג'.
 שם איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצוה"פ, ס"ב סק"ז, ש"פ ג'.
 שם אמר רבא וכן לשבת, ש"פ ד'.
 שם מיגו דהויא דופן, ש"פ ד'.
 שם והא תניא דופן סוכה, ש"פ ה'.
 שם דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא כו', ובדין לבוד בסוכה, ס"ב סק"ט.
 שם ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו כו', ש"פ ה'.
 שם ויתירה שבת על סוכה כו', ס"ב סק"ב, וסק"ב, ש"פ ה'.
 שם מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה כו', ס"ב סק"ט, ש"פ ו'.
 שם א"ה ליתני נמי יתירה סוכה כו', ש"פ ו'.
 שם דאילו סוכה דעלמא כו', ש"פ ו'.
 שם סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, ש"פ ו'.
 שם השתא מקילתא לחמירתא, ש"פ ו'.
 שם תוד"ה עושה, ובדין אתי אוריא, ס"ב סק"ב.
 ז' ב' סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, ס"ב סק"ל.
 שם וצריכא דאי אשמעינן מבוי כו', ס"ב סק"ל.
 שם כולוהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן ס"א סק"יב.
 שם סוכה העשויה כשובך, ס"ג.
 שם תוד"ה סיכך, ס"ב סק"ל.

שם תוד"ה סיכך ע"ג פסי ביראות, ס"ב סקל"ב.
 ח' ב' שתי סוכות של יוצרים, ס"ג.
 שם ואמאי תיהוי חיצונה כו', כל הענין, ס"ג.
 שם סוכת נשים, שם.
 שם מאי כהלכתה, שם.
 ט' א' תוד"ה ואם, ס"ג.
 שם תוד"ה מה, שם.
 ט' ב' מתני' העושה סוכתו תחת האילן, ש"פ אות ט'.
 שם כאילו עשאה בתוך הבית, שם.
 שם סוכה ע"ג סוכה, שם.
 שם גמ' א"ר ל"ש אלא באילן כו', שם.
 שם הא קא מצטרף ס"פ כו' בשחבטן כו' ס"ד סק"ח,
 וסק"כ, ש"פ אות ט'.
 שם הדלה עלי' כו', שם.
 שם מהו דתימא ה"מ בדיעבד כו' ס"ד סקט"ו, ש"פ אות
 ט'.
 שם ת"ר בסוכות תשבו כו' וקיימא עליונה בתוך כ' ס"ד
 סקכ"ד.
 שם תוד"ה והא קא מצטרף, ש"פ אות ט'.
 שם תוד"ה הא, ס"ד סק"ז.
 י' א' מ"ד ניגור דילמא מצטרף כו' ס"ד סקכ"ד.
 שם ור"ח ורבר"ה אמרי ארבעה שלא מצינו מקום כו',
 ס"ד סקכ"ה.
 שם מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה לקבל פסולה
 ס"ד סקכ"ו.
 שם מתני' פירס עלי' סדין כו' ס"ד סקי"ז.
 שם גמ' אבל לנאותה כשרה כו' ס"ז סק"א.
 שם לימא מסייע ליה כו', שם.
 שם תוד"ה אמר, ס"ד סקכ"ה.
 שם תוד"ה פירס, ס"ד סקי"ח.
 י' ב' אמר רב אשי ומן הצד ממעטין, ס"א סקכ"א, ס"ז
 סק"א.
 שם לכי יבשה כו' ס"ז סק"ב.
 שם אתמר גויי סוכה המופלגין כו' שם סק"ג.
 שם הישן בכילה ערום כו', ס"ג.
 י"א א' כמאן כר"י דאמר כו' ס"ז סק"ד.
 שם מתני' הדלה עליה כו', ס"ג.
 שם זה הכלל, כו' ס"ו סק"א.
 שם וצריך לנענע כו' ס"ז סק"ה.
 י"א ב' ורבנן לקיחה כו', ס"ג.
 שם מה"מ אמר ר"ל כו' ס"ו סק"א.
 י"ב א' ואימא יין קרוש כו' ס"ו סק"א.

שם מתני' וכולן שהתירן כשרות, ס"ז סק"ה.
 שם וכולן כשרות לדפנות ס"ו סק"ה.
 שם גמ' ולא ידענא הי מיניהו כו' ס"ז סק"ח.
 שם אמר רב אשי אטו כו', שם סק"ו.
 י"ב ב' מה"ד בית קיבול העשוי כו' כל הענין, שם.
 י"ג א' אביי אמר בהי נמי, כו' ס"ז סק"ז.
 שם מיתבי איזוב כו' שם.
 שם שניים מחלוקת ר"י ורבנן כו' שם.
 י"ג ב' מ"ט דלכי יבשי כו', ס"ו סק"ז.
 שם סוכי תאנים כו' כשרה, ס"ד סקט"ז.
 שם תוד"ה אם, שם.
 י"ד א' גזירת תקרה ס"ג סק"א.
 שם ור"י לית לי' גזירת תקרה כו', שם.
 שם בשלמא לשמואל כו', שם.
 שם סיפא אתאן לר"מ, שם.
 י"ד ב' לישנא אחרינא בשלמא כו' ס"ג סק"ב.
 שם א"ל משם ראי' כו' ס"ג סק"ג.
 שם ומודה ר"מ שאם יש בין נסר כו' ס"ג סק"ד.
 שם ומי אמר לן מר טעמא כו', שם.
 שם אע"פ שלא הכניס לתוכה כו', שם.
 שם לא הב"ע כגון דאנחה אפומא דמטלטלא כו', ס"ב
 סק"כ.
 שם דהו"ל פסל היוצא מן הסוכה כו', שם.
 שם תוד"ה הפכן, ס"ג סק"ז.
 שם תוד"ה ומודה כו', ס"ג סקכ"א.
 ט"ו א' בשלמא ב"ה טעמייהו כו' אי מפקפק עביד לי'
 מעשה כו' ס"ג סק"ח.
 שם אם נוטל אחת מבינתיים עבד בה מעשה כו', כל
 הענין, ס"ג סק"ו.
 שם תוד"ה ומודה ס"ג סק"ז.
 שם מתני' המקרה סוכתו בשפורין כו', ס"ד סק"א, ש"פ
 אות י'.
 שם גמ' לימא תהוי תיובתא כו', ס"ד סק"א, ש"פ אות י'.
 שם פרוץ כעומד, כל הענין, ס"ג.
 ט"ו ב' והא אפשר לצמצם כו' ס"ד סק"א, ש"פ אות י'.
 שם במעדיף כו', ש"פ אות י'.
 שם רבא אמר אפי' תימא כו' ס"ו סק"י.
 שם בארוכה ושתי כרעים, ס"ג.
 ט"ז א' אבל יש שם חלל טפח כו' ס"ז סק"ח.
 שם מתני' המשלש דפנות כו', ס"ג.
 שם גמ' מ"ס מחיצה תלויה, ס"ג.
 ט"ז ב' פרוס ס"ד כו', ס"ג.

שם מחצלת ד' ומשהו כו', סי"ג.
 שם וקמ"ל דמשלשין דפנות כו', סי"ג.
 שם אמר רבי אמי פס ארבעה כו', ס"ב סקי"א.
 שם תוד"ה מהו, ס"ב סקי", וסי"ג.
 שם תוד"ה בפחות, ס"ב סקי"א.
 י"ז א' מתני' הרחיק את הסיכוך כו', ס"ג סקכ"ג, ש"פ
 אות ח'.
 שם אם יש מן הכותל לסיכוך כו' אם יש תחתיו כו' ס"ג
 סקכ"ה.
 שם גמ' א"ר אשכחתינהו לרבנן כו', ש"פ אות ח'.
 שם ואמינא להו אנא, שם.
 שם בר מינה דההיא כו' משום דו"ע נגעו בה כו' ס"ג
 סקט"ט, וס"ק כ"ב, ש"פ אות ח'.
 שם מה אילו איכא ס"פ פחות מארבעה כו', ס"ג סקי"א.
 שם תוד"ה אויר כו', ס"ב סקכ"ו.
 שם תוד"ה אילו כו' ס"ג סקכ"א.
 י"ז ב' משום שיעורא ולא שיעורא, ש"פ אות ח'.
 שם א"ל אביי ולמר נהי דלא שוו שיעוריהו בסוכה גדולה
 כו' ס"ג סקי"א.
 שם בסוכה קטנה מי לא שוו שיעוריהו כו' ס"ג סקי".
 שם א"ל התם לאו משום דשוו בשיעוריהו כו', ש"פ אות
 ח'.
 שם והבגד שלשה כו' שם.
 שם נתן עלי' נסר כו' שם.
 שם ת"ש שני הדינים כו', שם.
 שם ה"ד אי דאית בהו ארבעה כו', שם.
 י"ח א' אין לבוד באמצע ס"ג סקי"ג, ש"פ אות ח'.
 שם אויר שלשה כו', ש"פ אות ח'.
 שם אמר אביי אויר שלשה בסוכה כו', ס"ג סקי"ד.
 שם שאני קורות דרבנן כו', שם.
 שם ארובה שבבית כו', שם.
 י"ט א' תנא פסל היוצא כו', ש"פ אות ד'.
 שם רבה ור"י כו' הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה,
 ס"ב סקכ"ג, ש"פ ז'.
 שם מ"ד הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל, ס"ב סקכ"ה.
 שם מהו"ד תפסל בהך פורתא כו' ס"ה סק"ח.
 שם ר' אושעיא אמר כו' לא יהא אלא אויר, ס"ג סקט"ו.
 י"ט ב' מתני' העושה סוכתו כמין צריך כו', סי"ג לך
 ד' א'.
 שם מפני שאין לה גג כו' ס"ז סקי"א.
 שם תנא מודה ר"א כו' שם סקי"ב.
 שם או שהפליגה מן הכותל כו' שם.

שם תוד"ה והעושה, שם.
 כ' א' ת"ר מחצלת של שיפה כו', כל הענין, סי"ג.
 כ' ב' טעמי דר"י יליף אהל אהל ממשכן כו', סי"ג.
 כ"א ב' מתני' הסומך סוכתו כו' ס"ו סק"ב.
 שם גמ' מפני שאין לה קבע כו' שם.
 שם מפני שמעמידה כו' שם.
 שם כגון שנעץ כו' שם.
 שם אמר אביי ל"ש כו' שם, סק"ט.
 שם תוד"ה שאין, שם סק"ג.
 כ"ב א' רב תני חדא סוכה מדובלת כו' ס"ה סק"א.
 שם אמר אביי כו' אמר רבא אפי' יש בין זל"ז ג"ט כו'
 דאמר' חבוט רמי, ס"ה סק"ב.
 שם תוד"ה קנה, שם.
 כ"ב ב' אלא בתוך עשרים כו' שם סק"ג.
 שם מתני' או בראש הספינה ס"ו סקט"ז.
 שם תוד"ה אבל, ס"ה, סק"ג.
 שם תוד"ה שתים ס"ו סק"ח.
 שם כאן מלמעלה כאן מלמטה, ס"ד סק"ב, וסק"ו, ש"פ
 אות י'.
 שם ת"ר המעובה כמין בית כו' ס"ה סק"ה.
 כ"ג א' מני מתני' ר"ע היא כו' ס"ו סקט"ו.
 שם אמר אביי כו' שם.
 שם ור"מ הא נמי כו' שם סקט"ז.
 כ"ד א' קסבר ר"מ כו' ס"ו סקי"ח.
 כ"ד ב' מתני' העושה כו' ס"ו סקי"ט, וסי"ג.
 שם גמ' אראב"י כו' שם.
 שם תוד"ה והא, שם.
 כ"ה ב' דאין שמחה אלא במקום סעודה, סי"ג.
 שם דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי כו', סי"ג.
 כ"ו א' ת"ר הולכי דרכים כו', כל הענין, שם.
 שם שומרי גינות כו', שם.
 שם תשבו כעין תדורו, שם.
 שם אפי' חש בעיניו, שם.
 שם רב שרא כו' למיגנא בכילתא כו', שם.
 שם משום סירחא דגרגישתא, שם.
 שם חולה הוא ומשמשו כו', שם.
 שם וכמה אכילת עראי, שם.
 שם אלא אמר אביי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה, שם.
 שם במוסר שנתו לאחרים, כל הענין, שם.
 שם ערבך ערבא צריך, שם.
 שם במניח ראשו בין ברכיו, שם.
 שם אין קבע לשינה, שם.

כ"ו ב' לטעום את התבשיל, שם.

כ"ז ב' א"ל מהו שאפרוס עלי' סדין כו'. כל הענין, סי"ג.

כ"ח ב' לא נצרכא אלא לתוספת עינוי כו', סי"ג.

כ"ט א' מרהטי בגמרא כו', שם.

כ"ט ב' מתני' ר"א יאגדנו כו', ס"ח סקי"ח.

שם ציני הר הברזל, ס"ח סקי"ט.

שם תוד"ה נקטם, ס"ח סק"ד.

שם תוד"ה נפרצו, ס"ח סק"ג.

ל' א' ל"ש אלא ביו"ט ראשון כו', סי"ג.

ל' ב' ואת"ל לולב צריך אגד כו', סי"ג.

ל"א ב' שהיו מורישין כו', ס"י סקט"ז.

שם אר"ה נ"ו כ"ו ס"ח סק"ז.

שם והתניא לולב נפוץ כו', ס"ח סקט"ו.

ל"ב א' קוץ, ס"ח סקט"ז.

שם עקום דומה למגל, שם.

שם חרות פסול, ס"ח סקי"ג.

שם אמר רבא לא אמרן כו', ס"ח סקי"ז.

שם אר"נ לצדדים קתני, ס"ח סקט"ז.

שם אר"פ נפרצו כו', ס"ח סק"א.

שם ניטלה התיימות, שם.

שם אם היה פרוד כל הגמ', ס"ח סקי"ח.

שם אמר אביי ל"ש, ס"ח סקי"ט.

שם והתניא ציני הר הברזל, שם.

ל"ב ב' ואיכא דרמו כו', ס"ח סקי"ט.

שם וזו היא ששינו כו', שם.

שם ולולב ארבעה כו', ס"ט סק"ב.

שם כדי לנענע בו, שם.

שם אימא וכדי לנענע בו, שם.

לחומרא לא דק, שם.

שם מתני' נפרצו עליו, ס"ט סק"א.

שם ת"ר ענף עץ עבות, ס"ט סק"ב.

שם ת"ר קלוע כו', כל הגמ' ס"ט סקי"ח.

שם תנא כו' ושאינו עבות פסול, ס"ט סק"ה.

שם ה"ד עבות כו', ס"ט סק"ג ה' י"ח.

שם אפ' תרי וחד, ס"ט סק"ג.

שם ת"ר נשרו רוב עליו, ס"ט סק"ו י"א.

שם ובלבד שתהא עבותו קימת, ס"ט סק"ד ה'.

שם הא גופא קשיא, ס"ט סק"ד.

ל"ג א' באסא מצראה, ס"ט סקי"י.

שם עץ עבות אמר רחמנא, שם.

שם ונשאר בו שלושה כו', ס"ט סקי"א.

שם נקטם ראשו כו', ס"ט סקט"ו.

ל"ג ב' א"א איתמר כו', ס"ט סקי"ט.

שם מיני הדס הוא, שם.

שם והא קא מתקן מגא, כל הענין, סי"ג.

שם ואוגדו כאגודה של ירק, ס"ט סק"כ.

שם אי ר"י אגד כו', שם.

שם מתני' ושנשרו מקצת עליה, ס"ט סקכ"א.

שם ת"ר ערבי נחל, ס"ט סקכ"א.

ל"ד א' עשר נטיעות ערבה כו', ס"ט סקכ"א.

שם אמר אביי ש"מ כו', שם.

שם תוד"ה ואמת, שם.

ל"ד ב' מתני' ואפ' ב' קטומים כו', ס"ט סקי"ג.

שם ולדרוש להו כר"ע, ס"ט סקי"ד.

שם תוד"ה ולדרוש, שם.

שם מתני' עלתה חזוית כו', ס"א סק"א.

שם נסדק כו', ס"י סקי"י.

ל"ה ב' אמר ר"ח ד"ז רבינו כו', ס"י סק"ה ס"א סק"ב.

שם הו"ל כמנומר, ס"א סק"ב.

שם ואמר רבא ועל חטמו כו', ס"י סקי"ב ושם.

שם תנא ר"י ב"א כו', ס"י סקי"ז ס"א סק"ג.

שם אמר רבא האי אתרוגא כו', ס"א סק"ח.

ל"ו א' הא בכולה הא במקצתה, ס"י סק"ב.

שם נסדק ניקב תני עולא כו', ס"י סק"א וסי"א סק"ה.

שם בעי רבא כו', ס"א סק"ז.

שם ואמר רבא והוא כו', ס"י סק"ג.

שם כושי כו', ס"י סק"ז.

שם והתניא כושי כו', ס"י סק"ט.

שם הא לן כו', שם.

שם אתרוג הבוסר, ס"א סקי"א.

שם כדרך שבנ"א מוציאין לזריעה, שם.

ל"ו ב' איתמר אתרוג שנקבוהו כו', ס"י סקי"ד.

שם כאן ביו"ט ראשון כו', שם.

שם לולב באגודו כו', ס"ט סק"ה.

ל"ח א' מתני' לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו, סי"ג.

שם לא נטל שחרית יטול בין הערביים, שם.

שם ורמינהי אם התחילו אין מפסיקין, שם.

שם אר"ס ל"ק הא דאיכא שהות כו', שם.

שם אמר רבא מאי קושיא דילמא הא דאורייתא הא דרבנן.

אלא אמר רבא כו', שם.

שם אר"ז מאי קושיא כו', שם.

שם גמ' דיקא נמי כו', שם.

שם תוד"ה יו"ט, שם.

מ"ב ב' אמאי טלטול בעלמא, כו', כל הענין, סי"ג.

מ"ד ב' אפי' עלה אחד כו', שם.

מ"ה ב' לולב דמפסקי לילות מימים כו', סי"ב סק"א.

מ"ו א' כאו בזמן שביהמ"ק כו', שם.

שם תנאי היא דתניא תפילין כו', שם.

שם חזינא לי' לרבא דלא עביר כו' שם סק"ג.

שם כל אימת דממשמי כו', שם.

מ"ח א' מתני' ניסוך כו' מחזקת ג' לוגין כו', זבחים
ס"א סק"כ – כ"ד.

מ"ט א' א"ר אלעזר לול קטן כו', סי"ג.

מ"ט ב' וכ"ש מקדשין שלא מדעת, שם.

נ' א' ליעביר במסנת, סי"ג.

נ"א א' מתני' מבלאי מכנסי כהנים כו', שם.

נ"ג ב' מתני' שלש להבטיל כו', שם.

שם אין בין תקיעה כו' כמאן כר"י כו', סי"ג.

שם תוד"ה מדקתני, שם.

ל"ט א' מתני' הלוקח לולב מחבירו כו', סי"ג.

שם גמ' וניתוב לי' בהדיא כו', שם.

שם תוד"ה יותר כו', שם.

ל"ט ב' בד"א בלוקח מן המופקר כו', סי"ג.

שם אתרוג שוה לאילן כו', כל הענין, שם.

שם אתרוג בת ששית כו', כל הענין, שם.

שם תוד"ה בד"א כו', שם.

מ' א' טעמא דלולב בר ששית כו', כל הענין, סי"ג.

שם דתניא אין מוסרין פ"ש כו', שם.

מ' ב' אין שביעית מתחללת כו', כל הענין, סי"ג.

שם א' שביעית וא' מע"ש על שחוטין מתחללין כו', כל
הענין, סי"ג.

מ"א א' מח' בפרי ראשון כו', כל הענין, סי"ג.

מ"א ב', בדרך ההקנאה של הלולב, סי"ג.

מ"ב א' מתני' מקבלת אשה כו', שם.

מפתחות ע"ס הש"ס

ברכות

י"א ב' תוד"ה שכבר כו', סי"ב סק"א.
נ"ג א' הנכנס לחנותו של בשם כו', סי"ב סק"ט.

שבת

ד' ב' ואם חקק בו דע"ד והשלימו ל' כו', סי"ג לדף ד'
ב'.
מ"ט א' א"ר ינאי תפילין צריכין כו', סי"ג
קכ"ה ב' רש"י ד"ה שאין עושין אהל עראי כו', סי"ג
לדף כ"ז ב'.

פסחים

ל"ט א' מתני' ואלו ירוקות שאדם יוצא כו', ס"ז סק"ז.

עירובין

ג' א' מקצת סכך בתוך עשרים כו' ס"א סק"ט.
שם סוכה דליחיד היא לא מידכר, שם.
שם רבא אמר זה וזה כשר חללה סוכה תנן, שם.
שם תוד"ה אי, שם.
ג' ב' תוד"ה חלל כו', ס"א סק"י.
י"א א' דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר כו',
כל הענין, ס"ב סק"ב.
ט"ו א' כי היכי דפליגי בלחי כו', כל הענין, סי"ג לדף
כ"ד ב'.
ט"ו ב' פרוץ ועומד, כל הענין, סי"ג לדף ט"ו א'.
ט"ז ב' כגון דאייתי מחצלת כו', סי"ג לדף ט"ז ב'.

ראש השנה

י"ד ב' אתרוג שזה לאילן כו', כל הענין, סי"ג לף ל"ט
ב'.
ל"ד א' ותקעתם תרועה כו', סי"ג לדף נ"ג ב'.

יומא

ד' ב' ההוא שלא יסיח דעתו כו', סי"ג.
ח' א' נשבר הציץ, שם.

מועד קטן

ד' א' אמר ר' אשי, ס"ט סקכ"א

קידושין

פ"א א' פ"פ לרה"ר אין חוששין משו' יחוד, כל הענין,
סי"ג לדף כ"ה ב'.

בבא קמא

ס"ו א' והרי מריש דאיכא שינוי השם כו', סי"ג לדף ל'
ב'.
צ"ו א' בעי ר"פ כו', ס"ח סק"א ג'.
ק"א ב' רבא רמי תנן ממין הצובעים כו', כל הענין,
סי"ג לדף מ' א'.
שם ורמינהי עלי קנים כו', שם.
שם לקטן לאכילה, שם.
שם יצאו עצים כו', שם.
שם והאיכא עצים דמשחן כו', שם.

בבא מציעא

כ"ד א' מאי בדי שוכי, ס"ט סק"א

ע"ז

נ"ד ב' כל שאתה מהייה ממנו כו', כל הענין, סי"ג לדף
מ' ב'.
מנחות
מ"ג א' אמאי מברך כל צפרא וצפרא כו', סי"ב סק"ח.

בבא בתרא

ל"א ב' מ"ש מהא דתנן הלוקח לולב כו', סי"ג לדף
ל"ט א'.

מעילה

י"א א' מתני' נסכים חומר בתחלתן כו', סי"ג לדף מ"ט
א'.
י"א ב' לול קטן כו', שם.
שם א"ר אתאי קדש קדש כו', שם.
י"ג ב' מתני' המים שבכד כו', סי"ג לדף מ"ט ב'.
שם ערבה לא נהנין כו', שם.
שם גמ' אר"ל אין מועלין בכולן כו', שם.

סימן א

שיעור גובה ורוחב הסוכה

וּלְפִי מְבֹאֵר הָא דְּעֵדִיף טְפִי לְמִיתְנִי תְּקֵנְתָּא, וְהֵינּוּ דְּקִבְעֵי תַלְמוּדָא מ"ט לֹא קִתְּנִי תְּקֵנְתָּא גְבִי סוּכָה, דְּמִדְקִתְּנִי פְסוּלָה מִשְׁמַע דְּלִיכָא תְּקֵנְתָּא לְהַכְשִׁיר סוּכָה שְׁהִיא גְבוּהָה, וְשִׁמְא נִימָא דְּהִטְעָם מִפְּנֵי שִׁכְבֵּר נַעֲשִׂית בְּפִסּוּל, וְצִרִיךְ לְחֻזּוֹר וּלְהַנִּיחַ הַסֵּכֶךְ אַחֵר הַמִּיעוּט, [שׁו"ר ב"י סו"ס תרכ"ו בשם ה"ר אלחנן דְּמִשְׁמַע שְׁפִי כְּמִשְׁכָּן], א"נ דְּדִירַת קִבְעָא חֲשִׁיבָא וְשׁוֹב אֵין מוֹעִיל הַמִּיעוּט אַח"כ, א"נ בְּדַאֲוִרִיתָא חֲיִישִׁינָן שְׁמָא יִטַּל הַמִּיעוּט, וּמִשְׁנֵי דְּהָא דְּלֹא קִתְּנִי תְּקֵנְתָּא גְבִי סוּכָה לֹא מִשּׁוֹם דְּסוּכָה גְרִיעָא מִמְּבוֹי אֲלֵא סוּכָה דַּאֲוִרִיתָא כּו', וּבְתוֹ נִדְּחָקוּ בְּעִדְיֹת דְּלִשּׁוֹן יִמְעֵט וּכְתָבוּ דְּהוּי לִישָׁנָא מְעַלִּיא טְפִי, וְהֵינּוּ לְפִי פֶרֶש"י דִּימְעֵט הֵינּוּ יִשְׁפִּיל, וְא"כ בְּאַמַּת לֹא הַשְׁמִיעֵנוּ הִתְנָא בְּתִקְנָא כְּלוּם, וְמַה"ט פֶּרֶש"י בְּתִירוֹן קָמָא דְּפְסוּלָה עֲדִיפָא.

שם סוכה דא' תני פסולת

שֵׁם סוּכָה דַּאֲוִרִיתָא תְּנִי פְסוּלָה כּו', לְמִשְׁכָּן דִּימְעֵט הֵינּוּ תְּקֵנְתָּא לְהַכְשִׁיר הַמְּבוֹי וְהַסֵּכֶךְ כְּשֶׁהֵם גְבוּהִין, א"כ לֹא מִשְׁמַע כָּלִל לִישָׁנָא דְּלִכְתַּחְלָה, דְּהָא מִתְּפַרֵּשׁ הַכִּי מְבוֹי שְׁהוּא גְבוּהָ מִכּו' אִמָּה שְׁהוּא פְסוּל כִּיצֵד יַעֲשֶׂה יִמְעֵט חָלָל מִלְּמַטָּה, וּמִשְׁכָּן תּוֹ הֵינּוּ לְפֶרֶש"י דִּימְעֵט הֵינּוּ יִשְׁפִּיל, מִיָּהוּ אֲפֻשֵׁר לְפֶרֶשׁ דְּמ"מ בְּדַאֲוִרִיתָא נִיחָא לִי לְמִימֵר בְּהִדְיָא לִשּׁוֹן פְּסוּל, וְאֲפֻשֵׁר דְּה"פ מְבוֹי דְּרַבְנָן כִּיּוֹן דְּהִתְנָא הוּא שְׁמִשְׁמִיעֵנוּ עֲנִין מְבוֹי וְתִיקוֹנוֹ שְׁפִיר תְּנִי תְּקֵנְתָּא בְּלַחֲדוֹר וּמִמִּילָא נִבִּין דְּבַעֲיָן לְאַנוּחָה לְמַטָּה מִכּו', אֲבָל סוּכָה דִּידְעִינָן עֲנִינָה מְדַאֲוִרִיתָא אֵין נְאוּת לִשְׁנוֹת רַק תְּקֵנְתָּא קוּדָם שִׁישְׁמִיעֵנוּ שִׁישׁ פְּסוּל בְּלִמְעַלָּה מִכּו', אַע"ג דְּמִמִּילָא מִשְׁתַּמַּע מ"מ אֵין זֶה לִשּׁוֹן טוֹב,

ב' א' מ"ש גבי סוכה כו' דתני תקנתא, בביאור התקנתא דימעט דהיינו שיגבי עפר מלמטה

א. ב' א' מ"ש גבי סוכה דתני פסולה ומ"ש גבי מבוי דתני תקנתא, נראה דתקנתא דמבוי היינו שיכול להשאיר הקורה במקומה למעלה מכ' ואעפ"כ יתכשר המבוי, ע"י שימעט, והיינו ע"י שיגביה העפר מלמטה, וכ"מ בגמ' עירובין ד' ב' דקאמר ה' גבוה מעשרים אמה ובא למעטו כמה ממעט כו', ומשמע דסתמא מתפרש שממעט מלמטה, דאי להשפיל הקורה האי לאו תקנתא מיקריא, שאין זו תקנה למבוי שגבוה מכ', וגם אין טעם להשמיענו פסולא דלמעלה מכ' בלשון זה, ואי לא ניחא ל' למיתני פסולה לימא לא ניחא הקורה למעלה מכ', אבל מיעוט דלמטה חשיב שפיר תקנה, דאע"פ שכותלי המבוי גבוהין מכ' וצריך להניח הקורה על גביהן, מ"מ יכול לתקן ע"י שימעט החלל מלמטה, וקמ"ל נמי דאע"פ שכבר נתן הקורה למעלה מכ', מהני שפיר המיעוט מלמטה ולא חשיבא כקורה העומדת מאליה אע"ג דקורה משום היכר, והטעם מפני שקודם המיעוט ג"כ שימש ההיכר לכ' אמה שתחת הקורה, ואע"פ שאסור לטלטל גם למעלה, מ"מ אין החסרון בקורה, שו"ר במ"מ פ"ז מה"ש הט"ז שכ"כ בדעת הרי"ף והרמב"ם וכ"מ בתוספתא ובירו' עיי"ש, [ואע"ג דבסיפא נמי קתני התם ימעט, י"ל דאגב רישא, וגם קמ"ל דיכול למעט אחר שהניח הקורה, וגם לאשמועינן דלחי נמי לא מהני, דאי הוה קתני פסול הוה משמע התיקון דרישא, ועוד דקתני תיקון דצוה"פ דמהני אע"פ שהוא רחב מעשר, וע"ע בתוספתא ובירו' שם].

שם משום דלא שלטא ביה עינא, האם מהני אמלתרא בסוכה

שם משום דלא שלטא ביה עינא, נראה דבסוכה לא מהני אמלתרא כדמהני במבוי עירובין ג' א', דכיון דהאמלתרא אינו חלק מן הסוכה א"כ אין כאן סוכה דלמען ידעו, משא"כ במבוי דסגי לן בכל היכר שיהי, ולא דמי לדפנות מגיעות לסכך דמהנו אע"פ שכשרה גם אם אינם מגיעות לסכך, דמ"מ הדפנות הם חלק מן הסוכה וכדתנן דשאיין לה שלש דפנות פסולה, ולכך חשיבא שפיר סוכה שאדם יודע מתוכה שהוא דר בסוכה, משא"כ אמלתרא, מיהו אפי' אם לא הי' דין דפנות בסוכה ג"כ י"ל דדפנות מהנו טפי מאמלתרא, וכן יש להוכיח מהא דנויי סוכה אין ממעטין בסוכה לק' י' ב', ולא מהנו מדין אמלתרא.

שם ר"ז אמר מהכא כו' בקו' תו' מ"ט לא נבעי סכך שמגין ממטר

שם ר"ז אמר מהכא כו' למעלה מכ' אמה אין אדם יושב בצל סוכה כו', דדל דפנות ליכא צל סוכה, וכיון שאין הסיכוך מועיל לעשות צל לאו סוכה מיקרי, והקשו בתו' דה"נ כתיב בסיפא דקרא למחסה ולמסתור מזרם וממטר, ואין הסיכוך מועיל לזה ומ"מ מיקריא סוכה, ואע"ג דהסיכוך באמת מגין אלא שהמטר נכנס דרך הנקבים, ודמי לצילתה מרובה מחמתה דחשיבא שפיר צל סוכה אע"פ שהחמה נכנסת במיעוט שאינו מסוכך, מ"מ קשיא להו שפיר כיון דכל המטר נכנס בסוכה ונמצא שלא הגין כלל, ועוד דאפי' בסוכה שאין חמה נראית מתוכה כלל מ"מ המטר נכנס דרך הנקבים זה שלא כנגד זה ונמצא שאין מגין כלל מפני זרם המטר, מיהו צ"ב מה תירצו דהו"ל דירת קבע, אכתי נוכיח מהכא דההוא קרא לימות המשיח, ולכאור' נראה דל"ק דודאי אין ללמוד משם שיעור לכמות הסיכוך, דאפשר לומר ששם הסוכה עדיפא ומגינה יותר, דה"נ מסתבר דהתם איכא

משא"כ במבוי דאכתי לא ידעינן ב' מיד, ושפיר השמיענו התנא הדין בלשון תקנתא.

שם סוכה דנפיש מילתה כו'

שם מיהו סוכה דנפיש מילתה כו', רש"י פי' ואין תקנותיהן דומין זו לזו כו', ולפמש"כ לא שייך למיתני תקנתא בחמתה מרובה מצילתה, וכן באין לה ג' דפנות אין חידוש למיתני תקנתא שיעשה ג', [מיהו למ"ש הרמ"א סו"ס תרל"ה דלא יעשה הסכך קודם הדפנות, הי' בזה חידוש דמהני לעשות הדפנות אח"כ, ועי"ש במ"ב בשם כמה אחרונים שכ' דבאמת לא מהני ועי' לק' ס"ז סק"ט], ולפ"ז ניחא טפי דסוכה איכא מילי טובא דבעי למיתני בהו פסולה ושפיר קא פסיק ותני בכולהו פסולה, וגם כיון דבהני קתני פסולה הוה משמע טפי דרישא לכתחלה, ועוד שהרי התנא שנה חד פסולה לכולהו אלא דרבי פלגינהו כדי לשנות פלוגתא דר"י, ומה"ט נמי לא מייתר פסולה דקתני גבי הדס, מיהו לפמש"כ כיון דהתם התקנה למעט ענביו, אי הוה קתני ימעט הי' משמע לכתחלה, ול"ד למבוי וסוכה וכמשנ"ת.

ולא אמור ליכא לאקשווי דניתני תקנתא בנר חנוכה, כיון דליכא תקנתא להשאיר הנר למעלה מכ', ולהוריד הנר לאו תקנתא מיקרי וכמש"כ.

שם מנה"מ אמר רבה כו'

ב. שם מנה"מ אמר רבה כו', נראה דטעמייהו דרבה ור"ז דמשו פסולא דאורייתא מהני דרשות היינו משום דמסברא ראוי לדון דשמא מצות סוכה היא דוקא כשניכר מתוכה דיתבי בסוכה, וכן שתהא הסוכה לצל כדמצרכין צילתה מרובה מחמתה, ומש"ה סגי במשמעות מן המקרא שאמנם כ"ה כונת המצוה דסוכה.

תחתיו כלל, שאינו מיצל על מה שתחתיו אלא באלכסון מעט כדפר"ח הנדפס על הגליון, [ובריטב"א משמע דבתקופת תמוז מיצל ממש תחתיו, וצ"ע בזה, ועי' להלן].

שם ב' מוח' בשאין בה אלא ד"א כו' בביאור הדברים

שם ב' מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות כו' וכיון דרויחא איכא צל סוכה, היינו דיש מקום בתוך מחיצות הסוכה שמגין עליו הסכך מפני החמה, דאע"פ שהוא מיצל באלכסון מ"מ הוא נפגש באלכסונו בתוך ד"א שבסוכה, ואע"פ שאינו מגין תחתיו ממש, מ"מ סוכה זו צריכה לסכך להגן מפני החמה, ומיקריא שפיר סוכה תהי' לצל, [ולפ"ז סגי אם יש ד"א בארבע ואע"פ שאין ברחבה אלא שיעור סוכה, והא דקאמר ד"א על ד"א, היינו דמפרש שרבי שנה פלוגתתם בסוכה סתם כיון דס"ל שיעור סוכה ד"א על ד"א, א"נ כן הדרך לעשות שתהא ראוי' לדירה, ומש"ה שפיר נחלקו בסוכה סתם, אע"פ שמודים ביתירה מד"א, אבל בשיעור אחר לא הו"מ למימר דלא פליגי דא"כ הו"ל לפרש, מיהו י"ל דגם בד"א הכל הוא רק מהאלכסון דאיכא עוד תרי חומשי].

ויש לעי' כיון דמגובה כ' נוטה הצל ד"א, א"כ מגובה י' דין הוא שינטה ב' אמות, ועכ"פ לא יתכן להכשיר ז' על ז' בגובה י"ט אמה, דודאי לפי חשבון זה לא יהא צל תחת הסכך, וכן הקשה הר"ן מכח המציאות דלעולם סגי בצל דפנות, [וישמע מדבריו דהעיקר תלוי אם צריך להגנת הסכך, ואם א"צ לסכך כיון דאיכא דפנות אע"פ שגם הסכך מועיל לצל פסולה, ודלא כמש"כ לעיל לפר"ח, ועריטב"א בשם תו'], ואפשר דבתוך כ' כיון דשלטא ב' עינא, נהי דלמטה איכא צל, מ"מ קרני השמש החודרים למעלה מכבידים על האדם, ושפיר מהני לי' צל הסכך להגן מפני החמה, משא"כ למעלה מכ' דבעינן שיהא צל למטה, וזה כעין

צל טפי מחצי סוכה, אלא דמ"מ חזינן דהסוכה היא המגינה מפני הצל והמטר, ולמעלה מכ' אמה אין הסוכה מגינה מפני הצל כלל שאין צל הסיכוך מיצל על הסוכה שתחתיו, משא"כ מזרם וממטר נהי דלא מהני כולי האי היינו מפני שחסר עוד סכך, אבל הסכך הזה הוא מגין למקום שתחתיו, ועי' להלן סק"ג, - ועי' בסוגיא ו' ב' דדריש לה רב מתנה לענין דפנות, ועי"ש ברש"י ותו'.

שם א"ל אביי אלא מעתה כו' בעשתרות קרנים כו'

שם א"ל אביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים כו', אפשר דלא קשיא לי' לאביי בסוכה שדפנותי' גבוהין מכ', והסכך למטה מכ', דהתם ודאי אמרי' דל דפנות דלמעלה ואיכא צל סוכה, כיון דהדפנות נעשו ביד"א, ורק מעשתרות קרנים פריך דס"ל דליכא למימר דל עשתרות קרנים, כיון דבהאי דוכתא לא עבידא סוכה לצל, מיהו אפשר דבכל גווני קשיא לי', אלא דהתם הו"מ למימר דאה"נ, משא"כ בעשתרות קרנים דלא מסתבר שלא תועיל שם סוכה כתיקנה.

שם הכא דל דפנות ליכא צל סוכה

ג. שם הכא דל דפנות ליכא צל סוכה, הלשון מוכיח כדפרש"י דל דפנות ליכא צל כלל, אבל אין הכוונה דל דפנות ליכא סוכה כתיקנה דבעינן ג' דפנות, דא"כ הו"ל דל דפנות ליכא סוכה התם דל עשתרות קרנים איכא סוכה, וכן בסברא דאם יש צל מהסכך, מה בכך שגם מהדפנות יש מ"מ שפיר מיקרא סוכה תהיה לצל, ועוד דאטו דפנות מזכוכית פסולות, וכן יכול לעשות דפנות ע"י חבלים (שו"ע) ג' על ג' דחמתן מרובה, וא"כ איכא שפיר צל סכך, ועוד דגם בפחותה מכ' מעט אכתי עיקר הצל מן הדפנות, וכן ביתירה מד"א, וע"כ דמה שיש גם צל מן הדפנות אינו מגרע כיון דמ"מ יש צל מן הסוכה, אלא דבלמעלה מכ' דל דפנות אין הסכך מיצל

אינו מגין כ"כ, ולפ"ז נוכל לומר דכל תוך כ' הסכך מגין אפי' אין בו אלא זע"ז, דהא קושטא הוא שאין הצל מגין לפי ערך, דסמוך לקרקע אפי' כשערה מיצל, וזה לפי מש"כ דאע"פ שא"צ לצל הסכך, מ"מ אם כשיסירו הדפנות איכא צל סכך סגי בזה, והר"ן לשיטתו דבעינן שתהא תועלת בסכך גם בזמן שיש דפנות, ולכך הוקשה לו בז' על ז' ופחות מכ', שו"ר בספר אמו"ר (שליט"א) זללה"ה שפי' דאין תועלת כ"כ בצל שלמעלה מכ' ועיי"ש ביאור הדברים, וראיתי בערוך לנר שהטעים עוד דכל דבר שמוגבה מתקטן ובאותו ערך הוא מגין פחות על האדם [עיי"ש שכ' בדרך אחרת].

שם תוד"ה יש, ובדברי התשב"ץ והמהרש"א על

תו' שגם פחות מד"א משערינן לפי חשבון

שם תוד"ה יש, וי"ל דלעולם צריך הרוחב כו', במהרש"א ביאר כונתם דבפחותה מד"א ג"כ משערינן הגובה לפי חשבון ד"א לכ', וצ"ע דא"כ בכל גונא פליגי, ומה שייך לומר דמראשו ורובו ושלחנו עד ד"א פליגי, הא ה"ה דפליגי בפחות מד"א בגובה י"ט אמה וביותר מד"א בגובה כ"א אמה, ומה סברא יש להתייחס לכ' אמה, ובדוחק י"ל דר"י מכשיר לעולם אפי' כ', ונמצא דעד ד"א פליגי בגובה כ', וניחא לי' למינקט גובה כ' שהוא שיעור דשלטא ב' עינא כמבוי ונ"ח, ומ"מ הדבר קשה למסתם פלוגתא רק בד"א אם הכשר סוכה בזע"ז, וגם קרוב הדבר שבמציאות איכא צל סוכה בטפח על טפח בגובה אמה אחת, [וזה אם נשער כאילו הי' טפח על רוחב ד"א, וכ"ש אם נמעט לפי ערך כל ההיקף דנמצא שבאמה על אמה או בזע"ז בגובה ב' אמות פסולה, וזה לא יתכן], ועי' בתשב"ץ (שציין בגהש"ס) שכ' כמהרש"א, ומ"מ בכונת תו' ל"מ כן, דהי' להם לתרץ עיקר הקושיא שביאר במהרש"א, וגם לא משמע דבתירוץ בתרא פליגי על תירוץ קמא בדין פחות מד"א, וכן הדבר פשוט מסתמות

תירוץ הר"ן, (ואין להקשות דא"כ ליהני דפנות מגיעות לסכך לר"ז, דנהי דשלטא ב' עינא לראות הסכך, מ"מ אין החמה שולטת להכביד על האדם).

ול"האמור אפשר דאין אלכסון הצל משתער לפי חשבון ד"א לכ', דמסתבר שאפי' גבוה הרבה אין הצל מתרחק ביותר, ואמנם יש שיעור ביותר מד"א דג"כ פסול אבל זה שיעור מופלג, ואפשר דאפי' יותר ממ' ונ' דקאמר ר"י, והיינו דקאמר דבהא לא פליגי, [מיהו אין להוכיח מלשון מחלוקת כו'] להכשיר מ' ונ' די"ל דאמתני' קאי דלא קתני אלא למעלה מכ' וכן מסיים בלישני' אפי' גבוה מכ' כשרה].

ביאור אחר בהא דלמעלה מכ' ליכא צל סוכה

ברם אפשר דכל מש"כ בענין התרחקות הצל אינו, ולעולם בתקופת תמוז הצל מיצל תחתיו ממש וכדמשמע בריטב"א, וסגי בזה ליחשב סוכה לצל, אע"פ שברוב ימות השנה [וגם במיעוט דתקופת תמוז רוב היום] א"צ לצל סכך, מ"מ חשיב שפיר סכך העשוי לצל, והא דאמר' דליכא צל סוכה היינו כדפרש"י שהחמה ננסת מתחת הסכך, וכ"ה במציאות שאם מעמידים קנה או יד סמוך לקרקע צילם חזק, וכשמגביהים הקנה נחלש כח הצל, ובגובה כ' אפשר שאינו משפיע ע"ג קרקע ליחשב צל, אף אם ניכר צללותו ע"ג קרקע, והיינו דקאמר דל דפנות ליכא צל סוכה שאין הסכך מגין מפני החמה, אבל בסוכה שיש בה יותר מד"א על ד"א גדול כח הצל, וקרני השמש הבוקעים באלכסון תחת הסכך אין בהם כדי להחליש לגמרי צל הסוכה, ולפ"ז ביותר מד"א על ז"ט פסולה שהחמה בוקעת מן הצד הקצר וליכא צל, (ועי' בזה לק' ס"ק י"ג), וגם אפשר לפ"ז שאין משתער לפי חשבון של ד"א לכ', ועיינו ראות שהמגדלות שפורחין באויר בגובה כמה אלפים אמה ג"כ עושים צל ע"ג קרקע, מיהו אפשר דאותו צל

לר"י בסוכה ובמבוי, נולכאו' לפ"ז ה"ה בנר חנוכה דכשר למעלה מכ' לר"י, מיהו אפשר דמודה בנ"ח דליכא פרסומי אלא בדשלתא עינא טובא, משא"כ בסוכה ובמבוי שהאדם יודע שהוא נכנס בסוכה ובמבוי וסגי לן אם שלטא ב' עיני' עיני' התבוננות, ועי' בשלהי הכונס דמייתי התם מימרא דנ"ח פסול למעלה מכ', ואין לדקדק מזה דאף לר"י הדין כן, וכנראה מייתי לה מפני שאמר בגמ' דאפשר להניחו למעלה מגמל ורוכבו, והוצרך להזכיר דמ"מ יש לו שיעור למטה], ולפ"ז ניחא טפי לישנא דמחלוקת כו' דמשמע דמודים חכמים לר"י דשלטא ב' עינא.

ביאור פלוגתת רבנן ור"י אליבא דר' זירא

ברם אליבא דר"ז הדבר ק"ק לחדש פלוגתא במציאות דצל, ולפי מה שצדדנו לעיל סק"ג דטעמא דמכשרינן זע"ז בגובה י"ט אמה, הוא משום דהסכך מועיל להגן מפני החמה בשיעור דשלטא ב' עינא, אפשר לומר דהכא נמי בשיעור דשלטא ב' עינא פליגי, [ומ"מ קאמר שפיר בעירובין ג' א' הניחא אי לא ס"ל כרבה, דלר"ז ודאי יש חידוש להשמיענו ד"ז, דשיעור שלטא ב' עינא קובע גם לענין צל סוכה], וכן לתירוץ הר"ן אפשר לומר דס"ל לר"י שיש תועלת בצל הסכך אע"פ שאינו ניכר להדיא.

ביאור פלוגתתן אליבא דרבא

ובאמת גם אליבא דרבא מסתבר למימר דשיעור כ' אמה בדירת קבע, אינו במקרה מכון עם שיעור שלטא ב' עינא, אלא דלהגביה כולי האי עד דלא שלטא ב' עינא לא עביד איניש באופן עראי, אבל תוך השיעור הזה פעמים אפשר שיעשה באופן עראי, ואמנם לא תליא בשלטא ב' עינא במציאות, דאפי' דפנות מגיעות לסכך פסולה, מ"מ השיעור נקבע לפי מה שהעין שולטת בלא סיוע הדפנות, [ולפ"ז אתי שפיר הא דאמרי' בנ"ח כסוכה וכמבוי, אף אליבא דרבא,

הסוגיא דליכא מאן דפסל למטה מכ', שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"א סק"ב בכ"ז.

שם ור"י מכשיר עד ארבעים וחמשים האם רק עד ארבעים וחמשים – ולענין נר חנוכה

ד. שם ור"י מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה, בתו' פירשו דה"ה אפי' טובא, ואמנם לרבא דטעמא משום דירת קבע, לר"י דס"ל סוכה דירת קבע בעינן, אין לחלק בין חמשים לאלף, אבל לרבה ור"ז לא שמענו מאי קסבר ר"י, דקצת דוחק הוא לומר דר"י סבר ההוא ידיעה לדורות היא, ולימות המשיח הוא דכתיב, דא"כ איכא תנא דע"כ לא ס"ל כסברא דרבה ור"ז, וא"כ זו סייעתא לחזק דעת האמוראים דפליגי עלייהו, ולכאו' נראה דבארבעים וחמשים דוחק קצת לומר כדאמרי אינשי, דדוקא בארבע וחמש הלשון שגור כן, אבל ארבעים וחמשים בגובה (או בימים) אינו נאמר בשיגרא דלישנא, והא דלא דייקין הכא השתא חמשים ארבעים מיבעיא, י"ל דהכא ל"ק דכיון דקאמר ת"ק עשרים, שפיר קאמר דר"י מכשיר אפי' כפול מעשרים ואפי' חמשים, אבל לעולם י"ל דחמשים דוק ותו לא, [מיהו אכתי מצינן נמי למימר דה"ה אפי' טובא].

ולכאו' נראה מסוגיא דעירובין ג' א' דעביד צריכותא אליבא דרבה למה נחלקו ר"י ורבנן בסוכה ובמבוי, דטעמיה דר"י משום דשלטא עינא טפי מכ', דאם איתא דר"י לא מצריך שלטא ב' עינא בסוכה ובמבוי הול"ל בפשיטות דקמ"ל לאפוקי מטעמי' דר"י בסוכה ומטעמי' במבוי, ועוד דלא משמע דס"ל לר"י קורה משום מחיצה, ולא בעינן היכר כלל, א"ו טעמיה דר"י בסוכה ובמבוי משום דטפי מכ' נמי שלטא ב' עינא, או דסגי בשלטא ב' עינא עיין קצת, ולפ"ז מסתבר לומר דמ' ונ' דוקא, וההיא דבר קפרא שם ב' ב' נימא דגוזמא היא, ועכ"פ יש גובה שפסול גם

טעמא דצל, וא"כ ממילא זה מחייב פלוגתתם, והרי אם הטעם כפרתו' דהו"ל לול של תרנגולים ודאי י"ל דלא חשיב לול ברחב כמה אמות, וביותר הדבר קשה במסקנא דקאמר דמ"ס במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי כו', דהו"ל דמ"ס טעמא משום דבעינן צל סוכה כו', אבל אם הטעם לתרוייהו משום צל ניחא, מיהו נראה דל"ק דכיון דחזינן שנחלקו בדיוק בשיעור זע"ז וד"א ואשכחן פלוגתא דתנאי בהכי, מסתבר למימר דזהו המקור לפלוגתתם, דתרוייהו שמעי מיני' דרב דברחבה יותר משיעור סוכה לכו"ע כשר טפי מכ', וכיון דמ"ס דשיעור סוכה ד"א על ד"א, ע"כ אין הטעם משום דהוי לול, אלא משום צל, ומ"ס שיעור סוכה זע"ז, וע"כ טעמא משום דהוי לול, (או דפשיטא להו דברויחא טובא יש להכשיר, וע"כ נעמידנו על השיעור המצומצם), וכ"מ מלשון הגמ' דקאמר בשלמא דר' יאשיה כו', דאלמא לאו בטעמא דפסול כ' איירינן אלא אם פליגי גם בשיעור סוכה, ועוד דאי סבר המקשה דר"ה בד"א על ד"א דוקא קאמר, ופחות מכאן אף לר"י ליכא צל סוכה, א"כ הדבר מוכיח לומר שזהו שיעור סוכה דאל"ה היכי סתים לפלוגתייהו בשיעור ד"א ולא מפרש מידי, והא דלא מפרש בשינויא דפליגי בטעמא דפסולה למעלה מכ', היינו משום דלא פירש תלמודא טעם נוסף בפסול למעלה מכ', וכיון דלא ידעינן טעמא ע"כ למיתסם בהאי לישנא.

ואפשר דרחב"ר סבר כטעמא דרבה, אלא דכל שיש בה שיעור מצומצם, לא מהני טעמא דלישיבה עבידא, דתשלט בה עינא, שאין בה ישיבה מרווחת להביט סביבותיו ולא קרינן ב"י למען ידעו, אבל היכא דרויחא טפי כיון דלישיבה עבידא שלטא בה עינא, וכן בצל י"ל מטעמא דשלטא ב"י עינא וכמ"ש סק"ג.

ואפשר עוד דרב לשיטתו בריש עירובין דפלוגתייהו דר"י ורבנן במבוי לאו

דגם אליבא דרבא יש ללמוד מסוכה לפסול נ"ח למעלה מכ', ומ"מ אמרי' שפיר דר"י סבר סוכה דירת קבע בעינן, דבשיעור מ' ונ' פשיטא דלא עבדי עראי, ואם נימא דטעמי' דר"י משום דסגי לסוכה ומבוי בשלטא ב"י עינא ע"י התבוננות מעט, א"כ לענין שיעור קבע ועראי מודה לחכמים דשיעורו בכ', ומדמכשר ש"מ סוכה דירת קבע בעינן, (ופשוט דאף לפ"ד עיקר הטעם מפני שבגובה מופלג צריך לעשות יסודותי' ומחיצותי' קבועין שלא תפול כדפרש"י, אלא דצמצום המדה לכ' אמה נקבע בצירוף סברת שלטא ב"י עינא).

שם כמאן דלא כחד, מ"ט מוכרח כן, ומהו באמת טעמיה דר"ה

ה. **שם** כמאן דלא כחד, יש לעי' הא שמעינן ל"י לר"י דמכשר למעלה מכ' ובפשוטו הינו משום דסבר דשלטא עינא טפי מכ' וגם חשיבא סוכה לצל, וא"כ אתיא שפיר דרחב"ר כטעמא דרבה ור"ז, ומודים חכמים לר"י היכא דרויחא טפי דשלטא ב"י עינא ואיכא צל, מיהו לטעמא דרבה חזינן בגמ' דלא מהני רויחא טפי, מדמוקמינן למימרא דר"ה כר"ז, וכמ"ש בתוד"ה כר"ז, והטעם נראה משום דחזינן דבסוכה ובמבוי חד שיעורא הוא, אע"ג דסוכה הויא ז' ומבוי טפח, וש"מ דמשכא לא מהני, וכדפרכינן עירובין ג' א' לענין אמלתרא דמשום משכא אינו מועיל כדחזינן בסוכה, אבל משום צל אכתי מצינן למימר דס"ל כעין סברא דר"י, או כמ"ש הר"ן לדין בפחות מכ' אמה.

ואפשר לומר דאה"נ, אלא דלישנא דר"ז משמע דבעינן צל ממש, וזה ליכא עד ד"א דרויחא טפי, ומש"ה קאמר דלא כחד, אבל באמת טעמי' דרחב"ר כעין טעמי' דר"ז, אלא דס"ל דסגי בהגנה פורתא, ולפ"ז יתיישב סוגית הגמ' דדייקינן נימא בהכשר סוכה קמיפלגי, ולכאור' קשה הא ע"כ פליגי בעיקר טעם הפסול דלמעלה מכ', דרחב"ר לא ס"ל

בשביל לדעת שהיא קבע, ולבתר דשמעינן ששיעור כ' הוא הקובע, ה"ה אם אירע שעשאה עראי בכ' ג"כ פסולה, שהרי הדין נקבע לפי צורתה ולא לפי הבירור ממה היא עשויה, בין לקולא בין לחומרא, וכ"כ הריטב"א.

מ"ט נקט אביי מחיצות ברזל ולא אבנים

הא דקאמר אביי מחיצות של ברזל, לאו משום דברזל הוה טפי קבע מבנין של אבנים, אלא ר"ל מחיצות שיכולות להחזיק כמה מאות אמה בגובה, וכלפי גובה כ' אמרה, וגם משתמע טפי לשון קבע בברזל, כמו נעשו כשפודין של מתכת.

שם תוד"ה כי, בקו' תו' למה גשמים בחג סימן קללה

שם תוד"ה כי, אמאי אמר גשמים סימן קללה בחג כו', צ"ע דאטו ר"י וכל הני תנאי דלק' ז' ב' דס"ל סוכה דירת קבע בעינן לא ס"ל דגשמים סימן קללה בחג, והתם בתענית מבואר בהדיא דמודה ר' אליעזר דגשמים סימן קללה אע"ג דס"ל דירת קבע בעינן, וי"ל דאה"נ לפי תירוצם כו"ע מודו דבסכך דירת עראי בעינן, ולכאור' נראה דבסיכון לאו בעראי וקבע תליא, אלא כפי השיעור מה נקרא בית ומה סוכה, וזה נקבע לפי הענין ולא בעובי הסכך, דאי נמי עביד סוכה שאין הגשמים נכנסים בתוכה משכח"ל שפיר שתהא חשובה סוכה, אם אינו מסכך בנסרים, אלא באילנות ועשבים, (ולפעמים גם בבית דלף טורד), ולזה לא איצטריך קרא דעיקר סוכה מתפרש סככה ולא בית וכמ"ש תו', ובעיקר קושייתם נראה דנהי דאפשר לעשות סוכה שלא יכנסו גשמים, מ"מ חשיבי שפיר סימן קללה, כיון שצריך השתדלות מיוחדת להכין סוכה כזו, ואין דרך לעשות כן, וכדכתיב בעזרא צאו ההר והביאו עלי זית וגו', וכיון שכן בדרך העולם הו"ל כשפך לו רבו קיתון על פניו, ועי' לק' ס"ה סק"ו.

בשלטא ב' עינא היא, הלכך מצי שפיר לפרושי דכיון דאיכא משכא שלטא ב' עינא, ורק בז' על ז' פליגי, אבל טפי שלטא ב' עינא לכו"ע, ותלמודא לא ביאר הדברים כיון דאיתותב רב התם.

בפרתו' דהוי כלול ש"ת

ולמ"ש תו' דפסולה משום דהוי לול ש"ת, נראה דפסולא מדרבנן, ואפשר דמ"ש"ה לא נחית לפרושי טעמי' בגמ' כיון דכולה סוגיין דפסולה מדאורייתא, [מיהו קשה לפירוש זה דקייטוניות שבה לא מסתבר לפסול משום לול ש"ת].

שם בשלמא דר' יאשיה פליגא כו'

שם בשלמא דר' יאשיה פליגא כו', פי' דמפרשא פלוגתייהו, אבל ר"ה ורחב"ר ששניהם נתנו שיעור במשך צריך לדון במאי פליגי וכמשנ"ת לעיל, ולגר"ח דגרס לא פליגא נראה לפרש דה"ק בשלמא דר' יאשיה לא פליגא בדין משך סוכה דמצי סבר ד"א או ז"ט, דאין לפרש דמודה להו דכיון דאיכא משכא שלטא ב' עינא, דהא אמרי' דרחב"ר דלא כחד, וכן מקורת מבוי מוכח דלא תליא במשכא וכמש"כ, וכ"נ מפר"ח ששני הגרסאות עולות לכונה אחת, והיינו כמש"כ דבשלמא דר' יאשיה מפרשא פלוגתתו' ואין תלות בדבריו דין משך סוכה, שו"ר שכ"כ במהר"ם.

ב' א' א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה כו' בביאור הדברים

ו. ב' א' א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה כו' כי עביד ל' דירת עראי נמי לא נפיק, נראה דיש לפרש עיקר הטעם משום דדירת עראי בעינן, דאין להבין הפסול בכ' משום גזיה"כ בלא טעם ונרמז לנו ע"י קרא דעראי, אלא דדרשינן לפסול סוכה שצורתה מוכיחה עלי' שהיא קבע, משא"כ מחיצות של ברזל שאין ניכר מצורת הסוכה אם היא קבע או עראי אא"כ נדע ממה עשאוה, אבל בגבוהה כ' א"צ לברר ממה בנויה הסוכה

שם ב' ור"ז א"כ לימא קרא כו' ובביאור דרשא
דר"ז מקרא דסוכה תהי' וגו'

ז. **שם ב' ור"ז א"כ** לימא קרא וחופה כו' שמעת מינה תרתי, לכאן נראה דר"ז גילוי מילתא בעלמא גמר מינה דשם סוכה קאי על הדבר שעושה הצל, דאם שם סוכה ענינו רק הסככה לאפוקי בית, ואף כשאנו עושה צל (כגון למעלה מכ') מיקרי שפיר סוכה, לא הול"ל סוכה תהי' לצל, דמשמעות הפסוק שסוכה תהיה כדי שיהא צל, ומשמע דסוכה זה דבר שמחייב שיהי' צל, דאל"כ הול"ל וחופה תהי' דמשמע כל דבר שמחפה, משא"כ סוכה שענינה ידוע, [ואפי' נימא דיש כאן כונה מיוחדת בדברי קבלה דנדרש מלישנא דקרא והכי משמע טפי לישנא דגמ', מ"מ אינו אלא לגילוי מילתא בהבנת לשון סוכה], ועי' בסוגיא ו' ב' דדריש מהכא לענין דפנות, וצ"ע אי רב מתנה כר"ז ס"ל.

בקושיית תו' מ"ט לא אמרו דרבא לא תי' כר"ז
משום קו' דאביי

משנה"ק תו' אמאי לא קאמר משום קושיא דאביי, בפשוטו י"ל דבקושיא דאביי אין תשובה למה באמת לא גמרינן הכי מהאי קרא, ואם אין תשובה על הדרשא ע"כ למילף מיני' כדר"ז או לפסול גם בעשירות קרנים, ומש"ה הוצרכו לפרש בגמ' התשובה שיש על עיקר הדרשא, [וגם כדי לבאר טעמי' דר"ז, וגם משום דעל דברי רבה אמרי' דלית להו עיקר הדרשא, והוה משמע דאין פירכא אדרשא דר"ז], משא"כ בדרבא שא"צ לבאר טעם לסתור הדרשא שאין זו דרשא מבוררת לפסול, וכיון דאיכא קושיא דאביי ש"מ דלא דרשינן הכי, ועוד יש להוסיף דאפשר דרבא ע"כ לא חייש לקושיא דאביי על דברי ר"ז, דכיון שמשיב לאביי דאע"ג דדרשינן מקרא עראי מ"מ מכשרינן קבועה כיון דעבדי נמי עראי בגובה כזה, אותה סברא מחייבת נמי דיש לחלק בצל כדמחלק ר"ז, וא"כ טעמא

דרבא לא אמר כר"ז הוא ע"כ משום דההוא לימות המשיח הוא דכתיב.

שם וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא
בה עינא, בגדר דפנות מגיעות לסכך דמהני
להבשיר למעלה מב'

ח. **שם** וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא בה עינא, מסתברא דדפנות העשויות מחבלים שאין ביניהם גע"ג לא מהנו, וכן דפנות מזכוכית, שאין דין דפנות גורם אלא המציאות, דכיון שיש משך אחד מלמטה למעלה ואין אור ואור העולם מפסיק, שלטא בה עינא, וכיון דע"כ דין זה דדפנות מגיעות לסכך יש לדון בו לפי המציאות, י"ל נמי דבעינן דוקא ג' דפנות שלמות כפי הרגיל בסוכה [או אפי' יותר מג'], אבל בשתים דעריבן וטפח לא מהני, מיהו אין זה מוכרע דאפשר דהזוית דעריבן סגי לענין זה כג' דפנות, וגם נראה דבעינן מגיעות ממש אבל אם יש הפסק אור בגג הסוכה בין הדפנות לסכך לא מהני, ואפשר נמי דכ"ז בצירוף הסברא דלישיבה עבידא, ולפ"ז אין ללמוד מכאן למבוי דהתם ליכא ב' מחיצות דעריבן, וגם יש אור מרובה בתקרת המבוי ולא מהני הא דמגיעות לקורה דטעמא דשלטא י"ל שהוא גם בצירוף שהאור בא מהסכך ועכ"פ שאין אור ואור העולם בוקע ומונע בשליטת העין, וגם אפשר דבסוכה סגי אי שלטא בה עינא באמצע היום שהחמה זורחת על הסכך, משא"כ במבוי.

האם גם במבוי מוהני דפנות מגיעות

מיהו בתו' בשמעתין וברשב"א עירובין ג' א' מבואר דס"ל דה"ה במבוי מהני משך ז' כיון דדפנות מגיעות לקורה, וק"ק לפ"ז אמאי לא משני בעירובין שם דלהכי איצטריכו למפלג במבוי לאשמועינן דאע"ג דדפנות מגיעות לקורה לא מהני כיון דרחבה טפח בלבד, וכן מהא דפריך התם אאמלתרא מסוכה משמע דמשך אינו מועיל לשליטת העין, (מיהו

דכיון דבכל סוכה אינו רואה כי אם תחתית הסכך, ומשכח"ל סכך בגובה כזה שיהא צילתה מרובה מחמתה תוך כ' כגון בנסרים דקים, השתא נמי חזי סכך דעביד לה צילתה מרובה מחמתה, ולפ"ז צ"ל דמעיקרא נמי מדרבנן בעלמא מספקא לן, והיינו דכיון שקבעו חכמים שיעור כ' לקורה וסכך נקבע הדין דהסכך והקורה בהכשרם צריכין להיות תוך כ', ופשט רבה דזה וזה כשר מעיקר הדין אלא דגזרינן בסוכה או במבוי כדמפרש, וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דלא איבעיא לן בעיקר הדין מדאורייתא דודאי איכא היכר, ולפ"ז יש לפרש גם דברי רב"ע דמדאורייתא כשר מקצתו תוך כ', אלא דס"ל לאסור מדרבנן, ועמ"ש"כ בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"א סק"ד.

יתכן שאף בכמה ענפים זע"ג זה כשר כל שגראה כסכך אחד

מיהו אפשר דאף אם הסיכוך מכמה ענפים זה ע"ג זה ג"כ חשיב שרואה את הסיכוך המכשיר, וזה באופן שניכר שהכל סככה אחת דומיא דקורת מבוי, ולאפוקי הוצין יורדין או אם יש מעט אור ביניהם או שניכר סידורם כשתי סככות, דכל שניכר שהכל סככה אחת הר"ז כהדביק כל הענפים יחד, דלא בעינן שיהא אחד מתחלת ברייתו, והכי מסתברא טפי, גם מסתמות הגמ', וגם משום דצריכין לאוקומי כשהענפים האלו מתפשטים למעלה יותר, ועוד דלרבא דחלל סוכה תנן ודאי דכשר אף בכה"ג נויש להוכיח מסוגיא דחבטן ט' ב' דע"י עירוב חשיבי כולו סכך אחד, ואפי' במונחין זע"ז עי' ס"ד ס"ק י"ג, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה סק"ג דהצריך שיהא כל נסר מקצתו תוך כ', ועיי"ש בסוף הס"ק.

תוד"ה אי, מפרש ר"י כו'

תוד"ה אי, מפרש ר"י חמתה מרובה כו', צ"ע א"כ מאי פריך לל"ב מ"ש סוכה כו'

בשיעור מרובה מסתברא דמהני דבאלכסון שפיר שלטא עינא, אלא דיתכן דיצא שכרו בהפסדו כיון שהמרחק גדול יותר באלכסון), ועי' בראשונים ז"ל בעירובין בזה.

עירובין ג' א'

מקצת סכך בתוך עשרים כו', בפשוטו הנידון במקצת סכך למעלה מכ' היינו כשאותו ענף עצמו נראה בתוך כ' ולא בב' שורות סכך

מ. עירובין ג' א' מקצת סכך בתוך עשרים כו', לכא' נראה לפרש סכך דומיא דקורה שאותה קורה מקצתה בתוך כ', וה"נ אותו הענף עצמו מקצתו בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ', אבל אם היו שתי שורות של סיכוך והתחתונה למטה מכ', לא מהני, אם אין צילתה מרובה מחמתה, וכן בקורה שאילו הניח שתי קורות זע"ז ואין התחתונה בריאה לקבל אריח מסתבר דלא מהני, שהרי אינו רואה את הקורה המתרת את המבוי, אבל כשזו הקורה עצמה בריאה לקבל אריח והיא נראית מלמטה איכא היכרא, וכן בסוכה כיון שהוא רואה את הסכך המתיר, והיינו דאמרי' נעשו כשפודין של ברזל ונעשית צילתה מרובה מחמתה, דא"א לומר שאינו רואה את הסכך והקורה המתירין, ואע"פ שאינו רואה את כל המתיר מ"מ לגבי ראיתו נעשו כשפודין של מתכת, אבל בשתי שורות של סיכוך מה"ת נאמר דנעשו כשפודין של מתכת, ולפ"ז י"ל דהוצין יורדין גרע, דאין לראות ההוצין כשפודין של מתכת שהם אינם עיקר הסכך, וכיון דעיקר הסכך אינו ניכר מלמטה פסולה, ואדרבא איצטריך לאשמועינן דלא שדינן להוצין בתר העיקר, והיכא דצילתן מרובה מחמתן כשרה.

בתו' סוכה ב' א' דהנידון לפסול מקצת למעלה מכ' אינו אלא מדרבנן

ובתו' סוכה ב' א' ד"ה אמר מבואר דפשיטא להו דמדאורייתא חשיב היכר כה"ג,

דאין לומר דנעשו כצילתן מרובה מחמתן ולראות כאילו הם עיקר הסכך, וכמש"כ לעיל, וכ"כ הרא"ש והר"ן בסוכה ע"י לק' ס"ק י"א.

שם גמ' סוכה דליחיד כו' ביאור סברות האמוראים לחלק בין סוכה למבוי

שם גמ' סוכה דליחיד היא לא מדכר כו', פי' דפעמים שיש צילתה מרובה מחמתה בסכך שלמעלה מכ' לחודי', ולכך לא מדכר כי משתקיל מעט מתחתיה דלא ידע שכל הכשרה תלוי בזה, אבל בעלמא שכל הכשרה תוך כ' אע"פ שנמשך למעלה מכ', לא חיישינן דילמא משתקיל כיון דצריך שינטל סכך הרבה ויבכה"ג מדכר.

שם רבינא אמר סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן כו', נראה דהיינו שהחמירו שלא לצמצם במדה, אבל לא דהחמירו לחוש שינטל ולא מדכר, וכ"מ מדברי רבינא בל"ב.

ולר"בא פשיטא לי' דלא גזרינן, דכיון שלא נאמר הדין על הקורה והסכך א"כ כולו בהכשר, ואין מקום לחדש גזירות, משא"כ אם נאמר הדין על הקורה ואפשר לראותה כחציה בפסול, יש מקום לגזור כדרבא מפרזקיא או כרבינא.

שם רבא אמר זה וזה כשר כו' ביאור דיוק רבא להכשיר בין בסוכה בין במבוי

י' עירובין שם רבא אמר זה וזה כשר חלל סוכה תנן כו', עיקר מימרא דרבא לומר שלא נאמר הדין בסכך ובקורה, הלכך סגי בתחלת הסכך בתוך שיעור כ', וה"ה אי הוה קתני מבוי שהוא גבוה עשרים אמה ולא למעלה מכ' ג"כ הוה דייק רבא דזה וזה כשר כיון דאחלל מבוי קאי, וכן בסוכה, אלא דממילא נפקא עוד דין, דאפי' אין מקצתו למטה מכ' ג"כ כשר, (ואלת"ה א"כ אכתי בעינן לדינא דקלוש ואי קלשת לי' יפול המקצת שבתוך כ' וגם משהו למעלה מכ' ותפסל, דהא מקצת בתוך כ' היינו גם כשחציו או רובו למעלה מכ', וכ"ז פשוט).

נהי דיש מקום לפסול כיון דאי קלשת יפזרנו הרוח, מ"מ ודאי סוכה עדיפא ממבוי כיון דכל הכשר הסוכה תוך כ', ובמבוי ליכא קורה ראוי' לקבל אריח תוך כ', ועוד דבפשוטו מיירי בשיעור הצריך לסוכה ולא בדעבד יותר מכשיעור דהיינו שהוסיף על צילתה מרובה מחמתה שבתוך כ', וצ"ל דמשמע להו דומיא דמבוי, וס"ל דבמבוי הא דבעינן בריאה לקבל אריח הוא רק שיעור שקבעו כדי שלא תנטל ברוח אבל א"צ לזה לעיקר דין קורה, וכ"ה לשון רש"י שהרי שיעורה חכמים כו' ואי לאו הכי שדי לי' זיקא כו', וערש"י במתני' י"ג ב', (ושם תוד"ה ובלבד), ולע"כ בכ"ז, הלכך יש לדמות גם סכך בכה"ג דאיכא שיעור אלא שהוא ניטל ברוח אי קלשת לי', ומש"ה לא מחלק בין סוכה למבוי, מיהו בפשוטו משמע דבריאה דקורה הוא מעיקר הדין דומיא דצילתה מרובה מחמתה, דהא אע"פ שאינה בריאה אינה נטלת ברוח, ובנטלת ברוח לכו"ע פסולה כדין כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברו"מ (עיי"ש תוד"ה ובלבד), והטעם כדפרש"י במשנה שם, ולפ"ז איירי בדליכא הכשר סוכה תוך כ', וע"כ כדכתבו בסוף דבריהם, ואפשר עוד דאפי' נימא דסכך למעלה מכ' חשיב סכך פסול, מ"מ כשהכל סככה אחת יש לדון על כולו כאחת וכיון דשלטא ב' עינא במקצתו אפשר להכשיר כולו, [שו"ר שכ"כ בריטב"א סוכה ד' א'], ושו"ר בכ"ז בראשונים ז"ל ועתו' הרא"ש וחדושי הר"ן.

שם בא"ד אבל קשה דגבי הוצין כו'

שם בא"ד אבל קשה דגבי הוצין כו' יש לפסול יותר כו', לכאור' אכתי תיקשי לרבא דלא בעינן לטעמא דקלוש, וע"כ דהוצין גרע דמינכרא מילתא שהסיכוך הוא למעלה, ולא נתמעט חלל הסוכה ע"י ההוצין, אלא דמ"מ אם צילתן מרובה מחמתן חשיבי סכך לעצמן ומתכשרא בהכי, וכ"מ מהא דסבר אביי התם דאף בתוך י' השיעור בצילתן מרובה מחמתן, והאי סברא מהני נמי לענין היכירא

ובאמת אי לא טעמא דדירה סרוחה הי' שוה דין למטה מי' לדין למעלה מכ' ומש"ה סבר אביי לאכשורה, ואדרבא החידוש הוא בזה דיש בהם צילתה מרובה מחמתה מתכשרא בהכי אע"פ שעיקר הסוכה למעלה מכ' ועבדי לה קבע בכח"ג, וכמשנ"ת לעיל סק"ט.

ולפ"ז יש להוכיח מהא דתניא עירובין ג' ב' דלמטה כלמעלה דכל היכא דמיפסלא בתוך י"ט מתכשרא למעלה מכ', [לבר מהוצין דאיכא פסולא אחרינא דאין הפסול מפני שהסיכוך למטה מי"ט אלא ה"ה אם היו הוצין לחוד שהיו פוסלין אף כשניכר להדיא שכל הסיכוך למעלה], וכי היכי דבקורה נקובה וסכך נקוב למטה מי"ט פסולה ה"ה למעלה מכ' כשרה.

שם ב' תוד"ה חלל, ובדין האם שייך להחשיב הוצין בעיקר הסכך, ועי"ז להכשיר הוצין שיורדים מהם, וברא"ש ורמב"ן בזה

שם ב' תוד"ה חלל, והוצין יורדין לתוך כ' לאו דוקא כו', יש להסתפק אם יש הוצין להוצין, דהיינו אם ההוצין שסמוכין לסכך יש בהם צילתה מרובה מחמתה, ואח"כ נמשכין ההוצין הארוכים יותר למטה ואין בהם צילתה מרובה, אם חשיבי השתא ההוצין כעיקר הסכך ומקצתו למטה, או דלעולם חשיבי הוצין, אלא דבמקום שסיככו רוב הסוכה וצילתן מרובה ע"כ חשיבא סוכה תוך כ', והכי מסתברא דאף כשההוצין נמשכין מ"מ לא חשיב תחלת סכך [ולאביי תוך י' כה"ג הי' כשר אף שלמעלה מי' יש בהוצין צילתה מרובה], ולפ"ז י"ל דבדוקא נקט תוך כ' דלעולם יש הוצין שיורדין למטה מהמקום המכוון ששם צילתה מרובה מחמתה, וקמ"ל דלא מהני כשאותן הוצין בשיעור כ', אלא בעינן שיהא צילתן מרובה מחמתן בשיעור כ', ואפשר דלדינא גם התו' מודו, (ומיהו משכח"ל נמי גונא דניכר שזהו חלק מסיכוך ההוצין וסגי במקצתו בתוך שיעור כ').

בהא דנמצא שברוב הסוכה יש חלל יותר מכ' והקשה אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דאכתי הרי ברוב הסוכה יש חלל למעלה מכ' כיון דרק מקצת סכך למטה מכ' ובאותו מקצת ליכא צילתה מרובה מחמתה והיינו מיעוט הסוכה, וא"כ היכי מתכשרא אפי' אי חלל סוכה תנן, ונראה דענין סיכוך אינו נקבע ברוב ומיעוט, אלא מיד שמתחיל הסכך כלה חלל הסוכה, הגע עצמך בקורה שיש בה נקבים רבים עד שבצירופן יהא פרוץ מרובה (אם נימא דכשר ולא מבטל לי' אורא, וא"כ ביש כיסוי למעלה) אטו מבוי שחללו יותר מכ' מיקרי, הרי ממקום הקורה נגמר חלל המבוי, והנקבים הם נקבים בתקרת המבוי, וכן בסוכה כה"ג, ולא מיבעיא אם כל נסר ונסר מקצתו למטה ומקצתו למעלה, דאין כאן מקום לחלק באמצע התקרה, אלא אפי' לפי מה שצדדנו לעיל סק"ט דענין סככה אחת נקבע לפי מראית העין בתמונה הכללית ואפי' עשויה מנסרים זעג"ז, ה"נ חשיב לענין זה כקורה אחת, וכאילו הדביקו כל הנסרים יחד, ולא מיבעיא לסברא דרבא דפסולא דסוכה משום דדירת עראי בעינן דודאי מובן שהשיעור נקבע לפי המקום שהאדם מתחיל לסכך, אלא אפי' במבוי דטעמא משום היכר חשיב שפיר היכר אע"פ שיש נקבים בקורה וכמש"כ, וכן לרבה, [ולר"ז נמי נראה דבכה"ג איכא צל סוכה דהנסרים מגינים זע"ז כמו שהדפנות מצילות על הסוכה, וכל כה"ג איכא צל סכך שפועל בכח של צל דפנות, ודוק], וכ"נ כונת אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה עיי"ש בביאור הענין.

מקצת סכך בתוך י' טפחים פשוט שפסולה

והנה לענין סוכה שאינה גבוהה י' טפחים הדבר פשוט דבמקצת סכך בתוך י' פסולה, ואף אביי לא נסתפק בדבר, סוכה ד' א', [וכ"כ הריטב"א והר"ן שם] ורק בהוצין סבר דחשיבא עיקר הסוכה עד הסכך וההוצין לא חשיבי למעט אא"כ יש בהם כדי סיכוך,

בדברי המג"א בקו' הר"ן

והמג"א בסי' תרל"ג סק"ב משמע שהעתיק דברי הר"ן דקשיא לי' על הוצי'ן שצלתן מרובה למה צריך שירדו בתוך כ', ולא סגי עד כ', וע"ז תירץ דהוצי'ן גרע, אבל זה תמוה לחדש דבהוצי'ן בעינן חלל סוכה פחות מכ', הרי הטעם דכשרה עד כ' הוא משום דהשיעור נקבע בחלל ולא בסיכוך, ואין לנו ענין ממה נעשה הסיכוך, [אא"כ נימא כמש"כ לעיל סוסק"י, מיהו גם למש"כ אין זה דין בהוצי'ן אלא דכ"ה המציאות בדרך כלל], ודברי הר"ן מפורשין דאואם לאו פסולה קאי, ולעיל מיני' כתב דמנינן כ' מהוצי'ן ולמטה, שו"ר שכבר כ"כ בשעה"צ ובבה"ל, מיהו ממה שהעתיק המג"א דברי הר"ן כהמשך לדברי הרא"ש משמע דס"ל דלא פליגי, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם סוסק"ג שפי' כונת המג"א מ"ט בעינן שירדו הוצי'ן שצילתן מרובה מחמתן ולא סגי בצירוף עיקר הסכך שלמעלה, ולפ"ז הן הנה דברי הר"ן כמש"כ וכ"כ במחה"ש.

בשיעור הסכך שצריך להיות בתוך כ'

כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דיש לעי' כמה מן הסכך צריך להיות בתוך כ', אם נימא דא"צ שיהא מכל נסר וענף [שעושה צילתה מרובה למעלה מכ'] משהו בתוך שיעור כ', וכדמשמע סתמות הפוסקים, ומשמע דפשיטא לי' דלא סגי בזה שחלל הסוכה נגמר בדפנות ומעתה מניחין התקרה, מיהו נראה דהיינו לפי הענין אם ניכר שאין הכל סככה אחת כדרך הרגיל, אבל כל שמסכך כרגיל מסתברא דאפי' הניח כמה קנים לארכה והסכך מסודר עליהם סגי בזה שהקנים תוך הכשר כ', וכללא דמילתא תליא בשיעור הפוסל בתוך י' טפחים וכמש"כ סק"י, מיהו אם יש חלל גע"ג למעלה מכ', כ' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דפסול, ועי' להלן.

ברם בלשון הרא"ש סוכה פ"א ס"ג משמע דבהוצי'ן גופייהו סגי אם מקצתן תוך כ' ומקצתן למעלה מכ', דמפרש הוצי'ן יורדין לתוך כ' שגם בתוך כ' יש הוצי'ן, אבל א"צ שיהא צילתן מרובה תוך כ', שכ' וז"ל ואע"פ שמקצת הסכך הויא מלמעלה הא אמרי' כו' משמע דמדברי הגמ' משמע לי' דאיירי בחלק מן ההוצי'ן למעלה מכ', דמקצת מן הסכך שכ' ע"כ ר"ל ההוצי'ן דהא בעינן מן ההוצי'ן צילתה מרובה מחמתה, מיהו אכתי צ"ב מהיכן פשיטא לי' ז"ל במשמעות הגמ' דרק חלק מן ההוצי'ן בתוך כ', (שו"ר שאאמו"ר (שליט"א) זללה"ה פירש כונת הרא"ש דמקצת מן הסכך היינו עיקר הסכך שהוא למעלה מכ' עיי"ש), - [בתו' הרא"ש בעירובין הק' על פי' קמא דתו', והכריע כתירוצ' בתרא וכדעת ר"ת, ולכך סתם בפסקיו כפי' בתרא].

דעת הרמב"ן במלחמות דסכך למעלה מכ' אין דינו כסכך פסול, מיהו דווקא בסככה אחת הרי הוא מצטרף, אבל בשתי סככות אינו פוסל ואינו מצטרף, ועמש"כ בזה לק' ס"ד ס"ק כ"ד.

בקו' הר"ן סוכה ד' א' מ"ט מקצת הוצי'ן בתוך כ' לא מהני כמקצת סכך תוך כ'

יא. הר"ן בסוכה ד' א' הקשה מ"ט לא חשיבי הוצי'ן שאין צילתן מרובה מחמתן כמקצת מן הסכך תוך כ', דהא אף במקצת סכך תוך כ' דאמרי' בעירובין ג' א' דכשר ליכא צילתה מרובה באותו מקצת, ותירץ דהוצי'ן לא חשיבי כסכך לומר דמקצתו תוך כ' שהם נטפלים לעיקר הסכך, ולא דמי לעיקר הסכך שמקצתו תוך כ', וכ"כ הרא"ש דהוצי'ן שאין צילתן מרובה כמאן דליתנהו דמי מיהו היכא דצילתן מרובה מחמתן חשיבי סכך לעצמן, ואם אין בחלל הסוכה יותר מכ' עד ההוצי'ן כשרה, [ועי' בחדושי הר"ן הנדמ"ח על עירובין, וצ"ע].

ומוכח בגמ' לקמן כ"ב ב' דלא מהני לבוד לשוייהו כחד סכך, לענין מקצת סכך בתוך כ', ודברי הרי"ו בענין זה נתפרשו לק' ס"ה סק"ג, מיהו יש לדקדק בההיא דעירובין י"ד א' דמשמע שאם יש עקמימות בקורה למעלה מכ' פסולה, כשבין זל"ז ג', וש"מ דלא מהני סברא דמקצת סכך כשיש שטח של גע"ג למעלה מכ' ולכא' יש ללמוד מזה כמ"ש אאמור' (שליט"א) זללה"ה דבעינן פחות מג' וכן עיקר דשטח של ג' פוסל.

סוכה ז' ב', כולוהו ס"ל סוכה דירת קבע

איך הוכיחו בגמ' דעת ר' יהודה דסוכה דירת קבע

יב. ז' ב' כולוהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן, בכולוהו שמעינן דפסלי עראי, לבר מדר' יהודה, ובשלמא לרבא דטעמייהו דרבנן משום דבעינן עראי, א"כ ניחא דמשמע לי' מדפליג ר"י, דס"ל דירת קבע בעינן, דמסתברא לן דטעמא דפליג ולא דריש כרבנן משום דס"ל בסברא שדירת קבע בעינן, [שור' במלחמות שכ' דקרא משמע או קבע דוקא או עראי דוקא וצ"ע בזה] אבל לרבה ור"ז מנ"ל דסבר דירת קבע בעינן, וביותר הדבר קשה דהא לרבה ור"ז אף רבנן מכשירין למעלה מכ' בדפנות מגיעות לסכך, וברחבה מד"א, וא"כ ע"כ דמאן דמכשר לאו משום דדירת קבע בעינן, ומה שתירצו בתו' סתום ומ"מ צ"ב היכי גמרי' מינה לענין הישן תחת המטה, ולענין מזוזה, הא ר"י מכשר גם למטה מכ' אע"פ שהיא עראי, (וא"כ הישן תחת המטה בסוכה שלמטה מכ' לא יצא), [גם מ"ש דאמת הוא דלמעלה מכ' לא קיימא אא"כ עשאו קבע, צ"ע דבהדיא אמרי' ב' א' כי עביד לה דירת עראי נמי לא נפיק, מיהו כבר כתב שם בריטב"א דדעת תו' דלא משכח"ל בעראי ולא גרסי כספרים שלנו], וכבר הסכימו רוח"פ להוכיח משמעתי' דהדר ב' אביי לגביה דרבא, [ויעו' ברמב"ן במלחמות שכ' וז"ל

וקביל פירוקיה מרבא והדר ב' ואפי' טעמיה דר' יהודה לא ידעי לפרוק בקושיא, ור"ל דעכ"פ הו"ל לפרושי דטעמי' דר"י דמכשר לאו משום דס"ל דירת קבע בעינן, אלא דס"ל שאין סברא ללמוד מן הפסוק לפסול למעלה מכ', כיון דבמחיצות של ברזל למטה מכ' כשרה, וש"מ דקביל תרוצו של רבא לגמרי עד דפשיטא לי' שאפי' ר"י לא יסבור לחלק כן], שור' בספר אאמור' (שליט"א) זללה"ה שביאר דכונתם להוכיח דע"כ לאו ממתי' בלחוד ידע אביי דטעמי' דר"י משום דדירת קבע בעינן, אפי' אם ס"ל כרבא, דנהי דשמעינן דדירת קבע כשרה, מ"מ לא שמעינן דחשיבא קבע להכשיר תחת המטה ולחייב במזוזה, וזה קשה אף לרבא, [אם לא נימא כמש"כ בשם הרמב"ן], וע"כ צ"ל דקבלה היתה בידו או ממזוזה גמר או דס"ל פירושא דמתני' כדדרש רבר"ה, ומיתי' מתני' רק לרמז דחזינן דמכשר בדירת קבע, כיון דאמת הוא שלמעלה מכ' קבע הויא, וזה אמת לכו"ע, (ועתו"י יומא י' ב' שכ' דאפשר דמודו שאר אמוראי דממזוזה מוכח דר"י סבר דירת קבע בעינן עיי"ש), ועתו' הרא"ש בשמעתי', שור' בריטב"א הנדמ"ח שכ' עד"ז עיי"ש, [ועיי"ש בספר מ"ש ואפשר עוד, וזה כפי' הראב"ד בהשגות, ומ"מ אי סבר אביי כרבה או כר"ז לא היה לו להזכיר ר"י].

בביאור הוכחת הרי"ף מסוכה תחת סוכה דהלכה כרבא, עמש"כ לק' ס"ד ס"ק כ"ד.

ג' א' לקיטוניות שבה

יג. ג' א' לקיטוניות שבה, בפשוטו הקטוניות פתוחין ברוח רביעית אלא שיש שם וילון והיינו קיטוניות שבה, ויש ללמוד מזה דאע"פ שארכן יותר מד"א כיון שרחבן פחות מד"א ליכא צל סוכה, וכ"מ בתו' ד"ה לא נצרכה אליבא דרחב"ר, ויש לדחות, ועמש"כ בזה לעיל סק"ג. — ומזה נמי משמע דלרחב"ר

אבל אם אינו אוכל בה או שאוכל מככרו שבידו כשרה אפי' בו' על ו', ומש"ה הוצרך לאתויי תרתי ברייתות להוכיח דפליגי, [ואמנם אכתי מצינן למימר אהני ברייתות דלאו ב"ש וב"ה נינהו, מ"מ ניחא לי' לתלמודא טפי שלא לחדש מחלוקת, ואפשר נמי דהמקשן רוצה להוכיח דרך בהא פליגי, ולא חייש לדייקא דמתני'].

ולפ"ז ליכא ראי' מדקאמר הלכה צריכה שתהא מחזקת כו' דדוקא מחזקת בעינן, אבל א"צ שיהא שולחנו בסוכה, דאי הוה אמר צריך שיהא שולחנו בסוכה אכתי לא שמעינן מינה דצריך שתהא מחזקת, מיהו מדלא קאמר הלכה כב"ש בהדיא, איכא למידק דדוקא בהא הלכתא כותייהו, וג"ז יש לדחות דהא לא שמעינן להו בהדיא דפליגי בשיעור סוכה, ולכך הוצרך לפרש דבריו, ומ"מ פשטא דשמעתין דפליגי בשני מחלוקות נפרדות, ולא איתמר הלכתא כותייהו אלא בשיעור משך סוכה, וכן בעובדא דר"י בן החורנית יש לקיים הדין כב"ה דזקני ב"ה ודאי לא אמרו לו דבר, ומעשה רב, [מיהו עי' בזה להלן], והיינו דסתים לישני' ולא קאמר הלכה כב"ש, עד דבעא מיני' ואהדר לי' ב"ש היא ולא תזוז מינה, ובפשוטו הי' לו לומר מיד בהא הלכה כב"ש.

מ"ט נשנו שתי המחלוקות כאחת אם הם ב' מחלוקות שונות

ויש לעי' למה שנה רבי פלוגתייהו בחד לישנא, מאחר דלא תליא הא בהא כלל אין מקום לערביניהו בדיוקי להכא ולהכא, [ומסתברא דזה דחקו להרי"ף לפרש דכולה חד טעמא הוא], ונראה דבאמת עיקר המשנה מתפרשת בגזירה שמא ימשך, ועלה מיייתי מעשה דר' יוחנן, ולא איירי בדין משך סוכה, לפי שלא רצה רבי לשנות במתני' בהדיא דלא כוותי', ולכך השמיט פלוגתתם בשיעור סוכה, אלא שרמזה בלשון פוסלין ומכשירין, כיון דקושטא הוא שגם בזה נחלקו.

אין הטעם משום לול ש"ת שהרי הקטניות שבה בצורתם לא דמו ללול.

שם בניה גבה הוי יתבי

שם בניה גבה הוי יתבי, בפשוטו יש לפרש דסתמא דמילתא לפעמים לוקחת אחד מבני' גבה בזמן הסעודה או השינה, והי' להם לחכמים לומר לה שתמעט, ורבנן סברי שהיו יודעים הבנים ליזהר בכך מפני שסוכתה היתה פסולה, ולפ"ז ניחא אף לרחב"ר דהא לא אמרין דיתבו כולוהו כחדא.

בטעמייהו דרבנן לרבה ורבא

כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ז דאף לרבה ורבא פליגי רבנן בהכי וס"ל דבני' בסוכה מעליא הוו יתבי שהיתה למטה מכ' ודפנות מגיעות לסכך, ואפשר לפ"ז דשינויא דקטניות שבה דמשני רב אשי לכו"ע איצטריך, דבפשוטו דוחק לאוקומי דיתבי בני' בסוכה אחרת, ולהמציא שבאמצע הסוכה הי' נמוך יותר זה ג"כ מחודש, אבל אי איהי יתבא בקטניות משום צניעותא, שפיר י"ל דהקטניות לחוד היו גבוהין מכ', ואין דפנותיהן מגיעות לסכך, ולפ"ז ניחא טפי דכל סיומא דגמ' רבנן סברי כו' אתי אליבא דכו"ע.

שם דילמא בסוכה גדולה פליגי ביאור הס"ד דפליגי ב"ש וב"ה רק בסוכה גדולה

יד. שם דילמא בסוכה גדולה פליגי כו', פי' אבל לשיעור סוכה לכו"ע בעינן גם שולחנו, דאל"כ הול"ל ממאי דבשיעור סוכה פליגי, ומבואר מזה דנהי דמצרכי ב"ה שולחנו לשיעור סוכה מ"מ י"ל דלא גזרי, ומהא דמייטנן בסמוך ובסוכה קטנה לא פליגי והתניא כו' קשיין אהרדי כו' מבואר דמברייתא בתרייתא לחודה לא הו"מ לאוכוחי דפליגי בשיעור סוכה, דדילמא לכו"ע שיעור סוכה בלא שולחנו, והיינו משום דמדאורייתא לא גזרינן ושפיר ניתנה מצות סוכה כששולחנו בתוך הבית, [א"נ כגון שיאכל בלא שולחן, ודוחק], וב"ש גזרי כששולחנו בתוך הבית,

בישוב הלשון לא קיימת מצות סוכה מימין
ברם אכתי טעמא בעי למה אמרו לו לא קיימת מצות סוכה מימין, בגזירה דשמא ימשך [ומ"ש תו' בבאור ההיא דברכות דמב"ש נשמע לב"ה צ"ע דב"ה הוו לגבי ב"ש כשאר מחלוקת תנאים, ולא היו מנהיגים לומר דלא עשה כלום, ורק בב"ה שייך לקבוע כן משום דהוו רובא ובת קול, כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל, וכדאמרי' ב"ש במקום ב"ה אינה משנה ולא אמרי' הכי בשאר מחלוקות, ועמש"כ להלן בההיא דברכות, שו"ר בריטב"א ובר"ן שפירשו דלאו דוקא וה"ק לא קיימת כראוי וכרצון חכמים, ודוחק כיון דאמרו לו על עצמו מה שכבר עבר, ולא דמי לההיא דכל שלא אמר כו' דשפיר הויא הוראה ליוזרה בדבר], ומכח קושיא זו משמע דר"י בסוכה שאין בה אלא רו"ר יתיב, ולכך הי' שולחנו בתוך הבית, [ואפשר דעבד הכי משום צינה], וכן לפי חסורי מחסרה דעבדינן בגמ', סמין המעשה למחלוקת האחרונה דשיעור סוכה, והשתא מיתו ב"ה ראייה לשתי המחלוקות, שהרי ישב בסוכה קטנה, וגם שולחנו בתוך הבית, ובזה שפיר א"ל לא קיימת מצות סוכה, כיון דשיעור סוכה דאורייתא הוא, (ויתכן נמי דאי משום גזירה דשמא ימשך אין הוכחה כ"כ מדלא א"ל דבר, ורק אם פסולה מדאורייתא הי' להם לומר לו), וניחא נמי הא דא"ל לא קיימת, ואי משום שמא ימשך אכתי קיים המצוה בישיבה ובשינה ובלימוד בסוכה, [אח"ז ראייתו במלחמות פ' במה מדליקין [דף י"ב ע"א ברי"ף] הביא תשו' רש"י שכ' אע"פ שרק מצות אכילה לא קיים, מ"מ קאמר לא קיימת מצות סוכה כיון שלא קיימה בשלימותה, עיי"ש שהביא זה סייעתא לע"א].

האם ב"ה עצמם היו מסופקים איך הי' המעשה
ובדעת ר"י בן החורנית

והנה יש לדקדק בלישנא דמתני' דאמרו ב"ה לב"ש לא כך הי' מעשה כו' משם ראי' אף הם כו' דמשמע דב"ה גופיהו היו

מסופקים במעשה ושאלו לב"ש וכי לא כך הי', וא"ל דאדרבא הם אמרו לו כו', [ויתכן דאף הם אזקני ב"ה קאי, עי' להלן], וכן אמרו בירו' ר"י רב שמואל בר יצחק בשם רב ממה שסילקו ב"ש לב"ה הדא אמרה הלכה כדבריהם, וש"מ דמפרש שקיבלו ב"ה דלא כך הי' מעשה, ולפ"ד דהמעשה אסוכה קטנה הואי, א"כ שפיר פסקינן כב"ש בהא, כיון דסילקו לב"ה, אבל ברישא הלכתא כב"ה, שו"ר בירו' ונראה שם דמפרש מתני' רק בסוכה קטנה, דקאמר התם לא סוף דבר שולחנו אלא אפי' כדי שולחנו, (ומוכח מזה דהמעשה בסוכה קטנה הואי).

מידו אם נימא דאף הם א"ל, ר"ל אף זקני ב"ה, צ"ע א"כ ר' יוחנן כמאן סבר, ובתוספתא מיייתי הכא דר"י בן החורנית אע"פ שהי' תלמיד שמאי כל מעשיו עשה כב"ה, ומיייתי לה בפ"ק דיבמות, ומשמע מזה דעשה כן מפני שנהג כב"ה, וכיון שכן לא מסתבר דגם זקני ב"ה אמרו לו, וצ"ל דאף הם אמרו כדברנו, ולא כמו שאמרתם שזקני ב"ש חלוקים עלינו, ולפ"ז גם זקני ב"ש וב"ה היו חלוקים בשיעור סוכה.

ונראה דהיינו דמייתינן בברכות י"א א' ממתני' דעשה כדברי ב"ש לא עשה כלום, דר"י אע"פ שהי' מתלמידי ב"ש ולדבריהם לא קיים מצות סוכה, מ"מ לא חשש לנהוג כותיהו, כיון דהעושה כדברי ב"ש לא עשה כלום, והיינו דהעיקר כב"ה גם לקולא, ואם יחמיר כב"ש לא עשה כלום שהפסיד העיקר, דאם העושה כדברי ב"ש עשה, לא הי' נוהג בזה כב"ה, שהרי לפי ב"ש לא קיים מצות סוכה, [ואפשר דאפי' אם הי' מתלמידי ב"ה הי' לו להחמיר בכה"ג], ובאמת אין הלכה כר"י בן החורנית כדמסקינן בשמעתין, אבל מ"מ שפיר מיייתי ראי' מיני' לעיקר הסברא דאם ב"ה חלוקים יש לעשות כמותם אף לקולא, [ועמש"כ לעיל ע"ד התו', ומ"ש דבברכות משמע דהלכה כב"ה היינו

(וכעת ראיתי בזה דברים בספר מרן זללה"ה סי' ק"ג עיי"ש).

בדין סוכה קטנה שנתן שולחנו בגדולה הפתוחה לה

ולפ"ז נראה דאף להרי"ף יש כאן פסול גמור מדרבנן, ואפי' נתן שולחנו בסוכה גדולה, שהרי פסלו שיעור זה מפני שסוכה זו אינה ראוי' למצותה, ולא מהני סוכה חוצה לה לענין זה, וגם יש לחוש שיפרוץ ממקו"א, דמקום הפתח ודאי אינו גורם הכשר, והגרע"א ז"ל שכ' במשניות ספ"ב דבכה"ג להרי"ף מותר, היינו לפי מה שפירשו דעת הרי"ף דדין סוכה קטנה וסוכה גדולה שוין, הלכך כי היכי דבגדולה יכול להניח השלחן בסוכה אחרת ה"ה בקטנה, אבל לפי הרמב"ן אין הדין כן, וכולה שמעתין מוכחא דיש פסול גמור בסוכה קטנה וכמש"כ, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם סק"ח שביאר והוכיח הדברים היטיב עיי"ש, (ועי' בבה"ל ובשעה"צ סו"ס תרל"ד שנתקשה בזה).

איך מפרש אב"י טעמייהו דב"ש

והנה לפי הרי"ף דסבר אב"י דטעמייהו דב"ש בסוכה קטנה משום דבעינן דירת קבע, ולא קיי"ל כותי, לכאור' צ"ל דאב"י סבר דלית הלכתא כותייהו בהא, וק"ק לומר דפליג ארשב"י, ורחב"ר משמ"י דרב ב' ב', ור' אמי ט"ז ב' בשיעור סוכה, ועוד דהא ידע דאינהו נמי פסלי סוכה למעלה מכ', ושאר דינים, ומ"מ מצרכי רור' ושלחנו, וא"כ י"ל דה"ה ב"ש, ואפשר דס"ל לאב"י דטעמייהו דב"ש לאו משום שמא ימשך אלא דס"ל ששיעור סוכה נקבע עם שולחנו משום דדירת קבע בעינן, הלכך בעינן נמי בסוכה גדולה ישיבת סוכה בצורה זו, ואם ה' שולחנו בחוץ אפשר דמדאורייתא לא קיים מצות סוכה, דדירת סוכה היא כשאוכל ושלחנו בסוכה, וכששולחנו בבית הרי הוא כחצי דר בבית, ואפשר דמדרבנן לא יצא, שהבינו כן מכונת המצוה

משום דדוחק לומר דמייתי עובדא זו להוכיח כחם של ב"ה בדבר שאין הלכה כמותן, ועי' מהרש"א דמפרש שהוכחתם באמת רק לפי המשתמע בפשוטו ולא לפי מה שביארו במסקנא דמייתי מדב"ש לב"ה, מיהו ל"מ כן, וכן ברא"ש הק' כן וכונתם דמשמע קצת וכמש"כ, מיהו לשון מסקינן שכתבו יתכן ליישבו ע"פ המהרש"א.

החילוק להלכה בין סוכה קטנה לגדולה

ונמצינו למידין דאי מפרשינן פלוגתייהו בסוכה קטנה מדאורייתא, [וכדמשמע לשון הבריות דמייתנין בפלוגתא דרבי, וכן לשון הגמ' ב' ב', וכן לק' ט"ז ב' הא קמ"ל דמשך סוכה שבעה, וכן הלשון צריכה שתהא מחזקת משמע שזו הלכה בשיעור הסוכה, וכמ"ש הרא"ש], קיי"ל בהא כב"ש אבל בסוכה גדולה הלכתא כב"ה.

בפסק הרי"ף כב"ש בתרווייהו, דחד טעמא נינהו

טו. הרי"ף פסק כב"ש בתרווייהו דחד טעמא נינהו, והיינו משום גזירה שמא ימשך כמ"ש בפרקין ז' ב' על מימרא דאב"י, ולפי מה שביאר הרמב"ן במלחמות באמת יש כאן שתי מחלוקות, דפסלו מדרבנן סוכה קטנה לגמרי אף לישון ולשנן ולטייל, שמא יביא שולחן וימשך אחריו, וכיון שאינה ראוי' לאכול בה כדרכה דאכילה בלא שולחן לאו אורחא הוא, פסולה לגמרי, דכיון שאינה ראוי' לכל מילי דסוכה אינה סוכה, ולפ"ז נתיישבו עיקר הקושיות דמשמע שצריכה שתהא מחזקת זה שיעור בסוכה לכל מילי דסוכה, וכן בברייתות דרבי מבואר דפליגי בעיקר השיעור, וכן בלשון פוסלין ומכשירין, ואמנם כ"ה לפי הרי"ף אלא דהכל מקורו מגזירה דשמא ימשך, [ונראה דלפ"ז נמי מתפרש דר"י בן החורנית ישב בסוכה קטנה וכמש"כ ס"ק י"ד, והיינו דא"ל לא קיימת מצות סוכה מימין שהיא פסולה לגמרי מדרבנן, אף לשינה וטיול].

מובן ששולחנו בתוך הבית מפני שאין מקום בסוכה, וכ"כ הרמב"ן במלחמות דאביי מפרש פלוגתתם רק בסוכה קטנה, (ומוכח מזה דעובדא דר' יוחנן בסוכה קטנה הוא), אבל אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה פשיטא לי' דאין חולק לומר דלא פליגי בסוכה גדולה, ופי' הירו' בע"א ולפ"ד מבואר בירו' כהרי"ף.

עוד בדברי הירושלמי במה נחלקו ב"ש וב"ה אם אמרו לו דבר או לא

עוד פי' שם דב"ה וב"ש תרוייהו לא ברירא להו בודאי אם אמרו לו דבר או לא, אלא דב"ה מייתו מדיתב ר"י ולא נשמע שאמרו לו דבר, וב"ש אמרי דאין לא שמענו ראי', ובאמת הכי משמע לישנא דלא כך הי' מעשה כו' דכשהמעשה מוסכם אומרים מעשה שהלכו כו' נור"י דאמר לר' יהודה סוכה לו' ב' מעשה בר"ע כו' לא אמר ולא אמרו לו דבר, דמייתי ראי' מר"ע גופי', ואהדר לי' ר' יהודה דאף הם אמרו לו כו' והיינו דאין ראי' שלא אמרו לו, כ"מ לפרש"י שם, מיהו לפור' קשה לומר דמהדר לי' על ראי' דמייתי מדר"ע דמסתמא חלקו עליו, ובפשוטו צ"ל דידע שאמרו לו, וצ"ע שם], מיהו בירו' משמע שהשיבו במוחלט, וביאור הענין דמר"י גופי' אין ראי' כיון שנהג כב"ה, וב"ה בעו לאתויי ראי' דזקני ב"ש חזרו בהם, ולא ידעו במוחלט אם זקני ב"ש אמרו לו דבר, אבל זקני ב"ה, ודאי לא אמרו דבר, ואמרו להם ב"ש דמשם ראייתנו לחלוק דידענו שאף הם, זקני ב"ש, אמרו כדברנו, מיהו הירו' אכתי צ"ב במאי אוקמוהו ב"ש לב"ה, ועמש"כ בכ"ז לעיל ס"ק י"ד, ובמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם סק"ט.

ג' א' אפי' אינה מחזקת כו' מבואר דשיעור סוכה לפי אדם בינוני

יז. ג' א' אפי' אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה, מבואר דלכו"ע יש שיעור לסוכה ומשערין באדם בינוני, ולא אמרי'

דדירת קבע בעינן, ועיקר שיעור סוכה נקבע כן, וב"ה סברי דדירת עראי בעינן ולכך א"צ כלל שולחנו בשיעור סוכה, ובאמת בהא לית הלכתא כב"ש, אלא דאנן מצרכינן גם שולחנו, דלהוי ראוי' קצת, וכמש"פ הראשונים ז"ל, וכיון דלא מצרכינן לה משום קבע ליכא למפסל בגדולה.

ויתכן דלהלכה קיי"ל כב"ש ובטעמי' דאביי

ולא אאמו"ר יתכן שהאמת כאביי בטעמייהו דב"ש, אלא דרנב"י שרצה לומר דפליגי רק בסוכה גדולה הוצרך לומר טעם אחר, אבל למסקנא דפליגי בתרתי, ומשמע דפלוגתתם שייכי בהדדי, באמת תרוייהו בדירת קבע ועראי פליגי, והיא הנותנת לב"ש לקבוע כן בשיעור סוכה קטנה, ולהצריך כן בגדולה, וב"ה פליגי בתרוייהו, ואנן קיי"ל כדינא דב"ש ולא מטעמייהו והיינו דסתים רשבר"י לישני' ולא אמר הלכה כב"ש, ולפ"ז אפשר נמי דר"י בן החורנית בסוכה גדולה יתיב, וב"ה מייתו מינה דדירת עראי בעינן וסברי שיש מזה ראי' לשתי המחלוקות, ולמאי דקיי"ל בהא כב"ש אע"ג דדירת עראי בעינן, אתיא שפיר ההלכה כפי המעשה שהעידו ב"ה, ולפ"ז מיושב טפי דלא הו' מחלוקת נפרדות לגמרי, (וקיים ר"י בן החורנית מצות סוכה).

הירושלמי מפרש מתני' רק בסוכה קטנה

זו. בירו' נראה דמפרש למתני' בסוכה קטנה דוקא (וכמש"כ לעיל ס"ק י"ד) וקאמר דלא מצרכי ב"ש שולחנו דוקא אלא אפי' בכדי שולחנו סגי, וצ"ל דלא חייש לדיוקא דרנב"י, די"ל דנקט מי שהיה מפני המעשה דמסיים שהי' יושב, ונקט בהאי לישנא לרבותא דב"ש שאע"פ ששולחנו סמוך לו לא חשיב דירת סוכה, ולהשמיענו דאין הטעם משום דחיישינן שמא לא יאכל בסוכה, ולא שמוענין רבותא דב"ה דלא חיישינן שמא ימשך, ולא חשש רבי כיון דמסיים פוסלין ומכשירין, ולא קיימת מצות סוכה, וגם מהענין

לילך בתר רוב שולחנו, מיהו מדברי הרמב"ן במלחמות שהביא בסוה"ד י"א דבסוכה גדולה לא גזרינן, יש לדקדק דכל שיש טפח שולחן בסוכה מותר, וכ"ע עיקר, דלאו בתר שולחן אזלינן אלא בתר שימושי שולחן, הגע עצמך שולחן שגדול הרבה וכמה אמות ממנו בסוכה וכי שיך לומר דמיגריר בתר הרוב, הרי אין לו אפי' אפשרות להשתמש במרחק כזה, וכיון דע"כ לקבוע השיעור לפי שימוש של האדם, הדינן לדינא דשיעורו טפח, (ויתכן גם לומר דהיינו דקאמר בירו' לא סוף דבר שולחנו אלא אפי' כדי שלחנו והיינו דסגי בשיעור שולחנו אע"פ שרוב השלחן בחוץ, מיהו אין זה נראה אמת) שו"ר במג"א סי' תרל"ד סק"ב ובשעה"צ אות ו' הביא דהברכ"י הצריך רובו בסוכה, ודעת המג"א נראה כהח"א (דרובו פשיטא), וכ"נ דעת מחה"ש והפמ"ג שסתמו, [מיהו יש לדון בשלחן טפח ורובו בסוכה אי סגי בהכי].

במש"כ המג"א דסוכה גדולה שיש בה קרן פחות מזע"ז אסור לישיב שם

יח. בבה"ל סי' תרל"ד ס"א תמך בדעת המג"א דאפי' בסוכה גדולה אם יש במקום אחד קרן משוך לפניו שאין בו זע"ז אסור לישיב שם, והנה המג"א הביא רא"י מקטוניות, ולכא' נדון דשלטא ב' עינא וצל וקבע לא מהני ל' התבטלותו לסוכה, דמ"מ במקום זה אין צל סכך, ואינו יודע שדר בסוכה, אלא דלטעמא דלול ש"ת אפשר לסייע מכאן דאכתי חשיב לול, [ולעיל כתבנו להוכיח מכאן דאין הטעם משום לול ש"ת, דבקטוניות ליכא חסרון דלול], ומ"מ הדבר צריך הכרע דכיון שבשימוש הרגיל בטל לסוכה, למה יחשב חסרון בדירה אם מוציא ראשו לשם, או שאוכל שם ושלחנו בסוכה (כגון שיש שם וע"ו), והרי לרבי דשיעור סוכה ד"א על ד"א ודאי מסתברא דקרן שאין בו ד"א ג"כ חשיב בכלל הסוכה, דלענין הנחת עירוב ושאר הדינים ודאי מסתבר דהכל חשיב בית ע"י

דבכל ענין שיהא ראשו ורובו בסוכה יצא, דזה פשוט מסברא דסוכה דירה בעינן, ואם אין אדם יכול ליכנס שם לא מיקרייא סוכה, אע"פ שהוא קטן ונכנס שם.

מ"ט לא סגי בו' על ז'

וכתב הרי"ף דשיעור סוכה זע"ז, והיינו אמתא דגברא ושלחנו טפח, וכ"מ בגמ' ט"ז ב' דמשך סוכה שבעה, [וצ"ע ברש"י ד' א' שכ' ז' ומשהו ונכראה מפרש דגברא באמתא יתיב היינו דאיהו אמתא, וא"כ צריך משהו ליכנס ולצאת דאמתא באמתא לא יתיב, מיהו ודאי דפשוטו דגברא יתיב באמתא, ובקל יכול ליכנס ולצאת, שו"ר במהרש"א ועפנ"י] מיהו הא דלא סגי בו' על ז' לא נתבאר בהדיא בגמ', ויש להוכיח כן מהירו' דקאמר דרופני סוכה שני פסין ארבעה, וע"כ היינו באורך וברוחב, וכ"מ בתלמוד ז' א' דקאמר בעשויה כמבוי דבעינן פס ד' ומשהו והיינו לשיעור סוכה ברוחב ע"ש, ונראה דגם שיעור אמתא לגברא אינו מכוון בריבוע דאי יתיב גברא באמתא לצדדיו סגי ל' בפחות מכאן לפניו, (דמה שרגליו בולטות לחוץ לא מגרע, דרובו בעינן), אלא דקבעו שיעור מרובע דיתב לכל צד שירצה, והיינו נמי טעמא דשלחן לכל צד (מיהו בגובה י' נראה דא"צ לזה אלא דלאו סוכה הוא זה) וכמש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה, וכ"כ בשעה"צ סי' תרל"ד סק"א, (מיהו מש"כ שם דפחות מכאן לאו דירה היא, אין בזה הכרע לנדון, דהרי הטעם דלאו דירה היא, הוא משום דבדירה בעינן מקום לשולחנו, אלא כונתו דשיעור דירה דאורייתא נקבע כמו שהיו יושבים בזמנם, וכ"ז מדברי המג"א לשיטתו).

בדין מקעת שולחנו בסוכה ומקעתו בבית

ויש לעי' בשולחנו רובו בתוך הבית וטפח ממנו בסוכה, אי גזרינן שמא ימשך אחר רוב שלחנו, דבפשוטו ענין ימשך הוא שלא ירגיש בדבר כיון שמשתמש בבית, וא"כ יש

עיקר החדר שיש בו ד"א על ד"א מרובע, וזה נקבע לפי הענין אם הקרן נעשית לחלק עצמה מן הסוכה או להיות חלק מן הסוכה, וכמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה לענין צירוף לתפלה ושאר דינים עי' ספר עירובין סי' ס"ק, וכ"ש אם עשויים לנוי דודאי אין לעקור מהם שם סוכה, [וגם יש לדון דאפי' להמג"א אם אין בהם ד"ט על ד"ט, לא חשיבי מקום, ובטלי לסוכה], וצ"ע.

עוד אופנים שיל"ד בקרן פחותה מזע"ז

ברם מה שחלק הבה"ל על דברי הדה"ח שכ' דכשהקרן רחב ז' רק אינו ארוך ז' כשר כו' צ"ב ה"ד דאם כונתו בעשוי' כזה (ציור א) איך יתכן לפסול הרי אפשר לעשות הריבוע כזה (ציור ב) וגם אינו יושב בדוחק, ולית דין ולית דיין דכשר בכה"ג, [בסתם סוכה כשאין ניכר שבא להפריד אותו חלק מן הסוכה], ולא צריכין בכה"ג לדין שולחנו בסוכה גדולה, (וצ"ל דכונתו באופן שניכר שזו סוכה נפרדת, מיהו מהא דמדמי לסוכה עגולה ל"מ כן), ולכאו' יש לדון בכל קרן אפי' אין ברחבה ז' דמ"מ נרבע בתוכה זע"ז כזה (ציור ג) ונימא דכך היא צורת הסוכה ויכול לישב בה שלא בדוחק, ואם נימא דכל מה שנכנס בריבוע באמת מותר, תו אין סברא להוציא השאר מכלל הסוכה, והכי מסתברא אם לא במקום שניכר שהקרן חלוק מן הסוכה, וכמש"כ לעיל, וצ"ע, אבל מ"מ בגונא שציירנו דברי הדה"ח שאפשר לרבע ביושר נראה דמותר, שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה בסו"ס קמ"ד, ושם צידד להקל בעיקר דברי המג"א עי"ש.

ד' א' ואע"ג דבטלינהו כו' ביאור ענין ביטול בעפר ותבן

יב. ד' א' ואע"ג דבטלינהו כו', ענין ביטול מצינו בחמץ ובעירוב וענינו שהוא מבטל חשיבות הדבר כלפי המצוה, וכמ"ש הרמב"ן ריש פסחים דביטול אינו הפקר אלא

שהסכימה דעתו לדעת תורה והוא מבטל אצלו חשיבות חמץ למהוי כעפר מפני איסורו, וכן בעירוב מבטל חשיבות דירתו כלפי חבירו להיות הוא כאורח עי"ש, וכן מצינו ההתבטלות כלפי אדם גדול בלשון עפר אני תחת כפות רגליכם, והיינו דכל לגביכם כעפרא בעלמא אני, וה"נ אין לפרש ביטול שקבע כן לעולם דבזה א"צ לענין ביטול (בפה), דאטו אם מעמיק הכתלים בקרקע ג"כ צריך לביטול העפר שנתן עד שהושווה לפני הקרקע, וכן אם העמיד כותל נמוך ברוח רביעית ע"מ למלאת עפר באופן קבוע, ג"כ לא בעינן לדין ביטול, ולא עוד אלא אפי' דעתו ליטול אותו עפר ולהביא אחר תחתיו מסתברא דהוי מיעוט, וכל הנדון דמיעוט הוא דומיא דבית ששימוש אינו בטמום, וה"נ אין בדעתו לעקור בנין זה משימושו בגובה זה, אלא שמבטל העפר לחשיבות מצות סוכה ואינו מחשיבו להשתמש בו לצרכיו כלפי מצות סוכה, וכן במת מבטל חשיבות כריו לצורך המת, וכ"ז שהמת צריך לכיסוי זה לא ישתמש בו לצרכיו, מיהו יש ליישב נמי לפר"ח דמ"מ יש חידוש בהא דמהני ביטול דתבן אפי' לעולם, וכן בעפר יש חידוש בסברא דדירת קבע, וגם עיקר הדבר חידוש הוא דבנין גמור מתבטל עי' עפר תלוש, ולא דמי למש"כ כשתחלת בנין הסוכה באופן שממעטה, דמ"מ כשניכר בנינה שלא ע"מ למעט, צריך להגיע לחידוש דמהני ביטול עי' תלוש לבנין קבוע, ואמנם אם קבעם בבנין אפי' דעתו ליטלם נראה דהוי מיעוט, דמה שעתיד ליטלם אינו מבטל מיני' שם בנין עתה, דחשיב שדעתו לסתור בנין ולהעמיק הסוכה, וזה אינו מגרע, וצ"ע בנסרים שקבען במסמרות לא ימוטו אי סגי בזה.

מהו עפר ותבן סתם

ונראה דענין סתם לפרש"י היינו שאין לו עתה סיבה שעתיד לפנותו, אבל גם אין לו סיבה שלא לפנותו, ומ"ש רש"י ואין ידוע וכו' אין הכוונה שאין ידוע לנו, אלא

שם ר"י אומר כו' מ"ט תלי פסולא דתבן בעפר
שם ר"י אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי
 הוא כעפר סתם ובטל, צ"ע דתלי תבן
 בעפר סתם, וכן בסיפא תלי עפר ועתיד לפנותו
 בתבן סתם, הרי בפשוטו עפר שעתידי לפנות
 גרע מתבן סתם שהרי ידוע שיפנהו, וכן תבן
 שידוע שלא יפנהו עדיף מעפר שאין ידוע בו
 דבר, ונראה דר"י קיבל לחלק בין עפר לתבן,
 וכדמוקמינן מתני' דעירובין ע"ח ב' כר"י,
 והתם מחלק בסתמא בין עפר לתבן, (ואפשר
 נמי דברישא דהאי ברייתא הוה קתני חילוק
 בין עפר לתבן אלא דתלמודא מקצר לה לפי
 הנצרך לנדון דלעיל, מיהו בעירובין ל"מ כן),
 והשתא מפרש ר"י דטעמא משום דסתם עפר
 אין עתיד לפנותו, וא"כ ה"ה תבן כשידוע
 שאין עתיד לפנותו, וכן איפכא.

לרש"י דביטלו היינו לז' ימים איך יפרש סוגי'
דעירובין

ויש לעי' לפרש"י דביטלו היינו לשבעת ימים,
 וכן אין עתיד לפנותו, א"כ מאי משני
 ר"א עירובין ע"ט א' דחריץ למיטימי קאי,
 מאי מהני טעם זה כשעתיד בודאי לפתוח
 החרץ, דהנה הרמב"ם כתב בפ"ג מה"ע הי"ב
 דסתם עפר וצורות בחרץ מבוטלין הן,
 וסברא זו מהניא רק בביטול לעולם דכיון
 דחריץ למיטימי קאי ואינו חושב עתה לפנות
 העפר אמרי' דסתמא מבוטלין הן, אבל
 כשידענו שלא יתבטלו שם לעולם מאי מהני
 סברא זו, ואפשר דאמנם ה"ה לרב אשי תבן
 ואין עתיד לפנותו, וטעמא דלמיטימי לאו
 משום דבטל טפי, אלא דכי היכי דמשני אביי
 שם ע"ח ב' דמחיצה שע"ג קרקע מהני אף
 בתבן, אבל לבטל מחיצות הבית והחרץ בעינן
 ביטול דוקא, וע"ז קאמר ר"א דבחרץ מודו
 רבנן דלא בעינן ביטול דוקא, דכיון דחריץ
 למיטימי קאי, לא אלימי מחיצות החרץ
 שלא להתבטל כמו בית, וסגי בסתם עפר כדי
 לבטלן, וכן בתבן ואין עתיד לפנותו, ברם

לדידי' גופי' אין ידיעה בדבר, ולאפוקי עתיד
 לפנותו שיש לו סיבה שעתידי לפנותו, ואינו
 עתיד לפנותו היינו שלפי צרכיו אינו רוצה
 לפנות בדוקא, אבל אינו מחליט בדעתו לבטל
 רצונו ובעלותו כלפי הסוכה לכל ענין
 שיתחדש, ולכך לא מהני דאפשר שיתחדשו
 סיבות ויפנהו, משא"כ אם מחליט בדעתו
 לבטל, דהיינו שכלפי הסוכה כאילו אין לו
 שם תבן ועפר, א"כ בכל אופן לא יפנהו,
 ולפ"ז הי' מקום לומר דסגי בביטול בלב, ומה
 שהצריך רש"י בפיו י"ל דהיינו להחליט הדבר.

מ"ט בכרים וכסתות אמרי' בטלה דעתו

והא דאמרי' דבטלה דעתו, אע"ג דאפשר
 שניח אדם כרים וכסתות לשבעת ימים,
 מ"מ אינו מבטלם למצות סוכה שהרי יכול
 להניח עפר וצורות, וכיון שאין המצוה
 מחייבתו לבטל לה הכרים וכסתות אינו
 מבטלן, דמיד שיוכל לפנותן ולהביא תחתיהן
 דבר שאינו מתקלקל יעשה כן, וגם בקל
 יתחדשו בהם סיבות שירצה לפנותן, ולא דמי
 לארנקי [מפני שאין הארנקי מתקלקל וגם]
 דמשום איסור שבת הוא מבטלו, כדאמר
 עירובין ע"ט א'.

שם וב"ש עפר כו', ובדין עפר ואין עתיד לפנותו
שם וכ"ש עפר ובטלו כו' ועפר סתם מחלוקת
 כו', מהא דקאמר וכ"ש עפר ובטלו
 מבואר דעפר ואין עתיד לפנותו נמי מחלוקת
 וכמ"ש תו', דאי אף באין עתיד לפנותו בטל
 למה לו להזכיר כ"ש בביטול, וכן מבואר
 לגרסת תו' דמצריך בעפר ביטול, וגם לגרש"י
 צורות דינם כעפר, וכן פשוט בסברא
 דמעליותא דעפר הוא בזה שסתמא אמרי' דאין
 עתיד לפנותו, אבל אין נוסף היתר כשנתברר
 לנו בהדיא כמו שהוא סתמא, והא דפליגי
 רבנן לאו משום דחיישי טפי בסתמא, אלא
 דס"ל דלא סגי באין עתיד לפנותו, וכ"מ
 בלישני' דר' יוסי וכמ"ש להלן, וכ"כ הרז"ה
 וכ"כ הרמב"ן בדעת הרי"ף.

בפוסקים סי' שע"ב משמע דבעינן ביטול בתבן.

בראיית הרא"ש לפרש"י

והנה הרא"ש הוכיח כפרש"י מהא דאמר רהבדר"י בעירובין שם הנח לאיסור שבת דאפי' ארנקי מבטל איניש אלמא דסגי בביטול לשבת, ואע"ג דפליגי עלי' אמוראי התם, וס"ל דלא מהני איסור שבת לבטל המחיצות, אע"ג דמהני להתיר בעירוב אחד, [מיהו רב אשי אפשר דמודה לי', עי' בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה שם סימן י' שנסתפק בזה, אבל עכ"פ ר"ה ור"א פליגי], מ"מ שמעינן מדרהבדר"י דסגי בביטול לשבת ולא מסתבר לומר דפליגי עלי' בסברא זו אי בעינן ביטול לעולם, ויש להבין א"כ במאי פליגי, ובאמת צ"ב בעיקר הדברים כיון דלכו"ע מהני איסור שבת להתירן בעירוב אחד, א"כ מהו ענין הביטול לומר שלא יוכלו לערב שנים, בשלמא אם הביטול הוא לעולם כדפר"ח נוחא דהביטול מוסיף אאיסור שבת, אבל לפרש"י דבלא"ה בטלו לשבת וכדחזינן דמהני לערב אחד, א"כ מה מוסיף כשאומר בפירוש שמבטלו, ועוד דלמה מבטלו הרי אין צורך בדיני עירוב שיביאנו לבטל עבור זה, (מיהו בזה י"ל דנפ"מ בלא הוקף לדירה שע"י הביטול מועיל מחיצת החצר השני להתיר, וצ"ע בד"ז), ובאמת יש ליישב ראית הרא"ש אף לפר"ח, דכיון דאיירי בעפר סתמא שאינו עתיד לפנותו לעולם, ובשבת משום איסורו מבטלו, סגי בזה כמו ביטול, דהאין עתיד לפנותו לעולם הוא כהמשך לביטול דשבת, אבל בעתיד לפנותו לא יהיני איסור שבת לבטל המחיצות, מיהו דוחק לפר"ח הא דדנו בחרין שסתמו בעפר ואינו עתיד לפנותו לעולם דמה לנו במה שהי' כאן פעם חריץ, הרי עתה הוא טמום לגמרי, וצ"ל דכיון דעפר דומיא דצורות שניכר החריץ, בעינן החלטה לבטלו לגמרי.

וצי"ל לפרש"י דס"ל לשאר אמוראי דלא סגי באיסור שבת לבטל לגמרי המחיצה שביניהם, דבעינן שהדיירים עצמם יחליטו על ביטול המחיצה שביניהם, דהביטול שלהם קובע בסברא אם זו כחצר של שניהם אבל מה שיש מניעה לסלקו מצד הדין, לא משוי' להו כחד, והא דקאמר חריץ למיטימי' קאי, אפשר דה"ק כיון דלמיטימי' קאי, והוא טמום, חשיב מצב זה כמוחלט, וצריך סיבה לומר דלא בטלי המחיצות, מיהו דוקא בעפר וצורות דרך למיטימי' בהו, אבל לא תבן וקש אפי' אינו עתיד לפנותו, וצ"ע בסוגיות דעירובין.

תוד"ה בית, והא דפשיטא לן כו'

שם תוד"ה בית, והא דפשיטא לן הכא דתבן וביטלו הוי מעוטא אפי' לרבנן דייק לה מדקתני במתני' דאהלות אפי' כרי של תבואה דמהני ביטול כו', צ"ע דלשון המשנה מוכיח דכרי של תבואה לא איירי בבית אלא בחוץ, מדקתני וביטלו דוקא ברישא גבי עפר וצור, וכן הענין מתפרש דכרי ש"ת וגלו של עכן לאו בתוך הבית מיירי, ובזה א"צ ביטול, דכל ענין הביטול הוא לבטל מיני' שם בית, שאין האהל שמאהיל הבית מפסיק ואינו מעביר טומאה לכל שבבית, אבל בחוץ אף בלא ביטול הוי שפיר טומאה רצוצה, וזה כענין שמחלק אביי עירובין ע"ח ב' דלמעבד מחיצה אף תבן עבד, אבל לבטל מחיצות בעינן בטלי', [ובפ"י הרא"ש כתב שם דאפי' כגלו של עכן ר"ל שהי' עראי וא"כ מוכח דא"צ ביטול, ובפשוטו הכונה אפי' גל גדול מאד, שאין לייחסו לטומאה, לומר שהוא כרוצץ על הטומאה, והי' מקום להחשיב העליונים כאהל].

ומשד"ק מנ"ל דלרבנן מהני ביטול בתבן, י"ל דמדרי' נשמע לרבנן, שהרי הנדון הוא אי אמרי' בטלה דעתו גבי תבן, ובדברי ר"י מבואר דלא בטלה דעתו, (ואפי' אין עתיד

לפנותו (סגי), ובזה אין לחדש פלוגתא ביניהם, דלא נחלקו אלא אי סגי בסתמא.

ובאמת גם הר"ן נקט במתני' דבעינן ביטול לכרי של תבואה, והוכיח מזה כפרש"י דלא בעינן ביטול לעולם, ומשמע דס"ל דאם לא ביטל הכרי לטומאה לא משוי ל"י רצוצה, וצ"ע מה דין הטומאה בכה"ג שלא ביטל, ובפשוטו מוכחא מתני' כמש"כ, וצ"ע, שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה, [בהערות פסחים לרף צ"א הוכיח כן, וציין שכ"כ באהלות סי"ב סק"ז ואינו תח"ן], אח"ז ראיתי גם בהגהות הגר"מ הלוי על הרי"ף שכ"כ, ולהאמור יש לדקדק איפכא מדקתני במתני' דוקא עפר וצרוורות בבית, וכרי של תבואה חוץ לבית, ש"מ דהמבטל כרי ש"ת בטלה דעתו, וזה מיושב יותר לפר"ח, (מיהו ל"ק כ"כ), - (בריטב"א מבואר דלשון וכן קשיא להו ז"ל, ותירץ דה"ק וכן כרי צריך ביטול לענין שיחשב כל הכרי כקבר לטמא כל סביביו, וכיון דע"כ בטלה דעתו בכרי, הלכך טומאה בוקעת רק כנגדו, ולא חשיב הכל כקבר, וזה דוחק במתני', ומ"מ מבואר מדבריו דא"צ ביטול חוץ לבית).

בדין אם הביטול הוא לעולם בדעת תו' ולהלכה מהא דכתבו תו' גבי כרים וכסתות דלא דמי לארנקי, משמע דס"ל כפרש"י, דהא מאי דאמר' בארנקי היינו לשבת אחת, ואי בכרים וכסתות היינו לעולם א"כ לא דמי כלל, ולא משמע דכונתם מה"ט, אלא בפשוטו הטעם מפני שהאיסור מחייבו לבטל, ולא בטלה דעתו כשנוהג כדת, וגם אין הארנקי נפסד ככרים וכסתות.

ולענין הלכה כתב במ"ב סי' תרל"ג ס"ק י"א שהאחרונים נטו להקל דסגי בביטול לכל ימי החג, ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה כתב דראוי להחמיר בדאורייתא כר"ח והמ"מ והריטב"א עיי"ש, ולמש"כ בשם מרן זללה"ה אודא לה ראית הר"ן מההיא דאהלות, וברז"ה

נמי משמע לכאור' כפר"ח וצ"ע שם, וקשה להכריע בדבר דדעת רש"י [ותו'] והרא"ש והטור [וברי"ו הביא כן גם בשם הראב"ד] והר"ן והרי"ד וריא"ז דסגי בביטול לז', ויש להחמיר, מיהו בקבעו בבנין אפי' ודאי יסתור בנינו אחר החג [ואפי' בתוך החג] נראה דשפיר דמי, ובקבע כלונסאות במסמרות צ"ע אי חשיב כבנין, ואולי יתכן שיש להקל בצירוף דעת רש"י ודעימ', - אם מבטלו כ"ז שהסוכה קיימת חשיב לעולם, אע"פ שדעתו לסתור הסוכה אחר החג, וכ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה, וצ"ע בפמ"ג א"א סק"ד.

הערות בדברי המשנ"ב סי' תרל"ג

מ"ב שם עי' לעיל סי' שנ"ח ס"ב פלוגתא בזה כו' תלי תניא בדלא תניא, דמקור הפלוגתא דהתם מהכא גמרי לה עיי"ש בד"מ בשם תה"ד סי' ע"ה אלא כונתו ששם הוזכר הדבר בשו"ע.

שם ס"ק י"ב וא"צ לנענע הסכך מחדש כו', למש"כ לעיל סק"א מבואר כן בגמ' ב' א' דמהני תקנתא דימעט בסוכה עיי"ש, שו"ר בב"י סו"ס תרכ"ו בשם ה"ר אלחנן שדייק כן מסוכה שהיא גבוהה עיי"ש.

שם ס"ק י"ג די"א שגם בביטול בלב סגי, שם הביא פלוגתא דרש"י ור"ח בזה, ונראה דפלוגתייהו לשיטתם, דלרש"י דסגי בביטול לז' בעינן שיאמר כן בפה, אבל לר"ח כיון דמבטלו לעולם אין האמירה בפה מוסיפה, וסגי בהחליט כן בלבו, וכן נראה לדינא דאם נותן לעולם א"צ בפה, ובביטול לז' בעינן דוקא בפה, והמ"ב סתם הדברים, דאחר שסיים בס"ק י"א להקל כפרש"י, הי' לו להחמיר בפה, ונפ"מ גם למ"ש בשעה"צ אות ט"ו, מיהו עי' באחרונים שדנו דאף לפרש"י סגי בהחלטה גמורה כעין פה.

שם בה"ל ד"ה אבל, ודעת רש"י ותו' והר"ן דלא הוי מיעוט, וכ"ד הרי"ף והרז"ה והרמב"ן.

הוא מכשר אביי, וגם בזה א"ל רבא דחשיבא דירה סרוחה אע"פ שאינם מונעים לגמרי השימוש, (ועי' להלן סוס"ק כ"א בדין עשבים שבירו').

שם א"ל רבא כו', עמש"כ בזה לק' ס"ק כ"א.

י' ב' אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה, החילוק בין נויי סוכה מן הצד לגובה

כא. י' ב' אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב אשי ומן הצד ממעטין, לכאור' נראה דהטעם משום דשיעור גובה י' נקבע מדין רשות, וכדילפינן ה' ב' מסוככים בכנפיהם על הכפורת או מהללמ"מ, הלכך כל שמצד הסכך יש כאן סוכה כהלכתא מיקריא סוכה, ואמנם שיעור י' נקבע בעיקרו משום דראוי לדירה הוא, מ"מ אין זה השיעור בצמצום דלא מצי למידר בפחות מזה, אלא דלא חשיבא דירה, הלכך בנוי דחשיב חלק מן הדירה כשרה, משא"כ מן הצד דשיעור סככה אינו דוקא לז"ט אלא השיעור נקבע לפי צורך האדם בישיבתו הלכך גם הנוי ממעט, ולפ"ז מסתברא דלרבי דשיעור סוכה ד"א על ד"א אף מן הצד אינו ממעט, דחשיב שפיר בית לפי עיקרו, ואין הנוי ממעט, וה"נ מסתברא לענין שאר דברים דבעינן בית, שאין הנוי ממעט, [מיהו לק' ס"ז סק"א כתבנו בע"א עיי"ש].

והא דחשבינן הוצין דירה סרוחה, היינו מפני שהחסרון בסכך, שאין כאן סככה לדירה ראויה, דאע"פ שההוצין בטלין לסכך מ"מ א"א לראות את הסכך כמסכך לדירה ראוי, [וזה מבואר דלא שייך הכא לנדון דדירה סרוחה שהרי אפי' סדינן ע"פ רובה [או כולה] אין ממעטין, ובזה לא ס"ד דאביי להכשיר], והא דמשמע דשלא לנאותה פסולה אע"פ שאין החסרון בסככה, היינו משום דלא בטילי לסוכה, והר"ז כמיעטה בתבן.

ויש לעי' ועד כמה אינן ממעטין, דלא מסתבר להכשיר סוכה שגבוהה ג' או ד' טפחים,

ד' א' והוצין יורדין בתוך כ' אמה, ביאור החידוש להכשיר בזה

כ. ד' א' והוצין יורדין בתוך כ' אמה [לכאור' נראה דבדקדוק קאמר בתוך כ' ולא למטה מכ', ור"ל בתוך שיעור כ', ונתיישב מה שדקדקו תו' עירובין ג' ב', מיהו בסיפא נמי קאמר לתוך י' והתם היינו למטה מי'], אם צלתם כו', לרבא דטעמא משום דדירת עראי בעינן, יש כאן חידוש דבצילתם מרובה כשרה אע"פ שניכר שחלל הסוכה נמשך עד עיקר הסכך, מ"מ כיון שיש כאן סיכוך גמור כשרה, [ובהשגות הראב"ד על הרז"ה ריש פרקין נתקשה בזה ועי"ש], וניחא נמי הא דבחתמת מרובה פסולה דבטילי אגב עיקר הסכך, אבל לרבה ור"ז צ"ע מ"ש הוצין מעיקר הסכך שמקצתו למטה, ולרבה אפשר ליישב דבעינן למיחזי עיקר הסכך המתיר ואע"פ שאינו רואה אלא מקצתו, מ"מ הכל סככה אחת, אבל כשרואה ההוצין לא חשיב כרואה מקצת הסכך אלא רואה את הנטפלים לסכך, וכיון דלית בהו הכשר סוכה פסולה, מיהו לר"ז קשה כיון דע"כ צ"ל שהמקצת שבתוך כ' גורם שיהא צל סוכה למטה, א"כ מה בכך שהמקצת הוא מהוצין, [ולמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסברא דר"ז נוחא] וצ"ל דכיון שדעת האדם על עיקר הסכך, וממנו אין צל למטה, א"כ אין זו סוכה העשוי' לצל, מיהו דוחק לומר דבכה"ג פסולה מדאורייתא, ואף לרבה אפשר דכשרה מדאורייתא, ולרבה צ"ע.

שם סבר אביי למימר כו'

שם סבר אביי למימר כו', עי' בריטב"א ובר"ן דלא ס"ד דאביי להכשיר במקצת סכך תוך י', ודוקא ההוצין סבר דבטילי לעיקר הסכך וחשיב שיש לסוכה גובה י', ועמש"כ בזה לעיל סק"י, ויש להוסיף דאפי' בהוצין דבטילי לעיקר הסכך היינו דוקא בצירוף זה שהם מתנענעים בקל ואינם מעכבים מלהשתמש במקומם, אבל אם היו ההוצין קשים אע"פ שניכר שעיקר הסכך למעלה לא

לואו דירה היא כלל, כדמפרש ה' ב' אי מקרא אי מהלכתא, אלא הכונה שהדירה במקום ההוצין אינה ראוי', דאע"פ שחמתן מרובה ויכול להשתמש ברוב הסוכה בין ההוצין, מ"מ דירה סרוחה היא כיון שההוצין מעכבין בדרכו, ולפ"ז לא שייך לתרץ דטעמא דנוי לא ממעט משום דניחא ל' בהכי ולאו סרוחה מיקריא, דתינתן כשהנוי מועט וחמתו מרובה, אבל כשצילתו מרובה או דומיא דסדין שפושט בכל הסוכה, ע"כ למימר דאפשר לדור גם בפחות מ"ט, ומ"מ חשיבא שפיר סוכה שגבוהה י"ט, כיון דהנוי בטל לסכך, ומ"ש תוד"ה נוי לחלק דלא דמי להוצין משום דלנוי עשויוין, כונתם לחלק מ"ט לא סגי בהוצין בטעמא דבטלי לסכך ליחשב שיש סכך בגובה י', וע"ז כתבו דנוי עדיף, אבל ע"כ אין טעם זה מספיק לעיקר הדין דנוי אינו ממעט, וכמש"כ.

בגדר מן הצד

וואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"א ס"ק י"א פשיטא ל' דאפי' תלה הנוי על הסכך סמוך לדפנות מיקרי מן הצד, ואם אין בה אלא זע"ז פסולה, אלא שדן לומר שאם הרחיקו ג' מן הדפנות חשיב מלמעלה ולפ"ז ניחא הענין יותר, אבל פשטות הדברים משמע שאפשר לתלות סדין ע"פ כולה או רובה דכל שבטל לסכך שפיר דמי, וכן בדיחויא דלעיל דילמא מן הצד מתפרש החילוק אם תלוין בדפנות או בסכך, ונפ"מ נמי לדינא אם ישנים תחת התלוי בדפנות, דלמש"כ דאליבא דרבי חשיבא שפיר יש בה ד"א על ד"א מסתברא נמי דישנים תחתיו דבטל לגבי הדופן וחשיבא סוכה מגוף הדופן ולפנים, מיהו מדיחויא דר"ח משמע לכאור' דמן הצד בלא"ה אין ישנים תחתיו, ול"ע בזה, [ונצע"ע בדברי הריא"ז שהביא בבה"ל ס"י תרל"ד ד"ה פסולה, ושמא כוונת הרא"ז להניי דלא קביעי בדופן אבל זה פשוט, ולע"כ] וכ"ז צ"ת, וצל"ע בסוגיות דסכך ונוי, שו"ר דוודאי אין ישנים

ומסתבר דלא מהני מה שדעתו לנאותה, אלא הדבר נקבע לפי דעת בנ"א, ובגבוהה י' אין דרך לנאותה בתלוין למטה הרבה, (וכן אין דרך לנאותה בסדינים שמונעים לגמרי השימוש, אא"כ הם רפויים ואינם מונעים כ"כ השימוש עד הסכך), תדע שהרי מן הצד ממעטין, ומלמעלה משמע שיכול לפרוס סדין ע"פ כולה, וא"כ נתמעטה גם מכל רחבה, דמ"ש אם תולה בצדה בגובה ה' טפחים או שתלאם מלמעלה עד גובה ה' טפחים, וע"כ דיש שיעור מופלג מן הסכך דלא בטיל, וזה נקבע לפי גודל הסוכה, ובזה קמ"ל דמן הצד כשתלאן בדפנות, אע"פ שזה באופן שמתבטלים לדפנות, מ"מ ממעטין.

ברם אכתי צ"ב מ"ש אם תלאן בדופן בגובה ט' טפחים או שהורידן מן הסכך טפח, דודאי משמע דמן הצד ממעטין בכל גובה י"ט, [וכ"כ הפמ"ג במ"ז ס"י תרל"ד סק"ב], דל"מ לומר דכל תוך ג' לסכך חשיב כמלמעלה, אע"פ שתלוי בדופן, וכן בהא דמשנינן אדר"ח דילמא מן הצד משמע לפו"ר דכל שתלוי בדופן מיקרי מן הצד, שהרי אי לאו דר"ח גם בסמוך ג' לדופן פסולה מלמעלה, (ול"מ דלמטה מג"ט בגובה היינו מן הצד דעד ד"ט כשר לנאותה), ואפשר דבאמת נקבע הדבר לפ"ז, דאם הנוי מתבטל לדופן ה"ז מיעוט ברחבה, ואם הוא מתבטל לסכך ה"ז מיעוט בגובהה, הלכך כל שנתמעטה ברחבה אפי' בגובה ט' טפחים, א"כ אין כאן סככה ל' טפחים ופסולה, דאע"פ שא"צ גובה י"ט לעיקר ישיבתה, מ"מ אם נתמעט אין כאן סככה, משא"כ אם נתבטל לסכך, וכמש"כ, וצ"ע, ועי' להלן, ועמש"כ בזה לק' ס"ז סק"א.

ביאור הא דקרי להוצין יורדין דירה סרוחה

נראה דהא דאמר רבא ד' א' בהוצין יורדין תוך י' דהויא דירה סרוחה, אין הכונה דדירה פחותה מ' דירה סרוחה היא, דהיא

תחתיו דהנויים מבטלים הסיכון וכמש"כ לק' ס"ז סק"א.

**בבה"ל סי' תרל"ד בנדון האם מן הצד ממעטין
הוי דאורייתא או דרבנן**

בבה"ל סי' תרל"ד ד"ה בגדים הביא שהפמ"ג מסתפק דאולי הא דממעטין מן הצד הוא רק מדרבנן, ומשמע שם בא"א סק"א (ועמ"ז סק"ב) דהיינו כמו גזירה שמא ימשך בסוכה גדולה, דהכא כיון שאין לו מקום בסוכה ימשך, אע"פ שהסוכה בעיקרה גדולה דהנוי בטל, וזה לא יתכן להפוסקים כב"ה דלא גזרינן, [ועוד דמ"ש אם זה תלוי מלמעלה או מן הצד בדופן סמוך לסכך], ועוד דמסתברא דאין לגזור שמא ימשך אלא כשיושב בסוכה, אבל אם אינו יכול לישב שם, אין לחוש שיצא מן הסוכה דהא ודאי מידבר דכיר, [מיהו יש מקום לטעון לאידך גיסא דבזה כו"ע מודון], ועוד דה"ל לר"א למימר מן הצד לא יתן או אסור, ולשון ממעטין משמע מעיקר הדין לכו"ע, מיהו עיקר הדברים אפשר לקיים דמדאורייתא בטילי לדפנות כמו לסכך, וחכמים החמירו דלא מיקריא סוכה, ולא משום שמא ימשך, אלא מעיקר שיעור סוכה ומאותו טעם שנאמר לפסלה מדאורייתא.

שם בבה"ל, בד"ה אותה

בה"ל ד"ה אותה, לכאור' נראה דבנויין הקבועים אע"פ שהתנה לא מהני, כיון דבמצב זה הם קבועים וככותל דמו, אע"פ שהתנה שיוכל לסתור הכותל, ורק באותן שאינם קבועים ליחשב ככותל, יש להחמיר מפני שאסור ליטלם, הלכך סדינים לעולם ככותל דמו, וצ"ע בזה.

בשעה"צ בדין נוי שראוי לסכך ובירושלמי בזה

בשעה"צ סי' תרל"ג אות כ"ז (כ' ממ"א בשם ש"ג דה"ה כלים, וכ"ה ברמב"ם פ"ה ה"ח ע"ש, וכ"מ בגמ' י' א' שהרי

היינות והשמנים בכלים נתונים) הביא בשם הפמ"ג דאפשר דאף נוי ממין סוכה כגון שושנים ועשבים נאים אין ממעטין כיון שתלאן לנוי, מיהו בירו' ל"מ כן דאמרי' התם היתה למטה מי' ותולה בה עיטורין שהן ראויין לסכך בהן ממעטין בה לפסול, ואם לאו ממעטין בה לכושר, היתה למעלה מכ' אמה ותולה בה עיטורין שהן ראויין לסכך בה ממעטין בה לכושר ואם לאו ממעטין בה לפסול, ומבואר מזה דכיון דלמעלה מכ' נכשיר הסוכה ע"י העיטורין כיון שהם ראויים לסכך בהן [והיינו בצילתן מרובה], אף למטה הם פסולים, ובאינם ראויים לסכך אינם מכשירים למעלה ולא פוסלין למטה, [והא דקאמר ואם לאו כו' צ"ע ועי' ק"ע ופ"מ] מיהו בחמתן מרובה אפשר שיש להתיר, ועיקר דברי הירו' מסתברא שהם מדרבנן דכיון שאם נרצה להתיר בגבוהה מכ' נסמוך ע"ז, אין להקל למטה מי', אבל מדאורייתא כל שניכר דלנוי עבידי שפיר בטלי, ומ"מ למעלה מכ' כשרה דמה שיש סכך נוסף למעלה אינו מגרע, והר"ז כסככה בעצים נאים, ועמש"כ לק' ס"ז סק"א בשם הריצ"ג, שו"ר בבה"ל ד"ה ותלה שהביא דברי הירו' ועיי"ש די"ל דכיון דניכר שהם לנוי פסולים לסכך.

עוד אמרי' בירו' אמר רבי שמי כשם שאמרו למעלן כך אמרו למטן [פי' לענין הא דמסיים] קש ותבן אין ממעטין בה עפר וצורות ממעטין [פי' בין לכ' בין לז'] אמר רבי יוסי בי רבי בון עלו בה עשבים אין ממעטין בה, והיינו משום דהוציא במקום דריסת הרגל אינם מעכבים ולא משו לי' דירה סרוחה, הלכך אין ממעטין בכ' ובי', [ועי' לק' ס"ד ס"ק כ"ד כ"ז], וכן קש ותבן אינם ממעטים למטה מי', כיון דלא בטלי לסוכה ולא קביעי, הר"ז כהכניס שלחן לסוכה דכשרה, אע"פ שאין ממנו ולסכך י"ט, [עי' כ"א ב' בירו' ובראשונים שם].

ד"א, וכיון שזה שיעור שאפשר לחושבו דופן לאיצטבא, ה' מקום לומר דדוקא בכה"ג אינה נטפלת לסוכה, [ולפ"ז בהא דקאמר ויש בה הכשר סוכה, אשמועינן דא"צ יותר מזה], ובלא"ה נמי ל"ק, דה"נ הו"מ למינקט רק הא דבנה איצטבא באמצעיתה, ושמינין כולהו, אלא ששונה והולך בכל אחד חידוש נוסף, כדרך לא זו אף זו.

אין החידוש להכשיר כל הסוכה מדין פסל

ובאמת אפי' אם נימא דמתכשרא שאר הסוכה מדין פסל היוצא, מ"מ אין במשמעות הלשון שבא להשמיענו ד"ז, דהול"ל היתה גבוהה מכ' ובא למעטה ממעט רוחב ז' טפחים כנגד דופן האמצעי ע"פ כולה ודיו, (וכענין ששאלו עירובין ד' ב' משכו בכמה), וגם בנין איצטבא מוכיח שהנדון להשתמש על האיצטבא, דאל"כ הול"ל מיעטה בעפר כנגד דופן אמצעי כו' דאז ה' מתפרש שדעתו להשתמש בכל הסוכה, אבל בנין איצטבא מוכיח שאינו בא להשתמש בשניהם כאחת, [דאין אדם דר בבית ועליי' כאחת כדאמר ב"מ קט"ז ב'], וגם לא הו"ל לתלמודא למסתם כאילו הדבר פשוט, והו"ל להזכיר בההיא דפסל י"ט א' נפ"מ זו, ולכן נראה דאף לפרש"י דלא בא להשמיענו שיעור המועיל למעט, אלא דקושטא הוא כדילפינן מפסל, ועיקרו בא להשמיענו דלא אמרי' שהאיצטבא נטפלת לסוכה, [ובאמת הדבר מחודש לומר דין פסל היוצא בכה"ג, שאע"פ שעיקר הסוכה מיעוט, והפסל רוב ועיקר, הרי הוא נטפל לסוכה, ועוד דכיון שהפסל נמוך וניכר שאינו המשך לעיקר הסוכה שמא לא נאמר בזה דין פסל], ולפ"ז קשה א"כ מנ"ל לחדש דגם סכך למעלה מכ' כשר ונדון כפסל, בשלמא אם מפרשינן שזהו עיקר המימרא, אפשר להבין שהכשירו חכמים בכה"ג, אבל ודאי שא"א ללמוד כן בפשיטות מפסל, וכמשה"ק הרא"ש בשם הרי"ד, ועוד דכיון דבאיצטבא מן הצד ובאמצע לא מתכשרא אלא

בבה"ל ד"ה לא, בדין האם שטיחים ממעטים מכ'

בה"ל ד"ה לא הוי מיעוט, דין בשטיחים שנותנים על הרצפה אי מהני ביטול למעט מכ', ולכאור' ודאי לא שייך נדון דבטלה דעתו, שהרי לכך הם עשויים, [ולא דמי לכרים פחותים שכ' המאירין], מיהו מסתברא דחשיב כעשויים לנוי ואף בגובה י' אינם ממעטים, שהם עשויים לשמש את הרצפה, ולא דמו לקש ועפר וכרים שנותנם לבטל את הרצפה, וצ"ע.

ד' א' היתה גבוהה מכ' אמה כו' מה החידוש דמהני איצטבא למעטה מכ'

כב. ד' א' היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כו' כשרה, אליבא דרבא דטעמא משום דירת עראי, יש כאן חידוש דלא חשיבא בכה"ג דירת קבע, אע"פ שעיקר הסוכה גבוהה מכ', והאיצטבא נראית כמשמשת לסוכה, כעין שולחן, דזהו שימוש איצטבא בדרך כלל, אפ"ה כשרה, (דלא גריעא מפיחת מעזיבה בתוך הבית שאין הבית מפקיע ממנו שם סוכה, וה"נ אע"פ ששאר הסוכה דירת קבע, מ"מ ע"ג האיצטבא דירת עראי, והרי אילו ה' תקרה בשאר הסוכה ליכא למפסל אע"פ שגבוהה מכ'), ולרבה ור"ז ג"כ ה' מקום לפסול מדרבנן, דאף כשיושב ע"ג האיצטבא הוא כנטפל לעיקר הסוכה, אלא שהתייחסו חכמים לסוכה שהיא גבוהה כאילו יש שם תקרה, ולכך אין זה מגרע באיצטבא, [והר"ן כתב עוד דקמ"ל דלא גזרינן שמא יבא לאכול למטה, והיינו משום דהסכך כשר, ויבא לטעות].

מ"ט הוצרך לאשמועי' לכל האצטבאות

ואין להקשות אכתי למה לי לאשמועינן בנה איצטבא ע"פ כולה, מדין מן הצד נשמע לתרווייהו, דהכא אשמועינן דאפי' הסוכה גדולה הרבה והאיצטבא טפלה לה כשרה, משא"כ במן הצד דלא שמעינן אלא בגדולה

ע"ג האיצטבא וכמ"ש הרא"ש, א"כ אין לחדש דכנגד דופן אמצעי מתכשרא כולה.

דקדוק הלשון ויש בה הכשר סוכה

ואפשר שלשון ויש בה הכשר סוכה דחקו לרש"י, דאי להכשיר ע"ג לחוד, פשיטא דבעינן הכשר סוכה, [שו"ר שכ"כ בפנ"י], ולעיל תרצנו דקמ"ל דסגי בהכשר סוכה, ולא בעינן ע"פ רובה או שיעור חשוב (כגון ד"א), וגם אפשר לומר לאידך גיסא דבא להשמיענו בזה שהנדון להכשיר רק ע"ג האיצטבא, וה"ק ובנה איצטבא שיש בה הכשר סוכה כדי שתהא היא הסוכה, וגם קמ"ל שלא תהא האיצטבא כנגד הפרוץ המועט שבדפנות או כנגד הצוה"פ, וכ"ז בכלל ויש בה הכשר סוכה.

בישוב הרא"ש לפרש"י

מה שיישב הרא"ש פרש"י דהפסל היוצא חשיב כיש לו רק דופן אחד, צ"ב דהא טעמא דמכשירינן לקושטא דמילתא הוא משום דאמרי' שהפסל באמת כן נטפל לסוכה ולא איכפת לן במה שדופן אחת קצרה, וא"כ לא מצינו שהכשירו בחד דופן שהרי סיבת ההכשר (דהיינו שהוא נטפל לסוכה) גורמת שלא יהא חד דופן, משא"כ הכא דאף אם נטפל לסוכה אכתי הו"ל גבוה מכ', וכבר נתקשה בזה בק"נ, וצ"ע בסוגיא דפסל, [במ"ש הרא"ש דסכך למעלה מכ' לא חשיב כס"פ, עמש"כ לק' ס"ד ס"ק כ"ד, (וברי"ד י' א' מפרש גם לגרסת ר"ת שם דסכך למעלה מכ' כס"פ, ורק מחובר פוסל עי"ש)].

אח"כ ראיתי בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בהוספה שבסוף ס"א שביאר והוכיח כשיטת רש"י עי"ש.

בדעת הרי"ף והרמב"ם אם כשרה כל הסוכה

מהשממת הרי"ף דין איצטבא מוכח דלא ס"ל כפרש"י דבשלמא אם הנדון

להכשיר האיצטבא שייך לומר שאין הדבר מצוי לעשות סוכה גבוהה, ולבנות איצטבא בתוכה, ע"מ להכשיר רק את האיצטבא, וגם י"ל שאין בזה חדוש כ"כ ועיקרו נשנה משום אחריני, וכיון שהשמיטם השמיט נמי האי, ובפרט שאין החידוש שבזה מפורש כ"כ, וכל כה"ג שפיר סותם הדברים, אבל אם דברי הגמ' מתפרשים להכשיר כל הסוכה איך יתכן להשמיט ד"ז, ולא שייך לומר ע"ז שאינו מצוי, שהרי העתיק לעיל דין בא למעטה, ושפיר איצטריך לפרושי דסגי בממעט בה ז' על פני כולה, [ודברי המ"מ בפ"ד הי"ד שכ' דבהלכות לא נזכרו דינים אלו לפי שאינן מצויין, צ"ע איך יתיישבו לשיטתו דכל הסוכה מותרת, דמ"ש מדין עפר ותבן שכ' הרי"ף], וביותר תמוה לומר כן בדעת הרי"ף שהרי לא העתיק דין פסל היוצא כלל, וזה מוכיח דס"ל שאין בזה חידוש מיוחד, וכן בדעת הרמב"ם אין נראה לחדש כן, דדין פסל שכ' בפ"ד ה"ג לא משמע שיש בו חידוש מיוחד לטפול סוכה פסולה לכשרה, וכן פשוט דבריו דכל דיני איצטבא שוין, ואם ננקוט באינך [כהרא"ש] דכשר רק ע"ג האיצטבא ה"ה ברישא, וכן משמע סתמות לשונו ז"ל דהנדון על האיצטבא לחוד, וצ"ע בב"י סי' תרל"ג שתפס עיקר כדעת המ"מ, אע"פ שבכ"מ דחה דבריו, [ואמנם הכ"מ בתרא, אבל בשו"ע סתם הדברים כבב"י, וצ"ע], ועמש"כ לק' ס"ק כ"ד בביאור דעת הרמב"ם לפי המ"מ.

לענין הלכה יש להחמיר

שו"ע סי' תרל"ג ס"ה כשרה כל הסוכה אפי' מהאצטבא והלאה, דעת הרי"ד והריטב"א והר"ן והרי"ז דדוקא על האיצטבא כשרה, וכ"ה בהשלמה הנדמ"ח, וכ"נ מהשמטת הרי"ף, וכ"נ ממ"ש ע"ז הראב"ד דפשוטות הן ולכך השמיטם, ובדעת הרמב"ם אין הכרע, ונראה דיש להחמיר, וצ"ע בסוגיא דפסל.

לית לן בה, דמ"מ יש כאן דפנות לסוכה שאינה גבוהה מכ', ואיצטריך לאשמועינן בחידוש דדו"ע דרואים את הדפנות המרוחקות כמשמשות את הסוכה, אע"פ שהם דפנות שאינם ראויים לסוכה, דלרבא הם דפנות שעשויות לקבע דוקא, ולרבה ור"ז נמי הם עשויות לעשות צל של עצמן ושלא יהא ניכר ליושב בתוכן ישיבת סוכה, וכל כה"ג הי' מקום לומר שאין ליחס מחיצות כאלו לסוכה, וקמ"ל דכל שאם היו עקומות כשרות השתא נמי אמרי' דו"ע, ועי' בגמ' י"ז א' דעבדינן נמי צריכותא במתני' דאיצטריך לאשמועינן כמה אופנים שמייחסים הדפנות לסוכה, אף כשאננם עשויים וראויים לסוכה.

שם אבל כל רוח ורוח כו' בביאור החידוש דאמרי' דו"ע לכל רוח

שם אבל כל רוח ורוח אימא לא קמ"ל, עיקר הא דאמרי' דו"ע לכל רוח מבואר במתני' י"ז א' דקתני וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה, סוכה גדולה שהקיפה כו', ולשון זה מתפרש לכל רוח, וא"כ מתפרש החידוש דאף בדלא חזיא לדופן אמרי' בכל רוח ורוח, שו"ר שכ"כ הריטב"א, ואפשר דרק מדרבנן הוה ס"ד למיפסל בכה"ג דכיון דכולה סוכה לא חזיא לדופן [ומיחזיא כדירת קבע] ראוי לפסול, אבל מדאורייתא לא אשכחן חילוק בין דופן אחת או כולן, - (הק' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה הרי באיצטבא באמצע ויש בין האיצטבא לכותל שבכל רוח ד"א, א"כ יש עד הקרן ה' אמות וג' חומשין, וע"כ צריך להגיע לסתימת הקרנות, דלא עדיפי מאילו היו הדפנות עקומות כנגד הסוכה, והשאר [כנגד הקרנות] פרוץ דפסולה, וכן קשה בבית שנפחת באמצעו וחצר שמוקפת אכסדרה, מיהו אם נאמרה ההלכה בבית שנפחת באמצעו א"כ ג"ז בכלל ההלכה, ויתכן דבאמת לא אמרי' דו"ע מהקרן לכיוון הסכך אלא כאילו כותל של כל רוח נעקם כולו עד הסכך, ובמקום שאין סכך הוא נעקם עד כנגדו, וצריך עוד להתיישב בדבר

שם דאמרי' דופן עקומה, בשורש דין דופן עקומה

כו. שם דאמרי' דופן עקומה תנינא בית שנפחת כו', משמע דלעיקר הדין דמהני דופן שהיא באמת עקומה לא צריכין להלל"מ, ואע"פ שאין דופן שמפריד בין הסוכה לבית, (שהרי תחת הדופן כבית), מ"מ יש כאן סככה עם דפנות, והיושב תחת הסכך יושב בצל סוכה מוקפת דפנות, שהרי ניכר שהדפנות לסוכה עבידי, [שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ש"כ' דבאמת נאמרו שני חדושים בדין דו"ע, אבל פשטות הריטב"א והר"ן משמע שכל החידוש דחזינן לי' כנעקם] ונראה דבדופן עקומה במציאות באמת, השיעור לגובה י' הוא ד"א, דקיי"ל דתל המתלקט עשרה מתוך ד"א חשיב כמחיצה, הלכך אם יש משפת המחיצה עד הסכך ד"א פסולה, כיון שגם המשהו של עובי הדופן מכלל הד"א ונמצא שמתלקט עשרה מתוך יותר מד"א, ושיעור ד"א הוא ביושר ע"ג קרקע כמו שהוכיח אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"י סק מדברי הירו' עיי"ש, ויש לדקדק גם מהלל"מ דדו"ע בד"א דעד שיעור זה אף באלכסון כשר, [וכמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדין תל], דלא מסתבר לומר דין דו"ע בזמן שעקומה באמת פסולה, ונפ"מ לדינא בכותל גבוה רק י"ט ועקום מעט, וגם מרוחק מן הסכך, שאם יש בין סוף עקמיותו לסכך אפי' פחות מד"א פסול, דאם נצרף שיעור עקמיותו בטל מיני' שם מחיצה באלכסון כזה, אבל בגבוה מ"ט אפי' אם הי' עקום מעט יתכן להכשיר עד ד"א, מיהו אפשר דלעולם כל שיש יותר מד"א בין הסוכה למחיצות פסול, וצ"ע בסוגיות, ועי' לק' ס"ג ס"ק כ"ו.

שם מ"ד התם הוא דחזיא לדופן

שם מהו דתימא התם הוא דחזיא לדופן כו', משמע דעקומה כה"ג פשיטא דכשרה דאע"פ שהמחיצה נמשכת למטה יותר מכ',

רבנו, ולא תליין הא בהא, נולא דמי למ"ש הר"ן דאפי' נפרש שהמחיצות כאילו נוגעות באיצטבא, אכתי צריכין לדין פסל, ותלוי בשיטת רש"י, דלפי' המ"מ נתחדשה כאן הלכה בלא דין דו"ע, שהרי בדו"ע פי' הרמב"ם שהכותל נעקם, ומזה שהרמב"ם חילק לגמרי בסידור ההלכות דין איצטבא מדין דו"ע יש ג"כ משמעות לפי' המ"מ (ויש ליישב).

בראיות האם יש להכשיר כל הסוכה

כה. אחרי כותבי ראיתי בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בהוספה שבסוף ס"א מש"כ להוכיח מסוגיין כפרש"י והרמב"ם עיי"ש, ונקט שם דעיקר דיוק רש"י ממשמעות הגמ' בסוגיין, (ואמנם מפסל ליכא ראי'), והרא"י הראשונה כמ"ש הר"ן דאי להכשיר ע"ג האיצטבא פשיטא, ומ"ש הר"ן דקמ"ל דלא גזרינן דחוק דלא אשכחן דגזרינן בדו"ע וס"פ ואויר, ודעת הר"ן דסבך כשר גרע דלא מינכר כ"כ ההבדל בשינוי הגובה, ואדרבה האיצטבא נראית כמשמשת את עיקר הסוכה, ואפי' לא ס"ד למיגזר מ"מ איכא חידוש דלא חשיבא כדירת קבע כיון דעיקר הסוכה בקבע והאיצטבא כטפלה לה, וכמש"כ לעיל ס"ק כ"ב, ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה כתב די"ל שאין בזה חידוש ושנאוהו רק לשם הקדמה לדין מן הצד ובאמצע, (וכן יש לדקדק מדלא שנה רק בנה באמצע ושמעין כולהו, וע"כ שבא לבאר הענין בחילוק ההלכות), הרא"י השני' מדקאמר ויש בה הכשר סוכה, ואי להכשיר ע"ג האיצטבא לחוד פשיטא, [אבל לפרש"י י"ל דקמ"ל דסגי בהכשר סוכה להכשיר כולה ולא בעינן רוב הסוכה כדי לטפול השאר, ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה כ' דס"ד להכשיר בפחות], ולעיל שם צדדנו לומר דקמ"ל דאפי' אין בה אלא הכשר סוכה ושאר הסוכה גדולה הרבה אפ"ה אינה נטפלת לה, א"נ לאידך גיסא דבא לומר דלאו לאכשורי כולה אתא, אלא כגון שיש לו הכשר סוכה

בסוגיות, וכן צ"ל למש"כ לעיל בחשבון מתלקט עשרה מתוך ארבע, ועמש"כ בזה אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"ז ולע"כ).

יעו"י מש"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"א סק"ו ע"ד הריטב"א שכ' דפשטא דשמעתין כרבא, עיי"ש שכ' כמה אופנים דאיצטריך לרבה ור"ז, ויש להוסיף דכל הני איצטריכו כפשוטן בתוך הבית ובמוקפת סבך פסול.

בדעת הרמב"ם האם כל הסוכה כשירה

כד. רמב"ם פ"ד הי"ד בנה איצטבא כו' וכאילו המחיצות נוגעות באיצטבא והרי כו', במ"מ דקדק מכאן דדעת רבנו להכשיר כל הסוכה, ונראה דהיינו מדשינה רבנו לשונו, ולא ביאר כדלק' פ"ה הי"ד, מיהו לכאור' נראה דכונת רבנו לבאר הא דאמרי' בגמ' דקמ"ל אע"ג דלא חזיא לדופן מפני שגבוהה מכ', וקאמר דאעפ"כ כשרה משום דרואין כאילו המחיצות מתחילות משפת איצטבא, ואין מגרע מה שמעמיקות אח"כ תחת האיצטבא, ומ"מ לשון רבנו צ"ב למה לא כתב דמכשירין לה מדין דו"ע דהויא הל"מ כדמפרש בפ"ה, ולפי' המ"מ אפשר דרבנו מפרש דקמ"ל אע"ג דלא חזיא לדופן, וליכא למימר דו"ע בצורה זו שהדופן למעלה מכ', מ"מ כשר ולא מכח דופן עקומה דהא לא חזיא, אלא מפני שרואין המחיצות כאילו נוגעות באיצטבא, ולפ"ז באמת מסתברא דכל הסוכה כשרה, וזהו שנשמר המ"מ ולא כתב לעיל בדין הראשון דדעת רבנו להכשיר כל הסוכה, דהתם בעינן לאכשורה מדין פסל היוצא, וזה לא שמענו לרבנו, אבל הכא דהכשר האיצטבא תלוי בקירוב הדפנות ע"כ דכולה מתכשרא בהכי, ואמנם אפשר דגם לעיל באיצטבא באמצע כולה כשרה, מעין אותה סברא דמתדשינן הכא לקרב הדפנות א"נ מדין פסל, מ"מ לזה אין משמעות בדברי

(שליט"א) זללה"ה דלאו מדין פסל אתינן עלה, וצ"ע.

ד' ב' מ"ש התם כו' בגדר דיני חקק

כו. ד' ב' מ"ש התם דאמרת פחות מארבע אמות כו', לכא' משמע דטעמא דמתכשר האי דופן למעלה הוא מדין דו"ע, והיינו דפריך א"כ למה פסול בג"ט, ויש ללמוד מזה דאף בעשויה כזה (ציור ד), אמרינן דו"ע, כאילו ה' כזה (ציור ה), ובאמת בסברא בכה"ג מיחזי טפי כדפנות הסוכה, אלא דמ"מ גרע כיון שהעקמימות לצד אחר, מיהו מדקאמר דלשוויי דופן דוקא ג"ט, אלמא כל שהוא כבר דופן שיעורו בד"א, ויש לעי' בחקק בה חקק לפניו מחקק כזה (ציור ו), וכל חקק סמוך לכותל שאצלו פחות מג"ט, אבל הכותל למעלה רחוק מג"ט מהחקק התחתון, דלכא' לענין שבת כשר כל שאינו מתלקט עשרה מתוך ד', וכיון דלענין שבת דינו כאילו ה' באלכסון, מנ"ל לפסול בסוכה למש"כ דאלכסון כשר, ואם נימא דכשר א"כ מתפרש הענין דלשוויי כל חלקי הכותל כדופן אחת בעינן תוך ג"ט מזל"ז, אבל יכולים להתרחק המחיצות אפי' טובא [עד ד"א], וק"ק א"כ מאי פריך מ"ש התם כו' הא ה"נ משכח"ל שיתרחקו ד"א ותתכשר, ואע"ג דליכא דופן, ורק להרחיק ד"א במקום אחד לא שרינן, וי"ל דאה"נ וקשיא לי' רק על מה דלא שרינן במקום אחד ד"א, ועי' בכ"ז בחזו"א עירובין ס"א סק"ג ועוד, ובחוב"ב שבת ס"ד ס"ק י"א ולע"כ, וצ"ע, (ונראה דהקושיא היא בין מלמעלה בין מלמטה דמה בכך שמתרחקת המחיצה הרי עד ד"א שייכי המחיצות לסוכה, כמו כל דו"ע שמרחקת מלמעלה ומלמטה, ועי' לעיל ריש ס"ק כ"ג), ונראה דאף ביש בדפנות י' מצד עצמן לאו כלום הוא היכא דכנגד הסכך הוצרכנו לחקק להשלים י', כגון שבנה איצטבא באמצע הסוכה והוצרך לחוק בתוך האיצטבא דלא

על גבי האיצטבא, [ולק' גבי עמוד נמי קאמר ויש בו הכשר סוכה אע"ג דפשטא שלא מכשרינן כולה], ואפשר נמי דבא לומר דלא סגי בד' סמוך לדופן אע"ג דאמרי' לבוד, דבעינן שיהא ראוי להשתמש ע"ג האיצטבא ברוחב ז', (עי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם ס"ק י"ב), הראי' השלישית מפשטות הגמ' דמתפרש דומיא דתבן ועפר שבא להכשיר כל הסוכה, ולעיל כתבנו דאדרבא מדנקט איצטבא ולא קאמר מניח עפר כנגד דופן אמצעי ברוחב ז' ודיו, וגם מדלא קאמר בונה איצטבא אלא בנה, משמע דלא אתא לאשמועינן החידוש דסגי בהכי, ועי"ש עוד, הראי' הד' וה' מדקאמר אבל הכא דלא חזיא לדופן אימא לא קמ"ל, והכי הול"ל מהו דתימא לא חזיא לדופן קמ"ל (דחזיא), ולשון אבל הכא דלא חזיא משמע דקושטא הוא דלא חזיא, וכן מדאיצטריך לאשמועינן דבכל רוח ורוח נמי אמרי', בדלא חזיא לדופן, ומה חידוש יש יותר בכל הרוחות טפי מברוח אחת, כיון דאמרי' דו"ע בגבוה מכ', הדרינן לדין דו"ע דעלמא שכשר בכל רוח ורוח, ועי"ש ביאור הדברים, ולעיל ס"ק כ"ג צדדנו דבאמת ס"ד לפסלו רק מדרבנן, [וזה מתבאר יותר אם נימא דבאמת יש חידוש גם באיצטבא כנגד דופן אמצעי דס"ד לפסול ע"ג האיצטבא וכמש"כ], והא דקאמר הכא דלא חזיא לדופן, למש"כ לעיל דבעקומה ממש פשיטא לן דכשרה, אלא דס"ד שבכה"ג שהדופן פסולה במקומה אין לחדש בה דו"ע לומר שמתייחסת לסוכה העשויה לצל ולעראי, כדאשכחן בגמ' י"ז א' דעביד צריכותא במתני' כה"ג, דס"ד שלא לחדש דין דו"ע אלא כשהמחיצות מתייחסות לסכך, לפ"ז שפיר נקט לשון זה, כיון דלא חזיא לדופן היינו ביושר, אבל בעקמימות לא ס"ד דלא חזיא, וביושר קושטא הוא דלא חזיא, וצ"ע בכ"ז להכריע מהו פשטא דתלמודא, בפרט למש"כ אאמו"ר

דאיצטבא משמע אף בלא דפנות אלא דף יוצא מן הכותל, ובזה לא ס"ד דאביי להכשיר.

שם א"ר הונא מחלוקת כו' לרב הונא דמוח' בשפת הגג, ומדין גו"א למה צריך קונדיסין

כז. שם אמר ר"ה מחלוקת על שפת הגג כו', יש לעי' א"כ קונדיסין למה לי, ובדוחק י"ל דלא להצריך קונדיסין אתא, אלא לבאר דרך ד' קונדיסין יש בדפנותי, דאי הוה אמר סיכך ע"ג קונדיסין הוה משמע טובא, ולא רצה להאריך ולבאר דמירי על שפת הגג ודוחק, ואפשר דהיינו מדרבנן, דכיון דאיכא קונדיסין וסככה ע"ג, חשיבי טפי מחיצות הניכרות לסוכה, וכ"ע מלישנא דקאמר רבנן סברי לא אמרי' גוד אסיק מחיצתא, ולכאור' לענין שבת ודאי אתאי הלכתא לגוד אסיק, וכל הנדון אי חשיבי מחיצות הניכרות, וא"כ הול"ל רבנן סברי דלא סגי בגו"א למיהוי ניכרות, אבל אם נימא דלר"י ע"י הקונדיסין אמרי' גו"א והוה כניכרות, שפיר קאמר דלרבנן לא מהנו קונדיסין למימר גוד אסיק כמחיצות ניכרות, ועי' רמב"ם פ"ד הי"א שהעתיק גו"א דשפת הגג, כגון שנעץ ד' קונדיסין, ומשמע דדוקא הוא, ובפשוטו זו כונת הט"ז סי' תר"ל סק"ז, אבל במ"ב בשעה"צ אות כ"ט כ' דכונת הט"ז כהריטב"א, ומהריטב"א באמת משמע דאף בלא קונדיסין אמרי' גו"א, ועיקר דבריו שלא לסכך רחוק משפת הגג, וכ"ע פשוטו הדברים.

והנה בדברי ר"ה מבואר תרתי, חדא דפשיטא לי' שלא יתכן להתיר ע"ג קרקע או באמצע הגג, ע"י קונדיסין לחוד, ועוד דס"ל לדינא דבשפת הגג נמי פסול, דודאי הלכתא כרבנן, והיינו דאמרי' בסמוך לימא תהוי תיובתי דר"ה בתרתי, דהיינו במה דס"ל דלא אמרי' גו"א להכשירה, אבל אין לפרש דר"ה ידע דר"י ורבנן פליגי גם בדין גו"א, דזו מנין לו, (ולא דמי דלר"י לק' נ' ב' שציין בגהש"ס דהתם קאמר ר"י מנא אמינא לה), אלא דכיון

מהני לצרף הכתלים לאיצטבא כיון שהם רחוקים מהחקק טפי מג', [ולדעת הרמב"ם (לעיל סק"ד) יתכן דסגי אם משפת איצטבא ולחקק ליכא ג', כיון דרואים הכתלים כנוגעים באיצטבא, מיהו לא מסתבר כיון דבעקומה ממש נמי אין להכשיר כה"ג וצ"ע].

במ"ב סי' תרל"ג אם מותר לישן חוץ לחקק

עי' במ"ב סי' תרל"ג ס"ק כ"ט אם ישנים חוץ לחקק, ולמש"כ לעיל דמי לאיצטבא מן הצד ובאמצע כיון דבעינן למיתי מדין דו"ע, אלא די"ל דהכא גרע דליכא סככה כלל, ועתו' י"ט ב' ד"ה העושה, בדין העשוי' כמין צריך ולע"כ.

שם סבר אביי למימר כו' מ"ט נקט אביי דינ' בגבוהה מכ' ובנה עמוד, ולא בשפת הגג

שם סבר אביי למימר גוד אסיק כו', מהא דנקט לה בהיתה גבוהה מכ' ובנה כו' משמע דדוקא הכא סבר אביי לאכשורה, ויתכן דשפיר ידע אביי לפלוגתא דר"י ורבנן דבסמוך, (ולא משמע דסבר דבשפת הגג ד"ה כשרה, וסבר דעמוד לא עדיף מבית, עתוד"ה אבל), אלא דסבר כיון דיש כאן סככה עם דפנות, ואין חסרון אלא שאין הדפנות מתייחסות לעמוד, לענין זה סגי במחיצות דגוד אסיק, מיהו אין נראה להמציא כן, ואפשר דס"ד דאביי לומר דעמוד עדיף מבית כיון שכולו בא לשמש ע"ג, וחשיבי שכל כח המחיצה מתייחס לע"ג העמוד, משא"כ בבית דמחיצות לגוואי עבידן, ולא ניכר שבאו להבדיל הגג, וא"ל רבא דמ"מ בעינן מחיצות הניכרות בסוכה וליכא, ולשיטת רי"ץ גיאות ניחא דנקט לה בגבוהה מכ' לאשמועינן דלעולם פסולה, - הא דשני בלישני' ונקט עמוד ולא איצטבא, י"ל משום דאיצטבא משמע גם חלולה בפנים, ודמיא לבית משא"כ עמוד, והיינו דקאמר רבא בעינן מחיצות הניכרות וכמ"ש תוד"ה אבל, א"נ י"ל

ור"נ הלכה כר"ה, שהי' גדול ממנו, אע"ג דקרי ל' הונא חברין [ע"י קדושין ע' בעובדא דר"י ור"נ, ועוד דשמואל רבי' דר"נ בעא מיני' מר"ה], והרי לא איתותב ר"ה בזה, וצ"ע בכללי הפוסקים, ודעת הרמב"ם בפ"ד הי"א כבר ביאר במ"מ דלא גריס איבעיא להו כו', ובמ"ע נראה דגרסי בהדיא אבל על שפת הגג ד"ה כשרה וכ"כ הרא"ש בשם ר"ג וכ"כ מרן זללה"ה דצריך לגרוס במ"מ אלא ה"ג במקום ה"ק, [וכמ"ק מדקאמר לימא תהוי תיובת' דר"ה בתרתי וכמ"ש במ"מ], ומ"מ אין נראה שתהא גרסא זו ממגיחי ספרים, אא"כ נימא שלא הי' כתוב בהדיא אבל על שפת הגג ד"ה כשרה, וגם לפ"ז דוחק קצת לומר שהגיהו כן, ויותר מסתבר שהגאונים קיצרו בלשונם וכתבו שיטתם דכשרה, (ואפשר דפשוטה משמעתתא דריש פ' כל גגות ולע"כ), וכ"מ ברי"ף שהשיטה לפסול הכל וכמ"ש במלחמות, [וע"י תפארת שמואל על הרא"ש אות ד' שנתקשה בביאור הברייטא אליבא דר"ה דבין בזו ובין בזו מחלוקת ולעיל נתיישב].

שם ר' יעקב אומר כו' מ"ט לא נתבאר בברייטא דלעיל שיעור טפח

שם ר"י אומר רואין כל שאילו כו', צ"ע איך סתמו תנאי קמאי דר"י מכשיר בד' קונדיסין ולא ביארו שיעור טפח, ובדוחק י"ל דכיון דנקט ד' קונדיסין מבואר שבא להכשיר מדין שם ד' מחיצות, ופשיטא ל' לתנא שלא נכשיר פחות מטפח שהוא השיעור מחיצה היותר קטן, ובדברי ר"נ י"ל דסתים תלמודא כיון דהדר מפרש לה מברייטא, וצ"ע.

שם שחיה ר"י אומר כו' מה שורש פלוגתת ר"י ורבנן אי מהני דיומדין בסוכה

שם שהי' ר"י אומר דיומדי סוכה טפח, יעוי' מש"כ בעירובין ס' ס"ק דאפשר דמדאורייתא אף בפסי ביראות סגי בג' או ד' טפחים בשיעור דחשיב מחיצה לענין שבת, ע"י עירובין ט"ז ב' בפלוגתא דאב"י ורבא וע"י,

דס"ל שלא יתכן להכשיר ע"ג קרקע, הוצרך לחדש דהפלוגתא בשפת הגג, ואמנם אחר דאיתותב דפליגי באמצע הגג, מצי סבר דלא פליגי כלל בדין גו"א, ואף בשפת הגג פלוגתייהו בדין דיומדין כמו באמצע הגג, ומותבין ל' רק אמאי דס"ל עיקר להלכה דלא אמרי' גו"א, וממשמעות הברייטא דקתני בארץ, מבואר דאתיא לאפוקי שפת הגג, וס"ד דהיינו משום דבזה אף רבנן מכשרי, ודחי דמשום רבותא דר"י הוא, והשתא אפשר לומר דאתיא לאפוקי שלא נטעה לחדש היתר נוסף בשפת הגג, ובאמת ליכא מ"ד הכי, שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה באו"ח סי' ק"נ סק"ה, [א"נ ר"י באמת ס"ל להתיר גם משום גו"א, ונפ"מ דבשפת הגג לא בעינן טפח, והכל תלוי ביסוד הסברא דס"ל במחיצות הניכרות, ולפ"ז יתכן דבעינן דיומדין מדאורייתא על שפת הגג], והגרע"א ז"ל בחדושי ה' אכתי מנ"ל דפליג ר"י בדין גו"א, ולמש"כ אפשר דגם ר"ה מודה דלא פליג, ובתרתי היינו במאי דס"ל דלרבנן פסול.

שם איבעי'ל באמינע כו'

שם איבעיא להו באמצע כו' או"ד בין בזו כו', פי' אי טעמי' דר"נ משום דס"ל להכשיר בגו"א, ולכך פירש פלוגתתם באמצע דוקא, או"ד לא נחית ר"נ לנדון דגו"א ואפשר דס"ל דפסול לכו"ע, אלא דס"ל דר"י מכשיר משום קונדיסין ולא משום גו"א, ולפ"ז מיושב הא דמספק"ל לומר דר"נ ור"ה בתרתי פליגי, ולכאו' למעוטי בפלוגתא עדיף, אלא דמספק"ל מ"ט דר"נ אי משום דלא מצי לאוקומי פלוגתייהו על שפת הגג, כיון דס"ל להכשיר, או משום דס"ל דר"י מכשיר גם בארץ כדמשמע מסתמות הברייטא.

לענין הלכה בפלוגתא דרב הונא ורב נחמן

ולענין הלכה כיון דר"ה ס"ל דפסולה, אפי' אי לאו תיקו לחומרא, אין להקל כיון דלא איתברר לן דר"נ פליג, ויתכן גם דר"ה

דדופן סוכה טפח באה להכשיר בהדיא כה"ג, (מיהו מודה גם שבאה למעט שלישיית לטפח), הא פשיטא מסברא שלא להכשיר בכולן טפח אא"כ יש שם ד' מחיצות, ולכך בעינן דיומדין או ב' כהלכתן, וא"ל רבנן דשתיים כהלכתן ורק שלישיית נתמעטה, ולכך שנו כאן דיני דפנות כיון דפלוגתתן בעיקר ההלכה, וכן ר"ש מסיים עלה לק' ג' כהלכתן, ועוד נראה דרבנן אשמועינן דאף דיומדין של ו' טפחים פסולים [מדרבנן מיהא] ולעולם בעינן שתיים כהלכתן ושלישיית טפח.

בנדון אם פסול מחיצות הניכרות הוא מדאורייתא, עמש"כ לק' ס"ב ס"ק כ"א, וכן לענין פסי ביראות עיי"ש ובס"ק ל"א.

ולפ"ז י"ל דר"י יליף משלישית אפי' טפח דהשיעור דחשיב מחיצה לענין סוכה הוא טפח, וכיון שההלכה דפסי ביראות נאמרה בשיעור מחיצה בד' צדדין, דהיינו שם ד' מחיצות, שפיר מכשרינן בכל אחד, לפי שיעור מחיצה דידי', ורבנן סברי דלא נאמר בסוכה שיעור טפח למחיצה אלא דלבתר דאיכא שתיים כהלכתן סגי בטפח נוסף, (ולכאור' צ"ב מאי קאמרי ל', דהא ר"י נמי מודה דכשאינו נועץ בד' רוחות בעינן שתיים כהלכתן ושלישית טפח, ולמש"כ ניהא טפי), ומ"ש תו' דבשבת החמירו היינו להצריך יותר משיעור מחיצה דשבת שהוא ג' או ד', דהא פשיטא דאף ר' יעקב אינו מכשיר אלא בסוכה כדקתני בהדיא דיומדי סוכה טפח, [שו"ר שכ"ה בתור"פ הנדמ"ח], ויותר נראה דר"י פירש דההלכה

סימן ב

דיני דפנות

ו' ב' אמר רב מעמידו כנגד היוצא

שהיוצא יוצא, וביירו' אמרי' דרב אמר צריכה שתהא משוכה מן הכותל טפח, וצריך לפרש דהיינו שיעמיד הטפח בתחלת הסוכה ולא יכנס לפנים אלא כשיעורו דהיינו טפח, והרמב"ן לא גריס טפח, ולפ"ד מתפרש כפשוטו שצריך להרחיק הטפח מן הכותל (וזה מבואר מדאמר שמואל אפי' תימא כנוסה כמה כו', וגם מדהול"ל צריכה שתהא סמוכה לכותל, (ועראב"ד ומלחמות), ועי' להלן.

ז' א' ויעמידנו כנגד ראש תור בפ"י רש"י ותו' ז' א' ויעמידנו כנגד ראש תור, מפרש"י נראה דמעמידו סמוך לדופן באלכסון, כמצויר בגמ', ומיחזי כארבע מחיצות כיון דבעומד מרובה בכיוון זה חשיב ד' מחיצות, וכן בסברא אין לחלק אם הטפח באמצע האלכסון או

א. ו' ב' אמר רב מעמידו כנגד היוצא, לפרש"י היינו סמוך לדופן, וצ"ב א"כ אמאי נקט לשון זה, הרי לשון סמוך לדופן מבורר יותר, וכדאמר בסמוך ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן, וי"ל דכלפי ראש תור נקט לשון זה, ובא לומר דמעמידו ביושר באופן שמתיר הכל בריבוע, מיהו לפי' הגאונים ניהא טפי, דהדופן שמן הצד הוא הנקרא יוצא, (דידוע בסוכה היכן הפתח, ושכנגדו דופן האמצעי, והארוך הנמשך נקרא יוצא, אע"פ שאין הדבר מוכרע מצורת הדפנות, מ"מ שייך להתייחס לזה כפי האמת), וקאמר דמעמיד הטפח כנגד סוף אותו דופן, וזה מובן מלשון היוצא דהיינו עד כנגד מקום

הארוך, וכיון שמונח לכוון הארוך שפיר דמי, ותו מתכשרא כולה כמו בכנגד היוצא לרב (לפרש"י), ברם הדברים מחודשים דבעלמא כה"ג כיון דהמחיצה לכוון האלכסון אין לה להתיר ביושר, והרי אילו היתה המחיצה בעומד מרובה ע"פ האלכסון פשיטא דלא מתכשרא במרובע [בכה"ג דליכא דופן רביעית], ויש לפרש שלישית אפי' טפח באותו כיוון שהי' צריך להיות עומד מרובה, ועוד דמאי דוחקיהו דר"כ ור"א לפרש כן, אם ע"כ נתחדשה כאן הלכה דטפח סגי להתיר כנגד כל הארוך, אבל אם מתיר רק באלכסון מובן דקשיא להו מנ"ל לחדש כולי האי דסגי בטפח להתיר הכל דילמא רק באלכסון קאמר, וגם מפשטות הראשונים ז"ל אין נראה כן, ולהלן נתבאר דברי רש"י ועיקר.

פי' הבעה"מ בדעת רש"י

ומדברי הבעה"מ יש משמעות דמפרש בדעת רש"י דכנגד ראש תור, היינו כמו כנגד היוצא לפי' הגאונים, שיעמידנו למעלה בצד הקצר כנגד ראש האלכסון, והיינו כמו ויקנה כנגד ראש תור דהיינו שיקנה כנגד הארוך וה"ג שיעמידנו כנגד הארוך, וזהו שכ' די"מ איפכא, ובפרש"י שלפנינו ל"מ כן, אבל קו' תו' מובנת שפיר לפ"ז, מיהו גם בדברי הבעה"מ אין פי' ראש תור מבואר, וצ"ע, ועי' להלן.

בפי' הראשונים דראש תור היינו כנגד היוצא ובדברי הרמב"ן ובירושלמי

והראשונים ז"ל פירשו לדעת הגאונים דכנגד ראש תור היינו כמו כנגד היוצא לפרש"י, וכ"כ מהרש"א, וכ"מ מהירו' דמייתי הרמב"ן במלחמות דקאמר משמי' דשמואל שאפי' הטפח כנוס שפיר דמי, וקאמר דר"כ ור"א אמרי לרב כהדא דשמואל, וכ"מ מדבריהם שדימו דר"כ ור"א לדבריהם בב"ב, והתם המצר הקצר הוא ביושר, וקשיא להו דיעמידנו סמוך לדופן ותתכשר הסוכה רק

בתחלתו דודאי מינכר שבא לסתום באלכסון, ועוד דאם כונת הגמ' דוקא במניחו באמצע ולא סמוך לדופן הו"ל לפרושי, (ובההיא דמצר אחד ארוך נמי מסתברא שאם מסר מצר באלכסון, אפי' רק באורך טפח דהו"ל קצר, דקונה כנגד ראש תור אף לרב), ובפשוטו יש לפרש גם כונת תו' כפרש"י, ועוד דמנ"ל לפרש בפשיטות שהרחיק הטפח מן הדופן ולהקשות דאתי אוריא, ולכן נראה דצ"ל דאף בהעמיד הטפח סמוך לדופן קשיא להו להתו', משום דס"ל שאין הדופן מגין מאוירא דהאי גיסא כשמעמיד הטפח באלכסון, כיון שהאור שמהאי גיסא דטפח, הוא נמשך באלכסון, והתם ליכא דופן, וכאילו העמידו כזה (ציור ז), דניכר שהאוריא דה"ג הוא לכוון המסומן באות א', וה"נ אף אם הטפח נוגע בדופן, לא חשיב הדופן הנמשך לכוון אחר כנוגד את האור, דהא בעינן דופן של ג' או ד' טפחים, וס"ל להתו' דכיון דליכא ד' טפחים בכוון זה אינו מפסיק, ושייך שפיר למימר אתי אוריא, מיהו באמת אין הסברא מוחלטת בזה כדעת תו', ומצינו למימר דמ"מ לא אתי אוריא כיון שהדופן מפסקת, ועי' מהרש"א ומהר"ם, ולהלן נתבאר דטעותא היא, (ועיקר הפירוש כמהרש"א ומהר"ם אלא שהציורים בטעות).

האם ראש תור מתיר רק באלכסון או ביושר את כל הריבוע

ויש לעי' מ"ט דר"כ ור"א שרוצים לפרש ההלכתא דטפח כשמעמידו באלכסון דוקא, הרי בפשוטו בכה"ג לא מתכשרא אלא סוכה משולשת, ואטו יש לפרש ההלכה דוקא בעושה סוכה בכה"ג, ועוד דנהי דקודם הטפח ליכא אלא דופן שלישית, אבל אכתי כשנותנו בכוון זה הו"ל דופן שלישית ורביעית כאחת, ול"מ לפרושי הלכתא דוקא כשהטפח משמש דופן ג' וד', ואחי הר"נ שליט"א רצה לפרש דאף כשמניחו כנגד ראש תור באלכסון, מ"מ הסוכה מתכשרת בריבוע, דבעינן האלכסון רק כדי שיראה שהטפח בא להשלים עד הדופן

כנגד ראש תור כזה (ציור ח), והיינו ר"כ ור"א לשיטתם דכיון דס"ל דבכה"ג נראה הקצר כבא לגדור עם הארוך באלכסון, א"כ יש לפרש דההלכתא אשמועינן דסגי בדופן טפח להכשיר הסוכה, אבל לא נתחדש כאן להתיר טפי מכנגד המחיצות, רק לומר דאין דין ג' דפנות שלמות דוקא, ועוד דכה"ג בעלמא אף כנגד ראש תור לא היא מחיצה, והכא שמעינן מההלכתא להתיר [ואין בזה הדוחק שנתקשינו לעיל לפרש"י, דלפ"ז באמת נותן השלישית ביושר כדרך שאר מחיצות, אלא שממנו ולמעלה מתכשרא באלכסון], ולפ"ז אי תליא הא דרב ור"כ ור"א בההיא דמצר, א"כ מובן דכיון דס"ל לרב שאין הקצר מתייחס לארוך באלכסון, ע"כ להעמידו בסוף הרוח כנגד היוצא כדי להתיר כל הסוכה, ואפי' אי לא תליא בהא, אפשר שהבינו חז"ל דההלכה נאמרה להתיר ע"י טפח כנגד כל הדופן הארוך.

ומדברי הירו' שהביא במלחמות נראה דמודו לרב דאם העמידו כנגד היוצא כשרה, אלא דס"ל שאף אם כנסו לפניו כשרה [באלכסון] עד כנגד הארוך, וצ"ע אם גם כונת הרמב"ן כן, דלכאו' משמע בירו' אליבא דשמואל שאפי' כנסו, כולה מתכשרא בריבוע, דומיא דרב ודריב"ל וכדאמר בהדיא רואין אותה כאלו היא יוצא, ושפיר א"ל ר"כ ור"א כדשמואל, אבל אם נימא כדמשמע בתלמודן שמתיר רק באלכסון כנגד ראש תור, קשה לומר דס"ל להכשיר בהעמידו כנגד היוצא, דא"כ מאי פרכי ויעמידנו כנגד ראש תור, דילמא אה"נ אלא שאז יפסיד (ע"י האלכסון) הזוית, ולכן אמר רב שיעמידנו בזוית כנגד היוצא כדי שתתכשר כולה, וע"כ צ"ל דלתלמודן פליגי אדרב, וקשיא להו מנ"ל להכשיר כולי האי, דילמא צריך להעמיד הטפח אצל הדופן, ומתכשרא רק כנגד ראש תור.

ברם צ"ע לפי' הרמב"ן הא דאמר ריב"ל דעושה לו טפח שוחק ומעמידו פחות מג' סמוך לדופן, ומתיר ע"ז כל אורך הסוכה, דלכאו' בין לרב ובין לר"כ ור"א אין הטפח מתיר יותר מכנגדו, דקמיפלגי רק אם מתיר באלכסון, ולפ"ז ריב"ל פליג עליהו וס"ל דאפשר שמחיצה קצרה תתיר ביושר כנגד כל הארוך, ול"מ דרב ושמואל ולוי ור"כ ור"א כולוהו ס"ל דהא דריב"ל פסולה, בשלמא לפרש"י שפיר קאמר ריב"ל דיש להדר להניח הטפח באופן שיהא רוב דופן סוכה על ידו, דמ"ד כנגד היוצא מודה דכשר כה"ג, דלא גרע מאם מעמידו סמוך לדופן ממש, אבל להרמב"ן דכולהו אמוראי בתראי ס"ל לפסול ככה"ג, לית לן למינקט כדריב"ל, ובגמ' בסמוך משמע דנקטינן כריב"ל, ואם נימא דלכו"ע מהני מדאורייתא בכל מקום שמעמידו ניחא, דכיון דמודו רי"ש כדריב"ל נמי כשרה, שפיר אפשר להכריע כדריב"ל דעדיף טפי שיהא רוב דופן ע"י הטפח, מיהו אף לפ"ז צ"ל דר"כ ור"א מדאורייתא פליגי, דאי פשיטא להו דמדאורייתא אף במעמידו סמוך לדופן מתיר כולה, א"כ מה קושיא היא דנימא מדרבנן דרק כנגד ראש תור כשרה, ובירו' באמת משמע דריב"ל לפלוגי אתא לומר שלא ירחיקנו מן הכותל טפי מג"ט כלחיים.

ומ"מ לפרש"י ניחא טפי, ואפשר דכנגד היוצא אין הכונה מחובר לדופן היוצא, אלא אף אם האמת דבעינן מחובר מ"מ הלשון מתפרש שמעמיד קצר כנגד הארוך, דיוצא היינו הדופן הארוך, וכ"ה בבב"מ, וקאמר דמעמידו כנגד הארוך ונקרא יוצא כמש"כ לעיל דידוע בסוכה היכן הפתח והיכן דופן האמצעי, והנמשך לאורך הסוכה נקרא יוצא, ואמרי ר"כ ור"א לרב שיעמידנו כנגד שתי הדפנות, ולא כנגד היוצא לחוד, ודאתאן עלה אפשר לפרש דמעמידו כנגד היוצא לאו דוקא מחובר לדופן וגם לא בסוף היוצא דוקא, אלא יכול להעמידו במשך כל אורך הסוכה כנגד

ולכן נראה דאף אם נפרש כנגד היוצא דהיינו בסוף הדופן דוקא כמ"ש הרמב"ן, מ"מ כנגד ראש תור א"צ לפרשו סמוך לדופן, אלא כמ"ש שמעמידו בסוף הריבוע כנגד הזוית, ולפ"ז אין מבואר בדברי ר"כ ור"א דאם הניח סמוך לדופן אינו מתיר אלא באלכסון, ומצינו למימר דכו"ע מודו דמדאורייתא מתיר בכל מקום, אלא דנחלקו היכן עדיף להניחו, ואמר רב כנגד היוצא, ור"כ ור"א אמרו כנגד ראש תור, וריב"ל אמר בתוך ג' סמוך לדופן, וניחא מה שנתקשינו לעיל אמאי נקטינן כדריב"ל.

עוד בדעת רש"י נראה כהגירסא שבגליון

ש"ר דבאמת זו כונת רש"י, והעיקר כגרסא שנדפס בצדו במקצוע דרומית מערבית באלכסון, וקאי אדלעיל שהמחיצות מזרחית צפונית, והיינו דמסיים או מזרחית דרומית כשהמחיצות מערבית צפונית, וזו גם כונת מהרש"א ומהר"ם והציונים שבדפוס מטעין, דבמהר"ם צייר כאילו בא להתיר במשולש, ואמנם לפ"ז עדיף לפרושי שמניחו סמוך לדופן וכמ"ש לעיל, אבל עכשיו נתברר דטעותא היא, וכונתם להעמיד הטפח בסוף המרובע וכמ"ש לעיל, וזהו המקצוע שפרש"י, וניחא קו' תוס' בפשיטות, וגם בגמ' מיושב יותר וכמ"ש כ.

תוד"ה עושה, בדברי התו' בענין אתי אוירא

ב. שם תוד"ה עושה, ועוד דקנה מבטל לי' אוירא בעירובין ט"ז ב' מבואר דאור פחות מג' [בערב] כיון דכלבוד דמי אינו מבטל את העומד עיי"ש בסוגיא דחבלים, וכ"מ שם י"ד ב' לענין לחי, וביותר מפורש שם למש"כ אאמור' (שליט"א) זללה"ה שם ס"ב סק"ט, וכ"מ בדבריהם לק' י"ז א' וכמ"ש מהרש"א שם, ואפשר דכונתם דכיון שהקנה לחודי' מבטל לי' אוירא, אין לראותו כדופן טפח ע"י הלבוד, דיש לשייך את סתימת הפירצה גם לדופן הקיים ואיהו לא הוי דופן שלישית, משא"כ אם העומד חשוב לעצמו

היוצא, ואם ס"ל לרב דצריכה נמי צורת הפתח, קמ"ל דצריך להעמיד הטפח ברוח שלישית שעומד לסתמה, ולא יוכל להעמידו ברוח רביעית, וגם קמ"ל שיעמידנו כנגד דהיינו באורך ולא כזה (ציור ט), וגם קמ"ל דבכל מקום שיעמידנו כנגד היוצא שפיר דמי, [ואפשר עוד דבא לומר שלא יעמידנו רחוק באופן שיעמוד כנגד הדופן האמצעי ג"כ, כזה (ציור י), דאע"ג דאיכא עומד מרובה מהדופן עד הטפח לא מהני], ולפ"ז יש לפרש דאמרי לי' ר"כ ור"א לרב שיעמידנו כנגד ראש תור כזה (ציור יא), ולא באופן שתהא ניתרת רק במשולש, אלא סמוך לקצה הריבוע יעמיד הטפח כנגד שתיהם, [ולפ"ז יש לפרש ראש תור דהיינו הזוית וכדתנן בכלאים הי' ראש תור חטים נכנס לתוך של שעורים, אלא דהתם מיירי על הזוית מבחוץ שנכנסת לתוך השעורים כזה (ציור יב), וכאן מיירי כנגד הצד הפנימי של הראש תור וכן בב"ב קאמרי שיקנה כנגד הזוית], ולפ"ז מובנת קושיתם דלמה נעמידנו רק כנגד היוצא, נעמידנו כנגד שתיהם שיראה כמשלימם, ולא נפסיד בסוכה כלום כי אם משהו של הזוית שמאחורי הטפח, [ולפ"ז אתיא דרו"ש דשמעתין כבירו', דהתם נמי איכא מ"ד משמ"י דרב כשמואל, גם מצינו למימר דר"כ ור"א הוון קמיה דרב כשמואל וקיבל מינייהו, והדר הוון קמי' כבתלמודן ושתיק, מיהו ל"מ כן, מיהו גם לפי' הרמב"ן לא אתיא דר"כ ור"א בירו' כתלמודן]. השתא ניחא דמודו רי"ש דכריב"ל כשרה, אלא שלא הקפידו שיעמידנו בשיעור ג' דוקא, וכן בירו' קאמר ריב"ל דיש להקפיד שיהא תוך ג' כלחיים דבעינן מיהא לבוד, והיינו משום דחייש דלא ליתי אוירא דה"ג ודה"ג ולבטלי', אבל בתלמודן דקאמר טפח שוחק מבואר הטעם כדפרש"י והר"ן.

ובאמת אף לשיטת הרמב"ן מיושב יותר לפרש דיעמידנו כנגד ראש תור היינו שהדופן עצמו יעמוד כנגד ראש תור ולא רק שיתיר כנגד ראש תור, ועוד דמסתבר לפרושי דאף לדידהו כל הסוכה מותרת ע"י הטפח,

ואינו בטל שפיר אמרי' לבוד דכסתום דמי ומתייחס הכל לדופן טפח, ולפ"ז לענין מחיצות שבת דאין לנו ענין בדפנות לא אתי אוריא ומבטל לקנה, דאע"פ שסתימת הפרצה מתייחסת גם לדופן הקיים, שפיר חשיבא סתימה, ורק לענין דופן סוכה כ' תו' דכדי לייחס הסתימה לדופן השלישית בעינן שיהא עומד חשוב בפ"ע, [ועי' לק' סק"י כתבנו לפרש בדרך זו ההיא דמחצלת, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק י"ז שפי' בדרך זו דברי הר"ן דטפח שוחק לא מהני במבוי בפחות מג' לכאן ולכאן].

והא' דטפח לא מבטל לי' אוריא כתבו תו' לעיל דכיון דטפח מחיצה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוריא ומבטל לי', וביאור הדברים דכיון דסגי בטפח למחשב כל הפרוץ כסתום לענין סוכה, א"כ לא שייך שיבטל לי' אוריא, שהרי כבר יש כאן כל הסתימה הצריכה לאותו פרוץ, וכע"ז כ' בחדושי הר"ן ר"פ עושין פסין דהיינו טעמא דלא מבטל אוריא לפשוטין שבין פסי ביראות, וז"ל דלא אמרי' אתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל לי' אלא היכא שאחד מן האוירין מרובה על העומד אוסרתה, אבל בפסי ביראות שפרוץ מרובה על העומד נותר בהם הרי הוא כאלו הי' עומד כפרוץ דלא שייך למימר בי' אתי אוריא דה"ג ומבטל לי', ולפ"ז נראה דאם הי' הדין מדאורייתא שצריך להעמיד הטפח בפחות מג' סמוך לדופן כדי שיהא דופן ארבעה, הוה שייך נמי שיבטל לי' אוריא כמו בקנה, כיון דהטפח לחודי' אינו השיעור המתיר, וחשיב כאילו מדאורייתא שיעור הדופן ד"ט, ודוקא משום דמדאורייתא סגי בטפח לחוד, מהני חשיבותו ליחשב כדופן ד' מדרבנן ולא מבטל לי' אוריא.

ברם אכתי צריך יישוב מנ"ל לר"כ ור"א דבכלל ההלכה דשלישית אפי' טפח דלא מבטל לי' אוריא, דילמא מעמידו כנגד היוצא דוקא כדאמר רב, וכיון דאיכא התחלת מחיצה סגי בהכי, וכדאשכחן בלחי דסגי במשהו, ומ"מ אם הרחיקו מן הכותל אתי אוריא ומבטל לי', עי' עירובין י"ד ב', ואמנם מצינן למימר דהתו' לשיטתם שם י' ב' ד"ה ועושה

ואינו בטל שפיר אמרי' לבוד דכסתום דמי ומתייחס הכל לדופן טפח, ולפ"ז לענין מחיצות שבת דאין לנו ענין בדפנות לא אתי אוריא ומבטל לקנה, דאע"פ שסתימת הפרצה מתייחסת גם לדופן הקיים, שפיר חשיבא סתימה, ורק לענין דופן סוכה כ' תו' דכדי לייחס הסתימה לדופן השלישית בעינן שיהא עומד חשוב בפ"ע, [ועי' לק' סק"י כתבנו לפרש בדרך זו ההיא דמחצלת, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק י"ז שפי' בדרך זו דברי הר"ן דטפח שוחק לא מהני במבוי בפחות מג' לכאן ולכאן].

ולפ"ז מיושב נמי מ"ש תו' לק' י"ז א' דבשני פסין כל אחד חצי טפח ומשהו הוי שפיר דופן ז' ולא אמרי' דמבטל אוריא לחצי טפח האחרון עכ"פ, דעל הראשון הי' מקום ליישב דדוקא היכא דמחד גיסא אויר גמור, סגי לאיצטרופי בהדי אויר פחות מג' לבטל העומד, משא"כ אם יש לבוד מב' צדדיו דליכא אויר כלל, [ואשכחן כה"ג עירובין י' ב' דאע"ג דפרוץ כעומד לא מבטל לעומד, מ"מ אם מחד גיסא פרוץ מרובה מבטל לעומד, וה"נ כע"ז], אבל על הפס השני לא מהני האי טעמא, [ולהריצב"א בתו' עירובין י' ב' אפשר לומר דהפס השני חשיב כסוף הסוכה, והשאר כאויר שחוץ למבוי, מיהו ל"מ כן], ולמש"כ ניחא דכיון דיש שני פסין ברוח שלישית שפיר מתייחסת הסתימה לדופן השלישית וכשרה, וזה אפשר בשני פנים, א. דכיון דהשני פסין חשיבי כעומד זה עם זה ע"י לבוד, הו"ל עומד ג"ט דלא מבטל לי' אוריא כיון דאית בי' טפח, ועומד זה סותם את הפרצה שבין הפס הראשון לדופן, ב. דהפס הראשון כסתום דמי וכמש"כ דהו"ל כלית לי' אויר כלל כיון דמשני הצדדין איכא לבוד, וכיון שכן גם סתימת הפרצה השני' מתייחסת לפסין, ונפ"מ בין זה לתירוץ המהרש"א שם היכא דאיכא דופן גמורה ברוח שלישית ונתן קנה סמוך לדופן דלפי' מהרש"א

דטעמא דלחי פסול לאו משום אתי אוירא, דאף בעומד מרובה פסול כיון שהרחיקו מן הכותל, ועי' בספר אאמור' (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"ב סק"ט בכ"ז, מ"מ גם בסברא אפשר לקיים הדברים דכל שהרחיקו מן הכותל אינו מצטרף להתיר, ובשלמא אם נימא דמדאורייתא כשר בכל מקום שמעמידו, שפיר אקשו לי' דעדיף להעמידו כנגד ר"ת, אבל אם נימא דלרב מדאורייתא דוקא סמוך לדופן מתיר, א"כ הרי נחית רב לסברא זו דיש להסמך הדופן לשנים כהלכתו, דומיא דלחי, וכדאמר נמי ריב"ל בירו', ומה שייך להקשות ע"ז ועמידנו כנגד ר"ת, וצ"ע.

בפרש"י שהענין רוב דופן

לפרש"י צ"ל דכיון דאפיקת' מג' ומחצה אוקמי' אארבעה, ומ"מ הדבר דחוק דלא הו"ל לחדש טפח שוחק כדי שיהא ד', אבל בתו' הרא"ש וכן בריטב"א בשם תו' ובר"ן כתבו הטעם משום דפחות מד' לא חשיב בשום מקום, [ולפ"ז נחא דאף לב"ה דשיעור סוכה ו' טפחים, ולרבי דשיעור סוכה ד"א על ד"א, מ"מ עושה טפח שוחק כדי שיהא ד"ט, וצ"ע בזה].

שם סוכה העשוי' כמבוי כשרה

ג. שם אמר רב יהודה סוכה העשוי' כמבוי כשרה, קמ"ל דחשיבא שפיר דירה אע"פ שהיא מפולשת, וחדוש זה איצטריך לאשמועינן אף בדאיכא פס ד' דמ"מ כיון דליכא עומד מרובה, ובעלמא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ה' מקום לומר דאף בסוכה בעינן שתהא גדורה יותר, ושעור דבריו סוכה העשוי' כמבוי אותו טפח מניחו לכל רוח שירצה, אלא שהוצרך להוסיף תיבת כשרה דג"ז נתחדש בדבריו, ולכא' נראה דאם יש לדון בעשוי' כמבוי אם סגי בטפח, הוא רק מלשון שלישית שאמר, דבעשוי' כמבוי י"ל דאין דופן האמצעית שלישית אלא שניה, אבל לשון כהלכתו אין במשמעותו דעריבן כלל,

דהיכן שמענו הלכה שיהיו דעריבן, וכהלכתן משמע כהלכתן של המחיצות, והיינו כהלכות מחיצות בעלמא, א"נ כהלכות מחיצות דסוכה, [ומש"פ רש"י ו' ב' דכהלכתן היינו כשיעור סוכה, צ"ב דהול"ל כהלכתה, ואפשר דכוונתו כשיעור הסוכה כולה בין גדולה בין קטנה, אלא דלכה"פ בעינן כשיעור סוכה קטנה, וברש"י שעל הרי"ף כתוב כהלכתן באורך כל הסוכה וברחבה], ואמנם ההלל"מ לא נאמרה בהדיא בדופן שלישית כדחזינן מדר"ש, וכ"מ בסוגיא דלעיל שההלכה נאמרה סתם בדופן סוכה טפח, ומפרשינן דהיינו למעוטי בדופן האחרון, מ"מ מדהעתיקו חכמים ההלכה בדופן שלישית יש מקום לדקדק דדוקא בההיא דמיקריא שלישית סגי בטפח, וכן בסברא מובן לחלק וכדאמר' בגמ' מ"ש כו', וקמ"ל ר"י דכל שיש שנים כהלכתן דהיינו כדין מחיצות, סגי בשלישית אפי' טפח.

ונראה דהאי שלישית אף בעשוי' כמבוי לאו מדין לחי היא, אלא מאותו טעם דמהניא בכמין גאם, ונפ"מ דלפי' הרמב"ן יכול להניחו רחוק מן הכותל טפי מג"ט, [ועי' לעיל סק"ב], וק"ק לפירושו לשון לכל רוח שירצה, דהול"ל היכן שירצה, (ואם כונתו דיכול להניחו גם בכניסת הסוכה הוה ניחא, אבל צ"ע מה"ת לפסול כיון דלא ניכר מהדפנות היכן הפתח, ושמא מדרבנן), ונפ"מ נמי דמהני ליותר מי' דפסול במבוי אם נימא דסוכה כשרה כדאמר בירו', [מיהו יש מקום לומר דמודה ר"י דצריך להחמיר בכמבוי מדרבנן, והצריך מיהא שיהא כעין לחי דלשתרי מדין פתח, ולפ"ז אם הרחיקו מהכותל פסול, וצ"ע].

ומדברי רבי סימון דקאמר עושה לו כו' משמע דמודה דעשוי' כמבוי כשרה, וכמש"כ דהחדוש בזה הוא במה שנשאת מפולשת, ולענין זה לא מהני פס ד' כיון שעדיין רובה פרוצה, ומבואר מסתימת דבריו דאפי' גדולה כמה ניתרת ע"י פס ד', וביותר

נראה כן בלשון הגמ' דקאמר מ"ש כו' [ועי' להלן נתבאר באורך], ויש לעי' אם לא נאמרה הלכה דשלישית אפי' טפח בעשוי' כמבוי, א"כ מנ"ל להתיר כשרובה פרוצה, ולכן נראה בפשוטו דמודה ר"ס ואיתימא ריב"ל דמדאורייתא סגי בטפח, והרי גם בכמין גאם סגי בטפח, והצריך מדרבנן טפח שוחק ולבוד דליהוי דופן ד', וה"נ בעשוי' כמבוי הצריך מדרבנן דופן ז' ע"י לבוד, והיינו דפרכינן מ"ש כו' ומשנינן כו', ואי ס"ל דמדאורייתא פסולה, הול"ל כי אתאי הלכתא בעשוי' כמין גאם אבל כמין מבוי אי איכא דופן שלם אין, אי לא לא, וגם לא הול"ל להזכיר פס ד', ולא לדמוייה לטפח שוחק, ומכ"ז משמע דמדרבנן קאמר דומיא דטפח שוחק, (וה"נ משמע קצת סוגיא דלעיל ו' ב' דאתאי הלכתא גרעתא לשלישית דמשמע בכל ענין שיש שתיים כהלכתן, וכן למאי דילפי רבנן ממחסה ומסתור עתו', נתמעטה כל דופן שלישית), וכ"מ בתו' לק' ב' עיי"ש שכתבו כן בעשוי' כמבוי, ולפ"ז הצריכו מדרבנן שתי דפנות דעריבן ז"ט בכל סוכה, אלא דבאינה עשויה כמבוי בעינן שתיים כהלכתן לכל האורך והרוחב, ושלישית מתרת דוקא כנגד הדפנות הקיימות, ובעשוי' כמבוי סגי בדופן ז', אע"פ שהדופן השני מרוחק הרבה, ולפ"ז לבוד הוי שפיר מחיצה גמורה לענין סוכה, וכדקתני בברייתא בסמוך, והיינו אף בשתיים דעריבן, וכדמשמע בדר' אמי ט"ז ב'.

בדברי המג"א בדין סוכה גדולה, ובעת הראשונים אם מיירי הכא בסוכה גדולה

במג"א סי' תר"ל סק"ג כתב להסתפק אם מועיל פס ד' בסוכה גדולה שהדופן השלישית רחוקה מן הפס ג"ט, וכבר כתבו האחרונים ז"ל דמהא דדנו הראשונים ז"ל בדין צורת הפתח על השאר מוכח דאפי' גדולה כשרה, ובק"נ העתיק דקשיא לי' על הראשונים ז"ל מנ"ל הא, (ועי' מחה"ש מ"ש להגיה בדברי המג"א), ובאמת הדבר מבואר בגמ'

דמיירי להכשיר סוכה גדולה העשוי' כמבוי, חדא דר"י דמתיר בטפח ודאי מיירי בכל סוכה, וריב"ל עלי' קאי, ועוד דאי ר"י מודה לדין טפח שוחק א"כ הול"ל לבוד מכל צד בסוכה קטנה, ומה שיך לומר מניחו לכל רוח שירצה, (ועי' שעה"צ סי' תר"ל אות ט"ו דמוכח בגמ' דר"י מודה לטפח שוחק, מיהו עמש"כ בזה לק' ס"ק כ"ט ל"ה), ועוד דלא חשיבא עשוי' כמבוי היכא דסותמה לגמרי ע"י לבוד, דמה שהוצרך להשמיענו דעשוי' כמבוי כשרה הוא מפני שהיא מפולשת ובקעי בה בלא עיכוב וחשיבא טפי כפרוצה, וכדאמר י"ח ב' בההיא דאכסדרה, ואם סותמה לגמרי ע"י הטפח לא שייכא בנדון מבוי, וכן ר"ס ואיתימא ריב"ל משמע שבא להכשיר עשוי' כמבוי, ואם סותמה ע"י הפס ד' לא שייכא בעשוי' כמבוי, ועוד דכיון דחשיבא מחיצה גמורה ע"י הפס ד' למהוי עי"ז שתיים דעריבן, א"כ לא שיך למיתניי' בהכשר דעשוי' כמבוי, והול"ל דעשוי' כמבוי פסולה עד שתהא עשוי' כמין גאם, ומה צורך להזכיר כיצד עושין כמין גאם, וזה מבואר בדר"א ט"ז ב' דנעשה דופן סוכה ע"י פס ד' ולבוד והיינו בשתיים דעריבן, דבעינן בהו משך סוכה, ועוד מדפריך מ"ש התם כו' משמע דהתיקון דהכא דומה לדהתם, דאי מצריך הכא דוקא סתימה גמורה אין טעם לדמותו לההיא ולמיפרך מ"ש, ועוד דאם הקושיא מ"ש דבעשוי' כמבוי לא קיי"ל ההלכה דדופן טפח, הול"ל קסבר כי אתאי הלכתא בעשויין כמין גאם, אבל במבוי מפולש לא, ואריכות הלשון בתירוץ אינו נראה שמיישב קושיא זו, ועוד דלישנא דמשני אי איכא פס ד' אין אי לא לא מוכיח שיש חידוש בזה דסגי בפס ד' לסוכה זו, ואם היינו דעריבן לא שיך למינקט הכי, אלא הול"ל אבל הכא דליכא שתיים דעריבן פסולה עד שיעשם כהלכתן, ועוד ראי' מדמצריך ד' ומשהו ולא סגי בד' שיעמידנו באמצע, ומכ"ז הי' פשוט לראשונים ז"ל דסוגיין בכל סוכה העשוי'

כמבוי מיירי, וכן בדין שלא העלימו בגמ' תיקון דסוכה גדולה העשוי' כמבוי, וגם פשטא דשמעתין דאכולהו קאי תיקון דצורת הפתח וכדעת הרי"ף והרמב"ם, וכ"מ בריטב"א דאתי לאכשורי סוכה גדולה, וכ"ה בעיטור וכ"מ בפר"ח עיי"ש, קצור ש"ד ד"ז מוסכם מכל הראשונים, וכן הביא במ"ב מסקנת האחרונים ז"ל, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק כ"ה שכ' להגיה בדברי המג"א יותר מז', ולפ"ז מיושב כונתו ותו"ד ז"ל על נכון.

ולאחמור אין לדקדק מדריב"ל דלא סגי בטפח שוחק באמצע להתיר בלבד מכאן ומכאן, דכל עיקר דבריהם להכשיר סוכה מפולשת, וכשמניח טפח באמצע בסוכה קטנה שוב אינה מפולשת, ועוד דהאי סתימה מעליא היא כדקתני בברייתא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו ג"ט, ועוד דמדקאמר פס ד' ומשהו בפחות מג' מוכח מדבריו גופי' דלבוד כמחיצה ולא הוצרך לבאר יותר, ועוד דבגמ' ט"ז ב' בדברי ר' אמי מבואר דאין שום חידוש להשמיענו דפס ד' מתיר בסוכה, ואי תרי לבוד לא אמרי', א"כ יש חידוש דחד לבוד מיהא אמרי', ועוד דא"כ דופן ד' באמצע נמי פסולה ולא מסתבר, (מיהו אם נימא דמיירי בסוכה קטנה יש לדקדק כן מדהצריך ד' ומשהו ולא סגי בד' באמצע וכמש"כ לעיל), וע"ע לק' סק"כ בכ"ז.

שם התם דאיכא שתי דפנות כו' בדברי הר"ן שדייק ליטנא דכהלכתן דמיירי אף בכמין גאם

ד. **שם** התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ל' כו', הר"ן דקדק מלשון זה דלר"ס בכלל כהלכתן עשויות כמין גאם, ולכאו' משמע דס"ל דההלכה לא נאמרה אלא בשתים כהלכתן דאז שלישית אפי' טפח, ומפרש דר"י ור"ס פליגי אי עשוי' כמבוי כשרה, כ"מ בהדיא בדבריו שפי' מחלקותם בתחלת הסוגיא ע"ד הברייתא דקתני שתיים כהלכתן כו' ומזה מוכח דאדאורייתא קאי, והדברים מחודשים

דהיכי שתיים תלמודא הכי, הול"ל קסבר שתיים כהלכתן היינו דעריבן, ולא משמע כלל דנחלקו בפי' כהלכתן, ולפנינו בגמ' לא מסיים הכא דליכא שתי דפנות כהלכתן, ונראה דבדוקא השמיטוהו בסיפא דאי הוה קאמר הכי הוה משמע דהחסרון בכהלכתן דידהו, [וכנראה כך היתה גרסת הר"ן], אבל השתא מתפרש דהחסרון דליכא שתי דפנות, אלא דופן יחידי מכאן ודופן יחידי מכאן, דכיון שאינם מחוברים לא חשיבי שתיים, והא דנקט כהלכתן ברישא היינו מפני שמסיים שריותא דטפח, וברי"ף ורא"ש וברי"ד ועוד ראשונים הגרסא שתיים דעריבן, וגרסא זו מיושבת יותר, וכ"מ ברש"י ו' ב' דכהלכתן היינו כשיעור משך סוכה, ולא הזכירו הראשונים ז"ל כלל דכהלכתן היינו דעריבן, ועוד דלפי' הר"ן אתא ר"ס ואיתימא ריב"ל למימר דלעולם בעינן כהלכתן, ואין בדבריו חידוש בדיני המחיצה, ולמה לו להזכיר כלל פס ד', ואי לאכשורי בסוכה גדולה זה דין נוסף דלכתר דאיכא ב' דעריבן ניתרת כולה, ויש ליישב דדוקא בשלישית דופן גמורה שרינן בכה"ג, מ"מ הדברים קשים לומר דריב"ל לא מכשר בעשוי' כמבוי ובא לומר עד שיהיו כמין גאם, וכמו שהוכחנו בכ"ז לעיל סק"ג עיי"ש, [ולפי' הר"ן ה"ק ר"י סוכה העשויה כמבוי כשרה פי' חשובה כהלכתה וא"כ סגי בטפח ואותו טפח כו', וריב"ל קאמר אינה כשרה וליכא דין טפח כו'].

ברם ע"כ אם נימא דפס ד' בעינן מדאורייתא, א"כ מבואר בהדיא דס"ל דלא נאמרה ע"ז הלכתא דשלישית אפי' טפח, מיהו אף לפ"ז נראה דהדיוק מלשון שלישית, ולא מלשון כהלכתן, וכמש"כ לעיל סק"ג, דמשמע ל' לריב"ל דהדופן הנתונה באמצע בכמין מבוי לא מיקריא שלישית, אלא שני', אבל יותר נראה דלכו"ע שלישית טפח בכל סוכה שהיא, וכי היכי דטפח שוחק בפחות מג' הוי מדרבנן, [שהרי חמשה ששיעורן טפח לא

**שם אמר רבא ואינה ניתרת כו' בפרש"י שחולק
הטפח ובדעת הר"ף**

ה. שם אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת
הפתח, פרש"י צ"ב, דמהיכא תיסק
אדעתין לפרש לשון זה שצריך לחלק הטפח
לשנים ושיהיו חציו קנה מכאן וחציו קנה
מכאן, (והרי כשרבא אמר לשון זה לא הזכיר
שאר הלשונות) וגם אין כ"כ סברא להעדיף
צורת הפתח עם קנים רחבים דאטו עי"ז מיחזי
טפי כפתח, ועי' תו', ואם העיקר שיהא סתימה
חוצ' מן הפתח אבל הקנה שע"ג יכול לעמוד
על קנים דקים, א"כ אין לשייך זה לטפח,
אלא הכי הול"ל עושה חצי טפח מכאן וחצי
טפח מכאן וצורת הפתח באמצע, ועוד דלכאור'
משום סתימה עדיף לעשות לעשות דופן טפח
במקום אחד, ועוד דמסתברא דלרב אם חלק
הדופן טפח לא מהני, דאין לזה המעליותא
של דופן טפח, ואי פשיטא לי' לרבא דצורת
הפתח לא מהני בלא דופן טפח א"כ מנ"ל
דיכול לחלק הטפח בב' מקומות, [מיהו מלשון
רש"י נראה דפליג אדרב' וס"ל שלא התירו
כלל אלא בכה"ג, וצ"ל דקבלה היתה בידן],
ועוד דיותר הי' פשוט לפרש לשון זה דהיינו
כמו לישנא דצריכה נמי צורת הפתח, ומנ"ל
למעבד פלוגתא בין הני לישני, ועדיף טפי
למימר דמר אמר לה בהאי לישנא ומר בהאי,
ומ"ש הרו"ה בשם הערוך דתרי לישני
בתרייתא מפרשו לל"ק, צ"ב איך מתפרש לשון
ואינה ניתרת אלא על כונת וניתרת נמי, וכן
לשון הגמ' בדברי רב אשי דאמר רבא וניתרת
נמי כו' משמע שאמר כן בהדיא ולא שפירשו
כן בלשון ואינה ניתרת אלא כו', וכ"מ
מתשובת ר"כ דאמר רבא וצריכא נמי כו'.

והנה ודאי משמע דמודה רבא דמדאורייתא
סגי בטפח, דאין מקום לפרש בהלל"מ
דדופן גמור הוא דבעינן טפח, אבל אכתי
בעינן צורת הפתח, וכ"כ הב"ח בס"י תר"ל,
וכן אליבא דר"ש ודאי לא מסתבר להצריך גם

בעינן טפח שוחק וכולהו נאמרו, (כן
הוכיח אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה) וכ"ה
פשטות הדברים דלא קאמר ר"ס מאי טפח
טפח שוחק, ועוד דלא שייך לומר הלכה
דטפח כשהכוונה שיהא דופן ד' ע"י לבוד וכן
יש לדקדק מדר' יעקב ד' ב' דמשמעות דטפח
היינו בלא שוחק, וכ"נ אליבא דר"ש, וכ"כ
בבה"ל סי' תר"ל ס"ב בשם תו' לק' ב', מיהו
דעת הגר"א לא נתפרשה בזה דבפשוטו משמע
דס"ל שזה מדאורייתא, ועמש"כ אאמור"ר
(שליט"א) זללה"ה בס"ק י"ז, ה"ה פס ד',
ולפ"ז מיושב סוגיא דתלמודא וכמש"כ סק"ג,
וה"נ משמע בסמוך דנקט אביי בעשוי' כמבוי
טפח שוחק, ואי קיי"ל כריב"ל לא הו"ל
למימר טפח, אבל אי מדאורייתא לכו"ע סגי
בטפח, שפיר נקט טפח כיון דהתם איירינן
בדאורייתא, [מיהו לשון שוחק ק"ק, ועי' ר"ן],
וכמה דינים שכ' הר"ן בשמעתין בנויים ע"פ
הנחה זו, ונפ"מ דליכא למילף מיני' לדעת תו'
שכ' בהדיא דהוי דרבנן, וכן לש"פ וכמשי"ת
בס"ד, [ועי' לק' סק"ו הוכחה לשיטת תו' מהא
דניתרת נמי בצורת הפתח בכמין מבוי].

והנה לדעת תו' דשלישית אפי' טפח נאמר
אף בעשויה כמבוי לכו"ע, א"כ אין
ללמוד מכאן דלבתר דאיכא שתי דפנות
שלימות כמין גאם בשיעור סוכה קטנה,
מתכשר השאר בפרוץ מרובה דהא דשרינן
הכא אפי' סוכה גדולה היינו מכח הדין
דשלישית אפי' טפח, אבל לדעת הר"ן דלא
נאמרה ההלכה בעשוי' כמבוי, א"כ מדרשינן
הכא אפי' סוכה גדולה מבואר דלבתר דאיכא
שתיים כהלכתן בשיעור סוכה קטנה השאר
מותר אפי' פרוץ מרובה, ולק' ס"ק י"ט חזרנו
מכ"ז וגם הר"ן מודה מדאורייתא דבכל סוכה
סגי בטפח, ודעריבין היינו מדרבנן כמש"כ ס"ק
ל"ה, ושם נתבאר דגם להר"ן פרוץ מרובה
פסול בשתיים כהלכתן.

מסתברא], א"נ מודה לדבריהם מעיקר הדין אף מדרבנן וכמש"כ, אבל מש"פ הרא"ש בדעת הר"ף רחוק להעמיס כן בדבריו, וכן מש"פ הר"ן דלא איכפת לן אם יש טפח שוחק או לאו רחוק מאד, וז"ל ר"ח אינה ניתרת הסוכה בענין הזה אלא בצורת הפתח דלא חיישינן לטפח אם ישנו ואם אינו, וזה מוכיח דלא כהר"ן שהרי לא הזכיר שוחק, וגם מוכיח שהדברים כפשוטן וכמש"כ.

ולאמור מצינן שפיר למגרס רבא במימרא דוכן לשבת, דהתם אשמועינן עיקר הדין דכמו שמותר לסוכה מן הדין מותר לשבת, אלא דלבתר דתקינן רבנן להחמיר בסוכה, כ"ש שאין להקל בשבת בלא צורת הפתח, ושפיר השמיטו הר"ף כתיורין הרא"ש, כיון דלמעשה ליכא נפ"מ, שו"ר בבה"ל סי' תר"ל ס"ה שכ"כ בדעת רש"י, וכ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק י"ג, והראשונים שמיאנו בזה היינו משום דמשמע להו דרבא לא חידש תקנה, אלא ס"ל שכך הדין מזמן הברייתא, ומשמע להו דהברייתא הלכה למעשה קתני ולא עיקר הדין מדאורייתא, ועי' לק' ס"ק כ"ב.

בפשוטו הצוה"פ על פני כל הדופן

ו. **פשוטות** הגמ' משמע דבעינן צורת הפתח על פני כל דופן הסוכה, דאין לסתום דצריכה צורת הפתח בלא לפרש דהיינו על ג' או ד' טפחים, ועוד דאם אין פתח בפחות מד"ט נמצא שעושה צורת הפתח יותר מהכשר סוכה וכל כי האי ודאי ליכא לסתומי, דבשלמא אם מפרשינן דהכל עד שיעור סוכה, שפיר יש מקום לומר דסתמו בגמ' מפני שמובן דבשיעור סוכה קיימינן אבל אם ע"כ להוסיף על הסוכה לא הו"ל למסתם ועוד דא"כ סוכה קטנה תצטרך צורת הפתח שיכלוט טפח מארכה, ואיך יתכן להצריך כן, ועוד דבלישנא דניתרת נמי מתפרש שהסוכה הגדולה ניתרת ע"י צורת הפתח כמו ע"י טפח

צורת הפתח, וע"כ דהצורת הפתח מדרבנן, (וע"ע ד' ב' בדרי' יעקב), וכ"ש אי צורת הפתח הוא מחיצה מדאורייתא אף בסוכה כמ"ש הרא"ש י"ט א', וכן מתפרש הלשון דואינה ניתרת, דר"ל ולענין מעשה אין להתיר אלא בצורת הפתח, דאל"כ הו"ל לומר דבריו אבריייתא גופה, שזה דין נוסף ואינה כהמשך להיכן מעמידו, ועוד ראי' מדאמר רבא בסמוך וכן לענין שבת ואי בעינן צורת הפתח מדאורייתא פשיטא, אם נימא דהצורת הפתח ע"פ כולה, וכמ"ש הרא"ש (מיהו יש ישובים על ראי' זו).

ולפ"ז נראה לפרש דברי הר"ף כפשוטן דאמר רבא דיש להחמיר דאע"ג דאיכא דופן טפח או ד"ט מ"מ בעינן נמי צורת הפתח ע"פ כולה מדרבנן, וס"ל להאי לישנא דניתרת נמי בצורת הפתח לחוד, [ועי' לק' סק"ז] אבל לא בדופן טפח לחוד, וה"ק אע"פ שעשה הטפח כתיקונו אין להתירה למעשה עד שיעשה צורת הפתח על השאר, וכיון דע"כ צריך לעשות צורת הפתח וזה מהני גם בלא הטפח, א"כ נמצא דלא איכפת לן בהאי טפח אם ישנו אם לאו, ומ"מ אין קו' ע"ז מהברייתא כיון דהברייתא עיקר הדין מדאורייתא אשמועינן, ואפשר דנפ"מ לענין דיעבד דאי לית ל"י צורת הפתח לא ליבטל ממצות סוכה כיון דכשרה מדאורייתא, א"נ להאי לישנא דברי רבא תקנה מאוחרת דס"ל שאין ראוי להתיר פרוץ מרובה דאתי לידי מכשול (עי' שו"ע סי' תר"ל ס"ה בהגה, ועי' ירו' בפרקין כל אל"ן מליא לענין משא ומתן הא להורות אסור להורות), ולפ"ז לא נחית רבא לנדון דאותו טפח היכן מעמידו דמודה דנפ"מ בזה לענין דיעבד דלית ל"י קנה לצורת הפתח, [ואף דדברי ר"ס נמי מדרבנן וכמש"כ לעיל, מ"מ בזה יכול לתקן בקל דמאי נפ"מ ל"י היכן מניח הטפח, א"נ דינ' דר' סימון חמיר טפי דמדרבנן פסלו סוכה העשוי' בע"א, כיון שמסרו תקנת טפח בצורה זו, והכי

שוחק, ומנ"ל לחדש להתיר כולה ע"י צורת הפתח של ד' או אפי' של ז' טפחים, וגם בסברא צורת הפתח גרע דבשלמא דופן ד' טפחים מיחזי כתחלת מחיצה, אבל צורת הפתח אינה נראית כתחלת מחיצה להתיר חוצה לה ומנ"ל לדמוינהו, [ויש ליישב דאף הטפח שוחק לא חזינן ל' כמחיצה אלא לשיעור סוכה קטנה כדפרש"י, ושפיר מהני צורת הפתח על כל משך סוכה קטנה], וכן בסברת התקנה שהצריכו צורת הפתח יש להבין דבעינן צורת הפתח ע"פ כולה.

בדעת רש"י ותו' ושא"ר ז"ל בזה

וברש"י ותו' מבואר בהדיא דהצורת הפתח ע"פ כל הדופן, וכ"כ הרא"ש, וכ"מ ברי"ף לפי הרא"ש, וכן יש ללמוד מסתמות דבריו, וכ"נ דעת ר"ח וש"פ שסתמו בזה, ומוכח מזה דצורת הפתח לא מהניא בדפנות סוכה וכמ"ש הר"ן, אבל בריטב"א הנדמ"ח כ' בשם תו', שהק' על פרש"י דאי בצורת הפתח ע"פ כולו מחיצה מעלייתא היא, ופי' מכח זה דעושה צורת הפתח ברוחב ד"ט וסגי בהכי להתיר כולה, וכ"כ בהגמ"י בשם ראבי"ה עיי"ש וכ"ה במרדכי בשמו, וכ"מ בעיטור עיי"ש, והנה משה"ק דצורת הפתח מחיצה מעלייתא היא כבר תירץ הר"ן דה"נ אשכחן דבעינן מחיצות הניכרות בסוכה, אע"ג דלענין שבת הוי רה"י, [וכן מבוי מפולש ופסי ביראות], וגם נראה דצורת הפתח גרע מעמוד וכדחזינן דס"ד דאביי להכשיר בעמוד, אע"ג דצורת הפתח נראה שה' פשוט לפסול, ועוד דצורת הפתח חשיב שפיר ניכרות, ועדיף מנעץ קונדיסין על שפת הגג, לענין סברא דניכרות, וע"כ שאם באנו לפסול צורת הפתח בסוכה אינו מטעם דבעינן מחיצות הניכרות, אלא דדפנות הסוכה לאו מדין מחיצה נאמרו אלא מדין סככה, כדדרשינן להו מבסוכות ומלמחסה ולמסתור, דענין סוכה הוא ע"י דפנות סביב, [ע"י לק' ב' בדר' יאשיה ובתו' ותו' הרא"ש כאן], ודין צורת הפתח הוא מדין הפסק

ומחיצה, דניכר שיש כאן רשות אחרת, אבל אינו גודר את הסוכה להיות כבית, (אדרבה כיון דזהו פתחה אכתי צריך לעשות דפנות בשאר רוחות), וזהו לשון דפנות בסוכה ולשון מחיצות בשבת, כיון דבסוכה בעינן דפנות דוקא, [והיינו נמי דמהני דו"ע בסוכה, אע"פ שאין הסוכה מובדלת מסביבותי' ע"י הדפנות, ובשבת כה"ג הו"ל כפרוץ למקום אחר, ע"י לעיל ס"א ס"ק כ"ג], מיהו צ"ע בטעמא דמהני פ"ת אע"ג דמהני מטעם פתח כמ"ש תו' עירובין צ"ד ב', וברש"י ה' ב' כ' דזה נלמד מהלכתא דגוד, וצ"ע בזה, והיינו נמי טעמא דהוצרכו לבאר דדופן סוכה כדופן שבת, כיון שהם משמשים שני ענינים, וצ"ע בזה, ומ"מ למדנו דעת רש"י ותו' והרא"ש כהר"ן דצורת הפתח לא מהני בסוכה, וכ"נ דעת ר"ח ורי"ף, [וע"י לק' סק"ח דלהרא"ש פסולה רק מדרבנן], וע"י ס"ק כ"א דעיקר נראה דלכו"ע פסולו מדרבנן.

דעת הר"ן דסגי בעו"ה בשיעור ז"ט

ברם מדברי הר"ן נראה דמפרש צורת הפתח דסוגיין עד שיעור סוכה קטנה, שכ"כ בהדיא בלישנא דצריכה נמי צורת הפתח דהיינו עוד צורת הפתח ברוחב ד"ט, וכנראה פי' גם מש"כ רש"י על פני כל הדופן כולו כו' במקצוע כנגדו כו' דר"ל בשיעור סוכה קטנה, [מיהו בראבי"ה מבואר דדעת רש"י כמש"כ], ויותר נראה דס"ל דל"ב פליג, ונראה דהכל לשיטתו דלר' סימון ליכא דין טפח בעשוי' כמבוי, ומ"מ סגי בפס ד' משום דסגי בשיעור סוכה קטנה והשאר ניתר בפרוץ מרובה, וכמש"כ לעיל סק"ד עיי"ש, וכיון דבעיקר הדפנות לא בעינן טפי מז"ט, אין להצריך בדופן שלישית צורת הפתח ע"פ כולה, ומה"ט נתקשה בדעת הרמב"ם שהצריך צורת הפתח בעשוי' כמבוי, דהא כבר איכא דופן ז', ונדחק לחלק בין דופן ז' בלא לבד דאז לא בעינן צורת הפתח, והכא דאיכא רק פס ד' בעינן צורת הפתח, וגם בזה נראה דעתו

ז"ל דבעינן רק צורת הפתח של ד"ט, אבל למש"כ בדעת תו' וש"פ נחא בפשיטות, ועי' להלן, [ולק' ס"ק י"ט נתבאר בע"א ועיקר].

ויש לתמוה לדעת הר"ן דבכמין מבוי בעינן דופן שלימה, וצורת הפתח אינה מועלת בסוכה, א"כ מ"ט דרבא לישנא דאמר וניתרת נמי בצורת הפתח, ודוחק לומר דלפי האי לישנא ס"ל לרבא כרב יהודה, דלית לן למעבד בהני לישני פלוגתא נוספת אליבא דרבא, מיהו מצינן למימר דלכולהו לישני ס"ל לרבא כרב יהודה, אבל הר"ן לא כ"כ, וגם הי' ראוי לפסוק כר"י, אם רבא כותי' ס"ל, אבל למש"כ בדעת תו' וש"פ דלכו"ע מדאורייתא אף בכמין מבוי סגי בטפח, נחא, וכ"נ מסתמות הגמ' דנקט סתמא לישני דרבא אכמין גאם ואכמבוי בלא ביאור בהדיא (להמפרשים כן), וש"מ דכולהו חד דינא אית להו מדאורייתא, [שו"ר בריטב"א שפירש אף לישנא דניתרת נמי בצורת הפתח דמ"מ בעינן טפח ולפ"ז נחא קצת, ומ"מ צ"ע, ואף הר"ן נזהר בלשונו ולא הזכיר האי לישנא עי"ש, ועי' לק' ס"ק י"ח י"ט ל"ה].

נמי מוכן דמסתבר למימר שלא הצריך רבא צורת הפתח אלא בדופן שהקלו בה בטפח שוחק, [ובפרט להר"ן גופי' דס"ל גם דסגי בצורת הפתח ד"ט דאיכא ב' הטעמים], אבל למ"ש בפ"י רש"י ותו' והרי"ף אין שום מקום לעקור הגמ' מפשטה, דכמפורש בהדיא דבכל גווי צריך צורת הפתח, ע"פ כולה, נוסף לתיקון שבעומד מועט, וצ"ע ברא"ש שכ' דמסתבר טפי למימר שלא הצריכו צו"ה ככה"ג דאיכא דופן ז', ואפשר דקשיא לי' למימר שיהא הנדון שוה בשניהם, וכיון דבסברא ס"ל דבכמין גאם פשוט יותר להצריך צורת הפתח, ולא מצינו בגמ' שני נדונים לכך נחא לי' לפרש הגמ' בכמין גאם לחוד, ודוחק, וגם לא משמע דטעמו משום פסל היוצא, וצ"ע, ועי' לק' סק"ח, [ועי' לק' ס"ק ט"ו נתפרשה כוונתו דס"ל לדינא דבעשוי' כמין גאם סגי בדופן ז' בלא צורת הפתח עי"ש], ומ"מ לענין הלכה כתב הרא"ש כהרי"ף והרמב"ם דגם בכמין מבוי צריכה נמי צורת הפתח, ועוד נתבאר בכ"ז לק' ס"ק י"ז ועוד.

בסוכה העשויה כמבוי אי בעי צה"פ

ולכאוי נראה דלהמצריכים צורת הפתח ע"פ כל הדופן הדבר פשוט דדברי רבא קיימי בין בעשוי' כמין גאם בין בעשוי' כמבוי, חדא דסתמא דתלמודא הכי ובלא הכרח גמור אין להוציא הדברים מפשטן, ועוד דגם בסברא עדיף טפי צורת הפתח ע"פ כולה מדופן ז' ופרוץ מרובה, ועוד דהו"ל לרבא לאשמועין בכמין גאם דניתרת נמי בפס ד' דאין זו סברא פשוטה כיון דהפרוץ מרובה בלא תיקון כלל, ובשלמא להסוברים דסגי בצוה"פ ד"ט נחא טעמייהו, דנראה להם דוחק בדבר דמה תועלת יש בהוספת עוד ד"ט כיון דכבר איכא ז' טפחים דופן גמור, ומש"ה מסתבר להו דרק להשלים ז"ט נאמר ד"ז, וכן לדעת הר"ן דבכמין מבוי לא נתחדשה ההלכה,

שם א"ד א"ר וניתרת נמי בעה"פ, בביאור מה המקור דסגי בעו"ה במקום טפח שנאמר בהל"מ

ז. שם איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת הפתח, יש לעי' מנ"ל לרבא הא, הרי נאמרה הלכה דדופן סוכה טפח, וצורת הפתח לא חשיבא דופן בסוכה בשתים כהלכתן, וא"כ מנ"ל דבשלישית מהני, וי"ל דס"ל לרבא דטעמא דטפח לאו משום דבעינן עוד דופן וסגי בטפח, דע"כ סתימת טפח אינה חשובה למחסה ולמסתור אלא דבעינן קצת סתימה גם ברוח שלישית, דלא להוי פרוץ לגמרי בשתי רוחות, ולענין זה סגי בצורת הפתח, אבל אין נראה לומר דהא דסגי בטפח היינו משום דהפרוץ הנשאר מיחזי כפתח, דכשאין קנה כנגדו לא מיחזי כפתח, וגם עדיף לחיים ואפי' אין בהם טפח, ועוד דא"כ עשוי' כמבוי עדיפא טפי דחשיב טפי כפתח,

מחיצה מעלייתא והכא קמ"ל דסגי בצורת הפתח ברוחב ד"ט או ז"ט, אכתי אמאי איצטריך רבא לאשמועינן דניתרת נמי בצורת הפתח פשיטא כי היכי דהויא מחיצה בשאר דפנות ה"ה בדופן שלישית, דמ"ש מחיצת צורת הפתח ממחיצת עומד גמור, וגם מ"ט דאיך לישנא דפליג בהכי, ולפמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"ב סק"ח דצורת הפתח לא חשיב כעומד גמור להתיר פרוץ הסמוך לו אף במחיצות דשבת, כגון שעשה צורת הפתח על ב' אמות ונשאר פרוץ אמה אחת, לא דיינינן לי' כסתום ע"י הב' אמות, ונימא דהעומד מרובה על הפרוץ, דההלכה שנאמרה בצורת הפתח היא דצורת הפתח מתרת כמו עומד מרובה, וכאילו כבר כלול הפרוץ ג"כ בתוך הפתח, שהרי גם הפתח פרוץ, ולא שייך לראות את הפרוץ בלא צורת הפתח כפרצה במקום גדור, וכדחזינן נמי שאמרו במתני' שם ט"ו ב' דהפרוץ המועט מותר מפני שהוא כפתח, עיי"ש הדברים באר היטיב, והוכיח כן מדברי הראשונים ז"ל, (וצידד שם דאפשר דמדאורייתא מהני) ולפ"ז ניחא דשפיר איצטריך רבא לאשמועינן דסגי בצורת הפתח על שטח מועט להתיר את כל הפרוץ, ואפשר דהטעם משום דצורת הפתח היא ד"ט ומהניא כטפח דאורייתא, ולל"ב באמת לא מהניא מה"ט דצורת הפתח אינה כתחלת סתימה אע"ג דמהניא למהוי מחיצה בדוכתה, ומכאן הוכחה לדברי אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה שם.

שם ר"א אשכחיה כו' דקעביד טפח שוחק, האם גרס"י טפח שוחק, או טפח לחוד

[שם גמ' דקא עביד טפח שוחק, בהגהות הגר"א מחק תיבת שוחק וכנראה זה ע"פ מה שפירש בדעת הרי"ף דלא מצריך רבא צורת הפתח אלא בעשוי' כמבוי [כן כמדומה ראיתי כתוב בשם ספרי אמרי נועם להגר"א], וא"כ מאי שייטי' דטפח שוחק, דאי כריב"ל פס ד' בעינן, ואי כרב יהודה בטפח סגי, מיהו

וכדחזינן בדין לחי דמהני למבוי ולא לשתי מחיצות דעריבין, וכמו שהוכיח מרן זללה"ה עירובין ס"ח סק"י מדברי התו' שם ח' ב', ובשמעתין מחמירין טפי בעשוי' כמבוי, וכן מהא דהצריך פס ד' ופס ז' מבואר דהטפח הוא מדין דופן אלא דא"צ שיהא סתום כולו [שו"ר בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב סק"ה].

אם צוה"פ ע"פ כל הדופן הוי דאורייתא

ויש לעי' למאי דמפרשינן דבעי צורת הפתח ע"פ כל הדופן אם זה מדאורייתא, (להאי לישנא היכא דליכא טפח), או"ד כיון דשרינן תחלת סתימה, וגם צורת הפתח חשובה מחיצה, א"כ חשיבא מחיצה אף בד"ט לחוד, ורק מדרבנן הצריכו ע"פ כולה כדהצריכו טפח שוחק ופס ד', וה"נ צורת הפתח דוקא ע"פ כולה, ומסתברא דמדאורייתא בעינן דוקא ע"פ כולה דאין לך בו אלא חידוש, והרי לאיך לישנא אף ע"פ כולה פסולה, [שו"ר ברא"ש י"ט א'] סל"ד שכ' דמדאורייתא לכו"ע סגי בצורת הפתח עיי"ש, ועמש"כ בזה להלן סק"ח דס"ל דבכל הדפנות סגי בצורת הפתח מדאורייתא וא"כ אין מזה רא' לנד"ד], והטעם משום דצורת הפתח לא מיחזי כתחלת סתימה לפרוץ שחוצה לו, ואינו מתיר אלא את הפרוץ של הפתח שבו, ומה"ט כ' אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בעירובין ס"ב סק"ח דצורת הפתח אינו מתיר בעומד מרובה אף במחיצות שבת [ועי' להלן דכ"מ משיטת הראב"ה ודעימי'], וכעת ראיתי בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק כ"ב שהוכיח מדשרי רבא להאי לישנא צורת הפתח בשלישית, ש"מ דפסול צורת הפתח בסוכה מדרבנן עיי"ש, ועי' לק' ס"ק כ"א בזה.

בשיטת הראב"ה דצה"פ מהני בדפנות סוכה

יש להקשות לשיטת הראב"ה שהובא בהגמ"י ובמרדכי וכ"ה בריטב"א בשם תו', עי' לעיל סק"ו, דצורת הפתח הויא

לדעת הרא"ש תיקנו מדרבנן לפסול צורת הפתח בסוכה, ונחלקו לישני אליבא דרבא אם בשלישית אוקמוה אדאורייתא, [ולפ"ז נחא טפי הא דס"ל להרא"ש שאין להצריך צורת הפתח בכמבוי, דאם איתא דבעינן נמי צורת הפתח לא הו"ל להחמיר כולי האי ולהצריך דופן ז', שהרי צורת הפתח מחיצה גמורה היא, ומש"ה מסתבר דתיקנו דופן ז' שלא להצריך כלום בנשאר, ועי' לעיל סוסק"ו ולק' ס"ק ט"ו י"ז נתפרש], ועי' ס"ק כ"א.

ז' א' דופן סוכה כדופן שבת כו' ביאור הברייתא ובדין עומד מרובה בדפנות סוכה

ז' א' דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא כו', גבי דופן שבת תנן עירובין ט"ו דעושינן לחיים בדבר שיש בו רוח חיים ומקיפין בכלי בהמה, וכן מפורש שם בברייתא בגמלין באוכפות בעביטין בשליפין בקנים בקולחות, ונראה דג"ז בכלל כונת התנא דדופן סוכה כדופן שבת [ואתא כר"י לק' כ"ג א'] וכן מחיצה של שתי או של ערב כמ"ש רש"י, והנה רש"י פירש ובלבד שיהיה שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים, וצ"ע מאי קמ"ל פשיטא, הא בשבת נמי קתני מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא כו', ואפשר דכיון דשרי בסיפא פרוץ מרובה הוצרך לפרש דובלבד שלא יהא כו'.

ולכאוי' נראה לפרש דה"ק דופן סוכה כדופן שבת דשרינן בסוכה כדשרינן בדופני שבת, דהיינו מחיצות עראי, ובהמה, וכלים, ושתי, או ערב, מיהו התם קתני ובלבד שלא יהיו פרצות יתרות על הבנין, ובזה לא שרינן בסוכה, דאין עומד מרובה מתיר בסוכה דבעינן עומד גמור במשך ז' טפחים, מיהו לבוד נמי מהני כעומד גמור, והיינו דקאמר דכל סוגי הדפנות כשרות, ובלבד שיהא סתום בתוך ג' דדוקא לבוד כשר, ואמנם מהא דהצריך ריב"ל לעיל פס ד' ומשהו אין להוכיח דעומד מרובה אינו מתיר, מדלא סגי לי' בד' בלא משהו,

לאו קו' היא דאפשר דמודה ר"י לדין טפח שוחק אלא דס"ל שיש לעשות גם בכמבוי טפח שוחק בלבד, (ושמא מחקו הגר"א בההיא דאב"י דבסמוך, והשומעים טעו).

שם א"ל לא ס"ל מר להא דרבא כו'

שם א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר רבא ונתרת נמי כו', בפשוטו צ"ל דלא שמיע לי' לרב אשי אידך דרבא, דאי שמיע לי', מאי מקשה לא סבר לה מר, מיהו למש"כ לעיל סק"ה בדעת הרי"ף דאף לל"ק ע"כ ס"ל דניתרת נמי בצורת הפתח, י"ל דס"ל לרב אשי דיש להכריע כשתי הלשונות נגד חד, ואהדר לי' דל"ב עיקר.

ברא"ש פ"א סל"ד בדין צוה"פ בכל דפנות הסוכה

ח. רא"ש פ"א סל"ד וי"ל דמיירי כשעשה צורת הפתח כו' וכיון דהו"ל צורת הפתח מדאורייתא סגי לה בהכי דבכ"מ צורת הפתח חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך כו', מהא דכ' רבנו הטעם דבכ"מ צורת הפתח חשיב כמחיצה מבואר דס"ל דצורת הפתח מתיר בסוכה בכל הדפנות מדאורייתא, דאי בשתים כהלכתן בעינן דוקא דפנות, אין הדבר פשוט להתיר בשלישית, מכח הא דחשיב מחיצה בכל מקום, [מיהו מ"ש בבה"ל סי' תר"ל ד"ה נעץ להוכיח כן מהא דס"ל להרא"ש דמהני בשבת צורת הפתח בכל הדפנות, זה אינו מכריע לנדון דידן, דשפיר י"ל דבסוכה מיהא דוקא בדופן שלישית מותר, וכדס"ל לרבא לאיכא דאמרי אליבא דהר"ן], ולפ"ז אין ללמוד מדבריו לשיטת הר"ן דצורת הפתח פסולה בסוכה, אין הדין בשלישית מדאורייתא, ד"ל דל"ב דרבא אף בשלישית לא מהני צורת הפתח מדאורייתא, וכמו שצדדנו לעיל סק"ז, ואפשר דאף להרא"ש לא מהני מדאורייתא בשלישית אלא בצורת הפתח ע"פ כולה, וכמש"כ לעיל סק"ז, דהרא"ש מפרש בגמ' כפרש"י, ונמצא

מרה"ר, וה"נ לא סגי בגדור רובא דמועיל מפני שע"י הפרדת הרוב סגי למיחשב רה"י, ואילו לסברת דירה דסוכה מסתברא דדפנות גמורות בעינן, ובמתני' עירובין ט"ו ב' קתני טעם ההיתר על הפרוך המועט מפני שהוא כפתח, וא"כ זה ממש כהנדון דצורת הפתח בסוכה, ומ"מ מהני לבוד כיון דזהו השיעור דחשיב פירצה, דהא בסדק משהו בוז"ט ודאי לא מסתבר לפסול, ואתאי הלכתא דלבוד לאשמועינן דכל פחות מג"ט כמשהו דמי, (ואפשר דמש"ה קתני כדופן שבת ולא כמחיצות שבת כיון דלא כל מחיצות שבת כשרות בסוכה ורק אסוגי הדפנות קאי וכמש"כ), וכ"מ בסוגיא בסמוך דפסי ביראות לא מהנו בסוכה וכן מבוי שיש בו לחי אע"ג דהוי רה"י מדאורייתא, [נכעת ראיתי בראבי"ה סי' תרכ"ה שעומד מרובה פסול בסוכה ולבוד כשר].

ולאמור מפורש בברייתא דבאותן דפנות דלא מהני עומד מרובה מהני לבוד, אפי' בקנים לחוד, ובאמת לא מצינו בגמ' חילוק בין דופן גמור לדופן שע"י לבוד, דדופן סוכה לגמרי כדופן שבת, ועי' להלן.

ט"ז ב' תוד"ה מהו, בביאור החידוש במחצלת, דאמרי' תרי לבוד

י. ט"ז ב' תוד"ה מהו, ותימה דהא נמי מילתא דפשיטא היא כו' ושמא ס"ד כו' יש לעי' הא נמי תנינא מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה עירובין ט"ז ב', ומה שתירצו תו' דמיירי בשיירא צ"ע דאקנים נמי קתני התם בשיירא דיברו ואפ"ה קתני דופן סוכה כדופן שבת, וכנראה פירשו דרך לענין שתי חידשו דדופן סוכה כדופן שבת והיינו דקתני ובלבד שלא כו' דמשמע קנים ולא חבלים, מיהו לפ"ז קושטא הוא דערב גרע ולא רק ס"ד, שו"ר במהרש"א ע"ד תוד"ה בפחות, ולכאור' נראה דאיצטריך לאשמועינן במחצלת מפני שבסוכה בעינן דפנות וא"א

דהתם שאני דשרינן עי"ז כל הדופן הפרוך, ושפיר י"ל דבעינן דופן גמור של ז"ט, שהרי הפרוך המועט שניתר בעומד מרובה אינו חשוב עומד לעשות עומד מרובה אף בשבת, אבל מבריתא לק' י"ד ב' נראה להוכיח כן דקתני אינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו או שנפרצה בה פרצה כדי שיזדקר בה גדי בבת ראש כו' פסולה, והיכי פסיק ותני דפרצה טפי מג"ט פוסלת בה, הא מיירי בסוכה ז"ט וא"כ אפי' נפרץ ג"ט אכתי איכא ד"ט עומד, וכיון דלא אתינן להתיר טפי מהמקום המוקף היכי פסיל לה בפשיטות, ומזה מוכח דכל שאינו לבוד אינו ניתר בסוכה, ואע"ג דאכתי איכא דופן עומד מרובה על הפרוך, והיינו דקמ"ל הבריייתא דאע"פ שמחזקת רו"ר ושולחנו, מ"מ פרצה ג' פוסלתה, דאילו בסוכה גדולה ליכא למסתם דפרצה ג' פוסלתה, דאחר דאיכא עומד ז' מתכשרא שפיר בעומד מרובה, אלא דאדינא דרישא מהדר דבעינן רו"ר ושולחנו, ואעפ"כ יש בה פרצה פוסלתה (ויש לדקדק מזה גם לסיפא דנסר דמיירי בסוכה קטנה דוקא, עי' מהרש"א שם), [ונכעת ראיתי בריטב"א דמפרש לה לענין סכך ודלא כפרש"י, ולשון ונפרצה בה פרצה משמע בדפנות כלשון פרצה בעלמא, מיהו ממ"ש רש"י סמוך לקרקע משמע שר"ל דתחת כל הדופן נפרץ דאל"ה ל"ל סמוך לקרקע הא כל שאין גובה י' פסולה, ונראה דכונתו רק להסביר שיזדקר הגדי וה"ה למעלה שהרי הגדי נכנס בג' על ג', וצ"ע, וכן יש לדקדק מדברי ר' אמי ט"ז ב', דהתם נמי לא איירי להתיר טפי מז"ט דאדרבא שיעור הכשר סוכה אתא לאשמועינן, וש"מ דאף בסוכה קטנה אי איכא ד' ומשהו אין, אי לא לא, [שו"ר שכבר כתב כן אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק כ"ג עיי"ש].

ומעמא דמילתא נראה דהוא מאותו טעם דפסלינן צורת הפתח וכמש"כ סק"ו, דבסוכה בעינן דפנות ולא סגי בהפרדה

הרא"ש דבבבלים איכא ג' לבודין, וזהו שדנו לחלק בין שתי לערב אבל אם הנדון אם אמרי' שני כוחות במחצלת אחת, זה נדון כללי ולא תלוי בשתי או ערב, והחילוק שבין שתי לערב בהיתר של שני לבודין היינו משום דבערב בעינן לעשות מחיצה, משא"כ בשתי דאיכא מחיצה במקומה והנדון הוא רק כמה אורך המחיצה, (עי' ד' ב') ודו"ק].

ויש לעי' בסוכה העשוי' כמבוי ורחבה ז"ט ונתן טפח שוחק באמצע אם גם בזה הוצרכנו לחידוש דלבוד משתי רוחות, לפי מה שבארנו להחידוש הוא מפני שהצדדים אינם דופן, מי אמרי' דהכא נמי הכתלים שבצדדים אינם דפנות לרוח שלישית, (דאי מקרבת להו לטפח ליכא הכשר סוכה), או"ד כיון דדפנות נינהו שפיר דמי, והכי מסתברא, דהחסרון במחצלת הוא מפני שאם נייחס הלבד לקרקע נחשבת סתימת הפרצה כאילו הוגבה הקרקע ואין ע"ז שם דופן, אבל כל שהסתימה היא בצורת דופן חשיבא שפיר סתימה ברוח שלישית, [ועמש"כ לעיל סק"ב], ועי' לק' סק"כ, (יש גם סברא איפכא דקרקע וסכך זהו סיום המקום הנצרך לגדרו, ולא חשבינן לה כגודרים) שו"ר בספר אאמור' (שליט"א) זללה"ה סק' י"ז עיי"ש.

שם גמ' פס ד' מתיר בסוכה, באיזה דופן איירי שני' או שלישית בפרש"י והר"ן

יא. שם גמ' אמר רבי אמי פס ארבעה כו', פרש"י מתפרש בפשוטו כפרתו' דאיירי בהכשר השתים דבעינן כהלכתן, ומ"ש השני ר"ל השני לו, דהפס הוא דופן אחד ומעמידו סמוך לשני, ואדרבא עיקר כונת רש"י בזה לפרושי דעדיין אין כאן שתי דפנות, דלעיל ז' א' נקט סמוך לדופן על דופן הסוכה, ומפרש דהכא קאמר סמוך לדופן סתם, והריטב"א הבי' דכונת רש"י במ"ש השני לומר דאיכא ב' דפנות דעריבן, ונותנו סמוך לדופן (דאין חילוק לאיזה דופן, דשניהם נקראים שני

לייחס את סתימת הדופן לסכך או לקרקע, דאם נבאר בכל לבד שהמחיצה הנעשית מתייחסת לעומד שמשני הצדדין וכאילו נתקרב זה אצל זה, א"כ בכה"ג שהצד השני אינו דופן אלא תקרה או קרקע הי' מקום לומר דפסול לדופן, אי משום דע"י שמתקרב הסכך או הקרקע חזינן להו כפחותין מי' טפחים לענין סוכה, או בלא"ה דתקרה וקרקע אינם יכולים לשמש דופן (וכ"נ יותר), ואפי' נימא דכל לבד סגי בזה שצד אחד כסותם עד העומד השני, מ"מ בכה"ג הי' מקום לדון שאין לראות המחצלת כסותמת לכוון הסכך וגם לכוון השני, אלא אם המחצלת כסותמת לכוון הסכך חשיבא הקרקע כסותמת מלמטה עד המחצלת, דלא נייחס למחצלת סתימה לשני כוונים שונים, ובשבת לא איצטריך לאשמועינן דליכא נפ"מ אם הדופן גרם הסתימה או הקרקע, אבל בסוכה דבעינן דפנות איצטריך לאשמועינן דכל הסתימה מתייחסת למחצלת, והא ליכא למשמע מקנים כלל דהתם חשבינן כל קנה כסותם עד חבירו, ואין כאן לבד לשני כוונים, [ולא שייך לענין לבד משתי רוחות המוזכר עירובין ט' א'], ויתכן דאפי' אם חלק המחצלת לשתיים ברחבה דהו"ל כשני חבלים ג"כ לא חשיב לבד משתי רוחות, ואע"פ שכל מחצלת צריכה לסתום לכוון הסכך או הקרקע וגם לסתום האויר שבין המחצלות, מ"מ כיון דאויר שבאמצע מוקף מדפנות סוכה דיינינן שפיר דהמחצלות סתמו לכוון הסכך והקרקע, והאויר שבאמצע ממילא נותר דע"כ סתימתו מתייחסת לדפנות, ורק כשהאויר השני מתייחס לקרקע או לסכך הי' מקום לפסול משום דאינו דופן, מיהו יש לדון בזה, אבל מ"מ לא שייך לנדון דקנים, וגם לא למחיצות שבת וכמש"כ, [וימדברי התו' נראה שפירשו הנדון אי שרינן במחיצה כ"כ פרוץ שאינו נותר אלא בשני לבודין, ולא משום דבעינן למימר שני לבודין במחצלת אחת, אלא במחיצה אחת, וזהו שכ' בתו'

שם תוד"ה בפחות, בדברי התו' מ"ט בע"י דווקא פס ד' ולא סגי בפחות ובמהרש"א

שם תוד"ה בפחות, ותימה ל"ל כו', למאי דמפרשין דקמ"ל דשיעור משך סוכה קטנה ז', לכא' עדיף טפי למיתני לישנא קלילא דנדע מזה שיעור סוכה ולא נחית לדיני דפנות כלל, [ולא דמי לההיא דעירובין שהק' תו' דהתם אין חידוש אחר בדבריו, וע"כ שבא להשמיענו דווקא כך, דהא פשיטא שבט"ו צריך למעט ה'], ועוד דדין לבוד פשוט הוא ולא איצטריך לאשמועין, ובפרט שהוא מפורש בברייתא לענין סוכה, ובתו' הרא"ש אמנם סיים ע"ד התו' ולי נראה דעיקר מילתו דר"א להשמיענו שיעור משך סוכה ולא חש לדקדק בעשיית הפסים ונקט פס ד' ומשהו וממילא ידענא דבשנים קטנים סגיא עכ"ל, [וכ"נ הטעם במחצלת שנתקשו לעיל בתוד"ה מהו דלא נוסף חידוש בג' פסין, מיהו בתו' הרא"ש נראה שלא תירץ כן במחצלת, וטעמו משום דהתם אתי לאשמועין דמהני תרי לבודין וכמשנ"ת בדעת תו' לעיל סק"י, אבל הכא מיירי במשך סוכה, מיהו ע"י לעיל סק"י כתבנו לפרש דאפשר דעיקר החידוש הוצרכנו במחצלת אחת], וגם מהא דמפרשין בגמ' החידוש דוקא במשך סוכה מוכח דאין כאן חידוש בדיני לבוד דאם לבוד פסול הול"ל דאשמועין דפס ד' מיהא כשר, או דקמ"ל הא גופה דלבוד פסול, א"ו אין בדבריו חידוש בדיני לבוד בסוכה

במהרש"א ביאר תירוצם דר"א נקט דבריו לכו"ע, דלריב"ז בעינן דוקא פס ד', ואף דלא קיי"ל הכי לא נחית לפלוגתא ונקט מחיצה המועלת לכו"ע, וכ"נ מלשון תו' הרא"ש שכ' וי"ל דאיכא מ"ד כו', וצ"ע דהא ריב"ז נמי שרי עד סאתים וא"כ מנ"ל למיעבד פלוגתא דילמא הברייתא דדופן סוכה עד ב"ס מיירי ואתיא ככו"ע, דהא כדופן שבת קתני וכל חד כדאית ליה, וביותר קשה דהא בסוכה קטנה מיירי דכשר לכו"ע בשתי או

אלא תיבת שני מיותרת להשמיענו שכבר יש שנים), וחלק עליו, ולפי פירושו יש להקשות מנ"ל דשיעור משך סוכה קטנה ז' דילמא סגי בהכי בדופן שלישית, אבל אורך הסוכה הוי טפי מז', ויש ליישב, אבל עכ"פ ודאי שאין להשמיע שיעור משך סוכה בכה"ג.

והר"ן פי' דאיירי בסוכה העשו' כמבוי, ונראה דלשון מתיר בסוכה קשיא ליה, דמשמע שעל הפס המתיר מיירי ואילו בדופן שניה אכתי צריך שלישית, [מיהו לאו קו' היא, דה"נ לא הזכיר הדופן השני וממילא מובן דאינה ניתרת בדופן אחד, והיינו דפריך מאי קמ"ל, שהרי לא ביאר כמה דפנות יש, מיהו הא גופא דחיקא ליה להר"ן], ויש לתמוה א"כ מאי פריך מאי קמ"ל שפיר קמ"ל כדר' סימון ודלא כרב יהודה, ועוד דהו"ל לאתויי למימרא זו לעיל ז' א', ועו"ק מאי קאמר דמוקים ליה בפחות מג' סמוך לדופן, יכול להעמידו באמצע ג"כ, שהרי יש עומד חשוב, ותרי לבוד אמרינן, ועו"ק דלמה לי ד' ומשהו, נהי דמצרכינן ד' להוי עומד חשוב, אכתי בד' באמצע סגי, ואין לומר דמיירי בסוכה גדולה דא"כ לא אשמועין שיעור משך סוכה, ודוחק לומר דאשמועין מדסגי בשיעור ז' ש"מ שזהו השיעור בעלמא, וגם מדברי הר"ן ל"מ כן שהק' לשמועין בטפח שוחק באמצע, ומשמע דבסוכה קטנה מיירי, מיהו ע"כ שבקי' דאיהו דחיק ומוקי אנפשי' דכונתו לשמועין בטפח שוחק ולימא ומניחו פחות מג' לדופן זה ופחות מג' לדופן זה, (ואי אמר טפח שוחק מתיר בסוכה ולא הי' מפרש דבריו, באמת הי' ראוי לפרש כונתו בדופן שלישית) אבל השתא מיירי בסוכה גדולה, [ולק' סק"כ נתיישב עי"ש בדברי הריטב"א], ומ"מ אכתי קשה משה"ק דשפיר אשמועין כדר' סימון, וי"ל דא"כ הו"ל לפרש דבריו דמיירי בעשו' כמבוי, ומזה הבינו בגמ' דלא זוהי כונתו להשמיענו, ומ"מ פירושו דחוק ודברי הגמ' מתפרשים כפשוטן כדפרש"י ותו'.

החידוש דלבוד פשוט הוא כדקתני בברייתא, [והא דקשיא לשמעינן חידושא דלבוד בדר' אמי, בזמן שבההיא דמבוי לגודל הפשיטות אין טעם כלל להקשות מלבוד, היינו משום דהכא מסתמך על דין לבוד בפס ד'], ודוקא בדר' אמי הקשו מפני שבא להשמיענו הכשר סוכה לומר דבפס ד' ומשהו סגי למצות סוכה, מש"ה קשיא להו דהו"ל לאשמועינן דבפחות מזה סגי, (ומשה"ק לעיל ז' א' בקנה פחות מטפח היינו משום דסגי בקנה אחד במקום הטפח ופשוט).

בירושלמי בפרקין

ויעזי בירו' בפרקין דר' יוחנן מצריך עומד ד' כדי להתיר בעומד מרובה דפחות מכאן לא חשיב, והק' לו מקנה קנה פחות מג"ט, ויתירין דלבוד כסתום דמי, וכנראה הק' מהא דלבוד עבד עומד מרובה לפרוץ שסמוך לו, דאל"ה לק"מ, דודאי לבוד עדיף מעומד מרובה, ואפ"ה משני דע"י לבוד נעשה כעומד חשוב דכסתום דמי, וש"מ דלבוד בכל מקום כמחיצה גמורה.

ז' א' ויתירה שבת על סוכה כו' הכוונה בזה לקולא דשלישית טפח

יב. ז' א' ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה נתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ משא"כ בסוכה, בפשוטו מתפרשין ד"ז על הקולא דבסוכה שלישית אפי' טפח, וכ"ה בהדיא בפר"ח הנדמ"ח, שהרי ברישא קאמר דדופן סוכה כדופן שבת, ועוד חמיר מיני' להצריך לבוד דוקא, ע"י לעיל סק"ט, ולא יתכן שיסתום בסיפא דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה, דאפי' אם הכונה על הנוסף על ז' טפחים מ"מ ליכא למסתם הכי כיון דאיירי על עיקר הדין דדופן סוכה, ולא חזר בסיפא לדון בע"א, ועוד דאכתי הו"ל לאשמועינן נמי הא דיתירה שבת בשלישית דבעינן עומד מרובה, ועוד יש לדקדק מקו' דאביי דבפשוטו מייתי לה דאהא גופא דקאמר וכן לשבת קתני ויתירה שבת,

ערב, [גם יש לדון דבסוכה כיון שהיא מקורה ולדירה עבידא לכו"ע כשר, ול"ע בזה, שו"ר בריטב"א הנדמ"ח ז' א' בשם תו' בזה עיי"ש] ולא משמע נמי דכונתם לומר דחידש ר' אמי דפס ד' מיהא בעינן עומד גמור בסוכה, דא"כ חידוש גדול אשמועינן לאפוקי מסתמא דברייתא, ולא הו"ל לתלמודא לפרש בדבריו החידוש דמשך סוכה, וגם התו' הו"ל לפרושי ולחלק בין קנה קנה לכל אורך הדופן או בז' דעריבן, וע"כ דכונתם כמ"ש מהרש"א, [ולמסקנתם אפשר דאף בערב כשר בשני פסין אלא דנקט אליבא דכו"ע, אם נימא דמהני בכה"ג דמחצלת], וע"י בספר מרן זללה"ה עירובין סי"א ס"ק י"ב דנקט ככונתם דבשתיים דעריבן בעינן עומד גמור של ד"ט דלא התירו מחיצות גרועות כ"כ בסוכה, וצ"ע, גם בגמ' לא הוזכר רמז לחילוקים בהכשר דלבוד, ובפשוטו לבוד כשר כמחיצה גמורה, ופס ד' לאו דוקא וכמ"ש בתו' הרא"ש, וכן בההיא דר' סימון ז' א' י"ל דאמנם סגי בב' קנים, ע"י להלן, [שו"ר בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק ט"ז בכ"ז עיי"ש].

וכעת ראיתי בראבי"ה הנדמ"ח סי' תרכ"ה באר היטב שלבוד כשר בכל הסוכה עיי"ש מ"ש בשמעתין וגם כ' שעומ"ר פסול בסוכה.

בהא דר' סימון ז' א' למה צריך טפח ופס ד' ולא סגי בפחות

נראה דבההיא דר' סימון ז' א' ל"ק להו ל"ל פס ד', וכן ל"ל טפח גמור יעמיד שני משהויין, דכיון דבא להשמיענו שלישית אפי' טפח היכא מנח לי', אין ראוי לשנות בשני פסין, ואע"ג דפס ד' נפיק משיעור טפח שהרי יש בו הכשר סוכה, מ"מ שריותא דידי' הוא מכח דשלישית אפי' טפח, וכמש"כ לעיל סק"ג, ואם הי' שונה דינו בשני פסין הי' מטעה בעיקר הכונה, שהי' מתפרש דהחידוש בעניני לבוד, וגם א"צ להשמיענו כלל

דאם הברייתא קתני לה על דין דשתי הדפנות, שמא הני גריעי דאינם מעיקר הכשר סוכה ולא אמרי' בהו מיגו, משא"כ דופן שלישית שנתחדשה בה הלכה דטפח גם בסוכה קטנה ובזה אמרי' מיגו, (ויש לדחות), ועו"ק דבאמת מנ"ל להתיר בסוכה פרוץ מרובה אם לא במה שנתחדשה הלל"מ, ועוד דא"כ אין לדבר קצבה ולא מסתבר כלל להתיר סוכה גדולה ע"י עומד ז"ט, וגם הו"ל לתלמודא לדון ולפרש בדבר, ומדסתים ש"מ שד"ז ידוע דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה, והיינו כפר"ח, וכ"מ מהשמטת הרי"ף, [וע"ע להלן דאפשר שהדבר מפורש בברייתא בעירובין דבסוכה נמי בעינן עומד מרובה].

אי לא מהני עומד בסוכה היכי מכשרינן פתחים בדפנות סוכה גדולה

ויש לעי' למש"כ לעיל סק"ט דבדופן סוכה לא מהני עומד מרובה, דהיינו דקתני ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט, וכדתניא י"ד ב', א"כ נמצא דבכל סוכה אפי' גדולה אסור שיהא שום פרצה בשתים כהלכתן ואפי' בצורת הפתח, דהא לא שמעינן שריותא באותן הדפנות, ומנ"ל לחלק בין ז"ט לסוכה גדולה, דלכא"ו מאחר דמפרשינן דפנות דקרא בעומד גמור א"כ יש להצריך בכל משך הסוכה דפנות, ולא משמע דכל סוכה גדולה משתריא בכ"ה ג רק מדין פסל היצא, וגם משכח"ל שאין הכשר סוכה כלל בשום מקום כגון שתים דעריבין ז' על ז' ואח"כ פרוץ כעומד הרבה עד הדופן השלישית ואי לאו שריותא דהשטח שביניהם אין שום מקום כשר, מיהו י"ל דגיטו וידו באין כאחד, דכיון שיתכשר השאר מדין פסל, מהני נמי לדין דופן, (וכמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה סוס"א בהוספה) ונראה דהבינו חז"ל דאחר שיש סוכה בדפנות גמורות הראויות לדירה, יכול להרבות פתחים בדירתו כרצונו, דאין מתבטל ע"י שם דירה (כ"ז שהעומד מרובה על הפרוץ), דשפיר עבד איניש דירתו באופן

זה שיש חלק צנוע המוקף בדפנות גמורות, ואידך משמש כעין אכסדרה וחצר, תדע שהרי אף בסוכה גדולה הרבה שיש לה שתים כהלכתן דפנות גמורות לכל האורך ושלישית טפח, אם הוא יושב במקצוע האחר אינו נראה כמוקף מחיצות כלל, ומ"מ סגי בהכי מפני שזה חלק מן הסוכה, וא"צ בזה לדין פסל אלא שזוהי צורת סוכה, [ואם נימא דפסול צורת הפתח ועומד מרובה בסוכה הוא רק מדרבנן הוה ניחא טפי, ואין להוכיח מלשון ובלבד שלא יהא כו' דמשמע דפסול זה ידוע, וכמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה שבת פ"י ס"ק דכל היכא דקתני ובלבד אינו בא להשמיענו האיסור, דהכי משמע לישנא ובלבד שיזהר מהאיסור הידוע, ולכא"ו הי' נראה מזה דפסול מדאורייתא, דיש לדחות דכיון דנקט בין קנה לחבירו והתם פסול מדאורייתא, שפיר קאמר ובלבד (כלישנא דמתני' עירובין ט"ז ב'), אבל מה שנלמד מזה דאפי' עומד מרובה פסול זה באמת רק מדרבנן ולק' ס"ק כ"א נקטנו כן לעיקר], ולמש"כ סק"ט דנדון דעומד מרובה ונדון דצורת הפתח שוין, א"כ כל היכא דמכשרינן עומד מרובה יש להתיר צורת הפתח, וכן מסתבר מן הטעם שכתבנו, ואפשר נמי דמהא גופא דלא מסתבר שלא יוכל לעשות פתחים בסוכה לכל ד' רוחות, הבינו חז"ל דבדופן ז' סגי, [וכ"נ ברש"י בשמעתין שזה דבר פשוט להתיר].

ולפ"מ שנת"ל דופן סוכה גדולה, לגמרי כדופן שבת, דמתכשרא נמי בעומד מרובה אלא דבעינן ז"ט עומד גמור, ונראה דכיון דשריותא דשאר בעומד מרובה הוא משום דיש בסוכה מקום מוקף דפנות גמורות הראויות לדירה, א"כ בעינן שיהיו שתי דפנות במקום אחד ולא סגי במה שיש במשך הסוכה עומד גמור של ז"ט אפי' במקו"א כיון דליכא שתי דפנות, (כ"ז אם נימא דהיינו מדאורייתא), מיהו למש"כ סק"ד דשתים כהלכתן לכו"ע היינו אף בעשוין כמבוי, ה"ה דסגי בשתי

ז', הלכך יש ללמוד מסתמות הדברים דמותו לעשות פתחים בכל הרוחות וכמש"כ, וגם הו"ל לתלמודא לפרושי טפי אם בכל סוכה פסול עומד מרובה.

בעירובין י"א א' דפנות הללו שרובן פתחים כו' אם מיירי לענין סוכה מבואר בזה דין עומד

ובעירובין י"א א' מייתנין ברייתא דקתני דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, שרובן ס"ד, אלא אימא שריבה בהן פתחים וחלונות ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, ומסתימת פרש"י והראשונים ז"ל שם משמע דאיירי בחצר, והא דנקט דפנות היינו משום דבא לדון על המחיצה עצמה, וכל שבא לדון על המחיצה עצמה מיקריא דופן או כותל, שהמחיצה (מלשון חציצה) זה רק פועל יוצא מכח הדופן, ולא שייך להתייחס עלי' לומר שריבה בה פתחים וחלונות וה"נ אמרי' דופן סוכה כדופן שבת, [מיהו עי' לעיל דאפשר דבדוקא קתני כדופן שבת כיון דלא כל מחיצות שבת כשרות בסוכה], ובעירובין י"ב א' ברוב דופן (ושם ה' א' לחי הבולט מדפנו של מבו), וכן דקדק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה מלשון מותר דבסוכה הול"ל כשרות, (ועכ"פ מותרת כדאמר ואינה ניתרת), [ולפממשנ"ת לק' ס"ק י"ג ע"כ דלדעת רש"י דפנות הללו מיירי בחצר דבסוכה כשר פרוץ מרובה, וכן לדעת ראב"ה שבמרדכי שכ' דסוכה א"צ קנה ע"ג א"כ לעולם הוי צורת הפתח, ודוחק הא דמוקי לה תלמודא בפיתחי שימאי].

ברם בתו' מנחות ל"ג ב' ד"ה דלית וברא"ש הל' מזוזה ס"א כ' בענין פתחי שימאי וכה"ג איתא בפ"ק דעירובין גבי סוכה, ומזה מוכח דמפרשי דפנות הללו דסוכה, [מיהו ק"ק דלפרש"י היינו באין הבית מקורה הא סוכה מקורה היא, וצ"ע, ועי' במרדכי בשם ראב"ה בזה], וכ"נ מדברי הרמב"ם פ"ד מה' סוכה

דפנות זו כנגד זו שיש בכל אחת ז"ט, והנה בשתים דעריבן, סגי בשלישית טפח אפי' אם הטפח רחוק, ומחובר רק לדופן של העומד מרובה, כגון שעשה שתיים דעריבן ז"ט ופרוץ ז' ועומד ח' והעמיד הטפח אצל העומד ח', ואע"פ שאינו מחובר לסוכה אלא ע"י עומד מרובה, משמע דסגי בהכי, וא"כ למש"כ אף בכמין מבווי יש להחזיר בכה"ג, כגון שעשה שתיים זו כנגד זו ז"ט ואחריהן פרוץ ד' ואח"כ עומד ה' והעמיד הטפח לרחבה אצל העומד ה' לרב יהודה, וכן פס ד' לר' סימון, ועוד יתבאר בזה בס"ד.

ועיקר הדברים דמהני עומד מרובה במה שנוסף לז' טפחים עומד גמור, לא מצאתי מפורש בשמעתין, דהא פס ד' דר"ס במקום דופן שלישית הוא, מיהו מלשון הברייתא גופה יש לדקדק כן, דקתני שיתירה שבת על סוכה דבעינן עומד מרובה, והא דסוכה לא מתכשרא בעומד מרובה הזכיר ברמז שאינו מוכרח, דהא קתני שלא יהא בין קנה לחבירו, וזה גם בשבת כן, כיון דקנה אין בו רוחב ג', אבל לפממשנ"ת הענין מיושב יפה, דכיון דבסוכה גדולה מז' טפחים שפיר מתכשרא בעומד מרובה, ובסוכה שארכה י"ד טפחים דין סוכה כדין שבת ממש, א"כ אין לשנות דין זה דבו' טפחים בעינן עומד גמור כיתירה סוכה על שבת, וגם אין לסתום ובלבד שלא יהא פרצה ג"ט, כיון דבסוכה גדולה מתכשרא בעומד מרובה אלא שרמז לנו התנא ממה ששנה משנה שאינה צריכה דובלבד שלא יהא כו' דבו' טפחים בעינן עומד גמור, אבל בברייתא י"ד ב' שפיר נקט התנא פסולה, כיון דקאי ארישא דקתני אינה מחזקת רור"ר ושולחנו, ומתפרש הסיפא דאפי' מחזקת כן בצמצום אם נפרצה בה פרצה כו' פסולה, ובפרט אם הסיפא דנסר דוקא בסוכה קטנה, דודאי ניחא דסתים לה שפיר וכמשנ"ת [ועי' לק' ס"ק כ"ד בזה] וכן בגמ' לא מצינו דבעינן במחיצות סוכה דוקא עומד גמור אלא בסוכה

הי"ב מדהעתיק כלשון הברייאא משמע דמפרש לענין סוכה, [ועי' לק' ס"ק י"ד] וכ"כ בסמ"ג בהדיא על לשון הרמב"ם בפ"ק דעירובין מוכיח סוכה שיש לה פתחים כו' [ועי' בהגהות הרא"ם על הסמ"ג שדקדק בזה וכוונת הסמ"ג מבוארת דרייק מקו' הגמ' עי' לק' ס"ק י"ד] וכ"נ במ"מ שם שכ' וכ"מ בעירובין פ"ק דסוכה ושבת שוין לענין זה, [וכ"נ כונת המגדל עוז, והיינו משום דמותבין ט"ז ב' מברייאא זו על ר"פ דאמר עומד כפרוץ מותר] ואם מפרש דפנות הללו דסוכה כונתו מבוארת, ובפר"ח הנדמ"ח באמת גרס כשרות במקום מותר, ולפ"ז הדבר כמפורש דלענין סוכה מיירי, וכ"ה סתמא דמילתא דבסוכה דיינינן על הדפנות, ובשבת על החצר או המבוי, כדקאמר התם מדברי רבנו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות, ובאמת גם לשון חלונות מיושב יותר בסוכה שהיא מקורה והוקפה לדירה, (ורב יוסף נקט בחצר כדאשכחן בברייאא לענין סוכה), וגם לשון הללו מיושב טפי בסוכה, (דאפי' אי מיירי בדפנות מיוחדות ככלי בהמה ושאר אופנים השנויים לק' שם, מ"מ אין נופל ע"ז לשון פתחים וחלונות אלא לשון פרצות כדקתני שלא יהיו פרצות יתירות על הבנין).

ולפ"ז מפורש בברייאא דמהני עומד מרובה בדפנות סוכה, וכ"מ מסוגית הגמ' שם דמהני צורת הפתח באותן דפנות ואפי' ברובן, למאי דקיי"ל דלא כרב, וביאור הברייאא דאע"פ שהצרכנו עומד גמור בשיעור משך סוכה ולא מהני צורת הפתח ועומד מרובה מ"מ לבתר דאיכא דפנות יכול לרבות בהן פתחים וחלונות, דאין איסור שיהיו פתחים וחלונות בדופני הסוכה כדמשמע מסתמא דברייאא דדופן סוכה כו' ובלבד כו' וכמש"כ לעיל, והיינו דקאמר דפנות הללו דהגדון בדאיכא כבר דפנות, (ואפשר דמש"ה קאמר מותר כיון דהגדון על הנוסף ולא לפסול את הדפנות הקיימות מיהו היינו דוקא בדאיכא

טפח דשלישית סמוך להם), ועוד דבדופן ז' פשיטא דפתח (שהוא ד"ט) פוסלה דהפרוץ מרובה, וע"כ דאיירי בדאיכא טפי מז', והיינו נמי טעמא דקתני שריבה בהן פתחים וחלונות לומר דאיירי בדפנות גדולות, וגם נראה דפתחים וחלונות הוי נתינת טעם להיתר, דאין זה חסרון בדירה אם רוצה להרבות לה פתחים וחלונות, ועוד נראה דמעיקר הא דאיצטריך לאשמועינן דמותר מוכח דדופן סוכה חמיר טפי דאל"כ הול"ל דופן סוכה כדופן שבת, והלשון מוכיח דשרייתא אתא לאשמועינן, [וכמש"כ לעיל דלשון ובלבד משמע שזה איסור ידוע, והחידוש הוא בהיתר, וגם לשון דפנות כו' מותר, מפורש כן], וכבר כתב כן אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בעירובין ס"ב סק"ב דלפי פ"י זה דברייאא בסוכה מיתניא יש לפרשה לבתר דאיכא שתיים כהלכתן בעומד גמור, והוכיח כן מהא דלפי' הר"ן לא מהני צורת הפתח בסוכה וא"כ מאי מיייתי מינה לדרב, (ולפ"ז יש להוכיח נמי מברייאא זו דעומד מרובה פסול בסוכה, מדקתני חידושא דעומד מרובה דוקא לבתר דאיכא דופן ז', הוכחה זו היא אליבא דרב דוקא, וכמש"כ דהא ברייאא שרייתא אתיא לאשמועינן).

והא דמותבין מהאי ברייאא לר"פ שם ט"ז ב' דקתני עומד מרובה על הפרוץ דוקא, ולא משנינן שאני סוכה דחמירא דאפי' עומד מרובה אינו מתיר בה בסוכה קטנה, היינו משום דע"כ שיעור עומד מרובה בסוכה גדולה מהלכות שבת גמרינן ל', שהרי לא נאמרה הלכה מיוחדת בסוכה בזה, אלא דמסברא אמרי' דפרוץ מועט מותר וגמרינן משבת דשיעורו בעומד מרובה, וכיון שכן ע"כ דשיעור שבת כדקתני בסוכה, וכ"ה למסקנא דקיי"ל כר"פ דה"ה דסגי בסוכה בעומד כפרוץ.

ודאתאן עלה מפורש בברייאא דעירובין שם דסוכה אינה ניתרת בפרוץ מרובה,

אפי' בדאיכא עומד ז', ובפשוטו משמע אפי' עומד גמור, וברייתא דסוכה מתפרשת בדופן שלישית כמ"ש בפר"ח, וכמשנ"ת.

בש"י רש"י דעומד היינו דכל ההיקף

יג. רש"י פירש שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה, דכיון דשתי רוחות פרוצות לגמרי, חוץ מטפח, א"כ אם יש פתחים בשתי הדפנות הו"ל פרוץ מרובה, ומבואר מדבריו דפרוץ מרובה נמדד לפי כל ההיקף סביב, דאם בסך הכל אין העומד בסוכה סביב מד' רוחותי' מרובה על הפרוץ בשבת אסור ובסוכה כשרה, ומבואר מדבריו גם דבעינן עומד מרובה בשתי הדפנות דאע"פ שהסוכה ככללה ניתרת בפרוץ מרובה, מ"מ לא מיקרו דפנות בפרוץ מרובה, וזהו שכ' בדפנות אפשר שיהיו פתח אחד או שתיים, והיינו שעדיין העומד מרובה על הפרוץ, דאל"כ אין להזכיר הרוחות הפרוצות כלל, ולמדנו לדעת רש"י שתי הלכות בעומד מרובה, א. דבכל דופן בעינן עומד מרובה באותו רוח, ובשבת דג' מחיצות דאורייתא בעינן עומד מרובה בכל דופן, ב. דבעינן שהרשות תהא מוקפת בד' רוחותי' בעומד מרובה על הפרוץ.

וכבר כתבנו בעירובין ס"ד סק"ב דכ"מ שיטת רש"י בעירובין בכמה דוכתי, שכ' שם ט"ו ב' בפלוגתא דפרוץ כעומד בהדיא וז"ל פרוץ כעומד כל ההיקף כולו עשוי כן, (ובפי' הר"י וברש"י על הרי"ף כתוב וכל ההיקף סביב עשוי כן), וכ"מ ברש"י שם ה' ב' שהחצר ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ אפי' נפרצו בה פרצות הרבה בד' מחיצותי' סביב ונשתתיר שם מן העומד עד שרבו עומדים על הפרוצות מותרות בלא שום תיקון, וכן פרש"י שם י"א א' חצר שרובה פתחים וחלונות, בד' דפנותי', וכבר הרגיש בזה בחידושי הר"ן הנדמ"ח שם וכ' דמודה רש"י דה"ה כל מחיצה מהג' מחיצות דאורייתא אם הפרוץ

מרובה בה אסור, אלא דאשמועינן דהרוח הרביעית אע"פ שא"צ מחיצה מצטרפת לשוויי פרוץ מרובה, וכן בההיא דדפנות הללו פרש"י שריבה בהן סביב סביב, [ונמזה מוכח דלא מפרש לה לענין סוכה, דהא ס"ל בסוכה דפרוץ מרובה כשר], ואמנם בסברא הענין מיושב להצריך שיהא עומד מרובה בכל ההיקף, אבל המחודש שבזה הוא לומר שתי הלכות בעומד מרובה, האחת דבכל דופן לעצמה בעינן עומד מרובה, והשנית דבכל ההיקף בעינן עומד מרובה, וזו לא שמענו, (דמשכח"ל עומד מרובה בכל ההיקף ולא בדפנות, וכן איפכא בג' מחיצות), וכן צ"ל לפרש"י דאליבא דר' יהודה דב' מחיצות דאורייתא מ"מ בעינן עומד מרובה בכל ההיקף, שיהא ארכן יתר על רחבן, ומהאי טעמא נדו הראשונים ז"ל משיטת רש"י בזה כיון דלא שמענו שתי הלכות, ועמש"כ בכ"ז בעירובין שם, ועי' בספר מן זללה"ה עירובין סי"א סק"ג מש"כ בדעת רש"י, והזכיר לפרש שם כמש"כ, ולפמשנ"ת הדבר מבואר ברש"י במס' עירובין, וכן עיקר בדעתו ז"ל.

נמצינו למידין בדעת רש"י דבשתיים כהלכתן בעינן דוקא עומד מרובה, והיינו אפי' בדאיכא עומד ז', דכל שהפרוץ מרובה לא מיקרי דופן כלל.

יעוי' בריטב"א הנדמ"ח שכבר דקדק על פרש"י, ופירש דפרוץ מרובה היינו דניתרת בשלישית אפי' טפח, ואף לרבא דצריכה נמי צורת הפתח מ"מ הנשאר פרוץ מרובה, וזה לשיטתו דסגי בצורת הפתח על רוחב ד"ט, ורש"י נדחק בזה משום דלישנא דקתני שהשבת כו' משמע דאכל מחיצות שבת וסוכה קאי ולא על דופן יחידית, (דאל"ה אף למש"כ בפרש"י הרי ע"כ טעמו מהא דסגי בשלישית אפי' טפח, ולמה לו להאריך הא בפשוטו ניחא בדופן ג', א"ו ניחא ל' לרש"י לפרושי סתמות הלשון על כל הדפנות).

וכן נקטו הט"ז והמג"א והמ"ב בדברי
הטוש"ע סי' תר"ל ס"ה כפרש"י עיי"ש,
ועי' לק' ס"ק ט"ו י"ט.

רמב"ם פ"ד הי"ב סוכה שיש לה פתחים רבים כו' בביאור דבריו ובכונת המ"מ

יד. רמב"ם פ"ד הי"ב סוכה שיש לה פתחים
רבים כו', במ"מ נראה דמפרש
דברי רבינו בפתחים עם צורת הפתח דוקא,
וע"ז קאמר דאע"פ שפרוץ מרובה על העומד
מהני הצורת הפתח להשלים, אבל בפתחי
שימאי לא מהני להתיר בפרוץ מרובה,
וחלונות צ"ל דמיירי בגבוהין י' דלא אשכחן
צורת חלונות דמתיר, אבל בגבוהין י' י"ל
דשריין מדין צורת הפתח, א"נ פרוץ מועט
מותר, וכנגד החלונות יש עומד מרובה,
(וערי"ו שכ' וכן הדין בחלונות הרבה דיש שם
היכר מחיצות משמע דמדמה חלונות לפתחים
בצורת הפתח וצ"ע), וכ"כ במאירי בדעת
הרמב"ם דאיירי בצורת הפתח עיי"ש, וזהו
שכ' במ"מ דהרמב"ם מפרש דהביריתא דסוכה
ניתרת בפרוץ מרובה היינו הא דסגי בשלישית
טפח, אבל בשתי הדפנות בעינן עומד מרובה
דוקא, או צורת הפתח, ואמנם מסתמות לשון
הרמב"ם משמע דמתיר אף בלא צורת הפתח,
דרך בסיפא סיים דאע"פ שיש לה צורת הפתח
בעינן עומד מרובה, מ"מ מעיקר הדברים נראה
כן דלא מסתבר להתיר פרוץ מרובה בלא צורת
הפתח עד עשר, וביותר מעשר לפסול אף
בצורת הפתח, וגם יש לפרש דומיא דמ"ש
רבנו בה' שבת שג"כ חילק בדרך זו, והתם
לא התיר פרוץ מרובה, ולפ"ז העתיק רבנו
ברייתא דדפנות הללו עירובין י"א א' נעי'
לעיל ס"ק י"ב] וכשינויא דמשנינן דדוקא
בפיתחי שימאי בעינן עומד מרובה, [ומ"מ
לשון רבנו שתום קצת דהו"ל לפרושי דדוקא
בצורת הפתח שרינן, כיון דנחית להעתיק
הברייתא דמיירי בפיתחי שימאי], וכ"נ דעת
הסמ"ג שכ' שד"ז מוכח בפ"ק דעירובין, וע"כ
היינו דצורת הפתח מתיר בפרוץ מרובה.

ברם אין הדבר מוכרע בדעת הרמב"ם דאפשר
דס"ל במחיצות שבת דצורת הפתח לא
מהני אלא לפרצה יותר מעשר אבל בפרוץ
מרובה לא מהני צורת הפתח כלל אפי' בפחות
מעשר, (וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה
בעירובין ס"ב סק"ו) ובסוכה פסק כברייתא ז'
א' דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה, וס"ל דלא
קיי"ל כברייתא דעירובין דלא שריא בסוכה
אלא עומד מרובה, ולכך העתיק דין הברייתא
דעירובין דמשוה סוכה לשבת, וסיים שאין
הדין כן כדקתני בברייתא דסוכה, א"נ מפרש
הברייתא לענין שבת ומפרש דבזה יתירה שבת
על סוכה כדקתני בברייתא, ולכך העתיק לשון
זה, ולפ"ז סוכה ניתרת בפרוץ מרובה אף
בשתיים דעריבן, (אם לא נחדש דכונת הרמב"ם
בכל הרוחות יחד, עי' ס"ק י"ג בדעת רש"י),
מיהו לעיל בה"ג הצריך הרמב"ם צורת הפתח
בעשוי' כמבוי אף בדאיכא דופן ז', אלא די"ל
דלשיטתו צורת הפתח לא מהני בפרוץ מרובה,
אבל מ"מ קשה אם נימא דכאן מכשיר אף
בלא צורת הפתח, ועי' להלן, וכ"ז בדעת
הרמב"ם, אבל הסמ"ג שהעתיק לשונו ודאי
כונתו בצורת הפתח וזהו שכ' כדמוכח
בעירובין, וכמ"ש בסמ"ג הל' עירובין דצורת
הפתח מתרת בכל הרוחות בפחות מ' (והיינו
בפרוץ מרובה), וזהו שחילק כאן בין פחות
מ' ליותר מ', וכ"ה בסמ"ק בהדיא סוכה שיש
בה פתחים וחלונות בעשר ניתרת בצורת פתח
אבל יותר כו'.

דברי המ"מ מבוארים דכונתו לפרש דברי
הרמב"ם כהסמ"ג והסמ"ק דאיירי
בצורת הפתח, וזה הי' פשוט לו בדברי
הרמב"ם, וס"ל דאף בשבת מהני צורת הפתח
פחות מ' לפרוץ מרובה, עמ"מ ה' שבת בזה,
וא"כ מבואר בדברי רבנו דסוכה ושבת שוין,
והא דקתני בברייתא שהשבת יתירה היינו
בדופן שלישית, אבל כאן איירי בשתי הדפנות
ובזה סוכה ושבת שוין, ומ"ש וכ"מ בעירובין
פרק ראשון דסוכה ושבת שוין לד"ז היינו

צורת הפתח, אף בשבת מותר, אם נימא כהמ"מ בדעת הרמב"ם דצורת הפתח פחות מ' מתיר בפרוץ מרובה, ולמש"כ נחא הדופן השלישית באמת נשאת פרוצה ברובה, ומ"מ ק"ק כיון דאיכא צורת הפתח ברביעית א"כ גם בשבת מותר, דפס ד' מתיר בחצר ברוח רביעית, וי"ל דאה"צ ותקנת צורת הפתח מאוחרת היא מדרבנן ולכך לא העתיק הרמב"ם הא דוכן לענין שבת וכמו שהשמיטה הרי"ף דליכא נפ"מ לבתר צורת הפתח, ואם נימא דצורת הפתח לא חשיב דופן, ולהרמב"ם דד' מחיצות דאורייתא למהוי רה"י, בעינן ג' מחיצות גמורות לבד הצורת הפתח, א"כ עדיין גם לאחר הצורת הפתח הסוכה אסורה בשבת אי לאו מיגו, נויש לעי' לפי' המ"מ מאי וניתרת נמי בצורת הפתח אם הכונה ברוח שלישית או רביעית דבפשוטו אין לשנות פי' צורת הפתח בין הלשונות, מיהו י"ל דהכא שאני דמתפרש במקום הטפח, מיהו אפשר דקאמר דסגי בצורת הפתח וטפח בלא טפח שוחק בפחות מו' ובלא פס ד', ולא עיינתי כה"צ בשיטה זו].

נמצינו למידין דעת הרמב"ם [לפי הבנת המ"מ והמאירי והסמ"ג והסמ"ק ועוד] דבשתיים כהלכתן בעינן דוקא עומד מרובה כמחיצות שבת, וצורת הפתח מתיר אף בפרוץ מרובה אם הוא פחות מ', מיהו דופן ז' בעינן דאין צורת הפתח מועיל לדפנות הסוכה, [זה מבואר מפ' המ"מ בהא דצריכה צורת הפתח ברביעית, וכן מעיקר הקולא דשלישית אפי' טפח, ואם נפרש דצורת הפתח בשלישית ע"פ כל הדופן, א"כ הו"ל ג' דפנות גמורות, וכן לשון הרמב"ם סוכה שיש בכתלי' כו' דבעינן כתלים ואח"כ פתחים, וכ"ש אם נימא בדעת הרמב"ם דבעלמא אין צורת הפתח מתיר בפרוץ מרובה, דודאי אין צורת הפתח נחשב דופן סוכה], מיהו אין הדבר מוכרע בדעת הרמב"ם דאפשר שכונתו להתיר אף בפרוץ מרובה, מיהו דוקא בדאיכא עומד ז', ומוקים

דמפרש דפנות הללו דסוכה, ובדף י"א א' מייתי מינה לרב יוסף, ובדף ט"ז ב' פריך מינה לר"פ דסבר פרוץ כעומד מותר, וזו גם כונת המ"ע וכמש"כ לעיל ס"ק י"ב עי"ש.

ויש לעי' בדברי המ"מ בה"ב שכ' דבדאיכא שלש דפנות גמורות ודאי א"צ צורת הפתח, היכי דמי אי בסוכה גדולה דאיכא פרוץ לבתר הדופן ז', א"כ מנין פשוט לי' ז"ל דא"צ צורת הפתח, הא בפשוטו דין פס ד' ולבוד כדין מחיצה גמורה, ומ"מ כיון שהשאר פרוץ בעינן צורת הפתח, [ומצינן למימר דהיינו מכח הברייתא דיתירה שבת כו' אבל לפ"ז הכל לפרושי טעמיה], והנראה מדבריו ז"ל שפירש צורת הפתח ברוח רביעית וה"ק דבעינן צורת הפתח בפתח הסוכה, דכיון ששאר המחיצות אינן שלימות בעינן נמי סתימה ברוח רביעית, והי' פשוט לו ז"ל דלא איירינן בצורת הפתח במקום שאינו פתח, וגם מדסתים הר"מ ולא פירש דאיירי בסוכה גדולה (ועי' לק' ס"ק י"ז שכבר הוזכר כן בריטב"א ובמאירי ובהשלמה ורמז לזה בבעה"מ, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק כ"ו דין כ' שכתב דמשמעות הרמב"ם בה"ב ג' דהצורת הפתח ברוח רביעית, וזה מתאים למש"כ בהבנת המ"מ, וכ"מ ממ"ש וצריך לעשות לה צורת הפתח מפני שאין לה ג' דפנות גמורות משמע שקאי על הסוכה ולא על הדופן השלישית, וכ"מ ממה שהזכיר קנה מכאן כו' ולא כתב להעמידו על הדופן טפח) ומשמע לפ"ז דאף בסוכה קטנה העשוי' כמבוי, מצריך צורת הפתח ברוח רביעית, אם התירה ע"י פס ד', וזהו שכ' שהרי פס ד' ומשהו בפחות מג' במקום דופן ז' הוא עומד וכל שיש לה ג' דפנות א"צ צורת הפתח ויש להחמיר כדברי רבנו כו', מיהו נראה דאף לפ"ד סגי בסוכה גדולה העשויה כמבוי בפס ד' סמוך לדופן ולכך הצריכו בכלן צורת הפתח, ולפ"ז מיושב נמי הא דחשיב דופן שלישית פרוץ מרובה, ולכאור' כיון דאיכא

לברייתא ז' א' בהכי, ומ"מ דעת הסמ"ג והסמ"ק והמ"מ והמאירי ודאי הכי הוא דאין פרוץ מרובה מותר אלא בדופן שלישית, [ואם סגי בדופן ז' במשך האורך או דבעינן ז' בדעריבן אינו מבואר בדבריהם ובמאירי הביא דעות בזה עיי"ש].

רא"ש ס"ח יתירה שבת כו' שהסוכה ניתרת בטפח כו' בביאור כונתו

מז. רא"ש ס"ח יתירה שבת על סוכה שהסוכה ניתרת בטפח כו' ואפי' יש בב' הדפנות פתחים הרבה כו', בדברי רבנו מבואר בהדיא בלשון הברייתא דהיתר בסוכה הוא בשלישית אפי' טפח, ויתכן שגורס כן, או שביאר כן בתוך הברייתא, ואם איתא דבשתי הדפנות נמי שרינן פרוץ מרובה כל היכא דאיכא עומד ז' א"כ יש חידוש בכל הדפנות בסוכה משא"כ בשבת, וכ"מ ממ"ש הרא"ש לעיל דהרי"ף השמיט הברייתא ומימרא דרבה כיון דליכא נפ"מ לבתר דעבדינן צורת הפתח ומזה מוכח דבשתי הדפנות אין היתר דפרוץ מרובה, וכבר נתבאר לעיל ס"ק י"ג דעת רש"י דבשבת בעינן עומד מרובה בכל ההיקף סביב, ורבנו העתיק פרש"י, אבל אפשר דלא ס"ל כדעת רש"י גם במחיצות שבת, אלא שהבין דכונת רש"י לבאר מפני מה חשיב עומד מרובה דשבת היפך ממחיצת טפח, וע"ז פירש דכיון דסגי בעומד מרובה בכל דופן, א"כ הפרוץ מרובה בכל ההיקף ע"י שעושה בשלישית רק דופן טפח, משא"כ בשבת דלעולם העומד מרובה בשטח הג' דפנות, וס"ל דרוח רביעית אינה מצטרפת כלל, ולא ניחא לי' לפרש כפשוטו דהכונה ברוח שלישית דלשון שהשבת אינה ניתרת ניחא טפי לפרשו על המקום המוקף כולו, ודומיא דסוכה, ולמ"ש הרא"ש בהל' מזוזה דדפנות הללו דקתני בעירובין י"א א' מיירי בסוכה א"כ הדבר מפורש בברייתא, ע"י לעיל ס"ק י"ב.

ולפ"ז מ"ש רבנו פתחים הרבה אין הכונה שהם רוב בדפנות אלא הרבה פתחים שע"י כך נעשה ההיקף פרוץ רובו, וגם בדברי הרמב"ם אפשר שהבין כן, ולפ"ז פירש כונתו בפתחים בלא צורת הפתח אלא דהפרוץ מרובה בכל ההיקף, ולא באותו דופן, וד"ז הי' פשוט בתכלית שאין פרוץ מרובה מותר בב' הדפנות, והרי ברש"י הדבר מפורש וכמשנ"ת שיטתו ממס' עירובין, ויש לפרש דברי הרא"ש כפרש"י, שו"ר בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה שכ' דמשמע דעת הרא"ש דמהני פרוץ מרובה כיון דאיכא דופן ז', ולפ"ז קשה מגירסת הברייתא שברא"ש דמשמע דהפרוץ מרובה רק בטפח [ועיי"ש מ"ש בזה] וכן ממ"ש הרא"ש ע"ד הרי"ף, וגם הו"ל להרא"ש לפרש טפי בדבריו שמסתבר שא"צ בסוכה טפי מז"ט, שהרי לד"ז אין מקור מבואר, ועוד שהרי דעת הרא"ש דלבוד מתיר בסוכה בכל הדפנות וכדמעתיק הברייתא סתמא, וא"כ למה לי צורת הפתח בעשוי' כמבוי הרי יש שתיים דעריבן והשאר נותר בפרוץ מרובה, וערא"ש פ"ב ס"ג, ולכא"ו נראה יותר דלא ס"ד דהרא"ש להתיר פרוץ מרובה בב' הדפנות, וכמשנ"ת, וגם נראה דמפרשי שתיים כהלכתן דהיינו כהלכתן של מחיצות בעומד מרובה או כהלכתן של דפנות סוכה, ולא שתיים של ז"ט, ולפ"ז מפורש בדבריהם כמש"כ, וע"י לעיל סק"ד דאם הכונה כהלכות סוכה ז"ט הו"ל כהלכתה, אבל מדברי אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה נראה דפשיטא לי' דכהלכתן היינו ז"ט, ומכאן זה הוכיח כן בדעת הרא"ש והטור, וברייתא דעירובין לפי' הרא"ש בה' מזוזה מכרעת.

מיהו בדופן ג' משמע דעת הרא"ש דסגי בדופן ז' אם הוא עומד גמור, ותו א"צ צורת הפתח, ודוקא בעשויה כמבוי הוצרכנו לצורת הפתח נוסף לדופן ז', וכ"כ בסי' ל"ה דהי' סגי בדופן ז' להתיר כולה ולא הזכיר דבעינן צורת הפתח, ומתפרש קודם דין פסל

וזה מבואר ממ"ש פתחים הרבה ושיעור פתח ד"ט, וע"כ דאם יש שני פתחים ד"ט יש עומד טפי מז"ט, וכן רש"י כ' פתח אחד או שנים, מיהו עדיין אפשר דסגי בז"ט מפוזרים כל שהעומד מרובה על הפרוץ דומיא דשבת, וא"צ עומד ז' במקום אחד, וערא"ש פ"ב ס"ג שכ' בדפנות בעינן עומד כפרוץ, ומצינן לפרושי כונתו לבתר דאיכא עומד גמור ז"ט, אבל סתמות דבריו משמע דבכל הדופן כן מדלא הוכיח מעומד גמור דסגי בלבד, ויש לדחות דדומיא דסכך נקט כן.

שם בדעת הרמב"ם

ובדעת הרמב"ם נראה שפירש כבדעת רש"י והרא"ש ולא נתחדש בדבריו אלא הנדון דיותר מ' היכא שהפרוץ מרובה בכל ההיקף, ולפ"ז אף אם בדופן עומד מרובה (כיון דבכל ההיקף פרוץ מרובה) פסול צורת הפתח יותר מ', ולא נראה כן בדעת הרמב"ם, (וכן צ"ל להרא"ש בדעת הרמב"ם).

שם בשם יש מי שפירש

ברם צ"ב מ"ש בשם יש מי שפירש דבעינן הכשר סוכה אפי' מפוזר והפרוץ מרובה, ובפשוטו משמע לשון זה דאפי' פרוץ מרובה באותו דופן, מיהו אפשר לדחות דכונתו ג"כ פרוץ מרובה בכל ההיקף אבל באותו דופן בעינן עומד מרובה, וגם עומד גמור של ז"ט אפי' מפוזר, וק"ק מ"ש אבל סוכה שעשאה כולה פתחים בענין שאם תצרף כל העומד אין בעומד כשיעור סוכה פסולה, דבפשוטו הו"ל דסוכה פחותה מי"ד טפחים בעינן עומד ז', ולא סגי בעומד מרובה, אבל ב"ד טפחים לעולם איכא עומד ז' למש"כ דבעינן עומד מרובה, ועי' להלן.

שם דעוה"פ כשרה אפילו לא נשאר הכשר סוכה גם מ"ש דבצורת הפתח כשרה אפי' לא נשאר הכשר סוכה צ"ב כונתו, דאם כונתו דצורת הפתח כשר לדפנות סוכה, א"כ למה לי פס

עיי"ש, ולפ"ז מיושב מה שכ' בס"ו דיותר מסתבר לומר דבעשוי' כמבוי א"צ צורת הפתח, והיינו משום דבעשוי' כמין גאם ס"ל לדינא דדוקא בטפח שוחק בעינן צורת הפתח אבל לא בדופן ז', ולכך לא נראה לו לחלק בזה בין כמבוי לכמין גאם, (אא"כ נימא דהפס הועיל רק לתקן גריעות המחיצות וכמ"ש שם ולכך העדיף פ"י קמא), ולעיל סק"ו נתקשינו בטעמו, ולמש"כ נחא, מיהו לפ"ז הו"ל להרי"ף להעתיק הברייתא כיון דנפ"מ בעשוי' כמין גאם דסגי בדופן ז', וצ"ל דכיון שאין זה מפורש בגמ' ממילא לא נלמד מדבריו היתר בכה"ג שעשה בגאם פס ד' דבפשוטו יתפרש על מ"ש לעיל דהיינו טפח שוחק וכיון דבוה ליכא נפ"מ סתם הדברים, ועדיין צ"ע מנ"ל להרא"ש חילוק זה, דבדופן ז' א"צ צורת הפתח, הא אכתי הפרוץ מרובה בשאר הדופן, ולק' ס"ק י"ז נתבאר בס"ד ועי' ס"ק כ"ב.

הערות בדברי הרי"ז בסוגיין בדבריו בד' רש"י ורא"ש

פז. ברי"ז כ' בדעת רש"י והרא"ש שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה אפי' אין בדפנות עומד ז"ט, ונראה דע"כ כונתו לפרש כמ"ש"כ בדעת רש"י והרא"ש דבשתי הדפנות בעינן עומד מרובה, ופרוץ מרובה היינו בכל ההיקף, ודייק מדכתבו דהפרוץ מרובה נעשה ע"י פתחים בשתי הדפנות, ואמנם הפתחים מועטים מן הדופן, אבל אכתי אם הדופן ז', או אפי' י"ג, ויש בו פתח מועט מן העומד, ג"כ אין עומד ז"ט, ומדלא הזכירו דהיינו דוקא בסוכה גדולה ש"מ דאף בקטנה אפשר לעשות פתח בלא צורת הפתח אם הוא פחות מן העומד, ובאמת אין לדבר הכרע בדעת רש"י והרא"ש אם בשתי דפנות סגי בעומד מרובה אף בדליכא דופן ז', אלא שיש ללמוד כן מדברי הגמ' מדהצריכו פס ד' ומשהו וכמ"ש"כ סק"ט, וכן מבריייתא י"ד ב', וכיון שהדבר כפשוטו בגמ' יש לפרש דבריהם עד"ז,

ונפ"מ לענין הלכה לפמשנ"ת שאין כן דעת רש"י והרא"ש [והרמב"ם], דה"נ ליתא לשיטת הראב"א שבנה יסודו על דבריהם, ועמש"כ להלן בדברי הר"ן ס"ק י"ח.

מה המקור שבדופן שלישית סגי בעומד ז' להתיר בלא צוה"פ אפי' פרומ"ר, – ואם הדין הנ"ל מוסכם

יז. **מאחר** שנתבאר דעת ריה"פ דבעינן עומד מרובה בשתיים כהלכתן, ואפי' איכא ז' במקום אחד לא מהני, ואפי' מדין פסל היוצא כיון דלא משכא חד דופן, צריך לחקור מנ"ל דבדופן שלישית אם איכא עומד גמור של ז"ט לא בעינן צורת הפתח, הרי לא מצינו דעומד ז' מתיר בפרוץ מרובה, ונהי דנתחדש בהל"מ דשלישית ניתרת בפרוץ מרובה, מ"מ לבתר דחזינן שתיקנו חכמים צורת הפתח לסתום הפרצה, מנין לנו לחדש דבדאיכא עומד ז"ט א"צ לסתום הפרצה אפי' גדולה כמה, הא לא אשכחן דדופן ז' מתיר יותר, ומה בכך שיש בו הכשר סוכה קטנה, וגם בסברא דחזינן שראו חכמים צורך לתקן שלא תהא רוח שלישית כפרוצה לגמרי, יש להבין דבכל גווני הצריכו שתהא כולה סתומה, וגם כיון דחזינן בגמ' דאף בכמבוי דאיכא פס ד' בעינן צורת הפתח ע"פ כולה, תו לית לן לחדש דהיינו דוקא בכמבוי, אבל בכמין גאם ודופן ז' א"צ צורת הפתח, וברא"ש מבואר דקודם דינא דפסל היוצא ידעינן דסגי בדופן ז', (שהרי כתב הטעם דהוצרכנו לחידוש דפסל היוצא מדהמשיך דופן הקצר יותר מז"ט כו'), ועי' לק' ס"ק כ"ב.

ונראה שהבינו כן מהא דבשתי הדפנות סגי בעומד ז' וצורת הפתח, או בעומד ז' ופרוץ ו', וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב דעומד מרובה וצורת הפתח מתירין בסוכה היכא דאיכא עומד ז', (דהיינו ברייתא דעירובין י"א א'), וא"כ לא שבקו רבנן שום קולא בדופן שלישית דבפס ד' וצורת הפתח אף השנים

ד' וטפח שוחק, הרי הרי"ו כתב בהדיא לעיל דעושה צורת הפתח ע"פ כל הדופן (ולא כמו שתירץ הראב"ה), וגם מאי קולא דדופן שלישית, ושמא גם בזה כונתו דוקא בדאיכא עומד מרובה על הפרוץ שבצורת הפתח, אלא דבזה א"צ עומד ז', כגון עומד ה' פרוץ ד' ועשה צורת הפתח בפרוץ ד' כשרה, ובדופן שלישית החידוש דכשרה אע"פ שהפרוץ מרובה דהיינו עומד ד' פרוץ ה' וצורת הפתח בפרוץ ה', מיהו ממה שהעתיק בדברי מורו דפתח אינו כמחיצה משמע דעד השתא סבר דפתח כמחיצה גמורה, וצ"ע.

שם בשם הראב"א

ובשם מורו הראב"א כתב דבעינן לעולם עומד גמור של ז"ט, מיהו אם העומד מרובה או שיש צורת הפתח בפרצות, מצטרף העומד לז"ט אע"פ שהוא מפוזר בין הפרצות, אבל בפרוץ מרובה אין העומד מצטרף, אא"כ יש במקום אחד ז"ט דאז אינו צריך לצירוף, ומשמע דעתו ז"ל דפרוץ מרובה מותר באותו דופן מאחר דאיכא עומד ז', והיינו פרוץ מרובה דקתני בברייתא שיתירה שבת על סוכה, (ובדוחק יש לדחות דכונתו דבדאיכא עומד ז' במקום אחד הרי הוא נכשר במקומו, ואידך מתכשר משום פסל היוצא, או דבאמת פסול השאר, אבל באמת אין פרוץ מרובה ניתר בדופן עצמו, מיהו ל"מ כן אלא דמפרש דהיינו דקתני שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה), ואם אמנם הבין הרי"ו ברש"י והרא"ש והרמב"ם ושאר מפרשים שהביא דמתירין פרוץ מרובה בשתי הדפנות כדמשמע שיטפת דבריו ודלא כמו שצדדנו ליישב כונתו לעיל, ניחא דהחמיר מורו שלא להקל כ"כ בפרוץ מרובה בשתי הדפנות, ולא הוצרך לבאר כאילו יש בדבריו חידוש גדול דמתיר פרוץ מרובה בב' הדפנות וגם לא הוצרך להביא ראיה והכרח לדבריו, כיון שהוא ממעט בחידוש הברייתא, ולפ"ז אם ה' מפרש דעת רש"י והרא"ש כמשנ"ת לעיל, לא היה מחדש ד"ז,

בהשמטת הרי"ף הא דרבא וכן לשבת ואם רבא אתי כר"ס

והנה מהשמטת הרי"ף דינא דוכן לשבת יש להוכיח דאף בעשוי' כמין גאם אינה ניתרת בדופן ז', דאל"כ אכתי איכא חידוש בשריותא דסוכה בדופן ג' [ונכמשה"ק לעיל ס"ק ט"ו ע"ד הרא"ש עיי"ש], וכ"נ מהא דמצרכינן צורת הפתח ע"פ כולה בטפח שוחק, דבפשוטו היינו לסתום כל הדופן ולא כדי להשלים העומד ז', וגם מעשוי' כמבוי מוכח דלא סגי בעומד ז' דדברי הגמ' סתמן כפירושן דקאי נמי אכמין מבוי, וצ"ב לפ"ז מה היתר יש בשלישית טפי מאינך, לבתר הצורת הפתח, בעשוי' כמבוי עכ"פ, ויתכן לומר דאם עשה עומד ז' באמצע הדופן בעשוי' כמבוי, או פס ד"ט בעשויה כמין גאם ג"כ שפיר דמי בדופן שלישית, משא"כ באינך דבעינן זה אצל זה או זה כנגד זה, [שור' שאאמור' (שליט"א) זללה"ה בס"ב ס"ק כ"ד נסתפק בד"ז].

ועיקר הא דפשיטא לן דאתיא דרבא כדר' סימון אינו מוכרח בגמ', דמהא דמפרשינן לשמעתתא דר' סימון מ"ש הכא כו' אין רא' דהלכתא כותי' דכיון דאיהו אמר לתרוייהו, ע"כ לפרש דבריו, ומהא דנקט בד"כ טפח שוחק אין רא' דאף בכמבוי קיי"ל כותי', די"ל דלבתר מימרא דרבא דצריכה צורת הפתח, לא צריכין לפס ד', והכי משמע מדאביי בסמוך דא"ל לרבא דסוכה דעלמא בעיא טפח שוחק והיינו דעשוי' כמבוי, [ועי' ריא"ז מ"ש בזה, מיהו עמש"כ בזה לק' ס"ק כ"ט] ולפ"ז יתיישב דאמנם לעולם בעינן צורת הפתח ע"פ כל הדופן, וקולא דדופן שלישית דסגי בטפח עומד בין בכמין גאם ובין במבוי, אלא שאין כן דעת הרי"ף, שפסק כר' סימון בתרוייהו, והיינו משום דאשכחן דהלכתא כותי' בטפח שוחק ש"מ דנקטינן מימרא דידי' לעיקר, וא"כ אין לחלק בין המימרות, ובבהגרא ס' תר"ל ס"י כ' הטעם דקיי"ל כריב"ל בכל מקום.

כשרות, ולישנא דתלמודא משמע דיש קולא בדופן שלישית, אלא שצריך צורת הפתח, ולכך פירשו דכל מה שהצריכו צורת הפתח הוא משום דליכא עומד ז', דכה"ג בשתיים כהלכתן פסולה אע"ג דאיכא צורת הפתח, [וכיון דליכא עומד ז', וצורת הפתח לא חשיב עומד גמור, הצריכו צורת הפתח ע"פ כולה, להסוברים כן], וכיון שכל תקנת הצורת הפתח היא להשלים עומד ז', הלכך בדאיכא עומד גמור לא בעינן צורת הפתח.

וזוהו שנדחקו הראשונים ז"ל לומר דבעשוי' כמבוי, ואיכא פס ד', א"צ צורת הפתח, דהא איכא עומד ז' ברוח שלישית ותו לא איצטריך לתקן צורת הפתח, ומדברי הרי"ן נראה דס"ל דכיון דליכא עומד גמור אלא ע"י לבוד גרע, אבל הרא"ש לא ס"ל דלבד גרע מעומד גמור, [וכ"מ דעתו בתו' הרא"ש ט"ז ב' הובא ס"ק י"א], וכתב הטעם דהחמירו בדלא עריבן לאחר הפס ד' כטפח בדעריבן, ואמנם נמצא לפ"ז דהחמירו בעשוי' כמבוי, דליבעי ג' דפנות גמורות, ולכך לא ניחא לי' להרא"ש בתירוץ זה, ומ"מ החמיר כהרי"ף, אבל בדעריבן פשיטא לי' דסגי בדופן ז' וכמשנ"ת, וכבר כתבנו כן בדעתו לעיל ס"ק ט"ו, ועכשיו זכינו לטעמו בס"ד.

ובאמת אי לא מפרשינן ברייתא דעירובין י"א א' דפנות הללו כו' לענין סוכה אין לנו רא' דצורת הפתח מתיר בסוכה, אפי' בדאיכא עומד ז', דמצינן למימר דלעולם בעינן עומד מרובה, דצורת הפתח לאו שמה מחיצה בסוכה כלל, אבל אי מפרשינן לה בסוכה מוכח מסייעתא דמייתי תלמודא דבצורת הפתח א"צ עומד מרובה, וכן משינויא דר"כ כי תניא ההיא בפתחי שימאי, והו"ל למימר כי תניא ההיא בסוכה דאף בצורת הפתח כפרוץ דמי, מיהו גם בסברא מסתבר להתיר בצורת הפתח לבתר דאיכא עומד ז', מאותו טעם דמהני עומד מרובה וכמש"כ לעיל ס"ק י"ב.

ולאמור דעת הר"ף וכ"נ דעת הרמב"ם דלעולם בעינן צורת הפתח אפי' יש עומד ז' בשלישית, ואפי' השתים עריבין, וע"כ נסבול הדוחק שבאמת מדרבנן לא שבקו היתר בשלישית בעשוי' כמבוי כלל, ואפשר שתקנת רבא מאוחרת היא, ולא יכול לעקור תקנת פס ד', ומ"מ לא ס"ל להחיר פרצה בלא תיקון כלל, [וכן צ"ל לדעת הר"ף כמש"כ סק"ה], ולדעת הר"ף דצורת הפתח שעשאה מן הצד היינו בסוף הדופן א"כ יש חידוש בדופן שלישית דסגי בצורת הפתח מן הצד משא"כ בשאר דפנות דבעינן עומד לאחר הצורת הפתח.

עוד בדברי שא"ר אם ס"ל דמהני דופן שלישית בלא צוה"פ כשיש עומד ז'

והנה ממה שכ' הר"ן דבעומד גמור א"צ צורת הפתח ליכא למשמע מידי להסוברים דבעינן עומד מרובה בשתים כהלכתן, (ועי' ס"ק י"ט), אבל מדברי הרא"ש דסבר דבעינן עומד מרובה כמש"כ ס"ק ט"ו, וכתב בההיא דפסל היוצא דהוה סגי ל' בז' טפחים מוכח כן וכמשנ"ת, ויעוי' בריטב"א הנדמ"ח שכתב דלכו"ע כל היכא דעביד דופן בת ז' טפחים תו לא בעי צורת הפתח שאין צורת הפתח חיוב שאפי' נכנסין לה דרך ארובה כשרה ושלא כדעת רבים, משמע לכאור' שבא לומר דסגי בשלישית ז"ט בלא צורת הפתח ואע"פ שהפרוץ מרובה לכו"ע, ובפשוטו היינו אף להסוברים דצורת הפתח ע"פ כולה בעינן [ודעת הריטב"א גופי' דסגי בצורת הפתח של ד"ט כמ"ש לעיל], אבל ממה שכ' שאין צורת הפתח חיוב כו' נראה דכונתו לומר שא"צ צורת הפתח ברוח רביעית, דיש שפירשו דצריכה צורת הפתח היינו שצריכה צורת הפתח בפתח הסוכה, [וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת הרמב"ם, וכן במאירי כתב דצריכה נמי צורת הפתח ברוח שלישית או רביעית, ולעיל כתבנו כן בדעת המ"מ, וכ"נ

בבעה"מ שכ' לאפוקי מהמפרשים כן, (ועי' בעיטור ואינו תח"י) וכ"מ בספר ההשלמה הנדמ"ח עיי"ש], והי' מקום לפרש בל"ב דרבא דכל סוכה צריכה נמי צורת הפתח בפתח הסוכה, והביאם לפרש כן משום דקשיא להו בעשוי' כמבוי ופס ד' מה שייך צורת הפתח, וע"כ לפרושי בסוכה גדולה, ולא הו"ל לתלמודא למסתם, כיון דעד השתא איירינן אף בסוכה קטנה, [ולמש"פ לעיל סק"ג דעיקר הנדון בעשוי' כמבוי הוא מפני הפילוש שבוקעין באמצע, א"כ ממילא מובן דלא איירינן כשסתם לגמרי רוח שלישית, דא"כ תו אינה עשוי' כמבוי, והלשון משמע שבא לומר הכשר לעשוי' כמבוי, אע"פ שתשאר כמבוי], וגם משמע להו סתמא דצורת הפתח היינו במקום פתח ולא צורה במקום שאינו פתח, ולפ"ז הי' מקום להצריך צורת הפתח אף בדאיכא ג' דפנות, שאפשר לפרש דברי רבא כדין נוסף בסוכה, ומזה בא הריטב"א לאפוקי, דא"א להצריך צורת הפתח בסוכה דאפי' נכנסין לה דרך ארובה כשרה, וא"כ אין לפרש דברי רבא לומר דבעינן נמי צורת הפתח בכל סוכה, וכ"מ בריטב"א י"ט א' גבי פסל היוצא לאחריו הסוכה דמוקמינן בדאיכא ג' דפנות, שכ' וצורת הפתח אינו מעכב כל היכא דאיכא ג' דפנות כהלכתן, וזה מפורש דכונתו שא"צ צורת הפתח ברוח רביעית, וכמש"כ, וזו גם כונת המ"מ פ"ד ה"ב וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ד.

ולפ"ז לא למדנו מדברי הריטב"א דא"צ צורת הפתח בדאיכא דופן ז' ופרוץ מרובה, להסוברים דצורת הפתח לא מהניא בסוכה [ועי' להלן], וכן בדעת המ"מ לא שמענו הדין בסוכה גדולה והשאר פרוץ, ונראה דאין לחדש לפי דבריהם חילוק בין עשוי' כמבוי לכמין גאם, למאי דמפרשינן דברי הגמ' ברוח שלישית, (ודעת המ"מ כנראה לחלק בין לבד לדופן גמור, והוצרך לזה משום דמיירי בסוכה קטנה).

לנדרן פרוץ מרובה, [ומש"כ לעיל זה במ"ש דלכו"ע א"צ צורת הפתח והיינו אף לדעת רש"י].

הערות ע"ס דברי הר"ן בסוגיין

במש"כ הר"ן דכהלכתן היינו בעריבן

יח. ברי"ן ת"ר שנים כהלכתן פי' שיש בכל אחת מהן שיעור שלם ומיהו אי בעינן דעריבן או לא פלוגתא דאמוראי כו' ולר' סימון כו' כהלכתן תרתי משמע דעריבן וכשיעור שלם והיינו דאמר' לק' כו', לכאור' כאן מפורש דס"ל להר"ן אליבא דר' סימון דלא נאמרה ההלכה דטפח אלא בדעריבן, דאם רק מדרבנן מצרכינן פס ד', למה לי' לפרש בכהלכתן דהיינו דעריבן, הא שפיר נקטו בברייתא עיקר הדין מדאורייתא דשלישית אפי' טפח, ולאפוקי מדר"ש, ואין לעקור הברייתא מפשטה, אם האמת דמדאורייתא בכל שתי דפנות סגי בשלישית טפח, מיהו לפ"ז צ"ע ע"ד הר"ן דהא ר"ש נמי קאמר כהלכתן וכי היכי בדבריו מתפרש שיש בכל אחת שיעור שלם, ה"נ יש לפרש בכהלכתן דרבנן, ובהלל"מ ודאי דלא נאמר כהלכתן שהרי נסתפקו בגמ' אם ההלכה לגרע או להוסיף, וש"מ דנאמר דופן סוכה טפח ותו לא, מיהו בזה י"ל כמש"כ לעיל דהיכא דלא עריבן לא מיקריא שלישית, דכיון שמניחו באמצע חשיב שני, ובזה י"ל שלא נתחדשה ההלכה, ועמשה"ק עוד לעיל סק"ד, ונראה דהר"ן יחידאה בזה דרוב הראשונים גרסי התם איכא שתי דפנות דעריבן, וא"כ אין בכלל מקור לומר דכהלכתן היינו דעריבן, (מיהו בסמ"ק ראיתי שכ' כהלכתן היינו דעריבן ומ"מ נראה דעתו דעושה לו פס ד' היינו מקולא דדופן שלישית), וגם נראה מדבריהם דרב יהודה ור' סימון בהכשר דדופן שלישית קיימו, דאם הפס ד' הוא הדופן של שני' א"כ פשיטא דבעינן צורת הפתח, לרוה"פ דהשתים דעריבן אינם ניתנים בפרוץ מרובה, וכיון שכן יש ללמוד מדבריהם דהפס ד' הוא מדרבנן, ולהלן יתבאר

ויעוי' בחדושי הרא"ה הנדמ"ח שכ' ומיהו היכא דעביד לדופן שלישית שבעה טפחים הרי היא כשרה ואפי' היא גדולה כמה וזה ברור, ומשמע לכאור' שר"ל דא"צ צורת הפתח, אבל מדבריו בההיא דפסל היוצא מבואר בהדיא דבעינן צורת הפתח לכל האורך בכל גווי שכ' דזהו החידוש בפסל היוצא למ"ד דבעינן צורת הפתח, דבפסל שרינן בלא צורת הפתח כיון שאינו עיקר הסוכה, (ועיי"ש מ"ש החידוש למ"ד דא"צ צורת הפתח) ומבואר מזה דאין כונתו בלשון זה לומר דא"צ צורת הפתח, אלא דסגי בעומד ד' וצורת הפתח, אפי' גדולה כמה, וצ"ע דהא אפי' בשנים דעריבן סגי, ושמא ס"ל דלעולם בעינן עומד מרובה בשנים דעריבן אע"ג דאיכא צורת הפתח, וייתיישב חידושא דדופן שלישית אף אליבא דרבא, וכמו שצדדנו לעיל, ויתכן דמפרש ההיא דפסל בטפח שוחק ולא בדופן גמור ולפ"ז אין רא"י, וצ"ע.

ויעוי' בספר ההשלמה הנדמ"ח שצידד לומר דסגי בדופן ז' ואידך משתרי מדין פסל, וכתב לחלק בדעת הרמב"ם שהצריך צורת הפתח בין דפנות שלימות דאמר' בהבולט דין פסל, משא"כ בפס ד' ומשהו, ולפמשנ"ת מדברי הרא"ה לא שרינן בפסל בלא צורת הפתח אלא היכא דניכר שהוא פסל וטפל ואינו עיקר הסוכה, הלכך הוא נטפל לסוכה הכשרה אבל בעיקר הסוכה בעינן צורת הפתח, ועוד יתבאר בזה בס"ד, ומ"מ נראה מדבריו שאף בכמין גאם ופס ד' בעינן צורת הפתח, (ועיי"ש שהביא מפרשים דהצורת הפתח בדופן ד').

וכ"ז להסוברים דצורת הפתח לא הויא מחיצה בסוכה, אבל המפרשים דצריכה צורת הפתח היינו של ד"ט א"כ פשיטא דסגי בדופן ז"ט שהרי אף ע"י הצורת הפתח עדיין הפרוץ מרובה, וזוהי דעת הריטב"א הנדמ"ח ולכן פשיטא לי' דסגי בדופן ז', עי' ט"ז א', ואפשר נמי לפרש כונתו שם בסוכה קטנה ולא נחית

אבל אי עביד בשלישית דופן גמור דילמא סגי בעומד מרובה, וי"ל דהר"ן לשיטתו דבעשוי' כמבוי לא התרנו טפח כלל, ומ"מ לא סגי בפס ג' ומחצה, וש"מ דלעולם בעינן דעריבן ז"ט עומד גמור, מיהו אכתי י"ל דהא גופא דשרינן פרוץ מרובה בשתים דעריבן הוא דוקא בדאיכא עומד ז', אבל אף בלא עומד ז' כשר אם השתים דעריבן עומד מרובה אלא דאז בעינן בכל הדופן עומד מרובה, ועי' להלן מש"כ בדברי הרא"ה.

והנה הרא"ה והריטב"א הנדמ"ח ג"כ כתבו דאין לעשות פתחים בקרנות אע"ג דס"ל דבשתים דעריבן בעינן עומד מרובה דוקא וז"ל הרא"ה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ פי' דג' מחיצות שלימות בעינן ולאפוקי דלא סגי לן בטפח, משא"כ בסוכה דהא שריא שלישית אפי' טפח, ומבואר מזה דבשתים כהלכתן בעינן עומד מרובה כשבת, וכ"מ בריטב"א דשריותא דפרוץ מרובה בסוכה הוא בדופן ג' לחודה עיי"ש, ויש לעי' א"כ מג"ל דבעינן דעריבן היכא דהעומד מרובה בכל הדפנות, וי"ל דס"ל דאף בסוכה קטנה העשוי' כמבוי הצריכו פס ד' דוקא ולא סגי בג' ומחצה אע"פ ששאר הדפנות עומד גמור, וכ"מ ממה שדנו ז"ל אי סגי בטפח שוחק באמצע דאיירי בסוכה קטנה, עי' ט"ז ב' בדבריהם ז"ל.

מיהו לפמשנ"ת לעיל סק"ג דהגדון בעשוי' כמבוי הוא מפני שהיא מפולשת, והי' ברור בכונת הגמ' דהגדון עד כמה מקילינן בשלישית בעשוי' כמבוי א"כ הדבר ברור שעיקר חידושי' דר"ס הוא בסוכה גדולה, אבל בסוכה קטנה ובא לעשות דופן שהעומד מרובה בכל הרוח, בזה לא הוצרכנו לקולא דדופן שלישית (טפי ממחיצות שבת), ולא איצטריך תלמודא לאשמועינן מידי בזה, דבכל סוגיין עסקינן רק בדופן ג' המחודש בפרוץ מרובה היכן מעמידו, אבל כשהעומד מרובה לית דין ולית דיין ולא עסקינן בזה בשמעתין,

שיטת הר"ן וכל הדינים שחידש הוא מכח שיטתו בדר' סימון, ולמש"כ יחידאה הוא, [שו"ר בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק י"ב שביאר דלדעת הר"ן יש דין נוסף בסוכה דבעינן שתיים דעריבן וד"ז אינו מתייחס להלכה דטפח שהרי אף בדאיכא דפנות גמורות הצריך שתיים דעריבן, ולפ"ז ניחא מה שנתקשינו בסתמות ההלכה, אבל מ"מ לפי מה שביאר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דחז"ל למדו כן מהא דסגי בטפח ולא מסתבר להתיר טפח אלא כשהשתים על הצד היותר טוב, א"כ ממילא נמצא דפלוגתתם אם כמבוי ראוי להתיר טפח, ולק' ס"ק י"ט חזרנו מכ"ז, ועי' ס"ק ל"ה כתבנו דזה מדרבנן.

שם דס"ל דכח"ג נמי מיקרו כהלכתן

שם בר"ן ד"ה כשרה דס"ל דכח"ג נמי מיקרו כהלכתן, פי' דר' סימון פליג אדר"י במ"ש כשרה, וס"ל דעשוי' כמבוי אינה כשרה, אבל רש"י שכ' דהא נמי מיקרו כהלכתן (ולא כתב דס"ל) אין כונתו דר' סימון פליג בזה, אלא דר"י תרתי אשמועינן, ור"ס פליג רק על מאי דקאמר ואותו טפח כו', מיהו משמע מדברי הראשונים ז"ל דר' סימון אמר כן אף בדעת חכמים דברייתא, ולפ"ז צ"ל שהם לא אמרו לדינא דסגי בטפח אלא שהזכירו הדין מדאורייתא, ולאפוקי מדר"ש, והכי מסתברא שהרי לא הזכירו טפח שוחק, ואין לומר דהאי טפח ר"ל שוחק, דלר"ש לא מסתבר להצריך טפח שוחק (ועי' ד' ב' בדר' יעקב), ועי' סק"ה במשה"ק ז"ל ע"ד הרי"ף ומש"כ שם.

שם ולפ"ז צריך לזוהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים וכו' שא"ר בזה

שם ולפ"ז צריך לזוהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים כו', דלפי' הר"ן בעינן לעולם בסוכה שתיים דעריבן דהיינו דקתני כהלכתן, מיהו קשה דילמא היינו דוקא היכא דבעינן למיעבד בה הקולא דטפח בשלישית,

דטפח, א"כ באמת אין הדבר דחוק לפרש דברי רבא רק אשריותא דטפח דזה ממילא מובן שלא בא רבא בלשון זה לכלול דין שתים דעריבן עם הא דשלישית, דנימא שבא לומר דבכל הסוכה בעינן צורת הפתח נוסף לשתיים דעריבן ולטפח, (וגם בברייתא משמע דפרוץ מרובה מותר לפי הר"ן), אבל אם גם במבוי נחתנין לשריותא דשלישית, ודאי דאין לחלק במימרא דרבא שנשנית סתמא.

והנה לפי הר"ן דבעשוי' כמבוי הפס ד' הוא הדופן השני דעריבן אם נימא דרבא קאי נמי אכמבוי, ע"כ נצטרך לומר דמצא כאן מקום להחמיר טפי מבעלמא, דאל"כ הול"ל דינו בכל הדפנות, וע"כ צ"ל דהחסרון מפני שאין הדופן שלימה דאיכא רק פס ד', ואמנם זה דוחק גדול, דהא בהדיא אמרי' בברייתא דופן סוכה כדופן שבת דמתכשרא בקנים, וכ"ש בפס ד' דחשיב מחיצה גמורה ולא כמחיצת שתי עתו' י"ז א', מ"מ ע"כ חזינן כן בגמ' לפי הרמב"ם דלא ניחא לי' למימר דרבא קאי רק אקמייתא, ומכאן מקור לומר דלבוד גרע מעומד גמור, אבל לשיטת ריה"פ דבשתיים דעריבן בעינן עומד מרובה דוקא, א"כ פס ד' כדופן ד' גמור, ומ"מ בעינן צורת הפתח כיון שהשאר פרוץ, [והמ"מ הוצרך לזה לפי שיטתו דמצרכינן צורת הפתח ברביעית בסוכה קטנה אבל באמת אין לזה מקור, לפי מאי דנקטו ריה"פ].

ולפ"ז מבואר בגמ' לדעת הר"ן דפרוץ מרובה מותר בב' הדפנות שהרי הפס הוא הדופן השני ואין בו שריותא דשלישית אפי' טפח, ולא מיבעיא לדעת הר"ן דא"צ צורת הפתח בעשוי' כמבוי דא"כ מבואר דסגי בז"ט אפי' בסוכה גדולה דודאי סוגיין מתפרשא בסוכה גדולה ג"כ וכמשנ"ת לעיל סק"ג עיי"ש, אלא אפי' לדעת הרמב"ם היינו דוקא בפס ד' אבל עומד גמור של ז"ט א"צ צורת הפתח, וש"מ דפרוץ מרובה מותר בכל הדפנות לבתר דאיכא עומד ז', וזהו שכ' הר"ן לק'

וכ"מ מהא דהצריכו סתמא צורת הפתח ואי בקטנה הרי כולה סתומה, (וכ"נ לדעת רש"י והרא"ש אם נימא דס"ל דעומד מרובה נמי מתיר בדפנות סוכה), ונהי דהצרכנו בשתיים דעריבן עומד גמור של ז"ט ולא סגי בעומד מרובה וכמש"כ סק"ט, מ"מ לבתר דאיכא עומד ז' בשתי הדפנות זו כנגד זו, י"ל דסגי בשלישית בעומד מרובה, דהו"ל שלישית בכל המחיצות לבתר דאיכא עומד ז', דניתרות בעומד מרובה, וכמשנ"ת סק"י ב.

שם ובר מן דין כו'

שם ובר מן דין צריך ליוזר לפי פי' הרב אלפסי כו', מיהו נפ"מ דלפי' הרי"ף סגי אם יש עומד מועט בדעריבן ד"ט, או אפי' פחות מזה, משא"כ לדברי הר"ן דבעינן דוקא ז"ט, וכבר כ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ב כ"ד ועיי"ש.

שם להך לישנא כו' ובפירוש הריטב"א בלישנא דניתרת נמי בעוה"פ

שם להך לישנא כו' אבל לא סגי בלא טפח דהא תניא בברייתא כו', יעוי' בריטב"א שפי' דאף ללישנא דוניתרת נמי בצורת הפתח היינו טפח וצורת הפתח, ולאפוקי דא"צ טפח שוחק בג"ט סמוך לדופן, ולפ"ז ניחא טפי לדעת הר"ן דצורת הפתח פסול בסוכה, ומשמע דהיינו מדאורייתא אע"פ שנקט לשון החמירו, עי' בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה סק"ב מההיא דעמוד, ועיי"ש, [ועמ"ש כ' לק' סק"ב כ"א], ומ"מ קשה אמאי מהני בעשוי' כמבוי צורת הפתח הא ליכא שתיים דעריבן, (לעיל סק"ו נתבאר הקו') ואפשר שיש לדקדק מזה דשתיים דעריבן היינו מדרבנן, והכי מסתברא, וצ"ע.

שם מיהו איכא מ"ד כו'

שם מיהו איכא מ"ד דדוקא בשתיים כהלכתן כו' וכ"ת א"כ היכי מפסקינן ביניהו כו', לפי' הר"ן דבעשוי' כמבוי לא באנו לשריותא

מרובה כדחזינן מהפס ד' וכמש"כ, ולהלן ס"ק י"ט חזרנו מכ"ז.

נמצינו למידין דמקורו של הר"ן להתיר פרוץ מרובה בשנים דעריבן, הוא מפירושו דליכא שריותא דטפח בשנים דעריבן כלל, וכיון שכן הדבר כמפורש בגמ' לשיטתו, וע"כ הוצרך לקבל ד"ז למרות התימה שבדבר, אבל לש"פ שאין להם הכרח זה אין שום צד להמציא כן, וכדפשוט בדעת כל הראשונים וכמשנ"ת, ולהלן ס"ק י"ט נתבאר שגם לדעת הר"ן פסול, [והראב"א שהביא הרי"ו ג"כ חידש כן לחומרא שהי' סבור בדעת רש"י דבכל ענין שרינן פרוץ מרובה וכמש"כ ס"ק ט"ז], - מן האמור נלמד דעת ר"ח ורי"ף ורש"י והרא"ש והרא"ה והריטב"א והרמב"ם (לדעת המ"מ ודעמי') והסמ"ג והסמ"ק והמ"מ והמאירי והטור דאין להתיר פרוץ מרובה בשנים דעריבן, [והראב"א והר"ן הי' להם הכרח להמציא כן ואין לו מקור לדעת ש"פ ויתכן שיש לדחוק בהבנת דעת הראב"א הואיל ונדחת דעת הר"ן לק' ס"ק י"ט], - יעוי' ברי"ד [עמש"כ בדברי הרי"ד לק' ס"ק כ"ח] וריא"ז שהכשירו בזה מדין פסל היוצא, ועי' ריא"ז דהצריך שירגיש שהוא בתוך הדפנות, - ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"י הביא דעת הרי"ץ גיאורת להתיר ג"כ פרוץ מרובה ואינו תח"י, ודעת הרא"ה נתבאר בהדיא דבעינן עומד מרובה וכמש"כ לעיל בס"ק זה, וכ"נ דעת הרא"ש והטור וכמש"כ ס"ק ט"ו.

ונראה דאף לפי הר"ן לא יתכן להכשיר אא"כ יש עומד ד"ט כנגד סוף הדופן (ואפשר דבג"ט סגי) דאל"ה מבטל לי' אוירא, דכיון שאינו עומד חשוב להתיר כנגדו בשום דבר (כגון בכלאים), לא חשיב עומד כלל, וכמש"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"ג סק"ה ועיי"ש, ויתיישב לפ"ז טפי לישנא דגמ' י"ט א' דמשכא חד דופן בהדיה, ומ"מ הדבר תמוה להתיר פרוץ טובא ע"י עומד ז', דמאיזה דין חל שם דופן על הפרוץ, ומשמע

דפרוץ מרובה שרי בסוכה ולא סגי בשבת כדאיתא בגמ' דוק ותשכח ומבואר דכונתו על כל הדפנות עיי"ש, דלפירושו שאין קולא דשלישית בעשוי' כמבוי מוכח בגמ' דסגי בפרוץ מרובה, אבל לדעת הרא"ה והריטב"א אכתי נחתין לקולא דדופן שלישית בהא דשרינן פרוץ מרובה.

ברם לפמש"פ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק י"ב בדעת הר"ן דיש דין נוסף בסוכה דבעינן שנים דעריבן ואפי' יש ג' או ד' דפנות שלימות, לפ"ז עדיין י"ל דבשנים כהלכתן בעינן עומד מרובה, והכא דסגי בפס ד' הוא מכה הקולא דדופן שלישית, דבשנים שכמין מבוי שהעומד מרובה בהם סגי, מיהו כבר כתבנו לעיל דע"כ אף לפי אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה המקור לדין שנים דעריבן הוא דמשום דאשכחן שהתירו שלישית טפח מסתבר להצריך לכה"פ שתי הדפנות באופן היותר מועיל, אלא דכיון דההלכה שנאמרה סתמא מתייחסת לשנים דעריבן ש"מ דבכל סוכה בעינן שנים דעריבן של ז"ט, וא"כ יסוד הנדון הוא בהבנת שלישית אפי' טפח, אם ראוי לומר דמהני בכמבוי או לאו, וכיון דע"כ לבתר דאיכא שנים דעריבן א"צ בשלישית אלא טפח, ממילא המסובב הוא הסיבה דלא נאמר קולא דטפח אלא בשלישית לבתר דעריבן, מיהו ע"כ קושטא הוא שהצריך הר"ן שנים דעריבן אף בעשוי' כמבוי שהדופן השלישי שלם, והחילוק הוא רק בזה אם אמרי' קולא דדופן שלישית בשנים דעריבן, או דהשנים דעריבן הם צריכים להיות לעולם שתי הדפנות דקרא, ולא מהני הדופן השני שבמבוי, ועוד שהרי לדעת הר"ן אמרו שנים כהלכתן על כונת דעריבן ושלימות וכיון שהכהלכתן כולל שלימות ועריבן אין לנו לחדש קולא דסגי בשלימות כמבוי, ודעריבן שאינן שלימות, ומזה לחודי' מוכח להר"ן דפרוץ מרובה נותר בשנים כהלכתן שהרי הכהלכתן דעריבן ושלימות, אינו מחייב עומד

בשתיים גמורות עומד מרובה כמבוי, וז"ט דעריבן אע"פ שהפרוץ מרובה, [ולפ"ז נחא לישנא דוניתרת נמי בצורת הפתח שזה רק בשתיים דעריבן ולא בשתיים כהלכתן].

ודאתאן עלה הדרא קושיא לדוכתה מהיכן פשיטא לי' להר"ן דבעומד גמור של ז"ט א"צ צורת הפתח, ואם מפרש ברייתא דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה אף לבתר דמצרכינן צורת הפתח, א"כ ע"כ דמוקי לה בעומד גמור של ז"ט, וכ"כ מרן זללה"ה עירובין סי"א סק"א, ואם נימא דס"ל דסגי בצורת הפתח של ד"ט אף בסוכה גדולה, א"כ פשיטא דעומד גמור נמי שפיר דמי, אבל א"כ לא הו"ל למימר ע"ד הרי"ף משום פסל היוצא אלא בפשוטו דאף לבתר הצורת הפתח אחתי פרוץ מרובה, ולכן נראה דס"ל להר"ן דבעינן צורת הפתח ע"פ כולה, ומ"ש גבי וצריכה נמי צורת הפתח דהיינו של ד"ט, מיירי בסוכה קטנה, וכונתו לומר שעשה צורת הפתח ראוי, דחשיב מחיצה גמורה בעלמא, והיינו של ד"ט, (א"נ של שלשה גרסינן), ולכך שפיר קשיא לי' דע"י הצורת הפתח מותרת גם בשבת, וניחא נמי ההיא דמבוי דלא מסתבר להצריך צורת הפתח של ד"ט נוסף לפס ד', דאם מצרכינן צורת הפתח לבתר פס ד', יש להבין מזה דהיינו ע"פ כולה, והא דפשיטא לי' להר"ן שאין להצריך צורת הפתח לבתר דאיכא עומד ז', י"ל דהיינו מדין פסל היוצא, וזהו שכ' ע"ד הרי"ף דנפ"מ בפסל היוצא.

והקרוב ללבי בדעת הר"ן שסתם ולא הזכיר נדון דצורת הפתח ע"פ כולה או ד"ט, וכן לא הזכיר נדון דסוכה גדולה וקטנה, שהי' פשוט בדבריו לפרש הכל בסוכה קטנה, דסוכה גדולה מאן דכר שמה, הרי ע"כ לפרש שמעתין גם בהכשר סוכה קטנה, ואיך הדין בסוכה גדולה זה נדון בפ"ע, וזהו שכ' צורת הפתח של ד"ט, ר"ל להשלים שיעור ז"ט, אלא שהצריך ד' מפני שאין פתח פחות מד"ט, (א"נ גרסינן של ג"ט, מיהו גם בזה ע"כ

דעתם שזה מעין דינא דפסל היוצא, דכיון שהסככה נמשכת והכל חלק מהסוכה שפיר דמי, ועריא"ז דהצריך שירגיש שהוא בתוך מחיצות, וצ"ע שיעורו, וכ"ז צריך רב, אלא דלפמשנ"ת כתב כן הר"ן מפני ההכרח בגמ' לפי פירושו, ואין כן דעת ש"פ, ולהלן נתבאר שגם הר"ן מודה דפסול.

פי' אחר בדברי הר"ן שס"ל כרש"י דעומד בכל ההיקף

יט. שוב נראה דמ"ש הר"ן שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה, כונתו כפרש"י שהפרוץ מרובה בכל ההיקף סביב, והרי מצינו להר"ן בחידושו עירובין י"א א' שכתב ביאור לדברי רש"י שם דבעינן עומד מרובה בכל מחיצה וגם בכל ההיקף סביב, ולא העיר שאין הדין כן, [הובא לעיל ס"ק י"ג], וגם כאן דבריו מתפרשים בפשוטן ע"פ פרש"י, שאם הי' מחדש מדעתו דסגי בפרוץ מרובה בב' הדפנות לא הוה סתים כ"כ, דמשמעות לשונו דהכונה למ"ש בגמ' שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה ולא להוכחה שכתבנו אע"פ שכ' דוק ותשכח, ולהלן נתבאר דבריו על נכון, וכ"מ ממ"ש דבממשיך חד דופן משתריא מדין פסל, ול"מ דהיינו קנה בסופו, (ויש לדחות), ולפ"ז נראה עיקר כמש"פ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת הר"ן, דאם נקטינן דב' דפנות עומד מרובה בעינן, ע"כ דבעשוי' כמבוי ג"כ יש קולא דדופן שלישית, מדשרינן פס ד' אפי' בסוכה גדולה, וזה נלמד מהא דשלישית טפח דה"ג בכמבוי נהי דצריך פס ד' משום עריבן, מ"מ לבתר דאיכא עריבן לא חמיר מטפח, והא דבעינן עריבן למדו הר"ן מדהצריכו פס ד' אף בסוכה קטנה ולא סגי בעומד מרובה, וכמש"כ לעיל בדעת הרא"ה והריטב"א, והא דאמרו שתיים כהלכתן ולפי' הר"ן היינו שיעור שלם ועריבן, לאו למימרא דבעינן עריבן ושיעור שלם דוקא, אלא דהא דאמרו שלישית אפי' טפח מיירי בכה"ג, כיון דבסוכה קטנה ודאי בעינן עריבן ז"ט, אבל בסוכה גדולה סגי

בלא עומד מרובה], מיהו מסתברא דצורת הפתח נמי מהניא, ואפי' בפס ד', וזהו שכ' הר"ן בדין פסל וכגון שדופן מזרחית ארוכה הרבה כו' דעד השתא לא איירינן בכה"ג כלל, ואם בסוכה גדולה הרי עד השתא נמי בהכי קיימין.

ומ"ש הר"ן שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה דוק ותשכח, נראה כונתו כמש"פ רש"י דבשבת בעינן עומד מרובה בכל ההיקף סביב, ואף הרביעית שא"צ מחיצה מצטרפת לשוויי פרוץ מרובה בכל ההיקף, וכמ"ש הר"ן עירובין י"א א' בדעת רש"י, הלכך אף היכא דאיכא ג' מחיצות משכח"ל דבשבת פסול ובסוכה כשר, שהרי עומד מרובה מותר בדפנות סוכה כדופן שבת (לבתר ז' דעריבן) וכמ"ש רש"י דאפשר לעשות פתח אחר או שנים, והיינו עד שיחא עומד כפרוץ, וא"כ בסוכה שרחבה כ' טפחים וארכה ט"ו וברוח רביעית פרוץ ובאמצעית עומד י' ובצד דעריבן ח' ובשלישית צורת הפתח, א"כ יש בכל ההיקף פרוץ ל"ז ועומד ל"ג, דהיינו ט"ו של הצורת הפתח וי"ח דעריבן, ובשבת כה"ג אסור מפני שבכל ההיקף פרוץ מרובה ובסוכה מותר, וזהו שכ' דוק ותשכח דאף לבתר דאיכא צורת הפתח משכח"ל פרוץ מרובה, [מיהו עי' לק' ס"ק ל"א מה שקשה בדברי הר"ן, ואם היינו אומרים דמירי בפרוץ מרובה גם בשתי הדפנות הוה ניחא ומ"מ עדיין קשה מ"ש בפסל, וכן מרה"ר מקורה וכמש"כ שם עי"ש].

ולאמור נתחווורו כל דברי הר"ן דלמאי דמסקינן דצריכה נמי צורת הפתח מבואר דבעינן ג' דפנות מדרבנן ע"פ כולה, אלא דסגי בצורת הפתח בשלישית, ובשתיים דעריבן בעינן דוקא עומד מרובה (או צורת הפתח), מלבד ז"ט דעריבן עומד גמור ובשלישית בעינן צורת הפתח עד סוף הסוכה, מיהו לבתר דמתכשרא הסוכה במקומה אפשר להכשיר בדופן אחד בולט, [ולפ"ז אפשר דאף

שהקנה בולט מז"ט, דאל"ה ל"ל צורת הפתח הא איכא לבוד], וזהו שהוכיח דלעולם בעינן שתיים דעריבן מדהצריכו אף בסוכה קטנה פס ד' ולא סגי בעומד מרובה וכמשנ"ת לעיל, והיינו דפשיטא לי' שאין להצריך צורת הפתח בעשוי' כמבוי, דע"כ אם נצריך צורת הפתח כמבוי היינו ברוח רביעית, שהרי רוח שלישית סתומה לגמרי, והרמב"ם שהצריך צורת הפתח והיינו ברוח רביעית ע"כ משום דליכא עומד גמור של ז"ט, ולפ"ז אתיין דברי הר"ן כמש"פ לעיל ס"ק י"ד בדעת המ"מ, עיי"ש שכתב ג"כ כדברי הר"ן, ושניהם לדבר אחד נתכוונו, בפרט למ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דמשמעות הרמב"ם דהצורת הפתח ברוח רביעית, עי' לעיל שם.

ולפ"ז לבתר דינא דצורת הפתח לעולם איכא ג' דפנות, וא"כ ליכא נפ"מ מדופן סוכה לדופן שבת, וכ"ש כמבוי דאיכא פס ד' או אפי' צורת הפתח ברביעית, וזהו שכ' הר"ן בטעמי' דהרי"ף שהשמיט הא דוכן לשבת, ולא נחית כלל לפרש איך הדין בסוכה גדולה, ולפי האמור אף בסוכה גדולה בעינן צורת הפתח ואפי' איכא עומד גמור של ז"ט, דלבתר דינא דצורת הפתח לא התרנו פרוץ מרובה בדופן שלישית, אלא שהקלו בה בצורת הפתח דלא מהני בשאר דפנות, מיהו בפסל היוצא אשכחן דסגי בדופן אחת בלא צורת הפתח, ולדעת הר"ן אין לזה מקור בשמעתין, אלא מחודש בשמעתתא דפסל, ולא שמענו בזה חילוק אם הדופן שלישית מטפח שוחק וצורת הפתח, או עומד גמור, מפני שהכשרו בא מכח זה שהוא נטפל לסוכה כשרה ואין נפ"מ איך הוכשרה, [וצלע"ע בסוגיא דפסל, אבל בחדושי הרא"ה הנדמ"ח כ' דכיון שניכר שהפסל אינו עיקר הסוכה התירו בו בלא צורת הפתח, ואפשר שזו גם דעת הר"ן], ובעשוי' כמבוי לא שמענו דין פסל, ונראה לדעת הר"ן דאם הסוכה גדולה בעינן דוקא עומד מרובה אחר הפס ד', [וה"ה בעומד גמור דלא מהני

[כדמבואר ברא"ה ובריטב"א בהדיא דבחר הכי סגי לשלישית בטפח, וכ"מ בברייתא י"ד ב' כמשנ"ת סק"ט, ועוד דבערב אמרי' לבוד בכל המחיצות, ואין כאן מקום לחלק ביניהן], ועוד דסגי בצורת הפתח אחד לכל האורך משא"כ בלבוד דצריך להעמיד קנים הרבה, ואפי' נימא דסגי בצורת הפתח של ד"ט, [ואין כן דעת הרא"ה, עי' י"ט א' גבי פסל], מ"מ יש בזה חידוש דסגי במחיצה גרועה של צורת הפתח דלא מהניא בשאר דפנות, ונפ"מ שיכול לעשות פתח גדול אע"ג דמיחזי כפרוץ, משא"כ בקנה פחות מג' שצריך לסתום המקום, וגם מחיצה מעליא היא, וביותר מאחר שמפורש בברייתא דלבוד מהני בסוכה וידוע דבעלמא לבוד מחיצה גמורה היא, אין טעם להשמיענו ד"ז שהרי זה כאומר דיש לעשות מחיצה שלימה, ונותן עצה טובה להעמיד מחיצות בקל, ועוד דאי נחתין ללבוד אין מקום להתייחס לטפח כלל, אלא הכי הול"ל מקיפין בחבלים ובקנים, ובאמת היינו דקתני בברייתא.

והנה הריטב"א כ' לדחות רא' זו דבעא לאשמועינן בסוכה גדולה, ותו דהתם ליכא דופן כנגדו, משמע מזה דס"ל שאין להקשות מ"ט לא אשמועינן להעמיד קנה בלבוד, אלא הקושיא היא רק שאין להצריך פס ד' במקום שא"צ כי אם טפח ממנו, שהרי הפס הזה בעצמו מונח במקום שיש להעמיד הטפח שוחק, ונמצא שהג"ט (פחות משהו) שמתרחב הפס לאידך גיסא מיותרים, ואין ראוי לומר דצריך ד' במקום שא"צ, אבל לאשמועינן היתר אחד ל"ק ל', אע"פ שאפשר בפחות, דמ"מ באופן שהוא בא להתיר בעיני דוקא הכי, ומ"מ צ"ע איך ס"ד בהבנת הראי', וצ"ל דהבין כמש"כ, אלא שהשיב דאין להקשות בכה"ג וכמשנ"ת.

ומ"מ קיים הריטב"א הדין להלכה מדלא אשמועינן חידוש זה בגמ', והיינו דלא אשכחן בגמ' לבוד לשתי רוחות בפחות מפס

אם הדופן השלישי שאינו דעריבן בולט ג"כ שפיר דמי, וכגון שהוא עומד מרובה עד הדופן השני אבל אין לו ז' עומד בתחלתו, מיהו בעינן שיהא בו ז"ט עומד במקו"א כנגד הדופן השני, וזה אינו ענין לנדון צורת הפתח דשמעתין, דתקנת צורת הפתח דשמעתין היא על כל הסוכה, אלא שיש דין נוסף של פסל היוצא, ועי' לעיל בשם הרא"ה בזה, ובעשוי' כמבוי דליכא דין פסל לא מתכשר דופן אמצעי בפרוץ מרובה, אפי' יש בו ז"ט דעריבן, מיהו צורת הפתח מסתברא דמהני, (שהרי אף בשתים כהלכתן מהני ואפי' אם התם לא מהני לדעת הר"ן מ"מ בשלישית מהני).

(ולפ"מ שני"ת דעת רש"י והר"י והר"ן דבעינן לענין שבת עומד מרובה בכל ההיקף ויתכן שזו גם דעת הרא"ש והטור, עי' ס"ק ט"ו, ולפ"ז יש מקום להחמיר כותיהו [וכ"כ במ"ב סי' תר"ל ס"ה בשם המ"א והט"ז שפי' כונת המחבר כפרש"ן] אלא שלא שמענו להחמיר כן וצ"ע, [ומרן זללה"ה ואאמור' (שליט"א) זללה"ה דחו אפשרות כזו, ועי' ס"ק י"ג]).

במש"כ הראשונים ט"ז ב' דבעשוי' כמבוי לא מהני טפח שוחק באמצע ולבוד לכאן ולכאן

כ. בחדושי הרא"ה הנדמ"ח ט"ז ב' כתב להוכיח דלא מהני בעשוי' כמבוי טפח שוחק באמצע ונימא לבוד לדופן זה ולדופן זה, מהא דמצרכינן טפח שוחק וצורת הפתח, ולא תני רבותא יתירתא, ובפשוטו מתפרשת הוכחתו מהא דמצרכינן צורת הפתח וקנה על גביהן, הול"ל שיעמיד קנה תוך ג' סמוך לטפח שוחק, ויעוי' בריטב"א מ"ש ע"ז, והנה אם נימא דבעינן צורת הפתח ע"פ כולה בסוכה גדולה, א"כ אשמועינן רבותא טובא דמהני צורת הפתח ברוח שלישית, ואילו לבוד פשיטא דמהני, דאפי' בשתים דעריבן אמרי' לבוד, ואפי' ליכא שתים עומד גמור,

אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה וז"ל ולפי' סוכה שבתוך החצר מתכשרא בטפח שוחק ושתי דפנות שלימות אע"ג דלא עריבן דלא גרע מע"ג מבוי כו'.

אבל מדברי הרא"ה שכו' להוכיח מטפח שוחק וצורת הפתח משמע דס"ל דאפי' יעמיד קנה תוך ג' לא מהני, וא"כ קשה איך מתפרשת הברייתא דדופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא כו', דאי לבתר דאיכא עומד ז', אפי' עומד מרובה סגי, וכ"ש לבוד, ומאי קמ"ל, והרא"ה בחידושי העתיק הברייתא וז"ל ובלבד שלא יהא בין קנה לקנה ג"ט דתו לא הוי כלבוד אבל בפחות משלשה חשיב לבוד וכאילו הכל סתום לגמרי, וצ"ל דס"ל דאפי' אם יעמיד קנה בסוף הדופן חשיב שכל הדופן ע"י הטפח שוחק, מפני שהקנה נחשב גם מרוח רביעית וכיון שאין דופן חשוב לא מהני, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה נסתפק בזה, מיהו בכה"ג י"ל דמהני שהרי אם הקנה הוא בתוך שיעור ז"ט ע"כ שהוא דופן שלישית דאי רביעית א"כ בצרה לה שיעורא דסוכה, וצ"ע.

בדברי הר"ן בפי' דברי ר"א ט"ז ב'

והר"ן פי' מימרא דר"א בעשוי' כמבוי, וטעמו כמש"כ לעיל ס"ק י"א דלשון מתיר משמע לי' על הדופן האחרון שהוא גורם ההיתר, ועיי"ש מה שנתקשינו בדבריו ז"ל, ודקדק מדלא קאמר דבטפח שוחק סגי ש"מ דבעינן עומד חשוב, [ולעיל יישבנו מה שיש להקשות דמ"מ בד' בלא משהו סגין] והרא"ה והריטב"א לא דקדקו משמעתין משום דהכא נחית רק לאשמועינן שיעור משך סוכה, וכשאומר פס ד' ומשהו, מבואר בהדיא ובקיצור דמשך סוכה ז"ט, ודין לבוד ידוע ולא איצטריך לאשמועינן, מיהו לפי דבריהם דשמעתין בכמין גאם בלא"ה אין ראי' דהא ליכא עומד כנגדו, ומ"מ דיוקי' דהר"ן צ"ע, ועי' מה שביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה

ד', [ואכתי יש לדקדק ל"ל ד' ומשהו, בלא משהו סגי, ולפי' הריטב"א י"ל דאה"נ אלא דהא לא הוי רבותא וכבר שמעינן לה ממחצלת, ולדברי הר"ן צ"ל דא"כ לא הוה שמעינן מדבריו שיעור משך סוכה דהוה מפרשינן עיקר דבריו דלעולם בעינן עומד ד', ואיכא למימר דמוקים לי' בפחות מג' לכאן ולכאן והו"ל סוכה י' או בטפח לכאן ולכאן והו"ל ו', אבל כיון דקאמר ד' ומשהו בפחות מג' מוכח דשיעור סוכה ז"ט], ומזה מוכח דכונתו דוקא כשהלבוד לדפנות שכמבוי, דודאי ידעינן דינא דמקיפין בחבלים ובקנים, ולא חשיב לבוד משתי רוחות אלא כשהדפנות הסמוכות אינם מאותו דופן, וכמשנ"ת בכ"ז לעיל סק"י דהא דאיצטריך לאשמועינן במחצלת היינו מפני שהלבוד לתקרה ולקרע, [ושם נסתפקנו בדין דפנות כה"ג ומבואר בריטב"א דג"ז בכלל הנדון, וכיון דלא שמענו בגמ' אלא במחצלת שיש בה ד', אין לחדש בפחות], ולפ"ז נחא נמי הא דל"ק לי' בעשוי' כמין גאם אא"כ יש עומד כנגדו, דבאין עומד כנגדו ומוסיף קנה באותו רוח פשיטא דחשיב דופן, ורק בגונא דאיכא חידושא דלבוד משתי רוחות הו"ל לאשמועינן רבותא, [ומ"ש הריטב"א בעשוי' כמבוי דאיצטריך לאשמועינן דבעי שתי דפנות דעריבן כשכנגדו בחצר פרוץ, כבר ביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דכונתו לומר דאיצטריך לאשמועינן עיקר הדבר דלעולם בעינן שתי דפנות דעריבן, ואם הי' שונה טפח שוחק, הי' מתפרש דדינו כטפח שוחק בדעריבן אלא שהוא משמש ממילא לב' הצדדים מפני שהסוכה קטנה, ולא היינו יודעים בסוכה גדולה דליכא למימר לבוד, להכי איצטריך למימר, ומ"ש בשכנגדו בחצר פרוץ כונתו כמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ז דבכמבוי בחצר ס"ל להריטב"א כהר"ן דלא בעינן דעריבן [ועי' לק' ס"ק ל"ה], ועכשיו שזכינו לריטב"א הנדמ"ח מפורש בהדיא דס"ל כהר"ן בזה וכמו שדקדק

שאף המחמירין בשבת בשתי או ערב מתירין בסוכה, (והכי מסתברא מפני שהסיכוך והדירה משווה לה כפחות מב"ס אפי' יש יותר), - ובשיטות הראשונים דס"ל כברייתא, יש להוסיף הרא"ה והריטב"א הנדמ"ח, ועי' לעיל ס"ק י"א בשם ירו' והתם נמי הוזכר פס ד' בכל דוכתא, ועי' בברייתא י"ד ב' דמשמע אפי' כמה פרצות פחות מג"ט כשרה.

האם מדאורייתא מועיל צוה"פ בסוכה

כא. בנדון אם צורת הפתח מתיר בסוכה מדאורייתא, סליק אדעתין מעיקרא בדעת הר"ן דמדאורייתא פסול דבסוכה בעינן דופן ולא חציצה מרה"ר, וכמו שדימה הר"ן לעמוד דבעינן מחיצות הניכרות, ודעת הר"ן בזה משמע דפסול מדאורייתא כמו שהוכיח אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק כ"ד עיי"ש, ונתקשינו מלישנא דוניתרת נמי בצורת הפתח וכתבנו לעיל סק"ז דלמד כן רבא מהא דסגי בטפח עיי"ש, וכן צ"ל לדעת הר"ן דמהני לענין שתים דעריבן בעשוי' כמבוי, אע"ג דלא מהני לשתיים כהלכתן, אח"כ ראיתי בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק כ"ב שכ' דנראה פשוט דלהאי לישנא ה"ה דסגי בצורת הפתח לשאר דפנות דלא אשכחן קולא בדופן שלישית לענין זה, מיהו למ"ש בריטב"א הנדמ"ח דלהאי לישנא מיירי נמי בטפח אלא דא"צ טפח שוחק בפחות מג', אין רא' מכאן, ויתכן שלכך סתם הר"ן הדברים משום דאיכא לפרושי כהריטב"א, דבל"ק דרבא פ"י בריטב"א כבר"ן (ותווייהו אליבא דהרא"ה), ולפ"ז ניחא טפי הא דסתמו הדברים בגמ' די"ל דמתפרש בפשוטו דבסוכה בעינן דופן דוקא, ולא סגי במחיצה, אבל אם היתה תקנה מדרבנן להצריך דופן דוקא הו"ל לפרושי, מיהו לשון הר"ן שכ' "החמירו" משמע דהיינו מדרבנן, ואפשר דאיהו גופי' ספוקי מספקא לי'.

בכונת הר"ן דדוקא בכה"ג דליכא ברוח זו אלא טפח שוחק ס"ל למפסל דסתימת הלבודין מתייחסת לדפנות שכמבוי, אבל אם עשה הפס מקנים תוך ג' חשיב שפיר פס כיון שהסתימה מתייחסת לקנים, ועיי"ש, ועי' בזה לעיל סק"י, וכן בריטב"א הנדמ"ח ז' א' פשיטא לי' דשתי או ערב כשר בסוכה, ע"ש שכ' דעיקר הפי' כפרש"י, והביא בשם תו' דאפי' להפוסלים בשבת כשר בסוכה עיי"ש, וע"כ דכל מה שדנו הוא כשאין נראה דופן כי אם מעט, וס"ל דפסלו מדרבנן מדסתמו בכל דוכתא פס ד', ואמנם הראי' צ"ע, אבל מ"מ לכו"ע מקיפין בקנים ובחבלים, וכן הוכיח אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת הר"ן, - מדברי הר"ן נראה דאין הנדון משום דהוי לבוד בשתי רוחות, אלא דבעינן עומד חשוב מחמת הדופן, מיהו לענין שבת לא שייך כלל הנדון דלבוד משתי רוחות לפמשנ"ת סק"י.

אם מחיצת לבוד גריעא ממחיצה גמורה

לדעת הרמב"ם אם נימא דמצריך בסוכה קטנה העשוי' כמבוי צורת הפתח ברוח רביעית נוסף לפס ד' ולבוד, עי' ס"ק י"ד וס"ק י"ט, יש מקור בגמ' דמחיצת לבוד גריעא ממחיצה גמורה, אבל הרא"ש לא נקט כן בהבנת הרי"ף, אלא דמצריך צורת הפתח בסוכה גדולה, וכמשנ"ת כ"ז לעיל, ולפ"ז לבוד כמחיצה גמורה דמי, ובאמת הדבר דחוק לומר שאם יש אויר משהו בין הפס לדופן בעינן צורת הפתח, דהיינו אם עשה פס ז' פחות משהו, ודין ג"ט כדין משהו.

יעוי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק י"ח מש"כ בדעת הרי"ף והרמב"ם לענין לבוד, ויש להוסיף דהברייתא אפשר לפרש דלא אתיא כלל לאשמועינן דין לבוד דאדרבא אשמועינן ליזהר שלא יהא בסוכה פתח גדול מלבוד, ובריטב"א הנדמ"ח בשם תו' כתב

יש להוכיח מדאמרי' מחיצין הל"מ דגם בסוכה מהני כל הלכות מחיצות וביאור הטעם דטפח סגי בטלישית

שבתי וראיתי מפשטות הגמ' דדפנות סוכה לגמרי כדפנות שבת מדאורייתא, שהרי הוזכרו הלל"מ דמחיצין על שבת (בעירובין ד' ב') וסוכה בסתמות, ולא משמע שדיניהם חלוקים, וכן שם ההלכה הוזכר בלשון מחיצין, ומשמע דדין סוכה נמי כדין מחיצין, (וכן לענין גובה י' משמע דגמר למחיצות שבת מסככה מיהו אפשר דלשבת סגי בארון דליכא למימר לבר מסככה ולע"כ), וכ"נ ביאור ההלכה דדופן סוכה טפח דאתאי הלכתא לגרע מדין דפנות הידוע, ומתפרש כהלכתן של מחיצות בעלמא, דהלכות מחיצין נאמרו על שבת וסוכה כאחת ואין לנו משמעות כהלכתן דסוכה דבעינן שלימין מעומד גמור, ולפ"ז נראה דהא דבעינן מחיצות הניכרות ד' ב' היינו מדרבנן כמו שפסלו צורת הפתח, וה"נ מסתברא דאביי לא טעה בדאורייתא אלא דרבא אהדר ל' דמדרבנן יש לפסול, ונניחא נמי הא דהקלו בשפת הגג עתו' שם] וכ"מ מהלכתא דגוד שפרש"י פ"ת, ופ"ת מהני מדין פתח כמ"ש תו' עירובין צ"ד ב', (וכ"נ מדר' יעקב ד' ב' דגמר דיומדי סוכה טפח מהלכה דדופן סוכה טפח, כ"נ, והכי משמע בתוספתא דאמילתי' דר' יעקב מסיים בדרבנן ור"ש עיי"ש, וגם בגמ' נראה דהועתק רק רישא דברייתא, אלמא פשיטא ל' דכל מחיצות דמהנו בשבת מהנו בסוכה), [הוספה לפו"ר, וכן יש ללמוד דמהני לאחר עומד ז', עומד מרובה וצורת הפתח, ומדאורייתא לא מצינו דין עומד ז' וכי מפני שיש במקום אחד ז' יוכל לישב בצורת הפתח ככולה, הרי דיוורו במקום פרוץ, ויש לדחות דכיון שיש לו היכן לדור במקום הב' דעריבן, מיקרי בית].

ביאור המיגו דמשבת לסוכה

ולפ"ז ניחא נמי הא דמהני סיכך ע"ג מבוי וע"ג פסי ביראות, אע"ג דליכא דופן

ז', ודופן טפח, ובפשטו אין מובן מה בכך דשבת חמירתא, הרי ע"כ דפנות סוכה חלוקות ממחיצות שבת, מפני שסוכה לדירה בעינן, ומחיצות שבת לחוץ ולהבדיל, אבל אם מדאורייתא מהנו כל מחיצות שבת לסוכה ניחא, דיש סברא לומר שלא החמירו בסוכה כשאפשר לטלטל שם בשבת, ואמנם נראה שלמדו רבא בק"ו כי היכי דשרינן מקילתא לחמירתא וזה הבין רבא מסתמות הברייתא שלא אמרו לדור בסוכה שאסורה בטלטול, וגם בזה נראה דרק את האיסור דרבנן של טלטול בכרמלית או מכרמלית לרה"י התירו, אבל שאין דינו כרה"י דדוקא לגבי סוכה אתאי הלכתא להחמיר בטפח, ולענין טלטול ברה"ר בלא"ה ע"י שתי מחיצות כמין גאם בטל מיני' שם רה"ר, ולפ"ז ניחא מה שיש להקשות הא ביו"ט ג"כ אסור בטלטול שלא לצורך ואמאי לא אמרי' מיגו, ולמש"כ ניחא דדוקא מחמירתא לקילתא איכא סברא שלא להחמיר בסוכה מבשבת אבל ביו"ט גופי' שפיר אפשר להחמיר למצות סוכה אף כשמותר שם לטלטל שלא לצורך, מיהו עיקר הדבר ל"ק דבהא דשרי ביו"ט שלא לצורך לא מינכר כ"כ היתר, שנצטרך להחמיר מכח זה גם למצות סוכה, וכ"ז אי מיגו הוי סברא דרבנן, וצע"ע בכ"ז, מ"מ מיושב יותר מפשטות הדברים אם נימא דמדאורייתא כל מחיצות שבת כשרות לסוכה, ועי' לק' ס"ק כ"ט ל"א.

ובזה ניחא טפי מנ"ל שיש חילוק בין ז"ט לשאר הסוכה

ודאתאן עלה ניחא נמי טפי מה שנתקשינו לעיל ס"ק י"ב מנ"ל לחלק בין ז"ט לשאר הסוכה, הרי אם מפרשינן דפנות דקרא גמורות דוקא ולא סגי בצורת הפתח, א"כ יש להצריך שתים כהלכתן בכל משך הסוכה ועמש"כ שם בזה, ומ"מ אפי' יש בזה סברא, מ"מ לא הו"ל לתלמודא למיסתם דהו"ל לפרושי דדרשא דבעינן גמורות, וסגי בז"ט גמורות, אבל לפמשנ"ת דמדאורייתא הכל כשר

דברייא היכא דעביד טפי מז', ומסתמא דגמ' משמע דקושטא הוא אף למאי דקיי"ל כרבא.

ובדעת הר"ן נראה דעיקר הא דלא בעינן צורת הפתח הוא מחדושה דפסל,

דכיון שיש הכשר סוכה, נטפל הכל ע"י חד דופן ונדון כסוכה, ולפ"ז נראה דה"ה אם הכשירה בטפח שוחק וצורת הפתח של ד"ט דההכשר סוכה קובע, ואין לנו ענין במה הוכשרה, ובעשוי' כמבוי דליכא שריותא דפסל לא מתכשרא בלא צורת הפתח ע"פ כולה לפמשנ"ת ס"ק י"ט בדעת הר"ן, ואף לפי האמת דמדין פסל א"צ צורת הפתח מ"מ נראה דאין זה בכלל הברייא שהסוכה ניתרת בפרוץ מרובה, דמשמע שזה דין בעיקר הסוכה, והר"ן כתב כן רק לענין מיגו דבכלל דברי רבא כל האופנים שמותר בסוכה, אבל פשוט הברייא מתפרשת בעיקר הסוכה, והיינו או דפרוץ מרובה נותר בכל ההיקף כפרש"י, או דהברייא מיירי קודם תקנת צורת הפתח, (או כדעת הרא"ש).

י"ט א' פסל היוצא כו' הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה כו'

כג. י"ט א' רבה ור"י אמרי תרוייהו הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה כו', ברא"ש הגרסא מהו דתימא הא לחודי' קיימא והא לחודי' קיימא קמ"ל, ובתו' הרא"ש מבואר שכ"ה גרסתו בגמ', ובפר"ח ובפסקי הרי"ד הנדמ"ח נראה דגרסי מ"ד הואיל ושלמה להו סככה אפלאג דדופן האי סוכה אחריתי היא קמ"ל, וגם בעיקר הברייא מבואר דהחידוש הוא מפני שהפסל יוצא מן הסוכה דניכר שכבר נגמרה הסוכה קודם הפסל, [ופי' פסל כ' רש"י ד' א' שהוא מלשון פסולת גורן ויקב, אבל בערוך פסל כ' דזה מלשון פיסלא שאמרו שבת פ' א' אבל פיסלא לא ובגיטין ע"ז א' אזל גיטא נפל בפיסלא וז"ל פי' פיסלא עמוד שהוא גבוה עשרה ורחב ד' או כגון זיז היוצא למעלה מ"ט מן הכותל

ניחא, דנהי דמדאורייתא דופן סוכה כדופן שבת דסגי בעומד מרובה וצורת הפתח, מ"מ חכמים הצריכו עומד גמור ולא התירו בעומד מרובה, וזה מבואר בברייא י"ד ב' ובמימרא דר' אמי ט"ז וכמשנ"ת סק"ט, והיינו דוקא בסוכה קטנה דאי שרינן בעומד מרובה ליכא בעומד שיעור סוכה, וה"נ צורת הפתח, ועמשנ"ת לעיל שם מברייא דעירובין, ולק' ס"ק ל"א נתבאר עוד בכ"ז.

ז' א' ויתירה שבת כו' בדעת הרי"ף דאחר דבעינן צוה"פ אין קולא בסוכה משבת, ואם יש רא' מהברייא דבראיכא עומד ז' אי"צ צוה"פ כב. ז' א' ויתירה שבת על סוכה כו', דעת הרי"ף דלבתר תקנה דצורת הפתח תו ליכא שריותא בסוכה טפי מבשבת וכמ"ש הרא"ש בדעתו ז"ל, [נותרתן שהשמיט ההיא דפסל היוצא, משום דס"ל דלרבא לא מתכשרא בלא צורת הפתח וגריס הכא אמר רבה וכן לשבת והתם רבה ור"י אמרי תרוייהו וס"ל דהכל לשיטתו, וצ"ע], וכ"נ דעת רש"י, ולפ"ז אין ללמוד מהברייא דהיכא דאיכא ז' עומד גמור בשלישית, א"צ צורת הפתח, וכבר נתבאר לעיל ס"ק י"ז דהרא"ש לאו מכא האי ברייא ס"ל ד"ז, אלא דמשמע לי' שהקלו בדופן שלישית ולכך הצריכו צורת הפתח, ואם לבתר דאיכא עומד ז' נמי בעינן צורת הפתח, הא אף בשאר דפנות סגי בהכי, מיהו אין זה מוכרח דאמנם י"ל דהקולא בדופן שלישית הוא רק בזה דסגי בפחות מז', אבל עכ"פ זה מבואר בדעת הרא"ש דלאו מהאי ברייא יליף לה שהרי נקט להחמיר כדעת הרי"ף ומ"מ כתב בההיא דפסל דסגי בעומד ז', ומהתם נמי מוכח דלאו מדין פסל יליף לה שביאר עיקר החידוש בדין פסל מכא זה דהוה סגי לי' בדופן ז', מיהו י"ל דמהברייא דפסל מוכח דס"ל לתנא דאיכא גונא דכשר בלא צורת הפתח, וזה הי' פשוט לתנא קודם חדושה דפסל, אבל עכ"פ אנו למידין מדבריו מאי דס"ל בתקנה דצורת הפתח, ומוקמינן לחדושה

רחב ד"א ופי' פיסלא כגון פסל היוצא מן הסוכה, עכ"ל, וכ"מ מאוקימתא דסכך פסול, דאינו פסולת גורן ויקב וגם דוחק למיקריא לסככה פסל אבל לפי' הערוך פסל ענינו בליטה כגון זיו היוצא מן הכותל, וכן כל טפל הבולט מן העיקר [כמו מפסלי אילנות] וה"נ קאמר קנים היוצאים מן הסוכה, ועי' י"ד ב' מניח פסל ביניהם דמשמע התם נמי כפרש"י, מיהו מתפרש כלפי נסרים שהם חתיכה אחת מניח פסל שהוא הנפסל מן האילנות כמ"ש תו' ל"ו ב', (דאף נסרים חשיבי פסולת גורן ויקב), וכן בירו' קאמר ראש פסל, ומשמע מזה דפסל הוא שם לסכך], ואם באנו לדון את הפסל כסוכה בפ"ע אין לו אלא דופן אחת שהדופן האמצעי של הסוכה אינו מועיל לפסל, אא"כ הוא בתוך ד"א ונימא דו"ע, וגם משמע דכשר אף כשאין בו שיעור הכשר סוכה [שהרי לפי האמת דהטעם מפני שנטפל לסוכה כשר אף בפחות מז"ט, והכי משמע סתמא דגמ' לגרסא דידן, וערש"י], והיינו דקמ"ל שאין הפסל נדון כסוכה בפ"ע אלא הוא נטפל לעיקר הסוכה ונדון כסוכה.

אבל אין לפרש בברייתא החידוש אם צריך צורת הפתח בשלישית דעיקר הברייתא מתפרשת לומר שאע"פ שהפסל יוצא מן הסוכה הרי הוא נדון כסוכה, ולא נחתא הברייתא לנדון איך מתכשר אותו פסל אם הוא נדון כסוכה, דודאי בעינן כל תנאי סוכה דלא עדיף מן הסוכה עצמה, והיינו דקאמרי דמשכא חדא דופן אע"פ שלא הוזכר זה בברייתא, דכיון דשמעינן בברייתא דאע"פ שהוא יוצא נדון כסוכה, ממילא מובן דצריך שיהיו התנאים שיש בסוכה והיינו שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח.

והנה בגמ' לפנינו גרסינן מ"ד הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל, ובעלמא נקטינן סתמא לשון הכשר סוכה על כונת ז"ט, כדלעיל והא בעינן הכשר סוכה, וכן לעיל ב' ב' נימא בהכשר סוכה קמיפלגי, וכן פרש"י

והא לית בה שבעה טפחים בהכשר [נדצ"ל כהכשר דאל"כ לא הו"ל להזכיר ז"ט, שו"ר שכן העתיק במהרש"א] סוכה, ואמנם י"ל דהכא נקט לישנא קלילא על כונת כל דיני סוכה דאף בחמתה מרובה יתכן דתתכשר אם נחשבנה כחלק מן הסוכה הגדולה וכדר' יוחנן דבסמוך, מ"מ יש לפרש גם נדון דשיעור משך סוכה בלשון הכשר סוכה וכמש"פ רש"י, והיינו דאם הפסל בולט מעט ואין בו ז"ט אם נדונו כסוכה בפ"ע לית בי' שיעור סוכה, ואף אם רחבו כרוחב הסוכה מ"מ אין בו זע"ז, ולפ"ז אין מבואר בגמ' דאיכא חסרון בדפנות הפסל, דאף בגונא שהי' כשיעור דפנות בפסל, הי' מקום לדון דאם הפסל נדון בפ"ע, הרי אין בו ז"ט ופסול, אלא דלפרש"י כל עיקר הנדון לחשבו כסוכה לעצמה, הוא מפני שלא ממשיך בהדי' דופן שני, אבל אף לפ"ז נראה דאין הדבר מבואר בברייתא דאפשר דמשכח"ל אופנים שניכר שהפסל יוצא אף בדאיכא דפנות כגון שהסוכה גבוהה ודפנות מגיעות לסכך ובמקום הפסל איכא מחיצה י"ט באופן שניכר שאין נמשכת עיקר הסוכה במקום זה, א"נ על הסיכוך ניכר שהקנים בולטים מהסככה ואינם עיקר הסכך, והכי משמע מגר"ח, וכ"מ ברא"ה הנדמ"ח שכ' דאיכא היכירא בסכך שמשלים ומפסיק למקום ששתי הדפנות מגיעות, [ועתו' ד"ה לבראי דג"כ משמע שניכר על הקנים היוצאים שאינם עיקר הסככה].

ויש להקשות היכא מתכשרא בהכי הא בעינן צורת הפתח בשלישית ופרש"י ז' א' דהיינו ע"פ כולה, וברא"ש נראה דכיון דאיכא עומד גמור של ז"ט תו א"צ צורת הפתח וכמשנ"ת לעיל סק"ו, ולפ"ז קשה א"כ מה בכך שאין הדופן השני נמשך עד כנגד הארוך, והרא"ש כתב דכיון שהאריך בקצר יותר מז"ט ש"מ שרוצה לעשות כל סוכתו בדפנות גמורות וזה מוכיח דכליא הסוכה כנגד הקצר, וצ"ב מה הוכחה היא זו, וכי ס"ד דאין לאדם לסתום סוכתו יותר מז"ט כשהסוכה גדולה,

המשך הסוכה, כשרה, שהרי לא הוצרכנו לדופן הנמשך כדי להחשיב את הפסל מן הסוכה, אלא כדי שיהא לסוכה שתחת הפסל הכשר דפנות וכמש"כ לעיל, ולזה מהני כל הכשר לדפנות.

י"ד ב' הב"ע כגון דאנחה אפומא כו' ביאור
החידוש בזה ובדין פסל בזה

כד. י"ד ב' לא הב"ע כגון דאנחה אפומא דמטללתא כו', באמת לשון הברייתא משמע כאוקימתא זו, שלא הכניס לתוך הסוכה אלא ג' מהרוחב ד', ובהפך על צידיהן כל הד' בסוכה, וגם לשון הגמ' לא הב"ע כו' משמע קצת שדוחה הראי' במוחלט, והיינו דאף לפי האמת דקיי"ל בהפך על צידיהן פסולה, מ"מ הברייתא לאו בהכי מיירי, והנה בפשוטו למאי דמפרש טעמא דנעשו כשפודין של מתכת, אין להתיר סיכוך בנסרים בשום צד, ואפי' אי פסל היוצא אינו נדון כסוכה יש לפסול בעייל תלתא ואפיק חד לבר, דאם איתא שיש צד הכשר בסיכוך בנסרים, א"כ מנ"ל דבהפך על צידיהן נעשו כשפודין של מתכת, ויש לעי' א"כ מאי רבוחא קמ"ל באנחה אפומא דמטללתא הא אף בלא דינא דפסל היוצא פסולה, וי"ל דלמסקנא מיתוקמא ברייתא בדאנחה בשאר רוחות דאיכא דופן, ואע"פ שהדופן מפסיק, מ"מ פסולה כיון שנעשו כשפודין של מתכת, והא הוי רבוחא טפי מהפך על צידיהן, כיון שהדופן כחולק את הנסר ואין בו אלא ג', א"נ הי' מקום לומר דהא דנעשו כשפודין ש"מ, היינו מפני שהצד השני פסול במוחלט, אבל כשהניחו בהכשר בצד הפסול א"כ אין כאן צד פסול, וקמ"ל דאפ"ה פסולה, ומש"פ רש"י דבדאיכא דופן הוה מתכשרא, היינו אם נימא דהפך על צידיהן כשרה (דהא בהכי קיימין דליכא לסיועי מן הברייתא כיון דהפסול משום דאנחה אפומא ונידון כסוכה), אבל אי הפך על צידיהן פסולה, ה"ה לבר מן הדופן.

[מיהו הא ליכא לאקשווי היכי סתים תלמודא למילתי' דניבעי לפרושי בסוכה גדולה שסתם בשלישית ע"י עומד גמור יותר מז"ט, דהברייתא ה"ק אף כשהפסל יוצא וניכר שאינו מעיקר הסוכה ג"כ נידון כסוכה, ובדאיכא רק ז"ט לא הוצרכנו לחידוש זה ושפיר מפרשינן דהחידוש בגונא שניכר שהוא יוצא והיינו בכה"ג דהרא"ש], ועוד דמה מהני מחשבתו כשחושב בפירוש שהכל יהא מן הסוכה או שלא יהא, הרי העיקר נקבע לפי צורת הסוכה, ואין כאן שום חסרון בפסל היוצא, ויעוי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה סק"ו שביאר דכיון שעיקר הסוכה בג' מחיצות שלימות הרי היא כבית, והפסל היוצא בדופן אחת אע"פ שיש בו הכשר מצד הדין, מ"מ אינו נראה כחלק מן הבית, אלא כדבר בפ"ע (כעין חצר או אכסדרה), אבל הרא"ש לא ניחא לי' למימר דאף בעשה רק ז"ט הי' מקום לפסול השאר, דכיון שזהו שיעור דופן שלישית כפי הדין, (דבלא"ה הי' צריך לעשות צורת הפתח ע"פ כולה), איך הי' אפשר לפסול השאר, הרי עיקר הדין תיקנו לו לעשות כן, ולכך נדחק לאוקומה דוקא בשעשה יותר מן הצריך להתיר כולה, ולפ"ז יש לפרש תוכן הדברים דפעמים שניכר שהפסל הוא יוצא עי"ז שנמשך רק דופן אחד וזה תלוי ברוחב הסוכה וגודלה והברייתא איירי בכה"ג שניכר שהוא יוצא, וקמ"ל דאפ"ה נדון כסוכה, [ועי' לק' ס"ק כ"ד מה שנתקשינו היכי מתוקמא דהפסל יוצא בגמ' י"ד ב'].

נמצאנו למידין דביאור פסל היוצא הוא כשניכר שהפסל יוצא מעיקר הסוכה, וזה נקבע לפי הענין, ע"י הדפנות, או צורת הסיכוך והקנים הבולטים, ואף אם הדופן הנמשך משונה מדפנות הסוכה י"ל שהוא ג"כ בדין פסל כמש"כ לעיל, כגון שדפנות הסוכה מעומד גמור מגיעות לסכך והדופן הנמשך הוא מקנים בגובה י' דאע"פ שמינכר שאין זה

למאי דקיי"ל הפכן על צידיהן פסול, וכמו שדקדק במג"א ר"ס תרל"ב, וזהו שדקדק במג"א שם דמדברי מהרש"א משמע דס"ל דלעולם בעינן לדינא דדו"ע דוקא להפסיק באמצע הנסר, הלכך לעולם אין ישנים תחתיו.

בהא דפשיט"ל דמאן דמכשר היינו אף בכ"ה

ועיקר הא דפשיטא לן דלמאן דמכשיר נתנן על צידיהן, ה"ה באפיק חד לבר ממטללתא, היינו משום דמפרשין איסור סיכון בנסרים שלא תראה הסוכה כמקורה, וכל שניכר בפחות מד' נסר אחר שפיר דמי, דכיון שנסרים כשרים מצד עצמן, מתפרש האיסור בצורת הסוכה, והגע עצמך אם עובי הדופן ה' טפח ואין הנסר בולט לחוץ כלום, דבכ"ה ג' ודאי אין לראות את הנסר כתקרה של ד"ט וכאלו העמיד דופן וסוכה תחת התקרה, שהרי אין כאן אלא תקרת ג' ודופן, וה"נ כשבולט לחוץ אחר הדופן, שלא זהו מה שאסרו בנסרים.

עוד בדעת רש"י

ויצוי בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב סק"ז שדקדק לשון רש"י דמיירי בסוכה גדולה מדאיצטריך לפרושי בס"ד כשסיככה כולה בהן, ולמסקנא בנתן רק נסר אחד עיי"ש (ועי' מאירי), וכבר כתב שם שזה דוחק דמאי דוחקי' דתלמודא לפרושי בסוכה גדולה ולאוקומי בנתן כמה נסרים, הרי בפשוטו מתפרשת בסוכה קטנה דומיא דאינך, וכדקתני בהדיא שנתן עלי' נסר כו' דמשמע אחד, ואפשר דרש"י פי' כן מפני לשון הגמ' דקתני מאי לאו שהפכן על צידיהן לשון רבים לא הב"ע כגון דאנחה לשון יחיד, וסבר דנקטו כן בגמ' לתוספת ביאור להבליט דהגדון על סיכוך בנסרים באופן זה דכיון דפשוטו הברייתא משמע שבא לומר דע"י נסר אחד מפסיל, לכך מפרש בגמ' שהגדון הוא כללי להשמיענו דבהפכן על צידיהן פסול, דאי לאו האי ברייתא היינו מכשירין בסככה כולה בהן, ומזה

ברם מדברי הבעה"מ משמע דאפיק חד לבר ממטללתא עדיף מהפכן על צידיהן, דמשמע מדבריו שאם פסל היוצא אינו נדון כסוכה, ה' כשר באפיק חד, אף למאי דקיי"ל הפכן על צידיהן פסול, והיינו משום דכל לבר ממטללתא כליתי' דמי, ולא אמרי' נעשו כשפודין ש"מ, [מיהו יתכן דכונתו בעייל פחות מג' דבלא דינא דפסל מצטרף, וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה], ואם אמנם דעתו כן, היינו מכח משמעות הברייתא והגמ' וכמש"כ, [שו"ר בב"מ שהק' על בעה"מ עיי"ש].

אם הברייתא בסוכה קטנה וברש"י שפירש משום דופן עקומה

והנה בפשוטו מיירי הברייתא בסוכה קטנה, וכמו שדקדקנו לעיל סק"ט מדקתני דנפרצה בה פרצה כדי שיוזקק הגדי פסולה, ואי בסוכה גדולה הא שפיר מתכשרא בעומד מרובה, ולא הו"ל לתנא למסתם דפסולה בכל גונא, וכך מתפרש הלשון אינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו ואפי' מחזקת כן אם נפרצה כו' או שנתן נסר כו' פסולה, ועוד דלשון פסולה משמע כל הסוכה והיינו ע"כ בסוכה קטנה, דבסוכה גדולה אין נדון אלא תחת הנסר וביותר דהכא קתני חד פסולה אכולהו, ואינך ודאי פסולה לגמרי קאמר, ודברי רש"י שהזכיר דו"ע צ"ב, אם נימא דכונתו לדין דו"ע, דהא למאי דקיימינן דהפכן על צידיהן כשרה, א"כ בפשוטו מובן דאי לאו דינא דפסל היוצא כשרה, ואם בעינן דוקא לדינא דדו"ע להכשירה, א"כ אפי' אם הפסל אינו נדון כסוכה היתה נפסלת בכ"ה ג' כיון דליכא דופן וע"כ דכונת רש"י במ"ש דו"ע, אינו להלכתא דדו"ע, אלא ר"ל דהדופן מפסיק באמצע הסיכוך כעין דינא דדו"ע, שהכל נראה כהמשך הדופן, ובזה כשרה כמו על צידיהן, [ובריטב"א ג"כ הזכיר לשון דו"ע, שו"ר בב"מ שכ' ברש"י דלאו דוקא עקומה], ובמהרש"א הק' על פרש"י דאי בסוכה קטנה אפי' אי אמרי' דו"ע פסולה, מיהו קושיתו היא רק

דפסל היוצא היינו על הסיכוך דאע"פ שהוא יוצא אינו נידון כסוכה בפ"ע, והא דבעינן חד דופן היינו דלבתר דידעינן שהוא נדון כסוכה בעינן שיהא בו הכשר דפנות כסוכה עצמה, לפ"ז יש לפרש סוגיין כפשטה בדלא מימשכא חד דופן, ואפ"ה פסולה, כיון דהפסל היוצא מצד עצמו נדון כהמשך הסוכה, וחסרון הדפנות אינו מפריד את הפסל מן הסוכה, ונמצא שיש כאן סיכוך מנסר ברוחב ד', ולכאור' נפ"מ לדינא אם ישנים תחתיו בסוכה גדולה ועי' להלן, מיהו אפי' נוקמה בדממשך חד דופן ונכ"כ בפמ"ג סי' תרל"ב א"א סק"א בפשיטות] ל"ק כ"כ, דהביריתא מתפרשת לאשמועינן דפסל היוצא באופן שהוא נדון כסוכה פוסל נסר הנמשך בו את כל הסוכה, אע"פ שבעיקר הסוכה אין נסר רחב ד', [דהי' מקום לומר דנהי דמכשרינן בפסל להיות נטפל לסוכה, אבל אין לפסול את הסוכה בכה"ג דניכר שהפסל הוא יוצא ואינו מעיקר הסוכה, שהרי עיקר הסוכה מסוככת בנסרים פחות פחות מד'], וכיון שכן מתפרש סתמא באופן המועיל ליחשב הפסל כסוכה, דלא נחתין אלא לפרושי דהפסל נדון כסוכה אף לפסול את הסוכה.

ולאמור נחא מה שיש להקשות מאי קמ"ל כיון דקיי"ל דהפסל נדון כסוכה א"כ לא נוסף חידוש לענין נסר שפוסל, דלא משמע כלל דהא גופא קמ"ל דפסל היוצא נדון כסוכה, ולמש"כ נחא דהי' מקום לומר שאין גזירת נסרים בכה"ג כיון שניכר שהפסל טפל, והוא יוצא מן הסוכה, ונמצא שאין בסוכה סיכוך ד"ט מנסר.

אי מיירי במימשך חד דופן במה ניכר שהפסל יוצא

ויש לעי' אם נימא דשמעתין בדממשך חד דופן ובסוכה קטנה, א"כ במה ניכר שהפסל יוצא הרי הרא"ש בסל"ה כתב דניכר שהפסל יוצא ע"י שעשה דופן יותר מז',

אתיא לאפוקי, משא"כ למסקנא דלא איצטריך להשמיענו בסככה כולה בהן (דהא דאיירי בנסרים ד' שלא על צידיהן), א"כ מתפרש עיקר החידוש דאיכא גונא דנסר אחד פוסל אע"פ שלא הכניס ממנו אלא ג', וזהו תו"ד דברי רש"י ז"ל להטעים הס"ד והמסקנא אלא שלא הי' ממציא כן אי לאו לישנא דגמ', [ובפשוטו כונת הגמ' במאי דנקט לשון רבים היינו משום דבעינן לסיועי לנדון הפכן ע"צ וה"ק מאי לאו דקמ"ל נדון דידן דהפכן על צידיהן], וכתב אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דטעמ' דרש"י מכת הסברא, דכיון שיש כאן תקרת נסר על רוחב ד"ט, אין להכשיר במה שחלק מן התקרה חוץ לסוכה, שהר"ז כבונה סוכתו תחת אמצע התקרה, והגע עצמך באין דפנות מגיעות לסכך דמינכר להדיא תקרת נסר של ד"ט דודאי אין סברא להכשיר, ולעיל צדדנו דלמאן דמכשיר נתון על צידיהן היינו דמפרש הפסול דבעינן שהסוכה תהא מסוככת באופן זה שבכל פחות מד' יש נסר אחר, שהפסול הוא בצורת הסוכה ולא במסככין, ואחר שפשטות הגמ' [עכ"פ גם] בסוכה קטנה ה"ז כמפורש בגמ' דדינו כהפכן על צידיהן, וכ"מ להבכה"מ דשמעתין בסוכה קטנה, וכ"כ הריטב"א [והמהרש"א] והמג"א, דלמאן דמכשיר על צידיהן ה"ה שהדופן מספיק, - ולפי מה שצדדנו לק' ס"ג סק"א דטעמא דנסרים ד"ט הוא משום דאיכא שיעור חשוב שהוא מקרה בקירוי אחד וזה דומה לתקרה, א"כ פשיטא דתלוי בשיעור שמסוכך ממנו בסוכה, אלא אף לפרש"י דתלוי בסוג הנסרים שדרך לסכך בהן, מסתברא שאין לנו ענין אלא במה שנראה מתוך הסוכה, והרי אם הכניס רק משהו מן הנסר לסוכה ודאי אין מקום לגזירת תקרה בזה, וה"ה פחות מד"ט.

שם דהו"ל פסל, האם מיירי במימשך חד דופן וביאור החידוש בכאן

שם גמ' דהו"ל פסל היוצא מן הסוכה כו', למש"כ לעיל ס"ק כ"ג דביאור הברייתא

כתב סברא להיפך, דאפי' אם נימא דליחשב כנסר ד' בעינן דוקא דממשיך חד דופן, דבעינן שיהא הפסל היוצא בהכשר סוכה, מ"מ לענין שיעור ד"ט דס"פ, כיון שיש כאן ס"פ ד"ט, וכל מקום ד' כרשות לעצמו, חשיב כד"ט, ואין ישנים תחתיו, כנראה כונתו דאין הדין משום דד"ט בסוכה גרע, אלא דפחות מד"ט לא חשיב, הלכך בכה"ג נהי דליכא בסוכה אלא ג"ט מ"מ אותן ג"ט חשיבי רשות לעצמן ע"י הטפח שבחוץ, (מיהו ג"ז צל"ע ולע"כ בסוגיא דס"פ), ולפ"ז אין לדייק ד"ז מהשמטת הרי"ף והרא"ש כיון דגם לפי מרן ז"ל מתפרשת שמעתין בדממשיך חד דופן, ונודן ס"פ הוא נודן בפ"ע ולא נלמד משמעתין, ונהגרע"א ז"ל בסי' תרל"ב מג"א סק"ג ר"ל דאפי' בתוך המחיצות אפשר לומר שהסוכה נמשכת רק עד פחות מג"ט מהס"פ, ולפ"ז ודאי דהכא ישנים תחתין].

אם יש ללמוד מסוגיין בדיון סוכה גדולה אם ישנים תחתיו, ובספיקו דהריטב"א

ולאמור למאי דמפרשינן שמעתין בסוכה קטנה, אין ללמוד מכאן לסוכה גדולה לענין שאין ישנים תחתיו, אפי' אם נפרש שמעתין בדלא ממשיך חד דופן, וזה מוסכם לכו"ע, די"ל דלענין שלא יחשב כנסר ג' סגי בזה, ואם נימא דיש כאן חידוש דאמרי' דפסל היוצא נדון כסוכה להחמיר על הסוכה, יש מקום לדון דאפי' בדממשיך חד דופן לא חשיב כס"פ בד"ט, כיון דבעיקר הסוכה ליכא אלא ג', ועד"ז צידד אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה לבאר ספיקו של הריטב"א בפחות מג"ט, דנהי דחשיב סכך פסול דגרע מהפכן על צידיהן, מ"מ י"ל דלא מיפסלא בהכי, דמ"מ חשיב כהכניס ממנו רק פחות מג' דאין השאר מצטרף, והנה הריטב"א לא הזכיר בספיקו משום דמייירי בפסל היוצא שחסר תיקון דופן, ומשמע דבכל פסל היוצא הוא מסתפק, (מיהו לשון הריטב"א צע"ק דא"כ ה"ז נדון כללי ולא משום דפחות מג' לא

ולכאו' מוכח מזה דהכא סגי למיפסל אף בדליכא דופן, מיהו י"ל דמייירי בעשה שלישית טפח שוחק וצורת הפתח עד ז', דבכה"ג בעינן צורת הפתח ע"פ כולה, וכיון דליכא צורת הפתח תחת הנסר ניכר שהוא יוצא, ומ"מ פוסל בחד דופן כיון דמדאורייתא א"צ צורת הפתח, וסגי בהכי למיפסל, ודוחק, ולכאו' הכא גם ליכא למימר שניכר מהסככה שהוא יוצא דהא מייירי בחד נסר, (ויש ליישב), ולפ"ז מסתבר לפרושי שמעתין בדלא ממשיך.

האם איכא נ"מ לדינא בהך אוקימתא ובהשמטת הרי"ף והרא"ש

ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דקדק מהשמטת הרי"ף והרא"ש דליכא נפ"מ לדינא מהך אוקימתא, ואם איתא דאף בלא מימשיך חד דופן חשבינן ל"י כסוכה מדין פסל היוצא א"כ איכא רבותא טובא נפ"מ לדין בסוכה גדולה אם ישנים תחתיו, וש"מ דמפרשי שמעתין בממשיך חד דופן וא"כ ליכא שום חידוש, ולכאו' אם נקטו הרי"ף והרא"ש דלמסקנא מתפרשת הבריייתא בהפכן על צידיהן אין כ"כ קו' למה לא הביאו הך אוקימתא, אע"פ שנדקדק מינה לדין בסוכה גדולה, ואף למש"כ דמשמעות הבריייתא כהך אוקימתא מ"מ לא מתפרשא מדין פסל, דאפי' בדופן מפסיק פסולה, מיהו אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה חילק שם בעיקר הדבר, דלמאי דמפרשינן שמעתין בסוכה קטנה, ואמרי' דלמ"ד הפכן על צידיהן כשרה, לא מיפסלא אלא מדין פסל היוצא, אין ראי' לדמות ד"ז לענין אם חשיב ס"פ של ד"ט, דודאי לענין הסברא דחשיב נסר ד"ט סגי בסברא דהפסל נדון כסוכה אף כשעדיין אין לו הכשר דפנות, דמ"מ יש כאן סיכוך אחד בנסר של ד"ט, אבל לומר דחשיב שבסוכה יש ס"פ במשך ד"ט ואין ישנים תחתיו זה נדון אחר, וכל כמה דלא מתכשר תחת הפסל לידון כסוכה, נמצא שאין בסוכה ס"פ של ד"ט, ושפיר ישנים תחתיו, ומרן זללה"ה סי' קמ"ד סק"ג

**י"ט א' מ"ד הא לית בה הכשר סוכה, ביאור
הקולא דפסל**

כה. י"ט א' מ"ד הא לית בה הכשר סוכה
קמ"ל, לפמשנ"ת לעיל ס"ק כ"ג
אין קולא בפסל היוצא טפי מבסוכה עצמה,
וכל החידוש הוא דלא אמרי' שהפסל נדון
לעצמו, וצריך שיעור סוכה לעצמו, והי' צריך
דפנות וסיכוך כסוכה בפ"ע, והשתא נדון
כחלק מן הסוכה ומתכשר בשלישית טפח של
הסוכה, וכן י"ל דאם הסוכה בכללותה צילתה
מרובה אפשר שיהא בחלק הפסל חמתה
מרובה, וכן א"צ שיעור סוכה, ובגמ' י"ד ב'
משמע דקמ"ל דנדון כסוכה עצמה, ולא
דמתכשר אע"פ שהוא בפ"ע, ולפ"ז אין לחדש
שום קולא בפסל היוצא דגם הפסל צריך
שיהא בו שתיים כהלכתן ושלישית טפח, ונפ"מ
בסוכה העשוי' כמבוי, ונשתמש בקולא של
שלישית בדופן האמצעי, דאז אי ממשיך רק
חד דופן נמצא שאין לפסל שתיים כהלכתן,
וכיון דבסוכה עצמה פסולה כה"ג ה"ה בפסל
היוצא, דבשתיים כהלכתן בעינן לכה"פ עומד
מרובה בכל אורך הדופן כדנתיא עירובין י"א
א' לפמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב, וכ"כ מרן
זללה"ה בעירובין סי"א סק"ח ועמש"כ לק'
ס"ק כ"ח בדברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה
בזה.

בדיעות הראשונים אם צריך צוה"פ כנגד הפסל
מיהו לענין אם צריך צורת הפתח גם כנגד
הפסל יש בזה דעות, דדעת הרא"ש
דטעמא דא"צ הכא צורת הפתח היינו משום
דאיכא עומד גמור של ז"ט, ובזה ס"ל דתו
א"צ צורת הפתח, וא"כ ליכא קולא בפסל
היוצא, ולדעת הרי"ף (ורש"י) דתקנת צורת
הפתח מאוחרת מתפרשת הברייתא קודם תקנת
צורת הפתח, ואה"נ דלכתר דתקינן צורת
הפתח, ה"נ בעינן צורת הפתח בפסל, וולפ"ז

חשיב, דה"ה בפחות מד' לענין אם ישנים
תחתיו), מיהו פשוט הגמ' בשמעתין דפסל
היוצא נדון לגמרי כסוכה ולא רק לענין פסול
הנסר, הלכך נראה שאין להקל בפסל היוצא
דממשיך חד דופן כלל, אבל בדלא ממשיך
בפחות מג' אפשר שיש להקל, אפי' בסוכה
קטנה, וגם דעת מרן זללה"ה לא שמענו
להחמיר בזה שהסברא שכתבנו משמו לא
נאמרה בפחות מג' [ועכ"פ בכה"ג באופן
שהסכך פסול מצד עצמו ואין כולו רוחב
ד'], ובהכניס ג' ורחבו ד' ג"כ צידד אאמו"ר
(שליט"א) זללה"ה להקל דישינים תחתיו, וכבר
נתבאר דכו"ע מודו שאין לזה ראי' משמעתין
ותלוי רק בסברת מרן זללה"ה שכ' דחשיב
רשות לעצמו, וגם האחרונים ז"ל נקטו
בפשיטות דשמעתין בדממשיך חד דופן,
כמש"כ בשם הפמ"ג, (מיהו אם נפרש שמעתין
בדלא ממשיך ונדייק סתמות הגמ' דקאמר וכל
פסל היוצא כו' דמשמע דנדון לגמרי כסוכה
יש מקום להחמיר), ובק"נ סי' ל"ג אות ד'
האריך בזה ומסקנתו דבדליכא דפנות ישנים
תחתיו, ע"ש שפי' שמעתין בדלא ממשיך.

מסקנת הדברים

נמצינו למידין סכך פסול אפי' רחב כמה אם
הכניס ממנו לסוכה פחות מג"ט דינו
כס"פ פחות מג', ואם הכניס מג' ועד ד' ישנים
תחתיו, בד"א בזמן שהדופן מפסיק [ואפי' אינו
מגיע לסכך, כ"נ פשוט אע"פ שרש"י הזכיר
לשון דו"ע, ועי'], אבל נתנו בפתח הסוכה אי
ממשיך בהדי' חד דופן כיון שאילו הי' כשר
ישנים תחתיו השתא נמי דינו ככולו בסוכה,
אבל בדלא ממשיך חד דופן כיון שעדיין אינו
כסוכה ממש, צידד אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה
להקל שדינו כמפסיק דופן, [כעת ראיתי
בראבי"ה דמוקי לה בדממשיך דוקא].

הלכך י"ל דלעולם בעינן צורת הפתח וכמ"ש שם, א"נ בעומד גמור א"צ, וכ"כ מרן זללה"ה בדעת רש"י והרא"ש, אבל אין שום קולא דמתקריא פסל, מיהו לדעת הר"ן נראה כן, וכמש"כ, [ומשה"ק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם ע"ד הרא"ש, לכאז' מפורש ברא"ש שזה פשוט לו בלא חדושה דפסל].

ברא"ש סל"ה ונמצא שאין לו אלא דופן אחת

רא"ש סל"ה ונמצא שאין לו אלא דופן אחת ואפ"ה נדון כסוכה, בלשון הגמ' בגרסת הרא"ש מבואר דמ"ד הא לחודי' קיימא כו' קמ"ל, והיינו דקמ"ל דלא אמרי' לחודי' קיימא, וכן משמע בגמ' י"ד ב' דכיון דהפסל נדון כסוכה חשיב דעייל כל הנסר בסוכה, מיהו יש לדחות דסגי בזה שהפסל כשר ע"י שנטפל לסוכה למיפסל הנסר, וצ"ע ברא"ש ס"ג שהוכיח משמעתין דאע"פ שהפסל נדון לעצמו אפ"ה כשר, וצ"ע לפ"ד איך מתכשר פסל שאין בו ז"ט דהא אכתי ליכא הכשר סוכה, וברש"י מפורש לגרסא דידן דזהו החידוש בפסל שאם הי' נדון לעצמו לא הי' בו שיעור, ועמשנ"ת בכ"ז לעיל ס"ק כ"ג, ועוד דע"כ ההיתר מדאורייתא הוא ע"י דפנות הסוכה, דלא הואי הלכתא להתיר פסל היוצא, דאפי' אם הוא נטפל לסוכה מ"מ בעינן דפנות, וגם הי' ראוי ליתן שיעור לאורך הפסל אם כל ההיתר מפני שנטפל, (ועוד דראוי לפסוק כו' יוחנן אם רבה ור"י חידשו דין מחודש מכח הברייטא, ובפשוטו משמע דכו"ע מודו לדינא וכדמיינתין מינה י"ד ב', ואם זה דין מחודש בדאורייתא מנ"ל הא), וכן פרש"י והר"ן והריטב"א דשריותא דפסל בדפנות הסוכה דלא אמרי' לחודי' קאי, וגם לשון הרא"ש הי' נראה לפרש כן דאם נימא האי לחודי' קאי נמצא שאין לו אלא דופן אחת, אבל לפי האמת יש לו ג' דפנות, ומה שהוכיח מזה הרא"ש בפ"ק כפרש"י צריך רב.

אפי' בדאיכא עומד ז' בעינן צורת הפתח], ואפשר דלבתר דבעינן צורת הפתח שוב אין חידוש בפסל היוצא שהרי אינו יוצא דאיכא מחיצות סביבו, ולכך השמיט הרי"ף אוקימתא זו, [ועי' ברמב"ם פ"ד ה"ג שהעתיק אוקימתא זו, וטעמו נראה משום דלעיל י"ד ב' מיינתין דינא דפסל היוצא ככה"ג, שו"ר בפ"ה ה"כ שהביא גם אוקימתא דר' יוחנן], אבל בר"ן ז' א' משמע דנתחדשה כאן קולא דא"צ צורת הפתח, [ולא חילק בין איכא ז"ט עומד גמור או טפח שוחק וצורת הפתח], ובחדושי הרא"ה הנדמ"ח נתן טעם בדבר דה"מ בעיקר הסוכה, אבל בפסל דלא חשיב לא, ופי' דזהו החידוש שנשנה בפסל, [ולמאן דלא מצריך צורת הפתח כלל פי' החידוש דכיון דאיכא היכירא בסכך שמשלים ומפסיק למקום ששתי הדפנות מגיעות הי' מקום לפסול וכמשנ"ת לפרש"י, כ"נ כונתו ז"ל], וכ"נ דעת הר"ן דכיון דשריותא דפסל הוא מכח שהוא נטפל לסוכה לא הצריכו בו חכמים צורת הפתח, עי' לעיל ס"ק כ"ב, [שו"ר לדקדק עוד שהרי לגירסא דידן בגמ', מיירי בהדיא בדליכא שיעור סוכה בפסל, דהיינו דקאמר מ"ד הא לית בה הכשר סוכה וכמש"פ רש"י, ועי' לעיל ס"ק כ"ג ולק' ס"ק כ"ז בזה, וא"כ לא מצינו בגמ' שריותא אלא כשהפסל פחות מהסוכה, מיהו אם הסוכה גדולה יש לדון דאפי' אם יש בפסל ז"ט ג"כ נטפל לסוכה כיון שאינו פחות מהסוכה], מיהו לפמש"כ אין להוכיח כן מן הברייטא, אלא מסתמא דתלמודא שהזכירו ההיתר ע"י חד דופן, ולא הזכירו צורת הפתח, ואם נימא דכל עיקר דהפסל יוצא הוא מכח זה דאיכא רק חד דופן כמ"ש הרא"ש, אבל בכל שאר האופנים לא חשיב יוצא, א"כ גם מהברייטא מוכח דליכא צורת הפתח.

ויצונו בכ"ז בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק י"ג, וקצרן ש"ד דלפרש"י ליכא שום חידוש בפסל טפי מבסוכה עצמה

שם בתו' ואפשר אפי' אין כדי הכשר כו' אם היינו מדין פסל

שם ואפשר אפי' אין כדי הכשר כו', בפשוטו נראה דלאו מדין פסל היוצא קאמרי, אלא דאפשר שאין חסרון בדפנות לסוכה אע"פ שהאזיר מפסיק ביניהם באמצע, דהדפנות מתייחסות לכל חלקי הסוכה, והאזיר שבאמצע אינו עושה את הסוכה כפרוצה כנגדו, ורק כשהאזיר חולק את הסוכה לגמרי, בזה אמרי' שהפסיק האזיר בין הדופן לסוכה, והדבר מיושב בסברא דהפסק אזיר באמצע הסוכה נדון כארובה באמצע סוכה ולא שנתבטלה לגמרי הסוכה כנגדו, והלכך ליכא חסרון מחיצות לסוכה, [שו"ר בתו' י"ח א' ד"ה אין, שמשמע כן, וביותר ברא"ש י"ט א', ועי' לק' ס"ה סק"ט], ונראה דבעינן זע"ז מרובע במקו"א, דאפי' הי' האזיר מוקף מחיצות, דבכה"ג ליכא חסרון מחיצות לסוכה, ג"כ פשוט דבעינן זע"ז מרובע, דליכא דירה בלא מרובע, [וכמ"ש הפוסקים לענין ד"א על ד"א במזוזה ושאר מילי עי' בספר מרן זללה"ה סי' ס"ק], וה"נ אין לחדש קולא ע"י האזיר שבאמצע אע"פ שאינו מעכב מלישב בסוכה, ומשכח"ל כשהאזיר ולכוון הפתח איכא זע"ז, א"נ באחד מן הצדדין, ועי' להלן [ד"ה ובמה].

ולא אמור אין בדברי התו' חידוש בהלכות פסל היוצא, אלא דס"ל שאף בהרחיק את הסיכוך מן הטפח כשר, עכ"פ כשיש הכשר סוכה במקום הטפח וכמשנ"ת, אבל בלא שתיים כהלכתן ושלישית טפח ליכא שריותא כלל, וה"נ מסתברא שהרי באופן המוזכר בגמ' איכא דפנות כדינן, ואם כונת תו' לחדש דה"ה באופנים אחרים, לזה אין רא' מהגמ', [שו"ר במרדכי שהעתיק דברי התו' דלא גרע מפסל היוצא כו' וסיים ולעיל נמי תנן שתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ואפי' יושב שלא במקום טפח שפיר דמי, ומזה מוכח שאין בדבריהם חידוש להתיר בלא

י"ז א' תוד"ה אזיר, הר"ז כפסל היוצא כו'

כו. י"ז א' תוד"ה אזיר, הר"ז כפסל היוצא מן הסוכה דניתר בלא דפנות כו', בפשוטו הא דמתכשר בצדדין היינו ממש פסל היוצא דכיון דממשיך חד דופן סגי בשלישית טפח, ועכ"פ בז"ט ניתרת כולה כשיטת הרא"ש, ואע"פ שהרחיק את הסיכוך שבצדדין מכנגד הטפח י"ל דג"כ כשר, לא מיבעיא בתוך ד"א דאיכא למימר דו"ע, אלא אפי' חוץ לד"א אפשר דסגי בהכי, ואפי' נימא דבכל סוכה כ"ז שאין הכשר סוכה, לא מהני בכה"ג, מ"מ לבתר דאיכא הכשר סוכה עד הצדדין מסתבר טפי להכשיר, דסוכה כשרה כדופן חשיב, וכאילו דפנותי' עשוין כזה (ציור יג), דודאי מסתבר דחשיב כדופן טפח, ולפ"ז ניהא שלא היו תו' מחדשים להתיר בכה"ג דגרע ממה שנזכר בגמ', ונראה דעיקר הא דחשיב כדופן טפח גם לצדדין פשיטא להו מסברא, וממילא נמצא שזה בדין פסל היוצא, ומ"ש שניתר בלא דפנות היינו דלפסל לחודי' ליכא דפנות, והוא נסמך על דפנות הסוכה וכמ"ש הרא"ש דלית לי' אלא חד דופן, וברא"ש סל"ג השמיט תיבות אלו דניתר בלא דפנות.

במה שהתירו התו' כנגד האזיר והסכך פסול

מידו מה שהתירו כנגד האזיר והס"פ [וברא"ש נראה דזהו שכתבו ואפי' מה שיוצא לחוץ לגמרי, וה"ק בין מה שבצדדי האזיר ובין הנמשך חוץ לאזיר לכוון הפתח, ולא רק כנגד הצדדין אלא אפי' מה שכנגד האזיר], צ"ב דלכאור' לית לי' דופן אמצעי, ואפשר דכיון דאית לי' שתיים כמבוי ובשלישית ג"כ חשיבי הצדדין כדפנות הו"ל כשלישית טפח דהיינו בעשוי' כזה (ציור יד) דיינינן לסכך הצדדין כמחיצה (במקום שמסומן בנקודות), ולפ"ז אם אין הדופן השני נמשך עד לחוץ כגון שעשה שלישיית ז"ט, אינו ניתר כנגד האזיר, ואף באותו צד אין להתיר כיון שאין דופן נמשך עמו, ועי' להלן.

בירושלמי בברייתא דפסל

(ויעזי' ביר') בפרקין דמייתי ברייתא דפסל היוצא וז"ל ראשי פסל היוצאין מן הסוכה נידונין כסוכה ר"ח בשם רבנן דתמן ובלבד ע"פ כולה ריב"א ר"י ר' יוחנן בשם רבי הושעיה ואפי' כנגד הדופן ר"י ב"א ר"ח ר' יוחנן בשם ר' הושעיה ואפי' שלא כנגד הדופן על דעתו דר' יסא ניהא ע"ד דרחב"א מה היקלתה בה חמתה מרובה מצילתה, וצ"ע הכונה, דלכאור' חד מוקי לה בדאיכא דפנות והחידוש בחמתה מרובה כר' יוחנן דתלמודן וחד מוקי לה בדמשכא חד דופן, מיהו הלשון צ"ב, ולשון ע"פ כולה ושללא כנגד הדופן משמע כאילו מיירי בנודן שהזכרנו דהרחיק הפסל מן הדפנות, ולע"כ).

אם מש"כ תו' להכשיר באין בו הכשר סוכה עד דופן אמצעי הוא מדין פסל

ובמה שהכשירו תו' אפי' אין כדי הכשר סוכה עד דופן אמצעי, יעוי' מש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ד, ומבואר מדבריו דג"ז נלמד מדין פסל היוצא, ובס"א בהוספה הוכיח מזה דדין פסל היוצא אינו משום שכשיש סוכה כשרה נטפל הפסל אליו, אלא דענין פסל היוצא הוא דין דצורה כזו ג"כ כשרה עיי"ש, ולעיל צדדנו דכונתם בזה הוא מסברא, דכיון שהסכך כשר אצל הדפנות, והוא מקיף את האויר אין בכח האויר לבטל שם דפנות מן הסוכה, שיש כאן סוכה עם דפנות ונקב באמצע, ולפ"ז באמת לא שמענו קולא בפסל היוצא היכא דליכא סוכה כשרה, מיהו לעיקר הנדון אף אם נימא דבעינן סוכה כשרה נראה דהיינו דוקא אם מקילין בפסל טפי מבסוכה עצמה, כגון בלא צורת הפתח להרא"ה והר"ן עי' ס"ק כ"ה, או כמ"ש רש"י ד' א' באיצטבא, או אם נפרש כפי' הרא"ש בשמעתין, וכפי' מרן זללה"ה בתו' י"ז א', אבל לפרש"י בשמעתין דס"ד למימר האי לחודי' קאי וכמ"ש הרא"ש, לפ"ז לא בעינן לדין טפילות לסוכה, (ואדרבה אם ליכא הכשר

דפנות, וכעת ראיתי בראבי"ה הנדמ"ח סי' תרכ"ו עיי"ש).

בדברי מרן זללה"ה סי' קמ"ד בד' התו'

ברם מרן זללה"ה בסי' קמ"ד פשיטא לי' דאף בדאיכא רק שתיים כהלכתן ושלישית טפח הכשירו תו' את הצדדין, ואע"פ שלצד שאצל הטפח ליכא דופן דממשיך בהדי', ולמד מזה דין מחודש בפסל היוצא דסגי בדממשיך חד דופן עם הפסל ואע"פ שאינו מועיל ליחשב דופן גמור, כגון שהרחיקו מן הסיכוך ג"ט דבעלמא פסולה כדתנן י"ז א', וצ"ע מנ"ל להתו' ד"ז, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה נתן טעם בדבר דגם בכה"ג חשיב כיש דפנות לפסל כיון שהקדקן שלמעלה מן האויר ממשיך בהדי' הדופן השני כזה (ציור טו) וכיון שאותו קרן מתכשר ממילא גם מה שבינתיים כשר, ולפ"ז לא התירו בכה"ג בלא דפנות, וכן נראה שהי' פשוט להתו' דג"ז כפסל היוצא המוזכר בגמ' ולא שלמדו שזהו החידוש בברייתא, מיהו גם חידוש זה צ"ע, דאפי' בפסל היוצא כזה (ציור טז) מסתבר לפסול, דכיון שכנגד הפסל לכון הדופן טפח אינה סוכה א"כ אין הדופן מועיל ליחשב דופן לפסל, דאף אם נימא דסגי בשלישית טפח אפי' אם הכניס הסכך כזה (ציור יז) וכמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ה, מ"מ היינו דוקא כשאצל הטפח יש סכך דאז דיינינן לגבי שאר הסוכה כאילו הי' כזה (ציור יח), אבל להתיר כנגד חודו החיצון בלא סוכה ודאי לא מהני, והיינו ממש הציור שלפנינו, מיהו י"ל דהכא עדיף כיון שג"ז סוכה אלא שהאויר מפסיק בינו לדופן, ואם נכשירנה יהא הכל סוכה, ונמצא שאין אויר מפסיק בינה לדופן טפח, ומ"מ לא מסתבר להכשיר, דלגבי הצד שהאויר מפסיק דיינינן כאילו הי' דופן מפסיק כזה (ציור יט) ונמצא שאין דופן הארוך מתייחס כלל לצד שמעבר האויר, וכיון דלית לי' דופן אין להתיר אותו ולא שלמעלה ממנו, אע"פ שרואה את הדופן הארוך, וכ"ז צ"ע, אלא שמרן ז"ל נקט בדעת תו' שנאמרו חדושים בדין פסל וכענין שכ' רש"י והרא"ש באיצטבא, וצ"ע.

דוקא היקף סביבותיו מד' רוחות, והיכא שהוא סמוך לדופן שאני, שע"כ הדופן מתייחס לאויר, מיהו ג"ז אינו מוכרע לפסול, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"ח.

הערות בדברי החזו"א בדין פסל

כז. בספר מרן זללה"ה או"ח סי' קמ"ד סק"א דקדק מלשון הגמ' הא לית בה הכשר סוכה, דמשמע דבאמת לית בה הכשר סוכה ואפ"ה כשרה, וזוהי גרסת רש"י, ופי' הכשר סוכה ז"ט, ולפ"ז מבואר בהדיא דה"ק מ"ד הא לית בי' בפסל ז"ט, קמ"ל דנדון כסוכה וא"צ שיהא בפסל עצמו שיעור, ואמנם אף לפי האמת אין בפסל ז"ט והוא נראה כסוכה לעצמו, ומ"מ כשר, ומש"ה קאמר הא לית כו', אבל אין בזה שום חידוש להכשיר סוכה פסולה באמת, וגרסת הרא"ש היא מ"ד האי לחודי' קיימא כו' וכן גר"ח מ"ד הואיל כו' סוכה אחריתי היא, ולכו"ע אין בפסל הכשר סוכה לחודי' אם נדונו כסוכה אחריתי, ובפשוטו קמ"ל דהוא ג"כ בכלל הסוכה כמש"פ רש"י.

גם מה שהזכיר שם לפרש דהפסול מפני שלא נעשה לצל, וכ"ה בכ"מ ריש הל' סוכה ועי"ש, לכאו' ברש"י מפורש הפסול משום דליכא ז"ט, וברא"ש משום דאיכא חד דופן, ולכו"ע מפורש בגמ' שהפסול מפני שהפסל נדון לעצמו, אבל אם אינו נדון לעצמו סככתו כשרה.

ומאחר שהדבר מפורש בגמ' דהפסול הוא מפני שדין הפסל כסוכה בפ"ע, ע"כ הוצרך הרא"ש לפרש מ"ט הי' לנו לדונו בפ"ע, ואפי' אם האמת שיש כאן חדושים אף לבתר דדיינינן לי' כסוכה, מ"מ ע"כ עיקר הנדון מתחיל מכח זה דלא דיינינן לי' כסוכה, אלא דהרא"ש משמע דמפרש דלפי האמת נמי אינו נדון כסוכה, ומ"מ כשר, ומזה למד לאיצטבא, וכיון שבגמ' לא הוזכרו חידושים אלו בפסל, ע"כ דהתו' קים להו מסברא

סוכה בלא הפסל ודאי ניכר דלאו לחודי' קאי, כפי מה שביאר הרא"ש).

במה שהכשירו תו' בליכא הכשר סוכה עד האויר

מיהו בעיקר הקושיא שהק' שם איך הכשירו תו' בדליכא הכשר סוכה עד האויר, לכאו' י"ל דכיון דדופן טפח איכא בשלישית, והנידון הוא רק דליכא צורת הפתח שתיקנו חכמים, בזה י"ל דסגי במה שכל המקום מוקף, דעיקר הטעם דצורת הפתח בשלישית הוא כדי שלא תהא פרוצה לגמרי, ובכה"ג שהסוכה מוקפת היטיב, יש סברא טובה שלא להצריך צורת הפתח מדרבנן, ונאפשר דאפי' ד"ט כשיעור הדופן ע"י טפח שוחק לא בעינן, ויש לדון בזה], מיהו בחולק האויר את כל הסוכה אין להתיר בלא צורת הפתח, ולפ"ז ניחא אם הזע"ז בצרדין, ואף אם הזע"ז מן האויר ולחוץ לכון הפתח מסתברא דכשרה מדאורייתא דאיכא שתים כהלכתן כמבוי ובדופן האמצעי דאיכא ג' מחיצות עד האויר חשיב כדופן, כמו לענין שבת, [וכמ"ש מרן ז"ל בעירובין], ואמנם בסוכה לא מהני א"כ יש לדון דו"ע, מ"מ בכה"ג שהכל המשך הסוכה שפיר דמי, (וכ"ז בדאיכא ג' דפנות שלימות, עי' לעיל).

ולפמשי"כ בדעת תו' דהאויר שבאמצע אינו מפסיק את התייחסות הדפנות לכל הסוכה, ג"כ צריך ליתן שיעור בדבר, ונאפשר שהוא בעומד מרובה מן הסוכה כמו שהזכיר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם ואם האויר סמוך לדופן דינו כאילו דופן כנגדו, מיהו בהי' האויר בסוף הסוכה אצל הפתח ואין סכך מקיפו אלא מג' רוחות, יש לדון אי מתכשר, מאחר שאינו חוצץ בין הדופן לסוכה, או דמ"מ אינו כבטל לסוכה שהוא כמצטרף עם האויר שחוץ לסוכה וחוצץ בפני הדופן, ומסתברא להכשיר, דעיקר הסברא היא דנקב שבאמצע אינו חוצץ בעד הדפנות, ולא בעינן

להכשיר בכה"ג, וכמו שתירץ בכ"ז אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק.

ברא"ש סי' ל' בדין פסל בחוטט בגדיש

רא"ש ס' ל' דהא לא מימשכא חד דופן, יעוי' פי' מרן זללה"ה שם, ולפ"ז תפס לשון מושאל לפי שלא מצינו בגמ' שהצריכו הכשר סוכה בפסל, אלא בלשון דממשכא חד דופן, וכיון שהענין מובן תפס לשון קצרה, וכן פי' אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה, מיהו פשטות הלשון משמע שאם הי' ניכר ששאר הגדיש הוא המשך הסוכה, כעין פסל היוצא שנמשך הסכך לחוץ, היינו אומרים מכאן זה שג"ז כנעשה לצל, אלא שסתמו תחתיו בתבואה, ואמנם אפשר לומר דגם בכה"ג פסול, אבל מ"מ נקט לרווחא דמילתא דהכא לא מהניא הסוכה לחשוב את מה שחוצה לה כעשוי לצל, ולפ"ז משמע דמפרש ממשכא חד דופן כדי לשייך את הפסל לסוכה, ולא משום הכשר דפנות, ויתיישב יותר שיטת תו' י"ז א' והרא"ש, ולעיל ס"ק כ"ג כתבנו לדקדק שהרי לא הוזכר בברייתא דממשכא חד דופן, וע"כ דהצריכו כן משום דבעינן דפנות, ולא כדי לטפול את הפסל לסוכה.

האם היתר דפסל יכול להתיר גם בגזונו שהסוכה עצמה אינה ניתרת בהכי

כח. בנדון סוכה העשוי כמבוי ובדופן האמצעי פס ד' וצורת הפתח אי מכושרינן פסל היוצא בדממשך חד דופן, כתבנו לעיל ס"ק כ"ה דפסול, שאין לנו חידוש בהיתר פסל היוצא יותר מהסוכה עצמה, וכיון דבסוכה עצמה בעינן שתים כהלכתן בעומד מרובה, ה"נ אינו נותר אלא בשתים עומד מרובה ושלישית אפי' פרוץ מרובה, ועתה ראיתי בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק ט"ו שכ' להכשיר, ותחלה דחה ראיית מרן זללה"ה מדברי הרא"ש ע"פ מ"ש שם סק"י דדעת הרא"ש להתיר פרוץ מרובה בשתי הדפנות לבתר דאיכא עומד ז', אבל לפמשנ"ת

לעיל ס"ק ט"ו אף לדעת הרא"ש פסול פרוץ מרובה בשתי הדפנות, ולפ"ז הרא"י במקומה עומדת, [מיהו דעת מרן ז"ל בהרא"ש, היא כמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה], מיהו לפמשנ"ת לעיל ס"ק כ"ז הרי גרסת הרא"ש בגמ' מ"ד האי לחודי' קיימא כו' ולא שייך לפרש בזה חידושים בעיקר הסוכה, דא"כ הול"ל מ"ד הא בעינן עומד מרובה, קמ"ל דמדין פסל מתכשר, אלא דהא גופא כיון שאין מקור בגמ' להתיר פסל בלא דפנות, אין להמציא בזה שום קולא, והא דשנינו סתמא דפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה דמשמע כל שיוצא מסוכה כשרה נדון כסוכה, כבר נתבאר לעיל דהברייתא מתפרשת שהסיכוך הכולט אינו נדון כסוכה בפ"ע, ובגמ' פירשו דאחר שנדון בהמשך לסוכה, מ"מ הוא צריך הכשר דפנות כדי שתהא סוכה כשרה, ובסתם סוכה סגי בדמשכא חד דופן, אבל בעשוי' כמבוי צריך הכשר המועיל לעשוי' כמבוי, [ודברי הרמב"ם מתפרשים בסתמא בסוכה קטנה, עי' לעיל ס"ק י"ד], מיהו אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה תמך יתדותיו ע"פ מ"ש הרא"ש דפסל היוצא הוא ענין מחודש ואינו מדין שלישית אפי' טפח, אבל לפמשנ"ת לעיל ליכא קולא מחודשת בפסל.

להלכה אם יש להכשיר באיצטבא מדין פסל

ל'ענין הלכה בדיני פסל יש לנקוט דהפוסקים הפוסלים באיצטבא [ה"ה הרי"ד והריטב"א והר"ן (והריא"ז)] לא ס"ל שום קולא בדפנות דאורייתא בפסל היוצא, וכ"מ מהשמטת הרי"ף שם, עי' לעיל ס"א ס"ק כ"ב, ולפרש"י בשמעתין ג"כ לא שמענו שום קולא, וכ"נ בריטב"א ובר"ן בשמעתין, וכ"ה סתמות פר"ח והשמטת הרי"ף, וכ"נ ברא"ש בשמעתין, [וכמשנ"ת ס"ק כ"ה, שדקדק למצוא חידוש בשמעתין] וכן בהשלמה הנדמ"ח חלק על פרש"י באיצטבא וכ' דלא דמי לפסל עיי"ש, ולכן נראה דיש להחמיר, [ומרן זללה"ה כ' דהרי"ד שחולק באיצטבא חולק גם על דין

מבואר דאמרי' מגו אף במקום שאינו רה"י מדאורייתא, מיהו לכאור' ע"כ האי מיגו לאו סברא דאורייתא היא, שהרי לעולם בכל שתי מחיצות כמין גאם בטל שם רה"ר מיני' והו"ל כרמלית דשריא בטלטול מדאורייתא, וכן מרה"ר ומרה"י לתוכה, ועוד דהו"ל רה"ר מקורה, והיכן נאמר בהלכות סוכה שיש לה דין רה"י לחייב הזורק מרה"ר לתוכה, הרי מדאורייתא אין חסרון בישיבת סוכה שיש לה דין כרמלית, [וע"ע לק' ס"ק ל"א נתבאר בהרחבה], ולכן נראה דרבא קאמר דכן עושין הסוכה גם לשבת, דהכי משמע לי' מסתמות הדברים שלא תיקנו חכמים לעשות בשבת סוכה בג' מחיצות גמורות, וש"מ שהתירו לטלטל בשבת בסוכה, אע"פ שאסרו לטלטל בכרמלית.

מיהו לשון מיגו דהויא דופן צ"ב דמשמע שאם הי' הטפח דופן המועיל לשבת פשיטא דמותר, והא ליתא, דאכתי בעינן תיקון ברביעית, [ולא משמע כלל לומר דאה"נ דרק אדופן טפח אמרי' מיגו דחשיב לענין שבת כיש ג' מחיצות שלימות, ואכתי בעינן תיקון ברביעית, וגם בעיקר הטעם דאמרי' שמסתבר להתיר בשבת דסוכה, מוכח שא"צ תיקון נוסף לשתיים וטפח, וכן בדיוקא דברייתא ל"מ כן], ושמא יש ללמוד מכאן דבג' מחיצות וסכך ג"כ שרו רבנן לטלטל בכל שבת, דאמרי' פ"ת, ואע"פ שזה קירוי עראי, מ"מ דמי לקורה ועדיף מינה, וצריך ראי' לחדש כן, ואפשר דאמנם הכל בכלל דבריו דמגו דהויא דופן לענין סוכה ומגו דמותר לטלטל בסוכה, ונקט דהויא דופן מפני שבברייתא לא הוזכר היתר הטלטול, וגם לאשמועינן שהחמירו בה כרה"י לאסור להכניס לתוכה מכרמלית, דאי הוה קאמר מיגו דשרי לטלטל, לא שמעינן מינה לחומרא.

ואפ"ר דאביי נמי מודה שהתירו לטלטל ברה"י דאורייתא, בשבת דסוכה, וכדמשמע מההיא דלחי ופסי ביראות דלא

התו' י"ז א' באויר, ולפמשנ"ת לעיל ס"ק כ"ו י"ל דמודה, וצ"ע, ולשון הרי"ד הנדמ"ח צ"ב - שכ' רבה ור"י דאמרי תרווייהו הכא בקנים היוצאים מן הסוכה עסקינן ומשכה ואזלא חדא דופן בהדיהו מהו דתימא הואיל ושלמים לי' סככה אפלגי' דדופן האי לחודי' קאי קמ"ל, ומשמע מהכא שאם היתה סוכה גדולה ואין לה כל הדפנות מושכות כנגד תחת כל הסכך לבד שיש בכל דופן שיעור ז"ט היושב תחת כל הסכך יצא ידי חובתו ואע"פ שיושב כנגד הפרוץ שכל הסכך הוא אחד וכבר אמרי' בריש פרקין דפרוץ כעומד כשר בסוכה, עכ"ל, והנה לעיל באיצטבא כ' וקשיא לי דהא מוקמינן לה לק' פסל היוצא מן הסוכה דאית לי' הכשר דפנות אלא דלא מוכחא מילתי' כולי האי ומש"ה תדון כסוכה, ע"כ, ומבואר בפשיטות דאין שום הכשר בלא דפנות, וע"כ דכונתו שא"צ עומד גמור בכל משך הסוכה, דאף בעומד מרובה ניתרת, וכדמסיים עלה מהא דאמרי' בר"פ דעומד כפרוץ כשר בסוכה, [כנראה כונתו להא דדופן סוכה כדפן שבת ז' א'], והוצרך למיגמרה משמעתין דאע"פ שהוא נראה כיושב במקום פרוץ ואין זו ישיבת סוכה שבמקום זה אין דירה אפ"ה כשרה, משא"כ אם הסוכה קטנה ויש עומד מרובה בתוך הז"ט שיושב בהן בזה פשיטא לי' דשפיר דמי, שהרי העומד מרובה באותה דירה שהוא יושב בה, וזה נלמד מפסל שהפסל נראה כנפרד ואין מועילות לו דפנות הסוכה ליראות כגדור, כ"ג מוכרח בכונתו ז"ל].

ז' א' מיגו דהוה דופן כו' ביאור הדברים

כמ. ז' א' מגו דהויא דופן לענין סוכה כו', פ"י השלישית טפח, דהא קאי אדופן מיוחדת, דאי אסוכה בכללותה הו"ל מיגו דשריא לטלטל בסוכה, ועוד דבברייתא קתני לה אהא דפרוץ מרובה פסול בשבת והיינו בדופן שלישית, (ולא ברביעית מדרבנן, כן פשוט, שהרי בסוכה אין דופן ברביעית, ועוד שהרי א"צ ברביעית עומד מרובה), ולפ"ז

התנא נחית לומר יתירה כששניהם באין כאחד].

שם לא יתירה שבת דעלמא כו'

שם לא יתירה שבת דעלמא כו' יש לעי' בשלמא אם מיגו סברא דאורייתא היא שפיר שייך למיתני בלשון זה, החילוק שבסוכה הדופן טפח ובשבת עומד מרובה, דכיון דשבת דסוכה מדאורייתא כסוכה שייך להתייחס לחילוק שבין שבת לסוכה, לגבי השבת עצמה, אבל אם זו סברא דרבנן וגם בשבת דסוכה אינה רה"י, אלא שהתירו לטלטל בכרמלית א"כ גם סוכה אינה ניתרת ליחשב דופן אלא שמותר לטלטל אף בלא דופן, ולא הו"ל לתנא למינקט הכי בזמן שהחילוק העיקרי הוא בין שבת דעלמא ודסוכה לסוכה דחול, ונראה דהשתא מתפרש דלא בא התנא לשנות העדיפות שיש לשבת על סוכה, שהם שני ענינים נפרדים, כמו שאין לשנות שסוכה צריכה סכך, וצריכה שתהא זע"ז, אלא כל עיקר הברייתא אתיא לאשמועין דבאיסור טלטול גופי' יש חילוק בין שבת דעלמא לשבת דסוכה, וכיון שהנדון הוא על איסורי שבת, לא שייך להקשות דליתני שבסוכה א"צ אלא טפח משא"כ בשבת שזה ענין אחר, ואינו יתר באותו דבר.

והשתא פריך אביי שפיר א"ה דקתני יתר באותו דבר, ולא יתר במצוות שבת על מצות סוכה, א"כ ליתני נמי יתר במצות סוכה עצמה, בין חול לשבת, אבל אי מפרשין לברייתא כאביי נחא דד"ז אינו יתר דמצות סוכה על מצות שבת, והתנא לא קתני אלא יתר דמצוה זו על זו, ולא יתר במצוה סוכה עצמה, וכן פי' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ב ס"ק, וי"ל בלשון אחר, דבשלמא לדידי ליכא למיחשב סברא דמגו ביתירה לומר דשבת יתירה אשבת וסוכה אסוכה, כיון שסברת מיגו היא סברא צדדית, והיסוד הוא שיתירה שבת על סוכה וסוכה על שבת, אבל

איצטריך לי' לרבא לאשמועין דשרי לטלטל בהו בסוכה, אע"ג דליכא מיגו דהא בשבת גופה אכתי אסירי בטלטול, וע"כ דהא פשיטא לן דברה"י התירו לטלטל בסוכה, ויש לזה סברא שכשתיקנו חכמים היכר ברוח רביעית לא הוצרכו לזה בסוכה, דמינכר שפיר, וגם עשוי' לדירה, א"נ כמ"ש תו' והרא"ש דמשום מצות סוכה התירו לטלטל, וכתבו שהדבר פשוט ולא אצטריך לאשמועין, וכל הנדון הוא אם אמרי' מיגו דהויא דופן להתיר כרמלית, ולפ"ז מיושב טפי, [ועי' לק' סק"ל], ועי' לק' ד"ה ולפ"ז נחא.

שם מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה כו'

שם מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה כו' נראה ביאור הדברים דאם שבת דסוכה אינה יתירה אסוכה, א"כ אין לייחס חשיבות לשבת, לומר דהוא חמיר מסוכה, שהרי כשהשבת בסוכה בטלה חומרתו דאמרי' מיגו, וא"כ המושג שבת אינו חמור מסוכה, והיינו דדייק אביי מדקתני שהשבת יתירה על סוכה, משמע דכח שבת אלים מכח סוכה, ולא מצי לשנויי דיתירה שבת דעלמא אסוכה בין בחול בין בשבת, דכיון דכשהשבת והסוכה באין כאחד הסוכה גוברת א"כ אין השבת יתירה, ומש"ה הוצרך רבא לשנויי דיתירה שבת דעלמא אשבת דסוכה קאמר, ובגמ' מבואר דדוקא קאמר הכי, דהא משני בסמוך השתא מקילתא לחמירתא כו' משמע שדין מקילתא לחמירתא מפורש בברייתא, [והא דאמר אביי מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה ר"ל אף שבת דסוכה, אבל הכונה מאי לאו שהשבת לעולם חמיר מסוכה, ואפשר דכל עיקר דינא דיתירה לא שייך לשנות אלא כששניהם באין כאחד, דאל"ה ליכא למימר יתירה כיון שהם שני ענינים נפרדים, ולפ"ז נחא טפי לישנא דאביי דסבר לפרושי יתירה שבת דסוכה אסוכה, וכן לתירוצא דרבא היתירה הוא באותו דבר וכמ"ש להלן, וניחא טפי דלא מצי רבא לשנויי יתירה שבת דעלמא אסוכה, דע"כ

שם דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק כו'

שם דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק כו', אפשר לפרש דנקט טפח שוחק משום דרב יהודה, וה"ק דסוכה בעיא לכה"פ טפח שוחק, דלפי המיקל ג"כ לא משתריא בלחי, ואילו סוכה דשבת סגי בלחי, וכן הזכיר בריטב"א הנדמ"ח, מיהו לפ"ז מבואר דפשיטא ל' לאביי דמודה רב יהודה דבעינן טפי שוחק כדר' סימון, אלא דס"ל דה"ה בכמבוי, ובפשוטו ה' נראה דר"י לא פליג אדרב ושמואל, וטפח דנקט היינו טפח שהזכירו רי"ש, ואינו טפח שוחק, (ואם פשיטא ל' שיש להכריע כריב"ל נגד רי"ש והצריך טפח שוחק, גם לא ה' חולק עליו בעשוי' כמבוי), ואם נוקי לדר"י בסוכה קטנה א"כ כולה סתומה ע"י טפח שוחק, (אם נעמידנו בפחות מג' לכאן ולכאן), וע"כ דסתם טפח סמוך לדופן קאמר, ולכן נראה דאביי כולל בדבריו גם העשוי' כמין גאם, וה"ק דאילו סוכה דעלמא לא מצינו בה היתר ברוח שלישית בפחות מטפח שוחק, ואמנם לכאור' הו"מ לאקשוויי טפי דבעינן פס ד' בעשוי' כמבוי, מ"מ הכי עדיפא ל' למיפרך שאם ה' מועיל באיזו סוכה שהיא לחי, תו' ליכא למיפרך דליתני יתירה סוכה אע"פ שהיא יתירה באופן מסוים, דמ"מ חזינן שענין סוכה ניתרת גם בפרצה כזו, וחזינן שאינה יתירה, [וגם לא ניחא ל' לאקשוויי בהדיא מכח פס ד' כיון דבלא"ה נמי קשה] ולכך פריך דההיתר הכי פחות שמצינו בסוכה הוא טפח שוחק, ולעולם אינה ניתרת בלחי משא"כ בשבת, - במה שמיאנו תו' בפי' מהרש"א עמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה.

שם השתא מקילתא לחמירתא כו' ביאור הקו'

שם השתא מקילתא לחמירתא כו', לפמש"כ דמגו סברא דרבנן היא, צ"ע מאי ק"ו הוא, וכי מפני שהתירו לטלטל בסוכה אע"פ שאינה רה"י, צריך להתיר סוכה בלא דפנות,

השתא דאמרת דיתירה דקתני היינו במאי דאמרי' מיגו, א"ה ליתני נמי כו', והי' אפשר לפרש עוד דבשלמא אי אמרי' מיגו משבת לסוכה, אבל מסוכה לשבת לא, ניחא דלא הו"ל למיתני יתירה סוכה, כיון דלעולם כששבת וסוכה באין כאחד, כח השבת מכריע בין להקל בין להחמיר, ולכך יש לחשוב את השבת שהוא היתר, אבל אין נראה לפרש כן דמשמע בגמ' דמכח שינויא דרבא פריך, ולפ"ד הקו' היא מכח דיני' דוכן לשבת.

וי"ש לעי' לאביי גופי' ליתני יתירה סוכה על שבת שבעשוי' כמבוי בעינן טפח, ואם נימא דמודה אביי דאמרי' מיגו מחמירתא לקילתא, י"ל כמש"כ לעיל דכיון שכשהשבת והסוכה באין כאחד כח השבת מכריע חשיב יתירה שבת, דמה שהסוכה יתירה בחול אינה מעלה על שבת, כיון שכשהשבת בסוכה אינה יתירה, מיהו אם לאביי לא אמרי' מיגו כלל א"כ גם בשבת דסוכה יתירה סוכה, ולמה שצדדנו לעיל ס"ק כ"א דמדאורייתא כל מחיצות שבת מועילות לסוכה, ניחא דהתנא רק מעלות דאורייתא קא חשיב, שהשבת יתירה על סוכה בשלישית מדאורייתא, אבל סוכה ע"ג מבוי ניתרת בלחי מדאורייתא [ועי' לק' ס"ק ל"א], והנה אם נימא דמדאורייתא אינה ניתרת בלחי, א"כ גם צורת הפתח פסול בסוכה מדאורייתא, שהרי שריותא דלחי הוא מדין פתח, ולא משום דסגי בסתימה משהו, וא"כ יש לשאול גם דליתני יתירה סוכה שאינה ניתרת בצורת הפתח, וי"ל דלא חשיב יתירה מה שסוכה צריכה דפנות ואינה ניתרת במחיצות, ורק כשבאותן מחיצות עצמן ניתרת סוכה בשיעור פחות חשיב ל' יתירה, שבסוכה התרנו פירצה גדולה יותר, אבל כשהתרנו בשבת צורת הפתח או לחי לא התרנו פרצה שהר"ז כסתום לגמרי, אלא שהתרנו סוג מחיצה נוספת, והא לא חשיב ל' מעלה.

דגדר ההיתר הוא דאמרי' מיגו איכא ק"ו, ולא איצטריך לי' לתנא למיתני תרווייהו.

וּלְפִי' נִיחָא נמי הא דקאמר מיגו דהויא דופן כו' ולעיל נתקשינו בזה דהא לא סגי במיגו זה להתיר הטלטול, וכיון דעיקר הסברא שהתירו הוא משום שיש להתיר טלטול בסוכה א"כ אין להתייחס לדופן, ולמש"כ דזהו הגדר שנתנו חכמים להיתר זה, ניחא.

שם ב' סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי ובפרש"י

§. שם ב' סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, נראה דנקט לשון זה דמשמע מיני' שלמבוי יש כבר לחי לצורך עצמו כדי לפרש שההיתר הוא רק בשבת, וכן סיכך ע"ג פסי ביראות משמע שעשו הפסין לביראות, וממילא מתפרש בשבת, דבחול אין עושין פסין לביראות ולא לחי למבוי.

וּלְפִי' יֵשׁ לקיים פשוטן של דברים דמיירי במבוי מפולש וכדפרש"י, שהרי אין להוכיח מלשון שיש לו לחי, דמיירי בלחי המתיר בטלטול מדרבנן, דהשתא מתפרש דקאמר מבוי שיש לו לחי לצורך עצמו, ולפרושי דבשבת מיירי, ועוד דכיון דמבואר בשמעתין דאי אמרי' מיגו דהויא דופן לסוכה הויא דופן לשבת, מותרת בטלטול, א"כ מבואר שהדבר פשוט דרה"י דאורייתא מותר בטלטול למצות סוכה, דאל"כ מאי מהני הא דחשיב הדופן טפח כדופן שלם אבל אכתי חסר תיקון ברביעית, וכמו שדקדקנו לעיל ס"ק כ"ט, א"ו פשוט בסוגיין דרה"י דאורייתא מותר לטלטל בו בשבת דסוכה, וכיון דמבוי מפולש שיש לו לחי הוי רה"י מדאורייתא, יש לפרש דהיינו דמתכשר בסוכה.

וְעוֹד נראה להוכיח מקו' דאב"י דליתני נמי יתירה סוכה דעלמא כו', ואם איתא דהא דיתירה היינו כשיש ג' מחיצות שלימות אלא שאינו מסכך סמוך לשלישית, אין זו קושיא, שהרי סוכה דעלמא גופה ניתרת בג'

בשלמא אם מגו דהוי דופן הויא סברא דאורייתא, ואנו מתייחסים לדופן לומר דסגי בדופן זה שפיר י"ל דמגו דהוי דופן לשבת ודאי אמרי', אבל כשהענין הוא סברא דרבנן שאין ראוי לאסור הטלטול בסוכה, מה מוסיף החומר של שבת להכשיר סוכה בלחי.

וּלְפִי מִש"כ לעיל ס"ק כ"א דכל מחיצות שבת כשרים לסוכה מדאורייתא, [וכ"ה ע"כ] אם נימא דמגו סברא דרבנן וכמש"כ שם], נראה דתוכן הדברים דאע"פ שהצריכו מדרבנן דפנות גמורות, מ"מ אם הכשירו חכמים סוכה שאינה רה"י, כ"ש שיש להכשיר סוכה שהיא רה"י, דהא קושטא דמילתא שהמבוי ע"י הלחי גדור יותר, והראי' שדינו כרה"י, אלא דכיון שבסוכה תיקנו שתהא סתימה גמורה (במחיצות הניכרות וגמורות) לא התירו אף בשלישית בכמבוי בלחי, הלכך סברא הוא דבשבת גופי' מיהא כיון שניכר שהמקום רה"י טפי משתים כהלכתן וטפח, יש להכשירה בלחי.

מִיָּדוּ כשהתירו חכמים מכח זה, קבעו הדברים בגדר מיגו דהוי דופן כו', שאין ראוי לשנות הלכות סוכה בין שבת לחול, וכן הלכות שבת בין שבת דסוכה לדעלמא, ולכן קבעו בסברא דמגו דע"ז נשאו ההלכות במקומן, אלא שיש עוד דין דאמרי' מיגו, והו"ל כדופן גמור, וכיון שההיתר הוא מכח מיגו אם הזכירו מיגו מקילתא לחמירתא כ"ש מחמירתא לקילתא, [ואפשר דרבא גופי' נמי מכח ק"ו גמר למלתיה וכמש"כ ס"ק כ"א].

וְלִהָאֵמֹר ניחא הא דאיצטריך לי' לרבא לאשמועינן סיכך ע"ג מבוי לבתר דאשמועינן וכן לשבת, ובגמ' לק' ב' עבדינן צריכותא איפכא, אבל אכתי תיקשי לשמעין הא ולא תיבעי הני, ולמש"כ דבסברא אפשר להתיר טלטול בסוכה ולא להתיר סוכה בלחי, שפיר איצטריך לאשמועינן תרווייהו, ורק לבתר

ולכן נראה דפשוטות הגמ' כפרש"י, בפרט לפמשנ"ת בפשיטות בגמ' דרה"י דאורייתא התירו בסוכה לכו"ע, וכ"מ מדקאמר במבוי דאיכא שתי מחיצות מעלייתא משמע רק שתיים, דכע"ז קאמר עירובין כ"ב א' ע"י"ש.

בפ"י התו', ואם לדעתם המיגו דאורייתא או דרבנן

שם תוד"ה סיכך, לכא' משמע מדבריהם דפשיטא להו דמיגו הוי סברא דרבנן, הלכך אין להתיר אלא מה שמותר בשבת גם מדרבנן, מיהו קשה דהא מבואר בתו' בסמוך גבי פסי ביראות דמה שמותר מדאורייתא אע"פ שאסור מדרבנן שפיר התירו בסוכה, וכתבו שזה פשוט ולא הוצרכו להזכירו בצריכותא כלל, וא"כ למה נדחקו כאן ודחו פרש"י, ובתו' הרא"ש נראה דאה"נ אליבא דרב יהודה עירובין י"ב ב' לק"מ, אלא דגרסי התם והכא רבה (או רבא), וא"כ מפורש שם דרבה פוטר במבוי מפולש שיש לו לחי, ומזה הכריחו דמייירי בסתום, דמשתרי נמי מדרבנן, ולפ"ז י"ל דמיגו הוי שפיר סברא דאורייתא, אלא דס"ל דמדאורייתא לא הוי רה"י.

ואפשר עוד דשאני פסי ביראות שהתירו בהם לטלטל גם מדרבנן (עכ"פ לצורך הבהמה), וכיון דאשכחן בהו היתר גמור מדרבנן שפיר אמרי' מיגו, אבל מבוי מפולש שיש לו לחי לא מצינו לו היתר לטלטל מדרבנן בשום צד, ולכן ס"ל שאין לומר בזה מיגו, אפי' אם מדאורייתא הוי רה"י [שו"ר שכ"כ במג"א סי' תר"ל סק"ט], ולפ"ז יש ללמוד מדבריהם דמיגו הוי סברא דרבנן, מיהו יש לדחות דמשמע להו כשרה אף מדרבנן, וס"ל שהי' ראוי לפסול מיהא מדרבנן כיון דבשבת גופי' אסירא מדרבנן, אלא שסברא זו קשה כיון דהלימוד הוא דהוא דופן, וזה אמת אף מדרבנן, אלא שהצריכו דופן נוסף וזה אינו ענין לפסול הסוכה בכך, שהרי סוכה ודאי

מחיצות שאינן שלימות, ואין לתנא להתייחס לחומר שיש באופן שכבר יש ג' מחיצות וגם לחי ברביעית, דקולא זו שמצינו בשבת דסוכה היא חמורה מסוכה דחול שלא ע"ג מבוי, ונהי דמייירי בהרחיק את הסיכוך, מ"מ כיון שא"א להשתמש בקולא זו אלא ע"י ג' מחיצות שלימות ולחי, לא חשיבא קולא, ועוד דדוחק לפרושי סיכך ע"ג מבוי כשלא סיכך לא על חציו, ובעינן שיהא קיים כולו, ועוד דמשמע שבא להשמיענו קולא דאפשר לעשות סוכה בדפנות מועטות, ולא מסתבר לפרושי שצריך להעמיד ג' שלימות והקולא היא רק שיכול להרחיק את הסיכוך, ועוד דלעיל אמרי' סוכה העשוי' כמבוי, והכונה מבוי מפולש, ולא ס"ד כלל לפרושי שהוא סתום בסופו, ואי משום דמשמע מבוי שיש לו לחי להתירו, אטו נימא נמי דבעינן בתים וחצרות פתוחין לתוכו, ושיהא ארכו ד"א, ועו"ק דאי מפרשין שיש לו לחי כ"ש, א"כ צריך להרכיב שני עניני מיגו, (וכמ"ש הר"ן) דמיגו דמהני מדאורייתא ליחשב רה"י במבוי מפולש מהני הכא לעיקר הסוכה, ומיגו דמהני לטלטל בו מדרבנן מהני נמי לסוכה מדרבנן, ואין זה במשמעות הגמ', וגם כד עבדינן צריכותא הול"ל דמבוי שאני דבעינן לשני עניני מיגו, ואי מפרשין בלחי טפח, (כמ"ש תו') מלבד שהדבר קשה בסתמות הגמ', הדבר קשה גם בצריכותא דעבדינן, שהרי במבוי לא הקלנו כלום בשתיים כהלכתן ושלישית טפח, אלא שלא הצרכנו טפח שוחק מדרבנן, ואיך שייך ללמוד מזה לפסי ביראות שאין בהם שתיים כהלכתן של ז"ט, וגם קאמר דאי אשמועינן פסי ביראות משום דאיכא שם ד' דפנות, ומשמע דס"ד למימר דהא עדיפא ממבוי, וזה דוחק שהרי במבוי יש דפנות כפי הצריך מדאורייתא אף בחול, וכ"ש שיש להתיר בסיכך ע"ג מבוי, (מיהו ע"כ גם פסי ביראות צ"ל דכשרים בחול לפי' זה) ועוד אפשר דלשון שיש לו לחי מתפרש שיש לו רק לחי, ולמיעוטי דופן נוסף.

בדברי הראב"ה שברא"ש דמשמע שאף בחצר אפשר להסתפק].

ואם נימא דס"ל דמיגו הוי סברא דרבנן, ניחא טפי מה שפירשו דאהני המיגו שלא להצריך בשבת התיקון דרבנן של טפח שוחק, אבל אם עיקר המיגו הוא להועיל במחיצות דאורייתא א"כ לא שייכא מימרא דפסי ביראות במימרא דמבוי, ומאי צריכותא עבדינן בהו, וע"כ צ"ל דדעת תו' דפסי ביראות כשרים מדאורייתא אף בחול, והשתא עביד שפיר צריכותא, וכן לעיל פריך אביי ממבוי אסוכה א"ה ליתני נמי כו' ומשמע דחד מיגו הוי בתרוייהו.

עוד בנידון האם המיגו הוי דאורייתא או דרבנן

לא בעיקר הנדון אם מיגו הוי סברא דאורייתא כבר כתבנו לעיל ס"ק כ"ט דכיון דמדאורייתא אף בכרמלית מותר לטלטל, אין לנו ללמוד ממצות סוכה דהוי רה"י, וצ"ע בר"ן שכ' דסוכה שפרוץ שלה מרובה על העמוד נור"ל בכל ההיקף סביב וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ט, ואם היינו מפרשים דמתיר פרוץ מרובה בב' הדפנות הוה ניחא קצת], או שאחת ממחיצותי ארוכה הרבה כו' אע"פ שלענין שבת אסור לטלטל מדאורייתא להלן מן הדופן הקצר כו', ומשמע מלשונו דכל שאינה רה"י הרי היא אסורה בטלטול מדאורייתא, וזה תימה, דהא רק ברה"ר אסור להעביר ד"א מדאורייתא, ואם כונתו שהעמיד אלו המחיצות ברה"ר, הרי גם בזה בטל מיניה שם רה"ר כיון שהדפנות כמין גאם מונעים בקיעת הרבים, וגם אפשר שדינו כרה"ר מקורה ע"י הסיכון, אע"פ שזה עראי, דמ"מ בטל מיני' שם רה"ר שאינו דומה לדגלי מדבר, ורק לענין פ"ת בעינן קירוי קבוע, שו"ר שכן מבואר בהדיא בגמ' שבת צ"ח א' דפריך מעגלות אע"ג דהוי קירוי עראי, וכ"ש סוכה דקביעא טפי, [ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שבת ס"ד ס"ק י"ז], וכיון

ניתרת בג' דפנות, שו"ר שז"א והדחייה במקומה עומדת שהרי לא התירו לחי אלא ברביעית, אבל בשלישית הצריכו עומד גמור, וש"מ דלחי לא חשוב דופן גמור מדרבנן, [וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת תו'], מיהו פשוט דברי התו' גבי פסי ביראות כהבנת הרא"ש, דאי הוה ס"ל דחשיב רה"י מדאורייתא לא הוה קשיא להו, [וכן יש לדקדק מדבריהם, במ"ש דל' יהודה ניחא, אע"ג דאכתי צריך לאוקמה בעשה לחי בשלישית וברביעית, ואמנם כ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בכונתם, אבל למש"כ דסגי בשריותא מדאורייתא א"צ לזה].

שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שכ' לפרש דברי התו' דמיגו הוי סברא דאורייתא, ומ"מ ס"ל שאין לומר מיגו אלא בדבר המותר גם מדרבנן, והכי קא קשיא להו נהי דמיירי בסיכך לצד הלחי מ"מ בכה"ג אין הלחי מועיל כלום מדאורייתא ואין לומר בזה מיגו, ולא מהני מה שהלחי מועיל לענין שאפי' ינטל דופן האמצעי יהא רה"י מדאורייתא, ובתו' הרא"ש אמנם הק' כן לבתר תירוצם דמיירי שהרחיק הסיכון מן הבתים, מיהו ממה שהקשו בפשיטות מה ענין סוכה דבעי מחיצות דאורייתא כו' משמע דקושייתם אמה דמשמע בפשוטו שסיכך על כל המבוי, אלא דקושטא הוא אף למסקנתם דבעינן לחי טפח וכמש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בטעמם, מיהו למש"כ לעיל דס"ל שבלא זה לא הוי רה"י מדאורייתא וכפי הבנת הרא"ש, י"ל דלכך פי' בתו' הרא"ש הקו' אף למסקנא, א"נ דמיגו הוי סברא דרבנן וכמש"כ, [ולא נצטרך לומר דלא אמרי' מיגו בכה"ג, שהרי בסוכה שבחצר לכאור' ודאי אמרי' מיגו אע"פ שע"י מחיצות החצר א"צ ללחי ולדיומדין מדאורייתא, אלא שכאן יש צירוף משונה שהמיגו דרבנן יבטל הדאורייתא, והדבר מחודש לחלק כן, וכ"ש שאין לעשות מזה קושיא בפשיטות, מיהו עי' לק' ס"ק ל"ג

ודאתאן עלה נמצא מבואר בגמ' דמדאורייתא מהני סיכוך ע"ג מבוי מפולש שיש לו לחי אף בחול, וכן ע"ג פסי ביראות, וזה כמשנ"ת לעיל ס"ק כ"א דמדאורייתא לית לן אלא חדא הלכתא דמחיצין, והיא כוללת שבת וסוכה (וכלאים), ושפיר התירו בשבת מכח סברא דמגו, ולענין אם גם בצורת הפתח וגו"א אמרי' מיגו עמש"כ לק' ס"ק ל"ב.

בפלוגתת ר' יעקב ורבנן בפסי ביראות בסוכה

ולענין פסי ביראות יש להוכיח מדר' יעקב ד' ב' דכשרים בסוכה מדאורייתא, דמשמעות הלשון שר' יעקב למד מההלכה דדופן סוכה טפח, דאף בדיומדין סגי לסוכה בטפח, ורבנן פליגי עלי' שאין קולא דטפח אלא בשלישית כדמסיימי בברייתא, ובתוספתא (וכן בגמ' ו' ב') מסיים עלה ר"ש דבעינן שלש כהלכתן ושלישית טפח, וזה ג"כ מוכיח דפלוגתתן בביאור ההלכה דדופן סוכה טפח, ונמ"ש תו' ד' ב' דבשבת החמירו צ"ע, ועכ"פ כונתם רק אליבא דר' יעקב, דלרבנן פשוט דשיעורן טפי מטפח מדאורייתא, וכיון דפלוגתתן הוא בשיעור אין לחדש פלוגתא בעיקר הדין אי מהנו בדיומדין לסוכה, דר"י ה"ק דיומדי סוכה סגי בטפח, ורבנן סברי דלא סגי בטפח, (ומכאן יש מקור להכשיר פסי ביראות אף בחול כדחזינן מדר' יעקב כמו שהזכירו בדעת הר"ף), ועמש"כ לעיל ס"א ס"ק כ"ז.

מיהו נראה דבכלל דברי רבנן דפליגי אדר' יעקב ואמרו עד שיהיו שתיים כהלכתן כו' גם לפסול פסי ביראות מדרבנן מיהא, והיינו מדלא אמרו דיומדי סוכה כדיומדי שבת לא אמרו טפח אלא בשתיים כהלכתן כו', שבדברי רבא משמע שהדבר פשוט דבחול לא מהני סיכוך אפסי ביראות, מיהו י"ל דזה פשוט כמו שצורת הפתח פסול בסוכה, בדיומדין נמי הפרצות מתכשרות מדין פתח,

דמדאורייתא שרו בטלטול ולהכניס ולהוציא מתוכה לבית, א"כ מנ"ל להוכיח ממצות סוכה שדינה כרה"י.

וביותר תמוה דענין החיוב בהוצאה והכנסה מרה"י של ג' מחיצות דוקא, סברא הוא דאין המלאכה חשובה אלא כשהוציא מרשות המיוחדת לרה"ר, וכיון שקבעה תורה בסברא דבפחות מג' מחיצות שלימות אין הרשות מיוחדת וגדורה לעצמה, והמוציא ממנה לרה"ר לא חשיב כמוציא מרשות גדורה כ"כ, א"כ איך יכול להועיל לענין זה מיגו, וכי מפני שהכשירה תורה דופן זה לסוכה הו"ל רשות המיוחדת, [אמנם יש מקום לומר דע"י ישיבת הסוכה הו"ל רשות המיוחדת, אבל לא משמע כלל דחדשה תורה רה"י גם בלא מחיצות, ע"י שהדירה שבו נותנת לו חשיבות של רה"י, וגם בגמ' אמרי' מיגו דהויא דופן כו'], ואמנם גם הר"ן לא ס"ד כלל למיגמר ממצות סוכה שדינה כרה"י, אלא דס"ל דאי לאו מיגו היתה אסורה בטלטול מדאורייתא, ולענין זה שייך למיגמר שהקילה תורה לטלטל במקום זה אע"פ שאין לו המחיצות הראויות, מיהו גם לפ"ז קשה דלענין חיוב הוצאה אין לדמותו לרה"י, דנהי דהקילה תורה להתיר בטלטול, אבל אכתי לא נעשית מלאכה חשובה ע"ז, [שוב זכינו לטעמא דמילתא מפי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ונתבאר לק' ס"ק ל"ד].

ולפמשנ"ת דע"כ ליכא שום מיגו לענין דאורייתא מסוכה לשבת, אין להמציא משבת לסוכה מיגו מדאורייתא, וגם בגמ' מבואר דהכל חד מיגו הוא וכמשנ"ת כ"ז לעיל ס"ק כ"ט, [ועוד יש דיוק מדקאמר אביי דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק ואי לענין דאורייתא דייננן אין טעם להזכיר השוחק כיון דמדאורייתא רק טפח בעינן, [ולפי' הר"ן ניהא קצת]].

וכן פסול דלחי בכמבוי, הוא מפסול צורת הפתח, שהרי הפרוץ נותר מדין פתח.

ומה"ט נמי פשוט דהמכשירין צורת הפתח מדאורייתא בסוכה, ה"ה דיומדין, [ועי' עירובין כ' א'], ולמדנו מכאן לדעת הרא"ש דאע"פ שפוסל צורת הפתח בסוכה מדרבנן, מ"מ מודה דמדאורייתא כשר, דה"ה דיומדין, וכ"ש לדעת הראב"ה והריטב"א ודעימי' שהכשירו לגמרי צורת הפתח בסוכה, וא"כ פירשו המיגו מדרבנן, וכ"נ בריטב"א הנדמ"ח.

דין מחיצות הניכרות הוי רק דרבנן

ולא אמור אף הא דבעינן מחיצות הניכרות לעיל ד' ב' הוי מדרבנן, ונהי דמצינן למימר דצורת הפתח ולחי ודיומדין חשיבי טפי ניכרות, כיון שניכרות ליושב בסוכה, מ"מ אין לנו לחדש פסולא מדאורייתא כ"ז שאינו מפורש, וכן מסתבר מדסבר אביי לאכשורה, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק כ"ד הוכיח מדברי הר"ן ד' ב' דסבר שזה מדאורייתא, [מיהו הר"ן ז' א' דימה צורת הפתח לפסולא דמחיצות הניכרות], מיהו מעיקר קו' הר"ן דא"כ הלכתא דגוד הואי רק בשבת, יש לדקדק דפסולו מדרבנן, דדוחק לומר דגוד רק לשבת ודו"ע רק לסוכה, דלא הו"ל למימניהו כחדא בסתמא, (מיהו רש"י פי' פ"ת) וכן מהא דדיינינן לאכשורי בשפת הגג, נראה שהגדון בדרבנן.

שם ועריכא כו' בביאור העריכותא לכולהו מימרי

כ"ב שם ועריכא דאי אשמעינן מבוי כו', כבר נתבאר לעיל ס"ק כ"ט דמהא דקאמר וכן לשבת לא הוה שמעינן מחמירתא לקילתא, דאם התירו לטלטל בשבת בסוכה, אין זה מחייב שיקלו בדפנות סוכה בשבת, ומה"ט נמי צריכינן לשני המימרות בחמירתא, דאף לבתר דשמעינן בקילתא, ושמעינן בחמירתא בחד מינייהו, ה' אפשר לחלק דהיינו דוקא פסין

או דוקא מבוי, ויש לעי' לפי האמת איך הדין בצורת הפתח וגוד אסיק בשבת, דלכא' צורת הפתח גריעא ממבוי ודיומדין כדחזינן עירובין י"א א' לענין פרוץ מרובה שאינו נותר בצורת הפתח לרב, וכן בעירובין כ"ב א' עביד כי האי צריכותא בין מבוי ודיומדין ועי"ש בתו' דצורת הפתח גרע טפי [ולע"כ בסוגיא], וכיון שגם לפי האמת איצטריך לאשמועינן הני, מדלא אשמועינן רבותא טפי, ש"מ דבצורת הפתח לא אמרי' מיגו, וכן גו"א גרע לענין סוכה כיון דלא מינכר כלל, מיהו יש לדחות דהני עדיפי כיון שיש מחיצה לכל השטח ואיצטריך לאשמועינן מבוי ודיומדין, אע"פ שהם פרוצים, וכ"ה באמת בצורת הפתח לדעת המכשירין בסוכה, וכבר דן בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"א ס"ק ט"ו, [ובס"ג ס"ק כ"ז למאי דנקט דגו"א פסול מדאורייתא, כ' דל"א מיגו בגו"א, מיהו למש"כ דכשר מדאורייתא יש לדון בזה], ומ"מ אם נימא דלא אמרי' מיגו יש בזה טעם הגון, שהסברא דיש להכשיר בסוכה מה שמותר בשבת, היא דוקא כשאותו סוג מחיצה, מועיל לשבת בפחות, דבזה הדבר מתמיה לפסול בסוכה, דאם בשבת חשיב ע"י לחי ודיומדין שהמקום מוקף בדפנות א"כ גם בסוכה יש לחשוב כן, אבל אם פסלו סוג דופן בסוכה, אין מחייב לדמות שבת לסוכה, וכע"ז כ' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה אלא דהתם מייירי לענין מיגו דאורייתא, ודברינו הם לענין מיגו דרבנן.

ואם נימא דבאמת בצורת הפתח וגו"א לא אמרי' מיגו, א"כ ניחא בפשיטות הא דהוצרך לתלתא מימרי, כיון שגם לפי האמת לא גמרי' שבת מסוכה, אע"ג דהוי חמירתא, אלא שהיא הנותנת לדון בזה וכמש"כ, ואין להקשות א"כ ניפרוך אק"ו דרבא דלעיל, ונימא צורת הפתח וגו"א יוכיחו דהו' מחמירתא לקילתא ולא אמרי' מיגו, דאם נקטינן דלא אמרי' מיגו על סוגי מחיצות, אלא על כח המחיצה עד כמה מהניא, א"כ לא

וגם נראה דלכך הוסיף בדבריו דמיגו דהויא דופן לענין שבת הויא נמי דופן לענין סוכה לפרש דדוקא בשבת קאמר, דבגמ' לא ביארו ע"ז בהדיא, ולעיל סק"ל כתבנו דלהכי קאמר רבא ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי ביראות, דמשמע שהמבוי יש לו לחי לצורך עצמו ולא בשביל הסוכה, והיינו ע"כ בשבת.

ונראה דאי מפרשין ע"ג מבוי המפולש, הדבר פשוט דה"ה בפסי ביראות בזה"ו ובחצר, שהרי אפי' מבוי מפולש ולחי שלא הותר בשום מקום מדרבנן, התירו בסוכה, כ"ש פסי ביראות, ומה שדן בזה הראב"ה הוא משום דמפרש ע"ג מבוי סתום, וא"כ לא אשכחן מיגו בדבר האסור בטלטול מדרבנן, [ועי' להלן בזה], ולפ"ז אם נפרש לדעת הרי"ף במבוי מפולש, א"כ הכל מפורש ומתוקן בדבריו ז"ל, ואפשר שלא הוצרך לפרש דבריו דאיירי במפולש משום דמסיים דבמבוי איכא רק שתי מחיצות מעלייתא, [וכהאי צריכותא אשכחן בעירובין כ"ב א' ומתפרש במפולש, ואמנם הכא אסוכה גופה שהיא מפולשת קאי, מ"מ יש בזה דיוק].

והא דהשמיט מימרא דוכן לשבת אע"ג דאיכא רבנות לענין היתר טלטול בסוכה, דאף לבתר הצורת הפתח חסר תיקון ברביעית, [והרא"ש כתב דמילתא דפשיטא היא דמותר לטלטל ברה"י בסוכה], ונראה דהיינו מפני שד"ז אינו מבואר במימרא דרבא שלא אמר אלא מגו דהויא דופן כו', אבל לא דן במה שחסר דופן נוסף ברביעית, ואם הדבר פשוט מסברא כמ"ש הרא"ש, נאמר כן בלא מימרא דרבא, אבל עכ"פ מהא ליכא למשמע מינה, ויעוי' בר"ן שדקדק בזה וכתב שדחקו לומר דס"ל להרי"ף דבאמת אסורה מדרבנן בטלטול, אבל זה לא יתכן לפמשנ"ת דלא שייך כלל למימר מיגו לשוויי רה"י לענין חיוב הוצאה כמש"כ סק"ל א, [מיהו עי' לק' סק"ל ד] ומסתברא כדעת הרא"ש, שלא הוזכר בשום דוכתא להצריך בשבת ד' דפנות

שייך לכלול בזה צורת הפתח וגו"א אע"ג דהוו מחמירתא.

תוד"ה סיכך

תוד"ה סיכך ע"ג פסי ביראות, ואפי' מדרבנן לא אסרי משום מצות סוכה, לפמשנ"ת לעיל סק"ל ע"פ דברי הרא"ש בתוספותיו א"כ דבריהם מבוארים בפשיטות דסגי בשריותא מדאורייתא למימר מיגו להכשיר הסוכה, ולענין טלטול נמי פשיטא שלא אסרו מדרבנן, וא"ת זו מנין לנו דילמא רק להכשר הסוכה אמרי' האי מיגו, דבחול כה"ג פסולה למצות סוכה, לאו קו' היא דהשתא בשתים כהלכתן ושלישית טפח דלא הויא רה"י מדאורייתא התירו לטלטל, [דאפי' הויא מיגו סברא דאורייתא אכתי חסר תיקון ברביעית], כ"ש ברה"י גמורה מדאורייתא, ונראה דהיינו נמי טעמא שכתבו דפשיטא לי' טעמא דמצוה, [ולעיל סק"ל כ"ט צדדנו דאף אביי מודה בזה, ואע"ג דלית לי' מיגו], וכ"ז לפרתו, אבל לפרש"י לא הו"מ למיעבד צריכותא מהא דשרי בטלטול, שהרי אף במבוי הוצרכנו לטעמא דמצוה, [וגם לפרתו' לא הו"ל להזכיר בצריכותא טעמא דהיתר טלטול כיון שאין זה מפורש בדברי רבא, אלא דהא גופא הוא משום דפשיטא וכמש"כ], ועי' מה שביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדבריהם לצד דנימא דבעינן היתר טלטול מדרבנן כדי לומר מגו.

בדעת הרי"ף האם ההיתר שסיכך ע"ג מבוי הוא רק בשבת

א. הרי"ף הביא מימרא דסיכך ע"ג מבוי סתמא ולא פירש בהדיא דהיינו רק בשבת, [ובחדושי הריטב"א הנדמ"ח נראה שהרו"ה השיג ע"ז, והרמב"ן דן לומר דאה"נ דאף בחול כשרה, ועיי"ש גבי פסי ביראות בשם המאור, וכן הזכיר בר"ן], ואם כונתו במבוי מפולש א"כ מפורש מדבריו לעיל דבעינן פס ד', וע"כ דהכא רק בשבת קאמר,

בסוכה, והדבר פשוט שסוכה עשוי לטלטל בה, ואין ללמוד מהשמטת הרי"ף, כיון דבמימרא דרבא אין מבואר ד"ז וכמש"כ, ולעיל כתבנו דאפשר דאף אביי מודה דמטלטלין בסוכה שהיא רה"י אע"פ שאין בה תיקון ברביעית, (ואם נימא דבעינן מיגו דוקא מדבר המותר בטלטול מדרבנן א"כ מהא דהתיר בפסי ביראות בזה"ז מוכח דלבתר ההיתר תשתרי הסוכה בטלטול, ועי").

האם ההיתר של סיכך ע"ג פסי ביראות הוא גם בדליכא בור

הרא"ש הביא בשם ראבי"ה דמסתבר להיתר אף בדליכא בור, מיהו בפסין שבחצר הדבר ספק, ולכאור' אם טעם ההיתר משום דפסין הוו רה"י מדאורייתא, מהיכי תיתי לומר דבחצר לא אמרי' מיגו, ונראה דהראבי"ה מפרש מבוי סתום כפרתו, וא"כ לא מצינו בגמ' מיגו משירותא דאורייתא לחוד, ואמנם מסתבר ל' דמימרא דרבא אינה מתפרשת דוקא בדאיכא בור, מ"מ אפשר דבעינן מיהא שיהא דומה מבחוץ לפסי ביראות, דכיון שנראה כמסכך ע"ג פסי ביראות שפיר אמרי' מיגו, ומה שחסר בור אינו מעכב מלומר מיגו, אבל בצורה כזו בחצר דלא מיתחזיא כלל כעין פסי ביראות, אפשר שלא התיירו, כיון שאין זה דומה למחיצות המתירות בעלמא, וכ"ז לדעת תו', אבל לפרש"י שהתירו במבוי מפולש ולחי אע"פ שאין לו היתר מדרבנן כלל, כ"ש שיש להתיר בפסי ביראות בכל דוכתא, ובמרדכי אמנם סיים ע"ד הראבי"ה ור"י כתב כו' כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרי' מיגו, ונראה דכונתו לפשוט הספק, (מיהו אין זה מוכרע בכונתו עיי"ש), וצ"ע ברא"ש שהעתיק ספיקו של ראבי"ה אע"פ שפ"י כפרש"י בסיכך ע"ג מבוי, דהיינו מפולש.

ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה פ"י ספיקו של ראבי"ה כיון דבחצר בלא"ה יש מחיצות, ונמצא דהשתא אין הפסין מתירין

כלום מדאורייתא, איכא למימר דלא אמרי' מיגו, וגם בקו' תו' בסיכך ע"ג מבוי פ"י דכונתם מפני שבמצב זה אין הלחי מתיר, ולפ"ז מיושב דברי הרא"ש שהביא ספיקו של ראבי"ה אף לפרש"י, דאדרבא לפרש"י יותר יש להסתפק בדבר, דהא לא אשכחן מיגו אלא היכא דהלחי מתיר מדאורייתא, [מיהו עיקר הספק צ"ע, דאף בתו' י"ל שלא נסתפקו בזה, והתם י"ל דכיון דשרינן רק מפני שהמבוי סתום קשיא להו, דבמבוי זה א"צ לשריותא דלחי, אבל מחיצות החצר שמבחוץ פשיטא דלא שייכי בפסין ושפיר אמרי' מיגו, וביותר הדבר קשה בדעת הראבי"ה דס"ל דצורת הפתח מהני בסוכה, וא"כ מסתברא דה"ה דיומדין מדאורייתא, ולענין מיגו דרבנן ודאי שאין סברא לומר דבעינן שיהא הוא המתיר עתה], שו"ר שבד"ה איברא פ"י כמש"כ וכ"ה בב"י.

בדברי הר"ן על הרי"ף לגבי פסי ביראות

יעו"י בר"ן דפשיטא ל' דלא אמרי' מיגו אלא בדבר המותר בטלטול מדרבנן, וקשיא ל' מה שהתיר הרי"ף פסי ביראות בזה"ז, ומשמעות דבריו דמפרש דעת הרי"ף דאף בחול התירו פסי ביראות [וכן הזכיר לעיל גבי סיכך ע"ג מבוי עיי"ש], שכ' טעם ההיתר דאוקמוה אדין תורה כדי שיהא ספוק ביד כל אדם לזכות במצוה זו, ואם רק בשבת תהא הסוכה כשרה מה ספוק הוא לזכות במצות סוכה רק בשבת, מיהו עיקר הדבר צ"ב שהדבר רחוק להמציא קולא מחודשת למי שצריך סוכה גדולה ואין לו מחיצות דיו, וכבר דקדק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדברי הר"ן מלשון הרי"ף וכמש"כ לעיל, מיהו בריטב"א הנדמ"ח ג"כ משמע כהר"ן, ועיי"ש בשם הרמב"ן לענין סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, [והוזכר גם בר"ן לעיל], ואפשר לדחוק בכונתם שיהא ספוק ביד כל אדם לזכות במצוה זו, דאין הכונה שזה יועיל לעיקר המצוה, אלא שהנדרון של סוכה שוה לנדרון של

שנאמרה ההלכה בדין רה"י, ולענין זה שייכא סברת מיגו, דמגו דהויא דופן לענין סוכה, אמרי' דה"נ לענין שבת חשיב כיש בה שיעור מחיצות הנצרכות לרה"י, מאחר שענין רה"י ודאי דאית בה.

ובאמת עיקר דברי הר"ן הם לבאר דלא נימא מיגו לחומרא, וע"ז כתב דליכא למימר שסוכה שיש בה שתיים כהלכתן ושלישית טפח תהא פסולה בשבת, שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל זמן המצוה, וכיון שא"א למחיצה שתתיר לחצאין ע"כ דאמרי' מיגו לקולא, ומבואר מזה שאין עיקר ההוכחה מכח זה שמסתבר להתיר הטלטול בסוכה, [דסוכה שאין בה זע"ז בלא"ה מותרת, דאפי' ברה"ר ובלא מחיצות כלל דוקא ד"א אסור], אלא דכיון שזה מוחלט דאין מחיצה לחצאין, וע"כ א"א לפסול בסוכה, הלכך אמרי' מיגו לקולא, [מיהו לפ"ז אין ההוכחה כמש"כ אלא מסברת מיגו לחודה, ולא נתיישב לי כ"כ מה סברא היא זון, ואמנם הר"ן הזכיר בהדיא לשון לטלטל כמה פעמים מ"מ אין עיקר ההכרח מהיתר הטלטול, אלא עיקר הטעם דאמרי' מיגו משום דאין מחיצה לחצאין, ומצינן לדחוקי דכונתו במקום שאינו רה"י מה"ת, ולא דק בלישני, כיון דכונתו לבאר דאף בטלטול מותרת, ולאפוקי ממה שכתבו בדעת הרי"ף. – (מ"ש הר"ן בקושיא דנימא מיגו דלא הוי דופן לענין סוכה לא הוי דופן לענין שבת, צ"ב דאיך יתכן שאם לא סיכך ע"ג המבוי יהא מותר בטלטול, ואם סיכך אסור, וצ"ל דלצד זה גם בלא סיכך יהא אסור בטלטול בשבת שבסוכה, דכיון שרצתה תורה להשוות דיני מחיצות, ובסוכה בעינן טפח דוקא, נקבע דין רה"י כהלכות סוכה).

מיהו עדיין אין מיושב סברת מיגו משבת לסוכה דאם הצריכה תורה בסוכה דפנות שלמות ושלישית טפח, ולא סגי במחיצות שגודרות את המקום ליעשות רה"י, א"כ מה מוסיף היתר הטלטול בשבת, הא ע"כ חזינן

עולי רגלים, דראוי לדמות הכשר סוכה לפסי ביראות במצב של מצוה, ולפ"ז מתפרש כמסקנת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת הר"ן, [מיהו מדברי הב"י אין רא', כיון דלדעת הרא"ש דמירי במבוי מפולש לא בעינן שיהא מותר בטלטול מדרבנן, וא"כ ל"ק כלל משריותא דפסין בלא ביראות].

ביאור סברת ההיתר הנלמד מהמיגו ובדברי הר"ן

לד. במה שנתקשינו לעיל ס"ק ל"א מה שייך מיגו דאורייתא מסוכה לשבת, הרי מדאורייתא מותר בטלטול גם בכרמלית, ואי לשוויי רה"י הרי זה אינו נדון של קולא, אלא תלוי במציאות אם הרשות גדורה, שוב שמעתי מאאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דל"ק דיש להבין במצות סוכה [שנתנה תורה דין דפנות לעשותה ראוי' לדירה] דלאו לדור בכרמלית נאמרה, ומדנאמרה הלכה דסגי בשלישית טפח, ש"מ דבסוכה נעשית רה"י עי"ז, ואע"ג דבעלמא לא חשיבא רה"י אפי' ע"י סככה, ולא עוד אלא אפי' סכך פסול בסוכות לא משוי רה"י, מ"מ בצירוף כח מצות סוכה שהכל דרים בסוכות, הויא סוכה כבית דירה ודינה כרה"י, ואמנם זה גם בצירוף הסככה דמשוי לה כבית, אבל בלא מצות סוכה אין חשובה הסככה כתקרת בית, ולא מהניא לשוויי רה"י, והיינו דאמרי' מגו דהויא דופן לענין סוכה דממה שהחשיבה תורה דפנות אלו לשוויי בית דירה בסוכה, יש ללמוד דחשיב נמי רה"י לענין שבת.

ואפשר להטעים עוד דלענין הסברא של חיוב הוצאה דבעינן רשות המיוחדת, הדבר פשוט דסוכה שהיא עיקר דירת האדם ודאי חשיבא רה"י, דהמוציא ממנה כמוציא מרשות המיוחדת ביותר, אלא דכיון שדין רה"י יש לו גדרים, [כמו כל מצוות התורה שנתנה בהם תורה גדרים לקבוע על פיהם], אינו נמדד בכל מקום לפי הסברא, דאף כשנראה שהרשות מיוחדת מ"מ בעינן שיהא לה המחיצות כמו

בחידישא דהר"ן דעשוי' כמבוי מותר אפי' באמצע החצר

ל"ה. כתב הר"ן דמוכח בגמ' דהעושה סוכתו כעין סוכה העשוי' כמבוי כגון [כ"מ כונתו כמ"ש בב"י וכ"ה בריטב"א הנדמ"ח] העושה סוכתו כמבוי באמצע החצר רחוק מדפנות החצר ניתרת בטפח שוחק, [הא דנקט אופן זה, היינו משום דאין מצוי לעשות ג' דפנות, ולסכך על חצי החיצון, כגונא דמבוי], ונראה דדוקא כשכל החצר מוקפת מהנו דפנות החצר, אבל ודאי שאין כותל אחד שכנגד הסוכה, רחוק ממנה, מועיל לבטל ממנה שם מפולשת, מיהו גם בכה"ג אין הדבר מוכרע לדמותו לסיכך ע"ג מבוי, דמ"מ כיון שבין הסוכה לדופן פרוץ הו"ל סוכה מפולשת, וכמ"ש המג"א, אלא דנראה דמשמע לי' להר"ן מסתמות הגמ' שזה ענין ידוע דכל דליכא פילוש סגי בטפח שוחק, ואי משכח"ל רק בכה"ג שעשה ג' דפנות והרחיק את הסיכוך מדופן אמצעי, א"כ זה מאורע שדנו עליו והכריעו דא"צ פס ד', והי' ראוי שיפרשו הדבר בגמ', משא"כ אם הסברא כללית שלא הצריכו פס ד' אלא כשאותו פס צריך לבטל מן הסוכה שם מבוי מפולש, דבזה י"ל שסתמו בגמ' כיון דכמבוי [מפולש] מתפרש סתמא שאינה עשוי' בחצר, מיהו בריטב"א כ' בסברא דלא גרע מהאי גונא דסיכך ע"ג מבוי.

והנה הוכחת הר"ן היא מקושית אביי שאמר (בעשוי' כמבוי) דסגי לה בטפח שוחק, ובריטב"א הזכיר דאפשר לפרש דמשום רב יהודה נקטי', אבל סיים דפי' זה (דהר"ן) נראה יותר, וכן פי' הגאונים, ולעיל ס"ק כ"ט כתבנו טעם למה מיאנו לפרש משום דרב יהודה כיון דסתמא דמילתא משמע דרב יהודה כרו"ש ס"ל ולא מצריך טפח שוחק כלל, עי"ש, מיהו ודאי שאין להמציא חידוש גדול כזה מדיוקא דטפח שוחק, ויש לפרש דה"ק דאילו סוכה דעלמא לא מצינו לה בשום צד היתר בפחות

בחול דסוכה מילתא אחריתי היא, ולא סגי לה בהיקף שעושה רה"י, וצריך לדחות דכיון שהלכות סוכה נאמרו בג' דפנות, סברת מיגו מחייבת להכשיר כל ג' דפנות, וג"ז בכלל גדרים ההלכות, דיש לקבוע על פיהם מבלי להכנס בכל נדון לטעמא דקרא, והרי גם בענין דפנות סוכה ע"כ ליתן גדרים, וכיון שיש סברא של מיגו, הרי יש כאן סוכה של ג' דפנות.

ולפ"ד הר"ן דסברת מיגו היא כפשוטה שא"א למחיצה שתתיר לחצאין, א"כ הא דשרינן בטלטול בלא מחיצה רביעית אינו מכח מיגו, אלא סברא בעלמא בתקנת חכמים, ואין לחדש דאביי פליג בזה, וזה כמו שצדדנו לעיל דאביי מודה דסוכה שהיא רה"י דאורייתא מותר לטלטל בה, (מיהו יש לדחות דרק לבתר דאיכא סברת מיגו מדאורייתא, אוקמוה חכמים אדין תורה, ולא הצריכו תיקון נוסף בסוכה), ונראה דמש"ה חשש הר"ן להחמיר בטלטול כמו שכתבו בדעת הר"ף, דלפירושו אין לזה מקור בגמ', דסברת מיגו אינה מחייבת היתר טלטול בלא תיקון ברביעית, אבל למש"כ לעיל ס"ק כ"ט דמגו הוי סברא דרבנן שהתירו לטלטל בסוכה, א"כ ממילא גם בלא מחיצה רביעית בכלל ההיתר, [מיהו עיקר הסברא דא"א למחיצה שתתיר לחצאין צ"ת], - ועמשה"ק לעיל ס"ק כ"א מ"ט לא אמרי' מיגו מאיסור טלטול שלא לצורך ביו"ט, ואי מיגו הויא סברא דאורייתא כמ"ש הר"ן דא"א למחיצה שתתיר לחצאין, באמת צריך יישוב.

וחזינן גם מדברי הר"ן שהנדון אם מבוי שיש לו לחי, ופסי ביראות, פסולין בסוכה מדאורייתא אינו מוכרע, דהפי' במיגו הוא המכריע בדבר, ואמנם לפי' הר"ן משמע דפסול מדאורייתא, ואם נפרש דמיגו סברא דרבנן וכמו שהביא ז"ל מפרשים כן, א"כ מבואר דמדאורייתא כולן כשרים בסוכה.

מדרכנן בעלמא הוא לא הו"ל להזכיר זה בכהלכתן דברייתא, דהתם אתיא לאשמועינן עיקר הדין מדאורייתא.

ש"ע ס"י תר"ל ס"ז, בפסק השו"ע אי איירי במפולש או בסתום

ל"ו. **שו"ע ס"י תר"ל ס"ז** סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כו', המחבר העתיק לשון הרמב"ם, ובב"י משמע דר"ל במבוי המפולש, שכ' ע"ד הר"ן דאי מפרשין מבוי המפולש ניחא נמי הא דשרינן פסי ביראות בזה"ז, וכיון שהעתיק לפסין ע"כ משום דמפרש במפולש, וכ"מ ממה שסתם ולא פירש דמיירי שסיכך לצד הלחי, ויותר נראה דאפיק נפשיה מפלוגתא ותפס לשון הרמב"ם שיכול להתפרש לכאן ולכאן. מיהו בדעת הרמב"ם נראה דלאו במפולש מוקים לה, דאף סוגיא דעירובין י"ב ב' מוקים לה בסתום וכמ"ש במ"מ פ"ז מה"ש ה"ח, ולפ"ד אין מבוי מפולש מוזכר בשום מקום בתיקון לחי לחוד, נמיהו מיגו הי' שייך לומר, כיון דלדידי' בעינן ד' דפנות, והלחי כדופן ברוח רביעית, אלא דסתמו כפירושו במבוי שהזכיר בה' שבת, ולפי שיטתו בההיא דעירובין באמת אין להמציא ולפרש כאן במפולש], אמנם ממה שסתם משמע שמפרש בסיכך על כל המבוי, ואפשר דמפרש החידוש שאפי' הכשירו בצורת הפתח בדופן אמצעי מותר, דבסוכה דעלמא כה"ג פסול שהרי הצריך צורת הפתח ברביעית אף לבתר דאיכא פס ד' וכמשנ"ת דעתו ז"ל לעיל ס"ק י"ד, א"נ שהכשירו בעומד מרובה, וכן כשיש פרצות בקרנות אם נימא דלעולם בעינן דעריבן, וכן יש לדקדק מדקאמר ע"ג באר שיש לו פסין, מדמצריך דוקא באר ש"מ דבעינן פסין המתירין כתיקון חכמים, וא"כ ה"ה מבוי, ועמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בכ"ז, וכבר כתב בב"מ דכונת הרמ"א לומר דאין להתיר אלא במבוי סתום, וכ"ה במ"ב וע"ש.

מטפח שוחק, ושפיר שייך למיתני קולא דשבת דסוכה דסגי בה בהיתר פחות מכל ההיתרים בסוכה דעלמא, וכמשנ"ת לעיל שם, והגאונים שפי' כן אפשר שמסברא נסתפקו לומר דרק להתיר הפילוש הצריכו פס ד', נוכבר רמז המג"א ס"י תר"ל ס"ז לסוגיא י"ח ב' דקרי לסוכה העשוי' בחצר דהויא כמבוי המפולש, אלא דלפרש"י ותו' שהנדון לומר פ"ת מהסוכה עצמה אין רא' משם כיון שהפ"ת בא לסתום באמצע הפילוש (קודם סתימת הפילוש שע"י דפנות החצר) ובוזה מודה אביי שאין הפ"ת יכול לסתום באמצע פילוש, משא"כ הכא שבצד שאינו בא לסתום יש דופן כנגדו, ומ"מ יש משמעות מן הסוגיא שם דאף לסתום הפילוש של החצר לחודה דינו כמבוי המפולש].

וכבר כתב במ"ב ס"י תר"ל ס"כ ובשעה"צ שם שאין להתיר באמצע החצר אלא בפס ד', אבל בעשוי' כמבוי סתום משמע דמסכים להקל, וכבר הזכיר שם דלדעת רש"י והרא"ש אין לזה מקור, וכיון דלדידהו מתפרש טפח שוחק משום דרב יהודה, א"כ י"ל דאף המפרשים סיכך ע"ג מבוי בסתום, מ"מ אינם מחדשים ד"ז מכח קושיא דטפח שוחק, (וכן יש ללמוד מהשמטת הרי"ף והרמב"ם), ויעוי' בב"מ שכבר תמה בזה, ועי"ש, וכבר הק' כן אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ז עיי"ש, ולכן אין להקל.

ולכאז' מוכח מדברי הריטב"א והר"ן דענין דפנות דעריבן סברא דרבנן היא, דמדאורייתא ודאי שאין להתחשב בדפנות החצר הרחוקים מן הסוכה, אלא דרבנן הצריכו בסוכה מפולשת סתימה מעליא, וכן הוכחנו לעיל ס"ק י"ח מהא דמהני צורת הפתח אחד לישנא אליבא דרבא, אם נימא דדעת הר"ן לפסול צורת הפתח מדאורייתא, וצ"ע בלשון הר"ן בתחלת הסוגיא שפי' למ"ד דבעינן פס ד' דכהלכתן כולל דעריבן ועומד גמור, ואי

שם בבהגר"א

בבהגר"א כ' דמתוך לשון הרמב"ם והשו"ע משמע דס"ל כדעת הרא"ש, ואפשר דהיינו מפני שסתמו ולא פירשו שסיכך כלפי הלחי [ועמשנ"ת בדעת הרמב"ם לעיל בזה], א"נ משמע שמבוי ופסין בתרווייהו הטעם אחד, והיינו משום דסגי בזה למחיצה דאורייתא, ואמנם להרמב"ם לשיטתו גם הלחי ברביעית נצרך למחיצה דאורייתא, אבל הצד השווה שבהן דבהיתר מחיצות דאורייתא קיימין, שו"ר בבהגר"א או"ח סי' שמ"ה סי"ד דמשמע מדבריו דלהרמב"ם איירי בסיכך ע"ג כל המבוי וכמש"כ, ולפ"ז מיושב נמי הסתירה שבדבריו ע"פ מש"כ דהרמב"ם והרא"ש שוין דאזלינן בתר היתר המחיצה מדאורייתא, אלא שבמבוי הם חלוקין מהו הדאורייתא, ועי' בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בכ"ז.

לז. בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ב ס"ק כ"ז לפי סדר הדינים

א. צריך שתי דפנות עריבן שיש בכל אחת מהן עומד ז', ואין מועיל ז' בצירוף ולא עומד מרובה וצו"ה, ד"ז למדו הר"ן מהא דמצרכינן בגמ' פס ד' בעשוי' כמבוי אף בסוכה קטנה, וש"מ דאין הכשר בפחות מדופן ז' אצל הקרן, מיהו אין זה מוכרח, דכיון שהדבר פשוט דבשריותא דשלישית טפח קיימין, א"כ מתפרשת הגמ' כשעדיין הפרוץ מרובה לאחר הפס ד', ולכך הצריכו עומד ז', אבל כשלא נשתמשנו בקולא של דופן שלישית, דהיינו כשהעומד מרובה בכל הרוח שלישית, באמת א"צ עומד גמור של ז"ט דעריבן, עכ"פ בדאיכא עומד ז' במשך הדופן, [ואפי' אין עומד ז' במשך הדופן הי' מקום להכשיר אע"ג דבשתיים כהלכתן לא מהני עומד מרובה מדרבנן, וגם בשלישית לא מהני צורת הפתח בלא טפח שוחק, מ"מ עומד מרובה י"ל דעדיף, מיהו קצת ל"מ כן, וכן לק' דין י"ד כתוב בפשיטות דפסול, אבל

בשיש עומד ז' וגם עומד מרובה א"כ הו"ל ממש כשתיים כהלכתן, ולא קאי ע"ז בגמ' כלל], ולענין הלכה ודאי יש להחמיר דכ"ה דעת הרא"ה והריטב"א [והרמב"ם], וכ"ה ברמ"א ס"ה, אע"פ שדעת ש"פ אין נראה כן, [בפרט אם נימא דדעת רש"י והרא"ש דעומד מרובה כשר בכל הדפנות, עי' ס"ק ט"ז], ועי' בכ"ז לעיל ס"ק י"ח.

ונתבאר לעיל ס"ק ל"ה דד"ז הוא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשיטא דסגי בטפח בשלישית, אפי' עשוי' כמבוי (ועכ"פ לא בעינן דעריבן עומד גמור), וכן לפמשנ"ת דמדאורייתא עומד מרובה וצו"ה מתירין בסוכה א"כ ליכא כלל דין שתיים עומד גמור, ואף דהצריכו מדרבנן עומד גמור של ז"ט בסוכה קטנה י"ל דהיינו שיהא בסוכה ז' עומד גמור, אבל בסוכה גדולה דשרינן בעומד מרובה, אפשר דא"צ שיהיו שתי הדפנות של הז' עומד במקור"א, דסגי בזה שיש ז' עומד בכל דופן, ואפשר דאפי' מפוזרין מותר, מיהו יש לדון בכ"ז, ואם נימא דמדאורייתא בעינן עומד גמור של ז"ט, יש להצריך רק שיהיו השתיים זה כנגד זה אבל אף בעשויות כמבוי כשרה, ועי' ס"ק י"ב.

והנה אף שנתבאר לעיל ס"ק ל"ה מדבריו הפוסקים דאפי' עשאה בחצר בעינן פס ד' בעשוי' כמבוי, דלא מקילים כהריטב"א [ובשם הגאונים] והר"ן דבעשאה בחצר סגי בטפח שוחק, מ"מ יש בזה סמך לקולא בענין דעריבן, למש"כ שש"פ לא ס"ל דעריבן, והריטב"א והר"ן שמצריכין דעריבן מודו בחצר, א"כ בחצר כולם שוין, - כ"ז ע"פ מה שנראה בסוגיא, אבל לא להלכה, כיון שהמחלוקת היא ביסוד הדברים בכל מהלך הסוגיא, ואין דעתנו מכרעת.

ומי"ש דאין מועיל צורת הפתח ועומד מרובה זה מוכח מהא גופא דמצרכינן פס ד' ומשהו וזהו המקור לדבריהם ז"ל.

ב. עומד מרובה לא חשיב כעומד, היינו בסוכה קטנה דבעינן לכה"פ ז"ט עומד גמור, [ועי' ס"ק ט"ז שאין הדבר מוכרע בדעת רש"י והרא"ש], ובנדון אם זה מדאורייתא עמש"כ ס"ק כ"א (ל"א ל"ד), ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ד כ' דאפי' אם צורת הפתח מהני מדאורייתא, בעומד מרובה לא שמענו, אבל נראה דעת הפוסקים דעומד מרובה עדיף מצוה, ואי צורת הפתח מהני מדאורייתא כ"ש עומד מרובה, [ועי' בזה לעיל סק"ט י"ב ט"ו].

ג. צורת הפתח לא חשיב כעומד, ברא"ש מבואר דהיינו מדרבנן, ובראבי"ה וריטב"א משמע דמהניא אף מדרבנן, וכ"ז בשיעור ז"ט, אבל בסוכה גדולה, אחר שיש ז' עומד דינו כעומד מרובה, וכדלהלן דין ו'.

ד. עי' לעיל סק"כ שגם דעת הרא"ה והריטב"א כן, [ובירור] אמרי' דשני פסין ד' סגי לדפנות סוכה ומבואר דבשתי דפנות שרינן לבד, עי' להלן דין י', כעת ראיתי בראבי"ה כתב ג"כ להכשיר.

ו. לעיל נתבאר דדעת רזה"פ מוסכמת דבעינן עומד מרובה בשתיים כהלכתן, ולא התירו אלא פרוץ מרובה בצירוף כל הד' רוחות, וכ"כ המג"א והט"ז בדעת השו"ע והובאו במ"ב, [ועמש"כ להלן בדין י'].

ז. ולענין דמהני צורת הפתח ועומד מרובה אפשר שהדבר מפורש בברייתא כמשנ"ת ס"ק י"ב, [ובמ"ש ויש לעיין כו' קרוב הדבר להקל לפמשנ"ת דהא דבעינן משכא חד דופן אינו לטפול הפסל לסוכה אלא כדי שיהא לפסל הכשר דפנות וכיון דהכשר הפסל הוא מפני שנטפל לסוכה סגי ל' בעומד דסוכה].

ח. וא"צ צורת הפתח (מ"מ ור"ן ורמ"א), לפמשנ"ת לעיל ס"ק י"ד י"ט המ"מ והר"ן מיירו בסוכה קטנה, וצורת הפתח היינו ברוח רביעית, אבל בפרוץ מרובה לא הקלו בלא צורת הפתח, וכ"נ לדעת הרא"ש שהסכים

להחמיר כהר"ף דאין הטעם משום דליכא ז' עומד גמור, אלא דבכל שעשוי' כמבוי בעינן צורת הפתח ולא סגי בעומד ז', וכמשנ"ת ס"ק ט"ו י"ז, ונראה שיש מקום להחמיר, דאף בשתיים דעריבן אין הדבר ברור להקל בעומד ז' בלא צורת הפתח, [עמש"כ בדין י"ב], מיהו אם העומד מרובה יש להקל וכמש"כ בדין א' דבזה פשיטא דא"צ צורת הפתח, [וכמו שכ' בספר דין ט'], - (וראיתי בבה"ל סי' תר"ל ס"ה שכ' ג"כ דלמאי דקיי"ל דצריכה צורת הפתח ע"כ פרוץ מרובה דסוכה היינו בדופן שלישית היכא דאיכא עומד גמור של ז"ט, אבל כבר הזכיר שם בדעת רש"י דהברייתא מיירי קודם תקנה דצורת הפתח, וכ"נ דעת הר"ף וא"כ למעשה י"ל דבאמת אין קולא ולעולם בעינן עומד, וכבר נתבאר כ"ז).

ט. וכ"ז בדאיכא ז' אבל בעומד מרובה בלא עומד ז' אכתי חסר שתיים דעריבן, ועי' דין י"ד.

י. אבל אם בדופן האמצעית הוצרכו לצורת הפתח כו' דלא אשכחן שהקילו בשתי דפנות בצורת הפתח, יש כאן מקום עיון דבעומד גמור של ז"ט וצורת הפתח פשיטא דסגי לשלישית בטפח, ואפי' שתי הדפנות כן, וכדלעיל דין ו', והכא הנדון מפני שהעומד ז' ע"י פס ד', דכיון דאשכחן שזהו תיקון דשלישית ש"מ דבשאר דפנות לא מהני, מיהו אין זה מוכרע ד"ל שלא הקילו בשלישית פרוץ מרובה אלא בדאיכא עומד גמור, ואמנם כשעשה פס ד' דין השלישית כדן שאר הדפנות, וה"נ מסתברא דאפי' אם שתי הדפנות דכהלכתן עשויין ע"י פס ד' ולבוד ג"כ משתרי השאר בצורת הפתח, [מיהו בעומד ז' ובלא צורת הפתח וראי דאין להקל, ולעיל דין ח' כתבנו להחמיר יותר מזה], ועי' לעיל דין ד'.

יא. ובשעה"צ דן בכ"ז מדנפש' להיתירא ולא הזכיר דברי הראשונים ז"ל (שם בספר ס"ק י"ג) מיהו לדעת הר"ן נראה דכשר.

מהני לדופן ג', עד דאיכא טפח שוחק, (והיינו עומד ד'), מיהו י"ל דעומד מרובה עדיף, שהטפח עומד דהללמ"מ איכא, אבל מהא דמהני צורת הפתח לבתר הטפח שוחק אין ראי' כלל, שהרי יש כאן עומד ד' וצורת הפתח, ובגונא דעומד מרובה ליכא אלא עומד ד', ועמש"כ בדין א'.

יז. מהו דתיסגי לי' בעומד מרובה כו', ועכשיו שזכינו למסקנת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בספר עירובין ס"ב סק"ט דהרחיק את הלחי מן הכותל ג"ט ג"כ כשר כשהעומד מרובה בינו לכותל, נראה פשוט דה"ג מהני, [ועי' ירו' בדריב"ל ז' א'].

כא. לעיל ס"ק כ"ח נטינו להחמיר בזה.

כב. יעוי' מש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בספר עירובין ס"א ס"ק כ"ג דפרצה בק"ז דיינינן בה עומד מרובה מדאורייתא באלכסון, והפסול הוא רק משום דלא עבדי פיתחא הכי, ולפ"ז יש לדון בסוכה דמכשרינן בה פתח יותר מי' [כשהעומד מרובה], כדאמר בירו', אע"ג דבעלמא לא חשיב פתח, ה"ה בק"ז, מיהו אפשר דק"ז גרע לענין חיבור דפנות הסוכה, וגם בפרצה יותר מי' לא הכשירו להלכה בלא צורת הפתח בשאר דפנות, אלא דברוח רביעית ודאי משמע דכשרה אפי' רחבה מי', ומיתוקם הירו' בהכי], ומ"מ מדאורייתא ודאי ש"ד.

יב. א"צ צורת הפתח (פסל היוצא י"ט א'), לדעת הרא"ש זה פשוט גם בלא דין פסל היוצא, מיהו בגמ' הענין סתום, וברא"ה הנדמ"ח מבואר דדוקא כשניכר שהפסל טפל ואינו עיקר הסוכה לא הצריכו בו צורת הפתח, ולפ"ז אין להקל בפסל היוצא יותר מעיקר הסוכה, [ובאמת לגירסא שלנו בגמ' דלית בה הכשר סוכה מבואר דהגמ' מיירי כשאין שיעור סוכה בפסל לחודה וכמש"פ רש"י עי' לעיל ס"ק כ"ג ועמש"כ בזה לעיל ס"ק כ"ה], וכן השמטת הרי"ף אפשר שהיא משום דלדינא בעינן צורת הפתח, מיהו לדעת הר"ן אף בהוכשרה דופן שלישית ע"י צורת הפתח [כבדין י"א], נראה דדיינינן פסל, ולכן קשה להחמיר, כיון שהגדון בדרבנן, ומ"מ היכא דהפסל גדול מן הסוכה טוב להחמיר.

יג. יש להסתפק אם צריך צורת הפתח, נראה לדון לקולא [דדמי לדין י"ב] שהרי לדעת הרא"ש הא דבעינן צורת הפתח בכמבוי אינו מפני שאין עומד גמור, [ונכמו שהבאנו בדין ח'], אלא משום דהדופן ז' הועיל רק לדעריבן וכמשנ"ת דעתו ס"ק ט"ו י"ז, וא"כ בדעריבן דא"צ היינו בין בפס ד' בין בעומד ז', וכן לדעת הר"ן הא דא"צ בדעריבן הוא מדין פסל, ואפי' נתכשרה בצורת הפתח הוא מכשיר וכמשנ"ת, וא"כ לא מצאנו מי שמחמיר בזה בפס ד' טפי מבעומד ז'.

יד. אין עומד מרובה משלים לשיעור ז' כו', אפשר לדקדק כן מהא דצורת הפתח לא

סימן ג

בפסול סכך פסול ואויר ונסרים

י"ד א' גזירת תקרה, סתם תקרה היינו עם מעזיבה וביאור הגזירה

א. י"ד א' גזרת תקרה, נראה דסתם תקרה היינו שיש עלי' מעזיבה ובזה לא הוצרכנו לטעמא דתעשה ולא מן העשוי, ולא לסכך פסול, דהיינו בית, ובית לא מיקרי סוכה כלל, והא דאמר י"ז א' דסככן סכך כשר, היינו דהיינו מפרשים מתני' בדליכא מעזיבה, [וכעת ראיתי שכ"ה בריטב"א י"ב א'] ולכאור' אפשר לפרש גזרת תקרה דהיינו שיש עלי' מעזיבה, דתקרת הבית ע"י המעזיבה שע"ג נראית כחתיכה אחת, דאף אם אפשר להבחין בסדק שבין הנסרים, מ"מ ע"י סידורם וחיבורם נראין כמקשה אחת, והיינו דדמו נסרים רחבין לתקרה, דהתקרה אף כשעשוי' מנסרים צרים נראית כקירוי אחד, ולכך הרחבים דמו לתקרה, אבל הנסרים שאין בהם ג' כיון שאין חיבורם חזק, ניכר שזה סכך ולא קירוי קבוע, והא דבשיעור מקום פשוט יותר למיגזר, היינו משום דבמקום שתחת הנסר מיחזי כתקרה ממש דהיינו חתיכה אחת, דאע"פ שהנסרים אינם קבועים, מ"מ למקום הזה יש תקרה כיון שהכל נסר אחד, וכמו שמוכן דאם כל הסוכה קטנה מכוסה בנסר אחד שהוא זע"ז מיחזי כתקרה, ה"נ אמרי' בשיעור מקום [וכן לענין פי תקרה כל שיש תקרה ד"ט אמרי' פ"ת, וש"מ דשיעור ד"ט חשיבא תקרה], ומאן דגזר מג' ועד ד' אפשר דס"ל שיש מקום לגזור אף בפחות מג', אלא שאין לקבוע שיעור בב' טפחים וכיו"ב, דכיון דקנים אפי' רחבים כשרים, השיעור הפחות שאפשר לקבוע הוא בג"ט, ואפשר שזה מעין הסברה של שיעור מקום, דאע"פ שאינו מקום חשוב מ"מ מיקרי

מקום, משא"כ בפחות מג' דלא חשיב כלל, [ועי' לק' ס"ה סק"ז].

במש"פ רש"י דרוב תקרות מנסרים רחבים ד' והנה רש"י פי' שרוב תקרות עשויין מנסרים רחבין ד', ונראה שלמד כן מדלא קתני טעמא דשיעור מקום אליבא דרב, ורק אליבא דשמואל דחזינן דחייש ר"מ למיגזר אף בפחות מד' לא ניחא לן לפרושי דקמיפלגי בהא גופא אם רוב תקרות מד' עד שאין לחוש כלל לתקרה ג', שהרי יש גם מיעוט שעושין בפחות מג' ולא חייש להו ר"מ, ולכך מפרשין בדרי"י דאפי' אי עבדי מינייהו לא חשיבי ולא גזרינן, וכן לר"מ בפחות מג', וכ"מ בסוגיא לק' ט"ו א' לפרש"י, ולכאור' יש לדקדק כן מהא דלק' ב' דאר"י דבשעת הסכנה סיככו בנסרים שיש בהם ד', וא"ל אין שעת הסכנה ראי', ואם איתא דגם בפחות מד' מיחזי כתקרה, א"כ אמאי אין שעת הסכנה ראי', אכתי היו יכולים לחלק הנסרים שלא יהא בהם רוחב ד', אבל אם בפחות מד' לא עבדי תקרה, ע"כ הוצרכו להביא נסרים ד', כדי שלא ירגישו בהם אויבים, מיהו נראה דלאו ראי' היא דודאי כל שהנסרים רחבים יותר דמו טפי לתקרה מלסכך, ואדרבה נראה דר"י באמת הוכיח מדלא סיככו בנסרים שאין בהם ד' דדמו שפיר לתקרה, [דאל"כ ר"י מאי קסבר, מיהו עי' עירובין צ"א א' דמיתני נמי ראי' משעת הסכנה, ואפשר שזו באמת מחלוקת כללית אם יש ראי' משעת הסכנה לאיסורין דרבנן, דאע"פ שלא היתה סכנה ברורה אם יעשו כהלכה, מ"מ ס"ל לרבנן דאין שעת הסכנה ראי' דיותר יש להדר אז בזהירות שלא ירגישו בהם], ואפשר דהא דא"ל משם ראי', היינו דבאמת

יש ראי' משם דסיכוך שע"י נסרים דמי לתקרה, דהא חזינן שע"ז לא מרגישין שזו סכנה, [דאל"כ תיבות משם ראי' מיתרות, ולא דמי לבעלמא דלא מסיים אין שעת הסכנה ראי', וכן בעירובין שם ליתא], ועי' לק' סק"ג.

שם ור"י לית ליה גזירת תקרה

שם ור"י לית ליה גזירת תקרה, דמצות סוכה ידועה ואין לחוש שיטעה לומר דאף בית כשר, משא"כ שאר פסולי דתעשה ולא מן העשוי דדמי לסוכה ממש, ואפי' בית העשוי בלא מעזיבה, מ"מ ידעי שפיר דבית לאו היינו סוכה.

שם מ"ט קנים בעלמא ניהו

שם מ"ט קנים בעלמא ניהו, משמע דלא מיקרו נסרים ולכך אינם בכלל מתני', מיהו ע"כ לרב נמי סתם תנא נסרים, אע"ג דפחות מד' לכו"ע כשרים, מיהו לרב ל"ק דמתפרש דתנא סיפא לפרושי דפסולא דרישא בד"ט דוקא, ועי' לק' ב' קנים בעלמא ניהו.

שם בשלמא לשמואל כו' ביאור החידוש במשנה

שם בשלמא לשמואל כו', יש לעי' מאי אתיא מתני' לאשמועינן דלישנא משמע דכשרה אתי לאשמועינן, והיינו משום דו"ע, ומאי איצטריך לאשמועינן תנינא לק' י"ז א' דאפי' בד"א כשרה, ואמנם במתני' שם קתני תרתי לאשמועינן סכך כשר וסכך פסול, והא דהכא עדיפא משום דהסכך כשר מדאוריתא, ומצינן למימר דלא זו אף זו קתני, מ"מ דוחק לפרושי דהיינו מאי דאתא לאשמועינן, ואפשר דקמ"ל דאף כשכל הסוכה מסוככת בנסרים (אלא שהם פחותים מד'), מותר ליתן עלי' נסר רחב ד', ולא אמרי' דהשתא מתחזו הנך נסרים כהמשך התקרה, ויותר נראה דבאמת עיקר כונת התנא להשמיענו דאין ישנים תחתיו, דגם במתני' דבית שנפחת לא קתני דאין ישנים תחתיו, והכא הוי רבותא טפי דאע"פ שיש הכשר סוכה מסכך כשר, מ"מ איכא גזירת

תקרה תחתיו [שו"ר שכ"ה בר"ן], אלא לפי שעדיין לא נשנה דין דו"ע במתני' איצטריך למיתני כשרה ברישא, ולסיימי ובלבד כו', [אע"ג דלישנא דובלבד משמע שלא זהו החידוש, היינו משום דברישא מתפרש כאילו האיסור ידוע אלא שיש היתר משום דו"ע, וכיון שכן שפיר סתים בסיפא בלבד, הגע עצמך אילו קתני ברישא כשרה משום דו"ע דודאי שייך למסתם בתר הכי ובלבד], וכ"מ בברייתא לק' ב' דהתם לא קתני ובלבד, (והיינו משום דקתני ומודה ר"י, ואילו הא דכשרה למאן מודה, הא ר"מ פוסל טפי מיני'), ומתפרש ומודה ר"י דאע"פ שכשרה מ"מ אין ישנים תחתיו, ולא אמרי' דגזרו רק כשכל הסוכה מנסרים, ועכ"פ כשהנסר נטפל לסוכה ה' מקום להכשיר, [וה"נ מתפרשא מתני' אליבא דשמואל, דבזה כו"ע מודו דפסול לגמרי ואין ישנים תחתיו, ואליבא דרב איצטריך לאשמועינן אותו חידוש אליבא דר"מ, דחמירא הגזירה אף בכה"ג דאין ישנים תחתיו ועי' להלן].

מיהו בברייתא בגמ' דקתני ומודה ר"מ שאם יש בין נסר כו' ומוקמינן לה משום דו"ע, משמע שיש חידוש בהא דאמרי' דו"ע וכשרה, ואמנם לפ"ז נראה דאליבא דשמואל אתיא מתני' לאשמועינן תרתי ומודה דקתני בברייתא, וה"ק ולכו"ע אם נתן עלי' נסר שהוא רחב ד"ט כשרה [אף לר"מ], ובלבד שלא יישן תחתיו [אף לר"י], והנה כל מה שנתקשינו במתני' הוא משום דנראה פשוט דנסרים לא גריעי מסכך פסול דדיינינן בי' דו"ע, וא"כ לא איצטריך לאשמועינן, אבל מהא דקתני ומודה ר"מ נראה לדקדק דה' מקום לגזירת תקרה גם בכה"ג, דלא דמי לבית שנפחת שלא נתן הנסרים בשביל לסכך, אבל כשנותן הנסרים לסכך סוכתו, יבאו לטעות שמסככין בנסרים, שלא יבחינו כ"כ במה שאין ישנים תחתיו, וגם יבאו לישן תחתיו כיון שנתנו לשם סכך, (בפרט בכה"ג שיש רק נסר

מן הצד, דבזה שייך לדון שאם אין מצטרפין תתכשר ע"י שנאמר דו"ע עד פחות מד"א, והנשר האחרון שאינו מצטרף הו"ל ס"פ פחות מד"ט שאינו פוסל, אבל לענין ס"פ להצטרף לד"ט או לד"א באמצע, פשיטא דשני סדינין מצטרפין, דאטו ס"פ בעינן שיהא מקשה אחת, הא מ"מ יש כאן שטח של ד"ט שאינו מסוכך כהלכתו, וכן אם נדון דס"פ באמצע הוא משום שיעור ד"א, ג"כ פשוט דמצטרפין, ולא איצטרין לאשמועינן כלל, וע"כ דכל הנדון הוא בד"א מן הצד אם יכולים לחלק בין הנסרים דעד כאן חשיב דו"ע.

והנה פשוט לפ"ז דאיירי בנסרים שאינן רחבים ד"ט, דכיון דס"ל טעמא דדו"ע, וס"פ פוסל בד"ט, א"כ אם הנשר האחרון רחבו ד"ט, א"כ אפי' נימא דאינן מצטרפין ג"כ פסולה, שהרי יש ס"פ ד"ט בתוך הסוכה, וע"כ דהנדון בפחות מד"ט שאם נחלק את הדופן בין הנסרים, אפי' אם הנשר ס"פ, מ"מ הסוכה כשרה דהו"ל ס"פ בפחות מד"ט, וכן רישא דסדינים מתפרשא בכה"ג, והיינו דמסיים ר"י סתמא דנסרים אין מצטרפין, כיון דהנדון דוקא בצירוף נשר שהוא פחות מד"ט.

והא דניחא לן אליבא דשמואל הא דקאמר ר"י אין מצטרפין, היינו משום דלדידי' דשייך שם פסול בנסרים לכו"ע, שייך להזכיר בהם נדון דצירוף, משא"כ לרב דנסרים היינו סכך כשר, לא שייך להזכיר בהם נדון דצירוף, [ועי' מהרש"א], ואיבעית אימא דמיתוקמא רישא בנסרים רחבים ד', ורק הנשר האחרון אין בו ד', וקאמר ר"י אותו נשר אינו מצטרף לשאר הנסרים, ולא איצטרין לפרושי כיון שכל הנדון שייך רק אם ע"י שנחלקם ישאר פחות מד"ט וכמש"כ, ולפי תירוצ' זה י"ל דהיינו טעמא דלא מוקי האי לישנא אליבא דשמואל בצירוף לד"ט, דאי בשניהם פחותים מד"ט קנים בעלמא נינהו, ואי חד מינייהו אית ב' ד"ט ל"ל לאיצטרופי, נדון דמצטרפין משמע שאם אין מצטרפין שניהם כשרים,

אחד והשאר סכך כשר), והיינו דקמ"ל דאפי' ר"מ דמחמיר בגזירת תקרה מודה שכשרה.

ולפ"ז יש ליישב נמי הא דנקט בברייתא בכה"ג שאם יש בין נשר לנשר כמלא נשר, לאשמועינן דאפי' בכה"ג דניכר להדיא שהנסרים הם כדי לסכך בהם, שהרי יש פסל ביניהם, אפ"ה מודה ר"מ דכשרה, וכ"נ לדקדק מהא דלמ"ד באמצע נמי בד"א, ודאי מתפרש החידוש דלא גזרינן בכה"ג אטו תקרה, אע"פ שכל הסוכה נראת כמסוככת גם בנסרים, (דהא לדידי' ליכא חידוש אחר, כיון דלאו מדין דו"ע אתינן עלה), וה"נ למ"ד משום דו"ע נגעו בה, מ"מ החידוש בגזירת תקרה, שו"ר בכ"ז בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"א, וע"ע לק' סק"ד, [ועמש"כ לק' סק"ו דמשמע דאף למען דלית לי' גזרת תקרה הי' מקום לגזור בכה"ג היכא דהנסרים הם מהתקרה שהיו פסולים מן הדין ולא הוכשרו ע"י פקפוק].

שם סיפא אתאן לר"מ, אם הוי כמח' ואח"כ סתם
שם סיפא אתאן לר"מ, לכאור' הו"ל מחלוקת
ואח"כ סתם כר"מ, מיהו י"ל דמתני' דלק' חשיבא אח"כ מחלוקת לרב דמוקי לה בגזירת תקרה, ואפשר דלא דמי לאח"כ מחלוקת כיון שהוא רק המשך המשא ומתן דרישא ומ"מ למחלוקת ואח"כ סתם נמי לא דמי, ומה"ט לא נסתייעו בזה הפוסקים לומר דאליבא דרב הלכתא כר"מ, [ועי' לק' סק"ז], ואם נימא דבסכך פסול פחות מד' נמי אין ישנים תחתיו, א"כ לשמואל הו"ל האי סיפא סתמא כר"י מדקתני דוקא נשר שיש בו ד"ט, מיהו י"ל דרבנותא דכשרה בד"ט איצטריכא לי' אף לר"מ.

שם ב' לישנא אחרינא בשלמא לשמואל כו'
ביאור הדברים

ב. שם ב' לישנא אחרינא בשלמא לשמואל
כו', לכאור' הי' נראה לפרש דהאי לישנא פשיטא לי' דאיירי ברייתא בצירוף ד"א

מיהו ע"כ צריך טעם לל"ק מאי קמ"ל דמצטרפין לד"ט [או לד"א באמצע כדלק' י"ז ב'], פשיטא כיון דמקום חשוב מסוכך בס"פ פוסל, דחשיבות סכך כשר ופסול ושיעורן אינו בגוף העצים, אלא בשיעור המקום שמסוכך על ידם, ולכאור' נראה מוכח מזה דאף בהפסק אויר מצטרפין, ומה שנסתפקו תו' י"ז א' היינו כשהאוויר מרובה על הס"פ, דבכה"ג בסכך כשר פשיטא דאין מצטרפין, אבל כשהס"פ מרובה על האוויר, אפי' בסכך כשר, י"ל דמצטרפין, ועכ"פ בכה"ג דאיכא גם לבוד, ולפ"ז שפיר איצטרריך לאשמועינן דמצטרפין לפסול אע"פ שאין בכל אחד מהם שיעור ואין האוויר שבינתיים מצטרף כמ"ש תו', מ"מ שניהם מצטרפין זע"ז, וכן אם יש סכך כשר פחות מג"ט ופחות מן העומד מצטרפין, שו"ר שהדבר מפורש בתו' ד"ה ומודה שמצטרפין ואפי' סכך כשר באמצע שכתבו דהיכא דיש בין נסר לנסר פחות משיעור נסר אפי' אין בו ד"ט אין ישנים תחתיו, כיון דהפסול מרובה, ונמצא שיש כאן שטח של ד"ט שבו הפסול מרובה, [מיהו התו' מיירי כשהנסרים יחד יש בהם ד', וסתמות דבריהם משמע דה"ה בס"פ שהוא מרובה בשטח של ד"ט, וצ"ע בזה].

ודאתאן עלה ליתא למש"כ בטעמא דפליג ל"ב אל"ק, והא דנקט ל"ב בד"א מן הצד היינו משום דבזה שייך צירוף נסרים אף אליבא דר"י, כגון שיש בהם ד', ושייך שפיר למימר דהני שהם פחותים מד' אין מצטרפין, משא"כ בד"ט דלא משכח"ל בזה נדון דצירוף אליבא דר"י, א"ג כמש"פ לעיל דאיירי בשכל הנסרים ד' ורק האחרון פחות מד', וקמ"ל דאף בכה"ג מכשיר ר"י.

ולפ"ז הא דנקט ל"ב בד"א מן הצד היינו משום דס"ל הכי להלכה, וה"ה דהו"מ לאוקומה בד"א באמצע, וכמ"ד דאף באמצע בד"א, וניחא סוגיא דלק' י"ז ב' אף לל"ב

וע"כ דהיינו לד"א מן הצד, וכגון שרק הנסר האחרון פחות מד"ט, ושייך להזכיר מצטרפין כיון שיש כאן נסרים פסולים, ולפ"ז ניחא נמי טפי חידושא דר"י דהי' מקום להחמיר היכא דאיכא ד"א מנסרים של ד"ט, דאף הנסר של ג"ט יצטרף דמיחזי כחדא תקרה, ומ"מ אמת הוא שגם חידוש זה מבואר בדר"י, דהא קאמר שנסרים אין מצטרפין, דמשמע בכל גווני.

שו"ר דליכא למימר דהאי לישנא סבר דלא איצטרריך לאשמועינן דמצטרפין לשיעור ס"פ, דע"כ לרב דמוקים לה בנסרים רחבים ד', אפי' אם נימא דאין מצטרפין, ואמרי' דו"ע עד הנסר האחרון, אכתי הסוכה פסולה דאיכא ס"פ ד"ט מהנסר האחרון, מיהו הא גופא קשיא למאי הלכתא קמ"ל דמצטרפין לד"א מן הצד הרי אם אינם מצטרפין פשיטא דפסולה דאפי' אם הנסר הראשון רק ד"ט והשני ד"ט, אם אינם מצטרפין, אמרי' דו"ע בנסר הראשון והו"ל ס"פ ד"ט באמצע הסוכה, [וצ"ע במהר"ם שכו' דלר"י אף בד' אין מצטרפין, ומה בכך אכתי הסוכה פסולה וכמש"כ, מלבד שעצם הדבר רחוק וכמ"ש מהרש"א], ונראה לפרש דהא גופא קמ"ל דמן הצד שריותא משום דו"ע (ובאמצע שיעורו בד"ט) הלכך אפי' אם יש סכך כשר באמצע מצטרפין, ואי הוה משום שיעורא לא היו מצטרפין, כיון דאיכא סכך כשר באמצע, ואמנם למאי דמפרשין לה לצירוף ד"ט או ד"א באמצע מתפרש החידוש באין סכך ביניהם, אבל השתא החידוש דשריותא משום דו"ע, ומש"ה בכל ענין מצטרפין, ודאתאן עלה אפשר לקיים מש"כ דס"ל להאי לישנא דאין חידוש במה שמצטרפין כשאין הפסק ביניהם, ולכך ע"כ לאוקומה בד"א מן הצד, אלא דע"כ אין החידוש כמש"כ אליבא דשמואל דאמרי' דו"ע באמצע ואידך מתכשרא בדין ס"פ פחות מד', דלרב לא מצינן לפרושי הכי, וע"כ צ"ל דהא גופא קמ"ל דמשום דו"ע נגעו בה.

דהכא, מיהו מדפריך התם דוקא לרב כגוסת רש"י משמע דלשמואל מיתוקמא בד"ט וכמש"פ רש"י שם, ואילו לל"ב דהכא אף לשמואל מיתוקמא דוקא בד"א, ובפר"ח הנדמ"ח שם באמת גריס דהק' לשמואל עיי"ש, והיינו כל"ב דהכא.

ובאמת נראה דרש"י ותו' לא גרסי ללישנא אחרינא בשמעתין, וכ"מ בהדיא בריטב"א שכו' לתרץ דר"י נקט אין מצטרפין אידי דתנא מצטרפין בסדינין (ובגמ' משני אידי דר"מ), מיהו גם בר"ח לא מצאנו גרסא זו.

שם אין שעת הסכנה ראייה, בגדר ההיתר בזה

ג. **שם** א"ל משם ראי' אין שעת הסכנה ראי', יעוי' מש"כ לעיל סק"א דר"י סבר דאף בפחותין מד' מיחזי שפיר כתקרה, ואהדרו לי' דבשעת הסכנה עדיף להדר בהסתרת הסוכה, וכל שהם רחבים יותר דמו טפי לתקרה, [ולשון משם ראי', אפשר דא"ל דמזה חזינן שנסרים מיחלפו בתקרה], ולפ"ז מודה ר"י דאם א"א בענין אחר אין שעת הסכנה ראי', ונראה דהטעם משום דבגזירת שמד לא העמידו דבריהם, דאדרבא כל שאפשר לקיים הדאורייתא הכי עדיף, שהרי גזירתם היא שלא יקיימו המצוות, והיינו דאהדרו לי' הכי בעירובין צ"א א', אע"ג דקרה"ת לאו דאורייתא היא, [מיהו התם יתכן דפטירי כדן מחנה דפטרו בו מערובי חצרות וכמו שכתבנו בעירובין שם, ועיי"ש בתו' כ"א ב' ד"ה מוטב], מיהו הכא יש להסתפק אם דוקא כשהאיסור דרבנן גורם הסכנה התירו, דע"כ הוצרכו לעשות סוכה דדמיה לתקרה, אבל כשלא מצאו אלא סכך פסול מדרבנן, ומפני הסכנה אינם יכולים לחפש סכך אחר, י"ל דלא התירו, או"ד כל בשעת הסכנה לא העמידו דבריהם, וכ"נ למש"פ דהיינו דוקא בסכנה דהעברה על דת, וכדמשמע מההיא דעירובין, ונפ"מ לענין ברכה, - יעוי'

בריטב"א, ואין להקשות מההיא דעירובין שהתירו לקרה"ת, דודאי אף להריטב"א לא שרינן איסור דרבנן כדי לקיים אפי' מצוה דאורייתא, ורק כשהנדון בתקנה דרבנן באותה מצוה עצמה, י"ל שלא העמידו דבריהם כשע"ז יבטלו מן העשה, וע"כ דהתם שאני, ואפשר דהיינו מן הטעם שכתבנו דפטרו במחנה, מיהו הא דמשמע לכא' דמדמה שעת הדחק לשעת הסכנה צ"ע דבפשוטו שעת הסכנה זה ענין אחר, וכדמוכח ההיא דעירובין, ואמנם מסתברא דראוי לקיים הדאורייתא מיהא, [ולא חששו שתבטל התקנה עי"ז אע"ג דסכנה עבידא דבטלה, עי' כתובות ג' ב'], אבל מ"מ קשה לברך כיון דבעלמא אינו יכול לברך בסוכה כזו, שו"ר בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בזה [עיי"ש דפשיטא לי' שלא העמידו דבריהם, אלא שלא כ"כ לענין ברכה, וצ"ע], ועמ"ב סי' תרכ"ט סק"נ בשם הריטב"א להקל בשעה"ד לענין ברכה בנסרים עיי"ש.

שם ומודה ר"מ שאם יש בין נסר כו' ביאור הדברים להסוברים דס"פ פחות מד"ט ישנים תחתיו ולחולקין

ד. **שם** ומודה ר"מ שאם יש בין נסר כו', יעוי' מש"כ לעיל סק"א דמבואר מזה (דקתני לה בומודה) שהחידוש הוא בגזרת תקרה, שהי' מקום להחמיר אף בכה"ג, [ועי' לק' סק"ו דאף למאן דמכשיר כל הנסרים נמי איצטריך לאשמועינן בנסרים דבית דלא גזרינן משום תקרה], והנה אם סכך פסול פחות מד"ט ישנים תחתיו, ע"כ הטעם משום דלא חשיב ובטל לסוכה, ולפ"ז אין מקום להחמיר בגזירת תקרה בנסרים פחות מד', כשיש בין נסר לנסר כמלא נסר סכך כשר, דכל מה שהי' מקום לומר דמשום גזירת תקרה מחמירין טפי מס"פ היינו דוקא כשנסרים כה"ג בבית פוסלים עכ"פ לענין זה שאסור לישב תחתיהם, אבל אם בבית כה"ג מותר, לא יהא טפל חמור מן העיקר, ואמנם הי' מקום לומר

דכשנתנן לשם סכך יבא לישב תחתיהן וגם מיחזי כמסכך בנסרים, מ"מ כיון דטעמא דמותר לישב תחתיהן הוא משום דלא חשיבי ובטילי לסוכה, אין סברא להחשיבם לענין גזירת תקרה ונימא דלגבי זה נראית כמסוככת בנסרים (עי' כע"ז בהשגות הראב"ד בפי' הגמ' לשיטתו), ולפ"ז נחא הא דפרכינן לק' מהכא למ"ד ס"פ באמצע בד"ט ולא משנינן דאיירי בפחות מד' דהא לא איצטריך לאשמועינן, [ומ"ש תו' דעיקר ומודה אין בהם ארבעה צ"ב, דכיון דקושטא הוא דמודה אף ביש בהם ד', א"כ ע"כ דלשון ומודה אינו מתייחס לפחות מד', אלא באופן כללי דאע"פ שמחמיר בגזירת תקרה, שחושש אף בפחות מד' והי' מקום לומר שמחמיר וחושש לגזירת תקרה גם בכה"ג לפסול כל הסוכה קמ"ל, ואדרבא ראיתי בתור"פ הנדמ"ח לאידך גיסא דמודה משמע בכה"ג דאף לר"י בעינן נסר ופסל דאי בכה"ג לר"י כשרה בלא פסל מאי מודה, הא אכתי פליגי בכה"ג, וכתבו כן ליישב טעמא דתלמודא, ולהלן נתיישבה כונתם], (אבל פחות מד"א למ"ד דכ"ה שיעורו באמצע לכו"ע אין ישנים תחתיו, ומש"ה נחא לן להאי מ"ד).

ולחמבריים דס"פ פחות מד' אין ישנים תחתיו, צ"ע מנ"ל לתלמודא דאיירי ביש בו ד', ולכאו' נראה דכיון דקושטא הוא דאף ביש בו ד' מודה, א"כ לא הו"ל לתנא למיתני מודה בפחות מד', דמשמע דמודה לר"י דפחות מד' לא חמיר כ"כ, וז"א שהרי אין הטעם משום קולא דפחות מד', אלא דליכא גזירת תקרה להחמיר בנסרים טפי מסכך פסול, מיהו קשה דכיון דהקו' דפריך תלמודא היא דביתר מד' לא משכח"ל נפ"מ, א"כ שפיר קתני ומודה בפחות מד', דאמנם מודה לעיקר הענין אף בד', אלא דבזה בלא"ה פסול וי"ל דא"כ הו"ל לאשמועינן ד"ז בנתנן מן הצד וביש בהם ד' (כתנא דמתני'), כדי שלא נטעה דברחבין ד' באמת מחמירין

בגזירת תקרה אף בכה"ג, וכיון דקושטא הוא דאף ברחבין ד' מודה (כדתנן במתני') ע"כ שג"ז מבורר בברייתא, והיינו כדמוקים רהבדר"י, וכ"נ דעת תו' בשמעתין וכ"כ רש"י והריטב"א לק' י"ח א' דהכל בכלל הברייתא, וניחא טפי לפ"ז הא דנקטה בכה"ג שיש בין נסר לנסר, ונקטה מודה ר"מ, דאליבא דר"מ (דאיירי בפחות מד') איכא חידוש טפי דאף בכה"ג שהסוכה מסוככת גם בנסרים ולא רק הדו"ע אפ"ה ליכא גזירת תקרה, ונראה שזו כונת תו' במ"ש דעיקר ומודה אין בהם ארבעה קאי, ולעיל נתקשינו בזה והשתא נחא דעיקר החידוש שסוכה מסוככת חצי' בנסרים ג"כ ליכא גזירת תקרה, ובפרט לדעת תו' דישנים תחתם, וניחא נמי הא דקתני בנסר ופסל כיון דמתכשרא כולה עי"ז משא"כ בדו"ע, [ועי' להלן מדברי תו' הרא"ש מהלך מחודש בשיטת ר"מ], שו"ר שאאמור"ר (שליט"א) זללה"ה כתב בפשיטות יותר דומודה משמע דר"מ ור"י שוין בזה, וכיון דאין ישנים תחתיו לר"מ א"כ אינו מודה לר"י, וע"כ דבראיכא ד' מיירי דבזה מודה לר"י, וכן תירץ בתור"פ הנדמ"ח אף לפרתו' דכיון דלר"י א"צ פסל בינתיים שהנסרים עצמן כשרים א"כ מאי ומודה ע"כ דברחבין ד' מיירי.

ובעיקר הקושיא לכאו' נראה דתירוצו של רהבדר"י מוכרח מדקתני מניח פסל ביניהם, והאי לישנא ליכא לאוקומה במעדיף או שתי וערב, [משא"כ במתני' דקתני המקרה סוכתו דמשתמע שמניח שפודין על סוכה קיימת], וא"כ הסוכה פסולה אפי' בנסרים פחותים מד"ט, וע"כ לפרושי שיש הכשר סוכה באמצע, ולפ"ז אדרבא לא מתוקמא אלא ביש בהם ד', דאי מיירי בנסרים פחותים מד', א"כ בנסרים ג"ט ליכא הכשר סוכה באמצע (כמ"ש רש"י י"ח א'), והיכי סתים דכשרה, א"ו מיירי בנסרים ד"ט ואז איכא הכשר סוכה באמצע כדמפרש רהבדר"י, [ושיעור הברייתא דמודה ר"מ שאין להחמיר בגזירת תקרה באופן

הטעם הוא שמא הפסול מרובה וזה פסול לר"מ.

והנה הרא"ש סייע דבריו מדקאמר ר"מ דשני נסרים מצטרפין, אלמא דבחד אין בו שום פסול, וצ"ע דהא קתני נמי שני סדינין מצטרפין, וע"כ דהיינו לפסול בשיעור ד"ט או ד"א, אבל אינן סכך כשר בפחות מכאן, ועיקר הדברים מחודשים מאד, דבתחלת הסוגיא בדברי ר"פ לא הוזכר ענין צירוף כלל, ואם איתא הול"ל בטעמי דר"מ דנהי דלא הוי מקום חשוב כיון דמסכך מיהא מקום חשוב פסולה, וגם בדר"י לא הוזכר שר"מ מודה דלא חשיבי ממש ס"פ, ונראה דהא דומודה ר"מ דחקו להרא"ש לחדש כן, דמשמע דמודה דפחות מד' לא חמיר כ"כ כד', והיינו היכא דיש בין נסר לנסר כמלא נסר, ולרבהדר"י החידוש גם דלא בעינן נכנס ויוצא, ולר"פ החידוש דאע"פ שבס"ה רוב הסוכה מסוככת בהן כשרה, וזהו שכ' דעיקר ומודה אין בהם ד' דפליגי בה קאי, מיהו אין זה מוכרח דהא למאי דמוקמינן בגמ' ומודה עכ"פ גם ברחבין ד', ע"כ שיש חידוש במאי דמודה בזה, והיינו משום גזירת תקרה וכמשנ"ת, וא"כ אף בפחותין מד' יש לפרש החידוש בגזירת תקרה, ולא להכשיר הנסר עצמו, וכ"ה פשוט הסוגיא דלר"מ מג' ועד ד', כד' לר"י, וכ"מ בראב"ד ובר"ן (שכ' כאן דהיינו כההיא דשפודין עיי"ש).

שם ומי א"ל מר טעמא ולא קבלינן

ה. **שם** ומי אמר לן מר טעמא ולא קבלינן מיני, יש לעי' איך הבינו תחלה טעמי דר"ה, ואפשר דסברי דטעמי דר"ה משום דגם בזה שייכא הגזירה, דכיון שאין דרך להשתמש בנסר על צדו, יש לחוש שיהפכנו וישתמש ברחבו, או שהיו סבורים דטעמי דר"ה דכל שמסכך בנסרים שרגילין לעשות מהם תקרה יבאו להכשיר נסרים דבית, וע"ז פליגי דליכא למיגזר בכה"ג, וא"ל ר"נ

שבס"פ כשרה, אפי' מסוככת חציה בנסרים דמיחזיא כתקרה, ולא נחתא לבאר האופן שמתכשר בס"פ בכה"ג, כיון שלא זהו מאי דאיתא לאשמועינן, ושבקי' דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה], מיהו ערש"י לק' י"ח א' וש"פ דמשמע דס"ל דמצינן לפרושי גם בפחותין מד', ואמנם לפ"ז נפרש במעדיף ושו"ע, ועי' לק' ס"ד סק"א כתבנו דכן עיקר.

שם תוד"ה ומודה, וזהו כללו ש"ד כו'

שם תוד"ה ומודה, וזהו כללו של דבר כו' וכי פסיל להו ר"מ היכא דאיכא תרתי נסרים כו' א"נ היכא דליכא בין נסר לנסר כמלא נסר דלא הוי מחצה על מחצה, בפשוטו כונתם אליבא דר"פ, אבל לרבהדר"י בעינן נכנס ויוצא, וכן לגר"ח ור"ת לק' ט"ו ב' בעינן נמי מעדיף ושו"ע לכו"ע, וכ"כ הריטב"א וכן הר"ן דימה זה לשפודין, ברם בתו' הרא"ש הנדמ"ח חידש לחלק אליבא דר"מ דנסרים שאין בהם ד' לא חשיבי כס"פ ממש, דכל שאין מסוכך בנסר רוחב ד"ט לכו"ע ליכא גזירת תקרה, שאין כאן שיעור חשוב מקורה בנסרים, ופולוגטייהו דר"מ ור"י כשסיכך ד"ט בנסרים פחותים מד', דהשתא איכא מקום חשוב מסוכך בנסרים, אלא שאינו מסוכך בנסרים שרגילים ע"פ רוב לקרות בהם הבתים, ולפ"ז חידש שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר כשר אפי' למאן דמצריך בעלמא עומ"ר, שהרי אין כאן נסרים על רוחב ד"ט, מיהו אם הנסרים רוב ויש ביניהם פחות מממותן, חמיר כאילו סיכך שטח של ד"ט בנסרים, ולכן בעינן כמלא נסר, וכתב עוד דמשכח"ל שתהא רוב הסוכה מסוככת בנסרים ותתכשר כגון שהתחיל בנסר ופסל מהאי גיסא ומה"ג ובאמצע יש רק פסל אחד, דבסך הכל רוב הסוכה בנסרים ומ"מ כשרה כיון שלא חל עליהם שם פסול כלל, מיהו לענין מעדיף ושו"ע לגר"ח ור"ת נראה דמודה הרא"ש דאף דלר"מ בעינן הכי גם בפחותין מד' שהרי

דאה"נ דליכא למיגזר, אבל כשפסלו חכמים נסרים מלסכך בהן נתנו להם דין פסול בעצם, דנעשו כשפודין של מתכת, דכרי להעמיד הגזירה ראוי לתת להם שם פסול, ולא להתייחס לטעם הגזירה.

שם אע"פ שלא הכניס בו

שם אע"פ שלא הכניס לתוכה אלא ג"ט פסולה, אבל בפחות מג"ט אינה נפסלת כיון דאיירי בסוכה קטנה, ולענין למיפסל כל הסוכה, (דסוכה גדולה בלא"ה אינה נפסלת בג"ט), מיהו למאי דמוקמינן לה בפסל היוצא לכאור' הו"מ למינקט גם פחות מג', ועי' בכ"ז לעיל ס"ב ס"ק כ"ד.

תוד"ה הפכן, ועוד לקמן פ' לולב כו'

תוד"ה הפכן, ועוד לק' פ' לולב הגזול כו', יעוי' שם בתו' שיש ספרים דל"ג בההיא דרב נסרים של ארז, ואפשר נמי דניחא לי' לאקשווי מברייתא דמחמיר טפי אליבא דר"י, והק' דאפי' למאי דמחמיר האי תנא מ"מ מכשיר בנסרים של ארז בפחותים מד' מיהא, ואפשר עוד דכיון דרגיל לאתויי הך ברייתא ולאותובי מינה כדלק' י"ז ב' ניחא לי' לאקשווי מינה, ואפשר דההיא ברייתא מיתנייא בתוספתא דר"ח ור"א כמו שהוא לפנינו, אבל ידע שפיר דההיא דרב נמי דסמכא היא, והוצרכנו לכ"ז לדעת הראב"ד והרמב"ן דהלכתא כר"מ אליבא דרב.

אי חשיב מוח' ואח"כ סתם, ואם קיי"ל הכא כר"מ בגזירותיו

ויעוי' מש"כ לעיל סוסק"א אי הוא מתני' מחלוקת ואח"כ סתם כר"מ, [נוראית הראב"ד מההיא דלק' בחצים זכרים מוכחת דגם בלאו מחלוקת ואח"כ סתם קיי"ל כר"מ, מיהו יש לדחות עיקר הראי' דכונת הגמ' להקשות דעד כאן לא פליגי ר"מ ור"י אלא בנסרים משופין, אבל זכרים אטו נקבות קרוב יותר למיגזר ומסתברא דמודה ר"י לר"מ].

ובענין הנדון אם הלכה כר"מ בגזירותיו, יש לעי' אם גם לשמואל אמרי' הכי, דאפשר דדוקא היכא דר"מ ס"ל למיגזר ורבנן פליגי איכא האי כללא, אבל היכא דתרוייהו מודו לעיקר הגזירה, והנדון עד כמה למיגזר אפשר שאין בזה הכלל דהלכה כר"מ בגזירותיו, (וכ"ש אם נימא דפליגי מה גזרו בדור קדום), ולפ"ז לדינא לא פליגי ר"ש, דלשמואל הלכתא כר"י ולרב הלכה כר"מ, ועי' סק"ו, שו"ר שכ"כ הריטב"א, (אבל מדברי הרי"ף אין רא' לזה דכל ההוכחה לפסוק כשמואל היא משום דאליבא דרב הלכתא כר"י ודו"ק).

הרי"ף העתיק מימרא דר"פ בלא תיבות הכי קאמר, אבל אם הי' גורס ה"ק אפשר שלא הי' מדייק כלל דכשמואל ס"ל.

ט"ו א' אי נוטל א' מבינתיים עבד בה מעשה, במה שלא הקשו לרהבדר"י, וביאור החידוש בתיקון זה דמתני'

ו. **ט"ו א'** אי נוטל אחת מבינתיים עבד בה מעשה, [יעוי' לק' סק"ח שדברנו בסק"ו ז' בנוים על הנחה דלא מהני נוטל א' מבינתיים להתיר הנותרים מדאורייתא, ועי"ש שאין כן דעת הראשונים ז"ל], הא דלא פריך ממתני' לרהבדר"י, היינו טעמא כדפרש"י דע"כ מיתוקמא כדמוקים רהבדר"י גופי' לברייתא דאם יש בין נסר לנסר כו', (וע"כ צ"ל כן לכו"ע דדוחק לשנויי במעדיף או שו"ע, ועמש"כ להלן בזה), ויש לעי' א"כ מה מקום יש להזכיר תיקון זה במתני' אליבא דב"ה הא היינו ממש מתני' י"ז א' ולא נתחדש בזה שום תיקון לתקרה, שהרי כל הסוכה מסוככת בסכך כשר, אלא שיש דו"ע מן הצדדין, ולישנא דמתני' ודגמ' משמע שאם נוטל אחת מבינתיים הו"ל תיקון לתקרה, [שו"ר ברמב"ן בזה], ונראה דל"ק דלמאי דמפרשין מתני' דבגורת תקרה פליגי, א"כ מתפרש חידושא דב"ש כדר"מ דקתני בברייתא ומודה ר"מ כו',

מהתקרה עצמה והי' מקום להחמיר בזה טפי מבכל ס"פ, וכמו שצדדנו לעיל דהיינו דאתו ב"ה לאשמועינן, א"כ באמת לא הוצרכו ב"ש לאשמועינן דאף במפקפק לא גזרינן, וכן ר"מ אשמועינן בסיפא דאפי' כשפסולים מן הדין שהרי לא פקפק, אפ"ה מהני נוטל אחת מבינתיים.

שם אר"י רישא בנסרים משופין כו' פירוש הסיפא לפ"ז והו"ל סתם ואח"כ מח'

שם ארחב"א אר"י רישא בנסרים משופין כו', והא דקתני נתן עלי' נסר שהוא רחב ד"ט לא מתפרשא במשופין מדקתני ד"ט, וא"כ הו"ל לר' יוחנן סתם כר"מ ואח"כ מחלוקת, מיהו כבר נתבאר במקו"א דסתם ואח"כ מחלוקת אין הדבר מוחלט דהלכה דלא כסתם, אלא שאין הסתם מכרעת במחלוקת, ויש בזה מחלוקת הראשונים דיש מקום לומר שרבי סתם תחלה וחזר מסתימתו וש"מ שאינו סובר כן, מיהו י"ל דמעיקרא אדעתא דהכי סתם, ובעיקר הדברים אע"פ שרבי גופי' סובר כחד מינייהו, עדיין אינו יכול לסתום כן במתני', ורק כשכל החכמים החליטו כן או שהיתה הוכחה מכרעת הוה סתים לה במתני' ועי', ולפ"ז שפיר יש לקיים אף לר' יוחנן דהלכה כר"מ בגזירותיו, (וכדאמר ר"נ משמי' דשמואל) ואע"ג דפליגי אם נחלקו ב"ש וב"ה בד"ז, מ"מ הנדון הוא בסברא ויש לדמותו לר"מ בגזירותיו, שו"ר בחידושי הגרע"א ז"ל ויתכן שהטעם בעיקר הדבר דהלכה כר"מ הוא משום שאין בודרו של ר"מ כמותו, ובמילי דאורייתא ע"כ אחרי רבים להטות, אבל בנדון מחודש לגזור מדרבנן דעתו מכרעת) - מ"ש הרמב"ן במלחמות גבי ההיא דחצים זכרים דאוקימתא דר' יוחנן דחוויה מכח הברייתא צ"ע דהא אף לר' יוחנן פליגי בהאי פלוגתא אלא דמפרש לה במתני' דתקרה, דר"מ סבר דלא נחלקו בד"ז ושפיר נקטה הברייתא פלוגתתם בפ"ע, ולא אתותב ר"י מהכא, אלא

וה"ק ב"ש תקרה כו' אע"פ שמפקפק לא מהני כיון דנסרים גופייהו פסולים, ונקטו דבריהם בתקרה, לפרושי דהגזירה משום תקרה, [וגם לאפוקי מפרש"י בדשמואל לק'], מיהו אם נוטל אחת מבינתיים מודו דכשרה אע"פ שהי' מקום לגזירת תקרה אף בכה"ג [כדחזינן ממודה ר"מ וכמש"כ סק"א], ואמנם אין החידוש בהכשר תקרה זו טפי מס"פ דעלמא, אלא החידוש דלא מחמירנן בזה טפי מס"פ, אע"ג דמיחזי כתקרה, ובפרט בכה"ג דמיירי בבית שנטל מעט מנסריו דדמי טפי למיגזר, ועלה קאמרי ב"ה דלא בעינן נוטל אחת מבינתיים דבמפקפק סגי, וגם בנוטל אחת מבינתיים סגי אע"פ שהנסרים פסולים מן הדין כ"ז שלא פקפק, ואמנם בכה"ג דמיתוקמא נוטל אחת מבינתיים דב"ש אין חידוש אליבא דב"ה, מ"מ שפיר קאמרי ב"ה דבחדא מינייהו סגי, אבל אם היו ב"ה שונים דבריהם תחלה לא היו מזכירים נוטל אחת מבינתיים כלל שאין זה תיקון לתקרה, א"צ שמא הי' מקום לגזור כל היכא דמיחזי כתקרה, וכמו דלב"ש מיחזי כתקרה אף בנסרים שנתנן לשם סכך, ה"ה לב"ה לכה"פ בנסרים דבית, וחמירי מכל ס"פ דעלמא, והיינו דקאמרי ב"ה דכי היכי דב"ש לא חיישי בכה"ג דדמי לתקרה, ה"ה לדידן אע"פ שלא פקפק והם עדיין פסולים מן הדין, ועי' להלן.

שם אע"פ שמפקפק אי נוטל כו'

שם אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבינתיים כו', אם נימא דרק בנסרים שנתנן לשם סכך הי' מקום לגזור ולפסול כל הסוכה דעשו חיזוק לדבריהם, וגם יש לחוש שיבא לישב תחתיהם, עי' לעיל סק"א, א"כ בדקדוק נקטו ב"ש מפקפק ונוטל אחת מבינתיים לאשמועינן דאפ"ה לא גזרינן משום תקרה, ור"מ לא הוצרך להשמיענו ד"ז בסיפא דכבר שמעינן ל' מרישא דנתן עלי' נסר וכמשנ"ת לעיל, ומש"ה קאמר דנוטל ואינו מפקפק, מיהו אם נימא דכ"ש שהי' ראוי לגזור כשהנסרים

מבינתיים דב"ש ודב"ה ודר"מ תיקונו שוה, וע"כ דב"ש לא בעו תרת, וכדלעיל אליבא דרב.

ועיקר פרש"י מחודש מאד, דבעלמא בגזירות כה"ג חיישינן טפי פקפק אטו לא פקפק, משא"כ כשנותן נסר לסכך דלא מיחלף כ"כ בתקרה, וגם יש לגזור מפני הרואין ולא רק מפני בעה"ב, ועוד דלפ"ז אם יוריד הנסרים לארץ ויחזירם תפסל ורק בפקפק כשרה, וזה תמוה ולא מסתבר לחדש דבאותן נסרים שהיו בתקרה מקילין ולא באחרים, וגם בגמ' הענין סתום שלא היו מבליעין חידוש כזה שנתחדש במתני' אליבא דשמואל, והיו מבארים הטעם, (והרי לרב אין להמציא ד"ז), ועוד יש לעי' אי מהני שיתן שלא לשם סכך ואח"כ יפקפק לשם סכך, א"כ בההיא דשעת הסכנה הי' להם לעשות כן, (ויש לדחות דאה"נ ור"מ לא ס"ל דמהני, ומ"מ יש ראי' לדין אם נפסוק כשמואל, ובפשוטו מודינן למעשה דסכנה), מיהו אפשר דכיון שיודעים שעתידין לישוב שם בתורת סוכה לא מהני מחשבה שלא לשם סכך, ולא מסתבר כ"כ, וצ"ע, וכבר תמה הרמב"ן במלחמות על פירש"י עיי"ש כמה קושיות, וערש"י י"ב ב' ובמש"כ בזה לק' ס"ז סק"ה ו'.

בפירוש הרי"ף

ולפ"י הרי"ף הכל כפשוטו, ולא איצטרין תלמודא לפרושי, דכיון דנסרים שיש בהם ד' פסולים לסיכוך לא איירי מתני' בהכי, דכל הנדון הוא בבטולי תקרה, ומתני' מתפרשת בלא נדון דנסרים כלל, וקמפלגי ב"ש וב"ה אם סגי בבטולי תקרה כי היכי דסגי בעלמא בבטול תעשה ולא מן העשוי, כגון חבילי קש שנתנן שלא לשם סיכוך, דהתם סגי בפקפוק לכו"ע מדאורייתא, דאפי' התירן לחוד כשרות כדתנן י"ב א' ועיי"ש ב' בתו' ד"ה אין [וצ"ע בהשגות הראב"ד שפי' הנדון מדאורייתא], או שיש להחמיר מדרבנן

דסוגיא דתלמודא משמע דלא נקט טעמי' דר"י עיקר, ועי' לק' ד"ה ברם קשה, וצ"ע.

שם ולר"י א"ר דאמר כו'

שם ולר"י אמר רב דאמר כו', אבל ממימרא דרב לעיל י"ד א' אין הכרח דפליג אר' יוחנן, דיש לפרש המימרא אמתני' דהכא, שהרי סתמא נשנית אפלוגתייהו דר"י ור"מ, שו"ר שכ"כ הריטב"א מיהו לשמואל ע"כ ברישא בגזרת תקרה פליגי, ולא משמע דפליגי נמי בפירושא דמתני', - במה שהוכיח הראב"ד מכאן דהלכה כר"מ, עמש"כ לעיל סוסק"ה, ועי' מהרש"א, ומ"ש דפשיטא דהלכה כר"י יש לדחות כמש"כ דמזכרים לנקבות קרוב יותר לגזור.

שם סיפא במאי פליגי

שם סיפא במאי פליגי, פרש"י הא ודאי סתם תקרה בני ארבעה הוא כו', מיהו אין הוכחה מזה לפרושי דוקא בד', אלא דמדקתני סתמא משמע דאף נסרים ד' מתכשרו בהכי, (וכ"ז קודם שידענו שיש נדון דביטולי תקרה, נוסף לנסרים וכדלהלן בדעת הרי"ף).

שם בבטולי תקרה קמיפלגי, בפירוש רש"י

שם בבטולי תקרה קא מיפלגי כו', פרש"י דב"ש קאמרי אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבינתיים אין אי לא לא ור"מ סבר לא נחלקו בד"ז, וכ"ה בגרסת מהרש"ל, ולא מצי לפרושי דב"ש סברי נהי דליכא למיגזר כ"כ היכא דיהיב דעת' לפקפק, מ"מ אין להתיר כשנראית כולה מסוככת בתקרה, ותרת' בעינן, שיהא גם פסל בין כל נסר, וגם שיפקפק הנסרים הקיימים, ואז מתכשרא כולה גם תחת הנסרים, דע"כ נוטל אחת מבינתיים דקאמרי ב"ה, וכן ר"מ, היינו להכשיר רק תחת הפסל שהרי לא פקפק את הנסרים הקיימים, ואי לב"ש כולה מתכשרא אין מקום להזכיר או נוטל אחת מבינתיים בדב"ה, שזה אינו מועיל כתיקון דב"ש, וכן בדר"מ, א"ו נוטל אחת

ר"י נקט בסתם תקרה שהיא בנסרים ד', א"נ באמת הכל בכלל ומתפרשא בפחותים מד' להכשיר כולה, ע"י נטילת אחד מבינתיים, ולפ"ז מבואר דמצינן לאוקומי מתני' נמי במעדיף או שו"ע, דהא מכשרינן כולה אע"פ שהנסרים שלא פקפק ודאי פסולים, [מיהו מתני' עדיפא מברייתא דמודה ר"מ דהתם קתני שמניח פסל ביניהם, ולא משמע מעדיף, א"נ מצינן לפרושי מתני' כשיש הכשר סוכה אח"כ, וכל הנדון בהכשר שתחת התקרה, (מיהו גם בזה צ"ע אי מהני), משא"כ מתני' דהמקרה סוכתו דמבואר שסוכתו מקורה, ועי' לעיל סק"ד], ולכאור' מוכח מאוקימתא דשמואל דלא כרהבדר"י דכיון דקתני נוטל אחד מבינתיים דוחק לאוקמי בנכנס ויוצא, שהרי עד השתא לא היו רפויים בנכנס ויוצא, משא"כ ביש ריוח ביניהם כמותן דשפיר מפרשינן דבעינן ריוח שיוכל ליכנס כמותן, ויש לדחות.

בהא דלא מפרשינן לרב בבטולי תקרה

וא"ת אמאי לא מפרשינן נמי לרב בבטולי תקרה, וי"ל דלרב יש לפרש מילתא דר"י גם בנסרים רחבים ד"ט, וא"כ בנוטל אחת מבינתיים לא מתכשרא, דהאיכא ס"פ ד"ט, כ"ז שלא פקפק, וא"כ אליבא דב"ש וכן לב"ה בנוטל אחת מבינתיים ליכא בטולי תקרה כלל, דלא מתכשרא אלא תחת הסכך כשר, ולא הו"ל לפלוגי בביטולי תקרה בכ"ה"ג, כיון דבפחות מד' נמי צריכין לבטולי תקרה, וגם בזה לא מהני לב"ש בפקפוק, ועוד דלר"מ ע"כ מתפרש נוטל אחת מבינתיים להכשיר כולה, וא"כ לא קיימא בענין אחד, ואפשר נמי דגזירת נסרים רחבים ד' קודמת בסברא לגזירת ביטולי תקרה, וכיון דר"י לא ס"ל גזירת תקרה, לית לן לחדש אליבא דב"ש ור"מ גזירה דביטולי תקרה, וע"כ דטעמי' דר"מ לשיטתו וכיון דע"כ קמפלגי בפלוגתייהו קמייתא, אין לחדש כאן פלוגתא נוספת, ועי' להלן בכ"ז בדברי הרמב"ן.

ולהצריך טפי, או משום גזירת תקרה דעלמא דהא הני נסרים כתקרה מיחזו, או משום דיש לחוש שלא יפקפק יפה כיון שהם מחוברים היטיב בדרך כלל, וגם שלא יבא לישב בה קודם הפקפוק, ולפ"ז אפשר לפרש דב"ש מצרכי גם פקפוק וגם נוטל אחת מבינתיים דלא בטל שם תקרה מסוכה זו ע"י נטילת אחד מבינתיים לחוד, ולא דמי לאוקימתא דרב דפשיטא לן דסגי בנוטל אחת מבינתיים, משום דהתם מתפרש להכשיר שני הפסלים שבאמצע, ואין טעם להצריך פקפוק לדו"ע, אבל הכא דבעינן להכשיר כל הסוכה ע"י נטילת אחד מבינתיים דהא לית בהו ד', שפיר מצרכי ב"ש גם פקפוק, וניחא טפי לפ"ז הא דתניא ומודה ר"מ שאם יש בין נסר כו', דאע"ג דב"ש מחמיר בהכי בתקרה קיימת, ר"מ מודה דסגי בהכי, מיהו בפשוטו ניחא טפי לומר דאף לב"ש סגי בנוטל אחת מבינתיים, ולענין זה מיתוקמא לשמואל כלרב, ואין להקשות היכי סתים תנא הא סתם תקרה מנסרים שיש בהם ד', דענין ביטול תקרה אמנם כולל גם נסרים שיש בהם ד', דלב"ה בטל מינייהו שם תקרה, ומה שפסול גם בנסרים שלא היו בתקרה, זה נדון אחר, וכ"ש אם נימא דהנדון שמא לא יפקפק תקרתו כראוי, דלא שייכא בגזירת תקרה כלל, מיהו יותר משמע דג"ז בנדון גזירת תקרה, וכ"כ הר"ן, והיינו דקמפלגי ר"י ור"מ כדרך סברתם בגזירת נסרים פחותים מד', [מיהו הכא אף בפחותים מג' פליגי], ועי' במלחמות שהזכיר שמא ימלך וישב עלי' בלא פקפוק או שלא יאמרו תקרה כשרה לסיכוך.

ועוד דלשמואל מתפרשא מתני' דע"י שנוטל אחת מבינתיים כולה כשרה, וכיון דס"פ פוסל בד', לא איצטריך לפרושי דאיירי בנסרים פחות מד', [ולפרש"י קשה דצריך לפרש גם אליבא דשמואל דוקא בנסרים ד', דבפחותים מד' ליכא הכשר סוכה באמצע, וזה דוחק כיון דאיצטריך לאשמועינן דין בטולי תקרה אף בפחות מד' אליבא דר"מ, מיהו י"ל דמשום

לענין הלכה

לי' דאפי' לשיטתו י"ל דמודו ב"ה לגזירת תקרה ברחבין ד', אלא דס"ל שלא נחלקו בד"ז, ואף בישנה ופחותין מד' גזרי ב"ה, והשתא קאמר שפיר אליבא דשמואל דכו"ע מודו בגזירת תקרה בנסרים ד', אבל בישנה בפחות מד', וגם בפחות מג' לר"מ, פליגי.

ולפ"ז אין לנו לחדש הכרעה מדעתנו אליבא דרב ולמיפסק ברישא כר"מ ובסיפא כר"י, אא"כ נימא דהויא מחלוקת ואח"כ סתם לגבי נסר ד', ולא לגבי תקרה ישנה, וכסברא דשמואל ואע"פ שזה עולה יפה בסתמות דרבי, קשה לחדש בלא מקור בגמ', וכ"כ הריטב"א דלפי' זה אם הלכתא כר"מ ברישא ה"ה בסיפא, ולא סגי בתקרה ישנה בפקפוק.

והנה לעיל כתבנו בדעת הרי"ף דהא דלא מוקמינן אליבא דרב פלוגתייהו בביטולי תקרה, משום דלר"י מתפרשא מתני' אף ברחבים ד', ולא מתיישב לפ"ז הא דנוטל אחת מבינתיים דלא מתכשרא כלל לר"מ, וע"כ לפרושי לדידהו באין ד' וזה לא מסתבר עיי"ש, אבל לפי' הרמב"ן ה"פ דמתני' אליבא דרב תקרה כו' ר"ש נוטל אחת מבינתיים, והיינו דוקא בפחותין מד' דב"ש לשיטתם, דכר"מ ס"ל, ובזה באמת מתכשרא כל הסוכה, וקאמרי ב"ה דאף פקפוק מהני, וגם ברחבים ד' מהני, מיהו גם נוטל אחת מבינתיים באופן דמהני לב"ש, מהני לב"ה, ואמנם לפ"ז מהני פקפוק דב"ה גם בד' ונטילה מבינתיים רק בפחות מד', אבל אין זו קושיא, דב"ה אב"ש קיימי, וע"ז קאמרי דסגי בפקפוק או נטילה, אלא דקושטא הוא דלשיטתם מהני פקפוק גם ברחבין ד', [כ"ז למאי דס"ד בפי' הרמב"ן דבנוטל אחת מבינתיים ההיתר משום ס"פ פחות מד', וזה טעות כמשנ"ת סק"ח].

ברם קשה מאי קאמר איפלוגי בתרתי למה לי הא אי הוה קתני רק סיפא היינו מפרשים דכו"ע אית להו גזירת תקרה ברחבין ד', ורק בתקרה ישנה [ובפחותין מג'] פליגי,

ולענין הלכה בין אי קיי"ל כרב ובין כשמואל סגי בפקפוק, דאם הלכה כרב נהי דקיי"ל כר"מ בגזירותיו מ"מ הרי לא נחלקו בדין ביטולי תקרה ולכו"ע סגי בפקפוק כדמוכחא מתני' אליבא דר' יהודה, ואי קיי"ל כשמואל א"כ קיי"ל כר"י לגבי' דר"מ והלכה כב"ה, והרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל וכו"ר וכ"ה בפיה"מ, וה"ה להראב"ד ודעימי' וכמש"כ, ועי' להלן.

בפירוש הרמב"ן במלחמות

יעוי' פי' הרמב"ן במלחמות, ולכא' תו"ד ז"ל דמעיקרא אליבא דרב פשיטא לן דגזירת תקרה במסכך בנסרים ד', או בתקרה ישנה ואפי' פחות מד', שוה, דמאן דלית לי' גזירת תקרה לא חייש אף בתקרה ישנה, אבל מאן דאית לי' גזירת תקרה, ע"כ לא סגי לי' בפקפוק בישנה, אפי' בנסרים פחותים מד', וא"כ לשמואל במאי מיתוקמא, כיון דכולהו אית להו גזירת תקרה, ומשני דאפי' מאן דאית לי' גזירת תקרה מצי סבר דבישנה לא גזרי', והיינו ב"ה אליבא דר"י.

ולכא' קשה לומר דמעיקרא ס"ד דהא בהא תליא, ולבסוף סתים בדשמואל ולא מפרש דשמואל פליג אסברא דס"ד עד השתא, ועו"ק השתא דאתנין לסברא דשמואל דלא תליא הא בהא, א"כ גם לרב נפרש כן, ולאו קושיא היא, דבכולה שמעתין סברא דתלמודא היא דיותר יש לגזור ברחבין ד', מבתקרה ישנה ואינם רחבים ד' או ג', דמ"מ דמו לסכך כשר והם הוכשרו בפקפוק, הלכך לא מצינן לשנויי אליבא דרב דסיפא בתקרה ישנה בלחוד פליגי, דהא ע"כ ב"ש דגזרי בתקרה ישנה ס"ל גזירת תקרה ברחבין ד', ור"י דלא ס"ל גזירת תקרה ע"כ כב"ה ס"ל, שהרי זה קרוב יותר לגזור וכמש"כ, וא"כ ע"כ דר"י מייתי לדב"ש וב"ה לומר דב"ש בלחוד אית להו גזירת תקרה, ואמנם הו"מ ר"מ לשנויי

אם יפקפק לא יצטרך לדקדק בשו"ע ומעדיף ופרץ כעומד, ומיהו מצינן למימר דכל הנסרים שהיו בתקרה לא מתכשרי בפקפוק, אפי' לאחר שנטל מבינתיים, ולאו דוקא כשהתקרה כולה קיימת, והכי מסתברא, שו"ר דכ"ז אם נפרש ההיתר בפחותין מד' משום דס"פ פחות מד' ישנים תחתיו, ועי' להלן ס"ק ז' ח' דס"ל לרמב"ן שהכל מתכשר ע"י אחת מבינתיים.

שם ועוד מנ"ל בגמ' כו' אוקימתא דמתני' לשמואל כאוקמתין לרב אתי שפיר, צ"ב דבשלמא לרב דכל פחות מד' קנים בעלמא ניהו, שפיר סתמו ב"ש וב"ה בלשון תקרה דהנדון על נסרים ולא על קנים, אבל לשמואל איך אפשר לסתום נדון מיוחד של מג' ועד ד' בהאי לישנא דתקרה שאין עלי' מעזיבה כו'.

שם ועוד שאין הטעם מחזור כו', ולפי' הר"ן בדעת הרי"ף אמנם לא מחדישין כן, ומיתוקמא שמעתין אליבא דרב כפרש"י, ואליבא דשמואל כפי' הרמב"ן, וכמשנ"ת.

מסקנת הדברים

נמצינו למידין דנסרים רחבים ד' פסולים אפי' בתקרה ישנה ופקפק, דכ"ה דעת הרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והרא"ה והריטב"א [והר"ן] והמ"מ, ואף לפרש"י ותו' אפשר דהלכה כר"מ אליבא דרב וא"כ לא הוכשרו כלל נסרים ד' אפי' מתקרה ישנה, ורק הרא"ש הקיל בזה, אבל באינם רחבים ד' ופקפק דעת הרי"ף והרמב"ם והראב"ד והר"ן והמ"מ דכשרה וכ"ה דעת רש"י ותו' והרא"ש והטור, ולכא' יש להקל נגד הרמב"ן והרא"ה והריטב"א בזה.

שו"ע סי' תרל"א ס"ט, או שיטול מבין שני נסרים א' כו'

ז. **שו"ע סי' תרל"א ס"ט** או שיטול מבין שני נסרים אחד כו' וכולה כשרה אפי'

כדס"ל לשמואל, וכן ר' יוחנן דמוקי רישא בנסרים משופין, מנ"ל דפליגי בנסרים כלל, [ואולי זו כונת הרמב"ן במלחמות לעיל י"ב ב' שכ' דר"י איתותב מהברייתות, ולעיל נתקשינו בדבריו, מיהו פשטא דתלמודא לא משמע דל' יוחנן לא פליגי בפלוגתא דלעיל], וכן קשה הא דסתמו ב"ה דבריהם דמתפרש בכל הנסרים, ודברי ב"ש מתפרשי רק בפחותין מד', ולא דמי לשמואל דלדידי' לכו"ע איכא גזירת תקרה ושפיר סתמו דהענין מובן שתקרה לא עדיפא מנסרים שנתנן מתחלה לשם סכך, אבל לרב דמרומו כאן שתי המחלוקות הלשון סתום, וצ"ל דאמנם לפי האמת התנא מסתמך אמתני' קמייטא, והקושיא איפלוגי בתרתי הוא שהי' אפשר לפרש במתני' בהדיא ששני הנידונים בכלל.

שם על סדר הרמב"ן במלחמות

שם במלחמות והא ליכא לאוקומא כדאוקימנא לההיא ברייתא כו' דהכא אחת מבינתיים קתני, צ"ב דהתם נמי קתני שיש בין נסר לנסר רק כמלא נסר, ומ"מ מוקמינן לה בנסר ופסל מה"ג ומה"ג, וה"ג אחת מניה ואחת נוטל מה"ג וכן מאידך גיסא, אמנם ודאי סתמא דמתני' ל"מ כן, אבל לכא' אין הכרח, ועי' לעיל בתחלת הס"ק מש"כ ליישב משמעות המשנה לפרש"י.

שם ויהי צריך לדקדק בפרץ כעומד ובמעדיף וליתן שו"ע א"ו תקנתן של ב"ש ור"ע בנוטל כתיקונו של ר"י בין במפקפק בין בנוטל, צ"ב דהא אף לב"ה אליבא דר"י צריך לפקפק בנוטל בכל הני שהזכיר, שהרי לא פקפק את הנותרים, [ועוד דא"כ אמאי לא מפרשינן דב"ש מצרכי פקפוק בנותרים כדי שתתכשר כולה לגמרי, דנהי דגזרי בישנה דניבעי נטילה מבינתיים, אבל לבתר הכי מתכשרו הנותרים בפקפוק דזה מהני לתעשה ולא מן העשוי, וגזירת תקרה ליכא, וכן ר"מ אמאי קאמר ואינו מפקפק הרי

יפה לפ"ז וכמשה"ק הרמב"ן, וכנראה הי' הדבר פשוט לראשונים ז"ל כמפורש בגמ' דכיון דקאמר' אי נוטל אחת מבינתיים עבד בה מעשה היינו בכל התקרה, ולק' סק"ח נתבאר עוד בכ"ז.

במ"ב סקב"ד

מ"ב ס"ק כ"ד משמע שצריך לנענע את כל הנסרים, נראה שכ"ה גם כונת הרא"ש, ולא איירי במושך המסמרים ע"י צבת וכיו"ב, דהי' פשוט בדבריו דהיינו שמנענע הנסרים עד שמסיר המסמרים, ובא להשמיענו דבנענוע פחות מכאן לא בטל מיני' שם תקרה כיון שהם עדיין מחוברים, וכמ"ש הרמב"ם.

שם סקב"ז

שם ס"ק כ"ו ודע דבזה כו' לכו"ע מותר לישיב כו' דכיון שעשה מעשה מתכשר גם שם כו' לפי מש"כ לעיל הטעם שמותר לישיב הוא משום דהו"ל ס"פ פחות מד' ולהראב"ד דאסור לישן תחתיו ה"ה דהכא אסור, מיהו מדברי הרמב"ן בקושיתו משמע דלפי תירוצו ניהא דא"צ לדקדק במעדיף, ולעיל נתקשינו בדבריו, [ונעתה זכינו לכונתו וממילא גם דברי המ"ב מבוארים, מיהו לדעת הריא"ז גם בזה אין ישנים תחתיו לשיטת הראב"ד].

יישוב לדברי השו"ע הנ"ל

ברם לפמשת"ת לק' סק"ח דברי השו"ע פשוטים, דדעה קמייתא סברה בפי' דביטולי תקרה כפרש"י, דמהני להתיר הנסרים ד', כל מה שמועיל לתולמ"ה, באינם רחבים ד', הלכך לב"ה מהני פקפוק ונוטל אחת מבינתיים, ואין חילוק בין מפקפק לנוטל אחת מבינתיים, [ומה שהביא המ"ב דעות בזה, היינו מפני שהבין דעת הרמב"ם בביטולי תקרה כפרש"י, וכמו שהבין הרא"ש ותמה עליו, וא"כ חזינן חילוקים גם אליבא דב"ה, וזה הביאם לפרש בדעת רש"י דגם אליבא

הנסרים רחבים ד', כ"ה בטור, והדברים צ"ב דלכאו' סוכה זו פסולה מדאורייתא כיון שלא פקפק הנסרים שנשארו והו"ל ס"פ בד"ט דפוסל ואין ישנים תחתיו, ולא מיתוקמא אלא בח' אמות מצומצמות וכדפרש"י ותו', וברא"ש לא כ"כ רק אפקפק דאפי' רחבים ד' כשרים, אבל בנוטל אחת מבינתיים סתם דבריו ומתפרש או בפחות מד"ט וכשרה ע"פ כולה, או בד"ט ובסוכה ח' אמות, הגע עצמן נסרים רחבים ז"ט, מי מתכשרא הסוכה שתחת אותו נסר, ע"י נטילת נסר שסמוך לו, [ע"י לק' סק"ח דבאמת בזה לכו"ע פסולה דבעינן שיבטל שם תקרה מהנסר הנותר], ותירוץ הבי"ח שהנטילה חשיבא כמעשה בנותרים צ"ע בסברא דמה שייכות יש לנסר זה עם זה שבצדו כיון דעכ"פ ג"ז לא ניתן לסיכוך אלא לתקרה, [גם מ"ש עוד בשם הרמב"ן לפו"ר לא נתפרש, דלפמשנ"ת לא הכשיר הרמב"ן בלא פסל, ולק' נתבאר דהעיקר כהב"ח], ובבה"ל הביא הדעות בזה, ולפמשנ"ת אין להקל כלל בלא פקפוק, מיהו דגם בפקפוק יש להחמיר ביש בהם ד', וכעת ראיתי בריא"ז הנדמ"ח שכ' דלפי' המורה מתכשרא כולה סוכה ע"י נוטל אחד מבינתיים, וחלק עליו שהרי הנסרים הקבועים פסולים משום תעשה ולא מן העשוי, וכמש"כ, ולכאו' כן מפורש ברש"י שלפנינו במתני' ובתו', (וצ"ע איזה פי' נודמן לו).

שו"ר שבדברי הרמב"ן במלחמות מבואר סברא זו שכ' הב"ח, שהרי הק' דלא משמע במתני' דבעינן מעדיף ושו"ע, ומשמע דלתירוצו ניהא, ואכתי מי ניהא הרי גם כשנטל אחת מבינתיים לא עשה מעשה בנותרים, ולעיל נתקשינו בזה, וע"כ מבואר מזה כסברת הב"ח דע"י שנטל אחת מבינתיים חשיב כמעשה גם בנותרים, [דחזינן כל התקרה כדבר אחד וכל הנעשה בתקרה מתייחס לכולה כאחת], ולפ"ז גם בדעת הרא"ש והטור אפשר להבין כן וכמ"ש הב"ח, ואמנם מתני' מיושבת

מיהו עי' במ"ב סי' תרכ"ו שעה"צ אות י"ט, ואין ח"מ ומאמר תח"י, מיהו יתכן שכתב כן רק להשלים הרוב, ועי' לק' ס"ד ס"ק כ"ב צדדנו לפרש דעת הרמב"ם דהנותר מתכשר רק ע"י הס"כ לפי שיטתו דסב"ל שפסולו משום תולמ"ה קיל טפי וכמ"ש בהי"ב עי"ש בכ"מ, והיינו דרך ס"פ כפרוץ חשיבי אבל ס"כ מהני לענין זה דבפרוץ כעומד כשרה, ובמפקק לחוד אפשר ג"כ שיש להקל, דכ"ה דעת רזה"פ וכמשנ"ת.

בדין נוטל א' מבינתיים אי מהני זה להכשיר הנותרים מפסולא דאורייתא דידהו, ובשיטות הראשונים בזה בסוגיא ט"ז א'

ח. לעיל סק"ו ז' נקטנו בפשיטות דלא מהני נוטל אחת מבינתיים להכשיר הנסרים הנותרים מפסול דאורייתא דידהו, ועפ"ז נכתבו הדברים, ועכשיו נתברר דטעותא היא בידן, דדעת הרמב"ן דזה מהני גם לנותרים, ואפשר שהי' הדבר פשוט לכל הראשונים ז"ל, ויתבאר לפנינו בס"ד.

ט"ז א' בשלמא ב"ה טעמייהו משום תעשה ולא מן העשוי אי מפקק עביד ל' מעשה אי נוטל אחת מבינתיים עבד בה מעשה, פשטא משמע דנוטל אחת מבינתיים מהני לכל הסוכה כמו מפקק, וצריך ביאור מה מעשה עשה בנסר הנותר ע"י שנטל את הסמוך לו, נהי דבטל שם תקרת בית עי"ז, אבל אכתי הנותרים הרי הונחו בפסול ולא נתחדש בהם דבר, והרי בהניח חבילי קש ועצים על כל הסוכה לייבש, ונטל חבילה אחת מבינתיים, פשיטא דלא מהני לנותרים כלום, ואפי' נותן פסל במקום אלו שנטל, ואפשר דתקרה עדיפא כיון שעשוי' לצל והחסרון הוא בקביעות שנעשית לבית, בזה מהני ביטול שם בית מינה וממילא מתכשרין הנותרים שהרי נעשו לצל ובית אין כאן, ולפ"ז א"צ ליתן פסל ביניהם, וסגי אם יתן מעט פסל למעט האויר מג"ט, והרי רובה מסוככת בסכך כשר,

דב"ה בעינן דוקא שני פסלים באמצע, אבל באמת רש"י פי' כן רק לר"מ ולב"ש, אבל אליבא דב"ה פשוט שכל מה שמועיל לתולמ"ה מהני לביטולי תקרה, וכיון שבאינם רחבים ד' כתב במ"ב ס"ק כ"ו דמהני לכו"ע, ה"ה לפרש"י ברחבים ד', ודעה בתרייתא מפרשת ביטולי תקרה ישנה והנדון באינם רחבים ד' אבל לא מצינו שום היתר ברחבים ד', [והמ"ב הביא בזה שיטות מפני שפי' בדעת הרמב"ם כפרש"י, וכמו שהבין הרא"ש, וכדי ליישב תמיהת הרא"ש כתבו החילוקים בזה], - בלשון קצרה, לא מצאנו מי שחילק בין מפקק לנוטל אחת מבינתיים לענין נסרים ד', דמש"כ רש"י בשני פסלים באמצע היינו לר"מ וב"ש, הלכך אי קי"ל כשמואל וכפרש"י, מהני ביטולי תקרה בין במפקק בין בנוטל אחת מבינתיים, אפי' לנסרים ד', וזוהי דעת הרא"ש ורש"י ותו', ואי לא מחדשינן בביטולי תקרה היתר יותר מתקרה ישנה אין להתיר בנסרים ד' כלל, [ועי' פסלים בינתיים אין בזה שום קולא ופשיטא דמהני לכו"ע], וזוהי דעת הרמב"ם והרמב"ן והר"ן ודעימייהו, [מיהו דעת הרא"ז דלא מהני נוטל אחת מבינתיים לענין תולמ"ה לנותרים בין בד' בין בפחותין מד', אבל המ"ב פשיטא ל' דלכו"ע מהני לענין תולמ"ה, כמ"ש בס"ק כ"ו לענין פחותים מד'], - ובפחותין מד' כתב המ"ב להקל בכל גווני, ובזה דעת הרמב"ן והרא"ה והריטב"א להחמיר במפקק משום גזירת תקרה, ובנוטל אחת מבינתיים גם לדידהו מהני.

לענין הלכה

ולענין הלכה בנסרים רחבים ד' אין להקל, אפי' פקק וגם נטל אחת מבינתיים, [מיהו בב' פסלים באמצע הרי גם ס"פ כשר וכ"ש נסרים], ובאינם רחבים ד' ונטל אחת מבנתיים הכל כשר, אפי' לא נתן פסל בינתיים אם מסוככת כהלכתה על הנותרים ויש מחמירין דוקא ע"י פסל, וכ"כ האחרונים ז"ל,

בדברי ר"מ, וזהו שכתב כן הריא"ז בשם רש"י, ולעיל סק"ז נתקשינו בדבריו, והיינו דפשיטא לי' להטור בדעת הרא"ש דאף ברחבין ד' מהני נוטל אחת מבינתים, דלסברא דתעשה ולא מן העשוי הדבר פשוט ומוסכם דמהני נוטל אחת מבינתים, ולא דנו בזה כלל שזה מפורש בגמ'.

ברם לפי פרש"י ותו' בסוגית הגמ', יש מקום לפרש דנוטל אחת מבינתים לא מהני לנותרים, ועדיין הם פסולים מדאורייתא, והא דקאמר עבד בה מעשה מתפרש לב"ה כמו לב"ש, שהסוכה נכשרת ע"י הפסל שבינתים, ונמצא שאין בסוכה זו פסול תעשה ולא מן העשוי, ואדרבא עדיף טפי לפרושי דההכשר דנוטל אחת מבינתים לב"ה הוא כמו לב"ש, וכיון דלב"ש מתפרש נוטל אחת מבינתים לאו לתקוני הנותרים, אלא להכשיר הסוכה, וקמ"ל דליכא גזירת תקרה בכה"ג, וכדתניא ומודה ר"מ (וכמשנ"ת לעיל ריש סק"ו), מתפרשים גם דברי ב"ה לומר דגם תיקון דב"ש מועיל, ואע"פ שחצי הנסרים נשארו קבועים במקומם, וא"כ משמע בגמ' לאידך גיסא דלא מהני לב"ה להתיר טפי מלב"ש, וניחא הא דפשיטא לן דא"צ לפקפק הנותרים אליבא דב"ש, ובדרך זו פירש בריא"ז הנדמ"ח עיי"ש שכ' דנוטל אחד לא מהני לנותרים, דעדיין פסילי מדאורייתא, והיינו סבורים מעיקרא דגם דעת הרמב"ן כן, והא דמתכשרא כולה בפחותין מד', היינו משום דהו"ל ס"פ פחות מד' דישנים תחתיו, וזה טעות בכונתו, אבל עפ"ז אפשר ליישב מקושותיו על פרש"י וכמשנ"ת סק"ו.

מידו אם נקטינן דמהני נטילה מבינתיים לענין תעשה ולא מן העשוי, ע"כ לפרושי שמעתין כהרמב"ן, ונצטרך לפרש אפלוגי בתרתי למה לי, כיון דר"מ ור"י ס"ל ששתי הגזירות שוות, הו"ל לפרושינהו בחדא, אע"פ שלפי האמת אינו מוכרח דתליא הא בהא כדחזינן משמואל, וכמשנ"ת סק"ו, מיהו

אבל הדברים מחודשים לומר דסילוק לחוד משוי לנותרים כעשיי' מחודשת לסוכה, דאכתי הנתינה הראשונה היתה לשם בית, ונהי דהשתא לאו בית הוא מ"מ אין כאן נתינה, מיהו לומר שנתנית הפסל בינתיים משוי להו סכך כשר ג"כ קשה, [נוצ"ע ברמב"ם אם הא דהצריך פסל הוא כדי שיהא רוב או דעיקר ההכשר תלוי בזה], ולשון הרמב"ן במלחמות משמע דנטילת אחד מבינתיים שהיא מבטלת שם תקרה מהניא כענין דמהני קציצה לרב במחובר, והא עדיפא דחשיב מעשה ניכר, והנראה בביאור הדברים, דתקרה חזינן לה כאילו נעשית מנסר אחד, דזוהי תמונת תקרה אע"פ שעשוי' מנסרים חלוקים, ולא אמרי' דכל אחד כעומד בפ"ע, (והדבר מובן בסברא דהגע עצמך אילו נתנו עליהן מעזיבה מי לא חשיבי כחד, וה"נ בלא מעזיבה נסרים של התקרה כחדא חשיבי), וכשחותך חלק מן הנסר אע"פ שהניח הנותר במקומו, כיון שמבטל עי"ז מן הנותר שם תקרה, ה"ז כקצצו מחיבורו, ועדיף מיני' דחשיב מעשה ניכר, כיון שגם הסיכוך של הנותר נשתנה מהותו מתקרה לנסר בעלמא, וצ"ל שהי' הדבר פשוט בגמ' דהא מהני לנותרים טפי מלפקפק את כולן, דאל"ה הו"ל לפרושי דב"ש מצרכי תרווייהו דבעי מעשה בגוף הנסרים הנותרים, וכ"מ ברמב"ן דפקפוק חשיב מעשה שאינו ניכר כ"כ משא"כ נוטל אחת מבינתיים, [מיהו בנסרים רחבים מאד י"ל דלא בטל שם תקרה מינייהו שהם לבדם תקרה, אלא שאין זה מצוי עצים רחבים כ"כ].

והנה הרמב"ן לא נחית כלל לבאר ולהוכיח ד"ז, שהרי הדבר מפורש בגמ' דנוטל אחת מבינתיים חשיב מעשה כמו פקפוק, והכי משמע לישני' דהרי"ף בפשיטות, ודאתאן עלה אפשר דאף לרש"י פשיטא לי' הכי, וזהו שכ' במתני' בדברי ב"ה, או נוטל אחת מבינתיים ואינו צריך לפקפק, דבהכי סגי דאיכא עשייה מעליא, ולא הזכיר נתינת פסל בינתיים אלא

מסודרים בלא ריוח, וא"כ ע"כ מדרהבדריי
דהכא הכל כשר, [נולק' ס"ד ס"ק כ"ב נתבאר
דגם דעת הרמב"ם שאין הנטילה מבינתיים
חשובה עשייה בנותרים].

י"ז א' בר מינה דההיא דר"ש דאמרי בו'

ב. י"ז א' בר מינה דההיא דר"ש דאמרי
תרוייהו משום דו"ע נגעו בה,
נראה לפרש דגם אליבא דרבה צריכין לדין
דו"ע, דהא פשיטא שכל הנדון בהפסק דס"פ
ואויר הוא כשיש עומ"ר מסכך כשר, דאם
הס"פ רוב הו"ל איהו עיקר, וכדתנן ט"ו א'
דבעינן ריוח ביניהם כמותן, וכ"כ תו' י"ד ב'
ד"ה ומודה, דאם אין בין נסר לנסר כמלא
נסר אין ישנים תחתיו, כיון שהרוב מן הפסול,
וא"כ סוכה זע"ז וד"א ס"פ באמצע, פשיטא
דפסולה, וכן פשוט בסברא דבעינן מיהא
עומ"ר מן הכשר, דאל"ה בטל מיני' שם סוכה
אפי' יש בה זע"ז סכך כשר בצירוף, וכיון
שכן בית שנפחת אי לאו דינא דדו"ע, היינו
צריכים שיפחת באמצע כשיעור התקרה
הקיימת, וסתמא דמתני' משמע דאפי' אם יש
רק הכשר סוכה באמצע סגי, אע"פ שהתקרה
ד"א והסוכה ז"ט, וכן לשון סוכה גדולה
מתפרש שיש לה שיעור, מלבד הס"פ,
וכבכולה מכילתין לשון סוכה גדולה, אבל לא
משמע לפרש גדולה יותר מד"א, והיינו
דקאמרי ל' בר מינה דההיא דלדידך נמי
משום דו"ע נגעו בה, להכשיר אפי' הסכך
כשר מועט, ולפ"ז ניחא צריכותא דמתני' אף
לרבה, דבסברות של ס"פ אין לחלק בין
אכסדרה לבית.

ו'האמור אין ראי' ממה שהוזכר בגמ' דו"ע
דהלכתא כמ"ד באמצע בד"ט,
דשפיר איצטריך להכשיר סוכה זע"ז, בדו"ע
עד ד"א, ומדברי הרמב"ן שהכריע דלא כרבה
מהא דאמרי' בעלמא דו"ע משמע דס"ל דאף
באמצע מתכשרא בכה"ג, מיהו נראה דרק
לצירוף הדפנות ס"ל הכי, אבל לצירוף שיעור

הראב"ד מפרש בביטולי תקרה דהיינו בדין
תולמ"ה ולא גזירה מחודשת בנסרים דתקרה,
ולע"כ במהלך זה.

ו'האמור נמצינו למדין דעת הראשונים ז"ל
דנוטל אחת מבינתיים מהני להכשיר
הנסרים הנותרים מדאורייתא, ורק בגזירת
תקרה פליגי אם הכשירו נסרים ד' בכה"ג,
ובזה אין להקל, אבל בפחותין מד' אפי' לא
נתן פסל בינתיים אם זה באופן שסכך הנסרים
הנותרים צילתו מרובה [כגון שהוסיף מעט
פסל, דאל"ה יש לומר שלא בטל שם תקרה],
ג"כ כשרה, מיהו בזה כתב הב"ח שאין להקל
אא"כ נתן פסל בינתיים, ובזה בלא"ה
מתכשרא, כיון דהו"ל ס"פ פחות מד', ואף
להריא"ז שפיר דמי, אלא דנפ"מ דלא בעינן
מעדיף ושו"ע, וכן נפ"מ להמחמירין שאין
ישנים תחתיו, (מיהו בנסרים רחבים טפי מד'
טובא י"ל דלא מהני נטילה מבינתיים, דכיון
שהנסר רחב הרבה הרי הוא תקרה בפ"ע,
וצ"ע שיעורו, מיהו סתם נסרים אינם רחבים
כ"כ).

וכעת ראיתי בההיא דסי' תרכ"ו שמבואר
דעת הסמ"ק בשם השר מקוצי דבנוטל
אחת מבינתיים לא מתכשרי הנותרים, וכן הבין
הב"י, ותמה עליו הב"ח עיי"ש, ואמנם בעל
העיטור הכשיר כיון דבנוטל אחת מבינתיים
כולהו מתכשרי, ודעת רש"י ט' ב' ג"כ משמע
דבנוטל אחת מבינתיים סגי להכשיר כולן,
(עיי"ש דפתח במקפקק וסיים בנוטל אחת
מבינתיים משמע דמהני כמו מפקפק, מיהו אין
זה מוכרח), אלא דס"ל דלא סגי בנטילת
הנסרים שע"ג, אלא בעינן נוטל מביניהם, ובזה
פליגי הראב"ה ובעה"ע ומכשרי, מ"מ שמעינן
דעת הסמ"ק והשר מקוצי, וכ"מ דעת הר"פ
בהגהת סמ"ק, דלא מהני נוטל אחת מבינתיים
להכשיר הנותרים, וכדסליק אדעתין מעיקרא
לעיל סק"ז, מיהו כבר נתבאר שאין כן דעת
רוה"פ, ועמשה"ק לק' ס"ד ס"ק כ"א דכאן
דוחק לאוקומי בנכנס ויוצא כיון שהנסרים היו

ז"ט של הכשר סוכה פשיטא דבעינן עומ"ר, ונפ"מ היכא דאיכא ז"ט מב' הצדדים, וד"א באמצע דמתכשרא לרבה, ועדיין צ"ע, ואולי זהו שכ' הר"ן לחלוק על הוכחתו, שו"ר בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג ס"ק כ"ו בזה, ועמש"כ לק' ס"ק כ"ב.

שם א"ה לדידך נמי כו'

שם א"ה לדידך נמי כו' סכך פסול פחות מד"א ואויר פחות משלשה מאי כשרה כו', אפשר דלטעמא דדו"ע פסולה בכה"ג, דלענין זה האויר מצטרף לס"פ, דמ"מ נתרחק הדופן טפי מד"א מן הסוכה, ורק לדידי' אמרו כן, מיהו אם נימא דטעמייהו אמנם משום הפלגה בד"ט ומ"מ לא מצטרף, א"כ ה"ה דו"ע, ועי' לק' ס"ק י"א בזה.

שם ב' בסוכה קטנה כו'

י. שם ב' בסוכה קטנה מי לא שוו שיעוריהו, פי' ודמי להא דאר"ש מה טעם הואיל וראויין לטמא מושב.

שם התם משום דליתיה לשיעורא דסוכה הוא, בביאור הדברים

שם א"ל התם לאו משום דשוו שיעוריהו להדדי הוא אלא משום דלית' לשיעורא דסוכה הוא, לכא' במתני' ט"ו א' מוכח דאפי' יש רק ג' ומחצה מסכך כשר כשרה, דסתמא מתפרשא אפי' בסוכה קטנה, [וכ"מ ברמ"א סי' תרל"א ס"ח וברמב"ם פ"ה הט"ז ועיי"ש בראב"ד דצ"ל קטנה], וע"כ דהא דלית' לשיעורא דסוכה אינו משום דבעינן ד"ט סכך כשר, וצ"ב א"כ מאי קאמר דלית' לשיעורא דסוכה.

ולכאז' נראה בביאור הדברים דלמהוי סוכה בעינן לעולם עומ"ר מן הכשר, וכדתנן במתני', מיהו נהי דבשבת סגי בעומ"ר להתיר השטח שהוא נשאר פרוץ מפני שהוא כפתח, והיינו משום שהעומד מתייחס לגדור כל השטח שלפנים ממנו, אבל בסוכה הסיכוך אינו

מועיל לשוויי בית לשטח שאינו מקורה, שאינו מתייחס למה שבצדו אלא למה שתחתיו, [נדמי למחיצה שאין כנגדה עומד לדון אליו עומ"ר, דלא אמרי' עומ"ר על הפרוץ שסמוך לו, כגון מחיצה י' לא אמרי' שהי' שסמוכין למחיצה גדורים, אא"כ לאחר הי' פרוץ יש עומד דאז נעשה המקום שבינתיים גדור ע"י המחיצה], וכיון שכן נהי דבעיקר הענין סגי בעומ"ר, אבל אין שום פרוץ נותר מכח העומד, מיהו כל פחות מג' כיון דכלבוד דמי הר"ז כנקבים קטנים בסכך ובזה מהני העומד שבסכך לבטלן.

ולפ"ז יש מקום לחלק ולומר דכל פחות משלשה אויר באמצע הסכך ישנים תחתיו, דפשיטא דמסככין בנסרים דקתני במתני' היינו גם כשיש סדק ביניהם, וגם בפשוטו הכוכבים נראין מתוכה, ואינה מעובה כמין בית, ואע"פ שהנסרים בדרך כלל הולכים לכל רוחב ואורך הסוכה, וכפשטא דמתני' דתקרה שאין עלי' מעזיבה, והא דאמרי' י"ט א' אין ישנים תחתיו היינו באויר שבין הדופן לסכך, דומיא דפסל היוצא דמתפרש בסוף הסוכה, (דאף למאי דמפרשינן יוצא מתורת סוכה, מ"מ מתפרש נמי ענין בליטה כמ"ש בס"ב ס"ק כ"ג בשם הערוך) וכן הירו' שהביאו תו' מיייתי עלה הרחיק את הסיכוך מן הדפנות, דהיינו מן הצד, ואפשר לומר דהטעם משום דבכה"ג מתייחס הלבד גם לדופן, ולא מתבטל האויר ליחשב כסכך, דמה"ת נחשיבנו כסכך ולא כדופן, ויותר נראה דהטעם בזה משום דלא חשיב התחלת בית ע"י אויר, דאע"פ שהדופן מפסיק בין אויר זה לאויר העולם, מ"מ קשה לחשבו כעיקר הסוכה לענין ישנים תחתיו, ובאין דפנות מגיעות לסכך ודאי מובן דלא נראה כ"כ כהתחלת הבית קודם הסכך, ומצינו כה"ג בטיט הנרוק דקאמר ר"י דמטבילין במים ובטיט, ומסיים באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין על גביו, היו המים מן הצד מורה ר"י שמטבילין במים ואין

מטבילין בטיט, ולפ"ז אויר דומה ממש לטיט הנרוק.

ונדון מיעוט באמצע דלק' י"ח א' אפשר לפרש דהיינו כשהאזיר יותר מג' והוא מרובה על הקנים שבאמצעו, דבזה אי לאו דין לבוד הרי האזיר מבטל את הקנים וחשיב אויר ג', אבל כשהעומד מרובה על האזיר, היינו אויר פחות מג' דמצטרף, ולמש"כ אף ישנים תחתיו, כ"ז לפלפולא, אבל אין נכון להמציא חילוקים כאלו מן הסברא לחוד, ואחרי שהדבר פשוט בראשונים ז"ל ואין משמעות בגמ' לחלק, אין לנטות מזה כלל.

וכ"ז באזיר אבל ס"פ נהי דאין כח בסכך כשר לבטלו, כמו שאינו מבטל אויר, מ"מ יש לזה עדיפות דאיהו נמי בית חשיב, אלא שהנדון ממה הבית מסוכך, וסגי בכח רוב להכריע דהאי בית עיקרו מסוכך בסכך כשר, ולפ"ז נראה דסכך פסול יותר מג' אין ישנים תחתיו, שאין סכך כשר יכול לבטל אלא פחות מג', דבזה אמרי' לא יהא אלא אויר כדפריך י"ט א', וכיון שאזיר פחות מג' מתבטל ליחשב בית, ה"ה דחשבינן מקום הסכך פסול כסוכה, וכיון דמצטרף ישנים תחתיו דהא בית הוא, ורק באזיר אין ישנים דלאו בית הוא.

והיינו דקאמר בשמעתין דפסול אויר וס"פ בסוכה קטנה הוא משום דלית' לשיעורא דסוכה, דלעולם אין נחשב כסוכה אלא פחות מג', דאלים כח הסכך לבטולי, אבל יותר מג' כיון שלא נתבטל בציר לי' שיעורא, ולא דמי לשפודין דכשרה אע"פ דבס"ה יש ג' ומחצה ס"פ וג' ומחצה סכך כשר, דכיון שאין ג' במקור"א הרי הוא בטל לסכך, ושפיר מתכשרא כולה כדין עומד כפרוץ או עומ"ר, דלא בעינן סכך כשר ד"ט (דבעומ"ר סגי), אלא שלא יהא ס"פ טפי מג' במקור"א.

והא דשיעור הפסק דס"פ הוא גדול משל אויר, היינו משום דס"פ בית הוא, וא"כ ענינו אחד עם הסוכה, ואהני כח הרוב למהוי סוכה עיקר וכמש"כ, והנדון הוא רק בסברא דהפסק, דכיון שתחת הס"פ אינה סוכה חשיב מקום זה באמצע להפסיק הסוכה ולפסלה, ואע"ג דגם בפחות מד' אין ישנים תחתיו, מ"מ לאו בהכי תליא, כדחזינן למ"ד באמצע בד"א, מ"מ אין ישנים תחתיו עכ"פ בד"ט כדתנן י"ד א', וה"נ למ"ד בד"ט היינו משום שיעור מקום דזה חשוב להפסיק, משא"כ אויר שאינו כלל מענין הסוכה, וכל שלא הועיל הסכך לבטלו, הרי הוא מפסיק, ולפ"ז גם ס"פ מהני להפסיק באזיר דנהי דבטל לס"פ מ"מ בית הוא, והיינו מימרא דאביי י"ח א'.

ולא אמור נמצא מבואר טעמא דשוו שיעוריהו בסוכה קטנה, אם ס"פ פחות מד' אין ישנים תחתיו, אבל אכתי לא נתבאר להסוברים דישנים תחתיו, דא"כ חזינן שסכך כשר בעומ"ר מבטל ס"פ אפי' טפי מג', ומ"ש דבסוכה קטנה לא סגי בעומד ד' סכך כשר לבטל ג' ס"פ.

והנה הראב"ד הוכיח מדקאמר ר"א י"ט א' פחות מג' בסוכה קטנה, ולא קאמר נמי פחות מד' בסוכה גדולה, ש"מ דפחות מד' אינו נידון כסוכה ואין ישנים תחתיו, מיהו אכתי לדידי' נמי קשה, למה נקט בסוכה קטנה, הול"ל בסוכה סתם, ואם נימא דבסוכה גדולה אף תחת אויר ישנים וכמו שצדדו תו', ניחא, דברייתא משמע דהפסל הוא גורם ההכשר, וע"כ דמיירי בכה"ג שאזיר אינו נדון כסוכה, ואי בגדולה אויר נמי נדון כסוכה, אבל אם נימא דאף בגדולה אין ישנים תחתיו א"כ לא הו"ל להזכיר קטנה, וי"ל דהא דבסוכה גדולה ישנים תחתיו אינו מוכיח דנדון כסוכה, די"ל הטעם משום דבטל וכמאן דלית' דמי, אבל בסוכה קטנה שהוא מצטרף זה מוכיח שהוא נדון כסוכה ממש, ומה"ט ניחא

הוא, וא"כ אין לייחסו לסכך פסול, אלא ה"ה עם אויר, [ועי' לק' ס"ק כ"ב].

בדין דו"ע בדופן העשוי מלבוד, ובספק התו' ולענין דו"ע לכאו' הי' נראה שהדבר פשוט דאף דופן העשוי מחבלים לרחבו שהכשרו מדין לבוד, ג"כ חשיב דופן ושיעורו בד"א, שהרי בדיני דופן סגי בלבוד, וכמו שמחצלת דינה כמחיצה ה"ה לדו"ע, וא"כ חזינן דהאור מצטרף לדופן, ובפשוטו הטעם דכל שהאור באמצע אמרי' לבוד וחשיב כחבלים שמצדו, ולכאו' אף לרבה הדין כן, דלא מצינו להכשיר דו"ע יותר מד"א, ולכאו' יש ללמוד מזה גם לס"פ בד"ט, דבכה"ג כיון שהאור באמצע הס"פ, הו"ל כס"פ ד"ט, ויש להבין א"כ מה נסתפקו בתו', ומ"ט פשיטא להו דבליית ב"י שיעורא לא אמרי' לבוד להחמיר, ונראה דסכך שאני, דלבוד לא משוי לי' כסתום אא"כ העומד מרובה עליו, דאין התקרה מועלת מדין מחיצה, דנימא דכל שאין הגדי יכול להכנס כשרה, דבעינן שישמש לסככה וכל שהפרוץ מרובה לאו סככה היא, הלכך פשוט דסכך כשר ד"ט מכאן וד"ט מכאן ובאמצע שני חבלים טפח, ואור פחות מג' דלא חשיב האור כס"פ, כיון שאין בס"פ עומד, ואמנם בעומד מן הפסול על האור פשיטא להו להתו' דמצטרפין, ואפי' סכך כשר באמצע כתבו תו' י"ד ב' ד"ה ומודה, דאם הס"פ מרובה על ההפסק שביניהם מצטרפין, אע"פ שאין בנסר ד"ט, ואין ישנים תחתיו, [ועי' לעיל סק"ב דע"כ זוהי כונת הברייתא] מיהו התו' שם איירי כשבצירוף הס"פ לחוד יש ד"ט, אבל בטפח ומחצה ס"פ מכאן וטפח ומחצה מכאן ואור טפח באמצע לא מיירי, ונראה למש"כ דגם בזה מצטרף האור להחמיר, כמו שמצטרף בסוכה קטנה לשיעור סוכה, דהא פשיטא שאף ס"פ שיש בו נקבים מצטרף אע"פ שא"א לבוד להחמיר, [ועוד דהא אמרי' לבוד להחמיר כדאמר עירובין ט' ב', ועי' חידושי הרשב"א עירובין ט"ז ב']

נמי לשיטת תו' דפחות מד' ישנים תחתיו, דהתם באמת אינו משום דמצטרף, אלא שהוא מתבטל לסוכה, וכמאן דליתי' דמי, הלכך ליכא לפרושי דהיינו דקתני נדון כסוכה, דלא זהו הטעם אלא דנדון כליתי', וממילא ישנים תחתיו.

ול"פ"ז נחא נמי טעמא דבצר לי' שיעורא בסוכה קטנה, דכיון דכל ג"ט אינו בטל ליחשב כסכך כשר, נהי דבטל ליחשב כמאן דליתי', לגבי חשיבות הסוכה, מ"מ אינו יכול להשלים שיעור הסוכה, דאם נחשיבנו במקומו כדי לצרפו, א"כ הו"ל ס"פ.

ול"האמור נמצא כדעת המג"א סי' תרל"ב סק"ג דכל שהסכך פסול צריך להשלים לשיעור זע"ז פסולה, דכיון שיש בו ג"ט אינו נדון כסוכה, אפי' חלק ממנו, ועוד יתבאר בזה בס"ד עי' לק' ס"ק ט"ז.

י"ז א' מה אילו איכא ס"פ פחות מד' כו' בהא דפשיט"ל שהם מכשירים בזה

יא. י"ז א' מה אילו איכא ס"פ פחות מארבעה ואור פחות משלשה מאי כשרה כו', משמע דידע רבה שהם מכשירין בכה"ג, (מדלא קאמר א"ל כשרה, ועוד) ולכאו' אם הבין דהטעם משום הפלגה מנ"ל דמכשרי, ונראה דמהא דקאמרי אור בשלשה וס"פ בארבעה מבואר דיהבי לס"פ נמי דין שיעורא כמו לאור, דכמו שבאור החשיבות הוא בשיעור אור בגודל זה, ה"ה בס"פ החשיבות בסכך בגודל זה, והיינו דמקשה להו מנא לכו לחדש שיעור ד' בחשיבות הס"פ, הרי המקור להמציא שיעור ד' הוא מסברא משום דד' הוי מקום חשוב להפסיק, ואין להתייחס בזה ממה ההפסק, (משא"כ לדידי' שזו הלכה וכדמסיים) ולדעת הראב"ד דס"פ ג"ט אין ישנים תחתיו, נחא טפי הקושיא, דכיון דמצד חשיבות הסכך בג"ט סגי, א"כ שיעור ד"ט ע"כ משום הפלגה

במשנה ק הגרע"א ז"ל ע"ד עמש"כ לק' ס"ק כ"א, ובעיקר הגדון של צירוף אור לס"פ ע"י לק' ס"ק י"ח כ"א חזרנו מכ"ז.

ביישוב טעמייהו דרבנן דבי רב

ויש לע"י רבנן דבי רב מאי קסברי, ומצינן למימר דס"ל דאפי' כשהגדון משום דאיתפלג, מ"מ האור שאצל הסכך כשר י"ל דבטל לסכך ולא איתפלג כלל, דהא אילו הוה הכא דופן ולא ס"פ ה"י מצטרף האור לסוכה, ואפשר לומר דס"ל דס"פ נמי שיעורא הוא, לא מיבעיא להסוכרים דפחות מד"ט ישנים תחתיו, דודאי י"ל דשיעורא הוא, אלא אפי' נימא דאין ישנים תחתיו, מ"מ החשיבות של הסוכה פסולה הוא המפסיק, ולא המרחק בין הכשרים, ונפ"מ בדו"ע דמסתבר לומר בדו"ע ודאי הגדון משום דאיתפלג, וא"כ גם באור שאחר הדופן איתפלג ל"י, אבל אם נימא דכל שהאור אצל הסכך בטל לסכך ואינו מצטרף, א"כ יש לדמותו לאור שבין הסכך לדופן דמצטרף, ויותר קרוב לומר דרבה ידע שפיר טעמייהו, וא"כ אף בהפלגה ס"ל דאין אור מצטרף, וניחא טפי לפ"ז דלתרווייהו דינא דד"א הוא אף בדאיכא אור לבסוף, דהכי משמע מדאקשו ל"י א"ה לדידך נמי כו'.

ולאמור נמצא דדו"ע ד"ט ואור פחות מג', מן הראוי שיצטרף האור לשיעור סוכה, דכיון דכשהדופן ד"א פחות ב' טפחים ואור פחות מג', כשרה, דאמרי' שהדופן כלה בסוף העומד ואין האור מצטרף, א"כ ע"כ דחשיב האי אור כבין סוכה לדופן דבפחות מג' מצטרף.

בהא דאין שיפודין ממעטין אור ג' מהצד

ויש להקשות א"כ מ"ט אין שפודין ממעטין אור ג' מן הצד בסוכה קטנה כדאמר אביי י"ח א', נימא דו"ע עד השפוד, (שהרי אפשר לעשות דופן מלבודין וכמש"כ), דהשתא הו"ל אור פחות מג' וליצטרף, ובשלמא אם

שרצה לומר דלא אמרי' לבוד להחמיר, ושוב חזר בו מגמ' זו, וע"כ דכונתם כמש"כ שאין בכח הס"פ לבטל האור לשווייה כס"פ כיון שאינו מרובה עליו, [מיהו הלשון ק"ק וצ"ע], ולק' ס"ק י"ח נתבארה כונתו עיי"ש, ועס"ק כ"א בכ"ז.

ולפ"ז מה שנסתפקו בב"ט מכאן וב"ט מכאן היינו דוקא משום דהו"ל עומ"ר מב' צדדין (דמחמירין) דלא חשיב עומד, [ע"י עירובין י' ב' ט"ז ב'], אבל בג"ט ס"פ ואור פחות מג' וטפח ס"פ לא מיבעיא דמצטרפין, אלא אפי' לית ב"י ד"ט מצטרף האור, מיהו אין זה מוכרע, דביאור הגדון הוא משום דדין לבוד בסכך אינו כלבוד במחיצה, וכמש"כ דבעינן עומ"ר, הלכך בב"ט ס"פ ופחות מג"ט אור נהי דסתימת האור משום לבוד אתינן עלי', מ"מ הוצרכנו לכח הסכך כשר לסתום הלבד, דהא ליכא עומ"ר בלא הסכך כשר, הלכך יש לדון גם כשרק מצד אחד הפסול מרובה על האור, דשמא מהצד השני מייחסים הסתימה גם לסכך כשר, ובסכך כשר כה"ג במקום האור פשיטא דלא מצטרפין, שהרי הכשר מבטל את הטפח פסול, מיהו אור גרע שהוא מתבטל.

ולאמור נמצא דאם האור הוא בין הס"פ לדופן, אם הס"פ מרובה על האור הרי האור מצטרף בהדי ס"פ, וזה אינו שייך לגדון של צירוף, כיון דהאור בטל לס"פ, ואין כאן כ"א ס"פ, וכל הגדון בשמעתין הוא כשהאור הוא בין הס"פ לס"כ, דאם אין מצטרפין, אין לייחס את סתימת האור לס"פ טפי מלכשר, ולכך אינו מפסיק, וע"י לק' ס"ק י"ב.

שוב שמעתי בשם אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דאף בדו"ע בעינן דיני סכך, ולק' ס"ק י"ב נתבאר בס"ד.

ונימא דלא כהמג"א סי' תרל"ב סק"ג, א"כ הכא בסוכה קטנה אם נימא דו"ע עד השפוד בצר ל"י שיעורא דסוכה, אבל לדעת המג"א מתפרשא שמעתין אף בסוכה ט' ומחצה וא"כ כשמניח השפוד על חצי האויר שפיר מתכשרא, ואמנם משכח"ל גיוני דליכא למימר דו"ע כגון שאין דפנות מגיעות לסכך, להסוברים כן, א"נ כנגד הפתח וכגון דאיכא עומד בסוף הסוכה אלא שאינו חשוב דופן, כגון שהוא פרוץ יותר מג' מלמטה, דבכה"ג חשיב האויר עד הדופן, ואינו מצטרף עם אויר העולם, מ"מ סתמא משמע דבכל ענין אין השפודין ממעטין את האויר.

ונראה דל"ק, דכל הנדון הוא כשיש בסוכה אויר שלשה, אבל בכה"ג שחלקנו האויר לדופן, אין בסוכה אויר ג', וז"א בכלל הנדון, שהרי השפודין ודאי מהנו לחלק האויר, אלא שאינם מועילים לצרפו, ועי' להלן, ולק' ס"ק י"ב נתבאר עוד בזה, דהנדון משכח"ל רק כשעומד בין השפוד לדופן.

שם ב' א"ל אביי ולמר נמי כו' בביאור הקושיא
שם ב' א"ל אביי ולמר נמי נהי דלא שוו שיעוריהו בסוכה גדולה כו', נראה דעיקר קושיא אביי מדמצטרפי בסוכה קטנה, אלא לפי שאין הדבר מפורש, הזכיר רק הא דשוו שיעוריהו, וממילא מובן דמצטרפי, והקושיא כדבסמוך דהואיל וראויין ליטמא מושב מצטרפין למדרס, (ויעוי' בריטב"א וכנראה הכל לשיטתו בביאור טעמייהו דרבנן דבי רב ורבה, ולפמשנ"ת לעיל עיקר קו' דרבה היא שאין לחדש שיעורא לס"פ בלא הלכה, ומה שהכריע ד"ט מסברא, לאו שיעורא מיקרי, ובטעמייהו דרבנן נסתפקנו אם ס"ל דשיעורא מיקרי או דגם לטעמא דהפלגה אין אויר מצטרף), דמהא דמצטרפין בסוכה קטנה חזינן שענינם אחד, אלא שבסוכה גדולה ס"פ נטפל בשיעור גדול יותר, וא"ל רבה דהתם לא משום דשוו בשיעורא אלא חסרון הסוכה גורם

ולכאוי ה' נראה דמשכח"ל נפ"מ גם בסוכה קטנה, למ"ש המג"א דסוכה קטנה היינו שאין זע"ז סכך כשר, א"כ סוכה שזע"ז סכך כשר, וטפח אויר, וטפחיים ס"פ, ג"כ פסולה, אם נימא דס"פ ואויר מצטרפין, אבל אם נימא דאין מצטרפין, א"כ י"ל שהאויר נדון כסוכה, כיון שהוא פחות מג"ט, ותו לא צריכין לצירופי' לס"פ, מיהו נראה דאף לרבה יש לפסול, דאם באנו לדון את הס"פ כחוץ לסוכה א"כ הרי הוא מפסיק בין הדופן לסוכה, באופן שאין לדנונו בדו"ע, דלא מצינו שריותא שבין הדפנות לסוכה אלא מכח לבוד, וכיון דע"כ גם הס"פ הוא מן הסוכה א"כ יש כאן שטח של ג"ט, ושטח של ג"ט אינו נעשה לעולם כסוכה ממש ע"י הסכך כשר, וכמשנ"ת לעיל סק"י דרק פחות מג"ט באמצע הסכך כשר או בין הסכך כשר לדופן, נחשב כסוכה, וכ"מ בגמ' י"ח א' למאי דמפרשין כהמג"א דסוכה קטנה היינו שאין בה זע"ז, ולא דמי לסברא דדו"ע שכתבנו לעיל, דהתם מפקינן לדו"ע מן הסוכה ולא דיינינן אלא על הנותר, והו"ל כפחות מג"ט בין הדופן לסכך כשר, אבל היכא דהס"פ נדון כסכך מוכח בגמ' לפי' המג"א דפסולה, ברם אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"ד כתב בזה כמה חילוקי דינים, וצ"ע אמאי לא מוכח מהגמ' דבכל האופנים פסול, שוב שמעתי מאאמו"ר (שליט"א) זללה"ה יישוב הדברים ונתבאר לק' סק"כ.

בביאור קושיא אביי אפשר לומר בפשיטות יותר, דאביי סבר דליכא חסרון בשיעור סוכה כשיש עומ"ר מסכך כשר, וע"כ דהא דפוסל כשהס"פ במקו"א ג', היינו משום דשיעורו לפסול בס"ק בג', והיינו דדמי לאויר, [ואהדר ל"י רבה דלא נעשה מקום זה כסוכה

ומאחר שזכינו לקבל אמרי אמת, נשתנו פני הדברים ממש"כ בס"ק י"א, וכללא דמילתא שאין דין לבד בתקרה כלל, אף כשהנודן לענין דו"ע, ואמנם כתבנו כן לעיל סק"י לענין סכך, אבל לענין דו"ע דקדקנו לעיל מ"ט לא אמרי' דו"ע עד השפוד בההיא דאביי י"ח א', ולפ"ז ליכא למימר דו"ע אא"כ העומ"ר מן השפוד לדופן דזה מהני לסכך, אבל כשהאזיר שבאמצע מרובה, ע"כ סתימתו מתייחסת לסכך, דרק כח העומ"ר של הסכך משוי ל' כסתום, וכיון שכן ליכא למימר דו"ע, כיון דמצד הדופן נפסק ההמשך, כזה (ציור כ) שהס"פ בין האזירים, ומ"מ לא דיינינן דו"ע לבטל האזיר הראשון, וליתכשר השאר כדין אזיר פחות מג', כיון שסתימת האזיר מתייחסת רק לסכך כשר אבל הדופן אינו נמשך בתקרה כשהפרומ"ר אע"פ שיש שפוד תוך ג' ואיכא למימר לבד, [מיהו אכתי יש לשאול בדאיכא עומ"ר וכמ"ש להלן].

בדין אויר שבין דו"ע לסכך

וּפְשׁוּמִי נָמִי לַפִּי דַּאֲוִיר שְׁבִין דּוּעַ לִסְכָּךְ,
כַּאֲוִיר שְׁבִין סִפּ בַּאֲמַצֵּעַ לִסְכָּךְ, דַּאֲיִן
חִילּוּק בֵּין סְתִימַת הָאֲוִיר שַׁעֲי דּוּעַ לִסְתִּימַת
אֲוִיר שַׁעֲי סְכָךְ, [מִיָּהוּ עִי לַעִיל מַה
שֶׁנִּסְתַּפְקֵנוּ בְּטַעֲמֵיהֶו דְּרַבְנָן דְּבִי רַב], וּמִיּוֹשֵׁב
נָמִי טְפִי הָא דַּאֲוִיר פַּחוֹת מַג' שְׁבִין הַסְכָּךְ
לְדוּפֹן מַצְטָרֵף לְסוּכָה, וְלֹא חֲשִׁבִינָן לִי כְּלָבוֹד
וְסִתּוּם גַּם עִי הָדוּפֹן, (וְלַעִיל סְקִי חֲשַׁבְנוּ
דְּמַה־טִּי אֵין יִשְׁנִים תַּחְתִּיו), וְלַפִּי נִיחָא
בְּפִשְׁטוֹת דַּאֲיִן כַּח בְּדוּפֹן לִסְתּוּם אֲוִיר
שְׁבַתְקָרָה, דְּלַעוֹלָם בְּעִינָן עוֹמֵר לַאֲוִיר
שְׁבַתְקָרָה, [נּוֹסֵף לַחֲנָאִי שִׁיָּהּ פַּחוֹת מַג'], וְעִי
לֵק' סִקִּי יִג לַמִּדִּי אֵין לְבוֹד בַּאֲמַצֵּעַ.

בעזמ"ר בין הס"פ לדופן

מיהו נראה דבעומ"ר בין הס"פ לדופן מצטרף נמי האויר לשיעור ד"א, דהא בסכך נמי דינא הכי, שכל פחות מג' אויר מצטרף ליחשב כסוכה ז' כשהעומ"ר מסכך כשר, וה"נ חשיב

וחסר בשעור ז"ט, ולא מפני שזהו שיעור להפסיק בס"ק], וכיון דחזינן דס"פ ג"כ מפסיק באותו שיעור של אויר יש להבין מזה שענינם אחד, אלא שבס"ג הס"פ נטפל יותר, ועד"ז ביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ד עיי"ש.

עוד בענין לבוד בדו"ע

יב. במש"כ לעיל דלענין דו"ע פשיטא דסגי בלבד, דמה לי דופן העומד ומה לי הדופן שלמעלה, הרי לא בעינן צילתה מרובה מחמת דפנות, שמעתי בשם אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שאין הדבר כן, אלא בעינן שיהא בה דיני סכך דהיינו שהעומ"ר וצילתו מרובה, דההלכה של דו"ע נאמרה בדיני סכך, שס"פ אינו פוסל מן הצד בד"א, אלא דמפרשין טעם ההלכה משום דחזינן ל' כדו"ע, ולכך באמצע פוסל בפחות מד"א, וגם א"צ עומ"ר מן הסכך כשר על הפסול מן הצד, ולפ"ז מיושב פלוגתייהו דרבה ורבנן דבי רב, דנראה לפ"ז לפרש שההלכה נאמרה בבית שנפחת כדתנן במתני', ונחלקו בטעם ההלכה אם זה משום דס"פ פוסל בד"א, וה"ה באמצע, ויכדפשיטא לן באור דתנן במתני', דה"ה באמצע עי' י"ח א'], או דמשום דו"ע נגעו בה, אבל לא משמע דלרבנן דבי רב נאמרה ההלכה בפירוש דאמרי' דו"ע, וכיון שההלכה נאמרה בכה"ג באמת צריך ראי' לחדש דאף באופן דליכא תקרה אמרי' דו"ע, דמסתבר למימר דנהי דמהני הרחיק את הדפנות מן הסוכה, מ"מ בעינן שבין הדפנות לסוכה גם יהא בית דירה, משא"כ אם יש רק חבלים פחות פחות מג' דבטל שם דירה תחתיהם, בזה לא מהנו הדפנות הרחוקים, שאינם דפנות לבית אלא דפנות לחצר, [שו"ר שכ"כ בספר ס"ג ס"ק ט"ז וכתב כן בשם המ"ב סי' תרל"א סק"ד, ועי' להלן ס"ק י"ג שכ"מ בר"ן י"ח א'].
.

מצטרף לתקרה להמשיך הדו"ע טפי מד"א, ועי' לק' ס"ק י"ג מש"כ לדייק מדברי הר"ן לנדון זה, ולק' ס"ק י"ח כ"א נתבאר בס"ד (דודאי כשר).

י"ח א' אין לבוד באמצע ובדברי הר"ן בזה

יג. י"ח א' אין לבוד באמצע, יעוי' בר"ן, ותו"ד ז"ל דמ"ד אין לבוד באמצע ס"ל שלא נתחדשה הלכה דלבוד אלא במה שנוגע למחיצין, הלכך מן הצד אמרי' לבוד כיון שהנדון דהרחיק את הדפנות מן הסכך, והו"ל מהלכות דפנות ג"כ, וכל מה שנוגע להלכות דפנות נאמרה בו הלכה דלבוד, ויש לעי' אכתי מנ"ל דמצטרף אויר לסוכה קטנה, הרי כל ההכשר הוא משום דחשבינן לדפנות כקרובין לסכך, וא"כ בצר לי' שיעורא, וי"ל דמשום הלכות סכך סגי בסכך שצילתו מרובה, ובלא דין לבוד שפיר מהני שאר הסכך גם לשטח זה, כיון שהוא רוב, וצילתו מרובה בכל השטח, [ויש להוסיף נדון לבוד באמצע הוא אם האויר מפסיק את הסוכה לשנים, דלענין הסתימה הרי יש צמ"מ כנגד כל הסוכה, אבל מ"מ האויר מפסיק אם אין דין לבוד, אבל מן הצד אינו מפסיק בינו למחיצות, כיון שלמחיצות יש כח לבוד להתחבר לסכך, דהיינו ששיעור מרחק של ג"ט כסגור דמי לענין מחיצות, ולכן בהכרח נלמד מדין לבוד של מחיצות שמחיצה זו מתייחסת למקום הסכך, ושוב אין כח באויר להפריד המחיצות מן הסוכה, אבל באמצע כשהוא רחוק מן המחיצות ג"ט, צריך שהסכך יעשה את החיבור בין החלקים, וזה תלוי אם יש דין לבוד בתקרה, ששם האויר פוסל יותר כדחזינן באהלות], ויש להקשות א"כ בס"פ דליכא חסרון דלבוד ליתכשר אפי' טפי מג"ט, דהא ס"פ מאויר ילפינן וכיון דטעמא דאויר מצטרף הוא משום דהכשר מרובה ולא משום לבוד א"כ בס"פ ליתכשר וליצטרף עד ד"ט, וי"ל דהא גופא ילפינן מהלכות לבוד דדפנות, דכיון דנאמרה הלכה דלבוד כשר בהרחיק את

מקום זה כמסוכך ע"י הס"פ, ונדון כס"פ לענין שיעור ד"א, וה"ה לענין ד"ט, דע"כ סתימת אויר זה מתייחסת לס"פ, וכמש"כ ס"ק י"א, והא דדנו בגמ' באויר וס"פ היינו באויר שבין הס"פ לס"כ, או כשאין בס"פ עומ"ר וכמש"כ לעיל שם.

לכא' משכח"ל נדון דו"ע בנותן השפוד סמוך לדופן

ולפ"ז אכתי משכח"ל נדון דדו"ע בההיא דאביי כשנותן השפוד סמוך לדופן, באופן שהשפוד מרובה על האויר שבינו לדופן, ובלא"ה נמי משכח"ל כשסומך השפוד לדופן ממש, וצריך ליישב לפי' המג"א כמש"כ לעיל דכיון דעד הכא דופן הוא, שפיר מתבטל השאר לסוכה, ובאמת לפמשנ"ת יש מקום לדון גם בכה"ג דאמרי' דו"ע דמ"מ האויר לא יצטרף להכשיר הסוכה, דהא דאשכחן דאויר מצטרף אפי' בין הסכך לדופן, היינו בדופן העומד שאין לייחס סתימת האויר אלא לסכך, אבל בכה"ג שיש לייחס סתימת האויר לדופן כמו לסכך, מנ"ל דמצטרף, מיהו מדברי הגרע"א ז"ל סי' תרל"ב מג"א סק"ג מבואר דפשיטא לי' להקל בכה"ג עיי"ש, ואע"פ שדבריו מחודשים מ"מ לנד"ד יש ללמוד מדבריו דפשוט להכשיר, וכ"נ דעת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה, ולפ"ז הא דאמרו לי' לדידך נמי בס"פ ד"א ואויר הנדון שייך רק לדידך, אבל לדידהו לא מיבעיא דלא מפסיק אלא מצטרף נמי כיון דאמרי' דו"ע, ועדיין אני חוכך בדבר, דמנדון הגמ' לצרפו לס"פ, יש ללמוד דפשיטא לן דלסכך כשר אינו מצטרף להכשיר, ואמנם דו"ע עדיף מ"מ כיון שבצורת הסיכון אין עדיפות לדו"ע, הדבר צריך ראי' לומר שההלכה של דו"ע מכרעת גם להכשירו להצטרף ולהשלים שיעור סוכה, [וליכא למילף מפשטא דמתני' מידי, כיון דע"כ דבית שנפחת וסיכך על גביו מיירי דוקא בסכך כשר סמוך לתקרה, ולא במסכך בשפודין וריוח ביניהם כמותן, דאז השפוד

בכח לבוד בין אם זה ס"כ ובין אם זה ס"פ, וכל דברי הר"ן באמצע התקרה דבזה אין להקל מכת דין דו"ע לחשבו כבצד, אבל כשהאוויר באמת מן הצד אין מגרע לומר דין דו"ע אח"כ וזה הענין מיושב בסברא דתחלה יש לקבוע אם הגג כסתום ואח"כ לקבוע דין דו"ע להכשיר, ויתכן לומר דבאמצע הדו"ע מודה הר"ן דאמרי' לבוד אפי' בתקרה, ורק בין הדופן לסכך גרע, דגם הלבוד בין הדופן לסכך חידוש הוא שזה נחשב מהלכות דפנות, הלכך כשנוסף הא דהו"ל דו"ע לא מחדשין כולי האי, אבל מה שבאמצע הדו"ע ע"כ שייך להלכות דפנות, מיהו אין זה פשוט שהרי ע"כ התקרה של דו"ע חמורה יותר מדופן העומד וכמשנ"ת).

בגדון אויר פחות מג' בין דו"ע לסכך

ויש מקום לדקדק מן הר"ן לגדון אויר פחות מג' שבין דו"ע לסכך כשר, דנהי דבין הדופן העומד לסכך מצטרף להכשר סוכה, מ"מ בין דו"ע לסכך י"ל דאינו מצטרף דמי לבין ס"פ לסכך כשר, כמו שכתב הר"ן לענין הסברא דלבד באמצע דנהי דחשיב כדופן משום דינא דדו"ע, מ"מ כיון שבמציאות הוא בתקרה, חשיב לבד באמצע, וה"נ לענין לצרפו לסכך כשר, ועי' לעיל ס"ק י"ב.

יש להבין להר"ן היכי שמעינן דלא מהני מיעוט סמוך לדופן

בעיקר דברי הר"ן יש להבין היכי שמעינן דלא מהני מיעוט סמוך לדופן, אדרבה אם יש משמעות יש ללמוד מסתמא דמילתא דבכל אופן שמיעטו בשפודין או בקנים שפיר דמי, ונראה שזהו שסיים הר"ן הלכך כי מיעטו מצד הדופן אותו מיעוט סכך מיחשב ולא דופן, ולכאור' הול"ל הלכך לא אמרי' לבד משום דחשיב כבאמצע (או שכל הסיום מיותר), ואפשר דמשמעות הגמ' שהמיעוט הוא חשוב סכך, דאם ממעט לי' ע"י דו"ע א"כ ליכא אויר ג' בסוכה כלל ולא בהכי קיימין,

הדפנות, ובעיקר דין סוכה סגי ברוב סכך כשר, ילפינן מיני' נמי דכח הסכך להתיר מכת רוב עד ג"ט, ומיני' ילפינן לס"פ, אבל בלאו האי הלכתא אפשר שהיינו פוסלים באויר פחות מג"ט, וכמו שהוא באמת באמצע, דאע"פ שיש רוב מ"מ סברת עומ"ר ליתה בתקרה כ"כ.

במש"כ הר"ן במיעוט בשפוד סמוך לדופן דהו"ל לבד באמצע

וכתב עוד לדקדק דלהאי מ"ד אם מיעט בשפוד סמוך לדופן הו"ל כלבוד באמצע, דלא אמרי' דו"ע ולבוד כי הדדי, דכיון דאי לאו הלכתא דדו"ע ה"ז בכלל לבד באמצע, אף כשנתחדשה הלכה דדו"ע להקל בס"פ כה"ג, מ"מ לא משוינן לי' ככל מחיצין למיהב לי' דין לבד, דמ"מ לאו דופן הוא אלא סכך, ויסוד הדברים בסברא דכיון דלא אמרי' לבד אלא בחיבורי דפנות, שבהם הענין הבדלה וחציצה, וכיון שאין הגדי יכול להזדקק כמחוברין חשיבי, משא"כ בסכך ששימוש התקרה קובע ולא הפרצה, וכדחזינן דבעינן נמי צילתו מרובה נוסף לדין לבד, הלכך כשדנים על דו"ע למי דומה מסתבר לומר דנהי דיהבינן לה קולא כאילו היא דופן לענין שלא יפסיק הס"פ בין הדופן לסוכה, מ"מ אכתי סכך הוא ובעינן למיתב לי' דיני סכך, וכמש"כ לעיל ס"ק י"ב בשם אאמור' (שליט"א) זללה"ה דבעינן נמי צילתו מרובה בדו"ע, ומדברי הר"ן ראי' לזה, [שו"ר שכבר רמז לזה אאמור' (שליט"א) זללה"ה שם], אבל פשוט דאף במחצלת ד' שגבוהה מן הארץ פחות מג"ט ורחוקה מן הסכך פחות מג"ט דיינינן דין דו"ע, וכ"ה פשטא דמתני' בסוכה גדולה שהקיפוח כו' דמייירי בשעשה לה דפנות כהלכתן, ואף הכשר לבד בכלל, ועי' לק' ס"ק כ"ה בשם מאירי, (הוספה לפו"ר, ואפשר דכשהאוויר בין הדופן העומד, לתחלת התקרה, מודה הר"ן דאמרינן דו"ע ולבוד, דהדופן העומד שפיר מתייחס לתקרה

וכיון שנחלקו על מיעוט שחשוב סכך, נדהא בסוכה קטנה ע"כ כן], יש מקום לדקדק דלענין לבוד כל מיעוט חשיב סכך, והו"ל באמצע, דלא משמשינן בדו"ע ולבוד כי הדדי, משא"כ אם היו נחלקים בעלמא, וצ"ע.

באופן שאין אויר ג' בין דופן לסכך ונתן קנה אצל הדופן

ונראה ללמוד מדברי הר"ן שאם אין אויר ג' בין הדופן לסכך אפי"ו אם נתן קנה או שפוד אצל הדופן אמרי' לבוד, ואע"פ שנראה כבאמצע, מ"מ כיון שבלא הקנה אמרי' לבוד כשהוסיף קנה לא מיגרע, וזה שכ' כן דוקא היכא דבעינן לתרתי הלכתא כהדדי, ומשו"ה נקט לה גבי מיעוט דהיינו שיש אויר ג' ומיעוט דבזה בעינן לתרי הלכות, (מיהו בסברה יש מקום לדון גם בכה"ג), מיהו צ"ע לפ"ז מה הדין תחת הקנה אם חשיב כתחת דופן עקומה ואינו מצטרף ואין ישנים תחתיו, או דחשיב שפיר כסכך.

למ"ד אין לבוד באמצע, מהיכא פשיטא להו לפסול בסוכה גדולה

למ"ד אין לבוד באמצע ע"כ הא דרבה ורבנן דבי רב כשהאזיר סמוך לדופן ואח"כ ס"פ, ויש לעי' א"כ בסוכה גדולה מתכשרא שפיר מדין דו"ע, [עכ"פ במלייה בשפודין], וא"כ מ"ט פשיטא להו לפסול דהא מיירו בסוכה גדולה, ובדוחק י"ל כשיש סכך כשר טפח סמוך לדופן ואח"כ אויר טפח וחצי בתוך ג', וכגון שהוא צריך לאותו טפח להשלים שיעור סוכה.

שם אמר אב"י אויר שלשה בסוכה כו' בהא דנקט אויר ג'

יד. שם אמר אב"י אויר שלשה בסוכה כו', נראה דנקט אויר שלשה, לאשמועינן דאף כשעדיין ניכר שהאזיר שלשה, כגון שנתן השפודין והקנים באמצע, דניכר שהאזיר שלשה, אלא שיש קנה באמצע, ובעלמא כה"ג

אי לאו דין לבוד אתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל ל' לקנה, והו"ל אויר ג', והרי בסיכוך לא אמרי' לבוד, אפ"ה כיון דליכא אויר במשך ג"ט אינו מפסיק, דבסיכוך לא בעינן עומד חשוב במקו"א, ולא אתי אוירא ומבטל לעומד, הלכך הוי מיעוט ונראה דאפי"ו אם בס"ה עדיין יש אויר ג', כגון שהי' אויר ג' ומחצה, ונתן שפוד חצי טפח באמצע, שעדיין נשאר ג' אויר, מ"מ הוי מיעוט, כיון דליכא אויר ג' במקו"א, והא דנקט אויר ג', היינו אויר הפוסל, (דלא מצי למינקט טפי מג' כדי שלא נטעה בדינא דסוכה קטנה, וגם עיקר הענין ראוי לנקוט בעיקר דין אויר שהוא בג'), מיהו אם יהא אויר הרבה יש לדון מדין חמתה מרובה, ותלוי בדינא דר' יוחנן י"ט א', [ומ"ש הר"ן בטעמא דנקט אויר ג', צ"ב, דכי ס"ד שצריך לנענע הסכך אחר שהניח השפודים], ולפ"ז אויר קיל מס"פ דבס"פ כה"ג מצטרף לד', וכמ"ש תו' י"ד ב'.

ואפשר שזהו עיקר חידושי' דאב"י, דהא לא השמיענו דאזיר וס"פ אין מצטרפין לד"ט, והא דאין מצטרפין לג', זה פשוט, דלעולם אין מצטרפין אלא לידון כקל שבשתייהן, והא דבסוכה קטנה לא מהני מיעוט שפודין, זה ג"כ מבואר בדברי רבה דהטעם משום דלית' לשיעורא דסוכה, אבל למש"כ יש כאן חידוש בסוכה גדולה בשפודין, ובסוכה קטנה בקנים, דאע"פ שהאזיר מרובה והוא על שטח ג' או יותר, מ"מ מהני מיעוט, (וכ"ז למ"ד יש לבוד באמצע, ועי' להלן).

אין לומר דאין לבוד באמצע רק בגונא שהאזיר ג' לאחר המיעוט ובישוב חידושיה דאב"י

מיהו נראה דאין לחדש דלמ"ד אין לבוד באמצע, היינו דוקא בכה"ג שהאזיר ג' גם לאחר המיעוט, וכמו שהזכרנו לעיל סק"י, ואמנם הי' מתיישב לפ"ז תמיהות טובא וכמ"ש להלן, וניחא טפי דלא איירינן בדין אויר פחות מג', שהוא מצטרף, ואינו מפסיק,

בין באמצע בין מן הצד, מ"מ אין להמציא כן, מאחר שדברי אב"י בסוכה קטנה, ע"כ אמת אף כשנתן השפוד סמוך לסכך, דאכתי לית' לשיעורא דסוכה, וכן פשוט לראשונים ז"ל, [ועי' להלן], וא"כ הדרא קושיין לדוכתא למ"ד אין לבוד באמצע מאי קמ"ל אב"י, דע"כ לדידי' לא מיתוקמא בנתן השפוד או הקנה באמצע האויר, דאכתי מיפסיל ע"י האויר שבין השפוד והקנה לסכך, דהו"ל באמצע, וע"כ לפרושי כגון שנתן השפוד או הקנה סמוך לסכך, כמ"ש הר"ן, וא"כ תו ליכא אויר ג', מיהו לפי' הר"ן דבאויר מועט ישנים תחתיו י"ל דבזה לא צריכין לטעמא דלבוד, וא"כ משכח"ל שהשאר אויר בין הקנה לסכך יותר מרוחב הקנה, דבס"ה נראה כאן אויר ג' ומ"מ כשרה כיון שעד הקנה אמרי' לבוד, ושמא י"ל לדידי' החידוש דאמרי' לבוד מהדפנות לס"פ, ולא אמרי' דדין הלבד שנתחדש בין הדפנות לסכך, הוא דוקא בסכך כשר תוך ג'.

ב"ה דאמרי' דאויר פוסל באמצע בפחות מג"ט
הקושיות בזה
ברם עיקר הדבר לומר דאויר באמצע אפי' פחות מג' פוסל, תמוה מאד, דהא ר"א ורבינא אמוראי בתראי נינהו ואלבא דאב"י פליגי, והדבר פשוט בכמה דוכתי דאויר באמצע אינו פוסל, חדא ברבנן דבי רב דאמרי אויר פוסל בשלשה ס"פ בארבעה, וס"פ היינו דוקא באמצע דמן הצד בד"א, וא"כ יש לפרש אויר דומיא דס"פ, (כ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה), ועוד דרבה מקשה להו כי היכי דילפיתו אויר ממתני', ה"נ נילף ס"פ, [ואמנם רבה יליף ממתני' ס"פ בד"א], ואם איתא דמתני' דאויר, דוקא מן הצד מהניא, א"כ ניחא בפשיטות הא דלא ילפי ממתני' באמצע, ואין לשוויי פלוגתא ביניהו בדין לבוד באמצע, ועוד דלמש"כ לעיל ס"ק י"א י"ב, כל הנדון דצירוף ס"פ ואויר הוא כשהאויר

אם אפ"ל דהנדון רק לגבי להצטרף

ולכאוי הוה ניחא טפי לפרושי דלכו"ע פחות מג' אינו חשוב הפסק בסוכה גדולה, דכיון דזוטר שיעורי', אף בלא הלכתא דלבוד אינו מפסיק, ורק לענין להצטרף קאמר דבלא הלכתא דלבוד אין לחדש דמקום זה כסתום חשיב, אבל להחשיבו כמאן דלית' שלא יפסיק בסוכה, אפשר לקיים בסברא, כדמקיימין בס"פ יותר מג', (ועי' גליון הגרע"א ז"ל סי' תרל"ב ס"ד), והא דקאמר וה"מ אסיפא דמילת' דאב"י קאי, וכן ראיתי ברא"ה הנדמ"ח שכ' וה"מ דאמרי' דבקנים הוי מיעוט, ומשמע מזה דאסיפא מפרש לה דהתם בקנים דוקא הוי מיעוט, ולפ"ז ניחא דנקטי למילתייהו על דברי אב"י שמבואר בדבריו דמצטרף, מדקאמר סתמא מיעוטו בקנים משמע דומיא דרישא, ולכך פליגי, אבל אם זה נדון כללי, הו"ל לאיפלוגי במימרא דרבנן דבי רב, מיהו סתמות הגמ' דקאמר וה"מ כו' ולא מדכר לישנא דצירוף ל"מ כן.

אפשר דבסוכה גדולה רק אויר ג' פוסל

ואפשר דבאמת בסוכה גדולה רק באויר שלשה פליגי וכמש"כ לעיל, דכיון שניכר שהאויר שלשה, לא מהני הקנים שבאמצע לבטל ממנו שם אויר ג', אא"כ יש דין לבד באמצע, וכיון שדינו כאויר ג' הרי הוא חוצץ בסוכה גדולה ופוסל, אבל באויר פחות מג' נהי דלא אמרי' לבד מ"מ אינו חשוב להפסיק, ודמי לס"פ פחות מד', שאינו מצטרף, ואינו מפסיק, ולפ"ז ניחא דשפיר סתם אביי מיעטו בין בקנים בין בשפודין, דלכאור' דוחק לאוקומי דוקא בנתן הקנה סמוך לסכך וכמ"ש הר"ן, אבל לפ"ז ניחא דאף אם נתן הקנה באמצע שוב אינו פוסל, כיון שעד הקנה או השפוד אמרי' לבד, ונמצא שבין הקנה לסכך יש רק אויר פחות מג' ואינו פוסל, מיהו היינו דוקא לענין לפסול בסוכה גדולה, אבל להצטרף בסוכה קטנה, מסתברא דאי ליכא דין לבד, אע"פ שיש רק אויר פחות מג', אינו מצטרף, ולפ"ז בסוכה קטנה ע"כ צ"ל שנותן הקנה סמוך לסכך, מיהו ל"ק כ"כ, כיון שגם בדברי אביי צריך לפרש החידוש בסוכה קטנה דלא מהני שפוד אפי' כשסמכו לסכך ולא נשאר אויר ג', וא"כ מתפרש דלא משכח"ל מיעוט המועיל בשפוד, ושפיר מצינן לפרושי דבקנים משכח"ל מיעוט המועיל, אבל לא בכל גווני, משא"כ בסוכה גדולה דמפרשין דבכל גווני מהני וכמש"כ, (ועוד הערוני דאפי' אם נימא דאויר פחות מג' באמצע מצטרף, מ"מ כשהאויר ג' ומיעטו באמצע, אם נימא דחשיב כג' לענין סוכה גדולה, אין לנו מקור לצרפו בסוכה קטנה, דמתנני' לא שמעינן לה, וא"כ ע"כ לפרושי שנותן הקנה אצל הסכך).

בהא דלא פשיט רב אחא מר"ה ור"א י"ט א' דיש לבד באמצע

ויש לעי' אמאי לא פשיט רב אחא (דאיהו לחומרא בכל דוכתא) מרב הושעיא ורבי אבא י"ט א' דיש לבד באמצע, דרבי אבא קדים נמי לאביי, ור"א ורבינא אמוראי בתראי

נינהו ואלביא דאביי פליגי, ובדוחק י"ל דלא שמיע להו, ואפשר דס"ל שאין לפרש בברייתא דהיינו דקמ"ל בפסל, שהרי הא דפסל פחות מג' מצטרף, מאויר שמעינן ל', אלא דבפסל גם כשהוא באמצע ליכא חסרון של לבד באמצע, שזו סברא רק באויר, אבל ס"פ שוה באמצע ומן הצד, וכיון שכן אין לפרש ברייתא דפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה דמיירי בנדון דלבד, שהרי הברייתא חידושי סוכה אתיא לאשמועינן, ובזה שוה אויר ופסל, (ואף אם נבא לחלק בפסל בין באמצע למן הצד כמו באויר, לא נוכל לפשוט מן הברייתא איפכא, כיון דזה נדון בדיני לבד, והברייתא בדיני סוכה מיירי), מיהו אכתי ק"ק, כיון דהקושיא לא יהא אלא אויר, אינה משום דאויר פשיטא לן שמצטרף, דהא מתני' דהרחיק את הסיכוך איכא לאוקומה בדאיכא זע"ז סכך כשר, (דהא דקתני פסולה ודאי בהכי נמי מיירי), אלא דכיון דמהברייתא משמע שהפסל הוא גורם ההיתר, פרכינן דבכה"ג גם בלא פסל מותר, [וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה], וכיון שכן אכתי י"ל דשפיר נקט פסל משום דבפסל בכל גווני נדון כסוכה, ואמנם בכלל חידושי דברייתא גם אויר מן הצד, אלא דנקט פסל משום דמהני בכל גוונא.

ואפשר דאם אויר פחות מג' ישנים תחתיו, פשיטא ל' דיש לבד באמצע, וכל הנדון הוא מכח הא דחזינן דאין ישנים תחתיו, וש"מ דמכח התקרה אין שום פרצה נסתמת, דאפי' פחות מג' חשיב פרוץ, אלא שמן הצד מכשרינן מכח הלכתא דדפנות, וא"כ י"ל דבאמצע ליכא דין לבד כלל, הלכך לא מצי למיפשט מס"ד דרב הושעיא דלדידי' ודאי יש לבד באמצע, ור' אבא הוצרך להשיבו ביסוד הדין דאין ישנים תחתיו, וממילא נוכל נמי לומר דבאמצע אינו מצטרף, ולפ"ז יש ללמוד דכל אויר שישנים תחתיו, מצטרף נמי למ"ד אין לבד באמצע, ואמנם הרא"ש י"ט א' כתב כתירוצ' תו' י"ח א', וכן בריטב"א לפי תירוצו

השוה הדינים, - ועי' מש"כ להלן ד"ה ויעוי' בתו' דקצת משמע מדבריהם דבאמת לדידי' אין מצטרף ס"פ באמצע, מיהו לפ"ז נצטרך לדחוק במתני' דשפודין.

שם שאני קורות דרבנן

שם שאני קורות דרבנן, ואידך סבר דלא מחדשי רבנן להמציא מושג דליתא כותי' בדאורייתא, [דלא שייך למימר שהי' צורך להקל בקורה בכה"ג].

שם ארובה שבבית כו' לכאור' הרי התם ה"ה מהצד

שם ארובה שבבית כו' לכאור' קשה הא התם אפי' מן הצד דינא הכי, וי"ל דהא דמהני מן הצד היינו מהלכות מחיצין וכמ"ש הר"ן, והתם ליכא הלכות מחיצין כלל, הלכך אין מועיל מה שיש דופן סמוך לו, שאין לנו ענין אלא בתקרה שהיא האהל, וחשיב הכל כאמצע, מיהו נראה דאף בסוכה אין זה כהלכתא בלא טעמא, דמפני שהוא אצל הדופן חל עליו דיני מחיצין, אלא ביאור הדברים דבשימושי מחיצה שהנדון לחוץ ולהבדיל כל שהפרוץ מועט לא חשיב פרצה, שגם כשהוא פרוץ הוא משמש אותה תועלת שמחיצה גמורה משמשת, אבל בתקרה אין טעם לפרצה כלל דלעולם תחת הפרוץ אינו משמש כבית, הלכך כל שפרוץ בתקרה הרי הוא חשוב מקום בפ"ע, וזה למדנו מטומאה דארובה שבבית חשובה בפ"ע ולא נדונית כסתומה, מיהו כשהנדון בין דפנות לסכך ניכר שהדפנות משמשות לסכך זה, והפרצה שביניהם אינה נדונית כפרצה בתקרה, אלא כפרצה שבין חיבור התקרה לדפנות, ולזה שפיר מהני כח לבד, והא דמהני מכח זה גם ליחשב כסוכה לענין צירוף ובטומאה גם מן הצד לא נחשב כסתום, לענין זה לא דמו שהנדון בטומאה על הנקב עצמו אם הוא סתום, שאין לנו עם הבית כלום, הלכך אף מן הצד אינו כסתום, משא"כ בסוכה שהנדון על הסוכה בכללותה

ויש לראותה כמחוברת לדפנות, הלכך מהני נמי ליחשב כסוכה, שא"א להתעלם משטח זה.

ומה"ט נמי ל"ק לפי' תו' שכתבו דבעינן שיחלק האויר את כל הסוכה, ולכאור'

הרי בארובה מיירי שאינה חולקת את הבית לארכו, גם מיירי כשאין רוב ראשו עומד בפחות מפ"ט, ומ"מ לא אמרי' לבד, אע"ג דבסוכה חשיב כסתום בכה"ג לפי' הר"ן והריטב"א, דודאי כשהנדון על הנקב עצמו אינו כסתום, אבל כשהנדון על הסוכה בכללותה אין הנקב הזה מפסידה כלל, לא מיבעיא לפי' הרא"ש שאם אינו חולק את כולה אינו בדין אויר אף (למ"ד יש לבד באמצע) לענין לישן תחתיו, דודאי מובן שזו סברא אחרת דאע"פ שיש כאן אויר מועט מ"מ חשיב שיושב בסוכה, וכן לפי' הריטב"א והר"ן לא חשיב אויר בכה"ג שאין רוב ראשו יכול לעמוד תחתיו, ובאהלות לא שייך לשער באויר לפי רוב ראשו שזו סברא בישיבת סוכה, אלא אף לפרתו' דנראה לכאור' מדבריהם י"ט א' שרק לענין שלא לפסול מהני הא דאין האויר מהלך ע"פ כולה, אבל אכתי חשיב אויר לענין שאין ישנים תחתיו, (ועי' לק' ס"ה סק"ט כתבנו גם בדעת תו' כהרא"ש) ניהא, דודאי כשהנדון לפסול הסוכה ולחלקה מהני תמונת כל הסוכה לשווייה כחד, ואע"פ שהנקב פרוץ אינו מפסיק, משא"כ בטומאה שהנדון על הנקב, אם הוא פתוח, שאין לנו ענין לדון על תמונת הבית בכללותו, וכבר כתב בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה באהלות ס"ג סק"ו עיי"ש.

ויעוי' בתו' שדקדקו מס"פ פחות מד', ולא הקשו מס"פ פחות מג', דהוצרכנו לטעמא דלבוד כדי לצרפו, ומצטרף אפי' באמצע, [ושמא לא פסיקא להו ד"ז אליבא דמ"ד אין לבד באמצע], ולמש"כ דהחסרון של לבד באמצע הוא רק באויר שמתבטל מיני' תורת בית ניהא, דס"פ מן הצד ובאמצע שוין, דודאי הוא חלק מן הבית וכיון שאינו

אלא על שטח של פחות מג"ט שפיר מצטרף, ועי' לעיל ס"ק י"ג בזה.

י"ט א' לא נצרכה אלא לס"פ פחות מג'

פ"ו. י"ט א' לא נצרכה אלא לס"פ פחות משלשה בס"ק כו', הא דס"פ ישנים תחתיו מוכח במתני' ט"ו א', דא"א שלא ישן כנגד השפודין שהם דקין וכן ארוכות המטה וכמ"ש תו', וע"כ דעיקר החידוש דמצטרף, אלא דנקט פסל משום דבאור אינו נדון לגמרי כסוכה, [ולמ"ש תו' י"ל החידוש דאף במקום שצריכין לצירופו ישנים תחתיו דזה לא שמעינן ממתני', מיהו דעת תו' דאין ישנים תחתיו, ולפ"ז רק משום צירוף קאמר], ועמש"כ לעיל סק"י בראית הראב"ד מהא דנקט פחות מג' דכל שיש ג' אין ישנים תחתיו, וכבר כתב בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"ב עיי"ש.

[יש לדקדק מ"ט קרי לס"פ פסל, הרי פסל הוא מלשון פסולת גורן ויקב כמ"ש רש"י ד' א' וא"כ זה לשון סכך כשר, ולמה נשתמש בו התנא לסכך פסול, וי"ל דפסל נאמר על סכך עראי, ואמנם סתמו כשר, אבל משכח"ל ס"פ מפסל, כחיצים נקבות והוצני פשתן וחבילי עצים, ועוד, ומתפרש השתא פסל הפסול, ויפה העיר ב"א משה נ"י דמקור לשון פסל נשנה בברייתא כלפי נסר, ונסר ענינו גוש אחד שלם, וכלפי זה אמרו פסל כלומר המפורד ומפוסל ואין עיקרו מלשון פסולת ואשפה, אלא פסל הוא הנושר מהעץ כשמישרין הגזע, ולפ"ז יסוד לשון פסל לאפוקי גוש אחד כנסר, ולא נחית מאיזה מין הוא, וניחא נמי משה"ק תו' ל"ו ב' לר"י דבעינן ממנינים שבלולב].

שם לא יהא אלא אויר כו' בדין סוכה שדפנותיה ח"ט וסיכך ד' ומשהו סכך לדופן אמצעי וכמה אופנים בזה

שם לא יהא אלא אויר כו', סוכה שאורך דפנותי' ח' טפחים וסיכך ד' ומשהו סכך

כשר סמוך לדופן אמצעית, אינה יכולה להתכשר ע"י צירוף אויר פחות מג', כיון שאין דבר המפסיקו בפחות מג', והו"ל אויר ד' פחות משהו, (ועי' להלן), ואילו ס"פ פחות מג' מצטרף, וא"כ איכא גונא דהפסל היוצא הוא גורם ההכשר, מיהו לא שייך לתרוצי לברייתא הכי כיון דהאויר הוא יותר מג', ולומר דהא גופא קמ"ל שהס"פ קובע שעד כאן נמשכת הסוכה, זה דבר פשוט כמו שסכך כשר קובע, (וממתני' דשפודין נמי מוכח דאע"פ שהס"פ בסוף הסוכה מ"מ לא אמרי' שהסוכה נגמרת קודם הס"פ, מיהו התם י"ל דהיינו בצירוף המחיצות וכגון שהמחיצות נמשכות עד סוף הס"פ, משא"כ שהס"פ צריך לחלק באמצע המחיצות), כ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ד, ועוד נראה דכיון דסגי בזה שהס"פ מסמן את סוף הסוכה, אבל בעיקר הענין גם אויר מצטרף, (וע"ע ציורים בזה להלן), לא חשיב חידושא בפסל לענין צירוף, ושייך שפיר להקשות לא יהא אלא אויר.

ועוד כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם סק"ח דכנגד הפתח אפי' אם בתוך המחיצות יש רק אויר פחות מג', מ"מ לא מהני לצרפו לסוכה, כיון שאין דופן כנגדו להפסיק חיבורו לאויר העולם, ושאלתי את אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה א"כ ה"ז סותר למ"ש בס"ב סק"ז דס"פ שהכניס ממנו בתוך הסוכה פחות מג', ובולט לחוץ כנגד הפתח עד משך ד"ט, מ"מ מצטרף, כיון שאין ממנו בפנים אלא פחות מג', וממ"נ אי המחיצות שבצדדין חשובות להפסיק ע"י שהם קובעים את הרה"י של הסוכה, והו"ל כיש דופן גם ברוח רביעית, א"כ גם באויר מפסיקין, (שהרי א"צ דפנות מגיעות לסכך כדי להפסיק), ואם אינם מפסיקים א"כ מי מפסיק את הס"פ ד', לחשבו כפחות מג', הרי אין דופן כנגדו להפסיקו והו"ל ס"פ ד', והשיב שהדבר מיושב בסברא, דכשנגמרה תקרת הסוכה קודם סוף

במג"א תרל"ב סק"ג דאפי' בטי' ומחצה ס"פ ג"ט פוסלה ובדעת החולקים

פז. מג"א סי' תרל"ב סק"ג דאפי' יש בה ט' ומחצה ס"פ ג"ט פוסלה כיון דאי שקלת לי' לפסול ליכא הכשר סוכה, בא"ר חולק ע"ז, (מיהו בדבריו נראה דלא נחית לסברא שכתבנו להלן, אלא סבר בפשוטו דלא מכשרינן בס"ק טפי מג"ט ס"פ ואפי' מפוזרין, ולכך הקשה בפשיטות, אבל ז"א דאפי' מחצה סכך פסול כשרה), וציינו במ"ב, וכן בבכ"ו, ויעוי' בספר מרן זללה"ה או"ח סי' קמ"ד סק"ג ובספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"ג דג"כ ס"ל בסברא להכשיר, והנה יסוד הנדון הוא משום דסתמו הפוסקים דס"פ, פחות מד' ישנים תחתיו, אבל להסוברים דאין ישנים תחתיו פשיטא דפסולה נוכ"כ הרי"ז י"ח א' הובא בשה"ג דאפי' יש בה ששה טפחים אינו משלים היכא דמיעטו בשפודין (ועי' לשון הראב"ד המועתק בהשלמה ט' ב') [[וכמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם דכיון ששטח זה אינו נדון כסוכה לענין ישנים תחתיו, א"א להכשיר הסוכה ע"י, והוכיח כן מדפרכינן י"ט א' מי איכא מידי דהוא עצמו אינו כשר ומ"מ מצטרף, ואם איתא הא איכא ס"פ פחות מד', כשחסר בסוכה פחות מג', וגם בסברא נראה דלא דמי לאויר דמצטרף, דבאויר הא דאין ישנים תחתיו, אינו מפני חשיבותו שקובע מקום לעצמו, אבל ס"פ ג' אם אין ישנים תחתיו, היינו שהמקום חשוב לעצמו, ולא שייך לצרפו לסוכה.

והנה להסוברים דס"פ פחות מד' ישנים תחתיו, חזינן דאף ביותר מג' שפיר נטפל ס"פ לסוכה, והיינו משום דכל פחות מד' ס"פ אינו חשוב לקבוע מקום לעצמו, וע"כ דהא דאינו מצטרף בסוכה קטנה היינו משום דכשעדיין חסר בסוכה סיכוך לשטח של ג"ט אינו מתכשר בס"פ, דבעינן שהסכך כשר יסכך באופן שלא ישאר שטח של ג"ט פנוי,

הדפנות הדבר ניכר שהבית נגמר אלא שהדפנות נמשכות, וזוהי הסברא שלא לצרף מן האויר פחות מג' שאין הפחות מג' שבתוך הדפנות נראה כחלק מן הבית כיון שאין דופן כנגדו לחלקו, אבל כשהס"פ בולט חוץ מן המחיצות ניכר הדבר שהרשות נגמרה בסוף המחיצות, ובליתת התקרה לחודה בלא דפנות אין בה כדי להמשיך את הסוכה, (היכא דלא ממשיך חד דופן, וליכא למידן משום פסל היוצא), - בלשון קצרה להמשיך הסוכה בעינן דפנות וסכך וכשחסר חד מינייהו סגי להפסיק הסוכה.

ואם העמיד קנה או שפור אצל הדפנות מבחוץ, אע"פ שתחת הקנה לא חשיבא סוכה, כיון שהוא חוץ לדפנות, מ"מ מהני לקבוע שיעור לאויר הסוכה, ואם יש בינו לסכך אויר פחות מג' ה"ז מצטרף, ואפי' אם אין הקנה מחובר לדפנות אלא מרוחק מעט ג"כ נראה דמהני להחשיב שהתקרה נמשכת עד הקנה כיון שאין בינו לסכך ג', והו"ל כתקרה הבולטת דחשיב סוכה רק עד המקום שהדפנות נמשכות, וה"ה אם יש סכך אחר סמוך לסוכה, דאע"פ שאין כל האויר שביניהם נעשה סוכה, מ"מ מהני להגביל את שיעור האויר והו"ל אויר פחות מג', ולפ"ז מהנו מחיצות הצדדים לחלק באמצע האויר, אלא דבאופן זה ה"ז כמחלקין באמצע סכך כיון שהאויר נחשב כסתום, ונראה דסברות אלו קובעות גם למ"ד אין לבוד באמצע, לענין אם כנגד הפתח חשיב מן הצד, דאם חשבינן לדפנות הצדדין כמפסיקין אפי' באמצע אויר, יש לחשבו כמן הצד, דהג' מחיצות משוו לרביעית כסתום, והו"ל כצוה"פ דאפי' אם לא מהני בסוכה מדאורייתא, מ"מ חשיב כמן הצד [כ"נ], אבל לפמשנ"ת דלא חשיב כיש דופן ברביעית כלל, ה"נ דינו כלבוד באמצע, ועי' לק' ס"ק כ"ה כ"ו].

לומר שהחשבון הכללי לחודי' קובע, דהא בעיקר שיעור סוכה א"צ אלא ג' ומחצה ס"כ, ומ"מ ס"פ פוסל בג' אף כשיש ד' ס"כ בסוכה, וע"כ דכשהס"פ יש בו ג' במקו"א גרע, וה"נ כיון שהכשר הסוכה בנוי על כל הס"פ, וגם צריכים לצרף חלק ממנו לשיעור סוכה, יש לראות הסוכה כאילו חסר לה הג"ט הללו והו"ל ס"פ בג"ט שאינו משלים, ולפ"ז ע"כ דזע"ז לאו דוקא וכמ"ש המג"א, וממילא גם נבא לומר דכשהג"ט הם בין הדופן (הנצרך להכשר סוכה) לסכך, ג"כ אינו משלים, כיון שהכשר הסוכה נצרך לכל הג"ט, ורק כנגד הפתח נוכל להכשיר מן הסברות דלעיל, מיהו י"ל דבתוך השיעור סכך גרע, ולכאור' מזה מוכח דהחולקים על המג"א ס"ל דגם בכה"ג כשרה, דכיון שאין הסוכה חסרה להשלמתה ג"ט, מתכשרת בכל ס"פ שישנים תחתיו, וצ"ע דלפי סברת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה יותר מסתבר לפסול כה"ג, - ומה שמסייענו לומר דתמונת הסיכוך גורמת, הוא מפני שנראה דאף אם הד' ומשהו סכך כשר הם בצירוף שפוד באמצע, ג"כ כשרה, כגון סוכה ז' ומשהו ונתן אצל דופן אמצעית שפוד חצי טפח ואח"כ עד ד' ומשהו סכך כשר ואח"כ ג' ס"פ, דכיון שאין הסוכה חסרה ג"ט שפיר מתכשרא בס"פ, ואע"פ שבס"ה ס"פ ג"ט משלים הסוכה, וה"נ לחומרא כשעדיין ליכא תמונת סוכה של ד' ומשהו.

ובעיקר הדברים אפשר לדון כמש"כ לעיל סק"י, דאף הסוברים דס"פ פחות מד' ישנים תחתיו, מ"מ מודו שלא יתכן לחשוב שטח שיש בו ג"ט כסוכה ממש, דלא למדנו בסוכה, שיעור ביטול ביותר מלבוד, אלא דלענין ישנים תחתיו, כי היכי דלא חשיב להפסיק הסוכה, ה"נ חשיב כמאן דלית' שלא למנוע השינה תחתיו, אבל כשאנו צריכים להחשיב מקום זה לשיעור הסוכה, ואין אנו יכולים לבטל חשיבותו לגמרי, הו"ל ס"פ, וממילא אינו מצטרף, והיינו טעמא דלא

ואע"ג דבסך הכל אפשר שישאר ג' ומחצה פנוי, היינו דוקא במפוזר אבל כשזה במקום אחד הרי יש כאן מקום שאינו מסוכך, ולא משום חשיבות הס"פ, אלא משום חסרון הסכך במקום זה, תדע שהרי בסוכה שמחצה ס"פ ישנים תחת הס"פ, ומה"ת לומר שכשמיעוטה ס"פ חשוב הס"פ יותר, כגון סוכה פחות מג' כשר ג' ומשהו פסול ד' ומשהו כשר פחות מד' פסול, הרי חציה ס"פ וישנים תחת כולה, וכשר' ומשהו כשר וג' פסול שרובה כשר ודאי לא מסתבר להחשיב הפסול יותר, וכיון דהחסרון הוא בהא דליכא ס"כ, מסתבר לומר דהיכא דמצד הס"כ לא חסר אלא פחות מג' כשרה, [אבל אין הטעם משום דמצרפינן מהס"פ רק פחות מג', דלעולם לא מחלקינן סכך באמצע אפי' פחות מד' או פחות מג' כגון שאין בסוכה עומ"ר כנגד כל הפסול דודאי לא מצרפינן מיני' חצי, אפי' כשהוא פחות מג', אלא הכא מצרפינן כולו להכשר סוכה, דמצד הס"פ לעולם מצטרף פחות מד', והחסרון הוא רק מפני שחסר בס"כ, הלכך בכה"ג יש להכשיר, מיהו אין הסברא הזו מוכרעת, דאכתי אפשר לומר דכל שהס"פ חשוב לעצמו אין הסוכה נכשרת ע"י דאין ס"פ חשוב מכשיר בסוכה, ולדעת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה טעמי' דהמג"א הוא דס"פ פוסל בג' בס"ק כמו ד' בס"ג, וכדמשמע לישני' דאביי, וכיון דמפרש ס"ק כל שאין בה ז' א"כ כל שאין בה ז' ס"פ פוסלה בג' ולא משום דלא מצטרף בג', ולפ"ז באמת מסתבר יותר כהחולקים על המג"א.

בדין סוכה ט' ומחצה, שבאמצע ג"ט ס"פ

ולכאור' נראה דבסוכה ט' ומחצה ג' ורביע מכאן ומכאן סכך כשר, וס"פ ג' באמצע, יש לפסול לכו"ע, דאע"פ שאין חסר כאן לשיעור סוכה אלא חצי טפח, מ"מ כיון שאין כאן תמונת סוכה שחסר לה רק פחות מג"ט, א"כ ע"כ להכניס כל השטח של הס"פ ונמצא שס"פ ג"ט קובע הכשר סוכה, ואין

ועוד נראה דאם טעמייהו דהסוכרים שפחות מד' ישנים תחתיו הוא מפני שנתחדשה הלכה דס"פ פוסל בד' א"כ ע"כ ההלכה נאמרה בס"ג ואין ללמוד מזה לס"ק כלל, דמשמעות ההלכה שס"פ אינו מפסיק הכשר סוכה, ורק אם מסברא אמרו שיעור ד"ט יתכן לומר שלא נאמר בס"ג דוקא.

דעות הראשונים שס"פ פחות מד' ישנים תחתיו יז. **שימתי** רש"י י"ח א', ותו' י"ד ב', והרז"ה, והרא"ש סל"ו וכן דעת הריצ"ג והעיסור דס"פ פחות מד' ישנים תחתיו, והנה מעיקר הדין דפחות מד' אינו פוסל, אין להוכיח שישנים תחתיו, שהרי לרבה פחות מד"א אין ישנים תחתיו, ואפ"ה בד"ט אין ישנים תחתיו כדתנן י"ד א', ואדרבא חזינן באויר דאע"פ שמצטרף אין ישנים תחתיו, אלמא דיותר קרוב לומר שמצטרף, מלומר שישנים תחתיו, וא"כ ס"פ ג' שאינו מצטרף, כ"ש שאין ישנים תחתיו, ונראה מדבריהם שלא כתבו כן כמחדשים, אלא שהי' הדבר פשוט להם בטעמייהו דרבנן דב"ר, שאם אין ישנים תחת ס"פ ג' בדין הוא שיפסול בג', דכיון דחזינן שהוא חשוב לעצמו ואינו נטפל לסוכה, בדין הוא שיפסיק, דמשך ג"ט חשוב מקום לעצמו דחזינן באויר, וכן פשוט בכל דוכתא דג"ט מפסיק, אבל אם ישנים תחתיו עד ד"ט ניחא הטעם דמכשרינן לסוכה כיון שאינו חשוב רשות לעצמו כלל, ולא דמי לרבה שס"ל שנאמרה הלכה שס"פ בד"א, אבל לדידהו שקבעו השיעור מסברא, לא הי' להם לחדש שיעור ד', אלא הו"ל למילף מאויר דכל שיש משך ג"ט שאינה סוכה, ה"ז מפסיק, [והא דאויר פחות מג' אינו מפסיק אע"פ שאין ישנים תחתיו, היינו משום דהא דאין ישנים תחתיו אינו מפני חשיבותו שקובע מקום לעצמו, אלא דכשיושב תחתיו אינו דר בבית כלל, וזה חסר בשיבת סוכה], וע"כ דבין לרבנן דבי רב ובין לרבה פשיטא להו מסברא שס"פ פחות משיעור ד' אינו חשוב, כיון

מצטרף בס"ק, והיינו טעמא דלא מפרשינן הכי ההוא דפסל היוצא כיון שאינו נדון כסוכה, וכמש"כ שם, ולפ"ז בנד"ד שוה דעת המתירים לשיטת הראב"ד, דכי היכי דלדידי' כיון שאין ישנים תחתיו אינו יכול להצטרף לסוכה, אע"פ שא"צ ממנו שיעור פסול, ה"נ לדידהו אינו מצטרף כיון שאינו נדון כסוכה ממש אלא כלית' לגבי הסוכה.

מש"כ המג"א לדקדק מרש"י

מה שדקדק המג"א מלשון רש"י אפשר דהיינו מדפרש"י י"ז ב' הטעם דכיון דנפק מתורת לבוד חשיב לבצורי לשיעורי' דסוכה, וכ"כ י"ח א' דכיון דאיכא ג' טפחים בהדדי דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באפי נפשייהו ולא מצטרפין בהדה כו', מדתלה רש"י הטעם בחשיבות הס"פ ולא קאמר דכיון דחסר לסוכה ג"ט אין ס"פ משלימה, ש"מ דחשיבות הס"פ גורמת שלא ליחשב כסוכה להשלים השיעור, [ולשון סוכה קטנה אפשר שזה כולל כל שאין לסוכה שיעור מלבד הפסולים, שהרי סוכה גדולה מתפרש כן כדתנן י"ז א' סוכה גדולה שהקיפיה כו' דמתפרש שיש לה הכשר מלבד מה שהקיפיה, וכן ג' א' סוכה גדולה מתפרש שיש לה הכשר גמור, וא"כ סוכה קטנה מתפרש כל שאין לה הכשר לבד, ולפ"ז יש לדייק מדקאמר אביי י"ח א' דדוקא בסוכה גדולה מהני מיעוט בשפודין, אלמא כל שאינה גדולה פסולה, מיהו אין להכריח מזה], - ולמש"כ אאמור' (שליט"א) זללה"ה דלהראב"ד ודאי פסול, א"כ ע"כ הר"ן והמאירי שהזכירו שתי הדעות ולא הכריעו, דה"נ לא נחתי לנדון זה, ואדרבא בסתמא יש להשוות כולהו לפסולא מדלא פירשו חילוק זה, ומדברי המאירי משמע דכונתו כשנוכל להכשיר הסוכה מכח הלבוד של האויר לחוד עד הס"פ, וזהו שכתב כשתדינהו בלבוד כשר, [וזה כנודן שכ' אאמור' (שליט"א) זללה"ה בסק"ד דין ה' וכתב בזה דאף להמג"א כשרה].

דלית' שיעור מקום (כדאמר י"ד א'), ורבנן דבי רב ס"ל שלא נתחדשה הלכה בשיעור ס"פ, הלכך כל שאין ישנים תחתיו מפסיק, ולרבה נתחדשה הלכה דשיעורו בד"א לענין לפסול, וגם לדיד' פשוט מסברא דכיון דלית' שיעור מקום אינו חשוב, (ואם נימא דנתחדשה הלכה שס"פ בד"ט י"ל שהבינו כן מן ההלכה, אבל אין נראה כן בפשיטות הגמ').

ולפ"ז בדין הוא שנדון ס"פ ואויר לענין הפסק, קובע גם לענין לישן תחתיו, שהרי אין לנו מקור לנדון דישנים תחתיו אלא הא גופא דאינו מפסיק, דאי משכח"ל גונא שאין ישנים תחתיו ומ"מ אינו מפסיק, תו לית לן לחדש דבס"פ לחוד' כל שאינו מפסיק ישנים תחתיו.

ואפשר דטעמייהו משום דאשכחן בגמ' דנדון דישנים תחתיו אינו תלוי בדין הפסק וצירוף, כדחזינן מאויר פחות מג', א"כ אין לחדש פסול בס"פ לענין ישנים תחתיו כ"ז שהסוכה כשרה, [ולרבה מפורש במתני' י"ד א' דבד"ט אין ישנים תחתיו] שהרי אין לנו מקור לענין שאין ישנים תחתיו בס"פ כלל, דרך מצאנו שהוא קל מאויר וישנים תחתיו, ויש לנו לומר שלעולם כשר עד שיפרש לך השיעור הפוסל בס"פ לענין שאין ישנים תחתיו, ולפ"ז יתכן לחלק ולומר דאף באופן שאינו מפסיק מ"מ אין ישנים על שטח שהוא ד"ט שלא בהכשר סוכה, דלענין זה לא מהני אויר להקל, מיהו גם לפ"ז ל"מ כן כיון דע"כ שיעור ישנים תחתיו למדנו משיעור הפסק, ומנ"ל לחלק מדנפשינן, ולהכשיר ס"פ עד ד"ט לישן תחתיו, ועי' לק' ס"ט י"ט.

בדעת הראשונים שחולקים דאין לישן תחת ס"פ עד ד'

ברם פשטות הדברים מיושב יותר כשיטת הראב"ד, וכ"ד הרא"ה והריטב"א והריא"ז, [והר"ן והמאירי הביאו ב' הדעות ולא הכריעו], דאם גם לרבה ישנים תחתיו

בפחות מד', א"כ הו"ל לרבנן דבי רב לפרושי טעמייהו משום דבד"ט הוי מקום חשוב שאין ישנים תחתיו, [ואם לרבה שיעורו בג' אין להמציא כלל דלדידהו שיעורו בד'], ועוד דמאי קא"ל טעמא דידכו משום הפלגה, הא טעמייהו משום דבד' הו"ל סוכה חשובה דהיינו שיעור מקום בס"פ, וכיון דהס"פ אינו חשוב אינו מפסיק, מיהו אם נימא דבכה"ג אין ישנים תחתיו נוחא, ועוד דסתמא דמילתא יש לדמות ישנים תחתיו לנדון דצירוף, דהא דפשיטא לן ששיעור ג"ט אינו מצטרף, ע"כ היינו מסברא דשטח של ג"ט אינו נחשב כסוכה, ולא מצינו מקור לחדש שישנים תחת מקום שאינו נדון כסוכה, ועוד דכשהשיעור ג' שפיר סתמו הדבר בגמ' דממילא מובן, אבל שיעור ד' לא הוה סתמי מלפרש עכ"פ אליבא דרבה, ועוד דפשטא דשמעתין דפסל היוצא שאין נדון כסוכה רק פחות מג' וכמו שדקדק הראב"ד, ועוד דברייטא דפסל היוצא עדיף לפרושי בשיעור חשוב, ולא בפחות מג', שאין להתייחס אל הפסל בשיעור זה, (מיהו לקושטא דמילתא כיון שהכשר כל הסוכה תלוי בזה ל"ק כ"כ), ואם איתא דאף ביותר מג' נדון כסוכה, טפי הו"ל לפרושי ברייתא דהאי פסל נדון כסוכה וישנים תחתיו, (דממתני' דשפודין לא שמעינן לה), שהרי ע"כ הדינים ידועים לבעל הגמ', והנדון הוא רק מה לפרש בברייטא, (ועי' לעיל ס"ק ט"ו).

מיהו קשה לשיטת הראב"ד מאי מייתי אביי דבסוכה קטנה שוו שיעורייהו מהא דס"פ פוסל בה בג"ט, הרי אף בס"ג אין ישנים תחתיו בג"ט, וא"כ מה"ט אינו מצטרף בסוכה קטנה, ולא משום דשוו שיעורייהו, ומה שייך ללמוד מזה דבס"ק שוין, הרי זה הדין בעצמו הוא גם בס"ג, (ואינו מחודש של ס"ק), ומ"מ לא שוו שיעורייהו לענין הפסק, ואפשר דסבר אביי דעיקר הטעם משום דשוו שיעורייהו, דהא חזינן דאויר אין ישנים תחתיו ומ"מ מצטרף, וכיון דלשיעור סוכה סגי בג'

להר"י מיג"ש אלא שחסר שם הכותב עיי"ש, וא"כ יש לנקוט בדעת הרמב"ם כריצ"ג, וכ"נ מדהזכיר אין ישנים תחתיו רק בנסר ד', ואפי' מתפרש מן הצד וכמ"ש במ"מ, מ"מ הרי לא הזכיר בשום מקום דין דאין ישנים תחתיו אלא בדו"ע], ולפ"ז שפיר סתם בשו"ע לקולא דלפי כללי הפסק יש לנקוט כותיהו, דמלבד רש"י ותו' והרז"ה והרא"ש והטור ורי"ו והריצ"ג והעיטור וההשלמה, שכתבו כן בפירוש, (וכ"כ הריא"ז בשם הרי"ד) הרי יש ללמוד כן סתמות פרו"ח והרי"ף והרמב"ם, ומ"מ ראוי להחמיר כיון שאין לזה מקור מבואר, וסתמות הדברים מיושב טפי כשיטת הראב"ד והרא"ה והריטב"א והריא"ז, וכן הר"ן לא הכריע בדבר, וכ"כ במ"ב סי' תרל"ב סק"ג שיש להחמיר לכתחלה, וכ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ט עיי"ש.

לדעת הראב"ד ס"פ ואויר מצטרפין לג'

יח. נראה דלדעת הראב"ד ס"פ ואויר מצטרפין לג"ט, ואין ישנים תחתיו, דהא דבג"ט אין ישנים תחתיו אינו מפני חשיבות הס"פ, אלא מפני השטח דנפיק מתורת לבוד, ואינו בטל להיות כסוכה ממש, וכיון שיש שטח של ג"ט בלא סכך כשר אין ישנים תחתיו, וכן בדין דכיון דשוו שיעוריהו מצטרפין וכדאמר רבה, וכ"מ מהא דבס"ק אין מצטרפין, ולהראב"ד דין ישנים תחתיו שוה לדין צירוף, ואין להקשות מהא דאמר אביי י"ח א' אויר שלשה בס"ג ומיעוט בין בשפודין בין בקנים הוי מיעוט, דמשמע שמועיל מיעוט השפודין כמיעוט דקנים, ואם אין ישנים תחתיו א"כ לא דמי, דכיון דאויר פחות מג' ג"כ אין ישנים תחתיו, א"כ אין הנדון אלא מה מהני לשווייה אויר פחות מג'.

ולפ"ז נראה דבסוכה ט' ויש בה ו"ט סכך כשר ואח"כ ג"ט בין הסכך לדופן ומיעוט בשפודין פסולה, אפי' אם סגי בשפודין או באויר לחוד להשלים שיעור

ומחצה סכך כשר, ע"כ דהטעם שאינו מצטרף כשהוא במקו"א משום דפוסל בג"ט כמו אויר, ואהדר לי' רבה דאינו נחשב כסוכה בג"ט במקו"א, ואע"פ שיש ס"כ כשיעור, מ"מ מקום זה אינו סוכה, ואמנם למדנו מפירוקי' דרבה דטעמא דג"ט משום דחשוב לעצמו, והטעם שוה לצירוף ואין ישנים תחתיו, ואויר שאני, דהא דבפחות מג' אין ישנים תחתיו לאו משום חשיבותי' הוא, [ואם נימא דבס"ג אין מצטרפין לענין שאין ישנים תחתיו, ובס"ק מצטרפין, נחא בפשיטות וכמש"כ לעיל ס"ק י"א לפרש קו' דאביי מהא דמצטרפין, אבל אין נראה כן וכמש"כ לק' ס"ק י"ח].

בדעת הרי"ף ועוד ראשונים בהנ"ל, ולענין הלכה

מהא דהשמיט הרי"ף דינא דאויר שאין ישנים תחתיו, מוכח דגריס כגרסת תו' דס"פ אין ישנים תחתיו, ובדרך כלל ראוי להשוות שיטתו עם פרו"ח שפי' דה"ק וזה ס"פ פעמים שהוא מצטרף לסכך נוסף ואין ישנים תחתיו, ור"ל דליכא לאקשווי לא יהא אלא אויר, משום דס"פ גרע שיכול להצטרף להשלים לשיעור שאין ישנים תחתיו, וה"נ הו"א שהוא חשוב לעצמו ואינו מצטרף, ולפ"ז אין שום חידוש דין בהאי מימרא, והנראה מפר"ח דס"פ פחות מד' ישנים תחתיו, שכ' דמצטרף לד"א מן הצד דאז אין ישנים תחתיו כדתנן נתן עלי' נסר כו', ומשמע דפשיטא לי' דפחות מד' ישנים תחתיו, [וכ"מ בדבריו י"ז ב', דאף בס"ג אינו פוסל אלא בד', אלא דהרי"ף לא ס"ל כותי' בהא], וצ"ע בפירושו ולע"כ, ולפ"ז יש לפרש כן גם דעת הרי"ף, וביותר מוכח כן מדלא הוזכר ברי"ף נדון דאין ישנים תחתיו באויר, וא"כ לא מצינו מושג של אין ישנים תחתיו כשאינו פוסל, ואין להמציא פסול בפחות מד', אע"פ שבסברא נראה ללמוד כן מהא דלא מצטרף בס"ק, מ"מ סתמותן של ראשונים נראה דישנים תחתיו, וכן הבין הריצ"ג, [ותשו' שבתמים דעים כנראה אינה

סוכה, כגון שנתן שפורין טפח אצל הסכך דהשתא איכא ז' בלא האויר או שנתן שפורין ב"ט אצל הדופן, [עכ"פ בגוונא דליכא למימר דו"ע], דמ"מ כיון שע"כ כל שטח זה הוא מכלל הסוכה, וא"כ אין ישנים תחתיו, ה"נ דאינו משלים לשיעור סוכה, וכ"ה בהדיא בריא"ז [הובא בש"ג] דאויר שלשה שמייעטו בשפורין אפי' יש בכשר ו' טפחים פסולה, וכשמיעטו מן הצד היינו ממש כה"ג שכתבנו, וזהו מה שבא להשמיענו במ"ש אפי' ו"ט דאע"פ שא"צ לשנים בשביל להשלים, וכל חד מינייהו פחות מג', אפי' פסולה, ואפשר דדייק לה מדברי אביי דקאמר בס"ק דלא הוי מיעוט, ואם ס"ק מתפרש כל שאין בה זע"ז ס"כ, א"כ מבואר דאפי' איכא ו' פסולה, וכן כתבנו לעיל ס"ק י"א, מיהו עמש"כ בזה לק' סק"כ, אבל א"צ לזה דלדעת הראב"ד אם ס"פ ואויר מצטרפין ה"נ דמצטרפין בכה"ג, וכיון שאין ישנים תחתיו אינו משלים.

ברם יש להסתפק בכה"ג כנגד הפתח, דאפשר לחשוב את הס"פ או את האויר כחוץ לסוכה ממש, והנה היכא דהס"פ סמוך לסכך ואח"כ אויר מסתברא דאפשר לחשוב את הסוכה כנגמרת קודם האויר, ואף כשיש בסוף דופן כיון שאינו נצרך להכשר סוכה אינו מחייב להכניס כל השטח בכלל הסוכה, ואע"פ שלקולא היינו יכולים לצרף האויר באופן שאין ג', מ"מ אפשר גם שלא לצרפו, דה"נ לענין דין צילתה מרובה מסתבר דאפשר לשער הסוכה עד סוף הסכך, ואין החמה שנכנסת מאויר זה פוסלת, אבל היכא דהאויר סמוך לסכך צ"ע אם אפשר לצרף את האויר לסוכה ולומר שהסוכה נגמרת בהתחלת הס"פ, דמנ"ל להחליט שאויר זה הוא חלק מהסוכה הכשרה, ויש להסתפק כן גם כשהס"פ נמשך הרבה, דכל אויר שבין ס"פ לכשר א"א לצרפו לכשר דוקא, ולפ"ז אף כשא"צ להכשר סוכה ג"כ פסול.

והנה יסוד השאלה בזה הוא, דמה מהני רצונו להמשיך הסוכה רק עד כאן, ולייחס הסתימה רק לסכך כשר, הרי במציאות מקום זה נסתם גם ע"י הפסול, ואיך אפשר לומר שהיושב שם כיושב בסוכה ולא בבית, והרי לכאור' בשמיני יכול לישב שם ולומר שהוא בבית, וליכא בל תוסיף, ואמנם מצינו דסוכה ז' ס"כ ואח"כ י' ס"פ כנגד הפתח כשרה, ולא אמרי' דסוכה זו רובה מסוכת בס"פ, אלמא דסגי בזה שדעתו לקבוע סוכתו עד סוף הס"כ, אבל אין מזה ראי' דודאי הס"כ אינו מתבטל ממקומו, אבל אויר שהוא צריך לעומד כדי לסתמו, אין לייחסו לעומד הכשר יותר מלפסול, מיהו אם הס"פ הוא חוץ למחיצות הצדדין אע"פ שהוא המועיל להגביל את האויר כדי שיסתם וכדלעיל ס"ק ט"ו, מ"מ מהנו מחיצות הצדדין לחלקו ולייחס הסתימה רק לכשר, אבל אכתי במחשבה לחדוד בלא מחיצות מנלן, [מיהו היכא שהס"פ מועט ואין בו עומ"ר על האויר, אע"פ שמהני להגביל את האויר דלהוי כפחות מג' וכסתום, מ"מ ע"כ הסתימה מתייחסת לס"כ דמצד הס"פ הי' נחשב כפרוץ].

האם אפשר לחלק סוכה במחשבה בעלמא

ובאמת הגרע"א ז"ל רצה לחדש שאפי' באמצע ס"פ אפשר לחלק במחשבה, ולומר דעד כאן היא סוכה ואין בתוכה אלא פחות מג"ט, ומכאן ואילך חוץ לסוכה ואינו פוסל, אלא שכבר הוכיח מרן זללה"ה מסוגיין י"ח א' דפרכינן למ"ד בד"ט מברייטא דאם יש בין נסר לנסר ולא מפרשינן דמתכשרא ע"י ד' ומשהו פסל בצירוף פחות מג' מהנסר, ועוד הוכיח אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ה בראיות חזקות דליכא למימר הכי, אלא שבכה"ג דאויר מודה לסברת הגרע"א ז"ל דאפשר לומר שהסוכה נמשכת עד הס"פ, ומכאן ואילך הוי חוץ לסוכה או דו"ע, דרק באמצע הס"פ א"א לחלק, אבל בס"פ ואויר שהם חלוקים מזה, כדאמרי' שאין מצטרפין,

שיכול להחליט בס"כ שהעומ"ר נמשך לכוון שהוא רוצה, ה"נ יכול להחליט בס"פ, וא"כ בכה"ג אם אח"כ ממשיך ס"כ אחר הב' טפחים שפיר מצטרפין לס"כ, כיון שלפי צרכו אין הס"פ נמשך לסתום כאן, דכי היכי דדיינינן לפי רצונו להחמיר שהס"פ כגודר לפנים ממנו, ה"נ ע"כ לדון על שני הטפחים להקל, שהרי אינו יכול לגדור את הכל כאחת כיון שפרוץ מרובה עליו.

ומעמא דמילתא נראה דכיון דעומ"ר אינו מציאות שהפרוץ בטל, אלא קולא שנתחדשה מהלל"מ שאפשר לראות הפרוץ המועט כליתי, אין זה מחייב במוחלט שלעולם בטל אלא דלקולא, אם רוצה לבטל הפרוץ יכול להתייחס לזה כמאן דליתי, אבל אם הוא רוצה להחשיב הפרוץ, אין סברת עומ"ר מחייבת לדונו כסתום, ומה"ט לא דיינינן עומ"ר להחמיר, וכמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"ב ס"ק י"א דסוכה העשוי' כזה (ציור כא) אם יש אצל דופן האמצעי זע"ז פשוט שאין העומ"ר מחלקה עיי"ש, וכיון שעומ"ר הוא רק אפשרות לדון כן, ממילא מובן שדעתו קובעת, לפי הצורה שרוצה לדון כן.

ונראה דזו כונת תו' י"ז א' שכ' דלא אמרי' לבוד להחמיר, ולכאור' קשה דבהדיא אמרי' עירובין ט' ב' לבוד להחמיר, והרשב"א עירובין ט"ז ב' חזר בו מכח גמרא זו עיי"ש, ונראה דלא דמי דלבוד דדפנות זה מציאות, שאין לנו ענין שיהא הדופן סתום כולו, הלכך כשפרוץ פחות מג' הו"ל ממש כסתום, ולא דמקילינן לחשבו כסתום, אלא שזוהי הסתימה הנצרכת ולא יותר, הלכך לא שייך שלא לדונו לחומרא, אבל לבוד בסכך הוא מענין עומ"ר בדפנות, שהרי הפרוץ נשאר פרוץ, תדע שהרי אין ישנים תחתיו, ובלא"ה נמי הרי לא מהני לבוד בסכך, אלא דאחר שהעומ"ר מסכך, אין פרצה פחות מג' פוסלת, וכיון שזה מדין עומ"ר דיינינן ל' רק לקולא, והיינו כמשנ"ת שאפשר גם שלא לדון עומ"ר כלל.

ה"נ דמצינן לחלק ולומר שהסוכה נמשכת רק עד כאן, וא"כ מבואר דפשיטא להו ספיקתנו להכשיר, וצ"ב מאי מהני דעתו לקבוע המציאות, בזמן שאין שום הוכחה מתמונת הסכך והמחיצות.

ונראה להוכיח דמחשבה לחוד קובעת, ונפרש תחלה במחיצות דעלמא, כגון דופן ד' ומשני צדדי פרוץ ג', הרי אין מוחלט לאיזה צד הדופן סותמת, ואזלינן לפי רצונו, דאי בעי להקיף צד זה הרי הוא דן בעומ"ר לכוון זה, וכן איפכא, ואע"פ שאינו יכול לדון בשניהם כאחת דאז הו"ל פרום"ר, ולא עוד אלא אפי' כשהמחיצה מוכחת יותר להאי גיסא כגון פרוץ ג' עומד א' פרוץ א' עומד ד' פרוץ ב', שהעומד ד' נראה יותר כגודר את הב' ואת הא', ולא כמצטרף לגדור את הפרצת ג', ומ"מ אי בעי לדון בעומ"ר עד סוף הד' נכשר הכל, והב' דינו כפרוץ, וכן דעת ריב"א בתו' עירובין י' ב' דשטח שחוץ למקום שבדעתו להקיף, לא אמרי' דאתי אורא ומבטל, כיון שאין בדעתו לגדור, ואע"פ שמתמונת המחיצה אין ניכר הברל.

וה"נ בסכך כשר כשפרוץ פחות מג' ואח"כ ס"כ טפח ואח"כ פרוץ טפח וס"כ ד' ופרוץ ב' טפחים דיינינן שיעור סוכה עד האויר האחרון של ב"ט, אע"פ שבס"ה הפרומ"ר, וא"א לדון להכשיר כולה, מ"מ יכול להמשיך הסוכה כפי רצונו וזהו מה שקובע, אע"פ שהסכך ד' נראה יותר כגודר את הב' שסמוך לו, מ"מ יכול לקבוע בדעתו שרוצה להמשיך הסוכה רק עד כאן, והו"ל עומ"ר לפרצת ג' וכשרה.

והג"ע עצמך בס"פ כה"ג, אילו הי' הס"פ בצורה זו באופן שהוא נצרך לו (לאיזה ענין) לסתום הפרצות שלפנים ממנו, כגון פרוץ פחות מג' ס"פ טפח פרוץ טפח ס"פ ד"ט ופרוץ ב"ט, שאם נחשוב את הס"פ כסתום גם את הב"ט הו"ל אידך פרום"ר, ולכאור' כמו

ודאתאן עלה ניהא נמי בספיקתנו דדיינינן עומ"ר מכח הסכך כשר על האויר ואין הס"פ פוסל, והיינו משום דאפשר שלא לדון עומ"ר מכח הס"פ, ובפרט בכה"ג שהסוכה כבר הוכשרה בלא הס"פ [דמה שהס"פ מגביל את שטח האויר לא חשיב שהוא נצרך להכשר סוכה, שהרי כשהס"פ חוץ למחיצות הוא ג"כ מגביל, וכן כשאין בס"פ לעשות עומ"ר דבזה ודאי הסתימה מתייחסת לכשר ומ"מ מהנו להגביל את האויר, וש"מ דלא צריכין לכה הס"פ בשביל ההכשר], דודאי לא דיינינן עומ"ר מכח הס"פ לפסול את הסוכה, ואפשר לומר מאידך גיסא דכמו שס"פ שאצל הסכך ואח"כ אויר פחות מג' אמרי' דהסוכה נגמרת בסוף הס"פ ואינה נמשכת לסתום את האויר, ה"ג מן הס"פ לאידך גיסא דאמרי' שתקרת הס"פ נגמרת במקומה ואינה משמשת בעומ"ר, והכא עדיף כיון שאפשר לראות את הס"פ כחוץ לסוכה, וא"כ הסברא הזו מחייבת שלא לדון בעומ"ר, (ועדיף מהציורים שכתבנו לעיל כשרוצה להשתמש בס"פ לעשות עומ"ר לשטח שלפנים ממנו, דהכא מוציאו לגמרי מן הסוכה), ועי' להלן סק"כ איך הדין כשזה בין הדופן הנצרך להכשר סוכה.

ולפ"ז נראה שאם יהא אויר מועט ביניהם, כגון שאינו מחזיק רוב ראשו וכדעת הריטב"א והר"ן דבכה"ג ישנים תחתיו, באמת אינו מצטרף להשלים הסוכה, דכיון שסתימת אויר זה אינה הלכה אלא מציאות, בזה לא מהני למימר דדיינינן רק מהכשר ולא מהפסול, דע"כ אויר זה כסתום משניהם, וא"א לצרפו לכשר לחוד, (ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"ו בהוספה), [ויש לעי' אם הס"פ חוץ למחיצות בכה"ג, ויתכן דכשר כיון שהמחיצות מגבילות, ומ"מ צ"ע].

ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה אמר לי דזהו מה שאמרו דס"פ ואויר אין מצטרפין, דהיינו שאפשר לדון את הס"פ

במקומו לחוד, ולא דיינינן ל"י ככח שרוצה לבטל שם סוכה דנימא שהאויר מתבטל גם לס"פ, וכיון שאמרו שס"פ אינו כבא לסתום את האויר שאצלו, א"כ גם בנד"ד מצטרף האויר לסוכה, [מיהו לכא' ה' נראה דשיעור ד' דס"פ פוסל היינו משום דסוכה המסוככת בס"פ חשובה להפסיק, ולענין זה לא מהני אויר, כיון דמ"מ אין כאן סוכה חשובה מס"פ, בפרט כשהאויר בין הס"פ לס"כ], ונראה ביאור הדברים דס"פ אינו כח חיובי כמו סכך כשר, כיון שבלא מצות סוכה אין משמעות באיזה סכך התקרה מסוככת, וא"כ אין הס"פ כנוגד את הס"כ, אלא שהס"כ כשר למצותו והס"פ אינו כשר [וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בעירובין ס"ק] וכיון שאינו אלא בשלילה דלית' סכך כשר, לא מצרפינן ל"י אויר, וגם שאין ציוף האויר לסוכה סתירה לס"פ, כיון שאינו עומד לסוכה, ונפ"מ בביאור זה להבנת הנדונים דלהלן סק"כ, [ועוד אמר בזה דלא מסתבר שאחר שהסוכה כשרה, תפסל ע"י שהוסיף ס"פ חוצה לה, וכיון שהס"פ ואויר הוו תרי מילי שפיר יכול לקבוע שסוכתו נמשכת עד תחלת האויר או סופו, ואין המשך הדפנות מחייבו להתיחס לזה כהמשך הסוכה, וכנראה כונתו בזה כמש"כ לעיל, אלא שזו תוספת בסברא שאין לבוד להחמיר, דאחר שהסוכה הוכשרה ודאי שאין לפסלה ע"י לבוד, ואמנם כל מש"כ לעיל הוא ממה ששמעתי דברים אלו, וטרחתי לירד לעומקם].

ולפ"ז יש הבנה לטעמי' דהגרע"א ז"ל, שסבר דס"פ אינו מסייע אפי' את הס"פ שאצלו, דכיון שס"פ אינו נדון כמציאות חיובית, אין קשר בין סכך לסכך, (אפי' כשהכל מנסר אחד כן פשוט, ומוכח ממ"ש בשם מהרש"א), וכל אחד נדון במקומו ותו לא.

ונראה דלדעת הראב"ד לא מתכשר בכה"ג אא"כ באמת נדון את הס"פ או את האויר כחוץ לסוכה, דאע"פ שיש עדיפות

להכשיר שטח כזה למהוי כסוכה, וא"כ ה"ה כשאור סמוך לו, [ומה שסתמו הפוסקים הוא משום דאור בלא"ה אין ישנים תחתיו, ולא אמרו אלא דלא חשיב כס"פ אבל לכה"פ הס"פ בכה"ג דמי לאור פחות מג' שמצטרף ואין ישנים תחתיו, וה"נ אינו פוסל ואין ישנים תחתיו], ועי' לעיל ס"ק י"ז.

מיהו היכא דליכא ד', אע"פ שהאור שאין ישנים תחתיו מפסיק בין הס"כ לס"פ, כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דמסתברא לקולא, וכ"נ דלשיטת הראב"ד בכה"ג פחות מג', ודאי יש להכשיר, שהרי הס"פ מצטרף להשלים שיעור סוכה, ולא מצינו ס"פ שאין ישנים תחתיו ומשלים, וה"נ להסוברים בד' אין האור מפסיק אע"פ שאין ישנים תחתיו.

ולכאוי נראה דאור מועט שישנים תחתיו, כגון שאין בו רוב ראשו להר"ן או שאינו חולק כל הסכך, כשהוא באמצע ס"פ נדון כס"פ, אפי' לפסול את הסוכה, דכיון דהאי אור אינו חשוב אור, ה"ז כנקבים בס"פ דודאי מצטרפין, וכ"מ בראשונים ז"ל ט' ב' דאם תחת האילן יש ד"ט פסולה אע"פ שבסתמא יש נקבים באילן, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק ו' ד"ה ויש עוד, דלכאוי ל"מ כן, מיהו יש אופנים שס"פ ואור מצטרפין לפסול אף באור חשוב שאינו מתבטל לסכך וכמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ח, וכיון שכן אין הכרח מסברא לדברי מרן זללה"ה, דבמקום שמסתבר שאין ישנים תחתיו גם יפסול, וכ"ה פשטות הפוסקים שדין ס"פ שוה לענין הפסק וישנים תחתיו, וכ"מ במ"ב ס"ק י"ז, מיהו לדעת הראב"ד מצטרפין אפי' לג' וכמש"כ ס"ק י"ח, והרי ראוי להחמיר כוותי'.

בדינים שבספר אאמו"ר זללה"ה

כ. סוכה העשוי' כזה (ציור כב) כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ד דין ה' דכשרה כולה אף תחת הס"פ (ועיי"ש סק"ו),

לסכך או האור הסמוך לס"כ דחשבנוהו כסוכה ממש, מ"מ כל שבתוך הסוכה יש שטח של ג"ט שאין בו ס"כ אינו נדון כסוכה, וכיון שאין ישנים תחתיו אינו משלים, הלכך בין הדופן הנצרך להכשר סוכה לא מהני להכשיר כה"ג, דלהראב"ד לאו משום צירופין אתינן עלה, אלא כל ג"ט שאין בהם ס"כ אינה סוכה, ועי' להלן סק"כ.

כמה חילוקים בס"פ אימת ישנים תחתיו ואימת לא

יג. כתב מרן זללה"ה באו"ח סי' קמ"ד סק"ד דאף למאי דקיי"ל דאור וס"פ אין מצטרפין לענין לפסול הסוכה, וס"פ פחות מד' ישנים תחתיו, מ"מ אין ישנים תחתיו כשיש בס"ה ד"ט שאינה סוכה, ואמנם בסברא הדבר מיושב דלא מסתבר ששטח גדול כ"כ יתבטל לסוכה, אבל קשה אם איתא דדין ישנים תחתיו אינו תלוי בדין הפסק, א"כ מנ"ל דפחות מד' ישנים תחתיו, הרי אין מקור לד"ז אלא מכח הא דחזינן שאינו פוסל אלמא פחות מד' לא חשיב, אבל אם גם כשאין ישנים תחתיו אינו מפסיק, א"כ י"ל דה"ה בכל ס"פ פחות מד', וכן פשטות הפוסקים כשדנו על ב"ט ס"פ ואור פחות מג' וב"ט ס"פ שלא הזכירו דלענין ישנים תחתיו מיהא פסול, [וכ"מ במ"ב סי' תרל"ב ס"ק י"ז], אמנם אין זו ראי' כיון שכל הנדון שם אי מצטרף טפי מאור הסמוך, אבל מה שפסול באור הסמוך פשיטא דה"ה באור באמצע, מ"מ הו"ל לפרושי, (מדברי הבה"ל ס"ג ד"ה הלכך בשם ריב"ב אין ראי', שהרי זהו ממש נדון דלבד להחמיר שכ' במ"ב סק"כ, מיהו לפו"ר צ"ע מה בא להשימעני, אם לאו דכונתו לומר שישנים תחתיו כמו במיעוט בקנים ול"מ כן), ואפשר דמרבה דייק לה דכיון דלדידי' חשיבות ס"פ הוא בד"א, ומ"מ אין ישנים תחתיו בד"ט, ולכאוי מנ"ל לחדש עוד שיעור בחשיבות הס"פ, ולכן מסתבר טפי לומר דטעמא דאין ישנים בד"ט, הוא מפני שאין

ולעיל ס"ק י"ח כתבנו לדעת הראב"ד אין להכשיר הסוכה אא"כ נחליט את הס"פ כחוץ לסוכה, אבל אם הוא בתוך הסוכה, כיון שיש שטח של ג"ט שאין בו ס"כ, אינו נדון כסוכה ואינו מצטרף, והא דהכשיר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה לדעת המג"א היינו משום דמפרש טעמי' דהמג"א דס"פ פוסל בג' בס"ק, כמו שפוסל בד' בס"ג, וכיון שמפרש ס"ק כל שחסר בה לשיעור ז' על ז', לכך פוסל בג"ט ס"פ, וכיון שכן בס"פ ואויר שאינם מצטרפים, תו ליכא פסולא, כיון שכל אחד פחות מן השיעור הפוסל בס"ק, וא"כ שפיר מצטרפין כל חד לחודי' ונדון כסוכה, [וכיון שכן אפי' אם הס"פ בסוף יותר מג' כשר, כיון שהוא מצטרף לאחר שהסוכה הוכשרה ע"י האויר ודינו כס"פ בס"ג].

ברם לפי' מה שצדדנו לעיל סק"י ט"ז דגם טעמי' דהמג"א הוא מעין טעמי' דהראב"ד, דלעולם אין שטח של ג"ט בלא ס"כ נדון כסוכה ממש, דכיון דנפיק לי' מתורת לבוד הרי הוא חשוב לעצמו, ולענין זה מצטרפין ס"פ ואויר כיון שחסרון הס"כ גורם וכמש"כ לדעת הראב"ד, ה"נ אם נבא לדון כל השטח בפנים הסוכה שוב אינו נדון כסוכה ממש, ואינו משלים כלל, דהא דישנים תחתיו כשאינו נצרך להשלים, היינו מפני שאנו מתייחסים אליו כמאן דלית', דכמו שאינו חוצץ לפסול אינו חשוב לבטל מכאן שם סוכה, אבל אם ע"כ צריך לצרף מאותו שטח כדי להשלים משך הסוכה, א"א לחשבו כס"כ, [מיהו מהא דלא כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה להחמיר, משמע דס"ל שגם לדעת הראב"ד כשר בכה"ג, ואם להראב"ד כשר ה"ה לפי דברנו במג"א, אלא שבריא"ז מוכח דפסולה (ואיהו כהראב"ד ס"ל) וכמש"כ ס"ק י"ח].

ולכאוי' הי' נראה להוכיח כן ממימרא דאביי י"ח א' דכיון דלהמג"א ס"ק היינו אפי' יש בה ו"ט, א"כ כשממעט בשפור

באמצע הג"ט, הרי עד השפור כשרה לדעת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה, ומכאן ואילך נמי וכמשנ"ת, וכבר כתבנו כן לעיל ס"ק י"א, [וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דמכאן מוכח דלדעת המג"א ס"פ ואויר מצטרפין לפסול אפי' ביש בה ו"ט, ומ"מ כשאפשר להכשירה ע"י הס"פ או האויר לחוד כתב דכולה כשרה אף להמג"א], ואמר לי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דמדברי הגמ' אין רא' לכה"ג שאפשר להכשיר הסוכה ע"י הס"פ או האויר לחודיהו, שהרי אם באמת נחשוב את הס"פ שבסוף כחוץ לסוכה ודאי שאין זה שייך לנדון שבגמ', שהרי בנד"ד אין כלל אויר ג' בסוכה, ולא בכהי קיימינן, וכיון שכן אף אם יש סברא להכשיר גם את הס"פ, מאחר שהסוכה כבר הוכשרה לגמרי, זה ג"כ לא שייך לדינא דאביי, דמדאביי שמעינן רק כשצריך לאויר הממועט כולו או חלק ממנו באופן שנשלם שיעור ז', באמצע האויר או באמצע הס"פ, אבל כשאפשר לחשוב את השאר כחוץ לסוכה זה נדון אחר, [ועי' לעיל ס"ק י"א כתבנו כן לענין אם נדון את השפור שאצל הדופן כדו"ע, דבזה ודאי אין לדייק כיון דלא איירי אביי בהכי, וכמו שבכה"ג דדו"ע הדבר פשוט כן, ה"נ יש להבין בכה"ג שיסוד ההכשר הוא מכאן זה שדיינינן לי' כחוץ לסוכה, אע"פ שלבסוף מכשרינן הכל], ואין לדקדק דמ"מ איך אפשר לסתום בגמ' דסוכה ו' וג"ט אויר לא מהני מיעוט שפודין, הרי בדרך כלל מועיל המיעוט אא"כ יניחנו בתוך טפח סמוך לסכך, דיסוד הגמ' מתפרש בסוכה שכולה ז', שצריך לכל האויר, ואף דנקטינן בסברא דה"ה בכל ס"ק שחסר לה הכשר מס"כ, מ"מ זה מתפרש לפי הענין כשצריך לחלק באמצע האויר או הס"פ, אבל כשאפשר להכשיר ע"י חד מיניהו, היינו ס"ג כלפי השני, [מיהו מסוגיא דרבה ורבנן דב"ר משמע דאויר שאצל ס"פ אינו מצטרף להשלים, דאם אפשר לדנו כסוכה מה שייך להקשות

שם בספר סק"ו כתוב דס"כ ג"ט ואח"כ פחות מד' ס"פ ופחות מג' אור וד' ס"כ כשרה, ולכא' נראה דבעינן עומ"ר מרוח אחת, ובעינן בכה"ג שיהא בסוף ס"כ ז' פחות שני משהויין, וצ"ע בסוגיא.

ואם כנים הדברים שכתבנו בדעת הראב"ד, א"כ לדינא דנקטינן להחמיר כהראב"ד יש להחמיר בכל האופנים שבספר סק"ד ו', ורק כשהנותר באמת נדון כחוץ לסוכה יש להקל, כגון בין דו"ע לסכך, או כנגד הפתח כשהנותר נדון כחוץ לסוכה.

בדין אור הסמוך לסכך פסול, סמוך לדופן, וסמוך לסכך הכשר

כא. בנדון אור שבין ס"פ לדופן כשהס"פ מרובה, נקטנו לעיל ס"ק י"א י"ב דנדון כס"פ כיון שסתימתו מתייחסת לס"פ לחוד, וכמו בסוכה כשרה שהאור מצטרף לשיעור סוכה, ולפ"ז צריך לפרש הנדון דס"פ ואור י"ז א' דוקא כשהאור בין הס"פ לס"כ עיי"ש, ועכשיו שזכינו למש"כ ס"ק י"ח דהלבוד שבסכך אינו מחויב ואפשר שלא לומר לבוד, ה"נ י"ל דלא חשיב האור כס"פ, ואמנם נדון כאור פחות מג' שאינו פוסל, מ"מ אינו נדון כס"פ, ואע"פ שבס"כ אנו דנים לבוד להכשיר, מ"מ להחמיר לא דיינינן לבוד, וע"ע בזה שם, ובאמת כ"מ בתו' ובראשונים ז"ל י"ח א' דנקטו למ"ד אין לבוד באמצע לעולם פסול פחות מג' באמצע, וא"כ ע"כ דהנדון בס"פ ואור כשהאור בין הס"פ לדופן וכמש"כ ס"ק י"ד, וש"מ דגם בכה"ג אין מצטרפין, ואתיין דברי התו' י"ז א' בפשיטות, (עי' ס"ק י"א ולהלן בדברי הגרע"א ז"ל).

ולפ"ז ה"ה לרבה בד"א ואור, מיהו נראה דלדידן דמדין דו"ע אתינן עלה כל שנתרחק מהדפנות ד"א פסולה, דלא משום חשיבות הס"פ אתינן עלה, אלא משום הרחקת הדפנות, ולזה גם אור מצטרף, (ואפשר להגדיר הדבר דכשהוא רוצה לדון דו"ע

דלצטרף, אלא שאמור"ר (שליט"א) זללה"ה מסתייע ג"כ מהכא דזהו באמת הטעם שאין מצטרפין, דאם היו מצטרפין להפסיק גם להשלים לא היו מצטרפין].

ועוד כתב אמור"ר (שליט"א) זללה"ה דאפי' אם הס"פ או האור בין הדופן הנצרך להכשר סוכה ג"כ כשר, ואע"פ שעדיין אין כאן סוכה כשרה בלא דפנות, מ"מ אינה בדין ס"ק כיון דהשטח של ז"ט מחובר בהכשר ותו לא פסיל בה אלא כאור וס"פ בס"ג, [מיהו באמצע הסוכה כה"ג פסולה אף כשסגי בחד מייניהו], וכ"ז מהטעם שנתבאר דטעמי' דהמג"א הוא משום דבס"ק פוסל ס"פ בג', אבל למש"כ לעיל כיון דע"כ שטח זה יהא נכלל בסוכה הו"ל שטח של ג"ט בלא ס"כ, ואינו נדון כסוכה, מיהו היכא דאיכא למידן ב' דו"ע כשרה, ואין ישנים תחתיו.

וא"ת נהי דביארנו לעיל ס"ק י"ח דכשהס"פ חוץ לסוכה מייחסים את סתימת האור רק לסכך כשר, אכתי תיקשי הכא דמכשרינן גם תחת הס"פ וחישיב בתוך הסוכה, וכן כשזה בין הדופן הנצרך להכשר סוכה דע"כ לחשבו מן הסוכה, א"כ מנ"ל לייחס את סתימת האור לס"כ לחודי', וי"ל בשני פנים א. דזהו מה שנאמר בדין דס"פ ואור אין מצטרפין, דכיון שאין ס"פ נוגד את הסוכה אינו מצטרף אליו אור כלל, ב. דכיון שאפשר לייחס את סתימת האור לס"כ לחודי', סגי בזה להכשיר, והיינו דינא דלבוד להחמיר לא אמרי', וכ"ש כשכבר הוכשרה קודם נתינת הס"פ, שאינו פוסל וכבר נתבאר כ"ז לעיל ס"ק י"ח.

בספר אמור"ר (שליט"א) זללה"ה סק"ד דין ב' כתוב דאף כשהס"פ והאור בין הדופן לסוכה ישנים תחתיו, כמ"ש סק"ו, ובסק"ו מיירי כשהס"פ כנגד הפתח, ואמנם בזה מתכשרא בלא האור, אבל כשע"כ הכשר הסוכה נצרך גם לאור שאח"כ לכא' אין להכשיר, ואולי הכונה רק כנגד הפתח, וצ"ע.

שא"צ להכשרו מדין לבוד (עתו' ור"ן וריטב"א י"ח א' למ"ד אין לבוד באמצע), מצטרף גם להשלים שיעור הס"פ, וכמש"כ ס"ק י"ט.

וראיתי בראבי"ה הנדמ"ח שכתב בספיקת תו' דלספרים דגרסי שאויר אין ישנים תחתיו מסתברא דפסול וכל הנדון אם אויר ישנים תחתיו, דבזה ה"י מקום לומר דחשיב כס"כ, ועיי"ש עוד.

בתו' י"ד ב' כתבו דב' נסרים פחותים מד' מצטפין לד' כשאין ריוח ביניהם כמותן אפי' יש סכך כשר ביניהם, דכיון שס"כ מרובה הו"ל איהו עיקר והרי יש בו ד' [הוספה, שו"ר דבתו' כתוב דהיכא דהפסול מרובה גרע ולא כתוב דהו"ל ד', וכעת נראה דכונתם דאף בנסרים בעינן מחצה סכך כשר בכל הסוכה וכמתני' דשפודין, אבל לא אמרו דמצטרף לד' כלל], ולכאו' ה"ה כשאין בס"פ ג' מכל צד, כגון ב"ט וב"ט וטפח סכך כשר באמצע, ואע"פ שאינו חשוב במקומו, דמ"מ יש כאן שטח של ד"ט המקורה בס"פ שיש בו ד"ט, מיהו יש לעי' לדעת הראב"ד דס"פ ג' אין ישנים תחתיו ויש ס"פ טפח ומחצה מכאן וטפח ומחצה מכאן וטפח סכך כשר באמצע, דאפשר כיון שבס"ה אין כאן ס"פ החשוב להפסיק הסוכה, וגם אין כאן שטח של ג"ט שאינה סוכה, כיון דבאמצע יש סכך כשר וישנים תחתיו, אף תחת הס"פ ישנים, מיהו הדבר צריך ראי' דמ"מ אין הטפח שבאמצע יכול לבטל הס"פ, והו"ל ס"פ ג', [והיכא שהס"כ מועט, באופן שאויר כה"ג ה"י מצטרף לס"פ כמש"כ לעיל, פשיטא דאין ישנים תחתיו], ומסתברא לחומרא כיון דלהשלים שיעור סוכה קרוב לומר שאינו משלים, והרי להראב"ד כל שאינו משלים אין ישנים תחתיו.

ולפ"ז נמצא בשפודין שאם יש ריוח ביניהם פחות מכמותן בשטח של ז' טפחים או ח', ובס"ה יש ד"ט מן השפודין פסולה, (אע"פ שנתן ס"כ ביניהם), ואע"פ שבכללות

ולהכשיר, א"כ הוא רוצה לדון בו דיני דופן ולבוד כסתום), מיהו כשהאויר בין הדו"ע לס"כ יש להכשיר כיון שהאויר מצטרף ומשלים שיעור סוכה, וא"כ נמדד שיעור הדו"ע עד תחלת האויר, [ולעיל ס"ק י"ב נסתפקנו באויר שבין דו"ע לסכך, אם מצטרף לשיעור ולמש"כ ס"ק י"ח גם בזה פשיטא דכשר].

ביאור ספיקת התו' בב"ט ס"פ מכאן ומכאן ואויר פחות מג' ביניהם

הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' תרל"ב ס"ד הק' מה נסתפקו התו' י"ז א' בב"ט ס"פ מכאן וב"ט ס"פ מכאן ואויר פחות מג' באמצע אי מצטרפין, הא ע"כ הכשר הסוכה בא מכח דין לבוד, תדע שלמ"ד אין לבוד באמצע פסולה, עיי"ש, [ומ"ש דליכא לפרושי דלמ"ד אין לבוד באמצע רק ס"ק פסולה, דהיינו שבלא דין לבוד אינו חוצץ ואינו מצטרף, דלמה לא יצטרף כמו ס"פ פחות מג' שמצטרף בלא כח לבוד של הס"כ, לכאו' י"ל דאויר פחות מג' הרי לקושטא דמילתא אין ישנים תחתיו, וס"פ ישנים אפי' בד', וכיון שכן שפיר מצטרף ס"פ גם כשאויר אינו מצטרף], ונראה דעת תו' דודאי שריותא דסוכה היא ע"י לבוד שהוא כסתום, (וכדמשמע מדבריהם י"ח א' דאף ס"ג פסולה למ"ד אין לבוד באמצע), אלא דכיון שהאויר מרובה על הס"פ, א"כ אין הס"פ יכול לסתמו, שהרי בתקרה לא מהני לבוד בלא עומ"ר וכמש"כ ס"ק י"א, ובעינן ע"כ לכח הס"כ להשלים סתימת האויר, ובכה"ג בטלה חשיבותי' דס"פ כיון שמכח עצמו אין האויר נסתם, ואין לחשבו כס"פ ד', אבל כשהעומ"ר מהס"פ על האויר כתבו תו' י"ד ב' דאפי' כשסכך כשר באמצע מצטרף הס"פ לד', - ובר"י הכריע ספיקתם דהכא להחמיר, - וכ"ז כשיש בס"פ לחודי' ד' אבל לא מצטרף האויר לשיעור ד' אפי' כשהעומ"ר מהס"פ על האויר, דלא אמרי' לבוד להחמיר, מיהו אויר מועט

ומהא דקתני נדון כסוכה מבואר דישנים תחתיו, כדאמר בסמוך בדר"א זה מצטרף וישנים תחתיו, [דמש"ה קתני דוקא פסל ולא אויר משום דמסיים נדון כסוכה, עי' ס"ק] וש"מ דישנים תחת אויר שמרובה על העומד, וע"כ לחלק דהא דאין ישנים תחת אויר היינו באויר חשוב טפי וכמ"ש הראשונים ז"ל.

בדברי הר"ן שאם יש זע"ז חמיתה אין להכשיר

כתב הר"ן ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה אלא זע"ז אבל בסוכה גדולה הרבה דיש בה ז"ט או יותר שחמ"מ צ"ע אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה, נראה כונתו שהחלק שחמ"מ אינו אלא זע"ז דנמצא שהפסל היוצא שהוא מיעוט, הוא פחות מזע"ז, אבל אין כונתו דעם הפסל הזה הו"ל רק זע"ז, דהא בהדיא אמרי' מ"ד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי, ומשמע דשייך להכשיר הסוכה בפ"ע, ועוד דבגמ' הזכירו סוכה קטנה רק בסמוך בדר' אושעיא, וגם לשון הר"ן מוכיח כן שלא אמר סוכה קטנה, והיינו דמסיים שיש בה ז"ט שחמ"מ אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה, אלא שהי' פשוט לו מלשון הגמ' דאיירי בפסל שאפשר להפרידו מן הסוכה ולא איירינן כלל בנדון אם חמ"מ מצטרף להשלים שיעור סוכה, לכך פירש שהסוכה אינה אלא זע"ז, כדי שהפסל יהא פחות מזע"ז, וכונתו ז"ל מבוארת דלא שמענו בגמ' אלא דלא אמרי' האי לחודי' קאי, אבל גם באמצע הסוכה מסתברא שיש שיעור דלא מהני לי' הצל שסמוך לו להכשירו, כיון שיש שטח גדול שבטל מיני' שם בית, ומה שמצא הר"ן מבואר דשפיר דמי הוא בפחות מזע"ז, דהא שמעתין מתפרשת לכה"פ בסוכה כשרה מלבד אותו פסל, וקאמר דברובה צמ"מ סגי, וש"מ דבפחות מזע"ז עכ"פ שפיר דמי, וכיון דלא ידעינן שיעור, חשש הר"ן דכל דאית בי' זע"ז פסולה.

הסוכה הכשר מרובה, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה סק"י.

י"ט א' מהו דתימא תפסל בהך פורתא, ביאור חדושה בפסל לאוקימתא דריו"ח שרובה עלתה ומיעוטה חמתה

כב. י"ט א' מהו דתימא תפסל בהך פורתא קמ"ל, פי' מ"ד בהך פורתא לא חשיב סוכה, אבל שאר הסוכה כשרה, וכמו תפסל הך פורתא, דלא משמע דמיירי כשהך פורתא נצרך להכשר סוכה, דא"כ לא הו"ל להזכיר הך פורתא, אלא מ"ד כולה צמ"מ בעינן, קמ"ל כיון דרובה צמ"מ (ובכללה צמ"מ מן הכל) כשרה, א"נ מ"ד תפסל קמ"ל, וכ"מ מדר"א בסמוך הוצרך לפרש בסוכה קטנה מכלל דעד השתא בגדולה [נמי] קיימינן, ובעיקר הדברים נראה דביאור דברי ר"י הוא בפסל היוצא לכוון הפתח, ולא בכל חמ"מ שבאמצע הסוכה אלא דאף באופן דבאמצע הסוכה כה"ג נדון כסוכה הי' מקום לומר דכשהוא יוצא בסוף הסוכה אע"פ שאינו יוצא חוץ למחיצות מ"מ אין מועיל לו הצמ"מ של הסוכה דניכר שהאי לחודי' קאי ואינו רוצה לשמש בו כבית כיון שחמ"מ, ואם הי' בין הסוכה לדופן אמצעי פשיטא לן דכשר, וכן בסוכה קטנה פשיטא לן שהמיעוט נחשב כסוכה, דאל"ה אין כאן סוכה, ולפ"ז שיעור דברי ר"י דחמ"מ שבאמצע הסוכה נדון כסוכה, אף כשהוא יוצא ג"כ נדון כסוכה ולא אמרי' לחודי' קאי, נתחדש אבל מה שהינו פוסלים בתוך הסוכה מסברא, לא נתחדש בזה דבר בברייתא, ולגרסת הר"ן והרי"ד מ"ד האי לחודי' קאי ודאי נראה דהפירוש כמש"כ [וזה מתפרש בגרסת הרא"ש בדרכה ור"י], ויש ראשונים דגרסי מ"ד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ותפסל בהך פורתא וזה גם מבואר כמש"כ דהנדון לפסול הך פורתא, ולא לפסול כל הסוכה.

כמה השיעור שיהא המתה באמצע שפוסל

ולכאוי נראה דאם באנו לקבוע שיעור בדבר, אין הדבר תלוי בשיעור הכשר סוכה, דאמה על אמה (לבית הלל) באמצע בית גדול, אינה מבטלת שם בית תחתיו, ואם מבטלת, אף לרבי דשיעור סוכה ד"א על ד"א ג"כ יש לפסול, דהשיעור נקבע בעלמא לענין כל דיני בית עד כמה מועיל העומד שבצדו לצרפו, ולפ"ז יש לדקדק מדר' יוחנן גופי' דאיהו סבר לעיל ז' ב' דשיעור סוכה ד"א על ד"א, דה"נ עד ד"א נדון כסוכה כשיש רוב צמ"מ, דהא מתפרשא מימרא דר"י כשיש בסוכה שצמ"מ כדי הכשר, ובפסל שחמ"מ מעט פחות וכמש"כ, וש"מ דכל פחות מד"א מתכשרא לר"י, וליכא למיעבד פלוגתא בהכי משום דפליגי בשיעור סוכה, דהא לאו בהכי תליא מילתא, וכן נראה דאם הי' השיעור מצומצם כ"כ כמ"ש הר"ן, לא הוו שתקי הראשונים ז"ל מלפרש, [וברא"ה הנדמ"ח כ' לשון זה לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צ"מ ומיעוטה ח"מ ומיירי כשכל אחד לבדו מ"ד נפסול הך מיעוטא קמ"ל, ואפשר שחסר וצ"ל ומיירי כשכל אחד לבדו יש בו שיעור סוכה, וכ"כ במאירי דאפי' יש בפסל הכשר סוכה שפיר דמי], וגם הר"ן כתב כמסתפק דמפני שאין לנו שיעור אחר הוצרך להחמיר בזע"ז, אבל לא משום דמוכרע מסברא דבזע"ז בטל מיני' שם בית, דודאי לא מסתבר כן, ולמש"כ יש לנו שיעור לכה"פ עד ד"א על ד"א.

ובעיקר הדבר נראה דלא שייך לקבוע שיעור בדבר, שהתמונה הכללית קובעת, הן בגודל הסוכה סביב, והן בשיעור הסתום בפסל, דאם יש רק קנה בכל פחות מג' בטל מיני' טפי שם בית, מאילו יש בו חמ"מ רק משהו, דבכה"ג הרי הוא מתבטל יותר ליחשב בית [ובאמת אם יש ז' על ז' באוירים שאין ישנים תחתיהם, קרובים יותר דברי הר"ן, אבל ר"י לא איירי בהכי], ומ"מ נראה מסתמות הדברים שהשיעור מופלג, וכל שנראית כסוכה

אחת שפיר בטל לסוכה, והמחבר סתם בסי' תרל"א ס"ב והרמ"א העתיק דברי הר"ן בשם יש מחמירין, וכ' בבהגר"א שהר"ן נסתפק בזה, נראה דכונתו להשיג שגם הר"ן לא הכריע להחמיר [ובח"א נראה לפו"ר שהשמיט ד"ז] ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג ס"ק כ"ז כמה דינים בענין זה, (ובמש"כ שם בענין דקמצטרף ס"פ, עי' לקמן ס"ד סק"ג ה').

אף למאי דקיי"ל דאור פחות מג"ט אין ישנים תחתיו, יש אור שישנים ומהו שיעורו

כג. בדין אור פחות מג' הכריע בשו"ע סי' תרל"ב ס"ב דאין ישנים תחתיו, (ואמנם דעת ר"ח והרי"ף והרמב"ם ותו' ועוד ראשונים דישנים תחתיו, מ"מ אין להסתייע בזה כיון שהדבר תלוי בגרסת הגמ' וזה נדון בדאורייתא וכמ"ש בבה"ל שם ד"ה ואין [ובירו' מסייע לגרש"י]), מיהו מוכח בגמ' שיש אוירים שישנים תחתיהם דהא כל סוכה יש בה נקבים, דהא צמ"מ כשרה, וגברא באמתא יתיב, וע"כ שהס"כ מפוזר בסוכה ז' על ז' ביותר מד' על ד' כדי שלא יהא אור ג', וא"כ ע"כ שישן תחת אור, וכ"מ בדר' יוחנן דאפי' במיעוט שחמ"מ ישנים תחתיו, וכמו שדקדקו הריטב"א והר"ן, וכ"מ בסוכה המדולדלת כ"ב א' לרב דמתפרשא בשיש הרבה אוירים באמצע, שו"ר בבהגר"א בזה.

בדעת הריטב"א והר"ן דשרי כל שאין באור כדי רוב ראשו

והריטב"א והר"ן נתנו שיעור בדבר דכל שאין האור מחזיק כדי ראשו או רוב ראשו [כ"נ כונת הר"ן וכ"ה בריטב"א], לא חשיב אור שאין ישנים תחתיו, ונראה דמקורם לשיעור זה, הוא משום דע"כ הא דאין ישנים תחתיו היינו כשמניח ראשו תחתיו, דאל"ה הרי רובו בסוכה, דלא ניחא להו לפרושי כגון שחלק מגופו לגמרי חוץ לסוכה, דיש לפרש אין ישנים תחתיו (בדאורייתא)

י"ח א' דמפורש שזה שיעור באויר וכ"מ ברמ"א.

בדברי תו' והרא"ש דאויר ע"פ כולה פוסל

והרא"ש בשמעתין והתו' נ"ח א' לענין אין לבוד באמצע, ונראה דה"ה לענין דישינים תחתיו, אלא שלא הוצרכו לזה, כיון דס"ל דאויר ישנים תחתיו, ואע"פ שהקשו י"ט א' מאוירים ולא ניתא להו בהכי היינו משום דבסוכה מסוככת בנסרים ג"כ בעינן כוכבים, וגם כשרה בצמ"מ, ועי' לעיל ס"ק י"ד] כתבו בפשיטות דהכא מיירי באויר שאינו חולק את כל הסוכה, [עיי"ש בתו' שכתבו למ"ד אין לבוד באמצע, לאו פירכא היא דהכא מיירי כו'], ולא כתבו דשמא יש לחלק בכה"ג, ונראה דמקור דבריהם לפי שיטתם י"ז א' דאויר ג' שאינו חולק את כל הסוכה אינו פוסל, והיינו מפני שהוא בטל לסוכה וכמשנ"ת לעיל ס"ב ס"ק כ"ו וא"כ מילתי' דאביי דאויר ג' בסוכה ומיעטו מיירי בחולק כל הסוכה, וממילא מתפרשת פלוגתתם בדין אין לבוד באמצע ג"כ בכה"ג, ומינה דאויר שאינו חולק את כל הסוכה לא הוצרכנו בו לחידוש של לבוד, דבטל הוא לסוכה, וא"כ מסתברא נמי דישינים תחתיו, ולמאי דנקט הרמ"א בסי' תרל"ב ס"ב להלכה כדעת תו', א"כ יש לשיעוריהו דתו' והרא"ש מקור בגמ', טפי מלשיעורא דהריטב"א והר"ן, שהרי הדבר ברור [דאם נקטינן שאויר אפי' בסוכה גדולה אין ישנים תחתיו, עתו' י"ט א'], שיש שיעור לדבר ומדסתמו בגמ' ש"מ דממילא נבין השיעור, וכיון דנקטינן כדעת תו', הרי השיעור מוכח בגמ'.

ובאויר מועט מאוד אף ע"פ כולה אינו פוסל

מיהו גם לדעת תו' והרא"ש משמע שיש שיעור מועט דאע"פ שמהלך ע"פ כולה אינו פוסל, כן יש לדקדק מדבריהם ט"ו ב' דבנכנס ויוצא כשרה לר"פ שהס"כ מכון כנגד האויר והפסול, והרי בכה"ג דשפודין האויר

כשכולו בסוכה, ואין בה אלא זע"ז, וכ"ה ברא"ה, (ומכאן מוכח דלשיעור ראשו ורובו מצטרף גם הראש להשלים רוב, אלא שצריך שיהא הראש ג"כ באותו חלק, דאי בעינן ראשו וחורן מזה רוב גופו, א"כ בסוכה ז' ואויר פחות מג' תופס ראשו טפי מטפח, ושוב לא נשאר רוב ס"כ כדי להכניס רוב גופו, וכיו"ב יש לדקדק בדברי מרן זללה"ה סי' קמ"ד סק"ה, אמנם ודאי משכח"ל שיצמצם עצמו דבלא"ה אין כל גופו נכנס בשוכב בסוכה זע"ז, אבל אם איתא דלעיל בסוכה בעינן מלבד ראשו רוב גופו א"כ ליכא לאקשווי כלל דבלא"ה רובו בסוכה, כיון דלעולם בעינן טפי מרוב בסוכה דמלבד ראשו בעינן רוב גופו, מיהו בתה"ד סי' צ"ב משמע קצת דבעינן ראשו וגם רובו, ויש לדחות), ואם רק מיעוט ראשו נכנס באויר זה, ורוב ראשו בסוכה ג"כ יש לחשבו כראשו ורובו בסוכה, וא"כ נמצא דכשיש באויר רק פחות מחצי ראשו לא נאמרה ההלכה שאין ישנים תחתיו, דמה בכך אם ישן תחתיו, ומזה למדו דלכה"פ שיעור זה בכלל האוירים שמותר בסוכה, שהרי לא על זה אמרו אין ישנים תחתיו, מיהו אכתי אפשר דיותר מזה נמי שפיר דמי, וזהו שכ' ראשו או רוב ראשו, ובדברי הריטב"א י"ח א' מפורש שזה שיעור באויר, ולא רק בצורת הישן תחתיו, שכ' דשיעור זה דינו כסתום אף למ"ד אין לבוד באמצע, וכ"נ דעת הר"ן [והא דלא כתבו שיעורו בטפחים וכיו"ב לפי אדם בינוני, היינו מפני שאין לנו שיעור ברור בדבר, וכתבו רק מכח הסברה דבעינן שיעור לישן תחתיו], ונפ"מ דמשערין האויר לפי אדם בינוני, ואם רוב ראשו של אדם קטן ישן תחתיו ג"כ יצא יד"ח כיון שאין בו כדי רוב ראשו של אדם בינוני, ועוד נפ"מ כשחלק מגופו חוץ לסוכה והניח רק מעט תחת האויר שיש בו כדי רוב ראשו דלא יצא, וצ"ע בספר מרן זללה"ה שם, ולא הזכיר דברי הריטב"א

סוכה, וביאור הדברים דס"פ בא לעשות שטח זה כבית, הלכך סגי ברוב ס"כ להחליט שהבית הזה עיקרו מס"כ, אבל אויר אינו כבית וגם אין מועיל רוב לשווייה כבית, כיון דאין סברא לפרצה בתקרה, מיהו פחות מג' אמרי' לבוד ומתכשרא כיון שהעומ"ר, והיינו שפרצה מועטת אינה מבטלת שם בית ממקום זה, אע"פ שהיא פרצה, ולכך אם הוא ישן תחת הפרצה, א"א לחשבו כישן בבית, שהרי הוא ישן תחת כיפת השמים.

שם ס"ק י"ב בר"ן איתא ראשו או רובו ונראה דר"ל רוב ראשו, וכ"ה בהדיא בריטב"א.

שם בה"ל ד"ה ואין, ה"ה אכילה כו', צ"ע דשנת עראי קבע היא, ובלא"ה אין זה טעם לנקוט שינה, ולכא' קמ"ל בישן דאע"פ שרק מיעוט גופו תחתיו אסור, דדרך הישן לפשוט גופו, וכ"ש אכילה שיושב, דאפשר שכל גופו יהא תחת האויר או הס"פ במתני' י"ד א'.

באהלות פ"א מ"א בתוספתא שבר"ש נראה דפחות מחוט המשקולת חשיב כסתום, ומיקרי במתני' כל שהוא, ויש ללמוד מזה לעניננו דבזה לכו"ע אין דינו כאויר, ועמש"כ בזה באהלות ס סק אם ד"ז דוקא בסטל"צ או בכל דיני אהל.

י"ז א' דרו"ש דאמרי תרויהו משום דו"ע כו' האם לרבה שריותא דמתני' נמי מדין דו"ע, או מטעם אחר

כד. י"ז א' דרו"ש דאמרי תרויהו משום דו"ע נגעו בה, יעוי' מש"כ לעיל סק"ט דע"כ אף לרבה משום דו"ע נגעו בה, כיון דסתמא דמתני' משמע שיש בסוכה רק שיעור סוכה ואפ"ה מתכשרא בד"א, ולכא' אי לא דינא דדו"ע פסולה, כיון שהפסול מרובה ובעינן לכה"פ עומד כפרוץ מן הכשר, ולפ"ז ניחא דאתיא דרו"ש אף כרבה, מיהו קשה לפ"ז א"כ מנין קים לי' לרבה דיש דין

חולק את כל הסוכה, ומ"מ אין אותו אויר פוסל, דע"כ גם ישנים תחתיו כמ"ש תו', [ועיקר הראי' מהרא"ש שפסק כרש"י], מיהו אפשר דאותו אויר אינו ניכר כלל ובזה פשיטא שאינו בדין אויר, וכן יש לדקדק מהא דמסככין בנסרים ובפשוטו מניח ריוח משהו ביניהם שיראו הכוכבים מתוכה, וע"כ צ"ל כן במתני' ט"ו א' לב"ש וכמש"כ לקמן ס"ה סק"ה, וש"מ דאויר שהכוכבים נראין מתוכו אע"פ שחולק את כולה ישנים תחתיו, דדוחק קצת לומר שלא ישן אלא תחת הנסרים, וא"כ שוב הוצרכנו לשיעור בגודל הנקב אף לפרתו', וצ"ע.

עוד יש לדקדק לפרש"י י"ט ב' דחלל טפח חשיב גג דמסתברא דישנים תחתיו, דאם גג הסככה אין ישנים תחתיו דוחק לומר דזהו הגג, והיינו אף בחולק את כל הסוכה, מיהו לפ"ז נצטרך לומר התם דטפי מטפח באמת פסולה עד שיסכך שם, וצ"ע.

להלכה באיזה אויר אפשר להקל

ולענין הלכה קי"ל כתרויהו לחומרא, וכמ"ש הרמ"א וכ"כ מרן זללה"ה בסי' קמ"ד סק"ה, ונראה לדעת תו' דבאויר מרובה על העומד דינו כחולק לגמרי, ואפי' נשאר ז"ט עומד, דמ"מ אויר זה חשוב לחלוק במקומו, והיכא דהאויר מועט אפי' לא נשאר ז"ט ג"כ כשרה, [כ"נ לפ"ד בהגיה ד"ז א' עי' לעיל ס"ב סק"כ כו', מיהו מרן זללה"ה שם נסתפק בדבר], ולפ"ז אם האויר פחות מחציה, ואין בו כדי רוב ראשו ישנים תחתיו, עכ"פ אם הוא גם פחות מז"ט.

הערות בדברי המשנ"ב

מ"ב ס"י תרל"ב סק"י כתב בשם הט"ז האי דחמיר אויר מס"פ מפני שבאויר נראה לעין טפי ההפסק בסכך ממה שנראה בס"פ, (ומה יתרץ למ"ד בד"א), וביירו' אמרי' ר"י בר"ב בשם חזקי' מפני מה אמרו ס"פ אינו פוסל אלא בד"א שלא בא אלא להיתירה של

ס"פ באמצע בד"א, ואמנם מסתברא דאף לדידי' נאמרה ההלכה בבית שנפחת, מ"מ אם ע"כ למיתי מדין דו"ע, א"כ אין לחדש דס"פ בד"א, וי"ל דס"ל לרבה דאם ס"פ פוסל בד"ט אין להכשיר בסברת דו"ע טפי מד"ט, דמה שמועיל סברת דו"ע הוא לומר דכיון שהס"פ אינו חשוב לקבוע מקום לעצמו, חזינן הדפנות כמתייחסות גם לס"כ, אבל כשהס"פ חשוב ומפסיק באמצע הסוכה ה"נ יש לו להפסיק בין הדופן לסכך, וגם ס"ל דכיון שלא פירשו בהדיא השיעור יש לפרש שרמזוהו בהאי מתני', כמו אויר, דקתני הרחיק את הסיכוך מן הדפנות וזה כולל כל אויר, וגם ההלל"מ היתה צריכה לפרש השיעור אי לאו דהכל חד שיעורא הוא], והא דלא פסיל ס"פ מרובה כשהוא בין הדופן לכשר, היינו משום דהסכך כשר אינו מתבטל ממקומו, שהרי אפי' פסול מועט אם יש בו ד"ט אין ישנים תחתיו לרבה, וה"נ הכשר ישנים תחתיו אף כשהוא מועט, וכיון שאין הפסק חשוב בין הדפנות לסכך, כשרה, והגדרת היתר זה מיקריא דו"ע, דכשהנדון בחבור הס"כ מיפסיל בס"פ מרובה אע"פ שאינו חשוב, ועי' להלן.

ואפשר לומר דלאו מדין דו"ע אתינן עלה לרבה, אלא דהא פשיטא מסברא דכשהס"פ מרובה הרי הוא מפסיק בחיבור הס"כ, [דה"נ אמרי' לקושטא דמילתא שס"פ המרובה על הס"כ שבאמצע מצטרף לד"ט או לד"א וכמש"כ תו' י"ד ב'], אלא דביסוד דין דפנות יש מקום לומר דלא בעינן דפנות מיוחדות לסוכה, דבעינן רק שהסוכה תהא כבית, ולא אכסדרה בבקעה, דבעינן דירה, ולענין זה סגי בבית שנפחת אפי' הס"כ רחוק מן הדפנות הרבה, דמ"מ יש כאן סוכה הראוי' לדירה, מיהו נתחדש בהלל"מ דאם יש שיעור ד"א בס"פ הרי הוא מפסיק בין הדפנות לסכך דחשיבי הדפנות כמתייחסות לס"פ, כיון שיש שיעור בית מס"פ, [ואמנם י"ל נמי דמסתברא בלא ההלכה היינו פוסלים בפחות מד"א, מ"מ

יסוד ההלכה היא שאם אין שיעור בית מס"פ הרי הדפנות מתייחסות גם לסוכה וסגי בהכי, כיון דיסוד הדברים שתהא סוכה כבית במחיצות], ולענין זה לא תליא בעומ"ר כיון דלאו בצירופי תקרה קיימינן, ולפ"ז כשיש שיעור סוכה משני צדי הס"פ וא"צ לצירופם בדין הוא שתהא כשרה אפי' שהפסול מרובה, דכיון שאין בו ד"א אינו מפסיק בין הדופן לס"כ, וא"צ לצירוף הס"כ זה עם זה, ושמא אה"נ דלרבה אף בכה"ג כשרה, ורק לצירוף הכשר סוכה בעינן עומ"ר, מיהו אפשר דכל מקום שמרוחק מן הדפנות ד"א, ע"כ להכשירו מכח זה שהוא מחובר לחבירו שסמוך לדופן, וכיון דצריכינן לחבר הס"כ עם הכשר שאצל הדופן הרי הס"פ מפסיק כיון שהוא רוב, דלכל חיבורי תקרה מפסיק הס"פ כשהוא רוב, ורק לחיבור הדופן אינו מפסיק מטעם שנתבאר, - ולפ"ז אין מקור מדרבה לדידן לומר שבין הדופן לסכך אינו פוסל אפי' כשאין רוב כנגדו, ועמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק כ"ו בזה, (וכבר הזכיר שם ממש"כ וכתב שדוחק לחדש אליבא דרבה דין דו"ע לענין שאינו פוסל כשהוא רוב וגם דין ס"פ באמצע בד"א, וכדמוכח באמת מדברי הרמב"ן והרא"ש), ומ"ש דשמא הס"פ שבין הדופן אפשר שלא לחשבו בשיעור רוב לדידן, עיי"ש, היינו דוקא בס"פ אבל באויר כיון שהוא מבטל שם דירה פשיטא דבעינן רוב כנגדו.

ולפ"משנ"ת דלטעמי' דרבה ג"כ הנדון הוא בהתייחסות הדפנות לסוכה, ניחא צריכותא דעבדינן בגמ' אף לרבה.

לענין הלכה בפלוגתא דרבה ורבנן דבי רב

במה שדנו הראשונים ז"ל הלכה כדברי מי, לכאור' יש לסייע מדחזקיה ב"ב קס"ב ב' דקאמר ואל תתמה שהרי אויר סוכה פוסל בשלשה ס"פ פוסל בארבעה (ופעמים שס"פ גרע, כיצד ס"פ ד', נטל ממנו טפח והשאר

שם מתני' הרחיק את הסיכוך כו' בדין הרחיק את הסיכוך מן הדפנות וגם אין הדפנות מגיעות לסכך

כה. שם מתני' הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה, לכאור' כשהדופן י'

והסכך ע"ג הדופן, אין עומד כנגד הסכך להפסיק את האויר, שהרי בעינין חלל י', וע"כ דמהנו המחיצות להגביל את האויר אע"פ שאינן מפסיקות אותו ולכאור' א"צ בזה לגו"א, אלא דסגי במה שהמחיצות מגבילות את הרשות עד כאן, והו"ל אויר פחות מג', [ואפי' כנגד הפתח ה' מקום לדון שכיון שבקצה המחיצות של הצדדין נגמר הרה"י סגי בזה להגביל את האויר להיות אויר פחות מג', אלא שבזה הכריע אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דפסול, וכמשנ"ל לעיל ס"ק ט"ו, אבל כשיש דופן אפי' אינו מגיע עד הסכך פשיטא דסגי בהכי], תדע דלא מסתבר למימר שכל הדין דהרחיק את הסיכוך הוא רק מכח גו"א, וליכא לאוקומי מתני' דוקא בהגביה את הדפנות טפי מי', דלא יתכן לשנות דין דהרחיק את הסיכוך סתמא, כשבדפנות י' וסוכה גבוהה י' פסולה, [מיהו למ"ש מן זללה"ה בכת"י דענין גו"א היינו דסגי במחיצות שלמטה, א"כ הסברא הזו גופא שכתבנו זהו דין גו"א שו"ר בזה בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק כ"ד עיי"ש], ובמאירי הביא י"א דלבוד וגו"א לא אמרי', [ודייקו כן ברמב"ם שכ' ובלבד שיהיו מכוונות תחת הסכך ודחה דבריהם דמכוונות היינו תוך ג'], והק' ע"ז שהרי התרנו לבוד ודו"ע, אלא ודאי אף בדפנות י' כשר בלא שום פקפוק עיי"ש, ולפמש"כ בכל סוכה י' אין הסכך נפגש בדופן והרי יסוד הסברא בזה שא"א לבוד אלא לעומד שכנגדו, וגם בכה"ג יש לחשבו דליכא עומד כנגדו, בלא גו"א.

ונראה דיש לדקדק כן מסמיכות המשניות דקתני המשלשל דפנות כו' הרחיק את הסיכוך מן הדפנות כו', ודוחק גדול לאוקומי האי סיפא דוקא שלא בגונא דרישא, [מיהו

אויר, כשר, כקו' דרבה], ויש לנקוט כותי' דאיהו רבי' דר' יוחנן, וגם אמר הדברים כדבר ידוע ומוסכם, (אע"פ שי"ל דמק"ו קאמר דאפי' להמחמיר אינו פוסל אלא בד"ט).

שם מה אילו איכא ס"פ פחות מד' כו' ביאור השו"ט דרבה ורבנן דבי רב

שם מה אילו איכא ס"פ פחות מד' כו' מאי כשרה כו', לעיל ס"ק י"א פרשנו דרבה הבין מדבריהם דיהבי לס"פ דין שיעורא ולא דין הפלגה, וקשיא לי' ע"ז שאם פסול ד' הוא מסברא ע"כ היינו סברא דהפלגה ויש לצרף ס"פ ואויר, ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ד פירש דאפשר דדייקי לה ממתני' הא דקתני הרחיק את הסיכוך מן הדפנות מתפרש בכל סיכוך ואף במקרה סוכתו בשפודין ויש ריוח ביניהם כמותן, ובזה הרי לפעמים יש ד' בצירוף השפוד והאויר, ולעיל לא פרשנו כן משום דסליק אדעתין מעיקרא דאויר שבין הס"פ לדופן מתבטל לס"פ כשהוא מרובה על האויר, וא"כ ע"כ ליכא לפרושי מתני' בהכי, אבל השתא דנתברר לן שאין האויר מצטרף, א"כ שפיר איכא לדיוקי הכי, מיהו לדעת הראב"ד דס"פ ואויר מצטרפין ע"כ בכה"ג נצטרך סוכה גדולה חוץ מאותו שפוד שהרי שוב אינו מצטרף, וא"כ תו ליכא לדיוקי דלא מתפרשא מתני' שע"י שהרחיק מפסיד גם מן הסכך, אלא דבלא"ה אם נבא לדייק צריך לאוקמי כשיש בס"כ גם כנגד האויר, דאל"ה מצטרף ס"פ בהדי ס"כ, (והערוני לזה), וע"כ שהסוכה גדולה יותר, וכן לדעת מרן זללה"ה שאין ישנים תחתיו בכה"ג ג"כ נצטרך לאוקומי בגדולה יותר, אם נימא דכה"ג אין מצטרף, מיהו למש"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה שם דין ב' ניחא, ולפ"ז ניחא גם להמג"א, מיהו בלא"ה אם נפרש שהרחיק את הסיכוך מכל הדפנות א"כ אפי' כולו כשר צריך שיהא בסכך יותר מז'.

הפתח, מיהו התם לכא' י"ל דהפתח הוא ממילא כיון שיש דפנות בצדדין, וא"צ לקרב גם הפתח].

בדברי הר"ן ד' א' אי אמרי' דופן עקומה באין דפנות מגיעות לסכך

כו. כתב הר"ן ד' א' ולפי שטה זו ג"כ ע"כ כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דו"ע, יש להקשות אם טעמי' דהר"ן משום דלא אמרי' תרי הלכתא א"כ גם לפירוש דרואין הדופן כאילו נתקרב ג"כ צריך לאוקומה במגיעות לסכך, דנוסף לדין דו"ע אכתי בעינן למימר גו"א, וע"כ דלאו משום תרי הלכתא קאמר, וצ"ע בתשו' הגרע"א ז"ל סי' י"ב, ואפשר דלשיטתו ניהא דכיון דאפשר לדון הדפנות כמתקרבות עד הסכך, ואח"כ לדון גו"א, לא חשיב תרתי הלכתא, משא"כ לאידך פירושא דליכא למידן דו"ע כ"ז שאינו מחובר, מיהו אין נראה כן דבלא סברא דגו"א אין טעם לומר שהדפנות מתקרבות לסכך, דמה"ת נאמר כן, ורק לבתר דחזינן שהדפנות נמשכות עד הסכך, אמרי' דש"מ שעיקרן לסכך עשויות, ורואין אותן כאין נתקרבו, הלכך בכה"ג אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למידן דו"ע בלא גו"א, כמו לאידך פירושא, והדרא קושיין לדוכתה במאי תלי הטעם להאי פירושא.

ונראה לפרש דהטעם מסברא, דאין לראות את הדופן העומד עם הס"פ או התקרה כחד דופן, אלא שנתעקם, דמה"ת נקשר ביניהם, ואפי' נימא גו"א מ"מ אין הכותל נראה כמתעקם אצל התקרה, דהגו"א שפיר מסיק לי' עד לרקיע, כדחזינן בשפת הגג ד' ב' דאע"פ שהגג מפסיק שייך למימר גו"א, ואפי' יש סברא לראותו כעולה עד התקרה, מ"מ הסברא דדו"ע לא שייכא אלא כשיש לייחס את העקמימות לכל הכותל, אבל כשהם שני חלקים, אין להפוך את התקרה לדופן,

אף להמחמירים אם העמיד קנה מעל הדפנות כנגד הסכך שפיר דמי דהלבד הוא מכח הקנה ולא בעינן לגו"א], וכ"ה בלשון הרמב"ם, שו"ר שכ"כ הב"ח וכ"פ בטושו"ע סי' תר"ל ס"ט.

ולכא' נראה דאפי' נדייק מל' הרמב"ם שכ' ובלבד שיהיו מכוונות תחת הסכך, אין הטעם משום דהוו תרי הלכתא, דהא משכח"ל שלא יהא מכוון, וג"כ סגי בגו"א, כגון שהסכך מגיע עד קצה חלל הסוכה, ואע"פ שאינו מגיע מעל הדופן, ויותר מזה דהא אויר מועט לא בעינן להכשרו מדין לבוד, עתו' וריטב"א י"ח א', וא"כ כשהרחיק את הדפנות מעט, ג"כ סגי בגו"א, אלא אם יש לדון בזה היינו משום דס"ל דלא אמרי' גו"א אלא לעומד, דגוד אסיק לי' עד אותו עומד, אבל לא אמרי' גו"א עד לרקיע, וכנראה היינו טעמי' דהריטב"א ד' ב' שכ' דלא אמרי' גו"א בשפת הגג כשאין הסיכוך על שפת הגג, דגוד ולבוד לא אמרי', דהחסרון הוא בגוד שהוא צריך עומד להגביהו, אבל הלבד של השלמת הסכך א"צ דופן כלל, וכמשנ"ת, ואפשר דדוקא בשפת הגג קאמר לה שאי לאו דאיכא עומד למעלה לא חשיב כח גו"א למעבד מחיצות הניכרות, כיון שתקרת הגג מפסקת, וכדמסקא לן בגמ' אם בשפת הגג אמרי' גו"א, מיהו גם במתני' ט"ז א' הזכיר ז"ל שיהא מכוון כנגד הסכך, ועי' להלן בדברי המ"ב, מיהו למש"כ בשם מרן זללה"ה דסברת גו"א היינו רק שבדפנות שלמטה סגי א"כ לא צריך כלל עומד כנגד הדופן, - במ"ב ס"ק ל"א העתיק דברי הריטב"א דגוד ולבוד ל"א, ובס"ק מ"ד סתם הדברים דאמרי' גו"א, אפי' בהרחיק את הדפנות, וע"כ דס"ל לחלק בין גו"א דדפנות לגו"א דשפת הגג, וכבר כתב אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בכ"ז בס"ק כ"ה, ובדברי הר"ן י"ח א' עי' מה שכתבנו לעיל ס"ק י"ג, [וע"ע בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה סק"ח לענין הרחיק הסיכוך מכנגד

דאיצטבא ד' א' משמע דבכל גוונא מהני איצטבא (ואף בלא הדיוק מדרכה, אלא מסתמא דמילתא דקאמר תיקון לגבוהה מכ' והו"ל לפרושי דבעינן נמי מגיעות לסכך) וכן סתמא דמתני' י"ח א' סוכה גדולה שהקיפה מתפרשת בכל סוכה הכשרה, נומ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דא"כ אף כשהטפח רק כנגד הפסול תתכשר, י"ל דמתני' קתני אם יש מן הכותל לסיכוך, וע"כ דהטפח צריך להיות בתוך ד"א לסיכוך, וכלל דמילתא כל שבעקום ממש ג"כ פסול לא מהני סברת דו"ע, ועס"ק כ"ז, וכן סתמא דמתני' י"ד א' נתן עלי' נסר שהוא רחב ד"ט כשרה, יש לפרש סתמא בכל סוכה, וגם בגמ' י"ז א' משמע קצת דליכא נפ"מ במן הצד בין אם נפרש משום דו"ע לבין אם נימא דאף באמצע בד"א, כ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה, וכן בשינויי דתלמודא י"ז ב' משמע דלמאן דמוקמינן במן הצד דוקא היינו באותו אופן שלמ"ד באמצע ומן הצד, וכבר ביאר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בכ"ז בס"ק כ"ד כ"ה עיי"ש.

ולכאוי נראה דכשהדופן עקומה במציאות, וגם יש ס"פ נמשך, יש לחשוב ד"א מתחלת הכותל, דאין דרך כתלים להתעקם יותר, מיהו יש להסתפק בדופן עקומה שהעקמימות נמשכת על יותר מד' אמות, באופן שדינה כדופן עומדת, כגון שמתלקט עשרה מתוך ד', או יותר מזה, דלכאוי משמע מדברי הראשונים ז"ל דהחידוש הוא רק דחזינן לדופן כמתעקם, אבל כשהוא עקום באמת לעולם הוא מתייחס לסכך, מיהו אפשר דכל שהוא מתעקם יותר מדרך הכתלים גרע, וחשיב כדופן לשטח הסמוך לו, ולמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"א ס"ק י"ד דבכלל החידוש של דו"ע גם דמהני עקומה באמת, לפ"ז לא שמענו אלא בד"א, וצל"ע בסוגיא דהעושה סוכתו כמין צריף, ועי' לעיל ס"א ס"ק כ"ג.

משא"כ לאידך פירושא דלא בעינן לעקם התקרה כלל, וכ"כ הריטב"א דלמאי דפי' לעיל לא אמרי' דו"ע אלא בדפנות מגיעות לסכך, ולעיל כ' בשם תו' דבאיכא אויר בינתים ליכא למימר דו"ע, עיי"ש, ולפי מה שהוכיח אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ד מדברי הר"ן דבמחיצות י' שאין מגיעות לסכך לא בעינן לדינא דגו"א, א"כ ע"כ דלאו משום תרי הלכתא קאמר, ועיי"ש מה שביאר בדברי הר"ן.

ויש לעי' לדעת הר"ן אם סגי בדופן ד' או י' סמוך לסכך נוסף לדופן י' שע"ג קרקע, או דבעינן שלא תהא פרצה בדופן כלל, דבסברא ה' נראה דכשניכר שהפרצה בדופן העומד הרי אין לנו ספק שהנמשך למעלה הוא המשך הדופן, וכיון שהתקרה מחוברת לדופן העומד שפיר נדונית בדו"ע, ולפ"ז משכח"ל אף לרבה דנהי דלענין שלטא ב' עינא לא מהני אלא כשיש דפנות בכל הגובה, אבל לענין דו"ע סגי בהכי, מיהו אפ"ה שפיר הוכיח הר"ן מסתמא דתלמודא, דדוחק למיסתם שיתפרש בכה"ג, מיהו למש"פ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת הר"ן משמע דג"ז פסול, וצ"ע, ובדפנות של לבוד נראה דכשר.

והמור בסי' תרל"ב כ' בפשיטות דאף באין דפנות מגיעות לסכך אמרי' דו"ע, וטעמא דמילתא משום דבהלכה של דו"ע נאמר שכל פחות מד"א הדפנות מתייחסות גם לס"כ, (כיון שדרך כתלים להתעקם), אבל א"צ לראות הדופן כמתעקם ממש, וכ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ד עיי"ש, והוצרך לזה משום דגו"א אינו כמגביה הדופן במציאות, וכמ"ש שם, ובאמת סתמות הראשונים שלא פירשו כהריטב"א והר"ן משמע כותי', ואמנם מברייתא דמורה ר"מ י"ח א' ליכא לדיוקי דשפיר סתם התנא במחיצות י' שהם מגיעות לסכך, וכן בדרך כלל המחיצות מגיעות לסכך, אבל סתמות הגמ'

י"ז א' מתני' אם יש מן הכותל כו' בדקדוק לישנא דמתני' אם יש תחתיו

כו. י"ז א' מתני' אם יש מן הכותל לסיכוך כו' אם יש תחתיו כו' נראה דשינוי הלשון משום דברי שא החידוש על הכותל שהוא מתייחס לסוכה, וגם התנא לא התייחס לגג אלא לבית ולאכסדרה, דזה מתפרש לכותלי הבית, והיינו מה"ט דמצרכינן בגמ', אבל בס"פ החידוש דאע"פ שהוא פסול אינו מפסיק ולכן יש לדון על שיעור הסכך, ואמור"ר (שליט"א) זללה"ה דקדק מלשון תחתיו כמ"ש המג"א סי' תרל"ב סק"ב דאזלינן בתר השיעור המסוכך ממנו בסוכה, ולא בתר משך הסכך, והיינו אף כשהנדון בחשיבות הס"פ, מ"מ חשיבותו נקבעת בשיעור סתימתו, ולא במשכו מצד עצמו, (ועי' י"ד ב' הפכן על צדיה, ובדין ס"פ שנמשך חוץ לסוכה), וה"ה בשיעור ד"ט, [וכן באויר ג"ט וצ"ע] בזה בסוגיא כ"ב א', דהא בלא חבוט ליכא למימר לבוד].

בדין הקרנות בדו"ע, האם אפשר שיהיו מרוחקות יותר מד'

יעו"י בספר אמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"ז בדין הקרנות בדו"ע ובס"פ ואויר, ויש לעי' בדופן עקומה מרוח אחת שאין זוית מרוחקת מהסכך יותר מד"א, האם נחשב הכותל שמשני צידי הס"פ כדופן סוכה, דלכאוי' אינו מתייחס ולא מועיל לסוכה כלל, הגע עצמך כשהדופן באמת עקומה (כמו שאנו דנים אותה מדין דו"ע), ויש לה שתי דפנות משני צידי' האם נחשבים הדפנות כדפנות סוכה, דלכאוי' הם שייכים רק לשטח שבאמת אינו סוכה, אלא דבהלכת דו"ע למדנו שאין מגרע מה שהסוכה פרוצה לשטח שהוא פסול לסוכה, מכיון שגם לסוכה יש דפנות, ואין הדבר תמוה שהרי גם ס"פ באמצע הסוכה אינו סוכה למ"ד באמצע בד"א וכן למ"ד בד"ט להראב"ד דאין ישנים תחתיו, והדפנות שמקיפות את הס"פ אינן דפנות לסוכה ומ"מ

אם המקום פרוץ פסולה, [וזה כמו שס"פ פוסל בד' ואויר בג', דכיון שהס"פ בית הוא כמו הסוכה אינו מבדיל ומפסיק, וה"נ כ"ז שהס"פ מוקף מחיצות אינו מפסיק], וכן תחת הדו"ע דינו כס"פ שאינו חשוב להפסיק, אלא דמן הצד שיעורו בד"א כיון שיש סברת דו"ע לייחס הדפנות לסוכה, וממילא בעינן שיעור גדול יותר בסכך כדי להפסיק, (וכ"כ אמור"ר (שליט"א) זללה"ה שם).

ולכאוי' לפ"ז אין לנו ענין כלל איך גזור הס"פ, דלעולם הדפנות של הסוכה הם רק אותם שמכוונים כנגד הסכך, ונדונים גם לסכך מדין דו"ע, והדפנות שבקרנות הם כדפנות שמשני צדי ס"פ באמצע הסוכה וכיון שהם מועילות לס"פ, שפיר ניתרת הסוכה בהכי, [ובמה שנתספק אמור"ר (שליט"א) זללה"ה בעשוי' כזה (ציור כג) לכאוי' יש לדון שהבולט לצדדין אינו נכנס בחשבון כלל, דהעומ"ר של הסוכה מחלקו דהו"ל כחצר קטנה שנפרצה לגדולה, ועכ"פ לענין דופן לשטח הפסול יש לחשבו כרה"י בעלמא דחשיב דופן, והו"ל כיש דופן סמוך לדופן של הכשר, כזה (ציור כד)].

ולפ"ז בס"פ פחות מד"ט אין ישנים תחת הזוית, דהזוית אינה נטפלת לסכך כשר, ולא דוקא משום דהוי טפי מד"ט, אלא אפי' בפחות אין שטח הזוית בטל לס"כ, אא"כ נדון עליו מכת הס"פ, וזה אין לחדש לטפול ס"פ לס"פ שנטפל, ומתני' דהרחיק את הסיכוך מן הדפנות ע"כ לא מתקמא בד' ומשהו ס"כ באמצע כזה (ציור כה), ז' דא"כ הו"ל חמתה מרובה, והיכא דיש בס"כ כשיעור שפיר מתכשרא אף בלא הזויות, דאפשר לראות הקרן כפרצה פחות מג' בדפנות, אם נימא דל"א לבוד ללבוד, (פי' לאויר של הלבוד, אבל לקנה פשיטא דאמרי'), או דכיון שהאויר הוא פחות מג' אינו מגרע כיון שאין אלו עיקר דפנות הסוכה, וצ"ע בכ"ז, מ"מ בסברא יש מקום לדון שלא לטפול את הקרנות לסוכה,

הדפנות העקומות וממילא יש פתח חדש בין הדפנות העקומות, וכן לענין הרחיק את הסיכוך כה"ג, ולע"כ.

בדין אויר ג' אצל הדופן

ובדין אויר ג' שאצל הדופן, למש"כ לעיל ס"ב ס"ק כ"ו לפרש טעמא דהתוס' לאו משום פסל אלא דארוכה באמצע הבית אינה מבטלת שם בית מהשאר והדפנות כולן מתייחסות לבית, יתכן לדון ולהכשיר גם בכה"ג, עיי"ש.

ובעיקר הדברים יש מקום לדון דאמרי' דו"ע לדו"ע, ולא משום דבעינן לדו"ע כדי לדון אליו דו"ע, אלא ביאור הענין דבמשך ד"א הדפנות מתייחסות לכל השטח, שכן דרך כתלים להתעקם, ואע"פ שאין סברא לחלק את הס"פ באמצע ולדון עד פחות מד"א דו"ע, מ"מ הסברא של דו"ע מועלת לראות כל הכותל כמתעקם עד ד"א, וצע"ע בכ"ז.

בדו"ע לגבי הפתח

שם בספר סק"ח, לפו"ר א"צ לדון דו"ע בפתח אלא דסגי בעומ"ר שנעשה ע"י

סימן ד

בדין עלתה וחמתה ותחת האילן ותחת סוכה

הדין דמהני פסל בינתיים הוצרך התנא לרמוז ענין מעדיף, מיהו אין זה עיקר דמפשטות הגמ' והראשונים ז"ל בשמעתין נראה דהשתא נמי לא מתפרשא מתני' במקרה על סכך של הסוכה מיהו זה יש לקיים דמש"ה סתם התנא בלישני', ולא פ"י שמניח פסל בינתיים משום דלא בכל גונא כשרה, והשתא מתפרש דאם יש ריוח ביניהם כמותן אפשר שתהא כשרה.

מה החידוש דרוב סכך כשר כשרה

ויש לעי' מאי קמ"ל מתני' תנינא ואם הי' סיכוך הרבה מהן כשרה, [קו'] זו קשיא רק לשיטת הריב"א והשר מקוצי והראב"ד, לק' סק"י, ואי לאשמועינן פרוץ כעומד, הא מוקמינן נמי למתני' בנכנס ויוצא לרהבדר"י, וי"ל דמענינו הוא נלמד דקתני לי' גבי גזירת תקרה וקתני המקרה סוכתו, וקמ"ל דאע"פ שבשפודין וארוכות מיחזיא דירת קבע אפ"ה לא גזרינן, וגם קמ"ל דלא חשיבי אינהו עיקר כיון שקרירים חשוב טפי מן הסכך, והו"א

ט"ו א' מתני' המקרה סוכתו בשפודין, היכן נרמז במתני' אוקימתא במעדיף או שתי וערב

א. ט"ו א' מתני' המקרה סוכתו בשפודין כו', לשון זה מתפרש בפשוטו שיש סוכה בהכשר ונתן עלי' שפודין, ומש"ה לא הוצרך לסיים שמניח פסל ביניהם, ונראה דנקט האי לישנא לרמוזי דמיירי במעדיף א"נ בשו"ע, ולפ"ז ברייתא י"ד ב' דקתני מניח פסל ביניהם דוחק לאוקומה במעדיף ושו"ע, דקתני בהדיא ביניהם, וא"כ אוקימתא דרהבדר"י י"ח א' זהו הפשטות בברייתא (עי' לעיל ס"ג סק"ד) מיהו פשטא דתלמודא שם משמע דלרבה מיתוקמא כפשטה, וכן נקטו הראשונים ז"ל דבפחות מד' מיתוקמא לכו"ע במעדיף או שו"ע ע"ש בפרש"י, וי"ל דהתם לא נחית התנא לאשמועינן דיני עומ"ר, אלא דליכא גזירת תקרה בכה"ג, וה"ק ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כו' שמניח פסל כו' באופן שמועיל הנחת פסל בעלמא, ומהני אף בנסרים, אבל במתני' דאתיא לאשמועינן עיקר

הו"ל פרוץ כעומד, אבל לרהבדר"י דע"כ לאוקומה בנכנס ויוצא משום דבעי עומ"ר, אכתי תיקשי דא"א לצמצם, מיהו ר"א ורבא משנו אליבא דכו"ע, די"ל דלא ניהא להו לפרושי מתני' בנכנס ויוצא, וא"כ אף לר"פ ע"כ לשנויי במעדיף ושו"ע.

בעיקר הקו' יש לפרש דרק אמתני' קשיא לן דמשמע שהשפודין נתונים תחלה וקבועין כתקרה, ואח"כ בא ליתן הס"פ עליהם, וניחא לי' לתנא למינקט בכה"ג לאשמועינן דאפי' הס"פ הקבוע קדם חשבינן לס"כ עיקר], ובוזא א"א לצמצם למלאת כל הריוח כמ"ש הראשונים ז"ל, אבל אם נותן מתחלה קנה ושפוד קנה ושפוד יכול למלאת כל הריוח, ועד"ז עשוין כל תקרות הבתים, (ואפי' אם יש אויר שא"א להבחין בו אינו חשוב כלל), וכ"מ מהא דבנתנין שתי נותנן ערב לא חיישינן לאויר שבין הקנים הנתונים ערב, [מיהו למש"כ סק"ה ליכא ראי'], וכמדומה שכן פשוט במציאות.

שם א"ר אמי במעדיף

שם א"ר אמי במעדיף, בריטב"א פי' שמעדיף בריוח יותר על נכנס ויוצא, וצ"ע איך אפשר לאוקומי מתני' בהכי, בשלמא בנכנס ויוצא שפיר מפרשינן דיש ריוח ביניהם כדי להכניס כמות, אבל איך אפשר למיסתם כמות בזמן שצריך טפי מכמות, ועוד דאליבא דר"פ לא הו"ל לשנויי במעדיף אלא בנכנס ויוצא, ול"מ דר"א אליבא דרהבדר"י קאי, ויש ליישב דאמנם התנא עיקר הדין קמ"ל דסגי בכמות, והיינו אם יוכל לצמצם למלאת כל הריוח, ותלמודא קאי בעי דלענין מעשה א"א להכשיר הסוכה כיון שא"א לצמצם, (אם לא בטורח מרובה וכולי האי ואולי), ואר"א דאמנם יצטרך להעדיף מעט, ודוחק, (ולישנא דאפי' תימא קא קשי' לי', עי' להלן), מיהו תו' וראשונים ז"ל פי' שמעדיף בס"כ על הפסול, וכ"ה פשוט הגמ'.

דבעומד כפרוץ או בדליכא רובא דמינכר מס"כ פסולה, ועוד קמ"ל דאע"פ שהס"פ חולק את כל הסוכה כשרה, עתו' י"ח א', ועוד יש כאן חידוש גדול דאף למאי דמוקמינן לה בנכנס ויוצא אכתי הס"פ מועיל להכשר הסוכה דאי לאו הס"פ אכתי הואי חמתה מרובה, כיון דלמטה חמתה מרובה כדלק' כ"ב ב', וממתני' דסיכוך הרבה מהן לא שמעינן לה כיון דאיכא לפרושי הרבה טובא עד דאיכא מן הכשר לחוד צילתה מרובה, מיהו זה תלוי בשיטות הראשונים ז"ל.

שם גמ' לימא תהוי תיובתא כו'

שם גמ' לימא תהוי תיובתא כו', עי' מה שביאר בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"ג סק"ז, (ועי' עירובין ט"ו ב' בתו' הרא"ש, וצריך לפרש דבריו דלא תיקשי מסכך ע"פ דברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה).

שם ב' והא אפשר לצמצם

שם ב' והא אפשר לצמצם, הראשונים ז"ל פי' דהקו' אף לר"פ, ובפשוטו היינו למאי דמוקים לה בכמות ממש, אבל בנכנס ויוצא נהי דא"א לצמצם למלאת כל הריוח, מ"מ יכול למלאת חצי הריוח, באופן שיהא בכשר כמו בפסול עם האויר, וכ"ה ברא"ש ובריטב"א, ולפי"ז הקושיא לרהבדר"י היא רק מצירוף האויר לפסול, אבל בכשר יש יותר מן הפסול לחודי', ובתו' עירובין ט"ז א' כתבו והא א"א לצמצם שיסתום כל האויר ונמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסול או אפי' כמוהו ופריך לכו"ע, ור"ל דאפשר דאפי' בכה"ג שנכנס ויוצא אין בכשר כמו הפסול והאויר, ונראה לדקדק כצד הראשון, וכפי' הראשונים בשמעתין, מדמייתי התם בעירובין להא דר"א ורבא, ואם איתא שזו קושיא לכו"ע לא הו"ל להאריך התם בהכי, אבל לפ"ז ניהא דעיקר הקושיא לרהבדר"י, דלר"פ מצי לאוקומה בנכנס ויוצא, (כדמוקי התם לכמה ברייתות), ובוזא אע"פ שא"א לצמצם מ"מ

שם רבא אמר כו' אם רבא דמשני דשו"ע פליג על שנויא דמעדיף

שם רבא אמר אפי' תימא בשאין מעדיף אם היו נתונים כו', בתו' כ' בתו' בתרא דל"ג ל"י, ופי' דרבא גזר מעדיף אטו אינו מעדיף, וזו גזירה מחודשת, דאפי' נאמר דיש מקום לגזור בכה"ג כשסוכתו מקורה בשפודין ויש ריוח ביניהם כמותן, מ"מ בדרך כלל מסכך עם שניהם כאחת, ואין לחדש גזירה על מאורע מסוים דהכל לפי העניין, ועוד שהרי מכין סכך כדי לסכך חצי סוכתו, וכשרואה שאינו נכנס, ממילא מעדיף, והרא"ש בתוספותיו הביא ב' התירושים והכריע בפסקיו כפי' קמא דאף לרבא מהני מעדיף, וכ"כ תו' בעירובין דמפני גרסת הספרים בסוכה ע"כ לפרש כן, מיהו לא נתפרש מאי קמ"ל רבא טפי במעדיף להאי גיסא או לה"ג, ולכאו' אפשר לפרש דנותנם שתי היינו שהסכך כשר נכנס בין השפודין אלא דכיון שאין לו על מה לסמוך, ע"כ הוא נאחז ע"י הדוחק שנלחץ בין השפודין ובכה"ג אין לחוש שישאר אויר, ולפ"ז מיושב דאע"פ שאינו מעדיף בסכך כשר מהני לרהבדר"י בנכנס ויוצא ולר"פ אפי' במצומצם, ואפשר שכ"ה בטבע הדברים שהמונח בכיוון שונה נלחץ יותר, ולכך לא מצי לאוקומה כשדחקו לסכך כשר, וכבר כתבו כן האחרונים ז"ל על דברי המג"א סי' תרל"א סק"ה, מיהו מה שתמהו עליו ל"ק עליה, כיון דהתו' והרא"ש פירשו גם לפר"ח ור"ת כפרש"י (ואמנם נדחקו בחידושי' דרבא), וא"כ שפיר העתיק המ"א פרש"י שכ"ה דעת תו' והרא"ש, וכן פי' הריטב"א והר"ן, אלא דאזלי לשיטתייהו דמעדיף היינו שמוסיף בריוח, [כ"נ דעת הר"ן כהריטב"א מדהשמיט אוקימתא דמעדיף], וא"כ לא הוצרכו לפרש בשתי וערב שמכניסם בדוחק, אבל לפרתו' מיושב מאד לפרש כן, וכן י"ל בדעת הראב"ד והרא"ה ומ"מ צ"ע למה לא פי' תו' והרא"ש כן וגם בדעת הרמב"ם פי' הב"י כרש"י (וכ"מ

בראב"ד שהזכיר פי' הב"י בהרמב"ם מיהו עי' לק' ס"ק כ"ב), אם הטעם משום דס"ל דאף בכה"ג א"א לצמצם דפעמים נאחז ע"י בליטה קטנה או שהקנה נקבע באלכסון א"נ מפני שבמציאות לא יוכל ליכנס דאמתא באמתא לא יתיב, או דס"ל דוחק לפרושי בכה"ג, אבל לדינא מודו דמהני, - ובכה"ל שם ד"ה ונתן פשיטא ל"י להיתירא, (עיי"ש שכ"כ בפשיטות, אבל זה דלא כתו' והרא"ש והריטב"א והר"ן ולא נמצא פי' זה בראשונים ז"ל וכמשנ"ת).

יעו"י מש"כ לק' ס"ק כ"ב דהרמב"ם מפרש והא א"א לצמצם דמשום דינא קאמר שאם יצמצם בסכך למעלה תהא חמ"מ למטה, ועיי"ש עוד.

כ"ב ב' כאן מלמעלה כאן מלמטה בפשוטו איכא גזוני דלא סגי בעילתה מרובה למעלה במשוה

ב. כ"ב ב' כאן מלמעלה כאן מלמטה, בפשוטו נראה שאין לקבוע שיעור בדבר ולומר דאם יש משהו או טפח מהסכך יותר על האויר תהא צילתה מרובה, דהכל לפי הענין, דנקב קטן באמצע הסכך מתרחב יותר, ואויר מרובה אינו מתרחב ביחס כמו הנקב הקטן, וא"כ הדבר תלוי כמה נקבים יש, ואם יש עוד נקבים סמוך לו וכיו"ב וכן תלוי בעובי הסכך, ובגובה הסוכה, ולכך לא יכלו חכמים לקבוע שיעור בדבר, מיהו קשה דמשמעות המשנה דבצילתה מרובה למעלה לעולם כשר, והא ליתא כיון דמשכח"ל שיהא הצל מרובה למעלה, והחמה מרובה למטה, ואולי י"ל דמשכח"ל גונא דסגי במשהו עודף מהס"כ על האויר, וקאמר תנא דלמעלה לעולם בעינן צילתה מרובה לכה"פ, ופעמים דבעינן טפי, ויותר נראה דכיון שהתנא מתייחס לנדון דלמעלה ולמטה מתפרשים דבריו לדיוקי דלמעלה כי הדדי פסולה ולמטה כי הדדי כשרה, ואין לחוש אם צריך שיהא למעלה צילתה מרובה יותר ממחצה, דכיון דנחתין

לטעמא, ממילא נבין לשער לפי החמה למטה ולק' סק"ו נתיישב יותר בס"ד.

מיהו בראשונים ז"ל ל"מ כן, אלא דלעולם סגי במשהו מרובה, וזה צ"ב מסברא

ברם עיקר הדבר שנקטנו דבמשהו עודף מלמעלה אפשר שתהא פסולה, אינו פשוט בדברי הראשונים ז"ל, דסתמות דבריהם משמע דפי' מתני' כפשטה דצילתה מרובה מחמתה מלמעלה כשרה, מיהו לא מסתבר להכשיר כשבאמת חמתה מרובה למטה אע"פ שלמעלה הסכך מרובה, דמ"מ אין כאן סוכת צל, והרי"ד כתב בהדיא בפסקיו ובתוספותיו בפסול דחמתה מרובה דאפי' הי' נכון שלא בא החמה אלא מחור אחד קטן הוא פסולה, וכ"נ דעת הרא"ש שהסכים עמו, וע"כ דאי מכשרי בכה"ג היינו משום דס"ל דלעולם כשהס"כ מרובה אפי' משהו הרי הוא שוה מלמטה, וכ"כ הרי"א ז' ברפ"ק הי' הסכך עודף על האויר כל שהוא הרי מלמטה החמה והצל שוין וכשרה, מיהו ד"ז צ"ע במציאות דכיון שהחמה גדולה מן הצל בשיעור ניכר, אין יועיל קנה משהו להכריע, וכן כשיש כמה נקבים הרי החמה גדולה מן הצל בכל נקב לכה"פ משהו.

עוד בדברי הראשונים ז"ל בזה [לאידך גיסא]

והנה רש"י והרי"ף וכן הרי"ד והרא"ש והטור וכן בריטב"א בשם הגאונים נשמרו בלשונם ולא פי' דלמעלה סגי בצילתה מרובה, אלא כתבו שפסולה בשוין מלמעלה, ובשוין למטה כשרה, ויש לפרש כונתם כמתני' דאמנם קתני דבצילתה מרובה מחמתה כשרה, אבל ע"כ לפרושי דהיינו לפי הענין, וקמ"ל דבשוין לעולם פסולה, אבל בצילתה מרובה יתכן שתתכשר, ויש לדחוק לפ"ז גם משה"ק ר"ת מפרוץ כעומד דהיינו מכח זה דמבואר במתני' דפרוץ כעומד לעולם פסול, אבל אה"נ דקשה אף לרהבדר"י כיון דאף בעומ"ר משכח"ל פסולא כשחמתה מרובה.

ויצוי בר"ן רפ"ק שפי' כונת רש"י דהחמה שלמטה מבטלת את הצל כשהיא מרובה ממנו, ומבואר מזה דלא יתכן להכשיר חמתה מרובה למטה אע"פ שצילתה מרובה למעלה, וכן משמעות הגמ' שאין זה נדון של פרוץ כעומד או עומ"ר, [דהיינו שנפרש כענין שאמרו עירובין י' ב' דבפרוץ כעומד מצד אחד ופרומ"ר מצד אחר אמרי' אתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל לי' אפי' לר"פ דעומד כפרוץ מותר, וה"נ כשפרומ"ר מלמטה עדיף כח הפרוץ אע"פ שהוא שוה מלמטה, משא"כ כשעומ"ר למעלה אע"פ שפרומ"ר למטה אזלינן בתר עיקר הסכך, וכ"נ שפי' במאירי], אלא דדיוקא דמתני' בכהדי מתפרשא, אבל עיקר הדברים דבעינן שלא יהא חמתה מרובה, ואפי' ע"י נקב קטן פסולה וכמ"ש הרי"ד, וכן לשון הראב"ד דבצל וחמה לאו בתר סיכוך אזלינן אלא בתר צל וחמה ממש אזלינן וכי הו' כי הדדי כשרה, וכן לשון הרמב"ן דסוכה בצל תלה לה רחמנא והרי אין זו עשויה לצל יומם מחורב שהרי חמה רבה עליה מלמטה ומבטלה מתורת סוכה ואע"פ שמשמע מדבריהם דברוב למעלה סגי, היינו כמו שמבואר בגמ', וע"כ היינו או כדעת הרי"א ז' שכ' דע"ז צילתה מרובה, או דכונתם דלפי הענין מתכשרא בכה"ג, משא"כ בשוין דלעולם פסולה, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"י שלא כ"כ, ואמנם לישנא דמתני' כותי' דייקא, וצ"ע, ולק' סק"ו נתיישבו דברי הגמ' והראשונים בס"ד, [שו"ר מדברי הראשונים ז"ל בסוכה המבולבלת דלכאור' מוכח כדברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה וכמשנ"ת לק' ס"ה סק"א עיי"ש, וצ"ע].

באה דמהני כשיש סכך כשר כמו הפסול, אף שבהעדר הפסול היה חמתה מרובה למטה

ג. ויש להקשות כיון דבכי הדדי מלמעלה פסולה א"כ אמאי מהני לר"פ עומד כפרוץ מס"פ הא כיון דבלא הס"פ היתה פסולה א"כ מצטרף ס"פ בהדי ס"כ, וכן יש

יחד כמו הס"כ ג"כ כשרה, דכיון שמצד החשיבות, ס"כ חשוב אף מאויר, דמה שהאור מתרחב למטה אינו חשיבות באויר, דאפי' בעומ"ר פסלינן חמתה מרובה, אע"פ שבזה ודאי הסכך המרובה עיקר, (וכן לענין שיעור אויר ג' כלמעלה חשבינן ל' ולא מחלקינן ביחס של התרחבות החמה לפי הענין, שהרי פעמים שמתרחבת יותר וכמש"כ סק"ב), אלא שזה פסול בסוכה כשחמתה מרובה, הלכך בסוכה זו שאין חמתה מרובה כשרה, דלא גרע ס"פ ואויר מס"פ לחודי', דמהני למעט החמה, ומ"מ כשרה, אבל לפי' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דכל הנדון בחשיבות הס"כ בעומד כפרוך, הי' מקום לדון דבכה"ג הס"פ עם האויר חשיב טפי כיון שהוא מתרחב, ומ"מ כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה (שם בהוספה) דאין הס"פ מצטרף עם האויר לענין זה, דאין לתת חשיבות לאויר ע"י שמתרחב, אלא כשהנדון בחציה אויר, דע"ז הו"ל כפרומ"ר, אבל כשבלא"ה אין בכח האויר לומר שהשטח פרוץ, (דלענין זה גם הס"פ נוגדו, וגם הס"כ לחודי' מרובה עליו), לא מהני יתרון זה לומר דמ"מ שם הפסול עדיף, דכיון שמלמטה בטלה חשיבות האויר א"כ שב הדין לדון על הסכך, כ"נ בביאור הדברים, ועי"ש.

וכבר הוכיח אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה מדברי הגמ' והראשונים ז"ל דאף בס"פ ואויר סגי בס"כ עומד כנגדו וכ"מ בתו' עירובין ט"ז א' דבנכנס ויוצא אם הכשר מכוון כנגד האויר והפסול, כשר לר"פ, וכ"נ פשטות כל הראשונים ז"ל בשמעתין דכיון דמתני' כפשטה לר"פ מש"ה איצטריך לאוקומה במעדיף וש"ע, אבל אי מוקי לה בנכנס ויוצא הו"ל שפיר עומד כפרוך, ועראב"ד ורא"ה וריטב"א, [ועמש"כ לעיל סק"א].

בדברי הרא"ה במתני' ט"ז א' ובריטב"א

וז"ל הרא"ה הנדמ"ח במתני' ט"ז א' אם יש ריוח ביניהם כמותן כשרה ופי' שמניח

להקשות לרהבדר"י בעומ"ר למש"כ לעיל סק"ב דאף בעומ"ר פסולה כשחמתה מרובה למטה, ובאמת הרמב"ם פסל מכח זה גם בס"פ כמו אויר וזוהי בכלל קו' ר"ת, (ועמהרש"א ברש"י ט' ב'), ונראה מדברי הראשונים ז"ל דלא איכפת לן בסיוע הס"פ כיון דהס"כ הוא רוב, (וכן כשהוא כפרוך לר"פ, דהא דפסולה בחמתה מרובה אין הטעם משום דאויר עיקר, דאפי' אי משכח"ל חמתה מרובה בנקב מועט ג"כ פסולה כמ"ש הרי"ד, והתם ודאי דס"כ עיקר אלא שעדיין לא הועיל לעשות צל, הלכך כשהנדון בין ס"פ וס"כ כיון דהס"כ עיקר, א"כ הסיכוך מתייחס לס"כ, וסגי בהכי (תדע דהתרחבות החמה היא לפי הענין בגודל הנקב ובריבוי האור משאר הנקבים בשטח זה, והרי מצד הס"כ סגי בכל צורה לפי הענין, אע"פ שלא נוסף בכמות של הסכך, וש"מ שאין זה דין בכמות הסכך דלזה סגי בפרוך כעומד, אלא שיש דין נוסף דבענין שלא תהא חמתה מרובה מיהו אין זו ראי' מכרעת כלל), ואפשר להטעים הדברים דגם סוכה בעשתרות קרנים הי' מקום להכשיר בעומד כפרוך מלמעלה כיון דבמקום זה אין עדיפות לאויר, אלא שא"א להתחשב בעשתרות קרנים, כיון שאינם מן הסוכה כדאמר ב' א', אבל כשהס"פ מונח במקום האויר ה"ז סוכה שאין בה חמה, וסגי בעומד כפרוך כמו בעלמא, וכבר ביאר הדברים אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"י באר היטיב, (אלא דשם קאי לשיטתו דסגי בעומ"ר בסכך אע"פ שחמתה מרובה), [אח"כ ראיתי בספר שם ס"ק כ"ז שהזכיר לפרש דיש ב' דינים בסכך ודחה הדברים, ועי' בזה לק' סוסק"ה ולע"כ, וצ"ע].

באופן שיטת ס"פ ואויר ששניהם יחד כמו הסכך כשר

ולפי מש"כ דלעולם בחמתה מרובה למטה פסולה, אפי' למעלה העומ"ר, א"כ הדבר פשוט דאפי' יש גם אויר עם הס"פ ושניהם

בכה"ג כיון דאיכא ס"פ, וכמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה.

בדברי הר"ן דגם לרהבדר"י היכא דהוה כהדדי למטה כשר

ד. כתב הר"ן לרהבדר"י נמי סגי לי' בכי הדדי מלמטה דכיון דמלמעלה צילתו מרובה ולמטה אין חמתה מרובה, יש לס"כ חשיבות של רוב, [וסיים זה נראה לי לאפוקי ממשמעות הרמב"ן במלחמות שכ' ואזדא ר"פ לטעמי', מיהו כונת הרמב"ן יש לפרש דאזדא ר"פ שפיר לטעמי' ואינו סותר את דבריו, אבל לאו למימרא דדוקא לטעמי'], ור"ל דהי' מקום להצריך אליבא דרהבדר"י עומ"ר גם מלמטה, כי היכי דלא סגי לר"פ בעומד כפרוץ רק מלמעלה, ויש ללמוד מדבריו ז"ל דלר"פ נמי לא מכשרינן בחמתה מרובה מלמטה אע"פ שצילתה מרובה מלמעלה, דאם גם בחמתה מרובה מלמטה כשרה א"כ לא שייכא כלל בדר"פ ורהבדר"י שאין לנו ענין אלא בלמעלה, והתם העומ"ר ומהני לכו"ע, והר"ן כתב הטעם משום דלמטה כי הדדי, וגם כתב כן כמחדש אליבא דרהבדר"י, [ויש לדחות כמ"ש להלן].

ועיקר דברי הר"ן מוכרחים אליבא דרהבדר"י מדיוקי דמתני', ובגמ' נמי לא משמע דלר"פ בלחוד אתיא, וכן בסברא דעיקר השיעור נקבע בסכך מלמעלה, אלא שחמתה מרובה יכול לפסול כיון שאינה עשויה לצל, וכיון דכי הדדי אינו פוסל א"כ נשאר החשיבות של העומ"ר שיש בסכך, [ואשכחן כה"ג במחיצות עירובין י' ב' דבעומד כפרוץ לא אמרי' אתי אורא דה"ג אף לרהבדר"י, ועי' מה שביאר בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בספר עירובין].

ולפ"מ שנת"ה הוצרכנו להלכה דבסוכה בעינן צילתה מרובה אף לרהבדר"י כיון דפעמים שאפי' בעומ"ר פסולה, ואפשר דמסברא קים לן דכל שחמתה מרובה לאו סוכה היא וכמ"ש הרמב"ן, וכ"ז למש"כ

שם פסל והשתא כשרה באותו פסל עם אותו סכך פסול, אבל אם נוטל סכך ואויר במקומו פסול שהרי לא יהא צלתה מרובה מחמתה ולא יהא ראוי לישן תחתיו אפי' הוא פחות דבעינן צילתה מרובה מחמתה וכן הא דקיי"ל פחות מג' כלבוד דמי בסכך פסול הוא דבעינן צילתה מרובה מחמתה, נראה דכונתו לבאר דאע"פ שבלא הס"פ היתה פסולה, כיון דמלמטה חמתה מרובה, מ"מ מהני הס"פ עם הס"כ, ולא חשיב דמצטרף ס"פ עם ס"כ, ולפ"ז מ"ש אפי' הוא פחות, היינו דאפי' אם האויר למעלה פחות מהס"כ מ"מ פסולה היכא דחמתה מרובה למטה וכמ"ש ס"ב, - ויעוי' בריטב"א ובמש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בביאור דבריו, ואם ננקוט בדבריו דלעולם בעינן ס"כ כחצי סוכה לר"פ, [נכפשטא דמילתא דלא מצרפינן ס"פ כלל ומ"ש דלא בעינן רוב צל מס"כ, היינו דסגי במחצה אע"פ שנשאר רוב חמה ורק הס"פ משלימו, ועי' לק' ס"ק י"א בזה], לפ"ז יש לפרש מ"ש בנכנס ויוצא דבזה נכנס ס"כ יותר מן הפסול אלא שהוא מכון כנגד הפסול והאויר, דלעולם בעינן ס"כ כנגד הפסול וכל האויר, וזה כפי' תו' והרא"ש.

בקו' המג"א ע"ד הרא"ש סי' ד

במשנה"ק המג"א סי' תרכ"ו סק"ב ע"ד הרא"ש סי' ד שכ' דבשפודין אם ינטלו סגי לי' בכשר, ואמאי הא אכתי הו"ל חמתה מרובה מלמטה, תירץ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דה"ק כיון דכי שקלת לי' סגי בכשר אי לאו טעמא דכוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת והשתא דאיכא ס"פ לא שייך האי טעמא ונמצא דסגי בס"כ לחוד ואינו צריך לצירוף ס"פ כלל, ולמש"כ לעיל דמצד שיעור הסכך לעולם סגי בעומד כאויר הפרוץ, ונדון חמתה מרובה זה כמו פסול אחר, שהרי הוא פוסל אפי' בעומ"ר מס"כ, א"כ שפיר קאמר הרא"ש דסגי בס"כ מצד עצם השיעור, והרי פסול דחמתה מרובה ליכא

כפרוץ מן הסכך לא הוצרכו לפרש, ומ"מ הפוסקים לא הו"ל למיסתם דראוי לפרש שיסכך בסכך מעובה כמין בית, [נמיהו עי' בטור סי' תרכ"ו בענין הל"ש ולק' ס"ק כ"א דקדקנו מהטור והסמ"ק שם דהנקבים שבטלים לסכך חשיבי כסכך, וכדלהלן], וכן סתמא דמתני' דוחק לאוקומה במעובה כמין בית ואין כוכבי חמה נראין מתוכה, [ואמאמר (שליט"א) זללה"ה הוכיח מכח זה דמיירי שנוטל שפוד אחד עי"ש בבסק"י].

והנה לענין שיעור ס"פ בד"ט מבואר בראשונים ט' ב' דאם יש באילן ד"ט פסולה, וסתמא דמילתא יש באילן נקבים, וכן פשוט לראשונים ז' י"ט א' דנקבים שבס"כ אין דינם כאויר וישנים תחתיהם, ונראה לפ"ז דאי לא דינא דצילתה מרובה דין הנקבים האלו כדין אויר שבאמצע לבוד במחיצות שאינו מצטרף עם האויר שמבחוץ למהוי רוב אפי' כשהעומד כפרוץ, וה"נ בסכך הנקב שהם כסתומים מחמת הסכך אינם מצטרפים עם האויר אלא דינם כס"כ, וכ"נ שאין יתרון לס"פ בלא נקבים, כנגד ס"כ עם נקבים, דהני נקבים כסתומים ממש דמו, וכשהנדון בין ס"פ וס"כ אזלינן בתר השטח המקורה עי', ואין הנקבים מפסידים את החשיבות, אע"פ שבס"ה הס"פ מסכך על יותר אויר, כגון סוכה י"ג, ונסר ו', ופסל העשוי נקבים על השאר, שבצירוף האוירים שבס"כ נמצא שנשאר יותר מטפח אויר, (מבלי ליכנס בצירוף זה לנדון צירוף הס"פ, אלא מעיקר דין פרוץ כעומד), מ"מ חשיב הס"כ רוב וכשרה אף לרהבדרי, אי לא דינא דחמתה מרובה.

ודאתאן עלה אפשר לומר דאף לאחר שנחדש דין צילתה מרובה, ולפמשנ"ת סק"ב דאפי' כשהעומד למעלה פסולה אם חמתה מרובה למטה, א"כ זה דין נוסף על דין העומד של הסכך עצמו, וכי היכי דחזינן דכשהס"פ מועיל לבטל חמתה המרובה לא חשיב דקמצטרף ס"פ, דכיון

דלעולם בעינן צילתה מרובה, אבל למש"פ אמאמר (שליט"א) זללה"ה דכשצילתה מרובה למעלה כשרה אע"פ שחמתה מרובה למטה, ע"כ בעינן להלל"מ לחדש דבעינן צילתה מרובה מלמעלה אע"פ שאין זה מועיל בסוכה כ"כ, ולפ"ז נתקשה אליבא דרהבדרי, דאין לחדש פלוגתא אם הואי הלל"מ, ולפ"ז יש לדחות דמה שהוצרך הר"ן לחדש אליבא דרהבדרי היינו דלא נפרש לדידי' ההלכה להצריך עומד"ר גם מלמטה כיון דמלמעלה בלא"ה בעינן עומד"ר לדידי'.

האם בעינן שיחא עומד מסכך כשר כנגד הס"פ והאויר, ובדין הנקבים שבס"כ בזה, ובד' מרן ז"ל בזה

ה. בסוגיא ט"ו ב' מבואר מדברי הראשונים ז"ל דלעולם בעינן עומד מן הסכך כנגד הפסול והאויר שכתבו דבנכנס ויוצא העומד כנגד הפסול והאויר ומהני רק לר"פ, ואע"פ שהעומד על הפסול, מ"מ לרהבדרי בעינן מעדיף, וכן פשוט בסברא דאין להכשיר סוכה שמיעוטא ס"כ, ולפ"ז יש לפרש מתני' כשס"כ הוא מקנים או נסרים פחותים מג' שממלאים כל האויר, דאם יש נקב בס"כ א"כ הו"ל האויר רוב, ונמצא שהס"פ מכשיר הסוכה, ולא דמי לנדון דכזוזא מלעיל דהתם אין באויר רוב, אבל כשחצי' פרוצה לגמרי וגם יש נקבים בס"כ א"כ האויר רוב גמור, ואם נותן ס"פ באמצע, הרי הוא מכשיר וקמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, וכ"כ מרן זללה"ה באור"ח סי' ק"נ ס"ק י"א.

והדברים סתומים בדברי הגמ' והפוסקים, דקתני סתמא י"ח א' שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וסתמא דמילתא יש בפסל נקבים, והיכי סתים תנא (לרבה וכן לכו"ע בפחות מד'), דמניח פסל וכשרה, וכן במתני' קתני המקרה סוכתו ומתפרשא בסכך הרגיל, ואמנם אין מכ"ז הוכחה דכיון שהדבר פשוט דבעינן עומד

שהס"כ רוב מתייחס העיקר לס"כ וסגי בהכי, ה"נ י"ל כשיש נקבים בס"כ כיון דכלפי הס"פ נחשב הכשר רוב, סגי בהכי, מיהו כ"ז דוקא בנקבים שבס"כ אבל לא באויר חשוב, [ודעת אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה כדעת מרן זללה"ה] כ"נ מההוכחה שהוכיח ממתני' דא"כ אין הכוכבים נראין], אלא דלשיטתו דאפי' בחמתה מרובה למטה כשרה, א"כ כל עיקר ההלכה נאמרה שהס"כ צריך להיות מרובה מן האויר, ולפ"ז מסתבר יותר להצריך שיהא מרובה גם כנגד הנקבים, והראוני שכ"כ בשו"ע הגר"ז סי' תרל"א סי"א ע"ש, [מיהו עכ"מ פ"ה הט"ז דלפי ביאורו משמע שמצרפין האוירים, מיהו גם בדבריו מוכח שזה מחודש וסתמא יש נקבים ולע"כ], ועוד שהרי לא נתחדש לפ"ז דהס"פ מהני לענין חמתה מרובה, [משא"כ למש"כ דבעינן צילתה מרובה אף כשהס"כ רוב א"כ מפורש דהס"פ מועיל לזה] ויש לדון גם בזה, ועי' בדברי אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בביאור הריטב"א [הוזכר לעיל סק"ג עיי"ש] שכ' ג"כ סברא כע"ז על האויר שבין הכשר לפסול, והתם גרע טפין].

אח"כ ראיתי בספר אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק כ"ז שהזכיר לפרש דיש בסיכון ב' דינים, א. שיהא עומד כפרוץ מדין מחיצות, ב. שיהא צמ"מ, ולענין דין הב' שפיר מצטרף ס"פ, וכ' דכ"ז אינו נראה, עי' כתי"ק והנראה שם במסקנת הדברים דאין ב' דינים, אלא דמה שיש עדיפות לס"פ על אויר, לא חשיב דמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, שאין אנו מתייחסים לומר שלעולם כל מה שחוץ מהס"כ זה אויר, ומי שמכשיר האויר הרי הוא כמצטרף עם הכשר, אלא פעמים שהאויר הוא הפסול שבצד הס"כ, ופעמים שזה ס"פ, וכל חד כדיני', וכיון שהס"כ רוב הרי לא מצטרף ס"פ כלל, (כ"נ לפו"ר ולא עיינתי כראוי בזה עיי"ש שהדברים מוטעמים בע"א), וכמדומה שהנפ"מ בין שני הלשונות הוא נד"ר, באוירים קטנים שבתוך הס"כ, דלל"ק יש להכשיר, ולל"ב יש לפסול, ומ"מ אפשר שיש לקיים הדברים גם לל"ב, דאוירים קטנים בטלים לגמרי, ורק כשיש חמה בסוכה הם מצטרפין לחמ"מ, ולא חשיב הס"כ מיעוט כשהנדרון בצירוף אוירים אלו, [ועוד דלמש"כ סק"ב בשם הרי"ד, יש מקום יותר לחזק ענין השני דינים, ולא משום דלדין הב' מפני ס"פ, אלא כסברא שהסברנו בל"ב, דכשיש ס"פ ליכא

שהס"כ רוב מתייחס העיקר לס"כ וסגי בהכי, ה"נ י"ל כשיש נקבים בס"כ כיון דכלפי הס"פ נחשב הכשר רוב, סגי בהכי, מיהו כ"ז דוקא בנקבים שבס"כ אבל לא באויר חשוב, [ודעת אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה כדעת מרן זללה"ה] כ"נ מההוכחה שהוכיח ממתני' דא"כ אין הכוכבים נראין], אלא דלשיטתו דאפי' בחמתה מרובה למטה כשרה, א"כ כל עיקר ההלכה נאמרה שהס"כ צריך להיות מרובה מן האויר, ולפ"ז מסתבר יותר להצריך שיהא מרובה גם כנגד הנקבים, והראוני שכ"כ בשו"ע הגר"ז סי' תרל"א סי"א ע"ש, [מיהו עכ"מ פ"ה הט"ז דלפי ביאורו משמע שמצרפין האוירים, מיהו גם בדבריו מוכח שזה מחודש וסתמא יש נקבים ולע"כ], ועוד שהרי לא נתחדש לפ"ז דהס"פ מהני לענין חמתה מרובה, [משא"כ למש"כ דבעינן צילתה מרובה אף כשהס"כ רוב א"כ מפורש דהס"פ מועיל לזה] ויש לדון גם בזה, ועי' בדברי אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בביאור הריטב"א [הוזכר לעיל סק"ג עיי"ש] שכ' ג"כ סברא כע"ז על האויר שבין הכשר לפסול, והתם גרע טפין].

ול"האמור עיקר הדין דצילתה מרובה נשנה במתני' באופן שיש לס"כ דין עומ"ר, דסתמא דמילתא מתפרש בסיכך ע"ג כולה אלא שיש נקבים בסכך, וא"כ הנקבים הקטנים שבאמצע הסכך ודאי בטלים לסכך, והו"ל ס"כ לכה"פ על רוב הסוכה, (ואולי אפי' כולה, אלא שזה קשה לצייר בחמתה מרובה), ומ"מ חמתה מרובה פוסל, וזה כמש"כ לעיל סק"ב דאפי' כשהעומ"ר למעלה פסולה כ"ז שחמתה מרובה.

ומה שהוכיח מרן זללה"ה מסוכה שתחת האילן, כונתו בזה לאפוקי משיטת הריטב"א שנתבאר לק' ס"ק י"א דס"ל דבסוכה י' סגי בד' ס"כ וב' ס"פ וד' אויר, אבל לא נחית לאפוקי מהסברא שכתבנו דכיון דנקבים בטלי לסכך ולענין עומ"ר חשיב כעומד גמור, שפיר מצטרף הס"פ, כמו שמצטרף במחצה

ומתפרש שפיר דכל שלמעלה מן הקרקע צילתה מרובה, יהיו למטה ברצפה שוין.

החסרון של חמ"מ], וצריך עוד להתיישב בדבר.

כ"ב ב' כאן מלמעלה כאן מלמטה

בהא דלא אמרו 'למעלה' 'למטה' וביאור הענין דכזוזא מלעיל כו'

ואפשר לומר בפשיטות יותר (וכן עיקר) דכיון שהדבר ידוע שהחמה מתרחבת והולכת, א"כ לא שייך לקבוע השיעור למעלה אצל הסכך ולמטה בקרקע, וע"כ או שעד הקרקע כל שבאור נחשב למעלה, או שעד סמוך לסכך ממש, נחשב למטה, דכיון שאין כאן נדון על גוף הסכך כלל וכמשנ"ת אלא על צל הסכך, וע"ז אמרו דכאן מלמעלה כאן מלמטה, א"כ בפשיטות יש לפרש דכל שלמעלה מן הקרקע נקרא הצל שמלמעלה, וע"ז קתני במתני' שצריך להיות מרובה, ולא דלמעלה היינו משהו סמוך לקרקע, אלא דכל שלמעלה מן הקרקע צריך להיות מרובה מן החמה, וממילא יהא למטה בקרקע שוין, ונראה שזו כונת הראשונים ז"ל וכמ"ש הריא"ז הובא לעיל סק"ב, דמשמע מדבריהם שכל שצילתה מרובה משהו מלמעלה כשרה, ולמש"כ נתבאר דכל שלמעלה דהיינו בכל אור הסוכה עד הקרקע צילתה מרובה, יהיו שוין למטה וכשרה.

ולפ"ז אפשר לומר דההלכה בסוכה שתהא צילתה מרובה מחמתה, אלא דזה רק באור הסוכה דהיינו במקום שמשמשם, אבל קרקעית הסוכה יכולה להיות חמתה כצלתה או חמתה מרובה מפני שבמקום זה אין שייך שימוש, דכשמניח דבר ה"ז כבר משהו גבוה מן הרצפה, אבל אין נראה כן, אלא באמת סגי באין חמתה מרובה, והשיעור נקבע לפי קרקעית הסוכה, שזה הקובע שם סוכה, אע"פ שבמציאות השימושים הם מעל הקרקע.

מיהו לק' ס"ה סק"א דקדקנו מדברי הראשונים ז"ל כפי' אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה, ואמנם ברי"ד גם שם מבואר כמ"ש"כ, אבל מדברי ש"פ ל"מ כן, ועמ"ש"כ שם, [גם מחמת הדברים שפי' פשוט בגמ' דצ"מ משהו מהני, לא משמע דקודם סוגיא כ"ב ב' הי'

ו. **כ"ב ב' כאן** מלמעלה כאן מלמטה, לכאור' לפרש"י הול"ל כאן למעלה כאן למטה, (ולפר"ת נוחא טפי), ונראה דהא דכזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת הוא דוקא רחוק מן הסכך, אבל אם יניח דף מחובר לסכך תראה בו החמה כמו הצל, שלא היה לקרני האור מקום להתרחב מפני הסכך שבצדדין, וכ"ה פשוט במציאות שהרי לא שייך שיחא אור בחלק הנוגע בסכך, ולפ"ז נוחא דאמנם גם מלמעלה בצל דיינין, כדקתני במתני' צילתה מרובה, אלא שהצל נמדד מלמעלה סמוך לסכך, ולפ"ז נוחא לישנא דמלמעלה ומלמטה, כיון דלאו במדידת הסכך קיימינן אלא במדידת הצל, וכאן כשמודדין הצל מלמעלה וכאן מלמטה, [ומזה נמי מוכח כמש"כ סק"ב דנדרון חמתה מרובה אינו בחשיבות האור נגד הסכך בעומד כפרוץ, דכיון שבסמוך לסכך אין האור מתרחב א"כ אין לקבוע ההתרחבות בשיעור האור, כיון שההתרחקות גורמתו ולא המציאות של אור בכל ענין].

והנה נתבאר דסמוך לסכך החמה והצל שוין, וגם נראה דבמשהו רחוק מן הסכך מתרחב רק מעט, וכן ככל שגדל המרחק מתרחב יותר, וכן ידוע במציאות, ולפ"ז נוחא טפי הא דקתני במתני' דצילתה מרובה כשרה אע"פ שבדרך כלל בעינן טפי מרוב בסכך, כדי שלא תהא חמתה מרובה למטה וכמו שנתקשינו לעיל סק"ב, דכיון שהדבר תלוי במרחק שבין הסכך לקרקע, לא שייך לקבוע לזה שיעור, והרי לא קתני במתני' מהו הלמעלה שצריך להיות רק צילתה מרובה,

ספק בדבר, וא"כ מכח ההיא סוגיא אין לחדש טפי מדין פרוץ כעומד].

ט' ב' תוד"ה הא, האם אמרי' שהס"פ פוסל את הסכך כשר שכנגדו בשיטת התו' בזה ובדעת רש"י

ז. **ט' ב' תוד"ה הא,** משיטפת דבריהם ז"ל נראה דלא נחתי כלל לסברא דסכך פסול שכנגד הכשר פסולו, ולא באו לאפוקי מזה, וכ"כ בפ"י, ואפשר הטעם משום דלשון מצטרף משמע להו שמצטרף בהכשר הסוכה דהיינו שהוא ג"כ מסכך באויר הסוכה, ואמנם הר"ן פי' גם לפירושו דמצטרף ס"פ היינו דהסכך שכנגד הכשר נחשב הכל פסול והוא מצטרף עם הכשר שמסכך לבדו בשאר הסוכה, [מיהו בפשוטו אין נראה כן, אלא דלפי' זה מצטרף היינו שמצטרף הס"פ עם הכשר שתחתיו ושניהם מסככים מקום זה ועי' לק' סק"ח בזה], ועוד דא"כ הו"ל לתלמודא לשנויי בפשיטות כגון שאין האילן מכון כנגד הסכך אלא כנגד האויר, ולמה לי לאוקומה בשחבטן, [והטעם בזה נראה משום דאילן אינו קבוע ולא שייך לאוקומה כשהכשר כנגד אויר האילן, דכשיתנענע האילן תפסל, ועוד דקשה לכוין כנגד הנקבים של האילן ודוחק גדול לאוקומי מתני' בכה"ג, והי' מקום לפרש דבאמת היינו דמשני כשחבטן שהשפיל האילן ואז יכול לכוין שהכשר הוא רק כנגד האויר של האילן אלא שאין נראה כן, דל"ל לאוקומי בחבטן הול"ל כגון שכון כנגד האויר, ואיהו דחיק ומוקי אנפשי', והי' אפשר לומר דאשמועינן דינא דלא שרינן לכוון באומד אלא בחבטן, דיש לחוש שהאילן יזוז ותפסל, (עי' ירו' פ"א סוף ה"א), מיהו לישנא דחבטן ל"מ כן דמשמע שיש כאן ענין מחודש, וגם העיקר חסר מן הספר שלא הוזכר בשחבטן ולא סיכך על גבן, ועוד דכיון שמשכח"ל שיוכל לכוין כנגד האוירים אע"פ שאין זה מצוי, מ"מ יש בזה חידוש דלא חשיב תרי סככות, (עפרש"י

ד"ה מאי למימרא), ועוד דבהדלה עלי' את הגפן, סתמא דמילתא אפשר לכוין ולהניח הכשר בין הפסול, דכ"ה דרך גפן המודלה ולמה לי' לאוקומי בחבטן, אע"פ שיש לדחות דזהו גופא חבטן, ועוד (וזה עיקר הקושיא) דא"כ ל"ל סיכוך הרבה מהן, בעומד כפרוץ סגי, ויש לדחות דבדרך כלל בהדלה עלי' צריך סיכוך הרבה מהן כדי להשלים חצי ס"כ, מ"מ אין כן דעת הראשונים ז"ל ועוד דא"כ תיקשי מאי על גבן, ה"ז רק סמוך לו, שו"ר בתור"פ הנדמ"ח בעירובין ג' א' ובסוכה בשמעתין שפי' כן בשם השר מקוצי, ועו"ק דא"כ מאי קמ"ל דתחת האילן שצילתו מרובה כשחבטן פסולה, פשיטא שהרי לא יהא צ"מ מסכך לבד, דבשלמא אם נתחדש כאן ביטול ברוב שפיר קמ"ל דצ"מ אינו בטל אפי' ברוב, אבל אם אין כאן דין ביטול ברוב, א"כ בכה"ג דצ"מ שהאילן מסכך על חלק מהס"כ, הרי גם בחמתו מרובה פסולה, וזה תימה דא"כ אין כאן חידוש באילן שצ"מ אלא דבמציאות בכה"ג הוא מסכך על הכשרן, אלא דהי' מקום לומר דלעולם אין ס"פ מצטרף בסוכה אלא מפני שמתבטל ברוב, אבל אי לאו ביטול הו"ל סוכה שחצי' בית ופסולה, וע"ז מיתו משפודין והוצין, דחזינן שבמיעוט ס"פ אינו פוסל אפי' כשאינו מתבטל, ובבהגור"א סי' תרכ"ו סק"ג תמה ע"ד דלפי' תו' בשפודין ליכא ס"פ כנגד הכשר כלל, ולמש"כ באמת לא מיתו ראי' לאפוקי מראבי"ה כלל וכ"כ בפ"י [ולק' ס"ק י"ח הוכחנו כן מדברי הרא"ש עיי"ש].

ועד"ז נקטו בדעת רש"י ור"ת דאין שייך פסול בס"פ שחמתו מרובה אם הס"כ לחודי' צילתו מרובה, ולפר"ת נתחדש דסכך למעלה מכ' שחמתו מרובה מצטרף להשלים צילתה של סוכה למטה, כיון שהוא עצמו אינו חשוב, ומיירי כגון שבסכך שלמטה מכ' יש עומד כפרוץ כנגדו, כן צ"ל לכאור', ולפ"ז נצטרך לאוקומי ההיא דמקצת סכך כשחציו בתוך כ'.

ויתכן לומר לפ"ד הריב"א דכ"ה ג"כ דעת ר"ת ור"י דיש לפרש דכולהו פשיטא להו דס"פ פוסל ס"כ שכנגדו ונתיחא לפ"ז שנדחק ר"י בתו' ד' א' ובעירובין ג' א' בההיא דהוצין אע"פ שמשמע שהסכים לפר"ת בההיא דתחתונה כשרה, והיינו משום דלפי' ריב"א מודה ר"ת דסכך למעלה מכ' אינו משלים, מיהו צריך לדקדק בראבי"ה הנדמ"ח ולע"כ וכן נקט הגר"א בדעת ר"ת] ובהגמ"י [בשם הראבי"ה והובא בב"י סי' תרכ"ו] אמנם כתב שרש"י חזר בו, והיינו ממ"ש רש"י דבתחתונה למעלה מכ' לא מסיק אדעת' למיחש אתחתונה משום צירוף פסול עם כשר, ואם הוא צריך לסכך העליון להשלים צילתה דסוכה איך לא מסיק אדעת' גובה הסכך, [אבל מעיקר הדין לכאן] אין הכרח כמ"ש תו' דמיירי בצריך לסכך העליון וצילתה מרובה ע"י העליון, ואמנם זה דוחק, אבל הוכחה ליכא, שו"ר בראבי"ה וכנראה גריס בהדיא ברש"י ולא מסיק אדעת' למיחש אתחתונה דהא צמ"מ, ועי' הגהמ"י, ואפשר שזה פירוש וכוונתו להוכיח כמ"ש כן, ובאמת גם בשמעתין הדבר מוכח כן בפרש"י גבי הדלה עלי' את הגפן ד"ה הא קמצטרף שכ' דבדלא חבטן נמי מצטרף ס"פ דמחובר ואע"פ שהוא רחוק ומובדל מרובה הוא את הצל וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לבד מזה, ואי מיירי בשצריך לסכך האילן כדי להשלים צילתה שתהא מרובה מחמתה מה שיך להזכיר ואע"פ שהוא רחוק כו' הרי ע"כ מיירי כשמועיל להשלים צל הסוכה, א"ו כונת רש"י לבאר דאע"פ שהוא רחוק חשיב נמי דמצטרף עם הכשר שלמטה ממנו כיון שהוא ג"כ מוסיף בצל הסוכה באותו מקום שהכשר מסכך, ונראה דכונת רש"י בלשונו כאן ולעיל ד"ה הא קא מצטרף, לבאר שכאילו יש כאן צל עבה יותר, הנעשה מכשר ופסול והיינו דחשיב דמצטרף, שאין לראות הפסול כמאן דליתי' אלא הכשר והפסול חשובים כסכך אחד

עבה, ואע"פ שהפסול רחוק ומובדל מן הכשר מ"מ כיון שהוא מיצל על אותו מקום שהכשר מיצל חשיב דמצטרף בהדי', להרבות סכך (שעושה צל) עבה על מקום זה, שו"ר בב"ח סי' תרכ"ו שכ"כ כן בדעת רש"י עיי"ש.

ולפ"ז מה שהביא רש"י ראי' לענין הלט"ש (אם זה מפרש"י עי' מהרש"א), היינו כדי לצרף הלט"ש להכשר סוכה, דס"ל דהוי כמו חבטן, וכגון שאין בסכך כשר כדי צילתה מרובה כיון שיש שם אוירים, [מיהו למש"כ לעיל סק"ה אפשר דרק אויר חשוב פוסל, ומיירי רש"י בכה"ג כגון שהאויר חולק את כל הסוכה], דאל"כ הרי סגי בכשר לחוד והיינו מתני' דשפודין, וע"כ מיירי כשסיכך גם כנגד הלט"ש דאל"ה ליכא רוב ס"כ, שו"ר בראבי"ה משמע שהי' הנדון משום סוכה תחת סוכה, ולק' סק"כ נתבאר בזה שו"ר בב"ח סי' תרכ"ו.

שם הא מצטרף כו' בפירוש הר"ן דס"פ הכוונה כל הס"פ שכנגד הכשר

ח. **שם** גמ' הא קא מצטרף ס"פ כו' יעוי' בר"ן שפי' דהס"פ שכנגד הכשר מצטרף עם הכשר של שאר הסוכה להשלים צילתה מרובה, ולעיל נתבאר מפרש"י דהיינו שהס"פ שע"ג הכשר מצטרף עמו וחשיב שניהם מסככין מקום זה, וכן מיושב יותר לפרש דברי הגמ', דמשמע דאתי לפרושי טעם הפסול של האילן שע"ג הסכך, ואם זה ידוע, א"כ אין צורך להוסיף דבר, דודאי בצר לי' שיעורא דסוכה, וגם פעמים שהאילן מרובה מהנותר ס"כ בלא אילן, ואם ידענו שהאילן פוסל כנגדו א"כ רובה ס"פ, א"ו כאן מפרש תלמודא טעם הפסול וכפי' ריב"א.

הוספה לפו"ר

שוב נראה לדקדק מהגמ' כפי' הר"ן וביאור הגמ' דמעיקרא נמי מפרשין פסולא דאילן מפני שפוסל כנגדו, ולא משום שני סככין, [דהא מיירי גם כשאין ביניהם טפח

שם אר"פ בשחבטן, האם סגי במונחים זע"ז, ובפרש"י, ובאופן שנראה בסוכה רוב ס"פ

שם אר"פ בשחבטן, מפרש"י לק' ט"ו ב', (וכן בנדון הלט"ש), וכן בד"ה הא קמצטרף (לק' גבי הדלה) מבואר דסגי בהשפילן והם מונחים זה על זה באופן שנראה הכל סככה אחת, ומ"ש רש"י ואין נראין בעין, אין כונתו דלא מינכרי, אלא שאינם עומדים בפני עצמם, והיינו שאינו נראה בעין אלא נראה בתערובת, וה"נ מסתברא דאף בשני מיני סככות איכא דין חבטן, דאטו בהדלה את הגפן צריך לסכך בזמורות דוקא, א"ו כל שניכר שהכל סככה אחת בטל ברוב, ובפסקי הרי"ד הק' לפרש"י דבמתני' קתני הדלה עלי' כו' וסיכך על גבן, וא"כ היינו חבטן, ומאי קאמר ה"ד אילימא בשלא חבטן, ויעוי' פרש"י בד"ה הא קמצטרף שכ' דבשלא חבטן מיירי שהדלית רחוק ומובדל מהסכך, וש"מ דל"ק לי' לשון על גבן, דמתפרש שפיר ע"ג המקום שהם מסככים, ולא דוקא ע"ג ממש, [ובמתני' הגרסא על גבה ומ"מ נראה דעל גבן עיקר] (ועדושי הר"ן הנדמ"ח עירובין ט"ו ב') וגם אפשר דהי' מקום לפרש דבסיכוך הרבה מהן כשר גם בלא חבטן, ואע"ג דרישא מיירי בעל גבן, ולכך הוצרכו לפרש בגמ', ועמג"א סי' תרכ"ו סק"ד.

מיהו מהא דנקטו בגמ' לשון חבטן, שהוא לשון מחודש, דהול"ל הב"ע בשנוגע הסכך באילן, או כשהשפילן, יש ללמוד דהיינו השפלה בכח דוקא (כחיבוט ערבה, יום חיבוט חריות), ור"ל שהאילן מעורב בתוך הכשר היטיב, דמיחזי ממש בסכך אחד, כמו שהסכך הכשר לעצמו נראה אחד, וזה נעשה כשמשפיל האילן בכח, דע"ז במקום שיש אויר בסכך הכשר נכנס האילן עד הסוכה, ובמקום שיש סכך, נסמך הוא על הסכך, ונעשין כסככה אחת, [וגם אפשר דלשון חבטן מתפרש על האילן וגם על הסכך, שחבטן זה בזה, דלכאור' על האילן הול"ל חבטו לשון יחיד, מיהו י"ל

ואפי' חבטן, ובפשוטו בכה"ג לא מיקרי הפסול שני סככין, ועי' להלן בזה], וא"כ הקושיא דמאי מהני חמ"מ סו"ס מה שכנגד האילן פסול, וזה מדוקדק בלשון וכי כו' מאי הוי, דלשון זה מתפרש שלא הועיל ד"ז לתקן אותו פסול שפוסל בצמ"מ, שאם היתה זו קושיא חדשה הול"ל אכתי אמאי כשר הא קמצטרף כו', והשתא מאי אהנית בזה שאין האילן פוסל כנגד כולו אכתי פוסל מקצתו וקמצטרף ס"פ כו', וכיון שלא באו לחדש כאן הפסול שפיר סתמו והא קמצטרף כו', ויש להוסיף דרש"י לשיטתו שפי' במתני' ובגמ' טעם הפסול משום סככין, וא"כ עדיין לא הוזכר דפוסל כנגדו, ולכך הוצרך לבאר שבלשון קמצטרף כו' ביארו בגמ' טעם הפסול, ופרש"י דהיינו שמתחברין יחד לעשות הצל של מקום זה, וזהו לשונו ז"ל שכ' מהני צל האילן לצל הסכך, ולא אמר בפשיטות דנמצא צל האילן משלים, וכן להלן כתב דאע"פ שהוא גבוה ומובדל כו' פי' והי' מקום לומר שבכה"ג אינו פוסל כנגדו אפ"ה אמרו בגמ' דפוסל, ונקטי' רש"י התם מפני שאמרו שלא חבטן ומתפרש בהדיא שהוא מובדל, אבל פשטות המשנה דכאילו עשאה בתוך הבית וידוע מסברא דפסול דאין ע"ז שם סוכה והיינו מפני שהבית פוסל כנגדו, וכ"ה לשון הגמ' ל"ל למיתני כאילו כו', דלפרש"י הול"ל היכי תלי זב"ז, [ובבבביתא י"ל דאגב סוכה נקטי', א"נ מהאי קרא שמעינן מצות סוכה לדור במקום שהסוכה ביתו ולאפוקי שלא נפרש המצוה לראות סכך כעין סוכה, אבל השתא מתפרש הטעם מפני שפוסל כנגדו ופסולו פשוט טפין], ולפ"ז מתפרש פסול בית ואילן מפני שפוסל כנגדו, וע"ז אמרינן וכי חמ"מ מאי הוי, אכתי נשאר אותו פסול דמעיקרא לענין חצי הסוכה, וכמשנ"ת, ולשון צירוף משמע טפי כפי' הר"ן.

אמרי' דמתכשר גם הפסול, א"כ אין החידוש שהפסול אינו פוסל בחמתו מרובה, אלא שהפסול בטל ברוב, ולאו בהכי קיימין להשמיענו דין ביטול ברוב, שאם הדין דבטל ה"ז מדין ביטול ברוב דעלמא, וכמ"ש רש"י, ועי' סק"ט.

בהא דמבואר בגמ' דאף בשחבטן והס"כ רוב מ"מ באילן צילתו מרובה פסול

והנה מבואר בגמ' דאף בשחבטן והס"כ רוב מ"מ אם האילן צילתו מרובה פסולה, דהיינו דקתני מתני' שאילן פוסל, ואוקימנא לה בשחבטן, ויש לעי' בשלמא אם בשחבטן אין הפסול משלים לצילתה דסוכה, ורק לענין שלא יפסול כנגדו מהני כח הרוב של הכשר, ניחא הטעם דהיכא דהפסול צילתו מרובה פסולה, שה"ז כסוכה בתוך הבית ונתן ס"כ יותר, דודאי לא בטל מיני' שם בית, אבל אם הס"כ בטל ומצטרף להכשיר א"כ אמאי אינו בטל בשצילתו מרובה, וי"ל דע"כ אין כאן ביטול גמור, שהרי הס"כ ניכר לעצמו, אלא דכל כמה שאין באחד מהם כדי לסכך, ע"כ הסיכוך מתייחס לשניהם, ואולינן בתר הרוב לקבוע דכשר עיקר, אבל כשיש בכל אחד כדי לסכך אין כאן צירוף וביטול כלל, [שמעלת הרוב אינה מועלת כשאין ריבוי מוסיף כלום, וכמו שפשוט דלא מהני רוב ס"כ בההיא דשפודין אם נוסף במקום הקנים בגובה הסכך, דכיון שאין הרוב מוסיף בסיכוך לאו מידי הוא, וה"נ כל שהפסול צילתו מרובה אין ריבוי הכשר מוסיף כלום, ודוקא כשהפסול נצרך לסיכוך הכשר, בזה נקבע לפי הרוב מי הוא המסכך], והגע עצמך בתוך הבית וכי שייך להוסיף סכך לבטל מיני' שם בית, וה"נ כל שצילתו מרובה היינו בית גמור, ודינם כשתי סככות.

ולפרטוי' דס"כ אינו פוסל כנגדו, הא דפסולה בצילתו מרובה היינו מדין סוכה תחת סוכה, ואע"פ שבחבטן אין חשובין כשתי

דאענפי האילן קאי], אבל במונחים זע"ז לחוד לא בטלי, ולפ"ז ניחא דצריך לאוקומי מתני' דהדלה עלי' את הגפן כו' וסיכך על גבן בשחבטן, דהיינו שעירב הכשר עם הפסול, [מיהו למש"כ לק' ס"ק י"ב לפי' הרמב"ם יש טעם אחר בהא דנקט חבטן, ולא נקט השפילן], ולק' ס"ק י"ג נתבאר בזה.

ואפשר עוד דהיכא דבסוכה נראה רוב ס"כ פסולה אף לפרש"י, ורק במחצה על מחצה מהני רוב ס"כ אע"פ שאינו נראה רוב בסוכה, ועתו' הרא"ש עירובין ט"ו ב' שאמנם הק' על פרש"י דאין נראה שיועיל חבטן לבטל ברוב, כשאין נראה בסוכה רוב ס"כ, ולפ"ז באמת י"ל דבמיעוט ס"כ גם רש"י מודה דפסול, וא"כ ע"כ לאוקומי מתני' דסיכך על גבן בשחבטן, דהיינו באופן שנראה רוב ס"כ בסוכה, דאע"פ שסיכך ע"ג משמע שנוגעין זב"ז, מ"מ כיון שהס"כ למטה פסולה עד שיחבוט ויהא רוב ס"כ נראה בסוכה, מיהו אם נימא דגם הס"כ מצטרף כשחבטן ולא רק שאינו פוסל כנגדו אפשר דא"צ שיהא נראה ס"כ רוב בסוכה.

שם אי בשחבטן מאי למימרא, ביאור הקושיא לצד שמדובר כשאין רוב מהכשר לחוד

שם אי בשחבטן מאי למימרא, יש לעי' בשלמא אי מיירי בדאיכא צילתה מרובה מכשר לחוד, אפשר לומר דפשיטא לתלמודא דלא אמרי' קא מצטרף ס"כ כיון דלגבי הס"כ הכשר עיקר, אבל אם אין בכשר לחוד כשיעור, א"כ טובא אשמועינן, וי"ל דאף שיש בזה חידוש, מ"מ ע"כ לא זהו החידוש שנשנה במתני', דהא מתני' מתפרשא ביש בכשר צילתה מרובה ועלה קתני דהאילן פוסל, ואי לאו דקים לן מסברא שהמיעוט בטל לא הוה שמעינן לה ממתני' דמצין לאוקומה דומיא דעיקר הדין שבמתני' דמיירי בצילתה מרובה, ועוד נראה דמשמע ל' לתלמודא שיש כאן חידוש בס"כ שאינו פוסל בכה"ג, ואי בשחבטן

סוכות, מ"מ כל שהס"פ חשוב לעצמו הרי הוא ג"כ סוכה, ולא חשיבא בסכת, מיהו נראה דהיינו דוקא בסכך דומיא דאילן וגפן, ששייך לחשבם סוכה בפ"ע, אבל פירס טליתו עלי' שניכר שהטלית טפל לסוכה, לא חשיבא סוכה תחת סוכה כמו לנאותה שאינו פוסל, וה"נ כל הטפל לסוכה אינו פוסל מדין סוכה תחת סוכה, דשפיר קרינן ב' בסכת, ורק מדין צירוף ס"פ שייך לפסול, וזהו שכ' תו' י' א' דפירס טליתו עלי' ניחא כמו שפירשתי למעלה, ועמהרש"א שם, שו"ר בתור"פ הנדמ"ח שאמנם כ' דהכא הסדין פוסל לכו"ע מפני שצילתו מרובה, אפי' אינו מובדל והכל סכך אחד דמ"מ אין הישיבה נקראת ע"ש צל סוכה, עיי"ש, ומבואר דלהתו' כשר בכה"ג מהטעם שכתבנו, ולק' ס"ק י"ח נתבאר.

בד' רש"י דבבבטן משלים הס"פ להכשיר, ובדין ס"ב שמונח ע"ג הפסול מהו

מ. דעת רש"י משמע דבבבטן משלים הס"פ להכשר סוכה, אפי' אין בכשר צילתו מרובה, והיינו אף למשנ"ת סק"ז דמודה רש"י בלא חבטן שס"פ פוסל כנגדו, שכ"כ בד"ה אלא דבבטן דבטיל אגב כשר והו"ל כולי' כשר, וכ"נ מעיקר דין ביטול שהזכיר דמשמע מדבריו דביטול גמור הוא, ושוב אין כאן ס"פ כלל, ובאמת יש לדון דכשר המונח על הפסול דגרע ממצטרף ס"פ, כיון שעיקר הסכך פסול הוא, ולא איצטרך לן מיעוטא בבית שתחת הסוכה דפסול, דעיקר הדירה נחשבת תחת המסכך הראשון, וא"כ אין להכשיר בהדלה עלי' את הגפן וסיכך ע"ג אפי' בסיכוך הרבה מהן וחבטן, כיון דהפסול מלמטה, ורק אם הפסול מתבטל שייך להכשיר בכה"ג, (ואי גרסינן וסיכך על גבה הוה ניחא דמתפרש בהדיא שסיכך על הסוכה ולא על הגפן), מיהו נראה מדברי הראשונים ז"ל שלא חילקו בדבר, דכיון שהפסול חמתו מרובה וע"כ הוא צריך לכשר אזלינן בתר רוב הסכך, מיהו בתו' הרא"ש עירובין ט"ו ב' הצריך שיהא נראה

בסוכה שהכשר הוא הרוב, [והיינו אע"פ שאין נראה ממנו כל צילתה דסוכה, מיהו הרא"ש הצריך כן, אף לפרש"י שהפסול מתכשר ומצטרף להשלים, וז"ל שם בקו' על פרש"י ועוד נראה לי דלא שייך ביטול בכה"ג כיון דמתוך הסוכה אין נראה שיהא הרוב מן הכשר, ועי' לעיל סק"ח], ואפשר דסתמא הכי הוא שאם חבטן יפה המרובה נראה למטה רוב ולכך לא הזכירו כן ש"פ, וע"ע לק' ס"ק י"א י"ב בזה.

אף למאי דמוקמינן בשבטן מ"מ מיירי שהסוכה צילתה מרובה

ונראה מפשטות הסוגיא דאף למאי דמוקמינן בשבטן מיירי שהסוכה צילתה מרובה, דהכי מתפרשא מתני' דהעושה סוכתו, וא"כ הדיק דחמתו מרובה ג"כ מיירי בכה"ג, וכן לא הוזכר בגמ' בשבטן דבטלי, והיינו משום דלא צריכין לזה לביאור המשנה, אלא דרש"י סבר שאם לא בטלי, לא הי' מועיל אף לסברא דקא מצטרף ס"פ בהדי ס"כ, אבל לפי ר"ת דאשכחן קולא בסברא של מצטרף ס"פ דלמעלה מכ' אינו פוסל, [אם לא נימא כפרתו דגם מצטרף, עי' סק"ז, ועי' לק' ס"ק י"ב בטעמ' דהרא"ש], יש לפרש גם סברא דבבטן מה"ט, [שו"ר דאף הסוברים שאינו מצטרף מ"מ ס"ל דפעמים שמצטרף כגון בהוצין ומקצת סכך, וכיון שכן אף לדידהו אין זו קולא בסברא דקא מצטרף ס"פ, אלא דלמעלה מכ' חשיב קצת כס"כ, מיהו לעיקר הדברים א"צ לזה כ"כ], ועוד דהא דס"ד למיגור אטו לא חבטן מיושב יותר כשאינו צריך לס"פ, דבזה יש לחוש שלא יתן לבו לחבטן, וכדפי' רש"י גבי שתייהן למטה דגורנין אטו עליונה למעלה מכ' עיי"ש, אבל כשהוא צריך לסכך הפסול להשלים צילתה, אין לחוש שיטעה להכשיר בלא חבטן, [מיהו י"ל דאף לפרש"י הי' מקום לגזור כשצילתו של הכשר מרובה, דגם לרש"י פוסל האילן כנגדו, וכמש"כ סק"ז], וכן הנדון של לכתחלה

ע"ג, כיון שהדלית אינו מספיק לצל סוכה, מיהו ע"כ דע"ג היינו ע"ג הדלית ולא רק בנוסף לדלית.

ואפשר דאם הי' הסיכוך הרבה מהן, ר"ל שהסיכוך מסכך בסוכה יותר מהדלית, וכמ"ש בתו' הרא"ש עירובין ט"ו ב' דאף בחבטן צריך שיהא רוב ס"כ נראה בסוכה, ולא מיירי בכמות הסכך, שזה ע"כ גם ברישא מיירי כשהסכך מרובה אלא דכיון דקתני וסיכך על גבן, קאמר בסיפא שאם הי' אותו סיכוך מסכך לבדו יותר מהן בסוכה כשרה, והיינו דקתני הסיכוך ולא הסכך, דר"ל הסיכוך של הכשר בסוכה יותר משל הדלית, [שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' ק"נ ס"ק י"א שכ' דלריב"א הא דקאמר אם הי' הסיכוך הרבה מהן היינו שהסכך שבין הפסול מרובה על הסכך שעל הפסול וזה כמש"כ], אבל אין לפרש רישא במחצה על מחצה, דאכתי תיקשי לרהבדרי' דפרוץ כעומד אסור, אח"כ ראיתי שאאמור' (שליט"א) זללה"ה תירץ כן בסוס"ק י"א ויישב אף לרהבדרי' עיי"ש, ולק' ס"ק י"א י"ב נתבאר עוד.

בדברי כמה ראשונים שפירשו חבטן שהשפיל ענפי האילן על הסוכה וסיכך רק כנגד האוירים שבענפים

י. ל'עיל' סק"ז הזכרנו לפרש בשחבטן שהשפיל ענפי האילן על הסוכה ובאופן זה יכול לכיוון לסכך רק כנגד האוירים שבין הענפים ולא קמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, והרחקנו הדבר מכמה קושיות עיי"ש, אח"כ ראיתי בתו' הר"פ הנדמ"ח בעירובין ובסוכה שפי' כן בשם השר מקוצי, וכ"מ במדרכי בשמו שכ' דבשחבטן לא מיפסלי לפי שהן מיעוט וקיי"ל סיככה בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה, [מיהו צ"ע לפ"ז מה שסיים בענין הלט"ש דלהשר פסולה, ואמר הר"פ לזקוף הערבה דלהוי כמו חבטן, דלדידי' לא מהני חבטן

ודיעבד מתפרש על עצם הענין שיש ס"פ בסוכה, ולא על צירופו להשלים צילתה, דבזה ליכא דיעבד שלעולם יכול להוסיף ס"כ, וכן מקושית מאי למימרא משמע שאין בזה חידוש, ואם ד"ז מחייב שגם יצטרף, א"כ יש בזה חידוש, [ועמש"כ לעיל סק"ח בזה, אבל למש"כ כאן דע"כ לפרש"י צ"ל שאם לא הי' בטל לגמרי, גם להצטרף להשלים צילתה, הי' פוסל אפי' בשיש בס"כ כשיעור, (שהרי לא הוזכר בגמ' הא דבטלי, ולומר שרש"י ס"ל כן מסברא לא מסתבר כלל, ועוד שהרי חזינן דבצילתו מרובה אינו בטל), וכיון שע"כ חידוש זה מוכח, קשה להתייחס לזה כנדון צדדי, ולמפרך מאי למימרא, עי' לעיל שם], וכן מהא דלא בטל כשצילתו מרובה, משמע שאין כאן ענין ביטול כלל, ועי' סק"ח בזה.

במשנה דהדלה עליה את הגפן וסיכך ע"ג, כו' ואם היה סיכוך הרבה מהן כו'

ומתני' דהדלה עלי' את הגפן כו' וסיכך ע"ג, נמי נראה לכא' דיש לפרש כל סיכך סתמא דהיינו שסיכך כהכשר סוכה, וכמו בית שנפחת וסיכך ע"ג י"ז א', דאל"כ הול"ל וסיכך ע"ג בסכך כשר, או ונתן סיכוך על גבן, והרי ע"כ דסיכך ע"ג אינו ר"ל רק על גבן, דא"כ מאי מהני קצצן הרי הדלית לחודה חמתה מרובה, (דאל"כ לא מהני חבטן), וכיון שהסכך רק על הדלית א"כ אכתי חמתה מרובה, וע"כ דמבואר בלישנא דסיכך ע"ג, שסיכך יותר מעל גבן, והיכי משמע אי לא דלשון סיכך משמע שסיכך כדין סוכה, בסכך כשר, ובשיעור המכשיר, מיהו קשה כיון דע"כ הדלית חמתה מרובה והסכך צילתו מרובה, א"כ גם ברישא הסיכוך מרובה, וע"כ דברישא מיירי שהסכך מסכך כמו הדלית ואפ"ה קתני דבמרובה מהן כשרה, ולא קתני והוא שיהא צילתו מרובה, ומזה הוכיח אאמור' (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"ט דבשחבטן מצטרף הס"פ להשלים צלתה דסוכה, ומה שהקשנו מסיכך ע"ג ל"ק, דמתני' מתפרשת שעוד הוסיף לסכך

שחבטן ליכא ס"פ כנגד הכשר, אבל לדעת הרמב"ן אף בדאיכא ס"פ כנגד הכשר כשרה בשחבטן והכשר מרובה, ולכך הוצרך הרמב"ן לטעמא דביטול, מיהו אע"פ שמתבטל לענין שלא יפסול הכשר שתחתיו, מ"מ אינו מצטרף להשלים ובעינן שיהא בכשר לחד צילתה מרובה, אלא שגם הכשר שתחת הפסול מצטרף.

ודעת הראב"ה כפי מה שהעתיקו הרא"ש משמע כפי הרמב"ן, שהרי כתב דאם האילן מכון כנגד האוירים כשרה, וכ"ז בשלא חבטן, כמ"ש בתחלת הדברים, וע"כ דאינו מפרש חבטן שהשפילן באופן שהאילן מכון כנגד האוירים, דמשמע מדבריו שבזה כשר חבטן, ויתכן גם דס"ל להרא"ש שאף להראב"ה מצטרף הס"פ להשלים צילתה בחבטן, ולפ"ז ס"ל להראב"ה כמ"ש סק"ט לפרש"י, ועי' לק' סק"י דכ"מ בראב"ה, ובר"י לא כ"כ.

בביאור שיטת הרא"ה והריטב"א והר"ן בחבטן

יא. דעת הר"ן נראה שהוא כפי הרמב"ן דחבטן מהני שלא יבטל הס"פ את הכשר שתחתיו, וזהו שכ' דלהרמב"ם פסולה בכה"ג, אא"כ יהא הכשר בפ"ע והפסול בפ"ע, ויש להבין א"כ מאי קשיא לי' אמאי בעינן רובא דודאי לבטל הס"פ מחשיבותו בעינן רוב, דאז סברא שיתבטל ע"י סכך שהוא כמוהו, והנראה מדברי הר"ן דמהלכה שבפלגא סגי יש ללמוד דהס"כ הוא עיקר טפי מן הפסול ומתבטלת חשיבות הפסול, דאל"כ למה באמת מהני כששניהם שוין, וכיון דחזינן דכח הכשר אלים טפי מן הפסול בשוין, א"כ ראוי נמי שלא יפסול האילן את התחתון אע"פ שאינו רוב, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה סק"י א ביאור דברי הר"ן עיי"ש, [ובחדושי הרא"ה ג"כ הזכיר החילוק ממתני' דשפודין דהתם שכל אחד בפני עצמו אבל כשהן ע"י עירוב בעינן שיהא סכך כשר

להכשיר הפסול ולא מה שתחתיו, וכן בסמ"ק משמע דמהני חבטן להשר מקוצי, עיי"ש ולק' ס"ק כ"א נתיישב], וכ"נ דעת הראב"ד בהשגות על בעה"מ רפ"ק, וביותר מפורש כן בספר ההשלמה הנדמ"ח שהעתיק לשון הראב"ד עיי"ש שהביא פי' הריצ"ג ואח"כ פרש"י, ומשמע דמפרש אליבא דרש"י גם כשחבטן דוקא כשכשר לבדו צילתו מרובה, וסיים אלא אי איכא לפרושי הכי הוא דאיכא לפרושי דכיון דאילן קאי באפי' נפשי' זימנין דאתי ענפים ואזלי ע"ג סכך כשר ופסלי לי', א"נ מקצתו על מקצתו ופסל לי', וקא מצטרף ההוא דמפסיל מחמת האילן בהדי אידך כשר לבטולי מיעוט חמה, ושני לי' בשחבטן כלומר הכניעין וחבטן שלא יוכלו לנוע ולנוע להתפשט ע"ג הסכך כשר, ע"כ, ומבואר מזה דהסוכה מתכשרא ע"י ס"כ שעומד לבדו, בלא ס"פ עליו כלל, וצ"ע איך מפרשי מתני' דאם הי' הסיכוך הרבה מהן, דאוקימנא לה בשחבטן, הא אי צילתו מרובה לבדו א"כ ל"ל הרבה מהן אפי' כמותן כשרה, ואפשר דהראב"ד מפרש סיכוך הרבה מהן דר"ל שיש צילתו מרובה מהסיכוך לבד בלא מה שע"ג הדלית, ומתפרש כמו ואם הי' סיכוך הרבה בלעדס כשרה, ולא גזרינן אטו לא חבטן, אבל קשה דא"כ א"צ לסכך שע"ג כלל, ועוד דחוק לפ"ז טובא וכמ"ש סק"ז, מיהו ממה שהזכיר הראב"ד בהשגות לשון ביטול משמע דמצריך רוב ס"כ, ואפשר דכיון שהכל סככה אחת אע"פ שאין מסככין זע"ז בעינן רוב ס"כ לבטל הפסול, משא"כ בשפודין שא"צ לבטל הפסול כלל, (ועד"ז פי' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה).

בדעת הרמב"ן ובד' הראב"ה

ודעת הרמב"ן, אע"פ שכ' מדברי הראב"ד למדתי, מ"מ אינה כותי' ממש, ומה שלמד מדברי הראב"ד הוא רק דחבטן דגמ' מתפרש למנוע ביטול ס"כ שתחת הפסול, ולא להכשיר הפסול ולצרפו, אלא דלהראב"ד לאחר

מרובה, וכנראה כונתו בפשיטות דכיון שהפסול מסכך על הכשר או איפכא בעינן רוב כדי לבטלו, אבל הר"ן וכן הריטב"א שכנראה ע"ד הרא"ה קיימי משמע דלא ניהא להו בתירוצן זה, ולכך האריכו כל חד כשיטתו, וע"ע בספר מרן זללה"ה סי' ק"ג ס"ק י"ב י"ג.

בחדושי הרא"ה הנדמ"ח כ' לשון זה, ש"מ תלתא דינין, חד, אילן שעומד ע"ג סוכה שרואין כל מה שעומד תחת אילן זה כאילו אינו, ואינה כשרה אא"כ כמה שנשאר מן הסוכה שאינן תחת האילן כדי שיהא צל כל הסוכה מרובה מחמתן, שני, היכא דערבן שיהא ס"כ מרובה על הפסול ואע"ג דלית ביה צל כל הסוכה מרובה מחמתו בלי סכך פסול זה, ונראה דאין כונתו שמצטרף הס"פ להשלים צילתה, אלא שאינו פוסל כנגדו, ומ"ש בלי ס"פ זה ר"ל בלי מה שכנגד הפסול.

שו"ר דכנראה הי' הדבר פשוט לרא"ה ולריטב"א ולר"ן דהא דקתני ואם הי' סיכוך הרבה מהן, היינו שהס"כ שעומד לחוד הוא מסכך בסוכה, יותר מהגפן (ובכללו הס"כ שע"ג), והיינו מכח הקו' שהבאנו לעיל סק"ט, דע"כ גם ברישא מיירי שהס"כ יש בו יותר מן הפסול, דהפסול חמתו מרובה והכשר צילתו מרובה, והיינו דקשיא להו למה צריך שבסוכה יסכך הכשר יותר מן הפסול, הרי גם אם הכשר מסכך בסוכה כמו הפסול יש להכשיר, דכיון שהאמת שבכמות הסכך, הכשר מרובה, [שזה אף ברישא כן], שפיר בטל לענין שאינו פוסל כנגדו, ומדין הסוכה סגי בעומד כפרוץ, דהא דמצרכינן בסוכה שיהא הכשר יותר מן הפסול, זה דין נוסף דאין להכשיר בסוכה שרובה ס"פ, וגם מה שיש ס"פ תחתיו או ע"ג נחשב כפסול.

ויותר מזה נראה בדעת הריטב"א והר"ן דאף בשחבטן עדיין נחשב הסכך שתחת ענפי האילן ס"פ, שזה דבר פשוט להם דס"פ שע"ג הכשר, או תחתיו, חשיב הכל פסול,

ולא מהני לזה חבטן דמ"מ מקום זה אינו מסוכך בס"כ, ולפי פירושם לא הזכירו ע"ז בגמ' לשון צירוף כלל, שזה הי' פשוט דס"פ מיקרי, ואמרו שהסכך הפסול הזה מצטרף עם סכך הכשר של שאר הסוכה, כמ"ש הריטב"א והר"ן, וכיון שזה פשוט דפסול מיקרי לא דנו להכשיר ס"פ אלא מדין ביטול, והיינו דכיון דרוב הסוכה ס"כ סגי בהכי להכשר סוכה, אע"פ שתחת הפסול דינו כאילו הי' ס"פ לחוד.

ואמנם מדברי הריטב"א משמע דסוכה י', וד' אור וב' ס"פ וד' ס"כ כשרה, ואע"פ שהדבר תמוה מ"מ הכי משמע לשיטתו דלכך כשרה האי סוכה, (אע"פ שמה שתחת הפסול חשיב כפסול במוחלט, וע"כ דהיינו) מפני שהכשר רוב והפסול המועט מצטרף להשלים צילתה, וכן חוזר ונשנה בדבריו ז"ל במסכתין, וע"כ מפני שסבר דהפסול נשאר בפסולו, וא"כ מבואר דאעפ"כ כשרה, וזהו שכ' דהפסול המועט הזה כיון שיש עליו גם כשר צריך ליבטל יותר משפודין, ומפרש בשפודין שנתן ס"כ כמו הפסול, ושניהם יחד עושים צילתה מרובה, ומ"מ כשרה דהיינו חבטן כיון שהם סככה אחת, וברוב ס"כ סגי, [וכנראה הבין כן גם בדעת הרא"ה שהובא לעיל], מיהו תימה לפ"ז בלא חבטן מ"ט לא בטל, הרי אילו הי' הס"כ שתחת האילן ס"פ היתה כשרה, ועכשיו שהוא כשר גרע, וצ"ל דאה"נ, וכן בכל ס"פ אם הי' ס"פ ע"ג אינו מצטרף כשארן בלעדו צילתה מרובה, וע"כ כ"ה לפמשנ"ת דמרובה היינו בשטח הסוכה ומ"מ לא מהני בלא חבטן, [ועי' לק].

וזהו שכ' הריטב"א דלא אמר רחמנא דליעביד צמ"מ מס"כ, אלא שתהא צמ"מ, ולא יהא בה אור כסכך, ולא יסכך ברוב פסול, ור"ל דברים כפשוטן, דבצילתה מרובה הסוכה כשרה, ואותו סכך שעושה צ"מ יש בו דין שיהא מחצה מס"כ, ואור וס"פ לא שייכי בהדי כלל, וכן בסוגיא דשפודין ט"ו ב' לא

הזכיר מ"ש הראשונים ז"ל דהס"פ עם האויר מרובין על הס"כ, אלא הקדים לפרש שנדון האויר בסוכה זה ענין אחר, והנדון של פרוץ כעומד הוא רק מהסככות זה כנגד זה, והיינו דפרכינן לרהבדרי מקו', עיי"ש שכל דבריו מבוארים עפ"ז, ועד השתא הרחקנו הדבר, אבל כיון שלהריטב"א הדבר מפורש בגמ' וכמשנ"ת, אין קו' למה פי' כן.

מיהו דעת הר"ן נראה לכא' דבעינן שיהא ס"כ כדי לעשות צילתה מרובה, דהיינו שאם ינטל הפסול תתכשר מהכשר לחוד, ואע"פ שעתה אינו מסכך בו בתורת כשר, דכיון שהפסול תחתיו או ע"ג הו"ל כפסול, מ"מ בעינן שיהא בסוכה ס"כ שא"צ לפסול, [ואפשר דסגי ביש בו כדי פרוץ כעומד, דליכא הכא החסרון של כזווא מלעיל כיון שיש גם ס"פ, עי' לעיל סק"ג, דמ"ש הר"ן הכא עומ"ר היינו בשטח הסוכה וכמש"כ].

ודעת הריטב"א יחידאה היא בזה, דבתו' וברא"ש מבואר דבנכנס ויוצא אע"פ שיש ס"כ יותר מן הפסול מ"מ כיון שהוא מכוון כמו הפסול עם האויר יחד, הו"ל פרוץ כעומד ופסול לרהבדרי, וכ"כ הרשב"א והר"ן עירובין ט"ו ב', וע"ע בדבריהם שם ג' א', וכ"מ בעוד ראשונים דלר"פ ניחא בנכנס ויוצא ורק אי מוקמינן לי' כמותן ממש צריך לאוקומה במעדיף עי' רא"ה וראב"ד, וכן פשוט בדבריהם בשמעתין דאם האילן פוסל כנגדו צריך בשאר הכשר צ"מ, [אלא שבזה גם הריטב"א מודה וטעמו דכשהאילן מיצל גרע מס"פ ע"ג הסוכה דא"א לבטלו], ולפ"ז פשוט דבעינן לעולם בס"כ שיהא מסכך על חצי שטח הסוכה, דאל"ה קא מצטרף ס"פ.

ולרהיטב"א לשיטתו ניחא בפשיטות משה"ק מ"ש הדלה עלי' משפודין, דהו"ל ממש דין אחד, וכ"מ בדבריו בעירובין ט"ו ב', ולפ"ד א"צ שיהא בס"כ צ"מ, ומרובה מהן היינו שמסכך יותר מהן בשטח הסוכה,

ולפ"ד בשחבטן אפשר שהפסול בין הכשר, דלא הכשרנו כלל הכשר שתחת הפסול, וא"כ אין חילוק אם הכשר תחת הפסול או דלית' לכשר כלל, אלא דקושטא הוא שאף אם הכשר תחת הפסול חד דינא אית להו כמו פסול, וזהו שכ' שאין הפסול מבטל כלום, שהרוב הכשר במקומו עומד, וע"ע בכל דבריו שהם פשוטים עד"ז, אלא שאין לפרש כן בדעת ש"פ, ואף לא בדעת הר"ן שהרי בעירובין ט"ו ב' כ' דבעינן ס"כ שצ"מ בכל הסוכה, ולפ"ד הריטב"א הא דקתני אם הי' סיכוך הרבה מהן היינו אף כשאין בסיכוך הכשר לחוד צ"מ, אלא צריך שיסכך בשטח הסוכה יותר מן הפסול, ואין מועיל מה שבצירוף הכשר שתחת הפסול, יהא הכשר מרובה, דאותו נחשב כפסול, וכמשנ"ת.

ברם בעיקר הדברים דסיכוך הרבה מהם היינו בשטח הסוכה, משמע שכ"ד הרמב"ן והרא"ה והר"ן ולהלן ס"ק י"ב יתבאר בזה בס"ד.

יש להקשות לשיטת הריטב"א בס"פ וס"כ ביחד עושין צמ"מ א"כ בדין הוא דניבעי עשיי' גם בס"פ, כיון שגם הוא מהעושים הסוכה, דלא מסתבר כלל להצריך עשיי' רק ברוב שהוא הס"כ כיון דשניהם ביחד הם רק רוב הסוכה, וכ"ת אה"נ, הא ליכא למימר דהא מחובר להריטב"א י"א ב' פסולו משום תולמ"ה, ומ"מ מכשרינן לדידי' ברוב ס"כ, ועכ"פ יש במחובר חסרון של תולמ"ה ומ"מ מכשרינן ברוב, ומשמע דהריטב"א מדמה פסול זה לכל פסולי סכך, אבל צ"ע אמאי.

בביאור סברת חבטן לרש"י וסייעתו שהוא כביטול ברוב דעלמא

יב בסברת חבטן להסוברים דס"פ פוסל כנגדו, נראה שיש מחלוקת יסודית בראשונים ז"ל, דלרש"י ודעימ' שהפסול מתבטל ומצטרף להשלים צ"מ, הביטול הוא ע"י שיש יותר ענפים מהכשר,

מכ' גם מצטרף ולא רק שאינו פוסל, והיינו משום דקשיא לי' בהוצין והוכרח לקבל פר"ת דגם מצטרף, וכמ"ש בתו' הרא"ש עירובין ג' א' וכיון שכן אין לחדש קולא בסברא דקא מצטרף וניחא טפי לפרושי דבטל וכפרש"י, ועוד דכ"ה דעת ראבי"ה גופי', וברי"ו העתיק פי' הראבי"ה דאף בחבטן בעינן צ"מ, מהכשר לחוד, ול"מ כן, ואע"פ שלפי פירושו אין הכרח לזה בגמ', מ"מ כיון דמפרש שהביטול ברוב הוא ע"י שבס"כ יש רוב ענפים, ע"כ היינו שהס"פ בטל, וכיון שבטל שפיר מצטרף, וכ"מ במתני' דהדלה וכמשנ"ת, וכ"ד המרדכי הארוך והאגודה (הובאו במ"א) שדנו דאין מבטלין איסור, וזה שייך רק אם מצרפין הפסול להשלים צילתה, אבל לבטלו שלא יפסול לא שייך בנדון ביטול איסור, שו"ר בראבי"ה הנדמ"ח סי' תרי"ג וסי' תרכ"ב, ובסי' תרכ"ב העתיק דברי הריב"א דאפי' בחבטן לא מהני אא"כ יש בס"כ צ"מ, עיי"ש, אבל בסי' תרי"ג שזה הלשון שהעתיק הרא"ש כתב שכן הבין מדברי ריב"א, וכ"ה בהגהמ"י, ושם כתב יישוב לקו' הריב"א משפודין, וגם דן משום אין מבטלין איסור לכתחלה, וכ"מ בדבריו שסובר כפי חזרת רש"י, והרי לדעת רש"י בחבטן הפסול בטל אף לאחר חזרתו וכמשנ"ת לעיל, ולכן נראה דאמנם הריב"א מצריך ס"כ כדי צ"מ, אבל הראבי"ה סבר דהס"פ מצטרף בשחבטן, [ואפשר דהרי"ו למד כן ממ"ש בשם ריב"א, ולמש"כ באמת פליגי].

ונראה דהריב"א מפרש חבטן כפי' הראב"ד והשר מקוצי שחבטן עד שנתן האילן בין האוירים, ולפי' אין שום חידוש בשחבטן, ולא שייך להזכיר ביטול כלל, [ושפיר פריך בגמ' מאי למימרא, והא דקאמר בגמ' דקמ"ל דלא גזרי' אטו לא חבטן, היינו כדמפרש"י בדר' ירמי' דלא גזרי' בדקיימא עליונה למטה מכ' אטו היכא דקיימא למעלה מכ'], אבל הראבי"ה מפרש שעירבן כפרש"י דאע"פ שהאילן ע"ג הסכך ג"כ כשרה, ולכך פירש

וכדין ביטול ברוב בעלמא, ואפי' אם הסכך הכשר רובו תחת הפסול ורק מיעוטו מתפשט לחוץ כשרה, ולא אזלינן בתר הרוב הנראה בסוכה [מיהו בתו' הרא"ש הצריך אף לשיטת רש"י רוב הנראה בסוכה, ועי' להלן, מ"מ הביטול הוא ע"י רוב הענפים אלא דהצריך שיהא ניכר הענין בסוכה], מיהו נראה דלא מתבטל אלא הסכך שהכשר ע"ג [או תחתיו], או שאינו ניכר כלל כגון ענף בין הענפים באופן שאינו ניכר כ"כ, (אף אם ימצא שאין כשר לא ע"ג ולא תחתיו), ועוד נראה דנהי דלא אזלינן בתר הרוב הנראה בסוכה, מ"מ הרוב נקבע לפי גודל הסיכוך בשטח, ולא לפי עביו, דאטו סכך עבה ביותר יכול לבטל סכך דק המסכך על שטח גדול ממנו, מיהו אפשר שהכל לפי הענין, דאם הכשר דק ביותר אע"פ שמשכך בשטח גדול אינו מבטל את הפסול העבה, דמ"מ יש כאן סכך חשוב ממנו ואין יתבטל [שו"ר בראבי"ה הנדמ"ח סי' תרי"ג בזה וצ"ע].

ולפי' הסוגיא כפשטה, דכיון דהסוכה צ"מ, והאילן ח"מ, הו"ל סוכה רובא, וכשחבטן בטל ברוב, ומתני' דהדלה עלי' מיירי רישא בדליכא בס"כ רוב, דאין בס"כ צ"מ, ולא בגפן ובדלעת, ורק בחד צ"מ, ומ"מ בס"כ יותר מהם, מבטלין, ומצטרפין להכשיר הסוכה, ובמתני' דשפודין אינם בטלים אפי' כשהעדיף או נתן שו"ע, דלא מתבטל אלא החלק שהס"כ נתון ע"ג, אבל שאר השפודין שעומדין בפ"ע וניכרים לא בטילי, אף לרש"י.

בדברי שא"ר דמפרשי כן, וביאור דעת ריב"א

וזו דעת רש"י (ותו') והראבי"ה [כ"נ בדבריו וגם ממה שדן דאין מבטלין איסור לכתחלה ועי' להלן], וכ"נ דעת הרא"ש והטור דבפי' דחבטן לא פליג הראבי"ה, [וכ"כ אאמור' (שליט"א) זללה"ה, ונראה טעמי' דהרא"ש מפני שלא מצינו בגמ' קולא לענין הסברא דקא מצטרף דמפרש דסכך שלמעלה

אכתי פסולה, אע"פ שבס"ה הכשר מרובה, ואפשר דבאמת לאו בכל השפלה כשר ומש"ה נקטו לשון חבטן שהוא לשון מחודש על ענין השפלה, (מיהו ע"י כ"ב א') לומר דמיירי שדחק ענפי האילן על הסוכה בכח (כמו חביטת ערבה וחיבוט חריות) ועי"ז נכנסים רוב ענפי האילן באויר שבין הס"כ, [ועי' לעיל סק"ח] והכי אורחא דמילתא שאין מסככין חצי הסוכה בשתי סככות והחצי נשאר מגולה, אלא כשמעריבין סככות יחד מסככין משניהם בשהו, אלא שמעט ענפים עולים זע"ז, ובכה"ג הס"כ מרובה בכל שטח הסוכה, אלא שמעט מן השיעור הנצרך לצ"מ תחת הפסול, וכיון דהכשר רוב אינו פוסלו, שכח הכשר נחשב עיקר והפסול שע"ג טפל, שהרי רוב הסוכה מס"כ.

מיהו אכתי נצטרך לדחוק באוקימתא דמוקמינן למתני דהדלה בשחבטן, ואי בכל שחבטן הס"כ לחודי' מרובה בסוכה, א"כ ברישא נמי הסיכון מרובה מהן לפמשנ"ת, וע"כ דכיון דקתני במתני' וסיכך על גבן הדבר פשוט דמיירי שהסכך ע"ג, ולא שייך לאוקמה בשחבטן ורוב הסכך ע"ג הסוכה, אלא דהאי בשחבטן היינו לומר שסמכין זע"ז דהו"ל חד סככה, דאל"ה אפי' אם הסיכון מרובה מהן פסולה, ונראה דל"ק דאף בדברי ר"פ מתפרש עיקר שינויא דחבטן לומר שהן סכך אחד ושייך נדון דביטול, והיינו דאמרי' דהתם נמי ע"כ בשחבטן, אלא שר"פ נקט לשון חבטן ולא השפילין או שנתנן זע"ז וכיו"ב, משום דהכא בעינן השפלה בחבטה כדי שיכנס רוב האילן במקום האויר, ואם הי' אומר דבריו על מתני' דלק' לא הי' תופס לשון חבטה אלא לשון השפלה, או שהי' אומר ל"ש אלא ע"ג ממש, ושיעור לשון הגמ' הוא ה"ד כו' הא ע"כ התם נמי מיירי כמו בחבטן דהכא דאל"ה לא שייך ביטול.

ואדרבא לפ"ז מיושב הא דסתם תנא ולא פי' דדוקא בשחבטן כשרה, ונתקשה

דמדין ביטול אתינן עלה, וממילא גם מצטרף להכשיר, מיהו אף לפי' זה אכתי י"ל דאינו מצטרף, וזהו פי' הרמב"ן ודעימ' וכדלהלן.

ביאור סברת חבטן לדעת הרמב"ן וביאור הסוגיא לפ"ז

אבל הרמב"ן מפרש אמנם חבטן שעירבן כפרש"י, ואע"פ שיש מן הפסול על הכשר (ותחתיו), אינו פוסל, מיהו דוקא כשיש בכשר לחוד צילתה מרובה דאין הפסול מצטרף להשלים צל סוכה אפי' כשהוא מעורב ואינו ניכר (להדיא), וכבר נתבאר לעיל סק"ט י"א דלפי' זה ע"כ מתני' דהדלה כו' ואם הי' סיכון הרבה מהן, היינו שבשטח הסוכה הכשר לחוד מסכך יותר מן הפסול, (והכשר שע"ג הפסול או תחתיו נחשב כפסול לענין זה), דכיון דלא קתני בסיפא ואם הי' הסיכון לחוד צ"מ, ע"כ דגם ברישא מיירי בכה"ג, [וכ"מ מדברי הרא"ה והריטב"א והר"ן שפי' וסיכך ע"ג או סיכך ע"ג, ור"ל דהכי קתני הדלה עלי' פי' על הסוכה המסוככת כהלכתה דכ"ה סתם לשון סוכה במכילתין (למאי דמפרשי לה במסוככת), או שהם היו מודלין וסיכך אותו סכך על גבן פסולה, וש"מ דמפרשי רישא נמי בסיכך ע"ג סכך גמור שצ"מ] וכ"כ מרן זלה"ה בסי' ק"נ ס"ק י"א [הובא לעיל], ולפ"ז הביטול שנתחדש בשחבטן אינו ע"י רוב הס"כ, שהרי גם ברישא הי' רוב ס"כ ולא מהני, אע"פ שגם יש בו כשיעור צ"מ, אלא בעינן שיהא הסיכון הכשר לחוד מרובה מן הפסולים, ואז בטל הפסול ברוב, לענין שאינו פוסל את הס"כ שכנגדו.

ברם צ"ב לפ"ז היכי משני ר"פ סתמא בשחבטן, דמשמע שאם האילן ח"מ והסוכה צ"מ וחבטן, בכל ענין כשר, והא ליתא דהיינו דקתני רישא דמתני' דאע"פ שסיכך על גבן בסכך שצ"מ, כיון שאינו מרובה לבדו מהם פסולה, וה"נ באילן אם יחבוט ענפי האילן על רוב הסוכה או חציה

בזה הריטב"א, ולמש"כ סתם לישנא דסיכך על גבן מתפרש על גבן ממש, אלא שיתכן לפרש שהי' הסיכוך גבוה מהם, ומיקרי נמי ע"ג (כמו סיכך ע"ג המטה בשביל קטן לק' כ"ח א') והיינו דפירשו בגמ' דע"כ מיירי בע"ג ממש, דומיא דחבטן, ולפי' הר"ן דהדלה עלי' על הסכך קאי, נמי י"ל דמש"ה נקט התנא הדלה דסתמא דמילתא שהדליות מונחין ע"ג הסכך, משא"כ אילן.

וענין המשנה הוא לומר שאע"פ שסיכך ע"ג הגפן לא מתכשרא בהכי אא"כ יש סיכוך כשר מרובה מהם, אבל מה שע"ג אינו מועיל לבטלן ולהכשירה, ואתיא לאשמועינן דס"פ פוסל כנגדו אפי' שהכשר צ"מ והפסול ח"מ [דכ"ה לשון הדלה דמשמע דבר מועט, וכן מסיכך ע"ג דמשמע שעדיין צריכה סיכוך, וכן מדקתני או שקצצן בסיכך ע"ג משמע דאחר שקצצן ג"כ בעינן לסיכך ע"ג, וע"כ כ"ה דאל"ה הו"ל כתחת האילן דמתני'], ואע"פ שסיכך ע"ג ממש ויש רוב ס"כ, מ"מ כיון שאין בסוכה רוב ס"כ לחוד פסולה, ולפ"ז כולה מתני' מתפרשת כשהס"כ מכסה את הפסול, דהיינו שעשה את הסיכוך הנצרך לסוכה ע"ג ולא בצדידה.

ועוד נראה דמתני' מתפרשת וסיכך על גבן שכסה הכל בס"כ, והיינו דרמזו בהי' הסיכוך מרובה מהן שהגפן לא הי' צ"מ, דע"כ אם צ"מ א"כ לא יוכל הסכך להיות לחוד מרובה מהן.

ואפשר דאתיא לאשמועינן רבותא דאע"פ שפסולה משום תעשה ולא מן העשוי (כשקצצן ולא נענע) מ"מ לא מהני סיכך ע"ג בס"כ, דהי' מקום לומר דכיון דהכל חד סככה, ויש כאן כשיעור בעשייה, לא יפסול השאר, שהרי לכאור' אינו פסול אלא שחסר בו עשייה, קמ"ל דכס"פ חשיב, וזה מבואר בברייתא י"א ב' דקתני תולמ"ה מכאן אמרו הדלה עלי' כו'

וסיכך ע"ג פסולה, ולכאור' קשה מאי מיייתי האי סיומא, הול"ל מכאן אמרו הדלה עלי' את הגפן פסולה, אלא הא קמ"ל דמכאן אמרו שתעשה ולא מן העשוי פסול גמור הוא, דכיון דפסול מדאורייתא דינו כס"פ, ואפי' סיכך ע"ג לשם סוכה לא מהני, והי' מקום לדון ולומר דדוקא סיכך על גבן, אבל אם מתחלה סיכך בס"כ תו ליכא פסולא דתולמ"ה, כיון שעיקר העשיי' בהכשר היתה, והסכך השני אינו פסול בעצמותו, מיהו ברא"ה ובריטב"א ובר"ן מבואר דפסולה, שהרי מפרשים שסיכך ע"ג משמע על הסוכה, ובברייתא נמי קתני הכי, ובאמת לכאור' לשון עלי' מיותר דהול"ל הדלה כו' ואת הקיסום וסיכך ע"ג, וזה מוכיח כפי' הראשונים ז"ל ועי' לק' ס"ק י"ט.

ויש להוסיף דאף בהדלה עלי' את הגפן כו' בעינן חבטן, וזה כדי שלא יהא ס"פ ד' במקו"א, למש"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק ט"ז דין ב' דאף בחבטן פוסל ס"פ בד', [ועי' רמב"ן שהזכיר זה בדין הראשון, ומשמע לכאור' דבשני ליתא, וצ"ע, (ויש להסתפק דאף בג' יפסול, וכ"כ הריטב"א, אלא דלשיטתו זהו ממש דין ס"פ בסוכה), ולק' ס"ק י"ד נתבאר], וא"כ נהי דל"א מיירי בשחבטן עד שרוב הס"כ ע"ג הסוכה, מ"מ בעינן חבטן להכניס ס"כ בין האוירים.

מסקנת שיטות הראשונים

נמצינו למידין בדין חבטן לדעת הריב"א והשר מקוצי והראב"ד בעינן בס"כ לחודי' צ"מ, ולא נתפרש למה לא סגי במחצה, ואפשר דהכא הוי תערוכת טפי משפודין ולכך בעינן רוב, ואפשר דבאמת סגי במחצה מן הסוכה ס"כ, אבל בעינן שלא יהא באילן מחצה ואע"ג דבשפודין גם מחצה כשר, אילן גרע שיש לו חשיבות כסוכה בפ"ע, אם מפני שמחובר חשוב וכמ"ש הרי"ד, או מפני עיקר צורתו שעומדת בפ"ע ואינו נטפל לסוכה, - ולפ"ז בחבטן אין שום חידוש

[ומ"ש בחדושי הר"ן עירובין ט"ו ב' ליישב שיטת רש"י, י"ל דהיינו רק לשיטת רש"י, ובדאיכא מחצה ס"כ לחוד, כגונא דשפודין], ואפשר דסתמא מתפרש כן דכשחבטן ועירבן יפה, הרוב נראה בסוכה שהוא רוב, - ולפ"ז דין חבטן מהני אם ע"י שנסיר הפסול שע"ג הכשר תתכשר מהס"כ לחוד, וגם בזה בעינן דוקא רוב מהס"כ לחוד, כ"נ לפמשנ"ת.

בדברי המג"א דסגי בחבטן אע"פ שניכרים

יג. במג"א סי' תרכ"ו סק"ד כ' דלהסוברים כהראבי"ה סגי בחבטן אע"פ שניכרים, וממ"ש דכ"ה בהדיא ברא"ש ור"ן ותו' משמע דמפרש לדידהו חבטן כפי' השר מקוצי והראב"ד שהכניס האילן באויר שבין הכשר, אלא דמ"מ כיון שנראין כתערובת בעינן רוב [וכדלעיל סק"י] ולכך פשיטא לי' דאפי' בניכרין כשרה שהרי אין כאן ענין ביטול כלל, ולפ"ז אין ללמוד מדבריו לשיטת הרמב"ן דמהני חבטן שלא יפסול הפסול את הכשר שתחתיו, ואמנם להסוברים דבחבטן גם הפסול מצטרף מסתברא דבעינן שלא יהיו ניכרין, [אע"פ שדעת רש"י דסגי במונחין זע"ז, וכמשנ"ת סק"ח וכ"כ הר"ן הנדמ"ח בעירובין ט"ו ב' בישוב דברי רש"י עיי"ש], אבל להסוברים דבעינן חבטן רק כדי שלא יפסול הכשר, מסתבר להכשיר כ"ז שנראין סככה אחת, [ויעוי' ברי"ו שבפרש"י כ' חבטן שהשפיל ועירבן, ובפי' ריב"א כ' השפיל לחוד, וזה כהמ"א, ומ"ש בהדלה עלי' שערבן כונתו לפרש"י, ועי' ב"מ שנתקשה בזה], ולעיל סק"ח דקדקנו מלשון חבטן דמשמע טפי מהשפלה בעלמא, אבל לפמשנ"ת סק"י"ב מבואר במתני' דאף במונחין זע"ז הו"ל כחבטן, והא דנקט באילן חבטן היינו כדי שיכנס רוב האילן באויר שבין הס"כ, [וזהו שכ' חבטן ועירבן], וה"נ מסתברא דיש לפרש מתני' דהדלה עלי' כו' וסיכך ע"ג בכל סכך ולא דוקא בגפן ודלעת, וא"כ שפיר מינכרי, [ובריא"ז כ' תתוך ג' סגי, מיהו ל"מ כן],

דבעינן צ"מ מס"כ לחוד בשטח הסוכה, וממילא גם יהא רוב כיון דהאילן ח"מ.

ולדעת רש"י והראבי"ה והרא"ש וכ"ד תו', מצטרף הס"פ להשלים צל סוכה, ועיקר הביטול הוא ע"י שיש בס"כ ענפים וקנים יותר מהפסול, מיהו בתו' הרא"ש הצריך שיהא גם ניכר בסוכה, שהכשר רוב, [נוצ"ע אם כונתו שיהא נראה מהכשר לחוד רוב, או דסגי כשנראה הכשר מלמטה אע"פ שיש פסול על גביו לאפוקי מפרש"י בשתי וערב], וע"ע לעיל דבעינן שיסכך רוב ולא סגי בעביו כלפי מעלה, מיהו בראבי"ה ל"מ כן, וצ"ע, ואפשר דאף רש"י מודה לדברי התו' הרא"ש דבס"כ נראה מועט לא מהני, ורק במחצה ע"מ פליג, דכיון דאין הפסול נראה רוב, וגם האמת שהכשר רוב, סגי בזה, - ולפ"ז נתחדש בחבטן דין ביטול ברוב, וס"פ מצטרף בהדי ס"כ להשלים צ"מ.

ולדעת הרמב"ן והרא"ה והריטב"א (והר"ן), בעינן שיהא רוב ס"כ שמסכך לחוד בסוכה, ואמנם א"צ שיהא צ"מ מזה לחוד, אלא גם הס"כ שיש פסול תחתיו או ע"ג מצטרף, אבל לא סגי בזה שהס"כ בכללו מרובה מן הפסול דהס"כ שכנגדו ס"פ דינו כס"פ, ורק אם יש בסוכה רוב כשר לחוד הרי הוא כמבטל את הפסול לענין שלא יפסול תחתיו, כ"נ בדעת הרמב"ם והרא"ה, [וכ"מ בדעת הריטב"א דמפרש דהיינו ממש גונא דשפודין אלא דשיטתו שונה בעיקר דיני סכך וכמשנ"ת סק"י"א], ברם בדעת הר"ן אין הדבר מוכרע, [אע"פ שפי' סיכך ע"ג כהרא"ה דמדכ' טעמא דבאילן צ"מ לא בטיל מפני שאין הס"כ מועיל בסוכה כלום משמע דמשכח"ל רובא אף בכה"ג, ולמש"כ דבעינן רוב ס"כ לחוד א"כ לא משכח"ל כלל רוב ס"כ לחוד כשהפסול צ"מ, ולכ"נ דעת הר"ן דהביטול ברוב הוא ע"י הכמות ולא ע"י רוב בשטח הסוכה, מיהו אפשר דמודה דבעינן שיהא הרוב ניכר בסוכה וכמ"ש בתו' הרא"ש,

ואאמור (שליט"א) זללה"ה הוכיח כן מברייתא דסוכי תאנים כו' ועוד עיי"ש בס"ק י"ב, - בההיא דהוצין, לכאור' לא שייך לטפול עיקר הסכך להוצין היורדין ממנו, ולכך אין לזה מעלת חבטן אא"כ יהיו מעורבין ממש, מיהו בראבי"ה הנדמ"ח סי' ת"ר מפרש לה בשחבטן דאל"ה מצטרף ס"פ בהדי ס"כ עיי"ש.

בביאור דברי הרמב"ן [בדין הראשון, ובדין השני]

יד. כתב הרמב"ן בדין הראשון אבל נ"ל דכל שאלו ינטל מן הכשר מה שתחת הפסול ועדיין צמ"מ מחמתו כשר, משמע שיש בזה חידוש, והיינו משום דהי' מקום לומר דדוקא כשהס"פ עם הס"כ סככה אחת הרי הוא כבטל ואינו פוסל בפחות מד', וישנים תחתיו, אבל כשהס"פ למעלה י"ל דלא עדיף מאויר, והכא הטעם באמת משום דאיכא ס"כ תחתיו הא לא"ה בעינן תוך ג' עי' כ"ב א', אינ' בדאית ב' טפח, דאמרי' חבוט רמי, [ועי' לק' ס"ה סק"ד], - ומשמע שחידש כן מסברא ולא גמר לה מעיקר מימרא דרבא, ועמש"כ בזה לק' סק"כ.

ונראה דה"ק אם הס"פ למטה דאמרי' חבוט רמי מהס"כ עד הס"פ שהרי הס"כ יש בו טפח, ונפ"מ למעשה כשיש זיו או מדף בולט באמצע הכותל בסוכה, שישנים תחתיו, ועי' לק' ס"ה סק"ד, דאף בלא חבוט ישנים תחתיו, וכ"ג ללמוד מדברי הרמב"ן.

ומה שהצריך הרמב"ן צמ"מ נראה דאין לדקדק מזה דלא סגי בצילתו כחמתו, דכ"ה הלשון בשמעתין חמ"מ באילן וצמ"מ בסוכה, ודין מחצה ממילא ידענן, ואין צורך להדגישו, תדע שהרי אילן שחמתו כצילתו ודאי פוסל, ואמרו בגמ' ל"ש אלא באילן שצמ"מ, ואמנם סיימו אבל חמ"מ, משום דלא נחתנין לגדון מחצה, [ועכ"פ ליכא לשנוי דהטעם מפני שבאילן יש אוירים, שהרי בס"כ

שחבתיו אין אוירים, (אם הדיוק מסתם אילן), ואמנם אם לא הי' ס"כ תחת האילן באמת צריך צמ"מ מהס"כ, כיון שיש אויר שנכנס בנקבים, ולא דמי לס"פ המונח בנקבים, דהכא כיון שחמה נכנסת בין האילן לסכך הרי אותה חמה מתפשטת באסתרא מלתחת בסוכה, אלא דכיון שיש כ"כ תחתיו והוא סותם אויר, מש"ה יש לדנונו כס"פ דשפודין ולהתיר במחצה, וע"כ דליכא למיקר מיני' מידי, (ומסתבר דאף לרהבדר"י פוסל אילן שחמתו כצילתו, ואע"פ שהס"כ צמ"מ, וצ"ע).

והנה הרמב"ן הזכיר בדין הראשון ובלבד שלא יהא ד"ט במקור"א, ובדין השני לא הזכיר כן, ולכאור' יש מקום לדון ע"ז דכיון דע"י שחבטן אמרי' דהס"כ עיקר ואין הפסול מבטלו א"כ ה"נ נימא שאין הפסול חשוב לענין שיפסול בד"ט, מיהו יש מקום לומר שלא הוצרך להזכיר כן בדין השני דיותר חשוב הס"פ בדין השני כיון שצריכים שטח זה להשלים שיעור סוכה, וכיון דאית ב' ד' יותר קרוב לומר שיפסול הס"כ שתחתיו וממילא ליכא סוכה, (ואף כשהוא מן הצד), משא"כ בדין הראשון שלא הוצרכנו לס"כ שתחת הפסול והי' מקום לומר דלא חמיר כ"כ כס"פ לפסול שהרי גם כשר מסכך עמו, וא"צ לסיכוך הפסול בסוכה מיהו בלא"ה נמי ליכא למידק מדלא כ"כ בדין הב', וכן פשוט דכל ס"פ שע"ג הסוכה לא מהני לי' אם יתן ס"כ ע"ג, והרי נתבאר בס"ק י"ג דאף במונחין ע"ג חשיב חבטן ונמצא דבכל גווני יכול לחבטן, (ויש לדקדק כן מלישנא דמתני' י"ד א' דקתני נתן עלי' נסר דמשמע על הסוכה כמו הדלה עלי' שפי' הרא"ה והריטב"א והר"ן דהיינו ע"ג סוכה מסוככת, וכן בכל דוכתא דדיינינן בס"פ שפוסל נימא כגון שנתן ע"ג ס"כ), ולפמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב בלא"ה אין לדון בזה להרמב"ן שהביטול הוא מפני שרובה מסוככת בכשר לחוד, והרי כל ס"פ שפוסל בד' הוא כשרובה בכשר לחוד.

כשפודין משא"כ תחת האילן שיצטרך לחבטן, בזה יש לאסור לעשות הסוכה, שמא לא יחבטן, ובוה נוחא דלא אשכחן לחלק בגזירות בין לכתחלה ודיעבד, אבל אם בלכתחילה מיירי שעדיין שייכא הגזירה במעשה זה ממש נוחא, כיון שיש לגזור על עשיי' זו שישכח ולא יחבטן, משא"כ בדיעבד שהגזירה היא רק אטו גונא אחרינא.

– הוספה לפ"ר –

[בהד"ה סוכתו בנוי בכתלים ועץ מודלה על גבה, דלא מורין לי' לחתוך העץ שזה הפסד, וזהו הבדיעבד שיש ע"כ אילן בסוכתו, ולא מפני שכבר סיכך כן].

י"ג ב' סוכי תאנים כו' אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה כו'

זו. י"ג ב' סוכי תאנים כו' כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה כו', מדלא קאמר מסכין ואין מסכין, מבואר דאין זה פסול בעצם שגזרו מדרבנן שלא לסכך בסוכין ופרכילין שהאוכל מרובה, ואפשר דקמ"ל דלא אמרי' שהתאנים והענבים הם נויי סוכה כדתניא י' א' פרכילי ענבים ועטרות של שבלין, ואינם פוסלים כלל, והלכך אם יהא בפסולת לחוד צמ"מ תתכשר, קמ"ל דאם האוכל מרובה לא חשבינן לי' כטפל לסכך אלא חשיב מסכך בדבר המק"ט, ואע"ג דאם סיככה כהלכתה ואח"כ הוסיף פרכילין ושבלין מרובין על הסכך ג"כ כשרה, התם שהסכך בפ"ע, איכא למימר דבטלי לסכך, אבל לקבוע ממה עשוי הסכך אזלינן בתר הרוב והו"ל מסכך בדבר המק"ט, ולפ"ז נלמד מכאן חידוש, שאם הפסולת מרובה אע"פ שהענבים צמ"מ, כשרה, דחשבינן להו כנויי סוכה, דכיון שהפסולת עיקר אפשר לראות האוכל כטפל, ותו לא גרע מתלאן על הסכך ובאמת הברייטא סתמא קתני אפי' סיככה כולה יפה ולא רק כדי צמ"מ, ואי בצמ"מ בענבים פסולה, הו"ל לפרושי, ול"ד למתני' דהדלה עלי' דהתם קתני

ויותר מזה נראה דאפי' אין בו ד' להסוכרים דאין ישנים תחתיו, אע"פ שאינו פוסל את הסוכה מ"מ אין הס"כ שתחתיו (או ע"ג) מצטרף להשלים, דכיון דהס"פ חשוב לעצמו ואין ישנים תחתיו, ש"מ דלא בטל וא"כ מצטרף ס"כ בהדי ס"פ, ונכ"כ הריטב"א אלא שאין הוכחה מדבריו לפמשנ"ת דעתו לעיל ס"ק י"א], ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) וזללה"ה ס"ק ט"ז דין ב' שכ"כ בשיש בו ד"ט, (אלא דשם מיירי לפסול כל הסוכה, ואפשר נמי דנקט כן לכו"ע וכדסתם בשו"ע שישנים תחתיו בפחות מד'), ולמש"כ לעיל ס"ג סק"י ט"ז דלכו"ע אינו נחשב כסוכה ביותר מג', מסתבר דה"נ כל שיש בס"פ ג' אין הכשר שתחתיו מצטרף.

ט' ב' מ"ד ה"מ בדיעבד כו' ביאור הדיעבד לפרש"י ולפרתו'

זו. מ" ב' מ"ד ה"מ בדיעבד כו', לפרתו' קשה מה שייך בדיעבד הרי אם נותן ס"כ כדי צ"מ ליכא למיגזר, וכיון שאם בא לעשות לכתחלה מורין לי' ליתן ס"כ כדי צ"מ, ה"נ לאחר שיש ס"פ נמי יש להורות כן, ושמא הבדיעבד היינו שכבר נתבטלו, וכעין אין מבטלין איסור לכתחלה, מיהו ל"מ כן אלא הלכתחלה והדיעבד על הגזירה מתפרשים, דאם יש חידוש בדיני ביטול הו"ל לתלמודא לפרושי חידוש זה, ומה"ט נראה דאף לפרש"י דבבבטן בטל הס"פ, מ"מ יש לפרש הבדיעבד בגזירה, והא דלא אמרי' לי' שיוסיף בס"כ, היינו משום דזה לא מהני, דהא אף בצ"מ פוסל ס"פ כנגדו, כשלא חבטן.

והנה בפשוטו הבדיעבד הוא שכבר יש ס"פ על הסוכה ולא מחייבין לי' לסלקו, משא"כ כשבא לעשות סוכתו תחת האילן דאמרי' לי' שאין לערב ס"פ בסוכה כשצריך חביטה, ואפשר דבהדלה עלי' סתמא חבוטין הן וכמש"כ ס"ק י"ב, ולפ"ז נוחא טפי דיש לפרש בדיעבד שכבר חבטן, דאז הו"ל

וסיכך על גבן דמשמע שעדיין צריכה סיכוך, [וע"ע בזה לעיל ס"ק י"ב], אבל הכא סתמא קתני, ואמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק י"ב פי' האי ברייתא כמתני' דהדלה עלי', ועיי"ש מה שגלמוד לפ"ז ועיי"ש ס"ק ט"ז דין ה'[, - ועי' לק' ס"ק כ"ב בדעת הרמב"ם.

בהא דדיינינן בשמעתין אם הוא צריך לאוכל, לכאור' אם יש בפסולת רק חצי סוכה הרי הוא צריך לאוכל, דאל"ה תפסל משום דחמ"מ, וי"ל דאה"נ אלא דלזה סגי לי' באשכול אחד, ולא הו' כולוהו ידות עי"ז, וגם אפשר דניחא לי' להוסיף מעט בס"כ כדי שלא יפסיד הידות מתורת ס"כ.

לכאור' נראה דדוקא בידות דיינינן, אבל השומר ודאי כאוכל חשיב, ולא מצרפינן כאן כל פסולת גורן ויקב ליחשב פסולת.

תוד"ה אם

תוד"ה אם, עיקר הדין דאוכל פסול מבואר מדרשא דר"א לעיל א' ולא גורן ויקב עצמו, אלא דאפשר לאוקמי קרא במחשב בפירוש לסותרה אחר החג, אלא דהכא ע"כ מיירי שאין דעתו על האוכל כלל אפי' לאחר החג מדצריכינן לטעמא דנקיט להו בגילייהו ואפשר דכונתם להקשות היכי ילפינן מינה דבר המק"ט הא פעמים שאינו מק"ט וג"כ אין מסככין בו.

י' א' מתני' פירס עליה סדין כו' בישוב שיטת רש"י

יז. **י' א' מתני'** פירס עלי' סדין כו', משה"ק תו' לפרש"י מ"ש לנאותה, מחמה ונשר, כבר תירץ במרדכי בשם הר"פ דחמה ונשר הו' צורך האדם ולא בטל לסוכה, אבל לנאותה דהוי צורך הסוכה בטל לסוכה, והיינו דקאמר ר"ח ל"ש אלא מפני הנשר, דאע"פ שלא נעשה לשם צל, מ"מ אינו משמש

לסכך, אבל לנאותה אינו חוצץ בפני הסכך כלל, והא דאיצטריך לאשמועינן מפני החמה, אע"ג דלכאור' היינו ממש ס"פ שנעשה לצל, היינו משום דסדין בטל לסכך, וניכר ששימוש עראי, וגם אינו מועיל להגן כמו הסכך, אלא שפרסו מפני הנקבים שבסכך, וס"ד שאינו מבטל חשיבות הסכך במקום שיש סכך, קמ"ל דאפי' עלי' דודאי יש לייחס העיקר לסכך, אפ"ה פסולה (וכ"ש תחתיו) והיינו דאיצטריך לאשמועינן בברייתא י"ד א' דשני סדינין מצטרפינן, דהו"א דלא חשיבי ובטלי כשאין בהם כשיעור.

ומשה"ק מההיא דהגיע חמה למרגלותיו, יתכן לפרש שפירס הסדין על הדפנות, עתו' ט"ז ב' ד"ה פירסו, [וכ"נ לכאור' בתוספתא דקתני ולא עוד אלא שאדם זוקף את המטה ופורס עלי' סדין כדי שלא תכנס חמה כו' מודים חכמים לר"א כו' מעשה בר"א כו'], ובלא"ה נמי ל"ק די"ל שהי' נקב גדול בסכך והניח שם הסדין אבל לא פרסו על הסכך הנצרך להכשר סוכה, ובמסקנא מוקי לה בשבת, ולא בסוכות.

ואפשר שגם כונת הגאונים כפרש"י, ומ"ש דמיירי כשחמ"מ בלא סדין, ר"ל בלא מה שתחת הסדין, והוצרכו לבאר מפני שהלשון משמע שפורס על הנקבים שהחמה נכנסת דרך שם, והתם ליכא סכך, ולכן פירשו שפורס על הסכך ג"כ מפני שאינו יכול לסתום כל נקב לעצמו, אבל אם הי' פורס רק במקום החמה, והיתה צמ"מ בשאר כשרה, ולפ"ז ניחא מפני הנשר לפירושם, דאי בחמ"מ בלא הסדין א"כ מה שייך להזכיר מפני הנשר, הרי אכתי צריך הוא לסדין לעיקר הסוכה, אבל אם כונתם רק לבאר שלא נשאר בסכך צמ"מ ניחא, מיהו במרדכי כ' דהגאון פי' מפני הנשר כפר"ת, ולפ"ז גם ל"ק קו' הרא"ש, דכיון דאף להגאונים מתפרש מפני הנשר בצמ"מ, ניחא כמו לפר"ת.

אם מהני חבטן לצרף הסדין

ונראה דלא מהני חבטן לצרף הסדין אפי' כשהס"כ רוב, מיהו להמפרשים דחבטן מהני רק שלא לבטל הכשר שתחת הפסול, אפשר לומר דלענין זה מהני חבטן אף בסדין, אע"פ שסדין וסכך לא שייך בהו תערובת, ולפר"ת מסתברא דאפי' אם הסדין חמ"מ הרי הוא פוסל כנגדו דלא מהני חבטן לבטלו לסכך, ואע"פ שיש גם ס"כ, תחת הסדין, מ"מ כיון שהוא צריך לסדין ולא נתבטל הסדין, דינו כס"פ.

תוד"ה פירס, והיינו כמש"פ לעיל כו'

יח. שם תוד"ה פירס והיינו כמו שפי' לעיל כו', לכאור' אין לפרש דוקא בסדין שחמתו מרובה, דאי בצ"מ ניחא להו, אמאי לא פי' מתני' בסדין שצ"מ, וכ"מ בסמוך שהק' לפרש"י דמפני החמה והנשר יש לדמות ללנאותה והתם הרי בצ"מ נמי כשרה, ונראה דפשיטא להו דאין כאן חסרון של סוכה תחת האילן, כמש"ה"ק לפרש"י בסמוך דכיון שנותן הסדין להגן מפני הנשר דמי ללנאותה, דשפיר קרינן ב' בסכת, שהסדין ג"כ בא לשמש סוכה זו, ומפני החמה נמי כיון שאינו בא לסכך במקום הסכך רק לסתום הנקבים שבסכך לא חשיב כסוכה בפ"ע כיון שהוא טפל לסכך, וגם אינו חשוב כמו הסכך דסדין אינו ראוי לתקרה כמו סכך, וניכר ששימוש עראי וטפל לסכך, אלא דהי' מקום לומר דכיון שאינו בטל לסוכה הרי הוא פוסל, וע"ז כתבו כדפ"ל דא"צ שהס"פ יתבטל, וכמשנ"ת בכונתם לעיל סק"ז עיי"ש.

ומדברי הרא"ש נראה דאף לפי' ראבי"ה וריב"א יש להזכיר מפני החמה והנשר דלא גרע מלנאותה, שלא הביא דברי ראבי"ה כאן, וסתם כמו שפי' למעלה, [ומזה ראי' למש"כ לעיל סק"ז בדעת תו' דאין כונתם לאפוקי מפני' ראבי"ה, אלא דהי' מקום לומר דבכל ס"פ שבסוכה בעינן לדין ביטול, דאל"ה

הו"ל סוכה שחצי' בית ולענין זה שפיר מסתייע הרא"ש מההיא דלעיל, וכ"מ ממה שלא תירץ הרא"ש הרא"י משפודין אליבא דהראבי"ה], והיינו משום דדמי ללנאותה, דכל שהסדין משמש לסכך אינו פוסל, וכ"מ בראבי"ה הובא בהגהמ"י שהעתיק פר"ת והגאונים במתני', עיי"ש, [וערא"ש סי"ד בשם הראבי"ה דל"ש אילן קדם ל"ש סוכה קדמה].

ולפ"ז אם מניח הסדין עלי' לשם צל פשיטא דפסולה, ויש להבין מ"ט לא חשיב מפני החמה כלשם צל, ואפשר דמירי כגון שפרסו בשעה שהגיע חמה כההיא דהגיע חמה למרגלותיו, ואפשר דסתמא דמילתא סדין אינו מגין כ"כ, ולא חשיב לשם צל, והרי פשיטא שאם יניח נסרים מפני החמה פסולה, ואפי' מפני הנשר מסתברא דפסולה ודוקא סדין דניכר טפילותו לסכך, ודמי ללנאותה ובמרדכי ובהגהמ"י באמת הקשו לפרש"י רק מנשר דיש לדמותו ללנאותה, עיי"ש.

ובתו' הר"פ הנדמ"ח כ' דלפי' השר מקוצי [דהיינו כפי' ריב"א] יש לפסול משום דס"פ פוסל כנגדו, ואפי' לפרש"י כיון דהסדין צ"מ, דמי לאילן שצ"מ דפוסל לכו"ע, והיינו לפי מה שחילק בין נשר ללנאותה, דצורך האדם אינו בטל לסוכה, משא"כ נוי דהוי צורך הסוכה, וכ"כ במרדכי בשם הר"פ, וכ"ה בהגהת סמ"ק בשמו.

וההיא דהוציץ יש לפרש לפרתו' בשאין בעיקר הסכך צ"מ, דרחוק לומר שהסכך ניתן כדי להחזיק ההוציץ וכאילו נטפל להוציץ, וגם לא מסתבר לומר דכשהכל סוכה אחת ליכא משום בסכת, דכיון דכל חד חשוב סכך לעצמו הרי הפסול חשוב כמו הכשר, ולא חשיבא סוכה, דא"כ אף בבית תתכשר אם נתן הסכך סמוך לתקרה וכיו"ב, ואפשר דאף בלא דרשא דבסכת פסולה בכה"ג, דמה"ת לחשבו כיושב בסכת כשרה, הרי הפסול חשוב כמו

בדעת ר"ת שקדמה סוכה של סכך כשר אינה נפסלת ע"י סכ"פ

יפ. הרימב"א והר"ן כתבו בשם ר"ת דבקדמה סוכה שצ"מ מס"כ, אינה נפסלת ע"י ס"פ, [ונראה דהיינו דוקא כשהכל סכך אחד, אבל סוכה תחת סוכה בכל ענין פסולה], וכנראה פי' כן מ"ש תו' דאחר שהסוכה כשרה שוב אינה נפסלת ע"י ס"פ, אבל כונת תו' היא בס"פ שחמ"מ, ובין קדמה סוכה בין קדם האילן, והכא הטעם משום דדמי ללנאותה, ונטפל לסוכה אפי' כשצמ"מ, וכמשנ"ת בסק"ח, וכ"מ ברא"ש סי"ד בשם הראב"ה דל"ש אילן קדם ל"ש סוכה קדמה, וכ"ה בטור סי' תרכ"ו, ומ"מ פסקו כאן כפר"ת.

מידו מה שהוכיחו ממתני' דהדלה עלי' וסיכך ע"ג דמשמע דוקא כשהס"פ תחלה, הי' מקום לקיים הדברים והיינו משום דמתני' כוללת נדון דתולמ"ה כדמוכח בברייתא בגמ', ואפשר לומר דסכך שחסרונו משום תולמ"ה אינו פוסל כמו ס"פ, (עי' י"ז א'), ואמנם אם יש כבר סוכה מן העשוי אין מועיל מה שמוסיף ס"כ שצ"מ, שהסוכה כבר עשוי, אבל אם עשה תחלה מס"כ, ואח"כ הדלה עליו, י"ל דאין כאן חסרון, כיון שהיתה עשיי', ומה שנוסף בלא עשיי' אינו פוסל שאינו פסול בעצם אלא חסרון עשיי', והאי סוכה שפיר איתא בה עשייה, (עב"י סי' תרכ"ו בדעת בעה"ע) ואפשר לפרש כן לשון הברייתא דקתני מכאן אמרו הדלה עלי' כו' וסיכך ע"ג פסולה, ולכאור' לא הו"ל להזכיר סיכך ע"ג כלל, ואמנם י"ל דכונתו למתני' דמכאן נשנית משנה זו, מ"מ אם אין בזה חידוש במכאן אמרו, לא הו"ל לאתויי, מפני שעיקר הלימוד הוא דלא חשיבי אינהו ס"כ, ולפ"ז ניחא דמכאן אמרו שפסלו תולמ"ה פסול גמור הוא ודינו כס"פ, הלכך אפי' שסיכך ע"ג דליכא חסרון עשיי' בסוכה זו ג"כ פסולה, מיהו דוקא

הכשר, ומה שהכשר רוב אינו מוסיף וכמשנ"ת לעיל סק"ח, וכ"נ בתור"פ עיי"ש.

וב"ז מדברי רב חסדא דלנאותה כשרה, דמזה ידעינן לפרש מפני החמה והנשר כפי' הגאונים ור"ת אבל אי' לאו ר"ח היינו מפרשים דבכל גווני פוסל ס"פ, ולא מהני טפילותו לסוכה.

בהגהמ"י אות כ' בשם ראב"ה פי' בדברי ר"ת והגאונים דמפני החמה היינו כדי להשלים צ"מ, ומפני הנשר כפר"ת בתו', ונראה מדבריו דמה שהסדין מונע הסכך שלא יתייבש אינו פסול בסכך, וכיון שהוא נטפל לסכך יש להכשיר גם בכה"ג, והא דפסולה במפני הנשר פי' שם דהיינו רק לאחר שנשרו והסדין מחזיקם, אלא שפסולו חכמים מיד, מפני שאינו יודע מתי נשרו עיי"ש, מיהו לפרתו' דמפני החמה היינו שלא יתייבש מוכח דכשפורסו מפני החמה מתי פסול מיד מעיקר הדין, והיינו כמו שביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דכיון שנותנו להגן על הסכך שלא תהא חמ"מ, חשיב נתינתו לשם סכך ולא דמי ללנאותה, ופוסל כדן ס"פ, עיי"ש בס"ק י"ד ד' באר היטיב, [נמשמע קצת דאם נותנו למנוע ייבוש ונשירה, ג"כ משכח"ל שיהא כשר, כגון שהיתה צ"מ הרבה, שאפי' אם לא יתן הסדין לא יתייבש כ"כ עד שתא חמ"מ, ואע"ג דלכאור' ה"ז נתונה לתועלת סיכוך, מ"מ כיון שאין זה נצרך לעיקר הסיכוך, מה דניחא לי' בתוספת צל, יש לדמות ללנאותה]. ועי' תה"ד סי' צ"א שדקדק מה חסרון יש כשנשרו ונסמכין בס"פ הא קיי"ל דמעמידין בס"פ, [וכ"ה דעת הראב"ה בהדיא], וקושיתו שייכא רק לפי' ראב"ה, דבכה"ג לא שייך לראות הסדין כטפל לסכך, וממילא נחשב סיכוכו עיקר, ולא דמי למעמיד שאינו מסכך, כ"נ כונתו, ועיי"ש, [וכ"נ להסוברים דאין ס"פ פוסל כנגדו, דבאופן שאם ינטל הפסול יפול הכשר, מודו דפוסל כנגדו, דליכא למימר כמאן דליתי' דמי].

ממה שתחת האילן, דסתם סוכה משמע שיש בה רק כדי צ"מ, ולא הו"ל למסתם דכשרה, ועוד דא"כ אין החילוק באילן אם צ"מ או ח"מ, אלא דבצילתו של אילן מרובה ממילא לא שייך שיהא בנותר שלא תחת האילן צ"מ, ומתני' מתפרשת דמפני שהאילן צ"מ הרי הוא כבית, ועוד דא"כ מאי למימרא.

יעוי במהרש"א י' א' שהביא קו' ל"ל קרא בסוכה שתחת האילן תיפוק ל' דקמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, ובפשוטו י"ל דאם סוכה שתחת האילן היתה כשרה, לא שייך למיפרך דקמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, שהרי החידוש הנלמד מבסוכת הוא דהס"כ צריך להיות המסכך היחיד בין הסוכה לשמים, אבל אי לאו קרא ה' מקום לומר דכיון שלסוכה יש רק ס"כ חשיבא שפיר סוכה, שהרי רק ס"כ מסכך מקום זה, אלא שאינו מסכך להבדיל בין השמים לסוכה אלא בין האילן לסוכה, וכיון דאי לאו קרא ה' מתפרש דסגי במה שמקום זה מסוכך בס"כ לחוד, לא שייך לדון דקמצטרף ס"פ כיון שא"צ ס"כ במקום הפסול כלל, ורק לבתר דשמעינן מבסוכת דבעינן שהס"כ יהא המסכך היחיד בין הסוכה לשמים, א"כ קא מצטרף ס"פ לתועלת זו, (ומה שתי' מהרש"א לכאור' צ"ע דהא בית נמי פסול משום תולמ"ה, ועי' להלן).

ברם בעיקר הדברים אפשר דלא איצטרך קרא למיפסל סוכה שבתוך הבית דלאו שם סוכה עלה, וכי איצטרך קרא לסוכה שתחת הסוכה, ובית ואילן דמייתי בברייתא אסמכתא בעלמא נינהו, דקושטא הוא דמהא קרא נמי מימעטי, דלא גרע בית מסוכה, אבל לאו משום דצריכינן להאי קרא למעוטינהו, דודאי סוכה בתוך הבית או בתוך סוכה פסולה, לאו שם סוכה עלה, והיינו סברא דקא מצטרף ס"פ, ונראה שזו כונת מהרש"א ונקט אילן וה"ה בית, תדע שהרי בתוך הבית פסולה אפי' אינו גבוה י' או ד' או טפת, מיהו בזה י"ל דממ"נ פסולה דאי בית וסוכה חד נינהו

כשהדלה תחלה אבל לא בסיכך תחלה וכמשנ"ת, [ועי' לק' ס"ק כ"ב בדעת הרמב"ם].

אבל אין נראה כן, אלא אף בפסול דתולמ"ה לא מהני סוכה קדמה, ופירושא דמתני' כפי' הר"ן דתרתני קתני הדלה עלי' פי' על הסוכה דהיינו על המסוככת כהלכתה, או שהדלה וסיכך על גבן, דאל"כ תיבת עלי' מיותרת, דטפי הול"ל הדלה את הגפן וסיכך ע"ג, א"ו הדלה עלי' מתפרש כמו פירס עלי' סדין, דהיינו שהדלה על הס"כ, ואמנם עיקר תוכן המשנה הוא בדסיכך ע"ג, מ"מ תיבת עלי' נכתבה לומר דה"ה הדלה עלי', נוכ"נ במתני' י"ד א' דנתן עלי' נסר בא לומר שאפי' נתנו על הס"כ הרי הוא פוסל, וג"ז בכלל כונת הברייתא דמכאן אמרו דבין ס"כ קדם בין הגפן קדמה פסולה, וכבר הוזכר כ"ז לעיל ס"ק י"ב עיי"ש.

ביאור הדיוק ממתני' לפר"ת נראה דהוא מכיון דיותר יש חידוש דאף בס"כ קדם מ"מ הדלה עלי' פוסלה, א"כ לא הו"ל לתנא לסיומי וסיכך ע"ג, אלא הדלה עלי' כו' פסולה, וממילא משתמע מסיפא דבסיכוך שאינו מרובה פסולה, (או שהי' שווה בהדיא דנתן סכך תחלה), ומזה שמעינן דלא שייך נדון זה אלא בסיכך ע"ג, אבל בקדם ס"כ אפי' הגפן מרובה ויש בו צ"מ אינו פוסל, ולפ"ז לא אתי ר"ת לדיוקי דבכה"ג גופא דמיירי במתני' תתכשר בס"כ קדם, אלא דבאופן כללי לא שייך פסול דהדלה בס"כ קדם, ונפ"מ בצ"מ בגפן, א"נ בלא חבטון, ועי' ריטב"א בזה שו"ר בבהגר"א סי' תרכ"ו סק"ד ונראה כונתו כמש"כ, ועיי"ש שהטעים הדברים, [ועי' לעיל ס"ק י"ב והריטב"א לשיטתו כמשנ"ת ס"ק י"א].

ט' ב' והא קמצטרף כו' בטעם פסול סוכה שתחת האילן ותחת הבית

כ. מ' ב' והא קא מצטרף ס"פ כו', הא דלא משני כגון שיש בכשר צ"מ חוץ

הבית, דאף בלא האי כאילו, פסולה, ואמנם בגונא דמתני' דמיירי בשחבטן דוקא משום דאילן דומיא דבית פסולה, מ"מ יש ללמוד מזה גם דליכא פסול בתחת האילן אלא בכבית ולפ"ז יש לפרש הא דקתני כאילו עשאה בתוך הבית דאאילן שלא חבטן קאי, וה"ק סוכה שתחת האילן אין לה תקנה כמו סוכה שתחת הבית, והא דפריך מאי למימרא היינו משום דלא מתפרשא (בהדיא) על אילן ולא חבטן, שהרי בזה פסולה משום דקא מצטרף, (אלא דנפ"ז בשיש בס"כ צ"מ שלא תחת האילן), וע"כ שיש גם חידוש בחבטן, אבל קושטא הוא דמבואר במתני' ובגמ' דאילן שחמ"מ אין בו משום שתי סככות, [וערמב"ן שכ"כ מסברא, הובא לעיל ס"ק י"ד, וכנראה פי' הסוגיא כמ"כ].

בדברי רש"י בדין הל"ט"ש

וזהו שלמד רש"י משמעתי' לענין הל"ט"ש דכ"ז שחמ"מ לא פסלי משום שתי סככות, ומיירי כשא"צ לסכך שתחת הל"ט"ש, וכ"מ בראבי"ה הנדמ"ח סי' תרי"ד דנדון הל"ט"ש הוא משום סוכה תחת סוכה, והרי לשיטתו ס"פ פוסל כנגדו, מיהו שם כ' דלא הוי ס"פ משום תולמ"ה כיון שנטל הנסרים, (והנ"ל כנוטל אחת מבינתיים), אבל ברש"י משמע שחשיב עדיין ס"פ, שהרי כתב שאם צ"מ ינענע, [ונראה דס"ל דגרע מנוטל אחת מבינתיים כיון שהנסרים הם תקרה אחרת שע"ג הל"ט"ש, ולא דמי לנוטל אחת מבין הל"ט"ש, או מבין הנסרים], ואמנם מ"מ דאפי' ליכא ביניהם ג' משמע דכונתו גם ללמוד מהכא דלא חשיבי שתי סככות, אבל ע"כ כונתו גם להכשיר מפני שהס"פ בטל כשחבטן, וכ"נ מ"מ שמשככי' על קני הגג, מיהו יותר נראה דבאמת לא צריכינן לצירוף הפסול [דהדרך לסכך בסכך על כל הסוכה] ולא אפי' לכשר שהל"ט"ש כנגדו, דהא בעומד כפרוץ סגי, ועיקר כונת רש"י משום שני סככות, אלא שאם הי' הכל ס"כ לא הי' חסרון

א"כ מהיכי תיתי להחשיב הס"כ עיקר, הא ה"נ מסכך ס"פ על הסוכה, ואי תרתי נינהו אימעיט מבסוכת, ע"י בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק י"א בזה, [וערמב"ן במלחמות י' א' שכ' דכשאין הפרש בין סדין לסכך גרע טפי דעיקר סכך פסול ופוסל, וזה כסברת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם], - ולפ"ז פסול בית הוא משום מצטרף ס"פ בהדי ס"כ ונמצא דבלא חבטן אילן שצ"מ וחמ"מ שוין בטעם הפסול, [ועבהגור"א סי' תרכ"ו סק"ד].

ולפ"ז מיושב לישנא דמתני' דקתני כאילו עשאה בתוך הבית, ולכאור' קשה למאי דאוקימנא לה בשחבטן מאי שייטי' דתוך הבית להכא, הרי התם הנדון משום שתי סככות, והכא חד סככה היא, והנדון אם ס"פ שצ"מ בטל ברוב, (ולא סגי בדיוקא דרוב ליישב, כיון דלא שייכי כלל, ורובא דייק רק מהייתור דהול"ל פסולה ותו לא) ולפמשנ"ת דפסול דתוך הבית הוא משום ס"פ ולא משום שתי סככות, ניחא דבתוך הבית היינו כמו תחת האילן בשחבטן, וה"פ דהיכא דהאילן צ"מ לא מהני ביטול ברוב כיון שהאילן כבית, וכמו שפשוט שבית אינו בטל ברוב ס"כ.

ולפ"ז לא אתא רבא לאשמועינן כלל דאילן שחמ"מ לא חשיב סככה, דהא פשיטא, כמו שפשוט כן בסוכה תחת סוכה, דלבוד בסכך לאו כלום הוא, אלא פשיטא לי' דמתני' כשחבטן, וקמ"ל דדוקא צ"מ אינו בטל ברוב ס"כ, אבל ח"מ כשרה ואפי' לכתחלה, ולפ"ז מתפרש אי בשחבטן מאי למימרא בפשטות דלא ס"ד לדון דס"פ שחמ"מ יפסול מדין שתי סככות, ואף לס"ד דרבא לא סברין שזהו החידוש.

מיהו רש"י פי' דיש כאן חידוש בשתי סככות, דאע"פ שסמוכות זל"ז בפחות מג' לא חשיבי סכך ולפ"ז נראה דהכל נלמד ממתני' דאם הי' אילן שחמ"מ פוסל משום שתי סככות, לא הו"ל לפרושי כאילו עשאה בתוך

הדרך כשמסככין תחתיו אם מתקרב עד התקרה, ולכאור' ג"ז קשה ממתני' דהדלה דאוקימנא לה בחבטן, אלא שכבר נתבאר לעיל סק"ח דדעת רש"י דסיכך על גבן יכול להתפרש שאינם נוגעין זב"ז ולכך איצטריך לאוקומה בחבטן, וע"ע סק"יב י"ג, וכ"מ בהגהת סמ"ק דע"ג דקאמר הסמ"ק היינו ע"ג הל"ט"ש ממש, וזה ע"כ מטעם חבטן, ומסיים בשם הר"י דה"ה חבטן ע"י זקיפת הערבה עיי"ש, - מיהו בדעת הסמ"ק והשר מקוצי מתיישב יותר לומר דהאמת בכונתם מפני שכשמסכך על הנסרים יכול לכוין שיהא הס"כ בין הנסרים, משא"כ כשמסכך מלמטה, וכונתו ממש כפי' חבטן שבגמ' לפי פירוש, דהיינו שע"י שמשפיל הענפים אצל הסכך יכול לכוין להניחם באוירים שבין הסכך, וה"נ אמר בזה שיחבוט הנסרים אצל הסכך, משא"כ כשהנסרים מלמעלה, ואמנם אם יוכל לכוין מלמטה (כגון שהפסול מועט) נמי מהני, [ועי' לעיל סק"ז י' דמה שהצריכו בגמ' חבטן היינו מפני שהאילן מתנענע, אבל בנסרים באמת יכול לכוין, מיהו בכה"ג שנוטל אחת מבינתיים, באמת קשה מאד לכוין, ולא יתכן שתתכשר אלא בנותן ע"ג, או שיתן סכך כנגד כולה], ולפ"ז ניהא דבאמת אף ע"ג הנסרים אם הס"כ כנגדן אינו מצטרף, דלפי' השר לא שמענו שריותא בחבטן להתיר ס"כ שכנגד ס"פ, [ומדלא הצריך שלא יהא שום נקב בסכך שבין הנסרים ש"מ דבכל סכך, כשרה, (וכן בהגהה הזכיר ערבה דודאי יש בה נקבים אלא דאיהו ס"ל מדין חבטן) וזה כמש"כ סק"ה עיי"ש], ועי' להלן.

טור סי' תרכ"ו

טור סי' תרכ"ו ונ"ל שהוא מותר כו' אבל סוכה שכולה מכוסה ואין בה אויר כלל כו' [פשוט דאין כונת רבנו שאין נקבים בסכך דודאי סתם סוכה אינה מעובה כמין בית, אלא ר"ל שלא השאיר בה אויר חשוב, דכשמסכך כולה בדרך הרגיל יש בכל מקום בפ"ע צ"מ

שהרי מיירי מסכך ע"ג הל"ט"ש, והו"ל סכך אחד, ורק ס"פ יכול לפסול בכה"ג, ועמש"כ לעיל סק"ז בזה, ולפ"ז משמע דכל סכך מועיל בין הל"ט"ש, ואע"פ שבדרך כלל יש בו נקבים.

בסמ"ק, בדין אם יש חילוק בין סכך הפסול מתחת הכשר או מעליו

כא. בסמ"ק כ' וז"ל ותקרה שאין עלי' מעזיבה מפקפק הנסרים כולם או נוטל אחד מבינתיים, ואומר השר מקוצי דדוקא כשהוא מסכך על גביו אבל אם הוא מסכך מתחתיו צריך ליטול הכל שסכך פוסל כל מה שתחתיו, [מבואר דעתו ז"ל דבנוטל אחת מבינתיים דלא עביד מעשה בנותרים לא מתכשרי, אלא דסגי מדין עומד כפרוך, [מיהו כאן דוחק לאוקומי במעדיף ובנכנס ויוצא כיון שאם יעדיף כאן יתקצר הרווח באידך נסרים שהרי התקרה היתה בנויה, באופן שאין בין הנסרים כלום, ואולי יש לדחוק לפי פרש"י ט"ו ב' דהוי ביטול ע"י שתי וערב], ולעיל סוסק"כ כתבנו דמרש"י אין ראי' כיון דהנסרים והל"ט"ש הם זעג"ז ול"ד לנוטל מבינתיים, אבל הסמ"ק כתב כן על תקרה דמתני' ועי' לעיל ס"ג סק"ז ח' בכ"ז], והנה פשוט לשונו משמע דיש חילוק בין אם הס"פ מלמטה או מלמעלה, והיינו דס"פ פוסל מה שתחתיו דהעליון עיקר, אבל כשהס"פ מלמטה אף בלא חבטן כשרה, ויתיישב בזה מה שנתקשינו לעיל סק"י דלפי' השר מקוצי לא שמענו שום קולא בחבטן כיון דמיירי שהפסול ע"ג האויר, אבל כשהוא ע"ג הפסול י"ל דאף בחבטן פוסל, וכ"נ מדברי הרמ"א סי' תרכ"ו ס"א שהבין כן, ברם א"א לומר כן דהא דיינינן בגמ' ט' ב' דאי מיירי מתני' דהדלה עלי' את הגפן כו' וסיכך ע"ג בדלא חבטן הא קא מצטרף ס"פ בהדי ס"כ, וש"מ דאפי' אם הס"פ למטה פוסל, ואדרבא יותר יש לפסול בס"פ למטה, דהסכך שמסכך ע"ג הסוכה הוא העיקר, אלא ע"כ כונתו דבנותן הסכך ע"ג הו"ל כחבטן, ותחתיו היינו שהוא רחוק מהתקרה, דכ"ה

דלבוד לא משוי להו כחד, שאם הי' סברא כזו הי' ראוי לפסול בסמוכין זל"ז אם בשניהם יחד יש ד', [ועי' לק' ס"ה סק"ז בשם הרא"ה, ואפשר ליישב דברי המ"א עפ"ז עיי"ש], ולפמשנ"ת אין להחמיר כהב"ח אפי' אין ס"כ ביניהם, דדעת כל הראשונים ז"ל להקל, שו"ר בריא"ז שכ' כהב"ח.

רמב"ם פ"ה, ביאור שי' הרמב"ם בדין חבטן וכולה סוגין

כב. רמב"ם פ"ה ה"ב י"ג ט"ז, כבר כתב בכ"מ דבפיה"מ מבואר דמפרש חבטן קצצן, וכן הזכיר רש"י ט' ב' וכו' בפר"ח, [והא דנקב חבטן ולא קצצן, היינו משום דלרב חשיבא קציצה עשייה, ולשון חבטן מתפרש כמו שלפינהו שלופי, (ועי' בפסקי הרי"ד), ועוד דבמתני' נקט לשון קצצן על כונת נענוע ולא ניחא לי' למנקט האי לישנא בלא נענוע, אבל הרמב"ם שפי' הדברים אליבא דשמואל שפיר סתם דקצצן פסול, ולא הזכיר חבטן, וכבר כתב בזה אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה] ונראה דעת רבנו דבסכך שאינו פסול מחמת עצמו אלא משום תולמ"ה, מהני רוב ס"כ שיש בו עשייה להכשיר הכל, ושניהם מצטרפין לשיעור צ"מ, ואפשר דאפי' לא עירבן אלא נתן זה בצד זה ג"כ מהני להכשיר הפסול דתולמ"ה, ויותר מזה יתכן דבנתונים זה בצד זה א"צ רוב, והיינו דתנן שבנוטל אחת מבינתיים כולה כשרה עי' ס"כ שבינתיים [עי' ה"ח, ובמש"כ ס"ג סק"ז ח'], דלא ס"ל לרבנו שמה שנוטל מבינתיים חשיבא עשייה בנותרים וע"כ דההיתר משום דעי' הס"כ גם הנסרים מתכשרי לסכך, מיהו אפשר נמי לאידך גיסא דדוקא בעירבן מתבטל הסכך העשוי, וזה תלוי בדין עירב ס"כ וס"פ ויש בכשר לחוד צ"מ, דלכאור' נראה ממ"ש רבנו בהי"ג "וסיכך בשניהם", דר"ל ששניהם יחד השלימו שיעור צ"מ דסוכה, הא אם בכשר לחוד סגי כשרה, ולפ"ז רבנותא קמ"ל דאפי' עירב והכשר מרובה פסולה, וכ"ש זה בצד זה

וכיון שיש ביניהם ריוח יותר מהעצים ממילא הו"ל צמ"מ, א"נ אפי' בריוח כמותן שפיר דמי לפמשנ"ת לעיל סק"ה דהאוריים הקטנים כעומד חשיב לענין זה], בסמ"ק מבואר דהגדון בנוטל אחת מבינתיים והיינו דאיכא ריוח רק כמותן, הלכך אם אינו מסכך בסכך עבה כל שטח הסוכה אלא בשיעור המספיק לצמ"מ א"כ אם נסיר מה שכנגד הנסרים תהא חמ"מ, דפעמים שהענף מכווין תחת הנסר והאוריר שבצדו תחת האוריר שלמעלה, ואם נימא שהנקבים שבס"כ מצטרפין לפסול א"כ לעולם כשיש ריוח ביניהם כמותן או אפי' מעט יותר, עדיין חמ"מ, אלא שאין נראה למעבד בזה פלוגתא בין הטור וה"ר יחיאל, ולכו"ע אין הנקבים חשובים כאוריר הפוסל לענין זה, הלכך אם מסכך כולה יפה ואי"צ לכיון להניח בין העצים כשרה בכל גווני, וזו כונת הטור, [וכ"מ בדעת הסמ"ק לפמש"פ לעיל דנותן ע"ג הלט"ש שאז יכול לכיון להניח באוריר, והרי הסכך יש בו נקבים בדרך כלל, ומ"מ מתכשרא בשנתנו בין הנסרים].

שם ובעה"ע ג"כ התיירו כו' אם רבנו פליג על בעה"ע היינו משום דהרעפים אינם בין העצים, והעצים נשארו בצורתם, וכמש"כ לעיל סק"כ פלוגתא רש"י והראב"ה, וכן הביא במ"ב סק"י"ז יש מאחרונים שמחמירין בזה, [והיינו אע"פ שמודים בדין נוטל אחת מבינתיים].

במג"א סק"ו

במג"א סק"ו כתב דאפי' אין ביניהם ג"ט כשרה והיינו אפי' אינו נותן ביניהם ס"כ, וכן פשוט בדברי הרמב"ן והרא"ה והריטב"א והמ"מ והר"ן ט' ב' דאם יש בסוכה צ"מ מלבד מה שתחת האילן כשרה, ואע"פ שבדרך כלל אין ג' בין ענפי האילן, וכ"מ ברש"י ובראב"ה לענין הלט"ש, ובאמת גם בגמ' מוכח כן דליכא פסול באילן שחמ"מ וכמש"כ סק"כ, - מ"ש וכ"ה בגמ' י"ד ב' ר"ל

שלא הזכיר אלא סיכוך הרבה מהן ולא שיש בסיכוך שיעור, ולכך לא הוצרך לפרש שהעלין חמ"מ דהא מיירי כשעדיין צריך לסכך נוסף לעלין, וכן כשקצצן ונענען ג"כ משמע שעדיין צריך הוא לס"כ, ולפ"ז מבואר דבס"כ שפסולו משום תולמ"ה מהני רוב ס"כ להכשירו כולו.

שם הי"ג

שם הי"ג עירב דבר שמסככין בו כו' אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה, ר"ל כדמפרש בגמ' דבלא חבטן אמרי' דמצטרף ס"פ בהדי ס"כ ולא מהני רוב, וכ"מ בפיה"מ, וכ"ז כשצריך לצירוף הפסול, כדקאמר וסיכך בשניהם אבל כשיש בכשר לחוד הכשר סוכה, פשיטא שאין הפסול פוסל טפי מאויר, דאפי' זה בצד זה אינו פוסל כ"ש בתערובת, ששייך שיבטל ברוב, וכמשנ"ת.

ולא נתבאר בדברי רבנו דין ס"פ שחמ"מ אם פוסל כנגדו, דהא מפרש סוגיין בשצריך לסכך האילן להשלים צל סוכה, וזה כפרתו, ומסתברא דס"ל שאינו פוסל, מדלא הביא כלום מסוגיא דעליונה ותחתונה מיהו בס"פ מלמטה מסתברא דפסולה, וצ"ע בזה איך פ"י וסיכך על גבן, [שור' דהרמב"ם מפרש בדרי"י שהס"פ הוא התחתון וכמש"כ לק' ס"ק כ"ד עיי"ש, ולעולם ס"ל דהעליון עיקר, ולפ"ז ודאי מסתברא דס"פ פוסל כנגדו, מיהו הרמב"ם לא כ"כ בהדיא אלא בשסכך העליון צמ"מ עיי"ש], ועמ"ש לק' בדין סוכי תאנים.

וכבר כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דלפי' הרמב"ם צ"ל דהו"מ למפרך לרב ממתני', אלא דעדיפא לי' למפרך מברייתא דקתני בהדיא דפסולה משום תולמ"ה, ואי גרסינן בברייתא גם סיפא דמתני', א"כ ודאי יש לפרש למסקנא דהיינו מתני'.

שם הט"ז

שם הט"ז, סיכך בדבר כו' מפני שס"פ כפרוץ הוא נחשב, נראה דרבנו מפרש והא א"א

דהס"פ כפרוץ חשיב, מיהו בה"ב לא הזכיר עירב, אלא די"ל דסתמא הכי הוא בהדלה וסכך על גבן, וכ"נ עיקר בדעת רבנו דעירב עדיף מזה בצד זה, דטפי מתבטל ע"י עירוב ברוב.

והנה שיטת רבנו דס"כ שפסולו משום תולמ"ה, קיל מס"פ, ויש לזה מקור בגמ' י"ז א' שסככן סכך כשר], והנראה בדעת רבנו דשני חילוקים יש ביניהם, א. כשעירב ס"כ עם ס"פ אפי' הכשר רוב אין הפסול מצטרף להשלים צל סוכה, ובעירב ס"כ בעשייה עם ס"כ עשוי והס"כ שבעשייה רוב מצטרפין כולם להשלים צל סוכה, ב. כשנתנן זה בצד זה, בס"פ בעינן רוב סוכה מן הכשר דהיינו שכל הכשר הסוכה יהא מן הכשר לחוד, וה"ה בעירבן דכשר, כיון שמהס"כ לחוד יש שיעור צ"מ והוא רוב, ובסכך שפסולו משום תולמ"ה, סגי ביש בכשר כמותו, דאינו נחשב כפרוץ, [מיהו אינו מצטרף להשלים צ"מ דבעינן שחצי מכל הסוכה יהא בס"כ (כיון שאינו מעורב) ורק לסברא דכחזא, וזהו דין נוטל אחת מבינתיים, - חילוק א' מבואר מלעיל כאיסתרא מלתחת מהני ס"כ שפסולו משום תולמ"ה], חילוק א' מבואר בהי"ב י"ג, חילוק ב' מבואר בה"ח ט"ז.

ברמב"ם שם הי"ב

שם הי"ב העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית, זהו כדין סוכה תחת האילן הנשנה בברייתא בגמ', ולפי שאין חידוש במתני' לדיוק דרבא, דממ"ש רבנו בסמוך מתבאר זה, [נדבריו מתפרשים לכתחלה, ואפשר שפי' בדיעבד, ביו"ט, שא"א לתקן] לכך סתם מתני' כפשטה דמתפרשת באילן שצ"מ ובזה לא מהני ביטול, אפי' קצצן כ"ז שלא נענע.

שם הדלה עלי' כו' וסיכך ע"ג כו', דברי רבנו מתפרשים בשצריך לסכך האילנות להשלים הכשר סוכה, דכ"ה סתמות הדברים,

לצמצם, שמצד הדין אין להתיר במצומצם דכיון דכוזאז מלעיל כאיסתרא מלתחת, (ועי' פיה"מ במתני' דרפ"ק שממנו העתיק המ"מ) וס"פ כפרוך חשיב, א"כ בעינן מס"כ לחוד צ"מ, וה"פ והרי לכו"ע א"א להתיר סכך במצמצם [ואי גרסי' והא אפשר ג"כ יש לפרשו בתמיה וכי אפשר לצמצם], והא דמשני במעדיף ושו"ע אפשר דלכו"ע משני, וזה כפי הכ"מ עיי"ש, ואפשר דרבנו סבר דלרהבדר"י בעינן טפי ממהו יותר דהיינו דבכל סכך בעינן שתהא חמ"מ למטה, [וסבר דר"פ לשיטתו כ"ב ב' וכדקיי"ל כותי' ולכן סגי לי' בצילתה כחמתה, מדין עומד כפרוך] וכיון שכן בעינן הכא טפי מנכנס ויוצא עד שיעדיף או שו"ע דחשיב נמי העדפה דס"פ כפרוך חשיב, אבל לר"פ סגי ברוב כל שהוא, וניחא לי' בזה השמטת הרי"ף, דהק' הואי לרהבדר"י שהרי אף למ"ד פרוץ כעומד מותר ע"כ לאוקומה בדאיכא רוב, וא"כ לדידי' צריך רוב למטה, ואפשר דסבר דשינויא דר"א ורבא הוצרכנו להם רק במתני' דמשמע שהס"פ הי' תחלה ובא ליתן הס"כ, אבל כפי מה שביאר רבנו שפיר נכנס זה כזה כיון שנותן זה אצל זה, ואינו בא לדחוק ביניהם, [עי' לעיל סק"א], ואף לפ"ז נראה דק' דא"א לצמצם מתפרשת לדעת רבנו כמש"כ דמשום דזוזא מלעיל כו' א"א לצמצם, ולכך הוסיף רבנו ביאור זה, וכ"נ בפיה"מ, [וגם משמע שפי' עומד כפרוך כמו במחיצות בפרוך ממש, אלא שגם ס"פ כפרוך חשיב, ולכך פשיטא שלא יתכן להתיר עומד כפרוך בסוכה], - ועי' לק' ס"ה סק"ב דמוכח דעת הרמב"ם בענין חבוט שאפשר לצמצם, וזה לשיטתו בביאור הגמ'.

וב"ז בס"פ ממש, אבל בסכך שפסולו משום תולמ"ה זהו מ"ש רבנו בה"ח דאינו נחשב כפרוך ממש, הלכך אף בפרוך כעומד כשרה, עיי"ש.

וההיא דסוכי תאנים, אפשר לדעת רבנו אין מסככין כלל היכא דהאוכל מרובה על הפסולת דחשיב כמסכך באוכלין, וזהו ששינה מל' הברייתא דקתני כשרה ופסולה וכ' מסככין ואין מסככין, ולפ"ז מיירי בשיש מן הפסולת לחוד כדי צ"מ, הא לאו הכי פסולה דקמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, ולפ"ז יש לדקדק מדברי רבנו דאין ס"פ פוסל כנגדו, שהרי אין התאנים פוסלין את הפסולת, מיהו אפשר דלענין זה מהני ביטול ברוב כיון דהכל ענף אחד ואולינן בתר העיקר, דאע"ג דלא שמענו ביטול ברוב לדעת רבנו לענין שלא יפסול כנגדו (שזה למדנו מחבטן לש"פ) מ"מ אפשר לקיים כן עכ"פ בסוכין ופרכילין לומר דהמרובה עיקר או כמ"ש אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דפירות לא חשיבי סכך ואינם מבטלים הסכך שעליהם, ועמש"כ לעיל ס"ק ט"ז דאפשר שהפירות יחשבו כנויי סוכה, (תשו' הר"א בן הרמב"ם אינה ראי').

ולפ"משנ"ת אין חומרא מדברי הרמב"ם לדין חבטן היכא דיש בס"כ צ"מ, וער"ן ט' ב'.

בראב"ד בהשגות

הראב"ד בהשגות פי' דברי רבנו בהי"ג דאף ביש בס"כ לחוד צ"מ פסולה דקמצטרף ס"פ בהדי ס"כ עד שיפרידם זמ"ז, ואמנם אף לפי' הראב"ד בעינן שיפרידם זמ"ז וכמשנ"ת סק"י, מיהו להראב"ד אין החסרון משום תערובת אלא שלא יסכך ס"פ על הכשר, ואף במעורבין כשרין באופן שיש מס"כ לחוד כשיעור משא"כ לפי' הרמב"ם דמיירי שהם כבר מושפלים ע"ג הכשר, וזה הגורם לפסלו, וע"ז הק' דבעליונה ליכא תערובת ואמאי אמרי' דקמצטרף כו', [וכבר נתבאר דברי רבנו לעיל]. - בהשגות הט"ז [כנראה צ"ל ואולי בסוכה קטנה אמרו], אבל הטעם שכ' לא יבא ע"ז הדרך, ולעיל נתבאר

שם סק"י, ומיירי שמן הענפים כו', ע"כ כ"ה, דאל"כ לא יהא בכשר צ"מ.

ויש לבאר כאן דלדעת הרמב"ן ודעימ"א אע"פ שבחבטן אין הס"פ פוסל כנגדו, מ"מ בעינן שיסכך הכשר לחוד יותר מן הפסול, וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב, וכן לדעת הסוברים דחבטן לא מכשיר תחת הפסול כלל בלא"ה צריך שיהא רוב דבעינן צ"מ מס"כ לחוד.

בדינים שבספר אאמו"ר זללה"ה

בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סקט"ז דין ב' וכן אם יש בפסול דע"ד ג"כ פוסל לעולם, ולעיל ס"ק י"ד כתבנו דאפי' ג' פוסל.

שם דין ג', אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה במסקנתו ס"ק י"א נקט דעת הפוסקים דחבטן כשר אף כשיש ס"פ על הכשר, ולעיל סק"י י"ב נתבאר דהריב"א והשר מקוצי והראב"ד מפרשי חבטן כגון שנתן הס"פ באויר שבין הכשר, ולדידהו לא אשכחן שריותא בחבטן להתיר הכשר שתחת הפסול ועי' ס"ק כ"א, [נודעת הרמב"ם משמע להקל וכמש"כ ס"ק כ"ב], וכן לדעת הרמב"ן ודעימ"א דוקא כשהס"כ מסכך רוב בסוכה (בלא הפסול) יותר מן הפסול, וכן הצריך בתו' הרא"ש לדעת רש"י שיהא הרוב ניכר בסוכה, ולפ"ז לכתחלה יש להחמיר בכל גווני שיהא הכשר לחוד צ"מ, ואף עירוב גמור לא מהני, ובשעה"ד יש להקל אף במונחין זע"ז (ואפי' במחובר).

שם דין ה', עמ"ש"כ לעיל ס"ק ט"ז דשמא יש לחשוב התאנים כנויי סוכה, ועמ"ש"כ ס"ק כ"ב בדעת הרמב"ם.

ט' ב' ת"ר בסוכות תשבו כו' ביאור הדרשות מקרא דבסוכות תשבו

כד. מ' ב' ת"ר בסוכות תשבו כו', יעוי' מש"כ לעיל ס"ק כ' דעיקר הדרשא לסוכה תחת סוכה איצטריכא, ואפשר דגם בזה

דהרמב"ם מפרש טעם זה בקו' דוהא א"א לצמצם, ושפיר קאי הטעם על זה הדרך.

הערות בבב"ל ובמ"ב סי' תרכ"ז בדיני צירוף סכ"פ עם כשר

כג. סי' תרכ"ז ס"א בה"ל ד"ה צריך, לפמשנ"ת לעיל ס"ק כ"ב לא הצריך הרמב"ם קציצה אלא כדי לצרף האילן להשלים צ"מ, אבל ביש בס"כ לחוד צ"מ אפי' בס"פ כשרה, ולפ"ז למאי דקיי"ל כי"א בתרא אין להוסיף חומרא מדברי הרמב"ם, [הריא"ז הביא דעת הרי"ד דמחלק בין מחובר לתלוש (ומפרש חבטן שעדיין דינו כמחובר אלא שכבר אין לו חשיבות של מחובר), ופליג עלי', ולא מצינו מי שחילק בין ס"פ תלוש למחובר, מלבד הרי"ד ויחידאה הוא, מיהו עריא"ז שכ' דאין לסכך תחת הל"ט"ש כשאין ביניהם ג' אע"פ שחמ"מ וכסברת הב"ח].

שם ד"ה תחת, מבואר בגמ' ב' א' אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים.

שם ד"ה בכל, עמ"ש"כ לעיל ס"ק כ'.

שם ד"ה ויערבם, עי' לעיל סק"ח, דעת רש"י בזה, ובדברי תו' הרא"ש עירובין ט"ז ב' הובא לעיל ס"ק

שם במ"ב סק"ז, עי' לעיל ס"ק י"ב דדעת רש"י והראב"ה והרא"ש והטור להכשיר אפי' אין צמ"מ בלא האילן, וכד' הריטב"א וכ"מ ממה שהוסיף הרמ"א בזה ע"ד המחבר, מיהו דעת הריב"א והראב"ד והשר מקוצי והרמב"ן והרא"ה והר"ן ורי"ז ועוד ראשונים דפסולה והמחבר העתיק רק השריותא דמהני לכו"ע.

שם סק"ח, ויש חולקים ע"ז, עי' בבב"ל, ולכאו' מבואר שם דבכה"ג ממ"נ כשרה.

שם סק"ט ובבב"ל, עי' לעיל ס"ק כ"א, - שם אלא מפני שא"א לצמצם כו' עי' לעיל סק"א ד"ה בעיקר דאם נותן תחלה זה בצד זה אפשר לצמצם.

בגמ' הלשון וקיימי תרוייהו בתוך כ', דכיון שהתחתונה צמ"מ א"כ כ' דעליונה הוא מגגה של תחתונה, (ובכה"ג התחתונה פסולה), מש"ה קאמר דקיימי תרוייהו בתוך כ', דמשמע דקיימי תרוייהו בחד שיעור כ', והיינו כ' לארץ.

י' א' מ"ד ניגזר דילמא כו' ביאור הגזירה דלמא מצטרף סכ"פ בהדי כשר, ובגירסאות הראשונים ז"ל בזה

י' א' מ"ד ניגזר דילמא מצטרף כו' אפשר דהפי' כפשוטו דכיון דסוכה ע"ג סוכה פסולה, א"כ חשיבא עליונה כס"פ לתחתונה, והי' מקום לגזור דאף בעליונה חמ"מ, מ"מ דמי לס"פ, כיון שבחמ"מ היא פוסלת את התחתונה, וכמו שהס"פ שחמ"מ מלמעלה פוסל משום דקמצטרף, וכפי' ריב"א, (וכד' רש"י וכמשנ"ת סק"ז) אע"פ שאינו חשוב בית וסוכה, ה"נ הי' מקום לפסול אף בסוכה כשרה, וכגון דאית בה י' (כשמואל) דבצמ"מ פוסלת מדאורייתא, ולפ"ז א"צ לדחוק שיבא לטעות בעליונה למעלה מכ', וגם ניחא דהחידוש הוא ביסוד הדין סוכה תחת סוכה דלא חשיב כס"פ, משא"כ אם הנדון בפסול דלמעלה מכ' (ועמש"כ להלן בדברי הרמב"ם) ועי' לק' ס"ק כ"ז דאפי' יש ד"ט שצמ"מ אין העליונה פוסלת דלא חשיבא כס"פ כלל.

והראב"ד ובהשגות על בעה"מ בריש פרקין פ"י דמייירי בדקיימא עליונה למעלה מכ', אלא שהיא מכוונת כנגד האויר של התחתונה, ובאילן בלא חבטן פסולה שא"א לכיון ענפיו כנגד האויר, כיון שהם נדים ונעים, וכמש"כ לעיל סק"י עיי"ש לשון הראב"ד בזה, וקמ"ל דהכא לא גזרינן שמא לא יכוין הענפים של עליונה כנגד האויר, וזה לדינא כדעת רש"י, דס"כ למעלה מכ' דינו כס"פ.

הרי"ף בריש פרקין כתב דמשמעתא דסוכה ע"ג סוכה משמע דהלכתא כרבא,

הי' מקום לדון מסברא דכיון שסכך זה משמש מעשה קרקע, ה"ז כדר תחת בית, (הגע עצמך במקרה סוכתו בנסרים ועלייה על גבה, וכי לא מיחזי כדר תחת הבית, ומצינן למימר דאסמכתא בעלמא היא, והא דפריך אדרבה, היינו משום דאין להביא אסמכתא דמשמע איפכא, אבל אין נראה כן), ובכה"ג נראה דלכו"ע מכרעא המסורת להבין שכונת המצוה בסכת, ועתוד"ה בסכת.

שם וקיימא עליונה בתוך כ' איך סתמו בגמ' תוך כ' ולמעלה מכ', ופעם מתפרש מהארץ ופעם לגג התחתונה

שם וקיימא עליונה בתוך כ', פרש"י בתוך כ' לארץ, ובסמוך גבי שתייהן פסולות פרש"י למעלה מכ' לגגה של תחתונה, ובתר הכי מפרש וקיימי תרוייהו בתוך כ' לארץ, ובעליונה כשרה כגון דקיימא עליונה בתוך כ' לגגה של תחתונה ולכאור' קשה דסתים בגמ' שיעור כ' בכולהו, ונראה שהכל מדוקדק בגמ', וכללא דמילתא כל שהסכך חמ"מ אינו חשוב תקרה וא"כ הסיכוך של העליונה הוא התקרה של התחתונה, שהרי לא הי' תקרה המפסקת, משא"כ כשתחתונה צמ"מ תו לא שייכא עליונה בקרקע כלל אלא היא כעלי"י ע"ג תקרת התחתונה ולעולם שיעור כ' נאמר על הסוכה הזו שיש כ' מקרעיתה עד הסכך, אלא שהחילוק הוא מה חשיב קרקעיתה, הלכך בדין שתייהם כשרות דתחתונה חמ"מ והעליונה היא חשובה הסכך לתחתונה, ממילא מתפרש בתוך כ' לארץ שזהו קרקעיתה של עליונה, אבל בדין שתייהן פסולות שהתחתונה צמ"מ, א"כ אין העליונה הסיכוך של הקרקע, וממילא מתפרש למעלה מכ' לגגה של תחתונה שזהו קרקעיתה של עליונה, וכן בעליונה כשרה ותחתונה פסולה דתרוייהו צמ"מ וקיימא עליונה בתוך כ', הרי קרקעיתה של עליונה הוא גגה של תחתונה כיון שהתחתונה צמ"מ, וקיימא עליונה בתוך כ' לקרקעיתה, ובדין תחתונה כשרה ועליונה פסולה באמת שינו

גרסי' וקיימא למעלה מכ' מארעא, נחא, ויתפרש החידוש כמש"כ לגר"ת, וע"ע להלן.

לפרש"י מיושב הגרסא מ"ד נגזור כו', דלפר"ת ליכא למיגרס מ"ד נגזור וגם

א"צ להזכיר ענין מצטרף [ועי' גרסת תו' ובר"ן וש"פ] אלא מד' ס"פ מיקרי קמ"ל, ועוד דהו"ל לתלמודא לפרושי טעם החילוק, משא"כ לפרש"י דהחידוש מובן דקמ"ל שאין לחוש לכך, ועוד דלפר"ת לא הו"ל לאקשווי פשיטא כיון שהחידוש נזכר בהדיא בדבריו, והול"ל קמ"ל דסבך למעלה מכ' לאו ס"פ מיקרי, ועוד שעיקר הסברא בזה אינה פשוטה, למאי דקיי"ל דפסולא דלמעלה מכ' משום דירת קבע, וכמש"כ לעיל, ועוד דעיקר החידוש אינו מבואר בדברי ר' ירמ' דהא משכח"ל תחתונה, כשרה ועליונה פסולה בדקיימי תרוייהו לא בתוך כ', ואיך העלים עיקר החידוש שבדבריו, [דנראה דר' ירמ' אמר רק הפעמים כו', ותלמודא מפרש לה, דאם הי' ר"י מפרש הכל, לא הו"ל להאריך בפעמים, אלא לומר ד"ז דתחתונה] אבל לפרש"י נחא דכל שיש עליונה איצטריך לאשמועינן דתחתונה כשרה, ועוד דכיון דגרסי' וקיימא תחתונה בתוך כ', הו"ל לפרושי תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ל' ובדקיימא עליונה למעלה מכ', [ואי גרסי' וקיימא עליונה למעלה מכ', ג"כ קשה, שכבר פי' בהדיא החידוש, דהא ע"כ מה שהזכיר וקיימא עליונה למעלה מכ', מתפרש אפי', דהא ה"ה בדקיימא למטה מכ' וע"ע לעיל], - ראיתי בפסקי הרי"ד שדקדק מדקאמר שתיהן פסולות דוקא בעליונה צמ"מ וקיימא למעלה מכ', משמע דבחמ"מ אע"ג דקיימא למעלה מכ' תחתונה כשרה, ולכאו' קשה מה"ת לפרש בעליונה שהיא פסולה משני טעמים שחמ"מ וגם למעלה מכ', וכנראה כונתו ז"ל דלא הו"ל לתלמודא לפרושי היכי מייירי בעליונה, אלא בתחתונה צמ"מ, וקיימא עליונה למעלה מכ', ויתפרש דבכל גווני פסולין, ונראה דלא מצי

ואפשר דהרי"ף גרס כגרש"י, [והשמיט הדברים מפני שאינו מצוי ועוד מדלא מפרש דגורנין, ממילא מותר שאנו לא נחדש גזירה], וס"ל דאם לא הי' סבך למעלה מכ' פסול בעצם, אלא שאינו נראה מלמטה כרבה, או שאינו עושה צל כר"ז, אינו בדין שיפסול ס"כ שתחתיו, ורק אם פסולו משום קבע, שייך לראותו כשפודין ש"מ, [ובאמת יש לדקדק בטעם המכשירין וס"ל דס"פ למעלה מכ' אינו ס"פ, הא לכאו' הו"ל סבך של דירת קבע, וצ"ל דמ"מ הסבך הוא עראי, אבל זה קשה שהרי אף סוכה שדפנותי' י"ט והסבך למעלה מכ' פסולה, אע"פ שאין לייחס את הפסול לקבע של הדפנות, וע"כ דסבך שלמעלה מכ' חשיב קבע, וה"נ יש לראותו כשפודין ש"מ].

גרסת ר"ת בתו' ט' ב', וכ"ה בר"ן, וקיימא תחתונה בתוך כ', ואפשר לקיים אף לגרסא זו דסבך שלמעלה מכ' פוסל כנגדו, וכאן יש חידוש דמיירי בעליונה למעלה מכ' מהארץ, ובתוך כ' לגגה של תחתונה, ואפ"ה כשרה דכיון דקרקעיתה של עליונה הוא גגה של תחתונה, (וכמש"כ לעיל דכל שתחתונה צמ"מ חשיב גגה קרקעית לעליונה), נהי דסבך של עליונה הוא למעלה מכ' לתחתונה, מ"מ אינו פוסל, כיון שהוא ס"כ במקומו, דלאו דירת קבע הוא שהרי אם תהא צמ"מ הרי העליונה כשרה, וכיון דמשום סוכה תחת סוכה אין כאן, והסבך הוא ג"כ כשר, אינו פוסל כנגדו, ולפי"ז מיושב מאד החידוש מ"ד נגזור, שהרי הסבך הזה הוא למעלה מכ' לתחתונה, ומ"מ אינו פוסל, - גרסת הספרים דגרסי וקיימא עליונה למעלה מכ' צ"ב, כיון דפסולא דעליונה מתפרש משום דחמ"מ, ואין להוסיף עוד פסול דלמעלה מכ', ונהי דאתא לאשמועינן דאף בכה"ג כשרה תחתונה, מ"מ לא שייך לפרושי האי גונא, בפעמים דר' ירמ' שע"כ כונתו פסולה משום חמ"מ, אלא הול"ל ואפי' קיימא עליונה למעלה מכ', מיהו אי

למיסתם הכי כיון דמשכח"ל שיש בתחתונה צמ"מ חוץ ממה שתחת העליונה ובכה"ג כשרה, והראב"ד מפרש תחתונה כשרה ועליונה פסולה בכה"ג וכמש"כ לעיל.

הרמב"ן במלחמות וכן הר"ן ביארו השמטת הרי"ף משום דכתב דעדיפא מינה ההיא דהוצין ודמקצת סכך דסכך למעלה מכ' מצטרף להשלים, וכ"ש שאינו פוסל, וצ"ע כיון דמודו דבשתי סככות אינו מצטרף להשלים, והיינו משום דלמעלה מכ' גרע, א"כ מנ"ל שאינו פוסל כנגדו בכה"ג, ועכ"פ אי משום הא אכתי הו"ל לר' ירמ' להשמיענו, ולהרי"ף לפסוק דבריו, מיהו דעת תו' והרא"ש דאף בשתי סככות מצטרף הסכך שלמעלה מכ' להשלים, ולפ"ז היינו ממש כההיא דהוצין ומקצת סכך.

ולענין הלכה דעת ריה"פ מסכמת דההיא דהוצין ומקצת סכך, לא דמיא לדר' ירמ', ולפ"ז אין להכריע הגרסא דשמעתין מכח הני שמעתתא, ואמנם כן דעת רש"י [ותו' ד' א'] והראב"ד והריא"ז דלמעלה מכ' פוסל כמו ס"פ, וכ"נ להחמיר בדאורייתא, מיהו בשו"ע סתם לקולא ע"פ דברי הר"ן דכ"ד הרי"ף, [ועכ"מ בדעת הרמב"ם וצ"ע, ולמש"כ להלן דעת הרמב"ם ג"כ דסכך למעלה מכ' פוסל כנגדו, וגם נראה דגריס בגמ' כגרסת רש"י].

ברמב"ם פ"ה הכ"ב

רמב"ם פ"ה הכ"ב והוא שלא יהא גובה שתיהן יתר על כ' אמה שהתחתונה בסכך העליונה היא נותרת, משמע דעת רבנו דלעולם כל סכך שיש סכך על גביו הרי הוא כפסול, והא דמכשרינן באין בעליונה י' או באינה יכולה לקבל כרים וכסתות, הוא משום דלא חשיבא למהוי סוכה אחריתי והכל מתייחס לתחתונה ואפשר לפרש דה"ה אם תחתונה צמ"מ ועליונה חמ"מ חשיב הסכך שלמעלה עיקר במקום שהוא מכוון כנגד

הסכך של התחתונה, ולפ"ז נראה דגרסת רבנו וקיימי תרוייהו בתוך כ', ומפרש דקמ"ל דלא חשיבא תחתונה כס"פ במקום שיש סכך מעליונה, וקמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, הלכך פשיטא דבעינן עליונה בתוך כ' שהרי זהו הסכך של התחתונה, והנה רבנו העתיק הדין המחודש של ר' ירמ' [דאינך פשיטא] והיינו דאע"פ שיש שתי סככות לא חשיב חד מינייהו (למש"כ היינו דהתחתונה) כס"פ ונימא דקמצטרף כו', וחידוש זה שמעינן גם באינה יכולה לקבל כו"כ או באינה גבוהה י' וה"ה בעליונה חמ"מ, דלעולם בתר עליונה אזלינן אלא שאם אין בה הכשר סוכה בצמ"מ או בגובה י' אינה פוסלת, מיהו יש לדון בכ"ז דאין לדמות סכך שצמ"מ להיכא דעליונה חמ"מ שאינה חשובה סוכה למה שתחתיו, ולמה נחשבנה עיקר הסכך לתחתונה, אא"כ נימא דס"פ פוסל כנגדו וה"נ ע"כ לחשוב העליון עיקר, [ועכ"פ משמע מדברי רבנו דסכך שצמ"מ למעלה מכ' פוסל (כשאינן בו משום סוכה תחת סוכה) דאל"ה למה לא תתכשר בסכך התחתונה, וכן פוסל בד"ט].

שם ור"ח ורבר"ה אמרי ארבעה שלא מצינו מקום כו' ביאור הטעם בזה ובתו' ט"ז א'

כה. שם ור"ח ורבר"ה אמרי ארבעה שלא מצינו מקום כו', בתו' לק' ט"ז א' ד"ה אבל, צדדו לומר דלדידהו אף בהחוטט בגדיש בעינן חלל ד' למהוי סוכה, ואע"ג דלשמואל פשיטא להו דלא בעינן י', דהא קתני בברייתא דהחוטט כשר, ואי בעינן י' לא משכח"ל חוטט דכשר, והכי אמרי' בהדיא לק' ב' אליבא דשמואל דק' למפסל סוכה בעשרה אבל לשויי אוהלא בציר מ' נמי הוי אוהלא, מ"מ יש להסתפק אליבא דר"ח ורבר"ה שהם אמרו הטעם משום דלא מצינו מקום פחות מד', אבל שמואל דאמר כהכשרה כך פסולה וזו סברא דאינה פוסלת בפחות מכאן, אבל לא דלא הוי אוהלא, מיהו נראה דע"כ גם לדידהו הטעם שלא מצינו מקום חשוב לעצמו

כשרה, ועוד יש לדקדק אמאי לא קתני מתני' כדקתני בברייתא דסוכה תחת סוכה פסולה, ונראה דלא מצי למיתני סוכה תחת סוכה כיון דסוכה תחת האילן מתפרש בשחבטן, ולכך הוצרך לשנות מלשון תחת ולמיתני ע"ג, וכיון דעסיק בעליונה הוצרך לפרש דמיירי בעליונה כשרה דהיינו שצמ"מ, דאי הוה קתני רק סוכה ע"ג סוכה התחתונה פסולה, הי' מתפרש דכיון דלא חבטן, בכל ענין פוסל סכך העליונה כנגדו, וכמש"כ לעיל ס"ק כ"ד דהיינו חידושי' דר' ירמיה, (א"נ כדפרש"י חידושי' דר"י), קמ"ל דמיירי בעליונה כשרה, תדע דכו"ע מודו דלא בעינן דפנות בעליונה, [ע"י לק' ס"ק כ"ו בזה], ולא דייקנן מדקתני עליונה כשרה להצריך דפנות, א"ו לא נחית התנא לדיני הכשר סוכה אלא לומר דיש בסכך כדי הכשר, וקמפלגי אמוראי אם בעינן גובה.

תוד"ה אמר

תוד"ה אמר, נראה דכונתם להא דאין בין זה לזה שלשה דהוה כחד, ונקטו חבוט רמי, לשון קצרה.

שם מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראויה כו' האם ממה שהצריך שמואל י"ט הר"ז מוחיב להצריך יכולה לקבל כו"כ

כו. שם מכלל דת"ק סבר אע"פ שאינה ראוי' לקבל פסולה, יש להבין מאי קו' נהי דמצריך שמואל אהל חשוב לפסול, כהכשרה, אבל מה"ת דנצריך שיכולה לקבל כו"כ, כי היכי דחזינן לר"ה ור"ח ורבר"ה דלא בעינן יכולה לקבל אע"פ שהצריכו חשיבות אהל, ה"נ י"ל לשמואל דבעי אהל חשוב טפי אבל א"צ יכולה לקבל, ועוד דהא מסתברא דלא בעינן דפנות לעליונה אף לשמואל וש"מ דלא בעינן כהכשרה ממש, וה"נ אין להצריך יכולה לקבל כו"כ (וביותר ק' שהרי שמואל לא אמר הטעם דכהכשרה, אלא רק הצריך י'), ונראה דפשיטא לתלמודא, דכל החשיבות של י' הוא שיש כאן אהל לבית דירה, ולא מפני הגובה

למהוי הסוכה שלמטה כסת"ס, אבל בעיקר ענין אהל הרי מצינו כדאמר ר"ה וכן פרש"י בשמעתין, [ואפשר דטעמייהו משום דפחות מג' פשיטא להו דלא חשיב כלל, וכיון דאפיקתי' מטפח שזהו שיעור אהל, מוקמינן ל' אשיעור חשוב דהיינו ד"ט], - יעוי' בתוד"ה שלא, ונראה דבאמת אין הטעם משום דיש שמושים בגובה ד' ששייך לתת לזה חשיבות טפי של אהל, אלא הנדון כפשוטו אם יש לסוכה שיעור מקום שתהא חשובה לעצמה, וכיון שכאן הנדון כמה יש בה בגובה השיעור נמדד כמה יש לסוכה זו בשיעור הדופן [מיהו לקושטא דמילתא משמע דאף בחלון אין הטעם משום דאיכא טפי שימושים בגובה ד', אלא משום חשיבות, כדפריך התם בריש פרק חלון לימא תנן סתמא כרשב"ג ומשני דלא חשיב, ועיי"ש בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בטעמא דלא פרכינן מאהלות, ועיי"ש עוד].

לר"ה ור"ח ורבר"ה א"צ שתהא התחתונה יכולה לקבל כלום

ונראה דלר"ה ור"ח ורבר"ה א"צ שתהא תחתונה יכולה לקבל כלום, (להסבירים דא"צ שיכולה לקבל כו"כ) דאפשרות השימושים אינם חסרון באהל, ואע"ג דלר"ח ורבר"ה בעינן מקום חשוב, מ"מ לא בעינן שיעור זה משום דאיכא טפי שימושים, אלא שתהא הסוכה מסככת על שיעור חשוב וכמש"כ לעיל, ואליבא דר' יהודה בעינן גובה י', וגם שתהא יכולה לקבל כו"כ של עליונה דר"י לטעמי' דדירת קבע בעינן, ולא אתי דירת עראי שלמעלה, ומבטל לדירת קבע של תחתונה (שו"ר במלחמות דאף לר"י א"צ יכולה לקבל לדירה, וסגי בגובה י', ועמש"כ בדבריו ז"ל לק' ס"ק כ"ו).

בהא דלא תנן סוכה תחת סוכה פסולה

ויש לעי' לר"ה ור"ח ורבר"ה אמאי קתני מתני' דינא דסוכה תחת סוכה בעליונה

טעמי' משום כהכשרה כו' [עי' במלחמות גבי נקליטין] ועו"ק מנ"ל דבמערכא כשמואל ס"ל, דילמא אליבא דר"י קאמרי דמצריך ראוי' לדירה אפי' בכו"כ, אבל לרבנן אף י' לא בעינן, ובזה י"ל דמדלא הזכירו י' משמע שזה אינו מדברי ר"י, וגם מדברי ר"ח משמע דאבני מערבא משנינן כמו אשמואל, והיינו משום דלדידהו נמי מודו רבנן דבעינן יכולה לקבל ע"י הדחק, שו"ר בריטב"א שכ' בביאור הגמ' כמש"כ, וכ"נ עיקר לגרסא דידן.

מה הכונה יכולה לקבל כו"

יש להבין מה הכונה בלשון כרים וכסתות דנקטו, דודאי משמע דבעינן דיורי בנ"א ע"ג, דאטו כרים וכסתות דירה משוו לה, אם אין בנ"א יכולין ליכנס בתוכה, וכ"כ רש"י לקבל כסתות וכרים של עליונה ולישן, ואין נראה לומר שצריכה לקבל גם כרים וכסתות וגם בנ"א, דאם יכולים לדור על הקנים בלא כרים וכסתות מה"ת להצריך כן, ונראה דאשמועינן קולא וחומרא, והיינו דבעינן שהסוכה בכללותה יכולה לקבל אדם בשכיבה, ואע"פ שאינה יכולה לקבלו עומד ויושב שכל כובד משקלו נקבע במקו"א, וגם לאפוקי היכא דאיכא נסר אחד שאפשר לעמוד עליו ושאר הסוכה אינה ראוי' לקבל דג"כ אינה פוסלת, דבעינן סוכה חשובה הראוי' לדירון בכל משך הסוכה וסגי בראוי' לקבלו שוכב בכרים וכסתות, אע"פ שאינה ראוי' לכל שימושי דירה, וצ"ע.

בלישנא דר"י אם אין דיורין

האי דקאמר ר"י אם אין דיורין, נראה דלפרושי אתא דכונתו שלא ע"י הדחק, דכיון דהלשון משמע שיש דיורין ממש, הענין מתפרש שאפשר להם לדור, דכשא"א אלא ע"י הדחק לא דיירי בה.

בנידון האם בעי' דפנות לעליונה

בפשוטו נראה דלא בעינן דפנות לעליונה, [לא מיבעיא היכא דעומדת ע"ג

של י"ט, דמפני הגובה סגי בטפח, הלכך אם אינה ראוי' לדירה בטלה לגמרי החשיבות של י"ט, ועי' להלן בדברי הרמב"ן, ועי' לק' ס"ק כ"ז.

ונראה דאין כאן דין בסכך של תחתונה, דה"ה אם העמיד שפודין של ברזל שיכולין לקבל כו"כ של עליונה, ואפי' רחוקין מן הסכך באופן הראוי לדירה על גביהן, ואע"ג דאם היו השפודין לחוד, כיון דחמ"מ, הוו חשיבי סוכה אחת, מ"מ כיון שהסכך צמ"מ, והעליונה ראוי' לדירה, הרי יש כאן סוכה תחת סוכה, ונפ"מ שאם אין לעליונה דפנות הרי היא פסולה, דהסכך של תחתונה, מפסיק הדפנות והו"ל מחיצות שאינן ניכרות, [ואם יש לה דפנות אע"פ שאין לה קרקע, יש להכשירה ממ"נ, ועי' ס"ק כ"ז בזה], ואע"ג דתלמודא נקט לה אתחתונה הרי במתני' תלי לה בעליונה דקתני אם אין דיורין בעליונה, וכן בשמואל אמרי' כהכשרה כו' ולפ"ז נראה דאף באינה ראוי' לקבל כו"כ מ"מ התחתונה נותר ע"י סכך עצמה, ויש לדקדק כן, ממתני דקתני ר"א כו' התחתונה כשרה, דמשמע שההכשר הוא מכח התחתונה לחוד, אלא שאין העליונה פוסלתה כיון שאינה ראוי' לדירה, וש"מ דלא משמשינן בסכך של עליונה, ועי' ס"ק כ"ז בדברי הרמב"ם בזה.

שו"ר במלחמות שכ' דהא דפרכינן מכלל כו' היינו רק משום דשמואל אמר כשהכשרה כך פסולה דמשמע לגמרי, אבל מעיקר שיעור י' אין הכרח להצריך שיכולה לקבל כו"כ, וכתב דגרסי' בהדיא והאמר שמואל כהכשרה כך פסולה, וצ"ע דאם יש סברא להצריך י' בלא טעמא דכהכשרה כו' מנ"ל לפרש הא דאמר שמואל דטעמא משום דכהכשרה כך פסולה, דהא תלמודא הוא דמפרש טעמי' דשמואל ולא היה קאמר לה [וכמו שדקדק הראב"ד ונראה דהרמב"ן ל"ג כגרסתו ועי' ל' הגמ' לק' ב' (וכ"ה במ"מ), אפשר דידע תלמודא דמודה שמואל דפחות מי' נמי חשיב אהל, כדלק' ב', ומש"ה מפרש

ברם יש לדון בזה לפי הרמב"ן שפי' דהא דמצרכין יכולה לקבל כו"כ היינו רק משום דשמואל אמר כהכשרה כך פסולה, דמשמע לפ"ז דטעמא משום דבאינה יכולה לקבל חסר בהכשר סוכה, וא"כ יש לדון דאף שאר דיני סוכה בעינן, מיהו מסתמות הדברים נראה דרק בהכשר השייך לצל קיימין, וקרקעית הסוכה היא הקובעת שיעור י' והסכך מתייחס לזה, ולכן הצריכו בזה כהכשרה, אבל, הכשר הדפנות זה דין נוסף, ואינו חסרון בסכך העליון, (ועדיין צ"ע בדעת הרמב"ן בזה).

ומה"ט הי' נראה דמשך ז' נמי לא בעינן בעליונה, אלא כל שיש בעליונה ד"ט שצמ"מ שטח זה דינו כסוכה תחת סוכה ופוסלת כדין ס"פ, והרי כל חמ"מ שהזכירו בשמעתין באילן ולמעלה מכ', מתפרש כשאין שטח של ד"ט שצמ"מ, דאל"ה פוסל כדין ס"פ וכמ"ש הראשונים ז"ל (מיהו התם משמע שהפסול משום ס"פ ולא משום סוכה תחת סוכה, ועי' להלן שכ"נ עיקר) וה"נ הכא כל הנדון הוא בחשיבות הצל דכיון שראוי לדור תחתיו דאיכא גובה י' הו"ל צל חשוב, הגע עצמך בסוכה שחציה תחת סוכה, אבל גם העליונה יש בה ז', אלא שאין כל הז' ע"ג התחתונה, פשיטא דפוסלת, וה"נ כשאין נמשך ממנה רוחב ז', כל שיש בה שיעור מקום ראוי שתפסול, וג"ז יש לדקדק מנקליטין וקינפופות שלא התנו שיהא ברחבן ז', ואפ"ה לא מקשינן מינייהו, מיהו בריא"ז הנדמ"ה כתב דבעינן שתהא עליונה צמ"מ וגבוהה י' ויכולה לקבל כו"כ והוסיף וז"ל וכן נראה בעיני שאם לא הי' סכך העליונה רחב ז"ט התחתונה שהיא ז"ט כשרה, ואמנם מוכח מזה דלא בעינן דפנות ואעפ"כ הצריך רוחב ז', [וזה מוכח ממה שמנה כל הדינים ולא הזכיר דפנות רק רוחב ז' הצריך] וטעמו נראה דס"ל שכמו שא"א לדור באינה גבוהה י' ואינה יכולה לקבל, ה"ה דא"א לדור באין בה שיעור שיכנס בה האדם משא"כ דפנות שזה ענין נוסף ואינו

דפנות של תחתונה דאמרי' גו"א מדאורייתא וכמש"כ לעיל ס"ב ס"ק דאפי' אינה מכוונת כנגד שפת הגג של תחתונה נמי אמרי' גו"א דלא בעינן מחיצות ניכרות מדאורייתא, אלא אפי' ליכא דפנות למימר בהו גו"א, כגון שהתחתונה בחפירה שבקרקע, והעליונה שוה לפני הקרקע, דלענין שבת נמי ליכא מחיצות], דכל הנדון הוא בצל של עליונה, וכיון שהצל עשוי כהכשרה הו"ל סוכה תחת סוכה, ויש להוכיח כן מדשמואל דלא אמר אלא י', ותלמודא מפרש טעמי' משום דכהכשרה כך פסולה, ואם איתא דשמואל חידש דין אחר דבעינן סוכה כשרה א"כ אין זה מענין הנדון דכמה יהא בין סוכה לסוכה, ולא הו"ל לסתומי בלישני' למימר י', והכי הו"ל שמואל אמר הכא בעינן סוכה כשרה, וממילא בעינן כל דיני סוכה, וגם לישנא דכהכשרה כך פסולה ל"מ כן, דהו"ל סוכה כשרה בעינן וביותר דמפרש בהדיא מה הכשרה בי' אף פסולה בי', ועוד יש להוכיח מסוגיא דלק' ב' דמשמע דאי מצרכין גובה י' נחא לן אליבא דשמואל ואע"ג דבמטה ונקליטין וקינפופות ליכא דפנות, [וערמב"ן במלחמות רפ"ב דמדמה להו לגמרי, ולע"כ], ועוד דבברייתא קתני סוכה תחת סוכה ותחת האילן כי הדדי ותחת האילן ליכא דפנות, (אם נימא דפסולה משום סת"ס) (ועוד דהו"מ לפרושי דר"י מצריך דפנות ות"ק לא מצריך, ועכ"פ הו"ל לפרושי גם ענין הדפנות בדברי ר"י), א"ו פשטות הדברים דאין לנו אלא דין צל כהכשרה, דבעינן צל חשוב שראוי לדור תחתיו, והא דמצרכין יכולה לקבל כו"כ, אין הטעם משום שזה פסול בהכשרה דסוכה דבעינן גם קרקע ראוי' לדירה, אלא דכל עיקר חשיבות של גובה י' הוא משום דראוי לדור תחתיו וכמש"כ, וע"ע בזה לק' ס"ק כ"ז דבאינה יכולה לקבל כו"כ חשיבא לגבי העליונה כחד סוכה עם התחתונה, עיי"ש].

מעכב הדיור, ועדיין צ"ת דסתמא דמילתא נראה שאין לנו נדון אלא בחשיבות הצל בעינין שראוי לדור תחתיו.

שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג ס"ק כ' שכ' דיש לדון להצריך זע"ז אף לר"ה ור"ח ורבר"ה, ולפ"ז זה נדון אחר די"ל שלא נאמר דין סת"ס אלא כשגם בעליונה יש משך סוכה, דאם יש בעליונה רק מעט חשיבא שפיר התחתונה בסכת דהסכך של העליונה ס"כ הוא ואינו פוסל כנגדו, כמבואר בגמ' לעיל, וא"כ י"ל דכל שאין בו שיעור סוכה נשאר בדינו כס"כ, ועי' בסמוך דאפשר דחשיב כחמ"מ וכ"כ בפמ"ג סי' תרל"ג במ"ז סק"ב דבעינן זע"ז ולא בעינן דפנות, וזה כדעת הרי"א, ול"ק מההיא דמטה ונקליטין כיון שהמטה היא תחת הסוכה ווראי שמסככת על מה שתחתיה, משא"כ איפכא.

ואפשר שיש להוכיח ד"ז מדברי ר' ירמ' דקאמר עליונה חמ"מ דומיא דתחתונה חמ"מ, והרי בסוכה ט' ומסוככת בתחתונה ד"ט אכתי חשיבא חמ"מ ומתכשרא בעליונה, ודכוותה עליונה חמ"מ דאע"פ שיש בה ד"ט שצמ"מ מ"מ כיון שאינה סוכה למעלה, אינה פוסלת, ואע"ג דשיעור צמ"מ באילן ולמעלה מכ' היינו אפי' בד"ט היינו משום שס"פ פוסל כנגדו ונמצא שיש כנגדו בד"ט, אבל לאו משום דנדון חמ"מ וצמ"מ נקבע על ד"ט, וכ"נ עיקר דאין דין סת"ס אלא כשלעליונה יש שם סוכה והיינו שצמ"מ, וזה נקבע לפי שיעור סוכה, ואף לר"ה ור"ח ורבר"ה פשוט כן, ולא כדמואל, וכ"נ דעת הפמ"ג, [וצ"ע אם דעת הרי"א ז"ל מה"ט או מהטעם שכתבנו לעיל].

האם לר' יהודה גם העליונה כשירה, דאינה יכולה לקבל

כזו משמעות המשנה דאף לר"י העליונה כשרה [ועי' ירו' דאיכא מאן דתני אף התחתונה כשרה], דלא גריעא הא

דאינה יכולה לקבל כו"כ טפי מאילו לא הי' אותו סכך כלל, הגע עצמך המניח סכך באמצע סוכתו בגובה טפח ואינו יכול לקבל כו"כ מי מיפסלא בהכי, הרי יש לראות את היושב לכה"פ כאילו אמנם הניח הכו"כ ונפל למטה, מיהו נפ"מ שאם עליונה גבוהה מכ' מהארץ אע"פ שאינה גבוהה מכ' מגגה של תחתונה פסולה, וזה הדין אמת לכו"ע (אף לר"ח ורבר"ה דלא מצרכי יכולה לקבל כו"כ) דהיכא דמיעטה באיצטבא שאינה יכולה לקבל כו"כ, לא הוי מיעוט, ונראה דכי היכי דמחמירין דלא הוי מיעוט לענין גובה כ' ה"ה דמקילין לענין גובה י' (וכמש"כ לעיל ס"א סק"י לדקדק מבריייתא עירובין ג' ב' דקתני דלמטה כלמעלה שדינם שוה), ואע"ג דסכך שצמ"מ הוי מיעוט בגובה, ה"מ כשמשמש מעשה תקרה, אבל כשמשמש מעשה קרקע ואינו ראוי לשימוש זה הרי הוא כמאן דליתי', ואין בזה חסרון של דירה סרוחה כיון שהשימוש מבטל המחיצה, ול"ד להוצין שהם מעכבים את השימוש, ואין השימוש מבטלם, (ואפשר להגדיר הדברים דמחיצה שצריכה לשמש מעשה קרקע, צריכה לעמוד ברוח מצויה של קרקע, דהיינו בהילוך בנ"א, ובלא זה לא חשיבא מחיצה כלל).

ביאור מה שנראה לכא' ברין שהעליונה פסולה וכבר כתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"א דמ"ש הר"ן דאליבא דר"י העליונה פסולה, ר"ל אם באנו לדון על העליונה מצד עצמה היתה פסולה, ולכך אינה פוסלת משום סוכה ע"ג סוכה, אבל מכא התחתונה שפיר מיכשרא העליונה, ונפ"מ בדליכא דפנות לתחתונה ויש לעליונה דפסולה, וכן בגבוהה כ' מהארץ, ותוך כ' לגגה של תחתונה, (מיהו בריא"ז משמע שהעליונה פסולה ושם משמע דאף בתחתונה חמ"מ אינו יכול לתלות באויר וזה צ"ע) ברם מדברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה נראה דבפחות מ' מיפסלא עליונה כיון דהויא דירה סרוחה, דאע"פ שאינה יכול

שכל כשרותה תלוי בקרקע של התחתונה שהיא פסולה [כמש"כ לעיל דבעינן דפנות לתחתונה וגובה כ' נמדד מלמטה] וזה ע"כ אף לדעת אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה, [מיהו זה אפשר ליישב בלשון קצרה, דבעינן דפנות לתחתונה כדי לחשוב הסכך כקרקע לגבי העליונה, אבל אין אנו צריכים לשטח התחתונה כלל, ולכך אין קו' דאיך אפשר להכשיר העליונה מכח התחתונה שהיא פסולה דחשבינן לה כמאן דליתא, ואע"פ שאנו מחשבים בגובה כ' מתחתונה, היינו לפסול, אבל ההכשר תלוי מהסכך ולמעלה ועי' להלן].

ונראה דל"ק, דהנה יש לבאר, כיון שאמרנו דכשמשמש מעשה קרקע בעינן יכול לקבל כו"כ ובמעשה תקרה לא בעינן, א"כ כל סוכה י' שעשה עוד סכך בתוך חלל י', נימא דע"ג הסכך חשיבא שפיר סוכה, וע"כ שיש שיעור הקובע בבית מה נקרא סכך ומה קרקע, ועפ"ז נקבע אם מחיצה זו צריכה לקבל כו"כ, או דבלא"ה היא מחיצה, [והנה תוך ג' לסכך ודאי כסכך דמי ותוך ג' לקרקע ודאי כקרקע דמי, ועי' במאירי שכ' דששה טפחים חשיב גובה שאפשר ליכנס בתוכו, ולפ"ז אף אם הגביה הסכך ד"ט מהקרקע ש"ד ויש לסמוך דבריו דסתם מטה גבוהה ד"ט, ואדם ישן ע"ג מטה בסוכה י', וזה כמו גברא באמתא יתיב כיון ששוכב], וכ"ז כשהסוכה בכללה גבוהה רק י', אבל בסוכה גבוהה י"ד טפחים, מסתברא שאפי' נתן הסכך בגובה ה' טפחים מהקרקע, מ"מ חשיב הסכך כמשמש מעשה קרקע, ויכול לישב למעלה, (אבל למטה אינו יכול לישב, דהו"ל דירה סרוחה), וכ"ז בשאין למטה י', אבל בסוכה י"ח טפחים ועשה סכך בגובה י', אין להכשיר ע"ג, אע"פ שבגבוהה י' הכשרנו כה"ג אף כשיש בעליונה רק ז"ט, (כגון שהסכך גבוה ג"ט מהארץ), מ"מ כיון שבעליונה אין שיעור דירה ולמטה יש, ע"כ שסכך זה בא לשמש מעשה תקרה, ואין העליונה יכולה להשתמש בכח התחתונה,

לקבל כו"כ מ"מ חשיב סכך לחוץ לחשוב העליונה בפ"ע, כמו שסכך למעלה חוצץ, ואפי' בחמ"מ צידד לומר שחוצץ כמו בהוצין ד' א' ולעיל חלקנו בין למעלה ללמטה, דכיון שאינו ראוי לשמש כקרקע הרי הוא כמאן דלית, ויעוי' במלחמות שכ' דלבני מערבא חשיבא סוכה י' אף כשאינה יכולה לקבל כו"כ כלל, ורק משום כהכשרה כך פסולה מצרכינן יכולה לקבל כו"כ, וזה מסייע לדברי אמו"ר שליט"א, ואמנם כונת הרמב"ן בזה להוכיח דלא כהר"ז ודעימי' דס"ל שלעיקר דין המחיצה בעינן יכולה לקבל כו"כ, ואע"ג דלא בעינן ראוי' לדירה, מיהו פשטות הדברים כמש"כ ס"ק כ"ו בשם הריטב"א דדין כו"כ תלוי בדין י', ולפ"ז יש לקיים כמש"כ דכשהגדון לענין דירה לא חשיבא מחיצה כשאינה יכולה לקבל כו"כ, וה"ה שאינה פוסלת בפחות מ'.

עוד מו"מ בדין הג"ל

ברם יש כאן מקום עיון, דלפ"ד נמצא דין משונה אליבא דר"ח ורבר"ה שאם אין תחתונה יכולה לקבל כו"כ של עליונה, ואין בעליונה גובה י', התחתונה פסולה ואם דחק ותלה עצמו בעליונה כשרה, דלגבי העליונה אין הסכך מחיצה כיון שהוא משמש מעשה קרקע, ולגבי התחתונה שהוא משמש כסכך הו"ל מחיצה, ונמצא שהעליונה מתכשרת רק ע"י התחתונה דצריכה לחשוב ו"ט מהתחתונה כסוכה ומ"מ לענין התחתונה אותן ו"ט אינן סוכה, [וזה כמו חצר קטנה שנפרצה לגדולה שהגדולה יכולה לצרף הקטנה אליה, והקטנה אינה יכולה לצרף הגדולה, וכמו שביאר הדברים אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בספר עירובין ס"ק], ובאמת גם לדעת הרמב"ן אליבא דבני מערבא מצינו כן, וכן ביש בעליונה י' אליבא דר"ח ורבר"ה, כיון דנקטינן דלדידהו לא בעינן יכולה לקבל כו"כ, כדי לפסול התחתונה, ומ"מ העליונה כשרה, ואע"פ

בדעת הרמב"ם בדין סוכה העליונה

ויעזי ברמב"ם פ"ה הכ"ב ש"כ אף התחתונה כשרה, ועי"ש בכ"מ מה שתמה בזה, ומחק תיבת אף ועלח"מ שביאר הדברים, וזה ע"ד מש"כ, ולכאור' מוכח מדברי הרמב"ם דאף העליונה כשרה, שגם פתח בד"א שהתחתונה פסולה, מיהו אי קשיא הא קשיא דמשמע מדברי הרמב"ם שאפי' יכולה לקבל כו"כ ואין בעליונה י' אף העליונה כשרה וזה קשה דהו"ל דירה סרוחה, ואמנם דעת הרמב"ם בפ"ה ה"ב משמע דדירה סרוחה פסולה רק מדרבנן, ויתכן לומר דהכא כיון דאיכא דירה חשובה למטה אף ע"ג הסכך נחשב דירה, ולא פסולה אע"פ, שקשה לדור בתוכו, וזה כעין סברא דפסל היוצא, עתו' י"ט ב' ד"ה העושה, וזה יתכן לקיים אפי' אם דירה סרוחה פסולה מדאור', וצ"ע.

עיקר הא דנקט הרמב"ם שהתחתונה בסכך העליונה ניתרת, נראה שדקדק כן מדתלינן טעמא באם תחתונה יכולה לקבל משמע שהנדון בחשיבות של מחיצת התחתונה, וכן אמרי' כמה יהא בין סוכה לסוכה ולא אמרי' כמה יהא בעליונה, וכן מדמדינן לה לסוכה שבתוך הבית כדנתיא בברייתא וכמו שהעתיק הרמב"ם בתחלת הדברים משמע שלעולם הסכך העליון הוא המסכך, מיהו אין נראה כן דעת ש"פ, אלא הכל תלוי בחשיבות של עליונה, ואפי' אין סכך של תחתונה יכול לקבל כו"כ, אם יש לעליונה שפודין מסודרין באופן שחמ"מ, וראויה לדירה, ג"כ פוסלת, וכמש"כ ס"ק כ"ו, ולעולם התחתונה בסכך של עצמה ניתרת, ונאף לדעת הר"ה ובעה"ע שמצריכין יכולה לקבל כו"כ אף בגובה ד', נראה דאין הנדון בחשיבות הסכך של תחתונה אלא באפשרות דירה בעליונה, ואפי' ע"י שפודין ש"ד, מיהו אפשר שגם הרמב"ם מודה בזה, וצ"ע.

להכשיר עצמה, וכ"ז כשהעליונה צריכה לשיעור של התחתונה, אבל כשהעליונה לחודה י' ואנו צריכים להחשיב התחתונה כמאן דליתא, בזה שפיר מסתייעת העליונה בקרקעית התחתונה.

ודאתאן עלה נמצינו למידין כדעת אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דאם אין בעליונה י' אע"פ שהסכך אינו יכול לקבל כו"כ של עליונה מ"מ אין העליונה יכולה להכשיר עצמה מכח השיעור של התחתונה, לא מיבעיא לר"ח ורבר"ה שהתחתונה פסולה, אלא אפי' לשמואל שהתחתונה כשרה, דמ"מ כיון שיש בתחתונה י' ובעליונה אין י' אין להחשיב הסכך כמשמש מעשה קרקע שהרי הוא סכך לתחתונה והיא עיקר שיש בה י', אבל כשאין בתחתונה י' ויש בעליונה י' אפשר דמהני מחיצות התחתונה לעליונה כאילו היה הכל פרוץ, ועכ"פ אם אין בתחתונה ג"ט ודאי הדין כן וכמש"כ לעיל, (ואפשר דהשיעור עד ו' טפחים) כיון שאין כאן מחיצה לקרקע של עליונה, וכן אפי' אם אין בעליונה י' כיון שגם בתחתונה אין י' איכא גווי דמתכשרא עליונה, היכא דניכר שהסכך משמש מעשה קרקע, וצ"ע לקבוע שיעור בדבר, ועכ"פ אם למעלה רוב סוכה ולמטה אין שיעור חשוב מסתבר כן, מיהו בזה לפי מאי דמשמע מדברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה פסולה, כיון דתלי טעמא בדירה סרוחה, (מיהו יש לדחות דרך בתחתונה י' אמר כן), וביש גם בתחתונה וגם בעליונה י', בזה בעינן שיהא בשניהם הכשר סוכה בדפנות, ורק אז כשרה העליונה, מכח ממ"נ, אבל אם אין בעליונה דפנות הרי הסכך של התחתונה הפסיק הגוד אסיק של הדפנות, וכן אם אין בתחתונה דפנות, העליונה פסולה, כיון דחשיב כאין דפנותי' מגיעות לקרקע.

סימן ה

בדין חבוט, ובדין מעובה כמין בית ובשיעור אויר

משום דהכא מדולדלת בעינן צמ"מ, דזה גרע מסתם סוכה [וכמש"כ הראשונים ז"ל ט' ב' דבתערובת בעינן רוב אע"ג דבעלמא סגי בעומד כפרוץ] ונימא מכח זה דסוגיא דלק' כשמואל, אבל אין האמת כן דכיון דמכשרינן מדולדלת חזר הדין ככל סוכה, ובעומד כפרוץ (סגי).

תוד"ה קנה, בפלוגתת רש"י ותו' מה החידוש בסוכה מדובללת

תוד"ה קנה, משמע לפירושו דכשיש כו', בפשוטו כונת רש"י דכיון דלא פי' מתני' ושמואל, מהו השיעור במדובללת דחזינן להו כחד, ע"כ שיש חידוש בעיקר הא דמדובללת כשרה בסוכה, וה"ק סוכה המדובללת שדינה בעלמא דהו כחד, אף בסוכה כשרה, וע"כ דהחידוש בדין חמ"מ, אבל עיקר הגדון מתי חזינן להו כחד אף לרש"י זה נדון כללי, כדמדמינן לה לאהלות ולקורה, [וכנראה דייקי ממ"ש רש"י ואשמעינן מתני' דאמרי' רואין כו', ומשמע דהיכא דלא אמרי' רואין, דהיינו ביותר מג', נשאר החסרון של חמ"מ, מיהו יש לפרש כמש"כ דאשמעינן מתני' דמדין חמ"מ לעולם רואין, אלא דביותר מג' יש חסרון אחר], ואף לפ"ז פליגי התו' על רש"י וס"ל דאין חידוש בדין חמ"מ, דהו"ל כדפנות שאין מגיעות לסכך, והחידוש הוא בעיקר דין רואין דמשוי לי' כסכך, וכדברי ריב"ז לק' ב', אלא דהתם פליגי רבנן כיון דבעינן יכולה לקבל אריח וכמ"ש תו' שם.

שם בא"ד ולא יתכן כו'

שם בא"ד ולא יתכן דכיון כו' אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד כו', משמע

כ"ב א' רב תני חדא כו' בפסול סוכה מדולדלת א. כ"ב א' רב תני חדא סוכה מדובללת מאי מדובללת מדולדלת כו', משמע דמדולדלת לשון עניות ודלות וצ"ל דגם אבר המדולדל מלשון זה, ויש להבין למאי איצטריך למתניי', הא ממילא שמעינן שאם צילתה וחתמה שוין הרי היא דלה, ונראה דבאמת לאו כל סוכה שחתמה כצילתה מיקריא סוכה מדולדלת דמשכח"ל סיכון מיושר דמיחזי שפיר כבית אלא שיש בו נקבים גדולים, והכא קמ"ל דכל שצמ"מ אע"פ שמדולדלת ואין לה צורת תקרה כשרה, ואשמועינן שני הקצוות ברישא וסיפא, דבין אם דומה לבית, ובין אם לא מיחזיא כבית דירה כלל, כשרה, ואפשר דכיון דבעלמא נקטינן לשון מדולדל על דבר התלוי ומתנענע כמו אבר המדולדל צפורן המדולדלת, מש"ה שני הכא בלישני' ותני מדובללת על כונת מדולדלת.

בפסק הרי"ף וגירסתו

ולכאוי' נראה דרב תני במתני' שצילתה בלא וא"ו, ולפ"ז נראה דהרי"ף פסק כשמואל מדהעתיק מתני' ושצילתה אלא שלא האריך בדבר שאינו מצוי, (כן צ"ל בדעתו ז"ל דלא מסתבר כלל שפסק כרב דהא לא שמעינן דפליג עלי' דשמואל, וגם אביי ורבא כותי' דשמואל, מיהו למש"כ דיש חידוש במדולדלת מפני צורתה, אפשר דשפיר גרס ושצילתה, שזה כתנאי נוסף, ולא שזהו עיקר הנושא במדולדלת, וה"ק סוכה המדולדלת, ובתנאי שצמ"מ, כשרה, שאם היינו פוסלים מדולדלת מפני צורתה היינו אפי' בצמ"מ, (ולפ"ז הי' מקום ליישב סתירת המשניות אליבא דרב

על האויר, תו לא מגרע הא דכאסתרא מלתחת, כיון שהסכך רוב.

ביטוב פירש"י

ובטעמיה דרש"י י"ל דמשמע ל' המדובללת ושצילתה, שהמדובללת אין צמ"מ, דמשמע תרתי סוכות שלא ראי זה כראי זה, וגם משמע ל' דשמעתין כריבר"י וש"מ דאע"ג דבעינן יכולה לקבל אריח מהני סברא דרואין אע"פ שבמציאות אינה יכולה לקבל, וה"נ לענין צמ"מ, וגם י"ל דלשון חבוט רמי משמע ל' דחזינן כאילו עומד למטה, ומפרש הסוגיא כמש"כ לעיל בדעתו ז"ל.

האם התירו מבולבלת אף כשבסוכה למטה חמ"מ

ברם לפמש"כ לעיל ס"ד סק"ב ו' דלעולם בעינן שלא תהא חמ"מ מלמטה, ה"ה הכא, ולא הוצרכו להזכיר הדבר כיון דלעולם הכל לפי הענין בצורת הנקבים שבסכך ושאר סיבות כמש"כ שם, וה"נ במבולבלת יש לשער לפי חמתה למטה, ואפשר שאף דעת רש"י כן, ומ"ש דחמ"מ היינו שתחת הסכך העליון חמ"מ, ומ"מ מועיל הוא ליחשב סכך לתחתונה, אע"פ שנמצא דמקום שאינה סוכה (שהרי חמ"מ) ג"כ נחשב כסכך, וזהו המחודש במבולבלת, (ואמנם פשוט שבין התחתון לעליון לא חשיבא סוכה), אבל בסוכה עצמה למטה בעינן שלא תהא חמ"מ כמו בכל סוכה, ואמנם הרי"ד בפסקיו ובתוספותיו חלק על פרש"י וכ' דאין להכשיר בחמ"מ, ושיטתו בההיא דכוזא מלעיל שהביא הרא"ש, ובדבריו מבואר בהדיא דאפי' יהא עומ"ר בסכך פסולה, כל שחמ"מ, וכמש"כ לעיל שם.

בדברי הריטב"א דשרי הכא אף בחמתה מרובה

מיהו בריטב"א כ' לחלק מ"ט בעלמא בעינן שיהא בסכך רוב כנגד האויר, והכא מכשרינן אע"פ שחמ"מ, וז"ל התם הוא שאין שם סכך ראוי לעשות צל כראוי אבל הכא

דפשיטא להו שאם יגיעו הדפנות עד הסכך העליון (ויותר מזה) דליכא חמה מן הצד יהא השיעור שוה בסכך למהוי צמ"מ, כמו בעלמא דסגי בעומד כפרוץ, ולכאור' היינו דוקא לשיטתם לק' ב' דאזלינן רק בתר סכך ובפרוץ כעומד סגי, אבל לפרש"י דכוזא מלעיל כאסתרא מלתחת הרי הצל שתחת הקנה העליון אינו מיצל כמלואו כיון שהחמה שנכנסה בצדו נתרחבה יותר, וכ"ה במציאות דהמגביה דבר מעל הקרקע מתקצר צילו מכח התרחבות החמה שבצדדין, ונמצא שאם בסוכה זע"ז בעינן ד"ט סכך למעבד צילתה כחמתה למטה, במדובללת לא יהא צילתה כחמתה עד שיוסיף מעט, וממ"ש רש"י דרואין כל שאילו היו מסוככין בשוה כו' משמע דאע"פ שעתה חמ"מ למטה כשרה, וצ"ע מנ"ל לחדש כן, הא בפרוטו נראה שאין לסוכה שחמ"מ שם סוכה כלל, ומה מהני סברא דרואין כשבמציאות אין כאן סוכה, ומה"ט פליגי רבנן אריבר"י לק' וס"ל דלא אמרי' רואין בקורה כיון שאינה ראוי' לקבל אריח, (וטעמא דריבר"י דהקלו מדרבנן בצורה כזו), וה"נ כל שאין צמ"מ לא מהני שום סברא להתיר, ועוד דמתני' דרפ"ק מלמטה איתמר וקתני שחמ"מ פסולה ולא מפליגין איזה סכך גרם כן, ועוד דלפמשנ"ת לעיל ס"ד סק"ו הא דקאמר מלמעלה צמ"מ אצל קאי ולא אסכך, והכא ליכא בשום גונא צל מרובה, אם נכשיר בסכך מרובה על האויר משהו, וגם אין לדבר מקור במתני' ובגמ' למש"פ תו' דהחידוש הוא בעיקר הדין דאמרי' רואין לשווייה סכך.

ולפי מה שביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"י דהא דבעינן צמ"מ בסכך למעלה משום דכאסתרא מלתחת זה רק כדי להחשיב את הסכך יותר מן האויר, דכיון דלאויר יש יתרון מכח זה שהוא מתרחב, בעינן שיהא העומ"ר להכריע נגד יתרון זה, אבל אפשר שתהא חמ"מ למטה בסוכה ניחא, דה"נ כיון דאיכא סברא דרואין והסכך מרובה

התחתונה, או מפני החמה שבאלכסון וכמ"ש תו'.

בדברי הטור ושו"ע אם מהני הלכתא דחבוס להכשיר גם בחמ"מ

טור סי' תרל"א הי' קנה עולה כו' והכי מסתברא כו' אם לא שנאמר כו', תו"ד רבנו דפלוגתת רש"י והרי"ד היא אם סברת ההלכה דחבוס מכשרת אע"פ שחמ"מ, וע"ז כ' רבנו דמסתברא כמו שאין לבוד מועיל לחמ"מ, ה"ה חבוס, וכ"כ הרי"ד, ור"ל דההלכות אינם מועילים כשבמציאות חמ"מ, אם לא שנאמר דאף בלא חבוס אין כאן חסרון של חמ"מ, דאפי' באופן דפסולה אין החסרון משום חמ"מ, דשיעור צמ"מ נקבע כשהשמש עומד באמצע השמים, ואז צמ"מ.

והנה רבנו לא הזכיר כלל הנדון של כוזא מלעיל כאסתרא מלתחת, ואפשר שסתם הדברים מפני שדעת תו' דלא בעינן צמ"מ למטה, אבל עכ"פ מבואר בדבריו דבאופן שאין צמ"מ כשהחמה באמצע השמים פסולה, וכן פשוט להתו' וכ"ה בתו' הרא"ש, ונראה שרבנו הבין בדעת רש"י דאף בכה"ג כשרה, כיון שאילו הי' הסכך נתון למטה היתה צמ"מ, ולכך הביא הפלוגתא בזה, אע"פ שמסכים לדעת ר"י ביסוד הדין.

ומכיון דחזינן בדברי רבנו שכל הנדון על החמה שבאה מן הצדדין, שפי' ע"ז פלוגתת הרי"ד, אין קשה לפרש גם דברי הראשונים ז"ל כן, שהרי לא הזכירו הנדון של כוזא מלעיל, ולפ"ז נוכל לקיים הדברים כמ"ש"כ דלעולם בעינן שלא תהא חמ"מ מלמטה כשהחמה באמצע השמים, וכ"מ ברי"ו דבעינן שתהא צמ"מ, [וכ"כ המאירי דלא כרש"י].

שו"ע סי' תרל"א ס"ה בהגה ואז כשרה אפי' חמ"מ רק [כ"כ בבה"ל] שיהא הצל מרובה כשהחמה באמצע הרקיע, מבואר

שיש כאן סכך מרובה, משמע לכאור' דמחלק כיון דאיכא רוב בסכך נגד האויר שאצלו הו"ל סכך עיקר, ולא בעינן שתהא צמ"מ למטה אלא בעינן שלא יהא לאויר יתרון על העומד, וזה כמ"ש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה, [מיהו אפשר דכוונתו מפני החמה הנכנסת באלכסון, והיינו דכ' שיש סכך מרובה להגן כשהחמה ע"ג, ועריטב"א ב' א' ועי' להלן], ובדין יש בין זה לזה ג' כ' הריטב"א וכ"ה ברא"ה פסולה אע"פ שאם ישתוו היתה צמ"מ, ומשמע דהשתא אין צמ"מ, דאל"כ הו"ל דאע"פ שצמ"מ פסולה, [ואמנם כ"ה האמת דאע"פ שצמ"מ פסולה, כיון דלא חשיבי סכך וכמ"ש תו', ונראה דגם הרא"ה והריטב"א מודו בזה, ולאו לאכשורי בכה"ג אתו, אלא לפרושי דאיירי באותו אופן שבאין בהם ג' כשרה, ומ"מ שמעינן מינה דאע"פ שחמ"מ כשרה], וכן הר"ן הביא ב' הדעות, ולכאור' זה מוכיח שפי' בדין כאסתרא מלתחת כמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דלא בעינן צמ"מ בשטח הסוכה, אלא בעינן שיהא יתרון לסכך על האויר, [דכיון דהנדון שבגמ' הוא אי הו' חד סכך, א"כ לא שמענו שריותא בדין חמ"מ כלל, ואין להוציא כן אי לאו דמפרשי כל הנדון דבעינן צמ"מ כדי שיהא יתרון לסכך וכיון שכן יש לקיים מסתברא דבכה"ג חשיב שיש לסכך יתרון על האויר כיון שהוא מרובה], אם לא שנפרש כונתם דהאויר שתחת העליונים אינו סוכה כיון שחמ"מ וכמו שצדדנו לדחוק בכונת רש"י, ובריא"ז ג"כ כ' כדעת רש"י, [ובדבריו מבואר דאע"פ שעתה צמ"מ פסולה כשיש בין זל"ז ג'], וצ"ע בדבריו שהבאנו לעיל ס"ד סק"ב, ועי' להלן מ"ש בדברי הטור.

וראיתי בירו' מ"ד מדוללת בשצמ"מ, ומ"ד מדובללת בשאין צמ"מ, ויש לפרש בפשוטו דר"ל מ"ד מדוללת חדא קתני, וכבתלמודן, אי"נ ר"ל שאין צ"מ בשורה

להלכה דלא מכשרינן א"כ הצל מרובה על החמה, ואע"פ שהסכך מרובה על האויר, וזה כמש"כ, ואע"ג דלא נחית הרמ"א לנדון זה דכזווא מלעיל רק לאפוקי מחמה שבאה מן הצדדין, מ"מ לא ס"ד כלל להכשיר באין צמ"מ תחתיו, וכ"מ במ"ב, ונראה דאפשר למדוד שיעור זה, ע"י שיגביהו הדפנות עד הסכך העליון, ומעט יותר, דאז אין חמה באלכסון].

- הוספה לפו"ר -

סתמות הדברים נראה כדעת אמו"ר [שליט"א] זללה"ה דלא משתמיט בשום דוכתא למדוד הצל, ורק כשהגיעו לסתירה דצ"מ וחמ"מ הזכירו זה, וא"כ מתפרש סתמא דרוב ודאי סגי.

ב. שם אמר אביי ל"ש כו' אמר רבא אפי' יש בין זל"ז ג"ט נמי לא אמרן כו' דאמר' חבוט רמי, לכא' הי' נראה שלא נאמרה הלכה למשה מסיני דאמר' חבוט, דאם הוצרכנו להלכה דהסכך העליון כשר אע"פ שתחתיו חמ"מ ולא חשיבא סוכה, א"כ אף בפחות מג' איצטריך לאשמועינן, דמ"מ תחת הסכך העליון אינה סוכה, ונעוד דסתמא דמילתא הכי הוא, שאין הסכך שוה ממש ולעולם העליון מסייע לתחתון, ולא משמע דאיצטריך הלכה לזה, מיהו יש לחלק כיון שהכל סככה אחת ואמנם כ"כ רש"י גם בתוך ג' ע"ש], אלא נראה דהנדון הוא לשווי סכך להצטרף כמ"ש תו', והיינו דאין ע"ז שם אהל כשאין לו שיעור לעצמו, ואף בלא חידושי' דרבא ידעינן שפיר שיש שעור דאמר' בי' חבוט רמי, כגון ז"ט או ד"ט, דכיון שהסכך העליון לחודי' יש עליו שם סכך, והרי הוא מסכך על שטח זה סגי בהכי, ורבא חידש דהשיעור בזה הוא טפח, דכיון שיש בעליון טפח, הרי הוא חשוב אהל בפ"ע, ואמר' חבוט רמי, [ג. ב. אם בז"ט ידעינן א"כ ברחב מנ"ל לרבא למילף ממבוי ברה"ר].

מיהו משמע דבתחתונה לא בעינן טפח, ואע"פ שהיא צריכה לצירוף העליונה, ונראה דהיינו טעמא כיון שהחלק התחתון חשוב כמסוכך כולו ע"י שניהם, הלכך לא בעינן שיהא בהם שיעור תקרה, משא"כ בעליון שצדדיו פרוצים, ואפשר דמשה קאמר חבוט רמי, ולא קאמר דסגי במה שמסכך מלמעלה, אבל אם יש בכל אחד שיעור אהל, לא בעינן לסברא דחבוט כלל, מיהו במתני' דאהלות משמע דמייירי ביש בתחתונות טפח, ומ"מ הזכירו בגמ' טעמא דחבוט רמי.

ברם לפמשנ"ת להלן באמת נתחדש כאן דין דאמר' חבוט רמי כאילו סכך העליון למטה, לגבי השטח התחתון, וכמו שהוכחנו להלן דיש בזה מחודש גדול, [ורק לפי מה שצדדנו דלכתר דינא דחבוט ג"כ חזינן התקרה כעולה ויורדת שייכי דברנו דהכא], וכ"מ ברש"י בשמעתין דהיינו נמי ענין גוד אחית, וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ באהלות שם.

שם טומאה תחתיהן תחת כולן טמא, לכא' משמע דאף אם טומאה תחת עליונה למעלה מגג התחתונה ג"כ הכל טמא, [וכ"נ לכא' ברבב"ד פט"ז מט"מ ה"ו דדוקא ע"ג התחתונה אין מתפשט, ועי' להלן שאין זו ראי', וכ"ה פשטא דמתני' דתחתיהן אכולהו קאי וכל מה שנקרא תחתיהן לגבי העליונות הרי הוא בכלל, ונעוד דאלת"ה נמצא דין משונה קצת, וכמשנ"ת להלן ד"ה ולפ"ז הא דקתני כו'], ויש לעי' א"כ אין זה חבוט רמי, שהרי העליונה במקומה עומדת, וחשיבא תקרה בצורה כזו (ציור לג), ולא דמי לסוכה דרק תחת התחתונות היא סוכה, ועי' להלן בזה ד"ה ברם.

ואפ"ר דעיקר דיוקי' דרבא הוא מהא דבעינן שיהא ביניהם פותח טפח, וה"פ דברייתא בד"א בזמן שיש בהם טפח בכולן בין בתחתונות בין בעליונות, וביניהן פותח טפח, פי' אע"פ שכולן טפח בעינן נמי ביניהן פו"ט, דדוקא כשכל העליונות יכולות ליכנס

תחתונה לעליונה (לבתר דאמרי' חבוט), והיינו משום דאורי' חוצץ, [כמו באין ביניהם פותח טפח, שאותו אור' חוצץ], והאי דינא לא שייך בסוכה, דאין להצריך שיהא כל האור' סתום, שאין אור' פחות מג' חוצץ בסוכה, [וערמב"ם פ"ה הכ"א ובכ"מ ולח"מ], ומזה נמי יש לדקדק דבסוכה לא חזינן התקרה כעולה ויורדת כהיא דאהלות, שהרי האור' שסמוך לעליונה אין לחשבו כסתום, שהרי חמ"מ, ורק למטה הוא נחשב כסתום כשהוא בין התחתונה לעליונה, ואמנם ודאי דבעליונה למעלה מכ' פסולה, דאין חבוט רמי מציאות, אבל מ"מ אין שם חשיבות סוכה, תדע שביש בעליונה ד"ט אין ישנים תחתיה למעלה מהתחתונה כיון שבמקום זה אין צמ"מ, ואף ב"ט יש לפסול כיון שהרחיק את הסיכוך מן הדפנות.

והנה לפמשנ"ת דהא דבעינן ביניהם פו"ט הוא משום דבמכוונים זה כנגד זה יש תרתי דסתרי' משתי הקורות, ה"ה דבקורה רחבה טפחיים בעינן טפחיים ביניהם, ברם הרא"ה והריטב"א והר"ן חלקו בדבר דפו"ט בעינן, אבל א"צ שיהא הריוח מקבל כל רוחב הקורה, ונראה לפ"ז שזו סברא בחשיבות של טפח, דאם אין צורך בסתימת טפח, אין מוסיף מה שיש בקורה טפח, כיון שתחת חלק מהקורה בלא"ה סתום, ולכך היכא דאיכא טפח ביניהם איכא שפיר חשיבות בין מלמעלה בין מלמטה ואמרי' חבוט רמי, ולפ"ז באמת יש לדמות סוכה לטומאה, כיון דהחשיבות של טפח הוא רק בכה"ג. – שוב דקדקתי בדברי הרא"ה ונראה דעתו כדעת רש"י ותו', שפי' אין ביניהם פו"ט כרש"י דכיון שאין ביניהם ממילא הקורה שע"ג אין בה טפח, ולא הזכיר כלל דבעינן תרתי, וכן בעיקר דיני דרבא כתב דכיון דאית בגייהו טפח הו"ל דבר חשוב ואמרי' חבוט רמי, ולא הזכיר כלל דבעינן חלל טפח, אלא שבלשונו שהביא הסוברים דבעינן שתכנס הקורה כולה תוך החלל, סיים ואיכא דאמרי' דכיון דסתמי פו"ט שבין

בין התחתונות היא חדא תקרה, דאם העליונה עודפת על התחתונה, הוין תרתי דסתרי', כיון שאנו רואים את התקרה כצויר דלעיל, אם העליונה עודפת הרי התחתונה מבטלת האהל מעל גבה, שהרי טומאה ע"ג התחתונה, תחת' טהור, ועכשיו אם תהא מונחת ע"ג התחתונה תתפשט מכח העליונה גם תחת התחתונה, וגם א"א לומר שלא תתפשט כיון שהעליונה מאהלת על כל השטח, [נהג עצמך בעלייה מקורה לגמרי, ויש תחת' לבית קורות טפח, מי לא חייצי בפני הטומאה שבעלייה] והיינו דקאמר אבל אין ביניהם פותח טפח טומאה תחת אחת מהן תחת' טמא, דמשמע בין תחת עליונות בין תחת התחתונות, אלמא מיירי ביש בעליונות טפח, דאל"כ טומאה שתחתיהן בוקעת ועולה, ומ"מ כיון שאין ביניהם פו"ט ביניהן טהור, [ועי' להלן בגרסת התוספתא שבת'], ואפשר לומר דמינה דייק רבא דאמרי' חבוט רמי, דכיון דבעינן שיהא חלל התחתונה מכוון כנגד הקורה ש"מ שהעליונה מתייחסת לחלל זה, והיינו חבוט רמי, ואע"פ שבאמת העליונה נידונית כבמקומה, מ"מ ע"כ זה מכח התייחסותה לחלל שתחת'.

ולפ"ז אפשר שאין לדמות סוכה לטומאה, דעיקר הלימוד הוא דבג טפח אמרי' חבוט, דהיינו דחשיב תקרה להצטרף עם מה שתחתיו, אבל א"צ שיהא בחלל שתחתיו טפח, דכיון שאין כאן תרתי דסתרי', אמרי' חבוט אפי' זעג"ז, דמה בכך שיש שתי סככות זעג"ז, הרי שניהם משמשים למטרה אחת, וניחא בזה הא דלא הזכיר רבא דבעינן שיהא ביניהם כמותן, וכן מדוקדק אריכות הלשון דקאמר מנא אמינא לה דכי אית בי' כו' וכי לית בי' כו' אלמא כי אית בי' כו', דמשמע שבא רק ללמוד הענין דג טפח הוי דבר חשוב לעצמו, ואינו צריך לצירוף של תחתונה לשוויה סכך, וכיון שכן בסוכה בכל ענין מהני, אפי' אין חלל תחת' כמותה, תדע דלא דמו להדדי שהרי בטומאה בעינן שלא ישאר אור' בין

באור, אלא שק"ק דלגבי העליונה אין חילוק היכן מונח תחת, שהיא מאהלת בעלי' כמו בבית, ולפ"ז יש כאן דין מחודש דחבוט רמי, שאם טומאה תחת קורות הבית, בשטח הבית תחת כולן טמא, אבל בעליה תחת הקורה טהור, דהטומאה מתפשטת מכה חבוט רמי, וכאילו סתום בין הבית לעלי', וכן אם טומאה תחת הקורה בעלי', נמי נראה דבבית תחת הקורה זו טמא, שהרי אין מי שיחזיק ביניהם, ומ"מ הבית כולו טהור, כיון שהטומאה נמצאת בעלי' ואין בכח חבוט רמי להכניסה לבית, [ואמנם הדברים מחודשים, אבל ע"כ כצ"ל לפי מה שהוכחנו שאם התקרה נחשבת כעולה ויורדת וכציור שכתבנו לעיל, נמצא תרתי דסתרי, היכא דהקורה רחבה מן החלל, ומדהכשירו הראשונים ז"ל ע"כ לחדש כמש"כ], ולהלן נתבאר שכ"מ בתוספתא.

אבל מדברי הרמב"ם בפט"ז מט"מ ה"ו וביותר בפיה"מ פ"ב מ"ה משמע דגם בעלי' טמא תחת הקורות, ואמנם מדברי הרמב"ם בפיה"מ נראה שיטה מחודשת דרואין גם קורות הבית כמוגבהות עד גג העלי', ואמרי' גוד אסיק וגוד אחית, כמ"ש בהדיא בפיה"מ שם, וז"ל עוד שם, וכן נחשוב הקורה התחתונה כאילו עלתה בין הקורה העליונה וישים הכל גג אחד ולזה כאשר היתה טומאה תחת קורות הבית והעלי' טמאין, ומשמע שר"ל דאף ע"ג קורות הבית טמא עד גובה קורות העלי' ולא רק כנגד קורות העלי', [ואפשר שלמד כן מדברי ריב"ז רואין את התחתונה כאילו היא למעלה ואת העליונה כאילו היא למטה ובגמ' ס"ד דהיינו מדין חבוט, וגם י"ל שפירש חבוט רמי השפל והגבה], ומה"ט כתב רק דין היתה הטומאה ע"ג העליונה, והראב"ד השיגו דה"ה על התחתונה, [וממ"ש הרמב"ם עליונה דייק, דהול"ל על גביהן שזה כולל כולם, ועכ"מ], ואמנם אף לפ"ז עדיין יש לדון דע"ג התחתונה גרע, אבל יתכן לומר בדעת רבנו שאף ע"ג

התחתונות אמרי' חבוט רמי, וכ"נ נכון ומזה הבין הריטב"א דטפח מיהא בעינן, אבל באמת אין מזה ראי' שהוא מתייחס בדבריו לדברי הראשונים שכ' דהא דקתני יש בהן פו"ט היינו דוקא כשאין בעליונות יתר על טפח, וז"ל אבל יש בהן יתר על טפח אע"פ שסותמות הפותח שבין התחתונות כיון שאינן יכולות להקבע בשווי לא אמרי' ואיכא דאמרי' כו', ולכך שפיר סיים דאיכא דאמרי דכיון שסותמות את הפו"ט סגי בהכי, אבל אין כונתו דבעינן טפח דוקא, דלא נחית לנדרן זה כלל, וגם מוכח מדבריו בגמ' דלא בעינן חלל טפח ממש"כ, [וע"ע להלן בזה].

ברם כ"ז לפמש"כ דטומאה תחת עליונה למעלה מן התחתונות ג"כ הכל טמא, אבל אם נימא דדוקא כשהטומאה תחת העליונה בבית הכל טמא, אבל כשהטומאה תחת עליונה בשטח העלי' הבית טהור, ניחא בפשיטות דהיינו ממש חבוט רמי, ולפ"ז ליכא כלל תרתי דסתרי כשהקורה רחבה מן החלל, כיון שלמעלה מן החלל אינו נחשב כבית כלל, ונראה שזו דעת הראשונים ז"ל שכ' דאפי' רחבה מן החלל ג"כ אמרי' חבוט רמי, ולפ"ז יש ללמוד מסתמות מימרא דרבא דלא בעינן חלל טפח וכדעת רש"י ותו', דהיכי סתים רבא יש בגגו טפח וכן במנא אמינא לה כו' ובסיום אלמא כי אית ב"י כו' ולא פ"י דבעינן נמי בחללו טפח, וכבר כתב אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שכ"ד הר"ש והראב"ד וסתמות הרא"ש והטור וכ"ה בריא"ז הנדמ"ח שחולק על הרי"ד וז"ל ולדברי מז"ה צריך שיכילו העליונים באור שבין התחתונים ולי נראה בין מכילין בין אין מכילין בין סותמין האויר בין אין סותמין הואיל ויש בגגן טפח הרי הן כיורדין בין התחתונים כו'.

ולפ"ז הא דקתני במתני' היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחתיהן תחת כולן טמא, מתפרש דוקא כשהטומאה בבית, וכ"ה פשטא דמילתא דלא מיירי בטומאה התלוי

דמדמה סוכה לטומאה אף לענין זה דבעינן שלא יהא אויר, אבל באמת ל"ד לענין זה, ופשוט, [מיהו בעיקר הדברים נקטו הפוסקים כדעת הרמב"ם והשו"ע כדעת הי"א שבר"ן].

ואאמור [שליט"א] זללה"ה בס"ד סק"ט הוכיח מהתוספתא שהביא הר"ש באהלות שם דאפי' אין בחלל כדי כל הקורה אמרי' חבוט, דקתני היו עשויות שתי וערב טומאה תחת אחת מהן תחת כולן טמא, והרי כשהעליונה כשתי על ערב הרי היא רחבה מעל כל התחתונה, ומ"מ אמרי' חבוט כנגד החלל, [וי"ל דמה"ט השמיט הרמב"ם תוספתא זו], ועוד הוכיח כן מהא דא"א לצמצם דכיון דבעינן באהלות שלא יהא אויר כלל א"כ צריך לצמצם שתהא עליונה מכוונת ממש כרוחב החלל, ולעיל ט"ו ב' אמרי' דא"א לצמצם, ומה"ט מוקמינן לה במעדיף או שו"ע ואם איתא דבמעדיף לא אמרי' חבוט א"כ היכי מיתוקמא, [ולהרמב"ם לשיטתו נחא שפי' והא א"א לצמצם משום דחמ"מ, וכמשנ"ת לעיל ס"ד ס"ק כ"ב].

ונראה דלפרש"י ותו' נקט התנא אין ביניהם פו"ט, לאשמועינן דגם אויר פחות מטפח חוצץ, ועוד דכל ברייתא זו בתחתונות קיימא, ולכך שנה הדין בצורת תקרת הבית, ולא האריך בענין העליונות.

ובאמת בתוספתא שהביאו תו' והר"ש מפורש כדעת רש"י ותו' דאין ביניהם פו"ט מיירי כשאין בקורה העליונה טפח, דקתני אבל אין ביניהן פו"ט כו' ביניהן או על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא ותחתיהן טהור, הרי בהדיא דכשאין ביניהן פו"ט מיירי שאין בקורה למעלה טפח, דאל"כ הרי היא חוצצת ואין טמא עד לרקיע, אלא דהחולקים על דבריהם גרסי אין בהם טפח ואין ביניהם פו"ט ומפרשי בהם בעליונות כמ"ש הריטב"א, ולפ"ז נחא הסיפא, אבל זה דוחק גדול לפרושי בהם אעליונות והא דמסיים טומאה תחת אחת מהן

התחתונה הכל טמא, שהבין ההל"מ כפשוטה דחזינן הכל כתקרה אחת, אבל קשה א"כ ל"ל חבוט רמי הול"ל רק גוד אסיק דכיון שתקרת העלי' שוה ממילא הכל אהל אחד, ולכן צ"ל דע"ג התחתונה גרע, [מיהו ודאי שהדברים תמוהים לטמאות ע"ג התחתונה אפי' כשטומאה תחת עליונה, דלא שייך גו"א כיון שאינה מסככת מה שעל גבה, וצ"ל שחזר בו ביד ולא העתיק ד"ז ועתוספתא אהלות פ.. ה.. פלוגתא בכע"ז], ומ"מ משמע דתחת העליונה אפי' בשטח העליו' הכל טמא, שרק ע"ג העליונה מחלק שם, [ומה"ט הי' נראה גם מהשגת הראב"ד דכל שתחת העליונה הכל טמא, אבל נראה שאין רא' דעיקרו בא להשיג על לשון עליונה שברמב"ם דמשמע לאפוקי תחתונה, אבל לא נחית לפרטי הדינים], ולפ"ז נחא נמי מה שהצריך בה' סוכה שתכנס העליונה בחלל שבין התחתונות, וכמשנ"ת לעיל, ולשיטת הרמב"ם הוי דעדיפא מינה דכיון שמפרש שגם התחתונות עולות לבין העליונות, מסתבר טפי להצריך שתהא כאן תקרה שוה, שהרי צריכין לראותן כעולין ויורדין ולא מסתבר להשאיר חלק מיותר, משא"כ אי אמרי' רק חבוט שבזה החלק המיותר בעליונות משמש למעלה, ומה"ט בעינן, שיהיו מכוונות ממש, [ומ"ש הרמב"ם לעיל וביניהם פו"ט מתפרש כהבנת הראב"ד, אלא שהקדים כן מפני הסיפא שהעליונות מכוונות כנגד האויר, והיינו האויר שהזכיר לעיל, אבל י"ל דמודה שגם אויר פחות מטפח חוצץ וכ"נ מדבריו בה"ז ועי"ש בראב"ד], שו"ר דהרמב"ם בסוכה הצריך רק בעליונה טפח, וכלישני' דרבא יש בגגו טפח, ובזה ודאי ליכא למימר גוד אסיק לתחתונה ויש עוד לדקדק בדבר, ולע"כ. — מה שנדפס בכ"מ פ"ה הכ"א מהל' סוכה דדעת הרמב"ם דבעינן שימלא הקנה העליון כל האויר, נראה שכל אותו קטע הוא גליון שהרי בדיבור שאח"ז כ' דדעת הר"מ כהר"ן, ונראה דעת הכותב שם

אתחתונות, שאין זה מתיישב בלשון, [ומזה מוכח שדעת הרא"ה כרש"י שהרי לא פ' הברייתא כהריטב"א], ועוד מדוקדק בברייתא בסיפא גבי היו עשויות שתי וערב בד"א בזמן שיש בהן פו"ט כו' והתם לא קתני וביניהן פו"ט דכיון שהקורה מונחת לרוחב אין לנו ענין בחלל שביניהם, שהרי אין רחבה כרוחב החלל, רק שתהא רחבה טפח, וזה ג"כ מפורש כדעת רש"י ותו'.

ובעיקר מה שדקדקנו דלפרש"י ותו' צ"ל שתחת העליונה דוקא בשטח הבית הכל טמא, אבל כשהטומאה תחת' בעלי' רק תחת' טמא, ראיתי בתוספתא שהביא הר"ש דקתני לשון זה בדין המשנה, היו עליונות נראות סותמות כבין התחתונות טומאה תחתיהן, תחתיהן וביניהן טמא, ביניהן, ביניהן ותחתיהן טמא, ונראה שזה מפורש דדוקא ביניהן הכל טמא, אבל מה שתחת הקורה ואינו ביניהן אינו טמא אלא תחתיו, דכולה ברייתא אתחתונות קיימא, וביניהן היינו מפורש בין התחתונות דוקא.

ולפ"ז מפורש בתוספתא כל הדינים כדעת רש"י ותו', דכל שיש בעליונה טפח אמרי' חבוט רמי אע"פ שאין בחלל טפח, וכ"ד הר"ש והראב"ד והרא"ש והטור [וכ"ג ברי"ן] וכמ"ש אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה, וכ"ד הריא"ז, מיהו לענין הלכה הכריע הרמ"א להחמיר דבעינן שיהא גם בחלל טפח, מיהו א"צ שתהא הקורה ממלאה כל החלל שתחת', וכמ"ש הגרע"א ז"ל והובא בבה"ל, וכ"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שם, [מיהו נקט עיקר בפשטות הדברים כרש"י ותו'], ולפי מה שדקדקנו דדעת הרא"ה כרש"י ותו' נראה דהמיקל לא הפסיד, כיון דמקור הריטב"א והר"ן הוא מהמפרשים שהביא הרא"ה [עכ"מ בשם הר"ן], וכיון דהרא"ה לא נחית להצריך בחלל שיעור, א"כ אין שום מקור לדבר, אלא דהסוברים דבעינן שתהא תקרה שוה על גביהן

ממילא מוכרחים לומר שיש טפח חלל כדי שהטפח יכנס, אבל לאיכא דאמרי דסבר הרא"ה כוותיהו אין מקור לזה, [ואדרבה נראה דמקור הסוברים דבעינן שתכנס הקורה בחלל הוא מפרש"י, דכיון דקתני אין ביניהם פו"ט, לומר שאין בעליונות טפח, ש"מ שזה דבר ברור דמיירי דוקא כשע"י החבטה תהא תקרה שוה, וכלשון הרא"ה שאם יפילום יקבעו לגמרי בין תחתונות ויהיו תמים מלמעלה (מלשון ויחדיו יהיו תמים אל ראשו), וש"מ דאף לדידהו אין לנו ענין בחלל כלל].

הוספה סק"ב נמחק, דאין נראה מש"כ שם דכנגד קורות העלי' טהור, והדבר פשוט דכיון שביניהם פו"ט טומאה נכנסת לעלי', ולע"כ כעת בכל הדברים, ואמנם דעת הרא"ה משמע כרש"י ותו', וכ"ה בריא"ז, ומשמע דא"צ טפח בתחתונות כדי שנונן חבוט בעליונות. - נמצאו בזה עוד דברים בספר אהליות סימן י"ג סק"ט -

סוכה כ"ב א' אלמא אי אית בי' טפח אמרי' חבוט רמי כו', בהא דאיצטריך לחבוט רמי והרי אין דבר חוצץ ביניהם, כשהתחתונה אין בה פותח טפח אם אמרי' חבוט רמי

סוכה כ"ב א' אלמא אי אית בי' טפח אמרינן חבוט רמי כו', יש להבין ל"ל חבוט הרי אין דבר חוצץ ביניהם, ומה בין זה לחלון ופתח שיוצאין מן הבית דטומאה עוברת, ונראה דבחלון ופתח יש כותל המחובר את תקרת הבית עם הפתח והחלון ולא חשיבא יציאה לאהל אחר, אבל כאן יש שני אהלים סמוכין זל"ז ואי לא אמרינן חבוט לא קרינן בתרויהו חד אהל אע"פ שאין דבר מפסיק ביניהם, מיהו נראה דסברת חבוט היינו שא"צ שיהא גגן שוה אלא כיון שהשטח התחתון מקורה מכח תקרת העליון, הר"ז מצטרף עם הקורה שבצדו כאילו היתה הקורה עבה שמגעת עד הקורה התחתונה, דבאמת א"צ שיהיו גוף הגגות שוין אלא מציאות האהל, ורק בפחות מטפח שהעליון אינו בדין אהל

הבית, דכיון שהעליי' סתומה מכל צדדי' הר"ז כדפנות המחברות את התקרות דא"צ בזה לדין חבוט, כמש"כ לעיל דהיינו טעמא דלא הוזכר דין החבוט בחלון ופתח שבבית, [ועי' מ"ש באהלות סי"ג סוסק"ג], וה"נ הכא אע"פ שחיבור התקרות באופן שהתחתונה תחת העליונה מ"מ לענין חיבורן שיחשב הבית כסתום לא גרע עי"ז, [כגון שהי' כציור זה (ציור לד) שאילו לא הרחיב התחתונה תחת העליונה הו' חשיבי כחד בלא דין חבוט ע"י הדפנות, ועכשיו שהוסיף בתחתונה גם תחת העליונה [במקום שמשומן בנקודות...] לא נתמעט בחשיבות תקרת התחתונה ולא אמרינן דחשיב כאין לה גג], ולא דמי לגונא דברייתא שהקורות פתוחות ואין חיבור ביניהם, ולפ"ז אין להסתייע מסוגיין לפסוק כדעת הרא"ש בארובה שבין בית לעליי', ועי' בספר מרן זללה"ה אהלות ס"ח סק"ג, ובארובה שאין בה פותח טפח דא"צ לדין חבוט כמו שהוכיח מרן זללה"ה בס"ח ס"ק י"א, ה"ה אם תחלת פתחה צר ומתרחב בפנים עד רגלו, וזה דומה לציור שכתבנו, אלא דיש לחלק שבעליי' הכותל המחבר אינו מתחבר עם תקרת הבית כציור שכתבנו, דסתמא מיירי ברחבה כמו הבית, ומ"מ מסתברא דלענין אם הבית כסתום אין ללמוד מברייתא דקורות דשם פרוץ בין הקורות העליונות לתחתונות, אבל כשהכל סתום יש לחשוב הבית כסתום תחת הארובה, ואפי' אם בסוכה יש לדון דחשיב סוכה תחת סוכה, מ"מ לענין טומאה יש לחשבו כסתום, (ועפ"ז יש ליישב התוספתא דרבי ורבנן עם גרסת הריטב"א והר"ן), ועי' להלן.

יש להסתפק אם בעליונה יש טפח ובתחתונה אין טפח אם אמרינן חבוט, ולכאורה כיון שחבוט נאמר בעליונה אין ענין בתחתונה, מיהו אפשר דכיון שהתחתונה כמאן דליתה לא מהני חבוט לעשותה אהל, דלא מצינו אלא שאהלים מצטרפין ע"י חבוט, אבל לא לשוויי אהל, ונראה סתמות הדברים דאמרינן חבוט,

במקומו, א"א שיחשב אהל מהשטח הסמוך לתחתון, שהרי מאהיל עליו דבר שאינו אהל. ולפ"ז אין להצריך שיהא בחלל שביניהם טפח, דכל שמוסיף בסתימה למטה חשיב טפי אהל אחד, וכיון שהחלל שביניהם מקורה מכח אהל שלמעלה, סגי בהכי, ויש להבין מ"ט דהריטב"א והר"ן שהצריכו שיהא בחלל טפח, ואפשר דהיכא דהתחתונות מונעות שלא תוכל עליונה ליכנס ביניהם, הר"ז כמחיצה להפריד ולעשותן שני אהלים, ולפ"ז יש להצריך שכל העליונה תיכנס ביניהם אפי' רחבה מטפח וכדעת הי"מ, וי"ל דכיון שאין אנו צריכין לכח האהל שביותר מטפח, אפשר להתייחס לזה כמאן דלית', אבל בשיעור טפח שהאהל מחמתו לא מצרפינן לי' כשהתחתונה חוצצת, [ועי' בחדושי הרא"ה שהוא מקור דברי הריטב"א דבאמת לא ס"ל לחלק בין טפח לכל הקורה, ולמאי דפליג על הי"מ ס"ל כרשי' דא"צ חלל טפח, מיהו הריטב"א והר"ן דייקי מברייתא להצריך טפח ביניהם, ועי' להלן בזה], וכעת ראיתי בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"ט שכ' דאפשר דטעמא משום דבעינן שיהא פתח טפח בין האהלים, דכיון שיש צירוף פתח בין האהל העליון לתחתון מצרפינן להו נמי ע"י חבוט, ולפ"ז הוה סגי בפתח טע"ט בלבד, וא"צ לכל אורך הקורה, ועי"ש, וניחא בזה ברייתא דשתי וערב כיון שיש טע"ט], ועוד דכיון שעליונה מאהלת עד הקרקע, הרי יש חיבור ביניהם, [ועי' אהלות פ"י מ"ו ובתוספתא וכן במתני' גבי שקוף דאע"פ ששפתי קדירה נכנסים תחת התקרה אמרינן חבוט, ודלא כ"מ שבריטב"א, וכ"מ בפ"א מ"ב ג' דאדם וקנה נתונין תחת הסדק ואמרינן חבוט אע"פ שהם רחבין מן הסדק, וכ"מ בפ"ד מ"ה דתחת המותר פחות מטפח חשיב אהל לכו"ע, אע"פ שכולט רק פחות מטפח].

ונראה דאין ללמוד מדבריהם לארובה שבין בית לעליי' שלא תחשב כסתומה לגבי

חשיבות אהל יש ללמוד משיעור הפחות שהוזכר בתורה, ומה"ט ילפינן שיעור טפח בחוטט בגדיש סוכה ט"ז א'.

שם בד"א בזמן שיש בהן פותח טפח וביניהם פותח טפח אין ביניהם פותח טפח כו' בתוספתא שהביאו תו' מוכח כגרש"י מדמסיים עלה דטומאה ביניהן או ע"ג כנגדו עד הרקיע טמא, וזה לא יתכן לפרש באין ביניהם ויש בעליונות טפח, ואילו לפי הריטב"א מתפרש אין בהם בעליונות ויש ביניהם, או שאין ביניהם אע"פ שיש בהן, וצ"ל דסיפא מיירי באין ביניהם ואין בהם כפרש"י, וכיון שכן אין לחדש דיש בהם ואין ביניהם לא אמרינן חבוט, והדבר מבואר בתוספתא דרבי ורבנן ובמתני' דמוכני ובמתני' דארוכות זעג"ז, וכמ"ש מרן זללה"ה שם, ומה שצידד ז"ל שם לדלדוהו הכל טהור דארוכה כסתומה שלא תכנס טומאה לעליי' ומ"מ אינה כסתומה שיחשב תחת' כבית, ד"ז חידוש הוא ובפשוטו כיון שעליי' מאהלת על הבית יש לחשוב הבית כתחת אהל, וא"כ טומאה תחת' הבית טמא, מיהו אפשר לחלק דעליי' שיש לה כתלים א"צ לדין חבוט וכמ"ש לעיל.

ולענין הלכה כבר כתבו האחרונים ז"ל להחמיר דהבית טמא, וכ"נ דעת הראשונים ז"ל דלא כהרא"ש, דבעליי' י"ל דאפי' לגרסת הר"ן הבית טמא, והרא"ש והטור בסוכה סתמו בזה ומתפרש דהכל תלוי בגגה טפח וכגרש"י ותו', וא"כ מפורש בגמ' דלא כהרא"ש, וצ"ע, [ולענין מעשה יש להוסיף דאף להרא"ש בעינן שיהא לעליי' פתח לחוץ דאל"כ הבית טמא מדין סוף טומאה לצאת, דלא אמרינן שיפרוץ בעליי' אלא יוציא לבית מהיכא דעל לעליי', [אם נימא דמהבית נכנסת לעליי' מדין סוף טומאה לצאת, שו"ר דיתכן דלהרא"ש אינה נכנסת לעליי', והדברים מחודשים ששני אהלים בלא הפסק ולא נימא סוף טומאה לצאת], דלא מסתבר לדמות ד"ז לארוכה באויר, דכל שהטומאה באהל אמרינן

שלא הוזכר בדברי רבא אלא גגה דהיינו עליונה, ואמנם מתני' דאהלות מיירי גם בתחתונה טפח, אבל לא הוזכר תנאי זה לגבי החבוט, וכן לפמ"ש"כ דהסברא משום דסגי בשטח שיש עליו אהל, וא"צ גוף המאהיל, ה"נ חצי הטפח סמוך לשטח שיש עליו אהל, ומצינו ד"ז בתוספתא דאהלות פ"ט ה"ה גבי סריגינן שבבית דאע"פ שהעומד שבהן אינו אהל, מ"מ רואין את הקורות כיורדות וסותמות, מיהו התם העומד חוצץ במקומו וכמשנ"ת באהלות ס"ג סק"א, וספקתינו בקורה פחותה מטפח שכל חציצתה מכח חבוט שבצדה, ומ"מ כ"נ דענין חבוט היינו שכל השטח כסתום, ושפיר מצטרפת הקורה הפחותה מטפח לתחת הקורה, שו"ר באהלות פ"א מ"ב נתן את הקנה בארץ דאמרינן חבוט לפחות מטפח, דקנה סתם אין בו טפח וקתני מביא את הטומאה, ומ"ש הרא"ש דמשך הקנה טפח ר"ל באורך שיהא החיבור טפח, אבל א"צ שיהא רוחב קנה טפח, וראיתי במ"א שהביא מהרא"ש דבעינן טע"ט, ולשון משך שברא"ש מוכיח איפכא, וכמ"ש כ.

ובאהלות פ"י מ"ו ז' מבואר במתני' ובתוספתא דאמרינן חבוט אפי' לאויר להציל הקדירה עם דפנות אהלים אע"פ שישאר אויר בין התקרה לקדירה ולא יתחברו לאהל אחד.

נראה פשוט דביש ביניהם פותח טפח דאמרינן חבוט, מ"מ טומאה תחת התחתונות הכל טמא אף בשטח שתחת העליונות בעליי', דכיון שיש פותח טפח טומאה עוברת כמו ארוכה שבין בית לעליי' דאם יש בה פותח טפח הכל טמא, כדתנן באהלות פ"י מ"א ומ"ד.

הא דיליף רבא שיעור טפח מטומאה לסוכה, אע"ג דבטומאה שיעור טפח הוא כז"ט בסוכה, היינו משום דשיעור ז"ט אינו בחשיבות אהל, אלא במצות ישיבת סוכה, אבל

כשרה, דהוי כמקצתו למעלה מכ', שו"ר דל"ק דלאו לענין צירוף קאמר אלא שלא יפסול כנגדו, דחזינן ל' כסכך עבה, ובוזה באמת יש לקיים דבריו ז"ל, דלענין זה עדיף למעלה מכ' מס"פ, כיון שלעולם יכול להגביה בסכך אפי' טובא.

לכאוי תירוצו של ר"כ מוכח בדברי ריב"ר
דקאמר רואין העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה, וזה לא שייך בסברא דחבוט רמי, דהתם הטעם מפני שהעליונה משמשת גם למקום זה, אבל התחתונה אינה משמשת למעלה כלל, וע"כ דמדין לבוד קאמר, ואולי מה"ט נקט האי לישנא, לפרש דמיירי באין ביניהם ג', דלכאוי הול"ל רואין אותן כאילו הן שוות, ואפשר שבא להטעים הא דמסיים שלא תהא עליונה למעלה מכ' ותחתונה למטה מי', דבעינן רואין כאילו תחתונה למעלה ועליונה למטה, אבל כשחד מיניהו ליכא למימר בי' רואין מפני שגבוה או נמוך לא מכשרינן.

בסברת רב אשי

הא דסבר רב אשי לחלק בין טומאה לסוכה ומבוי, וכמ"ש הריטב"א דמתנייתא אהרדי
לא קשיין ל', נראה דהיינו משום דבסוכה ומבוי העליונים והתחתונים למטרה אחת נעשו, ושפיר י"ל חבוט רמי אף באין בהם חשיבות לעצמן, אבל בבית ועליי', קורות העליי' לעליי' נעשו, ויש להם גם דין אהל נפרד, למה שתחתיהן בשטח העליי', וכמ"ש סק"ב.

תוד"ה אבל, ובנדון האם בעי' לדין חבוט בקורה שאינה מונחת ע"ג כותלי המבוי

תוד"ה אבל בלאו טעמא דחבוט רמי ליתכשר האי מבוי כו', לכאוי הי' נראה דבאמת קורה שע"ג כותלי המבוי אע"פ שאינה נוגעת בהם מיתכשרא בלא טעמא דחבוט רמי, דלא בעינן דפנות מגיעות לסכך, וכן כתלים לקורה, ואיבעית אימא גו"א מחיצתא, אבל היכא שהיא משוכה ליכא למימר לבוד שאין

סוף טומאה לצאת, דאל"כ תחשב כל העליי' כק"ס, ונעט"ז שם שכ' דהו"ל כברה"ר, אבל באמת הטומאה בעליי', וצ"ל כונתו כמ"ש, ומש"ש דבדליכא אהל הבית טמא ר"ל שיש פתח טפח דאז העליי' והבית כחד אהל, וגם אמרינן סוף טומאה לצאת בפתח הבית], ולפ"ז א"א לבנות עליי' בתוך הבית רק כדי לקלוט הטומאה אפי' להרא"ש, אא"כ יהא לה פתח לחוץ, ואם העליי' קצרה מהבית אפשר דא"צ לדין חבוט אפי' להרא"ש וכצ"ור שכתבנו לעיל, וגם יש לדון דבנין עליי' שבתוך בית דינו כבית לענין טומאה בתוכו כיון שנטפל לבית כחדות שבבית דתנן באהלות פי"א מ"ט טומאה שם הבית טמא, וגם דמי לאהל עראי באהל קבע, כבית שחצצו מן הקורות דטומאה שם הבית טמא כדתנן באהלות פט"ו מ"ד, וכמ"ש מרן זללה"ה ס"ה סק"ב בדעת הרמב"ם, וכ"מ בר"ש דחשיב כצ"פ כיון שנטפל לבית, ועמ"ש בזה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג סק"א ב', ונתבאר באהלות סי"ט סק"א].

- עד כאן -

כ"ב ב' אלא בתוך עשרים כו' היכא שיעריך שיחא תוך כ' לא מהני לבוד

ג. כ"ב ב' אלא בתוך עשרים והתחתונה סמוכה לה בפחות מג', ד"ז הוא אפי' יש בתחתונה טפח פחות משהו, דעיקר שיעור קורה למטה מכ', ולכאוי מוכח מכאן דלענין הדין דמקצת סכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' כשרה כדאמר עירובין ג' א', וכן בקורה, לא מהני לבוד להכשירה, דבעינן שיחא הכל סככה אחת דאז חשבינן המקצת שרואה שזהו הסכך המתיר, אבל ביש ביניהן פחות מג', אע"פ שהכל סככה אחת לענין למיתב ל' דין סכך כדאמר אביי, מ"מ הרי ניכר שלא נשלמה התקרה בתוך כ', [וכן פשוט דבדאית בי' טפח נמי לא מהני, וכדמוכח מקו' הגמ'], וצ"ע ברי"ו לעיל י' א' גבי פעמים ששתיהן פסולות, שכ' דבאין ביניהם ג' לכו"ע

תו לא בעינן לחבוט כלל, ועי' לעיל] – ונראה לפי דבריהם דאכתי הוצרכנו לטעמא דחבוט, ולא סגי בדברי אביי דאין בין זל"ז ג', שהרי אין דבר תחת הקורה לצרפה אליו בכח לבוד אלא דמ"מ לא אמרי' טפי מג', אבל הריטב"א והר"ן בעירובין שם פירשו דלא בעינן לדין חבוט רמי אלא כיון שאין מן היתד לכותל ג', אמרי' חבוט אע"פ שאין ביתד טפח כאביי, והדר אמרי' לבוד, ובריטב"א פי' בהדיא דמיירי בתידות עשויות כעין ד' ולא בעקומות באלכסון, וכ"כ בדעת הר"ן, מיהו קשה דא"כ לא הו"ל חבוט ולבוד אלא לבוד ולבוד, וגם מה"ת לומר חבוט ליתד הרי יש יתד עומד תחתיו, ולע"כ בכ"ז.

בדברי רב אשי בעירובין

מדברי רב אשי בעירובין שם חזינן דסברת חבוט רמי היא אף בדליכא תקרה למטה לצרפם, אלא דלעולם אפשר לייחס התקרה שלמעלה כמי שהיא למטה, ולענין דלא בעינן שיחא העליון בין שני עומדים למטה זה מוכח גם מקו' דרב אשי בעלינה ותחתונה, וגם מזה משמע דלא בעינן הוכחה מלמטה שהם ענין אחד כדי לומר חבוט רמי, שהרי אין החצי קורה מוכחת טפי מחצי העליון, והרי אפי' עלינה טפח פחות משהו ותחתונה משהו ס"ד דר"א דאמרי' בי' חבוט.

האם בעי' טפח שלם לגמרי בלא נקבים לדין חבוט

ד. כתב אמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ד סק"י דכמו דלענין טומאה בעינן קורה טפח בלא אויר ביניים ובל"ז ל"א חבוט אפי' העומ"ר דהא כל אויר חוצץ, ה"נ לענין סוכה כל דליכא טפח בלא הפסק אויר כלל לא אמרי' חבוט ואף שיש מקום לומר דכיון דבסוכה סגי בצ"מ חשיב זה כאהל גמור, מ"מ אין לחדש כן בלא ראי', עכ"ד, ונראה לדקדק מדברי תו' [והרא"ש] ט' ב' שכ' דהא דקאמר תחתונה כשרה היינו ע"י צירוף

עומד כנגדה וע"כ לומר תחלה חבוט, והא דבעינן יתידות שאין גבוהות ג', י"ל דכיון שהיתדות משוכות באלכסון והקורה על גביהן אם היו מפליגות מן הכותל טפי מג' יש להם חשיבות בפ"ע ומהיכי תיתי לייחס הקורה לכותל, אבל כשלא נתרחקו ולא בגובה ולא ברוחב אע"פ שהאלכסון יותר מג' שפיר מייחסים להו לכותל, [ומה"ט ניחא מה שדקדק במהרש"א בעירובין שם מנ"ל לר"א, דמשוכה ותלוי' קאמר דילמא משוכה היינו בגובה מע"ג כתלי המבוי, ולמש"כ ניחא דהאי לאו משוכה מיקריא כיון שכשרה במקומה מיהו גם תירוץ המהרש"א אמת, וע"כ צ"ל כן לדעת תו'], אבל הנראה מדבריהם ומדברי הראשונים ז"ל בעירובין שם דפשיטא להו דבלא חבוט לא מתכשרא וצ"ע מקור הדברים, [ואפשר דהיינו מדקאמר כגון שנעץ שתי יתידות עקומות כו' ולפי דברנו אם נעץ היתידות ביושר ואח"כ עקמן לצד הקורה כמין ד' לא בעינן כלל לדין חבוט, סגי בזה שהקורה תהא מונחת ע"ג היתידות, ולא ניחא להו בהכי, דדוחק לאוקומי דברי רב אשי רק בנתן היתידות באלכסון, ואע"ג דנקט לשון עקמימות, מ"מ ע"כ היינו בקו ישר, דאם אין באלכסון ג' סגי בלבוד, וכ"כ הר"ן שם, וש"מ דאף בדאיכא יתידות ע"ג המבוי לא מתכשרא עד שתהא מונחת ע"ג המבוי ממש, מיהו רש"י פי' עקומות באלכסון וגם לפ"ד יש לדון אי אמרי' לבוד בכה"ג כיון שהיתד העומד אינו חשוב מהשוכב והרי מפסיק יתד בינו לקורה], דלפ"ר יש לדון בדבר, דהא פ"ת אמרי' בעלמא אף באין התקרה מונחת ע"ג כתלים, וה"נ י"ל עכ"פ למ"ד קורה משום מחיצה, ורק חוץ למבוי פסלו בגמ' שזה גרע טפי, [והרי רש"י פי' עקומות באלכסון וכ"ה בשו"ע סי' שס"ג ושפיר י"ל דבאמת היכא דאיכא יתידות ע"ג הכתלים והקורה משוכה מהם ג' אע"פ שהיתידות גבוהות יותר מג' כשרה, דכיון דאיכא עומד לומר אליו לבוד

ועוד יש להוכיח סברא זו מהא דלמ"ד לעיל י"ח א' אין לבוד באמצע, ויליף לה מאהלות, מ"מ כ' הראשונים ז"ל דבאור שאין מחזיק רוב ראשו, או באור שאינו חולק את כל הסוכה, מודה דאמרי' לבוד, וע"כ הטעם משום דבסוכה אור מועט אינו מפסיק כלל, כיון שאנו דנים על הסוכה בכללותה, משא"כ בטומאה שאין לנו ענין בתמונת הבית כלל, והנדון מתייחס רק לנקב זה אם הוא סתום, ולזה בעינן דין לבוד ואין לבוד באמצע, וכמש"כ לעיל ס"ג ס"ק י"ד, וזו הסברא גופה שייכא גם בנדון זה, דלגבי טומאה אין לנו ענין כלל בקורה הסמוכה כיון שאין נדון על בית זה, ולכך אם יש אור שחוצץ נדון כל אחד בפ"ע, הלכך אף דמדמינן סוכה לאהלות, מ"מ אור מועט כסתום דמי לענין הסוכה, וחשיב שפיר יש בו טפח.

ועוד ראי' מדין גג טפח בעשוי' כמין צריך י"ט ב', ולא מיבעיא לפרש"י ודעימ' דסגי באור לחוד, אלא אף לפרתו' לא הצריכו סכך שאין בו נקבים רק שיהא כשר לסיכוך, וכלשון המ"מ פ"ד ה"ז וסיכך אותו טפח כסכך הסוכה, וטפח זה נלמד מאהל הטומאה וש"מ דכיון דלגבי סוכה סגי בהכי, זהו שיעור טפח, דכל שדינו באהל לשטח טפח, חשיב גג ואמרי' בי' חבוט.

ולכאור' הדבר נוגע למעשה אפי' בסכך מיושר, היכא שבולט מן הכותל זיז או מדרף דלכאור' צ"ל חבוט רמי בסכך עד המדרף כדי לישן תחתיו, ואם אין אומרים חבוט בסכך שצמ"מ צריך לדקדק שלא יהא נקב במשך טפח, [מיהו בנקבים קטנים מאד אפשר דגם לדעת אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה שפיר דמי, וצ"ע באהלות בזה מיהו מסתברא דבלא חבוט נמי מותר בכה"ג, דכיון שיש ס"כ מלמעלה לא שייך לחשבו כאור ממ"נ, [ועי' להלן בסמוך].

הצל (מחמ"מ) של עליונה, ולא משמע להו לפרושי באין בין זל"ז שלשה, ופי' דמיירי ביש בעליונה טפח, ומדאמרו בגמ' סתמא דמיירי בחמ"מ משמע סתם סכך, וכן בתו' לא פירשו דבעינן שיהא טפח בלא נקבים, משמע דאף בנקבים אמרי' חבוט, ועדיפא האי ראי' מהא דשמעתין משום דהכא דיינינן על הטפח, ואיכא לדחוק דטפח סתום קאמר, אבל התם מתפרש בסתם סכך, ועוד יש לדקדק מדלא הוזכר גבי קורה עירובין ט' א' שלא יהא בה נקב [ואולי אף באהלות אין נקב מפסיק אא"כ יש במשכו טפח, ול"ע בזה כלל].

ראיות להנ"ל

ועיקר הדברים נראה להוכיח בסברא, דא"כ נמצא שאף כשיש בעליון רחב ד' מנסרים פחותים מטפח, לא אמרי' חבוט, כשיש ביניהם אור משהו, והרי הדבר פשוט דסכך זה יותר חשוב מנסר אחד שיש ברחבו טפח, ומ"מ בטומאה לא אמרי' חבוט וע"כ דהא דאור חוצץ בטומאה אינו משום דחסר בחשיבות של טפח, ויסוד החילוק הוא דלגבי טומאה גם בכה"ג שיש קורות הרבה סמוכות זל"ז, אם יש אור ביניהם אין שום קשר ביניהם, ואנו צריכין לדון חבוט על כל אחת בפ"ע, ואף כשיש טפח בכל אחת הם נדונות בפ"ע, ולכן לא שייך לתת חשיבות של טפח לקורה שחלוקה באמצעה, דלא חשיבא טפח אלא שני חציים, משא"כ בסוכה שכל הקורות מהוים ענין אחד ואף כשיש אור ביניהם שייך להתייחס לזה כטפח שיש אור באמצעו, וכי היכי דפשוט שבשיעור ד"ט יש חשיבות לתקרה יותר מטפח ואע"פ שיש משהוין של אור ביניהם, ה"ה בטפח שיש בו משהו אור, מיהו כ"ז באור שאינו חשוב להפסיק, אבל אור שאין ישנים תחתיו אע"פ שבס"ה צמ"מ, מסתברא דמפסיק ונפ"מ שאם בצד אחד של האור אין טפח לא נימא באותו צד חבוט.

עוד כתב שם דהיכא דלא דיינינן חבוט ויש ביניהם שלשה מסתברא דדינו כאויר לפסול בג' ואינו מצטרף עם ס"פ שבצדו, (ולפמש"כ דנקבים מצטרפין לטפח אין נדון זה מצוי כ"כ, אא"כ יש גם אויר שאין ע"ג סכך כלל) מיהו מ"ש וכן אם הי' מקצת סכך נמוך נמי כן דינו דלגבי הסכך העליון כאויר חשיב, צל"ע דהא לעולם אית לן למיזל בתר הסכך התחתון, והנדון הוא לחבוט העליון למטה, ולפמש"כ דבצמ"מ אמרי' חבוט בלא"ה צ"ע אם משכח"ל שלא יהא בעליון טפח, כיון דאיירי בכה"ג שהעליון הוא עיקר הסכך, וצע"ע, ומסתברא נמי שדינו כאויר להצריך ס"כ מרובה משום כאסתרא מלתחת ולא סגי בעומד כפרוץ דיש לראות הצל של העליון כצל מדבר שחוץ לסוכה דלא מהני.

ויש להסתפק אם אמרי' חבוט לחומרא, כגון שיש ס"פ ג"ט, ולמעלה ס"פ טפח, דאם נימא חבוט הו"ל ס"פ ד"ט, ואם לא נימא חבוט הו"ל ס"פ ואויר ואין מצטרפין, ובפשוטו מסתברא דלא אמרי' חבוט להחמיר, אלא שצריך לדקדק בההיא דאהלות דמטמאין הכל, וכנראה דיני אהלות לא שייכי בהאי כללא, ולע"כ.

עוד פרטי דינים בחבוט

עוד שם דאם נתן טס זקוף בין סכך לסכך נראה פשוט דשפיר דמי דתו הו"ל כאין ביניהם ג"ט, ונראה דבכלל זה אף שהטס ס"פ והמרחק ביניהם טפי מד"ט ג"כ אינו פוסל, כיון שתופס בסוכה רק כעובי הטס (עי' י"ד ב') ולא חזינן הסוכה ככיפה, וגם בכיפה כ' במ"א סי' תרל"ב ס"ק דאזלינן בתר משכו שבסוכה, ולכאור' נראה דאפי' אם בין הטס לסכך העליון פחות מג' ג"כ שפיר דמי.

כ"ב ב' ת"ר המעובה כמין בית כו' בדין סוכה המעובה כמין בית

ה. כ"ב ב' ת"ר המעובה כמין בית אע"פ כו' מכאן נראה דכמין בית אין עיקר

הכונה על סתימת הנקבים, דא"כ לא איצטרך לסיומי אע"פ שאין הכוכבים כו' (דהיינו כוכבי לבנה כדמוכח מן הסיפא) שזה גורע מן הרישא, דכמין בית משמע בלא נקב, ועוד דהול"ל אע"פ שאין בו נקב, וביותר מוכח כן מדפליגי ב"ש ומצרכי כוכבי חמה, ומשמע דמודו לדין הרישא, וע"כ דכמין בית אמעובה קאי, דאע"פ שנראה כדירת קבע, שעשה סכך עבה הרבה וגם אין הכוכבים נראין מתוכה, כשרה, ולפ"ז מצינן למימר דדוקא במעובה בעו ב"ש שיהיו כוכבי חמה נראין מתוכה דאל"ה הו"ל דירת קבע, אבל בסכך מנסרים דקים אע"פ שאין כוכבי חמה נראין מתוכה כשרה דמינכרא קלישותה ע"י דקות הנסרים, ויתיישב בזה מה שיש להקשות ממתני' ט"ו א' דמשמע דאי לאו גזירת תקרה שיך להכשיר תקרה שאין עלי' מעזיבה בפפקק לחוד אליבא דב"ש, וסתמא דמילתא תקרה שאין עלי' מעזיבה מתפרש שרק חסר מעזיבה, אבל הנסרים מסודרים זה אצל זה בלא ריוח בינתיים, וא"כ אין כוכבי חמה נראין מתוכה, אבל למש"כ נוחא דיש לפרשה בנסרים דקים שחסרים מעזיבה לקבל קביעות בית, ובזה א"צ כוכבים נראין מתוכה אף לב"ש, אבל הדברים מחודשים.

שו"ר ברא"ש ובריטב"א, וכ"ה ברא"ה וברי"ד ובמאירי, דלא גרסי בביריתא המעובה כמין בית אע"פ כו', אלא ה"ג ת"ר אין כוכבים נראין מתוכה כשרה כו', ולפ"ז הוסיף רבי במתני' המעובה כמין בית לאפוקי מב"ש, דממילא מתפרשת מתני' שאין כוכבי חמה נראין מתוכה, דאל"כ ליכא למיחשבה כמין בית, וניחא נמי השמטת הרי"ף דכיון שהעתיק המשנה ממילא מפורש כב"ה, [ובדוחק הי' אפשר להעמיד לפי גרסא דידן, דמפרש כוכבי חמה כהרמב"ם דהיינו הכוכבים הגדולים ע"ש שנראין ביום, או שהם כוכבי לכת, וכיון דסתם, מתפרש שאין כוכבים נראין כלל, ומ"מ לא הו"ל למיסתם, דאם איתא דמודו ב"ש

לפרש במתני' כוכבי חמה כפי' הרמב"ם שזה אינו מודד כלל לברר הנקבים שבסכך, ועי' להלן).

ואפשר דהא דדייק בירו' דהא אמרה צריך שיהיו הכוכבים נראין מתוכה, היינו רק לס"ד דמירי בסתם כוכבים, דכיון דקתני המעובה כמין בית אין טעם להזכיר הכוכבים (שהרי בית הוי טפי טובא מכוכבי לילה נראין מתוכה) אי לאו לרמוזי דסתמא כוכבים נראין מתוכה, ודחי דכוכבי חמה שנו, הלכך ליכא למידק מיד, דשפיר קתני אע"פ שאין אפי' נקב קטן וכמש"כ, [ובלא"ה נמי מתפרשים דברי ר' לוי כדחיי' דס"ד ללמוד ממתני' שצריך לדקדק שיהיו כוכבים נראין מתוכה, ודחי דכוכבי חמה שנו, וזה בדרך כלל יש בסוכה], ולפ"ז א"צ אפי' לכתחלה שיהיו כוכבי חמה נראין מתוכה, וניחא טפי מתני' ט"ו א', מיהו אפשר דמ"מ ס"ל דלשון זה מיותר, דמעובה כמין בית לחוד שמעינן לה, וערש"ש, [ולפ"ז יש ללמוד מהירו' דאף מעובה כמין בית שאין הגשמים יורדין לתוכה כשרה].

למה הזכירו כוכבי חמה ולא חמה

הא דנקט כוכבי חמה ולא חמה, י"ל משום דחמה משמע חום השמש, וכוכבי חמה מתפרש דומיא דכוכבים שאפשר להבחין בהם אבל אינם משפיעים על האדם באורם, ועוד דכוכבים זה הלשון הנאות על נקבים, דחמה גדולה הרבה, ואי הוה קתני חמה נראית מתוכה ה' מתפרש חמה כולה, ואפשר שהיתה הלכה מקובלת בידם דאע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה, וסברי ב"ה דכוכבי לבנה פשיטא, וע"כ נקטו לשון מושאל על כונת כוכבי חמה, [ולגרסא דידן דגרסי בת"ר המעובה כמין בית, ודאי משמע שנחלקו בהבנת הקבלה ששנויה ברישא, מיהו גרסת הראשונים ז"ל מיושבת יותר, וגם בבהגר"א סי' תרל"א סק"ג נראה שנקט גרסא זו עיקר

לרישא, א"כ מפורש בברייתא דליכא למידק מינה לענין כוכבי חמה], ולפ"ז מבואר דלב"ש כל שאין כוכבי חמה נראין מתוכה פסולה אע"פ שאינו מעובה כמין בית, וצ"ל במתני' דתקרה ט"ו א' דשבקי' דאיהו דחיק ומוקי אנפשי', דהא דמשמע דאי לאו גזירת תקרה סגי לב"ש במפקפק, היינו גם בתנאי שיהיו כוכבי חמה נראין מתוכה, ולא נחית תנא לזה כיון דבלא"ה בעינן נוטל אחת מבינתיים לב"ש, [מיהו לר"י דמכשר דוחק לאוקומה בשיש נקבים בנסרים, דלא הו"ל למיסתם] ומסתברא דאף לב"ש א"צ שיהיו הכוכבים נראין מתוכה מדאורייתא, ורק משום גזירת תקרה פסלי, דמסתברא שנסרים דקים אין עליהם שם בית, וכן סכך מפסולת גורן ויקב אפי' עבה, וכוכבים באורייתא לא כתיבי, (תדע) דהא מכשרי בנוטל אחת מבינתיים אע"פ שנותרו נסרים שרחבים מד"ט [לר"י, או לכו"ע לפרש"י בדשמאל], ולא חשיבי הני נסרים כס"פ, [ועי' לק' סק"ו בזה] א"ו מדרבנן בעינן שיהיו נקבים נראין מתוך הסוכה דמינכר שאינה בית [מיהו לשון רש"י אין זו דומה לסוכה אליבא דב"ש וקצת משמע דמעיקר הדין קאמר].

מ"ט הוצרך במתני' להזכיר שאין הכוכבים נראין

ולפ"ז יש לדקדק במתני' דקתני המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים כו' למאי איצטריך לסיימי הכי, הרי כמין בית לחוד ג"כ משמע הכי, ואפשר דהי' מקום לפרש מעובה כמין בית משום קבע של העובי לחוד וכמש"כ לעיל, ושיעור לשון המשנה המעובה כמין בית אע"פ שאין בו נקב קטן כשרה, ובאמת כוכבי החמה מגלים כל נקב קטן כשהחמה זורחת על הסוכה, וכונת התנא להבליט שאפי' נקב קטן ביותר ליכא, שהרי פשוט דמתני' כוכבי חמה קתני, כיון דקתני כמין בית, וכשרוצים למדוד סכך אם אין בו נקב מסתכלים בכוכבי חמה, (ולפ"ז קשה מאד

דלגוסא דידן ליכא לאקשוויי אכשרה דרישא כיון דמתפרשת לב"ש כדאית להו ולב"ה כדאית להו, וערש"ש].

פי' הרמב"ם בכוכבי חמה, ואין פירושו שא"ר ז"ל

פי' הרמב"ם בכוכבי חמה קשה מכמה טעמים, חדא מדקתני בברייתא סתמא אין כוכבים נראין מתוכה וסתם כוכבים כולל כולן והול"ל אין כוכבי לבנה, ועוד דבמתני' ע"כ מתפרש אין הכוכבים נראין מתוכה כוכבי חמה דיש לפרש מתני' כב"ה וש"מ דסתם כוכבים כולל כוכבי חמה, ועוד דא"כ פליגי ב"ש וב"ה במשהו דקשה לכיון בנקב בין כוכבי חמה לכוכבי לבנה, ובכוכבי חמה גופייהו יש כמה כוכבים וזה גדול מזה, וביותר קשה משה"ק ממתני' דקתני המעובה כמין בית ואין טעם לסיים ע"ז אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה, דבית הוי סתום טפי טובא מראית כוכבים מתוכו, ונראה דהרמב"ם יחידאה הוא, דדעת רש"י [וכ"נ סתמות דברי הרא"ש] והר"ן והריטב"א והרא"ה והריא"ז והמאירי (וכתב שאין דברי הרמב"ם נראין) והטור וכ"נ ברי"ו, דהיינו זהרורית החמה, ולפ"ז אפי' לכתחלה א"צ שיהיו הכוכבים הגדולים נראין מתוכה, [בפרט שעיקר דין הירו' אינו ברור אם קאי למסקנא, וגם סתמא דתלמודן במפקפק ט"ו א' שא"צ תיקון אחר, וכ"נ דעת הרי"ף], וכ"כ בד"מ בשם מהרי"ל, [מיהו בטור כנראה פי' דנהי דבדיעבד כשרה אפי' אין כוכבי חמה נראין כפרש"י, מ"מ לכתחלה בעינן אף כוכבי לילה, ולפ"ז הא דמיייתי בכוכבי חמה שנו, הוא רק לפרושי מתני' לענין הכשר המעובה, שו"ר בב"ח ובט"ז, ול"מ כן ברא"ש וש"פ, וע"ז גם הרמב"ם פליג, וצ"ע], וכבר כתב במ"ב סק"ה דהמיקל לא הפסיד, אפי' אין נראין כוכבים בלילה כלל, - ושיעור כוכבים נראין מתוכה נראה שהוא בתמונה הכללית של הסוכה, דהא נסרים רחבים מד' מכשיר בשו"ע סי' תרל"א ס"ט בפקפק לחוד, וא"כ יש רוחב

ד' בלא נקב, וכ"מ בגמ' וכמש"כ לעיל, ונראה דאפי' יש ז"ט בלא נקב כשר לכתחלה, דלענין זה בתר כל הסוכה אזלינן, וכ"נ במ"ב שם בשם הפמ"ג, [אלא דמ"ש שבמעובה כמין בית פוסל בד', תמוה מאד ממתני' דנסרים, וכמש"כ לק' סק"ו].

טור סי' תרל"א ובדין סכך עבה שאין יכול לירד מטר לתוכה

ו. **טור סי' תרל"א** ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסולה, והא דתנן ט"ו א' תקרה שאין עליה מעזיבה כו' מפקפק כו' התם נמי ע"י הפקפק המטר יורד לתוכה, ואפשר דגם קודם לכן כ"ז שלא נתן מעזיבה, ובעיקר הדברים נראה שלא נחלקו הראשונים ז"ל על דברי ר"ת אלא במה שנתן גדר לדבר בירידת מטר, שאם מסכך בעלי הדס, ובפסולת גורן ויקב, אפי' טובא, לא מיחזי כבית, וכמו שדקדקו אחרונים ז"ל מהחוטט בגדיש עי' סי' תרל"ה, ולעומת זה אם קבע נסרים עבים במסמרות כתבנית בית, אפשר דבטל מינה שם סוכה, אף אם נותר בה נקב ודלף טורד בתוכו, [ועכ"פ אם חיבר הנסרים בטיט, וגם נתן מעט טיט בין כל נסר, אע"פ שרובה מסוככת בסכך כשר, (מהנסרים לחוד שרובן נשארו מגולים), וגם יש בו נקבים, ודאי מסתברא דפסולה, וז"ל רש"י י"ד א' בגזירת תקרה דקורות בית ודאי פסולים, דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה, ור"ל דזה חמיר מתולמ"ה דלא חשיב סוכה כלל דהיינו בית, ולא מהני לעשות בית לשם סוכה, [ועי' בהגהמ"י פ"ה אות ט' בסוכה שעשה הר"ש ופסלה ר"ת, דדמיא לאופן זה, שו"ר שם בהלכה כ"א אות א' בשם ריא"ז שכ' לשון זה מדקתני כמין בית ש"מ ולא כבית ממש, למדנו שיכול לסככה בעובי כרצונו אך שתראה סוכה אבל בנסרים אפי' פחות מג' דהו"ל כקנים בעלמא אחרי שכל הבתים סוכים בענין זה ואינה נראית סוכה פסולה דלא הויא כמין בית אלא בית

עכ"פ, וכן בגמ' י"ד א' אליבא דרב מסככין
בנסרים רחבים ד', וכ"ה בשו"ע לק' ס"ט
עיי"ש, והטעם פשוט דסכך מעובה לאו ס"פ
הוא, שכל קנה אין גשמים יורדים תחתיו, אלא
שאם אין גשמים יורדים בסוכה הו"ל כבית,
ולכן פשוט דכל שאין ז' על ז' בלא נקב
כשרה, ואף בזה יש מקום להכשיר בסוכה
גדולה, כיון דבאופן כללי לא מתחזי כבית
שהרי הסוכה צריכה לדפנות, וכל שבתוך
המקום המוקף בדפנות יורד מטר, בטל לי'
שם בית.

שם סק"ו

שם סק"ו אם היא מעובה כ"כ כו' צ"ע אם
בסכך הרגיל שייך נדון זה, דלעולם
ימצאו המים שביל בין העלים להגיע למטה,
וכל הנדון שייך רק בנסרים וכמש"כ לעיל,
(מיהו דברי ר"ת בסוכת גנב"ך, קשים לפ"ז).

בטושו"ע תרכ"ט סי"ח במנהג שלא לסכך בנסרים

ז. **טושו"ע** סי' תרכ"ט סי"ח ונהגו שלא לסכך
בהם כלל [פי' אפי' פחותים מג',
מדלא יהיב שיעורא, וכ"ה בהדיא בד"מ בשם
הגמ"י ושם מבואר דאפי' קננים בעלמא, וכן
פשוט בכונת הסמ"ק דזיל בתר טעמא], יש
להסתפק אם נהגו למיתב להו דין ס"פ, או
דהמנהג הוא רק שלא לסכך כעין תקרה ביושר
אפי' מנסרים פחותים מג', אבל בנוטל אחת
מבינתיים ונותן ס"כ באמצע שפיר דמי,
ומפשטות הדברים משמע שנהגו שלא לחלק
בהם אלא דין נסרים פחותים מד' כדין ד',
דנהגו שאין מסככין בנסרים כלל אלא בערבה
וכיו"ב, וכ"מ במ"ב סי' תרל"א ס"ק כ"ו בשם
הפמ"ג והח"א דאף בנוטל אחת מבינתיים
ונותן ס"כ באמצע, יש להקל רק בשעה"ד,
עיי"ש שכתבו הדברים על כל הסעיף (וזהו
שכ' שם במ"ב וגם מזה), ולפ"ז אין לסכך
לכתחלה בסכך דנקרא בלפונים אפי' נותן ס"כ
באמצע [וכן שמעתי מאאמור"ר (שליט"א)

ממש, עכ"ל, וזה כמש"כ, ונראה כונתו
בקבועין במסמרות וכתקרות הנהוגות בימיהם],
מיהו בדרך כלל בסוכה גשמים יורדים לתוכה
שאפי' אם נותן נסרים זה אצל זה בלא
קביעות יורדים גשמים, ולכך חשיבי גשמים
סימן קללה, ואמרי' דמשתסרח המקפה יוצא
מתוכה, תדע שהרי ע"כ אף לפר"ת כשרה
בנסר רחב ד' אע"פ שנסר אין בו נקבים,
(וכדתנן י"ד א' ט"ו א'), ואם איתא למה
תסרח מקפתו יניחנה תחת קורה הרחבה, א"ו
אע"פ שיש עצות לינצל מן המטר, מ"מ שייך
להתייחס לדרך הרגיל, [מיהו היא גופא ראית
ר"ת דש"מ דסתם סוכות יורד בהם מטר וצריך
ראי' להכשיר כשאין יורד בהם מטר], ועי'
לעיל ס"א סק"ו.

והא דאר"ח ח' ב' והוא שעשוי' לצל, ג"כ
לא הוזכר בה מטר, ומצינן לפרושי
לאפוקי עשוי' כעין בית, אלא דאדרבא אם
הי' מוזכר שם מטר הי' מתפרש דבעלמא אף
באין יורד בה מטר כשרה וכמ"ש בב"ח
ובהגהות בשם מהר"ל"ח הסברא בדעת הטור,
[ומדברי הטור בסי' תרל"ה נראה דמדלא
הזכיר הרא"ש דברי ר"ת גבי מעובה כמין בית
משמע דלא ס"ל לחוש לזה, ואע"פ שהזכיר
פירושו בגמ' במקומו, וזה כדעת הב"י, אלא
שיש לצרף גם דברי הב"ח], דמשמע דר"ח
לא איירי בשאר פסולים הידועים בסוכה, וגם
בסוכת גנב"ך אין דרך לעשות נסרים, ואילו
בקנים ועלים לעולם דלף טורד, שהרי אפי'
בנסרים זה אצל זה כשרה לר"ת.

במ"ב סי' תרל"א סק"ה, בנדון בכל כמה טפחים צריך שיהא נקב לגשם

מ"ב סי' תרל"א סק"ה אם הי' מעובה הרבה
מאד עד שאין הגשם יכול לירד בתוכו
למ"ד דפסולה כל שיש ד"ט ביחד ס"פ מיקרי,
בהדיא תנן במתני' ט"ו א' דתקרה שאין עלי'
מעזיבה מפקפק או נוטל אחת מבינתיים,
ומוקמינן לה ברחבים ד' אליבא דר' יהודה

זללה"ה שמכאן המקור שלא לסכך בלפונים, והיינו הלטיש שבמ"ב], מיהו במקומות הקרים וקשה להם לסכך בגובה בסכך עבה להגן מפני הצינה, יש מקום להקל משום חשש מצטער דלא נפיק מצות סוכה, וכמ"ש במ"ב סי' תרל"א סק"ה, [ולא מהני אם בזמננו אין מקרין בהם, כיון דטעם המנהג משום שמא יסכך באופן שאין הגשמים יורדים לתוכה, ולא משום גזירת תקרה, וכ"כ במ"ב ס"ק מ"ט].

במ"ב ס"ק מ"ט

מ"ב ס"ק מ"ט ויש מהראשונים שכתבו דכהיום מדינא אסור כו' איכא גזירת תקרה כו', לפרש"י בגמ' י"ד א' אמנם הטעם דגזירת תקרה בנסרים ד' דוקא, משום שדרך לסכך בנסרים רחבים ד', אבל ש"פ כתבו דאף באינם רחבים ד' דרך לקרות בהן, ערמב"ן במלחמות וברא"ה ובריטב"א, ומ"מ לא גזרו אלא ברחבין דניכר שהם לתקרה ולא לסכך, ועמ"ש"כ בזה לעיל ס"ג סק"א, אבל באמת כונת הגהמ"י משום חשש דאורייתא בסוכה זו עצמה דיש שיעור שנקרא בית ולא סוכה, והיכא שהבתים עשויים בענין זה א"כ אין ע"ז שם סוכה, ע"י בלשוננו שהועתק לעיל סק"ו, מיהו היכא דאינם קבועים במסמרות לא ימוטו, ליכא חשש דאורייתא, אלא דלדעת רש"י יתכן דאיכא גזירת תקרה, ואפשר דאף לרש"י לא מחדשינן גזירות מדעתנו.

נסר שמחובר לסוכה במסמרות אם יש עליו שם סכך

מהא דתנן ט"ו א' תקרה שאין עלי' מעזיבה כו' נוטל אחת מבינתיים, ופי' הראשונים ז"ל דאף הנותרים כשרים לסכך, ע"י לעיל ס"ג סק"ח, מבואר דאף נסר הקבוע במסמרות יש עליו שם סוכה, מיהו י"ל דהיינו דוקא בנוטל אחת מבינתיים, ויתיישב בזה הא דבעינן מפקפק בכולן ולא סגי במפקפק אחת מבינתיים, דבכה"ג אכתי חשיבא תקרה, ואפשר שכן הדברים דכיון שהמפוקפקים ג"כ

מתחזקים ע"י הנותרים חשיבא שפיר תקרה, אבל אפי' נימא דגם בכה"ג בטל שם תקרה מדאורייתא, מ"מ אין רא"י מזה לענין אם כולם מחזקים במסמרות, דההוא ודאי י"ל דבית חשיב, מיהו בדרך כלל דלף טורד ביניהם כיון דליכא מעזיבה, ומסתברא דכשרה מדאורייתא, וע"י הגהמ"י הובא לעיל סק"ו, וע"י בגמ' י"ז א' דאמר' גבי בית, שסככו ס"כ, ומשמע דאף במחזק כבית יש ע"ז שם סכך, וע"י ס"ג סק"א.

ב' נסרין שחברן במסמרות ונעשו יותר מד'

בדין נסרים פחותים מד' שחברן במסמרות יחד ויש בהם ד' אם דינם כנסרים ד', יעוי' בר"ן י"ד א' שכ' ליישב דברי רש"י וז"ל ואין זו קו' אצלי שהנוהגין (לעשות תקרה) בקנים, מחברין וקושרין אותן עד שעושין מהם לוח מחובר יותר מד', ומשמע מזה דבכה"ג דינו כנסר ד', מיהו יש לדחות דשוב לא גזרו על פחותין מד' אע"פ שחברן ובחדושי הרא"ה הנדמ"ח י"ז ב' כתב לדקדק מהא דפריך משני נסרים מצטרפין ולא משני כגון שחברים, וז"ל ומשמע דחיבור לא מהני להו לפסול אי מחבר להו בשפורין של ברזל דאי הכי לא הוה משתמיט תלמודא מיני', [כנראה ר"ל דאע"ג דאיכא לפרוכי דדומיא דסדינין קתני, מ"מ הו"ל לתלמודא לתרץ ולדחות, מיהו בעיקר הדיוק יש לדון דהא פרכינן דפחות מד' קניא בעלמא ניהו, וליכא למימר ע"ז שם נסרים, ויש ליישב דדוקא נסרים כיון שהם משופים ומתחברים יפה מצטרפין, אבל שני קנים אע"פ שחברם פשיטא שאין מצטרפין דלא מיחזו כחד, ועדיין י"ל דאם פשיטא לגמ' דהחיבור משוי להו כחד לא מצי לאוקומה בהכי, דאין זה שני נסרים אלא חד], ונראה דדעת אחד מרבותיו של הרשב"א בתשו' שהובאה בב"י סי' תרכ"ט שאסר, היינו דוקא כשסמוכין זה אצל זה דס"ל דמיחזי כתקרה, אבל ביש חלל ביניהם פשיטא דשרי, אלא שסמך הרשב"א טעם האוסר מה"ט אע"ג דלא דמי ממש,

כתקרה, דע"י חיבור המסמרות מיחזי כחד ומה לי מלמטה מ"ל מלמעלה, [אלא שהוצרך לזה ליישב דברי האוסר בשאלת הרשב"א, אבל האמת נראה דרבו של הרשב"א אסר רק במחוברין ממש וכמש"כ].

ח. הועתק לעיל סימן ג ס"ק כ"ב.

ט. הועתק לעיל סימן ג ס"ק כ"ג.

ומ"מ התיר הדבר כיון שנהגו וזהו שכ' ואתה הנח להם [בהיתר] שאם אינם נביאים כו', וכ"מ בהגהמ"י בשם ראב"י דמה שפסל ר"ת הוא דוקא מפני שאין גשמים יורדין לתוכה, אבל משום גזירת נסרים ליכא, (אם לא נדחה כהמג"א), — מיהו מה שחילק המג"א סי' תרכ"ו סק"ו בין חברים על הסוכה, לחברים למטה צ"ע, דטעם הפסול הוא משום דמיחזי

סימן ו

בדין מעמיד, ובדין סוכה שאינה ראויה לשבעה

ובכה"ג הוו דרשות גמורות, ולפ"ז ניחא נמי הא דיליף ר"ח מדברי קבלה, והיינו שהי' ביאור לשון סוכה ידוע להם שהיא נעשית בענפי האילנות, והבינו חז"ל שגדר הדברים הוא במק"ט וגידולו מן הארץ, [שו"ר בתור"פ הנדמ"ח שפי' דהאי קרא מגלה אקרא דמגרנך, ועי' להלן].

והא דפירשו בגדר הדברים דבעינן אינו מק"ט, (שהרי מסברא קבעו חז"ל מהו הדבר המיוחד שבעלי הדס וגו' וכן בפסולת גורן ויקב) נראה דהיינו מפני שדבר המק"ט אינו מתבטל כ"כ לסוכה, שהרי מפני חשיבותו הוא מק"ט, הלכך אין ללמוד מפסולת גורן ויקב דה"ה ככרות לחם וכלים דודאי בהני לא חשיבא כ"כ סוכה, ואבנים ועפר וכיו"ב אפשר דאימעוט מגידולו מן הארץ, דהא משכח"ל סיכון בהם באופן עראי דלא חשיב בית, [שו"ר בזה בריטב"א י"ב א' עיי"ש].

ולפ"ז אפשר דגידולו מן הארץ מתפרש ולא הארץ עצמה, ומה"ט יש לפסול מחובר דלאו גידולו מן הארץ הוא אלא כאבנים ועפר חשיב, ואפשר דמחובר אימעט מפני חשיבותו דלא בטל לסוכה ויושב תחתיו אינו כיושב

י"א א' מתני' זה הכלל כו' בדין אין מסככין במקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ

א. י"א א' מתני' זה הכלל כו' וכל דבר שאמק"ט וגידולו מן הארץ מסככין בו, יש לעי' סיפא למה לי, ואפשר דלאפוקי מדר"י לק' ל"ו ב' דאמר אין סוכה נוהגת אלא בד' מינין שבלולב, א"נ כיון דבמתני' דלק' דייקנן מלשון אין מסככין דהיינו רק לכתחלה, מש"ה שנה עליו, לעכב דדוקא בהני מסככין, [ועתו' י"ב ב' ד"ה אין שדקדקו בזה], ובריטב"א כתב דל"ג להך סיפא.

שם ב' זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו' מה"מ אמר ר"ל כו', נראה שהי' הדבר פשוט לחז"ל מסברא דלאו בכל מילי חשיב סוכה, וע"כ שהתורה רמזה גדר לדבר, ולכך שפיר ילפינן מענני כבוד אע"ג דלא דמו ממש, וכן דרשינן מקרא דחג הסוכות ודפסולת גורן ויקב, כיון שע"כ רמזה לנו תורה ביאור ענין סוכה, אבל אם בלא קרא היינו מכשירין כל מילי ממש לא הוה גמרינן מענני כבוד, דין מחודש, וגם לא מאינך דרשות, אלא דכיון שידענו שרמזתו לנו תורה, גמרי' מהני,

האם אפשר לסכך באוכלין שנפסלו מאכילת כלב

ויש להסתפק באוכלין שנפסלו מאכילת כלב דתו לא מק"ט, אם מסככין בהם, דלכאור' במתני' קתני רק כללא דמק"ט, אבל כיון דאימעיט ממגרנך ולא גורן עצמך, י"ל דאוכלין לעולם פסולין שהרי מפורש בפסוק דלא גורן עצמו, ומסתברא דכשרין, דאם הי' פסול נוסף באוכלין גם כשאנים מק"ט, לא היינו למידין מהכא דבעינן אינו מק"ט, וע"כ דהבינו דהחסרון בגרנך ויקבך בחשיבותן אבל כשנפסלו דינם כפסולת, ואפשר שג"ז בכלל מגרנך דכל הפסולת (גם מן האוכל עצמו) בכלל, תדע שהשומרין והידות פסולין לסיכוך דחשיבי גורן עצמו, ומשניטל האוכל חזרו להכשרן, והי"ע האוכל עצמו, מיהו מדרבנן אפשר דפסולין כמו בלאי כלים לק' ט"ו ב' ואפשר דבהני לא גזרו דהא בידות ושומרין ודאי לא גזרו, ועתו' י"ג ב' ד"ה אם, והכי מסתברא דבין אוכל ראוי לאוכל שנפסל מינכר החילוק היטיב, וליכא למיגזר.

י"ב א' ואימא יין קרוש

י"ב א' ואימא יין קרוש כו', פי' דנימא דאף גורן עצמו בכלל, אבל לא ס"ד לאוקומי קרא בכה"ג דוקא, אלא דנמעט אין גידולו מן הארץ ולא נמעט מק"ט, ובשלמא אי לא משכח"ל בגורן ויקב עצמו כלל ע"כ דכונת התורה בפסולת בלבד, אבל אי משכח"ל אפי' בגונא רחיקא שפיר מתפרש דהכל בכלל, וכ"מ בפרש"י, וולפ"ז לא מהני קרא דעזרא לגלווי אמגרנך כיון דודאי גם הני כשרים, ואיך אפשר להוכיח מזה דיין קרוש הבא משניר פסולין.

כ"א ב' מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה

ב. כ"א ב' מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה, משמע דאף ביכולה לעמוד בפ"ע יש חידוש דכשרה, דאל"כ הול"ל

בבית אלא כיושב תחת האילן, אבל מסתמות הגמ', נראה דמגידולו מן הארץ אימעיט שהרי לא הוזכר גדר נוסף בכללים של סכך וכן פשוט בעלמא דהמחובר לקרקע כקרקע, ולפ"ז הוי זה הכלל מענינא דרישא דגם הא דהדלה עלי' אימעיט מזה הכלל, ונעריטב"א שנדחק בזה לשיטתו, ועי' בברייתא לק' ובשיטת הרמב"ם בזה, (מיהו כשמחבר נסרים לבנין לא חשיב כקרקע לענין זה, כיון שחיבורו לסוכה כסוכה דמי ועמ"א סי' תרכ"ט ס"ק י"א בשם תה"ד שכתב דתלוש ולבסוף חיברו כתלוש דמי), וערש"י ותו' ט' ב' שפירשו דאימעוט משום דלא הוו דומיא דפסולת גורן ויקב וכ"כ רש"י והר"ן במתני'.

דעת הרא"ה והריטב"א שפסול מחובר היינו משום תעשה ולא מן העשוי

אבל מ"ש הרא"ה והריטב"א לעיל דמחובר אימעיט מתולמ"ה, צ"ע דאטו אם הביא ענף של אילן מצד זה לצד אחר וסיכך שם לא חשיב עשיי', וכן אם הגביה דלית הסוכת על הארץ ונתנה ע"ג הסוכה, מי חסר בעשיי' דידה, ואמנם בכה"ג דהדלה עלי' משמע שהאילן מעצמו גדל וסיכך על הסוכה, אבל לכאור' פשוט הוא דבכל גווני מחובר פסול, ושמא ס"ל להרא"ה והריטב"א להכשיר מחובר ע"י עשייה, ול"מ כן כלל, ונביאור קו' הגמ' תיפוק לי' משום מחובר לפי' זה ביאר הרא"ה דה"ק דבמחובר ליכא עשיי' כלל שהרי הכל נעשה ממילא, ולא הו"ל לתנא למימר ב' ולא מן העשוי, ולא דמי לעשיי' שעשאו האדם לצורך אחר, וג"ז צ"ע דאטו כי שלפינהו או שקצצן חשיבא טפי עשייה הרי הסיכוך נעשה ממילא קודם לכן, ולא הוסיף עי"ז בעשיי' כלום, וא"כ מאי משני בזה על הקו' דמה שגדל מעצמו דלא מקרי עשוי, מיהו אם נימא דבשלפינהו פסול רק מדרבנן וכמ"ש תו' בתירוצן קמא וכ"כ הרא"ה והריטב"א גופייהו ניחא].

דהכל הולך אחר המעמיד, דאם הכלי אינו מק"ט והמעמיד מק"ט אזלינן בתרי' (וע"ע כלים פ"ז מי"ג), ולכאור' הטעם בזה מפני החשיבות בדבר המק"ט חשיב טפי והשאר כנטפל אליו, ולכך שייך לחדש כן גם בסכך דאזלינן גם בחר המעמיד, (שהרי גם בסכך הטעם משום חשיבות וכמש"כ סק"א), [שו"ר בב"ח שהזכיר הא דהכל הולך אחר המעמיד אבל לא חילק בין מק"ט לשאר מילי, וראיתי בשו"ת מהרי"ל סי' תפ"ג שהשואל רצה לדמות להא דהכל הולך אחר המעמיד בטומאה ומהרי"ל דחה דבריו, אבל למש"כ אין הכונה משום דדמי לקבלת טומאה אלא דשייך לגזור בזה מדרבנן], ויתיישב בפשיטות סוגיא דאילן דלקמן, ולפ"ז יהא מותר לקבוע מסמרות בסוכה, כיון דפסולם לאו משום מק"ט דמסמר העשוי לבנין אינו מק"ט וכמ"ש הרמב"ם פ"י מה' כלים ה"א, ורק משום דאין גידולם מן הארץ מפסלי ולא פסלו מעמיד אלא במק"ט, וע"ע לק' סק"ד. - מיהו כשממשש מעשה קרקע אין לפסלה משום מעמיד בדבר המק"ט, אף לפי סברא דבטומאה הכל הולך אחר המעמיד, דאין ע"ז שם מעמיד של הסוכה, דמה שהעמיד סוכתו באויר אין זה מחסרון הסוכה אלא חסרון הקרקע, ולכן לא חשיב כמסייע את הסוכה.

שם כגון שנעץ בו

שם כגון שנעץ שפודין של ברזל כו' הרי מעמידה בדבר המק"ט, שפודין מק"ט דהו"ל פשוטי כלי מתכות שצולין בהם הבשר, עי' פ"י דכלים ובפיה"מ שם, וכ"מ בזבחים פ' דם חטאת דהשפור והאסכלה מגעילן בחמין והתם בעינן כלי דוקא עיי"ש, [ועמג"א ר"ס תרכ"ט] - ומדנקט שפודין ולא נקט יתדות של ברזל שדרך להעמיד בהם אהלים משמע ג"כ כמש"כ דדוקא מק"ט אסור, ויש לדחות שסתם יתדות קצרים ושפודין ארוכין.

הסומך כו' אע"פ שאינה יכולה לעמוד בפנ"ע כשרה ר"י פוסל, ובשלמא למ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט השתא נמי מסייע דבר המק"ט, ולמ"ד מפני שאין לה קבע, י"ל דהא גופא קמ"ל דאע"פ שהיא צריכה סמיכה חשיב שפיר קבע.

שם גמ' שאין לה קבע

שם גמ' מפני שאין לה קבע, פרש"י ור"י לטעמי' כו', והא דלא קאמר ר"י לטעמי' י"ל משום דר"ז לא ס"ל טעמא דדירת קבע לעיל ב' א', דהא מכשר ברחבה מזע"ז, וסוגיא דלעיל נמי משנו לה בל"ק בטעמא אחרינא, וכן ביומא י"א ב' רבא הוא דמשני לה, וא"כ לא שמענו לדידהו דר"י הכי ס"ל, ומש"ה לא תלו לה בדידי', אבל לפי האמת נוכל לומר דטעמי' דר"י לשיטתו, מיהו נראה דכיון דר"ז או ראב"מ סברי דאף למ"ד סוכה דירת עראי בעינן, יש לקיים דהכא פסולה, אין לנו לחדש פלוגתא בזה [וכן מסתבר שלא הי' רבי חוזר ושונה פלוגתת ר"י אם איתא דהכל חד טעמא, ואין הלכה כר"ן], ועי' לק' ס"ז סק"ד ראי' לרש"י מהא דמוקמינן לעיל ר"י לטעמי', ועיי"ש.

שם מפני שמעמידה בדבר המק"ט מ"ט גזרו רק שלא להעמיד בדבר המק"ט, ולא בכל שאין

מסככין בו

שם מפני שמעמידה בדבר המק"ט, יש לעי' אמאי נקט מק"ט ולא קאמר מפני שמעמידה בדבר שאין מסככין בו, [וכן בירו' קאמר דבר טמא], וע"כ צ"ל דלאו בכל מילי גזרו שלא להעמיד בהם, שהרי מעמידים בכתלים אע"פ שאין גידולם מן הארץ וכמ"ש הראשונים ז"ל, וכיון שכן אין לנו מנין לחדש דאף בשאר פסולי סכך גזרו, ויש לנו רק למצוא טעם מ"ש מק"ט, ואפשר דהטעם משום דבטומאה אשכחן [עי' שבת ט"ו ב']

שם ל"ש אלא סמך כו' ביאור דברי אביי שיש חילוק בין סמך למטה לסכך ע"ג

שם אמר אביי ל"ש אלא סמך כו' אם כונתו לומר ל"ש אלא לסכך אבל לדפנות כשרה, הול"ל הכי בהדיא, ומתני' היא לעיל י"ב א', וכולן כשרות לדפנות, ולק' כ"ד ב', ועוד דמה שייך בזה אינה יכולה לעמוד בפ"ע, הרי אין הסכך נסמך ע"ז כלל, ודוחק לומר דהיינו מפרשים אם אין לה הכשר סוכה בפ"ע פסולה וגם הכשר דפנות בכלל, וכבר נתקשו בזה הראשונים ז"ל, ואולי יש לפרש דדוקא כשהמטה משמשת שימושה הרגיל חשיב מעמיד בדבר המק"ט, אבל כשביטל שימושה לסוכה כגון שהפכה על צדה וסיכך על גבה וכיו"ב, דבצורה זו אין למטה שימושי מטה, לא חשיב שמעמידה במקבל טומאה כיון שאם הסוכה עיקר אין כאן טומאה, ואפי' נימא דלא בטלה, מ"מ החסרון הוא דוקא כשקבלת הטומאה על מתכונתה וגם סומך בה את הסוכה, דבזה מינכר שיש דבר המק"ט והסוכה נסמכת בו, ושפודין של ברזל לעולם חשיבי עומדין בצורה שהן מקבלין טומאה אע"פ שנעצן וסיכך על גבן, ולפ"ז דברי אביי מבוארים יפה דדוקא סמך על כרעי המטה דהיינו שמשמש בקצה המטה לסמוך סוכתו, והשאר עדיין משמש כמטה לשכיבה, ובזה חשיב אין לה קבע כיון שלא ביטל המטה לצורך הסוכה שנשארה בעיקר שימושה ורק סמך בה סוכתו, (וכפי' הראב"ד), אבל אם סיכך ע"ג המטה, דברים כפשוטן שנתן הסכך על המטה, וכגון שאינה מסורגת בחבלים, או דעכ"פ הרוב ס"כ כשרה, [ועי' תוספתא פ"א ה"ב], דיש לה קבע כיון שאין לה שימוש אחר והיא משמשת במתכונתה וצורתה לסוכה, וכן לא חשיב סמך במק"ט, כיון שבצורה זו המטה היא סוכה ולא מטה, ומיירי במטה גבוהה י' כמתני' דלעיל, וכן אם הפכה על צדה או על פני' וסיכך ע"ג כיון שאין לה שימושי מטה בצורה זו כשרה.

איך פריך אביי ב' א' אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וכו' ולא יפסל משום מעמיד

ולפ"ז נחא הא דמשמע מדאביי לעיל ב' א' דאם סיכך ע"ג מחיצות של ברזל כשרה, דמדפריך אביי הכי בפשיטות משמע שבדרך הרגיל כה"ג כשרה, דאם צריך להעמיד יתירות לסכך א"כ יהא הסכך עראי, ולא פסל רבא קבע בדפנות, (דאפי' גבוהות למעלה מכ' וסיכך למטה מהם כשרה), ואמנם אפשר ליישב דיכולה לעמוד בפ"ע ע"י יתירות והמחיצות מחזקות יותר עד דהו"ל קבע, מ"מ אם איתא דאין מסככין על מחיצות של ברזל, ורק על מחיצות של אבנים מסככין כמ"ש הראב"ד בזה, לא הו"ל למינקט מחיצות של ברזל בקושיתו (עי' לעיל ס"א סק"י) כיון דלאו בכל גווני כשרה כה"ג, א"ו פשיטא ל' דמחיצות של ברזל שסיכך ע"ג כשרות כמו של אבנים, דכיון שבצורה זו הם משמשים מעשה סוכה ליכא החסרון של מעמיד בדבר המק"ט, ורק בשפודים דלא מינכר בהו שינוי לצורך הסוכה מחמירין בהו, דנראה שלקח דבר המק"ט לסמוך בה סוכתו, מיהו למש"כ לעיל דדוקא במק"ט גזרו, אפשר נמי ליישב דמחיצות של ברזל כיון שעשויות לבנין אינם מק"ט, ועי' לק' סק"י, [שוב שמעתי מאמרו"ר (שליט"א) זללה"ה דלאו רא"י היא דאף אם האמת שאין מסככין ע"ג מחיצות של ברזל מדרבנן, שפיר נקט אביי הוכחה מהדאורייתא דהא התם בדאורייתא קיימינן, וכיון דקושיא דקבע אלימא לאקשווי ממחיצות של ברזל, אין מחוייב אביי לשאול בלשון אחר בגלל ר"י שאוסר במק"ט, אף אם הלכה כמותו].

ואפשר עוד דכל שהשפודין משמשים כדופן או כסכך אפי' סמך בהם הס"כ כשרה, דלא חשיב מעמיד בדבר המק"ט, אלא כשאותו דבר אינו מן הסוכה, אבל כשסומך על דפנות הסוכה לא ימחזי כסומך על דבר המק"ט כיון שהכל מן הסוכה, והרי הוא סומך

לפסול לרבנן, מיהו אין זה מוכרע, ויש לפרש כונת רש"י שסמך הסכך על כרעי המטה, ואין המטה בתוך הסוכה, כפשטא דשמעתין שהמטה גבוהה י' דומיא דמתני' דלעיל, (ומש"כ רש"י מטה שלמה, ר"ל שמקבלת טומאה ומטלטלת, לאפוקי כרעים לחוד ודמו לשפודין), ולשון מטלטלת פירושו כמו טלטלה גבר שהיא מתנועעת ומטלטלת ע"י שמסיעין המטה, וזה כפי' הראב"ד, מיהו הר"ן חילק דלפרש"י אמנם המטה חוץ לסוכה אבל הסוכה מחוברת יפה למטה, וכשמטלטלין המטה הסוכה מטלטלת עמה ואינה מתפרקת.

ובבר כתב הר"ן לחלק לפרש"י בין אם גם הקרקע של הסוכה מטלטלת, דבזה אין חסרון של קבע, דזה כמו ספינה מינח ניהא ומיא הוא דקא ממטו לה ב"מ ט' ב', משא"כ כשקרקע הסוכה משתנה דנמצא שאין לה קבע, (אלא דהתו' מפרשי לפרש"י כשהמטה היא הקרקע, ומש"ה קשיא להו), ואפשר נמי לומר דהחסרון של אין לה קבע הוא רק ביחס לקרקע, דכשהקרקע קבועה והסוכה אין לה קבע, אמרי' דדירת הסוכה אינה עיקר, אבל כשהסוכה קבועה כמו קרקעיתה אין מגרע מה שחסר בקביעות של קרקעיתה, דסגי בזה שהסוכה קבע כלפי קרקעיתה, אבל אין נראה כן, ובפרט בסברא של ר"י לטעמי', [והק' אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ד סק"א למה לא פי' הר"ן אליבא דרש"י ל"ש דאביי כגון שהמטה היא קרקעית הסוכה דבזה ליכא חסרון של עראי, ובאמת גם רש"י לא פי' כן, וי"ל הטעם משום דלהראב"ד מתפרש ל"ש אלא סמך דמשמע שלא חיברה יפה אבל סיכך שחיברה יפה כשרה, אבל לפרש"י דמיירי תרוייהו בחיברה יפה, הול"ל ל"ש אלא כשהמטה חוץ לסוכה אבל אם המטה היא קרקעית הסוכה כשרה, אבל בין סיכך ע"ג לסמך לא משמע שהחילוק הוא במקום העמדת המטה].

הסכך על דפנותי', ונעץ שפודין של ברזל גרע, שאין להם שימוש אחר אלא לסמוך את הסכך, וגם לא בטלה חשיבותן מתורת שפוד כשעומדין נעוצין, אבל אם היו השפודין בגג הסוכה ומשמשים לה בתורת סכך, ליכא חסרון דדבר המק"ט, אלא כמעמיד סכך ע"ג סכך, ויתיישב בזה הא דאמר רבא ט"ו ב' אם היו נתונים שתי נותנן ערב, ופרש"י וכל הראשונים ז"ל שנותן הס"כ על השפודין והם נסמכים עליהם, ואי קיי"ל כאביי היכי מכשרינן כה"ג, (ואם רבא פליג אאביי אית לן למינקט כותי', אבל ל"מ כן מיהו יש גורסים התם רבה עתו') ודוחק לפרש שנתנן ערב לכל רוחב הסוכה והם נסמכין בצד על הדפנות, דא"כ יש ס"כ כנגד כל הסוכה ול"מ כן, ושינויא דמעדיף עדיף מיני', ואפי' נפרש כמ"ש במ"ב הובא לעיל ס"ד ס"ק שדוחק הכשר בין השפודין ועומד מכח הדוחק שהשפודין לוחצים עליו, ג"כ יש לחשבן כמעמידין, אבל למש"כ ניהא דכיון שהשפודין משמשים כסכך לסוכה אין חסרון דמעמיד במק"ט, כיון שאינם כדבר מן החוץ שיש לו חשיבות בפ"ע, לומר שהסוכה עומדת ע"י דבר המק"ט, [וכן יש לדקדק במתני' י"א א' וסיכך על גבן, מיהו איכא לאוקומה ביכולין לעמוד בפ"ע, וגם סתמא דמתני' י"ז א' דסוכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו, ויש מן הכותל לסכך ד"א לא מתפרשא בנעץ קודניסין בארץ להעמיד הס"כ], ועי' לק' סק"י.

תוד"ה שאין האם לפרש"י המטה היא קרקעית הסוכה, או שהמטה חוץ לסוכה

ג. תוד"ה שאין, נראה מדבריהם דמפרשי לדעת רש"י שגב המטה הוא קרקעית הסוכה, והעושה סוכתו ע"ג המטה כהעושה בראש העגלה, והסוכה מטלטלת בשלימותה ממקום למקום ע"י המטה, ואפשר דמה"ט תלי לה בדר"י לטעמי', כיון שגוף הסוכה חזק אלא שמטלטל, וזה לא מסתבר

בא"ד תדע כו'

שם בא"ד תדע מדלא קאמר א"ב כגון שסמכה בשידה כו', [הוספה לפו"ר, צ"ע למה פשוט להו שמותר מדרבנן לסכך בכלי עץ העשוי לנחת, ול"ג אטו שאר כלים], בפשוטו י"ל דהא גופא משוי לה קבע, כיון שהם עשויין לנחת, [ועיקר דבריהם צ"ע א"כ מנ"ל להאי מ"ד לחדש פלוגתא נוספת בין ר"י ורבנן, ועי' להלן].

בא"ד והשתא תיפול כו'

שם בא"ד והשתא תיפוק לי' כו', לק' כ"ג א' כתבו יישוב לזה, וע"כ צ"ל כן לפי דבריהם למ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט.

בא"ד ובירושלמי כו'

שם בא"ד ובירור' משמע דטעמא כו', לכאור' נראה דלא אזיל הירור' בשיטתא דתלמודן כלל, ובמשנה שבירור' גרסינן לכרעי המטה, והנודן מפני שהמטה מבטלת קרקעית הסוכה, וכנראה לא ס"ל להירור' אוקימתא דשמואל במטה עשרה, דאם מטה דרישא מתפרש בעשרה אין לפרש בסיפא שעשאה קרקעית לסוכה ואין ממעי המטה לסכך י', דממ"נ כיון שהמטה י' ע"כ שהסכך גבוה יותר מי', ומאי פסקא שהסכך אינו כ', אבל כיון דס"ל שהמטה אינה גבוהה י' מתפרש בפשוטו כסתם מטה, וכדקתני הסומך לכרעי, שהסמך דפנות הסוכה לכרעי המטה, ואם אינה יכולה לעמוד בפ"ע נעשית המטה קרקע לסוכה, ואין ממעי המטה לסכך י', ולא משום שאין לה קבע אלא שאינה גבוהה י', ולא שייך ע"ז לשון קבע.

ופריך מהא דתני שהיו משלשלין מטותיהן ומסככין על גביהן, דזה מוכיח שלא היתה יכולה לעמוד בפ"ע שהרי סיככו ע"ג המטות, וש"מ דליכא משום מעמידה בדבר טמא, ולכאור' נראה דלא מיירי כגון שהיתה המטה קרקעית לסוכה אלא דפנות שעליהם

העמידו הסכך, שהעמידום זקופים וסיככו על גביהן, ולפ"ז עשו כן לפני חלונותיהן כדי שתהא הסוכה קרובה ופתוחה לבית, ולפ"ז מבואר דאף מעמיד גמור ע"י המטה מותר, ולמש"כ סק"ב ניחא אף לתלמודן, א"נ מיירי שהיתה המטה קרקעית הסוכה, ועשו כן כדי שיוכלו להכנס דרך החלון לסוכה ע"י שקרקעיתה גבוהה, וג"ז שפיר דמי אף לתלמודן וכמ"ש הרמב"ן, [ואפשר דהיינו דאמא אביי לפרושי דמעשה דאנשי ירושלים שפיר דמי לכו"ע, וסבר דהתוספתא משבשתא דמשמע דרבנן מייתו לה, והא ליתא כיון דבה כו"ע מודו, ומש"ה לא אייתי מינה כותי'].
האם ע"כ הבבלי כהירושלמי

אבל מה דנקטו תו' והרא"ש לפרש תלמודן כהירור' צ"ע, דלתלמודן מתפרש שסמכה בכרעי המטה, [ועי' לעיל גרסת הירור'] ולא מיירי שהמטה קרקעית לסוכה, דסתם מטה דמתני' בגבוהה י', ועוד דא"כ הול"ל איכא בינייהו סוכה שגבוהה מי"ט דלמ"ד מפני שאין לה קבע כשרה, ועוד דאין לה קבע לא משמע דירה סרוחה או שאין לה גובה י', ועוד דלא הול"ל מ"ט דר"י אלא מ"ט דרבנן, וגם הו"ל לפרושי טעמא דרבנן כמשה"ק הרא"ש, ומה שתירץ דר"י מפרש טעמייהו דרבנן, אינו מספיק למ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט, והו"ל לפרושי דמיירי בשחוסכה גבוהה מן המטה י', ועי' להלן.

הערות בדברי הרא"ש בסוגיין

רא"ש ס"א והשתא נמי מיתרצן נמי קושייתא דהא אתי אביי לאשמועינן, צ"ע אכתי משנה שלימה היא, ושמא היינו יכולים לפרש אם יכולה לעמוד בפ"ע דהיינו שיש לה גובה י' מלבד המטה, ור"ל שיש לה קבע בעצמה, ולפ"ז אף לקושטא דמילתא י"ל דאין דברי אביי שנויים במתני', מיהו אכתי קשה למ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט, ועו"ק דמה חידוש הוא שאין מטה ממעטת בסוכה, הרי

בקו' הרא"ש שהמסכת על כותל אבנים יהא פסול

ד. הרא"ש הקשה למ"ד מפני שמעמיד בדבר המק"ט, א"כ אם סיכך על מחיצת אבנים תהי' פסולה הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, ויש לעי' דלדעת תו' והרא"ש הרי גם כשקרקעית הסוכה בדבר המק"ט פסולה, דהא אנשי ירושלים סיככו ע"ג המטה והי' מן המטה לסכך י"ט ומ"מ איתותב מינה מ"ד מפני שמעמידה בדבר טמא, וא"כ איך אפשר לעשות סוכה ע"ג קרקע, וע"כ דדוקא מק"ט ס"ל למיפסל, ולא כל פסולי סיכוך, וכדמוכח נמי ממתני' דאילן וספינה אע"פ שפסולים לסיכוך, והטעם י"ל כמש"כ סק"ב דבטומאה שייך למיזל בתר המעמיד, כדאשכחן לענין קבלת טומאה, א"נ משום דדבר המק"ט יש לו חשיבות בפ"ע וניכר שמעמיד בו, משא"כ בשאר פסולים שאין זה מפני חשיבותן, ועוד יש סברא לומר דמק"ט כיון שהוא ממין ס"כ עבידי אינשי דטעו ולכך הוצרכו לגזור, משא"כ מינים הפסולים ידיע בהו שפיר, ומ"מ גזור על ברזל כיון שגזור על כל מק"ט אפי' כשיש בו גם החסרון של אין גידולו מן הארץ, (ד"ז למדתי מתוך דברי אאמ"ר (שליט"א) זללה"ה בסק"ח ע"ש).

ועיקר הדבר דמהני סיכוך ע"ג כותל אבנים יש לדקדק ממתני' י"ז א' דקתני בית שנפחת וסיכך על גביו דלא משמע לאוקומה בנעץ קונדיסין, ולמסקנא מתפרש אף ביש עליו מעזיבה, וכן בגמ' י"ח א' סיכך ע"ג אכסדרה, וכן בדברי אביי ב' א' וכמש"כ סק"ב, וכן במתני' דתקרה שאין עלי' מעזיבה ט"ו א' דמתפרשא סתמא בבית אבנים, וע"ע י"ד ב', ועי' במתני' י"ט ב', או שסמכה לכותל, ובירור' שם בתו' שמעמיד הצריף על ארבע אבנים, ועי' בגמ' ז' ב', ועי' כ"ח א' במתני'.

כל ישיבת סוכה כך היא, ובזה י"ל דכיון שסומך הסוכה במטה, אע"פ שיש לה קיום בפ"ע, מ"מ חשיבא קבועה טפי מכריס וכסתות כיון שנתונה לחזק את הסוכה, אבל קשה א"כ במתני' קתני חידושא טפי מדאביי, שהרי אביי לא קאמר בסומך כלל, [שו"ר בטור סו"ס תר"ל שישב קו' זו וכמשנ"ת לק' ס"ק י"ג].

ומ"ש רבינו דטעם דקבע עיקר, צ"ע איך אפשר להכריע בדבר ע"פ הירו', בזמן שבתלמודן לא אותיבו מינה כלל, ולכאור' בדברי אביי מפורש שראוי לחוש לשני הטעמים לחומרא, ויש ליישב כיון דרבנו לא אשכח חידושא בדאביי אלא למ"ד שאין לה קבע משמע ל' דהאי טעמא עיקר, ואפשר דר"ל דטעם זה עיקר להלכה, ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט לא קיי"ל כר"י דאיתותב ר"י מההיא דאנשי ירושלים וכן מתני' דאילן דלק' דלא כוותי'.

גם מ"ש רבינו דרבנן לא פליגי, צ"ע דהא בגמ' בעי מ"ט דר", ועוד דאכתי תיקשי למ"ד מפני שמעמידה מ"ט מכשיר לה, ודוחק לאוקומה אליבא דיד' בגבוהה י' מן המטה, ועוד דלדידי' מסתברא דרבנן פליגי, ואתיא מעשה דאנשי ירושלים כרבנן, וא"כ אין לחדש לאידך מ"ד דלא פליגי, ועוד דא"כ אין בדברי ת"ק שום חידוש, אא"כ נאמר דקמ"ל כדאביי.

שוב נראה דרבנו אזיל בשיטת תו' דמ"ד מפני שמעמידה, סבר נמי טעמא דאין לה קבע, מיהו התו' כתבו כן לשיטת רש"י דאין לה קבע היינו דדירת קבע בעינן, ובזה יש ליתן טעם דמשמע ליה למ"ד מפני שמעמידה שלא חזרה ונשנית פלוגתתם אלא מפני טעם שנתחדש, אבל לדעת הרא"ש [אליבא דהירור'] שזה נדון מחדש, א"כ מנ"ל דפליגי בתרתי, ויש ליישב ומ"מ צ"ע.

בתי' הראשונים ז"ל דשרי לסכך על כותל דליכא למיחש לטעות שיסככו בו

והנה הראשונים ז"ל תירצו בזה בשם הראב"ד דבזה לא גזרו כיון דלא חיישינן שיטעו לסכך בו, אבל הדבר צ"ע שסתמו בגמ' ולא פ' חילוק זה, דהא אילן ומתכת דפסוליהו כעפר ואבנים ואין מעמידין בהם, ואיך סתמו בגמ' כאילו החילוק מובן, וביותר קשה אם נפרש שמים באילן שסמך הסכך על האילן, וכמו שנדחק בזה הראב"ד, ולכאור' בכה"ג אין לך בו אלא פירושו, דדוקא מק"ט ולא שאר פסולין, והדבר מוכח בירו' שסבר דלפ"ז יש לפסול אף מסכך ע"ג המטה, אע"ג דבעלמא קרקע אינו נחשב מעמיד, וכ"ה פרש"י לדעת תו' והרא"ש, [וע"כ דרש"י במתני' כ"ב ב' סבר דרק במק"ט גזרו], ובזה יתיישב נמי ההיא דמחיצות של ברזל ב' א', וגם לשון רש"י בגמ' ע"ג המטה שסיכך ע"ג יתידות ולכאור' סתם יתידות של מתכת אלא שאינו מק"ט, וכנראה נדחקו בזה מפני שלא ראו נכון לחלק בין מק"ט לשאר פסולין, וכבר כתבנו בזה לעיל סק"ב, רצ"ע, שו"ר בעיטור שכ' דהא דמסככין על כותלי הבתים מפני שאינם מק"ט ואע"פ שאין מסככין בהם.

האם לרש"י המעמיד בדבר המק"ט פסול מדאורייתא

ומסתברא דאף לפרש"י אין הטעם אלא משום גזירה דרבנן, דלא מסתבר כלל לחדש מדאורייתא דהמעמיד דינו כמסכך במק"ט, והדבר מוכיח מכותל של אבנים וכמשה"ק הרא"ש, דאי הוה מדאורייתא לא הי' מקום לחלק בדבר, ואמנם י"ל דמה"ט הניח הרא"ש בקושיא, אבל מ"מ נראה שאין להמציא כזאת, ואולי נדייק מזה דגם טעמא דאין לה קבע הוי רק מדרבנן, דמשמע דפסולא דתרוויהו שוה, [מיהו לפרש"י דתלי לה בדרי' דעלמא צ"ע בזה], שו"ר בב"ח סי' תרכ"ט שכ' דהוי דאורייתא וכתב דמה"ט גם על כותל של אבנים אין מסככין.

בהא דתנן וכולן כשרות לדפנות ובגדון אם יש פסול להעמיד בדבר שאסור רק מדרבנן

ה. **בהא** דתנן י"ב א' וכולן כשרות לדפנות פ' הראשונים ז"ל והוא שלא נסמך הסכך עליהם, ונראה דכולן קאי גם אמתני' דלעיל דקתני זה הכלל כו', ועלה מסיים בדפנות ליכא האי כללא, ונטר עד מתני' דהכא לאשמועינן דבדפנות כשר גם תולמ"ה, וכ"כ רש"י וכולן הפסולים ששינו בסכך כו', [וביותר מוכח כן לגרתו' שם ב' וכ"ה גרש"י וכ"ה ברי"ף וברא"ש ובר"ן ובריטב"א דל"ג וכולן שהתירן, אלא ואם התירן, וע"כ דוכלן דסיפא לרבוין], ויעוי' בריטב"א שכ' בדבר שאיסורו משום גזירה דרבנן מותר להעמיד משמע שפירש דכולן אקש ועצים וזרדין קאי, ובאמת זה פשוט דמה שאסור רק מדרבנן משום גזירת תולמ"ה לא גזרו ב', וראי' לזה מהא דאין מסככין בנסרים, ומ"מ פשוט שעושינן דפנות מנסרים והסכך נסמך עליהם, ויותר מזה נראה דבדבר שפסולו משום תולמ"ה ליכא למיגזר אף כשעתה פסול מדאורייתא, דאין לחדש עשיי' במעמידין כיון דכותל של אבנים כשר, ואע"פ שהוא מן העשוי, ואיך אפשר לפסול טפי בכותל מעץ, ומה שנתקשו הראשונים ז"ל באילן היינו משום דפסולו משום מחובר, והיינו משום דלא חשיב גידולו מן הארץ דכרקע חשיב וכמש"כ סק"א, ואמנם לפי' הרא"ה והריטב"א [שהבאנו לעיל שם] יש ליישב מאילן בפשיטות, אלא דמדברי הריטב"א הרי מוכח שכל פסול דאורייתא אין מעמידין בו, ורק בפסול דרבנן בגזירה דתולמ"ה כתב להקל, ונראה דש"פ שביארו מתני' בשלא סיכך ע"ג לאו משום דפליגי עלי' בהא, אלא דמפרשי וכולן אכולהו מתני' דלעיל וכמש"כ, ולמש"כ לעיל סק"ב לצדד דבמשמשינן לדפנות אפשר דלא גזרינן מיתוקמא מתני' אף במעמיד הסכך ע"ג, - ולפ"ז אין להביא ראי' ממה שנהגו לסכך ע"ג

הלט"ש, עי' רש"י ט' ב', דכיון שפסולו רק משום תולמ"ה מותר להעמיד בו.

מיהו בדבר שגזרו מדרבנן אטו מק"ט כגון בלאי כלים ט"ו ב', בזה הוצרכנו לסברת הריטב"א דהו"ל גזירה לגזירה, ובאמת אין הדבר מוכרע דאם חששו בלאי כלים מפני שאין בנ"א מבחינים כ"כ בחילוק שבין גע"ג לפחות מכאן, או בין ארוכה ושתי כרעים לכרע אחד, מן הראוי להשוות הגזירה אף במעמיד ולא חשיב גזירה לגזירה, כיון שראוי להשוות הדינים וכולה חדא גזירה היא, ואם הריטב"א מכח מתני' קאמר לה, הרי יש לחלק בין פסול תולמ"ה לפסול מק"ט וכמש"כ, ועי' לק' ס"ק י"ב בזה.

במש"כ הראב"ד דהעושה סוכה בראש האילן לא גזרו

ו. **כתב** הראב"ד אבל עושה סוכתו בראש האילן או ע"ג גמל לא גזר, משום דל"ש הואיל ואינה ראוי' ליו"ט, נראה מדבריו דכשהאילן קרקע ג"כ הוי בכלל מעמיד, דהא מקשה מראש האילן וע"ג גמל דהיינו שהסוכה כולה ע"ג, ובזה כתב דאין דרך לעשות סוכה בראש האילן כיון שאין עולין לה ביו"ט, ולכך לא גזרו, ולא הקשה כלל מההיא דשתים באילן, ונראה דמפרש ההיא נמי כפרש"י במסכתין שהאילן קרקעית לסוכה, ואע"ג דיש לפרש נמי במסכת ע"ג האילן דלא שכיח, שהרי אם מפרשין מתני' בנתן הסכך על האילן, הרי ע"ז נאמר ואין עולין לה ביו"ט, ומשום גזירה שנייה דבר ע"ג הסכך, כמ"ש תו', ושפיר הוי לא שכיח כיון שלא יוכל לישב בה ביו"ט, ול"ק משה"ק הריטב"א והר"ן ממתני' י"א א' דמ"מ ל"ש, כיון שאין עולין לה ביו"ט, אלא דהריטב"א והר"ן לא הזכירו בשמו טעמא דיו"ט, (ובלא"ה נמי אין הוכחה משם דשכיח), מ"מ מדהק' רק מאילן דומיא דגמל משמע דליכא עוד גזירה דמעמיד באילן, מיהו לפ"ז קשה נהי דאין דרך להעמיד

באילן באופן שהוא קרקעית הסוכה אכתי הרי דרך לסכך באילן, וגם להעמיד הסכך ע"ג, וצ"ל דעשייה ע"ג האילן זה סוג מעמיד אחר ולא דמו למיגזר מזל"ז, ואמנם לסמוך באילן תהא פסולה.

ולפ"ז המסכת ע"ג כותל אבנים לא גרע ממסכת ע"ג קנים שהם דפנות, ואין תועלת להחמיר בדבר, שהרי גם קרקעית הסוכה חשובה מעמיד, וע"כ דמותר להעמיד בעפר ואבנים, ורק לפי חילוק הרמב"ן יש מקום לזה, מיהו י"ל דקרקע עולם שאני ואין ע"ז שם מעמיד כלל.

פלוגתת הראשונים ז"ל איך פי' הרמב"ן מתני'
הסומך בכרעי המטה

ז. **הריטב"א** כתב לפי' הרמב"ן הסומך סוכתו בכרעי המטה מיירי שהפך המטה וכרעי' למעלה וסמך הסכך עליהם וניחא לי' בזה לשון כרעי המטה, דאל"כ הו"ל למטה, ונלמש"כ לעיל סק"ב דמיירי כשהמטה משמשת שימושה לשכיבה, ניחא, ובלא"ה נמי י"ל דמתפרש לאפוקי על גבי המטה, ולכרעי מתפרש לקצה המטה אצל הכרעים], ופי' שאין לה קבע מפני שעתיד להפוך את המטה, ונלפ"ז פשוט שזה רק מדרבנן], וק"ק דלפ"ז לא הו"ל לאבוי למימר ל"ש אלא סמך, אלא ל"ש אלא לכרעי המטה אבל ע"ג המטה כשרה, וגם דוחק לאוקומי מתני' בהפך מטתו, דסתמא מתפרשת בדרך הרגיל שיש לו מטה בסוכה וסמך בה סוכתו, וגם צ"ל דבשפודין לא אמרי' עמוד ונעשה מלאכתנו אע"פ שאינם עשויין לסוכה, (דהא לא אמרו יתירות בגמ'), ובדברי הרמב"ן במלחמות אין משמעות לזה, ואדרבה ממה שהביא הירו' וז"ל ועיקר הטעם מפני שהיא דירה סרוחה ואין אדם דר בה ומפורש בירו' ר"א אמר שאין ממעי המטה לסכך י"ט, אלמא במטה עומדת כדרכה קיימין, ולא חזר מזה הרמב"ן.

חלל בין המטה לסכך והסכך נסמך ע"ג קונדיסין ואותן קונדיסין נסמכין ע"ג המטה, ומ"מ הסוכה פסולה כיון שאין המטה נחשבת קרקעית הסוכה, ולדינא גם דעת הריטב"א כן שלא חלק על פי' הראב"ד לדינא, וכבר כתב מרן זללה"ה בסי' קמ"ג סק"ב שאין דברי הרמב"ן אלא כשהמעמיד משמש מעשה קרקע, וכ"מ בריטב"א שהוכיח כן מהא דאל"כ אסור להעמיד הקונדיסין בארץ, וכן פשוט בדבריהם ז"ל, אלא דלמש"כ עיקר דין מעמיד דפסול נשנה בכה"ג שהוא מעמיד דמעמיד.

הא דקרקע לא חשיב מעמיד הוא אף כשגוף הסכך נשען על הקרקע, כמתני' י"ט ב' העושה סוכתו כמין צריך.

כ"ב ב' תוד"ה שתיים, בפלוגתת רש"י ותו' בפי' העושה סוכתו בראש האילן

ח. **כ"ב ב' תוד"ה שתיים** ולא משמע הכי פ' מי שהחשיך כו', בפ' מי שהחשיך כתבו דאפשר לפרש גם כדפרש"י הכא, ולא נסתייעו להכריע כפרש"י ממ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט דמשמע דסבר דהלכתא כר"י, ואם מתני' כפרתו' הא הו"ל מחלוקת ואח"כ סתם כרבנן, ונראה הטעם משום דדעת תו' דגם כשהאילן קרקע אית ב' משום מעמיד, וכמש"כ בדבריהם לעיל סק"ג, וכ"ד הראב"ד וכמש"כ סק"ו, וכ"מ בירו', וע"כ לשנויי מתני' להאי מ"ד, לב' הפירושים ואפשר דס"ל לחלק בין מק"ט לשאר פסולין, א"נ ס"ל דלמ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט באמת אין הלכה כר"י, וקמפלגי אמוראי נמי בהא, דכיון דמפרש דהיינו טעמי' דר"י א"כ אין הלכה כמותו.

שם בא"ד גזירה שמא יניח חפצו על הסכך, הדבר מחודש מאד להמציא גזירה כזו, דיותר קרוב למגור בשהאילנות דפנות לה שהם בתוך הסוכה, ואפ"ה לא גזרי' כדלק' כ"ד ב', ומנ"ל לחדש גזירה לגזירה כולי האי, ואפי' כשהסוכה גבוהה דלא שייך להשתמש

ונראה שהריטב"א חידש כן אליבא דהרמב"ן, משום דמפרש מתני' לדעת הראב"ד שהניח יתירות הסוכה על המטה, והרי לדעת הרמב"ן היינו על גבי המטה דקאמר אביי, וע"כ דהרמב"ן מפרש סומך בכרעי המטה בע"א, [אבל אין נראה שמצא כן מפורש ברמב"ן, מדלא הזכירו כן הרא"ה והר"ן וגם ליתא במלחמות], אבל מדברי הרא"ה והר"ן נראה דאף להרמב"ן מתפרשת מתני' בסומך סוכתו בכרעי המטה כדרכה, אלא דכיון שאין הסוכה קבועה ע"ג המטה אינה חשובה קרקעית לסוכה, שהרי הסוכה קבועה לקרקע וכ"נ מדברי הרמב"ן במלחמות, והיינו דדיינינן בזה בירו' מפני שאין ממעי המטה לסכך י', דכיון שאין המטה חשובה קרקעית הסוכה א"כ כשרה מעיקר הדין דבעינן י', ורק משום דירה סרוחה פסלינן לה, דכיון שאינה יכולה לעמוד בפ"ע נמצא שהמטה הכרחית בסוכה, וא"א לדור בה בריוח, א"נ כהראב"ד מפני שהוא משתמש במטה, [ואפשר דבכפאה כיון שביטל שימושה חשיבא שפיר קבע, ועי' סק"ב], ולכך חשיבא נמי מעמיד כיון שאין המטה קרקעית הסוכה, אע"פ שאין הסכך עצמו נסמך על המטה, דהא מיירי כגון שיש גובה מן המטה לסכך, אפ"ה חשיב מעמיד ורק בקרקע הסוכה מקילינן.

אבל סיכך ע"ג המטה דהיינו שנעץ עלי' קונדיסין עומדין, חשיבא המטה קרקעית לסוכה, ויש לה קבע כיון שהיתירות נעוצין במטה ומטלטלין עמה, וכן מבואר בר"ן, וזהו שסיים דבירו' אמרו שהמסכך ע"ג המטה כענין זה חשבינן המטה קרקע הסוכה ובעינן שיהא חלל הסוכה י' מגב המטה ועד הסכך, אבל בגונא דמתני' לא בעינן הכי כיון שאין המטה נחשבת קרקעית הסוכה, וכ"ז מבואר בדברי הרא"ה והר"ן.

ולא אמור נמצא לדעת הרמב"ן והרא"ה והר"ן דדין מעמיד שנשנה במתני' הוא בגונא דהמק"ט הוא מעמיד דמעמיד, שהרי יש

האילן, ובין האילנות, ועוד, כולו מתפרשי ע"ג קרקע).

מפשטות הגמ' בשבת ג"כ יש לדקדק כפרש"י בשמעתין, מדקאמר מאי לאו דחק ב' באילן כו', ואי דאנח סיכוך אאילן אמאי בעינן חק הא בדרך כלל מניח הסיכוך על הענפים, ואמנם י"ל דקאמר הכי משום דסבר דבצדדין הקלו בג' ביד"א, [וכמש"כ לק' ס"ק י"ד עיי"ש], מ"מ מתשובת רבה ל"מ כן, אבל אי מפרשין שהאילן משמש דופן וקרקע, [וכן השתים שביד"א וכפרש"י וש"פ דהו נמי דפנות] ע"כ שאם האילן נמשך למעלה, סידור הקרקע באמצעו הוא ע"י חקיקה בעביו של אילן, ול"ע כה"צ בסוגיא שם.

בדעת הרמב"ם בהנ"ל

דברי הרמב"ם בפ"ד ה"ו נראה דמתפרשים כפרש"י בשמעתין דקאי אתחלת דבריו שעשה סוכתו בראש האילן ובא לומר דיח אופן כזה שעולין לה ביו"ט, והדבר מובן מן הענין שגם קרקעית הסוכה נסמכת על דפנותי, ולא איירי רבנו בדיני סכך, ובהלכה ה' לא חילק כלום כיון דהתם לא איירי בעושה ע"ג האילן, ונראה ביאור הענין לדעת רבנו שהעושה סוכתו ע"ג האילן נותן נסרים וכיו"ב שיהא קרקעית לסוכה ואותן נסרים מחוברים לדפנות הסוכה סביב, וכשהדפנות בידי אדם היינו שהעמיד דפנות מהארץ עד הסכך, ואם יכולה להתקיים בפ"ע היינו קרקעיתה, וממילא גם הסכך, והא דהוסיף רבנו לשון דפנות היינו משום דקתני שתים ושלש דמשמע טפי דפנות מקונדיסין, וגם מסוגיא דשבת דמבואר שגם הסכך מונח על אותן שתים ושלש, ואמר' נמי דאילן גופי' דופן בעלמא הוא דשוויה, ולכך פירש דהיינו דפנות שמהקרקע עד הסכך, ועכ"פ כיון דפשוט בדבריו דארישא קאי, (שאפי' לא הזכיר כשרותה של סוכה, רק סיים האופן שעולין לה עיי"ש), שבקי' דאיהו דחיק

ע"ג, וביותר קשה דא"כ העושה סוכתו תחת האילן וחבטן ט' ב' והדלה עלי' את הגפן י"א א' פסולה ביו"ט, ומתני' דלא כר' יהודה כ"ג א', ול"מ כן כלל, ומצינן למימר דלא גזור אלא בסכך תלוש שאין ניכר לו שמשמש באילן, אבל באילן עצמו ידע שפיר שאסור להשתמש, ותתיישב נמי מתני' דאילנות דפנות לה כשרה, אבל הדבר מחודש מאד להמציא גזירה כזו.

וגם לשון עולין לה אינו מיושב כלל, דאפי' אם נימא דכשהמדובר על סתם סוכה נקטינן לשון עולין, מפני שהיו עשויין בגגות, אבל סוכה זו ודאי ע"ג קרקע היא, ואיך שייך למימר עולין למקום שאינה עלי', וגם נראה דמהא דקתני כ"ו ב' העלום לסוכה אין ראי' דהתם מעשה הי' כך שהיתה הסוכה בגג, וקמ"ל דאע"פ שהי' טורח להם לעלות אפ"ה החמירו על עצמם, וכן ברייתא כ"ט א' דאין מטריחין אותו לעלות נראה שנשנית בלשון עליה לפרושי ענין הטירחא, ואולי גם לרמוז דבדליכא טרחא ראוי לחזור לסוכה וכן בברייתא כ"ח ב' מעלן לסוכה קמ"ל דאע"ג דאיכא טירחא להעלות יש לו לעשות כן, וכן במתני' מ"ח א' אבל מוריד הוא, [וזה גם משום דקתני (בברייתא) מעלן], (ושייך להדגיש כן בזמניהם שהוצרכו להעלות ולהוריד הכלים והמצעות בסולמות), וגם צ"ע ממשמעויות הגמ' בשאר דוכתי, דלא משמע כ"כ שהיו עיקר הסוכות בגגין, ועי' כ"ח א' במתני', (וכל הציורים שבגמ' מתפרשים סתמא ע"ג קרקע, כגון הדלה עלי' כו' י"א א', פעמים שאדם בא מן השדה כו' י"ב א', וסיכך ע"ג אכסדרה י"ח א', ושם י"ט א' בדרכ כהנא, ובמתני' י"ז א' בית שנפחת וכו', וכל דין דפנות מיירי ע"ג קרקע למ"ד גו"א ד' ב', וכן למ"ד באמצע הגג מחלוקת, והסוגיות ז' א' ב' מתפרשים ע"ג קרקע, דבעינן מיגו לשבת, וכן סוכות היוצרים, וסוכה שתחת

כשרה דאם הי' טעם אחר לדברי ר"י אפשר הי' לומר דבסיכך ע"ג המטה לכו"ע פסולה, [כגון להחיא דירו' שאין מן המטה לסכך י', הרי מתפרש דדוקא בסומך פליגי, אבל כשכל הסוכה ע"ג המטה לכו"ע פסולה, וכמ"ש אמנם הראשונים ז"ל דבכה"ג לכו"ע בעינן י' מן המטה לסכך, ערא"ש ור"ן], ולפ"ז באמת אין ראי' לפסוק כר"י, כיון שהוצרכנו לכ"ז אליבא דרבנן.

בדעת הרמב"ם

הרמב"ם בפיה"מ כ' דטעמי' דר"י משום דסוכה דירת קבע בעינן, וסיים ואין הלכה כר"י, וכן ביד לא הביא מתני' כלל, ומבואר דעתו דמותר להעמיד במק"ט, ובדבר שאין מסככין בו, כגון אילן, מוכח בדבריו פ"ד ה"ו דמותר להעמיד לא מיבעיא לפי' המ"מ, אלא אף למש"כ לעיל סק"ח מתפרשים דבריו שהסכך מונח על הדפנות למעלה, וכ"מ בפרש"י אף לפירושו בסוכה.

בהא דאמר ט"ו ב' אם היו נתונים שתי כו' ובגדון האם גזרו כשמקצת הסכך מק"ט והשאר נסמך עליו

י. **הא** דאמר רבא ט"ו ב' אם היו נתונים שתי נותן ערב כו', פי' הראשונים ז"ל שנותן הס"כ ע"ג השפודין, ולא משמע כלל לאוקומה שנותנו תחת השפודין, שהרי כל הנדון הוא מפני שסוכתו מקורה בשפודין והוא צריך לדחוק הסכך ביניהם וכמש"כ ס"ד סק"א, וגם אין זה במשמעות הגמ' דא"כ נצטרך לומר שנתן קנים תחת השפודין, וכ"ה הפשטות ברא"ה ובריטב"א ובראב"ד שם, וכן ברשב"א ובר"ן עירובין ט"ו ב', ואע"ג דס"ל הלכה כר"י דאין מעמידין בדבר המק"ט (מלבד דעת רש"י ור"י והרא"ש שפי" כן), ולא משמע כלל לאוקומה בשהס"כ נסמך על הדפנות דכל עיקרה דמתני' מתפרשת שא"צ סכך ע"פ כולה, וסגי בכמותן, ודברי רבא מתפרשים דאפי' להעדיף א"צ ולא יתכן

ומוקי אנפשי', שו"ר שאמו"ר (שליט"א) זללה"ה לא כ"כ, ובאמת רש"י במתני' פי' ג"כ דפנות עי"ש, וזה ממש כפי' הרמב"ם, וכן הריטב"א כ"ב ב' פי' שתיים שתי דפנות.

משמעות בגמ' דהלכה כר' יהודה

מ. מדברי אביי משמע דהלכה כר"י דאפי' נימא שר"ז וראב"מ הוצרכו לפרש טעמי' דר"י, מ"מ אביי לא הו"ל לפרושי דינא אליבא דר"י, (ולא משמע שהיינו מפרשים מתני' בסיכך ע"ג, ובסמך היינו פוסלים לכו"ע), וביותר מוכח כן בלשונו דקאמר אבל סיכך ע"ג המטה כשרה, ולא קאמר דברי הכל כשרה, וגם לשון לא שנו משמע להלכה, דאל"כ הו"ל עד כאן ל"פ, וגם נראה מדבריו שיש לחוש לשני הטעמים, לא מיבעיא אם אביי גופי' פירש מ"ט כו', דודאי משמע שלא הכריע בדבר, אלא אפי' אי סתמא דתלמודא קאמר לה, ונימא דאביי סבר כחד מינייהו, מ"מ משמע דתלמודא לית לי' הכרעה בדבר.

ויש לעי' א"כ למה השמיט הרי"ף הני טעמי' וסתם בדברי אביי, הא הו"ל להשמיענו הא דנעץ שפודין של ברזל, ואם נימא דס"ל כהרא"ש נחא, וכ"כ התה"ד בסי' צ"א, ונראה לפ"ז שאין זו הכרעה בפלוגתת האמוראים אלא מ"ד מפני שמעמידה סבר דלית הלכתא כר"י, וכדמשמע ממתני' דאילן, וגם מדאביי ב' א' משמע דכשרה וכמש"כ לעיל, וכן מדרבא במעדיף ט"ו ב', ובדוחק י"ל דכיון שלא פירש טעמא ממילא ניזיל לחומרא כשני הטעמים, שהרי גם הטעם של קבע לא הזכיר, מיהו יתכן נמי לומר דס"ל דהלכה כרבנן, ודברי אביי יש בהם חידוש אף לרבנן שאם נעץ קונדיסין ע"ג המטה כפי' הרמב"ן, לא מתחזיא כסוכה אלא ככילה, א"נ מפרש כגון שגג המטה הוא גג הסוכה וכמש"כ סק"ב, וקמ"ל דאע"פ שכולה כלי כשרה, ופי' דהיינו דאתא אביי למימר דבין לפי' זה בין לפי' זה לא נחלקו בסיכך ע"ג המטה, דבזה לכו"ע

בהא דאמר ב' א' עשה מחיצות של ברזל

הא דאמר אביי ב' א' אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך ע"ג, ע"כ מתפרש שהסכך ע"ג המחיצות, דאל"כ מאי קבע איכא הרי הנידון בקבע של הסיכך, וצ"ע ליישבו לדעת הראשונים ז"ל דאף באינו מק"ט אסור להעמיד, דדוחק לומר דנקט אביי גונא שבאמת פסול אע"פ שפסולו רק מדרבנן, דבעלמא כה"ג פשטינן מזה דהלכה מותר להעמיד בדבר שאין מסככין בו, וגם בפשיטות הו"מ למימר מחיצות של אבנים וכמש"כ סק"ב, שו"ר בב"ח סי' תרכ"ט שדקדק בזה, ומה שתירץ שאין הסכך נסמך עליהם צ"ע כיון דבעינן שיהא הסכך בנוי בקבע, ועיי"ש בתו' ב' א'.

בהא די"ג ב' סוכי תאנים כו'

עוד יש לדקדק בהא דאמר ר' י"ג ב' גבי סוכי תאנים דניחא ל' באוכל דלא ליבדרן, ופרש"י שלא יתפרדו השבלין וילכו לאיבוד, ובתו' פירשו שלא יתפזרו השבליים ברוח, ולכאור' לפרש"י דמי למעמיד, וגם לפרתו' יש לדון שאם נותן דבר המק"ט שלא ינטל ברוח אע"פ שאינו מעמיד אלא מקיים, מ"מ אפשר דג"ז בכלל, שו"ר שכ"מ ברמ"א סי' תרכ"ט ס"ז עיי"ש, ואם נימא דבסכך לא גזרו ניחא, ואפשר דהתם עדיף כיון דלא מינכר שהוא מעמיד, אדרבא האוכל תלוי בקשין ובפרכילין, מיהו מצינן נמי לאוקומה ביכולה לעמוד (שתהא צמ"מ) בפ"ע.

במש"כ הב"ח להחמיר שלא לסכך ע"ג כותל אבנים

יא. הב"ח בסי' תרכ"ט כתב להחמיר שלא לסכך ע"ג כותל של אבנים, והדבר פשוט להראשונים שמסככין ע"ג כותל של אבנים, וכמ"ש הרא"ה והריטב"א והר"ן, ולדעת רש"י ותו' ורא"ש והראב"ד דגם בקרקע הסוכה אסור מעמיד ע"כ דעפר ואבנים

לפרושי בדבריו דבעינן סכך ע"פ כולה, וגם הראשונים ז"ל פ"י שהכשר נסמך בפסול.

ואפשר דלא גזרו בסכך משום מעמיד, שהרי אדם יודע דמיעוט ס"פ כשר, (דאל"כ נגזור על כל ס"פ בסוכה) ושוב אין לחוש באופן עשיית הסוכה ע"י מיעוט ס"פ, ורק כשהמעמיד המק"ט הוא דבר חיצוני איכא למיגזר, שהוא נראה כדבר הפסול בסוכה ומ"מ הוא גורם את ההכשר, ומזה יבואו ללמוד דה"ה אם ה' המעמיד מסכך, אבל כשמציאותו בסוכה הוא במצב היותר גרוע שאפשר ללמוד מזה, לא נפיק חורבה טפי ע"י שהס"כ נשען עליו, דהא ע"כ אין לומדים ממיעוט ס"פ לכולה ס"פ, וה"נ אין רואים בסוכה זו אלא מיעוט ס"פ, ולא יבאו ללמוד מזה לכולה.

ולפ"ז ניחא מתני' דהדלה עלי' כו' וסיכך על גבן, ומתני' וסוגיא דחבטן ט' ב', [וניחא נמי הא דלא מייתו הראשונים ז"ל דמסככין ע"ג אבנים ועפר ממתני' דבית שנפחת ומסיכך ע"ג אכסדרה, דפשיטא להו דבסכך לא גזרו משום מעמיד, (דקלב"מ, ותשובתו בצד), מיהו לא מסתבר שיועיל התם האי טעמא כיון דעכ"פ הס"פ עצמו נסמך על הכותל].

מיהו לדעת רש"י שפי' איסור מעמיד הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך כו', ק"ק להתיר בסכך, וי"ל לשיטתו דלא קיי"ל כר"י, וכן למש"כ לעיל סק"ב דטעמא משום דמק"ט חשוב לטפול הסכך אליו, צריך ליישב כמש"כ לעיל שם.

אח"כ ראיתי במג"א סי' תרכ"ט סק"ט שכ' דכיון שלא התירו לו אא"כ נתן ס"כ עליהם לא גזרו שיסכך בשפודין, וצ"ל דכונתו כמש"כ.

שאני, ואין להחמיר בדבר שפשוט לכו"ע להיתירא.

ביאור דעת מהרי"ל בפסק ההלכה במעמיד במק"ט

המהרי"ל בתשו' סי' פ"ג כתב דלא קיי"ל כמ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט, ומ"ש במנהגי מהרי"ל שלא להניח הסולם על הסוכה וכן שאר מק"ט לא מיירי מדין מעמיד, שלא הזכיר שם ענין מעמיד אלא משום ס"פ וכנראה ס"ל דס"פ פוסל כנגדו א"נ חשש אטו שולחן וכסא דאית בהו דע"ד ופסלי או שיניחו כמה כלים, וז"ל אמר מהרי"ל כל דבר המק"ט אסור לסכך בו לכן יזהר כל אדם שלא להניח סולם כו' להחזיק את הערבה כו', ולא הזכיר איסור מעמיד אלא שאסור לסכך בו, ועי' לק' ס"ז סק"ב וצ"ע ברמ"א סי' תרל"א ס"ז דהסב דבריו לדין מעמיד, דאע"פ שהוזכר שם להעמיד הערבה מ"מ מתפרש מדין ס"פ, כדמוכח מתשו' מהרי"ל, ובזה מיושב משה"ק האחרונים ז"ל ע"ד מהרי"ל ועי' להלן.

ודעת הרשב"א בחידושו שבת קנ"ד ב' דמתני' דשתים באילן אפשר לפרשה גם בהניח הסכך ע"ג האילן וכפרש"י שם, ולא חשש משום מעמיד, וש"מ דסבר דמותר להעמיד באילן ובפשוטו ה"ה במק"ט כמשמעות הראשונים ז"ל, [אא"כ נימא דמחלק כהראב"ד דאילן לא שכיח, ועי' לעיל סק"ו], ולפ"ז מ"ש בתשו' היינו לענין אם לסולם יש דין ס"פ אבל משום מעמיד מותר, ובלא"ה נמי הדבר מפורש בדבריו ז"ל שהנדון משום ס"פ, ועמג"א סי' תרכ"ו סק"ו ובגליון הגרע"א ז"ל שם בביאור פסול הסולמות, ועי' בבהגר"א סי' תרכ"ט סק"י ג' ש' דלדברי הרשב"א שפיר קאמר הרמ"א, אבל באמת גם הרשב"א מתיר להעמיד ודבריו מתפרשים מדין ס"פ.

בספק השו"ע אם מותר להעמיד סולם לסכך עליו

שו"ע סי' תרכ"ט ס"ז יש להסתפק כו', בב"י מבואר דהנדון משום גזירת תקרה דהו"ל כנסר אחר רחב, וכמ"ש במג"א סי' תרכ"ו סק"ו ביאור הדברים, והגרע"א ז"ל כתב שם בגליון דאם יש בצירוף ד"ט הו"ל ס"פ אע"פ שיש חללים באמצע ואותן חללים אין מצטרפין לד' עיי"ש, ויעוי' בב"י ובד"מ שהשוו תשובה זו לנדון התה"ד, ובאמת תשו' הרשב"א במיוחסות ובח"א סי' רי"ג מיירי במסכך בס"כ וקבעו כעין סולמות, וזהו שדן שם מפני המסמרים, אם הם פוסלים את הס"כ, והזכיר לפסול משום גזירת תקרה, ונדון דסולם העשוי לעלות בו זו נדון אחר והוא בתשו' סי' קצ"ה ובזה פליגי הרשב"א והתה"ד, ועי' בהגר"א, ובזה הנדון משום מק"ט דסולם, ולא משום מסמרים או גזירת תקרה.

ועכ"פ לדעת המחבר פשוט דהנדון משום ס"פ ולא משום מעמיד, ונקט לסכך עליו מפני שזהו הדבר המצוי, וגם בתשו' להרמב"ן שהביא בב"י מיירי שנותנין ערבה והדס בין השליכות, וזה כפי' קמא דהמג"א, מיהו דברי הרמ"א צ"ב, דבד"מ משמע דכונתו משום מעמיד, שכ' דאסור להניחו על הסכך להחזיקו וכ"ש לסכך בו דאסור, ועיי"ש עוד, ולפ"ז חולק הרמ"א גם על ס"ח, ובדוחק י"ל דגם כונת הרמ"א משום ס"פ, ונקט להחזיקו דאע"פ שא"צ לו בתורת סכך, מ"מ הוא פוסל כנגדו, וכ"ש כשאין סכך אחר תחתיו, דפסול לכו"ע בסי' תרכ"ו ס"א.

בעיקר דברי הרמ"א שכ' דאף להחזיק הסכך דינו כמעמיד, עמש"כ לעיל סק"י מדברי התו' י"ג ב' דלא ליבדרן שרי באוכל אע"פ שמק"ט.

להלכה בדין מעמיד

יב. לענין הלכה בדין מעמיד, דעת הרבה פוסקים להתיר, ה"ה רש"י ותו' והרז"ה והרא"ש והטור ורי"ו וכ"ד הרמב"ם והרי"ד והריא"ז והרשב"א והמ"מ בההיא דשבת קנ"ד ב' וכו' ברבבי"ה בשמעתין וכן השמיטו ד"ז הסמ"ג והסמ"ק והאור"ז, וכ"כ תה"ד ומהרי"ל בתשו', וכ"כ התה"ד בדעת הרי"ף, וכן פסק המחבר, שו"ר בשעה"צ סי' תר"ל אות ס' שהביא כן גם בשם הריצ"ג, וכתב דיש לסמוך להקל בדרבנן בדיעבד, מיהו דעת הראב"ד והרמב"ן והרא"ה והריטב"א [והר"ן, מיהו הר"ן הביא גם דברי הרז"ה] להחמיר, וכתבו כן בדעת הרי"ף.

והקרוי לנקוט ממשמעויות הגמ' הוא כדעת העיטור דדוקא במק"ט גזור, ולא בכל פסולי סכך, דלפ"ז מתיישבת הסוגיא כהבנת הראב"ד ודעימ' שפסקו להחמיר, ולזה אין סתירה ממתני' דאילן, (וא"כ י"ל דגם הרשב"א והמ"מ מודו להחמיר), ומיושב הא דאמר ב' א' דמותר לסכך על מחיצות של ברזל, וגם אין לנו בגמ' מפורש אלא מק"ט, דאל"כ הול"ל שמעמידה בדבר שאין מסככין בו, ומש"ה קאמר שפודין של ברזל ולא יתירות של ברזל, וגם בירו' מוכח דהנדון רק במק"ט, שהרי מפורש דאף כשהמטה קרקע פסולה משום מעמיד, ולפ"ז מיושב הא דמסככין על כותל אבנים ועפר, [והעיטור אמנם כתב כן על קו' זו עיי"ש].

ולפ"ז יש לדון גם כשהמק"ט הוא משמש קרקע לסוכה, דלא שמענו חילוק בין קרקע לדפנות אא"כ נימא דבכל מילי גזור, ואמנם משמע דעת רש"י ותו' והרא"ש והראב"ד, וכ"מ בירו', דאף במשמש מעשה קרקע יש בו משום מעמיד, מיהו קשה ממימרא דאביי, דמיושב יותר לפרשה כהרמב"ן, וצ"ע, ועי' לעיל סק"ב.

ולפ"ז מיושב מנהג העולם להעמיד הדפנות שהסכך נסמך עליהם במסמרים, כיון שאינם מק"ט וכמ"ש הרמב"ם פ"י מה"כ ה"א, ופסולם רק משום שאין גידולו מן הארץ, אבל בבלאות שמקבלין טומאה יש להחמיר טפי, [מיהו לדינא הרמב"ן ודעימיה מחמירין בדבר וכדלהלן].

ובסכך שפסולו משום תולמ"ה הי' נראה להקל אפי' אם מחמירין בדבר שאין גידולו מן הארץ, (וכן צידד מרן זללה"ה לענין מחובר אבל מחובר גרע למש"כ דפסולו מפני שאין גידולו מן הארץ), וכמ"ש סק"ה, אבל גם בזה משמע דעת הראשונים ז"ל להחמיר, וצ"ע.

בדין מעמיד דמעמיד

ודעת הב"ח להחמיר שלא להעמיד בדבר שאין מסככין בו, וכן משמע לכאו' ברמ"א, (מיהו הרמ"א לא הביא רק מק"ט), וכד' המ"א בתירוץ בתרא, דכן יש להחמיר לכתחלה, וכ"כ במ"ב ס"ק כ"ב בשם כמה אחרונים, וכבר כתב מרן זללה"ה בסי' קמ"ג סק"ב דלפ"ז אף לחבר הכלונסאות במסמרים אסור, וכ"מ בתה"ד וברי"ו ובמהרי"ל דאם מעמיד אסור ה"ה שאין לחבר במסמרות, וכ"נ דעת המחבר, אלא שהמ"א והגר"א כתבו דלפי מה שחילק הרמב"ן בין מסכך ע"ג האילן לבין אם נותן היתדות על האילן, ה"ה הכא דחשיב מעמיד דמעמיד, וכבר נתבאר לעיל סק"ז שהדבר מפורש בגמ' לפי הרמב"ן והרא"ה והר"ן דכשמעמיד דפנות הסוכה על המטה, חשיב מעמיד בדבר המק"ט, כ"ז שאינם מחוברים יפה במטה שתחשב המטה קרקעית הסוכה, ועיקר דין מעמיד דמתני' הוא בכה"ג, ואמנם הריטב"א חידש אליבא דהרמב"ן שהפך המטה והכרעיים למעלה, אבל הרא"ה והר"ן לא פ"י כן, עיי"ש, (וכ"ד הראב"ד אלא שהחמיר אף במשמש כקרקע), וגם הריטב"א מודה לדינא בכה"ג, ועי' בדברי מרן זללה"ה

שהוכיח אף מפי' הריטב"א (וכן פשוט דאף העושה סוכתו כמין צריך כשרה במעמידה ע"ג קרקע או ע"ג אילן).

לא גזרו, ואין ר"ל בהעמיד דפנות ע"ג המטה דהתם המטה מעמדת את הסכך ע"י דופן, ורק בקביעת מסמרים להעמיד הדפנות שלא ישמטו שייך לדון בזה, כיון שלאחר שהעמדנו את הדפנות אין הסכך נסמך על המסמרות כלל, וה"ז כהעמיד מטה סמוך לדופן שלא יפול לצדדין, וד"ז שייך לקראו מעמיד דמעמיד כפשוטו, ואמנם מדברי הרמב"ן לא משמע להקל אלא משום דמשמש מעשה קרקע, אבל הכא י"ל דלא שייך כלל לנדות מעמיד, דהתם אם ישמט האילן יפול הסכך עם הקונדיסין, ודמי למטה שתחת הקונדיסין, דאי לאו דמשמש מעשה קרקע, ה"ז כקונדס שחציו העליון עץ וחציו התחתון ברזל, אבל הכא אין המעמיד מתייחס לסכך כלל, [אמנם לפרש"י דכיון שהוא המעמיד הו"ל עיקר ק"ק לחלק, אא"כ נחדש מסברא דמעמיד דמעמיד לא גזרו, אבל לפי' הראב"ד דהטעם משום דמיחלף לאינשי ואתו לסכך בו יש סברא חזקה לחלק, מיהו כ"ז אם נימא דבכל מילי גזרו, אבל אם גזרו רק במק"ט יש לתת לזה גדר של מעמיד במק"ט, ולא דייקנין בכל דבר אם הוא ניכר או לא, ומ"מ במסמרות יש להקל מה"ט שהרי אינם מק"ט], וסיים דצ"ע למעשה, ועמש"כ לעיל סק"ב בדין מחיצה של ברזל והמקרה בשפודין.

בפי' הטור הסומך בברעי המטה

יג. **טור** סו"ס תר"ל והכרעיים הן הן דפנות אפי' כו', מלשון רבינו משמע שהרכיב פרש"י לפי' הרא"ש, דרש"י פי' דברי אביי ע"ג המטה שהמטה דופן, והסכך נסמך על יתדות, אבל לפ"ז מיירי כגון שזקף המטה ועשאה דופן, או שהמטה חוץ לסוכה כמ"ש הר"ן, או אפי' בתוך הסוכה והיא משמשת דופן לשאר הסוכה, ולא מיירי כלל במיעוט חלל י', ואילו לפי' הרא"ש לא הוזכר כלל שהמטה דופן אלא שהכניסה בתוך הסוכה שיש לה מחיצות והיא ממעטת בחללה ככרים וכסתות, (ועי' להלן דשיטפת דברי הרא"ש

וב"ז בהעמיד הקונדיסין שהסכך נסמך עליהם ע"ג המטה, אבל אם נתן שני קנים זעג"ז והתחתון נסמך על דבר המק"ט, כתב מרן זללה"ה דלא שייך לנדות מעמיד דמעמיד כלל, שאין מחלקין את הסכך לחשוב התחתון כמעמיד את העליון, וכן פשוט דכל הסכך נחשב כגוף אחד, ורק בכלונסאות דמינכר שהם באים להעמיד את הסכך סברו המ"א והגר"א דחשיב מעמיד דמעמיד, וגם בזה כתב מרן זללה"ה דלא שייך למיחשב מעמיד דמעמיד אלא בדבר שסומך את המעמיד של התקרה, אבל בתקרה עצמה לא שייך לחלק, [וכתב שם עוד דיש לפסול בסכך, כיון שהכלונסאות יש להם דין ס"פ (מדרבנן) ע"י שנסמכים בדבר שאין מסככין בו, וא"כ הרי הוא מעמיד הסכך בדבר שפסול לסכך בו, ואמנם כ"כ הפוסקים דאף בדבר שמק"ט רק מדרבנן, וא"כ פסול לסכך בו רק מדרבנן, ג"כ אין מעמידין בו, וכמ"ש במ"ב ס"ק כ"ג בביאור דברי הרמ"א, ולא דמי למ"ש הריטב"א הובא לעיל סק"ה דהתם פסולו משום תולמ"ה וכמש"כ שם, מיהו יש לחלק דבר שמק"ט מדרבנן גרע כיון שידוע בעלמא שהוא מק"ט, ומסתברא דגם הריטב"א מודה בזה, משא"כ הכא דמי לגזירה לגזירה, אבל כונת מרן זללה"ה בעומק הדברים שלא ראוי לחלק ולהתיר מעמיד דמעמיד בסכך, כיון דעכ"פ נמצא שאנו מתירין להעמיד בדבר פסול, ולא שייך זה לנדות דלהעמיד בדבר שפסולו מדרבנן (ועי' לעיל סק"י בההיא דשפודין)], ועמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בכונתם [ועמש"כ לק' ס"ק י"ד].

בגוונא שהמעמיד מתייחס לדפנות

ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה צידד לומר דהיכא דהמעמיד מתייחס לדפנות

ע"ג הסוכה, ועמש"כ לעיל סק"ח בזה, וכבר כתבנו שם שכ"נ דעת הרמב"ם וכ"ד הרמב"ן והרא"ה והריטב"א והר"ן, וכ"נ דעת הראב"ד, וכ"כ בתו' רי"ד שבת קנ"ד ב', וכן תו' והרשב"א שם הביאו שני הפירושים ובמ"ב בשם מג"א נסתפק אם יש לחוש כן בזה"ז, ולמש"כ יש להקל בלא"ה כדעת רזה"פ.

במג"א סק"ה

במג"א סק"ה כ' בשם הר"ן שיש לסמוך הסכך על קונדיסין, שהסכך יוכל לעמוד בלא האילן, ור"ל שהקונדיסין נסמכין באילן, דהא מיירי הכא שהאילן הוא קרקעית הסוכה, וא"צ להעמיד הקונדיסין עד הקרקע, ובסק"ו פ' כדעת הרא"ש ורי"ו שהסוכה ע"ג קרקע, אבל בזה לא מהני קונדיסין לדעת הר"ן, ואם יניח הקונדיסין בארץ ליכא משום משתמש באילן, ואפשר דהמג"א לשיטתו בסי' תרכ"ט סק"ט דבכל גווני מהני קונדיסין דהוי מעמיד דמעמיד, ולכך הביא דברי הר"ן כאילו בכל גווני מהני קונדיסין, וכ"מ במ"ב (בשעה"צ אות כ"א) עיי"ש, וכבר נתבאר לעיל סק"י"ב דברי מרן זללה"ה בזה, (והדברים נכתבו בדרך לימוד וצריכין עוד עיון ובירור).

בשעה"צ אות כ"ד

בשעה"צ אות כ"ד תמה דהא בגמ' מוקמינן לה בגוזא פרסכנא דוקא, אבל באמת בגמ' קאמר דייקא נמי דקתני זה הכלל כו' משמע דזה הכלל מתאים לשינויא דגוזא פרסכנא, ולכא' ביאור הגמ' דהמקשן הי' סבור שאף בשלש ביד"א צריך הוא לאילן, ומ"מ בצדדין הקלו כה"ג, כיון שהאילן הוא המיעוט, ואהדר לי' דמיירי באופן שא"צ לאילן כלל ולא חשיב שמשתמש בו, וטעמא דנקט גוזא פרסכנא עי' פרש"י שם, ואפשר דנקט' משום דרבה דבעי לאוקומה בדכפיה לאילן ובוה בדרך כלל האילן ניכר אי לאו דמיירי בגוזא, וצ"ע בסוגיא שם.

כהבנת רבנו), וע"ז כ' תו' והרא"ש דלא הוה מיעוט אע"פ שא"א להשתמש בסוכה אלא ע"ג המטה, אבל אם המטה היא הדופן וכשתנטל אין כאן סוכה, א"כ הרי זה ממש כבנה איצטבא באמצע הסוכה שממעטת החלל בין לכ' בין ל"י, ולא מהני כלל מה שהסכך נסמך על יתידות, (תדע דבאיצטבא באמצע הרי זה ממש בכה"ג ועדיף מיני' שאין האיצטבא מחוברת לדפנות למעט גובהן), ולא עוד אלא אפי' היו דפנות קבועין וחיבר להם מדף (לשם מטה) הרי הוא ממעט בחללה.

וכנראה דחקו להטור מ"ש הרא"ש דלפי' הירו' נחא חידושי' דאביי, ואי מיירי בשאין המטה דפנות הסוכה, א"כ אכתי קשה דהיינו מתני', שהרי יכולה לעמוד בפ"ע, אבל לפי' הטור נחא שפיר, דאע"פ שהמטה נצרכת לדפנות אינה ממעטת כיון שיש חלל י' לגבי הסכך, ולעיל סק"ג נתקשינו בדברי הרא"ש, ובאמת הרא"ש הביא רק פרש"י בדברי אביי ולא סיים דלהירו' מתפרש באופן אחר, וזה כהבנת רבנו, ואמנם לפ"ז נחא דאיכא חידוש גדול בדאביי, אבל אינו מובן מנ"ל לחדש כן, וכבר תמה בזה מרן זללה"ה בסי' קמ"ג סק"ג, ופי' דברי הטור באופן שאפשר להוציא המטה וישארו הכרעים, ולענין הלכה אף אם דעת הטור כהבנת הב"י, אין להקל בדבר, דדעת ש"פ דאין להקל אא"כ הסוכה תשאר בכשרותה כשיוציאו המטה, (והרי גם הרא"ש לא הי' מחדש כן בלא מילתיה דאביי, ולדידהו לא חידש אביי כן).

בשו"ע סי' תרכ"ח ס"ג בסומך סוכתו לאילן

יד. שו"ע סי' תרכ"ח ס"ג מקצתה על האילן כו', דברי השו"ע מתפרשים כשהאילן קרקעית הסוכה וכפרש"י, וכ"נ בב"י, שכ' דהא דאין עולין משום דאין משתמשינן באילן ולא הזכיר הגזירה שמא יניח, וכ"מ בסי' תרכ"ו ס"א דל"ג בסכך מהאילן שהוא

כ"ג א' מני מתני' ר"ע כו' ע"ס הגמ'

מז. כ"ג א' מני מתני' ר"ע היא דתניא כו',
דאין לפרש חידושא דמתני'
משום דספינה מטלטלת, דפשיטא דספינה
אורחא למידר בה, ומצות סוכה ניתנה גם
ליורדי הים.

שם עמד ר"ע ועשה סוכה כו', משמע דר"ג
לא עשה, והיינו מפני שלא יכלו לעשות
קבע בראש הספינה, ובתוך הספינה ה' מקורה
בס"פ. — שם נשבה רוח, משמע רוח מצויה.

שם אמר אביי דכו"ע כו', לכא' נראה דדוקא
בספינה פליגי, אבל באיי הים לכו"ע בתר
רוח מצוי דידהו אזלינן, דספינה כיון
שמטלטלת, ואם יעמידה סמוך ליבשה הויה
סוכה, חשיבא הנסיעה בים כיושב בסוכה
ביבשה בשעה שמנשבות רוחות שאינן מצויות,
דלא מיעקר מינה שם דירה עי"ז, וה"נ מן
הספינה, ומאן דסבר דירת קבע בעינן, סבר
דהעמדתה בים ה"ז כעוקר ממנה קביעותה,
(אבל כשעומת סמוך ליבשה פשיטא דכשרה),
וכן העושה סוכתו בגג, בתר רוח מצויה דגג
אזלינן, מיהו אין ללמוד מזה לעושה סוכה
בבית, דבתר רוח מצויה דבית אזלינן, אע"ג
דקושטא הוא שביבשה הבתים גורמים לעצור
הרוח, [שו"ר דרש"י כ' שההרים עוצרים הרוח,
ולזה ודאי יש להתייחס כמצאות], דמ"מ
ביבשה שייך להתייחס למצב זה כמצאות,
משא"כ כשהנדון באופן פרטי לסוכה זו,
אפשר דלא חשיבי דפנות כלל, [וכן יש לדקדק
קצת מהא דתלי לה ברוח שא"מ דיבשה ולא
קאמר סתמא ברוח מצוי' דים, ומצינן למימר
שאם ה' הדבר בהיפוך דביבשה איכא טפי
רוחות והעמיד הספינה ביבשה פסולה, דהרוח
מצויה של היבשה הוא הקובע הנהגת העולם,
ולכן שייך להתייחס לים כמאורע, וה"נ
בעושה סוכתו בתוך הבית, מיהו אכתי י"ל
דכל שיכולה לעמוד ברוח מצויה דמקום זה
כשרה], מיהו כבר כתב במ"ב סי' תר"ל ס"ק

מ"ח בשם המג"א דלא סגי ברוח מצוי' דבית
עיי"ש (ולע"כ בסי' שט"ו).

**כ"ב ב' מתני' או בראש הספינה, בדין האם
מותר ליכנס לספינה ביו"ט**

מז. כ"ב ב' מתני' או בראש הספינה כשרה
ועולין לה ביו"ט, דכיון שהוא
בתוך הספינה יכול לעלות בראשה, אבל
בלא"ה אסור ליכנס בספינה ביו"ט, גזירה
שמא יעשה חבית של שייטין, עשו"ע סי'
רמ"ח ס"ג, ואפשר שיש בזה חידוש דאפי'
אינו מפליג בספינה ולא יוכל ליכנס בה
ביו"ט, חשיבא ראוי' לשבעה, כיון שיכול
ליכנס בתוכה בעיו"ט, מיהו אם ההיתר רק
משום פיקו"נ כשהוא בתוך הספינה בים,
מסתברא דנהי דלדידי' הויה סוכה כשרה, מ"מ
לכו"ע פסולה, ולע"כ בדין ספינה בשבת, מ"מ
לענין מתני' הרי בסיפא מתפרש דכשרה
ואע"פ שאין עולין וכו"מ, ויש לפרש דגם
ברישא החידוש דכשרה לכו"ע, מפני שעולין
לה ביו"ט בהיתר, ואע"פ שהוא אינו יכול
לעלות.

**כ"ג א' ור"מ הא נמי מדא' כו' בביאור פלוגתא
ר"מ ור"י בדין אינה ראוי' מדרבנן**

כ"ג א' ור"מ הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא
כו', נראה דאף לר"מ אין זה פסול
בעצם הסוכה אלא מפני השימושים שאינה
ראוי' לדירת שבעה, ונפ"מ היכא דהי' מותר
לו מפני פיקו"נ או שלא ידע שהדירה בסוכה
זו בשבת אסורה מדאורייתא, [כגון שבהליכה
ע"ג הסוכה עושה מלאכה ושכח שמלאכה זו
אסורה, וצריך להתיישב בדבר למצוא האופן
שיעבור מלאכת מחשבת מדאורייתא, ועי'
להלן], וישב בה שבעת ימים דודאי יצא יד"ח,
ולפ"ז יש להבין דמה בכך שהאיסור מדרבנן
אכתי אינה ראוי' לו לשבעה, מיהו נראה דאף
לר"י משכח"ל סוכה שאינה ראוי' לו
מדאורייתא לשבעה, כגון שנדר (על דעת רבים
דאין לו התרה) שלא יכנס בסוכה זו ביו"ט

אלא שאם נפלה דחוזר ובונה, אבל אם כולה קיימת ונפל דופן אחד פשיטא דחשיבא סוכה זו, (תדע דאף למ"ש תו' שם דבעינן אותם עצים, בדופן אחד מסתברא דאף בעצים אחרים שרי, שו"ר ברא"ה ובריטב"א שכ' דברובה מאותן עצים סגי).

ולפ"ז העושה סוכתו בראש האילן ושתיים ביד"א, אפשר שכשרה אף לר"י, כיון דלישיבת יו"ט יצטרך רק להוסיף שלישית ביד"א, ולא חשיבא סוכה אחרית עי"ז, ולפ"ז יש ליישב הא דפליגי רק בבהמה, וגם בגמ' מייתי פלוגתייהו אהא דקתני או על הגמל, [ועתו' שכ' דה"ה דפליגי באילן], דבבהמה מתפרש סתמא שהבהמה עצמה היא קרקע הסוכה שיש על גבה מקום רחב, אבל באילן בדרך כלל מניח דף ויושב עליו, ואפשר דבכה"ג חשיבא לעולם אותה סוכה אף כשהוסיף תומכים מתחתיו ביד"א, ואפי' נימא דכשמוכה כולה באילן תחשב סוכה אחרת אם יתמכנה כולה ביד"א, מ"מ אם תמוכה מעט ביד"א כדקתני סיפא כשרה אף לר"י, אע"פ שאין עולין לה ביו"ט, ולכך לא נחלקו בזה.

ולפ"ז מיושב נמי הא דסבך שעשוי להתייבש תוך ז' כשר מדאורייתא, [כמשה"ק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק כ"ג], דכיון שמתייבש רק מעט ולא בטל שם סוכה לגמרי ע"י ייבושו, הרי זו סוכה שיוכל לדור בה כל ז', מיהו אם ינטל לגמרי הסבך, י"ל דבטל מיני' שם בית והו"ל סוכה אחרית, ועי' לק' ס"ק י"ז.

ישוב קו' הב"מ מ"ט כשמכשירין סוכה רק לשבת ע"י מגו דהוי דופן, אין פסול של אינה ראוי לז'

ומיושב נמי הקו' שהביא בב"מ סי' תר"ל ס"ז היכי מהני סיבך ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי ביראות במגו דהוי דופן לענין שבת הא אינה ראוי' לשבעה, דכיון שעיקר

או בחוה"מ, ומ"מ כשרה, כיון שהסוכה ראוי' וגברא הוא דלא חזי, וש"מ דענין אינה ראוי' לשבעה הוא מצירוף שני הענינים יחד, דבעינן שמן הסוכה לא יהא עיכוב בדירת שבעה, וקמיפלגי אם איסור דרבנן משוי לי' חסרון בסוכה או דכאילו גברא לא חזי, [ומצינן למימר דלר"י פסולה רק מדרבנן, דהשוו חכמים מדותיהם לגמרי כאילו הוי דאורייתא, אבל הרא"ה והריטב"א כתבו דלבתר הדרבנן פסולה מדאורייתא, וכן מיושב יותר בלשון הגמ'].

ונראה דאף אם יש דפנות עד הקרקע והסבך נסמך עליהם, דל בבהמה מהכא נמי איכא סוכה, מ"מ כיון שהבהמה כאן באופן קבוע דחשיבא קרקעית הסוכה, [וממעטת בגובה כ' וי'], פסולה, מיהו אם הי' לסוכה ג' דפנות וקרקע בהכשר והי' איסור דרבנן ליכנס לתוכה מפני הדופן הרביעי (כגון אם היו גוזרים שמא ישתמש באילן עי' לק' כ"ד ב'), מסתברא דכשרה דלא חשיב החסרון בסוכה, כיון שיש הכשר בלעדו, וצ"ע בזה כיון שהאילן קבוע וחשיב שמקום הסוכה בפסול, אלא דבכה"ג מסתברא דכשרה כיון שיכול לעשות מחיצה בין הסוכה לאילן.

והנה מבואר דר"מ ור"י תרווייהו דרשי תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה הראוי' לשבעה, והיינו דרשא דר"א לק' כ"ז ב', ורבנן דהתם נמי לא פליגי עלי' בהא, אלא דדרשי מחג הסוכות עשה סוכה בחג כדאמר לעיל ט' א', ולפ"ז הנלמד מתעשה לך שבעת ימים הוא שיעשה סוכה שתהא ביתו לשבעת ימים, ואפשר לומר שלא נתמעט מזה אלא דומיא דדברי ר"א שלא יצטרך לצאת מסוכה לסוכה, אבל אם יוכל לדור בסוכה זו כל שבעה, אלא שיצטרך להוסיף בסבך כדי שתהא צמ"מ, או שיצטרך להוסיף בדפנות, כל שלא נתבטל ממנה שם סוכה, חשיבא שפיר סוכה לשבעה, כיון שהוא ידור בסוכה זו שבעה, וכן נראה דלא איצטרך לאשמועין אליבא דר"א כ"ז ב'

דירה זו ראוי' רק יצטרך להוסיף בה מעט לא חשיבא סוכה אחריתי וראוי' לשבעה מיקריא, [מיהו למש"כ לעיל ס"ב ס"ק ל"א דרק מדרבנן פסלו סוכה זו בחול יתכן לומר דאף לר"י כשרה, מיהו לא הו"ל לחכמים לחלק כזאת, כיון דאיכא סברא מדאורייתא דבעינן סוכה ראוי' לשבעה, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דעד כאן לא פליג ר"מ אלא בפסול דרבנן שאינו מהל' סוכה, אבל אם הי' הפסול דרבנן מהל' סוכה הי' ראוי לפסול מדרבנן מיהא משום שאינה ראוי' לשבעה, ור"ל דאף אם המגו סברא דרבנן יש לפסול לכו"ע], שו"ר בב"מ שם שכ' דקשה לו לידחק ולומר דדוקא כשכל עיקר הסוכה אינה ראוי' לשבת פסולה, עיי"ש שזה כמש"כ, אלא שלעיל למדנו כן מדברי ר"א.

ובעת ראיתי ברש"ש שדקדק בכ"ז, וכתב דסבך שמתייבש בתוך ז' פסול מדאורייתא, [ובההיא דמגו כתב לפרש דג"ז בכלל ההלכה של מגו להכשיר פסול דאינה ראוי', ויש לדון בזה], ובמש"כ בדין ביטול עמש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בזה, [ועיי"ש שדקדק מדאמרי' בסמוך וכיון דמיתא כווצא ולא אדעת', ותיפו"ל דבעינן ראוי' לז', ונראה דל"ק דמיתה א"צ לחוש לה וחשיבא שפיר ראוי' לז', אבל בשעה שהיא פסולה חיישינן דלאו אדעת', ומה שצידד לחלק בין דפנות לסבך ל"מ כן (וערמ"א סי' תר"ל ס"א), אע"ג דתעשה לך אסכך בלחוד דרשינן, מ"מ כשנפלו הדפנות תוך ז' בטלה כל הסוכה, ולא שייך לומר דסגי בזה שהסבך קיים כל ז' דמה תועלת יש בדבר, תדע דהא ר"י פוסל מפני שהקרקע אינה ראוי'].

בעושה סוכה בחוה"מ מהו

והנה מבואר דאף בעושה סוכתו בחש"מ פליגי, שהרי סוכה זו לחש"מ היא עשוי', דידוע שאין עולין לה ביו"ט, ולא עשאה לצורך יו"ט, ופסולה היינו לזמן שמותר

לישב בה, ולא חילקו בגמ' אם חל יו"ט בשבת או לאו, וש"מ דאף כשלא יחול שבת בחול המועד, ושפיר יוכל לישב בה עד סוף החג פסולה, ובאמת ברש"י הדבר מפורש שפי' הטעם מפני שאינה ראוי' ליום ראשון, והרי ע"כ הנדון לישב בה בחוה"מ, ומ"מ פסלה מכח יו"ט, וכן יש לדקדק במתני' דלהכי קתני ואין עולין לה ביו"ט לומר דאעפ"כ כשרה, וש"מ דיו"ט גורם הפסול, ברם הרא"ה והריטב"א כתבו הטעם משום שבת, ומשמע דבדוקא נקטו שבת, שהזכירו דלעולם חל שבת בתוך שבעה, ולא אמרו בפשיטות משום יו"ט, ומשמע לכאור' דכונתם למצוא פסול לסוכה בחש"מ, ולפ"ז מן הראוי להכשיר אם חל יו"ט בשבת, או שבא לעשות סוכתו אחר השבת, ולפ"ז הי' מתפרש בפשיטות הא דמדמו לה לרוח מצוי', אבל הדברים מחודשים דסתמא קתני פסולה, ול"מ לחלק, וכן הר"ן ובפר"ח פי' כפרש"י דמשום יו"ט פסולה.

וש"מ דהא דבעינן ראוי' לשבעה הוא פסול בעצם הסוכה, ואע"פ שאין בה החסרון שיצטרך לצאת מסוכה לסוכה, מ"מ מינכר שאין זה ביתו לשבעת ימים אלו, ובית כזה שא"א לראותו כדירתו של כל החג פסולתו תורה, [ועי' לשון רש"י כ"ז ב' גבי ושזין שאם נפלה כו' קמ"ל הואיל וישב בה ביו"ט וזו להשלים היא סוכת שבעה קרינא ב'] שתשלומין לראשונה היא, עכ"ל, וזהו נמי הפסול בכה"ג דכשעושה סוכה שלא היתה ראוי' להיות במקום הראשונה, כיון שא"א לראותה כהמשך לראשונה הרי אין זו סוכה לשבעה, ומי שלא ישב בסוכה ביו"ט, זה אינו חסרון בסוכה, אלא בגברא, וע"ז דרשי רבנן מקרא דעושין סוכה בחש"מ].

בפסול סוכה שאינה ראוי' לשבעה

יז. בדין סוכה שאינה ראוי' לעמוד שבעת ימים, יעוי' מש"כ אאמו"ר

פסולה מיד, ונאמנם מזה משמע דלאחר השבת כשרה, וכן מדנקט שבת, אבל ל"מ כן וכמש"כ לעיל ס"ק ט"ז, וצ"ע.

ברם הרא"ה לא כתב כלשון הריטב"א וז"ל והאי גרסא לאו דייקא וכי משום דילמא אתי למעבד סוכה רעועה מעיקרא אמרי' דלא ישב בסוכה, ואפשר לפרש דניחא ל'י' הא דפסולה ברעועה מעיקרא, [מיהו אין זו ראי' ד"ל דהא נמי קשיא ל'י', אלא דלא מצי לסתור הגרסא מסברא, דשמא באמת פסולה, וכן הבין הריטב"א בכונתו], וכן נקט אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה עיקר, דקרא דתעשה לך שבעת ימים ליכא במאי לאוקומיה אי לאו לענין זה, דאף לר"י ליכא לאוקומי קרא לענין איסור דרבנן, אף אם לבתר הדרבנן פסולה מדאורייתא, מיהו למש"כ לעיל ס"ק ט"ז נראה דהיינו דוקא כשתפול כל הסוכה בתוך ז', אבל אם רק יצטרך להוסיף מעט בסככה או בדופנה, כ"ז שלא בטל ממנה שם סוכה, אע"פ שנפסלה בדיני סוכה, כשרה, דלא חשיבא סוכה אחריתי והרי זו ראוי' לדור בה שבעת ימים, ולפ"ז א"צ לחלק בין ייבוש חמה לרוח מצויה, דאם הסוכה תתבטל לגמרי בתוך ז' פסולה בין ברוח בין בחמה, ואם רק יצטרכו להוסיף בתיקונה כשרה, וכ"ז לא שייך לנדון דאינה יכולה לעמוד ברו"מ.

והא דסוכה ע"ג ספינה חשיבא ראוי' לז' [כן הק' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק י"ט] היינו מפני שהבאת הספינה לים חשיב מאורע חיצוני ואינו חסרון בגוף הסוכה דה"נ יכול להעמידה ביבשה, ודמי לעושה סוכתו במקום שידוע בודאי שיפילוהו בחג, [כן פשוט למש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דהעיקר תלוי בחסרון בגוף הסוכה ולא במציאות קיומה כל ז', אבל למש"כ יש לגמגם בדבר, דמ"מ כשדר בים ועושה סוכתו שם הרי אינו עושה לו דירה לז', ולכא' מזה ראי' דא"צ ראוי' לז', ואמנם כן הוכיח מזה אאמו"ר

(שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ג, והנה נדון זה לא שייך לפסול של אינה יכולה לעמוד ברוח מצוי', דהתם הרוח מפילה מיד, אלא שעומדת כ"ז שלא בא הרוח, אבל הכא אין הרוח יכולה להפילה אלא שבמשך הזמן תתרועע ע"י הרוחות ותפול, ובעלמא כה"ג ודאי דחשיבא מחיצה, דלענין שבת אין לנו שיעור בשבעה, ואם בעומדת כל השבת היא מחיצה, אף לענין סוכה כן, ומסתברא דאף בשעה אחרונה של השבת כשרה כ"ז שהרוח שתבא לא תוכל לעקרה, שהיא משמשת מחיצה ליושב בתוכה, ועוד דבסוכה נמי מסתברא דביום האחרון של חג א"צ שתהא ראוי' להתקיים שבעת ימים, דא"כ בעינן סוכה הראוי' לז"ד יום.

ולפ"ז מבואר דסוכה שאינה ראוי' לשבעה, אינו פסול בעצם הסוכה, דומיא דאינה ראוי' לשבת ויו"ט, דהתם פסלינן אפי' ביום אחרון של חג שחל בחול, והכא מכשרינן לה ביום אחרון אע"פ שאינה ראוי' עוד לשבעה, וע"כ שאם באנו לחדש פסול באינה ראוי' לשבעה, היינו משום דפשוטו של הפסוק הוא עשה סוכה שתהא ראוי' לשבעה, שלא יצטרך לצאת לסוכה אחרת בחג, אבל אם עושה סוכה בחש"מ סגי ביכולה להתקיים עד סוף החג, ומזה גמרינן דע"ג בהמה פסולה, כיון שיש לה פסול בעצם שא"א לראותה כסוכת השבעה וכמש"כ לעיל.

ומפשטות דברי הריטב"א לק' כ"ז ב' משמע דסוכה שאינה יכולה לעמוד כל שבעה, כיון שיכולה לעמוד ברו"מ כשרה, ומ"ש בשמעתין דדמיא לאינה יכולה לעמוד ברו"מ, כונתו לדינא דראב"י, דכך מתפרש סתמות לשון דאינה יכולה לעמוד ברו"מ, ואינה יכולה לעמוד ז' מיקריא סוכה רעועה, (וכמש"כ דשני נדונים הם), וקאמר דאע"פ שהסוכה ראוי' עד שבת, מ"מ פסולה מעכשיו, כיון שהשבת מפילתה לגמרי והשבת כרוח מצוי' דמיא, והרי באינה יכולה לעמוד ברו"מ

(שליט"א) זללה"ה מעיקרא, ועמש"כ להלן מסוגיא דביצה ל' ב'.

ובראשונים שבת מ"ה א' דא"כ משמע דסוכה רעועה שעלולה ליפול ביו"ט כשרה].

כ"ד א' כל מחיצה שעומדת ברוח כו'

יח. כ"ד א' קסבר ר"מ כל מחיצה שעומדת ברוח אינה מחיצה, יש להבין מ"ט הא מ"מ מקום זה גדור ומובדל ומה בכך שהרוח הוא שמעמיד את הנוד, ואם נימא דבמחיצה שמקפת סביב מודה ר"מ, ורק בהני השנויים בברייתא פוסל, הוה ניחא, דכיון דאינם מחיצה גמורה, והם צריכים לשמש לכל הרוח, בעינן טפי חשיבות, וכן בדופן סוכה מחמרין טפי בסוג המחיצה מבשבת, וגולל נמי כיון דקאי בפ"ע ואינו חשוב כהיקף שגודר מקום, בעינן חשיבות טפי, אבל אין נראה כן, אלא נקט הני לרבותא, דאע"ג דלא בעינן מחיצה גמורה וסגי בלחי כל שהוא, וכן בגולל לא בעינן חשיבות מחיצה, וכן בפסי ביראות אשכחן דהקלו בכל דהו (כיון דאיכא שם ד' מחיצות), אפ"ה בעומדת ברוח אינה מחיצה, ולענין סוכה אפשר דקמ"ל דאף לדופן טפח לא סגי ברוח, והוי דומיא דלחי, א"נ שמא ה' מקום להקל כיון דאיכא סככה ובצירוף זה סגי בדבר שאינו חשוב, ולפ"ז כ"ש דלעיקר המחיצה לא מהניא עומדת ברוח, וצ"ל הטעם משום דלא חשיבא, ודמיא כעראי, וכמו ששייך להבין דמחיצה דהוצא ודפנא לאו מחיצה היא עד שתהא בריאה וחשובה יותר, דאע"פ שהמקום גדור ומובדל, מ"מ כיון שהדבר אינו חשוב אין הבדלתו קובעת לחלק מקום זה מזה, (וכמו מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, דאע"פ שחוזרת למקומה לאחר הרוח, מ"מ חשובה מחיצה אלא דזה גרע טפי), וה"נ נוד תפוח חשיב שלא העמיד כאן כלום, (ובקל יכול לסלקו), וכן בדעת בנ"א המנפח נוד ועי"ז מקיף הרשות ניכר שהוא עראי ואין בו חשיבות לקבוע מקום, [ובנוד שא"א להוציא ממנו הרוח אא"כ יבקע הנוד יש מקום לדון דכשר, כיון שכל עיקר

אבל עדיין צריך להתיישב בכ"ז, דאם לא נחלק כמש"כ בין מיעוט הסוכה לכולה, וכמ"ש בב"מ שזה דוחק, וגם אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה לא ניחא ל' בהכי, א"כ קשה מ"ט סוכה שתעשה חמ"מ באמצע החג כשרה מדאורייתא, [שור"ר ברש"ש בזה הובא לעיל ס"ק ט"ז, שור"ר גם בפמ"ג סי' תרכ"ט בא"א ס"ק י"ג עיי"ש], אם נימא דאינה ראוי לשבעת ימים פסולה, ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה חילק בין ייבוש החמה לנפילה ע"י הרוח, ולכאור' ה' נראה דכ"ז בנודן דראוי לשבעה, אבל בפסול דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה כשרה כ"ז שאין הרוח יכול להפילה במצב זה, וכ"כ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ק כ"ב, אלא שצידד לנטות מזה לפי מה שחילק לענין סוכה, ומשמע לפ"ז דבשבת צריך שתוכל לעמוד כל השבת, ולכאור' אין ללמוד מסוכה דאיכא קרא להכי, ולפ"ז נוכל לקיים הדברים לענין שבת דכל שאין הרוח שולטת להפיל המחיצה אע"פ שמנידתה כשרה, וכן לענין סוכה ביום אחרון של חג, אלא שנתחדש דין שאין לעשות סוכה שלא תוכל להתקיים עד סוף החג, ובזה גופא יש לחלק אם החסרון כבר קיים בסוכה, או שיבא מעלמא, וזהו מ"ש שם לחלק בין חמה לרוח, (וצע"ע בזה), ולפ"ז אף אם כל הסוכה תתייבש עד שיתבטל ממנה שם סוכה ג"כ כשרה מדאורייתא, ולמש"כ לעיל פסולה בזה, מיהו מדרבנן בלא"ה יש להחמיר כמ"ש שם בשם הר"ן והרמ"א, וצ"ע, [שור"ר בביצה ל' ב' דמשמע לפור' דמשכח"ל סוכה רעועה בחג, דאל"כ מאי קאמר ושוין הא בלא טעמא דחג לעולם איכא מוקצה בסוכה דמצוה אף לר"ש, אם נימא שאינה יכולה להיות רעועה, וגם בראשונים ז"ל שם משמע כן עראב"ד ומלחמות, ולע"כ בסוגיא שם, וע"ע ברמב"ן

שם גמ' כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד בו'

שם גמ' אראב"י כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' אינה מחיצה, פי' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק כ"ב דעיקר חידוש דראב"י הוא דאע"פ שמשפסק הרוח המחיצה חוזרת למקומה פסולה, דהי' מקום לומר שמה שהמחיצה מתבטלת ברגע של נשיבת הרוח אינו מבטל ממנה שם מחיצה, אבל היכא דברוח מצוי' המחיצה נופלת לגמרי פשיטא לן דפסולה, [וכדאביי לעיל כ"ג א'], וכתב כן גם בשם מרן זללה"ה, והא דדייקינן הכי מדראב"י היינו משום שאם הי' הדין דכשרה בכה"ג, הול"ל כל מחיצה שאינה עומדת בפני רוח, אבל אינה יכולה לעמוד ברוח, משמע דסגי בזה שאינה יכולה לעמוד בשעת הרוח, ואפשר נמי דמכל מחיצה שמעינן לה.

מחיצה שזזה ברוח, אבל אין מתבטל ממנה שם מחיצה

ובדין מחיצה שהרוח מזיזה ממקום למקום ואינו מבטל ממנה שם מחיצה, יעוי' מש"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם, ולכאור' נראה דלענין כלאים אין לפסול מחיצה כזו, שעכ"פ היא מבדלת בין שתי השדות, ואמנם השטח שהמחיצה נדה בו אסור לכאן ולכאן, אבל לגבי שאר השדה יש כאן מחיצה המפסקת, וכן לגבי צירוף לא מסתבר כלל לצרף למנין אותם העומדים בשני עברי המחיצה, אפי' אם נצרף אותן שבמקום נדידת המחיצה לכאן ולכאן, ואין הדבר קשה לומר שהמחיצה מועלת למקום מסוים במוחלט, אע"פ שיש שטח בינתיים שאינו מוחלט, וכ"נ בסברת רה"י דשטח הפנימי כיון שהוא לעולם גדור ומובדל, אין מתבטל ממנו חשיבות רה"י, ע"י שהמחיצה נדה ממקום למקום, דלגבי השטח הפנימי חשיב כאילו יש מחיצה אחת קבועה בחוץ, ועוד אחת באמצע שבאה והולכת, דאע"פ שהמחיצה האמצעית אינה

הנוד עשוי באופן זה, ומתייחסת המחיצה לנוד].

ונראה דאי אשמועינן נוד תפוח לא הוה שמעינן בהמה, דבהמה יש בה ממש, ואע"פ שבלא אור מתכווצת מ"מ יש כאן חשיבות טפי של מחיצה, אלא דברוח חיים יש חסרון לעומת זה שאין האדם שליט לעשות בו כחפצו, ולכך השימוש בו הוא באופן עראי, והיינו דנקט ר"מ דבר שיש בו רוח חיים מפני שזהו המחוודש יותר, ואפשר דל"ק דייק מדהזכיר רוח חיים דאם כונתו דוקא לבע"ח לא הו"ל להזכיר הרוח, וש"מ דה"ה נוד, [ונראה פשוט דאם יש בנבילה לחודה גובה י' ודאי ש"ד, וכ"מ מהנוד, דנפיתת האויר לא מגרעא, אם בנוד לחודי' יש שיעור מחיצה, ואף ל"ב מסתבר כן].

כ"ד ב' העושה סוכתו בין האילנות כו'

יב. כ"ד ב' מתני' העושה סוכתו כו' כשרה, בגמ' מפרשינן החידוש דלא גזרי' דילמא אתא לאשתמושי באילן, ויש לעי' א"כ מה שייך ד"ז לסוכה, וגם הו"ל לפרושי עיקר החידוש דעולין לה ביו"ט, לדעת הריצ"ג דהלכה כר"י דסוכה שאין עולין לה ביו"ט פסולה, אפשר לומר דהו"ל סתמא כר"י, והכא קמ"ל דכיון דלא גזרי' ועולין לה ביו"ט, הרי היא כשרה, אבל אנן קיי"ל דכשרה, וכמ"ש בשו"ע סי' תרכ"ח ס"ג, ונראה דרק בסוכה הי' מקום לגזור, דלא אסרו חכמים להשתמש בחצר שיש בה אילנות, אבל כשבא לקבוע עיקר דירתו בין האילנות, הדבר קרוב שישתמש באילנות שהם הדפנות, [ולא הוי גזירה לגזירה כיון שזה קרוב ביותר, עתו' לעיל כ"ב ב' ד"ה שתיים], הלכך אם היו חכמים גוזרים בזה היו קובעים הדבר בהלכות סוכה, דסוכה שהאילנות דפנות לה אין נכנסין לה ביו"ט, וכיון דקתני סתמא כשרה בתר מתני' דלעיל, ש"מ דנכנסין לה ביו"ט.

מבדלת ביניהם, מ"מ לגבי שם רה"י הרי היא ממ"נ רה"י, דמה לי אם המחיצה הפנימית גודרתה או החיצונה, וה"נ הכא לגבי רה"ר יש לחשוב את הפנימית כגדורה במוחלט, אע"פ שאינה מובדלת מן השטח שבינתיים.

ומסתברא דהשטח שבינתיים נהי דאין דינו כרה"י, מ"מ כרה"ר נמי לא חשיב, דלגבי הנדון להיכן שטח זה שייך יש לראות המחיצה כמחיצה שבין שתי חצרות, דודאי אין להכריע דשייכא להאי טפי מלהאי, וה"נ לענין רה"ר, אלא דמסתברא דהכא במוחלט אין לו חשיבות של רה"י דעצם הדבר שאינו גזור מבטל ממנו שם רה"י, אבל מ"מ כרה"ר נמי לא הוה.

והגע עצמן בסכך שהרוח מגביהו ומחזירו ולעולם צמ"מ למטה, וכי שייך לפסול את הסוכה ע"י שיש שטח למעלה שאינו בדין סוכה, הא אפי' חבוט רמי אמרי', וכ"ש כה"ג שכשהסכך למעלה הוא סכך גמור על כל השטח, א"ו התם כשרה מפני שאין חסרון של נפרצה למקום האסור לה, וה"נ במחיצה אין לנו לדון על כשרות הפנימית כלפי רה"ר, אלא לענין נפרץ במלואו לשטח שבינתיים.

ולכאוי נראה דמדאורייתא אע"פ שהפנימית פרוצה לשטח שבינתיים דינה כרה"י גמורה והזורק לסוכה חייב, דכמו שלגבי הרה"ר דינה כרה"י, ה"ה דשטח זה אינו מבטל חשיבותה, כיון שכשהיא נפרצת אליו הרי הוא ג"כ גזור, ואפשר דאף מדרבנן לא חידשו בזה איסור משום שנפרצה במלואה למקום האסור כיון דממ"נ הפנימית מותרת, (ויש לדון בזה בכותל שבין שתי חצרות והשטח שהמחיצה נדה בו שייך לאחד מהם, דלכאוי לעולם חצרו אינו נפרץ למקום האסור לו, אע"פ שאותו שטח אסור לו להכניס בתוכו, מ"מ ביסודו אינו שטח האסור לו כיון שהוא שלו).

וכבר הזכיר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה כ"ז, אלא שדברנו יוצאים מתוך הנחה דלגבי השטחים שהמחיצה מבדילה בכל אופן, א"א לומר שאינה מחיצה, דאיך אפשר לומר שהדר בבית זה כדר בבקעה, בזמן שדירתו צנועה ככל בית, ואינו בוש לאכול בתוכה כחצר שטובלת למעשר, וכיון דע"כ אין זה בכלל דברי ראב"י, א"כ אין לנו אלא לפתור החידה היכי נדיינינהו דייני לשטח זה, ומסתבר למימר דכיון דאיכא ממ"נ אין כאן החסרון של נפרצה במלואה למקום האסור לה, ועכ"פ בדלית בי' ד' יש להתיר כיון דלגבי השטח הפנימי אין שטח זה חשוב, דהפנימי א"צ להתייחס לשטח העולם כיון שהוא מובדל ממנו, (ואשכחן מושגים כאלו במחיצות כגון חצר קטנה שנפרצה לגדולה), ולענין סוכה צידד אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה להכשיר, ע"י דו"ע, ולכאוי אם המקום כפרוץ לענין שבת לא יתכן להתירו לענין סוכה דבעינן דפנות, וע"כ דהסברא משום דלגבי הפנימי כגדור חשיב ועי"ש מ"ש בזה, [נעדר דאם נחשוב שטח פחות מד"ט כמקום חשוב, יש לחשוב גם שטח של ג"ט כמקום חשוב, ע"י שטח העולם שמחוץ למחיצה, וע"כ דכשהנדון לגבי הפנימית אין לנו אלא מה שלפנים מן המחיצה], וצע"ע היטיב בכ"ז.

שם א"ה נטלטל בכולה

שם א"ה נטלטל בכולה, פי' אא"ב דהויא מחיצה שפיר החמירו במחיצה רעועה כזו כדאשכחן בקנים וחבלים, אבל אי מחיצה גמורה היא, נטלטל בכולה.

שם תוד"ה והא

שם תוד"ה והא, דהוי רוב הדופן מעץ כו', בפשוטו כונתו מדין עומ"ר בערב, שאם יש רוב כשרה, ומשמע דס"ל דעומ"ר מהני בדפנות סוכה, דלא מסתבר שחידשו דלענין זה מהני המחיצה שאינה עומדת ברוח מצוי, ועמג"א סי' תר"ל ס"ק ט"ו, וצ"ע, וראיתי

חכמים גזירה משונה שהסתום נחשב כאויר, ובפרט שאין הדבר מצוי לסכך בהם כיון שהם ס"פ, אבל אם זהו עיקר הדין מדאורייתא, דכל סכך שאינו יכול לעמוד ברו"מ כאויר חשיב ניחא, וצ"ע.

אין הפסול משום שאינה ראוי' לשבעה

ומשמע דאפי' נתנן בסוף יום האחרון של חג פוסלין, דלאו מדין ראוי' לשבעה הוא, דהא באהל המת ליכא ענין שבעה, וגם שאר ירקות אינם מתקיימין שבעת ימים, [ומשמע דדוקא הני, דכנראה מפני מרירותן פרכי ביבשותן או שזהו הגורם שהם דקים ביותר, דלא מסתבר שבלא סיבה נשתנו ירקות אלו בתכונתן, מיהו בפוסקים משמע דה"ה שאר ירקות שכיו"ב, ולפ"ז י"ל דנקט הני מפני שסימנם ידוע, ומהם נקיש אל שאר הדומין להם ועי' להלן], וראיתי בפמ"ג סי' תרכ"ט בא"א ס"ק י"ג שר"ל דהני מינים כיון שאינם ראויים לשבעה ימים הרי הם פסולים לסכך בהם, כבהמה כיון שאינה ראוי' ליו"ט, וכונתו דנהי דלא בעינן שתעמוד הסוכה שבעת ימים, מ"מ בעינן מין הראוי לשבעה, הלכך בשאר ירקות שנתר מהם משהו הו"ל שפיר מין הראוי, אע"פ שבמשך החג תהא חמ"מ, כיון שיכול להניח מהם הרבה, וכבר כתב בבה"ל דבר"ן ל"מ כן, וגם ברש"י ובריטב"א מבואר דבעודן לחין כשרין מדאורייתא, ורמז הפמ"ג להריטב"א וכנראה כונתו לדעת החולקים וגרסי דאין מביאין את הטומאה, אבל לדידהו ע"כ הטעם פשוט דמדאין מביאין את הטומאה ש"מ דלא חשיבי אהל כלל, ולא צריכין בזה לדין ראוי' לז'.

בדברי הרמב"ם שכתב דינא דגמ' גם בשאר ירקות

הרמב"ם בפ"ה ה"ג העתיק ד"ז בירקות שמסככין בהן, ואמנם הסברא יש להשוות בשניהם וכמ"ש במ"מ, אבל פשוט הגמ' משמע שדוקא מינים אלו יש בהם

במ"ב ס"ק מ"ז שביאר הטעם דעי"ז שוב אינו הולך ובא ברוח, וצ"ע מה שיך לקבוע, הכל לפי הענין, (ולפי מה שביאר אאמ"ר (שליט"א) זללה"ה יש מקום לומר דלענין קביעות מקום המחיצה אזלינן בתר רוב הדופן, ומ"מ העיקר כפשוטו משום עומ"ר).

י"ג ב' מ"ט כיון דלכי יבשי פרכי כו' ביאור הפסול במסכך בירקות שיוצאים בהם בפסח

ב' י"ג ב' מ"ט כיון דלכי יבשי פרכי כו', מפרש"י נראה דלכי יבשי חשיבי אינם יכולים לעמוד ברוח מצוי, דכל שעה הם עשויין ליפרך וליפול, ולכך ביבשותן כמאן דליתנהו דמי, וגזרו בלחותן אטו יבשותן, מיהו לשון הגמ' מיושב יותר דכמאן דליתנהו אלחין קאי, דאילו היבשין פרכי ונפלי ולא דיינינן עלייהו כלל, אלא דכיון שהם עתידין ליפרך וליפול כמאן דליתנהו דמי מיד, דלפרש"י עיקר הטעם לא נתבאר בגמ' דגזרינן לחין אטו יבשין, מיהו אי גרסי' ומביאין את הטומאה הרי הדבר מפורש שיש כאן גזירה דרבנן, ולא הוצרך לפרש, ולספרים דגרסי אין מביאין את הטומאה, יש לפרש דחשיבי כאינם יכולים לעמוד ברו"מ, כיון שמתייבשים מיד ואינם מתקיימים ביבשותן אין ע"ז שם מחיצה, ולא דמי לייבוש חמה דעלמא, דאע"פ שהחמה מייבשתן פורתא פורתא מ"מ יש עליהם שם מחיצה, אבל הני אין להם קיום כלל מצד עצמן, וגם אינם צריכים לחמה ממש, אבל נראה דאף אם צריכין חמה דוקא לייבשן כל שהחמה מייבשתן מיד כמו שהרוח מפיל המחיצה חשיב אינו יכול לעמוד ברוח מצוי, והני ירקות חשיבי כן, (וכמו שמתפרש לפרש"י לכי יבשי דאז חשיבי אינם יכולים לעמוד ברו"מ, ה"ה דיש לפרש בלחותן כיון שקרובים להתייבש וליפול מיד), וגרסא זו מיושבת יותר דלפרש"י צ"ל שהי' פשוט דלכי יבשי כמאן דליתנהו דמי, ולשון הגמ' ל"מ דהסיכוך בירקות אלו ביבשותן הי' פשוט דפסולין בלא שמואל, וגם דוחק שיחדשו

הרמב"ם משמע דפסילי מדאורייתא, דגריס ואין מביאין את הטומאה, וזה דוקא בהני המיוחדין דכשייבשו יכולו ולא ישאר בהן ממש].

ומדברי הר"ן משמע שפי' דטעמא דפרכי ונפלי הוא נתינת טעם לחשבם כאויר גמור דנפלי לגמרי, משא"כ שאר ירקות וסיכוך א"א לחשבם כאויר לגמרי, אא"כ ייבושם מצטרף עם אויר שבצדן, אבל שהחלק שמתייבש דינו כליתי' זה פשיטא, שלא ביארו בגמ' טעם למה פסילי מעכשיו, ומשמע שבזה הטעם פשוט, ולכך דייק מינה לכל מה שמתייבש דפסול מעכשיו, אבל זה קשה דא"כ ביום אחרון של חג סמוך לשקיעה"ח יהא כשר לסכך בירקות אלו, ול"מ כן, וצ"ל דכיון שהם כאויר גמור, לא הכשירו לסכך בהם כלל, ונראה דקשיא לי' לפרש"י מפני שלא הוזכרה הגזירה בגמ', ומזה הבין שזה דבר פשוט לפסול כיון שלא יתקיים, אבל הדברים מחודשים וכל הראשונים שאין להם מקור בגמ' בזה ודאי לא חידשו כן, וכן להרמב"ם דפסילי מדאורייתא היינו דוקא מינים אלו, וא"כ הר"ן יחידאה בזה, [ועי' בדברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם], וצ"ע שהרמ"א העתיק דברי הר"ן בסתמות, מיהו אם פי' כונתו דאמינים שעתידין להתייבש קאמר ניחא, דבזה גם דעת הרמב"ם והטור כן, [ואמנם הר"ן כתב כל דבר, אבל כונתו כל סיכוך וכמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה] ואמנם כן הבין במ"ב ובבה"ל, ולפי"ז אין לנו מקור לפסול סכך כשר שנתנו בצמצום כדי צילתה כחמתה למטה, ועתיד להתייבש בתוך ז', אבל אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ביאר דברי הרמ"א כהלבוש וכ"נ דעת הר"ן וכמשי"כ, והדבר קרוב דיש להקל בשעה"ד אף לענין ברכה, כיון דהר"ן יחידאה, ולא קים לי' הכי מסברא, אלא שהכריח כן מהגמ' מה שאין לו מקור לפרש"י ותו' והריטב"א וכ"ה בתו' הרא"ש, וכן לא לפי' הרמב"ם, [ודברי המאירי שכתב כן

התכונה דלכי יבשי פרכי ונפלי, (וראיתי בעיטור שמפרש דכ"ש שאר ירקות, וצ"ע מאי כ"ש), וכנראה קים לי' דהאמת שאף בשאר מינים יש שיש בהם תכונה זו, ויש לדקדק במתני' י"א א' דקתני הדלה עלי' את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס, והנה דלעת וקיסוס הם ירקות שמביאין וחוצצין כמ"ש הרמב"ם פי"ג מט"מ ה"ג, [ונדעת הרמב"ם שם דשאר ירקות לא מביאין ולא חוצצין, וכנראה מה"ט פי' בה' סוכה דה"ה כל הירקות, וכ"נ במאירי, מיהו בה' ט"מ הזכיר שם מחוברים, ועתו'], וא"כ יש מקור במתני' למידק דדוקא הני, מיהו אפשר דלרבותא קתני אע"ג דחשיבי אהל בעלמא, מ"מ אם הי' סיכוך הרבה מהן כשרה, וכ"ש שאר ירקות דמתבטלין יותר, ואפשר נמי דניחא לי' לאשמועינן בירקות דאע"פ שחיבורו קל וגם אין מתקיימין בקרקע זמן מרובה פסולים, ונקט הני שדרך להדלותן כדי לסכך.

בדברי הר"ן שסכך שיתייבש תוך ז' פסול כבר בראשון

במה שלמד הר"ן משמעתי' דסכך העומד להתייבש תוך ז' פסול אף ליום ראשון דכיבש חזינן לי', יעוי' משה"ק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ג ס"ק י"ט, [ועיי"ש מה שהביא מחדושי הרשב"א עירובין ג' א' ובחידושי הר"ן הנדמ"ח שם אמנם הק' ע"ד הרשב"א דכיון שעתידה ליפסל ע"י הייבוש מעכשיו הוא נפסל כדאמרי' בירקות, ול"ד לשווצרי והיגי שהסוכה תעמוד בהכשרה אלא דחיישינן שמא יניחנה ויצא עיי"ש], ובאמת לפרש"י ותו' והריטב"א דגורי' לחין אטו יבשין, דבשעה שהן יבשין הם פסולין אע"פ שהם קיימים וכמש"כ לעיל, א"כ מבואר דאע"פ שעתידין להתייבש, כ"ז שלא נתייבשו כשרה, אלא דחיישינן שלא יבחין בשעה שהם יבשים וקיימים דדינם כליתנהו, אבל כשנפלו והחמה חודרת לתוך הסוכה לא חיישינן כלל שלא יבחין בדבר, הלכך בשאר סיכוך שבייבושו נשאר אויר אין לחוש כלל, [ולדעת

סי' תר"ל ס"א בהג"ה בדין דפנות מדבר שריחו
רע

שו"ע סי' תר"ל ס"א בהגה מ"מ לא יעשה הדפנות מדבר שר"ר או דבר שמתייבש כו', מקורו בר"ן, דמ"ש אם יצא מפני ריח הסיכון או מריח הדפנות, ואפשר דכיון שלא ניתנו הלכות בדפנות, לא חילקו חכמים בדבר, ורק בסיכון דצריך לדקדק בכמה דברים, שפיר הוסיפו חכמים הנהגה זו בהלכות סכך, וכן לענין דבר שמתייבש, ועוד דכיון שאין מצוי לעשות מהם דפנות לא חידשו גזירה בזה, משא"כ סיכון שהדרך לגבב מכל דבר, כיון שא"צ קבע כדפנות, ולפ"ז אמנם אין ראוי לעשות כן בדפנות, כמו שאין ראוי להכניס דבר כזה בקרקע הסוכה, אבל אין ע"ז שם פסול דרבנן, [ועמשה"ק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ע"ד הרמ"א למה כייל להו להו בהדדי, דבאותן שמתייבשים ה' ראוי לפסול ולא רק לכתחילה ולמש"כ י"ל דל"ג בדפנות כיון דלא שכיח, ומ"מ ההנהגה מובנת לכתחלה, אלא שאין זה יישוב ע"ד הרמא].

אליבא דהרמב"ם אינם מובנים, דלדידי' שפסולים מדאורייתא מדאין מביאין את הטומאה ע"כ דלא שייכי בס"כ שיתייבש מעט], וכ"מ ברשב"א עירובין ג' א', (וגם המ"ב לא פסל אלא מינים שדרכן לייבש, ומשמע דהיינו כשמתייבש רובן), וכ"מ בהגהמ"י בשם ראב"ה כמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ועיי"ש עוד, וכיון דאין כאן אלא ספק דרבנן יש להקל. – [בעיקר דברי הגמ' יש מקום לפרש דדוקא בס"פ גזרו, דס"כ דעתו עליו ומשגיח שלא תהא חמ"מ, ולפ"ז אף לפי הר"ן יש להכשיר, שו"ר בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ק י"ד].

בהשטמטת הרי"ף הך דינא דאין לסכך בירקות
הרי"ף השמיט דינ' דשמואל, ויתכן דס"ל דרב פליג עלי' מדקאמר לעיל א' האי אפקותא דדיקלא מסככין בהו, ומפרש דהיינו אצוותא דדיקלא או אצוותא חריותא דיוצאין בהם יד"ח בפסח, עתו' שם, א"נ סבר דדינ' דאביי בהיגי סותר לדברי שמואל, דאע"ג דנתתי מכשרין להו, וצ"ע.

סימן ז

בדין נויי סוכה, ובדין תעשה ולא מן העשוי, ובדין כמין צריף

שם לימא מסייע ליה סיככה כהלכתה כו'

שם לימא מסייע ל' סיככה כהלכתה כו', לכאור' לשון סיככה כהלכתה לא שייך לדיני נוי, אי לאו דאתא לאשמועין דכיון שסיככה כהלכתה יכול לנאותה בסדינן המצויירין וכו"ח והיינו דס"ד לסיועי' מהכא, [מיהו בלא"ה ניחא דסדינן וקרמין שע"ג הסכך מכסין הסוכה וע"ז קאמר מן הצד עי'

י' א' אבל לנאותה כשרה

א. י' א' אבל לנאותה כשרה, נראה דהיינו דוקא דומיא דסדין שהוא נטפל לסכך, ואינו חשוב לסכך בפ"ע, אבל דבר חשוב לא מהני אפי' עשאו לנוי, מיהו אם הוא רק על חלק מועט וניכר טפילותו י"ל דשפיר בטל, (וברחב ד"ט יש להחמיר וצ"ע), ועמשה"כ לק' סק"ב בעובדא דמנימין.

להלן, (הוספה ד"ז), ודחי דילמא מן הצד והא דקתני סיככה כהלכתא אתא לפרושי דמיידי מן הצד, אבל הסיכוך נשאר כהלכתו, - ונראה דאליבא דר"ח וקמ"ל נמי שאע"פ שהסדין מכסה יותר מן הסכך, שהוא רק כהלכתה דהיינו צמ"מ, והסדין ע"פ כולה אפ"ה שפיר בטל לסכך, אבל אין נראה לחדש דבעינן שיסכך תחלה ואח"כ יעטרנה, דכיון שנותן מתחלה לנאות הסכך שפיר בטל לסכך, ויש לדון בזה, - [ולפי' הרי"ף שהביא בר"ן דאף על הסיכוך מהני תנאי, היינו דקמ"ל בסיככה כהלכתה, שו"ר שכ"כ במלחמות בביצה שם].

שם אסור להסתפק מהן

שם אסור להסתפק מהן, קמ"ל דאע"פ שאינו מגרע בנוי סוכה, שאין ניכר אם נשתמש מעט ביין או בסולת או שנטל שבולת אחת, אפ"ה אסור, ואפשר דמש"ה תני כל הני אע"פ שנוייה מרובים כולן אסורין, ולא אמרי' שדעתו שיוכל להסתפק מעט, ביינות שמנים וסלתות מבואר דגם כלים חשיבי נוי שהרי נתונים בתוך כלי כדפרש"י, וכ"כ הרמב"ם.

שם ב' דלמא מן הצד

שם ב' דלמא מן הצד וכו' נראה דאסוכה בכללותה קאי שעטרה מלמעלה ומן הצד, ומש"ה לא קאמר דילמא לדפנות, וכן תלה בה מיושב יותר על הסכך ולא על הדפנות, וה"ק סיככה כהלכתה ועיטרה סביב בקרמין וסדינין ותלה בה מלמעלה אגוזים כו'.

שם אר"א ומן הצד ממעטין ביאור החילוק בין מלמעלה למן הצד

שם אר"א ומן הצד ממעטין, נראה דכל התלוי בסכך אפי' סמוך לדופן חשיב מלמעלה כיון שמתבטל לסכך, וכל התלוי בדפנות חשיב מן הצד, וגם נראה דהתלוי בדפנות דינו כדופן ואין ישנים תחתיו, (והכי משמע לעיל דמשני דלמא מן הצד), מיהו אם אין בו ג' או ד' טפחים והוא גבוה מ' ישנים

תחתיו, כיון דתחת בליטת הדופן נמי ישנים בכה"ג, אבל כל שהוא למטה מ' בטל שם סוכה מתחתיו, ולפי"ז ניחא בפשיטות הא דמן הצד ממעט דאין כאן סוכה ז' ולא חשבינן ל' כמאן דליתי', אבל מלמעלה אפי' ע"פ כולה אינו ממעט, דכיון דבטל לסכך הרי הכל נחשב סוכה, ויסוד החילוק אפשר שהוא מפני שמן הצד אע"פ שהוא בטל לדופן, מ"מ לגבי הסכך הרי הוא מפסיק, אבל מלמעלה אין מגרע מה שמפסיק בגובה י' של הדופן, כיון דא"צ שהדופן ישמש מעשה דופן לכל הסוכה כמו שהסכך מסכך, דסגי במה שהוא משמש מחיצה במקומו תדע דלמעלה מ' פשיטא לך בסברא שאין הנוי מפסיק בין הדופן אע"פ שצריכים לדפנות גם למעלה מ' ואתינן עלה מדין גוד אסיק, וה"נ למטה מ' כל שלא נתבטל שם דופן י' סגי בהכי, מיהו יש מקום להצריך הרחקת ג"ט מן הדופן כדי שיהא לדופן י' שטח שהוא משמש בו בגובה י', וקצת ל"מ כן, אלא עיקר החילוק אם תלוי בדפנות או בסכך דזה קובע למי מתייחס הביטול, ועי' לעיל ס"א ס"ק כ"א מש"כ בשם אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה בזה, [והלום ראיתי בריצ"ג שפי' הטעם משום דגם הנויין כשרין לדפנות ואמרי' דהו"ל אינהו דפנות, משא"כ בסכך דע"כ להכשירה מפני שהנויין בטלין לסכך, וזה מתאים לירו' שהבאנו לעיל שם דבנויין הכשרין לסיכוך ממעט, אבל הדברים צ"ע], הא דנוי אינו ממעט, היינו מאותו טעם שאינו פוסל, דאם הי' נחשב כסכך למעט א"כ הו"ל ס"פ, אבל כיון דבטל לסכך ע"כ דשיעור הסכך במקומו קובע, מיהו אכתי יש להקשות דהו"ל דירה סרוחה דנהי דאינם ממעטים מעיקר השיעור מ"מ הרי אינה ראוי' לדור בה, [וכההיא דירו' פ"ב בסומך סוכתו על כרעי המטה, עי' בראשונים שם כ"א ב'], וזו כונת תו', ואע"ג דלא דמי להוצין דהכא א"א להשתמש כלל בגובה י', מ"מ לענין זה לא מהני סברא דביטול כיון שבמציאות א"א לדור

שנתנה מן הצד וישב ר"א בצד אחר, ול"מ כן בסתמא דתלמודא, ועוד דהו"ל למימר שיטלנה שמא ישכחו ויאכלו תחתיו, גם מ"ש דבריטב"א יודעים שאין יושבין תחתיו דחוק טובא, דבדרך כלל סוחטה מעט ומניחה לייבש ושוב אינה נוטפת מים, ור"א א"ל רק לכי יבשה ולא מכי פסקה לנטוף שזה שעה מועטת ביותר, וצ"ע מה דחקם לעקור הגמ' מפשטה. – בריטב"א דקדק מ"ט לא משני לעיל דמפני הנשר למעוטי לצורך הבגד, ולכאור' הכי דייקנן פשיטא, דהא רק מפני הנשר פסלה מתני' וזה גרע מלנאותה, ואי גם לנאותה פסולה הו"ל לאשמועין רבותא טפי, ומשני דלא נחית לאשמועין רבותא דאפי' מפני הנשר אלא אורחא דמילתא וה"ה כל צורך הסוכה, וע"ז לא שייך לשנויי דקתני מפני הנשר למעוטי צורך הבגד דאכתי גם לנאותה מתמעט מזה, וכנראה פי' דמפני הנשר מיותר, וע"ז אשכח גונא דממעט, וג"ז יש לדחות דמפני החמה אתי למעוטי צורך הבגד וכעובדי' דמינימין, מיהו למש"כ לא מיתורא דייקנן אלא מהא גופא דרק בזה קתני פסולה, שו"ר בבהגר"א סי' תרכ"ו סק"ו דס"ל דיוק זה עיקר, וצ"ע.

בירושלמי דלנאותה פסול רק מוהצד

ביר' משמע דלנאותה פסולה דרק מן הצד מכשר התם אם תלה בה קטיות, ובפשוטו היינו לנאותה, [מיהו צ"ע מה החידוש דמן הצד כשרה, ועי' ק"ע], ולפ"ז מבואר דלצורך הבגד עדיף מלנאותה, דהא מכשר התם שלא מפני הנשר, וכ"ע דכל לצורך הסוכה חשיב טפי כסכך, משא"כ לצורך הבגד שאין ע"ז שם סכך כלל, וכ"מ בריטב"א.

בד"מ סי' תרכ"ז בדעת הרשב"א והטור

כתב בד"מ סו"ס תרכ"ו דדעת הרשב"א בתשו' ודעת הטור להתיר בבגד ששטחו לייבשו, ובאמת להסוברי' כר"ת בתו' דמפני הנשר שלא יטנפו העלין לא גרע מלנאותה

בה, וע"ז תירצו דנוי חשיב שימושי דירה, וכמו שיכול להכניס מטתו בסוכה, יכול לנאותה, וכל אדם קובע הנאות לו בשימושי הדירה, מיהו היינו דוקא באופן הראוי לנוי, ולא סגי במה שמכוין לנוי היכא דבטלה דעתו, וכבר נתבאר בכ"ז לעיל ס"א ס"ק כ"א עיי"ש, [ועיי"ש שכתבנו חילוק אחר בין מן הצד למלמעלה, ונפ"מ אליבא דרבי, דלמש"כ כאן גם מד' אמות מתמעט מן הצד, ועדיין צ"ע בזה, דנהי דמסתבר דאין ישנים תחתיו, מ"מ בסברא דבית מסתברא שאינו ממעט כיון שנעשה לשימושי הבית, וכמו שאינו ממעט בגבוהה, וצ"ע].

שם לכי יבשה קאמינא לך

ב. שם לכ' יבשה קאמינא לך, מסתברא דדוקא דומיא דכתונתא שרינן לצורך הבגד, אבל דבר חשוב הרי הוא מבטל שם סוכה בשעה זו, כגון אם נתן נסרים כדי שיוכל לעלות לעליי' או לייבשם, דמ"מ בשעה זו הנסרים עיקר כמו הסכך, מיהו אם נותן כסא וכיו"ב י"ל דשפיר מינכר העראי וכשרה, [ועמהרי"ל הובא לעיל ס"ו ס"ק י"א דמשמע שפוסל כנגדו, מיהו התם מיירי שנתנן להעמיד הסכך וא"כ יש לו חשיבות ופוסל].

פשמות הגמ' משמע דאתיא לאשמועין דיני' דר"א דמשום מראית העין יש ליטלה, (ולא להשמיענו ההיתר בלצורך הבגד) וש"מ דלאו דוקא ר"א דאיכא למיחש דילמא אתו למיגמר מיני', אלא דינו כמראית העין דעלמא, וכ"מ מדקאמר דלא לימרו קא מסככי ולא קאמר דלא לימרו מותר לסכך.

בפולוגת הראשונים ז"ל אם לצורך הבגד מותר לאכול תחתיו

מ"ש הר"ן בשם פוסקים דלצורך הבגד פוסל את הסוכה, ומיירי שלא בשעת אכילה, צ"ע דאכתי בכל שעתא מבטל מצות ישיבה בסוכה, ולאוקומי דר"א גם לא ישב בסוכה בשעה זו עד שיתייבש זה דוחק, מיהו י"ל

וכמשנ"ת לעיל ס"ד ס"ק י"ז י"ח, פשיטא דה"ה לצורך הבגד כל שאינו להכשיר הסוכה, וכ"כ בבה"ל, וכ"מ בבהגר"א, אלא דקושטא דמילתא דאף להסוברים כרש"י כשרה בלצורך הבגד, וכ"מ בפרש"י דהכא דמוכחא מילתא דלנגבה שטחיה כשרה, וכ"נ דעת ש"פ שלא פ"י דהיינו דוקא כשהבגד מנטף, וכן מסכמת דעת הריטב"א והר"ן, אלא שכ' דראוי להחמיר לענין מעשה, ונראה שזה מהיות טוב דאין מצוי שיהא לו צורך גדול לשטוח על הסוכה דוקא, אבל בעיקר הדין קיי"ל כדעת ריה"פ דכשרה, ואף בלא צירוף שיטת ר"ת ה"י נראה להקל, שו"ר בבהגר"א סי' תרכ"ו סק"ו דמשמע שנוטה לסברת האוסרים, וצ"ע, ועי' בה"ל סי' תרכ"ז ד"ה ואם.

בבה"ל סו"ס תרכ"ט

בה"ל סו"ס תרכ"ט ד"ה או ואפשר ליישב קצת דברי המג"א כו', באמת בריטב"א ובר"ן מבואר בהדיא דמ"מ לפר"ת קשה מעובדא דמנימין, והיינו דאף אם נסבור כהאוסרין יש להתיר לר"ת, מיהו דעת תו' והרא"ש בשיטת ר"ת אינה כמ"ש הריטב"א והר"ן בשמו, וכמשנ"ת לעיל ס"ד ס"ק י"ז י"ח, וזה כיישוב הבה"ל, וכ"ה אמת לדינא דאין להקל כלל כשיטת ר"ת, וא"כ יש לנהוג כהריטב"א והר"ן שכ' דראוי להחמיר לענין מעשה, מיהו לעיל צדדנו דזה דוקא מהיות טוב, אבל מעיקר הדין יש להקל בצורך הבגד.

שם איתמר נויי סוכה המופלגין

ג. שם איתמר נויי סוכה המופלגין כו', משמע דלכו"ע יש להם דין נויי סוכה לענין שאסור להסתפק מהן אע"ג דלא בטילי לסכך, דמ"מ כיון שקבועין בסוכה, הו"ל כסוכה.

שם המופלגין ממנה, יש לעי' היכא דהנוי דבוק לסכך, אלא שהוא עצמו ארוך ונמשך טפי מד', כגון שתלה בה פרכילי ענבים שארכן ה' טפחים, מי אמרי' כל שיוצא חוץ לד"ט הו"ל דבר חשוב בפ"ע, או"ד כיון

שנחבטל לסכך יכול למשכו כמה שירצה, ומפרש"י והרא"ה וכן ברו"ה ובריצי"ג ובעיטור נראה דהיינו דוקא בשיש הפסק ד"ט בין הסכך לנויין, שהרי פירשוהו משום שני סככין וכסוכה תחת סוכה דבעינן הפסק אויר של ד"ט, ונראה ללמוד מדבריהם לכו"ע, דמופלגין היינו שהרחיקן והפליגן מן הסכך, דכיון שהרחיקן שיעור מקום אינם בטלים לסכך, ואע"פ שלא נתנן כדי לסכך, מ"מ כסכך נמי לאו הו"א אבל אם הם מחוברין לסכך דבטיל לגבי' חשיב הכל כסכך, [ולשון הרמב"ן במלחמות וכשהן מופלגין ד' זה עומד לעצמו וזה עומד לעצמו, ולשון הראב"ד דכיון דמפליגי כולי האי לאו נויי סוכה נינהו והו"ל סכך המק"ט, ולשון הריטב"א שם מכיון דמופלגין לגבי סכך לא חשיבי נויין דיד', מכל הלין משמע דהיינו שיש הפסק ד' בין הסכך לנויין], ולפ"ז אפי' הרחיק הנויין ג"ט והם נמשכים הרבה כשרה כ"ז שהם מתחילין בתוך ד' לסכך, וזו קולא גדולה למעשה, דנהי דלא מהני מה שהחוט שהנוי תלוי בו מחובר לסכך, (וזה פשוט אף לפרש"י, וכמו שפשוט בתלה סדין בחוטין לסכך, דאין לחשוב החוטין שיבטלו הסדין), מ"מ אם הנוי בעצמו תוך ד' לסכך שפיר דמי, ואפשר שיש לסמוך ע"ז עכ"פ לענין מנהג הרמ"א שלא לתלות שום דבר אלא תוך ד' לסכך, ודברי הרמ"א מתפרשים בתולה הנוי בחוט הקשור בסכך, ומ"מ צ"ע כיון שהפוסקים סתמו.

שם ר"נ אמר כשרה, יל"ע להמכשירין נויין אם יש אופן שמוזד לפסול

שם ר"נ אמר כשרה, משמע דליכא גונא דפסולה אליבא דר"נ, ואפי' עשרה, [מיהו אם יכול הנוי לקבל כו"כ של עליונה י"ל דפסולה מהטעם שכתבנו לעיל סק"א דהיכא דהנוי חשוב אינו בטל], ויש להבין א"כ למה תלו הראשונים ז"ל דר"ח ורבר"ה לטעמיהו, [ערז"ה ורא"ש וריצי"ג י' א'], ומצינן למימר דאמנם ר"נ פליג עלייהו בעיקר הדין, אבל

מופלגים ד' אינם בטלים לסכך, והו"ל כדבר בפ"ע, דאע"פ שעשאן לנאותה, ה"ז כתלה הנויין בדפנות שכתבנו לעיל סק"א דאין ישנים תחתיו.

האם פסול נויין דאורייתא או דרבנן

ויעוין בפמ"ג סי' תרל"ד במ"ז סק"ב שכתב דלר"ח ורבר"ה רק מדרבנן פסולה, וניחא ל' בזה הא דישנו בסוכה דר"נ דאי מדאורייתא פסולה הו"ל למיגנא בבית, ועי"ש עוד [מיהו עי' כ"ו א' דבאמת גנו ארקתא דסורא], ולפ"ז מיושב טפי הא דאגנינהו ר"נ, וגם עבד לכתחלה מילתא דלדידהו פסול, (ואי הוה דאורייתא אפשר שלא הי' נוהג כן לכתחלה), ולפ"ז מיושב טפי כל הענין דנהי דמדאורייתא בטלי לסוכה כל שלנאותה, מ"מ במופלגין ראוי למיגזר אי משום שתי סככות אי משום דלא מינכר ביטולם לסכך, וניחא נמי טפי הא דסתם ר"ח לעיל דלנאותה כשרה ולא פירש מיד דהיינו דוקא תוך ד', דהתם עיקר הדין מדאורייתא אשמועינן.

ראיות הראשונים לענין הלכה

ולפ"ז הנדון אם הלכה כר"נ או כר"ח ורבר"ה הוא נדון בדרבנן, והראב"ד כתב הוכחות למפסק כר"נ, א. דאינהו תלמידים לגבי', (דאיהו קרי לר"ה רבם הונא חברין, ועי' לעיל י"ד ב'), ובזה לא אמרי' כללא דיחיד ורבים, ב. דר"נ עשה סוכות באופן זה לכתחלה, דהא היינו הסוכה דאגנינהו בה, ג. דהא הוה מטעה להו לאפוקינהו משמעתיהו ואי לאו דקים ל' הכי בודאי לא הוה ספי להו, ואע"ג דאיכא לפרושי אגנינהו שהציע להם ללון שם, וידע שירגישו בדבר, שהרי התפלא דלא אמרו ל' מיד, מ"מ משמע שלא חש לשמעתיהו כלל, והו"ל מעשה רב, ואמנם להלכה הסכימו הפוסקים להחמיר, מ"מ יש בזה סמך בפרט שהנדון בדרבנן.

למאי דקיי"ל כר"ח ורבר"ה הו"ל לתלמודא לפרושי שיעור אחר להפלגת הנויין אם איתא דקיי"ל כשמואל, מיהו בריצ"ג נראה דר"נ פליג עלייהו משום דסבר כשמואל, ול"מ למימר דמודה הוא דבי' פסולה, דא"כ הו"ל למיפלג עד כמה יהיו מופלגין, וי"ל דכיון דלא דמי לנדון דסוכה תחת סוכה אין מקום לחדש כאן שיעור י', כמו דפשיטא דאף לר"ה כשרה בטפת, אלא דאם איתא דבישעור ד"ט חשיבא כסוכה תחת סוכה, שייך לקבוע גם שיעור זה להפלגת הנויין, אבל אם בסוכה תחת סוכה כשרה גם בנויין יש להכשיר וכיון שהכשרנו הנויין אע"פ שהם מופלגין מן הסכך תו לית לן לחדש שיעור נוסף לפסול, [ומשמע דאפי' הנויין קרובין יותר לקרקע מלסכך כשרה לר"נ], ועי' להלן בשם הפמ"ג דפלוגתיהו מדרבנן.

שם ר"ח ורבר"ה אמרי פסולה, בטעם הפסול של נויין מופלגין

שם ר"ח ורבר"ה אמרי פסולה, ברש"י לעיל א' כתב דהטעם משום שני סככין, וכן פירש בשמעתין משום אהל מפסיק, ואפשר דה"פ כיון דהסכך מסכך שיעור חשוב בלא נויין, לא אמרי' דלגבי הסוכה שלמטה הו"ל הסכך עם נויין, אלא הנויין הם אהל בפ"ע, דנהי דבטלי לסוכה בכללותה, מ"מ לא בטלי לסכך, ולפ"ז אם הנויין חמ"מ דע"ג הסכך העליון הוא המסכך למטה א"א להתייחס לחלק שמעל הנויין כדבר בפ"ע, [וליא למפרך מהא דקתני סתמא נויי סוכה, דהא קתני סתמא פסולה, וע"כ צריך לאוקומי דמירי בשיעור הפוסל, ונימא דהיינו בצמ"מ, (וערש"י ור"ח לעיל שפי' דהראי' לר"ח מסדינן דוקא)], וכ"כ הר"ן בשם הרא"ה, וכ"מ לשיטת הר"ז והריצ"ג והעיטור דמדמו לה לנדון דסוכה תחת סוכה.

מידו פשטות הגמ' כהריטב"א והר"ן דהנדון במושג של נויי סוכה, דכיון שהם

בריטב"א ור"ן דמופלגין ד' ממעטין באויר

הריטב"א ו**הר"ן** י' א' כתבו דנויי סוכה המופלגין ד' ממעטין באויר [והיינו בגובה י'], וע"כ מיירי בחמ"מ דאל"כ בלא"ה פסולה, ויש לעי' אמאי הא כיון דלנוי עבידי לא הוא דירה סרוחה, וכמ"ש תו', והרי אינם מבטלים לגמרי הגובה כיון שחמ"מ, עי' לעיל סק"א, ולע"כ כה"צ בזה.

י"א א' כמאן כר"י דאמר לא אתי כו' בדעת רב"ה שמתיר לישון תחת כילה בסוכה בכל גווני

ד. **י"א א'** כמאן כר"י דאמר לא אתי אהל עראי כו', נראה דרב"ה לא ס"ל דטעמי' דר"י משום דסוכה דירת קבע בעינן, ותלמודא הוא דנקט הכי אליב' לק' כ"א ב' לבתר דידעין קושטא דמילתא מדברי רבא לעיל ב' א' וביומא י' ב' י"א א', ושפיר מצינן למימר דאע"ג דדירת עראי בעינן מ"מ הסוכה היא טפי קבע ולא מבטל לה עראי דכילה, תדע שהרי המציאות בסוכה שוה בין למ"ד קבע בין למ"ד עראי, וכי היכי דלמ"ד קבע לא מבטלא הכילה לסוכה, ה"ה למ"ד עראי [ועי' להלן בזה], ובאמת אי לאו דר"י לטעמי' הי' ראוי לפסוק כוותי' דר"י ור"ש הלכה כר"י, ולא משמע דת"ק דקתני הישן הוא תנא שלישי אלא הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת, [מיהו למאי דמוקמין פלוגתא דר"י ור"ש למאי דס"ל סוכה דירת קבע, אפשר דרישא דברי חכמים היא, דס"ל דירת עראי בעינן, וקמיפלגי אליבא דר"ג דסבר דירת קבע בעינן לעיל כ"ג א'], ושפיר פסק רב"ה כותי' [ולמאי דמוקמין ר"י לטעמי', לכאו' ג"כ יש לפסוק כותי' בדין דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע, ולע"כ], ומה"ט לא הזכירו כאן בגמ' כמאן כר"י דאמר סוכה ד"ק בעינן ולא אתי כו', שו"ר ברא"ה הנדמ"ח שכ"כ עיי"ש.

בהא דמוקמי' לר"י דמתיר לישן תחת המטה לטעמי' דלא אתי אהל עראי וכו'

ובאמת יש חידוש בהא דמוקמין כ"א ב' ר"י לטעמי', דלכאו' כיון דהסוכה של ר"ג היתה קבועה מן הראוי שאף לחכמים דדירת עראי בעינן לא יבטל לה אהל עראי דמטה, ובשלמא לפרש"י שם גבי שאין לה קבע דס"ל שסוכה המטלטלת לא חשיבא דירת קבע, ניחא דכיון שהמטה פסולה לסוכה, הו"ל הסוכה קבע, אבל לרבנן דגם כעין המטה כשרה לסוכה לא חשיבא הסוכה טפי ע"י שהיא קבועה, כיון שאין צורך בקביעותה, אבל להמפרשים דגם סוכה ע"ג המטה היא שפיר דירת קבע, וכ"ד ריה"פ שם, א"כ מה מוסיף שבעינן דירת קבע הרי במציאות שניהם שוים, וצ"ל דההתייחסות לסוכה כדירת קבע יהיב לה חשיבות כדחזינן לענין מזוזה ומעשר אליבא דר"י, ולפ"ז ניחא הא דפריך והא ר"ש דאמר נמי סוכה דירת קבע בעינן, ולכאו' קשה הא ע"כ כל הני דסברי דירת קבע אינם שוים בכל הדינים שאמרו מכאן זה דבעינן קבע [כדמוכח מרבי וב"ש] וכמ"ש הראשונים ז"ל, וה"נ נימא דר"ש פליג בהא, [וכן מסתבר דפליג בההיא דסומך סוכתו בכרעי המטה], אבל למש"כ ניחא דהא אף לר"י אין הטעם משום דבעינן בסוכה טפי קביעות ממטה, אלא עצם הדבר שסוכה צריכה להיות כדירת קבע, מחייב שלא תבטלנה המטה, וא"כ ה"ה לר"ש.

י"א א' וצריך לנענע, מה תועלת נענעו הסכך שנחשב עשי, וגדר הנענעו

ד. **י"א א'** וצריך לנענע, בציצית ולולב לא מהני נענעו כיון שהעשייה שלהם בקשירה והם נשארו קשורים כל הזמן, ויש להבין מאי מהני נענעו בסכך הרי גם כשהגביה הסכך מעט הרי הוא עדיין מסכך והסוכה כשרה, וראיתי במרדכי בשם ר"ת [שו"ר שהביאו בב"ח סי' תרכ"ט בשם אגודה והביא כן בשם סמ"ג בשם ר"י והגהמ"י]

דצריך לשנות מקום הסכך, דהיינו שמנענו לצדדין, ולפ"ז נחא דבמקום זה לא הי' הסכך הזה וחשיב הכל כסיכוך חדש, אבל בשו"ע סי' תרכ"ו ס"ב כ' שיגביה כל אחד לבדו וש"מ דבהכי סגי, וכן יש להוכיח ממתני' ט"ו א' דקתני מפקפק, ואמרי' בגמ' דהו"ל מעשה, ומפקפק לא מתפרש לצדדין, ולמ"ש הראשונים ז"ל שם דבנוטל אחת מבינתיים חשיב מעשה גם בנותרים ועדיף מקצצן, וכמשנ"ת לעיל ס"ג סק"ח עיי"ש, נחא דה"נ כיון שהגביהו ביטל ממנו שם תקרה, והכא עדיף דהתם הנדון על הנותרים, והכא הרי עשה המעשה בו עצמו, ובאמת היינו דפי' רש"י דנענוע קרוב לסתירה הוא, שיגביה כל אחד לבדו כו', אבל נענוע בעלמא לא מהני, ואע"פ שהסוכה היתה נכשרת כל שהסכך תוך ג' כדאמר כ"ב א', מ"מ חשיב שפיר נתינה מחודשת כשהחזירו למקומו, (וכמו אין לבדו להחמיר, ועדיף מזה), ואם נענוע לצדדין מסתברא דסגי אפי' בנענוע מועט, כיון ששינה הסכך ממקום למקום, הרי במקום זה היתה נתינה מחודשת, [ועיי"ש במדרכי שהביא דברי ר"ת לחלוק על פרש"י דס"ל דלא מהני להגביה וכ"כ בב"ח סי' תרכ"ט ועי' לק' מש"כ ע"ד המ"ב].

י"ב א' וכולן שהתירן כשרות, ובשיטות הראשונים בזה

י"ב א' מתני' וכולן שהתירן כשרות [גרסת הראשונים ז"ל ואם התירן, וכ"נ עיקר, עי' לעיל ס"ו סק"ה], בגמ' מוכח דמצינן לפרושי מתני' בפסולא דאורייתא, וש"מ דאע"פ שהניח החבילות לייבש סגי בהתירן, (דאי התירן ואח"כ סיכך פשיטא), וכ"כ תו' לק' ב' ד"ה אין, וצ"ע דבפשוטו אין הכרח שהחבילה תתפור ע"י ההתרה, וא"כ לא עדיף מקצצן דבעינן נענוע, ונראה דלאו ראי' היא, דמי עדיפא ממתני' י"א א' דקתני או שקצצן כשרה, ואוקימנא דצריך לנענוע וה"נ אם נפרש מתני' בפסולא דאורייתא יש להוסיף דצריך

לנענוע, [ותלמודא לא נחית להכי משום דתליא בדבר ושמואל, ודילמא ר' יוחנן כרב ס"ל (ועי' ירו'), וגם אין ראי' מזה דהא לא עדיפא ממתני' דלעיל], ולפ"ז אף אי מפרשין מתני' בפסולא דאורייתא מבואר גם גזירת אוצר, מדקתני שהתירן כשרות, ואי ליכא גזירת אוצר הרי ההתרה לא מעלה ולא מוריד, דבנענוע אף בלא התרה כשרה, ובלא נענוע פסולה אף לאחר התרה, ברם ל"מ כן מקושיא דרב אשי, דאם איתא דבמתני' מוכח גזירת אוצר, א"כ מאי פריך, הא שפיר עבד דלא חידש במתני' דגדיש גם גזירת אוצר, ועו"ק דדוחק לומר דכולן שהתירן אינו מועיל למה שנשנה ברישא כלל, אלא לפסול נוסף שלא נשנה במתני', וצ"ל דחבילות הקשורות היטיב כשמתירן נתפרדה חבילה והם נופלים הנה והנה, והו"ל נענוע, ואמנם מיירי רק בכה"ג שההתרה פזרתן כמו נענוע, [שו"ר בבהגר"א סי' תרכ"ט סק"כ"ג שכ' ע"ד התו' וז"ל אבל י"ל דמהא ליכא לאוכוחי מידי דהא גם שם י"א א' סתמא קתני או שקצצן כשרות ואמרו בגמ' שם וצריך לנענוע, מיהו למש"כ לא דמי דהתם הקצצן מהני לפסול מחובר דרישא, אבל הכא הי' הפסול משום תולמ"ה ולא אהני לזה התרה כלל, ועיי"ש בבהגר"א שהביא שיטת הריטב"א דפסול מחובר משום תולמ"ה ולפ"ז דמי למתני' דהתם, ועמש"כ ס"ו סק"א בזה], ואפשר עוד דבאמת מיירי בנענוע אחר ההתרה אלא דנענוע שאחר ההתרה מילתא זוטרתא היא ושפיר סתים לה תנא כדסתים הנענוע שאחר קציצה, אבל אם לא התירן אין הנענוע דבר קל ולכך שפיר סתם התנא התירן לפסולא דאורייתא ומתפרש עם נענוע, ולא קאמר נענוע לחוד כיון דלא מהני לגזירה דרבנן.

ובמור סי' תרכ"ו הביא דעת הר"י מקרקשנא דבהניחן לייבש בעינן נענוע, וי"א דסגי בהתרה, וסיים דמסתברא שצריכה נענוע, וצ"ע שלא הביא דעת תו' ותו' הרא"ש דסגי בהתרה, ומשמע מדברי הטור וכ"נ בבהגר"א

ה"ז שינוי בחוט ובהדס עצמו, וא"כ י"ל דלרב נמי לא מהני, וצ"ע בזה.

ברם לשון הר"ן משמע קצת דכיון דלא הוי אלא משום גזירה סגי במעשה כל דהו דהיינו התרה, מיהו אין זה מוכרע, אבל גם מדברי תו' והריטב"א משמע דפירושא דואם התירן שוה בין אי מתני' בגזירת אוצר ובין אי מיירי בפסולא דאורייתא, וכן משמע קצת מדברי הטור דהחולקים על הרי"ק סברי דבכל פסולא דתולמ"ה סגי בהתרה [וכמש"כ לעיל בדעתו ז"ל] ודעת הרי"ק והטור דלא סגי בהתרה אלא בפסולא דרבנן, וכ"נ מדברי המ"ב בס"ק מ"ד, אע"פ שיש לדחות כל הני ראיות מ"מ פשטות דבריהם שההתרה היא תיקון לפסול דרבנן אלא דסגי בתיקון מועט ולא רק דהוי סילוק הגזירה, ולפ"ז נוחא מתני' טפי למאי דקיי"ל דהתרה אינה כנענוע, דדינא קמ"ל דצריך מיהא התרה לתקן הפסול דרבנן.

ובמרדכי ואגודה [וש"פ הובאו בב"ח] כתבו שר"ת נהג גם בחבילין שנתנן לסיכון לנענוע אחר ההתרה, וש"מ דס"ל דאף בפסולא דרבנן בעינן עשייה מחודשת, ולפ"ז נוחא שלא נתחדש כאן דין של עשיי' פורתא, אלא או כפר"ת דלעולם בעינן עשיי' גמורה בין בדאורייתא בין בדרבנן, ותליא בדבר ושמואל, או כפי' מרן זללה"ה דההתרה אינה משום עשיי' כלל, [ואפשר לכוין דעת תו' כפר"ת וכ"כ בסמ"ג בשם ר"י], וניחא טפי לפר"ת הא דלא דייקנן מהא דואם התירן כשרות [ועי' ב"ח], וכתב הב"ח להחמיר כר"ת [וכמדו' שכ"ה גם במהרי"ל] דאפי' נתנן לסיכון צריך נענוע אחר ההתרה, אבל הפוסקים לא כ"כ.

בר"ן בשם איכא מ"ד דהניחן ליבש סגי בנענוע הרי"ן הביא איכא מ"ד דבהניחן ליבש סגי בנענוע בלא התרה כהיא דביטולי תקרה לפרש"י ט"ו א', וצ"ע א"כ היכי מיתוקמא מתני' בפסולא דאורייתא הא קתני

[ועי' בזה במאירי] דכו"ע מודו דהתרה לא מהני כנענוע, אלא דס"ל דסכך שאינו פסול מחמת עצמו אלא משום תולמ"ה, סגי בתיקון מועט, ולא דמי לקצצן שבשעת הקציצה הי' הס"פ משום מחובר, וזהו שכ' הגר"א דלפי' הריטב"א דגם מחובר פסול משום תולמ"ה א"כ מפורש דגם בפסול דתולמ"ה בעינן נענוע, ולא סגי בקצצן, ואמנם חידוש זה לא ס"ל להתו', אלא גם לפסול דתולמ"ה לחוד בעינן נענוע וכ"נ פשטות הדברים, אבל ס"ל דהתרה כנענוע, וכ"כ הריטב"א (גופי') דכיון שהתירן עבד בהו מעשה בכשרות לשם צל, וכ"ד הריצ"ג והובא בארחות חיים, אבל בר"ן כתב דכיון דלא אסירי אלא משום גזירה סגי בהתרה, וזה כדעת הטור, ולמש"כ לעיל י"ל דאף להתו' לא סגי בהתרה אא"כ עי"ז נתפזרו הקנים והו"ל כנענוע, וכ"נ מלשונם מהני התרתן כאלו הוא נענוע דלעיל, וא"כ לא פליגי הטור והתו' בדינא, ועי' במרדכי בשם ר"ת הובא בב"ח שם.

ויש' לעי' לפרתו' דהתרה היינו נענוע, ומהני אף בהניחן לייבש, א"כ מאי קמ"ל מתני' בגזירת אוצר דהתירן כשרות פשיטא דהא אפי' בדאורייתא כשרה, וי"ל דקמ"ל דלא גזרי' אע"פ שמונחין אגודות אגודות כעין חבילות המונחות לייבש, שהרי כשהתירן דמו לחבילות המונחין על הגג אלא שאין להם אגד, ולפ"ז א"צ לומר דההתרה היא חלק מהעשיי' וקמ"ל דסגי בעשיי' מועטת, אלא דבעינן רק שיהיו מותרות, ונפ"מ בהותרו מאליהן או ע"י קוף, וכ"כ מרן זללה"ה בסי' ק"נ סק"ח, ואף להסוברים דהתרה לא מהניא כנענוע, אפשר לומר כן, ולכאו' ע"כ כ"ה אליבא דרב דסגי בקצצן, וכיון דלרב מתפרשא מתני' דקמ"ל שבהתירן ליכא גזירה, יש לפרש כן אליבא דכו"ע, מיהו יתכן דהתרה גריעא אפי' מקצצן, שאין כאן שינוי בקנים עצמן, משא"כ קצצו שנעשו תלושין, וכן פסק בציצית וליקט בלולב

שמנענע לאחר ההתרה, מ"מ הרי מונחין כחבילות ואין דרך להגביהם עד שתבטל קרוב לסתירה, ולפ"ז נוכל לומר דלא פליג ר"ת על רש"י, דמשמע שלמדו כן ממה שנהג בחבילות, ולמש"כ אין רא"י, [מיהו דברי הב"ח שהם מקור דברי המ"ב וכן המרדכי והאגודה והסמ"ג והגמ"י שהם מקור דברי הב"ח, מוכיחים דאין לחלק ולא מסתבר להעמיס בדעת המ"ב שיטה מחודשת, וצ"ע], שו"ר בב"ח סי' תרכ"ו שאמנם כ"כ גם בההיא דאילן, [ועי' לעיל כתבנו דממפקק רא"י לפרש"י].

י"ב א' א"ר אשי אטו כו'

ו. י"ב א' אמר רב אשי אטו כו' [מדלא קאמר מתקיף, יש לדקדק דלא פליג, אלא איהו גופי' משני לה [ועי' להלן] ונפ"מ לדינא אם יש גזירת אוצר בגדיש], יש להבין מאי קו' הא התם קתני החוטט דמשמע שהגדיש קיים וחטט בו, ואילו הכא קתני אין מסככין בהן, (אמנם בזה י"ל דה"פ חבילי קש המונחים אין משתמשים בהם לסיכוך, מדלא קתני אין מסככין בחבילי קש, אבל מהחוטט קשה), וגם בדיחויא לא הזכירו בגמ' הא דקתני החוטט, [מיהו ההיא דאין מסככין פי' הר"ן דדייק מדקתני אין מסככין דהיינו שלא יסכך בהם בתחלה, אבל א"כ הו"ל לסיומי דהתם קתני החוטט], ועו"ק דהא תניא בברייתא דאם יש שם חלל טפח במשך שבעה כשרה, ואי משום גזירת אוצר א"כ אמאי כשרה, ונראה דרב אשי רצה לפרש בשתי המשניות דתרתני קתני [וכנ"ג מפרש"י] ולא קשיא לי' דדילמא איפכא, דודאי מדקתני אין מסככין משמע דאפי' לכתחלה, אלא דרצה לכלול במתני' גם הפסול דאורייתא, וכן במתני' דגדיש גם גזירת אוצר והיינו לומר דלא מהני נענוע היכא דחטטה תחלה, ובעינן שיתן הסכך כולו לשם צל, אבל היכא דעשאה כולה לשם צל, ליכא למיפסל משום גזירת אוצר, דהא לא הוה הכא אוצר, שהרי כולה

ואם התירן כשרות, והאי התרה לא מהניא מידי לפסולא דאורייתא, דבלא נענוע התרה לא מהני, ובנענוע א"צ התרה, ואמנם אם נימא דהתרה לחודה כנענוע ניחא הא דמהני התרה, אבל אכתי קשה דלמה השמיענו התנא שריותא דהתרה, טפי הו"ל לאשמועינן שריותא באגודים דהא בתרוייהו עביד כעין נענוע, אא"כ נימא דנתחדש דהתרה מהני אע"פ שאינה חשובה כנענוע, וזה כדעת החולקים שבטור, [ובזה יש יישוב לדברי הב"י שתלה הי"א שבטור ב"א שבר"ן], אבל מדברי הר"ן ל"מ כן, והרמב"ן במלחמות ט"ו א' כתב כדבר פשוט דהכא לא מהני נענוע בלא התרה, ומשמע דאף רש"י מודה בזה, [ועמש"כ בזה לק' סק"ן], והב"ח נתן טעם בדבר דהתם מבטל התקרה ונמצא שעושה מעשה לבטל כל מה שעשה תחלה שלא לשם סוכה, אבל הכא תועלת הייבוש קיימת גם לאחר הנענוע כקודם לכן, מיהו צ"ע דהדין אמת לפרש"י דאפי' לא היו הנסרים מחוברים במסמרות מהני נענוע להכשירן, דהא תקרה שאין עלי' מעזיבה קתני, [ואילו מסמרות במתני' לא קתני], אלא י"ל דהכא אגודו מוכיח עליו שלא ניתן לתקרה, משא"כ התם דליכא חסרון בנתינתו לסוכה, ועמש"כ סק"ר.

במ"ב ס"ק מ"ד

במ"ב ס"ק מ"ד כתב דבנתנן לייבש צריך נענוע אחר ההתרה והנענוע היינו שיזיזם ממקומם, וצ"ע למה העתיק כאן שיטת ר"ת, הרי בסי' תרכ"ו ס"ב קיי"ל כשיטת רש"י בלי חולק דהנענוע היינו שיגביה כל אחד לבדו, ור"ת דהכא פליג על רש"י כמ"ש במרדכי וכמ"ש בב"ח, וכ"ש הכא דאין להצריך הזזה ממקומן דוקא, דהכא אפשר דקיל טפי, דההתרה לחוד הו"א מעשה, ואפשר ליישב דבחבילה אין ההגבהה מבטלת שם תקרה כ"כ כמו בההיא דהדלה עלי', והרי פרש"י דנענוע צריך שיהא קרוב לסתירה, הלכך בחבילה יש להחמיר טפי, דאע"פ

עשוי' לסוכה ועי' השגות הראב"ד בשמעתין]. והשתא נחא דאף לקושיא דרב אשי דוקא החוטט פסולה, וניחא נמי הברייתא דכיון דעשאה תחלה עם חלל טפח, ליכא למיגזר.

ולפ"ז מתפרשת הדחיי כפרש"י ותו' דהדיוק מדקתני הכא אין מסככין, ולא קתני אינה סוכה, והתם קתני אינה סוכה, והאי לישנא לא שייך בדרבנן, דמהא דמשמע דמיירי במסכך בהם לכתחלה אין תשובה לדברי רב אשי דהא מודה שהכל בכלל המשנה, [ולפי' הר"ן ל"ק קו' תוד"ה אין].

ויש' לעי' למה לא הכריע ר' יעקב מהא דקתני אינה סוכה וכן מדקתני אין מסככין בהן, ואפשר דלא שמיע לי' חששא דאדם בא מן השדה כו' ולכך הי' קרוב לו יותר לפרש דגדיש משום גזירת אוצר דהיינו ממש אוצר, משא"כ כשמסכך בחבילות דהיינו סיכוך גמור, ולפ"ז אפשר לומר דרב אשי אמר האי אטו כו' כדי לפרש טעמי' דר' יעקב, אלא שהוסיף להקשות מנ"ל לר' יוחנן גופי' חילוק זה, ועי' לק' סק"ח במה נסתפק ר' יעקב, ולפ"ז נחא טפי.

מ"ט לא גזרו על גדיש משום אוצר

במעמא דלא גזרי' בגדיש משום גזירת אוצר, פרש"י שהרי המעוות תיקן וכ"ש שלא יעוות, וזה כדרך פירושו בביטולי תקרה ט"ו א', וכנראה עפ"ז כתבו הי"א שבר"ן דבנתנן לייבש סגי בנענוע, אבל קשה דא"כ טפי יש להחמיר בגדיש שנתן התבואה כדי לסכך, ולמה לא גזרו בזה, מיהו י"ל דהא לאו אוצר מיקרי אלא סוכה, ויותר נראה בדעת רש"י דכ"ז שלא התיר החבילה לא חשיב שתיקן המעוות, ואע"פ שנענוע, מ"מ כ"ז שמקור העוות קיים, איכא למיגזר משום זימנא אחריתי, משא"כ בגדיש ותקרה דליכא מאי לתקוני טפי, וזה קרוב לסברת הב"ח הובא לעיל סק"ה, והראב"ד תירץ דחטיטתו מוכחת

עליו, ועיקר כונתו דהכא איגודו מוכיח עליו שאינו לסיכוך, וכמ"ש מתחלה, אבל מחטיטתו אין ראי' שנענוע, והרי עיקר החשש הוא שיחטוט בגדיש, ואם כונתו שהחטיטה שקודם נתינת הגדיש מוכחת, זה הרי אינו ניכר, והרז"ה תירץ דלא שכיחא, ויש להטעים בזה דהא גזירת אוצר דייבוש היא משום שדרכו ליתנן על סוכתו כדאמר ר' יוחנן, והחשש קרוב שלא ינענע, אבל לחוש שיעשה סוכה בגדיש הא לא שכיחא, והיינו נמי טעמא דנסרים אליבא דר"י דהתם הגזירה שמא יעשה סוכתו במקום זה, משא"כ הכא דהייבוש בדרך הרגיל ע"ג סוכתו, ואפשר עוד דבגדיש הרי אין חסרון בסכך, רק בדפנות ולא גזרו חכמים שום פסול בדפנות, [עי' לעיל ס"ו סוסק"כ], ולמיגזר רק בנענוע ולהכשיר בנתן מתחלה, בזה ודאי מובן החילוק, דהא תרוייהו דמו לאוצר, ולא רצו לחלק בגזירות, דכיון דבנתנן מתחלה כשרה ה"ה בנענוע.

שם ב' הא דאז' שפיר דמי

שם ב' הא דאורייתא שפיר דמי, כתבו תו' דמזה משמע דמדרבנן אף בדיעבד פסולה, וכ"כ הר"ן, וכן מוכח מדרב אשי דסבר דתרווייהו שנויים במשנה ואם איתא דהפסול דרבנן הוא רק לכתחלה היכי כייל להו בפסול אחד, וכן יש לדקדק ממתני' דנסרים דקתני לישנא דמסככין ור"מ אוסר, ומ"מ קתני דהישן תחתיו לא יצא יד"ח, וש"מ דבהני דאסירי משום גזירת פסול דאורייתא, אף בדיעבד לא יצא יד"ח, ובד"מ סי' תרכ"ט צידד בדעת הטור דמכשיר בדיעבד, וכבר כתב בשעה"צ אות ס"ב דהעיקר כהסוברים דפסולו בדיעבד, (וגם נראה שלא ראה הד"מ דדעת תו' (ותו' הרא"ש) והר"ן והרמב"ם כהבנת הב"י), וגם דיוקי' דהד"מ נסתר מהא דמסיים בטור וכן אסרו לסכך בנסרים, והתם קתני בהדיא דלא יצא יד"ח.

י"ג א' הני היזמי והיגי כו' ע"ס הגמ'

ז. י"ג א' ארחב"ר הני היזמי והיגי מסככין בהו, צ"ע מאי אתא לאשמועינן.

שם אב"י אמר בהיזמי מסככין, לשון מסככין, ודאי משמע לכתחלה, אבל לעיל גרס בשווצרי לא מסככין, ומלשון מסככין ליכא למידק דהא במתני' קתני אין מסככין והיינו אפי' דיעבד כמ"ש תוד"ה אין, מיהו מעיקר לישנא דרביהודה ורחב"ר משמע דדנו בהנהגה למעשה ולא בעיקר הדין, ולכך לא אמרו כשרה כרב ור' יוחנן, ולכך מתפרש גם דברי אב"י בהנהגה לכתחלה, וקצת צ"ע בדברי הגר"א סי' תרכ"ט ס"ק כ"א דמשמע דדייק מלשון מסככין גרידא, [וערשב"א ור"ן עירובין ג' א'].
מ"יש במ"ב ס"ק ל"ח שאם עבר וסיכך בהם כשרה לישב בה ואף שיש לו סכך אחר אינו מחויב לסכך מחדש, צ"ע לחדש כן, דהא חיישינן דשביק לה ונפיק ומג"ל לומר דחסו על טרחתו שלא לחזור ולסכך, ודברי המג"א מתפרשים ביו"ט או שאין לו סכך אחר, דלא נימא דרק לבתר אכילה יצא, אלא דלכתחלה נכנס לישב בה, וא"צ לחזור אחר סוכה אחרת, ובזה יש ליתן טעם דהא עיקר הטעם מפני שיעזוב סוכתו, ואם ישמע לנו עתה לילך לסוכה אחרת, גם אח"כ יעשה כן.

שם איגר בחד לא שמי' אגר, משמע הא בתרי הוי אגר, כרבנן דר"י.

שם הני מוריתא כו'

שם ואר"ח אמר רב"ש הני מוריתא כו', נקטי' משום דהא נמי ר"ח משמי' דרב"ש אמרה, וכמ"ש בפר"ח ויש להוסיף דנפ"מ נמי למימרא דשמואל לק' ב' דירקות שאמרו חכמים כו' ופוסלין בסוכה משום אויר.

שם מיתביה אזור כו', ק"ק לומר דכל הירקות השנויים במשנה בפסחים הי'

שם מרור סתם, [ושם במשנה קתני מרור, ומשמע דאינך לא הוה שמייהו מרור וגם בגמ' איכא התם ואימא הא ואימא הא ולא משמע שהיו כולם גם שמו מרור], ולכא' נראה מזה דשם לווי, זהו המגרע, אבל א"צ שיהא שמו מרור, אלא דכיון שיש לו שם לווי זה מורה שיש חסרון בשלימותו דאינו כפי הרגיל, ועדיין צ"ע, שו"ר בחדושי הגרע"א ז"ל, ועמ"א סי' תע"ג ס"ק ט"ו, ולע"כ, ועמ"ש"כ לק' ס"ט סק"י.

- הוספה -

א"ה, הועתק כאן מספר פסחים בענין זה ועי"ש עוד

בהמשך הדברים

פסחים ל"ט א' מתני' ואלו ירקות שאדם יוצא בהן כו', יש לעי' למאי דמסקינן בגמ' הלכה כאחרים, לכאורה אין לנו גדר בחמשה אלו, אלא כללא הוא כל ירק מר שיש לו שרף ופניו מכסיפין, וא"כ לא קי"ל כסתם מתני', או שהתנא מנה מינים אלו, וה"ה כיו"ב, ובברייתא משמע דת"ק דמני מינים אלו, ס"ל דטפי לא, מיהו קשה מנליה לת"ק למימני מינים אלו טפי מכל ירק מר, ומה מיוחד בהם לומר שרק להם נתכוונה התורה.

והנה בגמ' מרבינן ממרורים תרי, ודומיא דמצה מינים הרבה, ויש לעי' אמאי לא מפרשינן מרור דקרא כל ירק מר, ואפי' אם הי' כתוב מרור הר"ז כולל כולם, שאין התייחסות לירק מסוים, אלא לתכונת המרירות, [שו"ר ביראים דכיון שאינם שקולים ס"ד לאוקמי קרא בתרי המרים יותר], ובסוכה י"ג א' מבואר דכל הני כשיש להם שם לווי אין יוצאין בהן, וש"מ שמפרשים בלשון מרורים שבתורה שהכונה למינים מסוימים שנקרין כך, ובשם לווי פסולין, וכן פרש"י בגמ' דר' יהודה בברייתא איצטריך להכשיר עולשי שדה כעולשי גינה אע"פ שיש להם שם לווי, וצ"ע איך זה מתיישב עם הא דקי"ל כאחרים שכל ירק מר בכלל מרור.

לווי גם לשינוי קטן, ורבא אמר שאין בו שינוי משמעותי כלל, ועיקר השם לווי מפני המקום, וניחא בזה דאביי ורבא קרובין דבריהם זל"ז לפי המציאות שראו שהשינויים קלים, וגם שינוי שנתהווה לאחר מ"ת נקרא שם לווי, אם כשהי' שינוי כזה בזמן מ"ת הי' לו שם לווי.

וכבר נתבארו הדברים בספר אאמו"ר זללה"ה פרה ס"ד ס"ק י"א, וביאר שם דאביי קים ליה מסברא דכיון שאין בהם שינוי גדול מסתמא לא הי' להם שם לווי בזמן מ"ת, אבל כאלו שלא היו בשעת מ"ת בעולם כלל, ונתחדשו לאחר מ"ת במציאות, כגון איזוב רומי אם עדיין לא הי' מציאות של רומי בעולם בשעת מ"ת, ורק בגידול המקום נשתנית תכונתו, חשיב שפיר שם לווי ופסול, דלאו במ"ת תליא מילתא אלא בכונת התורה], ולפ"ז טעמייהו דאביי ורבא שוין, אלא דאביי סבר שיש שינוי קטן המצדיק את השם לווי, ואפ"ה כשר, ורבא סבר שאין השינוי מצדיק את השם לווי.

וביאר שם עוד דהני דמרבין גם שם לווי כהדס וערבה, סוכה ל"ג א' ל"ד א', היינו מפני שבפירוש ריבתה תורה גם עם שם לווי, וכמשנ"ת דהני שעם שם לווי הם אותו מין ממש, כמו מי כיור בזבחים, וכמו לענין כלאים, והחסרון שבשם לווי הוא נפסל, אינו מפני שחשיב מין אחר, אלא שהפגם והשינוי שגורמין לו שם לווי, הם הגורמים לפוסלו במינו.

ונפ"מ שלגבי בהמה טהורה ועופות טהורין פשיטא דשם לווי אינו חסרון, ואדרבה כל שם לווי מוכיח שהו אותו המין, ורק לקרבן ולמצוה שייך לפוסלם, ולכן הירדוף פסול להדס מעיקר המין, ולא רק משום דרכיה דרכי נועם, אבל אסא מצראה הוא אותו המין ממש, אלא שיש לו שם לווי מפני השינוי שבו.

ומכ"ל זה נראה דמרורים דקרא פירושו ירקות שנקרין מרור, ואם הי' כתוב מרור הי' מתפרש על המיוחד שבכולם שראוי לומר שהוא הנקרא מרור סתם, והשתא מרבין מינים טובא שנקראין מרור, והשמות חזרת ועולשין הם כמו כינויים לשם מרור, דהיינו שכולם בכלל ירק הנקרא מרור סתם בתורה, וכאילו נאמר בהדיא מרור שקורין חזרת ושקורין עולשין.

והא דפסלינן שם לווי, כגון עולשי שדה לת"ק או חזרת גלין, יש לפרש דכל שם לווי יש לו טעם וסיבה למה נשתנה שמו בשם לווי כיון שאין בו את התכונות שיש בשם סתם, כמו שמצינו בעולשי שדה שנחלקו בהם ת"ק ור"י בברייתא, ובירושלמי שביעית פ"ז ה"א הובא בר"ש שם אמרו דעולשי שדה בשאר שני שבוע לא חשיבי אוכל לטמא טו"א, ורק בשביעית שאין ירקות חשיבי נמי הני אוכלין, וש"מ שהשם לווי מגיע בגלל השינוי בטבע, וממילא אינם בכלל מרור סתם.

ולפ"ז אפשר דשם לווי הוא חסרון בחשיבות, ולא משום דהוי מין אחר, אלא שבשינוי המקום והזמן נשתנו תכונות מסוימות לאיזוב המצרי, ולכן אינו בכלל איזוב סתם, ואף כשזורעים אותו בארץ אחרת הוא מוגדר כרומי כוחלי ומדברי, וכמו שלענין כלאים מין אחד הוא, כך באמת הוא אותו איזוב אלא שיש לו שם לווי מפני חסרון תכונות מסוימות, וכ"מ בזבחים כ"ב א' דממעטינן מי כיור משום שם לווי, והתם מפני קדושתם, ומ"מ חזינן דשם לווי נאמר על אותו המין.

מיהו לפ"ז ק"ק טעמיה דאביי סוכה י"ג א' חולין ס"ב ב' שתולה החסרון בין קודם מתן תורה לאחר מ"ת, והרי הדבר תלוי בשינוי במציאות ולא במ"ת, ושמא י"ל דכל שהשינוי גדול אף קודם מ"ת הי' לו שם לווי, וכשהשינוי קטן לא חילקו בזה בשנים קדמוניות, ורק במשך הזמן התחילו ליתן שם

דדוקא זרדים, וכ"ה בב"י בשם א"ח ובאמת בקש לא מסתבר כ"כ לשוויי תרי ותלת אגד אע"כ לא פלוג חכמים, ולכאור' הי' נראה להחמיר אלא דכיון שבזמננו לא שייכא הך גזירה דלייבש אפשר שיש לסמוך להקל, וער"ח הנדמ"ח.

בהא דתנן קש עצים וזרדים

במתני' קתני קש עצים וזרדים, ומשמע דוקא הני דשייך בהו נתינה לייבש, אבל כגון חריות של דקל שכשמתייבשים העלים אינם ראויים לסיכוך, י"ל דלא גזרי' בהו, אבל בגמ' פר"ח והרמב"ם בפ"ה הי"א דאפקותא דדיקלא היינו ראש הדקל שהחריות אגודות בו, וש"מ דאף בהני איכא גזירה וצ"ע גדר הדברים דבמתני' משמע דוקא הני וכיו"ב, ועמ"כ בשם ח"א, וצ"ע.

שם ב' כל אגד כו'

שם ב' כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמי' אגד, ולפ"ז מותר לקשור הסכך לסוכה, [היכא דלית ב' משום מעמיד, כגון שעומד ברוח מצוי, או בדבר הראוי לסיכוך], מיהו מסתברא דגם ר"פ מודה בזה.

י"ב א' ולא ידענא כו' בביאור האם מספק"ל דחוטט בגדיש אינו פסול מדאורייתא

ח. **י"ב א'** ולא ידענא הי' מינייהו משום אוצר כו', לכאור' פירושו דודאי ידע דהחוטט בגדיש ולא נענע פסולה מדאורייתא, אלא דנסתפק שמא גם כשנענע פסולה משום גזירת אוצר, אבל אפשר דעיקר הדין מספקא ל' דשמא החטיטה גופה מעשה היא, דנהי דלא עשה מעשה בגוף הסכך, מ"מ עשה מעשה שתהא סוכה, ולא מיקרי מן העשוי, ובירור' ה"ט קאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן דטעמא דמתני' מפני שהיא נראית כאוצר, ובשם ר' חייא תני דפסולה משום תולמ"ה, עיי"ש, וש"מ שאין הדבר פשוט דלא חשיבא עשיי', [ונראה דהיינו דקמ"ל מתני', ואפשר

ולאחמור אף לאחרים דכל ירק מר שיש לו שרף ופניו מכסיפין הוא בכלל מרור דקרא, אכתי י"ל דכשיש לו שם לווי הוא פוסל, אע"פ שיש לו תכונות אלו, דהתורה ריבתה כל הירקות ששם מרור מפני תכונתם, אבל המשונים שבתכונתם י"ל שהם פסולים.

ובזה מיושב דסוגיא דסוכה אתיא שפיר אליבא דהלכתא דאמר ר"ה הלכה כאחרים, ואפ"ה בעו למיפסל מרירתא דאגמא משום שם לווי, ולא אמרינן דלא גרע ממין אחר מר שיש לו שרף ופניו מכסיפין, דשם לווי באותו מין גרע ממין אחר לגמרי, ועמ"כ בזה עוד לקמן בגמ'.

- עד כאן -

שם שנים מוח' ר"י ורבנן

שם שנים מחלוקת ר"י ורבנן, הא דבעינן שנים לרבנן וג' לר"י ע"כ מאגודת אוזב מצרים גמרי' לה דמ"ס אגודה ג' משמע ומס' ב', ומשמע דבמצרים הי' האגד לעיכובא אבל הכא רק השיעור לעיכובא אבל א"צ אגודה, ועתו', אבל עכ"פ מקור פלוגתתם הוא באגודה דמצרים כמה הואי, וש"מ דלרבנן שנים הוי אגד, ולפ"ז ניחא משה"ק הגרע"א ד"ל.

בהשגות הראב"ד פ"ה מה"ס וכן בריטב"א ובר"ן משמע דגרסי מסקנא דשמעתין דלר"י שנים הוי אגד, מיהו ברא"ה הנדמ"ח משמע קצת דלענין סוכה לכו"ע דוקא תלתא ומש"ה קאמר ר"ח דג' הוי אגד, והנה דעת הני פוסקים להלכה דבג' הוי אגד לענין חבילה, וכ"ה פשטא דשמעתין, ומה שנדחק הרא"ש להעמיד תלמודא דידן כהירור', צ"ע דאם יש שיעור קבוע של כ"ה, היכי סתים לן תלמודא ונקט רק הא דאגד בשנים ובשלשה, וגם יש לדון דמנ"ל דבאפקותא דדיקלי ודוקרי דקני כי הדר אגד להו (באידיך גיסא) לא הוי לכו"ע אגד בתרי אגד, ועכ"פ הו"ל לר"ח לפרושי, ובעיטור העתיק הירור' על זרדים וכתב

עוד דקמ"ל דאע"פ שהעמיד הגדיש כדי לחטוט בו ונהלום ראיתי בבה"ל סי' תרל"ה בשם הרז"ה דמכשיר בכה"ג, ונראה דצריך לפרש וגם דבהניח חלל פחות מטפח או י' בפחות מז', פסולה], משמע דנראית כאוצר דירו' אינה גזירת אוצר אלא דלא מיחזי כסוכה ולכך פסלוה מדרבנן, וניחא בזה הא דמכשר לדידי' בדיעבד עיי"ש, ואפשר נמי לפרש בתלמודן דאין החשש אטו חוטט בלא נענוע אלא אטו שיבוא לעשות סוכתו באוצרו דהאי אוצר והאי אוצר, ולפ"ז שכיחא טפי מש"כ לחטוט כגדיש שכתבו הראשונים ז"ל דלא שכיחא].

ט"ז א' חלל טפח במשך שבעה

מ"ז א' חלל טפח במשך שבעה, הק' מן זוללה"ה בסי' ק"נ דבד' ומשהו סגי, דפחות מג' מצטרף ס"פ וי"ל דלא פסיקא לי' למימר ד' ומשהו, דאז עדיין יש רוב ס"פ בסוכה, דהא ה"י מתפרש ד' על ד' (כמו במשך ז' דמתפרש ז' על ז'), ובסוכה שהיא ז' על ז' ויש ד' על ד' ס"כ עדיין הרוב ס"פ.

שם אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה ה"ז סוכה, פשוט הגמ' שאין חילוק אם החלל למטה או למעלה או באמצע, ומש"פ רש"י שחוטט מלמטה למעלה, היינו משום דאורחא דמילתא שמניח חלל טפח למטה ומגדיש על גביו, ואמנם הר"ן הבין בדעת רש"י דחוטט למטה והסכך שע"ג הטפח נשאר במקומו שהוא סוף גובה הסוכה, אבל בתו' רי"ד ובפסקים פי' דעת רש"י דחוקק מלמטה למעלה וכ"נ מלשוננו ז"ל, אלא שהר"ן הבין מדקאמר שהרי אינו מתקן אלא הדפנות, ודמי לחקק, ש"מ שאינו חוטט בסכך, מיהו כונת רש"י דהחוטט למעלה דמי לחוקק למטה, וכיון שגם העליון חשיב סכך, א"כ לא חשיבא עשייתו אלא בדפנות, והרי"ד חלק על רש"י וס"ל דדוקא בחוטט למטה כשרה, דהעליונים לא נתנם לשם סכך, וכבר תיקן קו' זו הריא"ז

בדבריו וכתב דכשרה דוקא כשנותן הכל לשם צל על הטפח, וכן מתפרש בפשוטו שהרי עשה החלל טפח כדי לחטוט אח"כ, [כלשון ר"ח שאין דרך בנ"א להגדיש תלוי, ומזה נראה דלא כמו שדקדק הרי"ד מדבריו ז"ל], וודאי שהיתה נתינת כולו לשם צל, דשלא לשם צל אפי' יש חלל י' פסולה, ולפי' הרי"ד קשה דאם הגדיש הרבה על החלל טפח יש לפסלה, אפי' אם חקקה למטה, כיון דס"ל דסתמא העליונים לייבש, וא"כ הו"ל ס"פ, ודוחק לאוקומי דוקא כשהניח מעט סכך על החלל טפח, ובלא"ה נמי משמעות הגמ' בכל גוני ואדרכא הפשטות הוא שמניח החלל למטה ומגדיש על גביו, וכיון דבנתנו לשם צל גם הרי"ד מודה, א"כ אין כאן מחלוקת לדינא וכ"כ המ"א סי' תרל"ה סק"ב.

ישוב דעת הרי"ף שהצריך חטיטה לשם סוכה ובבה"ל

בדו"ל סי' תרל"ה ד"ה וחטט, אבל מה נעשה בדרי"ף איתא וחטט לשם סוכה, ע"כ צ"ל דטעמ' דהרי"ף היינו מפני שמכניס גם מקום זה לסוכה, שהרי גם כשחוטט לשמה אינו עושה מעשה בסכך, וע"כ דא"צ עשיי' עוד בסכך, אלא שמפני שנותן גם לשטח זה חשיבות צל, ע"י שעושה בו חלל, ולפ"ז אף אם יש י' וחטט מן הראוי להצריך לשם סוכה ול"מ כן, ויש ליישב.

ברמ"א סי' תרל"ה ס"א שאין לעשות הסכך קודם לדפנות

פ. שו"ע סי' תרל"ה ס"א בהגה ואין לעשות הסכך כו' בהגהמ"י משמע דסכך שבלא דפנות לא מיקרי נעשה לצל, וכבר תמה בב"ח דצל הסכך אינו תלוי בדפנות, תדע שהרי דפנות מלבוד מהנו ומה תוספת צל יש בקנה קנה פחות מג', או חבלים, וכן צוה"פ ופ"ת ועומ"ר דמהנו מדאורייתא אכתי ליכא חשיבות בצל עיי"ז, ועוד דדפנות שאין מגיעות לסכך נמי לא מהנו לצל למעלה ומ"מ כשרה,

דאחר שעשה הסכך בהכשר דפנות שוב אינו נפסל דהא דיינינן ב' משום תולמ"ה, ועמג"א ס' תרכ"ו סק"ז, ולק' סק"י, מיהו אם נדון משום דלא חשיב עש"מ לצל, שייך לחלק בהכי אבל ל"מ כן וכמש"כ].

המתחיל לסכך באמצע הסוכה ונמצא סכך קודם לדפנות

ויש לדקדק מי שהתחיל לסכך סוכתו מאמצעה אמאי כשרה, הרי סכך שהרחיקו מן הדפנות ג"ט יש לחשבו כאין לו דפנות שהרי אין הדפנות מתייחסות לסכך זה, ומה מהני מה שהשלים הסכך עד הדפנות, לסכך זה שנעשה בפסול, ובהדיא אמרי' בגמ' י"ח א' דמהני מיעטו בקנים ובשפודין, ואין לומר דכיון דהחסרון הוא רק בשיעור הסכך והוא נכשר בהשלמת הסכך לית ב' משום תולמ"ה, דבבהגר"א מוכח דמה שע"י השלמת הסכך אמרי' פ"ת חשיב מן העשוי עיי"ש, ולא קושיא היא דהחסרון של הרחיק ג' אינו חסרון בדפנות שהם מתייחסות לכל השטח, אלא זה מדין אור שפוסל בג' וכל העשיה נצרכת רק לענין הסכך.

כמה דפנות בעי' קודם לסכך

ויעני' בבהגר"א דמוכח מדבריו דאף בחסר דופן שלישי לחודי' לא מהני, וע"כ כ"ה למש"כ דהפסול משום תולמ"ה, [ועמ"ג ובכו"נ] ויש להוכיח מדברי הראשונים ז"ל ב' א' שכתבו דתקנתא דאין לה ג' דפנות שיעשה לה עיי"ש ברש"י ושל"פ, ולא משמע כלל דלא נתקנה הסוכה בכך עד שינענע הסכך, דא"כ ליכא תקנתא לסוכה שאין לה ג' דפנות עד שיתרנה ויעשה ג' דפנות, דנענוע כסתירה חשיב, א"ו אע"פ שאין לה ג' יכול לעשות לה לאחר הסכך, [ובאמת גם אין לה כלל בכלל זה].

לענין הלכה בדין סכך קודם לדפנות

ולענין הלכה דעת הב"ח להכשיר בדיעבד, וכן נוטה דעת המג"א, ולמש"כ כ"ה

ועו"ק דבסוכה תחת סוכה הוא שפיר סוכה בטפח בלא דפנות וכן תחת המטה ונקליטין וקינפות, וש"מ דחשיבות של טפח הוא בסכך לחוד, וכ"מ מאהל המת דמייתי מינה ר"ה י' א', וראיתי בתור"פ הנדמ"ח שכ' בהא דרב הונא ט"ז א' מכאן נראה שא"צ להעמיד הדפנות קודם הסכך, ואפשר דגם דעת מהר"ם שבהגהמ"י הואי מסברא לפסול משום תולמ"ה ולא משום צל אלא דשמא בעינן שבזמן נתינת הסכך תהא הסוכה כשרה, והוכיח מהכא דא"צ, אלא שחשש דבשיעור טפח שלמדנו מהכא דכשר אכתי לא למדנו דסגי בטפח בלא הכשר דפנות, ושמא צריך שיהא לה גם הכשר מחיצות, מיהו לכאור' כיון דחזינן דא"צ הכשר דפנות קודם לסכך אין לחדש דבשיעור טפח בעינן הכשר דפנות, אלא יש לפרש השיעור טפח משום אהל [וכמ"ש תור"ה אבל], וכ"נ דעת הר"פ להכשיר בלא דפנות כלל, דאם הי' פסול תולמ"ה בסכך בלא דפנות לא הוה מהני טפח לזה, (עי' לשון רש"י ט"ז א') ודברי הט"ז בזה צ"ע, דהא אכתי הסוכה פסולה וכשיכשירנה ע"י חקיקה הו"ל תולמ"ה, מיהו מהאחרונים ז"ל משמע דנקטו עיקר הטעם משום דבלא דפנות לא חשיבא עשי' לצל וכדמשמע לשון הגהמ"י, וצ"ע, שו"ר בלבוש שכ' כמש"כ.

ויעני' בב"ח שדקדק מל' רש"י ט"ז א', ושם ב' במחצלת בגמ', וברש"י ותו', ויותר יש לדייק מל' הגמ' כ"ג א' זימנין דמוקים בפחות מג' סמוך לסכך, דבזה אין לתרץ שכבר עשה טפח, וגם מתפרש סמוך לסכך ממש, ואמנם יש לדחות שהעמידה במקום שתהא פחות מג' סמוך לסכך לאחר שיעמיד את הסכך, מ"מ יש כאן פשוט בגמ' דמעמיד הבהמה אחר הסכך, וכן בתוספתא פ"א ה"ה עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל כו' ומשמע דהיינו ביו"ט כדי שיאכל, ולא מתפרש שמנענע הסכך אח"כ, ודוחק לאוקומה בדאיכא טפח, וכ"ה בשו"ע סי' תר"ל סי"ב, [ואין לומר

בתור"פ, וכ"מ בראשונים ב' א' דלא הוה סתמי בהכי, ובלא"ה נמי סתמות הראשונים כפירושם דא"צ דפנות קודם לסכך, מיהו מה שנקט הב"ח בדעת הגהמ"י דהיינו לכתחלה, ל"מ כן, אלא שחשש מעיקר הדין שמא בעינן דפנות קודם לסכך, ולא מצא ראי' להתיר בלא טפח וכמשנ"ת, ולפ"ז לדידהו הוי ספיקא דאורייתא ויש להחמיר אע"פ שסתמות הדברים דכשר בפשיטות, ומ"מ בדיעבד יש סמך להקל מהפוסקים שכתבנו, וכ"כ בשע"ת בשם ברכ"י שהעיקר כהב"ח דמסתיים ליהרהר לכתחלה במלתא חדתא שאינה בשם פוסק אלא בהגהמ"ח ובשו"ע לא הזכירם כו', וכ"כ בשכנה"ג, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג ס"ק ל"א שג"כ ס"ל להקל וסיים רצ"ע לענין מעשה שו"ר במהרי"ל שכ' ג"כ דאם מסכך תחילה ואח"כ נותן הסדינים הו"ל מן העשוי וכדעת הרמ"א.

בדין האם הטפח צריך להיות סמוך לסכך

ומה שדקדק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם דמשמע דוקא סמוך לסכך, לפמשנ"ת לעיל אמנם דוקא סמוך לסכך מהני האי טפח דבעינן טפח צל בהכשר דפנות, וכן מתפרש טפח לטעמא דצל, ברם קשה מנ"ל דמהני טפח סמוך לסכך הא לא אשכחן בחוטט בגדיש אלא דמהני כשיש דפנות לכל האהל, אלא שהאהל הוא רק טפח, אבל כשהאהל הוא י' מה"ת דיהני טפח, הא אכתי רוב האהל פרוץ, וצ"ע.

בשו"ע תרכ"ו ס"ב בדין המסכך תחת תקרה אם פסול משום תעולמ"ה

י. שו"ע סי' תרכ"ו ס"ב בהגה, אבל מותר לעשות סוכה תחת מחובר כו', לכאור' אם מפרשין הפסול דתחת בית רק משום דמצטרף ס"פ בהדי ס"כ, ודאי מסתברא דאין חסרון בעשיי' דס"כ, ע"י שיש גם עשיי' בס"פ, וכדחזינן בהחוטט בגדיש שכל גובה ט' טפחים מיקרי סכך, וגם נתינת העליון חשיבא

עשייה לצל לטפח שלמטה, אע"פ שקדמו סכך אחר, וה"נ אם נותן ס"כ ע"ג ס"פ, או תחתיו, חשיב הכל סככה אחת, ואין מגרע ס"פ טפי מס"כ שקדם, וכמו שהמסכך בשני מיני ס"כ זע"ז חשיב העליון ג"כ סכך, כגון שסיכך בזמורות על נסרים, והסיר הנסרים דהזמורות כשרים, וה"נ בנסרים על ארוכות המטה ושוודין, מיהו אם נפרש דבית מפני חשיבותו מבטל הסכך שנתון ע"ג דכמאן דליתי' דמי, דא"א לחשוב מקום זה כסוכה מפני היותו בית, בזה יש לדון אי חשיבא עשיי', אבל הפוסקים לא דנו בזה, דודאי באופן דמיירי שמסיר הנסרים וכיו"ב ליכא חשיבות כ"כ לבית לבטל הסכך כמאן דליתי', (ורק בתקרה קבועה עם מעזיבה ראוי לדון בזה), ולפ"ז יש להכשיר בכל גווני, וזו נראה דעת מהרי"ל והרמ"א, ועי' להלן.

והריא"ז כתב דאם הס"כ תחת התקרה בעי נענוע, ואם הוא ע"ג בעינן שיהא טפח בינו לתקרה, והא דסגי בטפח מבואר מהחוטט בגדיש, ומחקק בה להשלימה ל' ד' ב', אבל למש"כ צ"ע טפח למה לי, דמה בכך שהתקרה ס"פ מ"מ חשיב הכל סככה אחת וכמש"כ, ובמ"ב ס"ק י"ח כתב דבמסכך ע"ג התקרה לכו"ע פסול, וכתב הטעם בשם הפמ"ג מפני שאין דפנות לס"כ, ואין ע"ז שם סכך, וצ"ע מ"ש מהעמרים העליונים בגדיש שאין להם דפנות ומ"מ חשיבא נתינתם לשם סכך, ואי משום דתרי מינים נינהו, א"כ גם בגדיש משני מינים נפסול, והא ליכא למ"ד, וה"נ חטיטת התקרה מתחת הס"כ כחטיטת הגדיש מלמטה למעלה, ומדברי הב"ח נראה דמהרי"ל התיר גם ע"ג התקרה, ובזה חלוק אותו גדול, וזהו שכ' בשם מהרש"ל דיש להחמיר אם לא סילק הגג קודם שסיכך עליו, דהתם מיירי שהסכך ע"ג התקרה וכחילוק הפמ"ג, ומיושב מה שנדחקו ז"ל בהבנת הב"ח, ומ"מ חזינן דמהרי"ל פשיטא ל' להכשיר גם בכה"ג, (וגם הריא"ז מדמה להו).

אם מהני מה שנעשה בהכשר

בפשוטו נראה דאם יש לפסול משום תולמ"ה היינו אף כשנעשה בהכשר דמ"מ בטלה עשייתו ע"י התקרה, וכ"ש למ"ש הפמ"ג בדעת המג"א דתקרה שתחת הסכך מבטלת שם סכך מהס"כ, וא"כ אף כשנתן התקרה אחר הסיכוך יש לפסול, וכ"מ בבהגר"א סק"ו שהוכיח מעובדא דמנימין והתם הסכך נעשה תחלה בהכשר, [ומשמע פשטא דגמ' שלא הצריך ר"א נענוע, מיהו מ"ש הגר"א דלא לימרו שלא נענע, צ"ע דמנ"ל שלא נענע, ואין לחוש אלא בדבר קבוע שנראה לעינים, אבל לא אתו למימר שלא נענע מזה שלא ראו הנענוע], וצ"ע במג"א שחילק בין תחלתו וסופו בכשרות, וכתב דהוי כפורס עלי' סדין, וצ"ע דהא לא קתני התם שאם נתן והסיר א"צ לנענע, ואם כונתו מעובדא דמנימין וכמ"ש הגר"א, גם שם אין הדבר מפורש, וגם לדעת ריה"פ בלצורך הבגד הסוכה כשרה וכמ"ש"כ לעיל סק"ב, ולדידהו אין ראי', ולע"כ בדיני תולמ"ה, וצ"ע.

בב"י בשם הר"א הוכיח מסוכה שהיא גבוהה דיכול למעטה מלמטה, ועמשנ"ת לעיל ס"א סק"א דהיינו ימעט דמבוי והינו דפרכינן מ"ש, [וכן באיצטבא ד' א' ל"מ דצריך לנענע] מיהו התם עדיפא מכולהו כיון די"ל דחשיב ס"כ לשטח של כ' תחתיו אלא שלא הי' לה קרקע שם, וע"ע בראשונים ט' ב' דמשמע סתמא דמילתא בשחבתן שא"צ לנענע הס"כ, וכן בהא דתנן אם הי' סיכוך הרבה מהן כתבו שיכול להרבות בס"כ ולא הזכירו נענע.

ועוד יש לדקדק מקנפות ונקליטין ומטה שכשהסירום ודאי הסוכה כשרה תחתיהם, מיהו מצינן לאוקומה בשיש טפח בין המטה לסכך, ואע"ג דאוקימנא במטה עשרה, ודוחק, דודאי פשוט שאפי' אין טפח, אם הוציא המטה, הסוכה כשרה.

הערות בדברי המשנ"ב

מ"ב ס"ק ט"ו בשעה"צ אות י"ז, כבר נתבאר לעיל דהב"ח מחלק בין תחת התקרה לע"ג התקרה, וכך הי' הענין בצריך שהיו מסככין במקום הנסרים של הצריך, וממילא אם לא הסירום קודם היינו שנתנום ע"ג הצריך, אלא שלאחר הסיכוך היו מחזירין הצריך על הסכך בזמן הגשמים.

מ"ב ס"ק י"ח ודע דדעת הב"ח להחמיר בזה, לפמשנ"ת כל תחת הגג מכשיר הב"ח.

ומ"ש צריך לפתוח ולנענע כו', בקל יותר יכול להזיזם ממקומם, והא עדיפא דמהני אף לר"ת וכמשנ"ת לעיל סק"ה.

שם ואם סיכך על התקרה כו', ובשעה"צ אות כ"ט, ר"ל אפי' לדעת הרמ"א, לפמשנ"ת דעת מהרי"ל והרמ"א להקל בזה, ורק בזה מחמיר הב"ח, ומ"ש בסק"ל בשם בכור"י דבטפח סגי כבר נתבאר שכ"כ הריא"ז, ושכ"מ גם מחקק להשלימה, ד' ב' ובזה ודאי יש להקל.

י"ט ב' מפני שאין לה גג, ביאור הטעם לפסול סוכה העשוי' כמין צריך

יא. י"ט ב' מתני' מפני שאין לה גג, מבואר דמייירי באלכסון שדינו כדופן ולא כתקרה, דאל"כ הול"ל מפני שאין לה דפנות, והיינו שהדופן מתלקט עשרה מתוך ארבע, [וכמ"ש מרן זללה"ה עירובין ס"ט סק"ט, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה עירובין ס"ב סק"י דלענין משקוף ומזוזות של צוה"פ דג"כ תלוי בזה מה חשיב משקוף], ויש לעי' באינו מתלקט עשרה מתוך ד' מה דינו, [וכגון שיש לרבע זע"ז בגובה י'], ואם נימא דתחת הדפנות כל שאין גובה י' אין ישנים תחתיו, אפשר דפסולה, ונלמד ד"ז מדין דופן עקומה, דכל שיש בסוכה בין הדפנות לסכך שטח של ד"א שאינה סוכה הרי הוא פוסל, [ואפי' נימא דישנים תחתיו מדין פסל היוצא כמ"ש תו',

דשיפועי אהלים לענין טומאה פי' הר"ש והרא"ש באהלות שם דמיירי בשיפוע שכלפי מעלה, ובזה פשיטא דבסוכה כשרה, דהיינו הגביה טפח דכשרה, מיהו נראה דגם מן הצד בכלל מתני' דהתם, אבל הכל מחד טעמא דבאהלות לא בעינן דין מחיצות והשיפוע שלצדדין הוא כשיפוע שכלפי מעלה, וא"כ אין לדמות סוכה לטומאה בזה, [וצע"ע בסברא זו], ומ"מ נראה דאין ללמוד חשיבות דירה מאהל, (וכדחזינן מהוצין שחמ"מ שאינם מבטלים האהל ומ"מ היא דירה סרוחה, מיהו עי' בזה לעיל ס"א ס"ק כ"א), וגם אפשר דלסברא של טומאה רצוצה לחשבה כאין לה אהל לזה מהני חשיבות כל דהו, ואמנם יש קצת סברא דאין מתבטל שם דירה במה שמתמעט הגובה בחלק מן הבית, מ"מ הרי בשיעור חשוב כגון סוכה זע"ז בתקרה ישרה בגובה י', ובצדה גובה ה' בתקרה ישרה במשך כמה אמות, ודאי לא מסתבר לחשבה כבית, והרי בשיפועי אהלים קיימין בכה"ג ומ"מ הכל אהל, וכן אי גמרי' מפסל היוצא יש להכשיר הכל, ובזה אין ההרגשה דנטפל לבית, ובאמת גם במה שדנו התו' מיירי שהצדדין רחבים הרבה מן הסוכה, אלא שכשמשפע והולך מיחזי טפי כחד, (וצע"ע אם גם בשיפועי אהלים בעינן משפע והולך ועי' להלן בדברי הטור).

ובאמת אם דעת המ"מ להכשיר אפי' באין בה לרבע ז' על ז' בגובה י', ע"כ דהיינו מסברת שיפועי אהלים, דלא בטל שם בית מן הצדדין, אבל צ"ע בכונת המ"מ, (ואולי סבר שהצריכו ט"ז בכל צד, אבל הי' פשוט לו דמיירי בדאיכא זע"ז בגובה י', ועיי"ש שכ' כדי ט"ז, ויתכן דכונתו לומר שא"צ בכל צד, א"נ כונתו דאינהו מצרכי שיהא זע"ז בגובה י', דלא כדמשמע מהר"ן דסגי ביש בדופן ט"ז), מיהו אם אמנם כונת הר"ן ודעימ' דסגי ביש בדופן ט"ז אע"פ שאין זע"ז בגובה י', א"כ שפיר פליג ע"ז

מ"מ י"ל דלא אמרי' באין כאחד להכשיר הסוכה ע"י שנכשיר אח"כ תחת הדפנות, (עי' לעיל ס"ב בסוגיא דפסל בסברא זו), ולכאור' הי' נראה דעכ"פ לא מהני טפח ביושר בצריף כזה, כיון שכל הדפנות נידונות כתקרה, ואע"ג דהגביה טפח מהני אע"פ שהדפנות נדונות כמחיצה, י"ל דאהל שיעורו בטפח ולשוויי אהל סגי בהכי, אבל לשוויי דפנות לא סגי ע"י שיש אהל טפח, מיהו אין זה מוכרע, וגם י"ל דנקט אין לה גג בדרך הרגיל ואמנם ה"ה אין לה דפנות וצ"ע, גם יש לדון דלא מהני שיפועי אהלים לרבנן אלא לשוויי גג אבל לא לשוויי דופן וכיון שדינו כגג הרי חסר דופן, וצ"ע בכ"ז.

שם תוד"ה העושה, בדין האם אפשר להכשיר שיפועי אוהל'ין מדין פסל

שם תוד"ה העושה, מידי דהוה אפסל היוצא כו', לפמשנ"ת לעיל ס"ב בסוגיא דפסל היוצא, לדעת הרבה פוסקים לא נתחדש בפסל היוצא שום קולא בדאורייתא, וא"כ ה"נ אין לחדש היתר בפחות מ', וגם אין לדמות פחות מ' להיכא דחסר בדפנות, אמנם יש לדון מסברא כההיא דשיפועי אהלים שהביא הרא"ש, והיינו דחלק מן הבית שהוא נמוך מעט אין מתבטל ממנו שם בית, מיהו נראה פשטא דמילתא שאין דירה בפחות מ', וכן לכל דיני בית מסתברא דפסול כגון לענין אם מניחין בו עירוב, דזה בדין חורי רה"י אבל לא חשיב דירה, [וצע"ע בזה דא"כ יהא אסור ליתן עירוב בחדר שיש בו ד"א ע"ג הארונות הקבועים בקיר אם אין ביניהם לגג י"ט עחו"א עירובין לקוטים ס"ב ס"ק כ"ח שמכונות הקבועות בקרקע ממעטים מד' אמות], וכן יש לדקדק מהחוטט בגדיש ט"ז א' דבעינן טפח במשך שבעה ולא סגי בטע"ט והשאר אפי' פחות מטפח מדין שיפועי אהלים, וכן בסוכה תחת סוכה י' א' יהני בגובה י' ברוחב טפח, וגם בשמעתין לא מהני אם עשה דופן טפח מיושב במקום אחד, וההיא

בגובה המ"מ, דכיון דכו"ע מודו שא"צ זע"ז בגובה י', אין מחזור לחדש מיהא שיהא בדופן ובסכך כשיעור, אבל מסתבר יותר דכונת הר"ן דבעינן ז' על ז' בגובה י', אע"פ שנצטרך לדחוק במ"ש דופן ט"ז, ואם נימא בדעת הר"ן כהבנת האחרונים ז"ל א"כ חזינן דגם הר"ן לא הצריך גובה י' במשך זע"ז, וכ"ז צ"ע.

בסתירת דברי הטור בזה

הטור בסו"ס תרל"ג פסק גבי חקק דאין ישנים בצדדין שאין בהם י', ובסו"ס תרל"א פסק שישנים בשיפועי הצריף, וכבר תמה בזה המ"א סי' תרל"ג סק"ו, ואפשר דס"ל להטור שעיקר הלימוד משיפועי אהלים, ולא שמעינן מהתם אלא כשהכל דוגמת אהל אחד שמשפע והולך, אבל בחקק שונה בב' דברים, א' שאינו משפע אלא נראה כגידוד בפ"ע ב' אפי' אם נעשה בשיפוע הרי השיפוע הפוך דהיינו שהקרקע משפעת ולא האהל, ואולי בזה לא אמרי' דכאהלים דמו, ואפשר דגם דין פסל לא אמרי' אלא כשהקרקע שוה שהשימוש אחד אלא שאינו נוח מפני נמיכות התקרה, משא"כ כשהקרקע גבוהה הו"ל שמוש אחר, ואפשר דלא דיינינן ב' פסל, (כשהגובה הזה גורם החסרון).

לענין הלכה

ולענין הלכה נקטו הטור ורי"ו את הדבר כמוכרע אע"פ שתו' והרא"ש כתבו לשון אפשר, וכ"כ הרמ"א בסו"ס תרל"א, ולכאור' נראה דראוי להחמיר דזה נדון בדאורייתא, ולהרבה פוסקים ליכא שום קולא בפסל היוצא וכמש"כ ס"ב ס"ק כ"ח, ומשיפועי אהלי קשה ללמוד לסוכה.

שם תניא מודה ר"א כו' בהא דהגביהה טפח או הרחיקה כשירה לכו"ע

יב. שם תניא מודה ר"א כו', יש לעי' לאביי לעיל ז' ב' דמפרש טעמא דר"א משום קבע מאי מהני טפח לשוויי קבע, מיהו

שם או שהפליגה כו'

שם או שהפליגה מן הכותל טפח, יש לדקדק אמאי לא אשמועינן בכמין צריף שאם הפליגן זה מזה טפח כשרה, ולמש"פ רש"י דבאור סגי, יש מקום לומר דבכמין צריף לא סגי בהפסק אור, דדוקא כשכותל אחד ישר, א"כ האויר הוא ודאי גג, אבל כששניהם באלכסון שפיר נראה האויר כהמשך הצריף, ואע"ג דאמרי' הלבד בקו ישר, מ"מ לא מיחזי כאן תקרה אבל בסיכך הגג טפח ודאי מסתברא דבתרוייהו כשרה, ואפשר דלרבותא נקט לה בשממכה לכותל, דבזה הי' מקום לומר שהכל כגג חשיב, דהא חזינן שהכותל שנגדו נצב ביושר, וש"מ דכל שבאלכסון גג הוא, וא"כ אכתי חסר דופן בצד השני, קמ"ל, [ולשון רש"י סתום בזה דבהגביהה מן הכותל פי' אתרוייהו קאי, ובהפליגה פי' אסמכה על הכותל קאי, והי' ראוי שיסיים וה"ה בכמין צריף], והרמב"ם פ"ד ה"ז העתיק דין הגביהה בשממכה לכותל (ואולי מסיפא גמר לרישא, אבל ברישא לא כ"כ עיי"ש), וכבר כתב בבב"ל סי' תרל"א דה"ה בכמין צריף, ואפשר דמפרש הגביהה והשאר אור [וכמש"כ

בסמוך] ולכך לא מצי למיסתם הגביהה דמשמע כולה, שהרי בכותל ה

נצב א"צ הגבהה, והיינו דמפרש שהגבהה היא רק בכותלי האלכסון ובעשוי' כמין צריך נחשבים שני הכתלים סמוכין לכותל.

בפלוגתת רש"י ותו' אם מהני לבוד לאותו טפח המוגבה מן הקרקע

בפלוגתת רש"י ותו', לכאו' נראה דכו"ע מודו שלשון הגביהה והפליגה מתפרש על הרחקה בלא התייחסות לדופן וסכך, דעל מה שעשוי כמין צריך קאי, והוא מוגבה ע"י אויר כמו ע"י דופן וכן בהפליגה, אלא דס"ל לר"י מסברא דכונת הגמ' כגון שעשה גג ודופן, דאל"ה לא מסתבר להכשירה ע"י הפסק אויר לחוד, ולפ"ז לא נחתא הגמ' לבאר מה עשה במקום ההפליגה וההגבהה, ואפשר נמי לומר דהא כדאיתא והא כדאיתא, בהגביהה מן הקרקע דלבוד כשר בדפנות, א"צ מחיצה (דאף כשהלבוד מכח הסכך כשרה כגון במחצלת פחות מג' לסכך), אבל בהפליגה אין לראות האויר כגג, כיון שבגג אין לבוד נחשב כתקרה, דבעינן דוקא צמ"מ, וזו נראה דעת הרמב"ם שכ' אם הי' לה גג אפי' טפח או שהגביה הדופן הסמוך לכותל מן הקרקע טפח, דמשמע דסגי בהגבהה בדופן ובגג בעינן גג ממש, וכ"נ מלשון שהעתיק המ"מ בשם רש"י דדוקא גבי סכך פ"י וסיכך אותו טפח כסכך הסוכה, אבל בהגביה קאמר סתמא שהגביהה מן הקרקע טפח, ולפ"ז מיושב מה שדקדק בבגרי"א סי' תרל"א ס"ק י"ד, ולזה אין סתירה מהירו' דהתם בהגביהה מן הקרקע מיירי, [שו"ר גם במאירי דמבואר מדבריו דבהגביהה כו"ע מודו דא"צ דופן ולא נחלקו אלא בהפליגה].

ויש לעי' לדעת תו' למה באמת לא מהני לבוד לדופן, מ"ש אם העמיד קנה בפחות מג' סמוך לקרקע, (שו"ר בשעה"צ אות כ"ג)

ולא מסתבר לומר דהכא בעינן דוקא דופן גמור, דהא ב"י ודאי סגי בג' חבלים, ואפי' בפחות מ"י מסתברא דבשיעור חשוב בדופן סגי, ואפשר דהטעם מפני שהאויר אינו מראה שהדופן נמשך ביושר בטפח זה, וכענין שפרש"י בעירובין צ"ד ב' דבתקרה כי אורזילא שעשוי' באלכסון לא אמרי' פ"ת יורד וסותם מפני שאין לה פה, והיינו מפני שצורת התקרה נראית כבאה להמשיך הסתימה באלכסון וה"נ ליכא למיתב ל"י חשיבות של דופן ישר כשאין מוכיח לדבר, ולפ"ז אם יעמיד קנה משהו ביושר שפיר אמרי' לבוד, [אבל בתקרה כה"ג לא מהני עד שיהא צמ"מ באותו טפח], (ואמנם היכא דבאלכסון איכא טפי מג"ט ובקו ישר איכא פחות מג"ט, הרי ע"כ למימר לבוד בקו ישר, מ"מ לא מהני, דלעולם האמת הוא דאמרי' הלבד בקו ישר, אלא דכיון שאין לדבר מוכיח לא מהני, והשתא נמי לא חשיב מוכיח), - ולמדנו מדעת רש"י ותו' דבכל כותל באלכסון אמרי' הלבד בקו ישר בין לקרקע בין לכותל, וכ"ה גם בפי תקרה לפרתו' דאמרי' פ"ת בקירו' אלכסון, שאין ממשיכין הגג בשיפוע, וכן הדין בפרצה בק"ז שהמחיצות סותמות כנגדן באלכסון ולא בריבוע, - ועמש"כ לעיל ס"ה סק"ט דלדעת רש"י מסתבר שישנים תחת אותו טפח, דאל"כ אינו בדין שיועיל ליחשב עיקר גג הסוכה, ועיי"ש.

הא דסגי בגג טפח, אפשר שהוא מדין שיפועי אהלים דתנן באהלות פ"ז מ"ב והובא ברא"ש, אבל הא דמהני בהגביה טפח עדיפא מינה, כיון שבכל הסוכה יש אהל על גובה טפח.

תוד"ה שאם

תוד"ה שאם, בהגהות הגר"א, קשיא ל"י דהיינו הך, ואפשר שראוי להגיה בירו' כבתלמודן או שאם היתה (גבוהה או) רחוקה מן הכותל.

במג"א סי' תרל"א סק"ט

מג"א סי' תרל"א סק"ט ונ"ל אם יש בפחות מג' סמוך לגגה כו', פי' דבתוך ג' לחודו של גג יש רוחב טפח, אבל לא מהני אם ברחוק מן הגג טפי מג' הדפנות מתקרבות זל"ז יותר מטפח, דבזה לא מהני סברא דלבוד לחשוב מקום זה כתקרה ביושר, דכיון שכבר נתרחק טפי מג' מסוף הגג לאו שם גג עלי' אלא דופן, ברם עיקר הדברים צ"ע דסתם סוכה העשויה כמין צריף יש בתוך ג' לגגה טפח, דכדי לצייר שלא יהא רוחב טפח בפחות מג' צריך להעמיד שמגובה י' עד חודה עדיין נמשך יותר מכ"א טפחים, שהרי אנו צריכים זע"ז מגובה י', ואם בג"ט אין הדפנות מתרחקות טפח א"כ כדי שיתרחקו ז' טפחים בעינן טפי מכ"א, ודוחק גדול לאוקומה בכה"ג, וכן בשיעורים שכ' בבהגר"א ס"ק ט"ז מבואר דלא מיירי בכה"ג, וכ"ז בזע"ז בצמצום, אבל בגדולה יותר בעינן טפי טובא, ועו"ק דא"כ גם בתוך ג' סמוך לסוף המחיצה בקרקע בדין הוא שיעיל טפח ע"י לבוד, וזה קשה מאד לצייר שלא יהא טפח בג' סמוך לקרקע וגם לא סמוך לגג, א"ו הדברים סתמן כפירושן דמיירי בדאיכא טפח, ומ"מ לא מהני אפי' לדעת רש"י [ונתדע דלא דמו שהרי

בההיא דכילה סי' שט"ו כתב הטור דבעינן נמי שלא יהא בשיפועה טפח, עי"ש שתלוי בגרסאות) והכא הרי ע"כ בעינן ז' טפחים ויותר בשיפועה, ולע"כ בסוגיא דהתם], והתם שאני שאין לנו ענין בדפנות אלא בגג, הלכך כל שיכולים למיתב לי' דין גג, הו"ל אהל, אבל הכא דבעינן דפנות וגג א"א להפסיק הדפנות באמצע ולחשבן כגג, וגם מסתברא דהתם לא מהני לבוד לשוויי גג אלא כשהכל סתום ולזה מהני לבוד למיתב לסתומה שבאלכסון חשיבות של טפח, אבל הכא המשך הדפנות זה רק מגרע, דבלא דפנות פשיטא לן דכשר אלא אם אנו באים להכשיר מכח לבוד, היינו מפני שנשלך ההמשך כמאן דליתי', (ומה"ט כ' בשעה"צ דדברי המ"א הם רק לפרש"י, ואילו התם בשבת נחשב כסתום בכה"ג לכו"ע), והא ודאי לא שמעינן מהתם, ולע"כ בסוגיא דאהל, אבל עכ"פ לעניננו א"א לומר בענין אחר, וצ"ע.

בבה"ל ד"ה וי"א

בדו"ל ד"ה וי"א, בהגביהה אפשר שיש להקל וכמש"כ לעיל דכ"ה דעת הרמב"ם והמ"מ והמאירי, (וכ"ה בשו"ע) וכ"מ בירו', אבל בהפליגה אין להקל.

סימן ח

בדיני לולב

מהו נפרצו עליו לפי הראב"ד

א. ל"ב א' אמר ר"פ נפרצו דעביד כי חופיא כו', פי' הראב"ד שחלק העלה ברחבו, והכי אורחא דמילתא בחופיא שמכבדין את הבית דעבדי ל' מהוצין דקין, וכה"ג מתפרש נפרצו דהדס וערבה שחלק העלים, וזה מלשון פרצה ומלשון ויפרוץ לרוב (ועי' לק' ס"ט סק"א), והיינו דאמר כי חופיא שפרץ העלים כמו שהם בחופיא, אבל חופיא ממש מעלין תלושין נעשית.

ספיקת רב פפא בנחלקה התיומת

והנה העלין של הלולב לאחר שנפתח כחריות דומין לעלי ההדס והערבה, שניכר בהם הגב המתאם בין שני חצאי העלה, וכן בלולב העלה נפתח ודומה לעלה אחד שטוח, (מיהו ניכר יותר כפיתת שני החציים מבשאר עלים), והיינו דמיבעי ל' לר"פ אם דיינינן העלה כאילו הי' פתוח, וא"כ אין חילוק באיזה מקום נעשה הפרצה, כמו שבהדס וערבה אם נחלקו במקום המתאם פסולין, או דכיון שהחציים דבוקין ומחוברים, לא חשיב נפרצו בכך, וחשיבי כעלה עבה, ויסוד הנדון הוא בסברא דע"י שנחלקה התיומת אינם נפרצים כ"כ כמו בכי חופיא, אבל גם אינם מחוברים כבתחלה ומיבעי ל' אם ג"ז בכלל, שו"ר דיש לפרש דהנדון הוא אי כנפרצו דמי או כנפרדו [וכלשון בה"ג], דכיון שאף לאחר שנפרצו דמו לנפרדו, שפרצתן מפרידתן מן השדרה, כמו שנפרדין העלים השלמים י"ל דנפרדו דמי,

ומ"מ גרע כיון שזה חסרון גמור בעלה, א"נ מפני שבדרך כלל הם תלויים ברפיון ע"י שנחלקו טפי מנפרדו, [וראיתי בספר מרן זללה"ה סי' קמ"ה סק"ב שנתקשה בדברי הראב"ד, ולא היו לפניו הל' הראב"ד והרמב"ן שביארו הדברים].

ביאור לשונו של רב פפא

ונראה דשיעור לישני' דר"פ הוא כמו פשיטא לי בעביד כי חופיא דהוי נפרצו, נחלקה התיומת מאי, מי חזינן ל' כעלה שטוח ובכל מקום שנחלק כנפרצו חשיב, או שאין זה בכלל מתני', אבל אין דבריו מתפרשים כנדון בפ"ע בנחלקה התיומת, שאם הי' ברור לו דנפרצו היינו דוקא כי חופיא ולא נחלקה התיומת, לא הי' דן בנחלקה התיומת, דפשיטא דנפרצו גרע, ומדקתני נפרצו ש"מ דוקא נפרצו, וכ"מ בירו' שהביא הרמב"ן בה' לולב נחלק המתאים כמי שנפרצו העלין, ומזה הוכיח הרמב"ן דהנדון בנחלקה התיומת הוא בכל העלין כמו נפרצו, ולמש"כ גם דברי ר"פ מתפרשים כן, [שו"ר שהרמב"ן סיים שם וכן משמע בהדיא הסוגיא שלנו בגמ' דאפיסקא דנפרצו עליו בעי לה דאלמא פסולו מאותו השם הוא ולא בעי לה אפיסקא דלעיל דנקטם ראשו [כ"נ דצ"ל], וזו ראי' מכרעת יפה וזהו מה שבאתי לחדש כאן, עכ"ל, ור"ל דבירו' מבואר כפי' הראב"ד אלא שמלשון הראב"ד בספיקות בעניני לולב הי' מקום לספק דהעלה האמצעי נקרא תיומת, וזהו מה שבא רבנו

א. אי"ה, בענין צמיחת הלולב חשבנו שהעלין שלו צומחין כמו עלי ההדס והערבה, שכל פעם מתחלף העלה העליון ונשאר הראשון בצדדיו, אבל אין הדבר כן, אלא העלה העליון של הלולב נשאר במקומו כל הזמן, וכל העלין קיימים מתחילת גידולו וגודלים כולם ביחד, ומכאן מודעה להרבה מקומות שנכתב בענין אחר

דניטלה התיומת היינו שניטל כל החצי התיום ונשארו אחת אחת, אבל כבר כתבו הראב"ד והרא"ש דכונת הרמב"ם לפרש כן דסליק בחד הוצא וכ"מ מדקאמר מתחילת ברייתו.

מ"ט חשוו נחלקה לניטלה – ואם הפסול הוא משום חסר

והא דקאמר נעשה כמי שניטלה אף דלכאור' ניטלה אינו פשוט יותר, דהיא נמי משום נפרצו פסולה, י"ל שהיתה קבלה בידם דניטלה פסולה, [אבל קשה למה קיבלו בלשון ניטלה, ויש לומר דכשחסר גב העלין הוי פגם גדול דהדרו של לולב בגבו, ולכן ניטל פסול, וקמ"ל דעיקר הפסול משום דנחלק עי"ז, מדקרי ל' ניטלה התיומת, ולא אמרו כגון שחסר מגבו, ומשכח"ל שחסר רוב התיומת מגבו, ועדיין מחובר ברובו ע"י שחלק העלין לא נחלק], ומפרש ריב"ל דהיינו מפני שנחלקה, ולא מפני החסרון דחסר ל' התיומת, (ואפשר דכי היכי דעבידי כי חופיא באמצע העלה פסולה, ה"ה סמוך לתיומת, דלא דמי סמוך לתיומת לחשבו כרוב בעלה קיים, אע"ג דבצד השני אם נחלק במשהו האחרון כשר, והיינו דקאמר בל"ק דהא חסר ל', דע"י שניטלה התיומת חשיבא הפרצה כאילו היא באמצע העלה, והיינו דקאמר דנחלקה כאילו ניטלה, ובירו' קאמר ריב"ל גופי' כמי שנפרצו העלין), ואם נפרש הנדון דנחלקה גרע מנפרדו, מפני שיש חסרון בגוף העלין משא"כ נפרדו שאין קלקול גמור, א"כ ניחא בפשיטות הא דניטלה גרע דכיון דחסר ל' חשיב טפי חסרון בעלים, - שו"ר בר"ן שפי' בהדיא דהרי הוא כאילו ניטל בכולן אותו חוט המתאימן וסיים דמשמע דפשיטא לן דחסרון בכולהו פוסל, וקצת משמע דזה מדין חסר, ול"מ כן בסתמות הגמ' וכמבואר בירו' דהפסול מדין נפרצו, אלא צ"ל כמש"כ דנפרצו ע"י חסרון גרע, וכ"מ מדמהני טעמא דחסר לענין שינוי ש"מ דלאו מדין מצות לולב קאמר, או שהיתה קבלה בידו וכמש"כ.

לחדש, מיהו א"א לומר כן בדעת הראב"ד כיון דהראב"ד מפרש נקטם ראשו שנקטמה השדרה וש"מ דניטל העלה כשר], ועי' לק' ס"ט סק"א.

פי' ניטלה התיומת

שם ניטלה התיומת פסול, נראה דתיומת פירושו הגב המתאם, ולא כל העלה התיום, [ואפשר דמש"ה מיקריא תיומת ולא תיום, שזהו שם העלה עצמו, ולפ"ז יש ליישב הא דנקט לשון יחיד, דאי הוה אמר תיומין הי' מתפרש כל התיומין של העלים דהיינו החצי השני], וכן מתפרש נחלקה התיומת שחלק העלה שמתאם נחלק, דאם כל חצי עלה נחשב התיומת של חבירו, הול"ל נחלקו התיומין זמ"ז, וגם לשון נטלה התיומת משמע שנטלה התיומת של העלה, ואי בניטל חצי העלה מייירי לא שייך להתייחס לזה כדבר ידוע מהו התיומת, שהרי כל אחד הוא תיומת של חבירו, ולפ"ז מבואר הא דס"ד מאי לאו ה"ה נחלקה, דאין לחשוב חסרון המשהו של התיומת משום חסר, וע"כ דטעם הפסול מפני שנחלק העלה עי"ז, ודחי דחסר גרע דהמתאם כיון שהוא חשוב פוסל בחסרון, [מיהו משמע דג"ז מדין נפרצו, אלא שנפרצו עם חסרון גרע, מדקאמר ניטלה שאני דהא חסר ל', ולא קאמר ניטלה היינו טעמא משום דחסר ל', ועי' להלן ולפי מה שצדדנו לעיל דהנדון בנחלקה דגרע מנפרדו מפני שיש חסרון גמור בעלה א"כ הדחי' היא מעין הנדון דהכא גרע טפי], אבל אם ניטל כל העלה התיום הרי חסר חצי עלה ופעמים שאותו חצי הוא הרוב ויש לפסול, ובזה לא הוה ס"ד לדמות לנחלקה כלל, וכן לאיכא דאמרי מדמה נחלקה לניטלה, וש"מ דהכל ענין אחד, (ואמנם הי' מקום לדון בזה ולפרש דחסרון בעובי העלה לא חשיב חסרון, וכל הנדון מפני שהעלה נפרץ עי"ז דס"ד דהתיום כעובי העלה דמי, אבל לפמשנ"ת הגמ' כפשוטה וא"צ לחדש דחוקים), שו"ר במ"מ שפי' בדעת הרמב"ם

ביאור בעי' דר"פ בסוגיא דב"ק

בב"ק צ"ו א' מיייתנן לדר"פ, ונראה מתוך הלשון דר"פ לא בעי לה התם אלא דרב אשי מיייתי לה התם לומר דחד דינא הוא, ויש להסתפק אם רק בלוליבא חשבינן ל' שינוי, דכיון שנפרצו תו לא מיקרי לוליבא והו"ל כהוצי, או דאף בהוצי וחלק תיומתן הדין כן, דכיון דנפרצו חשבינן ל' ונפרצו היינו חופיא, הו"ל כהוצי ועבדינהו חופיא, ולפרש"י דהתיומת היינו העלה העליון ודאי אלוליבא קאי, והכי מסתבר טפי דהוצי וחלק תיומתן אכתי לא מיקרו חופיא, ועתו' כ"ט ב', א"ה, עי' לק' ד"ה ונראה.

- נמצאו בזה עוד דברים לפור -

סוכה ל"ב א' אר"פ נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד איפרודי בעי ר"פ נחלקה התיומת מהו, הלשון משמע שהכל המשך אחד, דלאחר שביאר במשנה מהו נפרצו שפסול, ומהו נפרדו שכשר מיבעיא ליה אם נחלקה התיומת שייך לנפרצו או לנפרדו.

והדברים מתיישבים כמ"ש הראב"ד והרמב"ן דנפרצו עליו היינו שנחתכו רוב העלים לאורך העלה, ונעשה מכל עלה ב' וג' עלים צרים וארוכים, [אבל נפתח בכחירות לא מיקרי לולב כלל, ולא שייך דכוותה בהדס וערבה, וכן אין לדון בנתלשו ומעורין במקצת דלפעמים כמחוברין לגמרי דמו, ולפעמים כתלושין לגמרי, ואולי תלוי ביכולין לחיות], ודכוותה מתפרש בהדס וערבה, ומספקא ליה לר"פ בנחתכו העלים במקום שמתחברין שני החצאים, אם ג"ז בכלל נפרצו, דסו"ס נחתך העלה לשנים, או"ד כיון שהעלים כפולים מעיקרן, הרי החתך הזה לא נראה כעלין פרוצין, אלא כמיעט בעובי העלה, ואמנם ע"י שהתיומת נחלקת נעשין העלין פרודין קצת, עדיין הר"ז בכלל נפרדו עליו דכשר.

בביאור נחלקה נעשה כמי שניטלה

שם ת"ש דאר"י אריב"ל ניטלה התיומת פסול מאי לאו ה"ה נחלקה כו', יש לעי' מ"ט לא קאמר איפכא מדקאמר ניטלה ש"מ דנחלקה כשר, ולמה הפשטות של הגמ' דה"ה נחלקה, אלא דדחי לא ניטלה שאני, וכן בל"ב אמר דנחלקה כניטלה, משמע שבאמת הנדון שוה, ועוד צ"ב מאי קאמר ניטלה שאני דהא חסר ליה, והלשון משמע דלאו משום חסר פסל ליה, אלא שנחלק עם חסרון גרע טפי, דאל"כ הו"ל ניטלה משום חסר הוא, ועוד דבאמת משום חסרון משהו אין לפסול כאן, ועוד דבב"ק צ"ו א' ג"כ אמרו טעמא דחסר לענין שינוי, ומשמע בגמ' דאע"ג דניטלה התיומת הוי שינוי משום דחסר ליה, אכתי נחלקה לא הוי שינוי, ואם זו סברא מיוחדת במצות לולב, הו"ל לגמ' לפרושי שם שאין זה ענין לשינוי רק למצות הדר דלולב.

וביאור הדברים דבאמת אם ה' הדין נחלקה התיומת כשר, ראוי לומר שגם אם לאחר שנחלקה התיומת נטל גם משהו מהמקום שנחלק שהוא היה מתחלה המחובר את שני החצאים, מ"מ העלה ישאר בכשרותו, דחסר משהו כזה מן העלה אינו פוסל כלל, ומה לי נחסר בבטן הלולב מה לי נחסר בגבו, סו"ס לא נחסר אלא משהו, וע"כ שאם באנו לפסול ניטלה התיומת אין הטעם משום חסר, אלא משום נפרצו עליו, ולכן סברו בגמ' דה"ה נחלקה, ובל"ב אמרו דנעשה כמי שניטלה, דבשניהם הפסול רק מפני שנפרצו העלין ע"ז.

ודחו בגמ' דנפרצו ע"י שניטלה התיומת שאני דהא חסר ליה, דכל מה שהכשרנו נחלקה התיומת אע"פ שהעלה נחתך לשנים, זהו דוקא בלא חסרון, שאין ניכר החתך ולא נפסד העלה, אבל כשנחתך עם חסרון, בזה לא עדיף מנפרצו באמצען, והשתא ניחא דבאמת הפשטות הוא שנחתך וניטל שוין, כיון דבתרוייהו החסרון מפני שנפרצו, ומה"ט אמר

נראה דניטלה התיומת הוא הקו הדק הניכר באמצע גב העלה, וגם בהדס וערבה הוא ניכר לעצמו, אלא שכשהלולב סגור אינו ניכר כפס דק, אלא כגב העלה, אבל אם נטל רק משהו מהפס הדק ועדיין רובו קיים אע"פ שעי"ז נפתח הלולב הר"ז בדין נחלקה התיומת, דבעינן חסרון של כל החלק או רוב החלק הנקרא תיומת.

- עד כאן -

בפירוש הרי"ף בנפרצו

ב. דעת הרי"ף נראה דמשמע ל"י נפרצו דומיא דנפרדו (וכדגריס בגמ' נפרדו ברישא), וה"ק נפרדו שרק איפרוד איפרודי, ונפרצו הוי טפי מאיפרוד עד דעבדי כי חופיא, ולכך פ"י שהוסיף להפרידן במקום חיבורן, מיהו אין הדבר ברור אי מיירי שנשרו לגמרי או שהם תלויים בה מעט, ולשון הרי"ף והן תלויין בה, משמע שנשאר חיבור מעט, [ובפר"ח הנדמ"ח כ' כלשון הרי"ף וגריס ואין הן תלויין בה, אבל הראשונים ז"ל העתיקו והן תלויין בה], וכ"מ ממה שלא פ"י שאגדן עם הלולב, וגם כתב והוא כעין שבירה משמע ולא שבירה לגמרי, מיהו אין זה מוכרע ואפשר דכונתו שנתקו לגמרי, אלא שאגדן כחופיא, או שהעלים התחתונים מעמידין אותן (שהם ארוכים ומחוברים), [ולפ"ז הגרסא כבר"ח], ומלשון הר"ן משמע שפ"י שנעקרו לגמרי, (ומחבר העלים התחתונים ע"י האגד של הלולב, והם מעמידים את העליונים), ומדברי הראב"ד מבואר דלדעת הרי"ף עבדינהו חופיא בב"ק היינו שנתקן לגמרי, אבל הכא קאמר דעבדינהו כחופיא שלא נתלשו לגמרי, וכ"נ מדברי הרמב"ן שכ' אבל אם נשברו העלין בסופן ונחתכו מן השדרה שאינן עולין עמה ואינן כפותין לה והוא צריך לאגדן עם השדרה כחופיא כו' אריכות זו מוכחת דמיירי שהם עדיין מחוברין, [ומשה"ק שם איך יתפרש להם נפרצו עלין דהדס וערבה

בל"ב דנחלקה נעשה כמי שניטלה, אלא דל"ק דחי דאפשר שרק בנחלקה עם חסרון דמי לנפרצו עליו, שאז הפרצה ניכרת יותר, ואין דחייה זו מוחלטת בגמ', דאפשר שאף לל"ק ה"ה נחלקה, מיהו לצד דדוקא ניטלה דחסר ליה, ה"ה אם נחלקה ואח"כ ניטלה, דסו"ס נפרצו העלין בחסרון הניכר, שזה מגרע יותר ומשוי להו כנפרצו באמצע רוחב העלה.

מהא דמייתי בב"ק בעיא דר"פ בסתמא, מוכח דנדון נחלקה התיומת הוא בכל העלין ולא רק בעלה האמצעי, שהרי לענין שינוי אינו בלולב דוקא אלא ה"ה בהוצין, כדמפרש התם הוצי ועבדינא חופיא, ולא קאמר נחלקו התיומות לשון רבים כיון שהנדון על הסברא ולא על העובדא מה נחלק, וה"ק נחלק העלה במקום התיומת מהו, כנפרץ דמי או לא, וגם לא שייך שינוי בלולב שנפגם הדרו, דאע"פ שנפסל למצוה לא מיקרי שינוי, וע"כ שהנדון בכל עלה.

ואף לל"ק דדוקא ניטלה התיומת הוי שינוי, מ"מ אם גול עלין שנחלקה התיומת שלהן, והוא נטל התיומת פשיטא דלא הוי שינוי, שעיקר השינוי הוא זה שנחלקו העלין דהו"ל כנפרצו, אלא שאם רק נחלקה בלא חסרון י"ל דלא הוי שינוי גמור.

בדין הוציין תלושין שחלקן בתיומת

ונראה דבעיא דב"ק מתפרשת אף בהוציין שחלק את תיומתן, שהרי הספק הוא אם עבדינהו חופיא הוא רק ברוחב העלה או גם במקום התיומת, וכיון שלענין לולב התנא כלל בנפרצו בין באמצע בין גבן, ממילא גם לענין שינוי כן דחשיב שנפרצו העלין, דאם איתא דשינוי שאני, לא הו"ל להעביר בעיא דר"פ בסתמא מלולב לשינוי ואין נראה שכאן יש נדון מחודש בלוליבא ועבדיה חופיא, אלא זהו ממש כמו הוצי ועבדינהו חופיא שנזכר לעיל מיניה בגמ' שם.

שור"ר שכ"כ בספר ס"ה סק"ה ד"ה וברי"ף ועיי"ש, ואפשר שיש להקל בזה לדינא, דרוה"פ לא ס"ל הכי, וגם בדעת הרי"ף לא פי' כן, וש"מ שהי' פשוט להם דכ"ז שמחוברין היטיב כשר, ובשיעור חיבורן נחלקו הראב"ד והרמב"ן עיי"ש.

דעת רש"י בפי' נפרצו

ג. כ"ט ב' תוד"ה נפרצו, ולא משמע כן בגמ' כו', הנה לפרש"י דעביד כי חופיא היינו שאגדן, דכלא אגדן פשיטא דפסול, ואי הוה אמר דעבדינהו הוצי לא שמעינן מיני' אגדן כחופיא, וי"ל דהתו' משמע להו כי חופיא שזה הפסול ולא התיקון, ואף לפרש"י מתפרש שהכל בכלל דעביד כי חופיא דהיינו שאין לעלים חיבור אלא כחופיא, מיהו צ"ע מה סברא יש להכשיר עלין תלושין ע"י אגד, הרי לאחר שנתלשו הו"ל כהביא עלין של לולב אחר, וחיברן לזה, וצריך לדחוק דלא נתלשו לגמרי, אבל גבי הדס לק' ל"ב ב' פרש"י נפרצו עליו נשרו, וש"מ דגם בלולב פי' נשרו, וערא"ש סי"ג, [מיהו עי' לשון רש"י ל"ב א' שכן דרך הלולב עליו נושרים בימות הגשמים, והיינו נושרים ממנו ונפתחים, (שהרי ידוע שאין העלים נושרים כלל) שור"ר שכ"כ הב"י ר"ס תרמ"ה בכונת רש"י שם], וצ"ע.

פי' תו' בנפרצו

שם בא"ד והיינו שחלק כל עלה ועלה לשנים כו', היינו נחלקה התיומת לפי' הרי"ף והרמב"ן, וכך מתפרשים דברי בה"ג, אלא שהתו' נדחקו בזה מפני לשון תיומת דמשמע אחת, וכבר כתב הרא"ש בס"ו דל"ק דמתפרש נחלקה התיומת של כל אחת ואחת, (וכן בירו' קאמר נחלק המתאים).

ביאור החילוק בין נחלקה התיומת בכלה בעלה אחת לכלה בב' עלין

רא"ש ס"ו, דעת רבנו בפי' הגמ' כפי' הרי"ף והרמב"ם, אבל לא פירש היכי מיירי

שהעלין שלהם אם נתקן מן העץ מיד הם נושרין, היינו משום דלא שייך בהו תלייה בדבר מועט כמו בעלי הלולב, אבל הר"ן הקשה מפני שאין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן ארוכין, והיינו לשיטתו דמיירי בתלושין לגמרי], ולפנינו יש ט"ס בהל' הרמב"ן (וכמבואר בר"ן) במה שיישב אליבא דהרי"ף הדין דב"ק, ותו"ד דלולב שחלקו באמצע שדרתו ג"כ נקרא הוצי, ועל הוצא זה אמרו שם דעבדינהו חופיא כבשמעתין, ולוליבא ועבדינהו הוצי מתפרש (בשני האופנים או שנתקן ההוצין לגמרי או) שחלק השדרה דהיינו נמי הוצי.

טעם הפסול לדעתו, ואם גם נתקן מעט פסול

והנה בפשוטו החסרון דנפרצו לדעת הרי"ף משום דחשיב כנשרו העלין דחיבור זה לאו כלום הוא, והק' הרמב"ן א"כ מאי קאמר בירו' דנחלקה התיומת כנפרצו דמי, וכן הרי"ף כתב הרי הוא כאילו נפרצו העלין ופסול, הרי בנחלקה התיומת העלין מחוברין יפה, ולא שייכי בפסול דנפרצו, ושמעתי מאמאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ליישב דמש"פ הרי"ף שנתרו מן השדרה מיירי כשהם עדיין מחוברין יפה וגם תלויין בה כדרכן, וליכא למיפסלינהו משום נשרו העלין, אלא דטבע הלולב שע"י שעקר אפי' מעט ממקום חיבורן בשדרה שוב אינם חוזרים להיות כפותין ומחוברין לשדרה, והיינו פסולא דנפרצו שאינם כפותין, ומ"מ בנפרדו שלא נעקרו מן השדרה כשר, והיינו דקאמר בירו' דנחלקה התיומת כמי שנפרצו העלין, דכ"ה טבע הלולב שאם הפריד העלים בשלימותן זה מזה הם חוזרים ונכפתים, אבל אם חלק העלה עצמו בתיומתו שוב אינו חוזר לברייתו להיות כפות, וניכר שהוא נפרד, כמו בנתלש מעט מהשדרה, והשתא הוי ממש דומיא דנפרצו, ולפ"ז יש חומרא לדעת הרי"ף דאם נתקן העלין מעט ממקום חיבורן פסול, [וניחא נמי בהדס וערבה דמיירי שניתקן מעט, וכיון שנתלש חיבורן הם נכפפין ופסולין].

בדרך כלל צומח אח"כ חד הוצא ביניהם], ועוד שאין העלים נכפפים ונפרצים כמו בנחלקה התיומת דעלמא כיון שנשארו מחוברים שנים שנים, ויש לדמותן לנפרדו, וכ"צ עיקר, ויש בדבר להקל ולהחמיר, שאם נחלקו שני התיומות שלהם דינם כשנים להשלים לרוב, ואם היינו אומרים דבנחלקו זה מזה פסולים, הי' לנו לדמותו לעלה אחד שחלק רחבו לכמה חלקים דאכתי חשיב כחד, ועי' לק' ס"ק י"א.

ביאור דעת רש"י ב"ק כמה נחלק מהתיומת
רש"י בב"ק פ' דתיומת כף תומר האמצעי העליון תיומת היא, ולא פ' כמה נחלקה, אבל יש לפרש דבריו כמ"ש בסוכה והיינו בעלה אמצעי אחד כשאר העלים, כדמשמע מדבריו בב"ק, [ועי' להלן], ונחלקה השדרה עד המקום שמשם יוצאים שני העלים לכאן ולכאן, אבל כל שהשדרה מחוברת לאחר יציאת העלים, שוב אין החלוקה גורמת לפרוץ שני צידי הלולב זמ"ז, שהשנים העליונים מחוברים ע"י השדרה שמחוברת ביניהם, וחלוקת העליון לחוד לאו כלום הוא, והרשב"א בב"ק שם כ' עפרש"י דאפי' לפי פירוש נראה דוקא כשנחלק כל גב אותו העלה או רובו שאין נראה שיפסל ע"י המעט שנחלק או ניטל או יבש כל שהוא מאותו העלה האמצעי העליון שיפסול בכך, שא"כ רוב הלולבין פסולין, עכ"ל, והיינו לפי סתמות פירוש בב"ק, ששם לא פירש כמה נחלקה, אבל למש"פ בסוכה מבואר דאפי' בכולו כשר, עד שתחלק גם השדרה, [ומ"ש רש"י בסוכה שני עלין כונתו עלה אחד שהוא תיום, שו"ר דכונת תו' בב"ק לומר שיש שני פירושם בכונת רש"י, ומזה בא מ"ש בהגהת סמ"ק ב' פירושם של רש"י, מיהו למאי דמשוינן פרש"י בסוכה עם פירושו בב"ק מבואר כפי' קמא בתו' שם, ולק' כתבנו הוכחה לזה, אבל התו' בסוכה כנראה נקטו פ' בתרא עיקר דשני עלין כפשוטו שכל אחד כפול].

לדידהו נפרצו עליו, והגאונים מיירו היכא דאיכא שני הוצין בראש הלולב, ובזה נחלק רובו פסול, והיכא דאיכא הוצא אחד לא מיפסל ברובו עד שתחלק גם השדרה עד העלין שלמטה מהם, כפרש"י, וא"ת מ"ש עלה אחד משנים, י"ל דהיינו טעמא דעלה שנחלק לא משוי לי' ללולב כנפרץ, ולכך בעינן לפרש"י שתחלק השדרה עד מקום יציאת העלין שתחת התיומת, דאז נראה כפרצה בין שני צידי הלולב, אבל כ"ז שהחלוקה רק בעלה נשאר הלולב כפות יפה, אבל לתשו' הגאונים דמיירי בתרי הוצי אותם שנים המחוברים יש להם קצת מתכונת השדרה, והפרדתן מפרדת את הלולב, ולכך מיפסיל ברוב.

דעת תו' ב"ק צ"ו א' שכל שחלוק מברייתו אינו פוסל

ובתו' ב"ק צ"ו א' מבואר דהיכא דמעיקרא היו אותן עלים חלוקים זה מזה כשר, ואז מיפסל רק בנחלקה השדרה כמו לפרש"י [שו"ר דכונת תו' להביא ב' פירושים בדעת רש"י], ומסתברא דה"ה אם היו מחוברים מעט, דלא מיפסיל עד שיחלק רוב החיבור, דכללא דמילתא כל המחובר שנחלק גורם לחלק הלולב, אבל מה שנחלק בטבעו אינו מפריד הלולב, וא"כ אע"פ שעלים אלו יש להם חיבור יחד, מ"מ אין פוסל אלא החלוקה שנעשית ביד"א, וכ"מ מהא דדיינינן ב' מדין שינוי.

בדעת הרי"ף בנחלקה התיומת של הגאונים

ויש להסתפק לדעת הרי"ף ודעימ' בנחלקה התיומת, מה הדין בנחלקה התיומת של הגאונים, ונפ"מ אי מצטרף להשלים לרוב, מי אמרי' האי גבא דהוצא ככל הוצין חשיב, או"ד כיון שנשארו שניהם כפולים לא חשיב פרצה בעלים, דחיבור שני העלים יש לראותם כמקרה, אבל אינו עלה אחד עם שני תיומין, תדע שכשיפתח הלולב יפרדו זה מזה, [וגם

ביאור דברי התו' בב"ק

אחי"ב ראיתי בפוסקים סי' תרמ"ה שלא פ' כן, והנה בפשוטו כונת תו' בב"ק בפ' הגאונים דמייירי בתיומת אחת שכפולה לד' חציים, ובפ' בתרא דנראה כונתם לפרש כן דעת רש"י מייירי בשני תיומות שכל אחת כפולה לשנים, וזה מצוי פחות מדברי הגאונים, דכשיש שני תיומות הם גם מחוברים, ופי' קמא בדעת רש"י היינו שנחלק העלה האמצעי כפשוטו בעלה אחד כפול, אלא דבעינן שיחלק עד השדרה, - [עוד יש לבאר, דהא דחמיר להתו' נחלקה השדרה בין ב' עלים שלימים לנחלק עלה אחד אמצעי וגם השדרה מעט, היינו משום דכששני עלים שלימים חלוקים זה מזה, ה"ז גורם לחלק הלולב לשנים, אבל כשעלה אחד נחלק אינו נפרד לשני חלקים כ"כ, הלכך אע"פ שנחלק עם מעט מן השדרה כשר [דבלא נחלקה השדרה היינו נפרצו עליו לפרתו' דבעינן רוב] מיהו אם נחלקה השדרה עד בין שני העלים שתחת אותו עלה, ה"ז דומה לנחלקה השדרה בין שני עלים שהם תיומות, שהרי יש כאן שני עלים שלימים שנחלקו ע"י חלוקת השדרה, וזה מוכרח להו' לתו' לומר, דאם גם בעלה אחד מיבעיא ל', א"כ אין פ' תיומת בב' עלים תיומין, וא"כ קשה מניטלה התיומת, א"ו כיון דדברי ר"פ מתפרשים בב' עלים כפולים, ש"מ דבעלה אחד לא קמיבעיא ל'].

מיהו צ"ע לפרש"י איך מתפרש ניטלה התיומת, דאי מייירי עד העלים התחתונים א"כ היינו נקטם, וע"כ צ"ל דניטל העלה לחוד פסולה, והטעם משום דכיון שאין עלה באמצע הרי הוא נראה כחלוק כמו ע"י חלוקת התיומת עד השדרה, והיינו דקאמר נעשה כמי שניטלה התיומת, דבנחלק העלה לחוד כיון שהוא עומד בין העלין שבצדדין ונכפת על ידיו אינו נראה כחלוק, אבל כשהוא ניטל ניכר הפסק בין שני יוצאי הלולב [כן צ"ל לפרתו' בשם הגאונים], ומ"מ צ"ע מנ"ל

לפרש בסתמות לשון הגמ' דנחלק עם השדרה, וניטל בלא השדרה, (דודאי נקטמה השדרה פסול כמו בהדס וערבה, ולפרתו' והגאונים דהכל על העלין נחא טפי), ועי' לק' סק"ח נתיישב פרש"י.

לדינא אין לפסול בנחלק עלה האמצעי כשהוא אחד

מן האמור נלמד דליכא מאן דפסל מדין נחלקה התיומת כשנחלק התיום של העלה האמצעי כשהוא אחד, שהרי דעת ריה"פ דנחלקה התיומת היינו ברוב העלין, [ה"ה הרי"ף והרמב"ם והרמ"ה בשטמ"ק בב"ק והרשב"א בב"ק שם והרא"ה וכ"כ הרא"ש והרשב"א בדעת בה"ג ועוד], ודעת תו' ובשם הגאונים דדוקא בדמתיימי שני הוצין נחלק פסול, ורש"י שפסול בחד הוצא היינו דוקא בנחלקה השדרה, ואע"פ שהרשב"א בב"ק הזכיר בדעת רש"י לשון רובו היינו לכה"פ, ואחר שנבאר דעת רש"י בהדיא דגם רובו כשר אין לחדש פסול ברובו, וצ"ע בריטב"א ובר"ן ובמ"מ דפשיטא להו' דברוב מיהא פסול לדעת פוסקים אלו, ועכ"פ אין זה דעת רש"י שהרי כתב בהדיא ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם, וכן העתיקו דבריו תו' בשמעתין ובב"ק צ"ו א' והרא"ש והאור"ז והגהת סמ"ק, וכבר נתבאר לעיל הטעם בזה, ומדברי הריטב"א והר"ן משמע דשמיע להו' רק דמפרשי דתיומת היינו העלה האמצעי (וכלשון רש"י בב"ק) ומסברא כתבו דהיינו ברוב, וכיון שנבאר דעת רש"י וכל הראשונים שהעתיקוהו דאין לפסול ברוב העלה, מדלא צידדו לחוש ברוב העלה כיון דס"ל שזהו התיומת, וש"מ דפשיטא להו' דהמעט שנשאר מחובר אוגד את הלולב ולא חשיב נפרצו, א"כ אין לחדש שיטה כזו כלל, שהרי הריטב"א והמ"מ והר"ן גופיהו משמע דכהרי"ף ס"ל בפ' דנחלקה התיומת, וכמו שהוכיחו מהירו', וכ"כ הגר"א בס"ק י"ב שזהו דעתם.

מתפרש על האמצעי דוקא, ועי' לק' סק"ח, ותירצו דנקטם ראשו מיירי ברוב העלין כו', ור"ל דראש הלולב כולל כל העלים העליונים, דע"י שנקטם עלה אחד עדיין לא נחסר ההדר דיש ללולב צורת ראש, וצ"ע ברא"ש שפי' דלפ"ז ראשו היינו ראש כל עלה ועלה וסיים שזה דוחק, ובפשוטו כונת תו' רוב העלים שבראשו של לולב וכתבו רוב משום דנקטם רובו סגי, והרא"ש לא העתיק מדברי התו' תיבת העליונים, וכן בתו' הרא"ש ליתא, וכנראה פי' דאכל העלים קאי, ולכך הוצרך לפרש דראשו של כל אחד קאמר, ואמנם זה ודאי דוחק, [שו"ר בריטב"א ובר"ן שגם הבינו כן בדעת תו'] אבל כונת תו' כמו שהוא לפנינו עם תיבת העליונים פשוטה, [וצ"ע בב"ח ובבהגר"א שפי' דהראשונים חלוקים על סברת תו' בעלים העליונים, והם לא העתיקו סברא זו כלל עיי"ש], ועתו' ב"ק צ"ו א' שג"כ לא הזכירו דמיירי בעלים עליונים וכתבו דהיינו שנקטמו הרבה מן העלים, אבל פשוט דהכונה מן העלים שבראשו של לולב, וצ"ע שייעורו כמה מיקרו ראשו, דלדבריהם יש להחמיר היכא דהתיומת קיימת ושאר העלים נקטמו, דהו"ל רוב קטום, שדוחק לומר דאם האמצעי קיים הרי הוא מציל, שו"ר בב"ח סי' תרמ"ה שכ' דראשו מיקרי העלים שעולים למעלה מסוף השדרה ועי' טור בשם בעה"ע, ואאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ה סק"א דין ב' כתב דאפשר דהיינו העלין שכלין לאחר שהתחיל לשפע כלפי מעלה, וקצת צ"ע בזה דעלים אלו גופייהו גורמין השיפוע שאם ינטלו יתחיל השיפוע מאלו שלמעלה מהם, דהשדרה כולה משפעת, ולא דקדקתי בזה כעת.

שם בא"ד א"נ איצטריך לי' לריב"ל כו' דס"ד דחשיב הדר טפי מנקטם, צ"ע דקאמר בנחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה, דאם פסולא דניטלה משום נקטם ודנחלקה משום נפרצו, א"כ לא שייכי בהדדי כלל, ולומר דלפי האמת ניטלה עדיף מנקטם, לא מסתבר, וגם

טעם פסול חלוקת עלה עליון אם הוא מדין חוטמו או טעם אחר

שו"ר שחלוקים בנדון יסודי, ויש כאן להבהיר, דדעת רש"י דפסול נחלקה התיומת הוא משום נפרצו עליו כמשמעות הסוגיא, אבל אין לעלה העליון חשיבות מיוחדת, אלא דע"י שהוא נפרץ כולו, ממילא נגרם פירוד בשני חצאי הלולב, הלכך כ"ז שהעלה מחובר, אפי' מעט, הרי חיבור זה מחבר את שאר הלולב, אבל הריטב"א ודעימי' הבינו שהחסרון בעלה הזה גופי', שחשוב טפי, ונתנו לו דין חוטמו של אתרוג, הלכך אית לן למיזל בתר רובו, דבכל התורה רובו ככולו.

מה הכריח את רש"י לפרש שניחלקה גם השדרה נראה דהמקור לדברי רש"י שפי' דדוקא בנחלקה גם השדרה פסול, הוא משום דר"ה קאמר נסדק כשר, ולפרש"י היינו נחלקה התיומת, אלא שאפשר לפרש דהיינו במקצתה ור"פ בכולה, ואין זה במשמעות הגמ' דא"כ הו"ל לר"פ למידק דדוקא מקצתה מכשר ר"ה, וכן ר"ה הי' לו לפרש, אבל כיון דר"ה במקצתה מיירי ובזה אפי' רובו כשר, שפיר סתמו הדברים, ויסוד החילוק דר"ה איירי מדין נקטם ראשו ור"פ מדין נפרצו עליו, ובזה כ"ז שיש חיבור אין העלים נפרצים, וכמשנ"ת.

בדברי התו' לחלק בין פסול נקטם לניטלה התיומת

ד. כ"ט ב' תוד"ה נקטם לכאו' מיירי בשני עלין כו', כונתם לפי המשמעות בפרש"י דבראש הלולב שני עלין דהיינו שכל אחד כפול, ואם נפרש בדעת רש"י דלתיום קרי שני עלין וכמ"ש תו' בב"ק בפי' ראשון, ה"נ מתפרש ע"ז נקטם [וערש"י ל"א ב' שפי' אבל נסדק כשר נסדקו ראשי העלין, וש"מ דנקטם היינו נקטמו ראשי העלין], והא דלא תירצו דניטלה התיומת היינו החוט המתאים וכמש"כ סק"א, היינו משום דלפרש"י התיומת היינו שם העלה, דאם קאי על החוט א"כ לא

העתיק בעון קומי ר' בון מה בין קטום ליבש הצוציתו א"ל זה הדר כו', ובב"ח סי' תרמ"ה נתקשה בזה.²

שם והלשון עצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב כו', ודאי דהכי הוא פשוטא דמילתא דלעולם בתר השדרה אזלינן, ועלי הלולב כעלי ההדס והערבה, וצ"ע מה מקום להסתפק בדבר הרי העלה האמצעי מתחלף כ"ז שהלולב גדל, וש"מ דעלה הוא, ולא עיקר הלולב, ונראה דמה שהביאם לתו' והרא"ש לפרש כן הוא משום דמפרשי תיומת העלה האמצעי, וש"מ דיש חשיבות לעלה זה, שהוא נחשב עיקר וראש הלולב, אבל לפי רוח"פ דאין חשיבות לעלה זה לענין נחלקה התיומת, פשיטא דה"ה לענין נקטם, דעלה זה כעלי ההדס והערבה, וכמו שמצוי בערבה עלה בראשה שקורין לבלוב דזה דומה לעלה הלולב, [ואמנם הראב"ד נסתפק תחלה בכולם], וע"ע מש"כ להלן דלפרתו' לא יתכן כלל לפרשו בשדרה, דאם נקטמה השדרה ממילא ניטלה התיומת ובלא"ה פסול, גם מה שדחה הרא"ש דסדוק הוא בראש הלולב, זה לשיטתו דתמונת העלים בראש הלולב קובעת, וכיון דנקטם אעלין קאי ה"ה נסדק והמינק, אבל לפי' הראב"ד דנחלקה התיומת בראשו לאו כלום הוא, כ"ש נסדק.

ומה שדחה הרא"ש מהא דאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח, לכאור' נראה דמשם ראי', דביאור מימרא דשמואל הוא דשיעור לולב הוא ג"ט כמו הדס וערבה, אלא שצריך שיבלוט טפח כדי לנענע בו, ומש"ה קאמר דסגי בעלין בולטין שהרי עיקר הנענוע בעלין, וגמר לה ממתני' דקתני שלשה טפחים כדי לנענע בו, דמשמע שעיקר השיעור הוא ג' אלא דצריך שיהא גם לנענע בו, ולפ"ז ג"ט שדרה בעינן לשמואל, ולא סגי בעלין, ועמשנ"ת בזה לק' ס"ט ס"ק כ"ב.

התו' כתבו דס"ד, [שו"ר דהגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' תרמ"ה מ"א סק"ו ג"כ פי' דלפי האמת החסרון משום נקטם, אלא שפי' דגם נחלקה פסולה מטעמא דנקטם עיי"ש], ועיקר הדבר שפי' דתיומת וראשו היינו הך, דחוק טובא, וגם בגמ' לא הזכירו מימרא זו אמתני' דנקטם, [וכן לתירוצם בתרא צ"ע מאי שייך נחלקו התיומין זמ"ז לניטלה אחת מן התיומות, (ובל"ק נמי קאמר מאי לאו ה"ה נחלקה, ומשמע דשייך ללמוד זמ"ז), מיהו לתי' זה יש ליישב דלפי האמת נמי לא מיפסלו משום קטומין אלא מפני שהאילן נפרץ בנטילת תיומה אחת כמו בחלוקת התיומין זמ"ז, וכמש"כ סק"ג], - ולפרש"י דמיירי בתיומת אחת לכאור' נראה דליתא לתירוצם בתרא, וכמש"כ לק' סק"ו עיי"ש, ועי' סק"ח.

בדברי הרא"ש בנידון אם נקטם היינו בעלין או בשדרה

ה. רא"ש ס"ב והביא הירוש' דגרסינן כו' יבשה ציציתו מהו כו', לכאור' מזה גופא מוכח דציציתו לאו היינו ראשו, מדלא קאמר יבש ראשו מהו, ונראה שהי' פשוט לירוש' דיבש ראשו כשר כ"ז שלא נתייבש רובו, דהתמונה הכללית נקבעת לפי הרוב, וכיון שרוב השדרה לחה, הדר הוא, ורק בעלין מיבעיא לי' כיון שכולן יבשין, ולא מהני השדרה של הלולב למיתב להו חשיבות של לחין, ופשיטא דיבשין עדיפי מקטומין, פי' מניטלו העלין, ובתלמודן נמי אשכחן גבי הדס דיבשין עדיפי מנשרו, [שו"ר בראב"ד וברמב"ן בזה עי' להלן], ועי' לקמן ס"ק כ"ג בזה. — הא דפשיטא להראשונים ז"ל דמסקנת הירוש' דכשר, נראה דהיינו משום דקתני אמר לון זה הדור כו', משמע דמה בינו לקטום זו היתה דעת השואלים (דכנראה ידעו דעתו דמכשיר), והשיב להם זה הדור וזה אינו הדור, ובפר"ח

ב. אי"ה עיי' הערה הנדפסת בס"ח סק"ג

דעת הרמב"ן בפי' הירושלמי ביבשה ציציתו

והרמב"ן בה' לולב סתם הדברים, ופי' יבשה ציצתו דהיינו ראש השדרה, וע"ז כתב דכיון שרובו לח רוב העלין הלחין נותנין עלי' הדר, וכנראה פי' כן משום דקאמר מה בין זה לקטום, ומשמע לי' מה בין זה לקטום דמתני', אבל בפשוטו אפשר לפרש מה בין יבשו לנקטמו, ומיירי בכל העלין וכמשנ"ת, [ועמש"כ בזה לעיל, דציצתו וראשו לא משמע דחדא נינהו, וגם הול"ל מה בין זה לנקטם ראשו, מיהו אי לא גרסינן הוציץ אכתי הול"ל יבשו עליו], ומ"מ מבואר בדברי הרמב"ן דיבשה התיומת והעלין העליונים ומעט מהשדרה כיון שרובו לח כשר, וגם הראב"ד מודה בזה במיעוט עלים, דומיא דהדס, (והם חלוקים רק בראש השדרה), ולא הזכיר הרמב"ן דין יבשו רוב העלים, וכנראה חשש בזה להחמיר כיון שמפרש הירו' על מעט מהשדרה, וא"כ דין יבשו רוב העלים לא שמיע לי', מיהו אפשר דפשיטא לי' להירו' דיבשו עליו כשר, כדחזינן בהדס דיבש בעלין כשר אע"פ שבשדרה פסול.

דעת שא"ר ז"ל על מה קאי פסול נקטם

והנה הרמב"ן הסכים לפי' הראב"ד דנקטם היינו בשדרה דוקא, דומיא דהדס וערבה, ועיי"ש משה"ק מסוגיא דנסדק ובמש"כ בזה לק' סק"ז, ועי' בריטב"א ובר"ן שכתבו לחלק בין לולב להדס כמ"ש הרא"ש, ולכאור' נראה דעל המחמיר להביא ראי', כיון שהדבר פשוט שהעלה העליון של הלולב נשאר [כשהלולב צומח] במקומו כשאר עלין והשדרה גודלת למעלה הימנו, ש"מ דהאי עלה מיקרי, ואין סתמו בגמ' וסמכו שנבין דראש הלולב בעלה מיירי, ודהדס וערבה בעץ, [וכדפשיטא לי' להראב"ד שאין לחלק ביניהם], וכבר כתבנו דכל מה שהביא להתו' ודעימייהו לפרש כן הוא משום דמפרשי נחלקה התיומת

שם וכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבדי כחופיא פסול כ"ש ביבשו רוב עלין, ר"ל דאמנם לפרש"י י"ל דנפרצו גרע אבל לפרתו' שהעלין קיימין ונחלקה תיומתן פשיטא דיבשו גרע, ונראה דכ"ז לשיטת הרא"ש דנפרצו דהדס היינו נשרו וכמ"ש בסי"ג, אבל לפי' הראב"ד דנפרצו היינו שנחלקו, וכמו בלולב, א"כ מפורש בגמ' דנפרצו גרע מיבשו, דהא נפרצו רוב עלין דהדס פסול אפי' נשתיירו שלשה בדי עלין שלימין, וביבשו כשר, וכ"מ בירו' שהרי זה הי' הנדון אם יבש גרע מנפרצו או לא, [ויש לדחות דהירו' לשיטתו דממעט לי' מלא המתים ולזה סגי בשדרה, משא"כ לתלמודן דפסולא משום הדר, אבל נראה דהירו' אסמכתא בעלמא קאמר ועיקר הטעם משום הדר, וכ"מ מדפריך מה בין זה לקטום ש"מ דחד פסולא הוא, שו"ר שכ"כ הריטב"א במתני', ואפשר שבא ליתן טעם למה יבש אינו הדר, שאין הצבע גורם אלא עיקר הדבר שאין בו חיות], וכן בסברא דאם נקטינן שיבש אינו חסרון בהדר, אין זה מחייב כלל לנפרצו.

ברם מה שהצריך הראב"ד בסברא שתהא התיומת קיימת, דומיא דעלין לחין שבהדס, לכאור' יש לחלק דאי בעינן לחין בראש הלולב יש להצריך שכל העלין יהיו לחין בעליונו, [וצ"ע שיעורן], ואי לא בעינן בכולן, אף בתיומת לא בעינן, שאין התיומת קובעת צורת הלולב לומר שהוא לח, שאין ניכר ממנה אלא משהו מגבו, ולא דמי לעלי הדס כלל, דבהדס היבשות של העלין ניכרת יותר, ואין לחות העץ ניכרת כ"כ, ולכן אם אין העלין לחין חסר בהדר, אבל בלולב לחות השדרה ניכרת יותר מלחות העלין, וגם אין לחות העלין חשובה כ"כ לקלקל הדרו ביבשותו, שהרי אף בלחותן הם קשים ודומין קצת ליבשין, הלכך בזה סגי בלחות השדרה, וא"צ עלין לחין כלל.

ביאור דעת בעל העיטור שכתב נקטם בג' עלין

ו. מור סי' תרמ"ה ובה"ע כתב לא שנקטמו קצת כו' פי' עד השדרה ולא נגע בשדרה, בבעה"ע סיים דומיא דהדס וערבה דלא מיירי בעלין, והיינו דיש לדמות לולב נמי שלא יפסל בעלין, וצ"ע א"כ מנ"ל דבלא נגע בשדרה מיפסיל, ושמא לא חשיב שדרה, אלא מה שיוצאין ממנה עלין לכאן ולכאן, אבל מה שתחת האמצעי לא חשיב לי' שדרה ומיירי כגון שניטל הכל עד העלין הצדדים, ולפ"ז היינו נקטמה השדרה להראב"ד, ולפ"ז מיושב ענין הג' עלין שכתב, [וצע"ע בהמשך דברי בעה"ע עיי"ש גבי נחלקה התיומת, דזה סותר לכאו', ול"ע בזה].

בדברי הטור והב"י

שם וא"א הרא"ש פי' דברוב קטימת העלין העליונים מיפסיל, משמע לכאו' דהא דמכשרי תו' בנקטם אחד מהן היינו מפני שנשאר מחצה, אבל אם נקטם משהו גם מהשני פסול, (ר"ל משהו מרחבו, אבל משהו מארכו היינו נקטם כולו), אבל אין נראה כן, אלא טעמא דכל שראש אחד קיים ה"ז כלולב שיש לו ראש אחד, וכיון דהתם בחסר משהו כשר ה"ה הכא, ומ"ש הטור רוב ר"ל רוב כל עלה ועלה, וכ"נ בפ"י קמא דהב"י, [ובדברי הב"ח עמש"כ לעיל סק"ד בדברי הרא"ש], והנה הביא הטור תי' בתרא דתו' משום דתי' קמא דחה הרא"ש, ומדבריהם בתי' בתרא משמע דפשיטא להו דבנקטם לא מיפסיל בחד מיניהו, והחידוש הוא בזה שניטלה אחד פסול, דכ"ה שיעור לשונם א"נ בניטלה אחת מן התיומות מיירי שהרי בנקטם לא מיפסלא כו', והטעם כמש"כ שהרי יש ללולב זה ראש כמו לולב שכלה בעלה אחד, והעלה הקטום יחשב כעלה שמצד האמצעי, שהוא נמוך ממנו, [ולתירוצם השני מיירי ניטלה התיומת בניטלו שניהם דוקא, ונחלקה היינו למטה בשדרה].

בעלה אמצעי, דכיון שכבר יש מקור לחשיבותו של העלה האמצעי, יש מקום לומר דהיינו ראשו ויותר מזה דלפרתו' דניטלה התיומת היינו העלה האמצעי, א"כ אם נקטם היינו השדרה ממילא ניטלה התיומת, וע"כ דנקטם היינו העלה, אבל לפי' הרי"ף והרמב"ם ודעימיהו הדבר פשוט דראשו לאו היינו ראש העלין, וכן בסברא כשהלולב פתוח מעט הרי ניכר היטיב שהשדרה עיקר, ויש לה ראש בפ"ע, שמשלח פארותיו למעלה ולצדדין, ומיחכי תיתי לתת לעליה חשיבות של ראש, וכן במציאות לא שייך העלה להקרא ראש השדרה שאינו ממין השדרה כלל, שיש לה לחות ובנויה כעץ, ואילו העלה אין בו מכ"ז כלל ואין בינו לשאר העלים ולא כלום, והחריות משנפתחו יוכיחו, שבהם לא הוה סליק אדעתין כלל לחשוב העלה האמצעי כראש, וע"ע לק' סק"כ.

ומה שדקדק הריטב"א ממימרא דשמואל, כבר נתבאר דאדרבא משם רא', [והר"ן נדחק בזה עיי"ש, ולמש"כ ניחא בפשיטות, ובחדושי הרא"ה ראייתי שכ' דאין להוכיח משם כלום].

והריטב"א בשם רבנו יונה כתב דדוקא בנקטם רוב העלה האמצעי מיפסיל, וכ"נ דעת הרשב"א בב"ק צ"ו א' הובא לעיל סק"ג ועיי"ש עוד, וכנראה פי' דהעלה האמצעי כולו הוא הראש כעין ראשו של אדם, והשדרה היא הגוף, דודאי שיעור נקטם בהדס הוא במשהו, אלא דהתם המשהו זה סוף השדרה, משא"כ לולב שיש לו ראש בפ"ע, והדבר צ"ע לחדש כזאת, דודאי אם ראשו של לולב מתפרש על העלה העליון יש לדמות קטימתו לקטימת ההדס והערבה, אלא דפשיטא להו ז"ל דבמיעוט העלה לא מיפסיל וכמ"ש הרשב"א שם, וע"ז כתבו דאי אית לך למפסל היינו ברוב העלה, [או בכולו], שעיקר ההתייחסות היא לשדרה, ועי' לק' סק"ו מש"כ בדברי הבה"ל.

(ואם באנו להצריך רוב בעלים עליונים יש למדוד הרוב מסוף השדרה ולמעלה, דמה שהעלים נמשכים למטה מסוף השדרה פשיטא שאינם ראש הלולב, אלא שלא הוצרכנו לדון בזה כלל וכמש"כ), ובבה"ל ד"ה פסול כתב שלא מצא מפורש שיעור הקטימה בהדס, ולכאור' הדבר פשוט דאין לנו ענין כמה הי' גודל ההדס וכמה ניטל ממנו, דלא ניכר חילוק אם ניטל ממנו טפח או כלשהו, ורק בעלה דינו שהוא כולו הראש של השדרה, וכיון שנשאר רוב הראש שפיר דמי, וכן הראב"ד שפי' נקטם בשדרה פשיטא לי' דהיינו במשהו כמ"ש בהלכותיו.

מ"ב ס"ק כ"ט ואם כל הלולב כו', הן הן דברי הטוש"ע דדוקא ברוב משני העלין מיפסיל, וד"ז הי' פשוט לתו' והרא"ש לקולא, מיהו בניטל רובו פסול מדין ניטלה התיומת, ולא מדין נקטם כמ"ש תו' והרא"ש בתי' בתרא.

שם ברמ"א אבל ליכא אחר מברכין עליו, האחרונים התייחסו לדעת הראב"ד כיחידאה, אבל הרמב"ן הסכים עמו, וכנראה נקטו כן בדעת הר"ף וכו"נ דעת הרמב"ם, ואי נקטינן עיקר כוונתייהו בפי' דנחלקה התיומת וכל הסוגיא שם (עי' לעיל סק"ג), יש לנקוט פשטות הדברים דאין פסול במיעוט עליון כלל, (וכ"נ לכאור' דעת בעה"ע) ולפ"ז אף בניטל רובו יש להקל לברך בשעה"ד, מיהו בזה ראוי להחמיר דהרשב"א פשיטא לי' דמיעוט כשר וכד' רבנו יונה בשם רבותיו, וא"כ יש לצרפם לקולא, וכן הריטב"א כתב שזו הנהגת בעלי הנפש, אבל ברוב לדעת רש"י ותו' פסול ממ"נ מדין ניטלה התיומת, ומ"מ הי' נראה דהמיקל גם בזה לא הפסיד כמ"ש בבה"ל דנראה עיקר כפי' הראב"ד והרמב"ן, מיהו מרן זללה"ה כתב להחמיר ברובו, אף בשעה"ד, ולכן אין לברך.

וכתב ב"י דה"ה בכלה בעלה אחד דמיפסל בנקטם אותו עלה, מיהו בזה נראה שיש להחמיר בנקטם תיום אחד, דיש להחמיר במחצה על מחצה כרוב וכמ"ש הראב"ד, ולא דמי לכלה בשני עלין דהתם נשאר עלה אחד בשלימותו וכמש"כ, אבל מרן זללה"ה בסי' קמ"ה סק"ו כתב דגם בזה יש לקיים תירוצם בתרא (ועיי"ש סוסק"ח), וממ"ש תו' ד"ז בפשיטות דבנקטם אחד כשר, משמע דדוקא בדאיכא עלה אחד שלם כתבו כן, [נומה"ט השמיטו בב"ק צ"ו א' תירוץ זה, משום דשם נקטו עיקר כפי' קמא, דרש"י מיירי בעלה אמצעי, וע"ז אין שייך תירוצם בתרא, אבל בסוכה נקטו עיקר כפי' בתרא וכסתמות לשון רש"י, וע"ז שייך גם תירוצם בתרא], (וע"ע בדיון סליק בחד הוצא שהביא הרמ"א ס"ג בשם הכלבו).

בדברי הפוסקים בנקטם

שו"ע ס"ו נקטם ראשו כו', דברי המחבר מתפרשים כמש"פ בב"י דעת הטור בפי' קמא שהוא העיקר דהיינו כתי' בתרא שבתו', וע"ז סיים הרמ"א כמ"ש בב"י דתו' וש"פ לא פליגי אלא דמר מיירי בכלה בב' עלים ומר בכלה בעלה אחד, וכ"ה האמת דהתו' לשיטתם דמפרשי בשני עלים וכמשנ"ת לעיל, וש"פ לא הזכירו כלל ענין כלה בב' עלים, שזה מאורע ולא דיברו בזה כלל, וזה כפי' הנ"ש ומאמ"ר שהביא בבה"ל.

בבה"ל ד"ה רוב דן בשיעור הקטימה, ויעוי' משנ"ת לעיל סק"ה דטעמייהו דהרשב"א ורבנו יונה משום דכל העלה העליון נחשב הראש של הלולב, אבל לפרתו' דכל גובה הלולב נחשב ראשו פשיטא דשיעור קטימתו במשהו דומיא דהדס, [וכ"נ פשוט מדבריהם לאידך תירוצי דהגדון בעלים האמצעיים דג"ז שיעורו במשהו דומיא דהדס],

באיזה נסדק הכשיר רב הונא, ואיך דייק זה ממתני'

ז. ל"א ב' אר"ה ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר, משמע קצת דמתני' דייק לה דדוקא נקטם אבל נסדק כשר, והנה הראשונים ז"ל פירשו נסדק דר"ה כסדוק דברייתא, אלא דר"ה מיירי באינו חלוק כ"כ כהמנך, ויש להבין א"כ מה שייך זה לנקטם ראשו הרי אין לדון בו מדין שבירה ע"י הסדק שהרי רובו קיים, כמו שפשוט דמלמטה אם נסדק כה"ג אינו פסול, ולכאורה נראה לפרש נסדק כפשוטו כמו נסדק דגבי שופר שענינו תחלת שבירה, וה"נ קאמר רב הונא דדוקא נשבר ממש אבל נסדק דהיינו שנכפף ראשו כעין שבירה לרחבו אבל לא נשבר לגמרי כשר, והדר מפרש בברייתא דעביד כי הימנך, ואין הכונה לפרש גודל הסדק, אלא לפרש צורת הסדק שהוא כהמנך, ולפ"ז ניחא הא דסתם תנא סדוק פסול, דבצורת סדק כהמנך לעולם פסול, [מיהו בלא נתרחב הסדק י"ל דלא חשיב סדוק], ור"ה מיירי בסדוק רחבו דומיא דקטום, אבל הראשונים ז"ל לא פ"י כן, [מיהו ע"י בריטב"א ובר"ן שהזכירו לפרש כן בעלה העליון וע"י להלן], ויתכן דטעמם משום דיש לפרש דברי ר"ה בסדק הרגיל וזה מצוי יותר שנסדק לארכו, ויתכן דבנסדק לרחבו אם נעשה סדק פתוח הרי ברובו פשיטא דפסול, ובלא סדק פתוח לא משמע להו דחשיב סדוק, דאין שייך כ"כ בלולב סדק דומיא דשופר, [ויתכן דסתם סדק מתפרש שעיקרו מחובר ויש חלל שנפתח מעט], ועוד דנדון סדוק שייך בכל אורך הלולב, ומשמע להו דבדבר ששייך בראשו לחוד מיירין, וגם משמע להו דכהמנך בא לפרש גודל הסדק, וכ"ה הלשון ברי"ף עיי"ש, ויש לפרש לפ"ז דה"י מקום לפסול נסדק ראשו מפני שאין בו ראש, והק' ל"ש אלא נקטם דלית' לראש לגמרי, אבל נסדק שנחלק הראש לשנים כשר, מיהו ק"ק דיש מקום לומר דנחלק הראש לשנים גרע מנקטם,

דבנקטם מה שנשאר הוא הראש, משא"כ בנחלק לשנים שיש שני ראשים גרע, וא"כ ליכא לדיוקי מדל"ש אלא נקטם, ואפשר דייק מדלא קתני נמי נסדק, וגם אפשר דמסברא קאמר לה.

בקו' הרמב"ן מ"ט לא תירצו בגמ' שיש חילוק בין נסדק רובו למיעוטו

והק' הרמב"ן בה' לולב אמאי לא משני דר"ה בנסדק מיעוטו וברייתא בנסדק רובו, [עיי"ש שהק' כן רק לפי מה שהסכים לדעת הראב"ד דנקטם אשדרה קאי, אבל להמפרשים על העלה ר"ה מכשיר אף ברובו כל שלא נחלק כהמנך, כ"נ לכאורה כונתו ז"ל], ותירץ לפי שהעשוי כהמנך ודאי פסול העמידה כן ורבותא קמ"ל מתניתא ומיהו נסדק רובו נמי פסול דשברי לולב הן ונחלק לשנים דמי, עכ"ד, ולכאורה הברייתא מתפרשת בפסולים שמחמת צורת הלולב, ונסדק רובו פסולו משום נקטם אלא שרובו ככולו, וזה לא איצטריך לאשמועין, וגם אינו במשמעות הברייתא, דכי היכי דפשיטא לן דנפרץ רוב העלה ככולו וכן בכל הפסולים, ה"ה בנקטם, וגם ר"ה לא אמר ל"ש אלא נקטם רובו אבל נסדק מיעוטו כשר, [ולפי מה שצדדנו לעיל לא שייכא דר"ה בברייתא כלל].

איך יתפרש נסדק לפרש"י

לפרש"י דנחלקה התימות היינו בעלה האמצעי, אם נפרש נסדק לארכו, צ"ע טובא שלא הזכירו בגמ' דהיינו מימרא דרב הונא, ולשונוי דר"ה במיעוטו ור"פ קמבעיא ל"י ברובו, והו"ל למיבעי אמימרא דר"ה, וגם הו"מ לשנויי ברייתא בנסדק רובו, וגם הו"ל לאתווי מברייתא לדר"פ, ולדחווי לא דעביד כי המנך, ולכן נראה דיש לפרש כמ"ש הריטב"א דנסדק לרחבו דומיא דנקטם, מיהו לא בנפתח מקום הסדק, דהיינו נקטם ממש, והו"ל דנקטם ברובו פסול במעוטו כשר, אלא שנסדק כולו ע"י קמט שעשו בעלה, אבל לא

כשר, ובריייתא משמע לי' בצורה מיוחדת של לולב וכמש"פ רש"י בכהמנך עיי"ש.

ומכאן מוכח דדעת רש"י כפי' קמא בתו' ב"ק צ"ו א' והוא כדעת האו"ז, שהרי נחלקה השדרה במקצתה מכשיר רש"י, וי"ל.

יעוי' בר"ן, [ובלא המוקף של ויש מחמירין, דבריו הם העתק דברי הריטב"א, וכן בב"י ליתא], וכבר נתבאר לעיל סק"ג דלא מצאנו מי שמחמיר בנחלקה התיומת לחודה אפי' כולה וכ"ש במקצתה, ולפרש"י מקצתה מפורש בגמ' דכשר, ואע"פ שצידד הריטב"א תירוצ' אחר, אבל רש"י גופי' לא כ"כ, וכ"מ בגמ' דדוקא כהמנך פסול, ולפרושי כהמנך כהריטב"א זה אינו במשמע וכמ"ש הר"ן, [ויש מחמירין שבר"ן צ"ע אמאי לא משני סדוק דבריייתא בנחלקה התיומת שזהו הסדוק הרגיל, ועו"ק דהא ר"ה דייק ממתני' ל"ש אלא נקטם ואם איתא הא ה"ה נסדק אלא שתלוי במקום הסדק, ועיקר הדבר לומר שנסדק במקום התיומת נחלק שמו, הוא רחוק וכמ"ש הרשב"א דרוב הלולבין כן].

קו' החזו"א על פי' הריטב"א מוראית הראב"ד לפירושו בנסדק

הריטב"א במתני' העתיק הוכחת הראב"ד משמעתין דנסדק מיירי בגופו של לולב ולא בעלין, וז"ל ועוד הביא ראי' ממה שאמרו בגמ' ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר, ונסדק זה היינו בשדרו דאילו נסדק העלה העלין אפי' כל שהוא פסול, [פי' כל שהוא ברוחב הסדק דאפי' לא עביד כהמנך, אבל אין הכוונה כל שהוא בארכו], והיינו נחלקה התיומת שהוא פסול, א"ו דנסדק הכשר או הפסול היינו בשדרו, וכבר תמה מרן זללה"ה בסי' קמ"ה ס"ק י"א דלא יתכן לפסול להראב"ד נחלקה התיומת האמצעית לחוד, דהא מפרש נקטם ראשו בשדרה וא"כ ממילא ניטלה התיומת שעומדת בראשו, ואין תפס הריטב"א בשני ראשין, להוכיח דנסדקה

נשבר לגמרי מחמת הקמט, ובריייתא לא מיירי בסדקן לרחבו, דהמנך היינו דבר שיש לו שני ראשים ובנסדק לרחבו לא שייך להזכיר בו המנך כלל, אלא בא לפרש דבריייתא לא מיירי באופן דנסדק דקאמר ר"ה, אלא שנסדק בארכו כהמנך, [ועי' ב"מ כ"ה ב' בסכיני והמנך, ופי' שם כעין מזלג של שני ראשים, וכך מתפרש כאן שנעשה הלולב כולו כצורת המנך דהיינו שהשדרה כיד ההמנך ובסוף שני ראשים של ההמנך, ובנסדק רחבו לא מיקרי שני ראשים כלל, ולא דמו לצורת המנך וגם אין הלולב שייך לשני הראשים שהם לכוון אחר, ודברי הריטב"א בזה צ"ע, וכנראה משמע לי' דכי המנך בא לפרש גודל הסדק ולא צורתו, ועי' מש"כ לעיל בדעת הראשונים ז"ל, אבל זה לא יתכן לפרש המנך לרחבו, ולכא"ו אין דוחק כלל לפרושי דעביד כי המנך בא לפרש צורת הסדק], והא דלא מיייתי מבריייתא דר"פ, היינו משום דפשיטא לי' שמשמעות הבריייתא בפסולים שמחמת צורת הלולב, ואילו הנדון דנחלקה התיומת, הוא משום דנפרצו עליו, ולא שייכי בהדי כלל, (וראיתי בעיטור שכ' לפרש נסדק לארכו נחלק לרחבו עיי"ש שכ"כ מכת הק' למה שינו הלשון).

ברם צ"ע בלשון רש"י שפי' נסדק נסדקו ראשי העלין, ובד"ה אמר ר"פ פי' הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי העלין או שדרה, ומשמע לכא"ו דמפרש הכל בנסדק לארכו, ומדבריו נראה דנסדק דר"ה היינו מעט לארכו בעלין, וה"ה בנסדקה השדרה מעט דכשר, מיהו דוקא היכא דהתיום של העלין קיים, שנסדקה השדרה בין העלה האמצעי לעלה שבצדין, אבל נחלקה התיומת וגם השדרה עד העלים שלמטה מהם, פסול משום נפרצו עליו, והיינו נחלקה התיומת, ולא הו"מ ר"פ למיפשט מדר"ה, דר"ה אמתני' דייק דנסדק ראשו כשר, אבל שפיר י"ל דה"ה נסדקה כל התיומת, דראשו אלולב קאי ואין במשמעות דבריו דדוקא נסדק ראש התיומת

השדרה מכח זה דנסדק העלה ודאי פסול, ונראה ליישב דכונת הריטב"א להראב"ד כדאית לי' דנחלקה התיומת פוסל ברוב עליון, א"כ אין שיעור לנסדק, דאפי' שלא כהמנכ פסול כשנסדקו רוב העליון, וכיון שכן אין לפרש נדון דנסדק בעליון, אלא שהריטב"א תפס הקושיא לנפשי' כדאית לי' דבנחלק העלה האמצעי לחוד מיפסיל, וצ"ע.

איך יתרעו שא"ר ז"ל את קו' התו' כ"ט ב'

ח. הריטב"א והר"ן כתבו להחמיר בנקטם ראש העלה העליון, וכתבו להחמיר בנחלקה התיומת רובה ואפי' מקצתה, והנה פשוט בדבריהם ז"ל שיש רק תיומת אחת עליונה, דלא ס"ל כלל חידושא דהתו' לדון היכא דהלולב כלה בשני עליון, והדבר תמוה שלא ביארו כלום בקו' תו' דנטלה התיומת היינו נקטם ראשו, ומ"ש הר"ן שניטל החוט המתאים לכאו' ע"כ זה רק לפי הרי"ף דבכל העלים החוט המתאים נקרא תיומת, [ונדבריו הם ע"ד הרי"ף עיי"ש שכ' בכל אחת ואחת], אבל להמפרשים דהאמצעי נקרא תיומת, מתפרש נחלקה התיומת שנחלק העלה האמצעי, וניטלה התיומת שניטל העלה האמצעי, דאין טעם לפרש ניטלה התיומת שניטלה התיומת של התיומת, וכמש"כ לעיל סק"ד דמה"ט נדחקו התו' בביאור נקטם לפי פירושם, שהריטב"א והר"ן באמת פי' כן אף לפי פירושם, אבל ממה שסתמו ע"כ צ"ל דניטלה התיומת היינו המתאם של התיומת, דס"ל שזה לכל הפירושים שוה, ולא ראו צורך לפרש שהדבר מבואר בגמ' דניטלה ונחלקה חד ענינא הוא, וש"מ דניטלה היינו שניטל החוט, ולפי שפשוט דלאו נקטם ראשו קאמר, הבינו בגמ' דהיינו שניטל החוט, וכיון שעיי"ז שוב אינה תיומת היינו ניטלה התיומת, שניטלה מהיות תיומת, ולדבריהם מיושב טפי סוגית הגמ' מלפרתו', ולפ"ז יש מקור בגמ' דנקטם ראשו היינו העלה, דאל"כ מנין פשיטא לן דניטלה התיומת היינו החוט המתאם, הרי

תיומת זה שם העלה ולא שם החוט, אבל כיון שפשוט דאין כונתו לנקטם ראשו, ע"כ דכונתו לחוט המתאם, ברם הא גופא קשיא דכיון דחזינן דהחוט המתאם הוא הנקרא תיומת, אין לנו מנין לחדש דהיינו דוקא בעלה האמצעי, אא"כ נימא דניטלה מהיות תיומת, ודוחק, וגם התו' נדחקו טובא מכח זה, ולא ס"ד כלל לפרש כן, וכן הרשב"א בב"ק ס"ל בזה כפרתו', [אבל אם ס"ל להריטב"א והר"ן כתי' ב' שבתו' לא הו' סתמי מלפרש דצריך לדחוק כן, ומה"ט לא פי' כונת תו' בעליון עליונים דוקא, עי' לעיל סק"ד בזה].

מיהו מסתמות דברי רש"י [אם נפרשו בעלה אחד כפי' תו' בב"ק], ג"כ נראה כן ממה שלא חש לפרש ענין ניטלה התיומת כלל, וכנראה הי' פשוט לו דניטל המתיים קאמר, (אם לא נדחקו כפי' ב' דתו'), דמפרש"י בנסדק לא משמע דנקטם ברוב עליון עליונים וכמש"כ סק"ז, ותו' בתרא ליכא למימר בעלה אחד וכמש"כ סק"ו, וגם תי' ב' קשה בסוגית הגמ' וכמש"כ סק"ד, והו"ל לרש"י לפרושי מהלך הסוגיא לפ"ז, אבל אם כונתו כהריטב"א והר"ן ניחא, ולפ"ז ניחא מה שנתקשינו לעיל סק"ג עיי"ש, ובאמת אם היינו צריכים לתרץ לדעת רש"י והריטב"א והר"ן כתי' ב' דהתו' הי' הדבר קרוב יותר לדחותם מהלכה, דשינויא דחיקא הוא ביותר, ואינו במשמעות הגמ' וכמש"כ סק"ד, אבל אם נסבול הדוחק דממילא מובן דניטלה התיומת היינו המתאים, תו' אתיא הגמ' כפשטה גם לפירושם, ויש לזה משקל בהכרעת ההלכה, מיהו בלא"ה דעת רוה"פ כפי' הרי"ף והרמב"ם בנחלקה התיומת וכמש"כ סק"ג), שו"ר בספר מרן זללה"ה שם סק"ו שהזכיר גם תי' זה אליבא דהריטב"א והר"ן, אלא דלשיטתו גם תירץ בתרא דהתו' קיים, ועמש"כ בזה לעיל סק"ו.

בריי"ו כתב שני תירוצים ראשונים שבכ"ז, והשמיט תירוץ בתרא, וקרוב לומר

העלין שבצדדין, והכי משמע טפי, וכנראה זה ע"פ פי' הר"י שבב"י, אבל זה קשה וכמש"כ דלעולם אין חלוקת עלה יחיד גורם להיות כהמנך, ואפי' אם עיקם גם שאר העלים, מ"מ אין לייחס את הכהמנך לנחלק, וא"כ נמצא שאינו חלוק כהמנך, וצ"ל דמ"מ כיון שעכשיו נחלק וגם נפרדו כהמנך גרע טפי, ועי' להלן.

ש"ע ס"ז אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראו כשנים פסול, נראה דאין הכונה עד שניכר הסדק שביניהם, אלא עד שנראו כשתי שדראות, וכ"מ מדברי המג"א שפי' בנתרחקו העלים זמ"ז, והרי נפרדו עליו כשר ואפי' דומה לחרות, וכן פשוט בדברי הראשונים ז"ל שציירו כהמנך ששני החציים נפרדים זמ"ז הרבה כשני שיני ההמנך (שהרי הגמ' מתפרשת לפ"ד לומר דלא מיירי בספק מועט אלא גדול כהמנך), וכן הטור כתב כזה, ואם כל שניכר כשנים פסול הציור אינו אמת, וכ"נ דאף לפרש"י ודעימי' פסול דכהמנך הוא מפני שנשתנית צורתו דומיא דעקום ואינך, ונחלקה התימות שייכא לדין נפרצו עליו וכמשנ"ת לעיל, (דאף לפרש"י כן), ואין שינוי בצורתו אלא כשנראים שני החציים כהמנך דהיינו שיש ללולב שני ראשים, אבל עצם הדבר שניכר שנחלק העלה לא שייך בכהמנך כלל, [אמנם לפ"ז הי' ניחא מה שנתקשינו לעיל, אבל לא יתכן להעמיד כן כלל], ומי סני לי' לתלמודא לפרושי כאן שניכר הסדק וכאן שאין ניכר, ומה דנקטו האחרונים ז"ל בדברי הט"ז דכל שניכר שהם חלוקים לשנים פסול אע"ג דלא עביד כהימנך פסול, תמוה מאד וזה נגד כל הראשונים וכן בגמ' הלשון מחודש וציירו הראשונים ז"ל צורתו, ולא יתכן כלל לפרש בכלל זה כל שניכר סידוקם, וכבר כתב מרן זלה"ה בסק"ח דמדברי הרי"ף והרא"ש משמע דמה שניכר שהם שנים אינו פוסל עד שיהא כהמנך, ונראה דכיון שהדבר פשוט בדברי הראשונים ז"ל וכד' המג"א בהבנת השו"ע וגם בדעת הט"ז אינו מוכרע,

שמפרש נחלקה התימות כפרש"י, שאע"פ שהביא פי' הגאונים וכתב שכן עיקר, מסתברא שכונתו לעלה אחד כפול, ועי' לק' ס"ק י"ב.

בדברי הפוסקים בפסול כהמנך

מ. טור ס"י תרמ"ה ופרש"י שתחלת ברייתו כו' ולשון נסדק כו', כונת רבנו להוכיח מדר"פ דמשני שהחילוק בין כהמנך לפחות מכאן, ואם איתא הרי גם כהמנך כשר, וע"כ דר"ה איירי בכה"ג דברייתא ומ"מ מכשר בפחות מהמנך, ואם ברייתא דוקא בסדוק מתחלת ברייתו ובוזה אשמועינן ר"ה דכשר בפחות מהמנך א"כ הו"ל שגדל סדוק, וכבר הזכיר כן בט"ז סק"ח, מיהו בעיקר הדברים לכאן נראה דכונת רש"י מפני המציאות דכל שלא גדל כך אפשר להחזירו ע"י אגד, ולפ"ז יש ללמוד לדעת רבנו דכ"ז שלא אגדו פסול.

לדעת הראב"ד והרמב"ן אין פסול המנך אלא בשדרה, ונסדקה השדרה במיעוטה כשר, [וזה מבואר גם ברש"י דכשר], (ועי' רמב"ן שכ' דבהדס וערבה המנך כשר), ולפי דבריהם הענין מובן דסדוק השדרה גורם לחלק הלולב, אבל כשהעלים נסדקים אין בכחם להפריד הלולב ולשווייה כהמנך, ואפי' אם נחלק העלה האמצעי הרי הוא נכפת ע"י שאר העלים, (ואפשר דמה"ט פרש"י בעשוי כן מתחלת ברייתו, מיהו בשדרה משכח"ל גם ביד"א).

ויצוי במג"א סק"ג ומשמע לכאן כונתו דאפי' נחלק בין העלים כהמנך פסול, ולפ"ז ניחא דמיירי שנחלקו כל העלין חציים לצד זה וחציים לצד השני, אבל הדבר קשה דבברייתא קתני סדוק ומשמע בגמ' דהיינו שנחלק ונפרץ מקום סגור, ולא רק שנראה כסדוק, וכדדייק לה ר"ה מנקטם, ובנתעקמו העלין דומה לסדוק מיקרי, וכן הריטב"א והר"ן פירשוהו רק בהמנך שמחמת חלוקת אחד מן העלין ולא בין העלין, שו"ר באחרונים שפי' כונת המג"א שנחלק אחד

עיי"ז וכל שיש חיבור אפי' מועט שפיר דמי, אלא שהריטב"א ודעימי' פי' שהחסרון בהא גופא שעלה זה הוא חשוב בפ"ע, ואין כן דעת רש"י וגם לא משמעות הגמ'.

בדברי הב"י בענין קור"א, ולענין הלכה בזה'

מה שמצוי בתיומת האמצעית קרום שמפסיק בין שני חצאי העלה שקורין קור"א, לכאור' יש ללמוד דכשר מדברי הב"י דפשיטא לי' שהדבר האדום שמחבר את ההוצים יחד חשיב חיבור עיי"ש, אבל באמת א"צ לזה, [דבמ"ש הב"י באמת יש לדון כיון שהעלים חלוקים זמ"ז לא מהני הדבר האדום שבבטן הלולב (היינו פני הלולב שכ' הב"י), וגם התו' פשיטא להו דלאו כלום הוא, שהרי הוא מדבק כל הלולב יחד ואינו אלא כקרום על העלים החלוקים ולא חשיבי תיומת אחת עיי"ז, גם עיקר דברי הב"י צ"ב דבכל הני יש עלה אמצעי, ודברי התו' הם בששניהם שוים], דלפי הענין נראה דכל עלה חדש שצומח בראש הלולב, עולה עמו קרום זה ומגין עליו עד שיתחבר העלה מעצמו יפה ואז נושר הקרום, ולכך הקרום נמצא רק בתיומת האמצעית ולא בשאר העלים, אע"פ שגם הם היו תיומת תחלה, [דכך הוא דרך הלולב שכל פעם העלה הצומח הוא באמצע, והבא אחריו יוצא בצדו, ומטהו לצדדין, כ"נ], אלא דכיון שהתיומת הוא עלה חדש ולא נתאחו שני החציים יפה, מגין עליו הקרום, (וגם כל הלולב כ"ז שלא נפתח מוגן בקרום, וזהו הדבר האדום שכ' הב"י, וכשנפתח היינו אחר שנתחזקו העלים, נושר הקרום), ואפי' אם הקרום בין שני חצאי העלים ממש, אין כאן בית מיחוש, שהרי זהו החיבור הטבעי של שני החצאים, ולא שייך לדון בו משום נחלק כלל, [וצ"ע אם החיבור נעשה ע"י חוט נוסף שנקרא בגמ' תיומת, או ששני החצאים מתחברים יחד, וזה קרוב יותר, אבל אין זה מוכרע כיון שבכל העלים של

יש להקל כ"ז שאין סדק גדול ביניהם, (ועיי"ש לשון הטור בפ"י הגאונים בנחלקה התיומת).

מה שהזכירו הריטב"א והר"ן סדוק במשהו, אינו מובן דהמנק ומשהו תרתי דסתרי הוא, ונראה דכונתם שאין שיעור לדבר אלא כל שנראה כהמנק פסול, מיהו הריטב"א שהזכיר המנק ברחבו יכול לחוש גם בארכו כה"ג, ומכאן סמך למדקדקים הרבה בחשש המנק, אבל אין זה עיקר, (והפסק בשיעור ששני תיומות חלוקים זה מזה, פשוט שגם בתיומת אחת כשר, אלא שיותר מזה ג"כ כשר).

הערות בדברי הגר"א

י. בהגר"א סי' תרמ"ה ס"ק י"א, יעוי' משנ"ת לעיל ס"ק"ג דפלוגתת הראשונים ז"ל איך לפרש לשון רש"י, וזו כונת תו' בב"ק צ"ו א', ולפי' קמא מיירי בנחלק העלה האמצעי וגם השדרה, ולא מצאנו מי שמחמיר בשם רש"י בעלה אמצעי בלא שדרה, ועי' לשון תה"ד.

שם ס"ק י"ב, דברי הריטב"א צ"ב שלפי תירוצו בתרא יש להחמיר מן הדין בנחלק מקצתו, ונראה דפשיטא לי' דמקצתו אינו פוסל דרובו שלם כשר ככולו, אלא דניחא לי' לפרש נסדק דר"ה בע"א מנחלקה התיומת, ולפ"ז צ"ע במה שסיים הר"ן להחמיר, דמודה הריטב"א שמיעוטו כשר אי לאו מצד שיפתח בנענועים, והר"ן לא הזכיר טעם זה, וכנראה חשש הר"ן דבראש הלולב החמירו אפי' במקצתו, וכמ"ש לדמותו לאתרוג, וכ"נ מקו' הריטב"א, מיהו לענין הלכה דחה הגר"א חשש זה, ועמש"כ לעיל ס"ק"ג, - יעוי' מש"כ לעיל ס"ק"ג דהטעם של רש"י דהכא לא שייך הסברא של רובו ככולו, כיון שהחסרון של נחלקה התיומת הוא מפני שהעלים נפרצים

שאר אילנות ניכר חוט המתאם באמצע העלה, ע"י לעיל סק"א, ולכן אפשר שגם כלולב צומח חוט כזה], ולכן הוא מצוי יותר בראש העלה כיון שהחלק התחתון שיצא תחלה כבר נתחזק ונתחבר יפה ואין לדון ממה שמוצאים תיומת בלא הקור"א, דזה תלוי מתי צמחה התיומת, וכל התיומות שצמחו מקרוב יש להם הקור"א, ולא שייך לראות זה כחסרון, ומה"ט הלולבים שגדילים במקום יבש שצומחים העלים לאט מצוי בהם בלא קור"א, כיון שזה עלה שצמח מזמן, [נעוד הוכחה לזה מלולב שיש לו שני תיומות דרך אחד מהם יש עליו קור"א מפני שהוא העלה החדש, וזה באמת המוכיח שהוא הראוי להיות ראש הלולב, וע"י להלן סק"י"א בזה] כ"ז נראה אפי' אם היה פסול נחלק לכו"ע מעיקר הדין במשהו, וכך הבנתי דעת אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה למעשה אודות הקור"א, ומ"מ בעלי הנפש נוהגין לדקדק שלא יהא יותר ממיעוט קור"א [וע"י לק' סק"י"ז] דהתיומת נקרא תרי הוצי, מפני שצומחין תחילה שנים, אבל זה צע"ק להפוסלים נחלק בתיומת אמצעית].

כשיש ב' תיומות מה נחשב לתיומת

יא. בדין שני תיומות אמצעיות, נראה בדעת ר"ה"פ שאין דבר כזה כלל, דלעולם צומח עלה אחד בראש הלולב, והוא התיומת, וטבע הלולב שאותו עלה, הוא הגבוה שבכולם, מפני שמקומו בחלק הגבוה שבשדרה, דע"י כל עלה שנוסף, נוסף גם מעט בשדרה [ואח"כ נוטה אותו עלה לצדדין וכמש"כ סק"י, וזהו המרחק שיש בין עלה לעלה בצידי השדרה], ואם אירע שלא גבה התיומת יותר מן העלה שבצדו, זה מאורע, וקרוב להניח שאם הי' נשאר בחיבורו הי' גודל כשאר העלים, וגם הרבה פעמים יש שהדבר ברור שהוא התיומת ומ"מ הוא נמוך

מעלי הצדדים, [ולפעמים מוצאים ביניהם עלה קטן שהי' צריך להיות התיומת אלא שאירע שלא גדל], וכן מה שנארע ששני התיומות מתחברות, זה ג"כ מאורע, שכשהלולב גדל הם מתפרדים זה מזה, אלא לפי שלעולם התיומת גדל מצידי העלה שקודם לו, לפעמים מתחברים העלים, ובדרך כלל למעלה הם מתפרדים, וכשצומחת תיומת נוספת הם מתפרדים לגמרי, כיון שלעולם התיומת צומחת בין שני העלים האחרונים, (ומש"ה אין מצוי עלים מחוברים אלא בראש הלולב), וכל כה"ג יש לנו לתפוס העלה החדש, שהוא באמת העליון בשדרה, אף אם הוא נמוך יותר בארכו, והוא נחשב התיומת, (דהיינו המתאם את השדרה כלשון הראשונים ז"ל), ואפי' כשהם מחוברים אין לנו אלא העלה החדש, שהוא הגבוה בשדרה, והעלה שבצדו אף אם הוא גבוה ממנו, מ"מ הוא נמוך ממנו בשדרה, והעלה הנוסף שיצמח, יהא בצד זה שהוא הגבוה בשדרה, והמבחן לדעת איזהו העלה החדש, הוא הקרום שקורין קור"א, וכמשנ"ת לעיל סק"י שזה מתלווה אל העלה החדש להגין עליו עד שנשלם תיומתו, (וכן שמעתי מאאמו"ר [שליט"א] זללה"ה כשבדקין הלולבין, שלפי הקור"א יודעים מהי התיומת, וא"צ לדקדק ולחפש מראש השדרה).

ומה"ט לא הזכירו הראשונים ז"ל ענין שני תיומות כלל, ורש"י שכ' שני עלין הי' פשוט אצלו דליכא שני עלין לדון עליהם, וממילא מובן דהכונה לשני חצאי התיומת, וכהבנת האו"ז והגהת סמ"ק, וקרוב לומר שאי לאו לשון תשו' הגאונים גם התו' לא היו דנים בזה כלל, ויש לפרש דלשון הגאונים לאו דוקא, כמו שיש בפר"ח שלפנינו שכ' נחלקה התיומת פי' שבראש הלולב, ואח"כ כתב כלשון הרי"ף, והגהה"י העתיק דעתו כהרי"ף, ואפשר שכונתם בגב הלולב, וכתבו שני הוצין

כמ"ש רש"י שני עליו והכונה לשני החצאים¹, ולמש"כ לעיל סק"י כנראה לעולם גדלים שנים אלא שמתחברים אח"כ, ועי' לק' ס"ק י"ז] וגם דברי בה"ג מתפרשים כן, כמ"ש הרא"ש, וראיתי בריצ"ג תשו' רה"ג שפי' דסליק בחד הוצא פסול היינו שהעלה האמצעי הוא יחיד וז"ל ואמר רה"ג דרכו של לולב לעלות בשני הוצין דבוקין זה בזה מפני שכל ההוצין היוצאין ע"ג מתמעטין ועולין בזמן שעולין למעלה מראשו של שדרה ויש על שדרו ב' הוצין יוצאין ששאר ההוצין מצדיהן וכלים ונשארים שנים אלו ובם הוא עולה, עכשיו אם אין על ראשו של שדרה אלא אחד והשאר מצדי אותו אחד וכלה ועלה הלולב באותו אחת בעל מום הוא ופסול, עכ"ל, הנה מפורש שקורא שני הוצין להוצא הכפולה שהרי כתב

דבדליכא שני הוצין בע"מ הוא.

וב"ז לפרת"ו אבל להריטב"א והר"ן מסתברא שאם הי' ענין שני תימות הי' פוסל בכל אחת, דכיון ששניהם נחשבים ראש הלולב, גם נקטם פוסל באחד מהם, אלא שמדבריהם נראה דלעולם נקטינן שהתימות אחת, ולכן יש לנקוט כמ"ש לעיל דהגבזה בשדרה, דינו כתימות אמצעי אחד.

והיכא ששני העלים מחוברים ויש בהם ד' חציים, אם נחלקו באמצע היינו נחלקה התימות להגאונים, ולדעת ש"פ נראה דלאו כלום הוא, ואפי' לרוב עלים שנחלקה תימותן אינו מצטרף וכמ"ש לעיל סק"ג, ואם נחלקה תימותן, דהיינו באמצע העלה שמימין או משמאל, לכאור' יש להקל דאפי' נימא שזה כניטל הרי ניטל רק רביע עלה, ונשאר רובו, וה"ז כנפרץ ברחבו רק בתיום אחד, דמסתבר להכשיר כיון שרוב העלה קיים ומתוויים, ולפמ"ש"כ יש להחמיר באותו שהוא העליון, כאילו היו נפרדים, דלדעת ר"פ לעולם יש הכרעה מהו התימות, ואין דנים אלא עליו.

ולפ"ז לעולם יש לדון בעלה שהוא התימות כאילו הי' עלה יחידי, וכ"ג להחמיר שהרי כתב מרן זללה"ה בסק"ה דיש להקל בנחלקה אחת מהן, ולמש"כ ננקוט לקולא באותה שהיא נמוכה בשדרה, אבל הגבוהה בשדרה שהיא התימות האמיתית (אף אם העלה השני גבוה יותר, שזה מפני אורך העלה), דינה כדין תימות אחת באמצע, וכן בנקטם.

מידו בעיקר הדברים אם ננקוט דאיכא ב' תימות, נראה מדברי התו' כמ"ש מרן זללה"ה דהא דכשר בנקטמה אחת מן התימות הוא משום דסגי בחד להכשיר הלולב, והא דפסול בניטלה אחת מהן היינו משום שגם התימות הנותרת דמיא לנחלקה התימות, ולפ"ז יש ללמוד דלפרש"י דנחלקה התימות היינו בעלה אחד אמצעי, לא מיפסיל כ"ז שיש עלה אחד שלם, [דאם נפרש דלפרש"י א"א לומר

1. אי"ה עיי' הערה הנדפסת בס"ח סק"יג.

האם פסול נסדק ונחלקה התיומת הוא משום שאינו הדר, או שאי"ז לקיחה תמה

יב. מג"א סי' תרמ"ה סק"ו חוץ מנסדק [דעביד כהמנק] ונחלקה התיומת דפסולים משום דבעינן לקיחה תמה [כ"ה הלשון ברי"ו], יעוי' בגליון הגרע"א ז"ל, והנה דברי הרי"ו יש ליישב שהוא לא כתב דס"ד בתירוץ תו', דז"ל אלא איצטריך דנקטם אינו הדר וניטל יותר הדר ולהכי איצטריך למימר ניטל, וא"כ י"ל דפסול ניטל הוא ג"כ משום דעי"ז נחלק הלולב לשנים, ובזה ס"ל לרי"ו דהפסול משום דנראה כב' לולבים, ולא משום הדר, ודימה זה לנסדק כהמנק, דחד ענינא הוא לדעתו, (ובלא"ה נמי ל"ק כ"כ אם מפרש דנעשה כמי שניטלה ר"ל שראוי לפוסלו כאילו ניטלה, ומ"מ לא חמיר כיון שאין שום חסרון בלולב, משא"כ בניטלה, אבל יותר מיושב לומר דנחלקה וניטלה שוין להרי"ו וכמשמעות הגמ'), ועי' לעיל סק"ח.

ברם עיקר הדברים מחודשים מאד, דסדוק גבי מומין מיתניא, ומאן ליקום ולימא דסדוק קיל מאינן השנויים יחד בברייתא, ולדעת הפוסקים דנחלקה התיומת פסולה משום נפרצו עליו ודאי דפסול בכל ז', ולפ"ז כל הראשונים סתמן כפירושם דנחלקה התיומת פסול כל ז', (ואין ללמוד ממה שסתם במ"ב כדברי המג"א דנראה שלא ראה דברי הגרע"א ז"ל שאין דרכו להשמיט דבריו סתם, ובכמה מקומות משמע שהי' חסרים בדפוס שלפני המ"ב דברי הגרע"א ז"ל עי' סי' תרכ"ט סי"ב וסי' תרל"ב ס"ד), מיהו בחומרות שמוסיפין בנחלקה מקצתה יש בזה סמך שלא להחמיר כ"כ, אבל בנסדק שפסול מן הדין אין להקל כלל, וכבר כתב אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה בסק"ח דצ"ע להקל ע"פ דברי רי"ו, ועיי"ש עוד בזה.

שו"ר דמקורו של רי"ו מאתרוג דנסדק פסול משום לקיחה תמה וכמ"ש שם ברי"ו

דמש"ה כשר ביו"ט שני, ומזה למד לנסדק דלולב, ונחלקה התיומת כאילו ניטלה דפסולו משום לקיחה תמה או משום דדמי לנסדק, ולפ"ז יש סמך להקל כיון דדעת ריה"פ להכשיר פסול הדר ביו"ט שני, ולדעת תו' אשכחן דנסדק באתרוג כשר ביו"ט שני א"כ אין להחמיר יותר בלולב, אמנם עיקר הדברים צע"ג דבפשוטו גם נסדק דאתרוג משום הדר, אלא שהתו' והרא"ש פירשו שם דמשום סימני טריפה מיפסיל, ובאמת גם מהכא קשה על דבריהם דמשמע שסדוק ונסדק פסולי הדר נינהו ועמש"כ לק' ס"י סק"ד וסק"ק י"ד ט"ו.

מהו פסולא דחרות

יג. ל"ב א' חרות פסול דומה לחרות כשר, מש"ה פלגיניהו מאינן, משום דפסול חרות אינו משום חסרון הדר, אלא שזה אינו כפות שאמרה תורה, וזה מוכח מהא דדומה לחרות כשר, והיינו חרותא דממעטינן ל' מכפות, וכיון שכן לא אימעיט אלא אותו שא"א לכופתו, [ולשון רש"י בסמוך גבי חרותא צ"ב, אבל בערוך כתב דחרותא היינו חרות והן חריות של דקל].

והרמב"ם בפ"ח ה"ג כתב נפרדו עליו זה מעל זה ולא נדלדלו כעלי החריות כשר, נפרצו עליו והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החריות פסול, ופשטות לשון זה משמע דמפרש חרות נפרצו עליו, ודומה לחרות נפרדו עליו, ולפ"ז יש לפרש דעביד כי חופיא שנפתח ודומה לחיפויי כלים או למכבדת, ואפשר להעמיס כ"ז בכונת הרי"ף, אבל הדבר קשה דפשטות הגמ' דחרותא אימעיט מפני שאינו כפות, ונפרצו עליו אימעיט משום הדר, כנפרצו עליו דהדס וערבה, וגם לשון הגמ' מוכיח כן דהול"ל נפרצו דעביד כחרותא, ועוד דא"כ נחלקה התיומת לא שייכא בענין נפרצו עליו, ובמ"מ משמע שפי' כונת הרמב"ם כפי' הרי"ף דע"י שנתקו מן השדרה מעט דומין לעלי החריות

שנפתחו, ולא מיירי בלולב שגדל ונעשה חריות, אלא בלולב שעשאו כחריות, וזהו שכ' הרמב"ם כעלי החריות ולא אמר כפשוטו חריות פסולין, וגם עיקר הדין כבר שנאו ברפ"ז, דלולב היינו קודם שיתפרדו העלין שלהן, ולפ"ז הא דהשמיט הרמב"ם דחרות פסול, היינו מפני ששנאו בתחלת הל' לולב, שכ' דלולב מתפרש קודם שנפתח, ודומה לחרות כשר, זהו באמת דין נפרדו עליו דכשר, ועי' לח"מ, וכ"נ דעתו בפיה"מ.

ולפ"ז יש ללמוד מדברי הרמב"ם דאם נתקו העלין ואינם נזקפים למעלה, אלא לצדדים, אע"פ שאינם נופלים למטה פסול, וכ"נ מדברי הרמב"ם בה' לולב דכל שנתקו העלים ומצד עצמן אינם עולים עם הלולב פסול אע"פ שאגדן, וכתב שם להוכיח כן שהרי לולב חרות אפשר לאגדו, (מיהו אם יאגדנו יפה כלולב קודם שנתפרד מסתברא שישברו העלים כיון שהם קשים סמוך ליציאתן מן השדרה וכ"כ הראשונים ז"ל), וש"מ דכל שניתקו ועומדין כחרות פסול, אע"פ שהחריות יש להם נטייה קצת כלפי מעלה.

ביאור דעת הרמב"ם בחילוק בין חרות לדומה לחרות

והנה כללא דמילתא לדעת הרמב"ם דכל שבלא אגד פסול אין אגד יכול להכשירו, מיהו למה דנקט דחרות אפשר לאגדו צריך לפרש דדומה לחרות היינו שאינו פתוח כ"כ כמו החריות, וא"כ אינו דומה לחרות ממש אלא קרוב להראות כחרות, אבל מפרש"י נראה דהחילוק בין חרות לדומה לחרות הוא במה שנתקשו העלים וא"א לאגדן כבתחלה, ודומה לחרות היינו שפתוח כמו החרות ומ"מ כשר מפני שאפשר לאגדו והיינו נפרדו עליו, וכ"כ הראשונים ז"ל, ולכאור' נראה מזה דמשום הדר גם חרות כשר אלא שפסולו מפני שאינו כפות, וכשאפשר לכפתו אף

בצורה זו חשיב שפיר כנפרדו עליו, וא"כ כנפרדו כה"ג ע"י נתיקה ג"כ יש להכשיר, ורק כשנתקו לגמרי לצדדין או למטה דרך לאחר שיאגדם יש להכשירם בזה שייך טעמ' דהרמב"ם דאגד אינו מכשיר את הלולב.

ויותר נראה דמודה הרמב"ם דעלי החריות חשיבי דרך גדילתן, ומה שפסל בנתקו קאי על מה שהכשיר הראב"ד בתלויין למטה, אלא שהביא רא' מחרות דמה שפסול מצד עצמו לא מהני ב' כפיתה, אע"פ שלאחר הכפיתה יראה החרות כלולב כשר, אלא שלא יראה כתחלת ברייתו, ולפ"ז אם נתקו העלין קצת מהשדרה ואינם תלויין למטה יש להכשיר כ"ז שהם עומדים באלכסון כלפי מעלה כחריות, והיינו דומה לחרות דכיון שכשרין במצב זה כיון שיכולים להאגד ולא חשיבי כחרות, א"צ אגד, משא"כ בתלויין למטה שהכשרן תלוי באגד, ובזה פסל הרמב"ם, (ובר"ש אהלות פ"ג מ"ד הביא תוספתא אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש אינו חיבור שאין חיבורי אדם חיבור, והובא בבהגר"א סי' תרמ"ח ובחזו"א סי' קמ"ז עי"ש).

פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם יש חסרון בעלין שאינם דרך גדילתן

ומדברי הראב"ד משמע שאין פסול של דרך גידולו בעלין, כיון שהלולב עומד דרך גידולו העלין בטלין לגבי' וחשיב שפיר דרך גידולן, דמשמע שאף בלא אגדן הוא מכשיר כיון שיכול לאגדן, (וכמו דומה לחרות), אבל הרמב"ם פשיטא לי' דשלא כדרך גדילתן בעלין ג"כ פוסל, ומשמע אפי' לא ניתקו כלל, כל שאינם עומדים דרך גדילתן פסול, (ולענין הלכה אין הדבר מוכרע דאם נימא שדעת הרמב"ם דכחריות פסול משום שאינו דרך גידולו כפות כלולב, א"כ משמע מדברי ש"פ דהדומה ממש לחרות ג"כ כשר ואע"פ שלא אגדו), ועדיין צ"ע בכ"ז.

בדין הדס וערבה שעליהן נופלים כלפי מטה

מיהו מה שמצוי בערבה שהעלים נכמשים ונופלים כלפי מטה כתב אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בסק"ה דיש להכשיר כיון שתחלת העלה במקום יציאתו מן העץ כלפי מעלה, ומה שהעלה מפני ארכו נכפף לא חשיב שלא כדרך גדילתו, וכ"נ מדברי הפוסקים סו"ס תרמ"ה שדנו בתיומת שכפופה למטה משום הדר, עיי"ש שדנו גם ברוב העלה, ולא דנו משום שלא כדרך גדילתו, (דלא מסתבר שיועיל להכשיר מה שצמח כפוף), א"ו כיון שתחלת העלה יוצא כדרך גדילתו שפיר דמי, וגם מהא דעקום לאחוריו כמגל כשר, יש ללמוד כן, שהרי כשאוחז הלולב ראשו כלפי מטה ומ"מ חשיב דרך גדילתו, וה"נ לגבי העלים, ויתכן נמי לומר שלא דן הרמב"ן אלא בלולב שצורתו נפסדת בתליית העלים, וכלשונו ז"ל מכבדת היא זו ואין תורת לולב עליו, אבל בהדס וערבה שאין צורתן נפסדת אין לדקדק בצורת העלים, (ובהדס וערבה כתב הרמב"ן דכפוף הענף לכל צד כשר שזוהי ברייתו של ענפים להיות כך עיי"ש וש"מ דכל אחד לפי ענינו), וכן יש לדקדק מהא דערבה כמושה כשרה ועי' במתני' מ"ה א' כדי שלא יכמושו, ובדרך כלל ערבה כמושה דהיינו שנתיבשה מעט העלים נכפפים כלפי מטה, דאפי' כשאינה כמושה כלל הם נכפפים, וכל שפסול בלא אגד לא מהני לי' אגד וכמ"ש הרמב"ן, א"ו בערבה ג"ז חשיב דרך גדילתה, ובאמת גם במחומר העלים הגדולים נופלים בראשיהן קצת כלפי מטה, ועוד יש לדקדק ממ"ש בס"י תרנ"א ס"ט שבאוחז בידו כלפי מטה חשיב דרך גדילתו וה"נ כשהעלים תלויין דרך גדילתן אלא שאח"כ נמשכין כלפי מטה, ומה"ט הי' מקום להכשיר אפי' כל העלה כלפי מטה.

הערות בדברי הפוסקים בדין נדלדלו העלין

יד. **שו"ע** סי' תרמ"ה ס"ב, לפ"ד הרמ"א יש ג' דינים, א' שהעלים תלויים

למטה לכוון הקרקע, וה"ה לצדדים כל שאין עולים באלכסון כלפי מעלה, ב' שעולים באלכסון כלפי מעלה אבל נתרחקו מהשדרה ונתקשו כעץ שא"א לכפתו, וכ"ז אפי' מחוברים יפה בשדרה ג' שנעקרו מן השדרה, [אפי' רובן, כ"מ בראב"ד וברמב"ן], אפי' כפתן ומחברים כלולב שלא נפרדו עליו פסול, אבל לכאו' בשורש הדברים אינם אלא ב' דינים, דאם דברי הרמב"ם מתפרשים בלא ניתקו מן השדרה כלל, יש לפרשו אפי' בעולין באלכסון כלפי מעלה, ופסולים מפני שנתקשו וא"א לאגדן כמ"ש הטור, ואם דברי הרמב"ם מתפרשים בנתלשו מעט ויכול לאגדם, וכפי' הרי"ף, אין ללמוד מזה ללא נתלשו ותלויין למטה, אבל מדברי המ"מ נראה שנקט בדעת הרמב"ן דכל שתלויים למטה פסול דלא הוי דרך גדילתו, וצ"ע אם כונתו דוקא בראשן לקרקע או אפי' לצדדים ואלכסון שלמעלה כל שנתרחקו הרבה מן השדרה וקורבין להיות שוכבין, ועפ"מ"ג שדקדק בכ"ז, ועי' לעיל ס"ק י"ג.

בשעה"צ אות ד', לכאו' תלויות למטה הכונה

דכלפי השדרה שהיא עומדת, העלים שוכבים, אבל יש בהם קצת אלכסון כלפי מעלה, וכ"ה באמת בעלי החירות שנפתחים.

שם אות ז' ואולי סבר הבגדי ישע כו', כ"מ

בראב"ד וברמב"ן דבכולה שמעתין רובו ככולו לכל הדינים, ועראב"ד שהזכיר סברא דכל שבמחומר הי' יכול לחיות מחיבור זה חשיב מחומר, אבל לא נראה לו כן, אלא אזלינן בתר רובו, וכן הסכים הרמב"ן בפשיטות, וכנראה הטעם משום דבתלוש לא מהני מה שהי' יכול לחיות במחומר, והדריגין לכללא דרובו ככולו, מיהו יש לדון בזה בעלי הדס וערבה שחיבורם נותן להם חיות גם בתלוש, דלכאו' כ"ז שמחברים באופן שיש להם חיות מהענף יש להכשיר וצ"ע לדינא, (דבאמת גם בלולב כן, וא"כ למה מיאן

הראב"ד בזה, ושמא פשיטא לי' דבפחות מרוב כבר אין יכולים לחיות), שו"ר בזה בספר מרן זללה"ה סי' קמ"ו ס"ק כ"ג דמשמע דעתו דכל שמעורה כשר ומצטרף לשיעור, וצ"ע מהו שיעור מעורה.

הערות על דינים העולים בספר אאמו"ר שליט"א

יעו"י בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה סק"ז דינים העולים וארשום בזה לפי סדר הדינים.

א. נקטמה מקצת העלה שבראש השדרה, לעיל צדדנו דדעת הרי"ף והרמב"ם, כהראב"ד והרמב"ן, דראשו אשדרה קאי דומיא דהדס וערבה, והרא"ה הביא כל הפירושים בזה וכתב שאין הכרע וחוששין להחמיר, ודעת תו' והרא"ש להחמיר בנקטם כל רוחב ראשו משהו, ודברי הטור מתפרשים ברוב רוחב העלה ולא ברוב ארכו, ולפ"ז נקטם מקצת אורך העלה אפי' רובו קיים, היינו נקטם ראשו, לדעת תו' והרא"ש והריטב"א והר"ן והמ"מ, ודעת הרשב"א ורובנו יונה בשם רבותיו דברוב העלה קיים לא חשיב נקטם ראשו, וכ"ז להסוברים דראשו היינו עלה אמצעי (או רוב עלין) ולא השדרה, אבל לדעת הראב"ד והרמב"ן דראשו היינו שדרה בכל ענין כשר, וכ"נ דעת בעה"ע (אלא שקשה לקבוע מפני הט"ס), מיהו נקטינן להחמיר במחלוקת יסודית זו, וכן כתב הרא"ה דיש להחמיר, הלכך אפי' נקטם מקצת העלה פסול, ובשעה"ד הקיל הרמ"א לברך, בנקטם מיעוטו עכ"פ.

וי"ש להבהיר דמ"ש לדעת הראב"ד והרמב"ן דנקטם העלה אפי' כולו כשר, היינו דוקא החלק שיש בו תיומת שהוא העלה, אבל בכל עלה אמצעי גדל גם מעט שדרה, אשר נראית כעובי העלה ואין דינה כעלה, וקטימתה פוסלת לכו"ע אפי' בשעה"ד, דהיינו שדרה.

ואם הלולב כלה בב' עלין ונקטמה מקצת עלה אחת, כתבנו לעיל ס"ק י"א דיש להחמיר בעלה שהוא הגבוה בשדרה, ובשני יש להקל, עיי"ש, מיהו בניטל רובו יש להחמיר מדין ניטלה התיומת לדעת תו'.

ב. נקטם רוב העלה כו', בזה הכריע מרן זללה"ה שלא לברך אפי' בשעה"ד.

ג. עמש"כ לעיל מה נקרא עלה, דבניטל לגמרי עד העלים שלמטה ממנו, היינו נקטם ראשו לכו"ע.

ד. הכריע אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה להקל, (אבל זה תלוי בפ"י דברי השו"ע סי', ואף דודאי כ"נ עיקר, מ"מ הרבה אחרונים לא פי' כן).

ז. דעת הראב"ד מפורשת מ"ש דנקטם ראשו היינו בשדרה, וסדוק דוקא בשדרה פסול, ולדעתו אין פסול בעלין אלא ברוב עלין, ודעת רש"י דבעינן שתחלק השדרה עד העלים שתחתיהם, [ודעת הרשב"א בב"ק דעיקר כהרי"ף עיי"ש], ובבהגר"א כ' דדעת הריטב"א והר"ן גופייהו דהעיקר כהירו' וכ"ד הרא"ה, ולפ"ז ליכא מאן דפסל בנחלק כולו, [דדברי הסמ"ק מתפרשים בשני תיומות מחוברות וכמ"ש בהגהות סמ"ק], ובטעמא דלא אמרי' רובו ככולו עמש"כ סק"ג, ומ"מ מחמירין למעשה, ובשעה"ד אפשר לברך וכמש"כ מרן זללה"ה, [ודברי התה"ד הם שאין להחמיר טפי מדעת רש"י, דפשיטא לי' דתיומת היינו עלה אמצעי, אבל אין כן דעת רוה"פ].

ז. וכתב הגר"א דאין להחמיר, גם הריטב"א החמיר רק שמא יפתח בנענועים, (אבל הר"ן כנראה חשש קצת מן הדין), ובדין הקור"א שעל התיומת עמש"כ סק"י, - ובמעט שנרחקו נראה דלא מיפסל, היינו אפי' אפשר להבחין בסדק שביניהם, ועמש"כ לעיל סק"ט דכ"נ דעת כל הראשונים ז"ל עד שיהא

על התנא שסתם כפוף פסול, ונראה דודאי אי הוה תני נכפף ראשו פסול, הוה משמע העלה, אבל לולב כפוף זו תמונה לכל הלולב, וע"י כפל מעט בעלים העליונים אין עליו שם כפוף, ואה"נ אם נכפפו כמה עלים בשוה דמיחזי ככפוף יש לפסול מיהו אפי' כמה עלים כפופים אם כל אחד גבוה מחבירו אין נקבע ע"י צורת כפוף, וכן סדוק שכ' הרא"ש דפוסל בעלים, הכונה ג"כ לתמונה הכללית של הלולב דע"י סדק גדול בעלים, מקבל כל הלולב צורת המנק, אבל באמת אין הדין דכפוף בשדרה וסדוק בעלים, [ומ"מ נראה דחשיב מכאן סמך לדעת הראב"ד כיון שפשוט לן למעשה להכשיר כפוף ששנוי בברייתא לפסול].

וְלִישׁוֹן הַטּוֹשׁ"ע סי' תרמ"ה ס"ט, ודוקא כששדרתו כפופה, ומשמע לכאור' דד"ז דוקא בשדרה נאמר, אבל א"א לומר כן לדעת הרא"ש, אלא כמ"ש לעיל דעל צורת כל הלולב נאמר, וכשראש העלין כפוף אין הלולב נראה כפוף, וכמ"ש הרא"ש בתשו', וכבר כתב במ"ב בשם הט"ז להחמיר בכפופים הרבה דמחזי ככפוף ע"י, מיהו בכפופים זה למטה מזה אפי' כמה עלים, לא משוו ליה ככפוף, כיוון שלאחר הכפיפה של עלה זה עדיין מתמר ועולה [ומה שחידש הלבוש דברובן כפופין הוי שינוי מברייתו, אין לזה מקור, וגם בסברא כמו שהתיימת נכפפת יכולים כולם ליכפף, שהרי כולן היו בתחילה תיומת אמצעי (וכמ"ש סק"י), וצ"ל כונתו באין כפופים זה למעלה מזה, אלא שכפופים בשוה, דבזה באמת יש לפסול].

ומבהגר"א משמע שנוטה להחמיר, אבל גם מדברי הריטב"א נראה שנוהגין להקל, ועי' מאירי שכ' שחכמי נרבונה נהגו כהרא"ש, מפני שהם נשמרים יותר מקטימת

כהמנק, וגם בזה יש פוסלים רק בנחלקה השדרה.

י. לעיל ס"ק י"א כתבנו להקל רק באותו שאינו התיימת האמיתית עיי"ש.

יא. נסדקה השדרה מעט כשר, דהיינו נסדק להראב"ד והרמב"ן, וכ"כ רש"י בהדיא דכשר, אלא דלפרתו' ברש"י שלפנינו פסול דהיינו נחלקה התיימת, אבל לש"פ היינו נסדק דכשר, וכ"נ לדעת רש"י שבאו"ז, ולפמ"ש ס"ק י"א דאין שני תיומות יש להכשיר בזה, מיהו ראוי להחמיר כיון שדעת תו' והרא"ש להחמיר.

יב. עמ"ש"כ לעיל ס"ק י"א דאם נחלקה תיומתו של אחד מהן יש להקל ובלבד שיהא מאותו שאינו התיימת עיי"ש, ולפמ"ש"כ שם דעת רוב הפוסקים להכשיר בנחלקו העלים זה מזה, ועכ"פ מה שהם חלוקים בטבעם ולא ביד"א פשיטא שאינו פוסל אפי' אם זה ברוב, ויש למדוד שיעור רוב במה שהי' מחובר ונחלק ביד"א, וכמ"ש"כ לעיל סק"ג עיי"ש.

בפסול כפוף

מז. ל"א ב' והתניא לולב כפוף, כפוף עקום טפי ממגל, והחידוש הוא דאע"פ שמיושר כמקל, שהכפל כפוף על חציו הראשון פסול, וכן פשוט דכפוף לאחריו נמי פסול.

והנה פשוט דאף בראשו כפוף פסול, וכבר כתב הריטב"א דלהסוברים שנקטם ראשו היינו בעלה האמצעי לא מצא טעם ברור להכשיר כפוף בעלה האמצעי, ואמנם הראב"ד הוכיח מזה דכל הפסולים על השדרה נינהו, והרא"ש דחה דהא כדאיתא והא כדאיתא, והנה חילי' דהרא"ש מסברא שאין פגם בהדר הלולב ע"י כפיפת ראש העלה, אבל א"כ קשה

ז. אי"ה עי' הערה הנדפסת בס"ח סק"ג

מיהו בהרבה עלים כ' במ"ב להחמיר, ועכ"פ אם זה ברוב עלים ורוב כל אחד נראה דיש לחוש, אלא שאין זה מצוי.

בפסול עקום

שם עקום דומה למגל, לכא' תיבת עקום מיותרת דהול"ל דומה למגל, ונראה דאתא לרמזי דינ' דרבא דלאחריו כשר, וה"ק דומה למגל פסול, והוא שהוא עקום ולא בעגול כברייתו.

שו"ע סי' תרמ"ה ס"ח שהרי שדרו כגב בעל חטוטר, זהו לשון הרמב"ם, ולכך לא הוצרך לפרש כמגל, ויש ללמוד מזה דבשדרה ישרה שמתעקמת רק מצד אחד כמגל כשר, [דהי' מקום לומר דכמגל עדיף שזוהי צורתו משא"כ כשמתעקם בסופו דדמי טפי למום, קמ"ל דהפסול מפני ששדרתו בולטת כחטוטר, אבל מה שמתעקם בסופו מעט בעיגול אינו מגרע כ"כ, כ"ז שאינו בדין כפוף].

שם אר"נ לצדיקין כו', ברי"ף הגרסא ר"פ, (ואי גרסינן ר"נ אולי צ"ל רנב"י, שו"ר שכ"כ מהרש"ל), והכריע הרי"ף לחומרא, וצריך לדקדק בדבר דפעמים קיי"ל כל"ב לקולא אפי' בדאורייתא כדעת הגאונים, וגם יש מקומות שכתבו דאמרי לה עדיף מאמורא, (אם נימא דאמרי לה לאו משמי' דר"נ, והכי משמע), ולפעמים איפכא, (ושמא ס"ל דהברייתא סתמא מתפרשא בכל, וצריך ראי' להוציא מן הכלל ולכן בספק נשאר הכלל של הברייתא, ועי' לעיל דעקום בא לרמז ד"ז).

האם לולב שנתלשו כל עליו שבצר אחד פסול, או רק כשגדל כך

יז. **שם** ואמר רבא כו' בע"מ הוא ופסול, מבואר דמפני שהשדרה מגולה מצד אחד לא מיפסיל, דמשמע דוקא מפני שהוא בע"מ, ויש לעי' היכא דנתלשו עליו מצד אחד, אם ג"כ פסול משום דדמי לבע"מ, או

הראש, [ובאמת תמוה לימר שאם נקטם בסוף הכפיפה משהו פסול ומזה ראי' להראב"ד].

טעם פסול קוץ

מז. **ל"ב** א' קוץ פרש"י שיוצאין בשדרה שלו עוקצין, ויש להבין מה הפסול בזה אם משום שאינו הדר יטול הקוצים ויתכשר, (דפסולי דהאי ברייתא משמע שאין להם תקנה), ואפשר שהשדרה עצמה מתעגלת כעין קוצים, ומיירי באופן שאינו יכול ליטלם ותשאר השדרה בהכשרה, וצ"ע, ובעיטור פ"י שהעלים עומדים בשדרה כקוצים, וכ"נ בהל' הרמב"ן שכ' וכן הקוץ אינו אלא בלולב שפעמים נעשין עליון שלו כקוצין כו', אבל הלולב העלים עצמן נעשים בו לקוצים, [עיי"ש ונראה דכונתו לומר שבהדס וערבה אפשר להסיר הקוצים ויוכשר, משא"כ בלולב, וזהו שכ' מן הטעם שאמרנו בעקום דהיינו שיכול לישרון], ומיירי באופן שאינם פסולים משום חרותא, ואפשר שזה כקוצים שמצוי בתחלת עלי החירות, [ועי' לק' ס"ק י"ח מש"כ בכופרא], וכה"ג בלולב פסול, [ונראה דלא מיירי בברייתא במין לולבים שעליהם כקוצים אלא במומין שבלולבים הכשרים], ואולי גם כונת רש"י שיוצאין עוקצין ולא עלים.

גירסת הרי"ף ועוד שגם בוץ פסול

והרי"ף העתיק גם כוץ, ופי' הר"ן שעשוי קמטים קמטים, וזה כפי' הערוך שהביאו תו', ומבואר בהל' הרמב"ן שגם בעלים פסול שכ' וז"ל וכן מקצת נוסחאות שכתוב בהן כוץ לפסול גם הוא אינו אלא בלולב מפני שעליו קשין והן פשוטין ועומדין וכשמתכווצין כעין עור שחרכו פסול, ויש להסתפק בלולבים שהעלים שבראשיהם כווצים כזה (ציור לז'), דלדעת הריטב"א והר"ן דכל הני פסולים פוסלים בראשו א"כ אם התימות כך יש לפסול, מיהו מסתברא דלמאי דמכשרינן כפוף בעלין שבראשו ה"ה כוץ,

פי' רב האי גאון בפסול סליק בחד הוצא

ברם מה שפי' רב האי גאון הובא בריצ"ג (והועתק לשונו לעיל ס"ק י"א) דסליק קאי על העלה האמצעי שבו הלולב נגמר, דאי סליק בחד הוצא (והיינו שאין לו תיום) בע"מ הוא, צ"ע דאין הדבר ניכר כ"כ לקבוע ללולב שם בע"מ עי"ז, וגם יש לראות זה כמאורע, ולא לקבוע עפ"ז דבע"מ הוא, ואפשר דבאמת כונתו כהרמב"ם, דלולב שהעלה האמצעי חד גם שאר העלים חדא ניהו, שהרי כולם היו תימות, ולא מיירי במאורע מיוחד של עליו כפולים, וצמח בו עכשיו עלה אחד שאינו כפול, (ותלשו הלולב בזמן שעלה זה הי' בראשו, שאם הי' נשאר בדקל הי' מתחלף וצומח עלה אחר כפול כמו שאר עלי הלולב), אלא שבא לפרש לשון סליק, שהלולב עולה בהוציו, וכשהוציו יחידים הרי הוא עולה בחד הוצא, נויש ללמוד מפירושו שהעלה האמצעי נקרא הוצא בגמ', ודוחק לומר שזהו ראש הלולב דקתני בנקטם ראשו].

שו"ע סי' תרמ"ה ס"ג בהגה ואם אותו עלה אינו כפול מתחלת ברייתו פסול, בשע"ת הביא מקילים בשע"ד, וכ"נ שהרי הפוסקים שהזכירו פי' הרמב"ם [ה"ה הרא"ש והריטב"א והר"ן והטור ועוד], ודאי ס"ל דבתימות לחודי' כשר, ו"למש"כ גם כונת רה"ג כהרמב"ם וכנראה זהו מקורו של הכל בו.

פרטי דינים בתיים שאינו שוה לאידך

ומה שמצוי לפעמים שהכפל מכסה רק חצי מרוחב עלה ופחות מזה, נראה דלא שייך בנדון זה דהאי לאו בע"מ הוא, שהרי סליק בתרי הוצי, אלא שעלה אחד דק, ומה בכך, ומשום נחלקה התימות נמי ליכא למיפסל כדחזינן מדברי הרמב"ם דאי לאו טעמא דבע"מ הוא, לא הי' החסרון של נפרצו עליו,

דלולבא דסליק הכי מתחלת ברייתו ניכר מומו ע"י שהשדרה חלקה מצד אחד, אבל בנתלשו אין כאן אלא החסרון של נפרצו עליו, וכיון שרובן קיימים כשר, אבל אין נראה לומר דנתלשו פשיטא לי' דפסול, וקמ"ל דאפי' סליק הכי שלא נגרע הדרו ע"י תלישה, פסול משום דבע"מ הוא, [ולפרש"י דהיינו שיש בו עלים רק מצד אחד נוחא דמומו ניכר ואע"פ שלא נתקלקל הדרו בידי אדם, מ"מ מומו פסול], והא דלא קאמר האי לולבא דאית בי' הוצי רק מחד גיסא, משום שהלולב גודל ע"י עליו וכמש"כ סק", והיינו דקאמר שהלולב סליק וצמח בחד הוצא שיצאו עליו רק מצד אחד].

פי' הרמב"ם בסליק בחד הוצא

ולפי' הרמב"ם מבואר דהיכא דסליק הכי מתחלת ברייתו, לית בי' משום נחלקה וניטלה התימות, דכיון שצמח כך אינו נפרץ ועליו נכפתין יפה, והא דלא קאמר האי לולבא דלא מתיימי הוציה משום דהי' מתפרש שחסר אותו חוט שהוא התימות אבל הם צמחו שנים שנים, ומ"מ צע"ק דלא משמע בגמ' שהעלה התיים יקרא תרי הוצי, שהרי האמת שאינו אלא אחד, כדחזינן לאחר שנפתח הלולב, ועי' סק"א, וגם ק"ק למה פסול, הרי אין מומו ניכר, ואפשר לפמש"כ לעיל סק"י שלעולם התימות צומחת בשני עלים, ויש עלי' קרום הנקרא קר"א שמגין עליהם עד שיתחברו בתימות, ולפ"ז שפיר מיקרו שני הוצין, וקאמר שאם הלולב סליק מתחלתו בחד הוצא, וממילא כל עליו אינם כפולים, (שהרי כל אחד הי' תימות, וכמש"כ שם) פסול, וחשיב שמומו ניכר כיון שאין העלים מחוזקים כ"כ כמו הכפולים, וגם אין להם גב כתימות, [ועריטב"א דבאמת לפי' זה עדיף מלפרש"י לענין שאר ימים עיי"ש].

בלשון הגמ', וגם במציאות, (דבפשוטו הדבר קשה שהרי הלולב גדל ע"י ההוצין, וא"כ החד הוצא שלמטה גדל תחלה, ואח"כ גדל מתוכו הוצא נוסף, וא"כ זה ככל הלולבים אלא שהמרחק ביניהם גדול וכמש"כ, ובפרט אם נפרש שמכל צד יוצא עלה אחד כלשון הטוש"ע סי' תרמ"ה שזה ודאי קשה במציאות, כיון שדרך הלולב להצמיח עלה עלה ולא שנים כאחת, אבל לפרש כמש"כ מיושב, ועי' לשון הרא"ש), אלא דלפ"ז פשיטא דגרע מציני הר הברול כיון שאין עלים כלל.

פי' לישנא דמתני' יאגדנו מלמעלה

יח. כ"ט ב' מתני' רי"א יאגדנו מלמעלה, בפשוטו הכונה לאפוקי מאגידתו למטה עם ההדס והערבה, אבל מ"מ הלשון צ"ב, ואולי יש ללמוד מזה דרך מה שבולט למעלה מן ההדסים צריך אגד שהוא פרוד, אבל מה שאגוד בין ההדסים והערבות, א"צ אגד, דמצב זה ככפות חשיב וה"ק יאגדנו גם מלמעלה, וצ"ע.

ל"ב א' אם הי' פרוד יכפתנו, דמפרש כפות ע"י דבר אחר, אבל אם הי' מתפרש כפות סגור לגמרי, לא הוה מהני דבר אחר, שאין דבר אחר יכול להכשיר לולב פסול.

מ"ט לפרוד מהני כפיתה ולחרות לא

ונראה בביאור הדברים דכפות וחרות כשני מינים הם, (ואפשר שנקרא חרות מלשון בן חורין, וכלפי כפות נקרא חרות שנשתחרר מכפיתתו), וכ"ז שלא נתקשו העלים אע"פ שנפרדו הם בכלל המין שאמרה תורה, ולר"י בעינין שמין זה יהא גם כפות במציאות, והיינו שאם הי' פרוד יכפתנו, אבל אם הי' חרות לא מהני יכפתנו, אע"פ שאפשר לאגוד חרות בצורה כזו שאם הי' כך מטבעו הי' כשר, [וכ"מ ברמב"ן בה' לולב עי' לעיל ס"ק י"ג], (ואע"פ שיהא ניכר בליטת העלים במקום

שהעלים כבריינתן הם כפותים יפה, ובלא"ה נמי אם נחתך חצי העלה התיזם אין לפסול כיון שרוב העלה קיים, וגם התיזמת קיימת, [וכ"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ה סק"ז דין ה'], וכן אם התיזם אינו מגיע לכל אורך החצי השני, ג"כ יש להכשיר, לא מיבעיא אי סליק ברוב העלה, דרובו ככולו, אלא אפי' עולה רק מעט שוב אין לחשבו בע"מ, דהא סליק בתרי הוצי, ומה בכך שהאחד קטן, [מיהו אם נפרש דברי רה"ג כפשוטן יש מקום להצריך שהחלק שבולט האמצעי משאר העלין יהיו שנים, אבל גם לפ"ז מסתברא דרק לסימנא נקטי', שהרי א"צ כלל שהתיזמת יכלוט משאר העלים, הלכך ברוב פשיטא דכשר, ואף במיעוט קרוב להכשיר ובפרט שדעת רזה"פ להכשיר בכל ענין].

פי' רב שר שלום שברא"ש בסליק בחד הוצא

ברא"ש הביא פי' רב שר של' דסליק בחד הוצא היינו שרק עלה אחד מכסה את כל הלולב, ולכא' ענין לולב זה הוא שהמרחק שבין עלה לעלה הוא ד"ט, (במקום ב' אצבעות שכ' הטור) ולא מסתבר לחשוב ד"ז כמות, וגם אין במשמעות הגמ', ואפשר דבאמת לולב כזה כשר, [שו"ר שמרן זללה"ה בסי' קמ"ו סק"כ לא כ"כ, ועיי"ש ס"ק ל"ד, וצ"ע], וסליק בחד הוצא היינו שאין גדלים בו עוד עלים כלל, אפי' גדול טובא, שהעלים גדלים והולכים עם השדרה, אלא שאם נחתוך לולב שעליו גדלים כל ד"ט ויהא בו עתה רק חד הוצא, אפשר שיפסל משום דמיחזי כאותו שהוא בע"מ, (ואפשר גם דליכא כה"ג שיהא מרחק גדול כזה בין העלים, אלא באותו בע"מ שאינו מגדל עלים), והי' מקום לפרש לפ"ד דסליק בחד הוצא שיש לו רק תיזמת אמצעית, וגדל כל משכו ע"י עלה אחד, שהרי בכל עלה ניתוסף קצת בשדרה, ובהאי לולבא סליק שיעור ד"ט עם עלה אחד, וזה מיושב יותר

כפות, אבל מ"מ ק"ק דלא משתמע מיני' אלא לשון רבים ולא כפות, והיכי מפרשינן ללשון רבים דקרא, וי"ל דמתפרש ולקחתם מפרי ההדר ומכפות התמרים, כמו מערבי נחל לר"ע.

פירוש אופתא

שם ואימא אופתא, משמע דאופתא הם עיקר החריות, והוא אותו ענף של החריות, אלא שבתחלתו הוא עבה ואין בו הוצין, וליכא לממעטי' משום שאינו כפות, [נע'] גיטין ס"א א' דהוה קא שדי אופיי ונתרן תמרי, עיי"ש בתו' ועי' חולין מ"ז ב', וכ"מ בערוך ערך אפי], ועי' בסמוך (ועי' בריטב"א ובר"ן שכ' דלולב ששדרתו מגולה היינו אופתא).

מהו כופרא

שם ואימא כופרא, לכא' הי' נראה דכופרא הוא הענף שבו תלויין התמרים, עי' ב"ק נ"ט האי דקץ כופרא כו', ועי' ברכות ל"ו א' שומר לפרי אימת הוי בכופרי, אבל במציאות כמדומה שאין בו קוצים, ולכן צ"ל דחרותא וכופרא ואופתא כולהו באותו ענף וזה צורתו (ציור כו'), חרותא כמקרא או דבמקום חיבור הענף לדקל הוא מתרחב ביותר והיינו אופתא, ואין בו קוצים ואח"כ נמשך ממנו כופרא שיש בו קוצים ושייך בהו פרוד וכפות, ואח"כ נמשכים העלים דהיינו חרותא, [וברא"ה הנדמ"ח ראיתי שפי' כופרא מין לולב שיש לו קוצים].

למה רבא לא הביא הכא קרא דהאמת והשלום
שם אמר אביי דרכי' דרכי נועם כו', יעוי' בתו' שכ' דרבא לא הי' שם, ולק' ס"ט סק"ב צדדנו לפרש דרבא פליג אאביי וס"ל דהירדוף אינו מתמעט מדרכי נועם, דנהי שיש בו קוצים מ"מ אותם קוצים אין מכאיבין כ"כ, ולא שייך לומר ע"ז דלא יתכן שתתן התורה מצוה כזו, אלא דכיון שיש לפנינו שתי ברירות דגם הדס וגם הירדוף ראוין להתפרש בקרא, בזה מכריע קרא דהאמת והשלום להעדיף הדס ולפרש קרא בהכי, עיי"ש, ולפ"ז י"ל דבכופרא

יצאתן שנתקשו, מ"מ אם היו מפורדים בטבען רק כך (בלא האגד) הרי היה כשר), מ"מ כפיתה לא מהני להכשיר והיינו טעמא, דחרות ודאי אינו ממין כפות והיינו דרשא דכפות דקאמר רב אשי, ובזה לא פליגי ר"י ורבנן, דשם כפת על הלולב קודם שנפתח הוא ורק על מין שנקרא לולב דריש ר"י דבעי כפיתה, (וממילא מהניא כפיתה דזהו משמעותי' דקרא), [נוראיתי בירו' דר"ע קאמר ע"ד ר"ט כפות תמרים כשמן, ואפשר דה"ק כיון דמודים דהני כפות מיקרו, תו לא צריכין אגד, וזה מבואר יפה לפמש"כ דבחרות לא מהני אגד לר"ן].

וי"ש לעי' לריב"ב לק' מ"ה ב' דדריש מכפות אחת ללולב ואחת למזבח, מנ"ל דבעינן
כפות, וביותר הדבר קשה דהא במקדש קאמר דחובטין חריות ולא לולבים, ונראה דמהקרי וכתוב דריש לה, דכפת משמע חדא, ובא לומר דלא מיירי בשנים שוין, וגם אפשר דכפות לחודי' נמי משמע כפות, ואי תרוייהו כפותין הול"ל כפות בוא"ו, והשתא מתפרש דחדא כפת כפותה, ואידך מתרבה מריבויא דכפות ולא נכתב ענינו, ומזה למד שהוא שונה מכפת דלולב, ולפ"ז ניחא הא דלא דריש תרתי כפי דתמרי דא"כ הכתיב למה, (ואפשר דדריש נמי ערבה מערבי נחל), ולע"כ כה"צ דריב"ב.

בדרשא דבעינן כפות

שם בעינא כפות וליכא, הנה לבתר ידיעין שהמצוה בענף מן הדקל, באמת הלשון אומר דרשני שהוא לשון מחדש ואי לא דאתא לרמוזי דינו וענינו לא הו"ל למיקריה כפת אלא ענף, וע"כ דאתא לפרושי שיהא כפות [וממילא גם מובן דשייך בי' פרוד כדבסמוך], ומש"ה ל"פ ר"י ורבנן בזה דודאי הלשון בא לפרש ענינו, ורק במה שחידש ר"י דיש ענין כפות במין הלולב (מה שלא מועיל בחרות), ע"ז פליגי, וכמשנ"ת לעיל, - והנה בפשוטו צ"ל שהקרי של כפות בא לרמוז

בכפי דתמרי יש לפרש קרא כפשוטו כמו כפות זהב, ונשכח שום דרשא לרבווי מהכתיב (כגון שנאמר דכפת חסר לאשמועינן דא"צ שיהא תמרים בכפות), - וראיתי בריטב"א שמפרש הקו' ואימא שני לולבים, וכ"ה ברא"ה הנדמ"ח ושם מבואר דואימא חדא היינו חד הוצא, וז"ל ואימא תרתי כפות תמרים כתיב כפת, ואימא חד כופתא, עלה אחד, ההוא כף קרו ל' ולא כפת עכ"ל, וגרסא דידן נראית עיקר, דנדון של לולב אחד שייך במתני' דלק', וגם הוצא אחת לא מיקרא כף, וגם הול"ל ואימא תרי לולבי.

שם ואימא חדא, וא"ת א"כ כפות למה לי, וי"ל דנפרש שצריך לכפות התמרים באגד, א"נ דעדיפא משני.

מה הם ציני הר הברזל

יב. כ"ט ב' מתני' ציני הר הברזל כשרות, לשון צינייתא מוזכר על דקלים בדוכתי טובא, ועב"ב ס"ט ב' דקאמר דיקלין ותאלין (עי' להלן סוף הס"ק) הוצין וציצין, ומפרש רשב"ם הוצין וציצין גם הם מיני דקלים כדתנן ציני הר הברזל כשרין [וי"מ שאין אלו טוענין פירות עכ"ל רשב"ם, ויש ללמוד מזה דאף הני כשרין ללולב], וכנראה צ"ל צינין וכ"ה בערוך ועיי"ש פירושו כעין זה, ואפשר שקרויין ציני מלשון קוצים כמו ולצינינים בצדיכם, לפי שהדקל מלא קוצים והני שעליהם קטנים מיחזו כולם כקוצים, ולפ"ז מבואר במתני' הנדון בציני, דאע"פ שהם קטנים ועליהם קטנים כקוצים כשרות, - ולשון הר הברזל פי' הר"ן דקלים קשים הגדלים בהרים, וז"ל הרא"ה פי' שעומדים במקום קשה ואין יכולים ליגדל, ועמש"כ בגמ' ל"ב ב'.

האם יש ללמוד מסוגיין שכל גילוי מקצת חשדרה פוסל

ל"ב א' אמר אביי לא שנו אלא כו', משמע דגם בהני יש חידוש דכשרות, והיינו

מודה רבא דלאו דרכי נועם הוא, כיון שקוציו קשים ומכאיבין [כדאמר כתובות י' א' אסבוהו כופרין], ואפשר עוד דגם אם היינו מפרשים קרא בכופרא מ"מ גם לולב הי' כשר, דלא עדיף כופרא מלולב, אלא שהכל בכלל כפות תמרים, ולענין זה לא מהני קרא דהאמת והשלו' כיון שאין אנו צריכים להכריע בין לולב לכופרא, ולומר שכופרא פסול זה אין בכח הפסוק דהאמת והשלו' לומר, כיון ששייך שתנתן המצוה גם בזה, ורק משום דרכי נועם מובן שזה אינו בכלל המצוה כלל, ועי' לק' ב' תוד"ה האמת משה"ק ממרור, ועמש"כ לק' שם.

ביאור הקו' מנלן דלא בעינן תרתי כפי

שם ואימא תרתי כפי דתמרי, יש לעי' אם הכונה לענף, הרי כפות ועומד הוא, ואם לחוטין שהתמרים תלויין בהם, בעינן כפות וליכא, (ואין לדחוק ולומר דה"ק שיטול את הכפות שהפרוד בסופו, דא"כ גם באופתא נימא הכי), וכן קשה במאי דפריך ואימא חדא, (דבתרתי הי' מקום לתרץ כיון דאפיקתי' לכפות לתרתי, תו לא בעינן כפות).

ונראה דאי מפרשינן קרא בכפות המחזיקין את התמרים, לא בעינן כפות ושיהא שייך פרוד, שהלשון מתפרש כפשוטו הכפות של התמרים, וכל מאי דדרשינן מיני' היינו כשמתפרש על הענף והול"ל ענף תמרים ומדקאמר כפת ש"מ לדרשא שיהא כפות וכמש"כ לעיל אבל אם הכונה לענפים המחזיקים את התמרים, אין כאן לשון משונה, וא"צ למידרש מיני' רמזים, דמתפרש כפשוטו שיטול את הכפות של התמרים, הלכך אי מתפרש קרא בכפי דתמרי ליכא לאקשוויי מידי.

שם ואימא תרתי כפי דתמרי, יש להבין הא ידע רבא תוספאה דלולב אחד, וא"כ מאי ס"ד לומר תרי כפי דתמרי, וי"ל דס"ד דלמאי דמפרשינן קרא בלולב שפיר איצטרין הקרי דכפות לאשמועינן כפות, אבל השתא דמתפרש

הריטב"א והר"ן דכשנשארה השדרה מגולה
הוי כאופתא, צ"ב מה דמיון יש להשוות זה
לאופתא הרי כללא דמילתא דאזלינן בתר רוב
וכיון שרובו מכוסה בעלין כשר, ואופתא הוא
עיקר חריות של דקל כדמוכח בגיטין ס"א א'
עיי"ש בתו' ובחולין מ"ז ב' עיי"ש ברמב"ם
ובשו"ע, וכמש"כ לעיל ס"ק י"ח, ולית ביי'
עלין כלל, (מיהו ע"י פי' הרא"ה באופתא),
וכ"מ מדברי הראב"ד דאין שום פסול בנתלשו
מיעוט עלין, וכ"מ מלולבא דסליק בחד הוצא
לפרש"י, דלא חשיב אופתא, ועי' להלן דאמנם
כונת הריטב"א ברוב.

והנה הרמב"ן כתב על מה שהוכיח הראב"ד
מהתוספתא דמיעוט עלין כשר,
דמשמעות המשנה נמי משמע הכי, שכל מה
שכשר בחד כשר באינך, וא"כ יש ללמוד
מערכה דנשרו מקצת עלי' כשר דה"ה בלולב
והדס, ודברים אלו העתיקו הריטב"א והר"ן
אלא שסיימו לחלק ביניהם קצת, אבל אין כן
דעת הרמב"ן אלא דברים כפשוטן שיש
להכשיר בלולב והדס נשרו מקצת כמו בערבה,
ולהאמור נמצינו למידין דעת הראב"ד והרמב"ן
דבמקצת שדרה מגולה כשר, וכ"נ סתמות
הדברים דרק בציני הר הברזל פסול וכמש"כ,
וכ"נ מדברי הרא"ש בסי"ג דמשוה כולן
לערבה.

לענין הלכה בגילוי מקצת שדרה

בה"י סי' תרמ"ה ס"ב ד"ה ועדיין, הנה דעת
הגר"א מבוארת ממ"ש בתחלת דבריו
הוכחת הר"ן מציני הר הברזל והתם באין
רש"ז מגיע לעש"ז הרי אפי' נשאר רק משהו
בין הראש לעיקר פסול, ואע"פ שעדיין רוב
השדרה מכוסה, מיהו הריטב"א לא כתב
הוכחה זו אלא מדמי ל' לאופתא וכתב שבטל
מיני' שם לולב, ולשון זה יש לפרשו ברוב
דוקא, וכיון שהראב"ד והרמב"ן מכשירין [וכ"נ
דעת הרא"ש] וגם דברי הריטב"א יש לפרש
כן, [וכ"מ בעיטור בשם הגאונים] הו"ל הר"ן

משום דחסר בהדר ולפ"ז אפשר לפרש
דהפסול באין ראשו של זה מגיע לעיקרו של
זה, הוא דוקא בהני שעליהם קטנים דכולי
האי כבר הוי חסרון בהדר, אבל בעלמא אין
חסרון במה שמיעוט השדרה מגולה, וכ"ה
משמעות הברייתא דקתני ציני הר הברזל
פסולה, דמשמע דנחית לנדון דאיידי ביי' תנא
דמתני' וקאמר דפסול, ואם איתא שזה פסול
כולל בכל הלולב לא הו"ל למיתליה בהר
הברזל, אלא כל שנראית שדרתו פסול, א"ו
אין חסרון הדר בגילוי השדרה מעט, אלא
שאם העלים כ"כ קצרים, לא חשיב הדר,
ולעיל ס"ק י"ז דקדקנו כן מהא דהוצרך רבא
לטעמא דבעל מום בלולבא דסליק בחד הוצא
לפרש"י, ש"מ דגילוי השדרה אינו חסרון, (ואי
משום דבריתו כך, הא הני ציני נמי ברייתן
כך), ולפ"ז נראה עוד דבהני שראשן מגיע
לעיקר השני נפרצו או נתלשו מיעוט עלין
כשר דחזר דינם ככל עלי הלולב, וכ"ה פשטות
הדברים שהם כשרין כדין כל לולב, ולפ"ז אם
מיעוטן אין ראשו מגיע לעיקר השני כשר,
דלא גרע מנתלשו, מיהו בעינן שרוב העלים
יהא ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה ולא
סגי במה שרוב השדרה מכוסה ע"י העלין,
שהרי גם כשכולם אין רש"ז מגיע לעש"ז עדין
רוב השדרה מכוסה בהם.

וכן יש לדקדק מהא דקתני בתוספתא דנפרצו
פוסל רק ברוב עלין, ובפשוטו דין נפרצו
ונתלשו שוה כמשמעות הראשונים ז"ל, וא"כ
הי' ראוי שיפרשו והוא שלא נפרצו זה סמוך
לזה, א"ו בכל ענין שנפרצו מיעוטן כשר,
[ובעיטור בשם הגאונים מבואר דפסול דאין
רש"ז מגיע לעש"ז הויא רק בהני שני תמרות
מפני שהעשן היוצא מביניהם מיכשן עיי"ש].

ולא אמור צ"ע בדברי הר"ן שדימה נשרו
מקצת עלין ונתגלתה השדרה, לציני
הר הברזל שאין רש"ז כו', דלמש"כ מבואר
בגמ' שהנדון מפני צורת העלין, ולא מפני
שנתגלתה השדרה מעט, וגם מה שכתבו

מסברא אי לאו משמעות הסתירה שממתני' לברייתא, וכן אפשר לפרש בכל דוכתא, מיהו י"ל דל"פ, אלא דקושטא קאמר.

מהו הר הברזל

שם וזוהי ששינוי ציני הר הברזל, משמע דהר הברזל הי' מקום ידוע, וקאמר דהיינו גיא בן הינום, וצ"ע דגיא לאו הר הוא, ואפשר דהתנא לא מיירי על אותן שתי תמרות לחודייהו, אלא הרבה תמרות היו שם בהר עד הגיא והם נקראין ציני הר הברזל, ומבין שנים מהם יוצא עשן, וצ"ע (וגם צ"ע דהא בן הינום הוא בין ירושלים להר הזיתים, והיכן יש שם הר הברזל), ומבואר ברא"ה ובר"ן דבעלמא נמי איכא ציני שעליהן קצרים, אלא דהר הברזל הוא מקום ידוע בא"י, וכן כיו"ב בעלמא, ופי' שההר הקשה הוא הגורם לכך, ובעלמא נמי תמרות שבהרים גרועים, כדתנן גבי ביכורים דאין מביאין מתמרות שבהרים, ובהר קשה כברזל נעשין צינין, [ובעיסור הביא בשם הגאונים דבאין רש"ז מגיע לעש"ז העשן מיבשו עי"ש ולפ"ז זה דין מיוחד בהנף].

לולב מודקל שאינו מוציא פירות אם כשר

בענין דקל שאינו מוציא פירות יש בזה שני מינין, אותן שנתקלקלו מפני המקום והזמן והני ודאי יש לחשבן כפות תמרים, [ויש להוכיח כן מפ' שני שברשב"ם ב"ב ס"ט ב' דהיינו ציני הר הברזל דמשמע שם שזו תוספת לפי ציני], מיהו מלשון תמרות דקאמר ריב"ל ל"ב ב' משמע שיש בהם פירות], מיהו יש לדון בדקלים זכרים [או נקבות זה תלוי בלשון הראשונים ז"ל] שמרכיבין אותן על הנקבות, ובאמת מתבאר מדברי הראשונים ז"ל שכולן עושין פירות ואותן שעל הזכרים נקראים כפניות, [ערש"י ערובין כ"ח ב', ובערוך ערך נסן], ונראה דגם הכפניות הם תמרים, (ואפשר דלכך נקראין התמרים דבש בשבת א"י דהכונה לאותן שעל הנקבות), ומרן זללה"ה בכלאים ס"ב ס"ק י"ח

יחידאה, ונראה שאפשר להקל, דכ"ה פשוט הפוסקים בציני הר הברזל שאין פסול ידוע של גילוי מקצת שדרה, אלא החסרון הוא שאין רש"ז מלעש"ז, וכ"כ במ"ב סק"כ בשם הלבוש דהפסול משום הדר (ולא משום אופתא), וראיתי בזה דברים למרן זללה"ה בסי' קמ"ו וצ"ע בסוגיא דהדס, (ואם באנו להחמיר כדעת הר"ן נצטרך למדוד ד"ט מתחלת העלין, ולא מתחלת עיקר השדרה).

איך סתם תנא דין ציני הר הברזל ולא חילק אם רש"ז מגיע לעש"ז או לא

שם גמ' והתניא ציני הר הברזל פסולה, משמע הענין דציני הר הברזל בדרך כלל אע"פ שעליהם קצרים מ"מ רש"ז מגיע לעש"ז, ומש"ה סתם תנא דמתני' כשרה, מיהו כיון שעליהם קצרים נמצא לפעמים ביניהם שאין רש"ז מלעש"ז, וע"ז קאי תנא דברייתא, ויש להבין היכי סתם תנא פסולה הרי אין פסול במין זה, ולשון התנא מתייחס אל הצינים שבגיא בן הינום וקאמר דפסולה, וי"ל דע"כ יש שיעור לדבר, דאפי' נימא דלא כאביי, מ"מ אם רש"ז מגיע לעיקרו של העלה השני דהיינו שמכסה חצי מן העלה הסמוך לו, ודאי מסתברא להכשיר, ויש בציני הר הברזל גם כאלו שודאי כשרין, וכיון שכן ממילא מובן דאין כונת התנא לסתום לפסול כולן, אלא קאמר שיש פסול באותן לולבין, ושפיר סמך התנא דיבינו בסברא דכל שהעלין מכסין את כולו שפיר דמי, - ואפשר עוד דכל ציני הר הברזל כשהם קטנים רש"ז מגיע לעש"ז, וכשהם גדלים מתרחקים העלים קצת, דכ"ה טבע הדברים שהשדרה גודלת מעט ומתרחקים העלים, כמו שאנו רואים בהדס, ושפיר קיימי מתני' וברייתא על כל ציני הר הברזל).

אם יש נפקותא בין ב' הלישנות

שם ב' ואיכא דרמו לה כו', אולי יש לפרש דל"ב סבר דאביי לא הי' מחדש כן

משהו וגם לאחר הקטימה הוא גבוה מן השאר למה פסול, נולחלק דבלולב אין פוסל נקטם משהו, זה צריך ראי', כיון שבהדס וערבה פשוט שגם משהו פוסל, שהרי אין ניכר בהם חילוק בין אם נמשך ההדס הרבה למעלה או משהו, ד' בעלה אמצעי כפוף שכתבו להכשיר, ממ"נ אם סוף העלה הוא ראש הלולב, מה פגם יש בקטימתו, ולומר שהחלק שהוא עליון בלולב הוא ראשו, זה ודאי לא מסתברא, ה' נקטמו רוב העלים ונשאר העלה האמצעי לחוד חסר בו הדר יותר מנקטם אמצעי ונשארו השאר, וע"ע לעיל סק"ה ד"ה והנה.

והרא"ש כתב דלולב שאני מפני שלעולם העלים יוצאין מראש השדרה ועולין למעלה, ואמנם כבר נתבאר לעיל סק"י שטבע הלולב שעם כל עלה שצומח עולה תוספת בשדרה, ונמצא שכל עלה חלקו התחתון הוא שדרה, וזהו הטעם שכתבו דהעלה נחשב מראש השדרה, ואמנם כ"נ דאף להראב"ד אם נקטם תחלת העלה, היינו שדרה, אע"פ שאין בו עובי יותר מן העלה, אבל ביסוד הדברים אין חילוק בין הדס ללולב, שגם בהדס השדרה צומחת עם העלים, והחילוק הוא רק שבהדס צומחים ג' עלים כאחד, ובלולב אחד, והיינו נקטם ראשו ועלתה בו תמרה לק' ל"ג א', וכמש"כ לק' בשם הערוך וכ"ה במציאות שהג' עלים שצומחין בהדס עולין תחלה כמין תמרה, ואח"כ הם נפתחים ונפרדים, ועם צמיחתם עולה גם השדרה, ובתוך אותה תמרה יש עוד תמרה קטנה, כך שראש השדרה והעלים הכל אחד, ומ"מ בנקטמו העלין לחוד עדיין לא חשיב נקטם ראשו, וה"נ בלולב, כ"ז שניכר שרק העלה קטום אין לפסלו, שהרי גם עלה האמצעי של הלולב בא לצידי השדרה במשך הזמן כמו עלי ההדס, שהרי כל עלי הלולב היו תיומת,

כתב דאף לצד שאינן עושין פירות כיון שאפשר להרכיב עליהן יחור של תמרים ויעשו פירות חשיבי כפות תמרים, וצ"ע בסברא זו כיון שהתמרים גדלים מהיחור של הדקל שמצמיח פירות, וה"ז כהרכיב תפוח על אילן סרק, ולא קושיא היא דהדקל אילן מאכל הוא, ואף אותו שנצרך להרכבה הוא להשלמת הפרי, אבל עיקר האילן בנוי על תכונה אחת, אלא שצריך תיקון להשלימו, ומסתברא שהלולב הקנרי אם ירכיבו בו דקל יתן פירות, והרי סגי בזה להחשיבו כפות תמרים, מיהו ע"כ נצטרך לומר שהוא ממין דקל, אלא שהפסיד אפשרות נתינת פירות, ובזה בלא"ה מסתברא להכשיר וכמש"כ, וכן בדקלים זכרים, כיון שהעיקר שהם נותנים פירות, תו לא הוצרכנו לסברת מן זללה"ה, וכ"ה פשוט הדברים שלא חילקו בין זו"נ.

ויצוי בתו' ב"ק נ"ח ב' דהרבה מיני דקלים יש, וחצב וקשבא היינו דיקלא פרסאה, וכ"מ בב"ב שם דחשיב דיקלין ותאלין ותו' הוכיחו דתאלין היינו דקלים, ולכן אין קושי מה שנמצאים כמה מיני דקלים, ומדחשיב בגמ' לכולהו דקלים, יש ללמוד מסתמות הדברים שכולם כשרים ללולב.

נקטם בלולב אם הוא בעלין או בשדרה

כ. עוד בדין נקטם ראשו בלולב אם הכונה לעלה אמצעי או לשדרה, וכבר נתבאר לעיל סק"ה דהמחלקים בין לולב להדס וערבה עליהם להביא ראי', וכדפשיטא לי' להראב"ד שאין לחלק ביניהם, וכד' הרמב"ן, והנה טעמייהו דהסוברים שגם בנקטם העלה פסול, הוא כלשון המאירי שבלולב גם בקטימת העלה פנה זיוו פנה הדרו, אבל באמת יש ע"ז כמה קושיות, א' לולב שהאמצעי נמוך מהשאר הרי הוא כשר, ב' האמצעי נמוך ונקטם למה פסול, ג' נקטם

י. אי"ה עיי' הערה הנדפסת בס"ח סק"ג

הו"ל לומר כן גם ביבש ראשו, ולפמשנ"ת לק' ס"ק כ"ג ע"כ לפרש הירו' כהרמב"ן, [ועי' לק' ס"ק כ"ב דכו"ע מודו דיבש מקצתו אינו כקטום לענין שיעור ד"ט].

דעת הרמב"ן ביבשו רוב העלין

והרמב"ן כתב דיבש ראשו כשר עד שיבש רובו, ומפרש הא דאמרו בירו' יבשה ציציתו דהיינו ראש הלולב שפוסל בו קטימה, [ועי' להלן דכ"מ בפר"ח], ופשיט דיבש הוא הדור טפי מקטום, וש"מ דלא פסלינן יבש בראשו, ומצינן למימר דיבשו רוב עלין פשיטא לי' דכשר והא דנקט יבשה ציציתו הוא כדי לפרש באופן שיבש ראש השדרה, דהיינו ע"י שיבשו העלין העליונים עד מקום שנקטם פוסל בו, מיהו מדברי הרמב"ן משמע דלא פסיקא לי' להכשיר ביבשו רוב עלין, דקאמר שרוב העלין הלחין נותנין הדר למיעוטו היבש, [מיהו לעיל סק"ה צדדנו דאין ללמוד מהדס שיובש העלים פגם גדול הוא וניכר, וגם אין העץ ניכר בו כ"כ, משא"כ בלולב], ואם נפרש הירו' ביבשו הוציו וכפי' הראב"ד ג"כ י"ל דיבש מיעוט פשיטא לי' דכשר, ומיבעי לי' בעלין שהם רוב, ואין מי שיציל עליהם, ולפ"ז לכו"ע יש ללמוד מהירו' להכשיר יבש ראשו, דכללא דמילתא אם לא נמצא שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג אין לחדש פסול ביבש ראשו.

וכבר כתבנו לעיל סק"ה דהא דנקטו הראשונים ז"ל דהירו' פשט הבעיא לקולא היינו משום דקתני אמר לן זה הדור כו' והיינו שזו היתה תשובת ר' בון, ואפשר שידעו דעתו דמכשיר ועיקר שאלתם הואי מה בין זה לקטום, ובפר"ח הנדמ"ח גריס בעון קומי ר' בון מה בין קטום ליבש הצוציתו א"ל זה הדור כו', וזה משמע כפי' הרמב"ן דבעון אמתני' מה בין קטום דקתני פסול.

והרימב"א כתב דכל שיבש לגמרי חוששין לו כאלו נקטם, וכנראה נקט לשון

ובחריות הדבר ניכר לעין שהעלה האמצעי הוא כשאר העלים ואין לייחס לו חשיבות, כ"ז שניכר שרק העלה נקטם, וכ"מ בתשו' רב האי גאון דקרי בגמ' לעלה האמצעי הוצא, עי' לעיל ס"ק י"ז, וכבר נתבאר בכ"ז לעיל סק"ה, ועי' סק"י, ולא באנו אלא להוסיף בהבהרת הדברים.

ולפ"ז אפי' נמצא כתוב דבעלה האמצעי שנקטם פסול, נוכל לפרשו בנקטם כולו, שאז באמת נקטמת גם השדרה, אבל כ"ז שהקטימה בעלה לחוד אין לפסול, וכבר נתבאר לעיל דהמפרשים נחלקה התיומת בעלה אמצעי ע"כ הוצרכו לפרש נקטם ראשו בעלה אמצעי, וכל דברינו הם למאי דנקטין עיקר כדעת רוח"פ דנחלקה התיומת היינו של רוב העלין, דלפ"ז יש לנקוט עיקר כהראב"ד והרמב"ן.

האם יש פסול יבש בראש השדרה

כא. בדין יבש ראש השדרה נחלקו הראב"ד והרמב"ן, דעת הראב"ד שעשו ראש הלולב כחוטמו של אתרוג דפוסל במשהו, והנה כבר נתבאר בדברי הראב"ד גופי' שחזר בו וכתב שאין לדמות לולב לאתרוג, ולפ"ז הדרינן לפשטא דמילתא דנקטם גרע מיבש, וכ"ה סתמות המשנה, דאם יבש ראשו פסול הו"ל לאשמועין בראשו, וכ"ש ברובו, כמו נקטם ראשו, [מיהו יש לדחות דהו"א שהראש מציל על רובו כדאשכחן בהדס, אע"ג דלא דמי דהתם כל העלין העליונים לחין ואינם חלק מהתחתונים וגם הענף לח], ועוד שהרי בהדס חזינן דרובו גרע מראשו, ומנ"ל למילף יבש ראשו מלולב הגזול והיבש דמתפרש בכולו, ובעלי הלולב מבואר בירו' (גם לדעת הראב"ד) דיבש עדיף מנקטם, ובהדס הדבר מבואר בתלמודן, ולכן קרוב הדבר לומר דלמאי דהדר ב"י הראב"ד מלדמות לולב לאתרוג ה"ה לענין יבש ראשו, ואמנם הרמב"ן השיגו דלפי מה שהודה בשאר פסולין

עוד בדעות הראשונים ז"ל במה פסול יבש בלולב – וביאור הבעי"א דהירושלמי

כב. דעת הריטב"א דיבש דתנן גבי לולב אעלין תנן, ואזיל לשיטתו דהעלין הם עיקר הלולב, ומדר' יוחנן ל"ב ב' ל"מ כן, וכמ"ש הר"ן, ועוד דהו"ל לתנא למיתני יבשו עליו נפרצו עליו, אבל מדברי הרא"ש נראה דודאי יבש דלולב מתפרש דומיא דיבש דהדס וערבה, אלא דס"ל דכיון דאשכחן פסול יבש בלולב, מסתברא דאף בעלין פוסל, ולפ"ז אמנם היבש כולל גם יבשות העלין אבל עיקרו אשדרה קאי דומיא דהדס, ולפ"ז ביאור הבעי"א בירו' אם יבש כקטום, כי היכי דחזינן ברוב דיבש פוסל, או"ד קטום מיעוט פסול מפני שאינו ולא מהני הרוב, אבל ביבש מיעוטו מהני הרוב לתת לו הדר ואף בראשו כשר, [שו"ר בזה בבגה"א סי' תרמ"ה סקט"ו] ועי' לק' ס"ק כ"ג דמתני' מתפרשא בכולהו יבש בין אשדרה בין אעלין, וגם בהדס מתפרש כן, אלא דבדאיכא ג' בדין עלין לחין בראשו, אז חשיבי כולן כלחין.

בעיקר הבעי"א דירו' יש לדקדק אמאי בעו ביבשה ציציתו הא ה"ה ביבש בעיקרו בששיעורו מצומצם דאי יבש כקטום בצר לי' שיעורא, ולדעת הראב"ד דביבשו רוב עלין קמיבעיא לי', ניחא, דידע שפיר דמיעוט בטל לרוב, ורק ברוב עלין קמיבעיא ליה, ועי' לעיל סק"ה, וגם יבש דמתני' יש לפרשו ברוב וסתמא בשיעור מצומצם מתפרש, וש"מ דאפ"ה במיעוטו כשר, וי"ל דביבש מקצתו פשיטא לי' דיבש עדיף מנקטם, ורק בראשו מיבעיא לי' כיון שהוא פוסל כדבר חשוב בפ"ע, דאפי' לא בצר שיעורא, נקטם ראשו פסול, בזה מיבעיא ליה אם יש להתייחס לראשו ביבש כדבר בפ"ע שיבש כולו.

חוששין משום דהעיקר כהרמב"ן דנקטם גרע מיבש, ומ"מ יראי מצוה חוששין לדעת הראב"ד, [שו"ר בטור סו"ס תרמ"ו דנמי משמע כן, ועמש"כ לק' ס"ט ס"ק י"ב בזה], אבל ע"כ אם נבא למינקט תרי חומרי דיבש כנקטם, ודנקטם העלה האמצעי פסול, זה נסתר מהירו', דקאמר דבמקום שנקטם פסול, יבש כשר, ובין אם נפרש ציציתו ראש השדרה או ראש עלה אמצעי מבואר דיבש ראש העלה האמצעי כשר, ואי גרסינן יבשו הוצין ג"כ מבואר דעדיפי מנקטם, אלא שאם נעשה ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג, נפסול בכל מילי, והיינו טעמייהו דהמדקדקין, אבל הר"ן השמיט ד"ז דיבש מקצתו כנקטם, וכנראה ס"ל בזה כהרמב"ן.

אם יש לפסול ביבש מקצת עלה האמצעי

ובאמת לפסול ביבש מקצת עלה אמצעי הוא חומרא ע"ג חומרא, דדעת הראב"ד והרמב"ן דנקטם ראשו היינו ראש השדרה, ואת"ל דראשו היינו עלה אמצעי הרי דעת הרשב"א ורבינו יונה ורבותיו דדוקא כנקטם רובו פסול, ואת"ל דבנקטם מיעוטו נמי פסול, הרי דעת הרמב"ן דיבש אינו כנקטם, ואפשר שגם הראב"ד חזר בו, וכ"ד הרא"ש, וכ"נ דעת הר"ן, וביותר שהרי לכה"פ ד"ז מפורש בירו' להכשיר, וכבר כתב מרן זללה"ה בסי' קמ"ה ס"ק י"א להקל בזה, וכתב דדברי הריטב"א הם הנהגה טובה, [וסיים עוד דמה שמצוי שהחמה שורפת ראש העלה בחודה ממש ומראהו אדום אבל הוא עומד בקשיותו אינו בכלל יבש, וצ"ע אם כונתו ז"ל דוקא להריטב"א שכ' יבש גמור, או דבעיקר הדין אכתי לא חשיב יבש, והכי משמע שע"ז לא סיים וצ"ע], - לפעמים נמשך מן העלה כמין שצרה, ומסתברא שלא חשיב מכלל העלה.

ולכך בעינן טפי לחות העלין, משא"כ בלולב, ומה שדקדק הרא"ש מנפרצו דכ"ש יבשו, הדס יוכיח דנפרצו פסול ויבש כשר, וכמש"כ סק"ה.

שבת וראיתי דלשון הברייתא ל"ג א' משמע דאתיא לאשמועינן הכשר בנשתיירו, ומשמע דיבשו רוב עליו פשיטא דפסול, וכן מתני' דערבה כמושה כשרה מתפרשת אעלין, דנופל ע"ז טפי לשון כמוש, וכן בסברא דעיקר חשיבות לחין דהדס וערבה בעלין הוא, ואמנם אפשר לחלק בין הדס וערבה ללולב, דבהני לחות העלין קובעת יותר, מ"מ אין להמציא כן דהשתא הוה סתמו כפירושו דגם בעלין פוסל יבש, ונראה דברייתא ל"א א' דקתני כולן כמושין כשרין יבשין פסולין, מוכחת להשוות כל המינין לפסול יבש, ולהכשר כמוש, וש"מ דבכולן פוסלת יבשות העלין.

ועוד נראה לדקדק כן מדקתני ליבש גבי פסולא דגזול ואשרה, ובפשוטו הו"ל למיתני' גבי נקטם ראשו ונפרצו עליו, אלא היינו טעמא דפלגינהו משום דפסולא דגזול ויבש הוא על עיקר המין, דכל מה שנצרך להכשר הלולב יבש וגזול פסול, משא"כ נקטם ונפרצו שזה מתייחס לפרטי המין, שזה בראשו וזה בעליו, וש"מ דיבש פוסל בין בשדרה בין בעלין, מיהו ביבש ראשו מסקינן בירו' דכשר ואילו ראשו גזול מסתברא דפסול כיון שהכשר הלולב תלוי בזה, וכן לענין להשלים ד"ט מסתברא דמיעוטו הגזול אינו משלים, משא"כ יבש וכמש"כ ס"ק כ"ב, והיינו טעמא משום דביבש הרוב הלח מתקן את המיעוט היבש, משא"כ בגזול דהו"ל כקטום, ומ"מ חשיב שפיר יבש דומיא דגזול מפני שחסרונו פוסל בכל דבר, ומה שמיעוטו כשר היינו מפני שאין כאן חסרון של יבש, וכמו יבשו רוב עליו דהדס ונשתיירו בו כו' וכמש"כ בסמוך בזה, ועמש"כ ס"ק כ"ב בביאור הבעיא דהירו' אם נימא דרוב עלין הדין פוסל, ולפ"ז מתפרש הירו' כהרמב"ן, והא דלא קאמר יבש ראשו,

והא דיבש מיעוטו כשר אפי' בשיעור מצומצם מוכח בדברי הראשונים ז"ל, דהא מתני' מתפרשת סתמא בלולב שיש בו שיעור מצומצם, וכתבו ע"ז דדוקא ברוב פסול, [כ"ה ברב"ד וברמב"ן ובריטב"א ובר"ן], וצ"ע בשעה"צ סי' תרמ"ה אות כ"ד שכ' בשם הפמ"ג דנפ"מ ביבש מקצת השדרה, דמה בכך אכתי רובו לח וכשר, [מיהו בדעת הריטב"א יש מקום לדון בזה, ואם נימא דכקטום דמי נצטרך לומר שהעלים מכסין את כולו, ועי' בזה ס"ק י"ט].

מ"ב סי' תרמ"ה ס"ק כ"ב ואם יבש העלה העליונה כו', הראב"ד מיירי ביבשו רוב עליו (וגם בזה דוקא ביבש רובו), אבל בלא יבשו כתב בהדיא דכשר אפי' יבש העליון כ"ז שלא יבשה השדרה, ולמד כן בק"ו מנשרו, ועי' לעיל ס"ק כ"א, ועי' לעיל סק"ה מה שיש לדון בדברי הראב"ד בזה, מיהו ביבשו רוב עליו דעת רזה"פ להחמיר דלא כהראב"ד.

בדין יבשו עלין טל לולב

כג. בדין יבשו העלים דלולב, צדדנו לעיל סק"ה לפרש הירו' כהראב"ד, שדן ביבשו העלים אם דינם כנשרו, ואמנם מה שחידש הראב"ד להכשיר דוקא בתיומת אמצעית לחה, אינו במשמעות סתמא דתלמודן, דאין ללמוד מג' בדי עלין דהדס ללולב, דאם הוצרכנו ללחות העלין מסתבר דבעינן טובא לחין בראשו למיתב לי' דין לח, שאין עלי הלולב כעלי ההדס לענין זה, ומדסתים תלמודא יש ללמוד או דאפי' כולן יבשין כשר, או דלעולם בעינן רובן לחין, ומריש הו"א כצד הראשון, שהרי מבואר בגמ' דיבש דתנן גבי הדס אע"ז קאי, דהא יבשו רוב עליו משכח"ל דכשר, וכיון דלא אשכחן בהדיא פסולא דיבשו עליו אלא בהדס, יש לנקוט כמשמעות הירו' דיבשו הוצינן בלולב אינו מגרע בהדרו, והחילוק מפני שבהדס אין עצו ניכר, דמה"ט מכשרינן נקטם בהדס, וגם עיקר הדרו בעליו,

שתהא התיומת לחה, דהשתא הוי הכשירא דלולב דומיא דהדס].

כמה פרטים למעשה בדין תיומת

אם עלה התיומת חציו אינו מגיע לחצי השני אמר אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה דאין לחוש.

אם הכפל של עלה התיומת חציו אינו מגיע לחצי השני ברחבו, אמר אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שאם מגיע לרובו שפיר דמי, ואם הכפל אינו מגיע על כל העלה בארכו יש מקום לדון.

שמעתי מאאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שמרן זללה"ה לא הקפיד אם יש מקצת קור"א על התיומת.

האם גם בנענועין א"א לצאת בראשון בשאול יש להסתפק אם מצוות נענועין בראשון אפשר לקיים בשאול, או דכעין דאורייתא תקון, ונפ"מ אם יכול להקנות לקטן קודם הנענועים, ונראה דאין לחדש דתקנו שלא כעין דאורייתא, אלא זוהי הרחבה במצווה דאורייתא, לפי הבנת חז"ל בכוונת המצווה, דהא דבשאר ימים א"צ שלכם כ' הרמב"ן דכ"ה הדין מדאו' במקדש, וא"כ אין מהיכן לחדש דרבנן דלא מהני מדאו', וכמ"ק במ"ב ס"י ס"ק גבי הקנאה לקטן אחר התפילה.

אפשר דנקטו דבר שבהווה שמתייבשים העלים העליונים עד השדרה, ואמנם צוציתו כולל העלין, אבל עיקר הכוונה לראש השדרה שנתייבש עמהם, וגם נראה דראש השדרה נכלל בצוציתו, מפני שאין בעביו כי אם כרוחב עלה אחד, (וכ"מ במ"ש הרמב"ן וש"פ דלולב בלא עלים אין שמו עליו ופסול גם ביו"ט שני, וכיון שכן יש להתייחס לעלין כעיקר הלולב).

רק בהדס מועיל ג' בדי עלין לחין בראשו

והא דסגי בהדס בג' בדי עלין לחין, היינו מפני שעיי"ז יש הדר לכל העלין, והו"ל כרובן לחין, אבל באמת לא סגי במיעוטן, ורק בהדס שייך ענין זה, מפני שעליו עשויים כמו קליעה ודומין לשלשת, וכיון שהעליונים לחים [עי' לק' ס"ט סקי"א דנראה עיקר דבעינן ג' קנים לחין], חשובה השלשלת כלחה, משא"כ בערבה דלא שייך ענין זה, ואף לא בלולב, מפני שאין ג' בדין העליונים קובעין את הדרו, ולפי"ז גם יבש דתנן בהדס קאי נמי אעלין, כמו בלולב וערבה, מיהו פשוט דאף יבש רוב העץ לחוד נמי פסול, אפי' אם העלין לחין, וכן בכולהו, ועיקר לולב והדס וערבה אשדרה קאי, ועליה קאמר נקטם ראשו נפרצו עליו [וכנראה מפני משמעויות אלו הצריך הראב"ד

סימן ט

בדיני הדס וערבה

כמו בלולב, וכ"מ בראב"ד וברמב"ן ובעיטור ובש"פ, אלא שגרסת הראב"ד נפרטו, ולפ"ז מוכח דנפרצו כשר, וכתב הראב"ד הטעם מפני שעליו קטנים ואין ניכרת הפרצה כ"כ, [וכן

הפשטות לחשוות נפרצו בהדס ללולב – ובגירסא נפרטו

א. ל"ב ב' מתני' נפרצו עליו, למאי דגרסינן גם בהדס נפרצו מתפרש בהדס

והרמב"ם והרא"ש והטור להקל, מ"מ כיון שהדבר תלוי בגרסאות, והרמב"ן העיד שעיקר הגרסא נפרצו יש להחמיר, וכ"מ בעיטור וברא"ה ובריתב"א ובר"ן.

שם גמ' ענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו
ע"ס הגמ'

ב. שם גמ' ת"ר ענף עץ עבות שענפיו חופין
את עצו, לפ"ז ענף עץ זה המין,
ועבות זה הדין, דגם ממין זה שוטה פסול,
[שוב שמעתי מאאמור"ר [שליט"א] זללה"ה
דמהא דבטעמי המקרא עץ עבות מחובר במקף
מוכח דעץ עבות זה המין וה"ק ענף מעץ
עבות, אלא משום דנקטי הכי ולא נקט הדס
שמענו שהמצוה בעבות], וממעטינן זית מפני
שאין יכול להתקיים בו דין עבות, ודולבא
מפני שאינו המין של ענף עץ, ועי' הגרסא
בר"ף, וגרסא דידן עדיפא.

שם ואימא זיתא, מכאן מוכח דענפיו חופיו
את עצו היינו כפרש"י ששוכבין על
אפיהן כלפי העץ, דאל"ה הרי הרבה עצים
שרש"ז מגיע לעש"ז, ומ"ש זית דנקט, וצ"ע
ברא"ה, ומסתברא דכונתו שרש"ז באמת מגיע
לעש"ז, ולא רק שיכול להגיע וזה ע"ד פרש"י.

שם בעינן עבות וליכא, בפשוטו הכונה דליכא
ג' עלים בקינא, אבל רש"י פ"י מעשה
שרשרת שיהו מורכבין זע"ז, ובאמת ראיתי
ענף של זית שהי' משולש, ועדיין צ"ע,
דבפשוטו הכונה לג' עלים, (ואותו מקרה
שראיתי אינו סותר הכלל), ועי' ס"ק י"ח דין
ב'.

אביי ורבא דמייתו קראי לפסול הירדוף, האם
פליגי או לא

שם אמר אביי דרכי' דרכי נועם וליכא רבא
אמר מהכא כו', נראה לפרש דרבא פליגי
אאביי, וס"ל דלא אימעט הירדוף מדרכי
נועם, שאין העלים קשים כ"כ כקוצים, ואע"פ
שראשיהן חדין מ"מ אין זה מן הנמנע שתתן

בערבה צידד כן לפי גרסתו, והטעם מפני שעלי' פתוחין ואין הפרצה מגרעת כ"כ, ולפ"ז יתיישב החילוק שבין הפרצה בציני הר הברזל דלא אריכי טפי מהדס], מיהו כבר כתב הרמב"ן דעיקר הגרסא בכולהו נפרצו, ולפ"ז בכולן אם נחלקו לארכן פסולין, [משה"ק הרמב"ן על לשון נפרטו, אפשר שבדוקא תפס התנא לשון זה, אע"פ שאינו מדוקדק, כדי לשנות כל המשניות דלולב והדס וערבה בלשון אחד, וכיון דבהדס נפרצו כשר, שנה דין נשרו בלשון דומה לנפרצו, וכ"ה גרסת הרמב"ם], מיהו דוקא אם נחלק העלה בב' מקומות או אפי' במקום אחד לרחבו, דאל"ה אכתי רובו קיים.

בדברי הרא"ש שבהדס לכו"ע פ' נפרצו נשרו

ויש להבין מ"ט פשיטא ל' להרא"ש דנפרצו
דלולב גרע מנפרצו דהדס, שכ' דבהדס
וערבה לכו"ע נפרצו היינו נשרו, ונראה הטעם
משום דלא ס"ל לחלק בין נפרצו בתיומת או
באמצע העלה, וא"כ לפרתו' מדקאמר נפרצו
דעביד כי חופיא, משמע שזה חסרון מיוחד
בלולב, שאם נראה כחופיא בטל מיני' שם
לולב, דאל"כ לא הו"ל להזכיר ענין חופיא,
כיון דנפרצו היינו שנחלקו העלים, וד"ז שוה
בלולב והדס וערבה, אע"ג דלא שייך בהו ענין
חופיא, ומדנקט הכי ש"מ דרק בלולב יש
פסול זה, ופ"י הרי"ף משמע ל' שהוא
כפרש"י, שהרי פ"י נחלקה התיומת כפר"י
בנפרצו, אבל באמת לפי הראב"ד הגמ'
מיושבת שפיר, שבא ר"פ לבאר מקום הפרצה,
וקאמר דעביד כי חופיא דהיינו ברוחב העלה
דבזה פשיטא ל', ובתיומת מיבעיא ל', ובהדס
וערבה ליכא תיומת, וכל פרצה בהו היא
כפרצה דעביד כי חופיא, וכמשנ"ת לעיל ס"ח
סק"א.

לחלכה להחמיר בגירסא דנפרצו

ולענין הלכה נראה דיש להחמיר בנפרצו
עליו, אע"פ שדעת רש"י והראב"ד

וקאמר דמזה ידעינן דהיינו הדס דליכא בשאר מינים צורה כזו, ודולבא כיון שאין העלין שוכבין על אפיהן כלפי העץ, אינם נראין כשלשלת אחת, אלא כל קן עבות בפ"ע, (א"נ כיון שהעץ ניכר בינתיים הרי הוא מבטל צורת השלשלת, וזה להרא"ה דמפרש דאין חופין שאין רש"ז מגיע לעש"ז).

שם עץ שטעם עצו ופריו שוה, ברש"ש כתב לפרש דענף עץ כמו ענב עץ, עיי"ש, ואפשר דמהא גופא שלא הי' לתורה שם לעץ זה, ה"ז מוכיח שבענף עץ כבר כתוב כל ענין העץ, וכאילו הי' כתוב ענף עץ של עץ, והענין בזה דכיון שעצו ופריו שוה, אין לייחסו שהוא עץ של פרי פלוני כיון שהעץ עצמו ג"כ כך, (ול"ד לאתרוג דהתם הפרי חשוב (וגם בזה דרשו כע"ז) משא"כ בענבי ההדס), ועריטב"א.

שם תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול, נראה דאתיא אליבא דכו"ע, דאף ת"ק דראב"י דידע הדס מעבות, מ"מ אינו מפרש דעבות זהו שם העץ, דא"כ הול"ל ענף עץ הדס, כדכתיב עלי הדס, אלא דכיון שניתנה מצוה שביא עבות ממילא מובן שהוא הדס, דבשאר מינין ליכא כה"ג, [ונמה"ט אימעות זיתא לתנא דדריש ענף עץ וכמש"כ לעיל, אע"ג דלדידי' ודאי דעבות זה הדין ולא המין] ועוד י"ל דדריש מדכתיב עץ עבות ולא מעץ עבות דכיון דכתיב ענף הול"ל מעץ. - (בירו' ה"ד קאמר דסליק ר' יסא ולא ידע דצריך הדס עבות, והביאו לו מן המקרא דעלי הדס ועלי עץ עבות).

רש"י פי' לק' ל"ד ב' דשלשה הדסים ידעינן מענף עץ עבות, וכבר הקשו בתו' שם דבשמעתין ילפינן מיני' שענפיו חופין את עצו, ואפשר דהתם דריש מדהו"ל למיכתב עץ הדס או ענף הדס או הדס עבות, כדכתיב בעזרא עלי הדס, ומדשני קרא בלישני' ש"מ לדרשא אתא, וכיון דשינוי הלשון לדרשא אתא

התורה מצוה ליטול הירדוף, וזה מדוקדק בלישני' דאביי דקאמר דרכי' דרכי נועם וליכא, ולעיל א' לא מסיים וליכא כיון דהתם הדבר פשוט דליכא, וכאן בא אביי לחדש דגם בזה ליכא משום דרכי נועם, ורבא אמר מהכא, דכיון שהנדון הוא להכריע בין הדס להירדוף דפשיטא לן שרק אחד מהן אמרה תורה, יש לנו להעדיף האמת והשל' ולפרש קרא בהדס, אבל לעיל בכופרא מודה רבא דלא הוי דרכי נועם, כיון שקוציו חדים וקשים, ולעיל ס"ח ס"ק י"ח צדדנו דהתם הנדון להכשיר גם כופרא דנימא ששניהם בכלל כפות תמרים, וע"ז לא מהני טעמא דהאמת והשל', דשפיר יכול לאהוב את הלולב, אבל גם הכופרא כשר, ורק כשהנדון דחד ודאי פסול בזה מכריע האי קרא לאהוב את ההדס, וממילא הירדוף פסול, ואפשר עוד דאביי נמי כרבא ס"ל וזהו שינוי הלשון דלעיל קאמר דד"נ וכל נתיבותי' שלו' כתיב, והכא קאמר דד"נ וליכא, ור"ל שאין זה נועם כ"כ, ולכן יש להכריע דהיינו הדס, וע"ז אמר רבא מהכא דקרא דד"נ יש לפרשו רק בדבר דלא הוי נועם טובא, שזה נוגד את דרכי התורה, [ועתוד"ה האמת, והאי טעמא לא הומ"ל גבי מרור כו' ולפ"ד נוכל לומר דהיינו טעמא משום דהתם גם מינים אחרים כשרים, וכ"כ הגרא"מ הורוויץ ז"ל, מיהו אם נימא דאביי מעיקר הדין קאמר, ונפרש ואימא כופרא אף כופרא, א"כ מוכח כדעת תו', אלא שאפשר לפרש דהק' דמרור לרבא. - מ"ש אבל הכא גבי נטילת לולב צריך כל המינים כדרך גדילתו, אין הכונה דמש"ה א"א לשבר הקוצים שבסופי העלים, אלא דמובן שאין לפרש המצוה שישבר הקוצים, ועיקר החילוק הוא דבלולב איכא מצות נטילה, אבל במרור שא"צ ליטלו שפיר יוכל ליהזר].

שם ת"ר קלוע כו' ע"ס הגמ'

שם ת"ר קלוע כו' זהו הדס, פירושא דעבות קאמר שהוא כדכתיב מעשה עבות,

מעשה עבות עובד גדילו, ונראה דבאמת שלשלת אינה מג' (דוקא), דכשקלוע במציאות סגי בשנים, אבל הכא שאינם קלועים, לא מיחזו כמין קליעה אלא ע"י ג', (או תרי וחד לר"כ שהחד נראה כממשיך הקליעה וכמש"כ), וכן נראה לעינים דתרי תרי בקינא לא מיחזו כקליעה כלל, משא"כ ג'. - (במה שחיפשו האחרונים ז"ל מקור למנהג לצאת בהדס שוטה, לכאן בירו' מבואר דר' יסא סליק לא"י וראה שהם מחפשים ובוחרים בהדסים ותמה ע"ז והשיבו לו מקרא דעזרא עיי"ש, וש"מ שבמקומו לא דקדקו בדבר, אולי סברי דחשיב לקיחה תמה אע"פ שחיסר מצות הדס, וכ"ז איננו שוה).

בגדר השילוש

כתב אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ה ס"ק י"א וז"ל בשיעור משולש קבלתי ממרן זללה"ה דכל שיש קו הנפגש בכל הג' שרשים שפיר דמי, אע"פ שבשורש אחד הוא נפגש מלמעלה ובאחד מלמטה, ובלשון הזה אמר לי לא שזהו השיעור אלא שזה ודאי שפיר דמי, עכ"ל, ואפשר להביא סמך לדבר מדברי התו' שהרי הם מפרשים בחד קינא שהשורש שלהם בקרקע אחד, אע"פ שלמעלה יש הפסק קרקע ביניהם, וה"נ השורש האחד הוא בעומק העץ, אע"פ שהם נפרדים בצידי סביב, וכיון שכן כל שיש קו אחד שכולם נפגשים בו הרי יש להם חד קינא, ויש לדחות.

עוד אפשרות בביאור תלתא בחד קינא

ברם בעיקר הדברים נראה דקינא מתפרש כמו קן צפור, והיינו כל שבצמיחה אחת יצאו ג' עלין שפיר דמי, (ואולי זו כונת עוקץ אחד שפרש"י), וכך מתפרש לשון גבעול אחד שכ' הרמב"ם והשו"ע, והנה טבע ההדס שעולה בראשו תמרה אשר היא מורכבת מהעלים החדשים, עם מעט שדרה שניתוסף עמהם, וכמשנ"ת לק' ס"ק ט"ז גבי עלתה בראשו תמרה בשם הערוך, דהיינו שאם נפתח

מפרשינן דכל תיבה לרבווי, או דעבות בא לומר ג' משולשין, [ודעת הרמב"ן שם דלמסקנא ליכא מאן דמצריך ג' מדאורייתא], - משה"ק תו' שם דנימא פרי עץ הדר שלשה, צ"ע דהתם פרי ועץ תרי מיני נינהו ולא שייך לרבווי משא"כ הכא דענף ועץ חד מינא נינהו, [ולפי תירוצם שם נצטרך לומר דראב"י פליג אדר' ישמעאל, ומשמע מזה דגרסי בדראב"י כגרסת הריטב"א].

בפלגותא דאמוראי בדין הדס שוטה

ג. שם ה"ד עבות אר"י והוא דקיימי כו', משמע דגם תרי וחד חשיב קצת עבות, והיינו דבא לאפוקי והוא דקיימי, דהיינו לומר דעבות דהכא הוא דוקא בכה"ג, מיהו הרי"ף והרא"ש גרסי כגון, ועי' בגמ' דאמימר קרי לי' הדס שוטה, ומשמע דלא חשיב עבות כלל.

שם אפי' תרי וחד, דג"ז צורת קליעה, והיינו דוקא כשהאחד הוא בין השנים, אבל תרי ותרי זע"ז היינו הדס שוטה, (והיכא דהתרי אינם ע"ג התרי אלא ע"ג החלל שבין השנים שלמטה יש מקום לדמותו לתרי וחד, וכמדומה דהרבה פעמים התרי ע"ג תרי עשויים כך, ולפ"ז יש ישוב לדברי הרמב"א סי' תרמ"ו ס"ג שתלה הני תרי על תרי בדר"כ, מיהו ראיתי שגם עלי הזית עשויין כן, ובגמ' אמרו דזית אינו עבות לכו"ע), ומש"פ רש"י שעולה ורוכב על השנים, נראה דאין ר"ל כגון שצמח העלה גדול מהשנים, אלא בא לבאר צורת הקליעה שהאחד שהוא נמוך מהשנים עולה על גביהן מעט, ועי"ז מיחזי נמי כקלוע ע"י שלשה, וצ"ע בלשון הר"ן שהוסיף תיבת ארוך, דבפשוטו אין טבע ההדס להוציא שני עלים קטנים ואחד גדול, אלא אע"פ שאינו רוכב על כל ארכן מיקרי שפיר רוכב על גביהן.

הרש"ש (בב"ר פס"ח אות ט') הק' מהא דאמרי' מנחות ל"ט ב' גדיל שנים גדילים ארבעה, וגדיל היינו עבות כדמתרגמינן

בחד קינא וכמש"כ, ואע"פ שאין בכוחנו להקל למעשה במרחק גדול כ"כ עד רוב העלה, מ"מ נפקא מינ' חומרא, שאם צמח עלה קטן, כיון שאם נקטום העלים הגדולים ונשווה ראשן לאותו עלה לא ישאר כי אם מיעוטן, לא חשיבי עבות, וכ"נ להחמיר, דאע"פ שבגמ' הוזכר ענין חד קינא, יש לפרש סתמא בעלין שוין.

ש"ר דבלא"ה פשוט כיון שאין העלה הקטן מגיע לעיקרו של הסמוך לו א"כ חסר עבות בשטח זה, [נע' לק' סק"ט ד"ה ולהסוכרים], ועד המקום שהעלה הקטן כלה, י"ל דחשיב עבות אע"פ שזה כנגד מיעוט העלין הגדולים, דמ"מ שטח זה מכוסה בעבות.

ב' פ' בהדס שוטה

שם לההוא הדס שוטה קרי ל', יעוי' בר"ן שהביא ב' פירושים, ולכאו' הדס דקיימי תרי תרי בקינא נמי הוי בכלל דברי ר"ח י"ב א', אע"פ שיש לו סדר, א"ו פ' בתרא עיקר, (שו"ר באחרונים ז"ל שרצו לומר מה"ט, דתרי ותרי לא חשיב שוטה).

באסא מעראה שכשר בנשרו רוב העלין אי סגי בג' עלין בצד אחד

ד. **שם** ובלבד שתהא עבותו קיימת, נראה דר"ל שיהיו העלים הנותרים משולשים סביב כעבות, ולא סגי במה שנשאר ג' עלים, אם הם בצד אחד של העץ, ואינם עשויים כקליעה ודומין לשלשלת, וצ"ע בשו"ע סי' תרמ"ו ס"ד שלא הזהיר אלא שישארו שלשה עלין, ומשמע אפי' בצד אחד, וצ"ע דזה לא מיקרי עבות.

מ"ט לא פירשו ברייתא בעוד גזוני שנשרו רובן ויש להכשיר בנשאר עבות

שם הא גופא קשיא כו' כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכח"ל, יש לעי' הא משכח"ל שהי' בקן אחד ד' עלים, ונשרו חצי

אותה תמרה ניכר בה עלים קטנים שהתחילה צמיחתן, ולפ"ז זהו כללא דמילתא כל שהג' עלים באו מצמיחה אחת דהיינו שהיו שלשתם באותה תמרה היינו קן אחד, ומכאן אנו למדין לכל אותן עלים דקיימי תלתא כמעט בשוה דחשיב עבות, כיון שצמחו בחד קינא, אלא שזה מצוי דמחד קינא פעמים שנמשך אחד למטה או למעלה ע"י התרחבות השדרה, הלכך כל שאינו מופלג מהם להראות כקן אחד שפיר דמי, וזה כמו שסיים לא שזהו השיעור, דאפי' טפי מזה נמי שפיר דמי, ועי' להלן.

בדין עלה אחד קטן ביותר

והנה בגמ' הוזכר רק ענין צמיחתם בחד קינא, ולכאו' יש ללמוד מזה שאם עלה אחד קטן ביותר, כמו שמצוי לפעמים שהעלה שלם וקטן, מ"מ כיון שצמחו ג' בחד קינא שפיר דמי, אבל נראה שיש לחוש ולהחמיר בזה, דבעיקר עבות דאורייתא מסתברא דתלוי בצורת העלין, כלשון הברייתא קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת, וד"ז נקבע לפי צורת העלין לא לפי השרשים, ולכן נראה דרב יהודה דנקט בחד קינא היינו משום דדבריו מתפרשים בעלים שוים, ובדרך כלל העולים בחד קינא, רוב העלים נמצאים בשורה אחת, אבל אם אירע שעלה אחד קטן, או שנקטם ממנו מעט, באופן שאין שילוש שוה מג' עלים כל אחד רובו, הרי זה מגרע בקליעה ואינו דומה לשלשלת.

מן האמור נלמד דענין עבות הוא שילוש העלים במקום אחד שהם חופין את העץ בקליעה כשלשלת, אלא דאף אם רובן שוה מלמעלה ומלמטה נמי שפיר דמי, כגון שעלה אחד עולה למעלה, שאם נקטום המעט שעולה למעלה, והמעט שהשנים בולטין למטה, יהיו שלשתן שוין, ועדיין ישאר רוב מכל אחד שפיר דמי, ולפ"ז יש קולא גדולה בשיעור חד קינא, והכי מסתברא דהאמת הוא שכל שרוב מכל העלים הם בשוה ממש, באמת צמחו

לדינא בנשרו רוב עלין ונשאר מיעוטן וכולן רש"ז מגיע לעש"ז

ובעיקר הדברים אם סגי במה שהנותרים רש"ז מגיע לעש"ז אע"פ שהם מיעוט, לכאור' יש לדון להחמיר, דהנה בערבה ודאי אין מקום לדון בזה, דכיון שאין עליה חופין את העץ, לאו בהכי תליא מילתא, וכ"ה פשטות המשנה דנשרו מקצת עלי' כשרה, אע"ג דסתמא דמילתא גם ברוב משכח"ל שהנותרים רש"ז מגיע לעש"ז, כגון שנשר עלה בין שני עלים, ועוד שהרי במיעוט הכשרנו אפי' אין רש"ז מגיע לעש"ז, וכן בלולב אע"פ שאילו היו מעיקרא כציני הר הברזל כשר, מ"מ אם נשרו רובן אע"פ שהמיעוט חופין את עצו פסול, דהא סתמא דמילתא המיעוט חופין את עצו, ומ"מ קתני נפרצו עליו פסול, וביותר מוכח כן למ"ש הר"ן דאפי' בנותרו רוב בעינן שיהיו חופין את עצו, וש"מ דאפ"ה בנשרו רוב פסול, וכיון שכן אין להמציא חילוק בהדס, אע"פ שהי' מקום לחלק בסברא דהדס שענפיו חופין את עצו לא מינכר כ"כ כשנחסר קן באמצע, משא"כ בלולב דאע"פ שעליו חופין את השדרה מ"מ אם נחסרו עלים ביניהם הדבר ניכר ולא שמי' הדר, מ"מ אין לחדש כן בלא ראיה, אלא יש לפרש כפשוטו דאזלינן בתר רוב קנים, והיינו דקמ"ל ברייתא דבאותו קן אין פסול של נשרו רוב, כיון שעבותו קיימת, וכ"ש אם נימא שהג' הנותרים חופין את העץ ככל שאר הדסים דעלמא, והנוספים בחד קינא עומדין זעג"ז, [וכ"נ מפרש"י באסא הגדל על המיצר, דלא מסתבר שיעשה עלים קטנים], דלפ"ז לא שמענו בברייתא חידוש בצורת ההדס לאחר הנשירה, אלא עיקר הדבר דנשירת רוב אינה פוסלת, וש"מ דהי' מקום לומר כן אע"פ שעבותו קיימת כבשאר הדסים, וא"כ יש ללמוד מזה דבנשרו רוב קנים דחמיר טפי אמנם פסול, מיהו פשטא דמילתא דצומחים עלים קטנים

הקנים דהשתא עבותו קיימת ע"י הנותרים ונשרו רוב, (אם נימא דבמחצה על מחצה סגי), ועוד יש לדקדק אם נימא דאם היו העלים הנותרים רש"ז מגיע לעש"ז חשיב כולו עבות, א"כ משכח"ל שהיו קנים הרבה רצופים, שאפי' נשרו רוב עדיין כולו מכוסה בעלין, וי"ל דלשון עבותו קיימת משמע שאע"פ שחסרו עלים עדיין יהא השילוש של הנותר קיים, דאל"כ הול"ל ובלבד שיהא רובו מכוסה בעלין, דאין להזכיר כאן ענין העבות, אבל אם הנשירה היתה בעבות שפיר קאמר שישאר העבות קיים אף לאחר הנשירה, [והכונה בזה כמש"כ לעיל דדוקא אם נשרו העלין שבינתיים, אבל לא אם נשרו כולם מצד אחד], ועוד נראה דלשון "ובלבד" מוכיח שלא זהו הנדון של הרישא, וכמש"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בספר שבת ס"א סק"ז, דלשון ובלבד משמע שמוזהר התנא מענין ידוע ולא זהו מה שבא להשמיענו, ואם הי' ההיתר של נשרו רוב עליו מפני שנותרו רוב קנים, הו"ל למימר נשרו רוב עליו אם רוב הקנים קיימים כשר, כיון שזהו התנאי של ההיתר המוזכר ברישא, אבל השתא מתפרש החידוש דאע"פ שנשרו רוב כשר, ובלבד שיזהר מדבר שפוסל גם במיעוט, דהא בעינן שתהא עבותו קיימת.

ואפ"ר גם דלשון ונשתיירו בו מיעוט, שהוא לכאור' מיותר, מלמדנו שאע"פ שהנותר הוא באמת מיעוט, כשר, דלא נימא שההיתר הוא כשנותר רוב, אע"פ שנשרו רוב, ועי' לק' סק"ז בזה.

ולאחמור מדוקדק הא דקאמר כיון דנתרי להו תרי, דהוצרך לפרש שהנדון בנשירת העלין שמאותו קנה דאילו בחשבון הכללי משכח"ל דנתרו רוב ונשאר עבות, (מיהו בלא"ה נמי ל"ק).

דא תאי לא שמועין חידוש דמשכח"ל נשרו רוב עליו שיהא כשר, אע"ג דבעלמא רק מיעוט כשר, (דאל"כ הול"ל נשרו ממנו עלין כשר, ואפי' נשרו רובן), ובלבד שיזהר מן הדין הידוע שאפי' במיעוט אם לא היתה עבות הנותרים קיימת פסול, דהיינו אם נשר אחד מכל קן, וש"מ דנשרו מיעוטן בכל ענין כשר, והיינו כגון שנשרו מיעוט קנים, וע"ע לק' ס"ק י"ח דין ר'.

איך משערין רוב עבות ורוב עלין

והי' מקום לחדש שני דינים בנשירת העלין דהדס, א' רוב עלין שהיו בהדס, דומיא דלולב וערבה, [וזה נקבע לפי ג' בכל קן, אבל מה שיש יותר מג' לא מעלה ולא מוריד], וזה מדין הדר, ב' שיהא רוב ארכו של הענף עבות, וד"ז תלוי בגודל העלים, שאם היו בהדס כ' קנים במשך ג"ט, ונותרו ח' קנים עבות שהם חופין טפח ומחצה, כשר, אם בס"ה נותרו ל"א עלין, וזה מדין עבות, [ולפ"ז תתפרש מתני' כפשוטה דנפרצו עליו פוסל דוקא ברוב דומיא דלולב וערבה, כיון דחסרונו משום הדר וזה אינו תלוי בעבות, (ולענין שאר ימים פשיטא דהמכשירין פסולי הדר ה"נ דנפרצו כשר אע"פ שנשרו פסול דלאו עבות הוא), ולפ"ז מצינן נמי למימר דלרוב הענף מדין עבות סגי ברש"ז מגיע לעש"ז, ורק מדין הדר בעינן רוב עלין שהיו בהדס, אבל אין נראה כן מסתמות הדברים, וע"ע בכ"ז להלן סק"ז איך משערים רוב עבות ורוב עלין.

בפשוטו עבות היינו ברובו

הא דקתני בברייתא שאינו עבות פסול, יש לפרש כמו בכל התורה דרובו ככולו, תדע שאילו לא צמחו בו עלים אלא שחופין את רוב עצו, מי לא חשיב עבות, (ועי' לק' סק"ט דבאמת גם בזה פסלי) וה"נ במיעוטן שאינם עבות, ומ"ש במ"מ פ"ז ה"ב דשאינו עבות לאו מינא דהדס הוא ובצר לי' שיעורא, צ"ע דא"כ נשרו מיעוטן שהיו עבות נמי השתא

יותר וכ"כ בריצ"ג שו"ר שכ"ה בפר"ח הנדמ"ח, ולפ"ז יש חידוש דאעפ"כ נשרו רובן כשר, ברם לענין עבות מסתברא להכשיר שהרי הענף מחופה עלים ודומה לשלשלת עי' לק' סק"ה ז'.

אם צריך שיהי' בפועל עבות, או דסגי במין עבות

ה. מזהא דקתני ובלבד שתהא עבותו קיימת, יש ללמוד דאע"פ שהוא ממין עבות, אם לא נשתייר בו עבות פסול, אמנם יש לדחות דדוקא הכא כיון שנשרו רוב, בעינן שישאר עבות, אבל היכא דנשר עלה אחד א"צ שישאר עבות, מ"מ הדבר מחודש לתת שיעור חדש בזה, דממ"נ אם רוב פוסל, מה בכך שנשאר עבות, וע"כ דאין מגרע מה שנשרו אותן עלים שהיו מיותרים מעיקרא, וא"כ כשנשרו חמשה נמי, יש לחשבו כנשר אחד מהדס משולש, ולפמשנ"ת לעיל סק"ד דלשון ובלבד מתפרש על דבר ידוע, א"כ הדבר מפורש בברייתא דלאו דוקא הכא מפני שנשרו רוב בעינן עבותו קיימת, אלא שזה דין ידוע בעלמא אף בנשרו מיעוט, - ומהא דפריך כיון דנתרי עבות היכי משכח"ל, מוכח דעבות היינו עלים הקיימים, ולא מה שצמח עבות, (מיהו יש לדחות דעבותו קיימת דייק, אבל א"כ הול"ל עבותו קיימת היכי משכח"ל).

נשרו מקצת עלין דהדס יש להכשיר

ועיקר הדין דנשרו מיעוט עלין מן ההדס כשר, לגרסת הראב"ד והרמב"ם הדבר מפורש במתני', וכ"ה לפרש"י והרא"ש דהא מתפרש דומיא דנפרצו דלולב, ולכו"ע נמי בפשוטו מתפרש העלין שנפרצו כליתנהו דמי, וכיון דנפרצו היינו ברובן דומיא דלולב ש"מ דנשרו מיעוטן כשר, [דאין נראה לומר דעלה שנפרץ מהני לענין עבות שאין כאן עבות הדר, ועכ"פ אם נפרצו שני עלים מקן אחד ודאי יש לפסול, ועי' לק' סק"ח], ונראה דגם מן הברייתא מוכח כן, דשיעור לשון הברייתא

לאו עבות הוא, [והרי הרמב"ם הכשיר נשרו מיעוטן כדגריס נפרטו עליו והיינו ברובן, ולא הזכיר פסול במיעוטן], ולא מסתבר לומר דמי שצמח בו עבות תחלה חשיב מינא דהדס דעבות זה הדין שנאמר בהדס, ואם ד"ז הוא כמו העץ של ההדס, א"כ בעינן שיהא עבות ולא סגי במה שהי' עבות, דאטו שייך לומר שאמצע הענף שאינו עבות הוא מין אחר, ועכ"פ אם ננקוט דנשרו מיעוט עלין ולא נשאר עבות פסול, ע"כ היינו משום דבעינן שיהא ההדס עבות ולא ממין עבות, וכיון שכן תו לית לן לחדש דאותו שלא הי' בו עבות אינו ממין הדס, וכי היכי דבלא היו בו עלין מעיקרא חשיב עבות, כל שענפיו חופין את רובו, ה"נ בנשרו מיעוטן או שהיו שוטים, מיהו ע"י לק' סק"ט בשם מרן זללה"ה דבאמת לשיטת המ"מ אפי' מתחלת ברייתו אין רש"ז מגיע לעש"ז לא חשיב עבות, [ומאמרו"ר [שליט"א] זללה"ה שמעתי שיש לדון בזה כמש"כ].

האם צריך עבות בכל הג"ט, או דסגי ברוב

הראשונים ז"ל דקדקו מהא דאמר רבא השתא עבות שלשה לא משכחינן, דבעינן ג"ט עבות, ולכאוו' מלישינ' דרבא ליכא למידק מידי, דאם נימא שגם עבות טפח ומחצה הי' קשה למצוא, א"כ מתפרש עבות לשיעור ג' לא משכחינן, וכ"ש הנצרך לשיעור ה' טפחים, והדבר פשוט דלא הו"ל לרבא להזכיר השיעור של הרוב, ולומר השתא עבות טפח ומחצה ומשהו לא משכחינן, טפחיים ומחצה ומשהו מיבעיא, מיהו אפשר דמסברא אמרו כן דידעי דעבות טפח ומחצה שכיח, וכ"כ בבבאגר"א, ולפ"ז יש ללמוד מדברי רבא דלכתחלה בעינן כולו, ואפשר דמסברא פשיטא לראשונים ז"ל דכולו עדיף מרובו כדמשמע מדברי הראב"ד ז"ל, ולפ"ז באמת יש לפרש דברי רבא מפני הלכתחלה, וכל השלשה עבות קאמר, אבל עכ"פ אין ללמוד מדברי רבא טפי ממה שמוכח בבבארייתא דשאנו עבות פסול,

אלא שהמ"מ קים לי' מסברא, דשאנו עבות לא חשיב הדס דקרא, וא"כ בצר לי' שיעורא, ובפשוטו עבות הוא תנאי בהדס, (כהדר באתרוג, אם נפרש פרי עץ שטעם עצו ופריו שוה, והדר זה דין), וכיון דע"י רוב חשיב ככולי' עבות, לא בצר לי' שיעורא, וכמו מיעוטו יבש דלא בצר לי' שיעורא, כיון שרובו לח, - (מהא דאמר מ"ה א' לולב באגודו והדס בעבותו, ג"כ יש לדקדק דצריך שתהא עבותו קיימת דאל"כ הול"ל הדס עבות, מיהו צ"ע מאי אגודו דקאמר דהא קיי"ל א"צ אגד, ולא משמע דהכונה ללולב כפות, ואם נימא שהזכיר הכתוב המהדרין משום זה אלי ואנוהו, א"כ גם מעבותים, ליכא למידק לעיכובא).

בדעת הרא"ה דמכשיר בנשר עלה אחד מכל קן

שיטת הרא"ה לכאוו' משמע דבעינן מין עבות וא"צ שתהא עבותו קיימת, אבל זה צ"ע שהרי באותו ענף מיעוטו עבות ומיעוטו שוטה ואיך שייך לייחס לזה ענין של מין, ממ"נ אם עבות בעינן היינו שיהא עבות ממש, ואם מין עבות יש להכשיר כל ההדסים, ועכ"פ אותן שרוב הענף עבות, דיש לחשבו מין עבות, וכן פשטות הברייתא בובלבד שתהא עבותו קיימת משמע שזה דין כללי, וכמש"כ לעיל, וכ"ה פשטות הפוסקים דלאו משום שנשרו רובן הצריכו כן, ועו"ק דמאי פריך עבות היכי משכח"ל הרי עבות ענינו שצמח עבות ומה ענין זה לנשירה, [ועי' להלן דבאמת לא זוהי כונת הרא"ה] ונראה שאין להקל באין עבותו קיימת ברובו, אע"פ שהיו ונשרו, אלא שיש לצרף דעתו בדאיכא רוב, להכריע נגד המצריכין כולו עבות.

שו"ר שמרן זללה"ה בסי' קמ"ו סק"כ כ"ח כ"ט פי' דברי הרא"ה דלעולם בעינן שישאר בכל קן ב' עלים דכיון שנשאר רוב העבות עדיין שמו עליו אבל אם נשרו שנים אפי' מקן אחד בטל העבות מכאן והו"ל כקן

בזה מסברא דלא מיקרי ענף עץ, אם העץ ניכר בין קני העלים, אבל אם באנו להצריך כן לא סגי במה שראשו של זה יכול להגיע לעש"ז, אלא בעינן שיהיו העלין באמת חופין עד עש"ז, וא"כ לא דמי כלל ללולב דהתם אפי' נפרדו עליו ואינם חופין את השדרה כשר.

בדברי הראשונים ז"ל בזה

אמנם הרא"ה פי' דלולבא אין ענפיו חופין את עצו שאין רש"ז מגיע לעש"ז, אבל ע"כ גם לדידי' מתפרש חופין כפרש"י, דאל"כ מ"ש זיתא דפריך, ואפשר דכונתו שאין רש"ז מגיע עצמו לעש"ז ולאו דוקא מפני שאינו יכול להגיע אם יכופנו לכוון העיקר השני, אלא שאינו עומד כפוף כך, מיהו אפי' נימא דג"ז לא חשיב ענף עץ (ויתיישב לפ"ז שיש חידוש בקו' הגמ'), מ"מ זה דוקא לקבוע המין שזהו הדס, אבל אין זה דין דבעינן ענף עץ, וכן מצאתי מפורש ברי"ו שכ' ז"ל עץ עבות שהוא הדס שענפיו חופין את עצו, פי' לא שצריך כך אלא כך דרכו ונתן סימנים שזהו הדס.

עוד ראוי דלא כהמו"ק

ובן יש להוכיח מהברייתא דנשרו רוב עליו כשר, ואם איתא דבעינן ענפיו חופין את עצו, א"כ בדין הוא דניבעי נמי חופין אותו סביב כדרך ההדס דבלא"ה לא מיקרי ענף עץ, וכשנשרו רוב עליו אין עצו מחופה סביב, דבפשוטו אסא מצראה עליו קטנים מהרגיל, וכ"כ הריצ"ג, וכן פר"ח ואף אם נימא שהעלים גדולים ומתרחבים יותר, מ"מ בדרך כלל בנשרו רוב עליו מתגלה חלק מהעץ, וש"מ כיון שרובו מכוסה שפיר דמי (או משום דמיקרי ענף עץ או) שא"צ ענף עץ, וכן יש להוכיח מתרי וחד שאצל החד אין השדרה מכוסה סביב, וכן בין התרי מפסיק החד, ואין רש"ז מגיע לעש"ז, (מיהו נראה דאף לדעת המו"ק חשיבי תרי ג"כ חופין דכ"ה טבע

אחד בלא עבות דפסול, וכפירושו מוכח בדברי הריטב"א והר"ן גבי נפרצו עליו דלולב, שכ' שם דנשרו מיטעון ג"כ פוסל בהדס (והיינו שהי' עבות מתחלה) ובאמת גם בשמעתין מבואר כן בדבריהם הראי' שהביאו מהגמ' מוכחת כן, דמפרשי שבנשר חד איכא עבות, ורק ע"י נשירת תרי בטל העבות, ואם איתא העבות לעולם קיים מפני שצמח כך, אלא שנשרו רובן פסול, א"ו אף לפירושם עבות היינו העלים הקיימים כעבות, ולפ"ז ניחא ההיא דאסא מצראה שאם נותרו שנים לא חשיב שעבותו קיימת כיון ששנים אלו הם רק מיטעון העלין, ומ"מ כ"ז שיש ג' א"צ לשאר העלים כלל, מיהו בסברא שיטה זו מחודשת יותר, דבעינן מין עבות ושישאר רוב עבות אע"פ שהנותר אינו עבות כלל, ולפ"ז נשר קן אחד כולו או רובו פסול להרא"ה אע"פ שהי' עבות מתחילתו.

בדברי המו"ק דבעינן בהדס רש"ז מגיע לעש"ז

ו. כתב בשע"ת סי' תרמ"ו ס"ג בשם המו"ק דבהדס בעינן רש"ז מגיע לעש"ז מדכתיב ענף עץ שענפיו חופין את עצו, וק"ו מלולב דלא כתי' בי' וג"כ מצרכינן רש"ז מגיע לעש"ז, והנה מה שדימה ללולב ל"ד כלל, דהתם ס"ד לפסול אפי' רש"ז מגיע לעש"ז, והיינו דאיצטריך מתני' לאשמועינן דכשר, והטעם משום דצורת הלולב היא שהרבה עלין עולין זע"ז, ובלא"ה בטל מיני' צורת לולב, וקמ"ל מתני' דמ"מ כ"ז שהוא מכוסה בעלין שפיר דמי, וכמשנ"ת לעיל ס"ח ס"ק י"ט, ומ"ש מטעמא דכתיב ענף עץ, הנה רש"י והר"ן פי' שהעלין שוכבין על אפיהן כלפי העץ, משא"כ שאר עלין שהם נפתחים ואינם עומדים לכסות העץ, תדע שהרי רוב האילנות העלים רש"ז מגיע לעש"ז, ומ"ש זיתא דפריך מיני' תלמודא, א"ו הטעם משום דבזיתא העלים עומדים כלפי העץ כמו בהדס, ולפ"ז אין כלל מקור להצריך שיהיו הקנים סמוכים זל"ז שרש"ז מגיע לעש"ז, אלא שיש לדון

הדברים שכיוצאו תרי בקינא אז הם חופין את העץ, הלכך סגי אם העבות מגיעין לעיקרו של התרי) [ובירו' קאמר שענפיו חופין את רובו].

לענין הלכה אם יש להחמיר בהמו"ק

והנה אם באנו להחמיר בהמו"ק נצטרך להחמיר שכל עלה שאינו מגיע לעיקר השני כמאן דליתי' דמי כמו בלולב, וכן נצטרך לומר דאפי' נשרו בינתיים, והנותרים אין עש"ז מגיע לעש"ז פסול, כמו בלולב, [ועוד דנצריך נמי שיהיו העלין חופין ולא שוכבין, שהרי זהו פי' ענף עץ לפרש"י], וכ"ז תמוה, וכיון שהדבר מפורש ברי"ו בפשיטות, וכ"מ לפרש"י והר"ן, אין מקום לחדש כן כלל, וכן במ"ב השמיטו, [שו"ר בבכו"י בתוספת הביכורים שג"כ חלק ע"ד וכ"מ בחידושי הגרא"מ ז"ל], וכבר דקדק מרן זללה"ה בסי' קמ"ו בדבריו, דע"כ בנשרו הוא מודה דכשר, ושם ס"ק ט"ו כתב דלא דמי ללולב ושם ס"ק כ"ח סיכם הדברים דלא כהמו"ק וסיים שדברי המו"ק צ"ע, - מיהו אם מתחלת ברייתו, הי' רוב העץ מגולה, מסתברא דפסול, דהו"ל כנשרו רוב עליו, דאזלי' בתר חיפיו העץ וכמשנ"ת לק' סק"ז.

איך משערין כולו עבות

ולחשובים דבעינן כולו עבות, אם נימא דבעינן כולו ממש, דאפי' המשהו שאין רש"ז מגיע לעש"ז פוסל א"כ אין למדוד לפי אורך העלה, אלא לפי גידולו, דאע"פ שהעלה ארוך כפי המרחק שבינו לעיקר השני, מ"מ אינו משמש עבות לכל השטח, כיון שהוא עומד באלכסון, ובזה חמיר מלולב, דבעינן שיהא עבות לכל אורך העץ, ולא סגי בעלים שיכולים להגיע רש"ז לעש"ז, וכן בשיעור רוב דעבות, ג"כ אין למדוד כפי מה שיכולים העלים להגיע ביושר, אלא לפי צורתם באלכסון כקליעה ושלשלת, מיהו אם אינם זקופים כלל, מסתברא דחזינן להו כאילו היו זקופים כברייתן וכ"ז בכלל שיעור העבות,

וכ"מ בדברי מרן זללה"ה שם סק"א שכ' ואפי' כשהעלים פרושות יש לשערן כאילו מושכבות וחופות.

שיעור רוב לגבי נפרצו ונשרו האם הוא לפי רוב הקנים או רוב אורך הענף

ז. בדין נפרצו עליו ובדין נשרו אי אזלינן בתר רוב קנים או בתר רוב אורך הלולב וההדס, יעוי' מש"כ מרן זללה"ה שם, ונראה דלשון המשנה מתפרש נפרצו עליו כל עליו, כמו נקטם ראשו ונפרדו עליו וענביו מרובין מעליו, אלא דהדר אמרי' מסברא דרובו ככולו, ולפ"ז כיון דבסברא אין רוב מנינן קובע להיות ככולו כיון שרוב העץ מכוסה בעלין אין לנו לחדש כן, ולמאי דנקט מרן זללה"ה שם סק"ד דעכ"פ אם נשרו העלין מרובו פסול אע"פ שרק מיעוט הקנים נשרו א"כ ע"כ הא דקתני בערבה נשרו מקצת עלי' היינו מקצת מאורך הערבה, ולא ממספר העלים, וכיון שכן גם רוב עלים יש לפרש כן, ואע"ג דבתוספתא קתני נפרצו רוב עליו, מ"מ מתפרש כמו מקצת דמתני', [וכ"נ מלשון הרא"ש שכ' רוב עבות של שיעור הדס, דמשמע שלפי השדרה מנינן ארכו].

ובאמת אין כלל משמעות ברוב עלים דהיינו רוב מספר העלים, אלא רוב חיפוי העלים, דודאי אין סברא שעלה גדול שמחפה כפליים בקטן יהא חשוב כמותו, וע"כ דרוב עלים היינו רוב החיפוי שיש מהעלים, וכיון שבדרך כלל העלים שלמטה גדולים יותר בארכן, ממילא יש להם חשיבות יותר, גם כשהנדון על המושג עלים, בלא להתייחס לחיפויין בעץ, וכיון דע"כ לא אזלינן בתר מנין העלים, יש לפרש רוב לפי אורך העץ, וא"ת א"כ מ"ט נפרץ רוב כל עלה או שנקטם רוב כל עלה ועדיין השדרה מכוסה כולה בנותר מ"ט פסול, וי"ל שהדבר ניכר בנותר שהוא מיעוט עלה, וכיון שמיעוטו כמאן דליתי', תו לא מהני חיפוי בעץ.

סוף העלים מגיע בצד עיקרו של השני ואפ"ה חשבינן ל' עבות, וה"נ בכיו"ב למעלה, אע"פ שיצא כאן קן נוסף, מן הראוי לחשבו עבות, ויש לסייע הדברים מהא דמבואר בברייתא דנשרו רוב עליו באסא מצראה כשר, וש"מ דעלין שאינם נצרכים לחיפוי הענף, אינם בכלל הרוב, וה"נ הקן הנוסף שיצא כאן שלא לצורך, אין בו כדי לגרע בנשירתו.

וב"ז בנשרו, אבל בשוטה, לכאור' קשה לחשוב את העבות שע"ג השוטה בדין עבות, כיון דהשוטה הוא עיקר העלים במקום זה, ולפ"ז נשרו עדיף משוטה, ונצטרך לפרש מ"ש הראשונים ז"ל דשוטה לא גרע מנשרו דהיינו כשאין התחתון חופה ע"ג השוטה או מקום הנשר, מיהו אין הדבר מוכרע דאפשר דהנוי של עבות אינו נגרע ע"י שיש תחתיו עלין שאינן עבות, ולפ"ז ניחא בפשיטות דשוטה כנשרו דמי, וכ"כ מרן זלה"ה שם ס"ק י"ג, וכ"נ דעת אאמור"ר [שליט"א] זלה"ה דשניהם שוים גם בנדון זה.

נמצא להאמור דאנו מתייחסים לעלי העבות הקיימים, כאילו לא היו עלי נוספים בעץ, וכל שאם גדלו כך מתחלת ברייתן ה' כשר, [דלא קיי"ל כהמו"ק, וכמשנ"ת סק"ו], חשבינן ל' השתא נמי עבות כולו או רובו, וכן לענין חסרון הדר דנשרו רוב עליו, כל שרוב העץ מכוסה, אע"פ שנשרו רוב עלין כשר, [וכן אם הנותרים שוטים לדעת מרן זלה"ה דגם בזה שוטה כנשר וכמ"ש שם ס"ק י"ג] מיהו מרן זלה"ה דעתו להחמיר מספק שלא לחשוב עבות של קן זה אלא עד מקום הקן שעליו בין נשר בין שוטה וכן להחמיר בנשרו רוב קנים אע"פ שרוב העץ מכוסה בעלים, (וכבר כתבנו דלמאי דפשיטא ל' ז"ל שברוב השדרה מגולה ודאי פסול, א"כ זה מוכיח שכל הנדון ה' ברוב השדרה), ולענין רוב עבות מבואר בפוסקים דאלינן בתר רוב העץ ולא לפי רוב העלים שהם עבות.

ולפי הענין נראה דלעולם הקנים העליונים קרובים זל"ז יותר, וזה בכל המינים, דאע"פ שעיקר גידול הענף מלמעלה, מ"מ גם העלים וגם העץ שלמטה גדלים ומתרחבים, וכיון שכן אין הדבר מאורע שאנו דנים ברוב עלים ומיעוט שדרה, אלא כן הדבר בכל לולב והדס וערבה, וא"כ לא שייך לומר שאמרו רוב עלים באופן שכל הקנים שוים, שאז גם יש רוב שדרה ברוב עלין, דהא ליכא כה"ג, ולכן נראה שה' הדבר פשוט דרוב עלין היינו רוב חיפוי העלין, ועלה אחד שלמטה אם הוא גדול בארכו כשנים שלמעלה דינו כשנים, וכיון שהעלים שלמטה גדלים בהתאם להתרחקות הקנים, (שגם הם היו תחלה כצורת העלים העליונים שהקנים היו סמוכין זל"ז, ואח"כ גדלה השדרה ונתרחקו הקנים ובהתאם לזה גם גדלו העלין), ממילא רוב חיפוי העלים הוא רוב השדרה, מיהו הרבה פעמים, יש שהשדרה למטה נתארכה יותר מגידול העלים, והיינו שהעלים גדלו לרוחב ולא לאורך.

ולפ"ז ניחא בפשיטות הא דפריך כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכח"ל, כיון דרוב היינו רוב אורך העץ, א"כ לא משכח"ל נשרו רוב ושישאר רוב, וכמו שדקדקנו לעיל סק"ד, וכבר כתב כן מרן זלה"ה שם, ועיי"ש עוד.

ברם צריך לברר היכא דהיו שני קנים סמוכין זל"ז שאם ינטל העליון, ראשו של התחתון מגיע עד עיקרו של זה שלמעלה ממנו, אי חשבינן ל' כרוב שדרה מכוסה, או דכיון שהשדרה היתה מכוסה ברוב עלים כל שנשרו רובן, ליכא הדר, וגם עבות י"ל דלא חשיב, ואין לומר דסוף העלים אין להם חשיבות כ"כ לשמש כעלים וכעבות, ולעולם אין העלה התחתון משמש במציאות אלא עד מקום שהעליון יוצא, שמפני זה יצא כאן קן נוסף, מפני שכאן נגמר תועלת התחתון, והלכך אפי' אם נשר אין סוף התחתון משלים, הא ליתא, דהא חזינן שבחלק התחתון של הענף,

בדברי החזו"א דבערבה מודדין הרוב רק עד שורש עלה העליון

כתב מרן זללה"ה שם סק"ב דבערבה מודדין רוב העץ משרש העלה הנשאר ולא מכנגד ראשה וטעמו משום דערבה אינה חופה את העץ ואין לראות העץ כמוקף עליו ע"י שהעלה ארוך, אבל לכאור' הי' נראה דשפיר חשיב עלה זה כחופה עד מקום שנשר העלה שע"ג, שהרי לא חסר עלה בשטח זה, ואלת"ה תיקשי כמשה"ק ז"ל שם סק"ו בהדס, דאם חסר עלה אחד באמצע יחשב שחסר ב' עלים כיון שהעלה התחתון אינו נחשב אלא בעיקרו, א"ו כל שנמשכים עוד עלים למעלה גם לדעת מרן ז"ל לא חשיב שחסר אלא ממקום הנשירה עד שרש העלה שע"ג, ואפשר דדוקא בנגד חציה מלמעלה ס"ל ז"ל דמתחזיא עי"ז כרובה פרוצה אע"פ שבאמת במשהו הראשון עדיין לא חסר עלה, מ"מ אין העלה התחתון מסייע כ"כ לתת חשיבות של רוב מחופה, מיהו ג"ז צריך ראי', ושמא כונתו ז"ל רק לאפוקי ראשה, דבזה פשיטא דלערבה אין חשיבות בראשה, אבל אה"נ דרק ממקום הנשר חשיב חסר, וצ"ע.

בדעת הראב"ד דסגי ברובו עבות, ולכתחילה בעינן כולו

ח. **מדברי** הראב"ד משמע דפשיטא לי' בכל דבר שרובו ככולו דלכתחילה בעינן כולו, ואמנם בנפרצו עליו הדבר מובן דכיון שברובו חסר בהדר אף מיעוטו מוסיף להדר ואיכא מצוה, אבל בעבות שזה דין דבעינן עבות ומדאורייתא נפיק ברובו כמו בכולו מנ"ל להצריך כולו לכתחילה, (ולפ"ז נמצא שיש לכתחילה בדאורייתא), וי"ל דעבות ג"כ ענינו הדר ולכן יש עדיפות בכולו קלוע ודומה לשלשלת, מיהו אפשר דכלל הוא בכל דין דרובו ככולו, דכולו עדיף, [ונסתפקנו בישיבת סוכה דסגי בראשו ורובו, אם יש מצוה לישוב כולו, ולפ"ז תפשוט דלכתחילה כולו עדיפא, מיהו שמעתי מאמור"ר [שליט"א]

ברם הדבר צריך ראי' לחלק בין הדס ללולב וערבה, וכמש"כ לעיל סק"ד דהתם פשיטא לן דלא סגי במה שהעלים הנותרים חופין את העץ, עד העיקר של העלה הקיים, ואמנם הדס שונה בטבעו שענפיו חופין את עצו, וכן מצינו שמה"ט דנו בגמ' להכשיר נקטם בהדס כיון שאין קטימתו ניכרת, וכמ"ש הרמב"ן, וה"נ פעמים שאין חסרון העלים ניכר כלל, משא"כ בלולב וערבה דליכא כה"ג, מ"מ אם שנינו נפרצו עליו סתמא בכולהו, צריך ראי' לחלק ביניהם מיהו אם נימא דלענין עבות סגי במה שרוב העץ עבות אפי' ע"י מיעוט עלים, (וכדאשכחן לענין שלא ליחשב אופתא להר"ן מועיל כל כיסוי של עלים, אע"פ שאין הכיסוי מועיל ליחשב רוב עליון קיימין), הא גופא יכול להוכיח דהדס חלוק מאינך, דכיון דנקטינן שכולו עבות עי"ז, לא מסתבר שיגרע לנו חסרון עלים, - בלשון קצרה אפשר לומר דחסרון של נפרצו או נשרו הוא דוקא כשניכר חסרונו, ובכה"ג גם הדס שוה ללולב וערבה, ומאי דמשכח"ל בהדס אופן דלא מינכר שחסר כלל, יש לדמותו לאסא מצראה ולהכשיר, וצ"ע בכ"ז.

ויעוי' בר"ן ובריטב"א גבי נפרצו עליו דלולב, שכ' דהא דקתני גבי ערבה נשרו מקצת עלי' שוה בכל המינים, וז"ל הר"ן הלכך משמע דה"ה לנשרו מקצת עלי' הלולב שהוא כשר דבהדס היינו טעמא דפסול משום דבעינן ב' עבות ולפיכך אין ללמוד בה לזה מערבה כמו שאין ללמוד ג"כ לולב ממנו בנשרו מקצת עליו כל שנשאר השדרה מגולה דהיינו אופתא, עכ"ל, ולכאור' יש ללמוד מזה דהדס דומיא דלולב כל שאין הנשירה מפריעה בעבות כשר, אלא שהר"ן סבר דבכל גווני הנשירה מקלקלת בעבות, אבל אי משכח"ל כה"ג יש להכשיר, ויש לפשוט מזה בעיין, (וד"ז מצוי בהדסים מצפת וכנראה לא הי' מצוי אצל הראשונים ז"ל דאל"כ היו מפרשים בכה"ג לשיטתו).

זללה"ה דשיבת סוכה לאו משום רובו ככולו היא, אלא דבעינן תשבו כעין תדורו והאי נמי כעין תדורו חשיב, ואמר דאם נימא דבעינן רובו מלבד ראשו, א"כ הדבר מוכח דלאו מדין רובו ככולו הוא שהרי לענין רובו ככולו בדין שגם הראש יצטרף לרוב, ולעיל ס"ח ס"ק כ"ב דקדקנו קצת דראשו מצטרף להשלים הרוב עיי"ש].

בדברי הרא"ש בשיעור עבות

רא"ש ס"י כתב בעה"ע כו', לכאור' דעת בעה"ע דנפרצו מיעוט עליון כגון עלה אחד מכל עבות כשר דכיון שרק מיעוט העבות פרוץ חשיב שפיר הדר וחשיב שפיר עבות כיון שכל העלים קיימים, ואפשר נמי דאוליגין בזה בתר רוב העלין כמו בלולב וערבה, והיינו דקאמר דבנשר לגמרי לא משכח"ל היתר כיון דבעינן כל עבותו קיימת כדקתני בברייתא [שו"ר בדבריו ז"ל בדין ערבה, וצ"ע להתיישב בכונתו, אבל עכ"פ אינה כמש"כ], מיהו פשטות הדברים דעלה שנפרץ כמאן דלית' דמי לענין הדר, והא דכשר במיעוט, משום דנשרו מיעוט נמי כשר, הלכך אם נפרץ עלה אחד בעבות, כיון שבנשירתו הי' פוסל, השתא נמי לאו הדר הוא, וכיון שאין לנו מקום לחלק [שהרי גם בעיטור לא מתפרש כן], צ"ע אם יש לעשות בזה סניף להקל, אע"פ שעיקר דין נפרצו בהדס תלוי בפלוגתא וכמש"כ סק"א.

שם ודבריו אינם נכונים כו', עמש"כ לעיל סק"א מ"ט פשיטא ל' להרא"ש דאין לפרש נפרצו דהדס וערבה כלולב, דלכאור' נהי דאין רא' מהברייתא, מ"מ יש להשוות נפרצו דכולהו, בענין אחד.

הדס, ולא נחית רבנו לנדרון אם צריך שנשרו שנים מכל עבות או דסגי בחד, אבל נראה דמוכח מתוכו דאם נשר מכל העבות אפי' מיעוט פסול, דאם איתא דאף מכולן מיעוטו כשר, א"כ הו"ל לפרש בפשיטות דמתני' מיירי בשאר הדסים ונשרו רובן, וגם הי' מפרש דאסא מצראה שאני שנשרו רובן ולכך בעינן עבות שלם וכ"מ בדברי רבנו לעיל שהעתיק פי' הראב"ד דמיעוט שאינו עבות הוי דומיא דנשרו מיעוט, ואם איתא דנשרו מיעוט בכולו כשר א"כ מאי רא' איכא מנשרו מיעוט הא יש לפרש מתני' בהי' כולו עבות ודוקא שנשרו מיעוט ונותרו תרי, אבל אם נשרו מקן אחד תרי פסול וכדעת הרא"ה, א"ו לדעת רבנו נשר אחד מכל עבות נמי כנשר העבות דמי, והיינו דקאמר דבנשרו רוב העבות משיעור ההדס דהיינו מארכו פסול, אע"פ שנשתיירו מיעוט עבות שלימין, דכה"ג בנשרו מיעוטן כשר, אבל ודאי בדליכא עבות ברובו פסול, ודברי הרי"ו צ"ב דמשמע מדבריו דעבות היינו מין עבות ואע"פ שנשרו חשיב שפיר מין עבות, והיינו דמפרש הכא דבעינן שנשרו שנים מכל קן, ולק' הצריך שיהא רובו עבות, (אם לא נימא דדעתו להכריע שם דסגי בג' בראשו), אבל בגמ' מבואר דעבות היינו עליון קיימים מדפריך כיון דנתרי תרי עבות היכי משכח"ל, וכמשנ"ת לעיל סק"ה, וגם ברי"ו כתב גבי אסא מצראה דנשאר ג' כשר כי לעולם צריך שישארו שלשה, ולכאור' זה סותר לדבריו דלעיל, וצ"ע בזה, אבל עכ"פ דעת הרא"ש נראה כמ"ש בב"י דכלפי רוב דרוחב כתב רוב דאורך, ומה שהעמיס הב"ח לפרשו בהדס גדול מכשיעור צ"ע.

לענין הלכה

ולענין הלכה כבר כתב מרן זללה"ה בס"ק כ"ט שאין להכשיר הדס שפסול גם להרא"ה וגם לש"פ, אע"ג דכל חד מטעמא אחרינא, (ואפי' נשאר רוב מספר העלים), הלכך הדס שהי' בו קן אחד שוטה (דפסול

שם ונפרצו דמתני' היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט, כונת רבנו לחלק בין אסא מצראה שהרוב שנשר הוא ברוחב ההדס, וע"ז קאמר דמתני' מיירי ברוב של האורך, והיינו דקאמר של שיעור

מתי אמרי' כמאן דקטים

מיהו יש לדון להמכשירים הדס קטום אם אפשר לראותו כמאן דקטים ולהכשיר אם יש ג"ט עבות למטה, או"ד בראשו לא מהני סברא דכמאן דקטים שהרי הא דמכשירין קטום היינו משום דבהדס אין קטום פגם, אבל אכתי ראשו הוא וא"א להתייחס לזה כליתי', (ולענין ג' בדי עלין לחין דבעינן בראשו ודאי לא מהני סברא דכמאן דקטים דבעינן ראשו ממש), ודעת אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ה ס"ק י"א דגם כלפי ראשו אמרי' אי בעי קטים, אלא שנסתפק דשמא בתרווייהו בעינן קטימה דוקא, מיהו יש להחמיר בנשר או שוטה כלפי ראשו, כיון דמחמירין בנקטם, אבל אם כלפי ראשו רובו עבות דעת האחרונים ז"ל להקל וכמש"כ, [שו"ר עוד בדברי אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בדין הדס ז' שכולו עבות ונשרו ג' עליונים שכ' דיש לדון בכ"ז כשצריך לחלק שאינו עבות להשלים השיעור, אבל אם יש ג"ט עבות פשיטא לי' להכשיר מלמעלה בלא קטימה, [ואף מלמטה להמכשירין קטום] ואמנם שם איירי לנדון אחר אבל יש לדקדק מזה דהנדון הוא אם אפשר להפסיק באמצע החלק שאינו עבות ולומר דעד כאן מתבטל לרוב עבות ומכאן ואילך כקטום, וא"כ י"ל דהיכא דהעבות באמצע אפשר לראות עד סוף העבות כהדס, ומכאן ואילך כקטום, וכן אם נשרו כולם והנדון בין עבות לשאינם עבות דיש היכר להפסיק ההדס במקום הנשירה, כגון טפחיים עבות וטפח שאינו עבות וטפח נשרו, או איפכא, וכעין סברות דאשכחן במחיצות, דהיכא דיש גבול עד היכן לדון עומ"ר שפיר דיינינן ומיהו אכתי י"ל אתי אורא דה"ג כו', ועכ"פ כלפי עיקרו צ"ע, וכלפי ראשו בכל ענין קרוב להכשיר], ואם רוב כל ההדס עבות בצירוף מה שלמטה מג' יש להכשיר אפי' אין רוב בג' העליונים דמצטרף הכל לתמונת עבות וכע"ז כ' מרן זללה"ה בס"ק י"ט לענין לולב וסיים וצ"ע בזה, ובהדס קיל טפי כמ"ש שם,

להרא"ה) אינו כשר אפי' בשעה"ד אא"כ רוב עבותו קיימת וכן אפי' הי' כולו עבות ונשרו מקן אחד ב' עלים (דפסול להרא"ה) אינו נכשר אלא ברוב עבותו קיימת, ומה ששייך לדון הוא בהי' כולו עבות ונשר מרובו או מכולו רק א' מכל קן, דבזה להרא"ה כשר, והר"ן כתב להחמיר, וכ"נ בדעת הראב"ד והרא"ש וש"פ דסברת הרא"ה מחודשת, הלכך קשה להקל.

אם הרא"ה ס"ל כהרי"ז להכשיר בנשר רובו

האחרונים ז"ל השוו דעת הרא"ה והרי"ז, אבל כבר הוכיח מרן זללה"ה דלדעת הרא"ה והרי"ב"א אם חסר קן אחד רובו אע"פ שהי' עבות מתחלתו פסול, עי' לעיל סק"ה, וא"כ דעת הרי"ז יחידאה להכשיר מין עבות ברובו ובאותו רוב להכשיר ברובו קיים, וגם עיקר הדבר שמין עבות מועיל אף כשנשר ממנו רובו, הוא נגד פשטות הגמ', וגם בדעת הרי"ז אינו מוכרע, וכמש"כ לעיל, וגם בראב"ד וברא"ש מבואר דשוטה כנשר, וש"מ דחשיבותם שוה, הלכך אין להקל כלל באין רוב עבות קיימת.

האם צריך לאגוד ההדס במקום הכשרו, או אפשר גם למטה

מ. בה"ל סי' תרמ"ו סוד"ה ולע"כובא ודע עוד דכ' הב"ח דאם הי' רוב שיעור ההדס עבות כו', בב"ח מבואר דמייירי בשהרוב אצל ראשו שכ' דנשרו מלמטה אינו מגרע, כיון שבשיעור ההדס הרוב קיים, ואמנם משמע שד"ז מוכרע בפוסקים דכל שהרוב בג"ט שכלפי ראשו שפיר דמי כיון דאפשר לראותו כמאן דקטים, וקצת יש לדון דשמא צריך לאגדו באותו חלק דלא חזינן לי' כמאן דקטים, מיהו לדידן דאגד רק משום נוי יש להקל, ונפ"מ נמי להמצריכים כולו עבות, אם צריך שבמקום האגד יהא עבות, אליבא דר' יהודה, ומסתברא לקולא.

שיעור עבות ברובו מודדין לפי רוב השיעור בעץ, דהיינו טפי מטפח ומחצה, ולא לפי רוב הקנים, דאם אין רוב העץ מכוסה אפי' רובן עבות פסול, וכ"מ במ"ב, ואם רק מיעוט הקנים עבות, אלא שהם מכסים רוב העץ, מרן זללה"ה לא הכריע להקל, מיהו בדרך כלל בהדסים העבות כלפי ראשו מצוי יותר, ושם הקנים תכופים זל"ז, והו"ל גם רוב קנים.

ולאסוברים דבעינן ג"ט עבות לעיכובא, וכן לכו"ע לכתחלה, בעינן ג"ט רצופים, (דבעינן ג"ט שיהא בהם ג"ט עבות, כי היכי דבעינן לדידן ג"ט שיהא בהן רוב עבות, מיהו אף דלהמכשירין רוב כשר גם בצירוף מ"מ להמצריכין כולו יש לפסול שיעור כולו בצירוף דבצירוף לאו כולו הוא, דמ"מ אין כולו עבות, וחשיב כנפסק ההדס באמצע) וכ"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה, ואם לא נשרו עלין אלא שמעיקרו לא הי' רש"ז מגיע לעש"ז, כתב מרן זללה"ה בס"ק כ"ח דלפוסקים אלו פסול, והיינו משום דחסר עבות במשהו זה, [ועי' לעיל דמודדין באלכסון], וקצת יש לדון בדבר לדעת הראב"ד והרא"ש שהצריכו כולו לכתחלה, דמסתברא דבכה"ג ליכא חסרון הדר של נשרו מקצתו, וה"נ בעבות, שהרי דימו נשרו ועבות להדדי, ואף להמצריכין עבות מעיקר הדין משום מינא דהדס שאמרה תורה, יש מקום לדון דכל שעבותו מבריייתו קיימת, חשיב שפיר כולו עבות, מיהו בזה מכרעת דעת מרן זללה"ה כיון דאין עבות אלא בעלים, ולא פסלינן חסרון עבות משום שזה מין אחר, שהרי אף בנשרו פסלינן, אלא הטעם משום שהמצוה ניתנה בעבות וכשאינן כאן עבות הר"ז כאין כאן שדרה, ובצר ל"י שיעורא, (שהרי אין הג"ט מועילין בצירוף).

ולכאוי נראה דה"נ בעינן ג"ט עבות כלפי ראשו, [עכ"פ להפוסלים נקטם ראשו], דהא לא אשכחן בהדיא דמה שלמטה מג"ט

(מיהו ביש למעלה ג"ט שאינם עבות אין להקל).

בנידון האחרונים אם אפשר לצרף שיעור רוב ג"ט מכל ההדס

שם בבה"ל ועי' בפמ"ג שמסתפק אפי' אם הם מפוזרים באורך ההדס כו', בדברי מרן זללה"ה ס"ק י"א מבואר דנקט גם בדעת הפמ"ג והבכ"י דלעולם בעינן שיהיו ג"ט במקום אחד, שרוב מהן עבות, והנדון הוא רק אם אותן ג"ט צריכין שיהיו כלפי ראשו אבל אם ההדס ששה טפחים ובכל טפח יש רבע טפח עבות פשיטא דפסול, וכ"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שם, מיהו אף ביש ג"ט במקו"א שרובן עבות, אם אינם כלפי ראשו, לא שמענו להקל כיון דפסלינן קטום, וכמש"כ לעיל, וכ"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה דלהפוסלים קטום מסתברא דפסול, וגם מרן זללה"ה בס"ק י"ט כתב שאין הדבר מוכרע להקל.

נמצינו למדין למאי דקיי"ל דלעיכובא ברובו, בעינן שיהא רובו בג"ט שכלפי ראשו, ואפי' מפוזרין בג"ט, [ולכל הפחות מה שבין קן לקן מצטרף, ואפשר דכל השטח שהעלים מכסין מצטרף, ונקטינן להחמיר בזה מספק, ואפשר שיש להקל בשעה"ד ואם אין רש"ז מגיע לעש"ז, ולא הי' קן באמצע, מצטרף עד סוף העלים, ונראה דמודדין שיעור זה כפי מה שהעלים עומדין כמין גביעים והיינו כמין קליעה ודומה לשלשלת, אבל לא מצטרף מה שאפשר למתחם על העץ בלא אלכסון], ולכתחלה יש לדקדק שיהא העבות רוב מכל הענף אם הוא גדול מן השיעור, ואם לאו יקטמנו מלמטה מה שאינו עבות, ובדיעבד מבואר בבה"ל דאפשר לכוך אף אם אין העבות שבג"ט העליונים רוב מכולו אלא מהג"ט שבראשו, דחזינן החלק שלמטה כמאן דקטום, - וה"ה בנשרו כל הג' שבקן, או בשוטה מתחלתו.

כזה, וכ"מ בפר"ח ובריצ"ג דאסא מצראה עליו צרין ועי"ז קיימי ז' בקינא, ואילו הגדל על המיצר שמשבח אין לו להוציא עלים צרים, א"ו פי' בתרא עיקר, וש"מ דאע"פ שרוב עובי השדרה מגולה, שהרי ה"ז עלים צרים וחופין קרוב לשיעור ג' של שאר הדסים, ואפ"ה כשר בנשרו רובן.

למאי דס"ד דחשיב שם לווי, היינו גם לרבא לעיל י"ג א'

שם מ"ד הואיל ואית לי' שם לווי, פשוט דהכא גם רבא דלעיל י"ג א' מודה דחשיב שם לווי, כיון שיש כאן שינוי במהות ההדס, ול"ד למריתא דאגמא, אלא הוה כמו אזור כותלי ורומי וכבר נתבאר לעיל ס"ז סק"ז דהחידוש הוא משום דשם לווי מורה על שינוי בדבר זה גופא, משא"כ מן אחר, אבל הכא א"צ לזה כיון דרק מין אחד כשר, - משה"ק תו' הא אפי' הירדוף מכשרינן, לכאור' נראה דלא ס"ד להכשיר גם הירדוף וגם הדס דפשוט שכונת התורה למין אחד, (ורק במרורים נתרבו כמה מינים).

האם יש רק מין אחד שכשר להדס, ובדין הדס מורכב

שם עץ עבות אמר רחמנא מ"מ, נראה דאין הכונה להכשיר כל שהוא עבות, דרק מין אחד אמרה תורה, אלא דכיון שלא אמרה הדס, אין לפסול הדס עם שם לווי, דמ"מ הדס הוא, ולפ"ז אין מכאן רא' להכשיר הדס מורכב, מיהו אפשר דכל שאין שינוי במהות ההדס, אע"פ שהורכב, היינו הדס, ולא דמי לאתרוג שהפרי הוא העיקר, וכל שינוי בפרי חשיב שינוי במהות, משא"כ בעץ, (ומצאתי בספר מרן זללה"ה לענין אתרוג סברא כזו).

בדין נשתיירו בו ג' בדי עלין לחין

יא. ע"ג א' ונשאר בו שלשה בדי עלין לחין כשר, רש"י פי' דתרתין קאמר שלשה בדין ושלשה עלין, וצ"ע א"כ ל"ל לרב

מראשו מצטרף לשיעור, וכמש"כ לעיל דיש למדוד רוב בג"ט מראשו, ובנשרו כה"ג חשיב נשרו מיעוטן, וא"כ אף להראב"ד והרא"ש יש להצריך לכתחלה ג"ט מראשו, ואמנם הרא"ה ודעימי' נמי מודו דנקטם ראשו דהדס היינו בעץ ולא בעלים, היינו לומר שאם נקטמו העלים העליונים אינו נפסל, אבל אכתי י"ל דבעינן שיהיו רובן קיימים למהוי עבות, מיהו לקושטא דמילתא אפי' נשרו כולם אכתי איכא עבות מהעלים שלמטה מהם, שהעלים העליונים שבהדס אינם נצרכים לעבות כיון שאינם חופין את העץ, וכמ"ש מרן זללה"ה בסק"ח ולפ"ז מודו שפיר דנקטמו כל העלים העליונים כשר [וקצת צ"ע בדבריו ז"ל שם אם נימא דלא מהני עבות התחתונים אלא עד עיקרן של עליונים, וא"כ חסר אותו משהו וי"ל דאמנם כתב כן רק לענין שיעור רוב עד הקנים, ולפ"ז י"ל דלהרא"ה ודעימי' פסול] ומ"מ בעינן עבות עד ראשו, והנה מקום הנדון בזה בסברא הוא דיש מקום לראות את ההדס בג"ט עבות, כאילו נקטם ראשו לענין דין עבות, אלא שבקטימה זו ליכא חסרון הדר, כיון שראשו קיים, אבל אם נימא דלעולם מראשו מנינן אין להכשיר, ברם אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה כתב להכשיר בזה, וצ"ע, [שו"ר דמ"ש הרא"ה והריטב"א והר"ן דיבשו העלים שבראשו פסול מוכח דקטימתן פוסלת לפמ"ש"פ בזה לק' ס"ק י"ב, אלא דאיכא לאוקומה דוקא בנצרכין לשיעור וכגון שנשרו העלים שבראש ממש וצ"ע בזה].

פירוש אסא מצראה

י. ע"ג א' באסא מצראה, מש"פ רש"י שגדל על המיצר צ"ע, דהגדל על המיצר אינו משנה תכונתו להוציא ז' עלים במקום ג', אלא מוסיף ענפים ומגדל פארות, ועוד דא"כ לא חשיב שם לווי כיון שכל הדס אם ישתלוהו על המיצר יעשה כן, וגם אביי מודה בזה, עי' לעיל י"ג א', וכן מדפריך תלמודא בפשיטות משמע שלא הי' ידוע להם הדס

דמייתנין בב"מ שם מדר"ש, ולא מברייטא דהכא ומדר"ג, דרק ר"ש קרא לכל הענף בד, והיינו דמייתנין מיני דקרי לשוכי בד, אבל הברייטא ור"ג קרו למשהו שהעלים סביבו בד, ומזה אכתי לא שמעינן דהיינו שוכי, שו"ר ברא"ש שפי' כן ועי' בב"י סי' תרמ"ו בזה.

[ולפ"י צ"ע אמאי לא אייתי מקרא דיחזקאל פי"ז ותעש בדין ותשלח פראות].

פי' דברי רב חסדא ובראש כאו"א

ולפ"ז ביאור הברייטא דנשרו רוב עליו אבל נשתירו מיעוטן, אם נשתירו ג' בדין דהיינו ג' פעמים עבות של עלין לחין כשר, וקאמר ר"ח דצריך שיהיו הג' בראש ההדס, ולא באמצעו, ולא מפוזרין, והוסיף לומר דאף בג' הדסים בעינן שיהא בכולן כן, ולא סגי במה שאחד לח, לתת הדר ליכשים שבצדו, ואפי' שנים לחין כולן, בעינן שיהא בשלישי ג' קנים לחים בראשו, [וכ"ש שיש בזה חידוש למאי דקיי"ל כרי"ש או כר"ע דהדס אחד מן התורה והקלו בקטומין עי' לק' ס"ק י"ד], וראיתי בר"ן שאמנם פי' בדי, קנים, אבל פי' דר"ח קאמר דהאי ג' דנקט בברייטא משום ג' הדסים הוא, וסגי בכל חד בקן אחד בראשו, וצ"ע היכי משמע הכי מדר"ח, ולמה נפיק הברייטא מפשטה דמיירי כולה בהדס אחד, (וכלישני' דר"ג לק' שם), ואולי משמע לי' בראש ממש, ורק קן אחד שייך בראש, ויותר נראה דמשמע להו דהכל הוא ביאור הברייטא, ואי מפרשינן ג' בכל חד, א"כ הא דאמר כל אחד ואחד אינו ביאור הברייטא, אלא דין נוסף, אבל עדיין אין בזה כדי השב לאפוקי שמעתין מפשטה, (וכן לפרש"י בכל אחד בעינן ג' עלים) וכן ברא"ה כתב ובראש כל אחד ואחד אותם ג' קנים, ומתפרש כפשוטו דבכל חד בעינן ג', [ויש לדחות וכנראה זה הביאו להריטב"א לפרש כן], (ולא משמע לדחוק בכונת הר"ן דאחד לח בראשו, והשנים אפי' באמצעו), ולכן נראה שאין להקל בפחות

חסדא למימר ובראש כל אחד ואחד, הול"ל ובראשו, ותו לא, כיון דברייטא מבואר דבשלשתן בעינן, וי"ל דכיון שאין הדבר מפורש בברייטא, פירשו ר"ח אגב אורחי' מיהו לשון הברייטא צ"ע דפתח בחד נשרו רוב עליו ונשארו בו, ומסיים בכולן, והלשון משמע דבאותו הדס בעינן ג' בדי עלין לחין, והנה לק' מ"ד ב' קאמר ר"ג דשיעור ערבה ג' בדי עלין לחין, ויעו"ש ברש"י ותו', ובפשוטו לא חידש ר"ג דבעינן ג' ערבות [דבכל דוכתא מוזכר ערבה לשון יחיד וגם לשון שיעור משמע על אורך, וכן בלולב ליכא כי אם ב' ערבות, וקאמר דיוצאין ע"י שמגביהין הלולב ב' פעמים, ועוד דהאמורא ודאי הי' לו לפרש ג' בדין וג' עלין, וגם ר"ש הי' מפרש בדבריו תחלה דסגי בכד אחד, א"ו פשיטא דמילתא שכל הנדון בערבה אחת], אלא שהצריך ג' בדי עלין באותה ערבה, ור"ש אמר דסגי בעלה אחד.

ראי' לפי' בדי מב"מ

ובבב"מ כ"ד א' אמרי' מאי בדי שוכי, ואמאי קרו לי' בדי, דבר דתלו בי' מידי בד קרו לי', כי ההוא דאמרי' [כ"ה גרסת הרי"ף והרא"ש והגר"א] התם עלה אחד בכד אחד, ופרש"י שוכי ענפים של אילן ונראה מזה דבר הוא לאו דוקא שם לכל הענף, אלא כל דבר דתלו בי' מידי נקרא בד, אלא דר"ש קרי לכל הענף בד ע"ש דתלו בי' מידי, ולפ"ז נראה לפרש דבדי דהכא היינו קינא דאמרי' לעיל, דכל קן שסביבותיו עלים, מיקרי בד, ע"ש דתלו בי' עלים סביב, וכן בדר"ג לק' מ"ד ב' מתפרש שנשארו ג' קנים בערבה, דהיינו שבכל קן ב' עלים (כ"ה בערבה, ובהדס ג') ור"ש קאמר דאפי' לא נשאר בכל הערבה אלא עלה אחד כשר, (דכיון שאין אלא עלה אחד לא נקרא העיגול בד, וע"כ דכונתו לכל הענף וגם אין לי להתייחס אל העיגול אלא הו"ל למימר אפי' אין בה אלא עלה אחד ומזה שמעינן דגם כל הענף נקרא בד) ולפ"ז ניחא הא

ודברי הרא"ש צ"ת, ובמ"ב ס"ק כ"ו נדחק בזה.

בדברי המשנ"ב בהנ"ל

מ"ב ס"ק כ"ה, אבל אם הי' כל שלשה כו', מסתברא דבתרי נמי סגי להרא"ש.

שם ס"ק כ"ו, והלכה כדעה הראשונה, ולפמש"כ לעיל קשה להקל בלא תלתא קיני, שבכל אחד ג' עלים לחין, בראשו, סמוכין זל"ז, [דאם ננקוט כפי' רוח"פ דבדי היינו קינא, יש לנקוט בדעת ש"פ כדעת הרא"ה והרא"ש דלר"ח נמי בעינן תלתא בכל חד, דאל"כ הו"ל לפרושי, וכן מצאתי בהדיא ברמב"ן, ודברי הריטב"א והר"ן בזה לא נתפרשו לנו], שו"ר דברמב"ם פ"ז ה"ח נמי מבואר דסגי בג' עלין בלבד, ושם כתב כן גם לענין ערבה, [וקצ"ע שלא הזכיר יבשו, מיהו הזכיר לחין, [ובפ"ח לא הזכיר לחין, דמתפרש כהמ"מ], ושמא למד כן מדר"צ מ"ד ב' וס"ל דזה לשטתו דאדם יוצא יד"ח בערבה שבלולב ולע"כ בכ"ז.

האם יכול לתלוש הקן העליון היבש, ועי"ז יחשב לח בראשו

יש להסתפק אם צריך שיהיו הג' קני עלין בראשו דוקא, או דצריך שהלחים יהיו עליונים ואם הקן העליון יבש, יתלוש עליו ויתכשר, דאכתי רוב עליו קיימין, והכי מסתברא, [וכן יש לדקדק קצת מדברי המ"ב סי' תרמ"ו ס"ק ל"ד] וצ"ע.

כמה גזוני שיל"ד ביבשו מיעוט עלין

יש לעי' יבשו מיעוט עלים, אבל ברוב הקנים יש עלים יבשים, שאילו נשרו הי' פסול, דכיון דחזינן דיבש עדיף מנשרו, א"כ י"ל דכ"ש שרוב לחין מצילין על היבשים, אפי' אינם בראשו, מיהו ביבשו שני עלים מרוב קנים צ"ע כיון שרוב העבות יבשין, וכיון שכן הדבר צריך ראי' להכשיר במיעוט מכל עבות, וצ"ע.

מג' קנים לחים בכל הדס בראשו, שוב מצאתי ברמב"ן בה' לולב בדין נקטם ראשו שכ' דמש"ה קאמר ר"ח ובראש כל אחד ואחד לאפוקי דלא נפרש שסגי בקן אחד בכל הדס, וש"מ דפשיטא לי' בדר"ח כמש"כ.

פי' הרא"ש בנשתיירו ג' בדי עלין לחין

רא"ש ס"י בדי עלין לחין, כלומר עלין לחין יש בכל בד ובד כו', באמת הלשון מיושב יותר לומר דר"ח קאי אמאי דקתני בברייתא, ולא על ג' הדסים, וכנראה זה דחקו לרבנו לפרושי בראש הבדין, אבל הפי' מחודש ביותר, ולק' מ"ד ב' גבי ערבה נמי קאמר ר"ג ג' בדי עלין לחין [ור"ש קאמר דא"צ בדי עלין אלא אפי' עלה אחד], ונראה דבדי עלין זהו שם הקנים, כמו בדי מחטין, ולא קרי להו בדין סתם, אלא נסמך לדבר התלוי בו, וברמב"ן הביא הרבה ספרים בדוקים דגרסי ג' בדי עלים ול"ג לחין, [וכנ"ע עיקר הגרסא לק' מ"ד ב' דהא לא איירי ביבשין ועי' להלן בזה], וזה מוכיח דבדי עלין כך שמם, ולפי' רבנו קשה דהול"ל ג' בדי עלה לח, ולא הו"ל למינקט נשתיירו על הבדין אלא על העלין ולימא ג' עלים בג' קנים, ועוד דמה"ת להכשיר במיעוטן לח, דלמא תרי עלים בעינן, וקאמר ר"ח דגם הראש צריך להיות לח, ויש ליישב, ועוד דלמה לי' למימר כל אחד ואחד, הא אי הוה אמר ובראשן נמי שמעינן אכולהו, וצ"ע. ועכ"פ לדעת רבנו בעינן בכל הדס ג' קנים שבהן לכה"פ עלה לח בכל אחד, וצ"ע ברמזים ובטוש"ע שפי' דעת הרא"ש בחד קינא, ועי' דרישה שכנראה פי' גם לדעת הטור בתלתא קיני, וצ"ע, שו"ר בבהגר"א ובהגהות הגרע"א ז"ל שתמהו בזה, ומשה"ק הגרע"א ז"ל ע"ד הרא"ש דהו"ל הדס שוטה, אין כונת הרא"ש דלא נפיק בחד קינא, אלא שטבע ההדס שענפיו חופין את עצו ועודפים עליו, והעודף שוכב על ב' העלים, [מיהו בעיקר הדבר יש לדון דאף אותו ששוכב על גביהן אפשר להכניסו ביניהם, ותו לא הו"ל ראשו,

בדברי הראב"ד בדין כמושין

הראב"ד דקדק מלשון לחין דדוקא לחין אבל כמושין לא, דדעתו ז"ל דכמושין זה מצב בפ"ע וכמ"ש שם דג' שמות הם, וכמוש הוא השם האמצעי שבין לח ליבש, אבל לדעת ש"פ אמרו חכמים דכמושין בכלל לחין הן, ולא בכלל יבש, אבל אין מקום להתייחס להם כמין בפ"ע, שנצטרך להזכירם בכל מקום, דאין לנו אלא לח ויבש, וכל שאינו בכלל יבש הוא בכלל לח, ולכאור' מוכח כן מדר"נ לק' מ"ד ב' דקאמר בערבה ג' בדי עלין לחין, והתם לא בעינן להציל על יבשים, דליכא אלא אותם ג', ולא מסתבר להצריך התם לחין, טפי מכל ערבה דכמושה כשרה, אלא שאפשר דל"ג התם לחין [דהרמב"ן הביא דהרבה נוסחאות בדוקות מספרד ל"ג הכא לחין, מיהו הראשונים ז"ל גרסי לה הכא והתם], שו"ר בראב"ד דמשמע דעתו דגם בערבה מהני לחין בראשה להציל על כולה ולפ"ז יפרש כן בדר"נ [וגם מדברי הרמב"ם נראה כן], ונראה דאפשר להקל דכ"ה דעת הרמב"ן והרא"ש והריטב"א, אלא שראוי לחוש ולהחמיר כמ"ש הר"ן.

רוב עליו לחין, ורק בראשו יבש

יב. יבשו העלין שבראשו ורוב עליו לחין, לכאור' פשוט דכשר וכ"מ בברייתא דאל"כ הול"ל יבשו עליו אם נשתיירו כו' אם איתא שד"ז כולל גם מיעוט, וכ"מ בראב"ד וברמב"ן בהדיא, ולא איצטריך תנא להשמיענו אלא ביבשו רובן, והדבר תימה מה שהריטב"א והר"ן הצריכו שיהיו לחין בראשו דוקא, דאיך שייך ללמוד ממה שאמרו דהלחין שבראשו אפי' כשהן מועטין מצילין על הכל, דאף ברובן לחין בעינן שיהיו לחין בראשו, ונראה דלמאי דקיי"ל דא"צ כולו עבות פשיטא דלא גרע מנשרו העלין שבראשו, ודברי הריטב"א והר"ן הם לשיטתם דבעינן כולו לעיכובא, אלא שגם בזה צ"ע, ונמ"ש לדמות לחין בראשו ליבש בראשו היינו רק לומר דהראש

אינו נגרר אחר העיקר הלכך אם הוא יבש פסול אבל מה שהוא לח אינו נפסל ע"י הראש, דכמאן דלית' דמין, ונפ"מ לדין אם מצטרפין העלים המועטים שבראשו לשיעור עבות, וקרוב הדבר להקל כדעת הראב"ד והרמב"ן, וכ"מ בירור' גבי לולב, וכ"נ סתמות הפוסקים דרק ברובן דנו, ועי' להלן.

אם היבש משלים לשיעור

נזיר סו"ס תרמ"ו הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם, [ביבש העץ מיירי, ולא דן רבנו ביבשו עליו דבלא"ה מיעוט עליו שנשרו כשר לכו"ע, וכ"ש יבשו] ויש לעי' אם דינו כנקטם ממש ונפ"מ אם המיעוט היבש מצטרף לשיעור ג"ט, והנה ביבש עיקרו משמע דמצטרף וכמבואר בראב"ד וברמב"ן, וכמ"ש כ לעיל ס"ח ס"ק כ"ב, דדין יבש מיעוטו דכשר בכל לולב נאמר אף כשיעורו מצומצם ורק בראשו הי' מקום לפסול אפי' במיעוטו ולפ"ז נראה דלמ"ש הטור דכיון דמכשרינן נקטם ראשו ה"ה יבש, דהו"ל ראשו כעיקרו, הלכך יבש ראשו עדיף מנקטם דמשלים לשיעור, כ"ז שרובו לח, ועי' לעיל ס"ח ס"ק כ"א דדעת הרמב"ן להכשיר יבש ראשו אפי' אם נקטם פסול.

יעוי' בב"ח, והנה אם באנו לפסול ביבשו העלין בראשו אין ראי' מדברי רבנו להכשיר, שהרי ביבש ראש השדרה באמת לכו"ע יש להכשיר דלא גרע מנקטם, ורק בעלין שייך לדון דיבשותן גריעא מנקטם, ולפ"ז יבש ראש השדרה כשר לכו"ע, אם מכשרינן נקטם, ובדין העלים כבר כתבנו לעיל דהריטב"א והר"ן לשיטתם דבעינן עבות בכל אורך ההדס, וע"ז כתבו דיבש ראשו פסול, והא דנקטם ראש העלין כשר, היינו כשרובן קיים, או אם אותן עלים אינם נצרכים לעבות כיון שאינם חופין בשדרה כלום, וכמ"ש כ לעיל סוסק"ט, אבל להמכשירין נשרו מיעוט עליו פשיטא דה"ה יבשו, אלא דנפ"מ

שכ' וז"ל וכן ביבש של לולב והדס וערבה ואתרוג עד שיבש רוב השדרות שלהן ולא שיבשו רוב העלין כו', וכן הטור כתב דיבש ראשו לא גרע מנקטס וש"מ דיבשות השדרה פוסלת, וזה א"צ לפניו במשמעויות הראשונים ז"ל בכמה דוכתי, ודברי הבכ"י שחלק על הפמ"ג לא נתפרשו.

חזר בו ר' ישמעאל, ממה חזר בו אם לגמרי או לא

יג. ל"ד ב' מתני' אפי' שנים קטומין כו', בגמ' אמרי' דחזר בו רי"ש, והיינו דסבר דסגי בהדס אחד, ולכא' מכאן מוכח דפסול קטום ידוע, דאיך אפשר לשנות חזרה שמתפרשת להכשיר מדאורייתא בהדס אחד, בדין קטומין, אם אין ענין קטומין ידוע לפסול, אלא כיון שמתני' דלעיל קתני דנקטס ראשו פסול, שפיר סתם הכא דסגי בחד שאינו קטום, וממילא מובן שחזר בו.

וענין החזרה נראה דר' ישמעאל קיבל דשלשה הדסים, אלא שמתחלה הי' סבור שהכל דאורייתא, ולבסוף חזר בו, שנהגו כן רק להידור מצוה, ומדאורייתא בחד סגי, אבל לא חזר בו לגמרי שאין נוטלין אלא אחד, ונראה דמש"ה שנו בתו"כ ובירור' שתי דליות לאפוקי מינייהו שם הדס, לומר שהשתים הם הדסים שהדלום על הלולב שלא מעיקר המצוה, ואפשר שהברייתא שבתו"כ ובירור' נשנית כולה לבתר החזרה ומש"ה לא קתני בה אפי', דכולה פירושא דמילתא דרי"ש, שהשתים שהזכיר הם דליות בעלמא, ומש"ה לא קאמר ר"ט בברייתא אפי' שלשתן דליות, אלא קטומין משום דלדידי' בעינן תלתא מן הדין אלא שגם קטומין כשר, ומש"ה קתני בברייתא בתלמודן בדברי ר"ט שלשה ואפי' כו' משום דר"ט פליג וס"ל דבעינן שלשה מדאורייתא, מיהו בתלמודן גריס בדרי"ש אפי' גם בברייתא, והיינו משום דקתני קטומין ולא דליות, [וקרוב הדבר שבעל הגמ' שינה הלשון

כשהיבשים שבראש השדרה נצרכים לשיעור רוב עבות, דאם ננקוט כסברת הריטב"א והר"ן שאף ברוב העלים לחין, היבשים שבראשו פסולין, ה"נ אינם מצטרפין, וקרוב הדבר להקל גם בזה בשעה"ד, דדעת הראב"ד והרמב"ן נראה דגם בזה כשר, וכ"ה פשטות הפוסקים כמשמעות הברייתא דרק ביבש רובו הוצרכנו לכ"ז, ועכ"פ לענין הלכתחלה דבעינן כולו עבות, ודאי יש להקל לצרף היבשים שבראשו, - עוד יש לדקדק דלמ"ש הרא"ש דבעינן ג' קנים לחין א"כ אף ביבש יש להצריך כן, לענין פסול אפי' לדעת הב"ח, ועי' לעיל ס"ק י"א דכ"ה פשטות הסוגיא מיהו י"ל דהב"ח מחמיר כהריטב"א והר"ן דס"ל אף לקולא דסגי בקן אחד, או דלחומרא בעינן כולן לחין.

מ"ב ס"ק ל"ד אבל יש תקנה שיסיר העלין כו' מבואר מזה דאף כשאינו צריך לאותם עלים להשלים רוב עבות, ג"כ פסול ביבש, ואמנם כ"מ בב"ח, אבל נראה דבזה ודאי יש להקל כדעת האחרונים ז"ל שהביא בבה"ל, שהרי למש"כ לעיל אין רא' מדברי הריטב"א והר"ן דאזלי לשיטתם דבעינן כולו עבות, ואע"פ שלשונם מורה קצת לפסול הכל ע"י העליונים, אין נראה כן אלא כונתם דהתחתונים אינם מצילים על העליונים, אבל לעולם יבש לא גרע מקטום, וכמ"ש הטור בפשטות, [ובירור' אמרי' בהדיא דיבש עדיף מנקטס], ואפי' אם צריכין אותם עלים להשלים רוב עבות, אם אין השדרה יבשה, קרוב הדבר להקל בשעה"ד כדעת הראב"ד והרמב"ן, - ואדרבא בלא יבשו העלין ויבש ראש השדרה חמיר טפי כיון דלהפוסלים נקטם, משמע שיש לפסול, אם לא נימא כדעת הרמב"ן לעיל ס"ח ס"ק כ"א.

בדין יבש העץ והעלין לחין

מ"ב סק"כ כתב בשם הפמ"ג דאף ביבש העץ והעלים לחים פסול, וכן מפורש בראב"ד

כשר, וגם מתפרש סתמא על ענין קטום הידוע שכבר נשנה פסולו ברישא וכמש"כ.

ומשה"ק מ"ט לא שכיח חד דלא קטים, כבר פי' הרמב"ן דהא חזינן שלא היו הדסים מצויין מדהרבו במחירם, והדסים הבאים ממרחק מצוי שראשן קטום מפני שהוא רך, והרמב"ן כתב שהוא מתייבש ונקטם, [כונתו בזה לשיטתו דיבש לחוד כשר, כ"ז שרובו לח], (ועוד דקטומין אפשר לעשות מכל ענף שנים), ולפי מה שביאר הרמב"ן שדליות היינו שזמרום, א"כ י"ל שהיו הגננים קוטמין אותן כדי שיוציאו ענפים חדשים, ולכך היו מצויים הרבה קטומין.

ומשה"ק מסוגיא דנקטם ראשו ועלתה בו תמרה, הנה הברייטא נשנית גבי הדס, ומש"ה בעו לה התם בהדס, אבל נפ"מ לערבה, שקטומה פסולה, ועלתה בה תמרה כשרה, [וכן מצאתי בתוספתא דקתני לה בהדס וערבה, אלא שקשה להסתייע מזה מדלא מייתי לה בתלמוד], ואפשר נמי דנפ"מ להשלמת שיעור ההדס, שהדבר מצוי בהדסים המונחים במים שמצמיחים עלים בראשן, וגם השדרה גדלה עמהם, [ועי' לק' ס"ק ט"ז בזה], ושפיר דנו בגמ' משום דנפ"מ בכ"ז, וכיון שהדבר פשוט בגמ' דקטום ונקטם היינו הך הרי הגמ' סתמה כפירושה דלא קי"ל כמתני', ואפי' אם סבר רבי כר"ט ניחא לשנות כל המשניות בלולב והדס וערבה בחד לישנא, בפרט אם רי"ש ור"ע תרויהו פסלי בקטומין, וגם מפני ששונה חזרת רי"ש בענין קטומין, ניחא לי' לסתום דין קטומין ברישא, והרי הדבר ידוע שסתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם, [ומהא דהוצרך שמואל לפסוק כר"ט, מוכח דאין הכונה שהלכה דלא כסתם, אלא שאין לזה חשיבות של סתם משנה, והוכחנו כן במקו"א מדוכתי טובא, ועתוי"ט פ' כל הבשר שהביא בזה פלוגתת תו' והרשב"א, ועתו' הרא"ש ב"מ (פ' הזהב) נ"ג].

מדליות לקטומין שלא להטעות, ומצינו כיו"ב שבעל הגמ' מטעים לשון הברייטא].

ודברי ר' אמי מדוייקים במתני', שאין טעם לשנות פלוגתא דקטומין באמצע עיקר הפלוגתא שבין רי"ש ור"ע, וע"כ שזה שי"ך לפלוגתא דר"ע, וכן בברייטא קאמר ר"ט על דברי רי"ש שלשה, וש"מ דרי"ש לא סבר שלשה, ונראה דמזה מוכח דר"ט פליג אדר"ע וס"ל דבעינן שלשה מן הדין, ואפי' אי לא גרסי' בברייטא שלשה, מ"מ מדקתני דברי ר"ט בין פלוגתת רי"ש ור"ע ש"מ דפלוגתא דר"ע שייכא גם ע"ד ר"ט, והרי ר"ע לא הזכיר ענין קטום, וע"כ דר"ט פליג במנינא, ואפשר דמש"ה סתים תנא חזרה דרי"ש כדי שיתפרשו דברי ר"ט כרישא דמתני' דבעינן תלתא.

בפי' הראב"ד בישוב סתירת המשניות בדין קטום

הראב"ד מפרש חזר בו רי"ש ומכשיר קטומין, ולפ"ז ל"ק על פירושו ממתני', אבל למאי דנקטו הראשונים ז"ל עיקר כפרש"י דחזר בו רי"ש מרישא וסגי לי' בהדס אחד, לכאור' מוכח כדעת הרמב"ן דקטום הוא פסול ידוע, ולכך שנה רי"ש חזרתו בזה, ובאמת הדבר תמוה לשנות בגמ' קטום וקטומין סתם, על כונת ענינים מחודשים, שלא הוזכרו עד כה, ולא פי' בגמ' זכר לדבר [ולפי' הראב"ד דשאינו קטום היינו עץ משרשו, הו"ל לגמ' לשנויי דברי רי"ש דלהכי מצריך חד שאינו קטום כנגד עץ דכתיב בקרא, ואידך תרתי דמתרבו מענף ומעבות בחדא סגי, וכבר דחה הרמב"ן פי' זה, וגם הריטב"א והר"ן לא הביאו אלא הפי' השני שפי' ע"ד פי' הראב"ד], ומשה"ק דהול"ל אפי' נקטם ראשן, צ"ע דלאיזה צורך יתייחסו לראשן דוקא, בשלמא כששנה התנא פסול נקטם, ראוי להזכיר שאפי' ניכר שכולו קיים ורק ראשו נקטם פסול, וכ"ש אם נשבר בחציו דחסר טפי בהדר, והכא קמ"ל דאפי' קטומין לגמרי נמי

ביאור הרמב"ן בדברי הירושלמי על קטומין
ביאור הירושלמי כבר כתבו הרמב"ן בהלכותיו, דסבר ר' אבא בר ממל דר"ש מכשיר קטום מדאורייתא, אלא שלהדור מצוה הצריך חד שאינו קטום, ומשני ל' ר' אמי כדמשני איהו גופי' בתלמודן דלא הכשיר ר"ש אלא מפני אותו שאינו קטום, והראי' מדר"ט דאם ר"ש לא הצריך כן מעיקר הדין, א"כ היינו דר"ט, דהא ר"ט נמי מודה דלמצוה עדיף בחד שאינו קטום, מדקאמר אפי', וא"כ במה הוא חלוק על ר"ש, וע"כ דר"ש לית ל' דר"ט, ומייתי בתר הכי בעיא בירו' דבעו מר' יוסה מה בא ר"ט, להוסיף על דברי ר"ש, והיינו כסיומא לתשובת ר"א, דכיון דחזינן שרי"ש מצריך ג' ומכשיר קטומין א"כ מעיקר הדין ס"ל דקטום נמי כשר, אלא שהצריך כן להידור, ובזה ר"ט מודה, א"כ מה בא ר"ט להוסיף, ואהדר להו כבתלמודן, - ואם נימא דקו' ראב"מ הואי שיכשיר בשאר כל המינים קטום, א"כ יש ללמוד מדבריו דלר"ט גם ערבה קטומה כשרה, וברמב"ן הזכיר בביאור הקו' שירבה בשאר כל המינים שלשה כבהדס, וגם שיכשיר קטומין, ולפ"ז נראה מן הירושלמי דלר"ט נמי סגי מדאורייתא בחד, דביאור קו' ראב"מ היא שאין מקום לרבות מן התורה שלשה בהדס טפי מבאינך, וע"ז לא נמצא תשו' בדברי ר' אמי, וא"כ אין לפרש כן בדר"ט, ואמנם כ"ה דעת הרמב"ן בדר"ט גם לתלמודן, אבל לעיל דקדקנו מלשון הברייתא בתלמודן, ועוד, דר"ט מצריך ג' מדאורייתא, ובדוחק י"ל דסבר ראב"מ דקטום הוי טפי הדר, מפני שמסלק העלים הקטנים שבראשו, וגם לא מיחזי כענף שצומח אלא כדבר מושלם בפ"ע, וסבר כן מהא דלא קאמר אפי', (וכמ"ש הראב"ד), ולפ"ז אתי ההמשך כפשטי'.

פ' שהביא הרמב"ן בדרך הראב"ד

הרמב"ן הביא מפרשים שרצו לתקן בדרך הראב"ד ופירשו דענף שאינו קטום היינו אותו שלא היו בו ענפים, וענף קטום

היינו שהיו בו ענפים והוצרכו לקטמן מפני שהם מעכבים בעבות, וזהו הפי' שתפסו הריטב"א והר"ן, אבל הראב"ד לא פי' כן, וכן הרז"ה פי' כהראב"ד, דאינם קטומים היינו שנעקרו הענפים שלמין מן הקרקע, וקטומין היינו שנחתכו מן הענף, ופי' זה דחה הרמב"ן משום דבהדס ענף כתיב ואין סברא להצריך אילן שלם, ועל הפי' השני כתב שזה יותר קרוב אלא שאילו היו הפירושים הללו אמת לא היו שונים משנתם סתומה לקרותם קטומין, ובאמת הדברים מחודשים מאד ואין להם שום משמעות לא בתלמודן ולא בירו', [ונראה דמשה קרא לזה הראב"ד בהשגות שכבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו, מפני שד"ז כולו מחודש מעיקרון], דאי משום הדר אין ניכר כ"כ הבדל בין הקטום למי שגדל כן מעיקרו, ועוד דאינו קטום משמע שלא קטמוהו אלא הוא עדיין בשלימותו עם הענפים ולכך אינו נראה כדליות, ולפירושם האינו קטום והקטום צורתן שוה, ועוד דקטום משמע שהענף קטום ולא שקטמו ממנו, וגם דברי הירושלמי אינם מיושבים לפ"ז דמ"ט ס"ד דקטום הוי טפי הדר, ומה שיין לדון על קטום בלולב, דלית ב' ענפים כלל, וגם לשון דליות אינו מיושב על הענף שהדלו ממנו, מלבד הקו' בתלמודן דסתם התנא ענין קטומין כדבר ידוע לפסול, עד שרי"ש שנה חזרתו בלשון זה כאילו הדבר מובן בפשיטות דהשנים הקטומין אינם מצוה, וכן שמואל משמע שלא דרש להו כר"ט, והי' ראוי שידקדקו כל ישראל בהדס שאינו קטום לפי פירושם, ול"מ כן כלל.

במש"כ הריטב"א שהרמב"ן לא כ"כ אלא לתרץ
הרי"ף ולי' לא ס"ל

והנה הריטב"א והר"ן העתיקו דברי הרמב"ן כאילו מדוחק אמר כן, והריטב"א כתב ע"ז שזה כדרך שאמרו לתרצו לדרב ולי' לא ס"ל, אבל באמת הרמב"ן סיים וז"ל ואיני מאריך בתשובות שיש לי על הפירוש שכתב

בה הרב ז"ל לפי שאני חושב על פירושי זה, מה שחשב הרב על הפירוש שלו, שכל מבין עם תלמיד יתברר לו שאין לנטות ממנו ימין ושמאל והאמת יורה דרכו, עכ"ל, ואין במשמעות לשון זה כדברי הריטב"א, ובאמת דברי הריטב"א והר"ן שהסבו דברי הרמב"ן כפי' דחוק צ"ע, ואבא על סדר הקו' שבר"ן, אע"פ שכבר נתבאר עיקרן לעיל.

ישוב קושיות הר"ן על פי' הרמב"ן

והקו' הראשונה שהק' הר"ן היא מ"ש נקטם ראשו בהדס לשאר מינין, ותיקשי לי' לדידי' מנ"ל להכשיר נקטם בערבה, ואמנם בערבה לא הוצרכנו לקטימה משום דלא בעינן עבות, אבל אכתי ה' ראוי' לדון בקטם הערבה מה דינה, ולא הוזכר ד"ז בשמעתין כלל, וגם עיקר הקו' ל"ק, שהרי מתני' מפורשת דס"ל לת"ק ולר"ש דהדס שוה לשאר מינים, דפסול בו נקטם ראשו, וא"כ כשבאר ר"ט לחלוק ע"ז ולהפריד בין השוים, הרי בדבריו גופא מוכח שיש כאן סברא מחודשת שאינה פשוטה, וס"ל מכחה להכשיר בהדס, ואיך שייך לתמוה ע"ז דלא יתכן להכשיר ועיקר תירוץ הרמב"ן בזה מובן יפה, דהדס הדרו בעבותו, ואין לראשו חשיבות כ"כ, לראותו כחסר וקטוע ע"י קטימת הראש, ואין עיקר הטעם מפני שהעלין חופין את הקטימה, אלא שאין צורתו בנוי' באופן שנראה הראש כהדבר החשוב, שחשיבותו בעבותו ודומה לשלשלת שכולה המשך אחד, בלא התייחסות לראש כחשיבות של ראש בעלמא, [ומה"ט נראה שהכשיר ר"ש שנים קטומים, אע"פ שדבר שאינו הדר אין ראוי להוסיפו בלולב, והכי מסתברא בערבה שלא הכשיר חד קטום, אף אי ס"ל כר"ע, אלא היינו טעמא דאע"פ שחששו לפסול נקטם ראשו בדאורייתא מ"מ לא חמיר כ"כ שנצריך שלשתן אינם קטומין בדרבנן ועי' לק' ס"ק י"ד], [ועי' לק' ס"ק ט"ו].

והקו' השני' מלשון דליות שבתו"כ ובירור', ולפירושם תיקשי א"כ למה אמר ע"ז ר"ט באותה ברייתא אפי' שלשתן קטומין, ולא אמר דליות [וכן הק' במלחמות, ועיי"ש משה"ק עוד] ועוד דאם ענף שאין יוצאין ממנו ענפים קטנים נקרא דלית, גם אותו שלא צמחו בו מעיקרא נקרא כן, אבל בעיקר הדברים אין נראה לפרש לשון דליות ע"ש שהדלו ממנו ענפים, ובמנחות פ' כל קרבנות קרי דליות לגפן מודלה, וכ"ה לשון הדלה עלי', ולמש"פ לעיל כונת הברייתא לומר שתים דליות, דהיינו שכאילו הדלום על הלולב שלא לשם מצוה, אבל ר"ט מסיים שלשתן קטומין, דס"ל דבעינן ג', אלא דאפי' קטומין כשרין, ושיעור לשון הברייתא דהני שלשה, שנים מהם שני ענפים ואחד מהודר כדינו שלא יהא קטום, ועד"ז פי' במלחמות כפי' קמא, ועיי"ש דאזיל לשיטתו דלר"ט נמי סגי בחד.

ועוד הק' דא"כ מידחיא סוגיא דלעיל בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה, ולעיל כתבנו ליישב, דנפ"מ בערבה, ונפ"מ להשלים אורך ההדס, אלא לפי שהברייתא שנוי' בהדס שקלו וטרו על הברייתא, [וממה שהשמיט הרי"ף דברי ר' ירמי' מבואר דס"ל דליכא נפ"מ בזה למעשה, והרמב"ן לא כ' בהלכותיו דמלבד ר' ירמי' כולהו ס"ל כר"ט ונקטו כן למצוה, דא"כ הו"ל להרי"ף לפרש כן, דודאי אין לדון למצוה בדין עלתה בו תמרה כיון שהדרו קיים, ואע"ג דנפ"מ לערבה ולשיעור ד"ט שפיר השמיטו הרי"ף, כיון דעיקרו לא קאי להלכה], ומשה"ק עוד מחד דלא קטום, כבר נתבאר לעיל.

דעת רוב הראשונים ז"ל דלא כהראב"ד

וכבר העיר הרמב"ן שד"ז כל הגאונים פי' כן, וכן פשוט לרש"י ותו', וגם הרא"ש כתב שפירושם רחוק מן הדעת, וכ"ד הרמב"ם והרי"ד וש"פ, דמי שלא ראה המצאת הראב"ד

וחד שאינו קטום לא יפסידו אם ידרוש להם כר"ט ושפיר בעי מ"ט בזה, וטפי הו"ל למידרש כר"ע ומשני דלפי הענין לא הוה שכיח אינם קטומין).

בדברי התו' ולדרוש להו כר"ע

שם תוד"ה ולדרוש, תימה הא לא ס"ל כו', משמע להו מלשון הלכה כר"ט שכולל כל דברי ר"ט, אבל באמת אין זה מוכרח דכיון שר"ט לא נחית לנדותו אם צריך ג', שפיר קאמר הלכה כר"ט במה שחידש, ואפי' אם האמת דר"ט מצריך ג' לא יתפרש שהלכה כמותו גם בזה, מיהו הרמב"ן נקט בדעת ר"ט דא"צ ג' מדאורייתא, ועמש"כ בזה לעיל ס"ק י"ג.

שם בא"ד וי"ל דכ"ז מן הדיוק כו', לשון הגמ' קשה לפ"ז, דהול"ל לא דילמא חד ולא קטום לא שכיח, שהרי לפי האמת דשמואל כר"ט ס"ל ראוי לומר דנקט ר"ט מפני שסובר כן, וא"כ אין לחדש במוחלט דחד ולא קטים לא הוה שכיח גביהו, וגם אין זה לשון התלמוד בעלמא, דהול"ל ודילמא משום דמיקל, ולמפרך א"ה לימא דרישנא כר"ע, [וכמש"כ לעיל דלשון ולדרוש משמע שבאמת הי' דורש], ולדחויי דילמא חד ולא קטים לא שכיח, וכן עיקר הדבר שיפחידם שמואל בדבר שלא יוכל לקיימו, רחוק לומר כן, שהרי יוכלו לברר הדבר אצל התלמידים אם ס"ל הלכה כר"ט, א"נ נפיק מיני' חורבא, ואין נראה לומר שהי' דורש שלא כדן, ועוד דלשון הגמ' מ"ט אילימא כו' משמע שזה הפשטות, וכי זוהי הפשטות לומר דרישנא בדלא ס"ל, וכבר הביא הרמב"ן דנוסחת בה"ג והלכות פסוקות דל"ג מ"ט אילימא כו' אלא ולידרוש כו', אבל אף לגרסא דידן ע"כ לפרש כפי' הרמב"ן.

ומה שתירצו בקדירות בפסח דלמה לו להפחידם שלא כדן, התם נמי עשה כן מפני ששבירת הקדירות וקניית החדשים נהגו

לא ס"ד לחדש כן כלל, וכיון שגם הריטב"א והר"ן לא הסכימו לפי' הראב"ד והרז"ה, [ואע"פ שכתבו דהרז"ה כוונתיהו, בלשון המאור ובמלחמות ל"מ כן], ולפירושם לא נתיישב הירו' כלהראב"ד, א"כ יש לנקוט כדעת הגאונים ורוה"פ דמסקנת סוגיין כפשטה, דהלכה כר"ט, ודלא כמתני' דלעיל.

מוכח בגמ' דהלכה כר"ע

יד. **שם** ולדרוש להו כר"ע, מלשון זה מוכח דס"ל לתלמודא דהלכה כר"ע, דאל"כ הול"ל ולימא להו דרישנא לכו כר"ע, ובפשטו יש לקיים דהלכה כר"ע מפני שחזר בו רי"ש, ומהיכי תיתי תהוי הלכה כר"ט גם בהא דמצריך ג', הא לא שייכא בנדון דקטומין כלל, ונראה דאין לדקדק מדקאמר חד ולא קטום לא שכיח דלר"ע בעינן דוקא לא קטום, דר"ע לא מעייל נפשי' בפלוגתא דרי"ש ור"ט, אלא שאם ישמיע רק שהלכה כר"ע אכתי לא ידעו קולא דקטומין, שהרי עד השתא הם סבורים דקטום פסול, ולכך אע"פ שידעו דהלכה כר"ע אכתי יחפשו אחר חד דלא קטים, ואה"נ דהו"מ למידרש הלכה כר"ט, וכר"ע והיינו דסגי בחד וקטום אלא דסגי לי' למידרש כחד מינייהו בשביל להוריד המחיר שהרי הי' מקיים דבריו אם לא היו מוזילים האסא, [ואין נראה לומר דדוקא משום דמצריך ג' ס"ל דקטומין כשרין, שיש הדר ע"י שהם הרבה, משא"כ בחד, דהא בדברי רי"ש מבואר שגם בג' הי' מצריך שאינם קטומין דוקא, מדשנה חזרתו בדין קטומין, וכיון דע"כ ר"ט פליג בסברת ההכשר של קטומין, תו אין להמציא דדוקא בג' מכשר, וכ"מ בירו' דלר"ט קטום הדר, מיהו ראיתי באו"ז בשם ראבי"ה וראב"ן שכנראה חילקו כן], (ואם נימא דנהגו בשנים קטומין וחד שאינו קטום, עי' להלן בזה, ניחא טפי קו' הגמ', וגם לשון מ"ט דאין נראה שיפחדו כ"כ ממה שידרוש דא"צ כלל אינו קטום, דבדרך כלל אף אם רובן קטומין הרי מיעוטן אינן קטומין וביחס של שניים קטומין

בו מפני דקדוק הדין, ואם יכבד הדבר עליהם יזלזלו במצות, ושפיר הי' מקום להפחידם שלא כדין, א"ו אין מדרך החכמים להפחיד בדבר שאינו אמת, שהוא אומר דרישנא ולא ידרוש.

והר"ן הביא פי' הרמב"ן וסיים ולבי מגמגם בה דאם איתא דר"ט שלשה בעי לעיכובא לית לן למיפסק ולידרוש כר"ע דשפיר אפשר דהלכה כר"ט בכולה מילתי, כדחזינן דקיי"ל כותי' בדין קטום אע"ג דיחידאה הוא, ודבריו ז"ל הם לשיטתו דלר"ע פסול קטום, אבל כבר נתבאר לעיל דמה דאמרי' חד ולא קטום לא שכיח אין ראי' דר"ע הכי ס"ל, אלא שאם ידרוש רק כר"ע אכתי לא נשמע שריותא דקטום, אבל שפיר אפשר דר"ע כר"ט ס"ל, שזה נדון בפ"ע, ולפ"ז אין ראי' מדפסק כר"ט בקטום דהלכתא כותי' נגד רבים, ובלא"ה נמי אפי' אם האמת דר"ט ס"ל שלשה לעיכובא, מ"מ כיון דר"ט לא בא לומר ד"ז, אלא מתייחס בדבריו אדרי"ש, אין במשמעות הא דקאמר הלכה כר"ט דאף במנינא הלכתא כותי'.

ומזה"ק דאי ר"ט ס"ל דרק חד לעיכובא, א"כ אי הוה דריש להו כר"ט הוה מיקל טפי, דסגי בחד וקטום, הא נמי מיתרצא כחברתה, דהר"ן מפרש דאי דריש כר"ט היינו כל שיטתו, וכן ר"ע, אבל בפשוטו מתפרש בכל חד הדין שהוא השמיענו במתני', ואי דריש כר"ט הי' דורש הלכה כר"ט דאמר אפי' שלשתן קטומין, ואי דריש כר"ע הי' דורש כלשונו במתני', ולא הוה שמעינן דין קטום וכמשנ"ת, ובמשמעות גרסת הגמ' עמש"כ לעיל, וכבר כתב כ"ז הרמב"ן בהלכותיו עיי"ש.

לרי"ש האם לכתחילה עדיף ג' שאינם קטומין יש לעי' בדברי רי"ש דקאמר אפי' שנים קטומין אם ר"ל בדיעבד או דמעיקרא כשתיקנו חכמים ג' להידור מצוה הכשירו בהם

קטומין, ונפ"מ אם ה"ה יבש ונפרצו עליו, וכן אם צריך לדקדק לכתחלה אחר ג' שאינם קטומין, והנה המפרשים בדרך הראב"ד דקטום היינו שלא היו בו ענפים נקטו דאין להצריך טפי מחד שאינו קטום, לפי שהדרו ענין מחודש ואין להצריך יותר מחד [וכן הראב"ד גופי' לפי פירושו בחזר בו רי"ש], אבל הנדון לדידן דקטום היינו כפשוטו שנקטם ראשו, וקצת משמע דדוקא קטומין הכשירו לכתחלה, וזה מאותו טעם שר"ט מכשיר שלשתן קטומין, דאל"כ לא הו"ל לרי"ש לומר דבריו בקטומין דוקא, שהרי לא אמר דבריו לאפוקי מדר"ט, אלא בא לשנות חזרתו, וכן לשון דליות אם נפרשו כמ"ש הרמב"ן, ה"ז לשון מחודש לקטומין, וש"מ דדוקא קטומין, וכן בדין דקטומין זה דבר המצוי וראוי להקל בדבר, משא"כ יבש ונפרצו עליו שזה מאורע ואין לחדש בו קולא וקצת יש להוכיח כן מדר"ח ל"ג א' דקאמר ובראש כל אחד ואחד, ואם איתא דקיי"ל כרי"ש או כר"ע א"כ למה לי בראש כל אחד ואחד, ש"מ שלא הקלו אלא בקטום, (מיהו אם נימא דקיי"ל כר"ט וס"ל ג' מדאורייתא, אין ראי', אלא שדברנו לענין הלכה להפוסקים דא"צ ג' מדאורייתא), מיהו אכתי י"ל דלכתחלה קאמר, ולגרסת התו"כ והירו' דל"ג אפי"ו בדרי"ש ודאי נראה דלכתחלה הכשירו קטומין, ואע"פ שלא הכשירו שאר פסולין, (דהיינו שאינו מקיים הענין דרבנן בשאר פסולין).

ברם לפ"ז כ"ז שלא דרש שמואל כר"ט ור"ע היו נוהגין כרי"ש, וא"כ כשדרש כר"ט לא הרויחו אלא עוד אחד שהוא קטום, וא"כ בדברי שמואל גופי' מוכח שהחד שאינו קטום לחודי' מכריע בהוזלת המחיר, וצ"ע אם זהו הפשטות בגמ', ועי' להלן.

וייעזי' בהל' הרמב"ן שהביא תשו' לרב שר שלו' גאון וז"ל מדאמר ואי לא דרישנא לכו כר"ט ונדרוש להו כר"ע ושבקינן ש"מ כרי"ש עבדינן, וסיים ע"ז וז"ל הנה הגאון הזה

בדין קטימה שאינה מחופה בעלין

בשעה"צ אות ל"ב כתב בשם הפמ"ג דאם אין עלין במקום הקטימה לחופף על ראשו שלא תהא קטימתו ניכרת פסול, וכבר תמה מרן זללה"ה בסי' קמ"ו סק"ל דא"כ אתיא שפיר מתני' דנקטם ראשו ככו"ע, ומיירי בקטמה הניכרת דומיא דלולב וערבה, וכן בעיא דר"י בעלתה בו תמרה תתפרש בכה"ג ולמה השמיטוהו הרי"ף והרא"ש, וכבר הביא ז"ל שם לשון הרמב"ן במלחמות שאין עיקר הטעם מפני שמקום הקטימה מחופה, אלא שהדס הדרו בעבותו ואינו מתייחס אל ראשו, [וכמש"כ לעיל ס"ק י"ג עיי"ש], וכן לרש"י שפי' דלא בעי הדר בהדס וכן להרמב"ם דאף בערבה נקטם כשר, ודאי דבכל ענין כשר, ואף להפוסקים שפי' מפני שראשו מחופה בעלים יש לפרש שמה"ט אין ראש ההדס חשוב תפארתו והדרו, שהרי גם כשהוא שלם אינו ניכר, הלכך אף אם אירע שניכר ראשו שהוא קטום, אין נראה בו חסרון חשיבות נגד שאר הדסים, שאין בהדס התייחסות לראשו כדבר חשוב, וכ"מ מסתמות דבריהם ז"ל, וכן בירו' שדנו בזה ה' להם לפרש דלכו"ע קטום אינו הדר, ולא אמרו כן עיי"ש, וכבר הכריע מרן זללה"ה להכשיר אף בכה"ג.

מ"ב ס"ק ל"א, וה"ה ליבש ראשו, פי' ראש העץ, [ונודן העלין העליונים לא שייך לכאן], ודעת הרמב"ן דיבש ראשו עדיף מנקטם, וכ"ה בירו' לפירושו, וכן לפי הרא"ש אלא דבלולב איירי בעלין והכא בעץ, הלכך נראה שיש להקל, דהא בלא"ה רוח"פ מכשירין בקטום.

בדין הענפים והפארות

מ"ב ס"ק ל"ג וצריך לקטום אותם כדי שלא יפסיקו בין הקנים כו', עי' בשעה"צ, ומדברי הרא"ה והריטב"א והר"ן נראה דפשיטא להו דהוו הפסקה, ולא מכח מתני'.

ז"ל מתעורר בדברי ר"ע ובדברי ר"ט והוא דוחה את שניהם בדבר שאינו לכתחלה ולהתנאות במצוה אבל בדיעבד לפי דבריו ראוי הוא לומר בין שעשה כדברי ר"ט בין שעשה כדברי ר"ע או כדברי שניהם להקל יצא, אלא שלא העמידנו הגאון על סוף דעתו שהוא דומה כדוחה דברי כולם ופוסק כר' ישמעאל וזה דבר שא"א להעמידו כו' עכ"ל, ולכאור' פשוט דכונת הגאון לומר שנוהגין למעשה כמו שנהגו במקומו של שמואל קודם שדרש להם, דמדלא דרש מידי ש"מ שזהו הנכון והישר לנהוג, וזהו שכ' מדאמר ואי לא כו' ושבקנין, והיינו שלבסוף לא דרש, ש"מ שכך נשאר המנהג, וזהו לשון עבדינן שכ', ולא כתב קיי"ל, וכ"כ הרמב"ן אלא שסיים לנטות מזה, וצ"ע מ"ט, ומסתמות דברי הגאון נראה דכרי"ש עבדינן דתרי קטומין וחד שאינו קטום, וש"מ דתרי קטומין לא חשיב דיעבד.

בדין הדס קטום או עבות מה קודם

פ"ו. שו"ע סי' תרמ"ו ס"י נקטם ראשו כשר, כ"ה דעת כל הגאונים והרי"ף והרמב"ם ורש"י ותו' והרמב"ן והרי"ד והרא"ש וכ"ד הראב"ה והאור"ז, והטור והרי"ו והריא"ז ובשעה"ד יש להקל כמבואר ברמ"א, ויש להסתפק הדס שכולו עבות וראשו קטום, והדס שרובו עבות ואין ראשו קטום, איזה מהן קודם, והנה לדעת הרמב"ן ודעימי' אע"פ שהכשרנו קטום, מ"מ מבואר בגמ' שיש הידור באינו קטום, ואילו במיעוט שאינו עבות לא אשכחן תנא דפסל בגמ', וכן לדעת הראב"ד קטום פסול ומיעוט שאינו עבות כשר, ונמצא דלמאי דנקטינן כהראב"ד בדין רובו עבות יש להעדיף אותו על שאינו קטום, ברם לכאור' יש לחוש יותר לשיטת הגאונים ודעימייהו דבעינן כולו עבות, שלזה לא מצאנו סתירה מפורשת בגמ', משא"כ הפוסלים בקטום ששיטתן מחודשת נגד הפשטות, ורוה"פ חלוקים ע"ז, מיהו אם נתפוס הדברים כהכרעת השו"ע יש להעדיף את האיניו קטום.

הקטימה, ולכא' נראה דהכונה לעלים שיוצאים בראש הענף, שהם יוצאים כמין תמרה שהעלים מקובצים יחד בעיגול, ואח"כ נפתחים, ויוצאת תמרה אחרת, וזה מצוי לצאת גם בתלוש, וכן מצאתי בערוך שכ' דהציץ קודם שהוא פתוח דומה לתמרה כדאמר' נקטם ראשו ועלתה בו תמרה והובא בר"ש סופ"ב דשביעית, וכן פי' הר"ש והרע"ב בסופ"ד דמעשרות בתמרות של תלתן וז"ל וי"מ כשמתחיל הגבעול לצמוח נראה מקום צמיחתו כמין גרגיר עב ונקרא תמרה, כדאמר' גבי הדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה, ומשמע מלשונות אלו דעלתה בו תמרה דהדס פשוט שהכונה לגבעול שצומח, אלא דהנודן אם גם בשאר מקומות הכונה לזה, [ובעיסור הביא אית דגרסי ועלתה בו תמורה, ר"ל שעלה ראש אחר במקומו].

מה החידוש בהכשר ע"י תמרה

ויש' לעי' א"כ פשיטא דמה לי ראש זה מה לי ראשו דמעיקרא, ולא משמע דהנודן משום דעלתה בתלוש דהא לא קתני בתלוש [ורש"י פי' כן משום דבעיא דר' ירמ' דהנודן ביו"ט מתפרשת כן, דמסתברא דלא אמר' דיחוי מיו"ט ראשון לחוה"מ ועי' בסמוך] וגם ענין התלוש זה נדון כללי ולא דנו בזה כלל, דמה חסרון יש שעלו בתלוש, [והראב"ד בכתוב שם הנדמ"ח כתב ע"ד בעה"מ דבתלוש אין עולה תמרה רק במחובר אבל הדבר מצוי כשעומדין במים], (וברש"י משמע דהחידוש משום דיחוי שכ' דמיירי משנאגד, וצ"ע) ונראה שניכר הדבר בתמרה שעולה במקום הקטימה, שאינה עיקר הראש, מפני שבדרך כלל אינה חופה את כל מקום הקטימה, וגם כמדומה שאין העלים יוצאים מאמצע הקטימה, אלא מקליפת העץ שבצדה, אלא שמתרחבים לאמצע בזמן גדילתן, וקמ"ל דכל שיש לו ראש שפיר דמי, והדבר ניכר לעין הרבה פעמים בערבה שרואין מקום הקטימה שצמח בו ענף, דע"י שהענף התחתון עבה יותר מזה

אמרו כן, [וגם היו יכולים לפרש בקטומין אע"פ שא"צ, אלא דסוגית הגמ' דחד ולא קטום לא תתיישב לפ"ז, ועי' לעיל ס"ק י"ג כתבנו דמה"ט לא דנו בערבה משום דשם א"צ לקטום דלא בעינן עבות], והרא"ה כתב דאפי' היו הענפים עבות, הוה הפסק בעבות של עיקר הענף, וגם הרמב"ן בהלכותיו הביא פי' זה, ודחה רק הענין דלא חשיב קטום עי"ז, אבל לא סתר עצם הצורך בקטימה, [עיי"ש שאין הדבר מבואר בדבריו בפירוש], ודעת הראב"ד דאם הענפים עבות אינם הפסקה שהצריך כן לכתחלה חד שאינו קטום, אבל לכא' נראה בסברא כהרא"ה דכל ענף מפסיק דשוב אינו קלוע, ואינו דומה לשלשלת, וא"כ י"ל דמה שהכשיר הראב"ד היינו משום שזוהי מצותו בקליעות רבות שיוצאין מהעץ, אבל לדידן דליכא מצוה כזו, י"ל דכל ענף פוסל, והק"נ סבר שמכח פירושם אמרו כן, אבל מדבריהם ז"ל נראה דפשוט להו הכי בסברא, ומה שהעיד הק"נ שמקילין בזה, י"ל דהיינו במיעוט דבלא"ה כשר, מיהו מסתברא דמה שנשאר מעט מהענף והעלים חופין אותו אינו מפסיק וכן מבואר בגמ' דענביו ירוקים אפי' מרובין מעליו אינם מפסיקין בעבות, והיינו משום דצורתן אינה מגרעת בתמונת השלשלת, משא"כ ענפים ופארות, ועדיין צ"ע דבסברא י"ל דאע"פ שהם מפסיקין בתמונת ההדס באופן כללי, מ"מ לגבי העץ העלים חופין אותו בעבות, ויותר מזה לא בעינן, ומרן זלה"ה בס"ק ל"א נטה להקל בזה בשעת הצורך, ואמנם במיעוט אפשר להקל.

ביאור ענין עלתה בו תמרה

פז. ל"ג א' נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר, פרש"י כעין הנמצא בעלי ערבה פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק כו', ולא נתפרש ענין זה, שאם מצינו בערבה כמין תמרה הרי זהו כעין פריו של העץ, אבל בהדסים יש ענבים, ומהיכי תיתי שיוציא מין נוסף, גם אין מצוי שיוציא פרי במקום

שיצא מתוכו, נראה התחתון במקום הקטימה כמין טבעת שחופה את הענף הקטן שיוצא מתוכה, וזה בא ממה שנקטם ראשה ועלתה בה תמרה, ויש ללמוד מכאן שזה כשר, ואפשר דזה פשוט להכשיר גם בלא חידושא דברייתא, כיון שכבר יש ענף עם ראש שלם, ולא מיחזי כנקטם.

אם הגדל בתלוש משלים לשיעור ג"ט

ויש ללמוד משמעתין שמה שגדל בתלוש בעלי ההדס משלים לשיעור ג"ט, דמשמע שבחסרון שגדל בתלוש לא דנו כלל, דר' ירמי' הזכיר זה כדבר פשוט ודן רק בנדון של דיחוי במצוות, ואמנם הי' מקום לחלק דקטימת הראש הוא חסרון בהדר ואינו נצרך לגוף המצוה, וכיון שניתקן ההדר אפי' ע"י תלוש שפיר דמי, משא"כ בשיעור ג"ט אבל ממה שלא הזכירו חידוש זה בנדון, ש"מ דפשיטא שמה שגדל בתלוש לא גרע ממחובר וגם אין הסברא לחלק בין נקטם ראשו לשיעור ג"ט ברורה כ"כ, וכן בסברא אין נראה שאתרוג הגדל בעציץ שאינו נקוב פסול, דאטו ארץ כתיב בקרא, ועמש"כ לעיל ס"ק י"ג שזהו הנפ"מ לדינא בשמעתין לענין הדס למאי דקיי"ל דקטום כשר.

בדין נקטם ראשו ועלו בו ב' תמורות

ויש להסתפק בנקטם ראשו ועלו בו שתי תמורות, שהרי מצינו שני ראשין בלולב לדעת תו' דאיכא שתי תימות, עי' לעיל ס"ח ס"ק י"א, והרמב"ן בהלכותיו כתב דליכא פסול המנק בהדס וערבה, אבל היינו דוקא בראש אחד שנסדק, וכמ"ש הרמב"ן הטעם שהדס וערבה הסדק שלהם מתהדק ואפי' נסדק ונפתח הסדק אדם יכול להחזירו לעמוד כשלם, עיי"ש, משא"כ בכה"ג דהו"ל שני ראשים ממש, ונהראב"ד לפי פירושו בחד דלא קטים ס"ל דהוי הדר וחשיב הדס אחד אפי' יש בו כמה ראשים, אלא דהתם יש לכל אחד ראשו,

משא"כ הכא שלתחתון יש שני ראשים], מיהו אם הי' עולה רק אחד בעובי זה הי' כשר, והרי אין פסול עקום בהדס וערבה כמ"ש הרמב"ן, וא"כ בדין הוא שאם נטל אחד מהם, יתכשר ע"י השני, (וכסברת תו' בשתי תימות עיי"ש שדין ניטלה אחת מהם אינו משום נקטם ראשו, וזה תלוי בתירוץ שם), ואם נכשיר כשנטלו יש להכשיר גם כשלא נטלו, דאחד מהם נדון כענפים שבצדדין, [שאינם פוסלים, כשא"צ עבות], ובפרט אם אחד מהם ניכר בעביו וצורתו שהוא העיקר, והדבר מצוי לפעמים בערבה, וקרוי הדבר שאם אחד עבה מחבירו, וקטם את השני כשר, דלא גרע מקטם מקצת ראשו דכשר, וצ"ע למעשה.

בדין לבלוב

יז. מה שמצוי בערבה עלה אמצעי שהוא המשך השדרה שקורין לבלוב, כו"ע מודו שדינו כעלה ולא כראש ואם נקטם לא חשיב נקטם ראשו, וכ"מ ברא"ש ס"ב שכ' לחלק בין לולב להדס וערבה מפני שבלולב לעולם העלים עולים למעלה ויוצאין מראש השדרה, משא"כ בהדס וערבה דלפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש ידיהו הוא ראש הבד, וסיים וז"ל ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד, וזהו ממש גונא דלבלוב.

ברם כ"ז מיירי כשנקטם רק העלה, אבל מה שמצוי שכל הלבלוב נופל מעיקרו, נראה דהיינו נקטם ראשו, דכ"ה טבע הדברים שבתוך הלבלוב יש עוד לבלוב קטן ביותר וגם מעט שדרה שממנה יוצא הלבלוב השני, וכן לעולם עם כל עלה שנוסף צומח גם מעט שדרה, הלכך אם כל העלה נקטם, ממילא נקטם ראש השדרה, וכן הדין גם בלולב אף להראב"ד דדוקא בראש השדרה חשיב נקטם, מ"מ אם נקטם כל העלה עד המקום שיוצאין משם שני עלים, היינו נקטם ראשו, וכמ"ש כ לעיל ס"ח ס"ק י"ד.

לענין הלכה בנפל הבלוב

ולפמשי"ב לעיל ס"ק ט"ז נראה שהדבר מפורש בגמ', שהרי עלתה בו תמרה היינו ראשו, ואם נפלה אותה תמרה היינו נקטם ראשו, והלבלוב בערבה הוא התמרה בהדס, ובתוספתא קרי לתרוייהו תמרות וא"כ מבואר בהדיא דאם נפל הבלוב הו"ל נקטם ראשו, וכמדומה שאין מדקדק לחוש ע"ז, ואיני מוצא יישוב לדבר, דאזכורם שלא ה' לבלוב בראשון, לא נפל מהם הבלוב, אלא נשאר הבלוב טמון כעין גרגיר קטן, אבל כל שנפל הגרגיר שבראשו היינו נקטם ראשו, [ולא דקדקתי באותן שצומחין בלא לבלוב, וצ"ע ובידור], מ"מ באותן שה' לבלוב ונפל כולו לכאן היינו נקטם ראשו, - שוב שמעתי מאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שאומרים בשם מרן זללה"ה דסבר שאין לחוש לכך, ואמר אמור"ר [שליט"א] זללה"ה דשמא הטעם משום דבצורה זו שנפל הבלוב שהוא רק כעין עלה, לא מינכרא קטימה ולא נחסר הדרו בכך, שעדיין נראית ערבה זו כאותם שאין להם לבלוב, ומעולם לא חששו להצריך לבלוב, ובחור"ל לא ה' לבלוב מצוי כלל, ורק בא"י נמצא כן מערבות מוצא וכיון דבהני שלא ראינו שנפל לא חיישינן ה"ה באינך, שאין כאן קטימת הראש אלא קטימת עלה, עכ"ד, מיהו יתכן שכשהלבלוב יבש לבד ונופל, באמת לא נקטם עמו מהשדרה, אבל כשקוטמין הבלבוב בידיים ראוי לחוש שנקטם עמו מהשדרה, דגם ניכר לעינים שהקטימה גדולה יותר ועדיין צ"ע, וראוי לחוש למעשה, וגם באותן שאין להם לבלוב כנראה ה' לבלוב ונפל.

- הוספה לפו"ר -

פשמות הדברים דנשרו רוב מספר העלים, ורוב הקנה מכוסה בעלין שלו כשר, דלא מיקרי נשרו רוב אלא כשנשרו רוב מן הקנה שנשאר רובו בלא עלין, וכמשנ"ת להלן דין ז', ואם נשר קן אחד שלם בין הקנין

הצפופים, אע"פ שאין ניכר שנשרו פסול, ומשערין כל עלה מעיקרו עד עיקרו של העלה הסמוך לו, ולכן לא מצו לפרושי בהכי נשרו רוב עליו ועבותו קיימת, דכל עלה משתייך לחלק שלו.

ואם העלה האחד קטן אע"פ שאינו משתלב עם העלין שאצלו י"ל דכשר, וכן אם העלין אינם זקופין, והם רחוקים זה מזה, דאמנם כונת התורה בעבות שהם זקופין כמין קליעה ודומין לשלשלת ומחפין את העץ, מ"מ אם אירע שצמח ההדס שלא כדרכו, אין רואין בזה פסול גמור, דעלה שטוח אינו גרוע כעלה פרוץ וקרוע, שרואין שה' בשלימותו רק לא הצליח לגמרי, הגע עצמך שהיו עלי ההדס זקופין ופשטן, נהי שיש כאן קלקול, מ"מ אינו קלקול גמור כנשרו ונפרצו.

ולפ"ז היכא שהיו הקנין מרוחקין זה מזה חשיבי שפיר בחשבון העץ כפי גדילתו, דסו"ס ניכר שלא נתקלקל העץ כ"כ, ואע"פ ששינה קצת את תכונת בריאתו ונתרחקו זה מזה, מ"מ ניכר שכל עליו קיימין.

שו"ר ברש"י שיש משמעויות דמפרש דומה לשלשלת על זה שהעלין מורכבין זע"ז ונראין קלועין זה בזה, ולא מזה שכל קן מורכב על חבירו שלמעלה ממנו, אלא כל שיש ג' עלין הם רוכבין זע"ז, מפני שהעץ דק והעלין רחבין וזוהי צורת קליעה, וכן פרש"י בדולבא דאיכא עבות וליכא ענף עץ, וש"מ דעבות אינו שכל הענף נראה כשלשלת ארוכה אלא ע"י כל קן לחוד, וכן פרש"י תרי וחד שהאחד רוכב על השנים, וס"ל לר"כ שג"ז נקרא עבות, ומשמע שהג' בחד קינא ג"כ נקראין רוכבין זע"ז.

יח. דינים העולים

א. עבות שהצריכה תורה היינו שעבות קיימת במציאות, ולא סגי במין עץ שהוא עבות, שהרי העבות והשוטה מעץ אחד הן באין,

הלכך אע"פ שהי' כולו עבות, אם נשרו העלין לא חשיב עבות ופסול, - ד"ז מוסכם לכל הראשונים (מלבד הרי"ו שלא נתבררה דעתו ז"ל בזה), אלא ששיטת הרא"ה והריטב"א שאם רוב העלים של העבות קיימים, דהיינו שנים מהג', אחתי חשיב שפיר עבות, כמו בכל מילי דסגי ברובו קיים, ולדידי' אם נשר עלה אחד והשנים קיימים כשר.

והנה האחרונים ז"ל מצדדים להקל כותייהו בשעה"ד, אבל למעשה כמעט שאין הדבר מצוי כיון שאם הי' קן אחד במשך כל ההדס שנשרו ממנו שני עלים, או שהי' שוטה מתחלתו, פסול להרא"ה מטעם אחר דס"ל דבעינן כולו עבות, הלכך כל הדס שיש בו חסרון זה אפי' בקן אחד שוב א"א להקל בו בנשר אחד מן העבות, לצרפו לרוב עבות, כיון דהדס זה פסול לכו"ע, כ"כ מרן זללה"ה, ומשכח"ל לדון בקולא זו רק כשהי' כולו עבות ונשרו מרוב הקנים עלה אחד מכל קן, וגם בזה נראה שיש להחמיר. - מיהו כשיש כבר רוב עבות, ומחמירין בכולו כשיטת הסוברים דבעינן כולו, בזה אפשר לצרף דעתם דבכה"ג חשיב לדידהו ככולו עבות, מיהו לדעת הר"ן יש להחמיר בכולו עבות, ואין להקל בזה, וכן לדעת הגאונים והמ"מ לא שמענו קולא זו, וכן למאי דקיי"ל דבעינן לכו"ע לכתחלה כולו משום הידור מצוה לא מהני מה שהי' עבות, שהרי נשרו מעט.

ב. ת"ר קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס, בעיקר הדברים נראה דבעינן שהעלים יהיו שוים בין בראשן בין בעיקרן דדין עבות נאמר על חיפוי העלים ועל מקום יציאתן, אלא דמסתברא דסגי ברוב דכל שרוב מכל עלה עומד בשוה עם השנים אפי' מיעוטו של זה למטה או למעלה שפיר דמי, שהרי אם ינטל מקצתו סגי לן ברובו, ונמצא שכולם עומדין בשוה.

ולפ"ז אם עלה אחד קטן מתחלת ברייתו, אע"פ שהוא שוה בקן אחד עם השנים, מ"מ אינו נחשב עמהם עבות, כיון שאם נקטמם עד שישוו לראשו, חסר רובן, וא"כ אין כאן עבות של ג' עלים כלל, מיהו העיקר נראה דעד כנגד סוף העלה הקצר חשיב עבות, ומשלים לרוב, ומה שלמעלה וכנגד ראשו, פשוט דלא חשיב עבות, שהרי אין חופין במקום זה אלא שנים.

שוב שמעתי מאמור"ר [שליט"א] זללה"ה לפקפק בכל מש"כ ודעתו שקלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זה רק ביאור להא דבעינן עבות, אבל מושג עבות הוא רק בג' עלים בכל קן, דלא הוזכר בגמ' ובפוסקים בדין עבות רק המושג של ג' עלים ואם איתא דבעינן זקופים וכעין שלשלת, לא הווי סתמי מלפרש הדבר, ולפ"ז אם אין רש"ז מגיע לעש"ז ג"כ חשיב כולו עבות, וגם אפשר דבעלה קטן יחשב עבות, וצ"ע להתישב בכל הסוגיא עפ"ז, ומכאן מודעה לדינים העולים. [מיהו רש"י פי' בעינן עבות, וליכא מעשה שרשרת שיהו מורכבין זה על זה (ובאמת ראיתי ענף אחד של זית שהי' משולש בג' עלים), ויש עוד משמעויות שהג' עלים זה האפשרות לעבות, אבל בעינן צורת עבות ולא רק סימן, וצ"ע בדבר].

ג. בגמ' אמרי' ה"ד עבות דקיימי תלתא טרפי בחד קינא, ולשון קינא הוא כמו קן צפור, שגדלו ביצירה אחת ונראה שהכונה בזה לומר שצמחו בפעם אחת בגבעול שבראש ההדס (שנראה כעין גרגיר בראשו), וזהו לשון גבעול שברמב"ם ובשו"ע, ואפשר שזו כונת רש"י שכ' בעוקץ אחד, ויש ללמוד מזה לאותן עלים שאינם שוין בעיקרן, כל דקיימי בערך בשורה אחת הדבר מוכיח שצמחו בחד קינא ושפיר דמי, דכ"ה טבע הדברים שע"י התרחבות העץ פעמים שמתרחב בין העלים, (ולכך מצוי יותר שהשילוש בשוה למעלה בענף שעדיין לא

דיבשו רוב עליו, ומשמע דמיעוט פשיטא לן דכשר, וכן בכולה מכילתין אמרי' דרובו ככולו, ומ"ש עבות, (ועי' מ"מ בזה), ועוד יש לדקדק מדלק' ל"ז ב' דילמא נתרי טרפי והוי חציצה, ולא חיישינן שיפסל ההדס בכך, ואמנם יש לדחות דמירי בגדול מן השיעור אבל זוהי אוקימתא].

ז. סדר גידולו של ההדס כפי הנראה הוא כך, שיוצאין עלים מראש השדרה, וכשהם גדלים מעט עולה השדרה מביניהם, ובראשה עוד קן של עלים, ועדיין העלים קטנים והקנים סמוכין זל"ז, ובמשך הזמן גדילים העלים והשדרה שביניהם, דנהי דעיקר גידולו של הענף הוא מלמעלה, מ"מ גם השדרה והעלים שכבר יצאו גדלים ומתרחבים, ולכן התמונה שנראית לפנינו בכל הדס היא, שהעלים שלמטה גדולים והמרחק שבין קן לקן גדול, והעלים שלמעלה קטנים מהם וכן המרחק בין הקנים, (ובדרך כלל זה פוחת והולך מלמטה למעלה), מיהו הרבה פעמים המרחק שבין הקנים למטה גדול יותר באופן יחסי ממה שהעלים גדלים כנראה זה מפני שהם גדלים ברחבן, ועי' להלן דין ח' בזה. (כ"ז ע"פ ההדסים שמצפת, וצריך בירור בשאר הדסים).

ונמצא לפ"ז שאם באורך ההדס שהוא ג"ט יש כ' קני עלים, (אם נתפוס בדרך משל) אז בטפח ומחצה התחתון יש ח' קנים ובטפח ומחצה העליון י"ב קנים, וכע"ז גם בלולב וערבה, והנה אם נשרו ט' קנים התחתונים פשיטא לן דפסול אע"פ שנותרו י"א קנים שהם רוב מנין, מ"מ כיון שרוב השדרה מגולה פסול, [כ"כ מרן זללה"ה וכ"מ במ"ב לענין הדס], כי קמביעא לן בנשרו י"א העליונים, דהשתא נשרו רוב עלין, אבל עדיין רוב השדרה מכוסה, ולענין עבות כ' במ"ב דמודדין רוב מהי"ב גודלין, וש"מ דלא אולינן בתר מנין הקנים, ומסתברא דה"ה לענין נפרצו עליו, וה"ה נשרו דשיעור רוב העלין נקבע לפי רוב חיפוי העלין, ולא לפי מספר הקנים,

(נתרחב העץ), ושיעור הדבר נראה שהוא ברוב, דכל שרוב כל העלים בשוה שפיר דמי, וכמש"כ בדין ב', - ולענין מעשה כתב אאמור' [שליט"א] זללה"ה וז"ל בשיעור משולש קבלתי ממרן זללה"ה דכל שיש קו הנפגש בכל הג' שרשים שפיר דמי, אע"פ שבשורש אחד הוא נפגש מלמעלה ובאחד מלמטה, ובלשון הזה אמר לי לא שזה השיעור אלא שזה ודאי שפיר דמי, עכ"ל.

ד. א"צ שיהיו העלין רש"ז מגיע לעש"ז, לא מיבעיא אם נשרו עלים בינתיים, אלא אפי' מתחלת ברייתו הי' כך כשר, מיהו חלק הענף שאינו מחופה בעלין אינו חשוב עבות. — אם הי' רוב הענף מגולה אפי' לא נשרו עלים מסתברא דפסול.

ה. אם היו העלין פרושות רואין אותן כאילו הן זקופות, מיהו נראה שאין משערין העבות אלא כצורתן הרגילה שעומדין קצת באלכסון, כמין גביעים, ולא מהני מה שאפשר למתחו ביושר על העץ, דבעינן צורת קליעה ודומה לשלשלת.

ו. קיי"ל דלעיוכבא סגי ברובו עבות, [שהרי לכו"ע נפרצו עליו דלולב ברובן מיירי, כדתניא בתוספתא, וא"כ יש לפרש כן נפרצו הדס, ולא מיבעיא להמפרשים דנפרצו היינו נשרו, או דגרסי נפרטו, אלא אפי' מפרשינן נפרצו שנחלקו, מ"מ מתפרשת המשנה דאשמועינן נפרצו וכ"ש נשרו, ועוד שהרי נפרצו דינן כנשרו לענין שלא חשיב הדר, עכ"פ בנפרצו שני העלים מן הקן, וכמש"כ בדין י"ג, והרמב"ן הוכיח גם מנשרו מקצת עלי' דתנן בערבה דה"ה בלולב והדס, שכולן שוין במאי דקתני במתני' לפסול ולהכשר, (וגם הריטב"א והר"ן הסכימו דמה"ט יש להכשיר נשרו בלולב אלא שכתבו דבהדס איכא חסרון אחר שבעינן עבות, וזה צ"ע). וכן יש לדקדק ממשמעות הברייתא דאתא לאשמועינן רבותא דמשכח"ל נשרו רוב עליו שכשר, וכן בברייתא

וכן נוטה דעת מרן זללה"ה אלא שלא הכריע הדבר, מיהו לענין מעשה מצוי יותר השילוש בעלין העליונים והם גם רוב.

ח. ויש להסתפק בהיו קני העלים תכופים זל"ז באופן שאפי' אם ינטל קן אחד באמצע עדיין ראשו של התחתון מגיע לעיקרו של העליון, ונשר קן אחד באמצע, אי חשיב כולו עבות, והנה בתחלת הענף שהקנים נתרחקו זמ"ז, (כדלעיל דין ז'), הרי הדבר פשוט לחשוב כל המרחק שביניהם עבות, וש"מ שצורה כזו חשיבא שפיר עבות, ומה בכך שהיו עלים באמצע ונשרו, ובדברי הריטב"א והר"ן מבואר דאע"פ שהם מצריכים כולו עבות מ"מ עצם הנשירה אינו חסרון, כשזה מקצת עליו, (שכתבו דפסול משום דע"ז לא יהא כולו עבות, והיינו משום שלא הי' מצוי אצלם כה"ג), וכן יש לדקדק קצת מהברייתא דקתני נשרו רוב עליו כשר באסא מצראה, וש"מ דעלים שאינם נצרכים להכשר אין נשירתם מגרעת.

מיהו מרן זללה"ה לא הכריע להכשיר, אבל עד מקום נשירת הקן פשיטא לי' דכשר, וכן אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה נסתפק בדבר, ואפשר דאפי' נפסול נפרצו רוב עליו ורובו מכוסה בכה"ג, מ"מ לענין דין עבות סגי בחיפוי זה.

נ. ויש לדון כה"ג גם בלא נשר הקנה שבינתיים, אלא שהוא שוטה, אבל אפשר דכשיש שם קן גרע כיון שהוא עיקר החיפוי במקומו, מיהו דעת מרן זללה"ה ואאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ששוטה שוה לנשר גם לענין זה, וכ"נ מדברי הראשונים ז"ל שכו' דשוטה לא גרע מנשרו, וכנראה הטעם משום דסגי לן בהדר העבות שע"ג העלים, ומה שיש עלים נוספים תחתיהם, אינו מגרע בצורת השלשלת.

י. דין רובו עבות דכשר הוא אפי' אם הקנים המשולשים מפוזרים במשך הג"ט, דמצרפין

כל הקנים המשולשים ואם חיפו רוב השיעור כשר, ועד הקן השני הסמוך לו ודאי חשיב עבות, ואם מצטרף יותר מזה עי' דין ח' ט'. – [ובפשוטו בערבה נמי מודדין רוב השיעור עד העיקר הסמוך לו, שהרי במקום זה לא חסר עלה, וצ"ע בזה בספר מרן זללה"ה, עי' לעיל סוסק"ז].

יא. וכ"ז בענף של ג"ט, הי' יותר מג"ט, אם רוב ארכו עבות, אפי' הי' העבות בעיקרו מסתברא דכשר, דמ"מ ענף זה רובו עבות, אבל אם רק מיעוטו עבות אפי' יש בו ז' גודלים עבות, יש בזה כמה חילוקי דינים, א. אם אין ג"ט במקו"א שבהם הרוב עבות, אלא העבות מפוזר לכל האורך פסול, ב. אם בג"ט שכלפי ראשו רובו עבות, יש להכשיר אע"פ שאין רוב ארכו עבות, דחזינן התחתון כמאן דקטים, מיהו לכתחלה יש לקטום התחתון, ג. ואם רוב הג"ט כלפי עיקרו, למאי דמחמרינן בנקטם ראשו יש לפסול, ואף בשעה"ד דנקטם ראשו כשר, יש לדון בזה, ודעת אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה שבוה שוה לדין ב', אלא שאף בדין ב' נסתפק דשמא צריך לקטום, ד. ואם יש ג"ט רצופים עבות אע"פ שהם כלפי עיקרו כתב אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה להקל, אף למאי דמחמרינן בנקטם, והוא שלא יהא בראשו ג"ט שאינם עבות.

כ"ז בין בשוטה מעיקרו, בין בנשרו.

יב. ולהסוברים דבעינן ג"ט עבות, וכן לכו"ע לכתחלה, לא מהני ג"ט בצירוף, אלא בעינן ג"ט רצופים עבות, ואם לא נשרו עליו, אלא שמתחלת ברייתן לא הי' רש"ז מגיע לעש"ז, יש מקום לחשוב ככל עבות שהרי אין כאן חלק שהוא ממין שאינו עבות, מיהו מרן זללה"ה כתב דהחלק שאינו מחופה לא חשיב עבות, והכי מסתברא דעבות היינו חיפוי העלים דומה לשלשלת, ולא מין עבות, [ברם שמעתי מאאמו"ר [שליט"א] זללה"ה דיש לדון בדבר, הובא לעיל דין ב' וכן במש"כ בדין

ד' עיי"ש], וזה להפוסקים דבעינן כולו עבות, אבל במה דמצרכינן כולו רק להידור מצוה, בזה אפשר דכל שלא נשרו עלין מקיים ההידור מצוה שהרי א"צ שיהא רש"ז מגיע לעש"ז בהדס, עי' לעיל דין ד'.

ובפשוטו נראה דבעינן שיהיו הג"ט מראשו, ולא סגי במה שיש ג"ט רצופים במקו"א, עכ"פ למאי דמחמירין בנקטם ראשו, אבל אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה כתב להקל בזה, וצ"ע.

יג. נפרצו עליו, דהיינו שנחלק רוב העלה לארכו, נחלקו הראשונים ז"ל אם זה פוסל בהדס כמו בלולב, ויש להחמיר.

ברם יש להסתפק אם עלה שנפרץ כמאן דלית' דמי, ואם נפרץ עלה אחד מן העבות ה"ז כחסר קן זה, או דכיון דדוקא נפרצו רובן פסול, ה"נ י"ל דכיון שרובן אינם פרוצים, סגי בזה לענין הדר, וחשיב עבות כיון שהעלה קיים, ופשטא דמילתא שעלה פרוץ כמאן דלית' לענין הדר, דנמצא שאין כאן עבות מהדור, ואם נפרצו שני עלים מהקן ודאי מסתברא דכיון שרובו פרוץ כמאן דלית' דמי.

יד. אם נתלשו העלים מעט ממקום חיבורם אם רובן מחובר כשר, ואם לאו פסול, [ועי' ס"ח ס"ק י"ד דאם יכולין לחיות ע"י חיבורם צ"ע], ואם עי"ז תלויין וראשן למטה ואינם עומדים דרך גדילתן, אפי' מחוברין רובן פסול להרמב"ן [עי' ס"ח שאין הדבר ברור שסובר כן גם בהדס וערבה] והראב"ד מכשיר, אבל מה שמצוי בערבה שתחלת העלה יוצא כדרך גידולו, אלא שרוב העלה נכפף למטה, כתב אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה דחשיב שפיר דרך גידולו (ס"ח ס"ק י"ג).

זו. היבש פסול, והיינו שיבש רוב העץ, או רוב העלין, [מיהו בזה יש אופן שכשר כדלהלן], ואם יבש מיעוטו, אפי' אין ג"ט אלא בצירוף היבש, שפיר דמי, וה"ה בלולב וערבה.

זז. ה' יבש בראשו, בשעה"ד נקטם כשר, הא לא גרע מנקטם, (ודינו כבדין ט"ו), ולדעת הרמב"ן אף אם נקטם פסול, יבש ראשו כשר, שהרוב הלח משוי לי' הדר, [ונפ"מ בערבה].

יז. יבשו רוב עליו ונשתיירו בראשו ג' קנים עבות (דהיינו ט' עלים) לחים, [ובכמושים יש מחלוקת, ורוה"פ מקילין], כשר, ואפשר דאע"פ שנשרו עלים מראשו ואין הלחין בראשו ממש, מ"מ כיון שהם העליונים שפיר דמי. — ד"ז לא שמענו אלא בהדס שעיקר הדרו בעבותו וכשהוא לח בראשו הרי חלק מהשלשלת לח, משא"כ בערבה, אבל דעת הרמב"ם והראב"ד משמע דה"ה בערבה.

יח. יבשו מיעוט עליו הרי הם מצטרפין לשיעור עבות, מיהו מחמירין שיהא הקן העליון לח, [ואע"פ שלעיל דצרכנו ג' קנים, הכא כיון שהדבר חומרת הריטב"א והר"ן ולדידהו בקן אחד בראשו, אין להצריך יותר], ובשעה"ד יש להקל, ואם אינו צריך לעלים שבראשו להשלים הרוב, יכול לתלשם וישארו הלחים עליונים, - יבשו מיעוט עלין אבל ברוב הקנים יש עלין יבשין, בפשוטו נראה דמהני רוב הלחין לחשבם הדר, דהא חזינן דיבש עדיף מנשר, וביבשו שנים מרוב הקנים, יש לחוש יותר, וצ"ע בזה.

יט. כל המינים כשרין כמושין, וזה דרגה אמצעית בין לח ליבש.

כ. כתב הרמב"ן בה' לולב שהדברים מראין בהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה או לענין אחר שהם פסולין לא הכשירו בהן אלא כמושין אבל מבושלין לא, עכ"ל, מיהו מסתברא דאין השיעור בזה מעל"ע, שהרי בכבישת מעל"ע עדיין כולו לח, ואפי' ככמוש לא מיחזי, ואין לייחס לזה חסרון הדר כלל, אלא הכונה כמו שהזכיר הרמב"ן כבוש לרפואה, שיש שינוי בהדרו, (וקצת רא"י לזה מהא דתנן מ"ה א' שהיו מלקטין אותן מערב

כג. ערבה שנקטם ראשה פסולה, ומה שנמצא בערבה עלה בראש השדרה שנמשך בעיגול כעץ השדרה, ונקרא לבלוב, אם נקטם רובו כשר, אבל אם נפל כולו, בפשוטו היינו נקטם ראשו, מיהו ערבה שלא הי' בה לבלוב מעיקרא כשרה, שלא נקטם מראשה כלום, ועדיין אין הדבר ברור דשמא גם באותן נפל הבלוב אלא שלא נקטם בידיה רק נתייבש ונפל מעצמו, וכיון דהתם פשיטא לן דכשר, ה"נ יש להכשיר, ועמש"כ ס"ק י"ז בשם מרן זללה"ה.

כד. מה שצומח בהדסים (וערבות) בתלוש משמע בגמ' דכשר, וממילא מצטרף נמי לשיעור, ולמעשה צ"ע בעלים שצומחים בהדסים בתלוש, מפני שאין להם הדר כ"כ.

כה. הדס מורכב לדעת תו' דכל שהוא עבות כשר, אפי' מין אחר, כ"ש מורכב, אבל אי מפרשין דדוקא הדס כשר אין לנו מקור להכשיר מורכב, אלא די"ל שאין הרכבת הדס כהרכבת פרי, שעדיין שמו עליו, והיינו נמי הדס, עי' סק"י, ולענין מעשה שמעתי מאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שאין חוששין בהדסים חשש הרכבה, וכ"מ בפוסקים, עי' שע"ת ובה"ל, שו"ר שכ"כ במ"ב סי' תרמ"ח סוס"ק ס"ה עיי"ש.

בפסול ענביו מרובות מעליו

יב. ל"ג ב' אלא אי אתמר הכי אתמר או שהיו כו', להכי מהדר אפיסקא דמתני' משום דידע שנאמרו דבריו אמתני', ובלשון לא שנו כו', ולכך לא מצי לשנויי כדשני לק' ל"ה ב' דבשנים ושלשה מקומות אפי' מועטות מעליו פסול, והחילוק דהתם האתרוג חד הוא, משא"כ עלים, ועי' לק' ס"י סק"ו ז', ומהא דמהדר לתחלת המימרא מוכח דלאו ר"ח הוא דהדר ב', ולא גרסינן אמר לי' רבא, (עי' שבת י' ב' ר"ח הוה נקיט בידו) כו' אמר חביבין עלך שמעתא דרב כולי האי (כו').

ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו, מיהו התם לא הוי מעל"ע, אלא שיש פוסקים די"ב שעות הוי כבוש, וגם י"ל שהי' שיעור בלא"ה) והדבר מצוי בהדסים שמלקטין אותן קודם החג ומניחין קצתן במים, מיהו מיעוטו כבוש בלא"ה כשר ומצטרף לשיעור, כמו יבש.

כא. נקטם ראשו לדעת רזה"פ כשר, [אפי' אין עלים בראשו, והקטימה נראית לעין, כ"ה מסקנת מרן זללה"ה], אלא שאף לדידהו יש להדר מדינא דגמ' אחד אינו קטום, מיהו משמע דרק על חד שאינו קטום צריך להדר, ולמעשה מחמירין שיהיו כולן שלימים, ובשעה"ד אף הקטום כשר, [לפי פסק השו"ע הדס שרובו עבות ואינו קטום, עדיף מכולו עבות וקטום, מיהו אפשר שאם בג' יש חד שאינו קטום ורובו עבות, עדיף ליקח גם חד שכולו עבות ואע"פ שקטום]. — מסקנת הסוגיא משמע דמדאורייתא סגי בהדס אחד, [וזהי דעת הרמב"ן ודעימאי], ומדרבנן הצריכו ג' והקלו בב' קטומין, אבל שאר פסולין לא הקלו באותן שנים, מיהו דעת תו' ודעימיהו דמאורייתא בעינן ג'.

כב. נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר, והיינו שצמחו עלים חדשים בראשו, שהם עולים כגרגיר עגול, ולכך נקראין תמרה, [ובעיקור (וכן בתוספתא) גרס תמורה, שעלה ראש אחר במקום זה שנקטם, וכענין זה מתפרש גם לגרסא דידן], ואע"פ שניכר שזה ראש אחר, מ"מ כיון שעכשיו יש לו ראש סגי בזה, וזה כשר לכתחלה בין בהדס בין בערבה. — והדבר מצוי בערבה, שנקטמה בהיותה מחוברת, ואח"כ צמח ענף חדש במקום הקטימה, ומקום הקטימה ניכר ע"י שעודף עליו סביב כמין טבעת, מפני שהענף החדש דק ואינו ממלא כל מקום הקטימה, [והצורה נראית כאילו תחבו ענף דק בתוך ענף עבה], ויש ללמוד משמעתין שהיא כשרה, [ואם עלו במקום הקטימה שני ענפים, עמש"כ ס"ק ט"ז].

ביאור טעם החילוק בין ענביו אדומות לירוקות

שם מיני דהדס הוא וכשר, פרש"י שמראהו שוה לו ואינו נראה כמנומר, וצ"ע א"כ מאי קאמר ר"פ בסמוך אדומות כשחורות דמיין דאר"ח כו', מה מוסיף מימרא דר"ח, ממ"נ אי ס"ל מסברא דאדום מגרע בצורת העלין, אפי' לא יהא שחור אדום, ג"כ יש לפסול, ואי אדום אינו מגרע מה בכך ששחור אדום הוא, ועוד שגם הירוקים משחירין כדמשמע בגמ', ולכאור' ה' מקום לפרש דמיני דהדס הוא ר"ל דכל שכך הוא גידולו של ההדס לא שייך לראות בזה פגם בהדרו, דהיינו הדס, ורק כשיש ענבים שאינם כצורתן בגידול ההדס בזה הו"ל מנומר, וקאמר ר"פ דאדומות אינן הגידול הטבעי של הדסים, דכיון ששחורות לקותא ניהו, ש"מ דאדומות נמי תחלת לקותא היא, דשחור אדום הוא דקאמר ר"ח, פירושו שאין צבע שחור מקורי (דאל"כ כל דם שחור נספק בו שמא זה לאו מאדום לקה), וא"כ כל שחורות היינו מפני שנעשו אדומות, ברם אכתי אינו מובן שהרי גם הירוקות משחירות, והיינו דאמר' דכשלקו הירוקות והשחירו פוסלות, וא"כ ה"נ באדומות אין לפסול כ"ז שלא לקו והשחירו.

אבל באמת כ"ז טעות, דענבי ההדס לעולם ירוקים בתחילתן, וכשנגמר בישולם הם מאדימות, ולבסוף משחירות, (וכ"כ הכפ"ת), ובירו' מעשרות פ"א ה"א קאמר דענבי ההדס הם בכלל הא דתנן כל השחורים משינקדו, והיינו דבשחורות נגמר בישולן, וכיון דהזכיר בדבריו ירוקות ושחורות, יש לשאול אדומות מאי, שהם במצב ביניים בין ירוקות ושחורות, דנהי דבעינן שיהיו דומין לצבע ההדס כדפרש"י, מ"מ אדומות לא משו מנומר כ"כ כשחורות, וקאמר ר"פ דאדומות שייכי כבר לשחורות, שאינם נטיי' מירוק, אלא כשחורות דמיין, ותו לא חשיבי מיני דהדס, ולפ"ז אין מקום לדון בשאר צבעים דליכא כה"ג, ואם יארע כן בע"מ הוא, ולא מינא דהדס ניהו.

בפי' הירושלמי החילוק בין אדומות לירוקות

יעוי' בירו' ותוכן הסוגיא שם נראה דמספק"ל אי טעמא דקאמר במשחירות שנו הוא משום גמר פירא, דקודם לכן חשיבי כענפי ההדס ואינם פוסלים, או משום דדמו להדס, וקאמר דנפ"מ בעץ שבגמר פירא הענבים נשארים ירוקים, וכיון שידוע שיש עצי הדס כאלו, א"כ לא הו"ל לרשב"ל למימר במשחירות שנו אלא בנגמר פרין שנו, אלא ש"מ דטעמא משום דדמו להדס, וצריך לכיון הגרסא לפ"ז, ועי' שעה"צ סי' תרמ"ו אות ד'.

בדין אגד הלולב

כ. שם אוגדו כאגודה של ירק, פי' באותו דבר שהי' אגוד תחלה בקשר אוגדו עכשיו כירק, ואין צורך להזכיר כאן החוט שאוגדין בו ירק, וצ"ע בר"ן, דאפי' אי גרסי' באגודה יש לפרשו באגד כמו של ירקות, דנקרא אגד כזה אגודה של ירק, גם צ"ע לפ"ד שהרי לא נתבאר בברייתא שאינו עושה קשר גמור עם הירק, וצ"ל דממילא מובן שא"א לעשות קשר יפה בירק.

שם ואמאי ליענבי' מיענב, משמע דהא עדיפא, שהקשר חזק יותר, והוי טפי הדר, וצ"ע ברי"ף שהעתיק כאגודה של ירק א"נ דעניב לי', דהו"ל לפרושי רק עניבה, כמו שבחול עדיף קשירה וכמ"ש רש"י, והמחבר בסי' תרנ"א ס"א אמנם העתיק רק עניבה.

שם עניבה קשירה מעלייתא היא, ולא מהני אם יגמור בלבו להתירו מיד אחר הברכה להסוברים כן, כיון שהוא חפץ בקיומו, ומתירו רק מפני האיסור, וזה לא מהני.

שם אי ר"י אגד מעלייתא בעי, סתמא משמע דמותר לאגדו ביו"ט אי לאו משום איסור קשירה, וצ"ע בר"ן שפי' בדעת הרי"ף דאליבא דר"י אסור משום מתקן, אמנם לשון הרי"ף צ"ב, ומשמעות לשונו שהקשר קיים ותוחב הלולב בקשר, וזה חשיב קשירה מעלייתא

[וכמו לא לידון איניש לולבא בהושענא], וש"מ דאיסור שבת ליכא בכה"ג, ולפ"ז משמע דלר"י אסור כמ"ש הר"ן, ושמא יש לדחוק דה"ק כיון דקיי"ל א"צ אגד א"כ א"צ אגד מעליא ויכול לקשור ההושענא באגד המועיל לאנהו גם ביו"ט, וכשקושרו ביו"ט כו'.

ויש לעי' אם הטעם לר"י משום דבאגודה של ירק אין לאגד קיום בפ"ע, כי חיבורו ע"י המינים עצמם שדוחקים על קצה ההוצא שנתחב ביניהם, וילפינן מקרא דצריך אגד שהוא בעצמו אוגדן, או דהטעם דבעינן אגד דאלים טפי, ובאגודה של ירק החיבור קל וקרוב להיות נתר, והכי הוא פשטא דמילתא, ומפרש"י נראה דבאגודה של ירק א"א לחברן בחוזק, ולכך הצריך לכתחלה בחול קשר גמור, והיינו מפני שצריך להשאיר ריוח שיוכל להכניס קצה החוט לתוך האגד, אבל לנוי הלולב לא בעינן קשר של קיימא דכיון שמתקיים בנוי בשעת הברכה, די בכך.

הא דפרכינן אי לר"י קשירה מעלייתא בעי, אפשר לפרש דרק אכאגודה של ירק פריך אבל שפיר משכח"ל בלא קשירה אגד יפה דמהני אף לר"י, כגון הטבעות שרגילין בהם לאגוד הלולב, ומדברי הר"ף משמע דלא משכח"ל אגד ביו"ט לר"י, אלא שאפשר לפרשו כמ"ש הר"ן עי' לעיל, ואם נימא דלא משכח"ל לר"י אגד יפה המותר בשבת נוכח משמעתין דאסור לעשות טבעות אלו ביו"ט, (ואפשר שזה פשוט לאיסור וקצת יש לדקדק כן מקשר תפילין של ראש שרצועה אחת מושחלת כעין טבעות, ולע"כ).

עיקר הדבר דלא בעינן קשר דוקא, נראה להוכיח ממתני' ל"ו ב' דקאמר ר"מ שהיו אוגדין בגימוניות של זהב, ור"מ סבר דסגי בהכי, (ערש"י ור"ן בפ"י גימוניות, אבל עכ"פ נראה שלא הי' בהם קשירה), ומכאן סמך למ"ש במ"ב ס' תרנ"א סק"ח בשם תשו' אגורה באהלך דמה שעושין כמין בית יד

מעלי הלולב ג"ז בכלל קשר, ויש מכאן מקור למה שנוהגין לקשור בטבעות בלא קשר גמור, ואפשר שזה עדיף מהבית יד שכ' במ"ב, דהא חזינן דמיאגד יפה, וזה כעין מ"ש המדרכי בשם ראב"ה [עי' בהגר"א] ועדיפא מיני', וצ"ע, (וחזינא לאאמור"ר [שליט"א] זללה"ה דזימנין עביד קשר גמור, וזמנין בטבעות בלא קשר כלל, שוב שמעתי שאמר דמין זללה"ה הי' אוגד בטבעות בלבד).

יש לדקדק במאי דקיי"ל לולב א"צ אגד, א"כ מ"ט אגדו יקירי ירושלים הלולב במינו מלמטה כדתנן ל"ו ב' ואפשר שהגימוניות לא אגדוהו יפה, ולכך קשרוהו תחלה, ולפ"ז יש ליישב הא דמייתו בגמ' תניא אר"מ מעשה ביקירי ירושלים כו' א"ל משם ראי' כו', ולכאור' היינו מתני', ואפשר דמייתי לה לדיוקי דבמתני' לא אמרו משם ראי', דתנא דמתני' סבר דראי' נמי לא הויא, אלא שאין להוכיח היתר משם, והטעם כמ"ש כ, [א"נ תנא דמתני' סבר דאין להוכיח מאנשי ירושלים, אבל כד מייתי מיקרי ירושלים, א"ל משם ראי'], - במינו היו אוגדין אותו מלמטה אפשר דהכוונה מתחת הגימוניות, ולכך לא הי' ניכר אותו אגד כלל, - אפשר דר"מ סבר דאי איכא משום בל תוסיף הי' ראוי שיאסרו חכמים כל אגד, אע"פ שכבר אגדוהו, אבל לא משמע דסבר דגם בכה"ג איכא ב"ת דסבר שהאגד מתייחס לכל האוגדים, [ואם נימא כמ"ש כ שאגדוהו תחת הגימוניות, ודאי אין נראה דחשיבי הגימוניות אגד, וכן אם נימא דהאגד יכול והגימוניות אינו יכול וכמ"ש כ בטעמייהו דרבנן].

למה נשנה דין נשרו מקצת עלי' דוקא בערבה
כא מתני' ושנשרו מקצת עלי', פ"י הראשונים דנקטי' בערבה משום דשכיח בה, וכן כמושה, [דתניא ל"א א' דכולן כמושין כשרין], ואפשר עוד דבערבה הוי חידוש טפי כיון שעלי' מועטין ואינם חופין את העץ וכשנשרו מקצת עלי' רובה מגולה,

האם אבא שאול ג"כ מכשיר של בעל, ומנלי'
ונראה דאבא שאול נמי מודה דשל בעל
 כשר, אלא דס"ל שא"צ ערבי לרבווי,
 דפשטי' דקרא מתפרש ערבות של הנחל דהיינו
 מין ערבה ולא דוקא הגדלות בנחל, (זכר
 לדבר כפות תמרים דא"צ שיהא העץ מגדל
 תמרים), ומש"ה לא בעי לאב"ש של בעל
 מנ"ל, דמתפרש כמו לברייא קמייא, וכן
 לרי"ש דמצריך שתי ערבות, דמשמע דלא פליג
 אסתמא דהכא, [ופשטא דמתני' נראה דלא חזר
 בו רי"ש אצל ר"ע, דמשמע שר"ע מוסיף
 במתני' לבתר חזרת רי"ש, וכ"נ מדחזר בו
 רי"ש בדין שנים קטומין ולא הזכיר הערבות,
 ואין במשמעות לשון זה חזרה מערבות בלא
 דברי ר"ע, מיהו אכתי אפשר דהלכה כר"ע
 וכדמשמע סוגיין אלא דהו"ל מחביריו בזה,
 למש"כ לעיל ס"ק י"ג דר"ט מצריך ג'
 הדסים, וא"כ לא ס"ל כר"ע, [דנראה דבלא
 הקושיא אין להוציא הפסוק ממשמעותו דערבי
 לשון רבים, ולפרש דערבי אתא לרבווי של
 בעל, ורק ע"י היקישא, או כאבא שאול
 דמתפרש שפיר כפשוטו שני ערבות, שייך
 לומר דסגי בחד], ולפ"ז הא דקאמר ולידרוש
 להו כר"ע ה"ה דהו"מ למימר כרי"ש, אלא
 לפי שהדבר מפורש בדר"ע נקט ר"ע, ולפ"ז
 להלכה סגי בהדס אחד, אבל ערבות שנים
 בעינן, רצ"ע].

דעת הראשונים ז"ל בפסק הלכה

ולענין הלכה דעת הרי"ף [שהעתיק מתני',
 ודברי הרא"ש צ"ע כמ"ש בק"נ],
 והרמב"ם והרא"ש דשל בעל ושל הרים כשרה
 לכתחלה, וכ"ה לדעת הרמב"ן והרא"ה
 והריטב"א דקיי"ל כר"ע, וכ"ה פשטות הסוגיא
 דליכא מאן דפליג אסתמא דמתני', וכ"כ
 הרי"ד והריא"ז, וכבר העיד הרא"ש שאין
 מדקדקים בדבר, (דגם לפרש"י אפשר דלא
 קיי"ל כת"ק דמצריך של נחל לכתחלה), וכן
 נוהגין.

וקמ"ל בערבה וכ"ש באינך, וכן הדרה נפסד
 בכמושה יותר מבלולב והדס. – ועוד דבהדס
 משכח"ל נשרו רוב עליו שכשר, כדתניא ל"ב
 ב' וכן מיעוט פסול כשנפסד העבות, וכן
 בלולב לדעת הריטב"א והר"ן משכח"ל נשרו
 מיעוט עליו שפסול, כשנתגלתה השדרה.

שם ושל בעל כשרה, בפשוטו אין לנקוט
 דמתני' דלק' פליגא אסתמא דהכא וש"מ
 דאף לרי"ש של בעל כשרה, [אא"כ נימא
 דלבתר חזרת רי"ש לכו"ע סגי בחדא, ועי'
 להלן שאין נראה כן], ולא דמי לנקטם שהדבר
 מפורש במתני', וגם דברי רי"ש שנשנו סתמא
 מתאימין לפסול נקטם דמתני', וכמשנ"ת לעיל
 ס"ק י"ג. – של בעל היינו היפוך נחל, והא
 דקתני בברייא הרים, היינו מקום גידול
 הצפצפה.

האם יש ענין לכתחילה בשל נחל

שם גמ' ת"ר ערבי נחל הגדילין על הנחל,
 מש"פ רש"י דמצוה בשל נחל, צ"ע דלא
 אשכחן לכתחלה בדאורייתא, כיון דמפרשינן
 שכונת התורה גם של בעל, אין מקום לפרש
 הידור מדאורייתא, ועוד דכיון דממעטינן
 צפצפה שעל הנחל, מנ"ל לרבות מצוה שעל
 הנחל, וביותר קשה לשון הברייא דאם הכונה
 שמצוה בשל נחל, לא הו"ל למימר הגדילין
 על הנחל, שהרי זהו פירוש הפסוק, והול"ל
 מצוה בשל נחל, ועוד דמשמע דהדבר אחר
 מקיים דין הרישא, ואי מתפרש משוך כנחל
 א"כ לכתחלה מנ"ל, ועוד דלא משמע דהאי
 ברייתא פליגא אמתני' דקתני סתמא כשרה,
 ולא משמע דיעבד מדאורייתא, ולכן נראה כפי'
 הרא"ש דסימני ערבה מפרש בברייא, וקאמר
 דשני סימנים מרומזים בתיבת נחל, ותרוייהו
 למעוטי צפצפה ולא למעוטי של בעל ושל
 הרים, וכ"מ מדנקט כלישנא דברייא דלק'
 דמסיים פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים.

לאבא שאול מג"ל למדרש אחת למוקדש

ל"ד א' תוד"ה ואחת, תימה דכיון כו', [כה"ג יש להקשות אדריב"ב לק' מ"ה ב', ועמש"כ לעיל ס"ח סק"ח], ביאור קושייתם שיהא מצות נטילת ערבה בגבולין, ונראה דזה ודאי אינו במשמעות הפסוק, דאם באנו להצריך ערבות בגבולין יש לפרש שתי ערבות ללולב, וע"כ כיון דס"ל לאב"ש משום דרשא דערבה אחת ללולב, [ואפשר דהיינו מהיקישא דר"ע, או דמשמעות הפסוק שנקח ממינים אלו ולא מתפרש כמה, א"נ לא מסתבר לי' דערבה טפי מאינך], אין לו לפרש מצוה נוספת בגבולין, דהתורה סותמת ענין הערבי שמים דלשתמע כאילו נמשך לולקחתם דלולב, דהיינו שאין כאן מצוה נוספת, וע"כ לחלק אתי, וכיון דאשכחן דבמקדש ניטל לולב שבעה ובגבולין יום אחד מסתבר לומר שמצות ערבה באה ברמז מפני שאינה נוהגת בכל מה שלולב נוהג, ומוקמינן לה אמקדש.

שם גמ' עשר נטיעות כו'

שם גמ' עשר נטיעות ערבה וניסוך המים, במו"ק ד' א' אמר רב אשי דכי גמירי הלכתא דעשר נטיעות בזמן שביהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים, והיינו מפני שנאמרה ההלכה כך, אע"ג דלא שייכי אהדדי, ורש"י האריך בזה, וצ"ע, ואפשר להעמיד דבריו לשינויי קמייתי התם, אבל אין נראה כן דמדר"א יש ללמוד לכו"ע שכך נאמרה ההלכה והיו מוסרים לתלמידים רמזי ההלכות כמו שנמסרו ממרע"ה.

במו"ק שם מבואר דר"ש גמיר הלכתא זו, ור"ע יליף מקרא לענין עשר נטיעות, ולפ"ז אפשר דר"ע לא גמיר הלכתא כלל, כיון שלר"ש נאמרה ההלכה בלשון זה דוקא, שו"ר בתענית ב' ב' ג' א' מוכח דר"ע לא גמיר הלכתא בניסוך המים, ולפ"ז צ"ל דר"ע דמתני' דערבה אחת, כאבא שאול ס"ל, ואתי שפיר ר"ש דמתני' לשיטתו דמ"ה מצריך שתי

ערבות, מיהו אכתי צ"ב לת"ק דיליף של בעל ושל הרים מערבי, דע"כ ס"ל כר"ש דהלכתא גמירי לה, וכדמפרש בגמ', וא"כ היכי מפיק קרא דערבי ממשמעותו אי לאו דס"ל כר"ע, [וכמש"כ לעיל דבלא הקישא אין להוציא משמעות לשון רבים דערבי ממשמעותו], מיהו יתכן דס"ל שפיר דשתי ערבות בעינן, ומ"מ דריש מדכתיב ערבי סתמא דמשמע שיש כמה מינים, דאל"כ הו"ל למכתב מנינא, ושתי ערבות נחל.

ולפ"ז מסתברא דבערבה אין הלכה כר"ע, דהא לית הלכתא כא"ש, דאין קיי"ל הלמ"מ בכל הני, ויש לפרש ולדרוש להו כר"ע בהדס, ונקט ר"ע דמפרש בהדיא אבל הכונה לר"ש בחר חזרתו, וצ"ע, וערמב"ן בה' לולב.

עיקר היקישא דר"ע נראה דמלולב גמר, דכיון דקרינן כפות ומתפרש אחד מכפות התמרים, יש להבין דבאינך נמי מתפרש כן, דאל"ה צ"ע מאי היקישא הוא וכי מפני שהצריכה תורה לולב אחד שוב אינה יכולה להצריך ערבי נחל, מיהו עתו' פסחים ל"ו א' דהא דדריש בלולב כפת היינו משום דכתיב דומיא דאתרוג, וביאור הדברים דכיון שהקרי והכתיב סותרים, בזה מכריע סמיכות דאתרוג דכפת עיקר.

בדין חילפא גילא

שם כי תניא ההיא בחילפא גילא, חילפא היינו ערבה כדאמר בסמוך ונראה לפרש דיש בגילא ג"כ ערבה וצפצפה, אלא דהתם השינוי בסימנים הוא דערבה דומה למגל וצפצפה דומה למסר, ולפ"ז צ"ע במ"ש תוד"ה קנה, דהא ברייתא דאיזוהי ערבה מיירי בערבה וצפצפה דעלמא והתם באמת כל התנאים אמת, ובערבה דגילא הרי יש גם ג' סימנים דשניהם נשתנו וכמש"כ [ודברי הרמב"ם פ"ז הי"ד שכ' דצפצפה דומה למסר צ"ע, דא"כ למה כתב תנא דברייתא דומה למגל פסול,

הכונה קרוב לזה, - כל סימני ערבה אינם דינים אלא סימנים, ואם נוטל מעץ ידוע בהכשרו א"צ לדקדק בסימנים כלל, ופשוט.

שם סק"ג י"א דיותר טוב לכתחלה כו', דעת ר"ה"פ דשל בעל כשר לכתחלה, ורש"י יחידאה הוא שהזכיר ענין לכתחלה בפי' הברייתא, וצ"ע אם דעתו לפסוק כן, ולא חששו לדעת תו' שכ' לפסול של בעל, וכמו שהעיד הרא"ש.

שם ס"ק י"א משמע דלכתחלה כו', אם הכונה למצוה, הדבר מבואר בראב"ד גבי הדס, והוא פשוט כיון דאיכא טפי הדר, וכן במתני' תנן שמניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו, אבל אם ר"ל דרק בדיעבד כשר, לזה אין מקור, ובמתני' קתני לה בהדי של בעל, (וכן יש לדקדק מהא דלא לידוך איניש כו' ל"ז ב' דאם איתא שזה פוסל לכתחלה הי' מקום להזהיר גם מזה).

בפלוגתא דאמוראי בשיעור הלולב אי בהדי עלין או לבר מעלין

כב. ל"ב ב' ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא כו', יש לעי' היכי משתמע מהאי לישנא דהיינו בהדי עלין, הא בהדס וערבה היינו לבר מעלין, ואמנם הי' מקום לומר דלולב חשיבי העלין טפי, אבל כיון דשמעינן לר' יוחנן דסבר דשדרה בעינן, יש לפרש כן גם דברי שמואל, וביותר קשה דבברייתא בסמוך קתני כלישני' דשמואל, ומפרשין לבד מעלין, ונראה דדברי שמואל מתפרשין דשיעור הדס וערבה ג"ט מפני שזהו השיעור הראוי ללקיחה, ולולב ארבעה אינו מעיקר השיעור אלא כדי שיהא לולב יוצא כו', וכיון שאין עיקר השיעור בלולב אלא כדי שיהא יוצא, סגי בעלין, [ואפשר שלא בא להשמיענו שיעור הדס כלל, שזה הי' ידוע, ורק הקדים כן לשיעור הלולב] ור' יוחנן אמר ששיעור זה נקבע בלולב, ולכך בעינן שדרה, ולפ"ז נראה דבג"ט מודה שמואל דבעינן

ומי סני לי' למיתני מסר כל' הרמב"ם, ועי' שע"ת סי' תרמ"ז בשם כפ"ת, ובפשוטו ל"ק מ"ט פירש התנא צורת ערבה וצורת צפצפה כדי שנוכל לעמוד על המינים היטיב, ועוד דקנה ירוק נמי כשר, כיון שמאדים בחמה ומש"ה מסיים לבן, וכן משוך כנחל עיקרו לאפוקי עגול.

שם אמר אביי ש"מ האי חילפא גילא כו' פשיטא כו', דבלאו טעמא דשם לווי פשיטא דכשר, שהרי יש גם צפצפה גילא, וסימני' שונים וכמ"ש"כ ובמהרש"א נתקשה בזה ע"פ דברי התו', ועמ"ש"כ לעיל.

שם ערבי נחל אמר רחמנא מ"מ, בפשוטו נראה דלאו מערבי לשון רבים דייק, אלא כיון דתלה הכתוב שמה בנחל ולא בעצמה, ש"מ דלא קפדינן אשם ערבה אלא כל ערבת נחל כשרה, דיש לפרש האי מ"מ כמו לעיל ל"ג א' בהדס, דטעמו מפני שלא הזכירו המינים בשם עצם, לומר דוקא הני, וכ"מ בריטב"א לעיל שם, ולפ"ז צ"ע במ"ש הר"ן דמהכא משמע דס"ל לאביי דמרבין מערבי כמה מינים, וה"ה של בעל עיי"ש.

שם מכי חרב ביהמ"ק, בפשוטו הכונה שמפני טרדת הגלות נשתבשו.

הערות בדברי המשנ"ב בדיני ערבה

מ"ב סי' תרמ"ז סק"א, ופיה חלק ר"ל חודו, פ"י בכל העלה סביב, וברמב"ם משמע דבעינן חלק ממש, וכמ"ש בשו"ע בסמוך דתלמים קטנים עד מאד זה רק בחילפא גילא, אבל לפרש"י כל שאין הפגימות ניכרות (כמגל או כמסר) חלק מיקרי, ולענין הלכה אין לחוש באותן שהעלה משוך והקנה אדום אפי' יש בה פגימות קטנות דאפי' אם אינה ערבה סתם, הרי היא חילפא גילא.

שם סק"ב דכל שאינו לבן ממש כו', הרמב"ם שינה לשון הגמ' ולא העתיק לבן וכ"ה בשו"ע, וכנראה טעמו דליכא לבן ממש, אלא

שדרה דוקא, דודאי העיקר תלוי בשדרה כמו בהדס וערבה, [שהרי אפשר לתלוש העלים העליונים, ואפי' נימא שהאמצעי צריך להיות קיים, אכתי לא מסתבר שעלה אחד יקבע השיעור], ונראה דממתני' דייק לה דקתני לולב שיש בו ג"ט, דמה מקום להזכיר הג"ט, ואח"כ הטפח כדי לנענע, א"ו ה"ק דג"ט בעינן מעיקר השיעור, והטפח הוא רק כדי לנענע, ולפ"ז נחא הא דנקט ר' יוחנן במילתי' שדרו של לולב צריך שיצא כו', ולכא' לא הו"ל להתייחס לדין שדרה בטפח היוצא, אם איתא דלשמואל אין דין שדרה כלל, והכי הו"ל שדרו של לולב ד"ט, ולמש"כ נחא כיון דבג"ט פשיטא דשדרה דוקא בעינן, וכל הנדון הוא רק בטפח היוצא, (וכן בברייתא דאושעיא זעירא נדה כ"ו א' קתני שדרה טפח, והיינו משום דהחידוש באותו טפח דבעינן שדרה), - ולפ"ז לכו"ע אף בלולב שדרה עיקר, וכדעת הראב"ד, אבל מדברי הרא"ש והריטב"א והר"ן לא נראה כמש"כ, וכבר נתבאר בזה לעיל ס"ח סק"ה.

שם כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס כו', מכאן מקור למ"ש הרמ"א בסי' תרנ"א סעי' א' לאגוד ההדס גבוה מן הערבה.

שם אימא וכדי לנענע בו, נראה דנקט תנא הכי לאשמועינן שיעור הדס וערבה, דוכדי לנענע בו מתפרש שזהו הבולט מההדס והערבה, ולמש"פ הרמב"ן דמורה ר"ט בטפח הבולט שהוא באמה בת ו' טפחים, א"כ שנה רבי משנתינו בדקדוק נפלא, לרמוז דהג"ט והטפח כדי לנענע בו אינם שווים.

שם כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס כו', מכאן מקור למ"ש הרמ"א בסי' תרנ"א סעי' א' לאגוד ההדס גבוה מן הערבה.

שם אימא וכדי לנענע בו, נראה דנקט תנא הכי לאשמועינן שיעור הדס וערבה, דוכדי לנענע בו מתפרש שזהו הבולט מההדס והערבה, ולמש"פ הרמב"ן דמורה ר"ט בטפח הבולט שהוא באמה בת ו' טפחים, א"כ שנה רבי משנתינו בדקדוק נפלא, לרמוז דהג"ט והטפח כדי לנענע בו אינם שווים.

בטעם קביעת שיעור הלולב ביחס להדס, אע"פ שאין מעכבין זא"ז

ויש לעי' הא קיי"ל דביש לו אין הד' מינים מעכבין זא"ז, וכמ"ש בשו"ע סי' תרנ"א סי"ב וא"כ למה נקבע שיעור הלולב מדאורייתא כדי שיהא יוצא מן ההדס טפח, הרי א"צ שיהא עם ההדס, ולכא' נראה

שו"ע סי' תרנ"ג ס"ב ויש מי שאומר שאפי' הוסיף באורך כו' צריך שיהא שדרו של לולב למעלה מהם טפח, כ"כ הרמב"ם בפ"ז ה"ח וכתב כן המ"מ בשם הריצ"ג והאחרונים ז"ל וכ"כ הריטב"א והר"ן, ונראה שאין חולק בדבר, דמלבד שלשון המשנה והגמ' מוכיח כן בהדיא, וכמ"ש הריטב"א ובבהגר"א, הרי עיקר הענין מוכיח כן, דמשום שיעור נטילה הרי הי' בדין דליסגי בג"ט, כמו הדס וערבה, והרי מעיקר הדין א"צ אגד כלל, ויכול ליטלם בזא"ז, אלא דכשבא לנענע בעינן שיעורו של לולב ולכן קבעו עיקר שיעורו בד"ט, ואם יאגדנו באופן שאינו בולט טפח, א"כ לא הועיל כלום, שסיבת השיעור היא בליטת הלולב, ולא שזהו סימן השיעור, ומה"ט סגי לשמואל בבליטת עליו וכמש"כ לעיל, ולפ"ז צריך לזהר בדבר הרבה, שמהלל"מ למדנו שכן היא מצות הנענועים.

האם מצות הנענועים הוא בשעת הברכה או בהלל

עוד יש ללמוד משמעתין דצריך לנענע בשעת ברכה דכיון שעיקר שיעור הלולב נקבע משום נענוע, אין לפרשו בשעת הלל לחוד, דבהלל"מ של שדרה טפח אין להעמיס ענין הלל שהוא תקנה דרבנן, ואמנם מקיים המצוה בנטילה לחוד, אבל מצות נענועים לא קיים, מיהו לשון המשנה דהיכן היו מנענעים וסוגית הגמ' משמע קצת דרך התם היו מנענעים, ועי'

בהשמטת הרי"ף דברי ר' טרפון בשיעור הלולב
שם גמ' לחומרא לא דק כו', הראשונים ז"ל
 תמהו על השמטת הרי"ף, ובפר"ח
 הנדמ"ח נראה דמפרש דברי ר"ט כעין תמיהה
 על ת"ק דמאי אמרת באמה בת חמשה, אין
 הדבר כן אלא באמה בת ו', וצ"ע להתיישב
 בביאור הגמ' לפ"ז, אבל מסקנת הסוגיא
 דהלכה כר"ט דבעינן ג"ט באמה בת ששה,
 (ומיושב לפ"ז דמה סברא יש למיקרי ג"ט של
 ו"ט מאמה בת ה' טפחים מיהו גם ה' טפחים
 מאמת ו' דוחק, וכנראה לזכרון נקטו כן, דג"ט
 נוח לזכור, וניחא נמי דאין השיעור פחות
 מג"ט, דכנראה מקורו מדין לבד, דפחות
 מכאן לא חשוב), מיהו ר"פ הסכימו כפרש"י
 וכ"ה פשטות הגמ'.

החילוק בין הטפח העליון לשאר הג"ט

וכבר כתבו בשם הרמב"ן דהטפח של הלולב
 צריך שיהא טפח מאמה בת ו"ט, וכן
 בסברא דאם סגי לן בב' טפחים ומחצה
 לשיעור הדס, אין סברת כדי לנענע בו תלוי
 בזה לומר שהטפח מאמה זו וזה מדוקדק בהא
 דקאמר והשאר ללולב, דמתפרש והשאר שאמר
 ת"ק שלולב יתר על ההדס, בזה מודה ר"ט,
 דהשאר כמו שאמר ת"ק, וביותר מדוקדק
 לישנא דמתני' דקתני ג"ט בלולב וכדי לנענע
 בו, ולא חשיב כל הטפחים יחד ולימא ד"ט
 (ועמש"כ לעיל) וכן ר' יוחנן קאמר שדרו של
 לולב צריך שיצא כו' ולא קאמר שדרו של
 לולב ד"ט, ועוד נראה דמהא דאמר ת"ק הדס
 וערכה ג"ט ולולב ד"ט ידע ר"ט דכונתו באמה
 בת ו"ט, דאל"כ כיון דר"ט מודה שהיתה כך
 הקבלה בג"ט וד"ט, א"כ מנ"ל דת"ק פליג
 וכן אשמואל הו"ל לפרש דכונתו באמה בת
 ה', ולא לומר דלא דק, [מיהו ל"ק כ"כ כיון
 דאמה בת ה' לעשותה של ו' זה ענין משונה
 וא"א לשנות סתמא על כונה זו], אבל כיון
 שאמר שיעור ההדס והלולב בלשון אחד זה
 מוכיח דבאמה בת ו"ט קאמר, ולפ"ז ניחא

בראשונים ז"ל שם, ושם חכמים תיקנו להניח
 הנענועים לשעת ההלל, ורק אם לא יהא
 הלולב מזומן אצלו בשעת ההלל ינענע בשעת
 ברכה, ולע"כ בזה.

ביאור ענין הנענוע

הא דתנן כדי לנענע בו, צ"ב דאם הכונה
 לכסכס העלים א"כ א"צ שיהא בולט
 טפח, שהרי אין אוגדים המינים בראשם, ולשון
 רש"י אימא וכדי לנענע ומה שיוצא למעלה
 מן האגד הוא המנענע, ולכאור' נראה דהכונה
 כדי לנענע בו שהנענוע יתייחס ללולב בפ"ע,
 דקיבלו חז"ל בסוד הדברים שהנענוע צריך
 להיות מן הלולב, ולכן צריך שיבלוט שיתייחס
 הנענוע ללולב בפ"ע, ולפ"ז אין מקור לכסכוס
 וטירוף העלים, וראי' מר"י שאמר יאגדנו
 מלמעלה שא"צ כסכוס מיהו עמש"כ בזה לעיל
 ס"ח ס"ק י"ח, ומה שדקדקו ז"ל מהא דכל
 העם מטריפין בלולביהם [כ"ה גירסת
 הראשונים] אדרבא בפשוטו נראה דלגנאי נקט
 לשון זה שכל העם מטריפין מלשון טירוף
 הדעת ע"ש שהיו מנענעים שלא כדת, והיינו
 דמסיים והם לא נענעו, ולא קאמר והם לא
 טרפו, וכ"מ ברמב"ן שההולכה וההבאה היא
 הנענוע, וכדמוכח בירו', והריטב"א רצה
 להעמיס הכל במנהג הרמב"ן וכתב שעושים
 ההולכה וההבאה בתנועות קצרות, ועי"ז איכא
 נענוע וטירוף ללולב, אבל בהל' הרמב"ן ל"מ
 כן, עי"ש, וכבר כתבו בשם הגאונים דליכא
 נענוע אלא ההולכה וההבאה, וכ"כ הרמב"ן
 בשם ר"ח ורי"ף וכ"כ הריטב"א בשם ריצ"ג,
 וכ"כ בסמ"ק [ול"ע בש"פ], וכתב הרמב"ן
 שכן המנהג, וכמדומה שכן נוהגין, וסומכין על
 ההולכות וההבאות שהם כתנועות קצרות דכ"ה
 העיקר להמפרשים בירו' כהרמב"ן, (וש"פ
 שפי' הירו' בע"א הצריכו נענוע טפי, וכבר
 הוכיח הרמב"ן בהלכותיו בביאור הירו' כדבריו
 עי"ש).

דק לפרש דהדס וערבה שאני, [מיהו גם בזה י"ל דלהאריך בענין האמה בת ה' שעשה ממנה ו' נמי אמרי' לא דק ושנה לשון קצרה].
ו**להאמור** אף המחמירין בג"ט עבות רצופין, יכולין להקל בב"ט ומחצה (של ו"ט), כיון דדעת רזה"פ דזהו שיעור הדס וערבה.

לישנא דלא דק, שזה נאמר בעלמא דכיון שנוח לשנות לישנא קלילא לא דק, ואם איתא דהכא הדיוק מדנקט סתמא ולא פירש איזו אמה, זה לא שייך לענין לא דק, אלא הול"ל כי קאמר שמואל באמה בת ה', והאי דלא פירש בהדיא משום דסמך אאידך מימרא, אבל לשון לא דק לא שייך הכא, ולפי' הרמב"ן ניחא כיון דבלולב מתפרש באמה בת ו', לא

סימן י

בדיני אתרוג קמא

בנקב מפולש ושאינו מפולש

בברייתא, וכיון דתנא דמתני' קתני לשון ניקב סתמא בהכשר, יש לפרש כן גם בברייתא, מיהו כבר נתבאר דל"ק דמדלא קתני פסול מוכח דארישא קאי, וקאמר דהא דקתני ניקב פסול, דהיינו בחסר, במפולש שיעורו במשהו, ובאינו מפולש בכאיסר, ואולי הטעם משום דפרכינן לק' ב' אדר"ח דמטביל ב' ונפיק, ולא משנינן דהיינו פחות מכאיסר, וש"מ דבכל ענין חסרון פוסל, אבל ג"ז ל"ק דסתם מטביל ב' הוה טפי מאיסר, ועוד דעיקר המעשה הוא שהחסירו, אבל אם ראו שר"ח מדקדק לטעום משהו עד שאין הנקב ניכר, א"כ הרי הדבר מוכיח שהקפיד על חסר, ומאי מייתו מיני, וכן מאתרוג שנקבוהו עכברים ל"ק, דכל שההכשר של הנקב הוא מפני קטנו שאינו ניכר, אין לפסול בנקבוהו עכברים דלא מאיס כיון שאינו ניכר, וע"כ דרב בנקב הניכר מיירי, ועוד דסתמא מתפרש בנקב הפוסל, והגדון הוא ביו"ט שני שחסר כשר, וכמש"כ לק' סקי"ד, ועי' להלן בדברי אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה, שו"ר דרש"י לשיטתו דחסר אימעיט מלקיחה תמה וכמו שהוכרח לפרש בסוגיא דלק' ב', וכיון שכן יש לפסול כל חסר, ועי' בזה לק' ס"ק י"ד.

א. ל"י א' נסדק ניקב תני עולא כו', מציון הפיסקא שבגמ' נראה דארישא קאי, וכן מלשון הברייתא דלא קתני פסול, מוכח דאפיסקא דפסול קיימא, וקאמר דדוקא מפולש במשהו, ועוד נראה דמגופא דמתני' מוכח, דאי כל שחסר כל שהוא פסול, למה לי למיתני ניקב ברישא, הול"ל חסר כל שהוא פסול, ניקב ולא חסר כשר, א"ו עיקר הפסול בנקב אלא דבעינן שיהא חסר כל שהוא, ועוד דמדסתים בסיפא ניקב ולא חסר כשר משמע בכל ענין, ודוחק לאוקומה דוקא שאינו מפולש ואינו כאיסר דהיכי סתים לן תנא הכשר במילתא דאתי למיטעי, אבל סתמא דרישא ל"ק וכמש"כ דמדקתני ניקב וחסר, ש"מ דחסר בלא ניקב כשר, ושפיר מובן דניקב היינו נקב חשוב, ומפרש בברייתא דהיינו דוקא מפולש, ועוד דפירושא דכאיסר מיושב יותר לענין חסרון, דמה שנדחק הבשר ע"י היתד אין לזה חשיבות של כאיסר.

וצריך טעם א"כ למה מיאן רש"י בפי' זה, ופי' דאסיפא קאי כמ"ש הרא"ש, וכנראה הטעם משום דלא הוזכר לשון חסר

ניקב, הרי מפורש כפי' הרמב"ם, וכמ"ק ממ"ש בסמוך ולר"ח קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול, משמע שזה דין בפ"ע, (וממ"ש לעיל גבי ניטלה בוכנתו דנראה כמו נקב וחסר אין ללמוד מזה דבמתני' נקב וחסר חדא מילתא), מיהו אם נימא דהרי"ף מפרש ניקב וחסר חדא מילתא, א"כ מבואר בדבריו דניקב ולא חסר אפי' מפולש כשר, דמבואר בדבריו שהביריתא פירושא דניקב דרישא.

והנה לענין לפרש ניקב וחסר תרתי מילי מציינו כן בהדיא רק בדברי הרמב"ם, דאף המפרשים דנקב מפולש שאינו חסר פסול, מודו דניקב וחסר חדא מילתא היא, כמבואר ברש"י ותו' והרא"ש, ולפ"ז אם ננקוט עיקר דלא כהרמב"ם, א"כ מכרעת דעת ריה"פ דבריייתא ארישא קיימא [דהראשונים ז"ל דנו רק לאפוקי מפי' הרמב"ם אבל לא סליק אדעתיהו לפרש כפרש"י דחדא קתני ובריייתא אסיפא קיימא, דזה קשה טובא וכמש"כ לעיל], ועכ"פ דעת הראב"ד והעיסור והרמב"ן [כ"מ בדבריו דמפרש דמתני' חדא קתני], והרא"ה והריטב"א והר"ן, והרי"ד, וכתב כן בשם ר"ח והרא"מ [ההביאוהו הראשונים ז"ל], וכ"ה בסמ"ק (ובהגהת סמ"ק כתב ע"ז ומיהו נהגו לפסול בחסרון כ"ש אפי' בלא נקב) דניקב ולא חסר כשר, בכל ענין, ודוקא נקב מפולש וחסר כל שהוא או שחסר כאיסר פסול, וכבר כתב הרמ"א בסי' תרמ"ח ס"ב דבשעה"ד אפשר להקל כשיטה זו, והיינו לברך עליו כמ"ש במ"ב שם, ומרן זלה"ה בסי' קמ"ז ס"ק כתב דספק חסר בנקב שאינו מפולש כשר מטעם ספק ספיקא עיי"ש, שו"ר בבהגר"א שהוכיח כן מהתוספתא, ועי' לק' סק"י.

בשיעור כאיסר

נראה דכאיסר אינו נמדד בשיעור הבשר שנחסר בעומק, דאין סברא שנקב קטן יפסול לפי חסרונו בעומק האתרוג, אלא כאיסר היינו גודל איסר על פני שטח האתרוג,

והראב"ד הביא גרסת ירו' דקאמר ניקב ולא פילש מבפנים כשר הדא הוא דתנינא ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר, ונדחק ליישבה לפי תלמודן, אבל לפנינו הגרסא כהיא דתנינן וכן הביא הרא"ש כי הא דתנינן כו', ולכאור' גרסא זו מוכחת דמתני' לאו בהכי מיירי, אלא שד"ז בכלל ניקב ולא חסר, והיינו דכיון שלא פילש אין חסרונו ניכר, וכ"מ מדקאמר תחלה כשר, הול"ל ניקב ולא פילש הדא הוא כו', וגם הו"ל לאתויי המשנה ולפרשה, ולא להביא הדין, ולסיים הדא הוא כו', שו"ר דגרסת המשנה שבירו' ברישא ניקב נקלף נסדק חסר כ"ש פסול, ובסיפא ניקב ולא חסר כ"ש, ולפ"ז מפורש במתני' דנקב שאינו חסר ג"כ פסול ובסיפא קתני דנקב כשר, ומחלק בירו' בין נקב מפולש לשאינו מפולש, וזה כפי' הרמב"ם עי' בסמוך, אבל צ"ע אם יש ללמוד מזה לגרסא דתלמודן, ובסיפא קתני דנקב כשר.

וב"ז לפרש"י דניקב וחסר חדא מילתא היא, אבל לפי' הרמב"ם דתרתי קתני, כמש"פ המ"מ וכמבואר בפיה"מ, מתפרש שפיר ארישא דמתני' דהא קתני בהדיא דניקב לחוד פוסל, ומפרש בבריייתא דהיינו במפולש או בכאיסר, ברם סיפא דמתני' אינה מובנת דקתני ניקב ולא חסר, ואי תרתי קתני לא שייך להזכיר כלל לא חסר דכשר, ואי חדא קתני הרי לאו בהכי תליא כשרות דניקב, דהא ברישא בלא חסר מיירי, וא"כ סיפא דקתני ניקב ולא חסר כשר הויה היפך הרישא דקתני ניקב ולא חסר פסול, ועוד דכיון דסיפא חדא קתני מן הראוי לפרש כן גם הרישא, [וכבר נתבאר דמש"ה קתני ניקב וחסר משום דבעינן נמי נקב לפסול וכבריייתא דעולא בר חנינא], - המ"מ הביא דרש"י מפרש כהרמב"ם, וכ"כ הריטב"א וזה דלא כפרש"י שלפנינו.

הרי"ף גרס בבריייתא דאתרוג תפוח, ניטלה בוכנתו נקלף נסדק וחסר כל שהוא פסול כו' עיי"ש, ואם לא חסר כאן תיבת

האוזן אלא ברוחב הנקב, (ומשמע דהיינו מפולש, ולע"כ).

קצרין של דברים דנקב כאיסר או ככרשינה, אע"פ שמתפרש בגודל הנקב ולא בעומקו, מ"מ מתפרש סתמא בחסר בגודל זה, והיכא שנדחק הבשר לצדדין בדרך כלל לא חשיב נקב כמלא, דהו"ל כחותך בגרירת צורת שתי וערב דאמנם נוצר נקב אבל הבשר קיים ומחובר בצדדין, ועכ"פ לא דנו בזה בגמ', ועי' להלן.

ש"ר בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ס"ו סק"א דס"ל עיקר כדעת רש"י בסוגיין, [והיינו מפני שפי' בהראב"ד דהשיעור עובי איסר ולא ברוחב הנקב], וכתב לישב דנקט ברישא דמתני' ניקב אגב סיפא, אבל אכתי שאר הקושיות שהקשנו לא נתיישבו, והנה הק' שם לפי' הראב"ד דמה סברא היא לצרף פסול חסרון לפסול נקב, ולפמש"כ דביאור הדברים דנקב בלא חסרון אין לו חשיבות בחללו, דמה שנדחק לצדדין אפשר לראותו כעתיד להתפשט ולחזור למקומו, נחא דאין כאן אלא פסול נקב, אלא דבעינן שיהא בו חלל, ונקב שאינו מפולש צריך שיהא חללו גדול, וכמ"ש שם בסוה"ד דגם להראב"ד מתפרש כאיסר בשטח החסר, וכמ"ש שם בשם ח"א דאף במפולש בעינן חסר כ"ש לכל אורך הפילוש, וכמו שצדדנו בכ"ז לעיל [שו"ר דכ"כ הראב"ד בהדיא].

והא דאמרו ולר"ח קשיא מתני', י"ל דמתני' כוללת גם נקב שאינו מפולש, ואמנם מאי דקתני ברישא וחסר כל שהוא במפולש מיירי, מ"מ כיון דלא קתני שריותא אלא בניקב ולא חסר, שפיר פריך ממתני' דחסר פסול ומתפרש כדתני עולא, ועמש"כ בזה אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה שם, (וצלע"ע להתיישב במש"כ בספר שם בענין חסרון בלא נקב, דבפשוטו כל חסר היינו נקב, אם מפרשינן כפרש"י, גם מ"ש שם לצדד

והעומק אינו קובע, וכן נקב מפולש במשהו אפשר דבעינן משהו בכל אורך הנקב, [שו"ר שכ"ה בהדיא בהל' הראב"ד שפי' כן כונת הירו' ניקב ולא פילש מבפנים כלומר ניקב ולא חסר כ"ש מבפנים אע"פ שחסר כ"ש מבחוץ כשר דבעינן חסר כ"ש מבחוץ ומבפנים עכ"ל, ברם אכתי צ"ע בהמשך דברי הראב"ד שהוכיח מסמפונות דל"מ כן, וצ"ע], והענין דנקב שלא חסר בו, לאו שמי' נקב, שרק נלחץ הבשר לצדדין, ולפ"ז במשהו וכאיסר לכו"ע מתפרש בגודל הנקב, אלא דלפרש"י לא איירינן בחסר כלל, ולש"פ דקאי ארישא מתפרש דאיירי בנקב שנעשה ע"י חיסור האתרוג, (ולא ע"י דחיקת מחט ויתד, אלא) כענין מטביל ב' ועכברים, וממילא כשגודל הנקב כאיסר גם חסר בו כאיסר.

וכ"נ במג"א ובמ"ב שכ' בשיעור כאיסר (לפרש"י) דהיינו דא"צ שיהא עגול כאיסר, אלא משערינן כד מעגלת לי' אם יהא בו כאיסר, (ולא חילקו בכאיסר די"א, אלא כתבו דהי"א מצרכי תרתי עיי"ש), וכ"נ בטור ובריא"ז דלכו"ע מתפרש נקב בגודל איסר, שו"ר בלשון הראב"ד וז"ל ועוד כי בכאיסר שאמרו היכא שאינו מפולש א"א לכאיסר בלא חסרון וקאמר בכאיסר הא פחות מכאיסר כשר ואע"פ שחסר, ומבואר בהדיא דבעינן נקב בגודל איסר ולא בשיעור הבשר הנחסר, עיי"ש.

וכן בטריפות תנן עד כמה תחסר רשב"ג אומר עד כאיסר האיטלקי והיינו בשטח הגרירת, ואם נדחק הבשר לצדדין כיון שיכול להמתח ולחזור למקומו מסתברא דחשיב כאילו נחתך סביב בסכין ולא חסר כלום, ול"ע בזה, וכן במקואות פ"ט מ"ה תנן שיעור כאיסר האיטלקי על שטח ולא על עובי עיי"ש דמיירי בגודל החציצה על הבגד, וכן בבכורות פ"ו דתנן נסדקה אע"פ שלא חסרה ניקבה מלא כרשינה, מתפרש דניקבה מלא כרשינה היינו שחסרה, ומ"מ אין הדבר נמדד בעובי

דהרמב"ם כרש"י, הנה מלבד שבפיה"מ מוכח כן, גם לשון הרמב"ם מוכיח כן מדהעתיק חסר בלא ניקב, ואמנם לפרש"י מפרשין דניקב אגב סיפא, מ"מ הו"ל למיתני כדתנן במתני' ניקב וחסר ברישא ולבתר הכי לפרושי ניקב ולא חסר, ועמ"ש לעיל מדברי הרי"ף.

בפרש"י דבמקצתה פסול

ב. ל"ז א' הא בכולה הא במקצתה, פרש"י במקצתה פסול דמנומר הוא, וכן משמע מלשון כאהינא סומקא שנראה האתרוג בצורה זו והיינו כולו, וכן מלשון מקצתה דלפר"ח אף ברובה כשר, וגם עיקר הדבר לדמויי לטריפות אינו מחזור, דהתם אמרי' דהדרא בריא, ודיינינן בסוגיא שם באיזה מקום ישאר הכאיסר, ומה שייך נדון זה באתרוג שענינו משום הדר, ואין הדרא בריא מוסיף בהדר כלום, ומלבד זה מסתברא שאין האתרוג מעלה עור חדש אלא מגליד, ועוד שהרי בתלוש אינו מעלה ארוכה.

ברם לעומת זה קשה לפרש"י אמאי חמיר נקלף טפי מחזוית דבמקצתו כשר, הא חזינן דאגליד כאהינא סומקא חשיב טפי מראה אתרוג, שהרי כולו כשר, ואילו חזוית כ"ש דכולו פסול, ועוד דלא הו"ל לתלמודא למיסתם סברא זו, דבעלמא ידעינן דכולו חמיר ממקצתו, ובשלמא לפר"ח הדבר מובן דכולה היינו מתני', אבל לפרש"י הו"ל לפרושי טעמא דמתני' וטעמ' דרבא, וכן קשה לתנא דמתני' דסתם נקלף פסול, דבשלמא אם כולו פסול אמרי' דסתמא בכולו אבל דסתמא במקצתו זה אינו במשמע, ועוד ממה שהוכיחו תו' דקאמר נקלף תנינא דמשמע דהנקלף שהוא טריפה הוא השנוי במתני', ולפרש"י לא נשנה פסול נקלף במתני' דמשום זה הוה כשר, וכל הנדון משום מנומר, וא"כ נקלף לא תנינא.

בפר"ח שבתו

ולפר"ח נמי קשה דמה שייך אתרוג לנדון הדרא בריא דטריפה, ועוד דהו"ל

לרבא למימר ל"ש אלא כולה אבל מקצתה כשר, וכן בגמ' לא הו"ל הא במקצתה כיון דאפי' ברובה כשר, ועוד דבמתני' הו"ל לסיומי בנקלף כמו בחזוית, ויעוי' ברא"ש דבאמת בנשתנה למראה אחר, הרי הוא נפסל מדין חזוית, והכא דיינינן רק בפסול שנקלף העור, אבל אכתי קשה דאהינא סומקא לאו מראה אתרוג הוא, ועו"ק דמה משמעות יש בלישני' דרבא דכונתו למקצתו, הא בפשוטו כשבא לדמותו לאהינא סומקא יש יותר משמעות לכולו מלמקצתו, מיהו למ"ש להלן דעיקר חידושי' דרבא דכאהינא סומקא לא חשיב לקותא ניחא דלא אתא לאשמועינן דין מקצתו, אבל א"כ קשה מנ"ל לחדש דברובו נמי כשר, דמה דמדמינן בסמוך לטריפות אין רא' כלל, וכן מדלא הביאו הפוסקים חידושי' דאהינא סומקא משמע שלא פי' החידוש בצבע הגלד, ועי' סק"ו.

בפי' הראב"ד

והפי' הראשון שהביא הראב"ד דרובו ככולו וכל שנקלף רובו פסול ומיעוטו כשר, הוא המחזור, דלפ"ז אתיא מתני' כפשטה דנקלף מתפרש סתמא ברובו ככולה שמעתין, דכל היכא דקתני סתמא, יבש, נפרצו, ואינך, מיירי ברוב, וכן בכל התורה רובו ככולו, ולא שייך הכא להזכיר הדרא בריא כלל, דמ"מ כשנשאר רק כאיסר אינו נראה טפי מהודר, והא דלא קתני בסיפא נקלף מקצתו היינו מה"ט דסתמא מתפרש שנקלף כולו ואמרי' רובו ככולו, וכן נפרצו עליו, אבל עלתה חזוית אי לאו דקתני רובו ברישא אין במשמעותו על רוב האתרוג כיון שאין כאן התייחסות לגוף האתרוג, אלא לחזוית, וכיון דקתני רובו ברישא מסיים מקצתו בסיפא, לפרושי דוקיא דרישא, ואפשר דהיינו לומר שבשנים ושלשה מקומות אפי' מיעוטו פסול, ולפ"ז נלמד מכאן דבנקלף כה"ג כשר, דלא חשיב כמנומר אלא בחזוית, ועי' לק' סק"ה.

ונראה דעיקר מימרא דרבא לומר דכאחינא סומקא לא הוי לקותא, וכן בחולין מ"ה ב' קאמר כה"ג בריאה דאגליד כאחינא סומקא כשרה, וקמ"ל דגלד כזה כשר ואינו סימן לקלוקל הבשר, (ול"ע שם), וה"נ באתרוג היינו דקמ"ל רבא, ופרכינן נהי דגלד כזה לא חשיב לקותא מפני צורתו, אבל אכתי הרי נקלף ופסול בלא"ה, ומשני דמיירי בנקלף מקצתו דמשום נקלף ליכא למיפסל, אבל ס"ד למפסל משום דהוה כאחינא סומקא, וקמ"ל רבא דג"ז לא פוסל, ולפ"ז אתיא שמעתין כפשטה, וניחא הא דנקט רבא כאחינא סומקא ולא קאמר אתרוג דנקלף מקצתה אם נשתייר כסלע או שיעור אחר כשרה, וניחא נמי כל משה"ק לעיל.

ואפשר דס"ל להראשונים ז"ל דנקלף אינו חסרון בהדר, שהרי קלוף מוכן לאכילה אינו מכוער, ומ"מ פסלו באינו יכול לחיות מפני שיש בו פגם כמו חסר דיניו שחסר לו החשיבות של עור, וס"ל דלזה סגי ביכול לחיות, מיהו צ"ע דבפשוטו אתרוג שנקלף אינו חוזר לחיות כמו שהי', אא"כ נפרש שנשאר ירוק כפי' הרמב"ם ולפ"ז בלא"ה ל"ק כ"כ.

בסימני טריפה באתרוג

ג. **שם** ואמר רבא והוא דקיימי סימפונהא הא לא קיימי כו', לכאור' נראה דמזה דייקנין דטעמא משום דהדר בריא, דמשמע שאין הטריפות תלוי' בסמפונות לחוד, אלא בדלאל קיימי סמפונות אז כל מה שנימוח אסרוחי מסרח, וכיון שכן יש להסתפק כה"ג באתרוג, [ומלשון הראב"ד בהלכותיו משמע דמפרש בעיא דרבא בדלאל קיימא סימפונהא, אבל בקיימא סימפונהא לאו טריפה היא, ולפ"ז אמנם ניחא הא דקאמר הא לא קיימי כו' אבל א"כ לא הו"ל למיתלי' בשליט בי' אוריא כיון דכה"ג גם בריאה מסרח].

והנה לא אשכחן בשמעתין דמדמי לנדון דטריפה אלא בקלוקל מבפנים דליכא חסרון הדר, דבזה הנדון אם האתרוג קיים, דודאי כל שאין אתרוג בפנים אפי' קליפתו שלימה לאו אתרוג מיקרי, והכא הנדון כיון דהדר בריא, (חלק זה שנימוח בעצמו) א"כ לא בטל מיני' שם אתרוג, אבל כל שחסרונו משום הדר כגון ניקב ונסדק ונקלף לא שייך בנדון דטריפות כלל, אלא דמעיקרא ס"ד דרבא נקט כן לסימנא ולא לדמויי, ומש"ה קא בעי אי נקלף אי נסדק כו', ואפשר נמי דבעל הגמ' מפרש כן לבאר הענין אבל הדבר פשוט דלא שייך זה בנדון דטריפות כלל ורק בפסול שבפנים שייך לדון וכמשנ"ת.

ויש לעי' אם ספיקו של רבא הוא אם באתרוג הדר בריא כמו בריאה, או דמספקא לי' כיון דשליטת האויר היא הגורמת א"כ לא בטל מיני' שם פרי, דבביתא דשישא הדר בריא, או"ד כל דבר נדון לפי ענינו וכיון שסופו של האתרוג להסריח, שוב אינו חשוב פרי, וביאור זה מיושב יותר דהשתא הוה הנדון בדין אתרוג, ולא במציאות, וניחא נמי דנקט רבא סתמא נולדו באתרוג סימני טריפה שזה מתפרש כנדון כללי אם סימני טריפה פוסלין באתרוג.

ובפשוטו יש לפרש השמטת הרי"ף בעיא דרבא מפני שאינו מצוי, וגם הביא ברייתא דתפוח וסרוח ואפשר לפרשה סרוח מבפנים, [וקצת משמע בגמ' שזהו הפשטות מדקאמר ולא קשיא הא כו'], וצ"ע ברא"ש שכו' לפרש דהטעם משום ספק דרבנן, דסתמא דמילתא כל הפסולין מדאורייתא, שלא גזרו חכמים לפסול מה שאינו מהודר כ"כ שמא יבטל מן המצוה כמו שאמרו לר' יהודה ולק' ב' כל דין כו' וסופו להקל אינו דין, ורק במידי דנפיק מיני' חורבא גזרו, וגם בזה דוקא לכתחלה ולישנא דפסול לא משמע הכי, ועי' להלן.

אי פסולי טריפה משום הדר או מדרבנן

ד. מדברי התו' והרא"ש נראה דנקטו שיש פסול מחודש באתרוג מפני שהוא טריפה, ופי' דפסול נקלף נסדק וניקב משום טריפה נינהו, וכנראה מה"ט פי' הרא"ש דכל הני פסולי דרבנן נינהו, דפי' ענין הפסול בטריפה משום הקריבהו נא לפחתך, וזה ע"כ רק מדרבנן, אבל אם הפסול משום הדר מהיכי תיתי לומר דמדרבנן נינהו, ומה"ט כתבו בנקלף דבעינן כולו, ורובו כשר, ובנסדק ג"כ אם נשתייר מעט למעלה ולמטה כשר, [כ"מ ממה שכתבו דהא דתנינא היינו בכה"ג שנסדק ע"פ כולה], ברם עיקר הדברים צע"ג דהא בפשוטו מתפרש שכל הפסולים משום הדר, ובנסדק הלולב כבר דנו בסוגיא ל"א ב', אע"ג דהתם ליכא משום טריפה, וכן בנקלף הדבר מובן שאינו הדר, [ובחסר קאמר רב לק' ב' אין זה הדר מיהו עיי"ש בשיטת רש"י ותו'].

והנה מקור דבריהם הוא מהא דאמרי' אי נקלף תנינא כו', ולכא' הדברים פשוטים דלאו משום דס"ד דהני פסוליהו משום טריפה, אלא לפי שסתם רבא דבריו ס"ד דלסימנא בעלמא נקט סימני טריפה, והכונה לפסול הדר שיש כיו"ב בסימני טריפה, וע"ז פריך דכל הני תנינא, (ושאר עניני טריפה לא שייך להזכיר גבי אתרוג), ולבסוף מסיק דרבא דן בענין מחודש שפסולו דומה באתרוג לטריפה, וכמשנ"ת לעיל סק"ג דהנדון אם חשיב שיש כאן פרי, או דבטל מיני' שם אתרוג דאתרוג שרקוב מבפנים פשיטא דלאו אתרוג מיקרי, שאין כאן אלא קליפת אתרוג, [וכן הביא בבה"ל סי' תרמ"ח ס"ד ד"ה אתרוג בשם הפמ"ג שצידד לומר דבזה לא נסתפק רבא], אבל בשאר מילי לא שייך באתרוג נדון טריפות כלל, ואין לנו אלא נדון של הדר, [שו"ר בתה"ד סי' צ"ט שכ' דלא מדמינן לטריפות אלא כגון נקלף וניקב וחסר שפסוליהו מפני שסוף האתרוג לירקב בשביל כך והיינו מעין טריפות דמיטרפי נמי מפני

שסופו למות, אבל מאי דאיפסול מטעם הדר לא מדמינן לטריפות, וצ"ע דבחסר קאמר רב לק' אין זה הדר, וכן בנסדק דיינינן בלולב וכמש"כ לעיל], שו"ר דלפרש"י לק' ב' דחסר פסול משום לקיחה תמה יש מקום לחדש פסולי טריפה ג"כ מה"ט, אבל לדעת ש"פ באמת ליכא ענין כזה כלל, ועי' לק' ס"ק ט"ו.

(שמעתי להקשות בהא דאמרי' ל"א ב' לר"י דאע"ג דלא בעי הדר מ"מ מצריך שיוכל לאחוז שנים בידו אחת דילמא מחלפי ל' ואתי לאפוכינהו ואתי לאיפסולי ומה פסול יכול להיות באתרוג, הא לא בעינן הדר, וכולהו פסולי משום הדר נינהו, ואם נימא שיש פסול מחודש של טריפה אפשר ליישב, מיהו אם הפסול הזה רק מדרבנן לא הו"ל למיגזר משום זה, מיהו למש"פ רש"י דפסול חסר משום לקיחה תמה י"ל דבזה מודה ר"י, וכן ניטלה פטמתו וניקב ונסדק מה"ט הוא, ולפמ"ש הראשונים ז"ל דעיקר הגרסא כדי שיאחוז שניהם בידו אחת, מצינן למימר דאתי לאיפסולי היינו הלולב וההדסים וערבות, שיקטמו ויחסר השיעור, א"נ שישרו העלים ובטל שמם מהם כמ"ש הרמב"ן בהלכותיו, וזה גרע מהדר, ואפשר גם שישרו העבות, ומודה ר"י בעבות דנשרו פסול, ואפשר דחשש ר"י באתרוגים הגדולים שע"י נפילה הם מתבקעים, ובמיעוט אתרוג כתב הרמב"ן דבטל שמו ממנו ואפי' ב"ט שני דחסר כשר חסר רובו פסול ופעמים שמתבקע לכמה חלקים דכל אחד בטל שמו, וגם יש צורות שהרוב קיים וג"ז בטל שמו, (ואמנם גם באתרוגים שאינו יכול לאחוז שנים בידו אחת אכתי אינו מצוי בקיעה זו מ"מ כיון שבאתרוגים גדולים (כההיא דאתרוגו מורכב על כתיפו) מפני כובדם הדבר מצוי, שפיר קבע ר"י השיעור באתרוג שאין חשש נפילה), ולפ"ז ניחא להסוברים דבעינן נקב וחסר, דאין מצוי ע"י נפילה שיהא חסר, ולעכה"צ בזה, שו"ר בריטב"א שם שכ' דלר"י כל שאינו כבירייתו

לא חשיב שמו עליו, ודוקא ביבש מכשר, עיי"ש, וצ"ע.

בדברי הראב"ד שנתפזר ברובו דוקא

ה. רא"ש סי"ט שנתפזר הנימור ברובו של האתרוג כו', ביאור הדברים בדמנומר חל שם פסול גם על הנשאר במראה אתרוג, שכל מראה הוא כמנומר כלפי חבירו, [לשון מנומר הוא מלשון ונמר חברבורותיו שיש בו צבעים שונים, וכן תרגם אונקלוס נקודים נמורין], וזהו מ"ש הראב"ד דלא נתחדש בפסול מנומר שהוא חמור טפי משאר פסולין אלא דבשנים ושלשה מקומות גם ע"י מיעוט חזוית נעשה רובו מנומר, אבל היכא דלא נעשה רובו מנומר, הדרינן לכללא דמיעוטו לא פסל, וזהו שכ' דמיעוטו מצד אחד כשר כיון שרק צד זה נראה כמנומר, והצד הזה לחוד הוא מיעוט, ומה שיש לדון בזה היינו דשמא ע"י כמה חברבורות אפי' מצד אחד נחשב כולו חברבורות, אבל הא פשיטא דפסול מנומר לא חמיר משאר פסולין, והנה הרא"ש כתב להוכיח כן משום דלא מסתבר למימר דב' וג' טיפין כל דהו זה בצד זה משוו ל' מנומר, ובאמת נראה דלשון ב' וג' מקומות ג"כ מוכיח דכמה טיפין זה בצד זה כשר, דכולהו בחד מקום חשיבי, וכן נראה דאם עלתה חזוית בג' מקומות (כאיסר) אע"פ שחוט מצרפן והם מחוברין ג"כ חשיב מנומר, שלא אמרו חזוית אחת או ב' וג', אלא ב' וג' מקומות, (וכן בירו' אמרו מצד אחד), וזה נקבע לפי הענין בתמונת מנומר.

עלתה חזוית על רובו מאי קמ"ל

ומימרא דר"ח מתפרשת דלא שנו אלא משום פסול חזוית שחסרנו כעין מום (וכדכתיב גבי מומין) דבזה קמ"ל דמיעוט כשר, אבל אכתי יש כאן גם פסול מנומר, וזה נקבע לפי הענין מתי חשיב רובו מנומר, ובאמת יש לעי' מאי קמ"ל מתני' דרובו פסול פשיטא, כיון שאינו מראה אתרוג הו"ל כלבן

וכושי דפוסל ברובו, ונראה דהי' מקום לומר דחזוית עדיפא מלבן וכושי דנראה כאתרוג דעלמא אלא שלקה, וכיון שהוכרע דהאי לקותא אינה פוסלתו כדין חסר, הי' מקום לומר דתו לא חשיב נמי כשינוי מראה, (ואם הכונה לבלא"ט מא"ל א"כ כשקולפין אותו נשאר העור שלם וירוק), מיהו ה"נ הי' מקום לומר דחזוית גרע ואפי' במיעוטו פוסל, אם מפני שחזוית זה מום וזה מגרע בהדרו, או מפני שהי' נחשב כחסר ושיעורו בכאיסר, (ערא"ש), והיינו דקמ"ל מתני' ברישא ובסיפא דאמנם מיעוטו כשר אבל רובו פוסל, ולא איצטריך לאשמועין באינך דפשיטא דמיעוטו כשר.

ומשמע דאף למאי דמכשרינן חזוית במיעוטו מ"מ הפסול ברובו הוא משום מום דחזוית, דאם הפסול רק משום שינוי מראה א"כ פשיטא דבמנומר פסול דמ"ש מכושי ולבן, ואין נראה לומר דהיינו דקמ"ל דהפסול רק משום שינוי מראה, דמשמעות הלשון שזה דין נוסף, ונפ"מ אם משכח"ל חזוית ירוקה, דפוסלת ברובו [שו"ר בספר אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שכ' דעצם הפסול של חזוית משוי ל' גם מנומר, אף כשהוא במראה אתרוג, ולפ"ז ניחא טפי חידושא דר"ח משמי' דרב, וזה דלא כמש"כ לעיל, וצ"ע], ולפ"ז מצינן למימר דדוקא חזוית פוסלת בחוטמו במשהו, שהמום בולט בחוטמו ואין זה הדר, אבל שינוי מראה כיון שהוא מיעוט אע"פ שניכר בחוטמו י"ל שאינו פוסל, מיהו בירו' אמרי' חוטמו כרובו, וכן נקטו הראשונים ז"ל דמשום שינוי מראה קאמר דחוטמו במשהו, ואפשר דרבא דייק דינ' מייתורא דסיפא.

והנה לפמשנ"ת משכח"ל גונא דמיעוטו כשר אע"פ שמפוזר ברובו, ואילו הי' מחולק לב' וג' הי' פסול, דהחילוק משוי לכל השטח שסביבם מנומר, משא"כ כשהכל מחובר דלא משוי ל' מנומר כ"כ, שאין כאן אלא שני גוונים זה אצל זה, והרוב עיקר, ולפ"ז אין

שאם נקלף כל הירוק עד שנראה הלבן זהו חסר כל שהו, וכ"ה לשונו בהלכות שם שאינו מחסרו כלום אלא נשאר ירוק כו', ובפשוטו הטעם מפני שא"א לצמצם שיטול בין הירוק ללבן ולא יחסר מן הלבן כלום, אבל ביסוד הדברים כיון דהירוק קליפה חשיב אפי' ניטל כולו עדיין לא חסר כלום, ולפ"ז צ"ע דלא הו"ל לרבנו לחלק כן שד"ז לא הוזכר בגמ', ואמנם יש לחוש כן למעשה אבל אין דרך רבנו להביא מה שלא נתבאר בהדיא, ולכאור' נראה מזה שפי' כאהינא סומקא דר"ל שיש עדיין גלד על האתרוג והיינו הקליפה הירוקה, וניחא לפ"ז שלא הביא החידוש דכאהינא סומקא כשר מפני שמפרש דהחידוש בנקלף, ואהינא סומקא לא נאמר לרבנותא בצורת הגלד, אלא לומר דנקלף רובו כשר, והוא שנשאר מוגלד במעט קליפה כאהינא סומקא, ולאפוקי אם נקלף עד הלבן, שדינו כחסר כל שהו, [ועי' להלן סוסק"ח ד"ה שבתין].

נקלף לשאר ראשונים

אבל מדברי ש"פ נראה דכשנקלפה כל הקליפה הירוקה זהו נקלף, שהזהירו רק שלא יחסר מן הלבן, [וזה"ל הראב"ד והאי נקלף דקאמרינן דוקא הקליפה בלבד, אבל אם ניטל עמה מן הלבן כלום חסר הוא ופסול בכאיסר, וכן רש"י פירש שלאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות, והיינו שהלבן מאדים כמו שרואין בתפוחים וכיו"ב, וכ"כ הרא"ש, וסיים ולא ניטל מן הלבן כלום דא"כ הו"ל חסר ומ"ש קליפה האדומה צ"ל הירוקה, וכ"מ בריטב"א ובר"ן, וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' נ"ח דאין חסרון אלא בשחור מבשר האתרוג שהוא הלבן שבין, ויש לעי' א"כ אמאי אינו נפסל בשינוי מראה דהא לבן מן המראות הפוסלות הוא כדנתיא כושי לבן, ואין נראה לומר דכיון דאגליד כאהינא סומקא חזר מראהו למראה אתרוג, (מכיון שאתרוג מצהיב, ומאדים קצת אח"כ), דא"כ נקלף פסול עד שימתין שיאדים הבשר, ול"מ כן, והראב"ד

לפרש מיעוטו דסיפא למעוטי מנומר, כיון דמשכח"ל מנומר דפסול בגונא דמיעוטו כשר אף לדעת הראב"ד דבעינן שיהא רובו מנומר, [מיהו עיקר הדבר יש לקיים דמש"ה שנה התנא מיעוטו, לומר דרק כשהפגם תופס מיעוטו כשר, לאפוקי מנומר שהוא פוגם את רובו אף כשהחזזית במיעוטו], אבל הריטב"א והר"ן דייקו מסיפא למעוטי ב' וג' מקומות ברובו ולמדו מזה דעל מיעוטו כשר, וכמ"ש הראב"ד, וצ"ע.

שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קמ"ז סק"ה שתמה ע"ד המג"א שכ' דברוב היקפו פוסל ב' וג' מקומות (ע"פ מ"ש הראב"ד מצד אחד), ודבריו ז"ל הם ע"פ דברי הריטב"א והר"ן, אבל לפמשנ"ת בדעת הראב"ד והרא"ש הטעם משום דאותו צד נעשה כולו מנומר, ולפ"ז בדיכא רוב היקפו הו"ל רובו מנומר, מיהו הדבר צריך הכרע לפי הענין אם עי"ז נעשה כולו מנומר, כגון אם יש כמה נקודות למטה אפי' ברוב היקפו, שאין הנקודות האלו נותנים לכל אותו צד תמונת מנומר.

בהא דקאמר ב' וג' מקומות

ואפ"ר דמש"ה קאמר בב' וג' מקומות, והק' הכ"מ השתא ב' פסול ג' מיבעיא, ולפמשנ"ת בא לומר דהכל לפי הענין פעמים שאפי' ב' פוסלין, ופעמים דבעינן ג', דבעינן שע"י החזזית יעשה רובו מנומר, ויתכן נמי לומר דבעינן ב' דומיא דג' שרואין שנים כאחת, אבל אם בכל צד שמסתכלין רואין רק חזזית אחת לא משוי ל"י כמנומר.

הא דקאמר כמנומר, בפשוטו הכוונה מפני שמנומר הוא בעור הטבעי דומיא דנמר חברבורותיו, וחזזית אינה עור אלא שנראה כמנומר, ועי' ריטב"א.

בדעת הרמב"ם בנקלף

ו. הרמב"ם בפ"ח ה"ז פי' נקלף שנשאר ירוק כמות שהיא ברייתו, ובפיה"מ פי'

בדרך כלל אינם צומחין אשכולות אלא אחד (או שנים) סמוך לעלה, ומסתברא דעפ"ז נאמר השיעור בגמ', ולע"כ בזה, מ"מ כיון דשינוי מראה של שחור פוסל, אי לאו דשינוי מראה במראה אתרוג אינו מגרע, הי' בדין שענביו אדומות המרובות מעליו יפסלו כמו שחורות אף אם שחור אינו אדום], ומצאתי שכבר כ"כ בבהגר"א סי' תרמ"ח סק"ז, ברם אכתי אין מזה ראי' לדין נקלף שצבעו לבן, ולבן חשיב שינוי מראה הפוסל במנומר, ואמנם הכשרנו בנקלף שרובו לבן אע"פ שלבן פסול, משום דניכר שקילופו גורם ואין זה שינוי, מ"מ עדיין יש מקום להחמיר טפי במנומר כיון שנימור כצורה הזו פוסל בעלמא, מיהו בסברא יש להכשיר כיון שניכר שהקילוף גורם השינוי, ואין זה פוגם כ"כ, דלא מיחזי מנומר אלא מקולף, ועי' לק' סק"ז.

ברם לשון הראב"ד והרא"ש לא משמע דהשתא קיימינן במראה לבן, דלא הו' סתמי מלחלק בין נקלף ללא נקלף שהרי הם מסיימים דדוקא חזוית ולבן פוסל, א"כ הו"ל לפרושי דהיינו בלא נקלף דוקא, ומצינן לפרושי כונתם כמ"ש הרמב"ם שלא נקלף כל הירוק, אבל כיון דקושטא הוא לשיטתם שאפי' נקלף כל הירוק כשר, א"כ מבואר בגמ' דלבן שע"י נקלף כשר, וש"מ דמהני הא דנקלף לשוויי ל' מראה אתרוג בלבן, ועוד דאם איתא דבנראה הלבן פסול הו"ל לבאר הדבר שאם נקלף עד שנראה הלבן פסול משום מנומר, ומזה משמע דכשר לפמשנ"ת דעתם לעיל דלא כהרמב"ם.

ואולי סתמו הדברים לגודל הפשיטות, דפשיטא דאחר הקילוף הוא לבן, וכונתם כמ"ש דבכל ענין אזלינן בתר המראה שראוי להיות במקום זה, וצ"ע, ועי' לק' סק"ז, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קמ"ז סק"ב ה' שאמנם כתב דמה שנתגלה הלבן אינו פוסל משום שינוי מראה, וכתב כן גם בדעת הראב"ד והרא"ש עיי"ש, ועי' לק' סוסק"ח

והרא"ש כתבו דנקלף מראה אתרוג הוא, ולא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנה חברבורות של מראות אחרות כמו חזוית וכמו הלבן והכושי, משמע לכאור' דנקלף אינו לבן. **ולכאור'** נראה לומר בעיקר הדבר דנקלף ונראה הלבן אין חסרון של מנומר, דכיון שניכר שניטלה הקליפה, שוב אין המראה לבן חסרון, שזהו המראה הראוי כשניטלה הקליפה, ופסול מנומר הוא רק במראות שאינם מראה אתרוג, דמפני זה פוסלות ברובו, ובזה אמרו דבמיעוטו בב' וג' מקומות נמי פסול, אבל עצם הדבר שיש שני מראות לאתרוג אינו פוסל, וביאור הברייתא כושי לבן ומנומר מהם פסול, [ועי' לק' סק"ז הוכחה לזה מכושי].

ועיקר הדבר דמנומר ממראה אתרוג אינו פוסל, יש ללמוד מהא דאמרי' ל"ג ב' גבי הדס ל"ש אלא שחורות אבל ירוקות מיני דהדס ניהו וכשר, והתם קאמר רבא דבב' וג' מקומות הו"ל מנומר עיי"ש, ומ"מ מבואר דממין הדס אינו פוסל אפי' בשני גוונים, דר"פ מוכיח דאדומות פוסלות משום דר"ח דשחור אדום הוא אלא שלקה, הא לאו הכי הי' מקום לומר דאדום מינא דהדס הוא וכשר אע"פ שהעלים ירוקים, וש"מ דאע"פ שמנומר בב' גוונים, מ"מ כיון שכולו מינא דהדס כשר, [והא דלא פסל התם בב' וג' מקומות עד שיהיו ענביו מרובין מעליו, כתבנו לעיל ס"ט ס"ק י"ט דהטעם משום דכל עלה נחשב בפ"ע [ועי' לק' סק"ז] ואמנם לפ"ז אפשר לדחות דבאמת ליכא פסול מנומר, ורבא פריך כן רק דלא שייך לחלק ולומר דבב' וג' מקומות כשר טפי, אבל אין נראה כן דכיון דדוקא שחורות פסולות, ש"מ דמשום שינוי מראה הוא, ובפשוטו אפי' היו הענבים במיעוט אורך ההדס פסול, דמשמע דבב' וג' מקומות פסול, וע"כ היינו משום מנומר, מיהו ק"ק דבב' וג' מקומות ענבים מרובים אינו מסתבר שישתער הדבר במנין העלים של כל אורך ההדס, וכן

סומקא וכו' חברבורות ירוקות, דודאי יש כאן מום, דכיון שניכר שזוהי צורת האתרוג מבריותו ה"ז מום, ואם כונת הראב"ד להכשיר בנקלף ומראהו לבן וכמו שצדדנו לעיל סק"ו, אפשר לומר דהכא באמת פסול אף להראב"ד, וכונתו דכל מראה שאינו טבעי פוסל ובקליפה החיצונה זה כושי ולבן וחזוית, ובנקלף לפי ענינו, וכן מנומר אינו דבר טבעי אפי' ממראות כשרות, ולפ"ז מצינן למימר דהא דאין ענבים שחורים פוסלין בהדס משום מנומר אף כשהם מועטין מהעלין, משום שאין השחרת הענבים מום כשינוי מראה באתרוג שזהו טבעם להשחיר, ורק כשהם מרובין מעליו פסול, דהו"ל כרוב שחור, ולע"כ בזה, ועי' לעיל ס"ט ס"ק י"ט.

ולפ"ז מה שהאתרוג מיעוטו ירוק ומיעוטו צהוב לית ב' משום מנומר, כיון שזהו טבעו להצהיב כך, מיהו אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה כתב דהא עדיפא שאין דין מנומר במראות כשרות, אלא בשינוי גדול שהמראות חריפות והבדלן רב, אבל הכא כולו מראה אחד הוא וזוהי תמונתו כשמתחיל להצהיב, [מיהו במראות הפוסלות מסתברא דצהוב ולבן חשיב מנומר אע"פ שאין הבדלן רב והיינו משום שהשינוי בצורה שאינה טבעית גורם שההבדל ניכר ומשוי לי' מנומר].

הריטב"א והר"ן הוסיפו בגוונים הפוסלים במנומר, גם ירוק ככרתי, אבל הראב"ד והרא"ש לא כתבוהו, ובאמת הדבר צ"ע דירוק ככרתי פסולו משום דלאו גמר פירא אבל ודאי שהוא מראה אתרוג ואין כאן נימור ושינוי, אלא שאנו צריכים לדון אם ירוק ככרתי במקצתו מורה שלא נגמר פריו במקום זה או כיון שרובו הצהיב כבר נגמר פריו, ואם נכריע שכבר נגמר פריו שוב אין כאן שינוי ונימור, ואולי פירשו שכרתי זה ירוק משונה מהרגיל, וכדס"ד ל"א ב' דטעמא משום דלא הדר, וצ"ע, - שו"ר בספר מרן זללה"ה סו"ס קמ"ח בזה עי"ש, וצל"ע בפוסקים.

ולק' ס"ק כ"א נתבאר דלכו"ע אחר הקילוף נשאר ירוק.

בפסול מנומר

ז. **בגמ'** מבואר דפסול כושי משום מום הוא, דהא מכשרינן כושי לבני בבל ופסלינן לבני א"י, ואם תמונת כושי אינה הדר מ"ש הני מהני, וכן בסברא דפירות שחורים ולבנים אין חסרון בהדרם, אבל כשהירוק שחור ולבן אין זה הדר, ולפ"ז יש לפרש גם פסול מנומר מה"ט [דגבי הדדי מיתניין, ומשמע דפסולי הצבעים חד ניהו], דהשינוי מטבע הדברים הוא הפגם, ולפ"ז אפשר דאפי' אם נפסול מנומר ממראות כשרות, מ"מ בנקלף יש להכשיר דכיון שחסרון הקליפה אינו פגם, אין כאן דבר משונה ולא חשיב מנומר, והיינו דקמ"ל ר"ח משמ' דרב בחזוית, דמשוי לי' נמי מנומר, אע"פ שאין כאן שינוי בגוף האתרוג, אלא לקותא שעלתה ע"ג, ומצד הלקותא ה' כשר במיעוטו, אפ"ה במנומר פסול, ואמנם הראב"ד שנה דעת הפוסלים כל נימור בנקלף, אבל דברי הריטב"א והר"ן אפשר לפרשם דוקא בלא נקלף, דמ"מ יש כאן שני גוונים לאתרוג, אבל בנקלף הכל גוון אחד בעיקרו, אלא שנקלף, וכן מה שמשנתנה מראית האתרוג ע"י משמוש הידים או ע"י מכה לענין זה יש לדמותו לנקלף, (ועדיף מיני' כיון שהקליפה קיימת), שאין כאן שינוי בצורת האתרוג אלא לקותא שאינה פוסלתו, ומ"ש הראב"ד לפסול בנשתנית צורת הנקלף היינו בנשתנית צורתו מלקותא של שאר הנקלפים, כגון שהשחיר או העלה חזוית, אבל כאחינא סומקא ולבן זוהי הצורה הטבעית ואין כאן מום.

מנומר במראות כשרות

ובאמת היכא ששינוי הגוונים הוא מום אין הדבר פשוט להכשיר בצבעים שהאתרוג כשר בהם, כגון שלא לקה האתרוג ולא נקלף, ועורו הטבעי השלם אדום כאחינא

מש"פ רש"י בנקלף מקצתה פסול דמנומר הוא, אפשר דאין הכונה לפסול מנומר הידוע, דא"כ מאי איריא נקלף דקתני, ועוד דהו"ל לאוקומי בב' וג' מקומות, אלא ר"ל דכשחסרון הקליפה בולט פסול, אבל בכולו קלוף אין חסרון הקליפה קלוקל כ"כ, כיון שלא נחסר בפרי כלום.

פירוש אהינא סומקא

ח. לפרש"י ודעימי' דכאהינא סומקא היינו מה שהלבן מאדים כמו שאר הנקלפים בפירות כגון תפוחים וכיו"ב, א"כ לא שמענו דכאהינא סומקא בקליפה הירוקה כשר, דאפשר שאין דרך הירוק להאדים, ולפי' הרמב"ם דאיירי בקליפה ירוקה לא נתבאר אם חידושי' דרבא על צבע הגלד או על צורתו, דלעיל סק"ו צדדנו שפי' דכאהינא סומקא בא לומר שנשאר גלד מועט מן הירוק כמו הגלד של אהינא סומקא, וא"כ לא שמענו דסומקא הוי מראה אתרוג, מיהו לענין דינא מה שמצוי ע"י משמוש הידים כתמים אדומים [וזה נראה כעין נצרר הדם בבשר שהדם שנתכנס ניכר תחת העור, וכן באתרוג השרף שפירש ממקומו ע"י הלחיצה או המכה נאסף תחת העור ומאדים ומשחיר במשך הזמן, כ"ג לכאור'], לא חשיב לקותא במראה ליחשב מנומר, דהכי אורחא דמילתא, כמו בנקלף, וגם קרוב הדבר שזה מאותה סיבה שהנקלף משחיר, וכיון שכן ג"ז בכלל אהינא סומקא דאיתמר גבי נקלף, (וזה מה שאמרו בגמ' לעיל שמפסיד הקליפה החיצונה ע"י משמוש הידים).

שו"ע סי' תרמ"ח ס"ו אלא נשאר ירוק כמות שהוא ברייתו, זהו דעת הרמב"ם, וכבר נתבאר לעיל סק"ו דש"פ מכשרי כשנקלף כל הקליפה הירוקה, אלא שיש לחוש מפני שא"א לצמצם ושמא חסר כל שהוא, ובשעה"ד דחסר כל שהוא כשר, יש אופנים שאפשר להכשיר גם בנקלף כל הירוק, מיהו צ"ע בדעת

הרמב"ם דבפשוטו בטריפות כה"ג כל שנשאר מעובי העור כל שהוא כשרה, ומהיכי תיתי לפסול באתרוג כה"ג, וראיתי בספר מרן זללה"ה שכ' דהאי ירוק שנשאר אינו חלק מעובי העור אלא מראה פני הבשר, ור"ל דנהי דלענין חסר דינו כעור, מ"מ אין לו תכונת עור להגן על האתרוג, ובאמת באתרוג העור מחובר לבשר, יותר מבשאר פירות שאין ניכר כ"כ חילוק בתכונת הירוק המחובר ללבן [ומה"ט נראה דחשיב מאכל אדם הקליפה החיצונה, מדקאמר מפני שמפסידה ומאכל בהמה אינו נפסד במשמוש ידים, (וכן בשבת ק"ח ב' קרי קליפתן חיצונה לגלד האדום שעל הצנן וזה דומיא דאתרוג, מיהו התם אין חדרי זרע) מיהו מהר"ן משמע דהתם מתפרש לכו"ע חוץ מכל עובי הבשר עד חדרי הזרע], ואולי גם חלק מהבשר מוריק מעט ע"י העור, ושמא לזה כונת מרן זללה"ה, ובשעה"צ פי' דהחלק החיצון (שמבריק) הוא דבר נפרד משאר הקליפה הירוקה, וצ"ע במציאות בזה, ולפי"ז בדין שהשאר יחשב בשר אע"פ שהוא ירוק, ועי' להלן ד"ה שבת, ולק' סקכ"א נתבאר בס"ד, - וכבר הק' מרן ז"ל שם ע"ד השעה"צ שנקט דעת הר"ן כהרמב"ם, וגם דברי הב"ח צ"ע שהביא דברי הרשב"א [כצ"ל] בתשו' סי' נ"ח ומשמע שפי' בכונתו שנקלף עד חדרי הזרע, והרי הרשב"א קאמר שלא נחסר מן הלבן, ומתפרש בפשוטו כפי' הרא"ש וש"פ, ועי' שעה"צ בזה.

מ"ב ס"ק כ"ו, דברי המ"ב מתפרשים בשנשארה הקליפה הירוקה, ובזה באמת לבן הוה מראה פסול, אבל לפמשנ"ת דעת ש"פ דנקלף עד הלבן ג"כ כשר, בזה לבן חשיב מראה כשר, וכבר כתב כן מרן זללה"ה, ויעוי' מש"כ לעיל סק"ז דאפשר שבנקלף גם הי"א שהביאו הריטב"א והר"ן מודו דכשר, ולא דנו אלא בנשתנה מראהו, אלא שנשתנה למראה כשר, ובזה באמת יש להחמיר, אבל כל שזוהי צורתו הטבעית אם מפני שנקלף או

ולבן פסול בין ברובו בין בב' וג' מקומות אפי' מיעוטו, ואם נשתנה לצבע אתרוג, אלא שאין השינוי טבעי, ג"כ ראוי להחמיר, (ב) אבל מה שמצוי שכשהאתרוג מתחיל להצהיב נשארים חלקים שעדיין לא הצהיבו, זה אינו שינוי מראה, וממילא אינו פוסל אע"פ שיש כמה גוונים, שכך היא צורת האתרוג כשמתחיל להצהיב (ועי' בכו"י שגמגם בדבר), (ג) ואם נדחק העור (או נקלף מעט) כמו שמצוי במשמוש הידים, ונעשה מקומו אדום או חום כעין נצרר הדם, זה ג"כ לא חשיב מגומר, שאין כאן שינוי בטבעו, (ולא גרע מנקלף ונחשף הלבן דכשר, כמו שהוכיח מרן זללה"ה, והיינו שזה אפשר דכשר לכו"ע, מיהו בעיקר הדבר כבר כתב אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה דנהגו להקל אלא שתלה זה בדעת הראב"ד לחודי', ועי' לעיל סק"ז), ועי' שעה"צ אות ס"ב שדעת הגר"א להקל כהראב"ד, וכ"כ בב"י בשם הריב"ש דנהגין להקל כהראב"ד, ולמש"פ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה הרי גם דעת הטור כן, ולפמשנ"ת סק"ז י"ל דל"פ.

שבת וראיתי שבאתרוג יש עור דק שניטל לעצמו כקליפי השום והבצלים ואמנם תחתיו עדיין נשאר ירוק והוא חלק מהלבן, (בררתי ד"ז ע"י בישול האתרוג דקודם לכן באמת אינו נפרד לעצמו, וראיתי בעיטור שכ' וז"ל ומסתברא נקלף הקליפה העליונה כדאמרי' בשבת אלמלא קליפתן העליונה אינן יוצאין מבני מעיהן לעולם, וכשאתרוג נגמר מבושל כ"צ ניכרת הקליפה עכ"ל, וזה כמו שנתברר לנו ע"י בישול, ובלא זה באמת אין ניכר), והוא מראה פני הבשר שכ' מרן זללה"ה, ולפי"ז ניחא דברי הראב"ד דגם לאחר הקילוף נשאר מראה אתרוג, וניחא דברי הרמב"ם שכ' שבנראה הלבן כבר נחסר משהו כיון שהבשר הירוק דינו כבשר, ולק' ס"ק כ"א נתבאר עוד.

שלקה או שמצהיב, בזה ליכא פסול, [דהראב"ד הכריע דלא כפי' קמא שהביא הרא"ש, ומ"ש בתחלה איסתברא לן ר"ל שמעיקרא סבר כך, וחזר לומר כדברי היש מי שאומר וגם דעת הטור אפשר שהוא כן וכמ"ש אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה], ועי' לק' ס"ק כ"א.

דינים העולים בנקלף

נמצינו למידין,

א. נקלפה הקליפה החיצונה ועדיין נשאר ירוק אם נשתייר כסלע כשר [עי' סוף דין ב' שד"ז נשתנה למש"כ להלן],

ב. נקלף רובו ומראהו לבן דהיינו שנקלף כל הירוק ונחשף הלבן, כשר מדין שינוי מראה, [גם לזה אין רא' ברורה, ועי' ס"ק כ"א דמ"מ נראה כן], אבל למש"כ לעיל סק"ב להחמיר בנקלף רובו, פסול, מיהו לענין מעשה בלא"ה יש להחמיר בנראה הלבן משום חשש חסר [ולמשנ"ת לק' ס"ק כ"א כל שנראה הלבן הוא ודאי חסר, ויש להחמיר גם בנקלף וכולו ירוק ברובו למש"כ לעיל שם]

ג. נקלף בב' וג' מקומות אם נשאר ירוק אע"פ שאין ירקותו דומה לשאר האתרוג כשר,

ד. ואם נחשף הלבן כיון שתחת הקליפה זהו מראה אתרוג כשר, ונפ"מ בנחשף בב' וג' מקומות שכולן יחד פחות מכאיסר, דאפי' נחוש לחסר, הרי מקילינן בשעה"ד בפחות מכאיסר, ואם הי' נחשב מגומר הי' פסול,

ה. וכן אם האדים הבשר כדרך הנקלפים, או יותר מכאן עד שנראה כאחינא סומקא ג"כ כשר,

ו. ואם נשתנה מקום הנקלף לצורה שאינה מצוי' באתרוג קלוף פסול משום מגומר, וזה נקבע בירוק ובלבן כל אחד לפי ענינו.

זכ"ז בנקלף, אבל בלא נקלף, ונשתנה עורו לכמה גוונים, (א) אם נשתנה לשחור

בחילוק שבין כושי לדומה לכושי

מ. ל"ו א' והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול, ביאור החילוק דבכושי אין האתרוג סיבת השחרות אלא המקום גורם כמו שהאנשים שחורים, אבל כשדומה לכושי ממקומות אחרות יש כאן לקותא והו"ל מום, ומסתברא שאפשר להבחין בין כושי לדומה לכושי, שהדומה לכושי אין החמה גורמת שחרותו, משא"כ בכושי, וד"ז ניכר לעין בין שחור מחמת חמה לשחור מחמת עצמו.

ופשטות הגמ' כפרש"י דדומה לכושי היינו לכושי שאמרנו ברישא, דאם החילוק בשיעור השחרות הו"ל שחור כחרת וכזית וכיו"ב, ולשון דומה לכושי הוא משונה לפרשו על הדמיון לאדם כושי, וגם מטעה, (ועוד דלמה נקרא הכושי כושי אם אינו דומה לכושי, וי"ל בדמציאות כן שאין האתרוגים שבכושי שחורים כ"כ), ועוד דאם מצינן בברייתא דשחרות מועטת כשרה, מנ"ל לרבא לחלק הא לן והא להו, הרי אין דוחק לפרושי כושי דבמתני' בשחור ממש ככל לשון כושי דעלמא, ולפרש"י נחא דלא נחא ל' לרבא למימר דסתים תנא אתרוג הכושי פסול, בזמן שהבא מכוש כשר, וגם כיון דהברייתא קתני כושי כשר, לא הו"ל לתנא דמתני' למיסתם לשון כושי, על כונת דומה.

שם אמר אביי כי תנן נמי מתני' דומה לכושי, בברייתא הלשון מוכיח כן דקתני ל' דומיא דלבן ומנומר שהם מומין שנוולדו באתרוג, אבל במתני' דקתני סתמא אתרוג הכושי בזה איצטריך לאוקימתא דאביי, וכנראה ע"ז הוא דפליג רבא, ובירו' קאמר הכא מן הכושי כשר, והיינו כאביי.

שם הא לן והא להו, אפשר לפרש דהיינו לבני כוש, וכמדו' שכן פי' בעיטור, [שו"ר שכ"כ הרש"ש ועיי"ש], וניחא השתא דסתם אתרוג הכושי פסול בכל דוכתא, וברייתא דמפלגא בהכי, מתפרשת בכוש עצמה,

[דדוחק לאוקומי ברייתא סתמא לבני בבל, וי"ל], ולפ"ז אפשר דבכוש היינו טעמא דכשר מפני שגם האנשים נראים כך ואין זה מום, אבל בשאר דוכתי הוי מום, שגם האדם הכושי בעל מום הוא, ובזה יתכן שהפסול מדאורייתא [ויש לפרש דומה לכושי פסול דלאו בכוש קאמר שזה דוחק לאוקומי כולה ברייתא בכוש, אלא התנא לא מיירי בהביאו אתרוג ממקום למקום, ומתפרש דבשאר דוכתי פסול] אבל אם נפרש דלן היינו לבני בבל, בזה מסתבר שהפסול לבני א"י מדרבנן הוא, דמדאורייתא החילוק הוא רק אם זה פגם באתרוג, וכיון דברגילין בהכי כשר, ה"נ יש להכשיר בכל דוכתא, אלא שגזרו חכמים משום נדמה, ואע"פ שאפשר להבחין ע"י עיון, מ"מ כיון שאינם מכירים סוג זה אתו למיטעי.

בשיעור נסדק

י. **נסדק** דתנן במתני' יש לפרשו סתמא דומיא דנסדק דאיתמר גבי לולב, והתם קאמר דנסדק כשר וכהמנך פסול, ובאתרוג נסדק אפי' אינו כהמנך פסול, והנה בלולב אם נסדק רובו אפי' אינו כהמנך פסול כיון שהפרומ"ר, וכמ"ש הראב"ד דבכל מילי נחתך רובו פסול, וכן הסכים הרמב"ן, ולפ"ז יש לפרש נסדק דאתרוג במיעוטו, וכ"כ הראב"ד והרמב"ן בהדיא להוכיח דפסולי אתרוג כשרין בלולב מנסדק דכשר בלולב, מיהו צריך ליתן שיעור בדבר דלא מסתבר לפסול במשהו, דבעינן שיהא הסדק ניכר, וגם לשון נסדק אינו נופל על חריץ קטן, ואפשר דהשיעור ברוב הקליפה העבה, אבל לא מצינו בגמ' ענין הקליפה העבה, דכיון שנקבע שזהו הבשר, לא מצינו ענין נפרד בקליפה מחדרי הזרע, מיהו אפשר לקיים הדבר בסברא, [וכמ"ש תו' גבי ניקב], דכל שהדבר הניקב בעצמו רובו סתום לא חשיב נקב, וה"נ כל שהקליפה העבה קיימת רובה, אבל משנסדק עד חדרי הזרע, נעשה סדק חשוב, ואין הטעם משום שזהו כולו, אלא בתכונת הדברים

אתרוג שנסדק רובו כנחלק לגמרי לשני חלקים, ומן הראוי לתת לו שיעור של כל שאוחז בקטן והגדול עולה עמו, או שיכול לחיות, וכיו"ב, אבל אין חלוקת רוב החיבור משוי לי' כשנים, (הגע עצמך אתרוג שארכו חצי טפח ונחלק מיעוטו הרי סגי בחיבור של רביע טפח ומשהו לחשבו כחד, ולמה לא יועיל באתרוג טפח שנחלק רובו חיבור של קרוב לחצי טפח), אמנם בפסולי הדר אפשר לקבוע לפי רוב החיבור, אבל לפסול עיקר המין ולחשבו כשנים, זה ראוי לקבוע לפי חזק החיבור, [ובאמת גם מדברי הראב"ד שנתן כלל דכל הפסולים הם דוקא ברובן, ולא הוציא מן הכלל אלא נקלף וניקב, משמע דנסדק היינו נמי ברובו, מיהו זה יש ליישב ברוב קליפתו או ברובו עד חציו].

בטעמא דפסול נסדק ובשיעורו

ולפי"ז מצינן לפרושי נסדק ברובו, דחסרונו רק משום הדר, ואמנם כן הביאו הריטב"א והר"ן בפ"י קמא, ולפי מאי דנקטו שבחוטמו פוסל נסדק במשהו לא מצו לפרושי שנסדק לארכו כולו ברוב רחבו, דממילא נסדק גם חוטמו, ולכן פירשו שנסדק כל רחבו ורוב ארכו מלמטה, [ולפי"ז משמע דנסדק רוב ארכו ובעומק ג"כ רובו כשר, שאין כאן סדק גמור, מיהו אין הוכחה זו מכרעת], אבל אין נראה לומר דס"ל דרק בכה"ג חשיב נסדק דומיא דנסדק דלולב מפני שבצורה זו הסדק נפתח יותר, וכמ"ש הרמב"ן להכשיר נסדק כהמנך בהדס וערבה מפני שהסדק שלהם מתהדק ואפי' נסדק ונפתח הסדק אדם יכול להחזירו לעמוד כשלם, וה"ע אין לדמות נסדק כל רחבו לנסדק כל ארכו, דאפי' אם נחלק כן בלולב, מ"מ באתרוג ארכו ורחבו שוין לענין זה ויש לחשבם בשני האופנים נסדק, [וכמ"ל לפי שני שכתבו מיהו עמש"כ להלן בדעת הגר"א] וכ"ז בנסדק לארכו אבל בנסדק ברחבו, שגם אורך הסדק וגם עומקו ברוחב האתרוג, בזה אפשר לומר דלא חשיב נסדק מפני ששני החציים

שהלבן וחדרי הזרע שונים בתכונתם זה מזה, ואין קיום האחד מציל על חבירו, ולדעת הראב"ד ודעימ' דנקב שאינו חסר אפי' מפולש כשר, וכן להסוברים דלחדרי הזרע לא חשיב מפולש, מצינן נמי למימר ששיעורו בכל הקליפה העבה.

ברם אכתי הדברים שתומים דקליפה החיצונה מאן דכר שמה, ובנסדק מעוקצו או מחוטמו ששם הקליפה עבה יותר לא מסתבר כ"כ לומר שהסדק העמוק לא יחשב סדק, (למאי דפסלינן בנסדק מיעוטו), ובסברא הי' נראה דלהסוברים שאין ענין בחדרי הזרע כלל, [ואתרוגים הבאים מתימן יוכיחו, שהגרעינין שלהם בתוך הלבן, ואין בהם חדרי זרע בתכונה אחרת], ה"נ אין השיעור נקבע לפי הקליפה והחלל, אלא השיעור נקבע לפי האמצע, דכיון שהאתרוג משפע והולך לכל הצדדים, לא נחשב הצד שמשפע לכוון השני בשיעור רוב לענין נסדק, אלא רואין האתרוג כאילו נחלק באמצע לשנים, באורך או ברוחב לפי ענין הסדק, ובחצי הזה משערין הסדק לפי רובו, כזה (ציור כז) או כזה (ציור כח), והיינו שאם נסדק רוב ארכו ורוב עומקו היינו נסדק, [אם נימא דנסדק לרחבו פוסל, ע"י להלן].

מידו עיקר הדבר שהסכימו בו הראב"ד והרמב"ן דכל שנחלק רובו כמו שניטל דמי, [וז"ל הראב"ד ואי לא עביד כי המנך נמי פסול ברובו דקיי"ל כל הכלים שנשברו רובן כאילו נשברו כולן, וכ"כ שם בכמה דוכתי שהפסול נקבע לפי רוב, כגון בעלי הלולב שמשנתלשו רובן הן כשבורות לגמרי, ועיי"ש עוד, וז"ל הרמב"ן ומיהו נסדק רובו נמי בשדרה פסול דשברי לולב הן וכנחלק לשנים דמי כדברי הרב ויפה כיון, וכן בעלין כתב ואצ"ל נחתכו ברובן שהוא כניטלו העלין ופסול, ועיי"ש עוד בכמה מקומות], משמע הכא שלא הסכימו בדבר הריטב"א והר"ן, [וכ"נ פשוט דעת רש"י ותו' והרא"ש וע"י להלן בזה], ובאמת בסברא אין נראה לחשוב

שוכבים זע"ז בטבעם ואין הסדק ניכר, ג' הצורות בנסדק הם א (ציור כט) ב (ציור ל) והצורה הג' שאנו דנים בה היא כזה (ציור לא), וכבר הזכיר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה נדון זה, וכתב שאין להקל בלא רא' [שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה דלדעת תו' נסדק לרחבו רוב הקליפה כשר, וכן במג"א סק"ו כ' להקל מצד אחד], ועי' להלן דשמא יש לפרש כן התוספתא דאהלות, ועריטב"א שציידד לפרש נסדק דלולב לעיל ל"א ב' לרחבו, וש"מ שג"ז בכלל עיי"ש.

תו' והרא"ש הכשירו נסדק כולו ונשתייר משהו למעלה ולמטה, דומיא דגרגרת, והנה עיקר הדבר לדמויי לטריפות צ"ע כמש"כ סק"ד, מיהו יש מקום לדון בסברא שהמיעוט שנשתייר למעלה ולמטה מגין על הסדק שלא יפתח, אבל הדבר קשה לומר כן באתרוג שהולך בעיגול, והמשהו שאצל חוטמו ועוקצו, אינו מכונן כנגד הפרץ, וממילא אינו מגין עליו, ולא דמי לגרגרת שכולה שוה, ואפשר דצריך שישתייר בעובי הקליפה שכנגד חדרי הזרע, ולא סגי בעובי שנמשך למעלה ולמטה, [עי' להלן סמך לזה], ובזה דמי קצת לגרגרת, וצ"ע, - ולענין הלכה קשה להקל בנשתייר למעלה ולמטה אצל העוקץ דבדעת תוס' גופייהו אין הדבר ברור מה נקרא למעלה וכמש"כ ואע"פ שהפוסקים לא נקטו כן, מ"מ דעת הי"מ שבריטב"א ובר"ן נראה דלא ס"ל לדמויי לטריפות, דלא הוזכר ענין זה אלא בתו' והרא"ש, וכמש"כ סק"ד עיי"ש, וכ"מ מהא דפסלי הרמב"ן והריטב"א והר"ן בחוטמו במשהו, וכמש"כ לק' ס"ק י"ג, מיהו באופן שמגין הנשאר על הסדק שלא יפתח, בזה יש לדון מסברא להקל.

בבהגרי"א ס"ק ו' הביא תוספתא דאהלות הובאה בר"ש פ"ג מ"ד דקתני התם אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש אינו חיבור שאין חיבורי אדם חיבור, ובסיפא קתני אתרוג שנחלק לשנים טהור ואינו חושש שמא חסר,

ופר"ש טהור דאתרוג לאו דוקא אלא כלומר כשר לצאת בו, ופי' דברישא נחלק האתרוג לגמרי ובסיפא מיירי בדלייף ותדע דרישא קתני נפרץ וסיפא קתני נחלק, עכ"ד ר"ש, והוכיח מזה הגר"א מדקתני נחלק לשנים כשר משמע שאפי' נחלקו חדרי הזרע נמי כשר, אלא דמיירי שמחובר קצת וכמ"ש הר"ש, וקשיא לי' נהי דלא חיישינן שמא חסר אכתי ליפסל משום נסדק והוכיח זה דבנסדק בעינן מצד זה לצד זה, ועוד הוכיח דבנקב מפולש נמי בעינן חסר, דנחלק לא גרע מניקב, ולא נתבאר מהו מצד זה לצד זה, ומהו מפולש, דמשמע שבנחלק לשנים הנקב מפולש ואכתי לא חשיב נסדק מפני שאינו מצד זה לצד זה, ולכאנ' נראה דר"ל דכל שלא נחלק כל רחבו של האתרוג כפי' קמא שבריטב"א ובר"ן לא חשיב נסדק, ומיירי שנחלק לשנים בארכו אלא שהוא מחובר קצת הלכך לא חשיב נסדק, אבל ניקב נקב מפולש חשיב שפיר, כיון שהוא מפולש מלמטה למעלה, ומצינן נמי לפרש התוספתא בנחלק לרחבו, שבזה צדדנו לעיל דליכא חסרון דנסדק, מפני שאין הסדק נפתח ואין נגרע הדרו כ"כ, אבל לאוקומי בנחלק פחות מרוב, זה דוחק לפרושי בלשון נחלק לשנים, וכ"ש לפרושי בנחלק פחות מרוב קליפה העבה, - בהא דקתני שנפרץ ותחבו בכוש אינו חיבור הק' מרן זללה"ה תיפו"ל משום נסדק, ותירץ דמיירי שנפרץ ממנו חתיכה בצדו, דאכתי הו"ל מיעוט, מיהו נראה שאם הי' חיבורי אדם חיבור, הי' מועיל ג"כ כשדבקו ע"י הכוש היטיב עד שלא ניכר הסדק, והו"ל שפיר הדר.

בבהגרי"א שם סיים אחר הראי' להפוסקים דבמפולש ג"כ בעינן חסר, וז"ל [ומכאן ראי' לסברא אחרונה דס"ב דבעינן חסרון דהא נחלקה לא גרע מניקבה וז"ש ואינו חושש כו'] וזה דחשבינן נסדקה ג"כ, ויתכן דכונתו לקו' מרן זללה"ה דכל נסדקה הו"ל נקב מפולש, אבל להסוברים דבעינן

הדבר צריך ראי' לחלק, [ואמנם כ"כ מרן זללה"ה דלהמצריכים נקב מפולש מעל"ע היינו דוקא כנגד חדרי הזרע, (בין לארכו בין לרחבו), אבל כנגד הקליפה בין לארכו בין לרחבו כשר, אבל הדברים סתומים דחדרי הזרע לא הוזכר בדבריהם, (דרק התו' חידשו חילוק זה), ולדידהו כי היכי דהלבן כבשר לענין חסר ה"ה לענין פילוש, ואין חשיבות מיוחדת לחדרי הזרע], ונראה לומר לדעת תו' דכל המכוון כנגד החדרים מלמעלה ולמטה נחשב כחלל הגרגרת (אלא שהוא אטום), ולכך לא שייך להקשות שאם ינקבנו מלמעלה הו"ל מפולש, שזה לא חשיב כנקב באורך (דהיינו בעובי בשר הגרגרת), ולפ"ז נסדק כל אורך הקליפה שכנגד החדרים אע"פ שלא נסדק עד העוקץ והפיטם חשיב נסדק כולו, [וכמו שצדדנו לעיל דבזה נחא מה שמועיל נשאר משהו למעלה ומשהו למטה].

וב"ז לשיטת תו' דנקב בלא חסר פסול, דע"כ ליישב ענין נסדק בדרך זו, וש"מ דלארכו לא חשיב ניקב (ולדעת מרן ז"ל אף לרחבו), אבל להראב"ד דנקב שאינו חסר כשר בכל ענין, ולפ"ד נחא בפשיטות חידושא דנסדק דאע"פ שלא חסר פסול, צ"ע אם נחדש דבניקב לארכו מעל"ע וחסר כל שהוא לא חשיב מפולש, דלפ"ד אין ענין בחדרי הזרע וכל נקב מפולש בבשר פוסל (בחסר כ"ש), וכיון דכנגד חדרי הזרע ודאי מסתברא דלארכו נמי פוסל וכמש"כ, ה"ה שלא כנגד חדרי הזרע, וכ"נ עיקר לדעתם ז"ל, ונפ"מ בשעה"ד דמקילינן כותייהו, מ"מ במפולש וחסר כ"ש פסול אף לארכו, שו"ר בריטב"א שכ' דנקב שלא עבר כל עובי הקליפה אינו בכלל נקב כלל ואפי' כאינו מפולש לא חשיב, ולפ"ז יש להכשיר בניקב לארכו, וצ"ע.

בבדיקה ע"י מחט

יא. שו"ע סי' תרמ"ח ס"א ויבדוק ע"י שיעביר בו מחט ובו חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט, באמת כונת הראב"ד לנקיבת חדרי הזרע שבהם הליחה מרובה

חסרון נחא, והנה מרן זללה"ה הק' קושיתו ע"ד התו' שכ' דמפולש שלא כנגד חדרי הזרע ג"כ פוסל, אבל באמת זה אינו חידוש התו', דלהסוברים דניקב לחדרי הזרע לא חשיב מפולש, אינם מחלקים כלל במקום הנקב דלמעלה ולמטה מחדרי הזרע שוה לכנגד חדרי הזרע, [שו"ר דמרן זללה"ה לא כ"כ עי' להלן] וגם התו' לא כתבו כן כמחודש.

ותירין אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה דכי אמרי' דבקליפה נמי חשיב מפולש היינו לרוחב האתרוג, אבל בניקב לאורך הקליפה לא חשיב מפולש, שאין כאן חשיבות של מפולש דנפיק לאותו צד שנכנס [ונכנראה זו כונת הט"ז סי' תרמ"ח סק"א שו"ר שכ"כ במ"ב בשם בכו"ן], ובאמת הכי משמע שרואין האתרוג בצורתו זו כגרגרת, ובגרגרת מפולש כה"ג שלא ניקב עד החלל אלא נכנס ויצא באותו צד כשרה, וכ"מ בריטב"א ובר"ן דהיינו נסדק מצד אחד, וכן נתבאר לעיל בדברי הגר"א, וכן ענין החדרים שבתו' נקבע עפ"ז, ולפ"ז גם מפורש בתו' שנסדק היינו לארכו דומיא דגרגרת שהרי פירשו דמיירי בשלא נשאר משהו למעלה ולמטה, וד"ז ליכא ברוחב הגרגרת וה"נ ליכא באתרוג לרחבו.

ברם יש כאן מקום עיון שהרי אם ניקב לארכו כנגד חדרי הזרע מסתברא דחשיב מפולש, אע"ג דנפיק לאותו צד שנכנס, אפי' אם נימא דבחדרי הזרע לא חשיב מפולש, מ"מ כל שניקב האתרוג כולו מלמעלה למטה ראוי לחשבו מפולש, וכיון שגם לארכו יש ענין מפולש, מעתה אין הדבר פשוט לחלק בין הקליפה הנמשכת לארכו לנמשכת לרחבו, שאין חילוק גדול כ"כ ביניהם, שאם לענין פילוש אנו מתייחסים ללבן כקליפה, אף מה שנמשך למעלה ולמטה יש לחשבו כקליפה, ואמנם בצורת האתרוג מבחוץ כל לרחבו מיחזי כפילוש, אבל מאחר שבעובי מועט חשבנוהו כמפולש גם לארכו כזה (ציור לב) (שניקב בצד, בקו המסומן בתוך חדרי הזרע),

ניכר יותר, שאין דבר מסתירו, ולכך פוסל בו כל שהוא, מיהו הא דקרי לי' חוטם ל"מ כן, שאין שם חוטם נופל אלא על דבר שמשפע ביותר דוגמת חוטם, אבל לפרש"י נמצא שכולו חוטם סביב, וגם אין לו חידוד שידמה לחוטם, ולכן יש לפרש כפי' הראשונים דחוטמו היינו בראשו, ונראה לפ"ז דהיינו החלק שסמוך לסופו שהוא משפע ביותר, וזה דוגמת החוטם שאע"פ שהפרצוף פנים ג"כ משפע כלפי החוטם, מ"מ החוטם בולט בשיפועו, ודוגמתו מיקרי חוטם באתרוג, אבל ודאי שאין סברא לחשוב כל החצי העליון כחוטם, דגם מבחינת הלשון אין נופל ע"ז שם חוטם, וגם בסברת הפסול דכ"ש, לא מסתבר שיהא ד"ז בשטח נרחב, ועוד הקשה בבה"ל דא"כ רובו בלא חוטמו היכי משכח"ל, אם לא באופן שמתחיל לשפע למעלה מחציו והנה אם באנו לחוש לשיטת רש"י אף למטה מחציו יש לפסול, דלפירושו האמצע העבה הוא קצה החוטם וגם הסמוך לו מעט מכאן ומכאן יש לחשבו חוטם, וא"כ יותר יש להחמיר בחציו התחתון סמוך לאמצע, מלהחמיר למעלה רחוק מן החוטם ורחוק מן האמצע.

ולפ"ז צ"ב במ"ש הרא"ש שמעובי גובהו עד הפיטמא פוסלין חזוית כל דהו, ונראה דהיינו משום דלא בקיאין איזה שיפוע נחשב חוטם, שהרי כולו משפע והולך, ולכן עמא דבר לפסול בכל השיפוע, מיהו בעיקר הדין כיון שהוכרע דלא כפרש"י דלא חיישינן למה שמשפע מעט למטה סמוך לעובי גובהו, יש לנקוט כפשטות ריה"פ שחוטמו הוא חלק מועט בגובה האתרוג סמוך לפיטם, וכן בדד דקאמר חוטם אע"פ שכולו משפע והתם מתפרש בחלק הסמוך לעוקץ עתו' ד"ה ניטלה, וכנראה זו כונת הריטב"א והאחרים שבר"ן, וכן הראב"ד והרמב"ן העתיקו לשון הרי"ף דחוטמו סמוך לפיטמא (ולא העירו כלום), [ודעת הרמב"ם משמע שהוא הפיטמא עצמה ועי' מ"מ וצ"ע], ולפ"ז יש להקל במקום

ועי' יראה בחוט, אבל בבשר הלבן אין מורגש כ"כ ליחה, והדבר מפורש בלשונו ז"ל שכו' אבל מכיון שאמרו שאין בו חסרון כשר ואפי' מפולש אפשר להעביר בו מחט ובו חוט ואם יש בו לחות יראה בחוט, וכן משניקב אם יסחוט אותו כ"ז שיהא בו לחות מיד יוצא דרך הנקב, עכ"ל, ה"ז מפורש דכונתו לליחת חדרי הזרע שאם יסחוט אותו אחר שניקב לשם תצא הלחות דרך הנקב, דמהבשר הלבן אין יוצא לחות כלל, ולפ"ז לא מהני היישובים שכו' דבבשר הלבן עכ"פ לארכו אין פוסל מפולש, כיון דכוונת הראב"ד לחדרי הזרע דוקא, אבל באמת כונת הרא"ש דלא כהראב"ד שהעתיק עצתו באופן המועיל לדידי' להלכה, ולכן השמיט תיבות ואפי' מפולש שכו' הראב"ד, והשמיט העצה השני' שיסחוט ותצא לחה דרך הנקב, כיון דמיירי באינו מנקב חדרי הזרע, ואמנם בכה"ג אין העצה מועלת כ"כ מ"מ שפיר העתיק הדברים שהרי אין עצה אחרת, וכיון שכן אין כ"כ דוחק אם נפרש דמיירי באינו מפולש כלל, וכמ"ש במג"א, מיהו קושטא הוא דעכ"פ במפולש לארכו בלבן אינו פוסל, וזו כונת הט"ז, וכ"כ במ"ב בשם בכז"י, וכמשנ"ת לעיל סק"י.

כתב מרן זללה"ה בסו"ס קמ"ז דמוהל היוצא אין בו משום חסר, והדבר מבואר במה שהורו להכניס החוט אע"פ שמחסיר הלחה מן האתרוג, וביותר מפורש כן בראב"ד שכו' שיסחוט אותו ותצא לחה דרך הנקב, ואפשר דה"ה נחסר בשר כה"ג לא הי' פוסל דהו"ל חסרון מבפנים וכיון שאינו ניכר אין בו חסרון הדר, מיהו בנחסר רובו נראה דפסול.

חוטמו לד' רש"י

יב. ל"ה ב' אמר רבא ועל חוטמו כו', רש"י פירש דחוטמו הוא הבולט באמצעו שדימה הפיטם לראש והעוקץ לסוף ונמצא שהמקום הרחב שבאמצע האתרוג הוא הבולט כדוגמת חוטם, וכן בסברא שהבולט

במשהו, ואין צ"ל נסדק בחוטמו ונקב בין שחסר בין שלא חסר [עי' בזה להלן] עכ"ל, [שו"ר שהועתק לשון זה בא"ח הובא בב"י סי' תרמ"ה עיי"ש], ומשמע דעתו ז"ל דסתמו בגמ' שנלמד פסולי אתרוג זמ"ז, דכיון שמסתבר לענין כושי ולבן ללמוד מחזוית אע"פ שסתמו הדבר בגמ', ש"מ דכל פסולי אתרוג למידין זמ"ז, ויעוי' בריטב"א שכ' שהי' מקום לחלק דחזוית גרע, אבל בלא ראי' אין להקל, והא דלא הוכיחו מנלף היינו מטעם דנקטו הראשונים ז"ל דבנשתייר כ"ש כשר וש"מ שאין הפסול משום חסרון הדר אלא מפני שאינו יכול לחיות, וכן הרא"ש כתב דה"ה כל פסולי הדר פוסלין בחוטמו במשהו, וכונתו לאפוקי נקלף ונסדק וניקב דלידידי' משום טריפה ניהו, אבל דעת הרמב"ן דנסדק וניקב נמי משום הדר הוא, ולפ"ז לא פליגי ביסוד הסברא אם יש ללמוד לשאר פסולין שאינם משום הדר, אלא דפליגי בטעם הפסול דנסדק.

אב"י למש"כ לעיל יש לחלק בין פסולי הדר שמחמת מראה לבין פסולי הדר שמחמת פגם שנתהווה, ולפ"ז אף ביבש הי' מקום להכשיר, דאע"פ שפסולו משום הדר, ומשמע דהיינו מפני שנראה יבש, דומיא דלולב ואינך, (אע"פ שקשה להכריע במראה, מדהצריכו בדיקת חוט מ"מ עיקרו משום מראה, ועי' ירו'), מ"מ אין זה מום מוחלט, דכיון שרובו לח אין מיעוטו היבש מגרע כ"כ, כללו של דבר כל שהכשרו מפני קטנו שאינו ניכר, א"כ בחוטמו ניכר, אבל כל שבקטנו עדיין לא חל שם מום, בזה אין לחלק בין חוטמו לשאר מקומות, ברם מדברי הראב"ד בהמשך דבריו נראה שגם יבש בכלל, דמה"ט פסל יבש בראש הלולב, ונפ"מ בכבוש ומבושל ואינך, דאע"פ שהם פוסלין ברוב היינו מפני חסרון גוף האתרוג דלכא"ו נראה שאין בהם פסול מנומר במיעוטן בב' וג' מקומות, ועבה"ל סי"ב ד"ה בכל, שגם ביבש ר"ל שאין פסול מנומר,

שמתחיל לשפע כ"ז שאינו שיפוע חזק וחד הסמוך לפטמא, וזה נקבע בכל אתרוג לפי צורת גידולו, וכבר כתב בבה"ל ס"ט ד"ה ממקום דלכו"ע מתחיל החוטם אחר שיעור רובו, וכיון שהרבה פעמים מתקצר קודם רובו, ע"כ דעיקר השיעור מדינא כמש"כ, [מיהו חומרת הרא"ש משמע שהיא מעובי גובהו וגם קצה העובי בכלל, שגם הוא בכלל השיפוע, ועי' בבה"ל שם].

שאר פסולים בחוטמו

יג. כתב הראב"ד מיהו איבעיא לן כיון שאנו אומרים שחזוית פוסלת במשהו מראות הפוסלות בו מהו שיפסלו בו במשהו כו' ומסתברא גבי אתרוג לחומרא דומיא דחזוית, מקום הנדון בסברא הוא משום דחזוית מום הוא, ובמקום שניכר הוא פוגם יותר, משא"כ שאר מראות שאינם מום של קלקול כ"כ אלא שינוי מראה, ומ"מ הכריע הראב"ד לחומרא וכן אמרו בירו' חוטמו כרובו, ברם כ"ז בפסולין שמיעוטן כשר מפני שאינו ניכר כ"כ, אבל פסול נקלף שהוא מפני חסרון הקליפה לא מפני צורתו, בזה אין פסול בחוטמו טפי משאר מקומות, ולכא"ו הי' נראה דבנסדק נמי כל שלא נסדק רובו אין בסדק פגם של נסדק, שאין האתרוג נחלק לשנים בסדק משהו, וכן בנקב שאינו מפולש אין ההכשר מפני שאינו ניכר אלא משום דנקב כזה אינו חשוב לפסול אף כשניכר, וול"ד לשינוי מראה שזה מום שנתחדש באתרוג, והנדון הוא גודל המום, משא"כ כל הני שהאתרוג בטבעו והנדון אם נפגם] וכ"ג מסתמות דברי הראב"ד שכלל תחלה כל הפסולים שהם ברובן, והוציא נקלף מן הכלל, וכאן לא דן אלא במראות ולא בשאר פסולין.

אב"י הרמב"ן כתב דפסולי אתרוג למידין זמ"ז לפיכך כתם כושי לבן פוסלין בחוטמו במשהו, ובשאר מקומות ברובו כדברי הרב, וכן נדין כי היבשות שהיא פוסלת בחוטמו

ולפ"ז הפוסלין יבש בחוטמו ה"ה כבוש ואינך, וצ"ע, ועבה"ל סט"ו ד"ה נפל.

שו"ע סי"ב ויש מי שאומר שאפי' יבש פוסל שם כו', לא מצאנו חולק בזה, דמקור הדברים הוא בראב"ד בין לענין שינוי מראה בין לענין יבש, ומ"ש בבהגר"א דיבש אינו פוסל ברובו לדעה קמייתא, לכאז' ד"ז מוסכם דיבש דלולב והדס וערבה ברובו וכמ"ש הראשונים ז"ל, וכדתיא ל"ג א' יבשו רוב עליו, עיי"ש, וה"נ יש לפרש באתרוג דלכה"פ ברובו פסול, ולא נחלקו בזה כלל, אלא דביבש ה' מקום לחלק כמ"ש לעיל שאין פסולו משום מראה כחזוית וכושי ולבן, דכיון שניכר שהוא מועט אינו מום, ועמג"א בשם ש"ג.

והא דנחלקו בנסדק היינו משום דס"ל להפוסלים דנסדק משום הדר, ודלא כהתו' והרא"ש, אבל ביסוד הדברים כו"ע מודו דד"ז שייך רק בפסולי הדר.

והנה הראשונים ז"ל לא העתיקו חידושו של הרמב"ן דנקב שאינו חסר ג"כ פוסל בחוטמו, (מיהו באו"ח שבב"י סי' תרמ"ה העתיק ל' הרמב"ן) דס"ל שענין החסר כ"ש וכאיסור הוא כמו רובו בחזוית, דבפחות מכאן אינו ניכר, וכיון שכן יש לפסול בחוטמו אפי' אינו חסר ואינו מפולש, שהרי שיעורו במשהו, אבל דעת הפוסקים כפשוטו דפחות מכאיסור או שאינו מפולש לא חשיב פגם לפסול, [וכענין הסברא שכתבנו בנסדק מיעוט], וממילא אינו פוסל אפי' בחוטמו, (ואצ"ל לפרת"ו דפסולו משום טריפה).

אתרוג שנקב והו עכברים

יד. ל"ז ב' איתמר אתרוג שנקב והו עכברים אמר רב אין זה הדר, (מסידור הדברים משמע שנשאלה שאלה זו בביהמ"ד והשיב רב דאין זה הדר, אבל לא השמיע ד"ז כמימרא בפ"ע), מדקאמר עכברים משמע

דמיירי בנקב שבלא עכברים ה' כשר, ולהסוברים דחסר כ"ש בכל ענין פסול, הרי נקב של עכברים לעולם חסר, ולכו"ע נמי נראה דמתפרש שנקבוהו בנקב שדינו כנקב והיינו בכאיסור, וחסר לא איצטריך לפרושי דבעכברים לעולם חסר, וע"כ דמיירי ביו"ט שני דחסר כשר, וקאמר דמ"מ בעכברים פסול, ויש להבין א"כ מאי מיייתי מדר"ח הרי כל עיקר דברי רב נאמר דאע"פ שנקב וחסר כשר, עכברים גרע, וביתור קשה בל"ב דקאמר א"ר זה הדר דהא ר"ח מטביל בה, ומה שייך זה לנדון המיוחד שבנקיבת עכברים.

ונראה דיש מקום לומר דנהי דחסר כשר מ"מ אתרוג שנגס ממנו בשינוי מאיס טפי ואין ראוי לצאת בו אף ביו"ט שני, והיינו דמייתי מדר"ח דמטביל ב' שהי' נוהג בו כטיבול הרגיל שנוגס מעט ממנו, דאלא"ה א"צ להזכיר ענין הטיבול כלל, דהול"ל ר"ח נפיק בחסר, [ויתכן שהי' עושה כן לחביבות המצוה, דלשון מטביל ב' משמע שהי' רגיל לנהוג כן, ועראב"ד שהק' שאין זה ראוי לכתחלה לצאת באינו מהודר, ותיירץ שאירע כן שלא הי' לו אחר, והלשון ל"מ כן, וצ"ע], ולק' משני דטיבול אדם עדיף, ול"ב מיייתי מטבול אדם לעכברים, דכיון דר"ח סבר שאין שום פגם בנגיסת אדם אפי' לכתחלה, יש ללמוד דעכ"פ אין לפסול נגיסת עכברים.

ל"שון אין זה הדר לפרש"י מתפרש לומר דפסולו משום הדר וממילא ה"ה ביו"ט שני, אבל בפשוטו נקט לשון זה ולא נקט פסול מפני שאין זה הפסול הרגיל, אלא דאע"פ שהקלו חכמים בפסולי הדר, מ"מ זה מאוס ואין זה הדר לצאת בו, והי' מקום לפרש לפ"ז גם הדר דיבש דממאס משום לא המתים, ואמנם זוהי דעת הראב"ד, אבל לפ"ז הו"ל לתלמודא לפרושי חילוקים אלו, משא"כ אם מתפרש שהכל כשר, ולא פסל רב אלא אופן שאין זה כבוד והדר של מעלה לצאת בהן, וכמו הקריבהו נא לפחתך.

בדין פסולי הדר ביו"ט שני

שם כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני, אי לא מחדשין דרשא דלקיחה תמה בחסר, ע"כ מפורש בגמ' דפסולי הדר כשרין ביו"ט שני, וכבר יישב הרמב"ן בהל' לולב דל"ק היכי סתים בר"פ יו"ט שני על מקדש והכא בגבולין, מפני שע"כ אמת הוא לכו"ע דהכא הכונה רק לגבולין, ובר"פ הכונה אף למקדש דליכא דין לכס ביו"ט שני במקדש, כפשטא דמתני' דאדם יוצא ללולבו של חבירו בכל מקום [וכן בגמ' מ"ג א' דייק מדקתני ביהכ"נ ולא דייק מדקתני שאדם יוצא כו' ואי במקדש אין יוצא כל שבעה א"כ מוכח דמתני' בזה"ז], וכיון דע"כ לומר שאינם שוים אע"פ שהלשון אחד, ממילא ל"ק לומר דהתם הקו' ממקדש לחוד, [ועוד נראה דקפסיק ותני ל"ש יו"ט ראשון ול"ש יו"ט שני אינו דייק אא"כ שניהם מדאורייתא, דאם יש סברא שבדרבנן הקלו איך אפשר לדייק ממה שלא הוזכרה קולא זו במתני' (ונראה דאין לפרש לשון יו"ט שני שבגמ' לרמזו דין יו"ט שני (וא"כ לא נוכל לפרשו במקדש) דר"ח מטביל ב' ליכא למימר ביו"ט דודאי יש להחמיר כמו ביו"ט ראשון, והנדון רק אם נשארה תקנת ר"י בן זכאי], מיהו לרש"י לשיטתו אין זה יישוב דס"ל שפיר שאף במקדש כשר חסר בשאר ימים שדין לקיחה תמה לא נאמר אלא ביו"ט ראשון וא"כ יו"ט שני דהכא ודהתם כולל דמקדש ג"כ, [ומש"פ רש"י בריש פרקין אלא גזול ביו"ט שני אמאי לא מה"ת למפסלי, ר"ל כיון דלולבו של חבירו כשר כדתנן במתני' לק', א"כ מה"ת למפסל גזול, ובזה ניחא אפי' אם במקדש בעינן לכס, אבל יותר מיושב לומר דבתרוייהו לא בעינן לכס].

בדרשא דלקיחה תמה

ברם עיקר הדרשא דלקיחה תמה, אין לה מקור, ולולב והדס וערבה הכריעו הראב"ד והרמב"ן שאין פסול חסר, וכן פשוט לכו"ע שלא נפסל בנשרו מקצת עליו, כדתנן

בערבה, ואי משום לקיחה תמה מיפסיל חסר יש להשוות כל המינים בזה, ועוד דכיון דעיקר הפרי קיים ונוטלו כולו היינו לקיחה תמה, [ונראה דלהמכשירין חסר פחות מכאיסר ודאי שאין לחדש כן, דמשום לקיחה תמה אין לחלק בין מפולש לאינו מפולש, וע"כ דכל הנדון משום הדר], ועו"ק דלפ"ז אכתי יש לפסול נקב שאינו חסר בכאיסר או מפולש, דההוא פסולו משום הדר, ודוחק לומר דר"ח דוקא פחות מכאיסר אכל, מיהו אפשר לומר דכל פסולי טריפה מלקיחה תמה אימעט, [והיינו פסולא דרבנן שכ' הרא"ש בסו"ס י"ח, מיהו חסר משמע דהוי דאורייתא אף להרא"ש כמ"ש בס"ג], ולפ"ז גם נקלף ונסדק כשר בשאר ימים, וכ"נ ממה שדייקו תו' כ"ט ב' ד"ה קפסיק רק מהא דקתני דומיא דחזוית ולא דייקו מאינן וכ"מ ברי"ו ובפוסקים, ועי' בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ס"ו סק"ג בכ"ז, ועי' להלן ס"ק ט"ו, ועי' תה"ד בפסקים סי' נ"ב שכ' דטעמא דחסר כשר אע"פ שהוא מום גדול, משום דשיירי מצוה הוא ובא מן ההכשר, עיי"ש.

מסקנת הדברים

זו. מן האמור נתברר שיש מחלוקת יסודית בכל הסוגיא דפסולי אתרוג בין שיטת רש"י ותו' והרא"ש, לשיטת ש"פ [ה"ה הרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והריטב"א והר"ן], דדעת רש"י ותו' שנתחדשו באתרוג פסולים מחודשים משום לקיחה תמה, וגם פסולי טריפה הם מה"ט, וברא"ש משמע שזה מדרבנן, ומש"ה אזלו בנקלף ונסדק וניקב בתר סימני טריפה, דס"ל שאין בזה חסרון הדר כיון שאין זה פגם של מום אלא קלקול שנתהוה במהודר, וכן ניטלה פטמתו, ומה"ט פסלו חסר כ"ש שאינו לקיחה תמה, ועפ"ז חילקו בהיתר של יו"ט שני בין הדר שאמרו בריש פרקין דבעינן גם ביו"ט שני, לדין לקיחה תמה וטריפה, ועפ"ז כתב רי"ו דנסדק דלולב ג"כ כשר ביו"ט שני כמו באתרוג.

ברם ראיתי בספר מרן זלה"ה סק"ב ה' שדן בשאר ימים בניקב בחוטמו משום דלהר"ן פסולו משום הדר, אבל לפמשנ"ת הא בהא תליא דלהסוכרים שניקב משום הדר ס"ל דגם פסולי הדר כשרין ביו"ט שני, ואילו לדעת רש"י ותו' והרא"ש ניקב וחסר משום לקיחה תמה, וכ"כ ברי"ו, וא"כ אין להחמיר כתרויהו דהוי תרתי דסתרי, ועוד דחוטמו לא גרע מרובו ונחסר ברובו סביב יש להכשיר.

אם בשעה"ד נוטלין פסול ומברכין

מז. ע"א ב' שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהם, הלשון מוכיח דר"י מייתי מעשה ממה שנהגו בדור קודם ע"פ חכמים, וכיון שהיו מורישין לבני בניהם ה"ז דור שלישי, וא"כ ליכא לפרושי דהיינו לתקנת ריב"ז, שהדור שלפני ר"י הוא דור שני לחורבן, דר"ע רבו של ר"י ה' בזמן החורבן, ואמנם ריב"ז נחשב בדור קודם, אבל אחתי א"א להעיד דבדורו של ר"ע הורישו לבני בניהם בשביל תקנת ריב"ז, וכבר רמז לזה הרמב"ן בהל' לולב, ובעיקר הדברים נראה דר"י משמע ל' שנהגו להוריש ע"מ לצאת בו לכתחלה, דידעו הענין שלא הי' להם לולב אחר, ומודה ר"י שבאין לו לולב כשר נוטל פסול כדמשמע רישא דברייתא דדוקא פריש או רימון לא יביא הא אתרוג פסול יביא, [וטעמא נראה מפני שהחסר בהדר מעיד על עצמו שמפני הדחק הוא ניטל כך, משא"כ פריש או רימון כיון שלא הוזכר אתרוג בתורה, נפיק מיני' חורבא שיאמרו שלזה כונת התורה], אלא דמשמע ל' לר"י שהורישו כן לצאת לכתחלה, דאלא"ה הוו טרחי טובא והיו ממציאין שליח בכל שנה להביא לולב, ואמרו לו שהורישום מספק אם לא ימצאו, ולא כדי לצאת עיקר המצוה, וכיון שכן לא שייך לתרץ שהורישום ליו"ט שני, דהא מודה ר"י שאף ליו"ט ראשון יש להוריש משום זכר, ואין תוספת ביישוב הקושיא במה שנאמר שביו"ט שני מברכין עליו, דעיקר ראיתו הואי ממה

אבל ש"פ אין להם בשמעתין אלא פסולי הדר כסתמא דתלמודא, [ובעיא דרבא נתבארה לעיל סק"ג ועיי"ש סק"ד], וכיון שהכשירו ניקב וחסר ביו"ט שני ה"ה כל פסולי הדר, וע"כ ליישב הסוגיות, וכן נסדק וניקב וניטלה הפיטומת משום הדר נינהו, ומש"ה פוסל נסדק ברובו, [ובחוטמו בכ"ש], וחסר כ"ש אינו פוסל [להסוכרים כן] דבתר הדר אזלינן, ולא בעינן לקיחה תמה, [וסוגיא דלולב שנסדק מסייעא להו דפסולו משום הדר, וכן לולב שחסר דכשר], ולא הוזכר בדבריהם ענין טריפה כלל רק בנקלף ע"פ לשון הגמ' כאן בכולה, [וגם בזה לא נתבאר יפה הטעם וכמש"כ סק"ב], ומש"ה לא ס"ל ענין ניקב לחדרי הזרע.

ולפ"ז נראה דאין להחמיר ביו"ט שני במה שכשר לפרתו, וא"כ יפה עשה המג"א בסי' תרמ"ה סק"ו שהעתיק דברי הרי"ו להכשיר סדוק ביו"ט שני, דלא גרע מסדוק באתרוג, וכן נחלקה התיומת דלא גרע מסדוק או משום דכניטלה דמי, וניטלה משום לקיחה תמה הוא, מיהו בעיקר הבנת הרי"ו לדמות לולב לאתרוג צ"ע אם זו גם דעת תו', דנראה לדעת תו' והרא"ש דאין פסולי טריפה בלולב, וע"כ דסדוק משום הדר הוא, וטעמא דמילתא משום דבפרי עץ החשיבות בפרי ואין צורתו חשובה כ"כ כמו בלולב שאין לו חשיבות אלא בצורתו שמתמר ועולה, וכ"נ מדבריהם כ"ט ב' וכמש"כ הגרע"א ז"ל שם, ועי' לעיל ס"ח סק"ק י"ב בכ"ז.

ובשעה"ד נראה דאפשר לברך על פסולי הדר ביו"ט שני, שכ"מ בירו' וכד' הגאונים ורוה"פ, ויש ללמוד ד"ז ממ"ש הרמ"א להכשיר חסר כ"ש ביו"ט ראשון בשעה"ד, וכ"ש הכא שרבו המקילין, וכ"כ בשעה"צ סי' תרמ"ט אות נ"ג עיי"ש מ"ש בשם הפמ"ג, מיהו ביבש סיים שם בצ"ע.

ריב"א שפי' בוכנתו, וכיון שכן אין דוחק לפרש דקרי ל' התנא פטמא כלפי עוקצו ודומיא דדד, וכבר האריך הרמב"ן בהל' לולב והוכיח באר היטיב דלתלמודן דוקא בוכנתו פסול, אבל בפטמא הכל כשר.

ובפשוטו נראה דנטלה בוכנתו לאו מחשש חסר מיפסיל אלא אפי' ודאי לא חסר מגופו כלום, הא גופא שניטל העוקץ מעיקרו הוי פגם גדול ולא דר, הוא, וצ"ע בלשון ר"ח ורי"ף [ובבבבג"א סק"ד הביא ראי' מזה דחסר כ"ש פסול, ואפשר שכ"ה דעת ר"ח ורי"ף עי' לעיל סק"א], שו"ר שכ"כ במדרכי בשם רא"ם, מיהו מלשון ניטלה, משמע קצת שאם נשתייר מעט אע"פ ששוקע כשר, וכ"מ ממ"ש ר"ח דחוששין שמא חסר, וכן הרי"ף כ' דמיחזי כנקב וחסר, ומשמע דכ"ז שהנקב בעץ ולא באתרוג, אע"פ שנראה כגומא באתרוג כשר, וכ"כ הרא"ש והטור דבנשאר כ"ש כשר, ועי' להלן מדברי הראב"ד.

בדין ניטל הפיטם

ובדין ניטל הפיטם, אם ניטלה השושנתא שהוא העגול שבראש הפיטם לכו"ע כשר, [שגם הראב"ד כתב בדעת הרי"ף דהיינו מקום השושנתא, מיהו משמע שלא חילק הראב"ד בין העגול למה שתחתיו, ואפשר שכולו מצטרף לרוב ופי' שושנתא הפרח שנופל קודם גמ"פ, ולא מה שקורא הרמ"א שושנתא, שו"ר בבבב"ל ד"ה מיהו עיי"ש], ניטל העץ שהשושנתא עליו, לדעת תוס' דוקא אם נעשה גומא באתרוג פסול, אבל לדעת הרי"ף והגאונים משמע דכל שניטל כולו פסול, ואפשר דכל שנשאר מעט שפיר דמי, שהרי יש לו פיטם, ולא אמרי' לענין זה רובו ככולו, ועוד שהרי אין ניכר כמה הי' ארכו, ופעמים שמתחלתו הי' מועט, וכיון דבהווא ליכא חסרון הדר כשנשאר מעט, ה"ה בזה שהי' גדול ונקטם, וכן לשון ניטלה משמע כולו, וצ"ע, שו"ר בראב"ד שכ' ניטלה פטמתו

שלא טרחו אחר לולב אחר ליו"ט ראשון, ומשמע דהראב"ד ס"ל דלר"י אין ליטול פסול לזכר, דאלא"ה ל"ש להקשות דנימרו ל' משום יו"ט שני, בזמן שכו"ע מודו שהאמת שנטלוהו גם ביו"ט ראשון, (אפי' אם הלכה כרבנן).

ויתכן לומר דבשעה"ד מברכין על הפסולין, כשאר מצות דרבנן, דלא גרע מזכר למקדש דמכשרינן ב' פסולין, כ"ז ששמו עליו, וה"נ כיון שראוי לעשות זכר שלא תשתכח תורת לולב מברכין ביום ראשון על כל מה שכשר ביום שני, ולפ"ז נוחא בפשיטות מעשה דר"י, מיהו אין זו ראי' דזכר למקדש משום דורש אין לה עבדינן ל', ובכל ענין מיתוקם הזכר, אבל ענין שלא תשתכח אינה מצוה מחודשת ומסתברא שלא תיקנו ברכה ע"ז, ומ"מ ל"ק מענין הברכה, דאין הדבר מחייב שידע ר"י אם ברכו או לאו, (דלא הוה תמן), אלא שהי' הענין ידוע שהיו מורישין לולביהן ע"פ חכמים למצות לולב, ונחלקו אם הי' זה למצוה דאורייתא וממילא היו מברכין, וא"ל דלמצוה דרבנן בעלמא נטלום וממילא לא היו מברכין.

בביאור בוכנתו

יז. **ל"ה ב' תנא ר"י ב"א** נטלה בוכנתו, מדלא הזכיר פטמא מבואר דבוכנתו של האתרוג קאמר ולא של הפטמא, וכיון שכן קשה לפרש דנקרא בוכנא ע"ש שנתחב בפטמא דהיינו השושנתא העגולה שבראשו, ובתו' פירשו דגם בפיטמא שיין נתלש ממקום חיבורו כמו בעוקץ, אבל כמדומה שאין הפיטם שקוע בבשר האתרוג כעוקץ, [ובאמת בפי' בוכנתו הסכימו רזה"פ דהיינו בעוקץ, והיינו מה"ט שהפטמא אינה שוקעת בבשר], שלא נעשית להחזיק האתרוג, ומשה"ק רש"י שאין העוקץ קרוי פטמא כבר כתבו תו' דאשכחן הכי בדד, והרי מבואר בגמ' שענין הפטמא צריך פירוש, והביאו דברי

רוב פטמתו, ולפ"ז יש להחמיר בניטל רובו ומודדין רובו מראש העיגול, דמשמע שלא חילקו בין העיגול למה שתחתיו, נדיש פלוגתא בראשונים בביאור לשון שושנתא אם הכונה לפרח שנפל או לעיגול שנעשה בראש הפיטמא, וצע"ע בזה], ודברי המג"א שהביא במ"ב סק"ל הם למעוטי מיעוטו, עיי"ש שהוכיח כן מהא דניטל כל שהוא כשר דבעינן חסרון הניכר, וכיון שמצינו בראב"ד שיעור רובו, יש לנקוט כן, ובשעה"ד יש להקל כהמג"א שהרי להרמב"ן והריטב"א ודעימיהו בכל ענין כשר, ואף לדעת תו' דוקא בנעשית גומא פסול.

מ"ש הראשונים ז"ל שיש אתרוגים שלא היתה בהם פטמא מעולם, אין כונתם שלא צמחה בהם פטמא כלל שדרך בריית כל האתרוגים הוא ע"י פטמא שהפרח בראשה, אלא כונתם שקדמה הפטמא לאתרוג, אבל משגדל האתרוג נפלה הפטמא, ועיקר גידולו ה' בלא פטמא, ולכך אין ניכר חסרונו, (ואף אותם שאין גומא בראשם נפלה הפיטמא מיד בתחלת גידולו, דזה תלוי לפי גידולו של האתרוג דפעמים שסופו מתכנס לתוכו עם נפילת הפטמא ועי"ז נעשית גומא במראה ירוק כאתרוג).

כמה כשר בחסר

יה. מג"א סי' תרמ"ט ס"ק כ"ז דחסר כשר אם נשאר בו כשיעור כדי לצאת בו (טור), בסוה"ד כתב דבעינן שישאר כביצה, אבל כבר תמה הגרע"א ז"ל דכביצה לאו משום שיעורא הוא אלא משום גמ"פ, וכיון שה' פרי גדול וידעינן דנגמר פריו לא צריכינן כביצה, ובאמת גם לשון הטור והרא"ש שכ' כשיעור כדי לצאת בו צ"ב דאם כונתם לכביצה הול"ל כביצה, ונראה דכונתם למ"ש תו' ל' א' ד"ה משום והרא"ש בסט"ו, דנהי דבאתרוג לא בעינן שיעורא דכאגוז וכביצה כשיעור דלולב, דרק משום גמ"פ הצריכו

כביצה, מ"מ בעינן שיעור דמינכרא לקחתה דמה"ט אימעיט פלפלין, ואע"פ שתו' הזכירו בלשונם כאגוז או כביצה, אין כונתם שר"מ ור"י פליגי גם בדין מינכרא לקחתה דמה"ט לחדש פלוגתא בזה, וגם בסברא כאגוז וכזית מינכרא לקחתה, [ואפי' ב' וג' פלפלין אמרו בגמ' דשפיר דמי, אלא נקטו זה למשל בעלמא לאפוקי פלפלין, והרא"ש כתב ובאתרוג שפיר שייך שיעורא משום דבעינן דמינכר לקיחה ומה"ט פסלינן פלפלין כו', (ולא הזכיר כאגוז וכביצה), ולפי שלא נקבע שיעור ברור לזה בגמ' סתמו הדבר אבל ודאי דלכה"פ יש ללמוד מדר"מ דכאגוז חשיב שפיר מינכרא לקיחה, ורק בפלפלין שהם קטנים ביותר (שהם הגרגרים השחורים הקטנים) אמרו דלא מינכרא לקיחה, ואפי' כפול הלבן הכשיר רש"י בבוסר ולא חלקו עליו תו' מכח דלא מינכרא לקיחה, [שו"ר בבכ"ו שהוכיח כן מהא דבב' וג' פלפלין הכשירו בגמ'], ומצאתי בפמ"ג בדיני אתרוג סו"ס תרמ"ח שג"כ רצה לפרש כן, אלא שכ' דמדברי מהרא"י ל"מ כן, ועי' להלן.

ועוד נראה לדקדק דסתמא דמילתא יש לפרש כל ההלכות באתרוג מצומצם וכשאמרו חסר כשר או פסול במצומצם נאמר, מיהו בזה נראה דאף למאי דס"ד ל"א ב' דטעמא דכביצה משום הדר מסתברא דחסר כ"ש למאן דמכשיר, כשר אע"פ שנחסר בשיעור ביצה, דבעינן רק תמונת אתרוג בגודל של ביצה וכיון שחסרון בנקב מועט אינו פוסל, גם בצורת כביצה אינו ממעט, ולא דנו אלא בחסר שחלקו לשנים וממעט צורתו, ולא בנקב בעלמא.

ובעיקר הדין בעינן שישאר רובו אמנם מסתמות דברי הטור משמע דלא בעינן רובו, אבל כיון שהרמב"ן נקט כן במוחלט, והעתיקוהו הריטב"א והר"ן, נראה שאין להקל, (ובתה"ד בפסקים סי' נ"ב אמנם מבואר דלא בעינן רוב, אבל גם הוא הזכיר

שוב נתבאר בזה בסי"א ס"ק י"א דאפשר שאע"פ שנגמר פריו ונצטמק מ"מ לענין מצוה פסול מדרבנן שנראה כלא נגמר פריו, מיהו עדיין י"ל דניכר שנצטמק וכשר, עיי"ש.

בד' הטוש"ע

יב. מור סי' תרמ"ח פרי עץ הדר דרשו חכמים הדר כו', נראה דרבנו נקט דרשא זו לפי שהיא הקרובה יותר ללשון הדר, משא"כ באינך שצריך לשבש הלשון אל תיקרי אלא הדיר או אידור, ונראה דזהו הטעם שנקטו בגמ' אליבא דר"י ל"א ב' טעמא דר' אבהו (ודקדקו בזה תו' שם) משום דאמרי' דלר"י לא בעי הדר, א"כ צריך פירוש שיהא קרוב ללשון הדר, משא"כ למאן דמצריך הדר שפיר כתיב הדר, ורומזה תורה ענין הפרי בלשון קרוב דהיינו הדיר או אידור, מיהו הרמב"ן פי' דהדר זה שם הפרי, וע"כ צ"ל כן לר"י דמ"ט כתיב הדר ולא הדר, ולק' ל"ה א' גם בדר' אבהו אמרי' אל תיקרי, ועב"ח בכ"ז.

מזשי"ע ס"א ושיעור היבשות כו', יעוי' מש"כ לעיל ס"ק י"א מדברי הראב"ד דמבואר שכונתו ממתי שתכלה הלחות מחדרי הזרע, אלא שהרא"ש והטור לשיטתם לא יכלו להעתיק בדיקה זו, אבל פשוט דמודו לדינא דכל שיש לחלוחית בחדרי הזרע חשיב לח, ובאמת מהבשר הלבן לחוד קשה לקבוע שהרי אין בו לחלוחית מרובה.

ויש להסתפק בגלד שעל המכה שנעשה באתרוג במקום שנקלף או ניקב, ואותו גלד אין בו לחלוחית מי חשיב יבש, דד"ז אינו מורה על יבשות האתרוג כלל, שגם כשהאתרוג צומח (גם תחת הגלד) מתהווה גלד זה להגן על מקום הנקב, וה"ז כגלד בבשר החי, וטעמא דלא המתים ליכא למימר בזה אפי' אם הי' על רובו, [וא"כ ה"ה על חוטמו], ואם נימא דאין בזה פסול יבש, אף משום שינוי מראה אינו פוסל כיון שזה מראה גלד

דבעינן שיהא ניכר שזהו עיקר האתרוג, ומשום דאז נחשב כשיירי מצוה, אבל אם חתך רובו אע"פ שאכל החתיכות פסול, ונפ"מ רק בחתך מעט ואכל, ושוב חתך מעט ואכל, עד שנחסר רובו עיי"ש, מיהו פשוט דיש להחמיר כפירושן של הראשונים ז"ל, בפרט שגם התה"ד ס"ל ביסוד הסברה כותיהו, ומחפש להגדיר הדברים הפשוטים לו שחתכו לכמה חתיכות פסול, עיי"ש).

אתרוג שנצטמק

בדין אתרוג שנצטמק ונעשה פחות מכביצה אמנם בתה"ד שם משמע דפסול, שכ' וז"ל וכ"ש אם נצטמק החתיכות לפחות מכשיעור דההיא ודאי אסור דכל פחות מכשיעור כאילו אינו וא"צ ראי' לזה, מלשון זה מוכח שהבין דשיעור כביצה כשיעור ג"ט וד"ט, שאם היתה סברא מחודשת דלכתר דתקנו משום גמ"פ קבעו דלעולם בעינן כביצה למר וכאגוז למר, א"כ לא הול"ל דא"צ ראי' לזה, אבל הא גופא קשיא מנ"ל לחדש כן, דהא מסקנא דגמ' ל"א ב' דמשום גמ"פ הוא, וכמו שתמה הגרע"א ז"ל, וגם הפמ"ג סו"ס תרמ"ח כתב דכיון דמינכרא לקיחה באגוז יש להכשיר נצטמק וחסר עד כאגוז, אלא שכ' דמתשו' זו ל"מ כן, וכ"נ להוכיח מדברי הרמב"ן והריטב"א והר"ן שהזהירו רק שישאר רובו, וסתם אתרוג בשיעור מצומצם נמי מתפרש, ואיך לא הזכירו דבעינן שישאר כביצה, גם מדברי הרא"ש והטור מוכח שיש איזה שיעור דמינכרא לקיחה, אבל אין השיעור כביצה וכמשנ"ת לעיל, שו"ר בנ"א [שהובא בבה"ל] שכבר דקדק בכ"ז ונתקשה מדברי הטור ותו' שכ' דבעינן שישאר כשיעור, וכן בבכור"י עיקר קושיתו מדברי הטור, [ועיי"ש שהביא דהפמ"ג מספק בדבר], ולפמשנ"ת דאין כונתם לכביצה נוחא הכל, וכבר כתב מרן זללה"ה בסי' קמ"ח סק"ב שאפשר לברך על אתרוג כביצה שנצטמק לפחות מכביצה.

והרא"ש דג"ז חשיב מפולש, ובשעה"ד מקילינן, ובספק אם הגיע עד הגרעין כ' במ"ב דיש לסמוך להקל.

ה. ניקבה כל הקליפה העבה ולא ניקב הקרום שעל חדרי הזרע, משמע בריטב"א דלכו"ע לא חשיב מפולש, אבל בתו' משמע שעיקר הטעם תלוי באם נשאר מהקליפה שלא ניקב, אבל אם ניקבה הקליפה מעל"ע חשיב מפולש, וכן נקטו הפוסקים.

ו. ניקבה הקליפה העבה רובה או מקצתה זהו נקב שאינו מפולש, (ועריטב"א שכ' שזה אינו בכלל נקב כלל, וצ"ע), ופוסל ברוחב כאיסור, ואם ה' מרובע או ארוך רואין אי כד מעגלת ל' הוי כאיסור פסול.

ז. ניקבה הקליפה הירוקה לחוד אם לא נראה הלבן לא גרע מנקלף דכשר בכל ענין, אלא אפי' נראה הלבן צ"ע באיזה שיעור נחשב נקב, עי' בספר אמו"ר [שליט"א] זללה"ה סק"א.

דיני נקב וחסר

א. חסר כ"ש פסול, ובשעה"ד יכול לברך ע"ז.

ב. ניקב בחוטמו יש להחמיר גם בחסר כ"ש אפי' בשעה"ד, מיהו דוקא בחודו ממש אבל לא כל השיפוע.

ג. ספק חסר כשר (ובדין ב' יש להחמיר גם בספק), מיהו דוקא באינו מפולש ואינו ברוחב כאיסור.

ד. ניקב ברוחב כאיסור והוא נקב שע"י חסרון, ולא ע"י נעיצת יתד או מחט, פסול אפי' בשעה"ד.

ה. חסר בעומק שיעור איסור אבל ע"פ האתרוג אין הנקב גדול כאיסור, דינו כחסר דלעיל דין א'.

ו. ניקב נקב מפולש אפי' חסר רק כ"ש, פסול גם בשעה"ד, ומבואר בראב"ד דדוקא אם

של אתרוג, ואולי יש ללמוד כן מהאי אתרוגא דאגליד כו', וצריך להתיישב בדבר, ולע"כ, וכמדוד' דהנקבים שנעשים מחמת הקוצים ג"כ מעלה גלד כזה, ואולי לזה נתכוין התה"ד והכשיר, וצ"ע, ועמג"א ס"ק י"ט בשם מבי"ט שג"כ הכשיר עקום ואדום שמחמת קוצים, ולכאור' הכונה לגלד שאינו חזוית אלא גלד.

שם ס"ב יעוי' מש"כ אמו"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ו סק"ב דבמה שמצוי כרגיל מנקיבת קוצים אין עור תחת הנקב אלא גלד, ול"ד לדפי דפי, וכיון שכן צ"ע להתיר בזה, ועט"ז ועמג"א ס"ק י"ט בשם מבי"ט.

דינים העולים בדיני נקב ולא חסר

דיני נקב שלא חסר, נקב מפולש אע"פ שלא חסר פסול, ובשעה"ד מקילינן בזה ויכול לברך עליו, דין מפולש הוא אפי' בהעביר מחט, מהו מפולש ומה אינו מפולש יתבאר לפנינו, ובאינו מפולש ורחבו כאיסור ג"כ מקילינן בשעה"ד לברך עליו.

א. ניקב כנגד חדרי הזרע ויצא מעל"ע בין לרחבו בין לארכו (דהיינו מהעוקץ לפיטם) זהו נקב מפולש לכו"ע.

ב. ניקב שלא כנגד חדרי הזרע לרחבו מעל"ע, (דהיינו במקום שמתקצר מעל חדרי הזרע עד הפיטם או תחתיהם עד העוקץ), ג"כ חשיב מפולש, כ"כ במ"ב ס"ק ט"ו, ועי' לעיל סק"י דעת מרן זללה"ה בזה, [ודעת הריטב"א משמע דלא חשיב נקב כל שלא ניקב עד הזרע, מיהו הביא שם מחמירין לזון הקליפה לחוד עיי"ש], אבל אם לא ניקב מעל"ע אפי' עבר בעומק יותר מכנגד חדרי הזרע, לכו"ע לא חשיב מפולש.

ג. ניקב שלא כנגד חדרי הזרע לארכו מעל"ע אם לא חסר יש להקל לכו"ע שדינו כאינו מפולש, וכ"כ במ"ב סק"ג בשם הט"ז.

ד. ניקב כנגד חדרי הזרע עד הגרעין, לדעת רזה"פ אין זה מפולש, אבל דעת תו'

כ. שו"ע ס"ד אתרוג שנימוח כו', בראב"ד מבואר שא"א לברר הדבר כי אם ע"י נקיבה והוכיח מזה דניקב לחדרי הזרע כשר, ולפ"ז למאי דמחמרינן בזה א"א לברר הדבר, ועמ"א שכ' שאפשר להרגיש במשמוש היד, וצ"ע, מיהו בלא"ה נראה שאין להקל בדבר דמהשמטת הרי"ף אין רא"י וכמש"כ סק"ג, וכל הסברה לצדד שהספיקות דרבנן הם רק לפי מהלך התו' דיש פסול מחודש דטריפה, אבל לש"פ דהוי משום הדר ודאי שהכל דאורייתא, וכמש"כ סק"ד ט"ו.

שם בבה"ל ד"ה אתרוג, דאם נימוח בפנים כו', כבר נתבאר לעיל סק"ג ד' דודאי בכה"ג יש לפסול, ומסתברא דבנסרח רובו אפי' בשאר ימים פסול.

עוד בדין נקלף

כא. בדין נקלף יש לבאר המציאות והיא שבאתרוג ירוק יש קליפה ירוקה עבה קצת ע"ג הלבן, אבל כשנגמר בישולו כל צרכו [כ"כ העיטור, וע"י בישול האתרוג הדבר ניכר לעין], ניכר שיש קרום דק שהוא הקליפה והוא ניטל לעצמו וכולו חיבור, כעין קליפת השום (וכמו בעגבניות), והנשאר תחת הקרום כולו בתכונת בשר הלבן, מיהו קודם שנגמר בישולו באמת אינו גוף לעצמו אלא הוא חתיכה אחת עם שאר הירוק, ושאר הירוק חיבור אחד עם הבשר, וזהו מה שמביא לדון מה דין הירוק, אבל כיון שנתברר שרק קרום דק הוא הקליפה, ומה שתחתיו זה בשר אלא שכ"ז שלא נגמר בישולו הוא דומה לקליפה ומחובר אלי' כחד, א"כ אם נחסר מאותו בשר יש לחשבו כחסר, וזהו שכ' הרמב"ם שאם נראה הלבן הו"ל חסר, כיון שע"ג הלבן יש בשר ירוק, וזהו שכ' הראב"ד והרא"ש דאחר שנקלף עדיין נשאר מראה אתרוג, ומשמע דלאו לבן קאמרי וכמש"כ סק"ו, וכ"כ מרן זללה"ה דמשמע שמראה פני הבשר הוא ירוק, מיהו משמע דכל שנראה ירוק לא חיישינן

כל אורך הנקב חסר כ"ש פסול, דבלא זה לא חשיב נקב, ואם במקו"א לא חסר הרי הוא כסותם את הפילוש, [מיהו צ"ע בהמשך דבריו שהוכיח מריאה דל"מ כן]. – ונראה דבזה יש לפסול בשעה"ד גם מפולש דלעיל בדיני נקב דין ב' ג', אבל במפולש דדין ד' ה' יש להקל בשעה"ד.

ז. חסרה הקליפה ונשאר מראה לבן, אם הוא ברוחב כאיסר ה"ז ספק חסר, וספיקא דאורייתא לחומרא, ואפשר דחשיב ודאי חסר, ע"י לעיל סוסק"ח.

ח. מוהל היוצא אינו בכלל חסר, וכן אם סחטו והוציא המשקה שבפנים, ומסתברא דאפי' בשר שנחסר מבפנים כ"ז שרובו קיים כשר, (כגון אם נכנסו תולעים בנקב קטן וכמש"כ בדין ה', מיהו להכשיר לכו"ע צ"ע אי משכח"ל, כגון שנסדק מעט, ולא חסר, ונכנסו בסדק וחסירו בפנים באופן שאינו ניכר, דלכאור' בכל כה"ג חשיב ניכר, ועמ"א סקכ"א, וצ"ע בזה).

דין חסר בב' וג' מקומות יתבאר להלן ס"ק כ"א בס"ד, דברי מרן זללה"ה בזה, אבל בפשוטו אין פסול מנומר בנקב טפי מבנקלף.

כ"ב פסולי נקב וחסר כשרין בשאר הימים לכו"ע, [אפי' בחוטמו דלא גרע מנחסר ברובו סביב (באופן שרוב הביצה קיים, ע"י ס"ק י"ח)], ובלבד שישאר רובו קיים, ואם הי' כביצה מצומצם וניקב וחסר ג"כ כשר לכו"ע, אבל אם נחסר באופן שהחסרון ממעט גדלו מבחוץ, יש פוסלין, ולדעת מרן זללה"ה דנצטמק לפחות מכביצה כשר, ה"ה הכא, ובפחות מכאגוז יש לפסול לכו"ע, ובלא"ה הו"ל מיעוטא דכביצה, והרי הצרכנו רובו קיים. – ניטלה פטמתו ג"כ יש להכשיר בשאר ימים דלא גרע מחסר, ועמ"ב תרמ"ט ס"ק ל"ו, אבל לפמשנ"ת סקט"ו הא בהא תליא דהסוברים שזה משום הדר מכשירין הדר בשאר ימים.

ניקב בחוטמו במשהו סברי שהפסול משום הדר, אבל ע"כ הסוברים כן מכשירין פסולי הדר בשאר ימים, דכו"ע מדורו שכל אופני חסר בכלל שריותא דר"ח מטביל ב"י, וכמדו' שזה דבר מוסכם בפוסקים, וכבר נתבאר בזה לעיל ס"ק י"ד ט"ו.

ולאמור מ"ש מרן זללה"ה בסק"ה ד"ה נראה לדינא דבספק חסר בחוטמו או בב' וג' מקומות יש להחמיר, לא מצינו חומרא בב' וג' מקומות, נמיהו אולי כיון שכל מקום הוא ספק, הו"ל ס"ס להחמיר, אבל מרן ז"ל שהזכיר ג' מקומות ע"כ לא נתכוין לזה, ולע"כ בדיני ס"ס דלכאו' זה חשיב שם אחד וכ"מ בדבריו ד"ה ספק שזה אינו תוספת חומרא], - ומ"ש בד"ה ואם הי' חזוית וכו' לכאו' ספק נחסר בחוטמו בלא"ה כ' להחמיר, ומ"ש שם דנקב שאינו חסר בב' וג' מקומות חמיר טפי ג"ז למש"כ לעיל לא שמענו, ורק בחוטמו כ"כ הרמב"ן ולא העתיקו הפוסקים חומרתו עמש"כ בזה לעיל ס"ק י"ג. - ומ"ש בד"ה ספק חסר בב' וג' מקומות דרק במיעוטו כשר הכל הולך על אותו יסוד דחסר בב' וג' מקומות הו"ל מנומר, - וכן בד"ה הא שהחמיר בב' מקומות הכל על היסוד שנעלם מאתנו מקורו, וע"ע לק' ס"ק כ"ב.

אם מועיל שיחתוך מקום הפגם

כב. כתב באו"ז בשם ראבי"ה דאתרוג פסול מחמת יבש או מנומר לא מהני אם חתך היבשות להכשירו הואיל ובא מכה פסול, ומקורו מדרב דאמר באתרוג שנקבו עכברים פסול, ולא משמע לי' דאם יחתוך מקום הנקיבה יתכשר, והדברים תמוהים דנקיבת עכברים המאיסות היא בדעת בנ"א, וכענין שאמרו האוכל ממה שאכל עכבר (הוריות י"ג), ולכן אפשר להבין דאף משניטל מקום הנקיבה עדיין הוא מאוס, אבל שאר פסולין לא מאיסי דאטו ניקב נקב מפולש הוא מאוס, ואפי' חזוית ושינוי מראה אין בהם מיאוס, שנאמר

שנקלף יותר מהקרום הדק, דכל כה"ג יהינן לי' דין נקלף שאין בזה פגם דחסר.

ולפ"ז מ"ש הראשונים ז"ל שלא נחסר מן הלבן, אין כונתם דוקא לחלק שצבעו לבן, אלא כונתם שלא יחסר מן הבשר שהוא הלבן, ואמנם הבשר הלבן תחלתו ירוק וגם הוא בכלל לבן, ועיקר כונתם לאפוקי שלא נחשוב הלבן כקליפה, (ואפשר שכשנגמר בישולו כל צרכו הכל לבן חוץ מהקליפה, עי' להלן).

ולפ"ז אין לנו מקור דנקלף ונראה לבן אינו פוסל במנומר שהרי הראשונים ז"ל מיירי בלא נראה לבן, מיהו אם נימא דבנגמר בישולו שהקליפה היא קרום בפ"ע ונקלף נחשף הלבן תחתיו, א"כ יש ללמוד ד"ז מנקלף שנגמר בישולו דבכה"ג שהשינוי מפני חסרון הקליפה אינו פוסל, וכן דקדקנו לעיל סק"ז מסוגיא דכושי, וכ"כ מרן זללה"ה בסי' קמ"ז סק"ב בדעת הטור ודקדק כן גם מדברי הראבי"ה, וכן דקדק ז"ל מלשון הרמב"ם שרק משום חסר פסל בנראה הלבן, אע"פ שלבן הוי שינוי מראה, ולהאמור נשאר הדין אמת דכשהשינוי מראה הוא מחמת הקילוף אינו פוסל, ועי' לעיל סק"ח.

ברם יש מקום עיון בדברי מרן זללה"ה שדן להחמיר בניקב בב' וג' מקומות וספק חסר, כמו בניקב בחוטמו, והיינו ע"פ דברי הרמב"ן והר"ן דכל הפסולים בחוטמו במשהו, וש"מ דלדידהו פסול ניקב משום מראה הוא, אבל בפשוטו כונתם דבחוטמו אפי' אין בנקב כאיסר ה"ז כאילו יש בו כאיסר דבחוטמו א"צ שיעור, אבל לענין מנומר אין שייך לדון בזה כיון שצבע הנקלף אינו פוסל משום מנומר וכמ"ש מרן זללה"ה אף לדעת הרמב"ן ודעימי', וכן מ"ש עפ"ז דלהפוסלים ניקב כ"ש בחוטמו אף בשאר ימים פסול דפסולו משום הדר צ"ע דהא חסר אפי' ברובו כשר, וחוטמו לא גרע מרובו, ואמנם אמת הוא שהפוסלים

ביישוב הגר"א בסתירה זו

יעו"י בבהגר"א סי' תרמ"ט שם וסי' תרמ"ח סק"ל, והנה יישב הסתירה בדברי הרמ"א דהא דמהני לקלוף החזוית היינו דוקא כשלא נחסר כלום, דאז דמי למיעט ענביו, אבל אם נחסר חשיב פסולו בגופו, [וכ' שלזה נתכין הרמ"א בהגהתו והיינו במ"ש ולא נחסר כלום, אבל לאחר שנקלף, הוצרך להוסיף מפני שלשון המחבר משמע שתלוי איזו חזוית היא], ומ"ש ומיהו נראה דהרא"ש חולק, נראה דכונתו מפני שהרא"ש לא הצריך שיחזור למראה האתרוג כי אם למראה אתרוג בעלמא דהיינו כמו שנראה האתרוג לאחר שנקלף, ובכה"ג חשיב פסול בגופו כיון שניכר שהי' כאן דבר שנקלף, אבל הטושו"ע שהעתיקו למראה האתרוג דמתפרש שצריך לידמות להנשאר באתרוג הזה, לדידהו ניחא דאז דמי למיעט ענביו, מיהו בעיקר הדברים הרי אין הכרע בדעת הטור, וכמו שהוכיח אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה דיותר טוב לפרש מראה האתרוג שכ' הטור גבי נקלף, דהיינו אתרוג דעלמא, וא"כ גם הכא מתפרש כן, ונמצא שגם דעת הטור דלא כראב"ה וכ"נ דעת המחבר, דזהו פסול שחזור להכשרו אם לאחר הקילוף יש לו מראה כשר, דאפי' נצריך מראה האתרוג, היינו משום דבנקלף בלא חזוית נמי מצרכינן כן, אבל להחמיר מפני החזוית סתמן כפירושן שאין להחמיר, וזהו מה שבאו להשמיענו, ובמ"ב ס"ק ל"ח פירש דמ"ש הגר"א שהרא"ש חולק ה"ה הטור והמחבר עיי"ש, ובאמת המ"ב בסי' תרמ"ח ס"ק נ"ג כ' דבנקלף הקליפה ג"כ כשר לכאור' סותר לדברי הרמ"א ע"פ מה שביארנו יישוב הגר"א, וע"כ לומר דד"ז פליג אראב"ה, ועי' להלן.

לענין הלכה

ובמ"ב שם כ' להקל בשאר ימים, ובאמת ממה שהעתיק הרמ"א ד"ז רק בסי' תרמ"ט גבי שאר ימים, מוכח דס"ל דכל קילוף שנשאר בהכשרו ליום ראשון כשר אפי'

בזה שנשאר הפגם גם לאחר שניטל המראה השחור, וגם עיקר הדבר דפשיטא לי' שאין תקנה בנטילת מקום הנקיבה אינו פשוט, דבכל בו כתב שמתכשר בנטילת מקום הנקיבה, ומשמעות הגמ' אין סתירה לזה, דמשכח"ל גוויי שא"א להסיר מקום הנקיבה כגון שע"ז יחסר רובו דפסול, או שלא ישאר שיעור לקיחה, או שצריך לחטט אחר הנקבים באופן שיחא ניכר שנעשה ע"י עכברים, כגון שנקבוהו נקבים עמוקים, ולכך סתם רב הפסול בעיקר הדבר, אע"פ שיש אופנים שחזור להכשרו, וכבר כתב בבהגר"א סי' תרמ"ט סקכ"ד שהרא"ש חולק ע"ז וס"ל בהדיא להכשיר.

בסתירת דברי הרמ"א בזה

ובאמת דברי הרמ"א סי' תרמ"ט שהעתיק דברי הכל בו דמהני הסרת מקום הנקיבה וגם העתיק דברי ראב"ה, סתן אהרדי, שאם מועיל הסרה, אין מקור לדברי הראב"ה, ולמ"ש המג"א ס"ק י"ח דבאמת להפוסלין נקבוהו עכברין לא מהני נטילה, והרמ"א לרווחא דמילתא הצריך נטילה ניחא, אבל בבהגר"א לא פי' כן, וכן בד"מ כתב בשם הכל בו דאם הסיר הנקבים יוצא בו לכתחלה, וסיים כן ע"ד המרדכי ומהרי"ל שפסקו לפסול, ובבהגר"א כתב סברא לחלק דנקבוהו לא הוי כ"כ פסול בגופו, ואפשר ליישב עפ"ז דהראב"ה מכת ק"ו גמר מינה, דאם בנקיבה לא מהני הסרה כ"ש בשאר פסולין, מיהו בסברא נראה איפכא וכמש"כ לעיל דנקיבת עכברים שיש בה מאיסות חמירא טפי, משא"כ פסולי הדר, ובלא"ה אכתי פסק הרמ"א קשה כיון שאין לזה מקור בגמ', [בבהגר"א דקדק מ"ט קתני במתני' תיקון רק במיעוט ענביו, וי"ל דמשום דבעי למיתני ואין ממעטין ביו"ט, א"נ ה' מקום לומר דבהיו מרובות צריך להסיר כולם ולא סגי במיעוט, וצע"ע].

סמוך לראשו ממש, וזה נקבע בכל אתרוג לפי צורת חידודו, אלא לפי שאין השיעור ברור מחמירין ממקום שמתחיל לשפע כלפי ראשו, אבל אין זה עיקר השיעור, וכ"כ מרן זללה"ה לצרף בספיקות שלא לפסול אלא בחודו ממש.

בענין בלא"ט מא"ל יסוד הנדון הוא בסברא דכיון שהדבר מצוי ברוב האתרוגים ליכא למקרייה בע"מ, ואמנם יש יותר הדר במראה הירוק, אבל חזית זה שם של מומין, והאי לאו בע"מ הוא, ונקלף יוכיח שהוא כשר ברובו, אע"פ שאין לו הדר הקליפה הירוקה, דאע"פ שנשאר מראה ירוק אחר הקילוף פנה זיוו והדרו, וגם אין מחייב שישאר ירוק אלא משום חסר, עס"ק כ"א, ולכן נוח יותר לפרש דחזית זה קלוקל גדול יותר דהו"ל בעל מום, [מיהו כשדנים על רובו חזית מוכן גם לפסול בבלא"ט מא"ל, אלא שחוטמו במשהו לא מסתבר בבלא"ט מא"ל], ולכא"ה הבלא"ט מא"ל לעולם גבוהין משאר האתרוג שהרי קולפין אותן והעור שלם תחתיהן, וכן ניכרין במשמוש היד ושימת לב להרגיש החילוק, אבל נראה דכל עיקר כונת הרא"ש הוא לאפוקי בלא"ט מא"ל, דכיון שפי' רש"י כמין אבעבועות ה' במשמע דאף הבלא"ט מא"ל בכלל, ולכן סיים והוא שיש בהן ממש שמקומו ניכר במשמוש שהוא גבוה משאר האתרוג, דבשלמא אם ה' מפרש ענין החזית סתם שהוא בצורה זו שניכר ה' מקום לרדן דג"ז בכלל, אבל כיון שלשונו מוכיח שבא לאפוקי סוג מסוים לומר שאינו בכלל חזית, ע"כ יש לפרשו על הבלא"ט מא"ל, שלא שייך צורת אבעבועות דעדיפי מנייהו, וכיון שהרא"ש נקט כן בפשיטות ולא כמחדש, ש"מ שהי' הדבר פשוט להכשיר וכמו שהעיד התה"ד, ולפ"ז נראה דכל שהבלא"ט מא"ל הם כפי הרגיל, אפי' ניכרין במשמוש היד שפיר דמי, שאין ההיכר סיבת הפסול, אלא הסימן, שבא לומר שהכונה למין אבעבועות מיוחדות ולא על הרגילין באתרוג, (ואפשר שזה תלוי

אם ה' מנומר תחלה, ורק כשהנטילה משאירה בו פגם שאינו כשר אלא ביום שני בזה חשבינן ל' פגם דמינכר ופסול, וזה כדרך יישוב הגר"א, ולפ"ז מאחר שהמ"ב מכשיר בשאר ימים, וביום ראשון הכשיר הרמ"א א"כ תו ליכא נפ"מ בד"ז, ויעוי' בספר מרן זללה"ה שכ' נפ"מ בנעשה ספק חסר במקום הקילוף, מיהו אפשר דבשעה"ד דמקילינן בחסר פחות מכאסר, ע"כ היינו משום דחשבינן ל' חסרון שאינו ניכר, וא"כ מה"ט יש גם להכשיר, כיון שאין ניכר שסילקו מכאן פגם, ויש לדחות, - בשע"ת הביא בשם פמ"ג להסתפק אי מהני קליפה בחוטמו, אבל כבר הוכיח מרן זללה"ה דנקלף אינו פוסל בחוטמו שהרי נקלף כולו כשר, אם נשתיר כאסר.

הערות ע"ס הטו"ש"ע והפוסקים

כג. פי' תרמ"ח ס"י, יעוי' במ"ב ס"ק מ"א מ"ב, ובספר מרן זללה"ה דס"ל שמקיפין בחוט את כל החזיות עיי"ש, ולפמשנ"ת לעיל סק"ה הכל לפי הענין דכללא דמילתא שמנומר פוסל רק ברובו מנומר, אבל גם כשהמיעוט בצבע אחר נעשה הרוב הנראה עמו כמנומר שתמונת שניהם יחד כחברבורות, הלכך כל מה שמקבל צורת נימור ע"י החזית מצטרף לרוב, אבל מה שאינו נראה עמו אינו נפסל וזהו צד אחד שכתבו, עיי"ש.

טו"ש"ע ס"א אם הוא מחצה על מחצה כו', בטור כ' כיון שהוא ביד"א אפשר לצמצם, ועבהגר"א, וז"ל הראב"ד נ"ל דמחצה על מחצה כרוב משום דא"א לצמצם בשיעורין משום מיעוט שכלנו מעתה אין לנו להכשיר הפסולין עד שיהו רוב בכשרות רוב הנראה לענים כדי לצאת מידי ספק, הנה מבואר שלא תלה הטעם משום דקיי"ל א"א לצמצם אלא זו הוראה מעשית לפי שנתמעטו הלבבות, וא"כ אין כאן מחלוקת.

בדין מהו חוטמו עמשנ"ת לעיל סק"ב דעיקר הדברים דחוטמו הוא מה שמתחדד

אם הקלקול הוא מבפנים או מבחוץ, וצ"ע בזה), אלא שאם הם גדולים מהרגיל יש לחוש בהם לפי הענין.

שם סי"ח העגול ככדור כו', נראה דהפגם בולט בזה שאין לו ראש וסוף

שם סי"ט גדלו בדפוס כו', ז"ל הרמב"ן הובא בב"י סי' תרמ"ה בשם א"ח, וכן בפסולי לולב יש שלא נאמרו באתרוג כגון אתרוג כפוף ועקום דומה למגל בין שנעשה מעצמו בין שגדלו בדפוס כך כשר, [וק"ו ממי שעשאו [דפי דפי], כצ"ל בנדרמ"ח].

סי' תרמ"ט ס"ה, מ"ש בבהגר"א סקכ"ט צ"ע דהא קרא מיירי קודם תקנת ריב"ז, וצ"ל דכונתו במקדש, אבל לכא' ז"פ.

מושה"ק הגרע"א ז"ל מאי קמ"ל דפסולי ראשון נוטלין בשני, הא בלא ברכה גם בראשון נוטלין, לכא' נראה דבשני הוי חובה יותר דשמא דינו כשאר ימים ואיכא מצוה גמורה מדרבנן כמו שאר ימים, משא"כ

בראשון שלא תיקנו לברך על מצוה זו, ואין זה חוב גמור אלא ראוי לעשות זכר לדבר, ועי' לעיל ס"ק ט"ז.

בדברי המג"א ס"ק י"ז, עמש"כ לעיל ס"ק ט"ו וסוס"ק י"ט דיש להקל בפטמא בשאר ימים לברך, ועוד שיכול לחתוך הראש ולא יהא ניכר שהי' פיטם כלל.

בענין הנקודות השחורות הקטנות שמצויות על האתרוגים כתב אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה וז"ל: נראה פשוט שכל שינוי מראה הפוסל, היינו שהאתרוג בתולדתו יש בו שינוי מראה, או שנעשה בו כן מחמת חבלה, אבל מה שמצוי הדבר שיש על האתרוגים נקודות שחורות קטנות, שאינם מגוף האתרוג, אלא שנפלו עליו אם על ידי רוח או זבובים, או שאר סיבות, אף שגדלו עימו ונדבקו עד שאי אפשר להורידם אלא אם כן יקלוף משהו מן הקליפה עמהם, דלאו כלום הוא, ואין צריך לקלפם, ואינם פוגמים בהידור.

סימן יא

בדיני אתרוג

מהו הפגם של חזזית

א. סוכה ל"ד ב' מתני' עלתה חזזית על רובו כו', לכאורה נראה דהפגם של חזזית הוא אפי' אם צבע החזזית כמראה אתרוג דסו"ס ניכר כאן שחין הדבוק על גוף האתרוג, כמו שפוסל במומין, מיהו אם הי' דומה ממש למראה האתרוג הזה לא הי' חשיב מנומר אלא דלא משכח"ל כה"ג, דלעולם כל שעלתה עליו חזזית ניכר מקומות מקומות והו"ל מנומר.

ולפ"ז מ"ש הרא"ש בשם הראב"ד דנקלף חשיב מראה אתרוג וחזזית אינו מראה אתרוג, ר"ל דהחסרון של נקלף אינו מפני שינוי המראה אלא מפני שחסר קליפתו, אבל בחזזית החסרון מפני שרואין החזזית ולא את האתרוג, שהחזזית היא פגם והנקלף הוא רק חסרון, וצ"ע בתה"ד סי' צ"ט שכתב להכשיר הבלא"ט מא"ל משום דשכיחי ורגילי וחשיבי מראה אתרוג, ואילו חזזית הרי כתב הרא"ש בשם הראב"ד שאינה מראה אתרוג, ונראה

גורדה ונשאר מראה אתרוג, י"ל דגם גירוד הבלא"ט מא"ל דומה לזה, ומלשון עלתה חזוית אין לפסול דבר חיצוני, דה"נ תנן בהחובל עלו בו צמחים, וכן הרי היא מעלה נומי קדושין ל' ב', והרא"ש כנראה דקדק מלשון עלתה דבעינן שיבלוט מן האתרוג, ולכאורה כל גידול מיקרי עלה בו, כצמחים ונומי, ואין להוכיח מזה שזה בולט, שו"ר במ"מ פ"ח ה"ז שכתב ופי' חזוית הוא כעין גרב הנעשה באתרוג ופסולו מפני שאינו הדר ולפיכך אע"פ שאינו מגיע עד הלבן פסול, משמע דהיינו בלא"ט מא"ל, ואע"פ שנשאר העור פסול, וצ"ע.

בהגהות סמ"ק סי' קצ"ג כתב מלשון רש"י דחזוית היינו אבעבועות דקות, א"כ אין זה כעין גרב שיש באתרוגים שלנו, ובכל בו הביא י"א דמאד יש להסתפק בד"ו, והרא"ש שכתב דדוקא בולט וניכר במשמוש היד כונתו לאפוקי בלא"ט מא"ל, שאין גרב שכולט פחות מאלו, ובאמת אם חזוית מאוס הני דמצויין לא מאיסי.

שם עלתה חזוית על מיעוטו, יש לעי' דיוקא דסיפא למעוטי מאי, ולא משמע דלדיוקא דמחצה על מחצה אתא דהא סתרי דיוקי דרישא וסיפא, [ועראב"ד בסה"ד קודם דין יבש שכתב דמחצה על מחצה פסול, והובא בטור, ובשו"ע הביא שתי דעות בזה], ואפשר דכיון דחוטמו כרובו כלשון הירושלמי, מש"ה קתני סיפא דדוקא מיעוטו כשר, א"נ לאפוקי ב' וג' מקומות, שו"ר בריטב"א ובר"ן ודייק מזה דמיעוטו כשר אפי' בב' וג' מקומות כיון שאין הנימור מתפזר ברובו עיי"ש.

בפסול כמנומר

ב. ל"ה ב' אר"ח ד"ז רבינו הגדול אמרו כו', ר"ח תלמידו של ר"ה ולכן קרי ליה לרב רבינו הגדול, והי' בסוף ימיו של רב ומש"ה סיים עליו ברכתו, ומזה מוכח דלא א"ל רבא, וכגרסת הב"ח, שהרי משמת ר"י

דעיקר כונתו כמ"ש הרא"ש דדוקא שיש בהם ממש שמקומו ניכר במשמוש היד שהוא גבוה משאר האתרוג, וע"כ כונת הרא"ש לאפוקי כעין חזוית כשאינה בולטת, והיינו הבלא"ט מא"ל, ונסתייע מהראב"ד דמשמע מיניה שהחזוית מראה משונה יותר מנקלף, והרי הבלא"ט מא"ל אינם עושין שינוי גמור כמו הנקלף.

בדין בלא"ט מא"ל

מיהו ממה שנהגו היתר בבלא"ט מא"ל אין רא' שאין זו חזוית, ד"ל דבעינן שתהא החזוית בשטח גדול שע"ז יחשב המראה אתרוג שבינתים כמנומר, וביחד יהא שטח של רוב האתרוג מנומר, ואין מצוי שיהיו כתמים גדולים של בלא"ט מא"ל עד שיהא מראה האתרוג ככתם בינתים ויחשב הכל כמנומר, אבל אם נהגו להכשיר בחוטמו, ע"כ דס"ל שאין זה חזוית.

ולכאורה יש להוכיח דבלא"ט מא"ל אינו חזוית ממה שמקלפין אותו ונשאת הקליפה תחתיו, והרי חזוית דקרא גבי מומין ודאי העור פצוע ומקולקל מכחו, וכמבואר בנגעים בשחין ומכוה דהיו מורדין טהורין, ורק משעשו קרום כקליפת השום שייך בהם נגע, כדכתיב כי יהי בעורו שחין ונרפא, וכאן שהעור שלמטה קיים ש"מ שאינו שחין, אלא שהמציאות הזו צריכה עיון וביורור, דאפשר שמה שרואין מראה ירוק תחת הבלא"ט מא"ל הוא כבר מתחת הקליפה, אלא דכ"ז שהאתרוג ירוק גם חלק מהבשר הלבן של האתרוג עדיין ירוק, ורק כשמתבשל לגמרי ומצהיב, מלבין כל תוכו, ונשאת קליפה דקה כזגין של ענבים, ואם גם אז נשאת הקליפה הצהובה אחר קילוף הבלא"ט מא"ל יש להוכיח מזה שאינו חזוית, [מיהו הרא"ש כתב שגם חזוית גמורה אפשר לגרדה וישאר מראה אתרוג, ואפשר כונתו למראה אתרוג תחת הקליפה, עיי"ש בדין נקלף, ומ"מ אם בחזוית גמורה

נולד רבא, וכאן עדיין רב ה' קיים, וע"כ דטעותא הואי במימרא דר"ח, ומש"ה חזרו בגמ' כל הלשון שאר"ח.

שם אבל בשנים ושלשה מקומות הו"ל כמנומר ופסול, בפשוטו לאו כללא הוא שנעשה מנומר ע"י ב' וג' מקומות, אלא שא"א לסתום דמיעוטו כשר, דפעמים שמראה האתרוג שבין החזיות נראה כנימור ומצטרף לרוב, לחשוב כל השטח כמנומר, ואף במקום אחד משכח"ל כשמראה האתרוג באמצע החזית, וג"ז בכלל ב' וג' מקומות, אע"פ שיש חיבור לחזית סביב, אבל משכח"ל שהחזית מתפשטת בהרבה מקומות מעט מעט, ואין האתרוג נראה כמנומר ע"ז, וערא"ש בשם הראב"ד בזה.

שם הו"ל כמנומר ופסול, בפשוטו משמע דחזית יש בה גם פסול שאינה ממראה אתרוג ככופי ולבן, ולכן נעשה מנומר ע"י החזית, וה"ה מנומר מכופי ולבן ומראה אתרוג באמצע, ויש לעי' א"כ מ"ש דנקט חזית הרי גם אם אין בה החסרון שהיא כשחין דמאיס יש בה חסרון דשינוי מראה, ולכן ה' נראה דמראה חזית אין בו משום שינוי מראה, אלא שאין מראה האתרוג שבאמצע מציל על החזית המפוזרת ברובו, כיון שהוא מתבטל ונראה כעין נימור, והיינו דקאמר דהו"ל כמנומר, אבל הראשונים ז"ל לא פי' כן, אלא דמראה חזית ג"כ פוסל משום שינוי מראה, ולפ"ז יש לפרש דאיצטרך לאשמועין חזית כיון שניכר שהוא מן האתרוג שנתקלקל, ואינו ככופי ולבן דלא נראה כאתרוג.

אם כל הפסולים פוסלים בחוטמו

שם אמר רבא ועל חוטמו ואפי' במשהו נמי פסול, יעוי' בריטב"א שכתב דה' מקום לומר דדוקא חזית פסלה במשהו, אבל שאר מראות הפוסלות אינן פוסלות אלא בכל החוטם או רובו, אבל ודאי דחוטם כרובו

כמ"ש בירושלמי, [ועמש"כ להלן ד"ה יש לעי'], ולכאורה אין מקום לחדש בתלמודן דין נוסף בחוטמו, ואם באנו להכשיר שינוי מראה במשהו בחוטמו, יש לנקוט דדוקא ברובו פסול, דחזית מאיסא טפי משינוי מראה, ולכן במשהו פסלה, אבל שינוי מראה הרי החסרון מפני שאין נראה כאן אתרוג, ובזה דוקא ברובו פסול, ונראה שזו כונתו במ"ש דאין להקל בדין חוטמו בלא ראי' עיי"ש, והיינו לשיטתו דחוטמו ודאי כרובו, אבל אם באנו להכשיר אפי' בכל חוטמו כ"ז שאין רובו של אתרוג לבן או מנומר, בזה אין הכרע מסתמות הגמ', דודאי י"ל דשינוי מראה לא מאיס כחזית, וכיון שרוב האתרוג במראהו הראוי כשר, תדע שהרי לבני כוש או אפי' בני בבל אתרוג הכופי כשר, וש"מ שאין מוחלט דכופי פסול, ולכן אין לפסלו אלא מפני שאינו נראה כאתרוג, ופסול זה לא שייך במשהו בחוטמו, משא"כ חזית דמאיסא, מיהו לדינא הכריע הראב"ד דכולן פוסלין בחוטמו במשהו, והסכים עמו הרמב"ן, מיהו נראה שהכריעו לחומרא אבל לא חשיב ד"ז כפסול ודאי.

בשיעור שינוי מראה

והנה הראשונים ז"ל למדו שיעור משהו לשינוי מראה מחזית, ולכאורה לא משכח"ל חזית בכל שהוא, שהרי היא כמין אבעבועות וכל בועה יש בה שטח ניכר, ויש ללמוד מזה לשינוי מראה דשחור ולבן שהוא דוקא בשיעור הניכר דומיא דחזית, וזה גדול יותר ממ"ש במ"ב ס"ק מ"ו בשם המבי"ט, מיהו אם חזית היינו מא"ל משכח"ל גם קטן ביותר.

בדברי הרא"ש בפירוש חוטמו

הרא"ש פי' בדעת רש"י דחוטמו היינו עובי גבהו במקום שמתחיל לשפע, אבל משם ואילך עד סוף ראשו במקום הפיטם אינו ניכר כ"כ, וצ"ע דמ"ט קרי למקום זה בשם חוטם, ונראה דמדמה האתרוג לפני האדם,

לראשו שאצל הפיטם, ונראה שגם בדעת רש"י אין לחדש שמתחלת השיפוע מיקרי חוטמו, דאטו חצי או שליש האתרוג מיקרי חוטם, א"ו הכונה במקום שמתקצר ביותר והוא הסמוך לפיטם, ושם ניכר יותר מפני גובהו ודקותו, שאין בו רוחב שיבטל מראיתו, ועי' בסמוך דחוטמו מדין ראשו פסול, וזה מוכיח דדוקא בסוף גובהו. - גלד שנעשה ע"ג שריטה אינו בגדר חזוית ולא שינוי מראה, כיון שניכר שנעשה מן האתרוג, ולא מאיס כחזוית.

יש לעי' מנ"ל לרבא הא, הרי מתני' סתמא קתני דמיעוטו כשר, ואפשר דכל היכא דמכשרינן עד רובו, היינו כדין ראשו ורובו דסוכה ושאר דוכתי, דלא מהני רובו בלא ראשו, וה"נ חוטמו היינו ראשו, אלא שאין מקום מוגדר לחשבו ראשו, מש"ה קאמר שזוהי הבליטה העליונה שהיא בצורת חוטם האדם ע"ג פניו, [ובזה מובן דשאר מראות פוסלין כחזוית דסברא הוא דראשו כרובו], מיהו לפ"ז ה' ראוי לומר דדוקא ברוב חוטמו פסול, אבל אם רוב ראשו נקי חשיב שרובו קיים, וכן פי' הריטב"א בירושלמי דחוטמו כרובו היינו דחוטמו נדון ככל גופו, אבל דוקא בכל חוטמו או רובו, ויתכן לומר דהא דאמר רבא במשהו היינו כפי מה שהוא, בין אם החוטם גדול בין קטן, אבל לא פי' כן הראשונים ז"ל, דלא הו"ל להזכיר משהו, אלא הו"ל ועל רוב חוטמו נמי פסול, א"נ וחוטמו כרובו כמ"ש בירושלמי, וצ"ל דכיון שהוא מקום קטן הרי הוא נפגם בפחות מרובו, וכיון דלא שמענו שיעור אחר, יש לפסול אף במשהו, ואמנם מדאורייתא תלוי לפי הענין, ולא בכל משהו הוא נפגם, אבל החמירו מדרבנן כיון שאין בזה גדר ברור.

מה שאמרו בירושלמי תמן אמרין רובו מצד אחד וחוטמו כרובו, כבר כתב הרא"ש וכ"כ תו' בריש פרקין דר"ל דדוקא מצד אחד בעינן רובו, אבל בכמה מקומות אפי' מיעוטו

ומקום הפיטם הוא ראש קדקדו, והבולט באמצעו זהו חוטמו, ובכל ההיקף חשיב הבולט הזה חוטם, ובדעת ר"ח והרי"ף כתב דמקום שמשפע עד סוף ראשו במקום הפיטם מיקרי חוטמו, וכ"כ הרי"ן בדעת רש"י, אלא שהביא מפרשים [והוא הריטב"א] שרק הקצה האחרון שסמוך לפיטם מיקרי חוטמו, והיינו כשהאתרוג אינו משפע והולך באלכסון שוה מאמצעו לראשו, אלא בראשו יש שטח מיושר יותר, ולמעלה סמוך לפיטם יש כמין כובע קטן, והוא הבולט מן האתרוג כחוטם מפני האדם, [וכ"ז באתרוג עצמו ולא בעץ של הפיטם כלל, דעץ אין בו דין מראה אתרוג וגם אם ניטל כשר], ובה מיושב טפי לשון חוטם, וכיון שהוא מקום קטן ומצומצם, ניכר ובולט בו אפי' משהו, ועבה"ל סי' תרמ"ח ס"ט דיש להקל בשעה"ד [ולברך עליו ביום ראשון], שאין עובי גובהו בכלל חוטמו, רק המקום שמשפע לכיוון ראשו, וזהו החלק הדומה לבליטת החוטם מן הפנים, ואפשר דאפי' באתרוג שמשפע מאמצעו באלכסון שוה, לא מיקרי חוטמו אלא הקצה הסמוך לפיטם שהוא קטן וניכר בו אפי' משהו, [וקרוב הדבר ששיעורו כפי שיעור חוטם באתרוג שאינו משפע בשוה], והוי דומיא דבליטת חוטמו שכ' הריטב"א והר"ן. - וברמב"ם פ"ח ה"ז משמע דחוטמו היינו עץ הפיטם, והדברים מחודשים טובא, ועבה"ל ד"ה ממקום שכתב לחוש גם להרמב"ם, והנה הרמב"ם לא הזכיר לחוש לשינוי מראה בחוטמו, ואע"פ שיי"ל דהטעם מפני שלא הוזכר בגמ' בפירוש, מ"מ אין לחדש דבעינן מראה אתרוג בעץ הפיטם, ולכן אין מקום להחמיר אלא בחזוית וגם בזה העיקר כרוה"פ לקולא, שהרי ניטל העץ הבולט כשר.

לענין הלכה

לענין הלכה כתב בבב"ל ס"ט דבשעה"ד אפשר לברך על אתרוג שיש בו שינוי מראה או חזוית בעובי גובהו כל שאינו סמוך

הו"ל כמנומר, והיינו מימרא דר"ח בשם רב, (ויתכן דהירושלמי כלישנא קמא דר"ח), וחוטמו כרובו היינו מימרא דרבא, ואם משהו פוסל בו, יש לפרש דבחוטמו אפי' משהו כרובו.

הו"ל כמנומר, והיינו מימרא דר"ח בשם רב, (ויתכן דהירושלמי כלישנא קמא דר"ח), וחוטמו כרובו היינו מימרא דרבא, ואם משהו פוסל בו, יש לפרש דבחוטמו אפי' משהו כרובו.

ד' הריצ"ג ברובו מצד אחד

והריצ"ג כתב לחדש מכת הירושלמי דרובו מצד אחד פוסל, ובסברא יש לזה מקום דכמו שמשהו בחוטמו פוסל מצד אחד, ה"ה דרובו מצד אחד ניכר כמשהו דחוטמו, אבל סתמא דתלמודן כפירושו דרובו ממש, (והעירוני דטעמא דחוטמו מפני שאינו מתכסה בידו, ולכן אין לדמות כולו לחוטמו, וצ"ע בזה), וכיון דהירושלמי מתפרש שפיר כתלמודן כמ"ש תו' אין לחדש פלוגתא בזה, מיהו אף להריצ"ג בשנים ושלשה מקומות דפסול דוקא כשמפוזר על פני רוב הצד האחד, דנעשה אותו צד כרובו מנומר, ולשון השו"ע ס"י שכתב ויש פוסלים אפי' במיעוט של צד אחד מטעם דסגי במיעוט, אבל הכונה דכדין מיעוטו בכל האתרוג ס"ל בצד אחד, וכבר נתבאר דב' וג' מקומות היינו כשבסך הכל נעשה רוב האתרוג מנומר, וכמ"ש הריטב"א דלא גרע מאלו הי' כל השטח הזה חזונית, (ומה"ט יש להצמיד שטח הרוב לחזונית, ולא לחוש שמעט הסמוך לחזונית נחשב מנומר, דא"כ נמצא שכולו חזונית קיל מב' וג' מקומות, ואאמו"ר [שליט"א] זללה"ה נסתפק בזה, ונתעוררתי קצת לזה), ודכוותה מ"ש בשו"ע מיעוטו מצד אחד היינו כשרוב הצד הזה מנומר, שו"ר שכבר נתבאר כל הענין בארוכה בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה לדף ל"ה ב'.

לשון כמנומר ולא דהו"ל מנומר, י"ל דחזונית נדבקה על הקליפה מבחוץ, והאתרוג עצמו אינו מנומר דתחת החזונית כולו ירוק, אבל מראהו כמנומר ואין הירוק שבאמצע מציל על החזונית, וזה אם חזונית היינו בלא"ט

בביאור עוקצו ופיטמתו ובוכנתו

ג. שם ניטלה פטמתו תנא ר"י ב"א ניטלה בוכנתו, דעת הרמב"ן דעוקצו ופיטמתו ובוכנתו הכל בעוקץ שהאתרוג תלוי בו באילן, ולא מיירי בפיטם שבראש האתרוג כלל, אבל בירושלמי הביאו שני פירושים דתמן אמרי שושנתו ור"י בן חקולא אומר פיקה, וכתב הרמב"ן דשושנתו היינו הפיטם שבראשו, ופיקה היינו בוכנתו שנכנס העוקץ בעומק האתרוג, [כמו שהכוש נכנס בפיקה שבראשו, כ"נ לכאורה], ובפשוטו הי' נראה דאף שושנתו בעוקץ וליכא מ"ד שדן בפיטם שבראשו כלל, דטבע האתרוג שאין פיטמתו מתקיימת, שעיקר ברייתו לתחלת גידולו של האתרוג, ומשהתחיל הפרי לגדול הפיטם נופל, שאינו פרי ואינו נצרך אלא להגן עליו בתחלתו, וכל פירות הדר תפוזים ואשכוליות ולימונים גדלים בפיטם בתחלתן והוא נושר עם תחלת גידול הפרי, ובפירות אלו שהקליפה אינה אוכלת הדבר פשוט שאם ישאר הפיטם בראשם אינו חלק מהפרי, וה"נ באתרוג, ואמנם באתרוג שגוף הפרי דבוק לפיטם פעמים שהוא מתקיים, אבל אין זה אלא מקרה ואינו מעיקר גידולו של האתרוג, ולכן אין לדון עליו אם במקרה נשאר, שיהא צורך לקיימו עם האתרוג, דלעולם אינו חלק מהפרי כלל, ואם נמצא מ"ד בירושלמי שדן לפסול בנטילתו, ע"כ דסבר שהוא מגוף הפרי, ובהבנת המציאות של הפיטם אין לעשות מחלוקת, ולפמ"ש"כ שזה שהפיטם נשאר הוא מקרה ואינו מסידור גידולו, יש לנקוט כן בדעת כל האמוראים, ולא חשש התנא לשנות פטמתו דומיא דרימון, כיון שהדבר ידוע שאין פיטמא בראש האתרוג אלא במאורע, ועוד דלשון שושנתו קשה

לפרשו על הפיקה שבראש הפיטם, דלא דמי לשושנתא כלל, וגם הפיטם עצמו דהיינו העץ אין נופל עליו שם שושנתא, אע"פ שהוא נראה כפורח עליו, וגם האמת שהוא צומח תחלה והאתרוג אחריו, (ובדעת הרמב"ן צ"ל דס"ל דהירושלמי מפרש דבמאורע שהוא נשאר יש פגם בנטילתו דנראה שנקטם ממנו, ולא משום דבאמת בעינן שושנתא, וכ"ה דעת הראשונים ז"ל, ולהגורסים בירושלמי פיקס במקום פיקה משמע שזהו הפיטם).

בצורת העוקץ ודינו

ולכאורה נראה דבעוקץ עצמו יש ג' חלקים, העוקץ הבולט וחודו הוא חלק מהעץ, ואח"כ יש חלק רחב הסותם על הנקב, והוא עטוף בקליפה המתרחבת עם בליטות כעין שושנתא, ואח"כ יש חלק התחוב בתוך האתרוג, כזה (ציור לה), וזהו שבא ר"י ב"א לאפוקי שהשושנתא אינה פוסלת, ורק אם ניטלה בוכנתו החלק השקוע בתוך האתרוג פסול, אבל כל מה שבחוץ אע"פ שאינו העוקץ הבולט שהוא חלק מן העץ, מ"מ בדין עוקצו הוא, ובזה נחלקו בירושלמי דתמן אמרין שושנתו, שלא הכשירו אלא אם ניטל העוקץ הבולט, אבל אם ניטלה שושנתו, דהיינו חלק העוקץ שעם הקליפה שבצורת שושנתא ג"כ פסול, וכ"ה פשטות לשון המשנה שהחלק הרחב מיקרי פיטמתו, והחלק הבולט מיקרי עוקצו, והיינו דקמ"ל סיפא דמתני' דרק ניטל עוקצו כשר, אבל ניטל החלק הרחב אע"פ שהוא בולט מן האתרוג פסול, וניחא בזה דיש חידוש גם בסיפא, אבל ממה שהביאו בגמ' דברי ריב"א בסתמא, משמע דנקטינן כותיה, ומפרשינן מתני' דדוקא בוכנתו פסול דהיינו החלק השקוע בתוך האתרוג, אבל שושנתו בכלל עוקצו היא, ולפ"ז צ"ל דקרי ליה פטמתו כלפי עוקצו, דהבולט נקרא עוקץ, והשקוע עם האתרוג שסביבו מיקרי פיטמתו.

מיהו ברמון הפיטמא בראשו, אבל שם ניכרת הפיטמא ככף בעיגול והנץ עליה והמסרק סביבה, משא"כ באתרוג שהעיגול שע"ג עץ הפיטם כמדומה שהוא יבש ונפרך או קרוב לזה, וגם העץ עצמו אינו שומר שהרי כולן גדלים בלא פיטם, [מיהו אפשר דכשנשאר הפיטם הרי הוא פתוח לאתרוג ומגין עליו], ולשון פיטמתו משמע הידוע ולא משום מאורע שנשאר, מיהו ברמב"ן ראיתי שכתב דהיוצא מחוטמו של אתרוג מיטמא ומצטרף שהוא נאכל כאתרוג, (והפרח של האתרוג אינו מחובר לו כלל אפי' בקטנו, ואינו כפרח שעל פיטמא של הרימון, וצ"ע ברמב"ן שכתב דהפרח נמצא באתרוגין בקטנן), וצ"ע. - יעוי' תוספתא עוקצין פ"א דעוקצי אתרוגים הם בענף כעוקצי תפוחים, ומוכח מזה דאין העוקץ בחוטמו, וכ"מ שם בעוקצי רמונים, ואין להוכיח מההיא דנדה שאין בדד אלא ראשו, (וערמב"ם פ"ב מאישות).

כתב הרמב"ן בסוה"ד וכן אני אומר דכיון דרובן של אתרוגים אין להם אותו דד של שושנה, אף כשיש לו וניטלה ממנו כשר, כמין ברייתו הוא וכשר ואינו מגופו של אתרוג שיפסל בו, כו', והרב פסל בנטל ממנו מקום שושנתו ודן בו כניטלה בוכנתו, ואין אנו רואין דבריו, אלא שאנו אומרים כבר הורה זקן, וכאן מבואר כמש"כ, אלא דמה"ט אין ראוי לפרש שנחלקו בירושלמי בזה, אלא כמשנ"ת, (מיהו בדוחק יתכן לומר דלכך ביארו בגמ' בוכנתו לומר דמייירי במאורע שנשאר אז נטילתו פגם, וידעו דבוכנתו לאו היינו עוקצו, אבל פשטא כהרמב"ן דומיא דדד).

בביאור ניטלה שושנתו

ויש לעי' מהו ניטלה שושנתו דפסלינן לדעת הרי"ף ודעימיה, דלפרתו' דבוכנתו היינו פירושא דניטלה פיטמתו, לא מיפסיל אא"כ ניטלה שושנתו עם העץ התחוב באתרוג

יתייבש אף כשנפל מתחלת ברייתו לא תעשה שם גומא, דהא לעולם יש פיטם באתרוג בתחלת גידולו, אלא דפעמים שנופל מיד בתחלה ופעמים אח"כ באמצע גידולו, ופעמים נשאר גם בתלוש, ולכן נראה כמש"כ דכל שנתפשט גידולו לסתום מקום נפילת הפיטם תו לא חשיב הפיטם ראש האתרוג, ואינו נפסל בנפילתו, (ולשונו הפוסקים שיש כאלו שגדלים בלא פיטם, היינו עיקר גידול הפרי, אבל בתחלת יצירתו יש בכולם פיטם).

בדין ניטל עוקצו ובוכנתו

ד. **בדין** ניטל עוקצו אין להכשיר אם ניטל משהו מהעוקץ השוקע בתוך האתרוג, דהא במתני' מפליג בין עוקצו לפטמתו דהיינו בוכנתו, וכיון דלא מכשרינן אלא ניטל עוקצו דהיינו הבולט, ש"מ דכל שנחסר בעומק האתרוג, אע"פ שעדיין רוב החלק השוקע קיים פסול, מיהו אם רוב רחבו של העוקץ קיים כשר, דלא חשיב ניטלה בוכנתו, [מיהו עי' לקמן דלדעת המ"מ אפשר דדינו כחסר], כגון שהעוקץ השוקע בתוך האתרוג נכנס בעומק כשיעור רבע אצבע, ועובי העץ הוא ג"כ כרביע אצבע, אם נחסר מעט מעביו כשר כ"ז שרובו קיים, אבל אם נחסר מעט בעומק פסול, אע"פ שעדיין נשאר מהעוקץ מחובר לאתרוג, רביע אצבע פחות משהו, ומ"ש הרא"ש והטור דבשנשאר מהעוקץ כל שהוא כשר, היינו כשכל הגומא מכוסה וכמ"ש הב"י והרמ"א ובמ"ב ס"ק ל"ד, [לשון הב"י רוב הגומא מכוסה כולו, ואפשר דר"ל שחסר קצת מעובי העוקץ וכמ"ש, אבל לשון הרמ"א שכל רוחב הגומא מכוסה, ופי' במ"ב דר"ל כל עומק הגומא מכוסה, ולא נשאר גומא כלל], וכ"נ דעת הרי"ף שכתב דנשתייר כ"ש בתוך האסיאת כשר.

ונראה דניטלה בוכנתו של העוקץ דפסול, זהו פסול בפ"ע אפי' להסוברים דחסר פסול רק בכאיסר, דחסרון הבוכנא זהו פגם

ונעשה גומא בחוטמו, אבל להרי"ף דבוכנתו בעוקץ, וניטלה פיטמתו היינו העץ הבולט בחוטמו, א"צ שינטל מתוך האתרוג, ויש להסתפק בניטל רוב ארכו של הפיטם ונשתייר ממנו מקצת מאי, מי אמרינן סו"ס ניכר כאן פיטם, ואין ידוע מה הי' ארכו קודם לכן, או"ד בעינן שיהא רוב ארכו, ולשון הראב"ד דכל הפסולין דוקא ברובן וניטלה פטמתו ג"כ רוב פטמתו, ומשמע דלא סגי בנשתייר מקצת, מיהו יתכן דכונתו רוב עביו של פיטם, ול"מ כן, וכן יש לפרש בדעת הרי"ף והרמב"ם דבעינן שתהא פטמתו קיימת, וכיון שניטל רובה כמאן דליתא דמיא.

ובמ"ב סי' תרמ"ח סק"ל הביא דעת המ"א דבנשתייר מן העץ למעלה מן האתרוג כל שהוא אין להחמיר בזה, אבל בס"ק ל"א כתב להדר וליקח אחר, כל שניטל מן העץ אפי' מעט, ורק בניטל השושנתא דהיינו העגול שע"ג הפיטם אין להחמיר כשהוא המהודר ביפיו יותר, ולפמשנ"ת מדברי הראב"ד יש להחמיר בניטל רוב העץ של הפיטם, וכ"נ בריטב"א דבוכנא של הפיטם היינו העץ הנכנס בשושנתא אפי' לא ניטל מעומק האתרוג.

נפל הפיטם באמצע הגידול

ונראה דהב"ב דאפי' נפל הפיטם באמצע גידולו של האתרוג כשר, דכל שהאתרוג השלים גידולו לסתום מעט מקום הפיטם, שוב אין בו פגם דניטל ראשו שניכר כשנחתך הפיטם ורק כשניכר שראשו הוא העץ הרי הוא נפגם בנטילת ראשו, [וכן כשיש נקב מעט בראשו והקליפה הירוקה בתוך הנקב הרי"ז ניכר שנפל הפיטם בתחלת גידולו, והאתרוג השלים גידולו לתוך הנקב, מיהו אם הנקב עמוק עד חדרי הזרע כתב במ"ב ס"ק ל"ב דפסול], ובמ"ב שם כתב דניכר ע"י שיש גומא במקום הפיטם, והנה הגומא נעשית מיבשות חלק הפיטם שהיה שקוע בארוג, וגם כשנופל אם יתייבש תעשה שם גומא, ואם לא

מכאסר כשר, והרי דעת רזה"פ לפסול ניטל עוקצו השקוע באתרוג כבוכנא, ולכן אין להקל בזה, וכ"כ בק"נ אות ר' דטוב שלא לברך עיי"ש, מיהו בפיטם שנשתייר משהו ולא נעשית גומא אפשר לברך בשעה"ד וכמ"ש במ"א הנ"ל.

(נראה דכל השומר לפרי הרי הוא הפקר בשביעית אע"פ שאין בו קדו"ש, דאטו צריך להשאיר לבעלים הקליפות הקשות של האגוזים, ובכלל זה העוקץ התחוב באתרוג שהוא בדין שומר, וגם נחשב מעיקר הפרי דבלא זה הו"ל חסר, והפיטם ג"כ הפקר, ואפשר דאף יד שאינו שומר מותר לקטוף, ואין בעה"ב יכול למנוע).

עולא בר חנינא בא לפרש ניקב דמתני'

ה' ל"ו א' תני עולא בר חנינא ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאסר, הלשון מוכיח שבא לפרש דין ניקב הפסול דמתני', שהרי לא אמר ניקב נקב מפולש במשהו פסול, אלא אמר דמפולש שיעורו במשהו, ושאינו מפולש בכאסר, וש"מ דקאי על דין ניקב הידוע שהוא פסול, [וערמב"ן שתמה על הרי"ף בברייתא דניטלה בוכנתו מדלא קתני פסול ש"מ דפירושא דמתני' היא, וכאן הדבר מפורש יותר דקתני ששיעורו במשהו, והיינו הנקב הידוע שפסול], וכן יש ללמוד מדמיינתין לה אפיסקא דנסדק ניקב, ואם בא לאשמועין דניקב דסיפא דוקא בדלא מפולש כשר, הול"ל אבבא דסיפא, ולימא הכי בד"א שאינו מפולש אבל אם הי' מפולש או שהי' כאסר פסול, ועו"ק לפרש"י דניקב דרישא מיותר, למש"פ רש"י במשנה דניקב דמתני' מיירי בחסר, ודוחק לומר דקתני ליה אגב סיפא, וגם סתמא דסיפא קשיא אם איתא דלא כל נקב שלא חסר כשר, (ובאמת המ"מ והריטב"א כתבו בשם רש"י כפי' הרמב"ם, ולפ"ד ל"ק משה"ק לגרסת רש"י שלפנינו).

בפ"ע, ויש כאן חסרון של דבר מסוים, ואין חילוק בעביו כמה הוא, וכמו בפיטם להפוסלים שם, ואפי' ידעין בודאי שלא חסר מן האתרוג כלום פסול, כגון שנשאר מעט מן העץ בעומק, וכן בצדדין, וגם הדבר מצוי כשהאתרוג מצהיב בתלוש במהירות הרי הוא פולט בוכנתו לחוץ, ולפי תכונתו אינו פולט אלא העץ ולא מגופו כלל, ואפ"ה פסול, אבל לשון ר"ח דחיישין שמא ניטל מגופו של אתרוג עמה וחסר האתרוג ופסול, וצ"ע דמ"ט גזינן בכה"ג הרי אפשר לברר בקל, וגם חסר כל שהוא כתב הטור בשם ר"ח דכשר כ"ז שאינו כאסר ואינו מפולש, ולשון הרי"ף דנראה כמו נקב וחסר ולפיכך פסול, ואפשר לפרשו כמש"כ דכאן ניכר פגם חסרונו, ודינו בכל ענין כנקב כאסר, ובשאר ימים כשר כמו ניקב, (ובמקו"א כתבנו לדייק מגרסת הרי"ף בברייתא ל"ו א' וממש"ש ל"ו ב' דס"ל דחסר כל שהוא פסול).

אבל דעת המ"מ פ"ח ה"ז דפסול ניטלה בוכנתו הוא משום חסר, והוכיח מזה דחסר כל שהוא פסול, ומפרש דכאן נתחדש שגם חסר העץ פסול, דכיון שנעשה מקומו גומא, דיינינן ליה כחסר הבר, ולפ"ז אפי' חסר מעט מעביו ג"כ חשיב חסר, מיהו אפשר דמודה המ"מ דכ"ז שרוב הבוכנא קיימת לא חשיב חסר במקום זה, כיון דחסר דבוכנא חידוש הוא, וכ"ז שרובו קיים חשיב שהאתרוג מושלם בצרכו במקום הזה.

ומדברי הראשונים שפוסלים ניטלה בוכנתו ומכשירין חסר עד כאסר, מוכח כמש"כ דחסרון הבוכנא הוא פגם בפ"ע, ואינו נמדד בשיעור חסרון באתרוג, וממילא כ"ז שרובו קיים כשר, ובשעה"צ אות ל"ח נסתייע להכשיר בשעה"ד כדעת הפוסקים דחסר פחות מכאסר כשר, וצ"ע דלהמכשירין פחות מכאסר ע"כ מפרשים דכאן הפסול משום דחסרון של דבר שלם דינו כחסר כאסר, אבל לא מצאנו מי שמכשיר בזה משום דחסר פחות

חסר כל שהוא, דנקב שאינו חסר לאו נקב חשיב, [ודוחק דסתם לשון כל שהוא משמע רק כל שהוא], וכ"נ בראב"ד שפי' בירושלמי דפילש מבחוץ ולא פילש מבפנים כשר דבעינן חסר מבפנים ומבחוץ, והיינו כמש"כ דבעינן שיחסר כל אורך הנקב, אבל בהמשך הדברים כתב דחסר בני מעיו חשיב חסרון, ואע"פ שאין הכרח שנחסר כל אורך הנקב, (ועבהגרא ס"ג מהתוספתא דאינו חושש שמא חסר, משמע דבחסר משהו נפסל, דדוחק לומר שהי' צריך לחוש שנחסר בכל אורך הסדק).

ניקב וחסר דמתני' האם חדא קתני או תרתי

ברם כ"ז לשיטת רש"י במתני' דחדא קתני ניקב וחסר כל שהוא, וכ"מ בסיפא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא, וש"מ דנקב לחוד אינו פוסל, וכן פשוט להראב"ד והרמב"ן וכן דחו תו' והריטב"א והר"ן דברי המפרשים דתרתני קתני, וכ"ד תו' והרא"ש, וכ"ד העיטור והרא"ה והרי"ד וכ"כ בשם ר"ח [והובאו דבריו בטור, אבל למש"כ להלן אין רא' מפ' ר"ח אלא דאניקב דרישא קאי, אבל י"ל דתרתני קתני ברישא], וכ"כ הראשונים ז"ל בשם הרא"מ וכן הביא פלוגתת רש"י והרא"מ בסמ"ג, אבל בסמ"ק העתיק מרש"י כהרא"מ, מיהו דעת תו' והרא"ש וכ"ה באו"ז כפרש"י גם בברייתא דעולא בר חנינא דנקב מפולש פוסל אפי' אינו חסר.

אבל דעת הרמב"ם פ"ח ה"ז דמתני' תרתני קתני דניקב פסול וחסר כל שהוא פסול, וגרסתו במשנה כגרסת הירושלמי ניקב נקלף נסדק חסר כל שהוא, כן הועתק בנדמ"ח מכתב ידו, וכ"מ בפיה"מ, וכ"כ המ"מ שם בשם רש"י, והנה בפשוטו יש לנקוט כמו שהכריחו הריטב"א והר"ן מסיפא דמתני', [אבל מדקתני בוא"ו אין הכרע גמור, דיש בכללי הדקדוק שהאחרון בוא"ו, ויש גורסין בלא וא"ו], אבל כיון שהדבר מבואר בירושלמי בגרסת המשנה, ובגמ' שם ג"כ

ולפ"ז אם מתני' חדא קתני דניקב דוקא כשחסר פסול, מתפרשא מתני' דהא דסגי בחסר כל שהוא היינו במפולש, אבל בשאינו מפולש דוקא בחסר כאיסר פסול, וסתם נקב מתפרש במפולש שחירר את האתרוג כולו, ולכן קתני חסר כל שהוא פסול, דסגי בנקב בחלל משהו וכגון שחיסרו, ולפ"ז נראה דבעינן שבכל אורך הנקב יחסר כל שהוא, דהא נקטינן שנקב שאינו מחסרו לאו נקב הוא, וכיון דבעינן מפולש אין לחבר שני החסרונות ולומר שנקב מפולש פוסל מפני פילוש, ואע"פ שאינו חסר דינו כנקוב לענין פילוש, אלא דבעינן שבאיזה מקום מן הנקב יהא חסר משהו להחשיב כל הנקב עי"ז כחסר, הגע עצמך הרי שנקב במחט נקב מפולש שעדיין כשר הוא, וכי מפני שגירד מעט להרחיב פי הנקב נעשה כל הפילוש נקב החסר, הרי החלק שנחסר הוא בצד ואינו מכונן כנגד הפילוש כזה (ציור לו), ואם בכה"ג כשר, אף בחסר משהו בקו ישר יש להכשיר.

ולכאורה לפ"ז מתפרש ניקב וחסר כל שהוא כמו ניקב כל שהוא [דהיינו במשהו שבגמ'] וחסר כל הנקב, אבל בסיפא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא צ"ב דטפי הול"ל ניקב ולא חסר כלל, ולמה הזכיר כל שהוא, ובשלמא אם בחסרון כל שהוא פסול אע"פ שאין החסרון בכל אורך הנקב, שפיר קאמר ניקב נקב מפולש ודוקא שלא חסר כלום כשר, אבל אם חסר אפי' כל שהוא פסול, אבל אם עיקר כל שהוא אנקב קאי, שהוא במשהו, א"צ להזכיר בסיפא ולא חסר כל שהוא, ונתעוררתי לזה, מיהו באמת עיקר כל שהוא דסיפא מיותר, שהרי אם הי' שונה ולא חסר בלבד ממילא משמע שלא חסר כלום, ולמש"כ י"ל דה"ק ניקב ולא חסר כל הנקב כפי מה שהוא, ולקולא הוזכר ענין הכל שהוא, והא קמ"ל דדוקא אם כל אורך הנקב חסר פסול, ולאפוקי שאם חסר מעט כשר, כ"ז שאין כל הנקב

ולדבריהם קתני סיפא ניקב ולא חסר כל חסר כ"ש דכשר, [ועראב"ד שכתב ליישב והיינו מפני שלא ראה שגרסת הירושלמי במתני' מוכחת כן], אין בידינו להכריע מכח קושיא דסיפא דלא כהירושלמי, שהרי הירושלמי ג"כ גורס בסיפא ניקב ולא חסר כ"ש, ומפרש דניקב דרישא במפולש ודסיפא באינו מפולש, ובתלמודן אין שום הכרע דלא כהירושלמי, ואמנם הגירסא בפסקא דמתני' נסדק ניקב, אבל לעומת זה ממה שלא הביאו בגמ' בפסקא ניקב וחסר כל שהוא, משמע כפי' הירושלמי דניקב לחוד, וחסר כ"ש לחוד, וכן ברי"ף העתיק ד"ז אפיסקא דניקב ולא הביא הא דחסר כל שהוא, ולקמן ב' כתב ולר"ח קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ועיי"ש גם בפי' ר"ח, וכ"נ דעת ר"ח דברייטא דעולא קיימא אניקב דרישא, ולא הזכיר הא דחסר כ"ש, כיון שזה דין בפ"ע, וכמו שהוכיח המ"מ ממ"ש גבי ניטלה בוכנתו דאיכא חשש חסר שמא ניטל מגופו של אתרוג עם העוקץ וחסר האתרוג ופסול, והחשש הוא רק על כ"ש, וכ"כ הרי"ף שם דנראה כמו נקב וחסר, ועי' גרסת בה"ג נקב נסדק חסר כ"ש, ועי' הלכות פסוקות וריצ"ג שהעתיקו רק לשון ניקב תני עולא כו' ומשמע דחסר כ"ש ענין בפ"ע הוא, ובגרסת הברייטא שברי"ף ל"ו א' כנראה נשמט בטעות תיבת ניקב, וכ"מ בריצ"ג, ובראב"ן גרס במתני' כהרמב"ם. - ואפשר דטעמייהו דר"ח והרי"ף משום דסימני טריפה הם בנקב לחוד, עי' תו' בזה.

אמרו דניקב ולא פילש מבפנים זהו ניקב ולא חסר כ"ש דכשר, [ועראב"ד שכתב ליישב והיינו מפני שלא ראה שגרסת הירושלמי במתני' מוכחת כן], אין בידינו להכריע מכח קושיא דסיפא דלא כהירושלמי, שהרי הירושלמי ג"כ גורס בסיפא ניקב ולא חסר כ"ש, ומפרש דניקב דרישא במפולש ודסיפא באינו מפולש, ובתלמודן אין שום הכרע דלא כהירושלמי, ואמנם הגירסא בפסקא דמתני' נסדק ניקב, אבל לעומת זה ממה שלא הביאו בגמ' בפסקא ניקב וחסר כל שהוא, משמע כפי' הירושלמי דניקב לחוד, וחסר כ"ש לחוד, וכן ברי"ף העתיק ד"ז אפיסקא דניקב ולא הביא הא דחסר כל שהוא, ולקמן ב' כתב ולר"ח קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ועיי"ש גם בפי' ר"ח, וכ"נ דעת ר"ח דברייטא דעולא קיימא אניקב דרישא, ולא הזכיר הא דחסר כ"ש, כיון שזה דין בפ"ע, וכמו שהוכיח המ"מ ממ"ש גבי ניטלה בוכנתו דאיכא חשש חסר שמא ניטל מגופו של אתרוג עם העוקץ וחסר האתרוג ופסול, והחשש הוא רק על כ"ש, וכ"כ הרי"ף שם דנראה כמו נקב וחסר, ועי' גרסת בה"ג נקב נסדק חסר כ"ש, ועי' הלכות פסוקות וריצ"ג שהעתיקו רק לשון ניקב תני עולא כו' ומשמע דחסר כ"ש ענין בפ"ע הוא, ובגרסת הברייטא שברי"ף ל"ו א' כנראה נשמט בטעות תיבת ניקב, וכ"מ בריצ"ג, ובראב"ן גרס במתני' כהרמב"ם. - ואפשר דטעמייהו דר"ח והרי"ף משום דסימני טריפה הם בנקב לחוד, עי' תו' בזה.

ולדבריהם ניחא הא דמיתו מדר"ח מטביל ביה ולא הזכירו בגמ' שחיסר כאיסר, מיהו יש לדחות דעיקר העדות היתה שלא דקדק על חיסורו וממילא פשוט שחיסר יותר מכאיסר כדרך טיבול, אבל הרי"ף ור"ח שהזכירו חסר כל שהוא משמע דמשום חסר כ"ש פרכינן אר"ח, שהרי ודאי לא הטביל בו באופן שהנקב הי' מפולש, וכן בעכברים לא הזכיר כאיסר.

לענין הלכה בכ"ז

ולענין הלכה סתם בשו"ע דעה קמייתא כדעת רש"י והרמב"ם דחסר כל שהוא פסול ונקב מפולש פסול אפי' אינו חסר, וכתב די"א כדעת הראב"ד דתרתני בעינן, וכתב הרמ"א דבשעה"ד סמכינן אי"א להכשיר חסר כל שהוא שאינו מפולש, [ועשעה"צ אות י"א דה"ה במפולש שאינו חסר, אבל במציאות אם חסר כל שהוא פסול, יש לחוש שחסר, וכן בכאיסר שכתב הראב"ד דא"א שלא יחסר, ואפשר שלכך הזכיר הרמ"א ד"ז שאפשר לסמוך במציאות לקולא, משא"כ באינן], ובאמת אחרוני הראשונים נקטו כהראב"ד הרמב"ן [שוב העירוני שאין רא' מהרמב"ן], ומלשונו דבחוטמו חסר פוסל משמע דבכאיסר פוסל בלא חסר, ולע"כ [והרא"ה והריטב"א והר"ן, וכ"ד העיטור והרי"ד וכ"ד הרא"מ, אבל למש"כ דבירושלמי מבואר כהרמב"ם

כדמעיקרא, אבל בבהגר"א ס"ג הוכיח מהתוספתא דנחלק לדין ניקב, (בריצ"ג הביא רישא דתוספתא בלבד, וכנראה שאינו מפרש בסיפא כפר"ש דטהור היינו כשר).

בפסול מפולש אם בעינן שיהא ניכר הפילוש

ויש להסתפק בדין נקב מפולש ואינו חסר אם בעינן שיהא פילוש ניכר לעין שאפשר להביט מצד אחד לצד השני, או דסגי בזה שהמחט עברה מצד לצד אע"פ שהחור נסתם מיד עם יציאת המחט, ואמנם להמפרשים משום טריפה הענין תלוי אם ניקב הבשר אפי' פעם אחת, אבל אם החסרון משום הדר, י"ל דדוקא בניכר פילוש פסול, מיהו אם ניקב לחדרי הזרע מיקרי מפולש ע"כ ענינו מדיני טריפה, שאין ניקובו ניכר מבחוץ אם הגיע לחדרי הזרע או לא, אך יתכן דכיון שיש שם חלל הרי הנקב מתקיים יותר, והפוסקים נקטו דכל שהנקב עבר ע"י מחט מעבר לעבר דינו כמפולש, [והראב"ד כתב בבדיקת היבש שדינו כמפולש, והרא"ש השמיט תיבות אפי' מפולש, וכונתו שמכניס מעט בלא פילוש], ובספר ערכי תנאים ואמוראים לרבו של הרוקח פ"י דהו שאמרו בירושלמי דבלא פילש כשר, דהיינו שחזר הבשר ונסתם הנקב, כגון שה"י נקב דק כמחט סידקית, ועיי"ש בדין כאיסר.

בשיעור האיסר ובצורתו

נקב שאינו מפולש דשיעורו כאיסר היינו ברוחב איסר, ואף להמפרשים דבעינן חסר כאיסר, היינו שיש נקב ברוחב איסר, והנקב נעשה מחסרון הבשר ולא מדחיקתו לפנים, ואפי' משהו פוסל בחסר כה"ג, [ובריטב"א כתב דכל שלא עבר רוחב הקליפה החיצונה, דהיינו כל הירוק עד הלבן לא מיקרי נקב כלל, ועמש"כ בזה לקמן], וכ"מ בראב"ד שכתב דא"א לכאיסר שלא יהא חסר, והרי נקב מחט באתרוג גדול מצטרף לשטח איסר ואינו חסר, א"ו כונתו שרוחב איסר שנדחק במקום אחד, ע"כ מתעמק ונפרד מהאתרוג

וכ"נ דעת ר"ח והרי"ף ובה"ג, יש להחמיר כותיהו דהחולקים לא התייחסו לד"ז שגרסת הירושלמי במתני' מוכחת כן, וכן גרסת הרמב"ם והראב"ן ועוד, וממילא אין לנו מקור לחלוק על הירושלמי מסברא, [מיהו אם תלמודן פליג על הירושלמי בגרסת המשנה אין להכריע מהירושלמי, די"ל דתלמודן פליג ולא הוצרך לפרש], ועוד שהרבה ראשונים סוברים כרש"י תו' והרא"ש ואו"ז וה"ר יהונתן והמ"מ וריא"ז ורי"ז וכ"כ הר"פ בהגהות סמ"ק שנהגו להחמיר.

הראב"ד כתב להוכיח דחסר פחות מכאיסר כשר, שהרי א"א לכאיסר בלא חסרון, ומדפסל דוקא כאיסר משמע דחסרון לחוד אינו פוסל, וכ"כ הריטב"א, (והובא בבהגר"א ס"ב), וסיים דמשכח"ל שנעץ בו יתד שרחבו כאיסר, ובאמת בנדחק היתד מעט [כעובי איסר או מעט יותר], אין הכרח שיחסר כלום, ורק בנדחק בעומק הרבה, יש חלק מבשר האתרוג שנתרסק ואינו חיבור לו.

נסדק שהרחיב

ו. הא דחשבינן לנקב באתרוג שיעור כאיסר אע"פ שאינו חסר, ואילו בגרסת מסתברא שאם נמתח הבשר ונכנס בו איסר לא חשיב שחסרה כאיסר, היינו מפני שבשר נמתח וחוזר למקומו, אבל באתרוג הבשר שנדחק נימות, ובדרך כלל אינו חוזר למקומו, ומ"מ אין בו חסרון דחסר, כיון שסו"ס הפרי שלם ואין בו גנאי דחסר.

ולכאורה נראה דאתרוג שנסדק אפי' נתרחקו סדקיו זה מזה מעט אין בו חסרון דניקב, כיון שנקב נראה כחסר, ואמנם ידענו שהבשר נדחק ולא נחסר, מ"מ אינו כברייתו ויש בו קצת חסרון, שהרי אם נתמעץ ונדחק חלק גדול מהפרי ודאי חשיב שנפסד הפרי, אבל כשכולו שלם לפנינו אלא שנתרחקו סדקיו זה מזה, אע"פ שיש מעבר מפולש במקום הסדק, מ"מ ניכר שכולו שלם

לכאסר שהוא ברוחב ולא בכמות. - הא דהחמירו בחסר כ"ש היינו משום הקריבהו נא לפחתך, דעצם החסרון פוגמו, ולא הצורה בהדרו.

בדין רצועה שיש בה כדי לרבע איסר

בדין רצועה שיש בה כדי לרבע איסר כתב המ"א סק"ג להוכיח מטריפות דמצטרף, ולפ"ז ה"ה דנקבים נקבים מצטרפין, [אפשר דהיינו כשהפרוץ מרובה על העומד שביניהם ולע"כ שם], ואפי' החלל שביניהם משלים לכאסר, [שור' בפמ"ג נסתפק בזה], וכ"ז אי מדמינן לטריפות, אבל אם פסולו משום הדר, אין לפסול אלא בכאסר במקום אחד, שזה פוגם בהדרו, אבל רצועה שיש בה כדי לרבע כאסר, או נקבים נקבים, אינם פוגמים בהדר כ"כ.

ניקב לחדרי הזרע אם דינו כמפולש

בדין ניקב עד חדרי הזרע אם דינו כמפולש לא מצאנו לזה מקור בגמ' להחמיר, דודאי סתם מפולש היינו לחוץ ממש, כמ"ש הראב"ד כעין מבוי מפולש, ואין שום מקור לתת דין אחר לחדרי הזרע, מיהו התו' כתבו לחדש בזה משום דמדמי להו לסימפונות, ואשכחן נקב לבית חללו בלב, ולהפוסקים דבעינן נמי חסר כ"ש הרי ודאי דל"ד לטריפות וגם לש"פ לא מצאנו דאתרוג דמי לטריפות, עי' להלן, ומהירושלמי אין ראי' כמ"ש הראב"ד והרא"ש, ובלא"ה אפשר לפרש פילש מבפנים דר"ל מעל"ע, ולא נחית לחלק בחדרי הזרע כלל, ולפ"ז באינו חסר יש להקל בשעה"ד, ובספק אם הגיע לחלל יש להכשיר, כמ"ש בשעה"צ ט"ז.

לשון הריטב"א בענין מפולש אינו ברור, אבל מדברי הר"ן שהביא דברי המחמירין, מבואר שיש להחמיר לחוש דעד חדרי הזרע מיקרי מפולש, ומה שדחה תחלה המפרשים, היינו הסוברים דבעינן עד האמצע שהוא הגרעין, מיהו באמת אין באתרוג גרעין

ונעשה חסר, משא"כ נקב מועט דשפיר נדחק לצדדין, ואינו חסר, ולפ"ז אם חסר בשר האתרוג בשיעור איסר בעומק ולא ברוחב כאסר עדיין כשר הוא לדעת הראב"ד ודעימיה.

ואם רוחב הנקב כאסר וחסר ממנו רק כל שהוא אין דינו כחסר להראב"ד, וכן בנקב מפולש, דלפירושו נקב הפוסל היינו שחתכו וחסירו, אבל מה שנדחק לצדדין לא מיקרי נקב, [מיהו בדברי הראב"ד בהוכחתו מההיא דריאה שנשפכה משמע דא"צ חסר בכל אורך הנקב, ולעומת זה בדבריו ליישב הירושלמי כתב דבעינן חסרון מבפנים ומבחוץ], ובפשוטו ר"ח הטביל ברוחב כאסר, שאם הי' נזהר בטיבולו, היו יודעים בדבר, וסתם טיבול ברוחב איסר, ועוד דאם חסר פסל יש הידור שלא יחסר כלום ולא הי' מטביל בו, ולכן אמרו ולר"ח קשיא מתני', וכן נקבוהו עכברים מיירי בשיעור הפוסל.

בדין חסר כ"ש

חסר כל שהוא לגרסת הרמב"ם ודעימיה לא נאמר בו דין נקב כלל, ובכל ענין שחסר אפי' בצורה ישרה שאינו מוגדר בשם נקב כגון שנקלף מעט יותר או שהטביל בו מעט או גירדוהו עכברים, דינו כחסר, וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ גבי נקלף, וכ"כ ר"ח והמ"מ גבי ניטלה בוכנתו, אלא דשם דמי קצת לנקב, אבל לדעת רש"י יש לשאול למה הוזכר במתני' נקב גבי חסר כל שהוא, וצ"ל דאגב סיפא נקטיה, אבל באמת בחסר אפי' בלא נקב פסול, אבל בלא חסר צריך להזכיר נקב שניכר הפגם ומ"מ בלא חסר ואינו מפולש או כאסר, כשר. - חסר מבפנים ושלם מבחוץ הי' נראה דאינו בכלל חסר כיון שלא נפגם הדרו, מיהו לרש"י משום לקיחה תמה אפשר דפסול, וגם הראב"ד הוכיח מהנחסר בתוך האתרוג, וצ"ע, מיהו לליחה היוצאת מתוכו לא חששו, שהרי החוט נרטב מהליחה, ולהראב"ד לא חיישינן

מ"ט לא משנינן דברייתא בדלא קיימי סימפונהא ומש"ה פסול.

והמיושב בזה כגרת המאירי דהספק בדלא קיימי סימפונהא, וכ"נ בראב"ד, וגרסין איפכא, התם הוא דלא שליט בה אורא סרוחי מסרחת, אבל הכא דשליט ביה אורא דהר בריא, ובוה מיושב הכל, דמספק"ל בגונא דהוי טריפה, אבל היכא דכשר בריאה כ"ש באתרוג, ומש"ה לא מצי לאוקומי ברייתא בהכי, וכ"מ דעת הפוסקים להכשיר מספק שבכל ענין מכשירין אפי' לא קיימי סימפונהא, וכ"כ בעיטור, וכן הרי"ף והרמב"ם השמיטו.

ויש לעי' מה שי"ך דהר בריא באתרוג התלוש, ועוד הרי בטריפה כיון שסופה למות אסורה מעכשיו, ובאתרוג בתר השתא אזלינן, וכיון שאינו סרוח כשר, אע"פ שסופו ליסרח, ואפשר דהשתא באמת סרוח הוא, ומ"מ כיון שאם הי' עומד על האילן במחובר הי' דהר בריא, הרי"ז מוכיח שסרחון זה אינו מבטל ממנו שם פרי, ועדיין שם אתרוג עליו.

ולגרסת הראב"ד והמאירי אפשר שאין ענין סימפונות באתרוג, וכל שנשפך כקיתון, דינו כריאה דלא קיימי סימפונהא, מיהו הראב"ד כתב שצריך לנוקבו לידע אם קיימי סימפונהא, ולגרסא דידן אפשר לומר דלעולם כקיימא סימפונהא חשיב באתרוג, ולכן לא מוקמינן ברייתא בדלא קיימי.

בפשוטו נראה שאין נדון של סימני טריפה אלא בנשפך כקיתון, דכיון דסרוחי מסרח כמאן דליתא לפירא דמי, ואין כאן אתרוג אלא קליפה, אבל בניקב ונקלף ונסדק, אין שי"ך לדמות לטריפה כלל, דאתרוג שניקב מתקיים באינו נקוב, וכן הנסדק, וכן הנקלף אינו מתרפא במקצתו, ואינו נסרח בכולו, ומה שאמרו אי נקלף תנינא כו' היינו שכבר נתבאר דינם במתני', ולמאי דס"ד נקט רבא סימני טריפה לסימנא בעלמא, ולא משום דשי"ך אותו ענין של טריפה באתרוג, וע"ז קאמר

באמצע, וסוף הקליפה ומקום חדרי הזרע אחד הוא, ועכ"פ הריטב"א סבר בדעת המפרשים דכונתם לאמצע האתרוג, ולא מפני שדנו הקליפה העבה כגוף בפ"ע, ואמנם יש באמצע האתרוג בשר בפ"ע שהוא נפרד מחדרי הזרע, ויותר נראה דכונת הריטב"א לענין נקב שאינו מפולש, [ולא כמו שהעתיקו הר"ן], וכלפי שכתב דכל שלא הגיע לחללו לא מיקרי נקב כלל, קאמר דיש מחמירין דעובי הקליפה דבר בפ"ע הוא ומיקרי נקב, ופוסל בכאיסר, אבל מפולש לא הוי אלא בכולו ממש כמו שכתב בתחלת הדברים, ולפ"ז מיירי בקליפה הירוקה ולא בלבן כלל, אבל הר"ן שהעתיקו לענין מפולש ע"כ דכונתו עד חדרי הזרע, ולפ"ז החמיר הריטב"א לענין נסדק גם כשנסדק עד הלבן בלבד, כיון שדעתו שהירוק שתחת הגלד החיצון דינו כבשר ולא כקליפה, והוא הנקרא קליפה החיצונה, אבל הלבן זהו עיקר גופו של האתרוג.

בבעיא דרבא בסימני טריפה באתרוג

ז. ל"י א' בעי רבא נולדו באתרוג סימני טריפה מהו כו' כי קמיבעיא ליה כו', יש לעי' אמאי לא בעי בהדיא אתרוג שנימוח כו', והשתא נמי מנ"ל כונתו, ונראה דה"פ אתרוג השלם מבחוץ ונולדו בו סימני טריפה מהו, דניכר במשמוש מבחוץ שיש סימני טריפה בפנים, ונקטיה הכי מפני שהספק תלוי במה שלמדנו בענין טריפה, כדמפרש בגמ'.

שם התם הוא דלא שליט בה אורא כו', בעלמא אורא השולט זוהי סיבה שלא יסריח, וכאן צריך לדחוק שהגוף מגין על הריאה ומתרפאה משום דלא שליט בה אורא, ועו"ק דא"כ בנולדו בו סימני טריפה פשיטא ליה דפסול, וכי קמיבעיא ליה באופן שבריא כשר הכא מאי, ול"מ כן בלישניה דרבא, ומנלן לגמ' לפרושי מילתיה דרבא הכי, ועו"ק

דכולהו תנינא, וכולהו משום הדר הוא דמיפסלי, ואינם ענין לטריפה כלל.

הרא"ש כתב דהני פסולין מדרבנן, נראה דהיינו לשיטתו שנתחדש פסול טריפה באתרוג מלבד דין הדר, וכיון דפסולין אלו מכשרינן בשני, משמע שהם מדרבנן, אבל לש"פ דפסולין משום הדר מסתבר דפסולין מדאורייתא, וכ"כ הטור דספיקא דאורייתא הוא, משמע שנקט כן גם בדעת הרא"ש, ובאמת אין רא' מהשמטת הרי"ף כיון שאין דרכו להביא בעיות דלא שכיחי, ובפרט שהעתיק ברייתא דתפוח וסרוח בסתמא, ומתפרש אפי' מבפנים.

ביאור חידושיה דרבא באגליד כאחינא סומקא

ח. ל"ה ב' אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאחינא סומקא כשרה, יש לעי' מהו עיקר חידושיה דרבא, האם כונתו על הצורה שנעשה אדום או על סוג הקילוף, ובחולין מ"ו א' ג"כ מצינו כה"ג, והתם בפשוטו כונתו על סוג הקילוף, שהרי אין שינוי במראה הריאה אחר הקילוף, ומבואר שם בגמ' דילפינן מדרבא שנקלף קרום העליון כשרה, מיהו קושטא הוא שהקרום התחתון אדום כוורדא, דאמרינן עליה וסימנך כיתנא דוורדא, עי"ש ברש"י, (ואין זה בכלל ריאה שהאדימה שם ב').

והנה רבא לא הזכיר אם נקלף כולו או מקצתו, וע"כ דלכתור דידעינן דמתני' דוקא בכולו [לפרתו], קאמר רבא דבמקצתו דכשר הוא אפי' איגליד כאחינא סומקא, ומדלא קאמר לא שנו אלא כולו כו' ש"מ שיש חידוש במ"ש כאחינא סומקא, מיהו קשה למה אמר רבא דאגליד כאחינא סומקא, דפירושו שנתקלף כאחינא סומקא, הול"ל אתרוג שנקלף אע"פ שנעשה כאחינא סומקא כשר, ואם ה"י אפשר לפרש דאגליד שהעלה גלד, ונקראת כן הגלודה מפני שנפשט עורה ומעלה גלד הוה ניחא, דקאמר שהעלה גלד

כאחינא סומקא, אבל פשטות הדברים שהפשטת העור נקרא אגליד, כי העור כגלד על הבשר, וההפשט נקרא הסרת הגלד, וכן בריאה אגליד כאחינא סומקא, היינו שהוסר קרום העליון והיינו הפשטת העור שהוא כגלד על הריאה, ולפ"ז קשה מאי קמ"ל רבא, הרי לא השמיענו דין כולה ומקצתה.

אחינא סומקא היינו קרום שע"ג הקליפה

ול"ד הראשונים ז"ל ה"י נראה דכולה ומקצתה על עובי הקליפה קאי, ולא על האתרוג כולו או מקצתו, דהול"ל בלשון זכר, כדתנן נקלף וכדאמר אגליד (ולא איגילדא), ולעיל הוזכר קליפתה החיצונה על התרומה דקאמר עליה שמכשריה, אבל אתרוג לשון זכר הוא, והרי בחולין שם מפורש שזה הנדון, ודכוותה יש לפרש בשמעתין, ועי' להלן מה שראיתי בתמר שעדיין לא נתבשל כ"צ והוא הנקרא אחינא.

ובזה הכל מתיישב שפיר, דרבא אשמועינן דנקלף דמתני' היינו דוקא כשנקלפה הקליפה כולה, אבל אם הוסר מהקליפה חצי עביה כשר, כיון שעדיין יש קליפה על האתרוג, והיינו דקאמר דאגליד כאחינא סומקא דהיינו שנתקלף קרום דק כמו שמתקלף באחינא סומקא, וכה"ג ממש מתפרש גבי ריאה חולין שם, דרבא קמ"ל שאם נתקלף הקרום העליון כשרה מפני שנשאר הקרום התחתון, ושני הקרומים דבוקים זל"ז כמ"ש הש"ך סי' ל"ו סק"א מהב"י, והרי הם יחד כעור אחד, ואם נקלף העליון כשרה, ודכוותה באתרוג אפשר לקלף קרום העליון, ועדיין ישאר קליפה על האתרוג, [וגם בבהמה הגלודה אם נקלף חצי עביו של העור מסתברא דכשרה, אם נשאר שיעור שמגין עליה, אלא ששם אין שני קרומים, אבל באתרוג וריאה יש קרום עליון דק שאפשר לקלפו מהתחתון], מיהו מדנקט אחינא סומקא, משמע שמראה האתרוג אחר הקילוף הוה נראה כאחינא סומקא, וכן בריאה

קצת תכונת הלבן, מ"מ עיקר מציאותו לקליפה להגן על הפרי, וכ"ז שמראהו ירוק חשיב שמקצת קליפתו קיימת, דאין נראה שרבא חילק ג' דרגות בירוק שקודם הלבן, דכאהינא סומקא היינו שנקלף דקה מן הדקה, ונקלף דמתני' היינו שנקלף הקרום הדק ועדיין הוא ירוק, ואותו ירוק הנראה דינו כבשר האתרוג שחסר פוסל בו, דא"כ נחוש לחסר בבשר הירוק, וגם קשה לכיון הצמצומים, ויותר מיושב דכל הירוק דינו כקליפה, וקרום העליון שניטל כולו כשר, וקרום הירוק עד הלבן אפי' צמצם שלא נחסר כלום, מ"מ הר"ז בדין נקלף דמתני'.

מתני' מתפרשא אפילו בכלול נקלף

ולאמור מתני' כפשטה בנקלף כולו או רובו, וכגון שנקלפה כל הקליפה עד הלבן, או סמוך לו בצמצום באופן שבדאי לא נחסר, ואם מקצתו נקלף כך, מסתברא דכשר, אלא דלדינא כל שרואים הלבן, חיישינן דחסר, וכן מימרא דרבא כפשטה שנקלף כולו כאהינא סומקא, דהיינו שנקלפה רק קרום הקליפה החיצונה דהיינו הקרום הדק שעל הירוק ולא נראה הלבן, אלא נראה אדום כאהינא סומקא, או שהקליפה דומה לעור שקוף כקליפת תמר וכל שקליפתו קיימת אין לחוש לחסר כלל.

ובאמת הריטב"א והר"ן כתבו שאם נקלפה כל הקליפה החיצונה אינו מאדים כאהינא סומקא, וכונתם על הקליפה העבה הירוקה עד הלבן, שהלבן אינו מאדים, אבל אין כונתם שנקלף כל הלבן עד חדרי הזרע שזהו עיקר האתרוג, ולא שייך לומר בו שקרא עליו שם חוץ מקליפתה החיצונה, אלא כונתם שכל הקליפה עלולה להתקלקל במשמוש הידים, ולא רק הקרום הדק, ולכך צריך שלא יקרא שם לכל הקליפה הירוקה עד הלבן, וכ"מ בריטב"א גבי נסדק שאם נסדקה כל הקליפה החיצונה אינו מגיע לחללו, והר"ן

הקרום התחתון אדום הוא כמ"ש רש"י שם, ואפשר דנקט אהינא שהם בוסר כמ"ש בערוך מכמה דוכתי, לפי שבהם הקליפה דקה ביותר, אבל בתמרים מבושלות אפשר שמתקלפת כל הקליפה, ואפשר שסתם אהינא סומקא נתקלף ממנו קרום דק, לפי שמתייבש הרבה בשמש, ועדיין ניכרת בו קליפה מלמטה, שוב הראוני אהינא סומקא, וראיתי שמתקלף ממנו קרום דק ביותר, ועדיין נשאר תחתיו קליפה ככל קליפת התמרים, והעליונה היא האדומה והתחתונה שקופה כקליפת תמרים, ולפ"ז לא התייחס רבא לצבע האתרוג כלל, וצ"ע בזה, שהרי גם בריאה התחתון מאדים, ולכן מסתבר דנקט האי לישראל מפני שע"י הקילוף נראה כאהינא סומקא.

והנה באתרוג הירוק, הקליפה החיצונה דקה ביותר, ואי אפשר לקלפה שתנטל בפ"ע, וגם כשמקלפין אותה נשאר ירוק מלמטה, אבל באתרוג הצהוב שנגמר בישולו, (וביותר ע"י בישול ממש), מתחזק הקרום החיצון ומתקלף כדבר בפ"ע, והלבן שבאתרוג אינו נקרא קליפה, שזהו בשר האתרוג, (ויש אתרוגים שאין בהם מיץ בחדרי הזרע והם כתפוחים), והלבן הזה אינו מאדים כשמקלפין כל הירוק שעל גביו, (ואינו כתפוח המתקלף שמאדים במקום החתך), אבל הקליפה הירוקה או הצהובה אם משפשפין אותה מעט הרי היא נעשית כאהינא סומקא, שהעור נעשה חום כעין נצרר הדם, ואפשר שרבא לא הכשיר אלא בקרום הדק הזה, אבל משהצחיב שנוטל קרום שלם, (וה"ה בירוק אם ניטל מעט יותר), אפשר שכל מה שתחתיו דינו כבשר, כיון שיש בו קצת תכונת בשר, מיהו יש בו גם קצת תכונת קליפה, שיש בה מרירות ולחות, והיא ג"כ מאדימה קצת כאהינא סומקא, ואפשר שזה בא רבא להכשיר ולומר דחשיב עדיין בדין קליפה, ולא נפסל משום נקלף, והכי מסתברא טפי כיון שבאמת כל הירוק הוא שונה מן הלבן והוא מגין עליו, ואמנם יש בו

הזכיר שם רק רוב הקליפה החיצונה, וכונתו כהריטב"א, והעתיק רק רוב מפני שיש מחמירין ברוב, מיהו חומרא רחוקה היא למיקרי נסדק על המשהו הזה], והירוק יש בו חריפות יותר מהלבן אבל הוא נאכל, ולכן סברו דכשמקלפו הו"ל חסר, כיון שהוא דומה קצת לתכונת בשר, ואינו כקליפי שאר פירות.

ולפמשי"ב אה"נ דרבא מיירי בקרום הדק שאינו מגיע ללבן כלל, אבל מתני' מיירי בקליפה העבה, ואינו נעשה חסר ע"ז, שהרי תכונתה שונה מהפרי והרי היא בדין קליפה, וכ"כ ברמב"ם דכ"ז שלא נראה הלבן לא חיישינן לחסר, וש"מ שעובי הירוק בדין קליפה הוא.

לענין הלכה בכ"ז

ודאיתאן עלה לדינא אפשר להקל כל שנקלף הקרום הדק ונשאר ממנו מעט, שהרי הראשונים ז"ל מתירין בנקלף כולו לדעת רש"י או בנשתיר מעט להרי"ף וש"פ, ולא התירו אלא בנקלף הקרום הדק כמ"ש הרמב"ם והריטב"א והר"ן, וזה כשר גם לפמשנ"ת דהיינו מימרא דרבא, ובנקלף יותר מהקרום הדק, אם נראה הלבן יש להחמיר כדין חסר או ספק חסר, וחשבינן ליה כאיסור, אבל אם עדיין נראה ירוק, אלא שנקלף יותר מהקרום, בזה לדעת הריטב"א והר"ן הו"ל כחסר, ולדעת הרמב"ם וש"פ אפשר דאכתי לאו חסר מיקרי, ובשעה"צ אות כ"ז השווה דעת הרמב"ם והר"ן, אבל דעת מרן זללה"ה דלהרמב"ם עד שנראה הלבן דינו כקליפה, אלא שא"א לצמצם לעמוד בבירור על תכונת הלבן לומר שלא ניטל מן הירוק מה שנחשב כבשר, ולהריטב"א והר"ן כל שתחת הקרום הדק דינו כבשר, [ועי' לשון המאירי שכתב שא"א להסיר הקליפה דרך קילוף שלא ינטל מן הלבן קצת, ורק דרך גידוד דקה מן הדקה שייך לקלפה ואז נשאר מראה אתרוג מלמטה, וזה כפי' הריטב"א והר"ן], מיהו להרא"ש

משמע שעד הלבן דינו כקליפה, ולא חיישינן לחסר אלא בנחסר הלבן, וכ"כ הראב"ד דדוקא הקליפה בלבד אבל אם ניטל עמה מן הלבן כלום חסר הוא ופסול בכאיסור, וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' נ"ח דנקלף לא הוי חסר כיון שלא נחסר מן הלבן, וכ"כ במ"מ גבי חזוית שאפי' אינו מגיע עד הלבן פסול, מדבריהם למדנו דרק הלבן נקרא בשר האתרוג, אבל מדברי הריטב"א והר"ן נראה שרק הקרום הדק דינו כקליפה והירוק שהוא פני הבשר הלבן דינו כבשר, ואמנם יש דברים מטעין בלשונם דמשמע שכל הלבן מיקרי קליפה, העיקר בדבריהם שרק הירוק מיקרי קליפה, ויש בו שני חלקים, ולשון הר"ן גבי ניקב שבעובי הקליפה מיקרי מפולש צ"ב, דלמה נחשוב מפולש על הירוק לחוד, אבל בריטב"א נראה כונתו דזהו אינו מפולש, ופחות מזה לאו נקב מיקרי, וכמשי"כ לעיל סק"ו.

בדברי רש"י בנעשה מנומר ע"י שנקלף

מ. רש"י פירש דבכולה כשר ובמקצתה פסול משום מנומר, ולפ"ז מיירי בב' וג' מקומות, דאלי"כ ליכא פסול מנומר, וקשה דבמתני' נקלף קתני, וסתם נקלף היינו כולו, והיכי סתים תנא נקלף פסול כשבאמת נקלף כשר, אלא שאם יתקלף בנימור פסול, וגם פסול מנומר לא נשנה במתני', והיכי סתים ליה בלשון נקלף, וגם בסברא כשרואים שנקלף אין בזה חסרון דמנומר, ומי סני ליה לרבא למימר נקלף כולו כשר, ומתני' בנקלף בנימור, ובגמ' ג"כ הו"ל לפרושי טעמא, כיון שזה היפך מהסברא להכשיר בכולו ולפסול במקצתו, ובגמ' אמרו אי נקלף תנינא, משמע תנינא במתני' דין הנקלף דטריפה, ובאמת דין נקלף דטריפה, כשר באתרוג, ולא מיירי מתני' בהכי, ומתני' מירי בדין נקלף שכשר בבהמה, ובהא לא מיקרי סימני טריפה, ועוד דלא אשכחן שינוי מראה שכשר בכולו ופסול במנומר, דהו"ל מראה אתרוג, ועוד מאי רבותיה דרבא באהינא סומקא הרי הלבן הוי

ונראה כאהינא סומקא, דהא עיקר חידושו בחזותא, (ויתכן דאשמועינן דלאו לקותא היא כענין ריאה שהאדימה חולין מ"ו ב', ול"מ כן, דהא ריאה דאהינא טבעה כך), ולשון איגליד כאהינא משמע שהקילוף כאהינא, וגם משמע כולו או רובו, שאז הוא נראה כאהינא סומקא, שאם רק מעט ממנו האדים, לא הו"ל לתפוס המשל באהינא, וגם הול"ל הא ברובו הא במיעוטו, כלשון המשנה בחזית, והראב"ד סיים דמסתברא כהר"ף, ולא פי' מ"ט.

בדין נקלף בחוטמו

לענין נקלף בחוטמו אם שיעורו במשהו יש מקום להסתפק רק לשיטה זו דברובו פסול, א"כ י"ל דחוטמו כרובו, וכדמדמו ליה לחזית, אבל נראה דאין ללמוד נקלף מחזית, שאין הקילוף פגם גמור, (תדע רמז לדבר דכהן שנקלף עורו אינו מום, וחזית היא מום), דחזית במקום הבולט מראה על מומו של כל האתרוג, אבל נתקלף חסרונו מפני שחסר בשלימותו, וכיון שרואים שחסר לו רק משהו אין בזה חסרון דנקלף, ולש"פ דכולו נקלף ג"כ כשר, אם נשתייר כאיסר א"כ הרי גם חוטמו בכלל, ואין נראה לחדש בדעת רש"י דנקלף מעט מחוטמו פסול, דלא נעשה מנומר בכל שהוא, והרי אין בנקלף משום שינוי מראה.

בדין נסדק וניקב בחוטמו

בפשוטו נראה דנסדק וניקב ג"כ לא חמיר בחוטמו, מה"ט שכתבנו בנקלף, שנסדק חסרונו משום דנעשה כשני אתרוגים, וכשניכר שזה רק משהו הרי חזינן שלא נסדק, וכן בניקב שחסרונו מפני שהאתרוג מקולקל בנקבים, וכשניכר שאינו מנוקב אלא מעט או שאינו חסר כלום, בזה אין חסרון בחוטמו, ול"ד לחזית שהיא פגם בכל מקום, אלא שאינה ניכרת יפה לקלקל הדרו, ובזה בחוטמו דמינכרא פסול, אבל נקב נהי דפסולו משום דר, אבל אין נקב במקום אחד גילוי על

טפי שינוי מראה, והו"ל לאשמועינן דכשר גם כשהוא לבן, וכש"כ אהינא סומקא שמצוי גם בשפשוף הקליפה, ובגמ' הו"מ לשנויי דאהינא סומקא לאו שינוי מראה הוא, ומתני' בנראה הלבן, דפשטיה דרש"י שנקלף עד הלבן, [מיהו במציאות נראה לעינים שהלבן של האתרוג אינו מאדים כלל, שהוא בתכונה אחרת מתפוחים וכיו"ב, וכבר העירו בזה הריטב"א והר"ן].

ולפי' ר"ח ג"כ קשה דהו"ל לרבא לשנות דבריו אמתני' ל"ש אלא כולו אבל נשתייר כל שהוא או כסלע כשר, ומה ראה לשנות דבריו בכאהינא סומקא, ועוד דכאהינא סומקא משמע טפי כולו ממקצתו, וא"כ העיקר חסר בדרכא, ובריאה חולין מ"ו א' מתפרש כאהינא סומקא בכולה, וכן מתני' דנקלף סתמא רובו ככולו, ועוד דלשון מקצתה לא משמע רובו עד כאיסר או כל שהוא, וגם בגמ' הו"ל לפרושי שיעורו בכמה, דהא בבהמה בעינן כאיסר על כל השדרה, והול"ל מהו שדרו של האתרוג, וגם לא מסתבר דשיעורא דבהמה ודאתרוג שוין, ומה"ט כתב הרמב"ם דבכל שהוא סגי, מיהו קשה דבאתרוג לא הדר בריא לעולם אפי' במחובר, וא"כ מה מועיל מקצתו, דלא שייך לומר שמגין על שדרתו כמו בבהמה.

והראב"ד בפירוש קמא כתב דמתני' בכולה וה"ה רובו, ורבא במקצתו, וזה מיושב בפשטות הדברים דדין נקלף כדין חזית דפוסל ברובו, ורבא מיירי במקצתו, ואשמועינן דאע"פ שהמקצת נשתנה כאהינא סומקא כשר, ולא בא להשמיענו דין נקלף במקצתו, אלא דבמקצת דידעינן שמשום נקלף כשר, אפילו נעשה כאהינא סומקא נמי כשר, ומיושב בזה דלא מדמינן לטריפה אלא כפשטיה דרובו ככולו ומיעוטו כשר, מיהו קשה דהא שינוי מראה במקצתו ג"כ כשר, והו"ל לרבא לאשמועינן עיקר החידוש דמיירי בב' וג' מקומות או בחוטמו, והול"ל דאיגליד

פגמו של האתרוג, רק המציאות שהוא מחורר ומנוקב פוגמו, וכיון שניכר שאינו מנוקב אינו נפגם אפי' בחוטמו.

אבל הרמב"ן כתב בהלכות לולב דפסולי אתרוג ילפי מהדרי, וכל שינוי מראה פוסל בחוטמו במשהו, וכל שכן נסדק וניקב בין חסר בין שאינו חסר, משמע דמפרש דין מפולש וכאיסור וחסר, מפני שבפחות מזה אין הנקב ניכר, והו"ל כחזוית על מיעוטו, וא"כ בחוטמו בכל ענין פסול, וצ"ע דבפשוטו נקב שאינו חסר דכשר היינו מפני שאין האתרוג מקולקל בנקב כזה, וכן באינו מפולש בפחות מכאיסור אינו כמחורר ומנוקב, ולפ"ז אף כשניכר יפה כגון בחוטמו, הרי ניכר שאינו מנוקב.

ובבה"ל סי' תרמ"ח סי"ב ד"ה שינוי כתב דלא קי"ל כהר"ן לפסול חסר ונקלף בחוטמו במשהו, ובנסדק כתב להחמיר שלא בשעה"ד, ולכאורה בנקלף דכולו נמי כשר, א"כ לכו"ע חוטמו בכלל וכמש"כ לעיל, ובנסדק דעת הרמב"ן והריטב"א דפסול, אבל מ"ש הרמב"ן דפוסל נקב שאינו חסר, והיינו אפי' להמכשירין נקב מפולש שאינו חסר בכל האתרוג, א"נ אפי' שאינו מפולש פוסל בחוטמו, ד"ז לא מצאנו בראשונים להחמיר, ושפיר נקטינן לקולא.

ומי"ש בבה"ל דלהר"ן פסול בכל שבעה, לכאורה הר"ן לשיטתו שגם פסולי הדר כשרין בשאר ימות החג, ואין לתפוס שתי החומרות יחד, וכמשנ"ת במקו"א.

הרא"ש בסי"ז הביא דהראב"ד סבר כפי' ר"ח דבכולו פסול ובנשתייר כסלע כשר, ואח"כ הביא דברי הראב"ד דבשנים ושלשה מקומות י"ל דפסול משום מנומר, ויש מכשירין כיון שהכל מראה אתרוג, והראב"ד מסיים ומסתברא כי האי לישנא, וד"ז לא הובא ברא"ש, וקרוב הדבר שהראב"ד כתב דעה קמיתא דפסול קודם שהכריע כדעת

הרי"ף דנקלף כולו ונשתייר כאיסור כשר, וכלפי זה אמר דלפירושו הראשון דנקלף רובו פסול, ה"ה נקלף מיעוטו בשנים ושלשה מקומות, דכיון דפסלינן רובו י"ל דיש בפסול נקלף גם משום שינוי מראה ומ"מ איצטריך פסול נקלף כשלא נשתנה מראהו, כמש"ש ואם היו מראיו שוין כשר [משום מנומר ופסול משום נקלף], אבל למאי דמסיק כהרי"ף שהכשירו בסתמא אתרוג דאגליד כאחינא סומקא ברובו, הרי דלא דמי לחזוית, וממילא אין מקום לפסול מנומר כיון דמראה כזה כשר ברובו, וזהו שסיים ומסתברא כי האי לישנא, ומשנה לא זזה ממקומה למחוק הפוסלין, כיון שיש גם צד לפסול בכה"ג, וסמך על מ"ש ומסתברא כי האי לישנא, (ואם נזדמנה להרא"ש נוסחא זו ניחא שהביא הא דלאו דוקא כולה, שהראב"ד כ"כ רק לל"ק, מיהו עדיין אין זה מיישב יפה, שהרי למסקנא אין הראב"ד מפרש סוגיין בנשתנה למראה פסול, ואמנם הרא"ש הוסיף ביאור דמיירי במראה פסול, אבל אין זה ענין לאוקימתא דגמ').

ועיקר הדבר דפשיטא להראב"ד דנשתנה למראה פסול ע"י הקילוף פסול, ואפי' רובו במקום אחד או משהו בחוטמו, ה"י מקום לדון בו, דכל שנקלף אין שינוי מראה פוסל בו, שהרי יש נקלף שמראהו לבן להראב"ד והרא"ש, ויש שמראהו כאחינא סומקא, ותרוייהו לא חשיבי שינוי מראה, וא"כ י"ל דכל שינוי שבא מחמת הקילוף, אינו מוסיף פגם, דאין אדם רואה כאן אלא פגם הקילוף, ששינויין שמחמת הקילוף אין בהם כללים, וכל צורה מתייחסת לקילוף, משא"כ אתרוג שבטבעו הוא שונה, (הגע עצמך למ"ד כהן שמראיו חשוכין פסול, האם גם אם מכתו תעלה גוון שחור בבשר הפצוע יפסל, הרי כולם רואין שזהו מחמת מכה, מיהו אם תתרפא מכתו בצורה שחורה יפסל, ויש מקום לדון תחת הקליפה כשינוי קבוע וכתרפאה מכתו כך), ומראה לבן של גוף האתרוג או

הירוק מין אחר מן הכושי, אלא דאף כשמשחיר קצת אורחיה בהכי, אבל עיקר תולדתו ירוק, וחשיבי שפיר תרוייהו מראה אתרוג.

נִקְלָף בחוטמו ואינו שוה למראה האתרוג כגון (שפשוף) כאהינא סומקא יש להקל, וכמשנ"ת בספר אמו"ר שליט"א שכי"ה הכרעת הראב"ד והרא"ש והטור, וכ"כ במ"ב להקל בשעה"ד, ואם נשתנה למראה פסול שאינו מראה אתרוג כלל בזה החמיר הראב"ד, ועי' לעיל.

- הוספה -

בשיעור אתרוג

יא. ע"ז א' אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין, נראה דבוסר דאתרוג דינו כפרי לענין ערלה ושביעית, דהא כו"ע מודו בכל האילנות שמשויצאו חשיבי פרי לשביעית וה"ה לערלה כמבואר ברכות ל"ו ב' פסחים נ"ב ב', מסתברא דקודם לכן אינו פרי כלל, ואמנם בענבים מצינו שיעור סמדר ושיעור בוסר, וכו"ע מודו דבוסר הוי פרי, אבל מסתברא דבשאר פירות משויצאו היינו בוסר ולא סמדר, שהמציאות שלהם היא מיד כבוסר דענבים, ולא נצטרך לחדש דרבנן מודו שיש פרי שחייב בערלה ופסול למצות אתרוג, אלא יש לפרש דלרבנן סגי בשיעור פרי לערלה ולר"ע בעינן שיעור פרי למעשר, לצד דכו"ע כר"ש ס"ל כדאביי, מיהו אם לכו"ע חייב במעשר י"ל דאתרוג סמדר אסור בערלה פטור ממעשר ופסול למצוה ופליגי בהדר.

שם אמר רבה ר"ע ור"ש אמרו דבר אחד כו' יש לעי' א"כ הו"ל לאיפלוגי במעשר, דהא לכו"ע למצוה למעשר שוין, ולא פליגי בגדר הנצרך למצוה כלל, ואמנם נראה דהיינו דקאמר אביי דילמא לא היא כו' ותו לא מידי, דכיון שיש אפשרות לומר דפליגי במצות לולב דוקא ודאי ראוי לפרש כן, אבל טעמיה דרבה צ"ב.

כאהינא סומקא לכו"ע כשר כשנעשה ע"י הקילוף, ואע"פ שבאתרוג עצמו לבן פסול, ואולי גם כאהינא סומקא.

בקיצור פסקי הרא"ש העתיק רק שיטת הי"א, משום שכן נקט הרא"ש עיקר, ואפשר שהיו לפניו דברי הראב"ד שהכריע כן, וכך מתפרשים דברי הטור, ומ"ש מראה גוון האתרוג ר"ל אתרוג דעלמא, ולא מיירי בשינוי שבאתרוג הזה, בין המקולף לשאינו מקולף, וצ"ע בב"י שפירשו כפי' קמא דהראב"ד, ועב"ח שכתב דגם הראב"ד מודה דכשר ברובו כשאין הקילוף דומה למראה האתרוג הזה, וכן בחוטמו, כ"ז שיש בו מראה אתרוג בעלמא, ולמש"כ דהטור העתיק הי"א נוחא, וכ"מ בקיצור פסקי הרא"ש, שכתב דר"ח הכשיר בנשתיר כאיסר כשלא נשתנה ממראה האתרוג, וש"מ דכל שינוי דמיירי התם הינו שינוי גמור מכל אתרוג דעלמא.

בענין שפשוף טע"י האחיזה

י. מזה שנוהגין להכשיר אתרוג שנשתפשה קליפתו מעט ע"י הנענועין ומשמוש הידיים ונעשה מקום השפשוף חום כאהינא סומקא, [ועי' חתם סופר בשו"ע בזה], כתב אמו"ר שליט"א דהיינו כדעת הי"א שבראב"ד, כמסקנת הראב"ד וכ"כ הריטב"א והר"ן בשמו, וכ"נ דעת הרא"ש והטור, ועי' מ"ב ס"ק בשם הא"ר והב"ח, ואמנם כ"נ עיקר הדין, אבל במה שמצוי מעט שפשופים, כמדומה שעדיין לא נעשה רובו מנומר ע"ז, ובחוטמו בכל שהוא או רובו במקום אחד הרי לכו"ע כשר כמ"ש הב"ח, וכמבואר בגמ' דכאהינא סומקא כשר, והרי קי"ל דנקלף ונשתיר כאיסר כשר.

יש להסתפק באתרוג הכושי לבני בבל ויש בו נימורים של ירוק אם ג"ז בכלל מראות הכשרות, או"ד כיון שלבני א"י חשיב שינוי מראה, אין לשמש במראה של שני סוגי אתרוגים, ומסתברא לקולא דלבני בבל אין

הוא עדיין בוסר, וכן בירוק ככרתי קשה לומר שיש בו כביצה ופטור מן המעשר.

ולכן נראה דזוהי סברא מיוחדת במצות אתרוג שהוא נראה כאתרוג החסר [ואין כונתינו פסול חסר, אלא כששואלים איזה אתרוג הכי קטן שאפשר להביא, אמרו ע"ז דפחות מכביצה ניכר שהביא וזהו קודם גמרו], וכן מוכיח הענין שדנו באתרוג קטן דומיא דגדול שהוא נראה קטן מדאי, וכן ירוק ככרתי ניכר עליו שלא נגמר בישולו וקרוב לומר שזה פסול דרבנן, כמו אתרוג הגדול, [ולפי"ז יש לדון שנצטמק ג"כ פסול לפי שהוא נראה כלא נגמר פריו, ואין הכל בקיין לעמוד על ההיכר אם הי' כך מעיקרא או נצטמק], אבל אין ללמוד מזה למעשר כלל, ועדיין אפשר להכשיר בוסר הגדול כביצה, כיון שאין ניכר עליו חסרונו.

וכן יש ללמוד מהירושלמי שהביאו על מתני' דכאגוז וכביצה פלוגתא דר"ע ורבנן, ומייתי דפסול אתרוג אינו תלוי במעשר כמו מנומר וגידלו בדפוס, ובפשוטו היינו משום הדר, אבל אפשר לקיים כן גם לר"י דלית ליה הדר, כיון שניכר שלא נגמר פריו והו"ל כחסר, וכמחוסר זמן בבהמה, אבל בוסר לר"ע החסרון רק בהדר כיון שלא ניכר עליו מבחוץ כ"כ, - ובזה מיושב פסק הרמב"ם דחייבין משיתעגלו ופחות מכביצה פסול למצוה.

שם כדרך שבנ"א מוציאין לזריעה כו' לשון זה אמרו חולין קי"ח לענין שומר שמוציאין חטה בקליפתה, וכאן כונת אביי כדרך שבנ"א רגילין לקצור, ועדיין אין זה מיישב מ"ט לא פליג ר"ש שבתפוחים, וע"כ צ"ל דתפוחים נזרעים ומצמיחים קודם לכן, והדברים מחודשים, ויתכן דבתפוחים דרך לקצרם גם כשאינם נזרעים ומצמיחין שהם כתכונת ירקות, אבל אתרוגים שיכולין לגדול הרבה מאד, אין דרך בנ"א להשחית ולקצרם בקטנותם כ"כ.

ואם נימא דפחות מכאגוז או מכביצה או ירוק ככרתי חייב במעשר פסול למצוה, נראה דאיצטרין לאשמועינן לרבנן דבוסר כשר, ור"ע הוצרך לחלוק ע"ז ולומר דבוסר פסול ומה"ט פוטרו ממעשר.

יש לעי' בעיקר הא דפשיטא לן דאתרוג הבוסר זהו אתרוג החייב בקטנו מנלן, הרי שנינו שתחלתו אוכל ששומרו להוסיף אוכל, ואם בוסר לאו אוכל מקרי, א"כ אין ללמוד מתני' אלא שאפי' בפחות משליש חייב, אבל דוקא כשאינו בוסר.

ונראה דקטנן דתפוחים ואתרוגים היינו קודם שליש, ופשיטא לן דקודם שליש הם עדיין בוסר, וע"כ דקטנן דמתני' היינו בוסר ובאתרוגים מבואר בשמעתין דכשזורעין ומצמיחין זהו שיעור כל הפירות, וש"מ שיש בהם שינוי מהותי בשליש, והיינו משום דנפקי מבוסר לפרי הראוי וה"ה בתפוחים.

בשמעתין מבואר דבוסר כשר אע"ג דלא נגמר פריו כ"כ, ולעיל ל"א ב' נקטינן פחות מכאגוז לר"מ או מכביצה לר"י לאו גמר פריו הוא, ולכאורה מוכח מזה דגם לענין מעשר פטור, ואמנם הדבר מחודש לומר דבענין שיעור כביצה בקטנן, אבל ע"כ ר"מ ור"י הם התנאים דסתם מתני' דמעשרות דאתרוגים חייבין בקטנן דכיון דתליין בגמר פרי ולא בהדר, ע"כ ששיעור זה הוא פחות מבוסר ולכן פסול וממילא גם פטור ממעשר.

מיהו לענין ערלה ושביעית לא יתכן ליתן שיעור זה דודאי פרי גמור הוא קודם לכן, ולפי"ז יש כמה חילוקים באתרוג, א' מיוציא שדינו כפרי לערלה ושביעית, ב' כאגוז וכביצה שדינו כפרי למעשר ולמצוה ועדיין הוא בוסר, ג' בוסר אפי' כביצה דפסול לר"ע, ד' משהביא שליש דנפקי מתורת בוסר.

אבל הדברים מחודשים וסתומים דודאי יש לנקוט דאתרוג החייבין בקטנן הם אפי' פחות מכביצה, וגם אין הכרח שפחות מכביצה

העולה מהאמור דאתרוגים חייבין במעשר בקטנותן אפי' פחות מכביצה ואפי' ירוק ככרתי ואפי' בוסר, וכתב הרמב"ם השיעור משיתעגלו ולמצוה פחות מכביצה פסול כיון

שניכר חסרונו אע"פ שחייב במעשר, אבל בוסר שאין ניכר חסרונו אלא בטעמו כשר, ולענין ערלה ושביעית חשיבי פרי משויצאו, ומסתברא שזה קודם זמן חיוב מעשר.

סימן יב

בענין הפסק בברכת המצות

לולב דמפסקי לילות מימים כו' בהא דבעי טעמא דלילה לאו זמן לולב

א. סוכה מ"ה ב' לולב דמפסקי לילות מימים כל יומא מצוה כו' יש לעי' ל"ל האי טעמא דלילה לאו זמן לולב הוא, הרי גם ביום מבי אגבהיה נפק ב', ותו ליכא מצוה ביום זה, ולמחר איכא מצוה נוספת, משא"כ בסוכה, ועוד דלולב איכא חיוב בכל יום, ובסוכה רשות דאם ירצה לא יאכל, [עסק"מירו' פ"ג דברכות ה"ג], ואפשר דאה"נ, אלא לפי שבסוכה טעמא משום דלא מפסקי מפרשין בלולב דמפסקי, דאי הוה מפסקי בסוכה אף דרשות הוא מברך, ועי' ביצה ל' ב', (ועירו' ברכות פ"ט ה"ג ובמאירי שהזכירו אבל אפשר דר"ל בכל יום לאפוקי סוכה והיינו ברייתא דמיתנין לקמן בשמעתין, ועי' לק' סוסק"י מירו' ברכות פ"ג ה"ג).

שם כולוהו שבעה כחד יומא אריכא דמו, אפשר שאם הי' פטור באמצע, כגון שהי' מצטער או עוסק במצוה ולא קיים מצוה סוכה, חוזר ומברך, אבל אם יצא ללמוד דאמר' כ"ו א' עיונא לבר ממטללתא אין חוזר ומברך, שזה בכלל כעין תדורו, ואין זה פטור מהמצוה, וכן ביהכ"ס בתפילין אינו פטור מכלל המצוה, אלא זהו מהלכות תפילין,

ואע"פ שבאמת אינו מקיים מצוה בזמן שהוא חוץ לסוכה ובלא תפילין, מ"מ מהניא ברכה דמעיקרא כיון שהחובה מוטלת עליו כל הזמן.

שם לולב דרבנן סגי ל' בחד יומא, לכאו' הול"ל לולב דרבנן לא מברכין אדרבנן והאי לישנא משמע דאף בדרבנן מברכין אלא דסגי בברכה אחת לכל שבעה, ונפ"מ שאם לא בירך יום ראשון יברך יום שני, אבל ל"מ כן, וכדמיתנין לק' מ"ו א' דרב סבר לולב שבעה מדס"ל דמברכין אנר חנוכה, וש"מ דמ"ד יום אחד סבר דלא מברכין אדרבנן, ואפשר לדחות דאהא דמברכין בנר חנוכה אף ביום שני קא סמך, אבל זה לא מדברי רב, וכן אמוראי דלקמן בעיקר מצות זקנים ס"ל דאין מברכין, וצ"ל דה"ק סגי ל' בברכה חד יומא שהוא דאוריתא — לכאו' נראה דהנדון רק בברכת אקב"ו אבל שעשה נסים וכיו"ב שפיר מברכין אף בדרבנן, ומש"ה ל"ק ל' בהא דתנן במגילה כ"א א' מקום שנהגו לברך והיינו לאחר' כדמפרש שם בגמ'.

מ"ו א' כאן בזמן שביהמ"ק קיים כו', פי' בביהמ"ק גופי', ולכאו' דוחק הוא לאוקומי סתמא דברייתא בהכי, ונראה דהברייתא עיקרה לומר דלולב ל"ד לסוכה דסגי בברכה אחת ולא נחתא לנדון אם יש

שלא לצורך, מלבד שצריך לדחוק דלאו כתנאי דעלמא מתפרש, וצ"ע.

למאי דקי"ל לילה זמן תפילין אם כל יום מצוה בפ"ע

ויש ללמוד מכאן דכל יום מצוה בפ"ע היא בתפילין, וכמו סוכה שכל שנה מצוה בפ"ע, ואע"פ שמצותה כל שבעה, מ"מ מי שאינו יושב בסוכה שנה אחת לגמרי, חשיב טפי ביטול מצוה, ממי שמבטל המצוה בחלק מהזמן, וה"נ בתפילין בכל יום כיון דמפסקי לילות חשיב כל יום מצוה בפ"ע, דמה"ט לחכמים מברכין על תפילין בכל יום ועל סוכה בכל שנה, מיהו תפילין למאי דקי"ל לילה זמן תפילין, מדאורייתא חשיב כל השבוע מצוה אחת, אבל שבת ויו"ט מפסיקין, ונמצא שמדאורייתא יש מצוה מיוחדת בכל שבוע ומדברנן בכל יום, ונלכאו' מבואר כן בשבועות כ"ה ב' דפריך אמתני' דקתני לא הנחת תפילין היום, מי איתי' בלא אניה, ומשמע שאם לא יניח היום חשיב מבטל מצוה, ויש לדחות דה"ה אם יאמר לא אניה בשעה זו, ודכוותה אם נשבע שלא יאכל פת זו בסוכה, אבל יותר מיושב לומר דכל מה שנכלל בברכה אחת מיקרי חדא מצוה, וביטול חלק ממנה אינו כביטול מצוה לגמרי, ומה"ט נקט התנא לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין היום חדא כלפי שבועת ביטוי וחדא כלפי שבועת שוא, וכדמפרש בגמ' שם, מיהו למש"כ צ"ל דאתיא כמ"ד לילה לאו זמן תפילין, ולמ"ד זמן תפילין משכח"ל כשלא הניח כל השבוע ואומר לא אניה תפילין היום, כ"נ לפו"ר ולע"כ בסוגיא, וכ"כ במ"ב סי' ל"ז עי"ש, מיהו לענין קרקפתא י"ל דסגי בשקיים המצוה פעם, ואף בסוכה כה"ג י"ל דסגי שקיים מצות סוכה בימיו, - ויש להסתפק לפ"ז מי שיכול להניח ביום אחד זמן מרובה או בשני ימים זמן מועט הי מניניהו עדיף, ודכוותה בסוכה שיש לו אפשרות לאכול ג' סעודות בסוכה בשנה אחת (מלבד כזית ראשון) או סעודה

חיוב ברכה בלולב דרבנן, דמתפרשא במקום שיש חיוב ברכה אחת בודאי, נכגון אם לא בירך, והגדון רק בחילוק הברכות.

בטעמיהו דרבנן ואי ס"ל לילה לאו זמן תפילין שם תנאי היא דתניא תפילין כ"ז שמניחין מברך עליהן דברי רבי וחכ"א אינו מברך אלא שחרית בלבד, טעמיהו דרבנן משום דמפסקי לילות, ולכאו' משמע דס"ל לילה לאו זמן תפילין הוא, אבל הדבר קשה לומר דרבא דאמר הלכה כחכמים, אי ס"ל כהלכתא דלילה זמן תפילין, א"כ יסבור דמברכין רק ביום ראשון שאחר שבת או יו"ט, וגם אין נראה דאיכא תנא דס"ל שאין מברכין על תפילין כל יום, ונראה דסגי בזה שמדברנן לאו זמן תפילין הוא, ואין מברכין עליהן אפי' הניחן, עד שחרית, כדתניא מנחות ל"ו א' ובברכות ט' ב' עי"ש, וממילא תיקנו נמי ברכה בכל יום, אבל בציצית מבואר במנחות מ"ג א' דאי לילה זמן ציצית אינו מברך בשחרית לרבנן, והיינו משום דאף מדרבנן רשאי ללבשן בלילה, נואם נימא דאף ביום מהני היסח הדעת גמור מקיום המצוה כגון שנטלו תפיליו ולא יוכל לחזור ולהניחם דחזור ומברך, א"כ אף מדאורייתא מהני ההיסח הדעת של לילה אע"פ שהוא מדרבנן, וראיתי בריטב"א שכבר כתב לתרץ כן, אבל טפי ניחא ל' לומר דרבנן נמי ס"ל סוכה שבעה דבהפסק גדול והיסח הדעת מברכין, וה"ה בתפילין בלילה, וצ"ע דהא בהדיא אמרי' בגמ' ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכין כל שבעה, וש"מ דלרבנן אין מברכין, [וכנראה ל"ג ל'], וכן במנחות מ"ג א' מוקים דר"י כרבי דוקא, ואם יש הפסק דסגי אף לרבנן, מאי פשיטותא דר"י פליג אדשמואל וס"ל כרבי, דילמא ס"ל דסגי בהפסק דלילה, ועוד דא"כ לתנא דברייתא דסוכה יום ראשון בלבד, מברכין נמי אתפילין רק ביום ראשון בשבוע ול"מ כן, ועוד דמאי פשיטותא דרבא לא עבד כרבנן דילמא ס"ל דבביהכ"ס מודו, ורבי קאי אשאר הפסקות כגון לסעודה או

בפ"ע כל שעה, דאין לחשבה כמעשה אחד, משא"כ במזוזה דלא חשיב האדם כעוסק במצות מזוזה כל הזמן שהיא מונחת, בזה י"ל דלכו"ע חדא מצוה היא וסגי בברכה דמעיקרא על מצות מזוזה של בית זה, ונלכאו' נראה שאם נשתטה וחזר ונשתפה בתפילין חוזר ומברך, ובמזוזה א"צ לחזור ולקבעה ולברך, וסוכה וציצית כתפילין דרך בשיתוף האדם יש כאן מעשה מצוה, אבל מזוזה ומעקה חיובן תלוי בבית ועי' לק' סק].

ויש גם סברא איפכא דעד כאן ל"פ אלא בסוכה ותפילין, דמעיקרא ידעין שיש הפסקות באמצע המצוה, והמצוה ניתנה באופן זה שיניח בזמן שהוא ראוי להניח, לאפוקי בזמן שינה וביהכ"ס ועוד, וכן בסוכה כיו"ב, ולכן ס"ל לרבנן דמעיקרא הברכה כוללת המצוה עם ההפסקות, דלא חשיבי ביטול המצוה כ"כ, משא"כ במזוזה דכל שנוטלה הרי הוא מבטל המצוה, י"ל דלכו"ע חוזר ומברך, ונלפי טעם זה כשנוטלה לבדקה אינו מברך, עכ"פ לרבנן, דמעיקרא ידע שצריך לבדקה פעמיים בשבוע].

ויותר נראה דלענין מזוזה לא מהני כלל מה שכבר הי' מזוזה בבית זה, לחשבו כנתקיים חלק מהמצוה, דרך בחובת הגוף שיין לומר שהאדם קיים חלק מהמצוה, אבל בחפצא לא מהני כלום מצוה דאתמול, והדר בבית שאין בו מזוזה איסורו שזה אם הי' בו מזוזה או שמעולם לא הי' בו מזוזה, ולפ"ז בשעה שאין מזוזה בבית בטלה המצוה לגמרי, וממילא גם בטלה הברכה, שאין חלות הברכה על הבית, ורק במצות שבגוף שיין לומר שהברכה על הגברא שמקיים מצוה זו, ואף כשמפסיק מלקיימה לפי שעה כיון שעדיין דעתו על המצוה מהני הברכה דמעיקרא, מיהו עי' לק' סק"ז בעיקר דין מזוזה.

ונראה דכן יש ללמוד מסתמות הדברים, שהרי הברייתא מתפרשת דנחלקו

אחת בשני שנים, ולכאו' נראה דלקיים מצות סוכה בכל שנה עדיף, ויש מזה סמך למנהגנו במצות תפילין דלא חשיב כ"כ ביטול המצוה כיון שמניח בכל יום, וצ"ע בכ"ז, ועי' לק' סק"י בשם רבנו יונה.

- הוספה לפו"ר -

מצות סוכה ולולב אפשר לראותן כמצוה אחת שנמשכת זמן כזה, ואף בימים חלוקים שיין לדון כן, שכך הם תנאי מצוה זו, אבל מצוה שנוהגת בכל יום תמיד לא אמרינן שזו מצוה אחת כל ימי חייו, אבל מצוה שזמנה מוגבל אפשר לראותה כמצוה אחת, ונפ"מ בין ציצית לרב יהודה, לסוכה ולולב, ונתעוררתי קצת לזה.

- עד כאן -

אם גם במזוזה פליגי רבי ורבנן

ב. יש להסתפק אם גם במזוזה פליגי רבי ורבנן, כגון שנטלה לבדקה או ללמוד בה, אם חוזר ומברך כשקובעה, ואין לומר דדוקא בתפילין ובהפסק דביהכ"ס פליגי, כיון שבאותה שעה אסור בתפילין, דהא מבואר במנחות מ"ג א' דה"נ פליגי בציצית, ואף אי לילה זמן ציצית, דלרבנן סגי בברכה אחת לעולם, ולרבי מברך כל שעה שמתעטף בה, ואע"פ שמותר לילך בציצית בכל מקום, מיהו י"ל דבהפסק מועט כדי לבדקה לכו"ע אינו מברך, אבל אכתי יש להסתפק בהורידה היום ע"מ להחזירה למחר, דאיכא הפסק שבטלית כה"ג ודאי מברך לרבי כמבואר במנחות שם, איך הדין במזוזה.

וביאור הספק משום דטעמייהו דרבנן דחשבי לכל הזמן כחדא מצוה, שישב בסוכה שבעת ימים, ושיניח תפילין כל היום, ולכן סגי בברכה בתחילת המצוה, ובהא פליגי רבי וס"ל דכל רגע כמצוה בפ"ע חשיבא, ושייכא ברכה בכל שעה שהמצוה מתחדשת, ולפ"ז ה"ה מזוזה, אבל י"ל דדוקא במצות שתלויות במעשה האדם, ס"ל לרבי דחשיבא כמצוה

שם אמר מ"ז חזינא לי' לר"פ דכל אימת כו' לפמ"ש"כ דרבא מברך רק בדעייל לביהכ"ס בא מ"ז להוסיף דר"פ מברך עליהו בכל פעם שמניח, ואף אי רבא נמי כר"פ עבד, מ"מ כיון דר"מ העיד רק על ביהכ"ס הביאו בגמ' עדות לכ"ז שמניח, ועי' לק' סק"ד.

בטעמא דרבנן דר"א דכל אימת דממשמשי מברכי

שם רבנן דבי ר"א כל אימת דממשמשי בהו מברכי, בפשוטו אברכה דלעיל קאי, דאי ברכה אחריתי היא לא הו"ל לאדכורה בהאי ענינא, ובדוחק י"ל דפשיטא לגמ' דלחכמים דמברך רק שחרית, אינו מברך אפי' לשמור חקיו וכיו"ב במשמושן, דלהכ"פ כשמניח הו"ל לברך ברכה זו ומדברי חכמים חזינן שאינו מברך כלום אלא שחרית, אבל מ"מ סתמות הגמ' משמע דמברכי ברכת להניח ככל מברך דשמעתין, וכן מסיק בתו' הרא"ש, [וה"פ] הביא בשם י"מ, אבל בפסקיו העתיק רק פרי" נראה דעתו דלהלכה אין לברך אלא כענין פרי"ן, וכן יש ללמוד מסתמות הרי"ף ורש"י דהיינו ברכה דלעיל, וכדעת ר"י, וכ"מ בריטב"א ובנמו"י ומפרשי לה כשהסיוח דעתם עי"ש, מיהו עי' נמו"י הל' ציצית בשם ריטב"א בזה, שו"ר בבהגר"א סי' כ"ה סי"ב הביא דר"י היינו רבנו יונה שכ' בספר היראה לשון זה וצריך לברך כשימשמש זמן גדול אחר הנחתן דק"ל דרבנן דבי ר"א כו' ומפי מורי הרשב"ש דא"צ לברך משום משמוש אלא כשהן נעקרינן כו' וסיים הגר"א אבל הוא דחוק וכל הפוסקים כתבו כסברא ראשונה סתם, [וביראים כהר"י].

והנה הא דמברכי להניח במשמוש אע"פ שכבר מונחין, מצינו בגמ' ביוצא לדרך דמברך במשמושן להניח, אבל צ"ב מ"ט חשבו למשמוש כתחלת הנחה, ועו"ק הא רבי אמר כ"ז שמניח, ומשמע דבשעת משמוש אין

בתפילין שהדרך להפסיק בהן, האם מברך בכל פעם ולא יתכן לומר דבמצות שאין דרך להפסיק פשיטא דאינו מברך, דהא סתמא דמילתא מברך בכל עשיית מצוה, ואין חילוק בחשיבות המצוה בין פעם ראשונה לשני', וא"כ כשדנים בתפילין דסגי בחדא ברכה זהו המחודש כיון דדרך מצותן בכך, ומה ששייך לומר הוא רק דה"ה דפליגי במזוזה, וא"כ לדינא דק"ל כרבי מברך בכל פעם שקובעה, ואם נטלה לבדקה ומחזירה מיד עי' לק' סק"ז.

חזינא לי' לרבא כו' בביאור הענין ואם הדר ביה רבא

ג. **שם** אמר רב מרי ברה דבת שמואל חזינא לי' לרבא דלא עביד כשמעתי' אלא מקדים וקאי ועייל כו' יש לעי' למה הקדים לספר סדר יציאתו בבקר, וגם למה לא אמר כדבסמוך בדר"פ דכל אימת דמנח תפילין מברך, שהרי גם לסעודת קבע חולצן, ועוד כיו"ב, ואפשר לומר דהעיד רק מה שראה ואה"נ דכל אימת דמנח מברך, וכ"נ מפרש"י וכן העתיקו הרי"ף והרא"ש בדרבא כדר"פ, [ובאו"ז נראה דגרס כן], ואפשר דרבא לא הדר בי' לגמרי ורק בביהכ"ס דאסור בתפילין הדר מברך, אבל בסעודה דאיסורו רק מדרבנן או שאר הפסקות דשרי בתפילין לא הי' מברך, ולכתחלה הי' נזהר שלא יצטרך לחלוץ תפילין לביהכ"ס, והיינו דקאמר דמקדים וקאי ועייל כו' הכל קודם הנחת תפילין, ורק בגונא דאיצטריך זימנא אחרינא הדר מברך, — לשון מברך אחר מנח תפילין אינו מתפרש בסדר הדברים אלא דמנח ומברך על הנחתן, ושמא לא ניחא לי' למימר משי ידי' ומברך ומנח, דהוה צריך לפרושי דהברכה ע התפילין ולא אשר יצר.

שם ואנן נמי כרבי כו' כמדומה דהרי"ף והראשונים ל"ג לי', והלשון נראה שאינו מהגמ', וערש"י ואו"ז.

ברם בעיקר דברי הטור דהסירם שלא במתכוין גרע, מבואר בהיפוך ברבנו יונה וריטב"א ונמו"י שדנו דבטלית שנפלה שלא במתכוין שמא א"צ לחזור ולברך כיון שלא הי' דעתו להסירה, ופי' רבנות דרבנן דבי ר"א מפני שלא נתכוונו להסירם, ולמדו מזה לציצית, אבל בנתכוון להסירם פשיטא להו דהוי הפסק וכדעת הב"י, וכן העתיק הב"י שם דברי הנמו"י בשם ריטב"א, וע"ע המשך דברי הנמו"י בהל' ציצית, וכן בתר"י סופ"ק דברכות, וכ"ה פשטא דשמעתין דכ"ז שמניחן לכו"ע מברך, וכדפרש"י אפי' מאה פעמים ביום, וסתמו כפירושו אפי' להפסק מועט, ולא דוקא לביהכ"ס, ועמש"כ סק"ג, ורבנן דבר"א לפר"י הוסיפו דאף בנשטמו שלא במתכוין מברכין, אבל אין במשמעות הדברים דמסברא ידעינן שיש שמניחן ואינו מברך, ואשמועינן דבכה"ג בנשטמו כיון שלא נתכוונו מברכין, ובסברא נמי לכאור' א"צ נתינת דעת על זמן ההפסק, אלא נתינת דעת להמשיך המצוה כל הזמן, ובנשטמו שלא במתכוין איכא טפי נתינת דעת להמשיך המצוה, כיון שלא רצה להפסיקה כלל, וכך מתפרשים דברי רי"ז בני"ט שכ' כל שעה שמניח תפילין מברך עליהן ואפי' כמה פעמים ביום וכל שעה שממשמש בהם מברך עליהם ואפי' כמה פעמים ביום ונ"ל דוקא כשנשטמו ממקום הנחתן ומשמש בהן להחזירן למקומם, [שו"ר במ"א סכ"ה סק בשם השל"ה דאין נוהגין לברך בנשטמו בתפלה מפני שאינו מסיח דעתו מהם, וצ"ע א"כ מ"ט טלית בתפלה מברך, וצ"ל דתפילין שאסורין בהה"ד נותן דעתו עליהן וכונת תפילה ג"כ מהני, וכ"ז צע"ג, ועמ"ב שם סק שהביא דברי הח"א [וכן בא"ר] דצריך לברך, ומסיק למעט בברכות [?].

ובאמת המחבר בסי"ד העתיק תחלה דבהפסק במתכוין צריך לברך, והוסיף בסט"ו דאף בשלא במתכוין צריך לברך, וכדעת הראשונים ז"ל, וכתב הגר"א שדברי המחבר

מברכין, ולכאור' ענין המשמוש הוא דע"י מעשה דכיר טפי לזמן ממושך שהתפילין עליו, דהא ממשמש כשנזכר אלא שזכרון שאין עמו מעשה משתכח, ואפשר שהיתה זו תקנה מאוחרת שראו שאם לא ימשמשו יסיחו דעתם, ובדין הוא דהול"ל חייב אדם לחלוץ ולחזור ולהניח כדי שלא יסיח דעתו דמשעת הנחה דכיר להו, ונמצא שהמשמוש במקום הנחה מחודשת הוא, והיינו דסברי רבנן דר"א שתיקנו המשמוש כדין הנחה מחודשת, וכיוצא לדרך שממשמש ומברך, דכיון שבלא משמוש יש לחייבו לחלוץ תפיליו, נמצא שהמשמוש הוא גורם המצוה כהנחה, והברכה דמעיקרא מהניא עד שעה שצריך מעשה מחודש, וצ"ע, ועי' ר"ן דלא ידעינן מהו הזמן שצריך למשמש, [ועי' לעיל דר"י כתב זמן גדול אחר הנחתן ולשון הסמ"ג שצריך למשמש לפרקים], ועכ"פ הפוסקים השמיטו ד"ז אא"כ נשטמו ממקומן, ונמצא שאין לנו אלא כ"ז שמניחן, ומ"מ יש ללמוד מרבנן דר"א שהמשמוש דוקא הוא ומצוה גמורה במקום הנחה.

בספק הטור בפושט טליתו ע"מ ללבשה מיד, ובראשונים בטלית שנפלה

ד. הטור בסי' ח' נסתפק בדין פושט טליתו ע"מ לחזור וללבשה בהפסק מועט, אם צריך לחזור ולברך, דהא ציצית ותפילין דינם שוה כדחזינן במנחות מ"ג א', ובתפילין אמרו דכד ממשמשי להחזירן למקומן מברכין, אע"פ שלא הי' אלא הפסק מועט, או"ד שאני התם שלא ידע כשנשטמו ולא נתן דעתו לחזור וללבשן, וה"ה בטלית כה"ג אבל כשהסירם במתכוין ע"מ לחזור וללבשן מהניא דעתו שלא יחשב הפסק, ולזה דעתו נוטה, והב"י כתב דאף בהסירם במתכוין חוזר ומברך, והביא רא"י מרבא דחלצן לביהכ"ס ומברך, והד"מ והפרישה והב"ח דחו דשאני גבי תפילין שאסור להניחן בביהכ"ס ולכן חשיב הפסק טפי, ע"ש.

עיקר, והרמ"א קיים הדין דטלית שנפלה בלא מתכוין וחלק על דין נטלה במתכוין, וכדעת הטור.

בקר' המו"א דבגמ' מדמינן סוכה ותפילין, ובדין אם מזיז התפילין ע"ג ראשו

במ"א ס"ק י"ח הק' ע"ד הב"י דכאן פשיטא ל' שהפסק מועט מחייב בברכה, וגבי סוכה העתיק דברי המ"מ שכ' דדוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניינו ושלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חברו או להביא דבר לסוכה לצורך שעמו לא הויא יציאה לחייבו בברכה כשיחזור, והרי בגמ' מדמינן סוכה ותפילין, והנה הקו' היא על המ"מ כיון שבגמ' חזינן דאפי' נשמטו ממקומן שלא במתכוין מברכין ואפי' לזמן מועט, כ"ש כשיצא לגמרי מהסוכה, ואמנם י"ל דשלא בידעתו גרע, אבל כבר נתבאר שאין כן דעת הראשונים ז"ל, ועוד דקתני כ"ז שמניחן, ומתפרש בכל גונא, וא"כ מנ"ל לחדש בסוכה דבעינן הפסק יותר, ונראה דלא דמי, דגבי סוכה אין הטעם משום דהפסק מועט אינו מחייב בברכה, [וסוכה דמיא לתפילין דסגי בהפסק מועט], אלא דאדם הדר בבית אף כשיצא לצורך שעמו הרי הוא נטפל לביתו ועדיין חשיבא ישיבתו בסוכה, שיש לאדם קביעות בדירתו שאף כשיצא לא נעקר מביתו, וכדשאכחן בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן דלקבעי הדר וא"צ לחזור ולברך, אבל בתפילין וציצית לא שייך ענין זה, דכל שחלצם הרי בשעה זו אין לו זיקה לתפילין, ובזה סגי בהפסק מועט, [ואם מזיז ע"ג ראשו לסדר כובעו וכיו"ב, שייך לומר שעדיין חשיב כמניח ולא כהפסק, [שו"ר בפמ"ג מ"ז ס"ק י"ג לפרש כונת הרמ"א בסכ"ח דדוקא במזיז ע"ג ראשו א"צ לברך, ועי' להלן בנשמטו מעצמן], וזה דמי קצת ליציאה מהסוכה, אבל כשחולצן לזמן מסוים לכל צורך שהוא, הרי בשעה זו הפסיק המצוה, ובאמת בגמ' לא אמרו גבי סוכה כ"ז שנכנס לתוכה אלא סוכה

שבעה, ולפ"ד המ"מ הלשון מדוקדק, שא"א לכתוב בסוכה כבתפילין, [ועיי"ש בתוד"ה אחד דל"ד שבעה דסוכה לדלולב].

לענין הלכה בעיצית ובתפילין אם חוזר ומברך, ובדין ביהכ"ס שלנו

ולענין הלכה כתב במ"ב ס"ח ס"ק ל"ז דאם פשט הציצית במתכוין ע"מ לחזור וללבשן מיד [וגם לבשן ולא נשתהה] אינו חוזר ומברך, אבל אם הי' דעתו לשהות איזה זמן או שארע שבסוף נשתהה איזה זמן חוזר ומברך, [ולא מהני מה שיש עליו עוד בגד עם ציצית אלא גלות דעתו בסתמא].

ולענין תפילין אם חלצן ע"מ ליכנס לביהכ"ס כיון דאסור בתפילין אף בזמן מועט מברך, מיהו בחלצן לקטנים כיון דאינו מחויב לחלצן אינו חוזר ומברך, והיינו חוץ לביהכ"ס דליכנס לביהכ"ס אפי' סתם חוזר ומברך, [ובשם הח"א כתב דה"ה להפית], מיהו בביהכ"ס שלנו דדמי לביהכ"ס דפרסאי אינו חוזר ומברך בכניסה לחור, אבל לקטנים צ"ע, כיון דאסור להשתין בביהכ"ס קבוע שמא יפנה, אסור אף בביהכ"ס דפרסאי וכמ"ש במ"ב סי' מ"ג ס"ק י"ג בשם המג"א, ובבה"ל שם כתב דאף הב"י מודה בזה, ולכא' סגי באיסור דגזירה שמא יפנה להצריכו ברכה, וכך מתפרשים סתמות דברי המ"ב בסכ"ה שלא חילק בדין ביהכ"ס דבכל גונא צריך לברך, [ועבה"ל סוד"ה והכי, דכ' דבחלץ א"צ לברך], אבל כמדומה שאין נוהגין לברך, [מיהו באותן המיוחדין לקטנים יש להקל דהו"ל כביהכ"ס עראי, דהא ליכא למיחש שמא יפנה בהם, ואין לחדש כאן גזירה דשמא יפית, אע"פ שהזכירו כן בגמ' לענין ביהכ"ס קבוע], ועי' להלן בדברי המג"א.

בדברי המו"א בשם הד"מ דבחולץ לביהכ"ס מברך ובקר' הגרע"א בזה

במ"א סכ"ה ס"ק כ"ב הביא דברי הד"מ דמ"ש שאין לברך במסיר התפילין ע"מ

מההנחה או מהמשמוש, לא חשיבא כהנחה מחדש, וכמש"כ לעיל לענין סוכה עי"ש, וזה דלא כדעת הטוש"ע, אבל דברי השל"ה בזה סותרין למהלך הטור דס"ל דשלא במתכוין גרע, דגם שלא בתפלה כיון שהתפילין עליו הרי הוא חפץ בהנחתן, [וערמ"א בסמוך בנפתח הקשר דמיירי קודם התפלה, וס"ל דמברך], והרי רבנן דר"א שלא בתפילה כלדידן בתפילה, ועדיין צ"ע בהבנת דבריו, ועא"ר וח"א שכתבו לברך ואינם תח"י.

בדין פושט טליתו או חולץ התפילין לנוח מעט

נראה דאם רוצה להפסיק איזה זמן מהמצוה אע"פ שדעתו לחזור ולהניח לכו"ע חוזר ומברך, ורק כשהכרח מפסיקו ס"ל דמהני נתינת דעת שלא לברך, דחשבינן ליה כעסוק במצוה, ולפ"ז הפושט טליתו ביוהכ"פ בין מוסף למנחה כדי לנוח לכו"ע חוזר ומברך אפי' הי' ההפסק מועט, ולא מהני ט"ק אלא לגלות דעתו כמ"ש במ"ב, וכאן אע"פ שמגלה דעתו בהדיא לא מהני, כיון דבשעה זו הרי הוא מפסיק המצוה מרצונו, [שו"ר במ"ב סק לענין שינת הצהרים שנסתפק בזה, ועי' לק' סוסק"ח, וצ"ע], וכן אם חולץ התפילין לישן מעט, וכן בחולצן לסעודה חוזר ומברך, ובהני נוסף גם הטעם דאסור לישן ולאכול בהם, שו"ר בבה"ל סו"ס מ' שהביא מירו' דמברך, (ומ"ש לדחות דאיירי בנפנה דחוק טובא), וכ"ה לשון הטור דבאין דעתו ללבוש מיד מברך ובדעתו ללבוש מיד בזה אני מסתפק כו', וכ"כ במ"ב ובשעה"צ ס"ח אות נ"ד בשם הגר"א דדוקא אם מחזיר מיד, [מיהו מ"ש כן בשם הגר"א צ"ע דהגר"א כתב דביהכ"ס נמי לא הוי מיד, ודברי הרמ"א קיימו דביהכ"ס חשיב מיד וכמ"ש הטור, וצ"ל דפי' כונת הגר"א מיד לאפוקי איזה זמן, ולא לאפוקי ביהכ"ס, מיהו לכא' הגר"א מפרש לשון המחבר והרמ"א דקיימי אמיד, אבל הרמ"א השמיט תיבת מיד].

להחזירם מיד היינו כשנשאר במקום שרשאי לילך בתפילין, אבל לביהכ"ס צריך לברך, ואח"כ כתב ואפשר לומר דכשב"ה אינו רחוק כמו ב"ה שלהם שהיו בשדה א"צ לברך וא"כ אין חילוק בין ביהכ"ס למקום אחר, ולכן סתם רמ"א כאן, וכבר תמה הגרע"א ז"ל בגליון דביהכ"ס שלהם ג"כ חולצן ברחוק ד"א, וגם קשה שהרי הד"מ ביאר טעמא דאידיהי גברא והביא כן מההיא דמים שנתתין כ"ג א' ובזה אין חילוק בין זמן מרובה לזמן מועט, ואין אפשר לפרש סתימת הרמ"א כאן נגד דבריו, ובאמת כאן לא הזכיר אלא בהזיזים ממקומם ע"ד להחזירם מיד, וזה עדיף מחולץ לגמרי, אלא דבמה שציין לסי' ח' שמעינן דה"ה בחלץ לגמרי, ולפ"ז אין שום סמך לומר שיש חולק בדין ברכה בנכנס לביהכ"ס, ודברי כל הפוסקים כמפורשים דמ"ש כ"ז שמניחין מברך היינו לכה"פ בעייל לביהכ"ס שהוזכר כן בגמ', וכבר כתב הגר"א דהעיקר כדעת השו"ע דאף בחלץ סתם צריך לברך, ובאמת הטור גופי' מסופק, ויחידאה הוא בזה, כמש"כ לעיל דהר"י והריטב"א ונמו"י פשיטא להו דחלץ בכונה גרע, ונהי דלא מברכין כמ"ש הרמ"א אבל בביהכ"ס שהדבר מפורש בגמ' ומוסכם בפוסקים לא נתפרש מקום לפקפק בזה, וכבר הכריע כן במ"ב ובבה"ל עי"ש, אבל הפמ"ג כתב שנהגו שלא לברך, ולכא' המנהג נהי' מכח ספיקו של המג"א, [דכל הפוסקים שקדמוהו הרי ס"ל שמברכין].

בדין נשמוטו ממקומן

בנשמוטו ממקומן כתב מ"א ס"ק כ"א בשם השל"ה שלא נהגו לברך, וצ"ע שד"ז מוסכם בכל הפוסקים, דהמפרשים דמשמוש דמברך היינו אף במקומו, כ"ש בנשמוט, ומ"ש הטעם משום דבתפלה אינו מסיח דעת צ"ע, עי' להלן, ובטעם המנהג י"ל דרבנן דר"א מברכי רק במשמוש שאחר זמן גדול משעת הנחתן ונשמוטו אח"ז מועט

בדברי הבה"ל דלצאת כל הדעות יכוין שאם יצטרך לפשטו יחזור וילבשנו

ה. בבה"ל ס"ח ס"ד ד"ה אם כתב עצה לצאת כל הדעות שיכוין בשעת ברכה שאם יצטרך לפשטו שיחזור וילבשנו, וכ"כ במ"ב סכ"ה ס"ק מ"ג עצה זו לענין תפילין, והדברים צ"ע שאם מהני דעתו בשעת ברכה א"כ סתמא דמילתא הכי הוא שיוודע שאם יצטרך לפנות בתפלה יחזור ויניחם, וכן בגמ' ידע רבא דכי איצטריך זימנא אחרינא הדר מנח להו, ויש לדחות דלענין ביהכ"ס לא מהני דעתו כיון שאסור שם בתפילין, אבל אכתי רבנן דר"א למה נהגו לברך הרי בודאי ידעו בשעת ברכה שאם ישמטום ממקומם יחזירו, וכן בסוכה ע"כ נותן דעתו לשוב לאכילה בסוכה אף אם יפסיק, ויש ליישב דכונת המ"ב רק בהפסק מועט, דומיא דלבישת טלית אחרת דמייתי מינה, [שו"ר בבה"ל ד"ה וי"א שנסתפק בזה], ומ"מ יש ללמוד מסתמות כל הפוסקים דלא מהני דעתו בשעת ברכה דודאי נותן דעתו כך ומ"מ הצריכוהו לברך.

והנה מקור דברי המ"ב ממה שהכריעו האחרונים ז"ל בסי"ב דלא כהרמ"א שכ' [ביש לו כמה בגדים והי' דעתו מתחלה על כולם שכ' המחבר דסגי בברכה אחת], דאם פשט הראשון קודם שלבש השני צריך לחזור ולברך, וע"ז כתבו דפשיטת הראשון אינה הפסק המצריך ברכה כיון שמתחלה הי' דעתו ללבוש הבגד השני, ובאמת התם פשוט שלענין הבגד השני אין משנה אם ממשיך ללבוש את הראשון, וכיון שבשיעור הפסק כזה א"צ לברך על השני, אין הפשיטה מפסיקה יותר, וכמו שהוכיחו המ"א והגר"א משחיטה שאע"פ שנשלמה מצוה הראשונה א"צ לברך על השחיטה השני', וה"נ הפשיטה היינו רק שנשלמה המצוה הראשונה, אבל לענין אותו בגד שכבר חלה עליו הברכה ולבשו ואח"כ פשטו, בזה לא שייך לומר דהברכה מתייחסת ללבישה שאחר הפשיטה כבגד שני, כיון

שכבר חלה הברכה על לבישת בגד זה, והפשיטה ביטלה המצוה וממילא גם ברכתה, דבשלמא בבגד אחר שייך לומר שהוא עומד לקיים המצוה והברכה מתייחסת לזה, אבל אחר שלבשו איך שייך לומר שהברכה מתייחסת למצוה שעומד לקיימה שהרי כבר קיימה ולא שייך לחשבו כעסוק במעשה הלבישה השני' כשהיא תלו' בביטול הלבישה, הגע עצמך בבירך ולבש ועכשיו רוצה לפשוט ולחזור וללבוש האם יכול לברך עתה על הלבישה שאחר הפשיטה, וה"נ דכוותה, אבל על בגד אחר שפיר מברך גם קודם שפשט הראשון, ועוד דבשיעור זמן מרובה אף בנתכוין על בגד שני לא מהני כמש"כ להלן, אלא שהמ"ב מסתמך על לשון המ"א שכ' דל"ד לסי"ד מפני שלא הי' דעתו בשעת ברכה שיפשטנו וילבשנו, ואפשר דכונת המ"א שאם היתה הפשיטה סמוך ללבישה הראשונה באופן ששייך לייחס הברכה ללבישה השני', הי' מועיל אם הי' מכוין בשעת הברכה להפשיט וללבוש, אבל אין ללמוד מזה דמהני ברכה לענין שאם יודמן הפסק שיחזור וילבש, דרק במחשבה מוחלטת מראש בזמן מסוים סמוך לברכה, שייך לדון לפטור בברכה דמעיקרא, וג"ז צ"ע וכמש"כ.

במה שדימו הפוסקים לבישת שני טליתות זא"ז לשחיטת שתי בהמות

ובדין לבישת שני טליתות זא"ז שדימו הפוסקים לשחיטת שתי בהמות דמספק לא יברך אפי' שח בינתיים, נראה דמ"מ יש חילוק בשיעור היסח הדעת ידיהו, דהשושט בהמות אף שמפסיק הרבה בכיסוי ובדיקת הריאה וכיו"ב, מ"מ אינו מסיח דעתו מענין השחיטה שעדיין עיסוקו בשחיטה וכ"ז מענין השחיטה כמו בתוך הסעודה, אבל הלוש טלית ושונה פרקו ואח"ז דעתו ללבוש עוד טלית, לא שייך לחשבו כעוסק בעניני הלבישה, ובזמן מועט חשיב הפסק, מיהו אם לובש ט"ק בביתו והולך לביהכ"נ ולובש ט"ג

לחקוע בראשון ומרצונו החליף לשני דלא פקע ענין הברכה מיני, ולכן בס"ת דלדעת הרמב"ם יכול לברך ולקרא בראשון, הו"ל כנוטל השני מרצונו, ולכן א"צ לחזור ולברך, אבל לא הוזכרה סברא זו בפוסקים, ולכן צ"ע אם יש לברך בהחליף השופר בין ברכה לתקיעה, ועי' להלן.

אם יש לחלק דמיעוזה שהיא חובת גברא דהברכה נקבעה על חובתו

ובעיקר הדברים נראה דהחליף תפילין ושופר ל"ד להחליף ס"ת, דהתם הברכה נתקנה לכבוד התורה ולא על החובת גברא שכבר בירך בשחרית, ולכן כשמחליף ס"ת חל חיוב נוסף לברך, אבל בתפילין ושופר דמברך על החובת גברא אין הברכה נקבעת על חפצא של שופר זה דוקא, [וראיתי בבנין עולם שם שג"כ כתב לחלק כן], הגע עצמך בשמע ט' תקיעות בט' שעות ביום דיצא וסגי לי' בברכה אחת האם הברכה מחייבת שיתקעם בשופר זה דוקא, ואמנם י"ל דבכה"ג סתמא דעתו בכל שופר שישמע, אבל א"צ לזה כיון דלעולם צריך להיות דעתו כך, כיון שברכתו על החובת גברא, וכך מוטל עליו שאם לא יוכל לתקוע בזה יתקע בשני, וכן בתפילין כה"ג.

ולפי"ז לא מיבעיא להפוסקים בס"ת שאינו חוזר ומברך אפי' החליפו בין ברכה לקריאה, והיינו מה"ט כיון שבירך על קריאה זו כל הספרים בכלל, ורק בקריאה אחרת בעינן ברכה, ודאי דלדידהו א"צ ברכה בתפילין ושופר, אלא אפי' להמצריכים בס"ת לברך שנית, י"ל דשופר ותפילין שאני, דלא מצינו כלל ברכה מפני החלפת שופר או תפילין, וא"כ אין הברכה מתייחסת לחפצא וגם י"ל דשופר גרע מתפילין שהמצוה לשמוע ולא לתקוע, משא"כ בתפילין שמצות ההנחה בגוף התפילין, ולכן גם הברכה מתייחסת לחפצא, וצ"ע בתשו' בנין עולם שם שבתחלת דבריו למד שופר מס"ת, ואח"כ כתב לחלק

שייך לחשבו כעוסק בלבישה אלא שכ"א לובשו במקומו, כמו שהולך מבית לבית לשחוט, אבל בלובש ט"ג ומתפלל ואח"כ לובש ט"ק לכאו' פשיטא דחשיב הפסק ואפי' לא פשט הט"ג ולא שח בינתיים צריך לברך, וצ"ע בתה"ד שכ' דאחר התפילה ג"כ צריך להסית כדי שיתחייב בברכה על הט"ק, ובפשוטו התפלה הפסק גמור הוא, ומ"ש מהר"ח שהי' ממתין אחר התפלה עד שהוא צריך להסית, יש לפרש דכלפי קודם התפלה שלא הי' רשאי להשיח קאמר דאחר התפילה ממילא כבר הי' צריך להשיח והיינו התפילה, ולא שהי' ממתין עוד אחר התפלה, דאם רשאי ללובשו ע"ס הברכה גם אחר התפלה א"כ עדיין אסור לו להשיח, שו"ר במהר"ח א"ז שהשואל לא הזכיר שבבית המתין עד שישח, אבל מלשון מהר"ח משמע דמפרש שהמתין עד שישח, וצ"ע.

בדין החליף תפילין וס"ת ושופר וסוכה בין הברכה למיעוזה או אח"כ

ו. במ"ב סכ"ה סק"נ כתב דאם הוצרך להחליף תפילין אחרים בכל ענין צריך לברך, דדמי לההיא דסי' ר"ו ס"ו בנפל הפרי מידו דצריך לחזור ולברך, וה"נ אף קודם ההנחה דלכו"ע אין הפסק מחייב בברכה מ"מ אם החליפן באחרים חוזר ומברך, וכ"כ בסי' תקפ"ה ס"ק לענין שופר שאם החליף השופר בין ברכה לתקיעה חוזר ומברך, ומקורו בתשו' בנין עולם דמדמי לי' לס"ת שנמצא בו פסול והוציאו ס"ת אחר דאם נמצא בין ברכה לקריאה חוזר ומברך, ויש לתמוה דבמ"ב סי' קמ"ג סק"כ מסיק דאף בין ברכה לקריאה א"צ לברך, [אלא דבמקום שנהגו לברך אין למחות בידם] דכ"כ א"ר וח"א וש"א בשם כמה אחרונים, וא"כ איך העתיק בהלכות שופר כדעת הבנין עולם דאיהו גופי' אדינא דס"ת סמין, ואפשר לחלק דהיכא דא"י לקיים מצותו בראשון כגון שא"א לתקוע או שנפסק הקשר ש"ת חוזר ומברך כשמחליף, משא"כ אם יכול

בשני' ומברך עלי', אבל בסוכה לא שייך תוספת במצוה, וכן בתפילין ובשופר.

בדין החליף מזוזה אם דמי להחליף תפילין

ויש להסתפק להסוברים דהחליף תפילין וסוכה בין הברכה למצוה חוזר ומברך, מה הדין בהחליף מזוזה, שבירך ע"ד לקבוע אחת ואח"כ הביאו לו אחרת מאי, ומקום הספק הוא משום דשאני תפילין כיון שהמצוה נעשית בגוף האדם א"כ י"ל דרך התפילין הם החפצא דמצוה, אבל במזוזה החפצא הוא הבית וברכת האדם מתייחסת לבית זה, למה"ד לבירך על טלית ואח"כ נפסלו ציציותיו והטיל בו חוטין אחרים, ואמנם גם שם לאו מילתא דפשיטא היא, אבל במ"ב סי' ח' ס"ק מ"א כתב דאם החליף החוטין בין ברכה לעיטוף אינו חוזר ומברך, ועבה"ל סו"ס כ"ה בזה, וא"כ י"ל דה"ה במזוזה, אבל יותר נראה דאף בציצית אם הוה ס"ל דחובת מנא הוא, הי' דינם דומה לתפילין, וה"ה מזוזה, ומ"ש המ"ב גבי ציצית היינו משום דהמצוה להתעטף בטלית מצויצת, [וראיתי בשם שאג"א בזה, אבל מ"מ אין ההטלה מעשה המצוה] ולכן כל שנשאר אותו טלית לא חשבינן לי' כנשתנה החפצא דמצוה, ועי' לק' סק"ז.

וראיתי בתשו' זקננו ז"ל הנדפסת בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה מנחות סי"ב שדן בנוטל המזוזה לבודקה אם מברך כשמחזירה, ונראה מדבריו דהחליף מזוזה כהחליף תפילין, ושם כתב דאם סתר התפילין [ולכאוי' ר"ל דפתח התפירות מהתפילין] הו"ל כהחליף תפילין, [ועי' בבה"ל סו"ס כ"ה שנסתפק בזה], ואם כריכת המזוזה מעכבת י"ל דכשפתחה לבודקה אין כאן מזוזה וכשכורכה הו"ל פנים חדשות כמו בתפילין, וכתב דעיקר הדין דבהחליף התפילין צריך לברך צ"ע מ"ט, דיש לחלק בין תפילין לציצית בזה, והיינו כמש"כ, ולמעשה כתב דספק ברכות להקל.

דבס"ת נתקנה הברכה לכבוד התורה ולכן כשמחליף מברך, משא"כ בשופר, ושוב דימה שופר לנמצא פסול קודם הקריאה, מיהו למ"ש המ"ב הרי קי"ל דאף בס"ת אינו מברך].

החילוק בין תפילין ושופר לברכת הפירות

ולפמשנ"ת מתרי טעמי ל"ד תפילין ושופר לברכת הפירות דסי' רו' ס"ו, חדא דהתם הברכה מתייחסת לפרי שבא לאכלו, וכאן הברכה על החובת גברא, [וכ"כ בתשו' בנין עולם וכתב עוד שהרי מברך לשמוע קול ולא על השופר], ועוד דהתם נמי מסיק במ"ב שאם הי' דעתו לאכול שאר הפירות א"צ לחזור ולברך, וה"נ החובת גברא משוי לי' כדעתו על שאר שופרות, כיון דע"כ יצטרך לקיים המצוה בהם, אבל בפרי א"צ שיאכל פרי אחר.

ולכאוי' הי' נראה ללמוד כן מהא דמדמינן סוכה לתפילין והרי בסוכה מסתבר דאם יש לו שתי סוכות בביתו אינו מברך כשיוצא מזו לזו, ואמנם כ"כ בשעה"צ סו"ס תרל"ט אות צ"ד בשם הב"מ דסוכה ל"ד לציצית דהתם כל טלית מצוה בפ"ע היא אבל הכא אטו אכילת הסוכה השני' מצוה בפ"ע היא כו' עי"ש, אבל במ"א שם משמע דאף בסוכה ס"ל דבהולך מסוכה לסוכה דינו כלובש טלית אחרת, ויש להקשות דלפ"ז אם ישן בסוכה אחת ויצא לאכול בסוכה השני' שבביתו ג"כ יברך, דלא מהני מה שלא ביטל ממצות סוכה כיון שהברכה לא יכולה לחול על הסוכה השני', הגע עצמך בבירך על טלית אחת וישן בינתיים עם טליתו, האם תועיל ברכתו הקודמת, הרי ודאי דשינה הה"ד היא להפסיק בין הברכה למצוה השני', טפי' משינוי מקום והליכה, וה"נ בסוכה אם היתה חשובה מצוה בפ"ע, א"ו סוכה ל"ד לציצית דהתם כל טלית מצוה בפ"ע, דאף כשמקיים מצות ציצית בראשונה, יש לו מצוה נוספת

לענין הלכה

ולענין הלכה לכאור' הדבר ספק אם בהחליף תפילין ומזוזה ושופר בין ברכה למצוה אם צריך לברך, שהרי בס"ת מסיק במ"ב שלא לברך, [נאע"ג דהתם חמיר טפי, ודמי קצת לציצית], וכן גבי סוכה כ"כ בשם הב"מ דשאני ציצית דכל טלית מצוה בפ"ע, וגבי שופר נמי מקור הבנין עולם מס"ת דס"ל שמברך, ולפי מסקנת המ"ב גם שם אין לברך, וגבי חוטי ציצית גם דעת המ"ב שלא לברך, ולפ"ז נהי דגבי תפילין כתב לברך, מאחר שהדברים כסותרים זא"ו, הו"ל ספק ברכות, והבנין עולם ג"כ כתב דל"ד לההיא דסי' ר"ו דמייית מיני' המ"ב לענין תפילין, וכ"כ בתשו' זקננו הנ"ל דישי לעי' מ"ט כיון דאין ללמוד תפילין מציצית.

וב"ז בין הברכה למצוה דאף לדעת המחבר אין הפסק כזה מצריך ברכה נוספת, אבל אחר שהתחיל במצוה בזה הדין שונה, דבשופר כיון שעדיין לא השלים המצוה הרי אין הפסק מצריך ברכה נוספת לכו"ע, וכמ"ש הראשונים ז"ל בפ' ערבי פסחים וכ"כ במ"א סי' ח' ס"ק י"ד ובהגר"א שם סי"ג, והה"ד אם החליף השופר, וכ"כ במ"ב סי' תקפ"ה בזה, וכן בס"ת כיון דמייירי באותה קריאה ס"ל לאחרונים ז"ל דלא יברך וכמסקנת המ"ב שם, (אף די"ל דכבוד התורה מחייב בברכה וכמ"ש שם במ"א דעת המרדכי בזה ולע"כ, אך י"ל דשאני גבי כה"ג שלא יברך עוד, אבל בפוסקים דמייירי קודם שגמרו הקרואים א"כ הרי יברך על הספר השני העולה אחריו, ותו ליכא פגם בכבודו אם קראו ההתחלה בלא ברכה, מיהו במ"ב שם סוס"ק כ"ג כתב דאף בשביעי מוציאין, וי"ל דאח"כ יקרא מפטיר [ולמפטיר אין מוציאין], ולפ"ז רק במפטיר של יו"ט וד' פרשיות משכח"ל שמוציאין ס"ת ואין מברכין, ואם יקראו באותו שכבר קראו הו' קרואים ג"כ ליכא פגם בכבודו שכבר בירכו עליו, כ"ז שלא בעיון כלל).

ובתפילין למאי דקי"ל כרבי דכ"ז שמניח מברך עליהן, א"כ לדעת השו"ע והגר"א הרי אפי' לא החליפן מברך עליהם, ואף לדעת הטור והרמ"א דבחלצן ע"מ להניח מיד אינו מברך י"ל דהיינו דוקא כשמניח אותן תפילין דשייך לחשבן כהמשך הנחה דמעיקרא, אבל במניח תפילין אחרים כבר ניכר שיש כאן מעשה מחודש וחוזר ומברך, שהרי דברי הטור אין לך בהם אלא חידושן, דסתמא דמילתא קתני כ"ז שמניח מברך ובדעת הראשונים ז"ל, ונהי דס"ל להטור דבחולץ ע"מ להניח ימיד חשיב כהמשך הנחה הקודמת, אבל במחליפן ליכא למימר הכי, [אבל לרבנן דרבי אף במחליפן אינו מברך לפמש"כ], וכש"כ שיש לצרף בזה דעת הסוברים דתפילין דמו לציצית וכשמחליפן הו"ז כמצוה חדשה ובכל ענין חוזר ומברך, ובבה"ל סכ"ה כתב דבהחליף הרצועות אינו חוזר ומברך, ובפתח התפירות לבדוק הפרשיות נסתפק בסוף הסימן שם אם חוזר ומברך, וכן בהתיר הציציות עי"ש ובארה"ח סי"ט אות ג', - ויש להסתפק בהניח תפילין השניים קודם שחלץ הראשונים ונתכוין שיהיו לשם מצוה ברגע חליצת הראשונים מאי, ולדעת השו"ע והגר"א נראה דמברך, דחשיב כמעשה הנחה בשניים, ולא גרע מרבנן דבר"א דמשמשי ומברכי, ואמנם לא הפסיק רגע מהמצוה, אבל מ"מ הנחה חשיבא, ואף לדעת הטור אפשר דמברך, וצ"ע.

עוד בדין מזוזה בנטלה לבדקה ובמחליפה באחרת

ז. ולענין מזוזה יעוי' משנ"ת לעיל סק"ב דבכל גונא שמברך בתפילין מברך נמי במזוזה, וא"כ לדעת השו"ע והגר"א בכל גונא דנוטל המזוזה ומחזירה צריך לברך, ובמחליפה במזוזה אחרת לכו"ע מברך, כמו בתפילין, ובנטלה ע"מ להחזירה מיד וכן בנטלה לבדקה אי דמיא לתפילין א"כ למאי דקי"ל כהרמ"א אינו מברך, אא"כ נתעכב זמן הרבה בינתיים כגון שישן או פנה לעסקיו,

ע"י דירתו, וכמו במעקה דג"כ משמע דחובת הדר היא מדאמרי' ב"מ ק"א ב' דהשוכר חייב במעקה (אע"ג דמעשה אומן הוא), ומ"מ לא אמרי' בדירה מקיים מצות מעקה, אלא הדירה גורמת חיוב המעקה, ולפ"ז משקבע מזוזה בלא ברכה אינו יכול לברך כשנכנס דהמצוה כבר נעשית ואין הדיור מעשה מצוה, ומיושב בזה הא דמברכין לקבוע מזוזה שנתקשה בזה המג"א שם, [וכ"נ אם נימא דבית שיש לו שני פתחים וכן פתח החצר ופתח הבית כל חדא מצוה בפ"ע היא, ומברך על כ"א בפ"ע, ואם היתה המצוה בדיור א"כ לא מתקיימת מצוה בחדא, מיהו צ"ע בד"ז אם מברך על כל אחת].

בדברי הגרע"א שהקונה בית מחבירו מתחייב בברכה

ודאתאן עלה יש ליישב מ"ש הגרע"א ז"ל בתשו' שם שהקונה בית מחבירו יתחייב בברכה, וכן ההולך מביתו עם חפציו, [עפ"ת בנ"צ שהעיר ע"ד הגרע"א ז"ל דלא גרע מבית האוצרות], דבאמת ענין בית דירה הוא בית העשוי לדירה, אע"פ שעדיין לא דר בו, כדחזינן בעורכי המלחמה דלראב"י בעינן בית דירה דוקא ובקרא כתיב ולא חנכו, וכן לכו"ע בעינן בית דירה או בית האוצר וכיו"ב, וכבר שמו עליו משנבנה, וכן בנגעים אע"פ שפינו את הבית, ומה"ט מהני קביעת המזוזה בבית משנבנה ולא חשיב תעשה ולא מן העשוי, וכמו בטלית הטלת הציצית קודם עיטוף כיון שראוי למצותו, וכיון שכן י"ל דמיד שקובע המזוזה מקיים המצוה אע"פ שעדיין לא דר, דגם כשדר המצוה היא בחפצא של הבית, וכמו במעקה, ונהי דאינו מבטל המצוה כ"ז שלא דר, דכאילו עדיין אינו עומד לדירה, אבל בהכנת הבית לדירה עם מזוזה ומעקה איכא מצוה, דיש בידו לחשבו עומד לדירה ולהתחייב, ובגמ' מ"ב ק"ב א' דתניא וכשיוצא לא יטלנה בידו ויצא נמי משמע דאף כשיוצא ועדיין לא נכנס אחר לדור שייכא

ובפ"ת סי' רפ"ט ס"א הביא דברי הברכ"י שהביא להסתפק בנטלה לבדקה וסיים דמאי מספק"ל הרי להרמ"א א"צ לברך, וכ"כ במכתב זקננו הנ"ל.

אבל לפי מה שצדדנו לעיל סק"ב דבמזוזה אף רבנן מודו דכ"ז שקובעה מברך, י"ל דכאן מודה הטור דאף בנטלה ע"מ להחזירה מיד חוזר ומברך, דדוקא במצוה שמתקיימת ע"י מעשה שבגופו מהני דעתו שלא יחשב הפסק, אבל כשהמצוה בחפצא מיד כשנחבטלה פקע לגמרי וחשיב כמעשה חדש, ואפשר דהיינו דמספק"ל ל' להברכ"י, וכן שמעתי מאאמור"ר [שליט"א] זללה"ה למעשה דבנטלה לבדקה אין מברכין, ובמחליפה באחרת מברך.

ברם עיקר מה שנקטנו דמזוזה כנשלמה המצוה בהנחתה ול"ד תפילין, ראיתי במג"א סי"ט סק"א דס"ל דאין הדבר כן דאף הנכנס לבית שיש בו מזוזה חייב לברך לדור בבית שיש בו מזוזה כדין המתעטף בציצית, דמזוזה חובת הדר כציצית חובת גברא דמי, וכשדר מקיים מצות מזוזה כבשעת עיטוף, ועפ"ז כתב הגרע"א ז"ל בתשו' ח"א ס"ט דהנכנס לדור בבית שכבר ה' בו מזוזה מברך בכניסתו דהשתא חובה ידי' היא כנתעטף בציצית, וצידד דאף היוצא מביתו וחוזר אח"ז מברך, והיינו עפ"ד המג"א דחובת גברא היא ועיקר מצותה בדירה, והביא דמצא בברכ"י שחולק ע"ז, [ואינו תח"י], ולפ"ז אם דר בבית ומוציא המזוזה שפיר מהניא נתינת דעתו של הדר, כנתינת דעתו של החולץ תפילין, אבל אכתי ל"ד דאף שיש מזוזה בפתחו אינו חשוב כעושה המצוה, וכמו שמזוזה בבית התכן שלו, ולכן המצוה מתייחסת לחפצא.

ולפ"ז יש לדון דנהי דמזוזה חובת הדר, מ"מ המצוה היא לקבוע המזוזה בבית, כמו בחובת מנא בטלית, אלא דכיון שבבית שאין דרים בו ליכא מצוה, נמצא שהדר גורם החיוב והוא גם המבטל המצוה

שדעתו לחזור לדירתו שהיא במקום סוכה, [כע"ז מצינו ברמ"א סי' קע"ח ס"ב בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן דאף שמסיים במקו"א א"צ לברך, דאהניא לי' קביעות ראשונה למקום השני ג"כ, וה"נ מהניא לי' כח הקביעות דמצות סוכה], ונראה דבאותו בית מהני דעתו כמו לענין סעודה, ובבית אחר ג"כ כתב במ"ב שלא לברך כשהי' דעתו לכך, ובשעה"צ הביא דעת הב"מ דאף בלא הי' דעתו א"צ לברך, אבל לפמש"כ יש לדון בזה אף לטעמי' דהב"מ דחדא מצוה היא, דמ"מ חשיב הפסק, מיהו לדעת הטור והרמ"א דאף בתפילין בעינן הפסק גמור, יש מקום לומר דאף בתפילין אם החליף א"צ לברך, וממילא ה"ה סוכה, אבל כבר כתבנו לעיל סק"ו דבציורף דעת השו"ע והגר"א יש לברך, וקורב הדבר דה"ה מסוכה לסוכה.

מנחות מ"ג א' אמאי מברך כל צפרא ועפרא כו'
ח. **מנחות מ"ג א'** אמאי מברך כל צפרא וצפרא כרבי דתניא כו' מבואר דלרבנן אע"פ שפושטה בלילה אינו מברך שחרית, ויש לעי' מגלן דאף במסית דעתו מקיום המצוה פליגי רבנן, נהי דאמרי רבנן דאינו מברך אלא שחרית, היינו משום דחייב להניח תפילין וע"כ אינו מסיח דעתו מהמצוה, וכן בסוכה, אבל הכא שאינו חייב להתעטף בציצית [וגם יכול ללבוש בגד אחר], א"כ י"ל דאף רבנן מודו דבהסית דעתו חוזר ומברך, ולכאוי' נראה דבאמת הכא הטעם מפני שדעתו ללבוש אותו בגד למחר, וחשבינן לבשתו כמוכרחת, שע"כ צריך ללבוש בגדיו, וגם ראוי לקיים המצוה ודעתו ע"ז, ולכן אין זה היסח הדעת, אבל אם מחליפה בטלית אחרת ביום ואח"כ לבש את הראשונה חוזר ומברך, ואף אם הטלית השני' היתה פטורה מציצית, אבל רש"י פי' דלרבנן סגי בברכה אחת על הבגד בעיטוף הראשון, ואע"פ שמכבסו וכן לובש בגדי שבת במקומו, וצ"ע מג"ל לגמ' ד"ז אליבא דרבנן, הא הול"ל דע"כ לא פליגי אלא

מצוה בבית זה, דלא מסתבר שיענש ע"ז שלא הניח מזוזה כשאין בה שום מצוה, אבל למש"כ דאפשר לחייב הבית במזוזה ולחשבו מיד בית דירה נחא, דכשמניחה לדירת בעה"ב נשארה במצותה, ולא נאמר חובת הדר אלא שמי שאינו דר יכול לפטור עצמו, דאכתי לאו בית דירה הוא, ובפשוטו נמי משמע שבעה"ב אינה נוטלה וחוזר וקובעה, ואם נימא דלא תיקנו אלא ברכת לקבוע, [כדמשמע בירו' דאע"פ שמברך בעשייתה והיינו כתיבתה וכריכתה מ"מ בקביעתה מברך, נושם הגרסא על מצות מזוזה, וברש"ס הגרסא לקבוע מזוזה], ואם איתא הו"ל למיחשב קביעתה בחלק העשיי' והדיוור בחלק המצוה, ומזה ג"כ משמע כמש"כ], ש"מ דאינו חוזר ומברך כשנכנס, ולפ"ז יכול לקבוע המזוזה קודם שדר ולברך, ובמנחות ל"ג א' נמי משמע שקובעין המזוזות מיד כדאמרי' תלי דשא ברישא, אלא ששם י"ל שבירך אח"כ, אבל למעשה מדקדקין לקבוע אחר שהכניס חפציו ודר בו כמ"ש המג"א, - ולפמש"כ דהמצוה בחפצא נחא דקטן שהגדיל אינו מברך על המזוזה, [ולא חשיבא נמי תעשה ולא מן העשוי לפי שהי' פטור, דהיכא שבחפצא אין חסרון לא חשיב תעשה ולא מן העשוי], ולענין ברכה נמי הר"ז כיש לו בית עם מעקה דאינו מברך, וה"ה מזוזה, ועדיין צ"ע בכ"ז ורשמתי לפור.

לענין סוכה אם חוזר ומברך

ולענין סוכה כבר נתבאר לעיל סק"ד דאף לדעת המחבר דבתפילין מברך כ"ז שמניחן אפי' בהפסק מועט, מ"מ בסוכה בעינן יציאה גמורה, דאף כשהוא בחוץ הרי הוא נטפל למקום דירתו ולקבעי' הדר, מיהו בהולך מסוכה לסוכה אף למ"ש הב"מ דלא חשיבא הסוכה השני' כמצוה בפ"ע, מ"מ י"ל דכיון שעוקר מקביעותו הקודמת הו"ל הפסק, דרק למקום שיצא משם אמרי' לקבעי' הדר, או"ד כיון דסוכה ענינה דירה הרי הוא נטפל למקום דירתו שהיא במקום מצות סוכה, וסגי בזה

בבקר, א"נ אפי' בעוד לילה קרי לי' שפיר צפרא, דה"ק ומברך בכל בקר כשמתעטף בו בקומו ממטתו, ונופל לשון בקר ע"ז, ועכ"פ תירוצ' הגמ' הוא כך שלא המתין שיהא יום כדי לברך.

הישן בלילה בטליתו אם מברך בשחרית, ובפשט טליתו לשינת צהרים

בבהגר"א ס"ח סט"ז הוכיח משמעתין דהישן בטליתו מברך עליו בשחרית אף להסוברים דכסות יום בלילה חייב בציצית, מדפריך לר"י מ"ט מברך כל צפרא רק מכא הא דס"ל לילה זמן ציצית, אלמא דאי לילה לאו זמן ציצית נחא דמברך כל צפרא, אף אם ר"י כרבנן דרבי, ואמאי מברך לרבנן הרי לא נפסק חיובו של הבגד, ואין לומר דמפני שפשטו חייב, דהא לרבנן כל שאילו לבשו חייב, אפי' פשטו אינו מברך, כדאמרי' גבי סוכה ותפילין, א"ו כיון דלילה לאו זמן ציצית חשיב ביום מצוה חדשה וחוזר ומברך, וממילא ה"ה לדידן אף בלא פשטו, כדחזינן לרבנן דאף בלא פשטו מברך, ופי' כן כונת הרא"ש בתשו', ולכאור' ראי' אלימתא היא והו"ל להוכיח מכאן דכסות יום בלילה ג"כ פטור, דדוחק לומר שבכה"ג צריך לברך בכל יום וכמשה"ק הט"ז, דסו"ס מקיים אותה מצוה כל הזמן, ובפרט כשלבשה קודם אור היום ובירך עלי'.

מיהו לפמ"ש"כ לעיל דאף לרבנן בהסיח דעתו חוזר ומברך, בזה יש לחלק שפיר בין פשטה ללא פשטה, וכמו שמצינו בתפילין דמברך כל שחרית לרבנן, אע"ג דלילה ז"ת, מ"מ מהניא פשיטתו בזמן האיסור דרבנן לחייבו בברכה, כ"ש דמהניא פשיטתו בזמן הפטור דאוריתא לחייבו בברכה, דהתורה קבעה שזמן זה יש להסיח דעת מכסות יום, ואף בתפילין אם לבשן בלילה ובירך עליהן י"ל דתו אינו מברך, אם לא חשבינן ברכתו באיסור, ומשכח"ל שהי' נייעור כל הלילה ולא

בשלא הסיח דעתו, נתדע דהא אמרי דמברך כל שחרית על תפילין אע"ג דקי"ל לילה ז"ת, מיהו בזה י"ל דסגי באיסור דרבנן לחשבו כלאו ז"ת וכמשה"כ סק"א, ועי"ש בדברי הריטב"א בזה], וצ"ל דמשמע לי' דרבנן דאמרי אינו מברך אלא שחרית בלבד היינו אף אם הסיח דעתו מהמצוה, דהברכה היא על כלל המצוה, ואינו חוזר ומברך על אותה מצוה וצ"ע, ועתשו' הרא"ש בב"י סוס"ח, דאמנם ס"ל דאם פשט בלילה צריך לברך אף לרבנן, אבל פירושו צ"ע כמשה"ק הט"ז שם סק"ט, ועי' הגר"א בזה ובמשה"כ להלן.

שם ומ"ש מצפרא כי משני מכסות לילה לכסות יום, בפשוטו הול"ל ולא שרי לי' לגלימי' כוליה יומא עד שפושט בגדיו בלילה, וגם ממילא מובן דהיינו טעמא דצפרא, ולא הו"ל לאקשווי ומ"ש מצפרא, וזה דחקו לרש"י לומר דעד השתא נמי ידע שפושטו בלילה, ומ"ש מצפרא קושיא אחריתי היא דליכריך כשהוא עומד ומתעטף בה באשמורת כו' ומשני דשני טליתות מצוייצות היו לו כו', והדבר סתום מאד בלשון הגמ' דא"כ בלילה נמי הו"ל לברך, ועוד דמאי הקשו כן בפשיטות אחר שידעו שפושט בגדיו בלילה מנ"ל שלובשן קודם צפרא, וגם כסות לילה בכל דוכתא היינו דשינה, וכאן צריך לפרש שזהו כסות שלובשה כשמתעורר בעוד לילה, ואמנם אפשר לפרש שהי' ישן בכסות הזו, ואף בלילה לא פשט בגדיו אבל לא משמע ברש"י דהשתא הדרינן ממאי דפשיטא לן שפשט בגדיו בלילה, [שנ"ר ברא"ש שכ' דרוב פעמים לא הי' פושטה בלילה, ושם פי' דכסות הלילה לבש גם ביום, וג"ז מחודש], ולכאור' אפשר לפרש הגמ' כפרש"י בלא שני טליתות מצוייצות, והא דפריך מ"ש מצפרא היינו משום דלשון צפרא משמע שבירך כשהאיר היום, ולר"י דלילה זמן ציצית אין זה תלוי ביום, ומשני דאה"נ וצפרא דקאמר היינו כי משני מכסות לילה לכסות יום, ואפשר שהי' זה

בדין שינוי מקום בברכת המצות בפלוגתא הגר"א והמ"א

ט. בדין שינוי מקום בברכת המצות דעת הגר"א בסי' ח' סי"ג דאף בין מצוה למצוה כגון בין שחיטה לשחיטה אינו מפסיק, ודעת המ"א דבין מצוה למצוה מפסיק, ובסו"ס תרל"ט כתב במ"ב דהו"ל ספק ברכות, הובא לעיל סק"ו עי"ש, ובחולץ תפילין ודעתו ללבשן דקי"ל שאינו חוזר ומברך, אף להמ"א אין שינוי מקום מפסיק, דהא הטור מיירי בפושט ליכנס לביהכ"ס ומ"מ אינו מברך, וכ"כ במ"ב סק, ויש לפרש החילוק דכיון שחוזר למצותו הקודמת לקבעי' הדר, נוכמ"ש במ"א ר"ס רי"ז לענין בשמים דכיון שחוזר להריח אותן בשמים אין השינוי מפסיק, ועי"ש בבהגר"א שכ' דתירוץ זה ליתא וכן מסיק במ"ב שם שלא יברך אף במריח בשמים אחרים], והגר"א הביא מההיא דבשמים ודסוכה ששינוי מקום אינו מפסיק, והנה בסוכה פרשנו לעיל סק"ד דזה שהוא נגרר אחר ביתו משוי' לי' כעין דברים הטעונים ברכה במקומם או כמקצת חברים, והאי טעמא ליכא בבשמים ובמצות.

מיהו כ"ז שחלה הברכה על הטלית הראשונה, דכמו שמצינו דעת הראשונים דשיחה אינה מפסקת דהו"ל כאמצע הסעודה, ה"ה שינוי מקום, אבל בין הברכה למצוה אפשר דשינוי מקום הוי הפסק כשיחה, אבל לא מצינו ד"ז אפי' בברכת הנהנין, ועכ"פ דינם שוה, ולא חפשתי כעת כלל בד"ז.

ולכאוי' נראה דדוקא במידי דאכילה שינוי מקום מפסיק, שיש לו זיקה למקום אכילתו, שדרך לקבוע מקום לאכילה, ומקום שהאוכל שם זהו מקומו, וכשהולך משם חשיב היסח הדעת, (ואף כשנותן דעתו לאכול יש כאן מקום לברכה נוספת כיון שבמציאות מיקריא אכילה חדשה), אבל בבשמים וברעמים ובמצות אין לו זיקה למקומו הראשון הגע

חלצן, דעכ"פ לרבנן אינו מברך, ולרבנן דבי רב אשי צ"ע, שו"ר במ"ב סי' ל' ס"ק י"ג ובב"ל שם ד"ה וכשיגיע, עי"ש, וה"ה בציצית דאינו מברך, אבל לפרש"י דלרבנן מברך רק פ"א, הדין נותן שלא יברך על כסות יום לרבנן אף אי לילה לאו זמן ציצית, אא"כ נימא שכל יום מצוה בפ"ע וכמו שהוכיח הגר"א, ואפשר דאף לפרש"י יש לחלק בין לבשה לפשטה דאמנם כיון דכסות לילה פטורה חשיב זמן המצוה רק ביום, ולכן מברך כל יום, ואף שיכול לנהוג שלא כדרך וללבוש הגלימא בלילה אין בזה כדי לחשבה מצוה אחת, אבל אם במציאות לבשה גם בלילה, סו"ס אין כאן מצוה חדשה.

במ"ב שם ס"ק מ"ב הביא להסתפק בפשט טליתו לשינת הצהרים אם מברך, והיינו דכיון שיכול לקיים המצוה אף בשינה לא חשיבא הפסק, ולכאוי' נראה דבכה"ג אף בלא שינה מברך דכל שרוצה להפסיק קיום המצוה לכו"ע מברך, וכמש"כ לעיל סוסק"ד דלא נאמרו דברי הטור אלא במפסיק בע"כ באמצע קיום המצוה ודעתו לחזור למצותו מיד, וצ"ל דבשינת עראי מיירי, ולי"מ כן.

אם תיקנו משמוש גם בציצית

כשמברכין על הט"ג ומכוונין לפטור הט"ק לא נהגו למשמש בט"ק, ולכאוי' נראה מזה דהמשמוש הוא כדי שיהא לברכה על מה לחול, וסגי בזה שמתעטף בט"ג, ואפשר שלא תיקנו כלל ענין המשמוש אלא בתפילין שכשיאור היום שהוא עיקר זמן מצותו ימשמש ויזכרם, אבל מ"מ יש ללמוד משם דהמשמוש משוי' לי' כהנחה עכשיו, ומסברא יש לקיים כן בציצית, וזהו שכ' בשו"ע טוב שימשמש כו' וכך הם דברי הרמ"א, [ודברי הט"ז צ"ע ואינם כפי' הב"י, וצ"ע במ"ב ס"ק מ"ג שהעתיקו דלא כהב"י והרמ"א].

דחנות, (ודוחק לומר דנפ"מ ביצא למקום שאינו חשוב שינוי מקום כגון מחדר לחדר).

ונראה דהישן בחנותו של בשם מברך בשחרית דאף אם מריח בשינתו לא חשיבא הנאה זו שלא להפסיק, אבל אם הי' ניעור לא מצינו בזה ענין של יום כ"ז שלא הסיח דעתו.

בדין הפסק לענין ברכת רעמים וברקים ולענין תפלת הדרך

בירי' [הובא ברי"ף וברא"ש פ' הרוואה] יליף מברייא זו לברכת רעמים וברקים דבטרודין דיו פ"א בכל יום ובמופסקין מברך בכל פעם, ונראה ביאור הדברים דברקים ורעמים הם דברים המתחדשים ולכן שייכא ברכה עליהם בכל פעם, [ול"ד לשאר מעשה בראשית ובריות וכיו"ב כמ"ש הראב"ד על בעה"מ], ולא אמרי' על הברק שאינו ברי' מחודשת בגלל שקדם לו ברק, ואפי' בלא נתפזרו העבים, אלא דבעינן התפעלות האדם מחדש מן הברקים, ולכן כל שהם טרודין די בברכה אחת כל היום שאינו מסיח דעתו מברקים ורעמים ולגבי ידי' הו"ל כאמצע סעודה, אבל במופסקים שחזרת הגשמים ענין מחודש הוא דאסח דעת' מיני' חוזר ומברך, והא דיליף מבשמים היינו מפני שהנכנס לחנות אינו בטוח שיריח אא"כ יפתח המוכר צלוחיתו וכמש"כ לעיל, ומ"מ כ"ז שהוא בחנות אינו מסיח דעתו שמא יפתח וא"צ לברך, והיינו דכוותה בטרודין שאין הברקים ודאי שיבאו, מ"מ כיון שהעבים קשורים לא מסח דעת', אבל כשיצא מן החנות מסח דעת', ואף אם לא החליט שלא יחזור לחנות חוזר ומברך כמש"כ לעיל דהיינו רבונתא דברייא, וה"נ דכוותה בברקים חוזר ומברך אפי' באותו יום, ואפשר דעיקר הקו' לר"י כיון דברקים מופסקין הן מנ"ל לחלק בין נתפזרו העבים או לא, והיינו דומיא דבשם שהריחות מופסקין וכמש"כ, וס"ד דלר"ח מה"ט בתר יום אזלינן,

עצמך בהריח בשמים מחדר אחר או מבית אחר ואח"כ הלך למקום הבשמים האם זה חשיב הפסק לגבי קביעות הבשמים, וה"נ כשהריח מאותו חדר, וכן ברעמים, וה"ה במצות.

ברכות נ"ג א' הנכנס לחנותו של בשם כו'

ברכות נ"ג א' הנכנס לחנותו של בשם והריח ריח אפי' ישב שם כל היום כולו כו' נראה דהחידוש הוא אע"פ שלא נכנס כדי להריח, וגם אין הריח כל הזמן אלא בשעה שפותח הצלוחית למכור, [כדאמרי' יומא ל"ח ב' דבא ליטור מסייעין אותו משל לאדם כו' א"ל המתן כו' כדי שנתבשם כו'], מ"מ לא חשיב הה"ד, אבל בנותן דעתו להריח פשיטא דכ"ז שלא הסיח דעתו אפי' כל היום כולו אינו מברך, ולפ"ז יש לפרש בנכנס ויצא דאפי' דעתו לחזור לא מהני, דכיון שאף בפנים אין דעתו על הריח, משיצא מיקרי הה"ד, דאם הסיח דעתו מלחזור פשיטא דאף במתכוין לריח חייב, וצ"ע בטוש"ע סי' רי"ז ס"א, שכ' דבדעתו לחזור אינו מברך, ובמ"ב כתב בשם מ"א וש"פ דבעינן דעתו לחזור מיד, וזה פשיטא דאף במתכוין להריח אם אין דעתו לחזור מיד חשיב הפסק [וצ"ע שיעורו ואף בלא יצא צ"ע עד כמה מהני דעתו דהא אין בזה שיעור עיכול, ועי' חזו"א או"ח סכ"ח, שו"ר בט"ז סו"ס תרל"ט דעתו דכל היום פטור, וזה תמוה וכבר פסק במ"ב דלא כוותי' כאן], אבל אף בדעתו לחזור משמע שיש חידוש בברייא דמצב זה חשיב הה"ד, ואפשר דכונת מהר"ם שנותן דעתו על החזרה להריח, או שמעיקרא נכנס כדי להריח, ועיקר דבריו לומר שאין היציאה מפסקת מדין שינוי מקום דד"ז לא נאמר אלא במידי דאכילה שקובע מקום לאכילתו וכמש"כ לעיל, [וכן בבהגר"א כתב ע"ז דומיא דרעמים, ור"ל דשינוי המקום אינו מפסיק], ואפשר דלייק כן מדאיצטריך לאשמועינן נכנס ויצא, ואם איתא דבמתכוין להריח ג"כ היציאה הפסק, א"כ מאי רבונתא

בדין הפסק לענין ברכות התורה

י. ברכות התורה ע"כ ל"ד לתפילין וסוכה לא לרבי ולא לרבנן, דלרבנן דסוכה מברך פ"א, וכן בציצית למ"ד לילה זמן ציצית אינו מברך בשחרית כמבואר מנחות מ"ג א', א"כ גם ברה"ת סגי בברכה אחת כל ימיו, וע"כ שתיקנו ברכה זו כל יום, וכן לרבי דכ"ז שמניח מברך עליהן א"כ כל רגע שבטל מן התורה יצטרך לברך, דהא גבי תפילין אפי' מיד חוזר ומברך, וכן בעייל לביהכ"ס ולמרחץ ולא משתמיט כן בשום דוכתא, וצ"ע בבהגר"א סמ"ז ס"י שהק' דיש לדמות בה"ת לתפילין, דלא משמע דאיכא מ"ד הכי ואפשר כונתו רק דסברא דלא מסח דעת' לא מהניא, והנה הגר"א שם דחה החילוקים בין שינה למרחץ וביהכ"ס, ומ"מ בסי"א כתב על הי"א דשינה לא הוי הפסק שכבר תמה עליו בב"י, ולא נתפרש לפי דבריו מה חילוק יש בין שינה למרחץ וביהכ"ס, ובדמש"א אמנם מפרש דלהגר"א בכל הפסק צריך לברך, ולפ"ז לדין דאין מברכין על הפסק מרחץ וביהכ"ס, ה"ה הפסק שינה.

ותר"י ברכות י"א ב' הקשו בשם הר"י מ"ש בה"ת מציצית ותפילין, ותיקן דתפילין וציצית כשחולצין נגמרה מצותן וכשחוזר ומניח מצוה אחרת היא, אבל בקריאה כשקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום ולפיכך כשקורא וחוזר למצותו הוא חוזר, ומשמעות דעתו דאין חיוב תפילין כל היום אלא שאפשר לקיים מצוה זו כל היום, כמו שנטילת לולב כל היום, אלא שבתפילין יכול להוסיף עוד מצוות באותו יום, אבל עיקרה פ"א ביום, משא"כ ת"ת, אבל אם נימא שגם בתפילין יש מצוה כל היום וגם בת"ת כל רגע ורגע מצוה בפ"ע היא, ע"כ חזינן דלא דמו לענין הפסק בברכה, ובמנחות צ"ט ב' אמרי' דיוצא יד"ח ת"ת בק"ש שחרית וערבית, והי' מקום לפרש דר"ל דמצות ידיעת התורה לא השלים ולכן חשיב כבאמצע

ומסיק דאף ר"ח אמר כן עי"ש, א"נ בפשיטות טפי דמהאי ברייתא חזינן דהה"ד כהפסקה דיום דמיא, וכיון דאר"ח דבכל יום מברך, ה"ה במפסיקין.

והנה מבואר בירו' דאף בטרודין מברך עליהן כל יום, דהא מעיקרא לא מחלקינן בין מפסיקין לטרודין ומתפרש דיום מפסיק, ואף למסקנא מבואר דיש כאן שני דינים או יום או מפסיקין, דאל"כ הול"ל דרק בתר הפסקה אזלינן בין באותו יום בין למחר, וטעמא דמילתא כמ"כ דבטרודין ג"כ שייך ברכה על כל ברק, אלא שהאדם אינו מתפעל כ"ז שלא הסיח דעתו, ולכן ביום אחר מברך שפיר אע"פ שלא הפסיקו בלילה, דלגבי ידי' הויא הפסקה גמורה, וצ"ע בטוש"ע סי' רכ"ז ס"ב שכ' כ"ז שלא נתפזרו העבים נפטר בברכה אחת, והול"ל דהיינו פ"א ביום, ובמ"ב הביא דבירו' משמע דהיינו דוקא באותו יום, ונראה דכן יש ללמוד מדומיא דחנותו של בשם דקתני אפי' ישב שם כל היום אינו מברך אלא אחת, וממילא מובן דלמחר מברך, דהא הוי טפי היסח הדעת מנתפזרו העבים ויצא מהחנות, [ועבהגר"א סי' ח' סי"ב דמדמיא רעמים לכל הני דקתני בהו כל היום עי"ש], ולפ"ז נראה דדבריהם מתפרשים באותו יום, וכ"נ שפ"י המ"ב, ונראה דאם הי' ניעור כל הלילה אינו חוזר ומברך, ואף בחנותו של בשם כן, דלאו בהתחלפות יום ולילה תליא אלא בהתחדשות היום, וכדין ברכות השחר, וכן חוזר ומברך משניעור משנתו ולא ישן עוד דלאו העה"ש תליא אלא בהתחלפות היום אצל האדם, וכ"כ בבה"ל סי' ק"י לענין תפלת הדרך, והתם ג"כ כתב דאם מהלך ביום ובלילה מתפלל בלא חתימה, ותפלה זו מסתברא דבעה"ש תליא, מיהו גם בזה יתכן דכיון שישן כל הלילה יש מקום לתפלה חדשה, וכנראה זהו שנסתפק האחרונים ז"ל עי' שע"ת.

התורה ולא רק לקיום המצוה של ת"ת, ושמאל דאמר אקב"ו י"ל דסמך נמי אאהבה רבה שיאמר אח"כ.

ולפ"ז אפשר דמה"ט ל"ד לתפילין וציצית דהתם הברכה על המצוה, וכיון שהפסיק במצוה חוזר ומברך כשמתחיל לקיים המצוה, אבל בברכת הודאה על קבלת התורה בעינן שתהא התחדשות להודות על קבלתה, ולכן אין הפסק מבטל הברכה, ואמנם אפשר לומר דשינת קבע הוא הפסק, אבל שפיר י"ל דכמו לענין ברכות השחר בעינן התחדשות יום בכלל הבריאה, ה"נ לענין ברה"ת דוקא אחר שינת לילה צריך לברך, וכמ"ש ל"ל סק"ט לענין רעמים ותפלת הדרך, וכן דימה בבהגר"א סי' ק"י דין תה"ד בכל יום לדין ברה"ת ושאר ברכות, ולכאור' פשוט דאף הישן ביום באמצע הדרך אינו חוזר ומברך, וכן ברעמים, דבעינן התחדשות גמורה והיינו אחר שינת הלילה, אבל מי שלא ישן אין אצלו התחדשות ואינו מברך בכל הני.

בדברי הגרע"א דהישן ביום מברך למחר ממ"נ

ולאחמור יש להסתפק בדין הממ"נ שכ' הגרע"א ז"ל שאם ישן ביום מברך למחר ממ"נ, דאם שינה קובעת הרי ישן, ואם יום שני קובע הרי יש כאן יום נוסף, די"ל דתרוויהו בעינן דהיינו שינת לילה עם התחדשות יום נוסף, ולאו ביום ולילה תליא, דאם קם משנתו קודם עה"ש ג"כ יכול לברך, אבל שינת היום לא חייבתו בברכה, ועדיין חסר לו התחדשות יום נוסף כיון שהי' נייעור בלילה, דומיא דרעמים ותפלת הדרך וכמ"ש, מיהו אם לא בירך ביום השני שחרית ואח"כ ישן שינת קבע ביום י"ל שעכשיו הוא כיום חדש, דעד השנייה נמשכה ברכה של אתמול, אבל בצירוף היום והשינה יש כאן התחדשות, מיהו אם בירך או שמע הברכות מאחר באותו יום, הו"ל כשאר שינת יום דאינו מברך, ולפ"ז כיון דנפטר באה"ר שוב אינו מברך,

המצוה, ומ"מ למחר חוזר ומברך דיש מצות ת"ת בכל יום ולילה, אבל לשונו ז"ל ל"מ כן.

ולכאור' לפ"ז אפי' שינה אינה הפסק ביום, דלפ"ד הו"ל ת"ת כשופר דשמע ט' תקיעות בט' שעות אין זה הפסק וכמ"ש המג"א והגר"א בס"ח סי"ב דכ"ז שלא השלים המצוה הרי חובתו להשלימה קובעתו לעוסק במצוה לענין הברכה, ולכאור' נראה דאפי' ישן בינתיים אינו חוזר ומברך, דנהי דאין דעתו על התקיעות בזמן השינה, מ"מ כשחוזר למצותו לא חשיב מעשה מחודש לחייבו בברכה, ואע"ג דגבי סעודה כ' בשו"ע סי' קע"ח ס"ז דדוקא שינת עראי לא הוי הפסק, [ועי"ש במ"ב דאפי' שהה לערך שעה כיון שנאנס בשינה לא מיקרי הפסק], התם יש לו קביעות מקום לסעודה, וגם יש משך זמן שמפסיק סעודתו אפי' דעתו ע"ז [כגון אחר שיעור עיכול, עי' באחרונים בזה פלוגתא מ"א ואהעו"ז בסי' קפ"ד במ"א סק"ט ובאהעו"ז שם ולע"כ], אבל בתקיעות אע"פ שבדאי מפסיק אין זה הפסק, ודכוותה בת"ת אם הי' החיוב להשלים פרשה אחת הדין נותן שלא יפסיד הברכה בהפסק, וה"נ כשלא השלים מצותו של ידיעת התורה, או משום דל"ד לתפילין כמ"ש הר"י.

והנה מהא דאיכא למ"ד ברכות שם דלמשנה ותלמוד א"צ לברך משמע שלא תיקנה ככל ברכת המצוות, וכ"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה ברכות סוס"א דמה"ט י"ל שלא תיקנו ברכה על הרהור בד"ת כמ"ש בשו"ע, דהא חזינן שלא תיקנו על מצות ת"ת בכל אופן שמקיים המצוה, וכן מהא דאיכא למ"ד דמברך אשר בחר, וכן נפטר באה"ר, נמי חזינן דנוסחה ברכת הודאה על קבלת התורה, וכ"נ דאי ברה"ת דאורייתא היינו על נתינת התורה כעין ברכת הנהנין (ועי' כ"א א' שכן נהנה דמשמע איפכא), דבכל המצוות הברכה על שקדשנו במצותיו, וכאן נוסף שנתן לנו את תורתו, וה"נ דיש להתייחס לעיקר קבלת

שבעה ובסוכה פ"א, ומשני משום דמפסקי לילות, ופריך והרי ת"ת נוהג בלילות כבימים, ומשני סוכה אפשר לה ליבטל ת"ת אפשר לו שלא ליבטל, ופירשו שם [בחרדים ופ"מ] דבת"ת ע"כ מפסקי לילות בשינה, משא"כ בסוכה דאף בשינה מקיים מצות סוכה, וכ"נ מהגהות הגר"א עי"ש, אבל אכתי אין זה מיישב מ"ט אינו מברך בסוכה כשהפסק יום אחד ולא יושב בסוכה, ושמא נאמר דדוקא שינת לילה בעינן, ובסוכה נמי אם ישן חוץ לסוכה מברך למחר, ול"מ כן, ואפשר לפרש דה"ק סוכה אפשר לה ליבטל שאין חובה אלא באכילת כזית בלילה הראשון, אבל ת"ת יש חיוב בכל יום מחדש, דכתיב והגית בו יומם ולילה והיינו מצוה חדשה בכל יום עי' מנחות צ"ט ב' ולכן מברך בכל יום, [ועי' לעיל סק"א דצ"ע בתלמודן מ"ט לא אמרו טעם זה לחלק בין לולב לסוכה], ומ"מ בלילה לא תיקנו ברכה נוספת, ועוד דמברך אהבת עולם.

ויש לעי' לר"י ברכות כ"א א' דמברך ברכה אחרונה על התורה מתי מברך אותה דלכאור' אחר שבירך ברכה אחרונה ודאי חוזר ומברך, ושמא ר"י לטעמי' דלתלמוד א"צ לברך, וכשגומר משנתו מברך, (ולא קאימנא כעת בעיון בענין ברה"ת ורשמתי המסתעף מדיני הפסק דלעיל).

הניעור בלילה אם יכול לברך ברכות השחר קודם עה"ש

הניעור בלילה ומברך ברכות השחר לכאור' ראוי לו להמתין עד עה"ש, ול"ד למי שישן שכבר נתחדש עליו היום הבא, ולכן שפיר מברך מחצות, אבל ההולך לישן אחר חצות בודאי אין לו לברך קודם שינתו כדמתפרש סדרן בגמ' בקימתו, [ועוד דלהרמב"ם בעינן שיתחייב בהן, כמ"ש בשו"ע סמ"ו ס"ח] וא"נ אם אינו הולך לישן, מ"מ אכתי לא מטא זימני, וצ"ע בפוסקים שלא ביארו ד"ו, ומשמע דלא ס"ל.

אבל אם לא שנה על אחר יכול לברך באופן זה, דבבה"ל שם ס"ח כתב דבצירוף שינת יום יכול לברך, והתם מיירי בשהי' חייב בברכה, ומ"מ ה"ה לעניננו אם נימא דלא אהניא אה"ר הר"ז כלא בירך].

אם שינת קבע בלילה שאינה עיקר השינה חשיב כשינת קבע ביום

ואף אם ישן שינת קבע בלילה כל שעדיין אין זו עיקר שינתו, הר"ז כשינת קבע ביום, דלאו ביום ולילה תליא מילתא אלא בשינה הקבועה של הלילה, שבקימתו ממנה מתחדש יום נוסף, וצ"ע בבה"ל שם סי"ג שלא כ"כ, וכן שמעתי י"א בשם מרן זללה"ה דאפי' בלילה כל שלא ישן ע"ד עיקר שינתו לא חשיב הה"ד להצריכו ברכה, [מיהו אם ישן לאחר חצות אף שדעתו לקום ולחזור ולישן עיקר שנתו יש מקום לדון בזה, ואם נרדם שלא במתכוין אחר חצות נראה דא"צ לברך, כשאין זו עיקר שנתו, אבל אם ישן הרבה הרי יש כאן במציאות התחדשות של יום השני אף שרוצה לחזור ולישן, ועי' שע"ת סוס"ו וסמ"ז בענין הקם לתיקון חצות, ולע"כ].

עיקר הדבר שתיקנו ברה"ת כברכת השבח גם כשאינו חייב מדין ברכת המצוות לכאור' מוכח מרבנן דרבי וכמש"כ לעיל, דהא לדידהו כיון דלא מפסקי לילות סגי בחדא ברכה לעולם וכמ"ש רש"י מנחות מ"ג א' לענין טלית, [ואין לומר דלדידהו לא תיקנו ברה"ת בכל יום, דהא ר"י אמר שמואל כרבנן ס"ל בסוכה מ"ה ב' ואיהו אמר בברכות י"א ב' השכים לשנות כו'], ומ"מ תיקנו ברה"ת בכל יום, מיהו לפי מה שצדדנו לעיל סק"ח דבהה"ד גמור אף לרבנן מברך, יתכן לומר דבת"ת חשיב טפי הה"ד בשינת הלילה מבציעית, דהתם ע"כ ללבוש בגדיו בשחרית.

ברם ראיתי בירו' ברכות פ"ג ה"ג דהקשו מ"ש סוכה מלולב דבלולב מברכין כל

על מצב זה, וה"נ בחמץ, ולפ"ז נראה עיקר כדעת הכנה"ג שהביא במ"ב שיברך מיד כשנכנס לישן ואע"פ שיפסיק בין הברכה לשינה, ונהי דלכתחלה אין להפסיק אבל כיון שעיקר הברכה נתקנה כך, ודאי דהא עדיפא שמא ירדם ולא יברך כלל.

בדברי הירוש' דהנכנס לסעודת קבע חוזר ומברך על התפילין

יב. בבה"ל סו"ס מ' הביא דבירו' פ"ב ה"ג מבואר דהנכנס לסעודת קבע חוזר ומברך על התפילין, וצידד לדחות דהטעם מפני שנפנה תחלה וזה דוחק, וז"ל הירוש' שם ר"ז בשם אב"י אוכל בהן אכילת עראי ואינו אוכל בהן אכילת קבע כו' אית תניי תני מברך פ"א אית תניי תני פעמיים כו' מ"ד פ"א ניחא מ"ד מברך שתי פעמים הא אכל ואינון עלוי אר"ז קיימא אב"י באוכל בהן אכילת עראי, ואפשר לפרש דהגדון אם מברך לשמור חוקיו כשחולצין לאכילת קבע דאיסורו מדרבנן, וא"כ מברך פעמיים גם כשחוזר ולובשן, ופריך מהברייתא דקתני מברך פ"א אלמא מותר לאכול, ולכן לא בירך לשמור חוקיו, ומ"מ חוזר ומברך כיון שחלצין, ומשני דהיינו באכילת עראי, ולפ"ז מבואר דאפי' באכילת עראי אם חלצין חוזר ומברך, ועכ"פ אין מקום לפרש כאן מפני שנכנס לביהכ"ס, [מיהו ערמב"ן נדה נ"א מתי מברכי לשמור חוקיו].

בירו' פ"ט ה"ג דיש עוד מצוות שאינו מברך בשעת עשייתן, תפילין של יד עד שלא יחלוץ ושל ראש עד שלא ייבה [כמו ייבה], ויש לפרש דהיינו לשמור חוקיו דמברך וחולץ של ראש תחלה והברכה קיימא גם על של יד, ובברכת להניח הוה איפכא דשל יד תחלה והברכה קיימא גם על של ראש.

בהא דאין מברכין לישב בסוכה על השינה, ובדין ברכת המפיל לענין הפסק קודם השינה

יא. בתו' ברכות שם כתבו דהא דאינו מברך לישב בסוכה על השינה שמא לא ישן, ובתר"י כתבו וכ"ת יברך בשעה שמתחיל להתנמנם שמא באותה שעה אין ידיו נקיות כו', ויש לעי' מ"ט לא קשיא להו איך מברך המפיל, וגם משמע שהי' צריך לברך לישב בסוכה אחר המפיל, ונראה מזה דהמפיל אינה כברכת הנהנין על השינה לענין הפסק, אלא כלשון הגמ' הנכנס לישן על מטתו, וכמו הנכנס לביהכ"ס, והיינו כשנותן דעתו לילך לישן, והברכה נתקנה על המצב הזה שמרגיש עייפות ונכנס לישן, וערמב"ם פ"ז מתפלה ה"א ב' וקצת משמע שם שברכת המפיל קודם ששוכב וק"ש אחר ששוכב, ומה"ט גם אין לחוש לנקיות ידים שמברך קודם שפושט בגדיו, ולפ"ז ניחא דאם הפסיק בין המפיל לשינה אינו חוזר ומברך, דהברכה נאמרה בזמנה, וכ"ז שהוא במצב של הנכנס לישן זה זמנה, [מיהו אם אח"כ הפליג והסיח דעתו מלישן עוד, צ"ע], ומש"ה פשיטא להו להתו' דלישב בסוכה מברך אחר המפיל, והא דלא פי' תו' דלישב בסוכה נמי אינה לבטלה כיון שעכשיו הולך לישן הרי הוא חייב בסוכה, י"ל דכמו שההולך לאכול ונמלך חשיבא ברכה לבטלה אע"פ שמעיקרא הי' ראוי לברך, ה"נ בשינה, משא"כ המפיל דנתקנה על המצב הזה, שו"ר במתח"ש בשם א"ר סי' רל"ט שכ' דמברך על מנהג העולם, ועבה"ל שם, אבל לפמש"כ שפיר מברך על עצמו במצב זה, שו"ר בבהגר"א סי' תל"ב ס"ב שכ' דהא דמניחין פתיתין שמא לא ימצא תליא בדברי ר"י ור"ת אם חיישינן שלא יברך שמא לא ישן, והביא ראי' מברכת המפיל דשפיר מברך

תמצית הדברים בקצרה

א. סוכה מ"ה ב' לולב דמפסקי לילות כו' צ"ע ל"ל האי טעמא הרי אף אם הי' לולב נהוג בלילה הדין נותן שיברך כל יום דכל יום מצוה באפי נפשה היא ומכי אנגהיה נפק ב', ושמא אגב סוכה נקטי', שם כולהו שבעה כחד כו' אפשר שאם הי' פטור באמצע חוזר ומברך, כגון שהי' מצטער וחולה, שם לולב דרבנן סגי לי' בחד יומא, הלשון משמע דאף בדרבנן מברך פ"א, ונפ"מ אם לא נטל ביו"ט, אבל אין נראה כן בסוגיא לק' מ"ו א', ונראה דרק אקב"ו ס"ל דאין מברכין בדרבנן, שם מ"ו א' כאן בזמן שביהמ"ק קיים, הברייתא עיקרה לחלק בין לולב לסוכה, ומתפרשת כשידוע שמברכין על לולב, שם תנאי היא כו' וחכ"א אינו מברך אלא שחרית בלבד, לא מסתבר לומר דטעמיהו דרבנן משום דלילה לאו זמן תפילין, דא"כ למ"ד שבת ולילה ז"ת סגי בברכה אחת כל ימיו, אלא כיון דמדרבנן אסרו להניח, שפיר תיקנו ברכה כל שחרית, ואפשר דאף לרבנן אם הסיח דעתו מהמצוה כגון שחשב שלא ידומן לו תפילין או סוכה היום חוזר ומברך, וא"כ האיסור דרבנן נמי כהיסח הדעת, וצ"ע בריטב"א שכ' דרבנן נמי ס"ל סוכה שבעה, וא"כ לתנא דסוכה יום אחד אינו מברך על תפילין אלא פ"א בשבת או בכל ימי חייו, ומנ"ל דרבא כרבי, ורש"י גרס ואנן נמי כרבי כו', וכ"מ במנחות מ"ג א' דלרבנן אין הפסק שמחייב בברכה.

ויש ללמוד מכאן דמצות תפילין כל יום בפ"ע, כמו שמצות סוכה כל שנה בפ"ע, ואמנם גם בסוכה כל רגע כמצוה בפ"ע וכל ביטול כביטול מצוה, אבל מי שדר בסוכה בשנה זו אע"פ שביטל חלק זמן מהמצוה לא חמיר ביטולו כמי שלא עשה סוכה כלל, ולא מהני מה שבשנה אחרת ישב יותר זמן בסוכה, וזהו ענין כולהו שבעה כחד יומא אריכתא, ודכוותה אמרו נמי בתפילין שמברך כל שחרית שכל יום כמצוה בפ"ע, מיהו בתפילין היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא נמי כד מפסקי שבתות חשיב מצוה בפ"ע, וכ"כ במ"ב סל"ז, ולכא"ו כ"מ בשבועות כ"ה ב' דאמר' אמתני' דלא הנחת תפילין היום, מי איתי' בלא אניה, וגם תנא דמתני' נקט אכלתי והנחתי כנגד ביטוי ושוא, ויש לדחות דה"ד לא אניח שעה זו דג"כ חשיב ביטול, אבל יותר מיושב כמשי"כ, ויש בזה סמך למנהגנו שלא להניח כל היום, דלא חשיב ביטול המצוה לגמרי, ויש להסתפק לפ"ז מי שיכול להניח ג' שעות היום ולמחר כלום או שעה אחת היום ושעה אחת למחר, הי' מינייהו עדיף, וכן דכוותה בסוכה בשנה אחת ג' ימים (ובאופן שבשניהם אינו מקיים לילה הראשון), וצ"ע בכ"ז.

ב. יש להסתפק אם גם במזוזה פליגי רבי ורבנן, כגון שנטלה ללמוד בה ע"מ להחזירה, דבגמ' חזינן דמדמינן סוכה וציצית לפלוגתא דתפילין וש"מ דאין הטעם משום דבתפילין לפעמים יש איסור בלבישתן, ולכא"ו פלוגתייהו היא כיון דכל רגע מקיים המצוה בשלימותה הו"ל כל שעה מצוה בפ"ע, ונהי דאינו מברך כשהם עליו אבל כשיש התחדשות במצוה שפיר מברך, ורבנן סברי כיון שהחיוב להניח כל הזמן ולא מפסיק זמן פטור באמצע כולה חדא מצוה היא, וכמו שבשופר אין הפסק מבטל הברכה עד שיגמור ט' תקיעות, דכ"ז שלא קיים המצוה לא נשלם המעשה המתייחס לברכה וכעוסק במצוה חשבינן לי', ה"ה בהני שמצותן מוטלת עליו כל הזמן, ולפ"ז אפשר לדמות מזוזה לתפילין כיון שמצותה שלימה בכל רגע וגם חיובה נמשך כל הזמן, מיהו י"ל דעד כאן לא קאמר רבי דמברך אלא בתפילין ושאר מצות שבגופו דחשיב כעוסק במצוה כל הזמן, והי' מקום לברכה כל רגע, וע"ז קאמר דמ"מ בהתחדשות המצוה יברך, אבל מזוזה אין האדם משתתף כל הזמן בקיומה, ואיכא למימר דלכר"ע לא תיקנו אלא ברכה אחת בתחלת עשייתה, ואפשר לומר איפכא דעד כאן לא קאמר רבנן אלא בתפילין וסוכה וכיו"ב ידע מעיקרא שיצטרך להפסיק באמצע וכך ניתנה המצוה ולכך סגי בברכה אחת, אבל במזוזה אין בסדר המצוה להפסיקה ואין דעתו ע"ז, ולפ"ז לבודקה י"ל דהוי בכלל הברכה.

ויותר נראה דבמזוזה לכו"ע חוזר ומברך, דעד כאן ל"פ אלא במצות שבגופו דמהני דעתו לחשוב כעוסק במצוה, ושייך לצרף תחלת הנחתו עם מה שמניח אח"כ, אבל במזוזה בשעה שאין מזוזה בבית יש כאן הפסק גמור במצוה, ואין דעת האדם מועלת לחשוב ההפסק כאמצע המצוה אלא שרעתו לחזור ולקיים המצוה, ונראה דמסתמות הדברים יש ללמוד דעכ"פ לרבי מברך בכל פעם, דכל מצוה מברך בעשייתה וחכמים הם שחידשו דפעמים דמהני ברכה אחת אע"פ שהמצוה מתחדשת.

ג. שם חזינא לי' לרבא דלא עביד כשמעתי' אלא מקדים כו' יש לדקדק למה הזכיר דמקדים וקאי כו' ולמה לא אמר כל אימת דמנח כדאמר בסמוך, ואמנם הרי"ף והרא"ש העתיקו כן, ואפשר דרבא לא הדר לגמרי ונזהר שלא יצטרך להפסיק, וגם בהפסק דוקא ביהכ"ס שאסור בתפילין, והיינו דמייתי גמ' בתר הכי דר"פ כל אימת דמנח להו מברך והיינו טפי מדרבא, ורבנן דבי ר"א אף כשהם עליהם מברכין כל אימת דממשמש.

ויש להבין מ"ט דרבנן דר"א, ואפשר דכשתיקנו חכמים למשמש זה הי' במקום לחלוץ ולהניח, וכדאשכחן במניח בהשכמה דממשמש ומברך, והענין שע"י מעשה זוכר יותר, וכיון שחששו חכמים שבלא הנחה חדשה או משמוש יסיח דעתו, נמצא שההנחה הראשונה אינה מתירתו ללבשן אלא עד זמן מסוים, ורק המשמוש מתירו להמשיך בלבישתו, והו"ל כמניחן עתה מחדש, ויש ללמוד מזה דמשמוש תקנה גמורה היא כעין הנחה, וקצת הי' נראה דתקנה מאוחרת היא, ואפשר דבימי ר' יוחנן תיקנו למשמש, דלא הוזכר ד"ז בציץ ור"י אמר ק"ו מציץ לענין הה"ד ומוישוב בזה דרבי אמר רק כ"ז שמניחן, ולא פליגי רבנן דבי ר"א עלי'.

פשוט הגמ' דבירכו להניח, וכ"ד רוה"פ, דאף המפרשים שנשמטו ממקומן ס"ל דהיינו להניח, ואם הכונה לשמור חוקיו וכיו"ב לא הו"ל לאתויי בהא דרבי ורבנן, דאפשר דאף רבנן מודו בזה, ויש ליישב בדבריו חכמים משמע שאינו מברך כלום, ובבגה"א הביא דר"י שברא"ש היינו רבנן יונה בספר היראה שכ' תחלה דמברך כשממשמש זמן גדול אחר הנחתו ובשם רבו כתב דדוקא בנשמטו ממקומן וכ"ה ביראים, והגר"א מסיים דהוא דחוק וכל הפוסקים כתבו כסברא ראשונה סתם.

ד. הטור בסו"ס ח' נסתפק בפושט טליתו ע"מ ללבשה מיד אם חוזר ומברך, דבגמ' מנחות מדמינן ציצית לתפילין, ובתפילין אמרו כל אימת דממשמש מברכי והיינו שנשמטו ממקומן אפי' זמן מועט, וא"כ ה"נ בציצית, או"ד התם נמי אם היו מזיזים במתכוין ע"מ לחזור וללבוש לא היו מברכין, אלא לפי שנשמטו שלא מדעתם לא נתנו דעתם על הזמן שבינתים שלא יפסיק, ולזה דעתו נוטה, ומאי דמספק"ל להטור פשיטא וראשונים ז"ל לאידך גיסא שתר"י כתבו דר"י קיבל מרבותיו דאע"פ שלא ידע כשנפל הטלית חוזר ומברך, ולא אמרי' כיון שלא רצה לפשטה כלל לא הוי הפסק, וכ"כ בנמו"י בשם ריטב"א ד"מ בכה"ג כיון שלא רצה להפסיק אינו חוזר ומברך אבל דעת הרא"ה והריטב"א דמברך, וכן פשוט הגמ' והראשונים ברבנן דר"א שדבריהם תוספת לכ"ז שמניחן, ולא חידוש בנשמטו ממקומן שלא במתכוין, ובסברא נמי א"צ נתינת דעת בזמן ההפסק אלא שתהא דעתו לחזור ולהניח והרי בנשמטו לעולם דעתו שיהיו מונחין, ועדיף מנטלן במתכוין, ובאמת המחבר העתיק דין נפלה טליתו לרבותא אחר שכ' בדפשטה במתכוין מברך, וכמ"ש הראשונים ז"ל, וכתב הגר"א שדבריו עיקר, וכ"נ ברי"ו, ובמג"א בשם השל"ה כתב דלא נהגו לברך בנשמטו ופי' הטעם דבתפלה לעולם דעתו להניח, ולכא"ו זה דלא כהטור דהא ודאי רבנן דר"א נתנו דעתם להניחם כל הזמן כמו לדין בתפלה, וע"ע להלן בזה.

בב"י הק' ע"ד הטור מהא דרבא הוה מברך בחלצן לביהכ"ס, והד"מ וכל האחרונים תירצו דשאני ביהכ"ס דאסור לילך שם בתפילין וגברא דחיא הוא, והמ"א הביא דברי הד"מ ואח"כ כתב דאפשר דוקא ביהכ"ס שלהם שהי' בשדה והי' הפסק גדול, ולכן סתם הרמ"א ולא כתב דביהכ"ס מברך, ובעיקר הדבר כבר תמה הגרע"א ז"ל דאף ביהכ"ס שלהם אמרו חולצן ברחוק ד"א, ובאמת הרמ"א מיירי בנשמטו או שהזיז במתכוין, ולא מיירי בחלצן לגמרי, ואין ללמוד מדבריו היפך מ"ש בד"מ, ודבר שכתוב בגמ' ואין בו חולק בכל הפוסקים, וכבר הכריע במ"ב ובה"ל לברך בנכנס לביהכ"ס, אבל הפמ"ג כתב דנהגו שלא לברך, וכנראה המנהג ע"פ המ"א שהרי ש"פ כתבו לברך.

ולענין הלכה הכריע המ"ב בנכנס לביהכ"ס לברך, מיהו בביהכ"ס דפרסאי א"צ לברך מפני הכניסה, וה"ה ביהכ"ס דידן, אבל בנכנס לקטנים דאפי' בביהכ"ס דפרסאי אסור כיון דהטעם ששאמרו בגמ' הוא שמא יפנה בהם, וכ"כ במ"ב סמ"ג, א"כ צריך לברך אף בביהכ"ס דידן, אבל כמדומה שלא נהגו כן, וצ"ע, ובאותן המיוחדים לקטנים בלבד יש להקל כמו בביהכ"ס עראי.

במ"א הק' ע"ד הבי"ד דס"ל דבפשט ע"מ להחזיר מיד מברך, מ"ש גבי סוכה שהביא שם דעת המ"מ דביצא לדבר עם חבריו או להביא דבר לסוכה א"צ לברך, אא"כ יצא יציאה גמורה ע"מ שלא לחזור מיד, ונראה דבזה שאני סוכה מתפילין דיש לאדם זיקה למקום דירתו, ואף כשיצא לרגע חשיבא דירתו בסוכה ואף שאינו מקיים מצוה באותו רגע אבל מ"מ עדיין נקרא שדירתו בסוכה ולכן אין זה הפסק, אבל בתפילין אין דבר המקשר את האדם להנחת התפילין דמעיקרא, ואשכחן כע"ז בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם, דלקבעי' הדר ואין יציאתו הפסק, וה"נ סוכה דכוותה, ואפשר דלכך אמרו בגמ' סוכה שבעה ולא אמרו כ"ז שנכנס לתוכה כדאמרו גבי תפילין, ועי' לק' סק בדין יצא מסוכה לסוכה.

בדין נשמטו ממקומן שלא בידיעתו הביא מ"א בשם השל"ה שלא נהגו לברך, וצידד הטעם מפני שבתפלה אינו מסיח דעתו מלהניחם, וזה תמוה דהא סתמא דמילתא מיירי שרוצה להמשיך ולהניח, וכל הנדון מפני שלא נתן דעתו במתכוין על הזמן שנשמטו, והרי בנפלה טליתו אף באמצע התפילה חוזר ומברך, ובאמת לא מצאנו חולק בד"ז וכ"כ בא"ר וח"א לברך, ובמ"ב כתב למעט בברכות, ואפשר ליתן טעם דכשהתפילין על ראשו ניכר שהוא עוסק בלבישתו, ובכה"ג אינו מפסיק, כדאשכחן בסוכה שיש מצב שאינו מקיים המצוה ומ"מ אינו מפסיק.

בהא דנקטינן כהרמ"א דבדעתו לחזור ולהניח אינו מברך כתב במ"ב דהיינו דוקא בדעתו להניחם מיד, ולכא' נראה דכל שרוצה להפסיק מדעתו בקיום המצוה לכו"ע הוי הפסק, כגון שרוצה לישן או לאכול או להסיח דעת, וכל הנדון כשאיירע לו הפסק באמצע המצוה, דומיא דסוכה שקראו חבריו או שהלך להביא דבר מה לסוכה, אבל כל שפונה לעסקיו זהו הה"ד, וה"נ בציצית ותפילין, ובתפילין בכל הני נוסף שאסור לו להניח תפילין, עבה"ל סו"ס מ' בשם יר' ולק' ס"ק בזה, וצ"ע במ"ב סו"ס"ח שנסתפק בפושט טליתו לשינת הצהרים והיינו מפני שיכול לקיים המצוה בשינה, ולפמש"כ אף בלא שינה בכה"ג מברך.

ה. בבה"ל ס"ח סי"ד כתב דאם נותן דעתו בשעת הברכה שאם יצטרך לפשוט שיחזור וילבשו לכו"ע א"צ לברך, וכן בתפילין, וצ"ע דא"כ למה בירך רבא כשחלצן, וצ"ל דביהכ"ס שאני, ואכתי רבנן דבי ר"א למה בירכו, וכל הפוסקים סתמו כפירושן דלא מהני דעתו שהרי סתמא בהכי מיירי שיודע בשעת ברכה משך הזמן שרוצה להיות בציצית ובתפילין וממילא יודע שאם יארע לו הפסק יחזור וילבשם, וכן בסוכה לעולם יודע שרוצה לחזור לסוכתו לאכילה ושינה, וצ"ל דרק להפסק מועט דן בזה, ובד"ה וי"א נסתפק בזה.

והנה מקום הדברים מהא דאשכחן בשני טליתות דמהני דעתו, ושם הכריעו המ"א והגר"א דאף שפשט הראשון א"צ לברך על השני, ובפשטו ל"ד כלל דלענין הטלית השני אין שום נפ"מ אם פשט הראשון או לא, דאף בין שחיטה לשחיטה כבר גמר המעשה הראשון ואינו מברך על השני, אבל הכא שכבר חלה הברכה על לבישת בגד זה לא שייך לומר שתחול גם על לבישתו שאחר פשיטתו, והבה"ל מסתמך על לשון המ"א שכ' דהכא לא ה"י דעתו, ולפמש"כ להלן אף בשני טליתות היינו דוקא סמוך מאד לברכה אבל אח"ז מברך, וה"נ לא יהיני אלא סמוך לברכה באופן שאם לא ה"י לובש עדיין ה"י שייך שתתייחס הברכה ללבישה זו.

ובדין שני טליתות שדימו האחרונים ז"ל לשחיטת שתי בהמות נראה דמ"מ ל"ד בשיעור ההפסק שביניהם, דהשושט בהמות כ"ז שעוסק בהם אפי' בהפשט וניתוח שייך לחשוב המצב הזה כבתוך הסעודה לעניני שחיטה, אבל הלוש טלית לא שייך לחשוב כעוסק בלבישת טליתות, ורק זמן מועט נמשך המצב שאפשר לשייך הלבשה השני לברכה, וצ"ע בלשון התה"ד שכ' דאחר יציאה מביהכ"נ עדיין צריך להשיח בין ט"ג לט"ק, ולכא' פשוט דהתפילה הפסק גמור היא אף שלובש הטלית, דהסכימו האחרונים שאין לבישת טלית מועלת אלא לגלות דעתו בסתמא שעדיין רוצה להמשיך המצוה, אבל לא חשיב כעוסק בלבישה שתחול הברכה על מה שילבש אח"כ.

ו. בדין החליף תפילין וס"ת ושופר וסוכה בין הברכה למצוה או אח"כ, יש סתירות במ"ב, דבהלכות תפילין כתב לברך בכל ענין, ודימה זה לנפל הפרי מידו בסי' ר"ו ס"ו, ובה"ס ס"ת כתב שלא לברך,

והנהגין לברך כשהחליף בין ברכה לקריאה אין למחות בידם, ובה' שופר כתב לחלק בין ברכה לתקיעה לבין אמצע התקיעות, ובה' סוכה הביא דעת המ"א דמשמע דמדמי לה לציצית, והביא דהב"מ כתב דלא דמי, וביותר קשה שמקורו בה' שופר בתשרי' בנין עולם ושם יליף שופר מס"ת, דס"ל כדעת האחרונים שכ' לברך.

ובפשוטו נראה כדעת הב"מ דבמצוה שהיא חובת גברא אין הברכה מתייחסת לחפצא זו דוקא אלא על חובתו לדור בסוכה, וכן להניח תפילין, וביותר בשופר שהמצוה והברכה לשמוע קול שופר, ול"ד לציצית דכל בגד מצוה בפ"ע היא, ואף כשלושב אחד יש לו מצוה נוספת בשני, וכמו בית אחר לענין מזוזה ומעקה, ומתרי טעמי ל"ד לסי' ר"ו חזא דהתם הברכה מתייחסת לפרי הזה שעומד לאכלו, והכא הברכה על החובת גברא לחוד, ועוד דהחובת גברא מחייבתו שאם לא יצא בשופר זה יצא באחר, וע"כ צריך ליתן דעתו על כל השופרות והתפילין מכה המצוה המוטלת עליו, ודכוותה בפירות ג"כ קי"ל שאם נתן דעתו עליהם אינו חוזר ומברך, ובתשרי' ב"ע שם כתב לחלק בין שופר לפרי דהשופר אינו חפצא דמצוה, וגם חילק בין ס"ת לשופר, ולא נתפרש למה לדינא השווה שופר לס"ת, ובשומע ט' תקיעות בט' שעות ביום ודאי מובן שאין הברכה מתייחסת לשופר של התקיעה הראשונה דוקא, ובסוכה נמי אם אין שינוי מקום מסוכה לסוכה פשיטא לכו"ע דא"צ לברך בה' דעתו ע"ז, ואכתי אם ישן באחת ע"כ הפסיק הברכה מהשני, א"ו הסוכה השני' המשך הראשונה היא, ואף להסוברים דבס"ת מברך, שאני ס"ת שהברכה נתקנה לכבודה, שהרי כבר בירך בה"ת בשחרית ועל הראשונה, ובכה"ג חשיבא כל ס"ת כמצוה נוספת לענין זה שצריך ברכה.

ולענין הלכה נראה דבין הברכה למצוה הו"ל ספק ברכות, ואם החליף שופר ותפילין אינו מברך, אבל בטלית אחרת מברך, ובנפסקו החוטין ותיקנן כתב במ"ב דאינו מברך, וכן בסוכה אינו מברך, אם נימא דשינוי מקום אינו מפסיק אף כשאין לברכה על מה לחול, או באותו בית, וכן במזוזה אם בירך על אחת וקודם שקבעה החליפה אינו מברך, וכ"כ במ"ב לענין ס"ת.

ואם כבר התחיל המצוה ואח"כ בא להחליף שופר או תפילין, בשופר כבר כתב במ"ב שאינו מברך, ובאמת בשופר אין דיבור וכי"ב מפסיק כ"ז שלא גמר המצוה, דכל דיני הפסק דאירינן בי' היינו כשכבר נשלמה המצוה, (וכמש"כ סק"ב), וכ"כ במ"א, וכן בס"ת כתב שלא לברך, ובאמת אפשר דכיון שעוד יברכו על ס"ת זה העולים אח"כ א"כ איכא נמי כבוד השני' בהכי, ול"ד לכהן גדול שלא יברכו על השני' כלל, אבל כאן לעולם איכא מפטיר, מיהו פעמים שמוציאין במפטיר דרגלים וד' פרשיות.

ובתפילין כתב במ"ב דמברך, ואפשר לקיים הדברים, דאף לדעת הב"מ דעצם החלפת התפילין אינו מחייב ברכה, אבל כיון דדעת המחבר והגר"א דבכל ענין צריך לברך, וגם אפשר דהרמ"א מודה בזה דע"י שמחליף ניכר ההפסק, ולא אמרו שאינו מברך אלא בחולץ ע"מ להניח מיד שזה כהמשך להנחה הקודמת, ועוד שדעת האחרונים יש שמדמין תפילין לציצית בזה.

ובסוכה צ"ע כיון דאף לדעת המחבר והגר"א א"צ לברך בכל כניסה, וטעם הדבר נתבאר לעיל סק"ד דבתפילין וציצית כשחלצן מיד נפסק הקשר שלו עם המצוה, משא"כ בסוכה שעדיין הוא נטפל למקום דירתו, ואע"פ שאינו מקיים עתה המצוה מ"מ אין זה הפסק גמור, כענין דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן, וא"כ בדעתו לצאת לסוכה אחרת א"כ כבר ניתק הקשר עם דירתו, או"ד הקשר הוא לענין דירה שבמצות סוכה וכיון שאם חוזר לראשונה אינו מברך, ה"ה לשני', ונראה דבאותו בית מסוכה לסוכה אינו מברך ולבית אחר כיון שמפסיק בינתים מסתברא דלדעת המחבר והגר"א מברך, אבל כיון דקי"ל כהרמ"א שלא לברך אף בהפסיק בתפילין, ש"מ דלא מצרכינן קשר עם מקום דירתו ה"נ מסוכה לסוכה בעינן הפסק גדול, מיהו לפמש"כ בתפילין לצרף דעת הסוברים דהשינוי מחייב בברכה, וגם שניכר ההפסק, ה"נ המברך בסוכה לא הפסיד אם לא הי' דעתו לכך, (אף דלמש"כ סק"ה לא מהני דעתו בזה), ד"ז נכתב בסק"ז.

ולענין מזוזה יש להסתפק אם דמיא לתפילין, או לחוטי ציצית שהחליפן שכ' במ"ב דאינו מברך, ונתבאר לק' סק"ז, ד"ז כתוב בסק"ו.

ז. בדין מזוזה נקטנו לעיל סק"ב דכל מקום שמברכין בתפילין, ה"ה במזוזה, ולפ"ז בהורידה ע"ד להחזירה מיד, פלוגתא דהמחבר והרמ"א, וכ"כ בפ"ת, ובהפסיק הרבה בינתים חוזר ומברך, ושינת קבע דלילה הוא הפסק, ודיום ע"י לעיל סוסק"ד גבי ציצית, ובהחליפה חוזר ומברך כמש"כ לענין תפילין, מיהו יש מקום לדון ולדמות החליף מזוזה להחליף חוטי הציצית, דהחפצא הוא הבית כמו הטלית, וכיון דבמ"ב מבואר דבציצית כה"ג ל"ד להחליף הטלית, א"כ ה"ה במזוזה, ולעומת זה יש גם מקום לדון דבמזוזה מודה הטור דכ"ז שקובעה מברך, אם נימא דרבנן ל"פ ארבי במזוזה, וכמש"כ סק"ב, וגם בעיקר הדבר נראה דמזוזה דמיא לתפילין ואף חוטי ציצית אם היו חובת מנא הוו חשיבי חפצא דמצוה כמו המזוזה והתפילין, אלא שאין הדבר ברור איך נקראת מזוזה חובת מנא או גברא ע"י בסמוך, מיהו לפמש"כ לעיל דגבי תפילין יכול לברך אף לדעת הב"מ, ה"ה גבי מזוזה, וכ"כ במכתב זקננו הגרש"י ז"ל דהחליף מזוזה כהחליף תפילין.

בעיקר מצות מזוזה נקטנו שעם קביעת המזוזה נשלם מעשה המצוה, ול"ד לתפילין דחשיב כל הזמן כעוסק במצוה, ראיתי דהמ"א והגרע"א ז"ל לא נקטו כן, אלא עיקר קיום המצוה היא בדירה בבית שיש בו מזוזה, דמזוזה חובת הדר הר"ז כטלית חובת גברא, דנהי דיכול להכין הציצית והמזוזה בטלית ובבית מקודם, אבל המצוה והברכה בשעת העיטוף והדירה, והק' המ"א מ"ט מברכין בשעת קביעת המזוזה, ודעתו שהנכנס לבית שקבעו בו המזוזה קודם הזמן, מברך בשעת כניסתו לדור בבית שיש בו מזוזה כענין להתעטף בציצית, ועפ"ז כנראה נקט הגרע"א ז"ל בתשרי דהלוקח בית מחבירו חוזר ומברך דחובת הדר היא, וכן דן בנוסע מביתו, ועפ"ת שכ' דאכתי הו"ל בית האוצר, וכבר הביא שהברכ"י חולק וס"ל דלא תיקנו ברכה אלא בזמן קביעת המזוזה, דאז הוא עושה מעשה, אבל לכו"ע הקיום הוא בזמן הדיור, ולפ"ז מזוזה חובת גברא כתפילין וציצית, ומהניא דעתו בשעה שנוטלה ע"מ להחזירה כמו בתפילין, וכן נפ"מ שמי שקבע המזוזה בלא ברכה צריך לחזור ולקבעה בברכה, ולא אמרי' שכבר נשלם מעשה המצוה בקביעתה, דאף לדעת הברכ"י עיקר המצוה היא בזמן הדיור.

ולו"ד ז"ל ה"י נראה דנהי דמזוזה חובת הדר היא מ"מ המצוה היא כחובת מנא, וכמו מעקה דג"כ משמע דחובת הדר היא ב"מ ק"א ב' עי"ש, והענין דהמצוה ניתנה בבית דירה וכ"ז שאינו דר אין שם הבית דירה מוחלט לומר שעובר בעשה, ולכן חובת הדר היא שהוא המבטל העשה, ולפ"ז י"ל דאף קודם שנכנס לדור יכול לברך שהרי בית דירה הינו בית העומד לדירה כדחזינן בעורכי המלחמה דמיקרי בית אף בלא חנכו ולראב"י בעינן בית דירה דוקא, ואף לרבנן בית התבן ואינן מיירו בלא חנכו, וכן בנגעים לא פקע שם בית כשפינוהו, וביתור מוכח כן ממ"ש כשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא, ולא משמע שמחייבין אותו להניח מזוזה שאין בה סרך מצוה, אבל אם נימא דענין הדיור הוא רק פטור שאפשר לחשבו כאינו בית דירה נחא, דאפשר להמשיך החיוב גם כשעומד לדור בו, ולכן הלוקח בית אינו מברך דהו"ל כלוקח טלית מצויצת למ"ד חובת מנא, דנהי דהמצוה עוברת לרשותו אבל אין כאן קיום מצוה, וכמו במעקה, ובמנחות ל"ג א' נמי משמע דקבעו המזוזות קודם הדלתות וסתמא עדיין לא דר שם, מיהו לפ"ז הנותן לחבירו לדור בביתו בלא זכות שאלה ושכירות לכא' על המכניס לקבוע מזוזה דמיקרי שימוש שלו, וצ"ל לפ"ז דמשאל ומשכיר שאני דשכירות ליומא ממכר הוא, וה"ה דהמשאל טליתו למ"ד חובת מנא פטור, (ותיישב בזה הא דלא פשטו הראשונים ז"ל מדר"י דטלית שאולה פטורה ש"מ דחובת גברא היא, דאי חובת מנא הרי המשאל חייב, ובחולין קל"ו א' משמע דהלכתא הכי, וכן שם ק"י א', ולא משמע דהיינו דוקא במשאל שאינו בר חיובא, מיהו קושטא הוא דר"י סבר חובת גברא מדברין מנחות מ"ג א' להתעטף כל צפרא, וזה מחודש וצ"ת, ובראשונים יש דיכול להמשיך עליו חיוב בטלית שאולה ולברך, וה"נ יש לפרש מצות מזוזה דאף שאינו עובר אלא כשדר, מ"מ שייך קיום המצוה בבית המיוחד לדירה, כיון דהמצוה בחפצא כמשנ"ת, ולע"כ בד"ז.

- הוספה -

ויש להסתפק בית שיש לו שני פתחים אם כל חדא מצוה בפ"ע היא, דאם זו חובת גברא מסתברא דחדא מצוה היא, והר"ז כד' כנפות בבגד, וכן פתח הבית והחצר, דעם דיורו בבית מוטל עליו לקבוע מזוזות בכל הפתחים, אבל אם זה חובת מנא יתכן דכל חדא מצוה בפ"ע היא, ולפ"ז אם בירך על בית זה (דהיינו

חרד) שוב אינו מברך על שאר הפתחים אפי' הפסיק בינתים, דכ"ז שלא נגמרה המצוה אין הפסק מבטל הברכה, וצ"ע בכ"ז.

- עד כאן -

ת. מנחות מ"ג א' אמאי מברך כל צפרא וצפרא כרבי דתניא כו' מבואר דלרבנן אע"פ שפושטה בלילה אינו מברך, ויש לעי' נהי דלא מפסקי לילות מ"מ היסח הדעת דין הוא שיפסיק, ול"ד לתפילין שחייב להניח, וכן סוכה, ואפשר דבאמת כשמכבס בגד זה או מחליפו באחר או בבגדי שבת אף לרבנן כשחזור ולבושו מברך, אבל כשפושט בגדו בלילה ועתיד ללבושו למחר לא חשבינן ליה הה"ד מקיום המצוה דלמחר, דכ"ז שיהא לבוש ילבש בגד זה למצותו, וגם דעתו ע"ז, אבל רש"י פי' דלרבנן סגי בברכה אחת על בגד זה לעולם, וצ"ע מנ"ל, ובתשו' הרא"ש נקט דהפסק פשיטת לילה מהני לרבנן אבל זה צ"ב, כמשה"ק הט"ז, ועי' לעיל סק"א אם טעמייהו דרבנן בתפילין משום הה"ד, או דסגי באיסור דרבנן לחוד, ועי' להלן בדברי הגר"א.

שם ומ"ש מצפרא כי משני לכסות לילה כו' יעוי' פרש"י, והוא מחודש טובא, ודחקו לכך הא דפריך ומ"ש מצפרא, הרי ממילא מוכן דבלילה פשטו ולכך בריך בצפרא, ואפשר דלשון כל צפרא משמע שהמתין שיהא יום וע"ז פריך דלר"י יכול לברך בלילה, ומשני דאה"נ, ור"ל כשמחליף בגדיו בבקר, ולא שהמתין לצפרא דיממא דוקא.

בבהגר"א הוכיח משמעתין דהישן בלילה בטליתו מברך בשחרית אף להסוברים דכסות יום בלילה חייב, דהא משמע דאי הוה סבר ר"י לילה לאו זמן ציצית הוה ניחא אף אי סבר כרבנן, ומאי ניחוחא הרי ה' זה כסות יום ולרבנן הדין נותן דכיון דלא מפסקי ב' לילות אינו מברך אלא פ"א, אלא ודאי שפיר מברך כשמתחדש זמן המצוה, וה"ה לדידן, ואין לומר דדוקא כשפושטה, דלרבנן אין הפשיטה מועלת כלום, ולכאור' יש להוכיח מקו' זו דכסות יום בלילה פטור, ואפשר דאם פושטה בלילה חשיב שפיר דמפסקי לילות אף לרבנן דחשיב כדבר זר ללבוש כסות יום בלילה, ואין באפשרות זו לומר שהמצוה נמשכת, אבל אם במציאות הוא לובש ע"כ נמשכת המצוה, וכמו הנייעור בלילה לענין בה"ת, וכן מי שלובש תפילין כל הלילה אפשר דאינו מברך לרבנן, ומ"מ כשחליץ מברך, ואפשר דראית הגר"א לפמ"ש רש"י דלרבנן אינו מברך אלא פ"א לעולם, ולפ"ז ס"ל שאין לפשיטה להועיל כלום, דמ"מ בגד זה חייב, אבל לפי מה שצדדנו דבהה"ד מודו רבנן, י"ל דכסות יום בלילה לעולם חשיב הה"ד, ומ"מ אם במציאות לובשו פטור מלברך, יתכן גם דהר"מ למימר דאף אי לילה לז"צ אינו מברך לרבנן אלא דעדיפא מינה פריך.

מהא דאין נוהגין למשמש הט"ק כשפוטריין אותו בט"ג נראה דהמשמוש רק כדי שיהא לברכה חלות על מעשה, וסגי בעטיפה דט"ג.

ט. בדין שינוי מקום בברכת המצות, בין שחיטה לשחיטה ובין טלית לטלית נחלקו בזה המ"א והגר"א, ובפושט טליתו וחזור ולבושה לכו"ע אינו מפסיק, ובין הברכה למצוה צ"ע בדיני ברכת הנהנין דיש להשוותם לענין זה, והגר"א הוכיח מנכנס לחנותו של בשם שכ' בשו"ע סי' רי"ז דאף ביצא אם ה' דעתו לחזור אינו מברך, וכן בסוכה, והנה בסוכה פרשנו הטעם דלקבעי' הדר שיציאת האדם מביתו נידונית כעראי כלפי ביתו, וטעם זה לא שייך בכשמים ובמצוות, ונראה דדוקא גבי אכילה שאדם קובע לה מקום חשיב השינוי הה"ד, אבל עשיית מצוה וריח שאין קובעין להם מקום אין השינוי מפסיק.

ברכות נ"ג א' הנכנס לחנותו של בשם כו' נראה דהחידוש אע"פ שלא נתכוין כדי להריח, וגם אינו בטוח שריח, דעיקר הריח דמיירי ב' היינו כשפותח צלוחיתו למכור, וקמ"ל דכיון שיושב בחנות נותן דעתו שיבאו לקנות ויריח, ולפ"ז קמ"ל בסיפא דמשיצא אף אם עתיד לחזור מ"מ מצב זה חשיב כהה"ד, שהרי גם בפנים אין דעתו מיוחדת לזה וגם הדבר ספק, ומשיצא כבר הסיח דעתו לגמרי, וצ"ע בשו"ע שכ' בדעתו לחזור אינו מברך, וא"כ פשיטא דביצא ונכנס מברך, ובמ"א ומ"ב כתבו דהיינו בדעתו לחזור מיד וג"ז לכאור' פשוט דאטו כל היום יחשב בכלל הברכה, הרי אפי' בנותן דעתו להריח אם מפסיק הרבה חוזר ומברך, וצ"ל דכונתו שנותן דעתו לחזור ולהריח, והיינו שלא הסיח דעתו מהריח בהדיא, ויש לעי' מנ"ל למהר"ם דאין שינוי מקום מצריך ברכה, ולמש"כ דהברייתא קמ"ל ד"ז בחנותו של בשם דוקא, יש לדקדק

דמביתו כשיצא אין זה הפסק, - ונראה דהישן בחנותו של בשם מברך בשחרית דריח שבזמן שינה אינו מצריך ברכה, וחשיב הה"ד.

בירו' פ' הרוואה הובא ברי"ף וברא"ש שם יליף מהאי ברייתא דבברקים ורעמים אם פסקו מברך על כל פעם ופעם ובטורדין סגי בפ"א כל יום, ולכאור' ביאור דר"י חידש דכי היכי דצריך לברך בכל יום מפני שלגבי ידי' יש כאן התחדשות, ה"ה דבהסיח דעתו מהגשמים ג"כ חוזר ומברך, דהה"ד חשיבא התחדשות כיום אחר, והא דמיייתי מחנותו של בשם דהתם נמי הריחות מופסקין וגם אינן ודאין דרך אם יבואו לקוחות יפתח בעה"ב ויריח, מ"מ כ"ז שהוא בחנות לא מסח דעתו, והיינו טרודין, דכ"ז שלא נתפזרו העבים אין הברקים גורמין התפעלות חדשה, אבל יצא ונכנס דאסח דעתו חוזר ומברך, ולפמש"כ לעיל קמ"ל ברייתא דאף בידוע שאפשר שיחזור לשם, מ"מ המצב הזה הוא הה"ד שהרי גם בפנים אין הריח ודאי וגם לא לצורך זה נכנס, ועיקר הדברים דברקים הם בריות מחודשות ושייכא ברכה על כל אחד ואחד אף בטורדין, אלא שהאדם לא הסיח דעתו, ולכן למחר שפיר מברך, וכן במופסקין.

והנה מבואר בירו' דבכל יום מברך אף בטורדין, דהיינו עיקר מימרא דר"ח, וגם בדר"י מבואר שיש כאן שני דינים דאל"כ הול"ל דכל פעם שמפסקין מברך, וכבר נתבאר טעמא דמילתא דכל ברך ראוי לברך עליו ורק מפני שלא הסיח דעתו אין כאן התפעלות, וממילא למחר מברך, וצ"ע בלשון הטוש"ע שלא הזכירו דבכל יום מברך, וצ"ל דכונתם באותו יום, וכ"נ שפי' במ"ב, ונראה דהניעור בלילה אינו מברך למחר, והקם קודם הע"ש דינו כיום חדש דהעיקר תלוי בהתחדשות הימים אצל האדם, וכן בברכות התורה והשחר, ועבהגרא"ס ס"ח דמדמי להו, וכן בס"י ק"י כ"כ לענין תה"ד דבכל יום מברך, וזה דמי לגדון דידן שעדיין צריך להשלים דרכו, ומ"מ מברך בכל יום ועי"ש בבה"ל דלאו בעה"ש תליא אלא משקם משינת הלילה, ובנוסע כל הזמן י"ל דדמי לניעור בלילה, דלגבי ידי' אין כאן התחדשות, ובוזה כתב שיאמר בלא חתימה.

י. בדין הפסק לענין ברה"ת, הנה אם באנו להשוות ברה"ת לתפילין הדין נותן שאף ביה"ס ומרחץ חשיבי הפסק, שהרי כתב בבהגרא"א דטעמא דמחשב שם הלכותיהן לא מהני כיון שאינו מכין ללימוד, וטעמא דאינו מסיח דעתו לא מהני כדחזינן בתפילין, וצ"ע דלא נשמע שאמנם הגר"א בירך כמה פעמים ברה"ת ביום אחד, ומ"מ לא מצאנו טעם אחר לחלק בין שינה למרחץ, וע"כ דל"ד ברה"ת לתפילין, וכיון דלא מברכין במרחץ ה"ה בשינה, ובאמת כבר הק' תר"י בשמו מ"ש ברה"ת מתפילין, ותירץ דת"ת שמצותה והגית בו יומם ולילה כשמפסיק עדיין לא השלים המצוה וכשחוזר לאותה מצוה הוא חוזר, משא"כ תפילין וציצית שכשחולצן השלים מצוה זו ואח"כ מצוה אחרית היא, וצ"ב כונתו ז"ל דמשמע שר"ל דתפילין אין חיוב להניחן כל היום אלא שיכול לקיים מצותן כל היום וסגי לי' בפחות, ולכאור' גם ת"ת יוצא בק"ש שחרית וערבית כדאמר' במנחות צ"ט ב', ולעומת זה גם תפילין מצותן כל היום כת"ת, והי' אפשר לומר דמצות ידיעת התורה לא השלים משא"כ בתפילין.

ולכאור' לדעת התר"י שינה נמי לא היא הפסק דבפשוטו השומע ט' תקיעות בט' שעות אפי' ישן בינתים אינו חוזר ומברך דכל שלא השלים המצוה חובתו להשלימה גורמת שלא תבטל הברכה, וכמ"ש המ"א והגר"א בס"ח ובשאר דוכתי, (עי' ח"י סי' תל"ב שהביא דברי הראשונים ז"ל שכ"כ), וה"נ בברה"ת, אבל זה ק"ק שהרי יוצא בק"ש שחרית וערבית.

ואפשר דברה"ת נתקנה כברכת השבח על קבלת התורה, דבאמת אין להתייחס כאן רק למצות ת"ת, וכדחזינן דנפטר באה"ר, ור"ה בריך רק אשר בחר בנו, וכך מתפרש אם ברה"ת דאורייתא דומיא דברהמ"ז, ולא על מצות העסק לחוד, ושמאל דאמר אקב"ו לחוד סמך נמי אהר"ר שיאמר אח"כ, ולפי"ז ניחא דהפסק במעשה המצוה אינו מבטל הברכה, דהברכה על קבלת התורה שלא נפסקה, ורק בשחרית חוזר ומברכה כל ברכות השחר דבעינן התחדשות גמורה שאז הזמן לחזור ולהודות ע"ז, כדמברך שלא עשני גוי בכל יום, וכן בברכת רעמים ותה"ד ועוד, דזמן ההודאה הוא בהתחדש יום אחר, וכן יש להוכיח מהא דאיכא אמוראי דסברי דלמשנה ותלמוד א"צ לברך אע"ג דמצות ת"ת מקיים בזה.

ולכאור' מוכח כן מרבנן דרבי דלדידהו כל היכא דלא מפסקי לילות סגי בברכה אחת לעולם כמ"ש רש"י במנחות גבי ציצית, ומ"מ מבואר דמברך בכל צפרא דר"י א"ש כרבנן ס"ל, וע"כ דנתקנה ברכת הודאה

אע"פ שמשום ברכת המצות פטור, מיהו לפי מה שצדדנו סק"ח דבהה"ד גמור מודו רבנן וציצית שאני שע"כ לובש בגדיו למחר, אין ראוי מזה, ברם בירור פ"ג ה"ג הקשו מ"ש סוכה מברה"ת דהא בתרווייהו לא מפסקי לילות, ולגרסת הגר"א משני דבת"ת ע"כ מפסקי בזמן שינה אבל בסוכה ישן ג"כ בסוכה, ולכאור' לפ"ז אם ישן חוץ לסוכה ראוי לומר שיברך, ול"מ כן בלשון הברייתא דשוב אינו מברך, וכן בגמ' גבי ציצית אין שינה מפסקת אף שישן בלא ציצית, מיהו למש"כ דבהה"ד גמור מברך י"ל דה"ה גבי סוכה, ולכאור' נראה פ"י היר' דסוכה אין עליו חובה אלא בלילה הראשון ות"ת חייב בכל יום ונמצא שמתחדשת מצוה בכל יום, וע"ז מברך, ועכ"פ משמע מכאן שתיקונה כברכת המצות.

ולפי הטעם שכתבנו דברה"ת נתקנה כברכת השבח נראה דבעינן דוקא עיקר שינת הלילה כדי להפסיק, דרק אח"כ מתחדש היום השני, וכמש"כ לעיל לענין רעמים ותה"ד, וכן שמעתי דמטו משמ' דמרן זללה"ה דדוקא בעיקר שינת הלילה מברך, ובבה"ל דעתו דבכל שינת קבע בלילה מברך, ואם ה' נייעור כל הלילה ג"כ חסר בהתחדשות היום הבא, ולפ"ז אף בישן ביום י"ל דלא יברך, ואמנם הגר"א ז"ל כתב דממ"נ או שינה או יום אחר קובעין, אבל לא נחית לטעם זה דשמא תרווייהו בעינן דדבריו בדברי הפוסקים עיי"ש ולא הזכיר דעת תר"י, וגם אייל לפי הטעם דמחלקינן שינה למרחץ וביהכ"ס, מיהו אם ה' נייעור ולא בירך שחרית וישן אח"כ י"ל דעכשיו חל חיוב הודאה ולא מהני ברכה דאתמול שכבר עבר יום וגם שינה, וכגון שלא שנה על אתר באה"ר מיהו אם שמע ברה"ת מאחר תו ליכא האי טעמא, - [ותיכן דאף אם לא תיקנו אלא ברכה אחת על קבלת התורה ומצות הלימוד, מ"מ אם מברך על המצוה לחוד כשאר מצוות לא היא ברכה לבטלה, ובפרט דבירור' מדמי להו].

הנייעור בלילה נראה דלא יברך ברכות השחר קודם עה"ש, ואע"פ שהמשכים יכול לברך מחצות, היינו דלדידי' כבר ה' התחדשות שמשקם משנתו מתחיל יום חדש.

יא. בתור' ברכות שם כתבו דלא תיקנו לישב בסוכה על שינה שמא לא ישן, ובתור' סיימו דכשמתנמנם שמא אין ידו נקיות, ויש לעי' מ"ט נוחא להו המפיל, ומשמע דס"ל שמברך המפיל כשנכנס לישן כלשון הגמ', והיינו כשמרגיש עייפות ורוצה לישן, ונתקנה הברכה על המצב הזה, משא"כ לישב בסוכה דנחי דחייב לישב עתה הר"ז כמברך על אכילה ונמלך ולא אכל, מיהו אם נאנס אנוס הוא, אבל בברכת המפיל הברכה על המצב הזה, שור' בבהגר"א סי' תל"ב הוכיח מהמפיל ללישב בסוכה עיי"ש, ומשמע מדבריהם דלישב בסוכה ה' ראוי לברך אחר המפיל, ולפ"ז כ"ז שאינו מבטל ענין הנכנס לישן י"ל דאפי' הפסיק בשיחה אין זה הפסק, ולפ"ז נראה עיקר כהכנה"ג שיברך המפיל מיד אף שישהה קצת עד שירדם, דכן נתקנה הברכה.

ויש להסתפק בירך המפיל ונרדם פחות משיעור קבע ונתעורר אם מותר לו להפסיק, דאילו מתחלה ה' נכנס ע"ד כן לא ה' ראוי לברך המפיל, אבל השתא שנכנס ע"ד קבע הר"ז כהתחיל בסעודה, או"ד שינת עראי לא חזיא לאיצטורפי למהו קבע ע"י ריבוי הפעמים משא"כ טעימה כשהתחיל בסעודה, ונראה דאין ראוי להפסיק ענין השינה קודם שישן שינת קבע, דהיינו שסיח דעתו מהשינה עתה עד לאחר שעה וכיו"ב, אבל בשיחה בעלמא וחזור לישן כמדומה שנהגו להקל, וכמדומה ששמעתי מאמרו"ר [שליט"א] זללה"ה להסתפק אם מותר להשיח בברכת ציצית אחר עטיפה קודם ששהה כדי הילוך ד"א, והא נמי להא דמ"א, והתם עדיף שנשאר מעוטף.

יב. בבה"ל סו"ס מ' הביא דבירור' מבואר דהנכנס לסעודת קבע וחלץ תפילין חוזר ומברך, ורצה לדחות דהטעם מפני שנהנה תחלה, ול"מ שם כן, ובביאור היר' שם אפשר דהנודן אם מברך גם לשמור חוקיו כשחולצין לאכילה, וקאמר דבאכילת קבע מברך פעמים בחליצה ובהנחה, ובעראי מברך רק כשחוזר ומניח כיון שה' מותר לאכול עם התפילין, ושם בפ"ט ה"ג אמרו דיש ברכות שאינו מברך בשעת עשייה כגון תש"י עד שלא יחלוץ וש"ר עד שלא ייבה, ונראה דר"ל דברכת לשמור חוקיו מברך בשעת חליצת ש"ר ונמצא דש"י אחר הברכה ובברכת להניח הוי איפכא.

נראה דהרוצה לצאת ברה"ת באה"ר א"צ להרהר בד"ת אחר הברכה מיד, דמדאוריתא יוצא בק"ש כדאמר במנחות, ומדברנן אפשר דלא סגי בהרהור כיון דלא תיקנו ברכה ע"ז, ואפי' אי סגי י"ל דאין ראוי להפסיק, כיון שמכוין בהרהור זה שתחול הברכה על ד"ת קודם ק"ש.

סימן יג

הערות לפו"ר ע"ס המסכת

ב' ב' אבל דפנות מגיעות לסכך כו' כשרה, בביאור התוכן במה שהמחיצות ממשיכות למעלה מי"ט

ב' ב' אבל דפנות מגיעות לסכך כו' כשרה, לכאורה מוכח מכאן שיש ענין בדפנות גם למעלה מי"ט, אלא דנתחדש בהלכה דאמרינן גוד אסיק, כמו שאר"י גוד אחית במתני' ט"ז א', דאם איתא שאין דין דפנות למעלה מי"ט, והיינו מפני שתועלת המחיצה להפריד המקום הוא רק ב"ט התחתונים, כמו שמוכן אם היו אומרים שיותר מעשר אמות גובה א"צ מחיצות כלל, שכל הפגעים שעושין בשבילם מחיצות נגמרינן בעשר אמות, ה"ה שנאמר שיעור זה ב"ט שזהו סוף הרשות מדאורייתא, כדחזינן שרה"ר היא רק עד י"ט ולמעלה הוי מקום פטור, ודכוותה ברה"י המחיצות גודרות את הרשות שהוא י"ט, ולמעלה שהוא מקו"פ נטפל לרשות, ולפי סברא זו קשה אי מועיל דפנות מגיעות לסכך להכשיר את הסוכה הרי נמצא לפ"ז שרואה את הסכך ע"י סיבה חיצונית שאינה מהלכות סוכה, והרי זה פשוט שאם יעשה דפנות רחוק מן הסכך ג"ט ועי"ז מי שישב בסוכה יראה את הסכך לא מהני, אע"פ שיש למטה י"ט כנגד הסכך, דכיון שדפנות אלו פסולין לסוכה, נמצא שיש סיבה חיצונית שמסייעת לראות הסכך, והשתא נמי אם אין שום דין במחיצות למעלה מי"ט נמצא שסיבה חיצונית מסייעת לראות את הסכך.

ומרן זללה"ה באו"ח סי' ק"ח סק"ד ובגליונות סוכה פ"ד הי"א כתב דא"צ מחיצות למעלה מי"ט וזהו הנקרא גו"א, וז"ל ענין גו"א אינו שעלינו לחשוב כאילו יש מחיצה

למעלה אלא היכר מחיצות למטה סגי כו' עי"ש, ועוד מצינו עירובין כ"ה א' דיש ענין במחיצה ע"ג מחיצה אע"פ שהעליונה בגובה כ' טפחים, ולר"ח מהני מיד ולר"ש מהני בנבלעו התחתונות, וש"מ שיש דין מחיצות בכל הגובה, אלא דאמרינן גו"א, וכן יש ללמוד מדמהני לר' יוסי מחיצות למעלה סמוך לסכך ואמרינן גוד אחית, וש"מ שגם למעלה נקרא מקום שצריך מחיצות, וכ"נ בגמ' שם ט"ז ב' דאמרינן אתי אוריא מאויר שלמעלה מי"ט לבטל המחיצות, וכ"כ תו' י' ב' ד"ה ואצבעיים, ועי' בספר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה ס"ג סק"ב שדן בזה אם אויר שלמעלה מי' בכלל אתי אוריא, עי"ש דבתו' מבואר דחשיב אויר לבטל.

וצי"ל דגם כונת מרן זללה"ה אינה דלא חשיבא מן הדפנות בכה"ג, אלא דעיקר חשיבות הדפנות למטה ומכוחם נעשה גו"א, אבל כשהם במציאות למטה חשיבי חלק מהמחיצות, שכן מוכיח הלשון גוד אסיק, כמו לר' יוסי בגוד אחית דודאי כל משך הדפנות בכלל הדופן.

ג' א' בית שאין בו ד"א כו'

ג' א' ת"ר בית שאין בו ד"א כו', א"ה, בדין בית התבן אם חשיב בית לכל דיני התורה, נתבאר במזוזה ס"ב סק"א.

ג' א' ת"ר בית שאין בו ד"א כו' ואין מערבין כו', א"ה, ראיתי להעתיק כאן מספר עירובין ס"ז סק"י ועי"ש המשך הדברים.

בסוכה ג' א' תניא דבית שאין בו ד"א אין מערבין בו ואין משתתפין בו, ופרש"י שא"צ ליתן חלק בעירוב ושיתוף

פסול דרבנן, דאדרבה הכא קיל, וס"ד דיוצא יד"ח אלא דעבד איסורא, וכלשון הפוסקים שנקרא עבריין.

ג' ב' בורגנין חזו למילתייהו כו', א"ה, נתבאר במזוזה ס"ב סק"א.

ד' א' היתה פחותה מ' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה כו', א"ה, הועתק לפנינו מספר שבת השייך לכאן.

שבת ז' ב' ואם חקק כו' אם צריך שהקירוי יסלים ל"ט מבחוץ

שבת ז' ב' אמר אב"י ואם חקק בו דע"ד והשלימו לעשרה מותר לטלטל בכולו כו', הלשון משמע דחקק פשיטא דהוי רה"י, והנדון רק על הצדדין שאין בהם גובה עשרה, אבל באמת אם הצדדין כרמלית הרי החקק פרוץ לכרמלית, וע"כ גם החקק תלוי בהיתר החורין, מ"מ נקט אב"י דין היתר לטלטל בכולו כנגד האיסור שאמר רב, דהיינו בחלק הבית שאין בו גובה עשרה ואמר הטעם משום חורי רה"י, ואה"נ דבריו כוללין גם החקק.

והנה בסתם בית לא משכח"ל דע"ד שיחשב רה"י לעצמו בלא החורין, דהא לית ליה אלא שתי מחיצות אם הוא בקרן זוית, ואם הוא באמצע אין לו מחיצות כלל, וע"כ דבאין כאחד כח הדפנות של החורין עם קביעת דין רה"י.

ויש לעי' מה הדין בית שאין קירוי משלימו לעשרה, וחקק בו דע"ד והשלימו ל', האם גם כזה החורין שנעשין כרה"י מועילין לחקק או לא, ובראשונים יש לשונות שהכל תלוי במחיצה עשרה שיש לבית מבחוץ, וכמ"ש בתו"י, ויש לשונות שהחילוק בין שבת לסוכה דבשבת אף באין בגבהו עשרה מבחוץ מהני חקק הרחוק יותר מג"ט.

ובפשוטו נראה שאין יתרון בגובה המחיצות של גג הבית, שהרי ביארנו דלתוכו

לפי שאינו אוסר, ויש לעי' הרי לשיטת רש"י תוכו אוסר אע"פ שאינו אוסר, וא"כ יש תועלת בעירובו, וולהראב"ד דדוקא בית אוסר ניהא, ואפשר לפרש שאין חייבין לערב אותו, ואם רוצין לערבו או לשתפו הרשות בידם, דסברא דעירוב משום קנין או דירה שייך גם במי שדר בבית שאין בו ד"א, דאדרבה יותר קרוב לומר בו דדייר בבית העירוב הראוי לדירה, ואפשר לומר שלא תיקנו עירוב אלא למי שהוא שותף של דירה באותה חצר, אבל מי שאין לו דירה כלל באותה חצר אין הפת משתפתו באותו בית, וממילא גם מי שדר בבית שאין בו ד"א או כב"ש אכסדרה ומרפסת יש מקום לדונו כאינו דר באותה חצר, שדירה במקומות אלו כשימוש עראי חשיבא ולא כשותף בבית דירה. (עד כאן)

שם תוד"ה דאמר, לא יצא יד"ח אפי' דאו', ביאור כונתם

שם תוד"ה דאמר, לא יצא יד"ח אפי' דאורייתא כו', כונתם שלא יצא מדרבנן כמו כל פסול דרבנן, ואע"פ שאין כאן פסול בסוכה עצמה, מ"מ החמירו עליו רבנן לפסול מצותו, וחייבוהו לחזור ולקיים מצות סוכה בכזית ראשון דליל יו"ט, ובסוכה דנסרים וכיו"ב פשיטא שפסלו הסוכה מדרבנן, אבל כאן אין שום פסול בסוכה רק בדרך ישיבתו משום גזירה שמא ימשך, והיינו דמיייתנן מינה בברכות שיש פסול דרבנן מפני האיסור אע"פ שאין פסול בחפצא, וביאר שם בתו' הרא"ש דה"נ אסרוהו להטות כב"ש, ואם הטה חייב לחזור ולקרוא.

ומה שהזכירו לשון לא יצא אפי' דאורייתא, אין כונתם שנתחדש כאן חומרא טפי מכל איסור דרבנן, אלא כלפי מ"ש דב"ש מוקמי לה אדאורייתא מסיימי דב"ש לא מוקמי לה אדאורייתא, וחייב לקיים המצוה דאורייתא כתיקון חכמים, אבל אין כאן דין שונה מכל

איתא שכאן עובי התקרה הוא הדופן, א"כ הדופן הוא למעלה מן הסכך ולא שייך כלל שיועיל בסוכה, אלא ודאי גם לדבריהם בשבת הדופן הוא בחלל הבית עד הסכך, ולכן הקשו מ"ש מסוכה, ותיצרו דכיון שנשמכין על סוף הכותל שאחר החור, נמצא שהוא רחוק מהסוכה, ובשבת אין חסרון כזה, ודבריהם כמפורשין דבגונא דסוכה ד' ב' הרי בשבת הוי רה"י אע"פ שהכותלים מופלגין ד' מהחלק, והתם הרי אין בחוץ מחיצות י', וש"מ דבשבת סמכין על החלק מדין חורי רה"י וכמשנ"ת, ולשון מחיצות עשרה מבחוץ שכתבו הראשונים, אין כונתם עובי התקרה אלא השלמת עשרה שעד התקרה, והחלק העליון הוא מבחוץ בסוף החור, ולא נסתייעו בכח עשרה שרה"ר רואה פני עשרה של הגג, שהרי מבואר בדבריהם דשבת דומא דסוכה שפיר דמי, וכן מסקנת מרן זלה"ה בסי' ס"ה ס"ק ס"ב ס"ג.

וב"ב בתו' ותו' הרא"ש וריטב"א ור"ן סוכה ד' ב' שלא הזכירו כלל גובה הבית מבחוץ, אלא דשבת דומיא דסוכה שפיר דמי, ואם איתא שכונתם מכח שיש מחיצה עשרה מבחוץ, הו"ל לשנויי בפשיטות דבשבת לא צריך לשרויי דופן, דהא איכא דופן מבחוץ, ואח"כ יכולין להוסיף דנראה דבסוכה ג"ז לא מהני, אלא ודאי כונתם דסוכה ממש דליכא י' מותר בשבת, וכ"מ ממש"ק דהו"ל גידוד ומחיצה ולא אמרו דסמכין על הכותל י' שמבחוץ שכולו מחיצה, ולשון הר"ן אע"ג דהך מחיצה עשרה בין חלק ומחיצה קי"ל דמצטרפין.

במג"א סי' שמ"ה ס"ק י"ג דקדק מדברי הרא"ש דבעינן דוקא מחיצות עשרה מבחוץ, ובמ"ב ס"ק ס"ג הביא דברי הא"ר דהר"ן פליג עי"ש בשעה"צ אות ס"ז, ושם כתב דדוחק לומר שהקירוי משלים, ולפמשנ"ת בשבת ס"ה ס"ק י"ד דתו' והרא"ש מפרשים החסרון דבית שאין תוכו עשרה מפני חשיבות

של הבית החסרון במחיצות, ולא בשימושי רה"י דבעי גובה י', דתוך הבית כחלק שתחת רה"י, וכיון דלית ליה מחיצה י', השתא נמי שחקק לא נעשית מחיצה עי"ז, אלא הטעם משום דבשבת א"צ גדר דפנות כלל, וכל שגדור מבני רה"ר בגובה י"ט שפיר דמי, ונמצא שהחקק נדון כבור וחוליתו, [קודם שנדון שהוא פרוץ לצדדין], דאזכיר ט' העליונים שסביב החלק ג"כ גודר אותו מרה"ר, אלא שאם הבית שאצל החלק הי' כרמלית הי' החלק פרוץ לכרמלית, וכיון שהחקק נעשה כחורי רה"י הותר הכל.

והנה אם לא הי' תקרה ע"ג הבית הי' הבית כרמלית כיון שאין בינו לרה"ר אלא מחיצה ט', וכל מה שמתיר את הבית זה הקירוי, שהוא המגין על הבית מרה"ר ומשוי ליה חורי רה"י, שאם הוא פתוח למעלה אינו חורי רה"י, שרק המוקף וסגור לכיוון רה"י מיקרי חור, ואין קושיא איך קירוי עושה מחיצה, כיון שע"י הקירוי נעשה הכל כחור, והכל כעובי המחיצה כדפרש"י.

ובמברא מיושב לומר שבית גבוה עשרה שמתקצר בסופו, כגון שיש בצדו יציע שאינו גבוה עשרה, והבית פרוץ ליציע, שאינו כפרוץ לכרמלית, אלא היציע כחורי רה"י, ואע"פ שאם נדון היציע לעצמו אין לו מחיצה עשרה, מ"מ כח חורי רה"י משוי ליה כחור בכותל הבית, וכאילו היציע כולו כותל עבה שיש בו חור לכיוון הרה"י, וכל שכן בחלק שהיציע המתרחב למעלה הוא בגובה עשרה של החלק, דהוי טפי חורי רה"י.

ונראה שזו גם דעת הראשונים ז"ל אע"פ שהזכירו גובה עשרה של הבית מבחוץ, מ"מ עיקר כונתם לסמוך על המחיצה שעד תחלת התקרה יחד עם כח הקירוי של הבית, ולא על עובי הקירוי כלל, תדע שהקשו מסוכה ד' ב' דבעינן חלק תוך ג' לדופן, ותיצרו דבסוכה בעינן דפנות סמוך לסכך, ואם

אם חקק בגובה אצבע שאין על החקק שם מחיצה

שם אמר אבבי ואם חקק בו דע"ד והשלימו לעשרה כו', נראה דאפי' חקק אצבע מהני, ואע"פ שאצבע של מקום החקק הוא נקרא קו ישר עם שאר הבית, והו"ל כמתלקט עשרה מתוך חמש, אפ"ה חשיב שיש כאן רה"י בגובה עשרה, והצדדין כחורי רה"י, דא"צ שיהא גדר מחיצה למקום החקק ולא לצדדים, שאפי' אם כל קרקע הבית מתלקט עשרה מתוך חמש, ואם היו מסירין התקרה הי' נקרא הכל קרקע ישרה, אפ"ה כיון שמן הגג לקרקע יש גובה עשרה ברוחב ד', הרי מקום זה כבור עמוק עשרה ורחב ד', והצדדין כחורין שאינם מגרעין בכח הרשות כלל, שא"צ מקום מוגדר לקראו דופן, אלא שיהא מקום עמוק עשרה ורחב ד' או מקום מוקף בגובה י' ורחב ד', ואאמו"ר הכ"מ שם ס"ק י"א ד"ה ולמאי כתב ג"כ דמהני, אלא שסומך על מחיצות החיצונות, ולפמש"כ אף בדליכא מחיצות מבחוץ שפיר דמי.

מיהו לענין סוכה כיון שאצל הסכך יש רק אויר, ע"כ לסמוך על הדפנות הרחוקות, ואין כאן דפנות כלל, וחורי סוכה לא חשיבי כדפנות כמבואר בחקק דסוכה שאין בה עשרה סוכה ד' ב'.

ולפ"ז סוכה העשויה כמין צריף באופן שכשרה לכו"ע בהגביהה טפח או הרחיקה מן הכותל טפח, מ"מ בעינן שיהא הסכך זקוף באופן שמתלקט עשרה מתוך ארבע, שאז כולו כשר לסוכה, אבל אם הסכך שטוח באופן שאינו מתלקט עשרה מתוך ד', הרי מקום זה כגג בלא דפנות, וכיון שאינו סוכה נפסלת כל הסוכה, ויש סמך לזה כיון דבסמכה לכותל והרחיקה טפח הרי הטפח גג והסכך דופן, וראוי שיהא מתלקט עשרה מתוך ד' כדין דופן, וה"ה בהגביהה טפח, דתרווייהו מיירי בחד גונא.

רה"י ולא מפני חסרון מחיצות, אזלי הכא לשיטתם, אבל לש"פ יש לפרש שהחסרון במחיצות, ובדאיכא חקק מהני לענין שבת בכל ענין.

ויש לעי' במשה"ק הראשונים ז"ל היכי מהני חקק לרב חסדא דהא הו"ל גידוד חמשה ומחיצה חמשה, וקושיא זו היא גם בההיא דסוכה כשאין בין חקק לדופן ג"ט, דסו"ס מקצתו בור ומקצתו מחיצה, ובפשוטו כל עיקר דינו של ר"ח הוא בגלל שהעמוד ברה"י אינו מוגן במחיצה עשרה, ובבור וחוליתו אין לבני רה"ר מחיצה עשרה, אבל בבית מקורה אין שום חסרון בגידוד ומחיצה, דהבית הו"ל כתיבה וכוורת, שהם רה"י בעצמם, ואין נגרע חלקם כשנותנין אותם בבור עמוק ז' טפחים, דכ"ז שהם סגורין סביב, אין מחיצותיהן נצרכות לכח החוליא, אלא הם סגורים מכח המחיצה לחוד, ואין בני רה"ר שיכים לקבוע ע"פ בקיעתם למחיצה זו, כיון שהגג סוגר בעדם, ונראה שזו כונת הרמב"ן במ"ש ואיכא דמפרקי דשאני חקק בית שהוא ראוי לדירה כו'.

ואאמו"ר הכ"מ בס"ד ס"ק י"א נקט דעיקר הסמך הוא על המחיצות עשרה שמבחוץ עם הקירוי, אלא דחסר בניחא תשמישתיה של גובה י"ט, וכיון דחקק והשלימו ל' שפיר דמי, אבל בדליכא מחיצות עשרה מבחוץ לא, דפשיטא ליה שקירוי אינו עושה מחיצה, וכיון דבלא קירוי הו"ל הבית פרוץ לרה"ר, לא מהני קירוי לעשותו מחיצה, שזה כמניעה צדדית לרגל הרבים ואין כאן מחיצה, וזה כס"ד דמין זללה"ה בס"ק ס"ב, אבל לחזרתו קירוי משוי לכל השטח ככותל עבה שיש שקע בתוכו וכמשנ"ת.

בית שבחצר אע"פ שאין תוכו עשרה דינו כרה"י, דלא גרע מאילו לא היו מחיצות כלל, וכ"כ בפ"י ר"ח דהו"ל כאין בו מחיצות.

ועמוד אפשר דברין שיפועי אהלים נתחדש גם שהכל כשר לסוכה, וחשיב שיש לה דפנות וגג, ול"ד לרצפה המשפעת שאין בה דין שיפועי אהלים, וא"כ בצדדין אינה סוכה, והו"ל הרחיק את הדפנות מן הסוכה, או שאין דפנות כלל, ועכ"פ כיון שדפנות הסוכה הוא האויר הסמוך לסוכה שגבוהה עשרה, א"כ אין לסוכה דפנות.

וב"ז לענין סוכה אבל לענין שבת בכל ענין שפיר דמי, ויעוי' משנ"ת בזה בספר אאמו"ר הכ"מ סוכה י"ט ב', וע"ש מ"ש בדברי מרן זללה"ה סי' ס"ה ס"ק ע', ולע"כ בדיני סוכה. (שבת ס"ה ט"ו ט"ז)

- עד כאן -

ד' ב' סבר אביי למימר גו"א מחיצתא

ד' ב' סבר אביי למימר גו"א מחיצתא, אפשר דאביי גופיה סבר כן רק בסוכה שיש לה מחיצות גמורות, אלא שהם גבוהין מעשרים אמה, אבל ידע שאין מסככין ע"ג תל ועמוד, מיהו אפשר דסבר שהפסול מדרבנן, והשיב לו רבא שהפסול מדאורייתא ולכן לא מהני בשום מקום.

שם א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא

שם א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא, בסברא נראה שאין חילוק בין עמוד חלול לעמוד אטום, ובלישניה דרבא לא משמע שחידש שעמוד גרע מבית, דזהו חידוש והו"ל לרבא לפרש דנהי דלענין שבת אין חילוק בין עמוד לבית, אבל לענין סוכה יש חילוק ביניהם, ועוד דאם רבא אמר כן רק בעמוד, שאינן ניכרות למטה ולא מיירי כלל בניכרות במקום הסוכה, א"כ מתפרש דבבית כשרה, ול"מ כן בהמשך הגמ', ועוד דבעלמא לענין שבת מיקרי מחיצות הניכרות אף תל ועמוד, עי' עירובין פ"ט א' שהפרדת בתים כהפרדת חריץ ותל שם ע"ח ב', ואם איתא דמחיצות בית ניכרות חשיבי הכא, מגליה לפסול עמוד בפשיטות כ"כ, ולכן מיושב יותר דבכל תל

שם ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין

שם ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין וסיכך על גבן ר"י מכשיר וחכמים פוסלין אר"ה מחלוקת כו', ר"ה לא שמע ברייתא דטעמיה דר"י משום דיומדין, ולכן פירש דטעמא משום גו"א מחיצתא, ור"י ידע דפליגי בדיומדין ולכן לא חידש דפליגי נמי בגו"א, ואי פליגי אף בשפת הגג היינו בדיומדין, כמש"פ מרן זללה"ה, ולפ"ז בלא דיומדי טפח אפי' בשפת הגג פסולה, ולצד דבשפת הגג דברי הכל כשרה היינו בלא דיומדין כלל, ואין ד"ז נלמד מהברייתא רק מסברא, ולשון הגמ' לימא תהוי תיובתיה דר"ה בתרתי כו' לא נתפרש, דגג מאן דכר שמיה למידק מינה מידי, ואמנם הרא"ש העתיק נעץ ארבעה קונדיסין על הגג, אבל לא מצאתי גירסא זו בשום מקום, וא"כ י"ל שגם ברא"ש הר"ז תוספת ביאור ולא גירסא.

שם איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת כו'

שם איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשרה, פ"י תו' דגם לבתר דידעינן הא דאמר רבא דבעמוד פסול משום דבעינן מחיצות הניכרות, אכתי י"ל דבבית שהמחיצות ניכרות בתוכו דברי הכל כשרה, והדברים מחודשים דמה יתרון לסוכה שצריכה מחיצות הראויות לדירה במה שהמחיצות מועילות לבית, ועו"ק דאפי' אם אזלינן בתר מחיצות הבית ראוי לומר שגו"א כל הכותל כמו שהוא למטה, וא"כ בצר ליה

וטפח לכאן, ומהברייתא שמעינן דאפי' רואין נמי קאמר.

והנה ר"נ הו"מ למימר בארץ מחלוקת, ומשו"ה מספקא לן אם נקט אמצע הגג משום דבשפת הגג לכו"ע כשירה, או דנקט כן כלפי דברי ר"ה, שהזכיר שפת הגג ואמצע הגג, אבל באמת לר"נ אין חילוק בין שפת הגג לאמצע הגג, דלכו"ע לית להו גו"א, והא דקאמרינן בין בזו בין בזו מחלוקת היינו דאין חילוק בין שפת הגג לאמצע הגג, ובשניהם מכשיר ר"י רק משום דיומדין, ורבנן פסלי, דלכו"ע לית להו גו"א, אבל ז"פ שאין מחלוקת נוספת בין ר"י ורבנן בדין גו"א, אלא או דכו"ע מכשירין או דכו"ע פוסלין, והא דאמרינן להודיעך כחו דר"י ר"ל שלא נטעה דר"י מיירי בשפת הגג, לכך פירש בלשונו דמיירי בארץ, וה"ה דלר"נ יש לפרש כן, אלא דלא איפשט לן מאי קסבר ר"נ בדין שפת הגג אליבא דכו"ע.

- עד כאן -

ז' ב' סוכה העשויה כשוכך, האם ח"ה בסוכה גדולה שהיא ללא זווית

ז' ב' אחרים אומרים סוכה העשויה כשוכך פסולה, אפשר דדוקא כשוכך פסולה, אבל סוכה גדולה אע"פ שאין לה זווית כשרה, ור"מ לטעמי' י"ח א' דשיעור סוכה זע"ז, ולפ"ז ניחא הא דר' יוחנן מכשיר כיון דס"ל כרבי, והיינו דנקט ר"י ככבשן שזה גדול יותר, ובזה לכו"ע א"צ זווית, (מיהו י"ל דפליג אר"מ).

ח' ב' דלא קביע, רש"י פי' דשניהם אינם קבועים, וביאור הדבר דאינו קבוע לא חשיב שיהי' נקרא שער של הפנימי, והרמב"ם פי' דהחיצונה אינה קבועה

ח' ב' ואמאי תיהוי חיצונה כבית שער הפנימית ותתחייב במזוזה משום דלא קביע, פרש"י לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית חשובה להיות לה ב"ש, ובאמת כ"ה פשוט הדברים שדרך היוצרים לעשות שתי

שיעור סוכה לפי עובי הכותל למטה, ולא חילקו בזה בגמ' כלל, ודוחק לומר דכיון שמשמש כותל לתוך הבית, אמרינן גו"א בחודו החיצון, ועו"ק מנין פשיטא ליה לרבא לצד דדברי הכל כשרה דמ"מ בעמוד ד"ה פסולה, הרי אין זו סברא פשוטה לחלק ביניהם, ולשון מחיצות הניכרות בתוך הסוכה מתפרש, ולא הניכרות למטה בבית.

ובקושי' תו' י"ל דגם לצד דלר"נ ד"ה כשרה, מ"מ רבא ס"ל כר"ה בהא דלרבנן פסולה, והא דמסקינן בתיקו היינו בדעת ר"נ, אבל לדינא ודאי קי"ל כדרבא, מיהו לגרסת רי"צ"ג והרמב"ם משמע בגמ' דמחלקינן בין בית לעמוד, שהרי מסקנת הגמ' כר"נ דכשרה וכרבא דפסולה, ומהשמטת הרי"ף נראה שאין חילוק בין עמוד לבית וסתם הדברים כדרבא, ויש עוד ראשונים שאינם מחלקים בין בית לעמוד.
(שבת ס"ה סקכ"ג)

- נמצאו בזה עוד דברים לפו"ר -

ד' ב' אר"ה מח' על שפת הגג כו' ביאור הסוגיא
ד' ב' אר"ה מחלוקת על שפת הגג כו' ור"נ אמר מחלוקת באמצע הגג כו', סוגית הגמ' סתומה, ונתבארו הדברים בספר מרן זללה"ה סי' ק"נ סק"ה, ותוכן הדברים דר"ה ור"נ נחלקו אם ר"י מכשיר בגלל הקונדיסין או בגלל מחיצת הבית, ור"ה העמיד הברייתא בשפת הגג וההיתר משום גו"א, ור"נ שנה דבריו בלשון אמצע הגג כלפי דברי ר"ה ואמר דטעמיה דר"י משום דניתרת בקונדיסין, דלא משמע ליה לאוקמי סתמות הברייתא בשפת הגג, בזמן שהזכירו קונדיסין ולא הזכיר הגג, ולר"ה הקונדיסין הם רק אפשרות על מה לסכך, והגג חסר מן הספר, ולא ביאר ר"נ באיזה אופן ניתרת ע"י קונדיסין, וסמכו בגמ' על ברייתא דלקמן, ואפשר דר"נ גופיה העמידה בקונדיסין שיש בהם חקק טפח לכאן

ברש"י שדרך היוצרים לאכול ולישון בסוכתן בימות החמה, ואמנם יש להם בית בעיר שהוא עיקר דירתם ושם נשיהם ובניהם גם בימות החמה, אבל כיון שהם צריכים מרחב פתוח להכין ולייבש כליהם, הרי הם עושין סוכות מחוץ לעיר, וגם לנים שם בלילות לפי הצורך לשמירה ולמלאכה.

ויש להסתפק א"כ מה הדין בסוכת יוצרים אחת אם חייבת, שאם בהכרח הוא עושה בה שימושי דירה הדין נותן שהיא חייב, אבל פשטות הדברים דדוקא מפני שהיא פנימית היא מתייחדת לדירה, אבל כשיש רק אחת אינה ראויה לדירה, ואף אם דר בה לא חשיבא דירה, ואמנם בדרך כלל יוצר שיש לו רק סוכה אחת אינה דר בה אלא מעט, (והמציא) וזה שעשה שתי סוכות הוא מוכח שכונתו לדור בפנימית.

מידו כ"ז דוקא בסוכת היוצרים, אבל בית היוצרים י"ל דחייב, דהיינו אם יש לו בית גמור למלאכתו, כיון שהוא ראוי לדירה גמורה, אין הכלים והקונים מבטלין ממנו שם דירה, ונפ"מ לחנויות שהם בבית גמור, ומצינו ב"ק ס"ד ב' שהחנוני מניח נר חנוכה על פתח חנותו וש"מ שדינה כבית, מיהו אפשר שהחנות היא רק חדר אחד מעיקר דירתו והיא הפונה לרה"ר.

בכלל הקושיא תהוי כב"ש דתהי' כחצר, ואמאי אינה חייבת כבית האוצר

שם ואמאי תהוי חיצונה כבית שער כו' נראה דבכלל הקושיא הזו תהוי חיצונה כחצר של הפנימית, כיון שבאמת היא משמשת קצת כחצר, אלא שגם חיוב חצר אינו מפני שימושי חצר, אלא משום דשער החצר כשער לבית חשיב, וכיון דלא קביע שימוש הסוכות לא חשיבא להטפיל אליה החצר ליקרא שער החצר כשער הבית, ואע"פ שהאמת כן שזהו שער הראשון לבית, מ"מ כיון שהכל עראי לא חשיבי השערים המוקדמין כשערי בתים, (עי' שבת ל"א ב' מכריז ר"י).

סוכות, וא"כ החיצונה והפנימית קביעותן שוה, ובפ"ג דמעשרות קתני סתמא סוכת היוצרים הפנימית חייבת כו', וכן בסברא דמי שעושה שתי סוכות עושה כן מיד וקביעותן שוה, וכ"כ הראב"ד בפ"ו ה"ט, ויש לעי' מה בכך דלא קביעא סו"ס החיצונה משמשת כחצר לפנימית, וכמו שהבית קבוע כך חצירו קבועה, ובשלמא לפרש"י שנתחדש דין ב"ש מדרבנן, י"ל דלא חשיבא ב"ש גמור לחיבה מדרבנן, אבל להראב"ד דחיוב ב"ש משום כניסה לבתים, וא"צ חשיבות של ב"ש דוקא, דה"ה גינה המקפת את הבית כמ"ש הראב"ד שם ה"ז, א"כ הרי האמת שהחיצונה היקף הפנימית, וכמו שהבית קבוע כך חצירו קבועה.

ונראה דלענין בשעריך בעינן שיקרא שם הבית על השער החיצוני לומר זהו שערו של פלוני, ובדבר שאינו קבוע לא נקבע שם שעריך על החיצונה, ולמדנו מכאן דלא סגי בשימושי חצר וב"ש, דאין חיובן מפני השימוש אלא מפני השער בלבד, וכיון דלא קביע אינו נקרא שערו של בית פלוני.

והרמב"ם שם כתב החיצונה פטורה מן המזוזה לפי שאינה קבועה, ומשמע דוקא חיצונה אינה קבועה, ולכאורה גם לפי זה הסברא כמ"ש לפרש"י דלא חל שם שעריך על דבר שאינו קבוע, דאל"כ הוה סגי בקביעות בית דפנימית לחייב את החיצונה, וסבר הרמב"ם דלא קרינן לפנימית דלא קביעא כיון דדירת קבע הוא מתנאי חיוב מזוזה, ובאמת גירסת הרי"ף דלא קביעה, ומשמע חדא מינייהו, ועי' שיטת ריב"ב שפי' דהיינו דהפנימית לא קביעה לעשות לה ב"ש, ואפשר דתרויהו מיקרו גם בלשון יחיד סוכת היוצרים.

- נמצאו בזה דברים נוספים לפו"ר -

ב' סוכות של יוצרים כו', הי' משמש לדירה ומשמע דבא' לא חשיב דירה, ובבית יוצרים י"ל דחייב

ח' ב' אר"ל משום ר"מ שתי סוכות זו לפניו מזו הפנימית כו' וחייבת במזוזה, יעוי'

- נמצאו בזה עוד דברים לפ"ר -

ח' ב' אר"ל כו' הפנימית אינה סוכה, בביאור הפסול בזה

ח' ב' אר"ל משום ר"מ שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה כו', הדבר פשוט דפסולה לכל אדם אע"פ שלאחר איכא היכירא שבא לדור בסוכה, מ"מ דין סוכה נקבע לפי שימושה באמת, והרי היא משמשת כבית, ויש לעי' מהו גדר הפסול של הסוכה שאם יש פסול שסוכה העשויה לבית אינה סוכה מאי מהני שישתור הסוכה ויבנה לשם סוכה סמוך לחג, סו"ס הרי הוא חוזר ובנה אותה לשם בית, מיהו מצינו במתני' ט"ו א' גם בבית דמהני מפקפק התקרה לשם סוכה, אע"פ שהוא בית גמור, ועי' י"ז א' דבית חשיב סכך כשר, ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי.

ונראה מזה דכל שבנויה בידי סוכה בדפנות וסכך כשר מיקריא סוכה ולא בית, דבית מיקרי תקרה גמורה עם טיח ומעזיבה, וא"כ החסרון של הסוכה כאן הוא מפני שנעשית למטרת בית, (וכמו שסוכה שאינה עשויה לצל פסולה, ה"ה העשויה לבית, מטעם אחר), ומזה שחייבת במזוזה חזינן שדינה כבית גמור, (אם לא נימא שחיובה דמרבנן, ועכ"פ תקרה שאין עליה מעזיבה חייבת במזוזה מדאורייתא), ואפ"ה מהני עשייה לשם סוכה, ולכאורה גם הבונה סוכת היוצרים תוך ל' לחג חייבת במזוזה, שהרי לא חייבו את היוצר שלא לדור בסוכתו על החג, וצ"ל דכיון שסתור ביתו ועשאו לשם סוכה לא פקע שם סוכה ממנה ע"י שדעתו לדור בה אח"כ, ולפ"ז סוכת יוצרים של גוים אפי' תוך ל' לחג פסולה, וא"כ מצינו שיעור ל' יום מדאורייתא לכו"ע בסוכת היוצרים.

שם סוכת נשים

שם סוכת נשים, אע"ג דיכולות לקיים מצות סוכה כאינו מצווה ועושה וכדין סומא

ויש לעי' למ"ד בית האוצר חייב מ"ט לא חשיבא חיצונה כבית האוצר, שהרי מניח שם קדרותיו, ואפשר דבאמת אין המקום ראוי לשמירת הקדרות, אלא שההכרח גורם לו להניחם שם, וכמו שכתבנו ביוצר שדר בסוכה אחת.

ובן יש לפרש טעם הפטור בחנויות שבשווקין, אע"פ שהסחורה נשארת שם בלילה, דמ"מ אינם ראויים לשימוש זה, אלא שטריחא ליה מילתא לפנותן בכל לילה, מיהו אין ללמוד מזה לבית גמור שמשמש לחנות וכמש"כ לעיל לענין בית היוצרין.

- עד כאן -

בד' הפמ"ג דסוכה שעוברים דרכה לבית חייב מדין ב"ש

במ"ב סו"ס תרכ"ו כתב בשם הפמ"ג דסוכה אע"פ שהיא פטורה מדין דירת עראי, אבל אם היא משמשת כניסה לבית חייבת מדין ב"ש, ונראה דהיינו כשכל השנה משמשת כניסה, אבל כניסה לסוכות לחוד פטורה כמבואר ברמב"ם הנ"ל, וליכא דפליג עלי', דלא חל שם שעריך על דבר עראי, וכש"כ בסוכה פנימית שמסירין הגג בסוכות ולמ"ש הפמ"ג פקע חיובה, דא"צ ליתן המזוזה מתוכה לבית לפ"ד הגרע"א ז"ל בפנימי קטן, דאפי' ה' ב"ש גמור הו"ל עראי כש"כ פנימי שאינו ב"ש, [ועוד שהאמת דהסוכה חשובה טפי והכניסה לתוכה, מיהו זה לא מהני כשאין בה ד"א וכל השנה נותנין מזוזה מתוכה לבית, דסו"ס הסוכה דירת עראי וכנכנס מן החצר דמין, שו"ר דל"ד דבב"ש הנדון על פתח הב"ש, וכאן הנדון על פתח הבית, שאילו לא היתה כאן הסוכה ה"י חייב, וא"צ קביעות הסוכה לזה, ומ"מ י"ל כיון דכל השנה משמש הפתח לכוון הסוכה, אין משתנה דינו בשבעה דסוכות, כענין פתח שאינו רגיל דפטור. (מזוזה ס"ב סק"ח)

שם האי תנא דגנב"ך כו'

שם האי תנא דגנב"ך אלימא ל' כו', פי' דניחא ל' לפרושי סוכה דקרא בהני דקביעי.

ט' א' תוד"ה ואם

ט' א' תוד"ה ואם, לכא' אי לאו הסיפא, הי' מקום לומר דב"ה נמי מצרכי לשם חג, אלא דב"ש מצרכי גם שיהא תוך ל'.

שם תוד"ה מה

שם תוד"ה מה, מוקמינן לה לסוכה, נדצ"ל לה' [להשם], ולפ"ז דבריהם מבוארים.

לרב יוסף, מ"מ אשה שאינה מקיימת מצות סוכה, לא פתיחא בדעתה מחשבה שסוכה זו תשמש גם למצוה, והיינו רבותא דכשרה.

שם אר"ח והוא שעשאה לעל

שם מאי כהלכתה אר"ח והוא שעשאה לצל סוכה, פרש"י שאם סיככה יפה ש"מ שכוונתו לצל, ויש לפרש לפ"ז שאם סיכך פחות מצילתה מרובה וכוונתו לשמירה בלבד, אף הקנים שנתן פסולין כדין סכך פסול, ולא יועיל שיוסיף עליהם.

בסוגיא דלבו רואה את הערוה, ובשוכב בכילה ומוציא ראשו חוץ לכילה

יש לדון דעל ראשו ג"כ מהני כיסוי, כשיושב כולו בכילה שאין בה עשרה או תחת טליתו, ונותן טלית נוספת על ראשו ולבו, מתחת הכילה והטלית שמכסה כולו, דג"כ מהני, דשוב אינו כערום כלפי עצמו, אבל מדברי המ"א סו"ס ע"ג בדעת הרי"ז וכן מדברי מרן זללה"ה סק"ג מבואר דגם בכה"ג לא מהני כיסוי לראשו אע"ג דמהני ללבו, והיינו משום דלא ס"ל ענין כנגד הערוה אלא בראשו ועיניו, ובגופו האיסור רק משום לבו רואה, ולכן השוו דבגופו לעולם מהני כיסוי, ובעיניו לא מהני כלל, אבל אם יש איסור כנגד הערוה בגופו, ולא מהני כיסוי מפני שהכיסוי מתבטל לגופו וחשיב עדיין גופו כנגד הערוה, א"כ אם מהני כיסוי ללבו הוואה אה"ע של עצמו באופן שהיא כמכוסה כלפי כל העולם, י"ל דמהני נמי לראשו.

ואם נשוה ראשו ללבו לענין כיסוי בכה"ג דכילה וטלית, י"ל דכל גופו בכילה שאין בה עשרה אע"פ שאינו מוציא ראשו אין איסורו מדאורייתא כשאינו רואה בעיניו, דכיון שהוא כמכוסה כלפי כל העולם לא קרינן ביה ולא יראה בך, וגם אינו כנגד הערוה, שאינה מול פניו וגופו.

בדין כיסוי ללבו או ראשו כשערותו מגולה

י' ב' הישן בכליה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה כו', א"ה, הועתק לפנינו מספר ברכות השייך לכאן.

בדין לבו רואה אה"ע נקטו הפוסקים דסגי במכסה לבו, כגון יושב במים צלולין וערותו מגולה ולבוש כתונת על לבו, ולכאורה אין ללמוד ד"ז מהא דמהני חוצץ בטליתו על לבו, ששם הטלית מכסה את ערותו בפ"ע, ונעשית הטלית כבגד בפ"ע המכסה את הערוה, אבל כשהבגד על לבו לחדוד וערותו מגולה י"ל שהבגד בטל ללבו, והרי גופו כנגד הערוה, כמו שאדם הלבוש כנגד הערוה אסור, ואפי' מכסה ראשו, ואמנם דעת האחרונים ז"ל דאף בערוה כנגדו אם ראשו בחוץ סגי בכיסוי הלב הוואה אה"ע, ולא דיינינן ליה כעיקר גופו נגד הערוה, אבל אם נימא דבערוה כנגדו לא סגי בכיסוי אפי' ראשו בחוץ, צריך ראי' דבערות עצמו כנגדו סגי בכיסוי גופו.

ואפ"ר דדין לבו רואה אה"ע אין לך בו אלא חידושו, שהרי כלפי כל העולם הוא כמכוסה, והוסיפו להצריך מדרבנן כיסוי כלפי עצמו, ובזה כל הפסקה מהניא, ולפ"ז

בדין שוכב בכילה ומוציא ראשו חוץ לכילה

בסוכה י' ב' מבואר דערום השוכב בכילה שאין בה עשרה והוציא ראשו חוץ לכילה מותר לקרוא ק"ש, וביש בה עשרה אסור, ובפשוטו הטעם משום דפחות מעשרה כמלבוש דמי, אבל בעשרה הו"ל כבית, וכיון שאין הבית נטפל ליחשב כמלבוש הר"ז ערום שמוציא ראשו חוץ לבית, וכערום ברה"ר שמכניס ראשו לתוך הבית דודאי לא מהני, ובירושלמי ברכות פ"ט ה"ב מספק"ל דשמא גם בהוציא ראשו מן הבית יחשב הבית כמלבוש, ובתר הכי מיבעיא ליה במגדל כה"ג, ומשמע דבבית אסור, ובגמ' מבואר דבבית דקביע אפי' פחות מעשרה אסור.

אבל רש"י פירש טעם האיסור ביש בה עשרה משום דראשו בתר גופו גריר, והו"ל כראשו בבית אצל גופו הערום, אבל בפחות מעשרה אינה חשובה לגרור את ראשו לתוכה, דהו"ל כבגד וחלוק, ולפ"ז הדין נותן שאם ראשו ולבו או גם רובו בחוץ, אפי' בבית וכלילה עשרה מותר, דשוב אין לגרור ראשו לפניו, ונראה שמכח קושיא זו כתב המ"א בסו"ס ע"ג, [ונדפס שם בטעות דהדברים נכתבו כהקדמה לסי' ע"ד ס"א כמ"ש המ"א בס' ע"ד סק, וכן העתיקו מרן זלה"ה בסק"ג], דכרו"ר בחוץ אסור משום דגופו נגרר בתר רובו והו"ל כערום בחוץ, וכתב כן גם במגדל דחשיב כיסוי כשראשו בחוץ, וצ"ע דאיך אפשר לחשוב את המכוסה כמגולה מכח גרידה, אין לנו אלא לחשבו כנגרר עם כיסויו אחר רור, כמו שהלבוש מכנסים בבית ורור בחוץ מותר, ה"ה אם הכילה והבית כלבוש, וע"כ דהטעם מפני שאין הכילה נטפלת ליחשב כלבושו, וא"כ דינו כערום בבית גדול דאע"פ שראשו בחוץ לא פקע מיניה שם ערום, וכבר תמה בזה מרן ז"ל בסק"ד.

במ"ש תו' דסבר שמואל לבו רואה את הערוה מותר

כתבו תו' בסוכה שם והרא"ש דשמואל שהתיר בהוצאת ראשו מן הכילה סבר דלבו רואה אה"ע מותר, והקשה מרן זלה"ה בסק"ג דילמא מיירי במכסה לבו בבגד, ושמואל לא מיירי אלא בדין ערום כלפי כל העולם, שאפי' אם לבו מכוסה אסור לקרות ק"ש אלא בכילה פחות מ', ולפמ"ש"כ לעיל דאם מועיל כיסוי ללבו מועיל גם לראשו ככה"ג שהוא מכוסה בכילה, ואם אין מועיל לראשו אין מועיל גם ללבו, א"כ לא שייך לתרץ דמיירי בכיסה לבו, דלמה הזכיר רק הוצאת הראש, אלא דדעת מרן זלה"ה דצריך להוציא הראש דוקא, ולא מהני כיסוי אלא ללב, וראיית תו' היא מדלא קאמר שיוציא ראשו ולבו, וכמ"ש בסק"ד.

לענין הלכה

ולענין הלכה השמיטו הפוסקים ההיא דסוכה, אבל נפ"מ כשכיסה לבו, וכן בהוציא ראשו ולבו, דבכילה י' או בבית דקביע אפי' פחות מ' אסור, ובפחות מ' בכילה מותר, ולכאורה אפי' אין לה גג לא חשיבא מלבוש ביש בה י"ט, ול"ד לביטול סוכה בד"ז, ובבית או כילה י' אפשר דאיסורו מדאורייתא, ודין לבו רואה אה"ע הוא מדרבנן, ועי' מ"ש בסוגיא בברכות שם סק"ז בדברי הירושלמי.

ברא"ש ורי"ז בביאור הספק בירו'

הרא"ש ורי"ז פירשו בעיא דירושלמי במגדל אם לבו רואה אה"ע מותר או אסור, והיינו משום דפשיטי ליה מסוגיא דסוכה דכילה פחות מ' כמלבוש, וה"ה מגדל שחשיב טפי ככיסוי, וע"כ דהספק משום לבו רואה אה"ע, ולכן הביא רי"ז מירושלמי דמגדל ככילה, שהרי לדעת הרא"ש לא נסתפקו בירושלמי בד"ז, וצ"ע אם הי' בגרסתם בעיא קמייתא דירושלמי בבית, דמזה מוכח יותר

בדיני בית קיבול העשוי למלאות

י"ב ב' אר"י א"ר סככה בחיצין זכרים כו'

א. י"ב ב' אר"י א"ר סככה בחיצין זכרים כשרה בנקבות פסולה, פרש"י בית יד של חצים, פי' דמיירי קודם שתחב בהן הברזל של החץ, וכ"מ בתו' ד"ה בנקבות וכ"כ בשה"ג בשם הרי"א ז"ל, ומבואר דפשיטא להו שהעץ הוא משמש את המתכת, ותנן בכלים פי"ג מ"ו עץ המשמש את המתכת טמאה ומתכת המשמשת את העץ טהורה, מיהו לאו סברא פשוטה היא, דאפשר לומר שהעץ הוא החץ, והברזל ציפוי וחיזוק לחץ, שהרי העץ הוא ארוך, ועיקר כח מרוצתו היא ע"ז שהעץ נמתח על הקשת, והברזל משהו הוא לחדד כח העץ שיתחב באדם, ולפ"ז אף כשהברזל מורכב עליו בזכרים טהור, ומצינו שם שנחלקו בטבעת וחותרם מי עיקר, ורבנן סברי דחותם טפח, וה"נ אפשר שהברזל אין לו שם חץ בפ"ע, [שו"ר בכלים פכ"א מ"ג מבואר דחץ מק"ט, ופירשו שם מפני הברזל, ודוחק לאוקומי מתני' בחיצים נקבות, דא"כ הו"ל לר"י לומר דבריו על המשנה, אלא ודאי מתני' עם הברזל ובכל גונא מק"ט, ור"י מיירי בעצים שלא קבעו בהם ברזל עדיין].

וי"ש לדקדק מדקאמר דינו לגבי סכך, ולא לגבי טומאת החצים, ש"מ דעם הברזל כולן טמאים, ולענין סכך נפ"מ קודם שנתן בהם הברזל, ויש לדחות דנקט טפי הלכה המצויה למעשה בזה"ז בבבל.

וי"ש לדקדק בהא דקאמר מהו דתימא ניגזור זכרים אטו נקבות מ"ט לא קאמר מ"ד נגזור בלא ברזל אטו עם הברזל, וי"ל שגזירת אטו נקבות קרובה יותר, שאין נותנין דעת להבחין בזה, אבל עם הברזל ובלא ברזל ידעו שפיר להבחין, ולישניה דרב נמי משמע דה"ק אע"פ שנקבות פסולה זכרים כשרה.

דהנודן אם מגדל כמלבוש, ובלא"ה מדנקט מגדל, ולא בטלית ומים משמע כן, מיהו י"ל דס"ל דטלית ככיסוי, ומים בלא"ה מוקים לה בעכורין, וכן פי' המ"א שם.

בשיעור מגדל

ושיעור המגדל לא שמענו, דסתם מגדל שאדם נכנס בו יש בה י"ט, אא"כ הוא מוטה על צדו ונכנסין בו ככילה, ואפשר לומר דכלי המטלטל חשיב טפי ככיסוי מכילה שבונים אותה ע"ג קרקע או ע"ג המטה דדמיא לבית שאדם נכנס בתוכה, ומרן זללה"ה כתב בסק"ג דאולי בעינן שיהיו דפנות המגדל צמודין לאדם או בתוך ג"ט. (ברכות בסוגיא דלא יראה בך ס"א סק"ו)

י"א א' מתני' הדלה עליה, האם הכוונה שהתקין העץ שיטפס על הסוכה

מתני' י"א א' הדלה עליה כו', הטענות לפרש הדלה עליה שהתקין העץ שיטפס על הסוכה, א. מדאמרינן בברייתא דהדלה זהו המשל לתולמ"ה, ואם איתא שהוא העלה כל העץ, א"כ החסרון משום מחובר, ולא זהו המשל הראוי להאמר, משא"כ אם מטפס מעצמו, ב. בגמ' ט' ב' אמרו דמתני' הו"א דיעבד, ולכאורה היינו מפני שהעץ מטפס בזמן גידולו, ולפרקו הוי דיעבד, ג. אם איתא דבטיפס מאליו לא מהני קציצה הו"ל לגמ' לתרוצי הכי ברייתא דתולמ"ה, ד. במציאות קשה להדלות עץ שצמח במקו"א, ה. כ"ה לשון המדלה בכלאים ושו"ר, מיהו בירושלמי משמע שהדלה ונתן הענפים.

י"א ב' ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן

י"א ב' ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן, צ"ל לקיחה לקיחה, וכ"ה בתו', ובתו' הגרסא לא ילפי, ועתו' י"ג א' ד"ה מצות.

שם מהו דתימא בית קיבול העשוי למלאות לא שמייה קיבול קמ"ל

שם מהו דתימא בית קיבול העשוי למלאות לא שמייה קיבול קמ"ל, פרש"י העשוי למלאות מילוי עולם שלא להתרוקן עוד, ובתו' דימו זה לקיבול דכדור ותפילין, ומהא דאיצטרך רב לאשמועין הכא ש"מ דחץ גרע מינייהו, והטעם מפני שקיבול הברזל בעץ הוא כקיבול בית יד בכלי, שנעשין גוף אחד אטום, והם משמשין יחד שימוש כלי אחד, ול"ד לתפילין וכדור דאע"פ שכל שימושם תלוי במה שקיבול שלהם מתמלא מהן, מ"מ יש כאן שימוש תיבה ודברים שבתוכה, אבל בחץ וברזל שימושם לסתום ולבטל החלל.

ובאמת קשה דבחץ א"צ את שולי הכלי כלל, שעיקרו צריך ללחץ של הדפנות כמסמר ויתד, אלא לפי שהעץ דק מכינים הנקב תחלה ע"י קדיחת הנקב, שלא ישבר בדחיקת החץ לתוכו, ובכה"ג ה' מקום לחשבו נקב של מסמר דלכו"ע לא הוי כלי קיבול, ובחץ גופיה אם ה' הברזל נכנס ע"י תקיעה שהנקב נעשה ע"י הברזל שנתקע כמסמר, ה' לא ה' נחשב כלי קיבול, [אלא שהי' טמא מפני הברזל לפמ"ש הראשונים דהו"ל כעץ המשמש את המתכת], וא"כ מנלן להחשיבו ככלי קיבול בגלל שהנקב מוכן בתחלה, ויתכן שלכח החץ עדיף שהעץ מלא תחת הברזל, [ועמש"כ בזה לקמן סק"ב מדברי מרן זללה"ה שגם בלא שולים הוי קיבול, אבל האחרונים לא נקטו כן, ולפ"ז אם יעשה חקק החיצים חלול כולו שפתוח מלמטה טהור].

והנה הא דכלי קיבול העשוי למלאות חשיב קיבול, ביאור הדברים שאף כשהקיבול מלא דיינינן ליה ככלי שמקבל כעת את הברזל, וכמו בכדור ותפילין, ולא מפני שהי' ראוי קודם לכן לקבל הברזל, או שראוי כעת להחליף ברזל אחר, [ועי' לשון הר"ש פכ"ו מ"ב אע"פ שיש לדחות כו', מ"מ לא נקטינן כן, ועי' לקמן סק"ד בזה], אלא דקיבול ומלא

ג"כ חשיב קיבול, דאם בעיקר ייעודו אינו כלי קיבול אין להחשיבו כ"ק בגלל הזמן שמעשייתו עד גמר תיקונו עם הברזל, [מיהו אם בסוף חשיב כ"ק, י"ל דמטמא מיד קודם הכנסת הברזל, אבל אם עיקר יצירתו לא לקיבול לא מהניא שעה זו כלום], וכ"כ מרן זללה"ה בכלים סכ"ז סק"ב, והטעם דפשוטי כלי עץ דטהורין זהו מפני שחסר בכלי שנעשה בו מלאכה, והוא נשאר בול עץ כמעיקרא, ולכן כשיצירתו ע"י כלי קיבול שמתמלא, לא נתמעט מחשיבותו, שאין אנו צריכין את הקיבול, אלא את חשיבותו שיהא כלי שנבנה במלאכת אומן, ולא נגרע חשיבותו כשיצירתו מורכבת ע"י הכנסת הברזל לתוך הכלי קיבול, ואפי' אם ה' נחשב גוף אטום לאחר הכנסת הברזל, לא ה' בטל ממנו חשיבות כלי המק"ט, שהיצירה הזו של הגוף האטום נבראה מכח כלי עץ המקבל.

מידו אכתי קשה משה"ק תו' דהעץ לחוד גרע מגולמי כלי עץ, שטמאין כדתנן כלים סוף פ"ב, דהתם חזיין למידי אלא שאינם מושלמים, אבל כאן העץ קתא דסכינא שאינו חשוב כלי כלל, ובתו' הרא"ש תירץ דלפעמים משתמשים בו בלא ברזל, ולכאורה בנקבות ודאי ליכא חידוד ואין משתמשין בהן כלל.

ומרן זללה"ה בכלים שם נקט דבית יד של עץ שיש בו נקב והכלי נכנס בנקב חשיב שפיר כלי קיבול כיון שהוא מקבל את הכלי, ולא חשבינן ליה ככלי שחסר בעיקר יצירתו, כיון ששימוש בית יד הוא שימוש לעצמו והר"ז ככלי קיבול שמקבל את הכלי, וה"ה חץ המקבל את הברזל, ומשמע דנקט שהברזל של החץ ככלי שלם הוא, וחסר לו רק בית יד, ולכאורה ה' נראה שאין לו חשיבות כלי בלא בית יד העץ שהוא עיקר החץ, וכמו שהזכרנו אפשרות שיחשב מתכת המשמש את העץ, מיהו גם בידות הכלים מחודש לחשבן ככלי קיבול של הכלי, ואפי' בבית יד של מתכת י"ל דלא חשיב יש לו

נדבק ע"י ריתוך ולא מתקבל כריתוך כלי, ועוזז"א או"ח שם בסולם שמטלטל ע"י העמודים שגם כשאינו מפולש הצדדים מקבלין אותו ולא השולים, וע"י לעיל סק"א שגם בחצים נקבות כן.

מיהו עיקר דברי הרשב"א דמוקים לתו"כ ותוספתא בסולם מיוחד ששליבותיו מבחוץ צ"ע, דלא הוה סתמי מלפרש דלא בכל סולם טהור, ומדנקטו סולם כמשל למשמיש אדם בלבד משמע שכל סולם טהור, ובפרט שסתם סולם שליבותיו רחבות וחזק בעמודים, ואמנם לר"נ שבת נ"ט ב' דבסולם אחר שליבותיו, א"כ העמודים ודאי אינם גורמים טומאה לסולם, והם עצמם לאו כלים הם כמש"כ לעיל, אבל למאי דקי"ל כרבנן משמע דסולם לא דמי לחצים.

ונראה הטעם משום דעץ וברזל שני דברים הם, ושייך לומר שהעץ מקבל הברזל, ולא דוקא מפני שזה עץ וזה מתכת, אלא שהעץ והברזל בשימוש החץ שני חלקים הם, אבל בסולם העמודים אין להם שם בפ"ע וכשנעשין גוף אחד עם השליבות לא חשבינן להו ככלי המקבל דבר אחר, אלא זהו התהליך של חיבור עץ לעץ כמו בכרעי המטה, ולכן לא נופל ע"ז שם כלי קיבול כלל, (ואף אם נימא שרק עם הברזל הם מק"ט, מ"מ הם שני שימושים, מפני שזה עץ וזה מתכת, אבל בחיבור שליבות עץ זל"ז, חשבינן להו טפי גוף אחד, ולא מקבל ומתקבל).

ועוד נראה דכיון שהעמודים אין עליהם שם כלי כמו החצים, ולכן קודם שחיברום ליעשות סולם לכו"ע טהורין, א"כ לדעת המפרשים דחיצים חשיבי כלי קיבול מפני שמסירין הברזל לפעמים, א"כ לדבריהם לא חשיב סולם כלי קיבול כלל, שהרי כשמסירין השליבות פשיטא דלאו כלים נינהו, וכשמחברין אותן אין הקיבול קיים, ואף למש"כ בשם מרן זללה"ה דגם לאחר חיבורן

שם בפ"ע, כיון שנקרא בית יד של הכלי ונטפל אליו, וחצים חשיבי טפי עיקר הכלי, ורש"י ותו' קרו להו בזכרים פשוטי כלי עץ, לומר דחשיבי כלי.

ב. הרשב"א בתשובה נח"א סי' קצ"ה והועתקה גם במיוחסות סי' רט"ו כתב דסולם ששליבותיו נכנסין בתוך העמודים הו"ל כלי קיבול המק"ט, כמו חיצים נקבות, ואמנם העמודים אינם כלים כלל, מ"מ לאחר שקבע השליבות י"ל דחשיבי כלי קיבול, כמו חיצים לאחר שקבע בהן הברזל, כ"כ מרן זללה"ה שם סק"ג, וכתב דסלם ששנינו בתו"כ ובתוספתא שהוא טהור מיירי כשהשליבות מחוברות עליו במסמרים מבחוץ, מיהו בעירובין ע"ז ב' נראה דסתם סולם שליבותיו רחבות וא"כ ע"כ שהם קבועות בחקק שבעמודים, וקצת משמע מהרשב"א שאפי' אם הנקבים של השליבות פרוצים משתי רוחות חשיב בית קיבול, מדלא מוקי לה בכה"ג, ומרן ז"ל שם רמז למה שכתב בסכ"א דיש קיבול בלא שולים, מיהו גם שם זה צ"ע, כמש"כ בסי"ט סק"י ח, ואין לנו מקור לחדש כן, [וכ"ש בחריצין מבחוץ דעדיפי ממפולשין כיון דליכא ד' מחיצות סביב הנקב, וצ"ע בשעה"צ אות מ"ד], וא"כ יש לנקוט דדוקא כשאין הנקבים פרוצים משתי רוחות מיירי הרשב"א, שו"ר במג"א סי' תרכ"ט סק"ח שכ"כ, [שו"ר בב"ח שכתב לדייק דאסרוהו האגודה ומהרי"ל משום גזירה, וזו סברא בסולם בלבד, ואין זה מיישב דברי הרשב"א, והעירו עליו שאין לגזור, ועי' להלן בדין הסולמות המקבלין], ובחזו"א או"ח סי' קמ"ג סק"ו דן בזה.

והקשה מרן זללה"ה כלים שם סק"ו א"כ כרעי המטה שמקבלין בצדן את ארוכות המטה יחשבו כלי קיבול, ותירץ שאינם מיטלטלין ע"י הכרעים, וכונתו שבמציאות ג"כ אין הכרעים מקבלין את הארוכות ככלי קיבול שנסמך על תוכו, ורק

חשיבי כלי קיבול בחצים, מ"מ היינו דוקא בחץ שמתקון ונראה ככלי, אבל עמוד אין לו חשיבות כלי, וגם לאחר שנעשה סולם לא שייך לראות העמוד ככלי של שליכות, וראי' לזה מכרעי המטה הנ"ל.

ובזה מיושב סתמות הדברים דמשמע שסתם סולם אינו מק"ט, ומשכח"ל ששליכות מחוברות בין העמודים במסמרים דבכה"ג הם גם רחבות, וכן משכח"ל כשהחקק פרוץ מצד לצד, מ"מ פשטות הדברים שכל סולם אינו מק"ט.

- הוספה -

בענין כלי קיבול העשוי למלאת הערוני לחדד הדברים מתי נקרא כלי קיבול העשוי למלאת ומתי נקרא חיבור שני פרקים, ולעיל כתבנו החילוק כמה הכלי קיבול כמקבל ומחזיק המתקבל, אבל יש לחלק שתלוי כמה המתקבל הוא דבר בפ"ע ששייך לומר שהוא דבר המתקבל בכלי השני, כגון חץ שהוא דבר חשוב בפ"ע והוא מתקבל בתוך העץ, ואפי' אינו חשוב כ"כ, מ"מ אינו צריך את הקיבול להשלמת צורתו, ויש כאן מקבל ומתקבל, אבל בכרעי המטה וארוכות המטה וכן בסולם, אין כאן מקבל ומתקבל אלא שני החלקים חצאי כלים ונעשין כלי אחד ע"י החיבור, וזה אינו ענין לכלי העשוי למלאת, ואמנם גם בחץ י"ל שהחץ נשלם ע"י שני הפרקים של העץ והברזל, וכענין ששנינו פ"ג מ"ו העץ המשמש את המתכת כו', וקמ"ל דכל פרק ענין בפ"ע וחשיבי קיבול זה לתוך זה, אבל במטה וסולם אין כאן שום דבר בפ"ע, ולכן לא חשיבי קיבול, וכע"ז ברמב"ן שבת נ"ח ב' דלשון חיבור נאמר בשני כלים, אבל בשני פרקים שנעשין כלי אחד אין שייך להזכיר לשון חיבור, וזהו ג"כ החילוק לענין כלי קיבול דלא מיקרי מקבל ומתקבל ולא חיבור, אלא כגוף אחד שנתפרק ונתחבר.

ג. במ"ב סי' תרכ"ט ס"ק כ"ג הביא דברי הב"ח ומ"א בסולמות של עגלות או סולם של אבוס הנתון על שתי יתדות ומספוא שם למאכל בהמה דודאי בית קיבול גמור הוא ומן התורה טמאין, והביא דיש מחמירין לגזור אטו סולמות אלו, ע"י ב"ח וט"ז, מיהו קשה דלפי הנראה יש ריוח בין השליכות יתור מרמון, שהרי כתבו שמקבלין מספוא או שעורים בשבולת שלהם, וא"כ אע"פ שמקבלין טהורין כדתנן כלים פכ"ד מ"ב דעגלה של אבנים טהורה ומפרש בגמ' שבת פ"ד א' שאם מקבלת רמונים טמאה, וא"כ הני סולמות כיון שאינם מקבלין רמונים אע"פ שעשוין לקבלת מספוא טהורין, וכ"ז אפי' כשיש להם בית קיבול עד דפנות, והכא מיירי בפשוטין, שו"ר דלמ"ש אאמור"ר זללה"ה דאבנים שאני, יש מקום לדון להחמיר בזה בכלי קיבול, מיהו לפמשי"כ בזה בכלים ס"כ סק"י מסתבר דדומין לאבנים.

שם במ"ב ס"ק כ"ה דן במרא ומגריפה מפני שהם רחבין, ובפשוטו בלא"ה טמאין מפני שמשמשינן את המתכת, [וכע"ז במ"ב סק"ה], אבל מצד רחבן אין לטמאן דהו"ל משמשי משמשינן בלבד, [וצ"ע בשעה"צ אות ב' דחשיב שהוא משמשי אדם, ובפשוטו רק שעת אכילה מיקרי אדם, ולא שעת צלייה], שו"ר בסק"י שכתב להקל בשעה"ד בנשברה מפני שטומאתן מדרבנן, ולכאורה טומאתן מדאורייתא מדין משמש את המתכת ומדין יד, ואולי כונתו במגרפה של עץ, אבל מרא של עץ לא מצינו.

מה שעושין נקב בעמודי הסוכה לקבל הכלונסאות של גג הסוכה, אפי' אם הנקב אינו מפולש לא חשיב כלי קיבול, שהרי העמוד לחוד אינו כלי כלל, וכמ"ש מרן זללה"ה בכלים סכ"ז סק"ג, ורק לאחר שנתחברו ליעשות כלי כגון בסולם יש מקום לחשבן כלי קיבול, והרי כאן כשמתחברין אינם

(דאפי' להרמב"ם דאלמגו גדל בים נראה עיקר שדינו ככלי עץ כיון שגדל בקרקע הים), הרי יש בה בית קיבול מקום מושב החותם, ותיצור דהו"ל בית קיבול העשוי למלאות וק"ל דלא שמיה בית קיבול, ותמהו המסוה"ש והגרע"א ועוד דאדרבה קי"ל דשמיה בית קיבול, והנה מקור דברי התו' כנראה מפרש"י בסנהדרין ס"ח א', דמפרש שלרבנן דר"א לא שמיה בית קיבול, וכבר תמהו תו' והר"ש פכ"ו מ"ב מסוגיא דסוכה, והזכירו דיש לדחות דבית קיבול כהאי דחיצים קאמר לפי שפעמים נוטלין הברזל מן העץ, וכ"כ בתו' רי"ד בטעמא דטבעת של אלמוג עי"ש, מיהו ברש"י פי' בהדיא שהנרדן מפני שמבטלו לעולם, והר"ש ג"כ לא קיבל פי' זה, ובאמת הדבר זר לומר שבחיצים הטומאה מפני שמוציאין הברזל מן העץ, שהרי מורים בחץ פעם אחת בלבד עם הברזל המחובר לו, ואין לו שימוש שני פעמים, ואם אוסף את החצים, הרי הוא אוסף עם הברזל שתקוע בהם.

ועיקר הדברים דפשיטא להו שיש בית קיבול לחותם יש לדון בזה, שהרי הטבעת אינה עבה ואינה רחבה, וא"כ אפי' יהא נקב לא יתפס החותם עי"ז, וע"כ צריך להדביק החותם לטבעת מבחוץ, ואף בטבעת עבה ויש יתד בולט בתחתית החותם צריך נקב גדול מפולש לתפוס החותם, וגם יכול לעשות נקבים חלולים ולחבר החותם עי" מסמרים שנכנסין לטבעת מבפנים ויוציאין מלמעלה ותופסין החותם, ואפי' אם יהא נקב בטעת אין בו כח קיבול לחותם רק לעכבו מעט בשקע, אבל עיקר קביעותו וחיבורו באופנים אחרים, עוד משכח"ל שהשקע שבטבעת פרוץ מן הצדדים, והכי מסתברא שהרי נקב בטבעת הוא קטן ביותר, אבל אם עושה שקע יכול לעשות רוחב אצבע לאורך הטבעת ויכנס החותם כולו בטבעת ויבלוט מן הצדדין, וכל כה"ג לאו בית קיבול הוא, וכן תירץ מן זללה"ה שם סק"ד והזכיר עוד דמשכח"ל שחותך לגמרי

כלי אלא בית, ובלא"ה יש לחשבן כעשויין לשמש עם הקרקע, ועוד דדמו לכרעי המטה שמבואר דלא חשיבי כלי קיבול, וביאר מן זללה"ה הטעם לפי שאין עשויין להטלטל עי" הכלי קיבול, וטעם זה שייך ג"כ בעמודים אלו, ואין הכונה דוקא מפני הטלטול, אלא שהנקב הקטן המקבל את קצה הקרש הארוך, ואת ארוכות המטה, אין שייך לומר שהוא כלי קיבול שהקרש מתקבל בתוכו כבכלי, שאינו אלא נקב המחבר את הקצה שנתחב בו, אבל אינו מקבלו כשק וכלי קיבול, ואפי' לא כחץ שכל הברזל נתפס בנקב, ואין צ"ל בנקב שעושין למסמרים של עץ דלא חשיב כלי קיבול כלל, לא מיבעיא בנקב מפולש, אלא אפי' באינו מפולש ואפי' אם שומר המסמרים בנקב ומטלטלן עם העמוד, מ"מ דינם כמסמר אע"פ שהכינו הנקב תחלה, מ"מ לא מתבטל מהם שם מסמרים, שמטרתן לא להתקבל אלא לשמש שימוש מסמר, ולפי שהם עבים צריך להכין הנקב תחלה.

ועוד מצינו בפ"ח מ"ג שנקליטי המטה טהורין, אע"פ שיש לעמודים בית קיבול לקבל הקנה האמצעי, והטעם שאינו עשוי לטלטל על ידו אלא לתקוע ולחבר, (וער"ש שם מהתוספתא חמור שתחת המלבן וספסלין שתחת הרגלים אע"פ שחוקקין ומקבלין טהורין ואין בהם משום כלי קיבול).

ד. מסקנת הגמ' בסוכה דכלי קיבול העשוי למלאות שמיה קיבול, וזהו חידושו של רב, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א (והריטב"א) שבת י"ז א', וכתב הגר"א שזהו חידוש המשנה בפנחס שיש בו ב"ק שעוה, וכ"כ בפסקי הרי"ד סוכה שם, [מיהו עי' תורי"ד שבת נ"ב ב'], וכבר נתבאר בזה לעיל סק"ז, ועי"ש במשה"ק על הרמב"ם שכתב בתחתית הנפחים דהעשוי למלאות אינו בית קיבול.

בתו' שבת נ"ב ב' ד"ה היא הקשו דטבעת של אלמוג מ"ט חשיבא פשוטי כלי עץ,

הטבעת במקום החותם, כמו שעושין היום בשעון.

בתו שבת י"ז א' ד"ה ועל ג"כ נקטו שב"ק העשוי למלאות לא שמיה בית קיבול, ונקטו דמלמד הוי בית קיבול לדרבן, ופר"ת שמסירין לפעמים הדרבן מן המלמד, ונשאר הנקב כבית קיבול, ולכאורה ה' נראה שדרבן הוא מסמר שנכנס בצד זה של המלמד ויוצא חודו בצד השני, אבל ממה ששנינו מלמד שבלע את הדרבן משמע שלא נכנס בכל עוביו, ויכול לשקוע בתוכו ע"י המכות, ולפ"ז כיון שהנקב אינו מפולש שייך לקרותו כלי קיבול כמו בחיצים.

מידו האמת נראה שהדרבן נכנס בלחץ כמו מסמר בעץ וטומאתו משום כלי מתכת, ואם ה' נכנס ברפיון, וראוי להכניס ולהוציא לא ה' ראוי לשימוש מלמד יפה, וגם חיצים בנקבות נכנסים בדוחק ואין מוציאין אותן, וכן מסקן בתו' דמתני' דמלמד שבלע את הדרבן מיירי כשא"א להוציאו אלא א"כ ישבר בית קיבולו, ומה שחידשו בזה שני אופני מרדע צ"ע, ולבתר סוגיא דסוכה ניחא דחשיב בית קיבול, אבל באמת נראה שאינו בית קיבול, כיון שנכנס בדוחק ונעשה הנקב עם סתימתו בבת אחת.

וראיתי בריטב"א שבת שם שהביא ע"ד התו' הא דהוצין, וביאר שטומאת המרדע מפני שפעמים מסירין את הדרבן מן המרדע, ומשמע שזוהי ג"כ טומאת החיצים נקבות, דדוקא מפני שהם נקובים ויש בהם בית קיבול, אלא שעשוין למלאות, אבל בתחובין כך לעולם טהורין מדין כלי קיבול, וזה דלא כמ"ש הריטב"א סוכה שם דאע"פ שעשוין למלאות לעולם טמאין.

והרמב"ן שם ג"כ הביא דעשוי למלאות שמיה קיבול, ואפי' לעולם, ומ"ש תו' שמסירין הדרבן זהו כדי שלא יהא חרב כחלל, והזכיר עוד אפשרות בשם תו' שהדרבן

בטל לעץ כמתכת המשמש את העץ, וג"ז קשה טובא, וק"ו מחפין בפותחת פי"ג מ"ו, והעתיקו הרשב"א, ואילו בדף נ"ב ב' שם הביא דברי התו', וכן בר"ן. (כלים סי' כ"ח סק"ח – י"א)

ביאור המחלוקת בפרוץ כעומד

מ"ז א' פרוץ כעומד כו', א"ה, הועתק לפנינו מספר עירובין.

עירובין מ"ז ב' איתמר פרוץ כעומד ר"פ אמר מותר כו' הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה כו', יש לעי' מהו הנדון בפרוץ כעומד, ומה ביאור נוסף במ"ש הכי אגמריה כו', הרי ודאי שלא נחלקו בקבלה אלא בסברא, וכן מוכיח סדר הגמ' דהכי אגמריה נאמר כנתינת טעם לפלוגתתם, ולא דבהא פליגי.

והנה יש כמה עניני רוב בתורה, דהא דאזלינן בתר רובא, אין המיעוט נעשה כרוב, אלא סברא היא דאחרי רבים להטות וכל דפריש מרובא פריש, אבל המיעוט נשאר במקומו, וכן במה שמצינו רובו ככולו, כגון בביאת מקדש ובית המנוגע וכיו"ב, אין אנו צריכין למיעוט שבחוץ, אלא סגי לן בביאת רובו, אבל במחיצות שבת וסכך אנו צריכים להכשיר את המיעוט ולחשבו כרוב באופן חיובי לומר שגם המקום הפרוץ הוא רה"י, והוא משלים לשיעור סוכה, ולעומת זה גם בעומ"ר א"א לחשוב המקום הפרוץ כסתום, דסו"ס פרוץ הוא, וגם כשאנו מכשירין הפרוץ להשלים שיעור סוכה וכולו רה"י, מ"מ בחשבון הכללי כשנוגע להמשך הרשות וסוכה הרי הוא נדון כפרוץ, ואינו משלים, ואילו ברובו ככולו מתבטל המיעוט לגמרי, ואין שום חשיבות לזה שמקצת גופו בחוץ, או שמקצת הסימנים אינם שחוטים, שהמיעוט מתבטל לרוב לגמרי, ורובו ככולו ממש.

ואפשר לפרש דהיינו טעמיה דר"פ, דכיון שגם בעומ"ר לא נתבטל הפרוץ

והחשב כעומד, אלא דסגי בעומד מרובה להחשיב כל המקום כגדור, אף כנגד הפרוץ, א"כ יש לפרש דאגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא, דכיון שיש כח בעומד להכשיר הפרוץ כרה"י וכסוכה, אע"פ שלא ביטלו לגמרי, א"כ העיקר שלא יהא הפרוץ רובא, ולפ"ז ר"פ מחשיב העומד פחות מרהבדר"י כיון דס"ל שאף בעומד"ר לא נתבטל הפרוץ, וכיון דאעפ"כ הכשירתו תורה להשלים לשיעור, א"כ גם בעומד כפרוץ יכול הוא להשלים, כיון שאינו יכול להתגבר על העומד, ולפ"ז לא אמר ר"פ מחצה כרוב, אלא דרוב ג"כ אינו ככולו, א"כ העיקר דלא תפרוץ רובא.

והחשיב כעומד, אלא דסגי בעומד מרובה להחשיב כל המקום כגדור, אף כנגד הפרוץ, א"כ יש לפרש דאגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא, דכיון שיש כח בעומד להכשיר הפרוץ כרה"י וכסוכה, אע"פ שלא ביטלו לגמרי, א"כ העיקר שלא יהא הפרוץ רובא, ולפ"ז ר"פ מחשיב העומד פחות מרהבדר"י כיון דס"ל שאף בעומד"ר לא נתבטל הפרוץ, וכיון דאעפ"כ הכשירתו תורה להשלים לשיעור, א"כ גם בעומד כפרוץ יכול הוא להשלים, כיון שאינו יכול להתגבר על העומד, ולפ"ז לא אמר ר"פ מחצה כרוב, אלא דרוב ג"כ אינו ככולו, א"כ העיקר דלא תפרוץ רובא.

ויש להוסיף דבין לר"פ בין לרהבדר"י אין כאן אפשרות לומר דמחצה על מחצה ספיקא הוי, שאף לרהבדר"י ההכרעה מוחלטת שאם העמיד מחיצות פרוץ כעומד כרה"י, הרי המעביר שם ד"א חייב, ונמצא שאין דברי ר"פ מחודשים טפי מדרהבדר"י, דאיך אפשר להחליט שהפרוץ עיקר כשהוא רק חצי, ואין אפשר להתיר לישב בשמיני לכתחלה בסוכה שהמחצה סכך כשר, אלא שהפסול מוחלט בודאי, דדבר שאינו מאורע אלא מצוה שניתנה לעשות, הרי כלפי שמיא יש הכרע בכונת המצוה, וכמו בפסח במחצה טהורין ומחצה טמאין שיש מצוה מוחלטת איך לנהוג במצב זה, ולא מכח ספק כרוב בעלמא שאינו מצוה, אלא הסתברות או מאורע, אבל כאן שנאמר למשה מסיני להביא פסח בטהרה או בטומאה, הרי זו הלכה ודאית, ולא מכח ספק, וה"ג בדיני מחיצות ובדיני סכך, ועי' להלן ד"ה בביאור.

והנה ודאי פשטות הדברים דר"פ לא חידש דין מיוחד בפרוץ כעומד, לומר שנתחדש בהלכה דמלבד דמהני עומד"ר כדן רובו ככולו בכל התורה, עוד נתחדש דסגי בלא תפרוץ רובא, אלא דמעיקרא נאמר רק דין אחד דהעיקר במחיצות שלא תפרוץ רובא,

ביאור ענין פרוץ כעומד שהעומד חיובי, ובסכך כשר ופסול לפ"ז

בביאור הא דפרוץ כעומד מותר, כתב אאמו"ר הכ"מ דר"פ ס"ל שהעומד שהוא דבר חיובי ומעשי גובר על האויר, ורהבדר"י סבר שהעומד הוא המחדש לשנות את המקום לגדור, וכ"ז שאינו רוב הרי הפרוץ גובר, ולתרווייהו הדין מוחלט ולא שמכח ספק סבר רהבדר"י שאסור לטלטל בעומד כפרוץ, וגדור מועט וגדור פלגא כי הדדי נינהו, (ועמש"כ לעיל ג"כ עד"ז), ועי' תו' הרא"ש ט"ז ב' בשם הר"מ שכתב ג"כ טעמא דעומד עיקר.

מיהו קשה דהא בגמ' מדמינן סכך כשר וס"פ למחיצות אע"פ ששניהם עומד, והדין נותן שבזה לא יחלקו ר"פ ורהבדר"י כיון שאין כאן פרוץ כלל, וא"כ לר"פ א"א להכשיר במוחלט, ולרהבדר"י א"א לפסול במוחלט,

לבגמ' משמע דהיינו ממש פלוגתייהו, וביאר
אאמו"ר הכ"מ שגם בסכך הנדון נקבע בסכך
ואויר דדמי לפלוגתייהו בעומד ואויר, ואמנם
בסכך ואויר יש יתרון לאויר משום שהחמה
מתרחבת והו"ל כפרומ"ר, אבל בס"כ וס"פ
נסתלק יתרון זה של החמה, וכמו שאם חציה
שפודין דהחצי של האויר הוא כרוב ע"י
ההתרחבות, מהני הס"כ לחשוב שסיכך את
הרוב הזה של החמה, ה"ה דיש לשניהם
מעלת מחצה על מחצה, ואין שום יתרון
לשפודין על הסכך הכשר.

ואכתי קשה דסו"ס בס"פ וס"כ יש לשניהם
מעלת עומד, ואליהם כח הס"פ מאויר
לענין שיהא כחו ככשר, ולא כפרוץ, ותיירץ
בספר שם דכשהנדון בין סכך שכשר למצותו
לבין ס"פ, חשיב הס"פ כדבר שלילי, הגע
עצמך כשהס"כ הוא חרס מצופה זהב והמצוה
לסכך בציפוי זהב, והס"פ הוא מחרס, דודאי
שייך להבין שהחרס אינו עושה גג חיובי
בענין אחר, אלא שחסר לו החשיבות של
ציפוי הזהב, וה"נ במצוה אין הנדון אם מסוכך
כאן או לא, דבזה שתי הסככות שוין, אבל
כשהנדון אם יש כאן סכך דמצוה או שאין
כאן סכך דמצוה, חשבינן הפסול כדבר שלילי,
ואינו פוסל את הסוכה הכשרה, שהפסול אינו
דבר שנוגד את הכשר, דמבחינת הפסול הרי
גם הכשר עושה אותו שימוש שהפסול עושה,
ולכן לא חשיב כמתנגד לכשר, ובדבר רוחני
שמעלתו רק בגלל המצוה שניתנה כך, הדבר
מובן טפי שהפסול נדון כשלילי, ויש להסביר
הדברים שאם הפסול ה"י בגדר בית והכשר
ה"י בגדר סוכה, שייך לומר שהפסול אומר
שיש כאן בית ולא סוכה, ובזה יש ניגוד בין
הכשר והפסול, אבל כשהפסול ג"כ סככה, דיש
ריוח ביניהם כמותם, שאין כאן צורת תקרת
בית, ואין בהם רוחב ג' בסוכה קטנה וד'
בסוכה גדולה, א"כ הנדון רק בהכשר ובפסול,
ובזה אין הפסול מתנגד לכשר כלל, ולכן יש

ויש להוסיף דלשון הגמ' לא תפרוץ רובה
גדור רובה, משמע דלר"פ ההלכה נאמרה
בגדר שלם שפרצוהו, ובזה מובן דכ"ז שלא
פרצו רובו לא בטלוהו, ולרהבדר"י מיירי
בבקעה פרוצה שבאין לגדורה, וכ"ז שלא גדרו
רובה לא גדרוה, ונמצא דלר"פ הנדון בגוף
המחיצה מתי מתבטלת, ולרהבדר"י הנדון
בקרקע מתי היא גדרוה, ובזה מובן גם בסכך
כשר שהניחו עליו שפודין שאינו מתבטל כ"ז
שלא מיעוטו רובו, שההלכה מתייחסת לסכך
שעל כל הסוכה שלא יבטלוהו, ולא אל
קרקעית הסוכה במה מסככין אותה, והסכך
באמת אינו מתבטל בלא רוב.

ובזה מובן בסברא שתי אפשרויות איך לקבוע
הדין, אם לפי המחיצה והסכך שכ"ז
שהם בחשיבותם סגי בזה, או לפי המקום
והרשות שכ"ז שאינו גדרו ומסוכך רובו אינו
כגדרו, ואמנם הפשטות כרהבדר"י לקבוע לפי
הרשות שזו התוצאה של המחיצה, אבל אפשר
שפיר לראות המחיצה כחפצא דמצוה, והפרוץ
כדבר שלילי, וכ"ז שלא נתבטלה המחיצה סגי
בזה, וכיון שכך נאמרה הלכה ממילא כל
הפרוץ ג"כ נותר במחיצה זו.

שם ת"ש המקרה סוכתו בשפודין כו'

שם ת"ש המקרה סוכתו בשפודין כו', בסכך
פסול וסכך כשר פליגי ר"פ ורהבדר"י,
אבל בסכך כשר ואויר לכו"ע בעינן צלתה
מרובה מלמטה, וסגי בצלתה כחמתה מלמטה,
וביאר אאמו"ר הכ"מ בספר סוכה ס סק
דכשהסכך והאויר שוין יש יתרון לאויר על
הסכך, כיון שדרך החמה להתרחב למטה
כדאמר סוכה כ"ב ב', ולכן מודה ר"פ דבשוין
למעלה פסולה, דבאמת אינן שוין שהרי האויר
שולט למטה יותר מהסכך, וכשצ"מ למעלה
הרי במציאות גבר כח הסכך שהוא מרובה
מאויר, ולכן מודה רהבדר"י דאע"פ ששוין

הערב ואינו נסמך ע"ג מלמעלה אלא עומד
מכת הלחץ שנדחק ביניהם, ואם אינו נופל
זה מוכיח שמילא את כל האויר, ודוחק
דא"כ גם בערב יכול לעשות כן, שאם לא
יגיע קצה הסכך לכותל שבצדדים, הרי
כשלא נפל ש"מ שמילא את כל האויר.

(עירובין ס"ב סק"ג ד')

ט"ז ב' בארוכה ושתי כרעים, א"ה, ראיתי
להעתיק מספר כלים השייך לכאן.

כלים פ"ח מ"ז כרע שהיתה טמאה מדרס
כו', בפשוטו מיירי במטה של
פרקים דלא פקע טומאה מכל אבר, כדנתיא
בתוספתא פ"ה ה"ח והובאה בר"ש פט"ז מ"א,
מטה שנתפרקה כל אבר ואבר טמא בפ"ע,
ופי' הגר"א בז"ז הואיל ויכול להחזירה,
[והר"ש שם ציין למ"ש בפ"ח, וכנראה כונתו
למשנתנו שהאבר טהור, אלא שכשיחברנו
למטה יטמא את כולה], ומצינו ג"כ במתני'
פי"ט מ"ז שהכל הולך אחר הישנות, דהיינו
שכ"ז שכל הפרקים קיימין הרי כל פרק לעצמו
נשאר בטומאתו, ואף מטמא את המטה שהוא
מחובר לה, [ועי' מש"כ בכלים סכ"ג ס"ק י"ב
שטומאת הפרקים מדאורייתא, ועי' שם ס"ק
י"א בענין אם חיברה למטה בקבע], וכ"מ
בתוספתא פ"ח ה"ב ע"ש, וכן בה"ג מטה
שנחלקה לשמונה מטות טמאה מפני שמחזירה,
קבעה במסמר טהורה, ופי' בז"ז דמדקבעה
במסמר ש"מ שאין דעתו להחזירה והו"ל
כנגנבה או אבדה, וכע"ז תניא בפ"א ה"ג
דארוכה של מטה שעשאה לקורות היא טמאה
ומטה טמאה, קבעה במסמר היא טהורה ומטה
טמאה, אבל שתי ארוכות אם קבען במסמר
אף המטה טהורה.

מ"ה כ"ז לענין מטה טמאה שלא תפקע
טומאתה ע"י הפירוק, אבל אם היתה
טהורה אינה מק"ט בכל אבר בפ"ע, דסו"ס
אין כאן שיעור כלי המק"ט, והרי לא שייך
לטמאות כל המטה מכת הנגיעה בכרע המטה,

למטה כשר, שהרי בסכך עצמו איכא רוב,
ועי"ש מה שביאר דכשיש צ"מ מלמעלה תו
לא אזלינן בתר למטה, שענין ההתרחבות הוא
רק בשוין שיש בכח זה לתת יתרון לאויר על
הסכך, אבל כשבמציאות הסיכוך מרובה, אין
לנו אלא מקום הסיכוך.

הא דמדמינן סכך למחיצות היינו משום דדין
סכך ג"כ נמדד ברוב הסתימה כמו
מחיצות, ובפרט כששניהם עומדין דליכא נדון
דחמה כלל.

שם הב"ע כשנכנס ויוצא, יש לעי' הא במתני'
כמותן קתני, ובכה"ג הוי טפי מכמותן,
וי"ל דה"ק אם יש ריוח ביניהם להכניס שם
כמותן, ובשוין ממש א"א להכניס כמותן,
דאמתא באמתא לא יתיב, וממילא יהא ריוח
יותר.

שם אמר ר' אמי במעדיף רבא אמר אם היו
נתונין ערב כו', בין לר"פ בין לרהבדרי'
צריך לאוקומה בכה"ג, דלר"פ שהריוח ביניהם
כמותן בצמצום, הרי א"א להכניס סכך כשר
כמותן, ולרהבדרי' א"א להכניס משהו יותר
מכמותן בריוח של נכנס ויוצא, ולכן לא שייך
להקשות מר"א ורבא לר"פ, וכמבואר בגמ'.

וקצת דוחק לרהבדרי' שהתנא שנה אם יש
ריוח ביניהם להכניס כמותן, ולמעשה
א"א להכניס הס"כ ביניהם, עד שיעדיף או
בשינוי ערב ושתי, ומה"ט הביאו דברי ר"א
ורבא הכא לומר דגם לרהבדרי' מפרשינן הכי,
אע"פ שזה דוחק יותר.

ויצוי בתו' דרבא לא פליג על ר' אמי בדין
אלא בפירושא דמתני', דלר"א מכניס
הסכך ביניהם ועוד מעדיף בצדדין, וזה
דוחק במשנה, דמשמע שבריוח שביניהם
מסכך ביושר כדרכו, ולכן פירש רבא שכל
הסכך מונח במקום אחד בשוה, ולא
שמקצתו ביניהם ומקצתו עודף על גביהן,
ובתו' הרא"ש פירש שדוחק השתי בתוך

וממילא גם הכרע אינו מק"ט, וזהו שאמרו סוכה ט"ז א' דלרבנן דר"א מטה מטמאה אברים היינו בארוכה ושתי כרעים או קצרה ושתי כרעים, דכיון דחזיא למידי שפיר חל עליה טומאה מדרבנן במצב זה, ומהניא לה ג"כ טהרה, ואין זה ענין למה ששנינו במ"ה דמטה שנשתייר ממנה ארוכה ושתי כרעים ושתי קצרות טהורה לרבנן, דהתם מיירי כשנשברו או נאבדו הארוכה ושתי כרעים, ולכן אף בטמאה מדרס נטהרה, אבל כאן מיירי בשל פרקים, וכל הפרקים קיימים, שאילו היתה טמאה הי' כל אבר נשאר בטומאתו, והשתא נמי עומד להחזירה ולחברה, ולכן סגי בשימוש כל דהו שתקבל טומאה כעת, והיינו אפי' בקצרה ושתי כרעים.

נמצא לפ"ז דבמטה של פרקים יש ג' דרגות, א' אם נשברה או ניטלה ונאבדה קצרה ושתי כרעים לכו"ע המטה טמאה, וה"ה באינה של פרקים, ניטלה ארוכה ושתי כרעים באופן הנ"ל פלוגתא דר"צ ורבנן, וקי"ל כרבנן, ב' נתפרקה לשמונה חלקים אם היתה טמאה מדרס הרי כל חלק מטמא בפ"ע, ולא פקעה טומאה ממנו כ"ז שהחלקים קיימים, ג' ואם היתה טהורה ונתפרקה אינה מק"ט אא"כ נשאר ארוכה ושתי כרעים או קצרה ושתי כרעים, ובאופן זה מהני להטביל חלקים אלו, כרבנן דר"א.

בסוכה ט"ו ב' דחו דאיכא לאוקומי מתני' דארוכות המטה בארוכה ושתי כרעים, ובאמת זה רחוק לאוקומה בדאיכא עוד שתי כרעים, אבל לכאורה הו"מ לאוקומה בארוכות לחוד, דכיון שבמטה טמאה הרי הארוכות נשארות בטומאתן, אין להתיר לסכך בה אפי' בטהורה, אלא דעדיפא מינה קאמר שאין הכרח ממתני' לשיירי כלים, ואפי' בארוכות שמק"ט מצינן לאוקומה, ואין להוכיח מזה שבאמת יש סברא להכשיר ארוכות לחוד לסכך בהן במטה של פרקים, דכיון שאמרו כן רק

לרווחא דמילתא, והרי לקושטא דמילתא אף בארוכות של מטה שאינה של פרקים אין מסככין, שפיר סתמו כן בגמ', ואאמו"ר זללה"ה כתב בכלים ס"ו סק"ג דמעיקרא סבר דלא יתכן להכשיר ארוכות של מטה של פרקים כיון שבטמאה הם נשארים בטומאתן, וחזר בו עפ"ד הרמב"ם עי"ש, ולמש"כ אין הכרח שסברו כן בגמ' לקושטא דמילתא, מיהו למסקנא דשברי כלים אין מסככין בהן היינו מדרבנן, ואכתי יש לדון בארוכה שהיא טמאה דמדאוריתא ג"כ פסולה, ובטהורה י"ל שרק מדרבנן פסולה כיון שבמצב זה אינה מק"ט, ויתכן דמדאוריתא כל שאינו חשוב לקבל טומאה מסככין בו, אע"פ שנשאר בטומאתו, וזה מחודש, ולעומת זה אין לחלק בדאוריתא בין טמא למק"ט. (כלים סכ"ג סק"ה)

ט"ז ב'

להוסיף במחיצה המתרת כשיש טפח קיים אף כשאותו הטפח אינו מתיר כלום

מ"ז ב' פירסו ס"ד כו' אלא מצאו סדינין פרוסין כו', בפשוטו משמע שלא פירסו כלל, וסתמא דמילתא הסדינים תלויין בגובה שלא להפריע להילוך בנ"א, והו"ל מחיצה תלוי', אבל בריטב"א יישב גם לישנא דמעיקרא דמצאו סדינין פרוסין טפח, ופרסום עשרה טפחים דמוסיף על אהל עראי הוא ושרי, ולפ"ז יתכן שפרסו הסדינין עד למטה, ולכן סיים הריטב"א דהכי קים להו דמחיצה תלוי' הואי, וי"ל דסתמא דמילתא פרוסין אותן בגובה שאף כשיפרסום לא יעכבו ההילוך.

ומבואר בדברי הריטב"א דמהני מחיצת טפח להתיר עשיית מחיצה המתרת אע"פ שטפח אינו מתיר כלום, וכ"ה בשו"ע סי' שט"ז ס"א בהגה מעובדא דמהר"ם, ולשון הברייתא עירובין מ"ד א' נפל דופנה, ולפ"ז דוקא נפל כולו, אבל נפרצה בו פרצה מותר לסתמו, אע"פ שעי"ז הסוכה מתכשרת, והיינו

דמסיים בה לפי שאין עושין אהל עראי בתחלה כו'.

וכ"נ מדברי הראשונים ז"ל דמה שנתחדש דמחיצה המתרת אסורה היינו משום דמחיצה זו כעושה את האהל ולכן חשיבא כאהל בתחלה, אבל ודאי לא חמירא טפי מאהל גופי' דשרי בטפח להוסיף עליו כדאמר עירובין ק"ב א', וכ"כ הרשב"א ז"ל בשם ר"ת שהק' דלהוי שתי דפנות כטפח והדופן השלישית כתוספת, וע"ז תירץ דדופן המתרת כטפח ראשון דמיא, אבל באותה דופן לא מצינו שיאסרו השלמתה דודאי תוספת חשיבא, ואע"פ שהתוספת הזו קובעת ההכשר, לא גרע מתוספת בגג דאע"פ שכל הגג מתכסה ע"י תוספת זו, ואדרבה עיקר אהל בגג הוא, אלא דלא אסרו אלא בתחלה אבל תוספת בכל ענין שרי, וכן ראיתי באו"ז ה' שבת סי' ע"ח אות ו' וז"ל אבל היכא שבא לעשות מן הצד כעין מחיצה דומיא דפקק אם הוא מתכוין לבנין כגון להתיר בית או חצר לטלטול או לבנין הבית אם המחיצה נעשית מאתמול ונשאר בה אויר הר"ז מוסיף עלי' אהל עראי בשבת ויו"ט אבל כל המחיצה לא יעשה כו'.

ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בסי"ט ס"ק י"א דקדק ע"ד המרדכי בשם מהר"ם הנ"ל מנ"ל דגם במחיצה השיעור טפח, דלא מצינו אלא בגג שאסור לעשות גג טפח וחשיב שפיר תחלת גג, אבל מחיצה דטפח מותר לעשות, כיון שאינו מתיר [ע"י להלן בזה], מנלן דמהני טפח זה להשלים עליו, ואף לפ"ד מותר לעשות מחיצה המתרת כשיש שיעור דופן מעיקרא, אלא שדן אם השיעור הוא טפח או ד"ט או שיעור אחר, מיהו כיון דמצינו דופן סוכה טפח מסתברא דהו"ל עומד חשוב שיחשב ההמשך כתוספת ולא כדופן בתחלה, ובברייתא דעירובין שם דמיירי בסוכה ודאי סגי בדופן טפח, וילמוד סתום מן המפורש להשוות דפנות לגג שאמרו בו שיעור טפח, [ועי"ש בגמ' [ק"ב א'] דלבוד ג"כ מהני לגג,

וזה עיקרו במחיצות, ע"י סוכה י"ט א' אין לבוד באמצע]. – נראה דבמחיצה המתרת אף פחות מטפח אסור לעשות כשדעתו להשלים ע"ז, כגון ע"י בנ"א שלא לדעת, ורק כשאין סופה להתיר י"ל דמותר. – ועי"ש מ"ש דלא סגי בזה שבעמודים יש טפח כיון דלא נעשו למחיצה, ויש להוסיף דאתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל להו, אבל בריטב"א הנ"ל מבואר דבאמת תירצו בגמ' שהיו פרוסין טפח ופרסום י"ט, אלא דלא מיירי על העמודים אלא על הסדינין.

וראיתי בכת"י אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שדן אם מותר למעט אויר יותר מג' בסוכה מדין מחיצה המתרת, וכתב דהיכא דהמחיצות כשרות וממעט האויר לישון תחתיו שרי, אבל היכא דבלא"ה א"י לישון תחתיו אלא שעושה להכשיר הסוכה לעשותה דופן יש לאסור מדין מחיצה המתרת, והנה ע"כ מיירי בדאיכא טפח [ולא כשהסוכה גבוהה ומתכשרת מדין חבוט] דאל"כ אסור מדין עשיית גג, וכיון דאיכא טפח אף מחיצה גמורה המתרת שרי, וצ"ע.

אח"כ ראיתי בפמ"ג במ"ז אות א' שדן לפרש בכונת תו' דבמתרת אף תוספת אסור, דכל מחיצה שלישית מיקרי תוספת ואסור במתרת, וכבר נתבאר דכונתם שע"י המתיר חשיב דופן זה כאהל, אבל ודאי מהני עשיית חצי המתיר, וכמבואר גם בריטב"א ואו"ז, וכן סתמות הפוסקים כהרמ"א.

בה"ל סי' שט"ו ס"א ד"ה שהי', ובתו"ש הק' ע"ז כו', בריטב"א הנ"ל מפורש בגמ' דשרי. (שבת סמ"ג סק"ו)

בקו' מרן זללה"ה למח לא סגי בב' ומשהו דהוי עומ"ר עד הסכך

שם מחצלת ד' ומשהו מתרת בסוכה כו', א"ה, ראיתי להעתיק מספר עירובין השייך לכאן.

עירובין ט"ז ב' אלא רה"מ היכי [כגרש"י] קא מיבעיא ליה כגון דאייתי מחצלת כו', [והרשב"א ל"ג אלא כו' שאין כאן קושיא ותירוץ אלא הכל המשך אחד ולכן גרס הכי קמיבעיא ליה עי"ש], ה"ה דמשכח"ל בד' חבלים, ונקט מחצלת שמבואר הענין בלשון קצרה, ולא מצי לשנויי דרה"מ מיבעיא ליה כגון שיש עומד למעלה מעשרה דלא אתי אורא, או שיש תקרה למעלה, דהא מיבעיא בעיקר דין מחיצה עשרה, ואם בזה לא משכח"ל עומ"ר רק בצירוף עומדים נספים, א"כ באופן הרגיל לא נאמר דין עומ"ר בערב, ודברי רה"מ מתפרשים בעומ"ר בשיעור מחיצת עשרה בלבד.

ובמברא נראה דאם עומ"ר בערב הוי עומד, אם עשה עומד ו"ט פרוץ ד"ט עומד ה"ט הוי עומד, אע"פ שהמגין על האויר הוא למעלה מ"ט, אבל בעומד ו"ט פרוץ ה"ט עומד ו"ט י"ל דלא מהני, כיון שכח העומ"ר מוכרח להגיע למחיצה שהיא למעלה מ"ט, שאם אין דין מחיצה למעלה מ"ט, אין לעומד ו' להיכן להגיע, משא"כ בצמצום עשרה שא"צ שיהא שם דיני מחיצה כדי לקבל את העומד, אלא גם אם אין שם דין מחיצה סגי בעומ"ר עד שם, אבל כשהעומ"ר צריך להגיע ל"א טפחים, ע"כ צריך לסתום את הטפח אויר הנוסף בכח מחיצה, ולא שמענו דיני מחיצה למעלה מ"ט ועוד דנמצא שהעומ"ר אינו מוחלט בתוך גובה של י"ט, אלא מתוך י"א יש עשרה של עומ"ר, ועי' בסמוך בזה.

ומרן זללה"ה בסי"ח ס"ק י"ז כתב דתקרה נמי לא מהני עד שיהא מקצת מחיצה בתוך י"ט דומיא דחבל, [וטעמו כמו שכתבנו בנשאר אויר בטפח הי"א, ואינו מחלק ביניהם] והוכיח כן ממחצלת סוכה ט"ז ב', ואאמו"ר הכ"מ בס"ג ס"ק י"ד כתב דבסוכה לא שרינן בעומ"ר אפי' בשתי, בז' טפחים של סוכה קטנה, ולכן לא מהני במחצלת פחות מד"ט,

וכ"מ בגמ' שם במחצלת דשתי, ועי"ש שמרן זללה"ה גופיה כ"כ אח"כ בסי' ע"ה, מיהו הערוני דאין ראי' משתי לערב דבשתי באמת מיעוטו פרוץ כולו, ובעינן לשרייתא דמפני שהוא כפתח, ובסוכה לא שרינן פתח, אבל חלון בערב קיל טפי דסו"ס רובו סתום, והנה אם מדאורייתא לא מהני עומ"ר, הרי סתמו כפירושו דה"ה בערב, ואם זה מדרבנן אכתי ג"כ סתמות הדברים שכל דיני עומ"ר שוין, [ועי' בערובין ס"ד סק"ו עוד בזה], ויש לדחות שלא נאמר בהדיא פסול עומ"ר רק מובן מתוה"ד דומיא דצוה"פ, ואין להוכיח מזה לערב.

ובדליכא עומ"ר בתוך עשרה לא מהני עומד שלמעלה מעשרה דכיון שאין שם דין מחיצות אינם בכלל עומד לגדור רובה, ומהנו רק שלא יהא שם אויר המבטל מיהו למ"ד מחיצה תלויה מתרת ע"כ גם למעלה מ"י יש דין מחיצות, ומ"מ י"ל דבעינן עומ"ר בתוך שטח של י"ט, ולא מהני ט' עומד וח' פרוץ אפי' למאן דמתיר בתלויה כיון שאין גובה של י"ט ששייך לומר שהוא גדור, ורק ע"י י"ז טפחים נמצא שיש רוב גדור, ומה"ט יש לדון בעומד ט' פרוץ ד' עומד ה' דלא מהני, עמש"כ לעיל באופן כזה ועי' להלן בפירושא דרב אשי. (עירובין ס"ד סק"ג)

שם וקמ"ל משלשלין כו' כדר' יוסי

שם וקמ"ל משלשלין דפנות כו' כדר' יוסי, יש לעי' היכן מרומז ענין מחיצה תלויה בברייתא, ונראה דמחצלת אין עושין אותה דופן אלא תולין אותה או מסככין בה, ונמצא כששנה התנא מחצלת הר"ז כמפרש מחיצה תלויה ז' ומשהו, וממילא ידעינן דקמ"ל תלויה מלמעלה, דאי מלמטה לאו תלויה היא דפחות מג' כמונחת דמי, וגם סתמא תלויה בגג הסוכה ע"י חבלים [או שנמשך מהסכך כגון שסיכך במחצלת, אלא שיש נקב ג' בתחלה].

שם תוד"ה מהו דתימא, ושמא ס"ד לחלק בין שתי לערב

שם תוד"ה מהו, צ"ע דלשון חד לבוד לא משמע ערב ומי שני לגמ' למימר מ"ד בערב לא אמרין כו' ועוד דלתוס' דלקמן לקושטא דמילתא לא שרינן בפחות מד', וא"כ אין כאן מהו דתימא כו' אלא הכי הול"ל כיון דלא שרינן כו' קמ"ל בדב' שרי.

י"ט ב' מתני' העושה סוכתו כמין צריך כו', א"ה, עי' משנ"ת בזה לעיל ד' א' בסוגיא של חקק.

כ' א' ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי כו' תנן התם כל החוצלות כו', ביאור הסוגיא

א. כ' א' תנן התם כל החוצלות כו' רשב"ל אמר מחצלות ממש כו', נראה דמיירי במחצלות גדולות ובזה פליגי אם סתמן גם לשיבה, אבל מחצלות קטנות שנעשו מעיקרא לשכיבה כו"ע מודו שטמאין מדרס, דלא שייך לומר שמחצלת קטנה שעשאה לשכיבה בטלה דעתו ואינה טמאה מדרס, וזה כפי' הרמב"ם והר"ש דפלוגתא דריב"ז ורבנן בגדולה ארוגה, וזהו שהביאו מחצלות של אושא ושל טבריה דמיירי בסתמא והיינו גדולות, אבל בעושה מיוחד לשכיבה אין להזכיר מקומות כלל.

והקשו בגמ' אם מיירי בגדולה מ"ט טמאה ט"מ לר' דוסא, הרי אמר דמסככין בה, בשלמא לרבנן מיירי בארוגה דאע"פ שעיקרה לסיכוך ושאר שימושים, מ"מ כיון דמיקרי ויתיב טמאה מדרס, ומשני בדאית ליה גדנפא, ואע"פ שעשו הגדנפא לחיזוק קצות המחצלת, ולא לקבלה, דסתמא דמילתא אין הדברים הניתנין על מחצלת שהיא רחבה ביותר, נסמכין על המסגרת הקטנה שבצדדין, מ"מ טמא ט"מ לר' דוסא כיון שיש לה קיבול, ולא מצי לאוקומה בקטנה דהא ר' דוסא מודה שטמאה מדרס.

והקשו מחצלות של שעם ושל גמי כו', דכל מציאותם כארוגות של קנים דמו, כיון שהם דקין ונארגין יפה בעצמם, ונראה נמי דלית להו גדנפא שאין עושין גדנפא מחוטים רק מקנים, ולכן לא שייך להעמיד שם בגדנפא שהיא מציאות משונה בשעם וגמי ושק וספירה, [אבל בקנים מצוי לחזק השפה בקנים כפולים ועי' בערוך שכופפין ארבע קצותיה ואוגדין ותופרין והכפופה והתפירה הזו נקראת קיר], ולפמש"כ להלן דמיירי בקטנה א"כ אם של גמי בלא גדנפא טהור, א"כ מ"ט אין מסככין בקטנה לר"ד, אלא ודאי בלא גדנפא ט"מ, והקשו בגמ' למאי חזו לטומאת מת.

מיהו קשה דהא לעיל א' אמרין דכו"ע מודו במחצלת של שיפה וגמי גדולה שמסככין בה, ואילו הכא תניא שטמאה מדרס, ונראה מזה דחוצלות דהכא מיירי בקטנה, [וכן מוכח מכל השימושים שביארו בגמ' דלא שייכי בגדולה], וסבר ר' דוסא דסתמן לאו לשכיבה עבידן, רק לצורך אחר, וזהו ששאלו בגמ' למאי חזיין, דכיון דלר' דוסא עיקר עשייתן רק לצורך זה, בעינן לאשכוחי שימוש חשוב וקבוע לזה, ומסתברא לפ"ז דאף לרבנן עיקר עשייתן לכך, דלא פליגי במציאות, אלא דמיקרי ויתיב, עי' להלן.

ובאמת כיון שהדבר מפורש דמחצלות של אושא וטבריא בשל קנים היו, כדמוכח בגמ' דפרכינן עלייהו מהא דר"ד אומר כדבריו, א"כ לא יתכן שיהא אותו נדון גם בשעם וגמי, דודאי שעם וגמי רכין יותר מקנים של אושא, וע"כ דמה שהתירו לסכך במחצלת של שיפה וגמי גדולה היינו משום דודאי לסיכוך עבידא, ואפשר דאינה ראויה לשכיבה בגדולה שתתפרק בטלטולה ובדריסתה, וכן אינה ראויה לכל הני דמפרשינן אליבא דר' דוסא, ולכן ודאי לסיכוך בלבד עבידא, שמונחת במקום אחד בקביעות, ועוד דע"כ לסיכוך עבידי שהרי כל השימושים שבגמ' לא חזיין בגדולה, וזה פשוט דאין

עיקר עשייתן לשכיבה בגדולה, ור' דוסא סבר דקטנה ג"כ לא עשויה לשכיבה כיון שמתפרקת מפני כובדו של האדם, וגם לרבנן רק מיקרי ויתבי.

ובזה מיושב מה שהשוו פלוגתא דר"ד ורבנן בכל החוצלות יחד, דבכולהו הנדון אם במקרי ויתבי נעשה מדרס, בקנים וחילת מפני קושי הישיבה, והיינו דאושא וטבריא, ובשיפה וגמי מפני חולשת המחצלת שאינה ראויה לשכיבה וישיבה, רק מקרי ויתבי.

ב. עוד בביאור הדברים לפי סדר הגמ'.

כ' א' ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה, יעוי' ברש"י לקמן ב' דשעם מין שיפה הוא, ושניהם אין נארגין היטב ויש הפרש בין בית ניר לבית ניר, ביאור הדברים שכל מחצלת עשויה ע"י אריגת הקנים והענפים בצורת שתי וערב, או ע"י חיבור חוטים, וכלפי קנים וחילת ודאי דגמי ושיפה עדיפי, אבל כלפי שק וספירא גמי ושעם גרועים יותר.

ונחלקו ר"ד ורבנן אליבא דריש לקיש בדין מחצלת של שעם וגמי אם מטמאה מדרס או ט"מ, וכיון שכאן מבואר שגדולה מסככין בה לכו"ע שלא נחלק ריב"ז אלא בסיפא, וכ"ה בהדיא בתוספתא, ש"מ דפלוגתתם במחצלת קטנה, אבל גדולה לכו"ע עשויה לסיכוך, והטעם מפני שאינם חזקים כקנים, ואינם עשויין למשא ולא ליטלטל ממקום למקום, ולכן גדולה ודאי עשויה לסיכוך לישאר במקום אחד, וקטנה לכו"ע מק"ט או מדרס או ט"מ ולכן אין מסככין בה, ועי' לעיל ט"ז א' בנפחתה משיעורה דהיינו פחות משה.

שם של קנים ושל חילת בר"ח הגרסא ושל חילף, כמו בכלים פי"ז מי"ז דתנן מחצלת של קנים ושל חילף טהורה, ומיירי בגדולה כדתנן במתני' דקטנה לכו"ע אין

מסככין בה, וגרסינן גדולה כפי' הרמב"ם והרא"ש, דרחוק שישנה התנא כאן בסתמא ויתפרש בקטנה כמ"ש תו', בזמן שכל הסוגיא מפורש דקטנה לשכיבה, ודוחק לפרש סתם מחצלת דמתני' בארובה, עד שלא הוצרכו לפרש דבר, וגם התנא הי' לו לומר קלועה וכיו"ב שלא להטעות בלשונו, וגם בירושלמי מבואר דסתמא אינה ארובה, ומבואר שם דארובה בגדולה מיירי ובהא פליגי ר"א ורבנן, וגם לשון גדיל לא מתאים למחצלת שהיא רחבה וצרה, ומי יטרח לעשותה כגדילים, ורש"י שגרס גדילה נדחק בזה, אבל לגרסתנו וגר"ח ותוספתא גדולה הדברים כפשוטן דקטנה בכל ענין אין מסככין בה, ומתני' באינה ארובה לרבנן, ולריב"ז ור"ד מתני' אף בארובה, וכתב הרא"ש שהרי"ף סתם כמתני' וזה כולל גם ארובה, וכ"כ המ"מ בדעת הרמב"ם, ולעיל ט"ז א' תניא כע"ז בגדולה וקטנה ע"ש.

שם אחת זו ואחת זו, בתוספתא הגרסא אף ארובה מסככין בה, ובלא"ה פשוט דלא פליג אלא בסיפא, וכמשנ"ת לעיל דכו"ע מודו דמחצלת של שיפה וגמי מק"ט או מדרס או ט"מ.

שם וכן הי' ר"ד אומר כדבריו, והכי קי"ל כדמפרש בגמ' לקמן ב' דמסככין בבודיא שאין לה גدنפא, ובהכי מיירי ר"ד הכא, וסתם בודיא משמע שארובה היתה, דבאינה ארובה ליכא מאן דפליג דמסככין בה, מלבד ר"א דמתני', וכן מפורש בירושלמי דמחצלות של אושא וטבריא באינן ארובות, ובתר הכי אמרו הורי ר' אמי דארובה טמאה, וקאמר מהו לסכך בה מחלוקת ר"א וחכמים, וצ"ב אם טמאה לכו"ע א"כ מאי בעי פשיטא דאין מסככין בה.

ובתר הכי אמרינן בירושלמי ר"י ב"ר לעזר הורי מדוחק להתיר ראשי מעדנים ולסכך בהן, תנינן וכן המתיר ראשי מעדנים טהורה ואת אמר הכין, ומשמע דאף בארובה

דר"ד, אבל לקמן תרויהו משום שימוש מדרס אתו עליהו, אלא דר"ד סבר דשאר שימושים עיקר ומשום מיקרי ויתבי לא נעשה מדרס, ורבנן סברי דאף נעשה מדרס מכח מיקרי ויתבי, ולכו"ע מיירי בלא גדנפא כמשנ"ת לעיל סק"א.

פ"י רש"י תו' מיירי בקטנה, ולהרמב"ם והרא"ש מיירי בגדולה, ומ"ש תו' דליטמא מדרבנן בלא גדנפא, עמש"כ בכלים ס"ח סק"ו דלמסקנא אין טומאה דרבנן בדף.

שם מאי חוצלות, למ"ד מחצלות צ"ל דנקט חוצלות משום שעם וגמי דלא מיקרו מחצלות, א"נ משום דמיירי בארוגות.

שם א"ר אבא מזבלי, פרש"י תרמיל של רועה, ודוחק דודאי תרמיל כלי קיבול הוא, ומה ענין להזכירו בכל האופנים שבגמ' לקמן ב', ור"ח פירש שעושין כמין יריעות קצרות ועושין מהן כפיפות וכיסויין, וצ"ל דלא חשיב קודם גמ"מ, ואולי עשה בהן חיבור מסוים.

שם על מחצלות של אושא כו' בירושלמי מוקי ר"י מתני' בשל אושא, ואמת הוא דבמתני' אף בשל אושא פליגי אם גדולה מסככין בה, - מחצלות של אושא וטבריא בשל קנים מיירי ואינם ענין לשל שעם וגמי, ומ"מ שייכא פלוגתתם באותה סברא בתרוייהו כדלהלן.

שם ב' ומר סבר כיון דמיקרי ויתבי עלייהו כדאושא דמיין, בקטנה שעשאה לשכיבה בכל ענין טמאה מדרס, דלא שייך למימר בטלה דעתו כשסוף סוף ידעינן שדעתו לשכב עליה, ופלוגתתם בגדולה ארוגה.

שם והתניא וכן הי' ר"ד אומר כדבריו, אי לא דר"ד מתיר לסכך אין קושיא אמאי ט"מ הא הו"ל פשוטי כלי עץ, די"ל כיון דמיקרי ויתבי הו"ל בכלל משמשי אדם ומשמשי, אבל מהא דמתיר לסכך קשיא ליה,

כשמתירין ראשי מעדנים היא מתפרקת, או שקישור המעדנים זוהי האריגה, והנה בתלמודן ט"ז א' דשיירי מחצלת אע"פ שנטהרו אין מסככין בהן, וא"כ לא הי' לו להתיר כאן אפי' מדוחק, מיהו אפשר דקנים ניכרין לעצמן, ואין בלאי הכלים ניכרין בהם כמטלניות וארוכות המטה ושיירי מחצלת, דקנה חזר לקדמותו ולכן התיר בשעה"ד, ונפ"מ בבלאי כלים אם משכח"ל שהחזירם לפשתן שמסככין בו.

שם תוד"ה של שיפה, תוכן דבריהם דבסיפא פליגי ר"ד ורבנן אם מחצלת ארוגה מק"ט, וברישא ל"פ מידי, ואע"ג דלקמן פליגי במחצלת של גמי אם טמאה מדרס או ט"מ, אבל אין ענין להזכיר פלוגתא זו הכא, שהרי אין נפ"מ לענין סיכוך אם ט"מ או מדרס.

ולדבריהם פליגי ר"ד ורבנן רק בקטנה ארוגה, ודכוותה ברייתא דלקמן ב' בקטנה, וניחא דבגדולה לכו"ע מסככין בה, ולכן לא הוצרכו לפרש מידי, וכ"כ תוד"ה ושל חילת דבקטנה מיירי, וכ"ז לשיטת רש"י דגדילה גרסינן שעשויה גדיל ולא אריג, ועמשנ"ת לעיל בזה.

ואין לומר דלקמן ב' בדאיכא גדנפא כדמשני בגמ' לענין קנים, דהא כו"ע מודו דגמי בקטנה אין מסככין, וזה כברייתא דלקמן, וגם אמת הוא דגדנפא לא מהני מידי לענין שיהא מדרס, וא"כ הנדון דוקא בלא גדנפא, ועמהרש"א, מיהו בפר"ש כלים פכ"ו מ"ו פי' לה בגדנפא, ועמש"כ לקמן סק"ה.

ג. שם תנן התם כל החוצלות כו' מדרס אין ט"מ לא כו' אימא אף מדרס, לקמן ב' תניא בבריתא אף מדרס, ולכן דייקו כאן מלשון מדרס דמשמע רק מדרס, ובאמת כד דייקנן בה בדוקא קתני הכא מדרס ולקמן אף מדרס, דהא ט"מ דר"ד במחצלת של קנים הוא משום גדנפא, ורבנן דמטמאו מדרס הוא אף בלא גדנפא, וא"כ אין ענין לומר כאן אף מדרס, שאין ענין מדרס שלהם מענין ט"מ

בקטנה, גדולה לכו"ע טהורה, אבל יסוד הנדון אחד, ושפיר סתמו בגמ'.

ה. שם ושל ספירא, פרש"י דחוק וכן בערוך, אבל בתוספתא שבר"ש פכ"ו מ"ו גרס ושל צפירה, ומצינו בתוספתא ב"ב פ"ב סנדל של שעם ושל צפירה, [ובמתני' פי"ד מ"ה קתני רק שעם אבל הענין אחד, עמשנ"ת בכלים סט"ו ס"ק י"ג], ואין עושין סנדל משער הסוס, והגר"א פי' שם שעשוי מלולבי דקל, ונראה דהיינו מסיב של דקל, ועוד בתוספתא שם פ"ה ה"ג דמחלק בין משמרת של שק לשל צפירה, וזה מוכיח שאין זה שער שדינו כשק, ובר"ח כאן הגירסא תפירה וצ"ל צפירה.

שם וחכ"א אף מדרס, גם לרבנן רק מיקרי ויתיב, ועיקרן לכל הני שהוזכרו בגמ' בסמוך.

שם של שעם ושל גמי פרש"י שאין אריגתן עולה יפה ונשאירן נקבים גדולים, ולכן לא חזו לוילון שהנקבים פתוחים, ולא חזו לנפות בהם, אבל של שק וצפירה מהני לוילון ומהני לנפות בהן.

שם בשלמא למ"ד מרזובלי, פי' שהוא עשוי כלי מסוים ולא שטוח לגמרי.

שם חזו לכיתנא דפירי, שמניחין עליו פירות, ומשמע שזה חידוש כיון שאינו מחזיק כ"כ הפירות, דהא באיכא דאמרי פריך מינה, ולפי' ר"ח עושין מהן כעין כלכלה, וצ"ע מ"ט לא הוי קודם גמ"מ, ואפשר דמייר שחיברם מעט זל"ז.

שם חזו לגולקי וצני, אם עושין מהן שקים וסלים ניחא, דכיון שנקביהם קטנים ביותר הם ראויין לכך.

שם חזו לפרסי ונפוותא, כבר פרשנו דהיינו וילון ונפה שאין רואין דרך הנקבים, מיהו יותר נראה כפי' ר"ח דהיינו כמו נפה

ומשני דהכא בדאית ליה גדנפא, ולא מצי לשנויי בקטנה דסתמה לשכיבה ולכו"ע מדרס היא.

ענין הגדנפא הוא סדר המצוי במחצלת של קנים שכופלין אותה בצדדין לחיזוק, ועי"ז נעשה בית קיבול, וכמש"כ סק"א עי"ש.

ד. שם מיתיבי חוצלות של שעם כו', ברייתא זו מיירי במחצלת קטנה, דהא בגדולה לכו"ע מסככין בה, וכן מוכח מכל השימושים שהוזכרו בגמ' דלא שייכי לעשותן בגדולה, וכאן אף קטנה סתמה לאו לשכיבה היא, ופליגי אם ע"י דמיקרי ויתיב הו"ל מדרס כענין פלוגתתם בשל קנים.

ובול"ה מיירי בלא גדנפא, דהא לעיל מודה ר"ד במחצלת של גמי קטנה שאין מסככין בה, והתם מיירי בלא גדנפא, דהא גדולה בגדנפא ודאי אין מסככין בה, וגם דומיא דסיפא, ועוד דאין דרך שק ואינך בגדנפא, דדוקא בקנים כשכופלין קנה שבקצה על חבירו נעשה גדנפא, אבל שק אין אופן שנעשה גדנפא עד שיוסיף מחיצה, וא"א לפרש כן סתמות הברייתא, ועוד דבעו בגמ' למאי חזו ובדאיכא גדנפא הרי הם כלי קיבול בכל גונא, ושפיר עושין אותן כדי לקבל בהן.

וא"ת א"כ הו"ל פשוטי כלי עץ ואם אין טמאין מדרס מ"ט טמאין ט"מ, וי"ל דכיון דפעמים משמשין מדרס הו"ל בכלל משמשי אדם ומשמשו דחשיב דומיא דשק ומק"ט, ונהי דהשימוש עראי לא החשיבו ליעשות מדרס לר"ד, אבל אהני מיהא שיקבל ט"מ מדין משמשי אדם, ויש להם טהרה במקוה דומיא דשק דקתני בהדיהו, דלא מצינו שטמא מדין שק ואין לו טהרה במקוה.

ולפ"ז נחלקו ר"ד ורבנן בכל החוצלות אם שימוש עראי משוי ליה מדרס, וממילא מובן דחוצלות דקנים מיירי בגדולה ארוגה, דקטנה לכו"ע מדרס, וחוצלות דגמי מיירי

וכברה, או כיסוי, דהא מיקרי ויתיב עלייהו, וזה לא שייך בוילון.

ב' ב' טעמא דר"י יליף אהל אהל ממשכן כו'
כ' ב' טעמא דר"י יליף אהל אהל ממשכן כו',
 א"ה, ראיתי להעתיק כאן מספר אהלות
 סי"ז סק"ד השייך לכאן.

בסוכה כ"א א' אמרין דר"י יליף אהל אהל
 ממשכן דבעינן עשוי ביד"א, ומודה
 ר"י במלא אגרוף, ויעו"ש בריטב"א שביאר
 מגלן למילף רק לשיעור טפח, וכ"מ מדלא
 קאמר בגמ' אלא כי אתא כו' ש"מ דלא הדר
 מילפותא דמשכן, ויש לעי' מגליה לר"א
 דמודה ר"י במלא אגרוף, ואפשר דכיון דמודה
 ר"י דמלא אגרוף חשיב פתח, [כמבואר
 בתוספתא שבר"ש כלים פי"ז מי"ב], ה"ה
 דחשיב אהל, דאם איתא שאינו ראוי בעצמותו
 לאהל בדין הוא שיחשב כסתום אף לגבי
 הבית, ואמנם מצינו במלא מקדח דאינו אהל
 לעצמו ומ"מ מכח פתח הבית מעביר טומאה,
 אבל בחרוהו מים אין חשיבות מכח הבית,
 ורק המציאות שהוא פתוח, ובזה ס"ל להשוות
 לדין אהל, מיהו בחישוב עליו לפתח בדין הוא
 שיועיל, ואילו לדין אהל לכאורה לא מהני
 מחשבה כשלא נעשה ביד"א, [וכמ"ק מהא
 דהשוורים מחשבין עליהם שיאהילו, ויש
 לדחות, שו"ר במהר"ם פ"ג מ"ז משמע דמהני
 מחשבה לר"י, וההיא דמגינין על הרבעים,
 לכאורה היינו לעפרם דלגבה עשוין, והיינו
 לבתר שינויא דמלא אגרוף, ולע"כ], וגם עיקר
 הדברים אין בהם הכרע, [ובפרט אם ל"ב פליג
 א"כ מוכח דז"א], ואפשר לומר דקים לי'
 ממתני' דמודה בשקיפים ובסלעים, אלא שלא
 נתבאר באיזה שיעור מודה, דהדבר פשוט
 דבמערה עשרה טפחים הוי אהל, ולענין זה
 למד סתום מן המפורש דשיעורו מלא אגרוף,
 אבל לא הי' מחדש מדנפשי' דאיכא גונא
 דמודה ר"י, ועי' תוי"ט בשם מהר"ם דהא
 דמייתי מברייתא היינו משום דקתני בה נקיקי

חזו לנזיאתא, פרש"י ור"ח לכסות הגיגית,
 והקשו תו' הרי אין זה כלי קיבול, וכן
 הקשה הר"ש בכלים פכ"ו מ"ו, אבל באמת
 קושיא זו רק לשיטתו דמירי בדאיכא גדנפא
 כמ"ש שם, וא"כ בכולם יש בית קיבול גמור
 ולכן ט"מ, ורק בהאי דכפוי על הנזייתא קשיא
 ליה, אבל לפמשנ"ת דכולהו בלא גדנפא,
 והטעם שטמאין מפני שמשמשין את האדם
 בהא דמיקרי ויתיב, א"כ שפיר י"ל שגם כיסוי
 הגיגית מיקרי משמשי משמשין, שלא נתמעטו
 הכפויין אלא שאין להם מעלת תוך, אבל
 במשמשין שא"צ תוך סגי בכל שימוש, [והר"ח
 פי' כן גם בגולקי וצני], א"נ מניחין עליהם
 הגיגיות.

שם תוד"ה חזיין לפרסי, בפשוטו אין דרך
 להתחמם בסיב הדקל ולא אמרו אלא
 בוילון של בגד, והתו' לשיטתם שפי' כרש"י
 עי' לעיל בזה, וג"ז דוחק, ועוד כיון דחזיין
 דלרבנן טמאין מדרס קשה לומר דלר"ד עושין
 אותו וילון, ובפרט למש"כ שגם לרבנן רק
 מיקרי ויתיב, ולכן נראה כפי' ר"ח דהיינו
 כברה, או לכסות בו דבר.

שם תוד"ה חזיין לנזייתא, צ"ע מאי קשיא
 להו הכא טפי מכולהו, שהרי אין להם
 גדנפא והו"ל פשוטי כלי עץ, ולהר"ש שפי'
 לה עם גדנפא ניחא, ותו' דסוכה הם להר"ש
 כדמוכח בכמה דוכתי.

שם תוד"ה מסככין, בפשוטו בודיא אין לה
 גדנפא וטהורה, וראויה לקבל התמרים
 שלא יטנפו בקרקע, ואח"כ אוספין אותם
 מעל הבודיא, ואין מטלטלין אותן עמה,
 ומירי בגדולה ואינה עשויה לשכיבה, אלא
 לסיכון או לקבל התמרים דאינה מק"ט
 משימוש זה, מיהו התו' לשיטתם דכל
 פשוטין מק"ט מדרבנן, וכמש"כ לעיל א'

הסלעים דמשמע נקבים קטנים, וצ"ע בכ"ז, ולע"כ בסוגיא דסוכה, ולכאורה לכל הלשונות מודה במלא אגרוף, והנדון בטעמא דפליג במטה, אבל בר"ש פ"ח מ"ב מבואר דלאידך לישנא אינו מודה במלא אגרוף, ומה שצידד שם דמודה במלא אגרוף מדרבנן צ"ע, וכבר הקשו ע"ז דבגמ' מבואר שחוצץ בפני הטומאה, ולהקל לא אמרינן מדרבנן, ולע"כ בכ"ז.

- עד כאן -

כ"ב א' אלמא אי אית ביה טפח אמרי' חבוט רמי כו', א"ה, כל הענין נתבאר לעיל ס"ה סק"ב.

כ"ד ב' תנן העושה סוכתו בין האילנות כו', א"ה, ראיתי להעתיק מספר עירובין השייך לכאן.

עירובין ט"ז א' קס"ד כי היכי דפליגי בלחי פליגי נמי במחיצה

עירובין ט"ז א' קס"ד כי היכי דפליגי בלחי פליגי נמי במחיצה, נראה דדוקא בשבת ס"ד שגזרו שמא יבואו לטלטל בלא מחיצות, כיון שלא עסקו בעשייתן, אבל לענין כלאים וצואה פשיטא לן דבמציאות המחיצה תליא מילתא, והרי מדאוריתא גם בשבת פשוט דא"צ עשייה ולא סמיכה, והנדון רק בגזירה דרבנן.

ובסברא ה' נראה שאם עשה את המחיצה השלישית בידיים מהניא גם לשתים שעלו מאליהן, כדמהני לענין היקף לדירה עשיית המעשה האחרון המשלים לשיעור, והשלמת המשהו האחרון ודאי מהני אף בלחי לרבא, ועי' בסמוך בדין סכך, ומה הדין בלחי שגמר ההיקף אח"כ.

שם ת"ש העושה סוכתו

שם ת"ש העושה סוכתו כו', יש לעי' מ"ט לא מהני עשיית הסכך להחשיב מעשה

גם במחיצות, דסו"ס הפך את המחיצות מחצר לסוכה, [ונפ"מ לדינא בעשה תקרה לשם דירה בקרפף שלא הוקף לדירה, עי' כ"ה א' באויר קירויו אם נמדד לעצמו, ומשמע דתקרה לעצמה לא מהניא, אלא די"ל דהתם לא עשה הקירויו לדירה, וכאן הנדון אם הקירויו מתקן המחיצות, ועבה"ל סי' אם יש דין קרפף בבית האוצר וכיו"ב, דשמא רק בלא תקרה נקרא קרפף, מיהו קירויו דלקמן כ"ה א' גרע שנשאר כולו פרוץ, ולע"כ], ואפשר שלא רצו להאריך בזה, דהא בסוכה כ"ד ב' מוקים למתני' בדעבדי להו בהוצא ודפנא, וא"כ יש כאן עשייה גמורה, טפי מנטען מתחלה לכך, וע"כ החידוש משום דילמא אתי לאישתמושי באילן כדמשני התם וכן כל הראיות שבסמוך מוקי התם בדעבדי להו בהוצא ודפנא, ועי' בתו' דהו"מ למימר ולטעמך, או דמשמע ליה אפי' באופן שא"צ הוצא ודפנא, ועמש"כ להלן, ע"ד התו', דלא מסתבר לומר דבאמת מיירי באופן שהאילנות פסולין ורק ההו"ד מכשירן.

ויש להסתפק לדינא בלחי העומד מאליו שהקיפו שלש מחיצות אם מהני לרבא, שרק ע"י מעשה האדם נעשה הלחי בדין סגירה ברוח רביעית, או"ד כל עומד מאליו לא מהני עד שיעשה מעשה בגופו, וכ"ה פשטות הדברים, ולפ"ז לס"ד דה"ה דפליגי במחיצה לא מהני עד שיעשה מעשה בגוף המחיצה.

מיהו יש לעי' בההוא ברקא דהוה בי בר חבו למה לא מלאו עפר סביבו שיועיל לבטלו כמ"ש בתה"ד הובא ברמ"א סי' שנ"ח ס"ב, וכשיטלו העפר יחשב נעשה ביד"א, ולכאורה יש מזה סיעתא להחולקים שם דבעינן ביטול לעולם.

שם ת"ש ה' שם אילן כו'

שם ת"ש ה' שם אילן או גדר כו', יש ללמוד מכאן דלמסקנא פסי ביראות כמחיצה גמורה שלא נחלקו בזה אביי ורבא,

המציאות, ולמסקנא בלא"ה כל נדון ההיתר
שייך רק מדרבנן. (עירובין ס"ו סק"ט)

כ"ה ב' רע"א מישראל ואלצפן כו'

כ"ה ב' רע"א מישראל ואלצפן כו', בנזיר נ"ד
א' אמר ר"ל דבקבר קאי אמתים
שלפני הדיבור, ופי' תו' והרא"ש שהם מטמאין
במגע ולא באהל, וכן אמרו ביבמות, ולפ"ז
אפשר שקודם שיכלו לעשות הפרה אדומה הי'
דין המתים כקודם הדיבור, ופרה אדומה
נעשית בשני לניסן כמ"ש רש"י גיטין ס' ב',
כשם ירושלמי דבעינן הזאה כנגד פתח אהל
מועד, ולכן רק מישראל ואלצפן שנשאו את
נדב ואביהוא נטמאו, אבל המשכן כולו לא
נטמאף שעדין לא היו מטמאין באהל.

שם אין שמחה אלא במקום סעודה

שם אמרינן דאין שמחה אלא במקום סעודה,
ור"ל דאם נצריך את בני החופה
לאכול בסוכה תפגם עי"ז שמחת החתן
בחופה, כיון שהשמחה שבמקום הסעודה
מושלמת יותר, אבל אין ללמוד מזה לברכת
חתנים דצריכה סעודה, שהרי ר"ז אכל בסוכה
וחדי בחופה ולא משמע שהפסיד הברכות
עי"ז, ואמנם אין הכרח שבאו פנים חדשות,
אבל פשטות הדברים דבכל ענין הי' אוכל
בסוכה, והברכות היו מברכין במקום השמחה
שהיא החופה.

בנדון הראשונים בברכו בחופה ביום ועשו הסעודה בלילה אם צריך פנים חדשות

ברא"ש ובריטב"א מבואר דאע"פ שברכו
בחופה ביום ועשו הסעודה בלילה
מברכין שבע ברכות, דכיון שעדיין לא עשו
סעודת הנשואין הו"ל כולהו פנים חדשות,
ואין להוכיח מזה שמי שהי' בחופה חשיב
פנים חדשות בשאר ימים, די"ל דשמחת יום
ראשון תלוי בסעודת בני החופה, וע"כ סעודת
הלילה חשובה סעודת יום ראשון, אבל יחיד
שבא בשאר ימים י"ל שאינו פנים חדשות כיון

וא"כ גם סמכו מע"ש לא בעינן, אע"פ שיש
כאן היתר מיוחד של פרומ"ר, ולפ"ז כ"ש
בפ"ת וצוה"פ דלא בעינן סמכו, שהרי מקילין
מדרבנן טפי בצוה"פ ופ"ת מפסי ביראות.

שם תוד"ה ת"ש, ולפ"ז לא פריך הכא מידי
והו"מ למימר ולטעמין, לכאורה לא יתכן
לומר דקמ"ל שהאילנות כשרות לדפנות,
ובאמת אינן כשרות אלא שההוצא ודפנא
מכשירן, דא"כ התנא שנה הדין שאינו אמת,
ולא דמי לקושיא דבעינן שיכולין לעמוד ברוח
מצויה שזו שאלה צדדית, ושפיר מוקמינן לה
כשהעמידן ע"י הו"ד, אבל בודאי סמכינן על
כח האילנות שבלעדם לא הי' הכשר סוכה,
וזה בכלל תירוצם השני דמיירי גם באופן
שהו"ד אינו מכשיר את האילנות, ועכ"פ
ודאי השמיענו התנא שהאילנות ג"כ כשרות,
מיהו אכתי בנטען מתחלה לכך פשיטא,
וכמשה"ק בגמ', אבל לומר שבאמת אינן
כשרין לדפנות ורק ההו"ד מכשירן, זה לא
יתכן לפרש.

שם תוד"ה א"ה, מה שכתבו תו' דהו"מ
למימר דקמ"ל דלא אמרינן דילמא אתי
לאשתמושי באילן צ"ע, דבפשוטו דוקא בסוכה
שדרין בה בקביעות ומשתמשין שימושי דירה
הי' שייך לגזור כן, אבל הבא לדלות מים ע"י
פסי ביראות פשיטא שאין לגזור שמא ישתמש
באילן שעומד רחוק בקצה הדיומדין, -
לכאורה לקושטא דמילתא כונת התנא דאפי'
אילן מרובע נדון כדיומד, אלא שאין החידוש
מבואר בהדיא לפרש דהיינו דקמ"ל.

שם ת"ש שבת בתל כו'

שם גמ' ת"ש שבת בתל כו', הראיה
מדחשבינן לתל ונקע כד"א לענין תחומין
אפי' מדרבנן, אבל מדאורייתא פשיטא לן
דסלע גבוה עשרה ורחב ד' הוי רה"י כדתנן
שבת צ"ט א' לענין חיוב, והדבר פשוט
שכל הנדון בשמעתין מדרבנן, אבל
מדאורייתא אין דעת האדם קובעת אלא

ששמע הברכות בחופה, כ"נ בריטב"א שאין הדבר פשוט שמי ששמע הברכות בחופה דינו כפנים חדשות, אלא שכך נהגו במקצת מקומות, וכ"כ היש"ש בסי' י"ח דכיון ששמע הברכות אינו פנים חדשות, ומ"מ בסעודה קמייטא מברכין בלא פ"ח, מיהו לדעת הרמב"ם אין מברכין כלל אפי' בסעודה קמייטא אלא בפנים חדשות, נויש להסתפק היכא דהי' בשעת חופה אבל לא שמע הברכות

מאי, די"ל שכבר יצא יד"ח כמו הישן בביהכ"נ שמשלים למנין], ולדעת הרא"ש והריטב"א נוחא להו לפרש דיומא קמא היינו אפי' כמה פעמים בכל סעודות הלילה והיום מלבד החופה, ולכן פשוט להו דאפי' אם הכונה סעודה קמייטא היינו מלבד החופה, וחידש הרא"ש דלילה של יום שני נמי כיומא קמא כיון שזוהי סעודה הראשונה, ומרב אשי לא שמענו אלא ביומא קמא ממש.

בדיני יחוד

כ"ה ב' דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם כו', א"ה, ראיתי להעתיק מספר קידושין השייך לכאן.

החילוק בין פנימי וחיצון לפ"פ לרה"ר, ובדין שכיחי אינשי דעיילי ונפקי

א. בפשוטו נראה דהחילוק בין פ"פ לרה"ר לשמעתין [פנימי וחיצון] הוא מפני שהגדון במספר מצומצם של בנ"א (כגון ב' או ג') דאל"ה אין הרגשת יחוד, ולבו של אדם סמוך לפי הענין שאין לחוש להם לשעה הסמוכה, כגון שהלכו לאכול או שהודיעוהו שאין דעתם לצאת, וכיו"ב, משא"כ רה"ר שאינו רגוע מפני סיבות שונות, ובאמת אם הפתח אינו פתוח לרה"ר אלא לאדם אחד או שנים מסתברא דאסור, דכשהחשש שמא יכנסו מצטמצם לשני בנ"א, שפיר סמכא דעתי' לפי הענין ואינו חושש, (תדע דבדרך לא סמכינן על פתח פתוח לאדם אחד, אע"פ שיש לחוש בכל רגע שיחזור, ואם נצרכו רבים בדרך, מסתברא דיכול היחיד להשאר, דהו"ל כפ"פ לרה"ר), והיינו דקאמר ר"כ שאין לסמוך על הפנימי כאילו היה שם רה"ר, וא"כ הו"ל יחוד גמור, וראוי לביאה, וכן בפנימי להברייתא, ואמנם יתכן שינעול הדלת כשיבא לעשות מעשה, אבל זה אינו אלא להבטיח יותר כדי שאם יצא לא יראה המעשה, אבל אם היה

חושש שיצא לא היתה מועלת לו נעילת דלת, כי חבירו יבין מזה שהדלת נעולה דלעבירה נתכרין, ולכן עיקר הענין שאינו חושש שיכנס, ועוד דכשיודע מי עלול להכנס ג"כ נוסף לו בסמיכות דעת, משא"כ מרה"ר, ואמנם זהו מחודש שחידשוהו ר"כ והברייתא, אבל הדבר מסתבר דיש לחוש לכך לפי הענין שיודע אם יש לחוש שחבירו יצא, משא"כ ברה"ר.

ולאמור לא נתחדש כאן ענין יחוד שאינו ראוי לביאה, אלא דבפתח פתוח לאדם אחד או שנים כסבור יכולני לבעול, ואין בזה שריותא דפ"פ, ובחיצון נוסף הענין ששהייתו שם אינה מוכיחה על עבירה, ובפנימי החשש שיכנסו רחוק.

ובסוכה כ"ה ב' אמרי' דבשכיחי אינשי דעיילי ונפקי אין בו משום יחוד, [ובפשוטו התם החשש מפני השושבינין שאסורין אף בבעלה בעיר, כדאמרי' בשמעתין שושבינתי' הואי, וביאור הדברים שמקום החופה נמצאים בו כל שבעה עם השושבינין, כענין שושבינין שביהודה, ובהם יש לחוש ליחוד, ולא בזמן שבאין לשמחם, [ומה שהם פטורין כל שבעה אינו ר"ל ברציפות אלא כ"ז שבאין לשמחם, פטורין מאכילה השייכת לשמחה], וזה מוכח בגמ' דאילו רק אכלו וחדו בסוכה ליכא יחוד, וחששו שישאר השושבין כדי שלא להשאיר

הכלה לבד, והו"ל דומיא דדרך, וגם כיון דעת שמחה הוא חיישינן טפי, ויש לחוש שישאר במתכוין, ובפרט שזה נמשך ז' ימים מצוי הדבר יותר, (עי' במסכת כלה ופירש ממני בעלי ובא עלי שושביני), והתם פרש"י מפני שהסוכה בגג ולא עיילי אינשי להתם, ויש ללמוד מזה דנדון דפנימי וחיצון הוא בלא שכיחי דעיילי ונפקי, וכן הא דפ"פ לרה"ר הוצרכנו רק בדלא שכיחי דעיילי ונפקי, אלא דכיון שרה"ר סמוכה ויכולין ליכנס, חשיב חשש קרוב ומירתתי, [וע"ע בביאור הגמ' שם לק' סק"ב].

ואפשר דהא דאביי ורבא דיירי בגולפי וקנים היינו כשהוצרכו לארח בבית אנשים ונשים, ולא איירי בשעת הדרשא, דהתם איכא נשי טובא, וגם אינם כפנימי וחיצון, דבפשוטו הנשים נכנסים מצד אחר, וגם שכיחי דעיילי ונפקי במקום קיבוץ אנשים רבים, ונראה דרש"י פי' כן משום דנקט בתר הכי סקבא דשתא ריגלא ופרש"י שבאין לשמוע הדרשא, וש"מ דאביי ורבא נמי בהכי מיירו, אבל לפי הערוך לא מיירי בדרשא, והכי מסתברא, וגם היו דורשין הרבה קודם הרגל, אלא דכיון דאנשים ונשים בפנימי וחיצון הם מצב הגורם לעבירה, אעפ"י שלא היה קשר ביניהם, נקט בהדיהו נמי הא שצריך לזהר, וזהו מקור דברי הרמב"ם ושו"ע סי' תקכ"ט ס"ד חייבין ב"ד להעמיד שוטרים כו' והיינו לפי הענין כגולפי וקנים.

בדין פ"פ לרה"ר בטעם ההיתר ומה נקרא פתוח ב. קידושין פ"א א' אר"י פ"פ לרה"ר אין חוששין משום יחוד, בפשוטו מתפרש שהי' יחוד, אלא שאין חוששין בו לעבירה לפי שמתיראין, אבל דוחק גדול לפרושי שרואים מבחוץ כל מה שבתוכו, דבכה"ג לאו שמי' יחוד שהרי לא נתייחדו משאר בנ"א, ואם יש שם פינות שאפשר להתייחד, הרי תלוי לפי הענין ומאי כללא

דכייל, ומסתברא נמי דבכה"ג שהפתח פתוח לגמרי ואפשר לראותם, אפי' פתוח לאדם אחד נמי שפיר דמי, ולשון הטוש"ע שכ' בית שפתחו פתוח, ג"כ משמע שזה דין בבית כזה, ולא במאורע שהשאירו הדלת פתוחה, שאין הדרך כן, והו"ל לפרושי, ובעלמא נמי לשון פתוח מתפרש שפתחו לשם, כמו פתוחות לקדש, אחד פתוח לחיל, וכן אמרו בריש תמיד מצאו נעול יודע שיש שם אדם פתוח יודע שאין שם אדם, והיינו שאינו סגור במנעול, וכן אמרו שבת קכ"ז ב' ונכנס ונעל הדלת בפניהם כו' בשעה שנעלתי במה חשדתי כו', וש"מ דעיקר יחוד בנעילת דלת, דבלא"ה הדבר פשוט שלא יניח הדלת פתוחה לרווחה, וגם הרבה חדרים יש שם ולא נראין מבחוץ, וכ"כ רבינו יונה בשע"ת שער היראה וז"ל אל תתיחד עם שום אשה כו' ואיזהו יחוד, סגור במפתח או במנעול זהו יחוד האמור בתורה כי יסיתך כו' וטוב לזהר אפי' בפתח פתוח לרה"ר כו', הנה מפורש דאין לנו באיסור יחוד אלא כפי הנלמד מכי יסיתך דמיירי בנעול, וביאור פ"פ דהיינו שאין מניעה מבני רה"ר ליכנס לשם, וכך הם דברי הרשב"א בתשו' הובאה בפ"ת עיי"ש, וכ"כ הריטב"א בההיא דר"כ דשריותא דחיצון משום דהו"ל כפ"פ לרה"ר.

ועוד ראי' דשריותא דפ"פ הוא מפני שיכנסו ולא שיראו מבחוץ, מהא דאין נכנסין לחורבא ברכות ג' ב' מפני החשד ומיירי בדקאי במתא דאיכא חשד כדאמר התם, וכן ר' יוסי נכנס לחורבה בירושלים שלא יפסיקוהו עוברי דרכים, ובפשוטו לא היה סכנת מפולת ומזיקים דבזה גם ר"י היה נזהר, ועיקר חידושי' דאליהו הוה מפני החשד, וש"מ דאף שהמקום פתוח ואיכא עוברי דרכים, מ"מ כיון שאין דרך בנ"א ליכנס לשם איכא חשד, וממילא ש"מ דיש בו משום יחוד, ושמע מינה דשריותא דפ"פ הוא מפני שעלולין ליכנס מרה"ר, אלא שיש לדון בדלת מוגפת ואינה

החשש הכא קרוב יותר לפי שדרך יציאתן בחיצון, לא הוה שרינן כלל יחוד כה"ג, דכיון שהנדון על אנשים מסוימים פעמים דלא מירתת, [ובחכמ"א כלל קכ"ו ס"ז נסתפק בפתוח לחצר שיש שם ג' בנ"א, ועיי"ש בבית אדם, ונראה מדבריו שפירש שזהו החילוק בין פ"פ לרה"ר להא דר"כ וכמש"כ], וכל עיקר דברי ר"כ לפרש"י היינו דכיון שהם מובדלים מאינשי דעלמא, יש כאן הרגשת יחוד, ואם יש להם לחוש גם שיכנסו מן החוץ, ומ"מ חשיב יחוד מפני שהדלת סגורה, מה סברא יש לחדש שהרגשה זו לחוד מגרה בהם יצה"ר, אף קודם שנכנס לבין הנשים, בזמן ששם ג"כ מירתת, מבני רה"ר ומאנשים אשר עמו, א"ו הפתח בחוץ נעול, והרי קושטא הוא דאף בכה"ג שריא הברייתא מבחוץ, ולכן חשיב יחוד כלפי כל העולם, ועכשיו מבקש תחבולות כלפי אלו שעמו, [ועי' מש"כ בקידושין סכ"ו סק"ח שהוכחנו דלפרש"י והר"ן אין החשש שמא יפרוש ואז יתייחד, אלא יפרוש כדי לעשות מעשה, ובלא"ה מתפרש כן כמש"כ שם סק"ה].

ובה"א דסוכה כ"ה ב' ג"כ מתפרש דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם היינו למקום הסוכה, ולא לתוך הסוכה, דסתמא דמילתא אם שם הוא עיקר מקום ישיבת חתן וכלה, לא דיירי עמייהו אינשי טובא, ועיקר הענין ג"כ משמע דלא דיירי עמייהו אלא ר"ל דנפ"מ כשאין הסוכה בגג, ותוכן הדברים כבר נתבאר לעיל סק"א דודאי בשעה שבאין לשמח חתן וכלה אין חשש יחוד דהא רבים מצויים שם, וגם אפשר שנשותיהן עמהם, וזה מוכח בגמ' דאי אכלי וחדו בסוכה ליכא חשש יחוד, אף דודאי מיירי שגם הכלה תבוא לשם, ורק לענין שלא לעשות החופה בסוכה קאמר משום יחוד, דלאו כל שבעה יתבי עמייהו אינשי ואכלי וחדו, אבל השושבינן יתבי עמייהו, וכדאמר' כתובות י"ב א' ביהודה בראשונה היו שושבינים ישנים בבית שחתן וכלה ישנים

נעולה במנעול, דשמא הא דעלולין ליכנס הוא כשניכר שהדלת פתוחה, דבזה ניכר דלא קפיד ועלולין ליכנס, אבל הדבר צריך ראי' לאסור, ובפרט למאי דפשיטא להו להר"י והרשב"א, והטעם משום דשכיחי אינשי שנכנסים שכנים וקרובים ומכירים או שאר אינשי דלא צניעי כ"כ, ומירתת כ"ז שיכולין ליכנס.

והב"מ בתשו' הגרע"א ז"ל קמא סי' ק' כתב לדקדק דפ"פ משמע פתוח דוקא, וכבר נתבאר דפירושו כמ"ש בטוש"ע, והיינו שיהא פתחו לכוון רה"ר, וגם שיהא פתוח לבני רה"ר דהיינו שיוכלו ליכנס וכאלו אמר שפתחו פתוח לבני רה"ר, ולאפוקי נעול, וכך יש לפרש לשון הרמב"ם שכ' והי' הפתח פתוח לרה"ר דר"ל לאפוקי נעול, ומה שהגיה בלשון הרשב"א ל"מ כן ועי' פ"ת, וכבר נתבאר שכ"ה בדברי רבו הרר"י בהדיא, ומ"ש להוכיח מהא דאמר הרשב"א דאל"כ לא הנחת כו', ע"כ קו' היא דאם אסור משום יחוד למה נקט דעושין כן, אלא הענין שנעילת דלת הבית אינה לצורך יחוד אלא לשמירת הבית, והרבה פעמים מצוי שיסגרו הדלת בלא מתכוין וכיו"ב וא"א לפסול מה"ט, וגם ענין הגפת דלתות נראה דמתפרש סגירה בחוץ כמגופה שנדחקה וסוגרת, והוא מלשון כי יגוף פן תגוף, ולכן י"ל דלא חשיב כפתוח, אבל לפי שבכח אפשר לפתוח מבחוץ, מיבעי לי' להירו' אי חשיב יחוד, אבל אם אין הפתח מוגף אע"פ שאין רואין מבחוץ לא מיבעיא לי' בהירו', ובהכי איירי עובדא דהרשב"א, אלא דנראה שהיתה הדלת סגורה לגמרי, ומ"מ כיון שבקל נכנסין לה מבחוץ לאו שמי' יחוד.

ומה שהוכיח מאנשים מבפנים ואיפכא דאסור, כבר נתבאר לעיל סק"א דכשהנדון על בנ"א מסוימים שיכנסו, אין לקבוע כלל להתיר, דהרבה פעמים יש שלפי הענין כסבור יכולני לבעול, משא"כ ברה"ר שאינו יודע שמא אוהבו או קרובו בדרך, או שיכנס אחר מן השוק שלא ברשות וכיו"ב, ולכן אי לאו

בדין לבו גס בה בפ"פ לרה"ר

בחי"מ ס"ק י"ג כתב דבלבו גס בה אף בפ"פ לרה"ר אסור, [וזה מוכיח שפי' בפתח סגור אלא שאפשר לפותחו דבאפשר לראות מבחוץ לא מיקרי יחוד, וכ"מ ממש"ש בשם התה"ד לענין קינא לה, וזהו מ"ש בירו' דמוגף הוה ספק, ועי' לעיל], ובפשוטו אין ענין לבו גס בה מועיל אלא לפחד מבעלה, דזה שהם מתייחדים אינו דבר חשוד בעיניו, וגם כיון שלבו גס בה אין הפחד מונע תחילת ההתקרבות, וכ"ז אינו ענין לפחד משאר בנ"א, ולפמשנ"ת לעיל הרי הדבר מפורש בגמ' להיתר, דנדון היחוד בחופה הוא משום שושביניו, ומ"מ בדשכיחי דעיילי ונפקי שרי, וכ"כ הט"ז דשרי, שו"ר ברי"ו בשם הרמ"ה שכ' לאסור, וצ"ע.

בדין פ"פ לחצר שיש בה ג' בנ"א

בפ"ת סק"י הביא נדון החכמ"א אם סגי בפ"פ לחצר שיש בה ג' בנ"א, והנה לפי מה שהעתיק תחלה דברי הב"מ דבסגור ואינו נעול אפי' לרה"ר אסור, לפ"ז ע"כ דהפ"פ לגמרי, ורואים אותם מבחוץ, ולפ"ז אם בחצר לא חשיב יחוד, אף בבית כה"ג לאו יחוד הוא, כיון שפתוח לגמרי לחצר והו"ל כחצר אחת עם פינות בתוכה, דכיון דהעובר בחצר רואה כל פינותיה, אין חילוק בינם לחצר, וכן לענין לילה שם סק"ט, וכמש"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה סק , אבל דברי החכמ"א הם דלא כהב"מ, וכמבואר בדבריו דמההיא דפנימי וחיצון שמעינן דיש אופנים שיכולים בנ"א ליכנס ואינו בדין פ"פ לרה"ר, וע"כ דרה"ר משמע אינשי טובא, ולכך שרי, וכמשנ"ת לעיל, [וכ"מ בדבריו בבית אדם ס דייחוד מיירי בנעול עיי"ש], ולפ"ז באמת צ"ע מהו השיעור ליחשב בדין רה"ר, ומסתברא דחצר סתם לאו כרה"ר דמיא כשאנה פתוחה לבני רה"ר אלא לבני החצר, אבל אם אינשי

בה, ולכן אם תהא החופה במקום שיחוד אסור יש לחוש שישאר שושבין אחד, אם מפני שלא יניח הכלה לבד, או מפני שגם בגג הוי יחוד כמו בדרך, או דיש לחוש טפי ליצה"ר בשמחת חופה, אבל אי שכיחי אינשי מבחוץ (דלתוך החופה לא מסתבר כלל דעיילי ונפקו, וגם הענין מתפרש בהגדרת המקום שעושים שם החופה), הו"ל כפ"פ לרה"ר, והיינו נמי טעמא דבחופה שלא בסוכה ליכא חשש יחוד, לפי שהפתח פתוח לרה"ר, ואם יצא החתן תשאר הדלת פתוחה, [ואמנם רש"י פי' שהסוכה פתוחה ברוח רביעית, וצ"ל כונתו דלפי שהמקום צר קשה לסתום מכל הרוחות, אבל ע"כ הא דבחופה סתם ליכא יחוד הוא מפני האנשים שבחוץ, ובחופה הכל סגור, [אא"כ נימא דהתם יצא לחוץ, משא"כ בגג דעדיין בכלל יחוד הוא], ובפשוטו אפשר לסגור הסוכה מכל צד, וצער החתן מפני שאין הדיוור נוח ומונע השמחה, וגם אין המקום צנוע לפי שגגו פתוח בנקבי הסכך, וכולה מהוצא ודפנא, והדברים נשמעים בחוץ, ועוד, ומש"ה לא אשכח נפ"מ דליכא צער חתן, מיהו הא לאו קושיא היא, דבאמת מודה רבא לאביי, ורק לאוסופי אתא].

ולרה"ר נראה דיש לנקוט דענין פ"פ לרה"ר הוא שמא יכנסו בני רה"ר ולא שמא יראו, אלא דיש להחמיר ולהצריך פתוח קצת ולא מוגף, דשמא במוגף אין לו מעלת פתוח כ"כ, ויחוד דאורייתא מסתברא דליכא אלא בנעול, אבל אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה נקט עיקר דאע"פ שאינו נעול חשיב יחוד, ולפ"ז משמע דבעינן שיוכלו לראות מבחוץ, וצ"ע, שו"ר דאפשר דענין פ"פ לרה"ר הוא שיראום כשנכנסין, כענין פנימי וחיצון, ואז יבואו לראות אחריהם, וצ"ע בזה בע"ז ס"א א' דלכאור' התם מתפרש שיראוהו נכנס, ולע"כ וצ"ת.

פ ה דביום בחורבא הוא סתירה ובלילה
אף בפלטיא, אבל בזמננו נמשך טפי זמן
הליכת בנ"א, וכ"ז לענין להתיר בדלת
סגורה או אפי' פתוחה משהו, אבל אם בזה
בכל ענין אסור, אין לדון בכ"ז,
וכמשנת. (קידושין סכ"ו סק"ו ד' ועי"ש עוד בסק"ה
ובסימן כ"ז סק"ח ט')

דעלמא נכנסין לתוכה, בזה יש גונא דדמאי
לרה"ר, וכההיא דאמר' בסוכה דשכיחי
אינשי דעיילי ונפקי להתם, נוג' בנ"א לא
מהני, דאף בפנימי וחיצון מתפרש אף בג'
בנ"א ויותר מזה, אלא דהתם באנשים
מסוימים שיודע מעשיהם], וכן בלילה צ"ע
עד מתי יש לרה"ר דין רה"ר, ועירו' סוטה

בפטור מצטער ואכילת עראי

אין קבע לכניסתם לפונדק, דלא חייבו אלא
כשכל הלילה או כל היום נפקי מטרדת
הדרכים, אבל לא בשעה מועטת באמצע היום
והלילה, אף אם נכנסים לפונדק, - ברי"ף
ליתא בבא זו, ולכן הושמט גם ברמב"ם
וטוש"ע, אבל ברא"ש איתא.

בדין ההולכים בספינה

יש להסתפק ההולכין בספינה שהם הולכין
ביום ובלילה אם חייבין, דיש מקום לומר
דכיון שדרך לבנות הספינה באופן שתהא ראוי'
לדירה, כיון שמצויין להתעכב בה ימים רבים,
א"כ גם בזמן ההליכה כדירה חשיבא, או"ד
סו"ס הולכי דרכים הם ועד שיגיעו לביתם
יחוגו וינועו כשיכור כדאמרינן לענין הפלגה
בע"ש שבת י"ט א', ומצינו בר"ע לעיל כ"ג
א' שעשה סוכה בספינה, ואפשר דלפנים
משוה"ד עבד, דאין בזה חסרון דמצטער
כשממשיך על עצמו חיוב סוכה בדרך, אבל
לפ"ז הו"ל להמפרשים להזכיר כן, ומצינו
בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו לענין מזוזה דבית
שבספינה פטור ממזוזה, אלמא דירת עראי
חשבינן ליה, ועי' עירובין מ"ג א' מחיצות
להבריה מים עשויות, ואפשר דנהי דבכלל
הולכי דרכים חשיבי, מ"מ אין פטור הולכי
דרכים אלא כשהם מהלכים ברגליהם בלא
בית, דלא חייבום ליכנס לבית, אבל ספינה
כבית חשיבא אע"פ שהיא עראי, וחייב בסוכה,

כ"ז א' ת"ר הולכי דרכים כו' וחייבין בלילה
כ"ז א' ת"ר הולכי דרכים ביום פטורין מן
הסוכה ביום וחייבין בלילה, בסברא
הי' מקום לפטור אף בלילה, כיון שגם בלילה
הם דרים בפונדק עראי, והם כהולכי דרכים
לגבי ביתם הקבוע, ולא אמרה תורה אלא
כשאתה דר בביתך צא ושב בסוכה,
(וכדאשכחן בהולכין לדבר מצוה שגם כשאין
הולכין בלילה חשיבי באמצע הדרך), וקמ"ל
דכיון שדרים בפונדק בלילה שייך לחייבם
בסוכה, ולא פטור אלא כשאין נכנסים לבית
כלל ואוכלים בדרך, ועי' ערכין ג' ב' דנראה
דמדאורייתא חייבין בלילה.

שם הולכי דרכים בלילה כו'

שם הולכי דרכים בלילה כו', בפשוטו ביום
הם עוסקין במו"מ עם אנשי העיר,
ובלילה הולכין מעיר לעיר, וא"כ גם עמידתם
בעיר כעין הולכי דרכים שטורדין בעסקיהם,
ול"ד לרישא שלנים בקבע, וקמ"ל דאפ"ה כיון
שאוכלין בפונדק חייבין.

שם הולכי דרכים ביום ובלילה כו'

שם הולכי דרכים ביום ובלילה כו', קמ"ל
דאע"פ שבודאי אוכלין וישנים עיקר
אכילתם ושינתם חוץ לסוכה פטורין, ולא
אמרינן דכשחוננים לאכול ולישן חייבין, ואפשר
דהיינו דוקא בישנים בדרכים ולא בפונדק,
אבל סתמא נראה דכיון שהולכים ביום ובלילה

שאינן ממונו גורם לו לצאת מביתו, אבל אם גביית ממונו הי' מכריחו לצאת מביתו, ה"ה שהי' פטור מסוכה, דהיינו אם הי' הולך לכפר לגבות ממונו אף אם לא הי' לו שם פונדק ללון בו.

ולכאורה לא מצאנו פטור מצטער אלא כשמצטער בזמן ישיבתו בסוכה, אבל מצטער בהכנות לבנין הסוכה אין לחשוב בכלל מצטער כלל, ויש להבין מ"ש הרמ"א בסי' תר"מ ס"ה לחלק אם יש טורח גדול בהליכה לסוכת חבירו, ומה בכך שיש טורח אם אח"כ כשיגיע לסוכת חבירו לא יהא מצטער, וכן יש להקשות במש"פ רש"י בדאביי שאינו יכול להביא כלי תשמישו במקום שמירתו מפני הטורח, [ועמש"כ בזה להלן], והיכן מצינו שטורח פוטר ממצוה, הרי מחויב להוציא חומש ממונו לקים מ"ע, (ועי' ר"ה ל' א' ובמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שם אם היו העיירות הסמוכות לירושלים חייבות לילך לשם לשמוע שופר וליטול לולב כשחל יו"ט ראשון בשבת, שאסרו חכמים לתקוע וליטול לולב בגבולין).

ואפשר דבכה"ג שטרחתו מרובה מתמעט מכעין תדורו שאם לא הי' לו בית לא הי' טורח לבנות בית בטרחה כזו לדור שעה או ליום אחד בלבד, והי' ממתין יום אחד עד שיוכל לבנותו בקל, ובודאי לא הי' נמנע מלאכול בחוץ עד שיטרח בבנינו, ונמצא שאנו מחייבין אותו לסוכה טפי מהנהגתו לבית, הגע עצמך הרי שנפל ביתו קודם החג באופן שאין לו מקום לדור, ואינו טורח לבנות לעצמו בית בטרחה כזו, וממתין בחוץ או בפונדק המצוי עד שיבנה ביתו בקל, ולמה נחייבנו לסוכה טפי מלבית, והשתא נמי שיש לו בית בקל, אין זה גורם חיוב לסוכה יותר, כיון שלביתו אינו טורח כ"כ, ולפ"ז יש חידוש שמצות סוכה אינה מחייבת טירחה מרובה משל בית, אע"פ שלאחר הטירחה לא יצטער

וראי' לזה מדר"ע קיים מצות סוכה בספינה ש"מ דמצב של ספינה מיקרי דירה.

שם ת"ר שומרי העיר ביום כו'

שם ת"ר שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה, לכאורה הא דחייבין בלילה פשיטא, שהרי הם בעירם וסתמא דמילתא הלכין לבתיהם לישן, ואיכא למימר דפטורין ביום איצטריכא ליה, דס"ד דמחייבין לילך לביתו לעת האוכל ולהעמיד אחר תחתיו לשעה מועטת, א"נ י"ל דהכא מיירי שדרכם לישן במקום שמירתן מפני שצריכין להשכים סמוך לתחלת היום ולאחר עד אחר תחלת הלילה, ואפ"ה מחייבין להו לילך לסוכה בלילה.

ענין שומרי העיר ביום ולא בלילה אפשר לפרש שיש שומרים כל היום והלילה, אלא שזה שמשמרתו ביום, חייב בלילה, ואפשר ששמירת היום היינו לגבות המכס וכיו"ב ולא מגנבים, ושומרי העיר ביום ובלילה ע"כ ישנים במשמרתם, ומ"מ לא חייבום לילך לאכול בסוכה.

בגדון האחרונים בחולך בכפרי הגוים, ובדין מצטער בהכנות הסוכה

במה שדנו האחרונים ז"ל במי שהולך בכפרי הגוים אם חייב לעשות שם סוכה, לכאורה אין הגדון אם מחייבין ליה לעשות סוכה כשהוא כבר שם, דאפשר שאין הדבר בידו לעשות סוכה בין הגוים, שצריך מקום משלו ודפנות וסכך, וסכנה לישון עם מעותיו במקום כזה בין הגוים, אבל הגדון כיון שמכניס עצמו מרצונו למצב זה, ולא מצינו פטור הולכי דרכים אלא כשעוזב ביתו ולן בדרכים, אבל אם כשלא הי' לו מקום ללון בפונדק בין הגוים לא הי' לן ברחוב, אלא הי' חוזר לביתו או שלא הי' הולך כעת, א"כ נמצא שהוא כדר בביתו בכפר וטריחא ליה מילתא למעבד סוכה, ולא אמרינן שגביית ממונו גורם לו שלא לקיים מצות סוכה, כיון

בישיבה, ויתכן שטרחת ההכנה מכבידה גם על הישיבה שלאחריה שמיצר ועייף מטרחתו.

שו"ר בלשון תה"ד שבב"י דעיקרו מפני שמצטער לאכול אצל חבירו, ולפ"ז אין ראי' שטורח פוטר מסוכה, וצ"ע בבה"ל סי' תר"מ ס"ד ד"ה מהני.

(הוספה לפו"ר) לפמש"כ להלן בדאביי אין ראי' שטורח פוטר מסוכה, ויש לחלק בין הפרעה זמנית שאין מחייבין את האדם לבנות בית אחר, שעדין מקרי דירתו בסוכה, אלא שיש לו ההפרעה ויוצא לחוץ, אבל אם ע"י הצער אינו יכול לדור בסוכה כלל, חייב לבנות לו סוכה אחרת, דמה שבנה כבר אינו פוטר כלום, ובכל הני שבגמ' לא הי' להם עצה לבנות סוכה סמוך לביתם באופן הראוי לדור שם בלא צער ושיהא מזומן לו צרכיו.

שם הולכין לדבר מצוה פטורין כו'

שם הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה כי הא דר"ח ורבר"ה כו', בפשוטו ר"ח ורבר"ה ששובתין בעיר בשבת לא יבטלו מן המצוה אם יחפשו סוכה לדור בה בשבת, דבלא"ה אין להם שום אפשרות לבנותה בשבת, ואין יתרון בשפת הנהר מבסוכת ריש גלותא, [דמסתברא שאכלו שם ורק גנו על שפת הנהר, עי' ברכות פרק שלשה שאכלו], והיינו דמיייתין כי הא שגם הם כהולכין לדבר מצוה חשיבי, שאף בשעה שעומדין כעוסקין במצוה דמו, ודומיא דהולכי לדבר מצוה ביום שפטורין בלילה אע"פ שלא ימנעו ממצות עי"ז, שאם ימנעו הרי אף סתם הולכי דרכים יש לפטור, ויש להבין א"כ מ"ט פטירי, וכמשה"ק תו' לעיל כ"ה א'.

ויש לפרש שאם נצריך את השלוחי מצוה לחפש סוכה לדור בה אם ימצאו, הרי ממילא יטרחו להכין לעצמם סוכה מבעו"י כפי הנות והראוי, ועצם הדבר שאנו מטילין עליהם חוב מצות סוכה, גורם טרדה והכבדה על

המצוה, ולכן בהכרח לפטרם באופן מוחלט, כענין שמצינו באונן שפטורוהו מכל המצות אף מצוה שאין בה הפרעה לעסק המת, דכל שצריך לשקול בכל מצוה אם יכול לקיים שניהם, הרי"ז מפריע בקיום המצוה הקודמת, וגם עלול להפסיד בה הרבה פעמים, וזהו מה שנאמר בדין עוסק במצוה, שכל מה שנצרך למצוה שעוסק בה קודם למצוה הנוספת וכיון שמצות הקבלת ריש גלותא דוחה מצות סוכה, שהרי נתחייבו לעזוב ביתם ולעלות להקביל פניו, ע"כ צריך לפטרם במוחלט ממצות סוכה שבודאי תגרום הפרעה והכבדה לקיום מצוה זו, מיהו בעזרא מצינו שכל השבים מהגולה עשו סוכות בירושלים ברחוב שער המים ושער אפרים ובחצרות ביהמ"ק כמ"ש נחמיה ח' עיי"ש, וי"ל דשאני התם שנקבעו שם לכל הסוכות, ואינם כהולכי לדבר מצוה.

שם שומרי גנות ופרדסין

שם שומרי גנות ופרדסין, קמ"ל שא"צ לעשות שם סוכה, וכדאביי ורבא, אבל שומרי העיר שסובבין את כולה פשיטא שאין שייך לעשות סוכה במקום אחד, ובירושלמי מפרשי דשומרי העיר מגייסות, אבל שומרי ממון משמע שחייבין, וז"ש עשו אותם כשומרי גנות ופרדסין דיחיד, ולא אמרינן כיון דשומרי רבים הם פטורין, ואפשר שמוטל על בני העיר להעמיד השומרים באופן שיוכלו לקיים מצות סוכה, אבל לתלמודן כל שמניח ביתו ודר בחוץ פטור מן הסוכה.

שם אביי אמר תשבו כעין תדורו

שם אביי אמר תשבו כעין תדורו, לכאורה פשוט דאף לאביי יוצאין בסוכה שאין בה מטה וכלי תשמיש, דאטו בסוכה שבעה טפחים יכול להכניס מטה וכלי תשמיש, אלא ה"ק שאין לחייבו לעשות סוכה כשאינו יכול לעשותה כפי רצונו ודרכו לדור, ופרש"י שמפני הטורח אינו יכול להביאה, וכבר נתקשינו בזה לעיל דעד חומש ממונו חייב

שם אמרי כו' בגדר הפטור דמשמשי

שם אמרי חולה הוא ומשמשו פטורים מצטער הוא פטור משמשו לא, יש לעי' מה הפטור של המשמשין, אם החולה זקוק להם למחלתו פשיטא דהו"ל עוסק במצוה, ואין שייך להזכיר דמצטער לא, שהרי בבית אינו זקוק לכלום, ועוד דסתם חש בעיניו אינו זקוק למשמשים לטפל בו, שהוא הולך כבריא אלא שיש לו מיחוש בעלמא, ואם איתא דמיירי בחולה שצריך למשמשים למחלתו, א"כ חולה גמור הוא, וכל עיקר חידושא דברייתא לומר שאע"פ שאינו חולה גמור, פטורין אף משמשו, ואם מיירי בסתם משמשין שדרכו בכך, צ"ע מ"ט פטורין.

ונראה דמיירי בסתם משמשין, ולפי שדרכו במשמשין אם יצטרך לטרוח בעצמו יצטער יותר במיחושיו ויארץ עליו חליו, ונמצא שהמשמשין מסייעין בהחלמתו, אף כשאננם מטפלין ברפואתו ממש, ויש בזה חידוש דאע"פ שאינו חולה גמור מתחשבין בחליו אע"פ שגורם גם למשמשו לישן חוץ לסוכה, משא"כ במצטער, (שאם יעדיף צער הסוכה מחוסר משמשין, ישן בסוכה, ולא יהא כפטור מן הדבר, כיון שיותר מצטער בבית בלא משמשין), ומצינו דשושבנין וכל בני חופה וכותבי סת"ם ותגריהן פטורין, וש"מ דגם בין אדם לחבירו כה"ג פטור, וה"ה הכא.

מיהו אכתי ק"ק, דלפ"ז עיקר החידוש בדין עוסק במצוה לומר שהמטפל בחולה שחש בעיניו או בראשו מיקרי ג"כ עוסק במצוה, ואילו עיקר החידוש דמצטער פטור מן הסוכה לא הוזכר במשנה, אע"פ שזהו החידוש בהלכות סוכה, ואפשר דההיתר דמשמשין לישן כל הלילה חוץ לסוכה נלמד ג"כ מפטור מצטער, דבשאר מצות כה"ג אינו נפטר אלא בשעה שעוסק במצוה, וכאן התירו לו לישן כל הלילה חוץ לסוכה מפני שצריך לו בתחלת הלילה או באמצעה או בבוקר, ולא

להוציא בטרחה זו, ואפשר שעיקר הכעין תדורו היינו סמוך לביתו שיש לו מוכן שם תנור וכירים וקדירותיו וכל צרכו לאכילה ושינה, וזה א"א להמציא בסוכתו אא"כ יעביר כל ביתו סמוך לסוכה, וזה גם עם טורח אינו יכול, וגם אם יביא הרבה נכסים לסוכה יצטרך לשמור עליהם יותר מהגנות והפרדסים.

בתו' כתבו דמודה רבא דבעינן תשבו כעין תדורו, ולפמ"ש"כ אדרבה אף אביי מודה דלא בעינן סוכה כעין דירה, ויוצא יד"ח בכל ענין, אלא שאין לחייבו לעשות סוכה כשאינו יכול לעשותה דירה.

שם ת"ר חולה שאמרו כו' ע"ס הגמ'

שם ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה כו', וא"ת פשיטא, י"ל דהוה מפרשין כעין דמשמשיהן איצטריכא ליה, והא דפטורי מסוכה היינו מפני שהקור והרוח קשין להם.

שם אפי' חש בעיניו כו', פי' שהקור מזיק לו קצת, והיינו דפטור טפי ממצטער שאינו ניזוק מהסוכה.

שם רב שרא לר"א ברדלא למיגנא בכילתא בסוכה משום בקי, מהכא לא שמעינן דמצטער פטור, כיון דמדאוריתא יוצא אף בכילה שנטפלת לסוכה.

הא דשרי להו למיגנא ולא למיכל, היינו משום דבשעה שהוא ער יכול לסלק הבקי, אבל בשינה הם מעירים אותו ומפריעים שינתו, וכן הריח אינו מזיק כ"כ באכילה כמו שמפריע שלא יוכל לירדם, וכן רשב"ג אכל בסוכה לפי שהקור מזיק יותר בשינה ובלילה, [מיהו התם יש חידוש שישן עמו כל הלילה], וכמו בגשמים דשיעור משתסרח המקפה לענין אכילה נאמר, אבל לענין שינה אפי' בפחות מזה פטור וכמ"ש, ואם מצטער באכילה פטור מאכילה כמ"ש במ"ב סי' תר"מ ס"ק ט"ז עיי"ש.

ג"כ מצטער אין לו שום פטור מן הסוכה, ותיירץ הרא"ש דשיבת הסוכה מפריעה לו באבילותו, ביאור הדברים שאין נוח לו להראות בבכיו ועצבותו לרבים, והוא מתחבט בצערו יותר ע"ז שאינו מרגיע עצביו ע"י הבכי, כמ"ש הרמב"ן ר"פ כי תצא בשם האבן עזרא עיי"ש, ובט"ז סי' תר"מ סק"ח נתקשה בזה, ובעיקר הדברים י"ל שכל מצטער באבלו או צער אחר, הרי הוא מתקשה יותר לסבול כל צער נוסף, ודוחק הסוכה או פתיחתה לרבים מטרידין אותו ביותר והו"ל בכלל מצטער, ולכן חייבוהו ליתובי דעתיה שלא יהא מצטער.

במ"ש הריטב"א דמצטער מתמעט מהאזרח

ולפ"מ"ש הריטב"א בשם הרמב"ן דמצטער ממעטין מדכתיב האזרח שיהא כאזרח רענן, משמע שמצות סוכה ניתנה לדור בשמחה ורצון, ולפ"ז י"ל שהמצטער בסוכה הוא כאבל בין החתנים, כאדם שהזמינוהו למשתה המלך ויושב שם אבל וחפוי ראש, ואפי' אם אין הצער מפני הסוכה יש לו ליתובי דעתיה, שהבינו חז"ל שזהו הטעם שפטרה תורה מצטער, אבל זו דרשא מחודשת לענין זה, ולא הו"ל לגמ' למיסתם כ"כ.

- הוספה -

פשוט הגמ' שלא ביארה כלום באבל, משמע שפטור מפני האבלות כמו בתפילין, ובאמת אין הצער בגלל הסוכה כלל, שאין דרך הגמ' לסתום דסתמא יש רבים בסוכה ונוח לו כביתו כמ"ש הרא"ש, ובפשוטו מתפרש טרדת הצער, ויש ללמוד מזה שלא ניתנה מצות סוכה אלא לאדם שהוא מיושב בדעתו ובמקומו, והמצטער כהולכי דרכים, וביאור הדברים שלאדם הנמצא בישוכו בביתו צייתה תורה לצאת מקביעותו לדירת עראי, אבל אדם שאינו בקביעותו ובישובו לא חייבתו תורה במצוה זו, שהרי גם בביתו או בדרך אינו בקביעותו ושלוחו, לצוותו לעזוב

מיקרי עי"ז עוסק במצוה כל הזמן, אלא שאין מטריחין אותו לילך לסוכה ולחזור לשמשו, ולפ"ז גם פטור מצטער מבואר במתני', מדפטרו את השמשין כמו את החולה, אע"פ שבודאי א"צ שמש כל הזמן.

ובפשוטו לענין אכילה אין המשמשין האלו פטורין, דודאי יש להם זמן להפסיק לאכילה, ואפי' רשב"ג גופיה משמע שאכל בסוכה, ובאופן שא"א להם להפסיק פשיטא דבחולה כזה פטורין, וכל עיקר רבותא דמתני' בחולה דמיחוש בעלמא וכמשנ"ת, ולפמשנ"ת עיקר החידוש בשינת כל הלילה חוץ לסוכה, ולא מחייבין ליה שיצא בשעה שצריך לו.

בהא דאמר כ"ה ב' דתנויי בר ממטללתא

הא דאמרינן כ"ה ב' דתנויי בעיון בר ממטללתא פרש"י דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאזרח יפה לו להרחיב דעתו, ובפשוטו אין מצב זה בכלל מצטער לפטור מן הסוכה, אלא דמשום כעין תדורו פטרינן ליה דבכל השנה ג"כ מניח ביתו לעיוני במקום שקט, או במקום אויר, ואין להצריכו לישב בסוכה טפי מבבית, וכ"מ בלשון רש"י שכתב אם ירצה, ואילו במצטער הרי הדין שאפי' אם ירצה נקרא הדיוט, וכמ"ש בשו"ע סי' תרל"ט ס"ז, (וכן בטוש"ע כתוב ד"ז בסי' תרל"ט, מיהו י"ל מפני שזה כולל כל אדם), וצ"ל דלאו דוקא מצטער קאמר, אלא טעמא דניחא ליה מחוץ לסוכה קאמר, וקצת משמע מלשון רש"י דמצטער מחמת עיוני הוא, כמו באבל, אלא שמצטער מחמת למודו אין לחייבו ליתובי דעתיה מלעיין, וכל מצטער מחמת עצמו נוח לו חוץ לסוכה, אם מפני האזרח והריוח או השקט וההצנע.

בהא דאמר כ"ה ב' באבל דאיבעי"ל ליתובי דעתיה

הא דאמרינן כ"ה ב' באבל דאיבעי ליה ליתובי דעתיה, צ"ב מ"ט הרי בפשוטו אין הסוכה גורמת לו צער כלל, וכל שבביתו

קביעותו, והתורה פטרה אדם זה מלעקור מביתו.

מיהו ק"ק דלפ"ז ענין מצטער בסוכה משום
בקי וגרישתא וחמה וצינה ענין אחר הוא, ובגמ' משמע שהכל ענין אחד, ונפ"מ בחש בראשו באופן שאין שום יתרון בביתו על הסוכה, וגם לא שייך לומר לו ליתובי דעתיה, האם יש לו פטור של מצטער, ובפשוטו אם הי' לו צער כמו בקי וגרישתא לא היינו חושבין אותו מצטער, וכשהסוכה גורמת לו הרי אנו חושבין אותו מצטער, וא"כ אנו מחדשים שני עניני מצטער, ואפשר דכשהסוכה גורמת הצער זה נלמד בק"ו ממצטער בעצמו, וצ"ע.

- עד כאן -

שם משום סירחא דגרישתא

שם משום סירחא דגרישתא, הר"ן דקדק מ"ט לא פסלוה כדפסלו לסכך בשווצרי דסרי ריחיהו לעיל י"ב ב', ולכאורה י"ל דלא פסלו חכמים כשהסיבה היא חיצונית, כמו לעשות סוכה סמוך לאשפה, וה"ה קרקע הסוכה שאין בה הלכות דלא גזרו חכמים פסול שאינו מהלכות סוכה, אבל בסוגי הסכך שיש בהם הלכות, שפיר קבעו חכמים שסכך שריחו רע ג"כ פסול, [ועוד דלא פסלו אלא בדבר שיש עצה ליטול סכך אחר אבל כאן ע"כ לא הי' לו מקום אחר שיוכל לעשות בו סוכה, מדלא חייבוהו בכך], ולפ"ז בקרקע שר"ר אפי' קשה לכולם, כשרה.

בשיעור אכילת עראי

שם אלא אמר אביי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה, לא נתפרש בגמ' מהו השיעור, אבל מבואר לקמן כ"ז א' דהוי כביצה או יותר, וכ"כ הרמב"ם דהוי כביצה או מעט יותר, וכ"כ במלחמות דהוי כביצה אחת או שתיים, והר"ן תמה ע"ז דכדטעים בר בי רב הוי כמו שמחזיק בית הבליעה בפעם אחת דהיינו כביצה, ואמנם לפ"ד מיושב שנתפרש

השיעור בדאביי, אבל בפשוטו נראה כהרמב"ם והרמב"ן דהשיעור יותר מכביצה עד שתי ביצים, ואין בזה שיעור מצומצם, כמו שאמר ר"י תרתי ותלת ביעי, וה"נ כדטעים בר בי רב לפי הענין, שהרי אינו מכניס כביצה בב"א ובולע, אלא אוכל שיעור דטעימה להשקיט רעבונו, שאין דרך אדם להכניס כביצה ולבלוע וע"כ שטועם כפי השערתו ולא כבית הבליעה, וזה יותר מכביצה ופחות משתי ביצים כל אחד לפי ענינו, ויתכן שבכלל דברי אביי גם הצורה שאוכל באופן עראי, שאינו מיסב ולא עורך שולחנו, אלא טעים מידי בחפזון ועייל לכלה.

בדין פירי

רא"ש סי"ג מיהו נראה דאפי' אי פירי בעי סוכה היינו כשקובע עצמו לאכילת פירות ואשמועינן דקבע דידהו הוי כאכילת עראי דפת, פי' דרבא אשמועינן דבפירות הכל עראי, ויש לעי' מהי כונת הרא"ש כשקובע עצמו לאכילת פירות, האם הכונה בצורת האכילה או בכמות, דהא מבואר בגמ' דלמ"ד פירי בעו סוכה השיעור הוא כביצה דומיא דפת דהא מוכחין מזה דשתי כותבות הוו פחות מכביצה, וע"כ דכונתו בצורת האכילה, ויש לעי' מה שייך צורת קבע בשתי כותבות, ובשעה"צ סי' תרל"ט אות ל"ה הביא מבגדי ישע ומאמ"ר דהיינו שאוכלם בחבורה, ול"מ כן מדברי המ"א שהרי הקשה דילמא ר"ג אכלן עראי, ולמה לא אמר דהא סתמא אכלן בעצמו שהרי לא הביאו לפניו אלא שתי כותבות ולא הי' שם חבורה, וגם במיני תרגימא דמייתנין לא משמע דאיכא חבורה כלל, ובשם שע"ת כתב דהיינו שקובע עצמו לזה, וצ"ל דהיינו שמיסב על שלחנו דרך קבע באופן שאין דרך לאכול כן חוץ לביתו.

ולכאורה הוכחת הרא"ש היא מדאמרין בברייתא דרבי הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום אכילת עראי חוץ לסוכה אכילת עראי אין אכילת קבע לא, ופשטא

ויותר מזה עד דהוי דרך קבע, ולפ"ז אין לנו בדברי הרא"ש צורת קבע אלא שיעור קבע, והיינו דבעינן שיאכל מפירות הרבה עד כדרך שקובעין לשבוע מפירות.

בדין מיני תרגימא

והנה המג"א כתב לדינא לפי שיטתו דבמיני תרגימא שחייבין בסוכה השיעור הוא כביצה כמו בפת, כמו שסברו בגמ' למ"ד פירי בעו סוכה, ולפמ"ש"כ דלמסקנא דקי"ל כאביי שהשיעור כביצה ומעט יותר יש לנקוט דה"ה בפירי שהשיעור הרבה יותר מכביצה, אבל נראה דאין ללמוד כלל ממ"ד פירי בעו סוכה למ"ד פירי לא בעו סוכה, דכיון דחזינן שאפי' אוכל מפירות כדי שבעו בדרך קבע לא בעו סוכה, הרי שאין לנו בחיוב סוכה אלא מידי דסעודה או מזון הקרוב לסעודה, ולכן אף במיני תרגימא אין להשוות שיעורן לפת, אלא בעינן הרבה יותר דלהו קבע, ואף אם לא נצריך כשיעור סעודה גמורה שאדם קובע עליו, כמו לענין בהמ"ז בפת הבבכ"ס, מ"מ בעינן שיעור חשוב ולא סגי בכביצה כלל, ולפ"ז לר"א כשמשלים במיני תרגימא היינו טפי מכביצה.

ועוד נראה דכל דבר לפי עניינו דאפשר שתבשיל ממיני דגן אין אדם רגיל לאכלו חוץ לביתו, [וכן בשר ודגים], ולכן חייבין בסוכה, ול"ד לפירות שרגילין לאכלן חוץ לביתו, ובסברא זו יתכן שתהא פת הבכ"ס קלה מתבשיל לענין סוכה, שאדם עשוי לאכול ממנו חוץ לביתו, ועבה"ל שם ס"ב ד"ה ויין שכתב דאין ראי' מקביעות סעודה דעלמא לענין סוכה דבעינן תשבו כעין תדורו ובין לקולא בין לחומרא דאפשר ששתיית יין הוי קבע ברביעית לענין סוכה, ואילו כביצה פת הוי עראי לענין סוכה, ובאמת הדבר מוכח בגמ' דמ"ד פירי בעו סוכה ודאי סבר בעלמא שאין מברכין על הפירות בהמ"ז בשום ענין, כדקי"ל ברכות [ל"ז א'], [מיהו אכתי י"ל

משמע שאכלנו הרבה מהם ולא רק כביצה אלא שאכלנום דרך עראי, מיהו יש לדחות דהמקשן סבר שאכלנו אכילת עראי היינו פחות מכביצה, או כדטעים בר בי רב, ועוד נראה דסוגיא דהתם סברה דלא כרב יוסף ואביי בשיעור אכילת עראי וכדפריך ממתני' סוכה כ"ז א' דכביצה בעי סוכה, אבל למאי דקי"ל כאביי א"כ שיעור קביעות דפירי הוי טפי מכביצה טובא, וא"כ מתפרש כפשוטו אכילת עראי שאכלו ככמה ביצים, אבל לא קבע כשיעור שאדם קובע לשבוע מפירות, ולפ"ז מתפרשת קושית הגמ' על רבא למסקנא דקי"ל כאביי, אבל לא ס"ד לפרושי אכילת עראי עד כביצה בפירות, כס"ד דלעיל, ויתכן דר' ירמיה נמי לא סבר דשיעור קבע דפירי בכביצה, אלא דקושטא קא משני דיתכן שיהיו שני כותבות פחות מכביצה וכדאמרי אינשי.

והמג"א בסי' תרל"ט סק"ו הקשה ע"ד הרא"ש מנלן דשתי כותבות הוו פחות מכביצה דילמא ר"ג אכלן דרך עראי ולכן ה' פטור מסוכה, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה תירץ דכיון שלא הוזכר במתני' איך אכלן והתנא בא להשמיענו דאע"פ שפטורין מן הסוכה אכלן בסוכה, ע"כ דבשיעור שתי כותבות מוכח שהי' עראי, וש"מ דהוו פחות מכביצה, מיהו ק"ק דסתם אכילת שתי כותבות הוי דרך עראי, אף אי משכח"ל דרך קבע בכביצה פירות באופן מיוחד, כגון שהביאו לפניו הרבה ואכלן דרך קבע אלא שלא הוצרך ליותר מכביצה, אבל שתי כותבות בלבד סתמן עראי הן, וא"כ הו"מ תלמודא לשנויי דסתם שתי כותבות עראי ניהו אף אם הם כביצה, אבל נראה דלקושטא דמילתא גם מ"ד פירי בעו סוכה היינו יותר מכביצה טובא, כיון דחזינן דאפי' פת כביצה או מעט יותר הוי עראי, ורק למאן דסבר דשיעור עראי הוא פחות מכביצה כדתנן בדר"צ, בזה סברו דה"ה בפירי, וכונת הרא"ש דלמסקנא ודאי בטלו דברי המקשן שם, וגם בפירות השיעור כביצה

כאן שיעור המזון דחשיב עראי, וכן בדאביי לא שמענו שיעורו, אבל מוכח בגמ' דאביי הוי לכה"פ כביצה, ודרכ יוסף הוי טפי מדאביי, ונראה דבאמת אין השיעור מדוקדק במזון, דכדטעים בר בי רב היינו מעט פחות או מעט יותר המשתנה בכל אדם, אלא שיש גבול דחשיב ודאי קבע, ופחות מזה תלוי לפי דרכו, וכונתו באכילה זו.

ולפ"ז ר"י אמר דשלוש אכילות בפה מיקרו אכילת עראי, שדרך לאכול כן קודם הסעודה, לחיזוק עד זמן האכילה, ואם ימלא פיו יותר מהרגיל, אינו בכלל שריותא דעראי, וזהו לשון תרתי ותלת דהיינו שתי אכילות גדולות שהם שלש בינוניות, [אבל לגרסת בייעי צ"ע אם מותר שלש מאי טעמא נקט שתיים, ועמ"ש הגרא"מ הורוויץ ז"ל], ואין כאן שיעור ידוע כמה ביצים, אלא דצורת אכילה זו חשיבא עראי, ואביי אמר שזהו שיעור גדול מדאי, אלא כדטעים בר בי רב שאוכל שיעור מועט כיון שבודאי עתיד לאכול אח"כ, וגם בזה לא נתברר השיעור, אלא הענין, כמה שאוכל אדם שרוצה לחזק לבו איזה שעות עד זמן האכילה ואינו מוסיף יותר מהנצרך לזה, וקים לגמ' ששיעור זה טפי מכביצה או כביצה מצומצם.

ומי"ש תו' דשיעורא דאביי היינו מילוי פיו פעם אחת ודר"י ב' וג' פעמים צ"ע שאין דרך בנ"א למלא פיהם כשיעור האפשרי, ואף כשאוכל כביצה אוכלה מעט מעט, וכשאוכל ב' וג' פעמים ודאי שאינו חוזר וממלא בכל פעם פיו כביצה, ועוד דא"כ הכל לפי מה שהוא אדם, ומגלן שנתנו בזה שיעור בינוני שהוא כביצה.

שם א"ל אביי והא זימנין סגיאיין סגי ליה לאיניש בהכי, והו"ל סעודת קבע, נראה דכשכונתו לקבע דהיינו כשזוהי סעודתו מודה ר"י דהו"ל קבע ואסור, אבל כשכונתו לעראי

דלמ"ד פירי לא בעו סוכה ה"ה בשר ודגים דכיון שאינן עיקר מזוננו של אדם אינן בחיוב סוכה אע"פ שאין דרך לאכלן חוץ לביתו, וכמ"ש הרא"ש ע"ד הר"פ], וכ"כ האחרונים ז"ל לענין פת הבכ"ס כסדר שאוכלין בשחרית שחייבין בסוכה ובשבת בשחרית מברכין עליהן, ואין ללמוד מזה לענין סעודה בעלמא שהרי תבשיל כמיני תרגימא אינו בדין קביעות, ואפ"ה חייב בסוכה, ועבה"ל ד"ה אם בשם המאמר דמסיק בדרידיה תליא מילתא אם קובע על שיעור כזה, וזה ג"כ דין מיוחד בסוכה כמ"ש.

ולאחמור אין ללמוד מכאן לענין טעימה לפני מנחה ומעריב ולולב ושופר ובדיקת חמץ דבכולהו י"ל דכל פחות משיעור קביעות סעודה שרי, ובתבשיל של מיני דגן י"ל דאפי' קבע עליה שרי, שכל שאינו בדין סעודה לא גזרו, ובמ"ב סי' רל"ב ס"ק ל"ד הביא מדה"ח להתיר בדלא קבע עליהו, ומקורו מסוכה, ולפמשנ"ת אין ללמוד מסוכה, וכמ"ש בבה"ל הנ"ל, וכן לענין פת הבכ"ס אין ללמוד לאסור אלא כשיעור קביעות סעודה, מיהו אם אוכל כדי שבעו במקום סעודת הלילה יש מקום להחמיר, וגם בזה צ"ע אם יש לנו לחדש גזירה מדנפשינן, אלא דלמאן דאסר לאכול קימעא מתקנתא דרבנן בזמן מעריב, וכמ"ש במ"ב סי' רל"ה ס"ק ט"ז, יש מקום לאסור, ועכ"פ טעימה כדי לסעוד הלב בודאי יש להקל וכמ"ש בשו"ע סי' רפ"ו ס"ג לענין מוסף, ועמ"ש בזה בשבת ס"ו סקי. (שבת ס"ו סקי"א)

- נמצאו בזה עוד דברים לפז"ר -

כ"ו א' וכמה אכילת עראי בו' ע"ס הגמ'

כ"ו א' וכמה אכילת עראי אר"י תרתי ותלת בייעי, ברש"י ור"ח מבואר דל"ג בייעי, דר"ח פירש לגימות, ורש"י פירש נגיסות אכילה, וכבר העיר הריטב"א דלפ"ז לא שמענו

סבר דשרי, וא"ל אביי דשיעור כזה דסגי בהכי אין להתיר כשכונתו לעראי.

והנה בפשוטו שריותא דאכילת עראי מפני שאדם עשוי לאכול עראי חוץ מביתו, וא"כ הי' ראוי לדון בכל אדם כעין תדורו ידיה, והפועלים שאוכלין בראש האילן יהיו רשאים לאכול חוץ לסוכה סעודת פועלים ידיהו, ונראה דאין הדבר כן אלא אף מי שדרכו לאכול חוץ לביתו חייב בסוכה, דפשיטא לן דבסוכות תשבו היינו אכילה ושינה שהם עיקר הדירה, ובזה לא מהני אם דרכו שלא לדור בבית, דמי שאין לו בית אינו פטור מסוכה, דסו"ס אינו מקיים בסוכות תשבו, ול"ד להולכי דרכים שאינם ראויים לדירה, אבל בפרטי הדיוור כמה לישב בבית בזה לענין אכילה ושינה הדבר מוכרע ולא תלוי בכל אדם, ורק ללימוד וטיול וכיו"ב

שייך לדון לפי האדם, וכ"מ מדאביי דכיון דזימנין סגיאין סגי ליה בהכי הו"ל קבע, אע"פ שזימנין סגיאין הו"ל עראי ואוכל חוץ לביתו, דכיון שיש באכילה זו כדי שביעה דקבע, הו"ל בכלל תשבו, וטעמיה דרב יוסף דכיון שעכשיו זה אצלו עראי וברוב פעמים הו"ל עראי, אין זה נוגד מצות תשבו.

שם ערבך ערבא צריך, אפשר דכונתו שאין ענין להתיר שנת עראי בתפילין על סמך שומר, כשיש עצה פשוטה לחלוץ התפילין, שאין לנו להכניס עצמנו בחשש שירדם, ואין הכונה דחשש שירדם או ישכח השומר קרובה לחוש לה, אלא דסגי בחשש רחוק כדי שלא להכנס לזה לכתחלה, ול"ד למניח ראשו בין ברכיו שהצורה הזו שומרתו שלא ירדם, כשנותן דעתו לזוהר שלא לירדם.

- עד כאן -

בענין היסח הדעת בתפילין

כ"ו א' במוסר שינתו לאחרים

א. כ"ו א' אר"י בדר"ע במוסר שינתו לאחרים, יש לעי' מ"ט סתם תנא בסוכה לאיסור ובתפילין להיתר, ואמנם י"ל דדומיא דאכילה קתני, אבל אכתי טפי הו"ל לאשמועינן שריותא דעראי חוץ לסוכה, ונוקמה בשומר, וי"ל דבסוכה יש חידוש דהיכא דאיכא למיחש שמא ירדם אסור, דפעמים שאדם ישן עראי חוץ לביתו, וסומך שלא ירדם קבע, ולכן אף אם נרדם קבע אין בזה חסרון בכעין תדורו, כמ"ש אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בס"ח, והיינו דקמ"ל תנא דפעמים שעראי אסור, אבל בתפילין הדבר פשוט דהיכא דיש לחוש שמא ירדם אסור, וע"כ החידוש דעראי לחודי' לא חשיב הה"ד, וקמ"ל דמשכח"ל עראי שמותר.

שם ערבך ערבא צריך

שם מתקיף לה ר"מ ערבך ערבא צריך, פרש"י דחיישינן שמא אף הוא ישכח וירדם, וצ"ע דלא אשכחן חשש כזה שירדם בתוך שיעור מאה אמה שהוא אחד מס"ז בשעה כמ"ש המ"א בסי' מ"ד, ועו"ק דבפשוטו השומר אינו שוכב וכלשון רש"י שמא אף הוא ישכח, ובסמוך אמרינן דאפי' מניח ראשו בין ברכיו לא חיישינן שירדם, וכש"כ שאין לחוש שהשומר ירדם, ועכ"פ מתפרש שפיר במוסר שינתו לאחרים שאינם שוכבים, ומהיכי תיתי נחוש שישכח במתכוין כשמינוהו שומר, וצ"ל כמ"ש פ' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דכיון ששינת עראי זמנה מועט ביותר, חיישינן שלא ידקדק השומר להעירו בתוך הזמן, וגם אינו יודע לכיון הרגע שנרדם להעירו בהילוך מאה

אמה מזה, ואף דמשכח"ל שומר שמכוין ביותר, אבל אין נראה לר"מ לאוקומי סתמא דברייתא בשמירה כזו, ופי' כן גם בכונת רש"י דהחשש שהשומר יפגע והא דנקט שמא ישכב וישן, היינו משום דלשון ערבך ערבא צריך משמע דאותו חשש יש גם בערב, אבל כונת הענין שמא לא יכוין וידקדק להעירו ברגע הנכון.

שם במניח ראשו בין ברכיו

שם אלא ארכב"ח אר"י במניח ראשו בין ברכיו, פי' דאז לא חיישנין שירדם, אבל אם דעתו לשינת קבע אפי' ראשו בין ברכיו י"ל דאסור, דודאי אפשר לישן קבע בראשו בין ברכיו, אלא שחושיו ערים בתוך מאה אמה ולא ירדם אם ירצה לקום.

מסדר הגמ' משמע שדברי ר"י נאמרו ליישב הסתירה של הברייתות, ועפ"ז פרש"י דרבא דמשני אין קבע לשינה, א"צ לאוקומי כדרי' ולא חייש שמא ירדם, אבל בפשוטו יש לקיים חששא דשמא ירדם שהוא חשש קרוב ביותר, (ור"א דאמר שמא ירדם ג"כ אמרו מסברא), ושפיר קאר"י דברייתא מיירי דוקא במניח ראשו בין ברכיו, ואין בזה דוחק דברייתא עיקר הדין אשמועינן דבעראי אין איסור, וודאי מיירי באופן שלא יבא לידי קבע, וכ"כ הר"ן בשם הראב"ד, ולפי' להלכה אין היתר עראי אלא במניח ראשו בין ברכיו, ובאופן שנותן דעתו שלא ישן יותר מהילוך מאה אמה, אבל לא דמצב זה לעולם עראי חשיב, ובזה ניחא דכל המימרות מקויימות להלכה.

שם רבא אמר אין קבע לשינה

(שם) רבא אמר אין קבע לשינה, לכאורה הול"ל אין עראי לשינה, ואפשר דר"ל שאין שינת קבע שונה בעצמותה מעראי אלא בכמות ולא באיכות, משא"כ סעודת קבע שעריכת סעודת קבע ניכרת בשינוי מתחלתה, ויותר נראה דמתפרש כהיא דאמרין שבת

דברי הגראמ"ה דהנדרם מעצמו בתפילין לא עבר עבירה

הגראמ"ה הלוי ז"ל דקדק משמעתין דכשאדם נדרם מעצמו עם התפילין לא עבר עבירה כלל, והיינו דהזלזול בתפילין רק כשמביא עצמו למצב שעלול להפיח, ונראה דמודה דהפחה באונס חשיבא איסור, אבל הפחה מתוך השינה אין בה הזלזול הגמור וכמש"כ לק' ס"ק וכיון שנדרם באונס לית לן בה, אבל ל"מ כן אלא מצב של שינה חשיב הה"ד, והר"ז כעבר עבירה באונס, וכ"מ בתו' שבת מ"ט א' דצריך להכין גופו באופן שלא יבא לידי שינה באונס, ולפי' גם פטור אנוס ליכא כיון שלא הי' לו להניח במצב כזה, ורק כשנאנס ממש יש פטור אנוס, ואפשר דכל שסבור שיוכל להעמיד עצמו מצוה להניח, וחשיב שפיר אנוס, אלא שיש לו להשתדל להיות במצב שלא ירדם, אבל לא דבמצב כזה אין מצוה.

ראית הגראמ"ה ז"ל מדאמרין ערבך ערבא צריך והיינו שמא ירדם, ומ"ט לא

התפילין לשמרם ממאורעות שפוגעין בקדושתן זהו הנקרא שאינו מסיח דעת, ולכן אם עומד בתפלה הרי יודע ג"כ שהתפילין ישמרו במצב זה בקדושתן, וכמו שהנחותן בשר קודש בתיבה סגורה חשיבא שפיר שמירה בלא הה"ד, ה"ה כשמכניס עצמו למצב המשומר לענין התפילין, מיהו צריך למשמש בהן כדי שיזכור לשמרם עם גמר התפילה, ולדבריהם ז"ל ה"ה כשמכניס עצמו בשינה יודע שהתפילין נשמרין בקדושתן כיון שלא יבא לידי שחוק וק"ר, אבל אכתי משום הפחה אסור, ואי משכח"ל דליכא חשש הפחה אין איסור בשינה עצמה אפי' קבע.

והנה הא דאסור שחוק וק"ר בתפילין וציץ קים לן מסברא, וקרא דתמיד אשמועינן שלא יסיח דעתו מלשמור שלא יגיע למצב זה, ונפ"מ שאם ישן ולא הפיח לא עבר על זלזול בתפילין אלא על איסור הה"ד.

ולדעת תו' יומא ח' א' דלאו ק"ו גמור הוא למילף תפילין מציץ, אין איסור הה"ד בתפילין מדאורייתא, אבל איסור שחוק וק"ר ובכלל זה הפחה אף לדעת תו' אסור מדאורייתא, ובזה ניחא דאסור להניח תפילין בלילה אע"ג דקי"ל לילה זמן תפילין שמא ישן בהם, ואם אין בזה חשש דאורייתא לא היו חכמים מבטלין מצותן בלילה, א"ו אף לדעת תו' הפחה אסורה מדאורייתא, אלא שלא נתחייב לזכור תמיד שלא יבא לידי כך, וכ"מ בשאגת ארי' סי' מ', וצ"ע בחיי אדם שלא כ"כ, מיהו בעיקר הדברים נראה דהתו' יחידאה בזה, ואין כן דעת תו"י ותו' הרא"ש והריטב"א שם, וכ"מ ברמב"ם פ"ד הי"ד וכן ש"פ סתמן כפירושן דק"ו גמור הוא, וגם בגמ' לית לן לחדש מדנפשינן פירכא על הק"ו, ולומר דמדרבנן קאמר.

ולא אמור מי שישן ולא הפיח לדעת תו' עבר רק על איסור דרבנן, ולדעת ש"פ עבר על איסור דאורייתא, דכיון שהי' במצב

חיישינן בכל אדם שמא ירדם עם התפילין, ואמנם א"א לבטל מצות תפילין לגמרי מה"ט, אבל יש ללמוד מעיקר מצות תפילין דלא חיישינן שירדם, וא"כ מ"ט נחוש שהשומר ירדם, ודוחק לומר דבאמת חיישינן שירדם אלא שע"כ מתירין לו לקיים מצות תפילין, וע"ז תירץ הגרא"מ דבכל אדם נהי דיש חשש שמא ירדם אין בכך פגיעה במצות תפילין, כיון שנרדם באונס ולא הכניס עצמו לכך, ורק כאן שהולך לישן עראי חשיב שמכניס עצמו לחשש דקבע ואין לו לסמוך על השומר, מיהו למש"כ לעיל בשם אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה באמת לא חיישינן שמא ירדם אלא שמא לא ידקדק בשמירתו, וכן לשון רש"י שמא ישכב והיינו במתכוין, והכונה כמשנ"ת דהחשש שלא ידקדק לכיון רגע של הילוך מאה אמה שהרי לא ירצה להקדים להעירו, וגם אינו יודע לכיון מתי נרדם, ובכלל זה שישכב לרגע ויחשוב שיש לו זמן עדיין ואולי ירדם לרגע, אבל לא שזהו עיקר החשש, אלא שזה מתיישב בלשון ערבך ערבא צריך, כ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת רש"י, ולפ"ז אין מקור לומר דחיישינן שמא ירדם בכל אדם ואפי' הכי התירו להניח תפילין.

בטעם האיסור לשינת קבע בתפילין

ב. עיקר איסור שינת קבע בתפילין פי' הראשונים ז"ל שמא יפיח, ובשינת עראי אין לחוש לכך, אבל עיקר השינה אינה היסח הדעת כמש"פ הר' יונה הובא בתר"י ורא"ש פ"ג דברכות דשינה מצרכי האדם ואינה זלזול בתפילין, ודוקא שחוק וק"ר שהם זלזול בתפילין חשיבי הה"ד, וביאור הדברים דכמו שמירת ידים בטהרה או בשר קדשים דהיסח הדעת פוסלת, והדבר פשוט שאין האדם חושב על ידיו כל הזמן, אלא שלבו ער לכל מצב שעלול לפגום בטהרת ידיו, וה"נ בתפילין בעינן שיתן דעתו שלא יבא לדבר שפוגע בקדושת התפילין, ומצב זה שהוא זוכר

שיכול להפית זהו הה"ד, מיהו ודאי דהפחה חמורה מהה"ד אע"פ ששניהם מדאורייתא.

ופכרת הר' יונה כתובה ג"כ בתו"י ותו' הרא"ש יומא ח' א' אומר הר' אלחנן טעמא דהה"ד לא שייך אלא כשהוא ניעור, דהיינו שהולזול כקדושתן זהו האיסור, אבל שינה עצמה אינה זלזול.

בקו' השאג"א מאבל שאסור בתפילין ועוד בביאור האיסור לשינה

ג. **ובשאג"א** סל"ט מ' נתקשה בכ"ז מהא דקי"ל דאבל אסור בתפילין בשעת בכי והספד, ואע"פ שאינו עלול לבא לידי שחוק וק"ר, וגם לשון הה"ד לא משמע שחוק וק"ר, ולכן כתב לפרש דגם שינה מיקרי הה"ד אלא דכדי הילוך מאה אמה מותר להסיח דעת, ואמרו"ר (שליט"א) זללה"ה תירץ דודאי שלא יסיח דעתו הכונה שיתן דעתו עליהם ולא רק להמנע משחוק וק"ר, אלא דא"צ שיזכור התפילין עצמן אלא דכ"ז שמניחן יהא במצב של כעומד לפני המלך, ושינה חשיבא שפיר עמידה בכבוד לפני המלך פעמים שנאנס בשינה מעט, וכל שאינו זכור להיות במצב של עומד לפני המלך זהו הה"ד, ולכן אבל בשעת ההספד שמסיח דעתו מכל דבר, אף אינו זכור עמידתו לפני המלך, ולא סגי במה שלא יבא לידי שחוק וק"ר.

אבל באמת עיקר הדברים לומר דשינת קבע לא מיקריא הה"ד מחודש מאד, דבאמת שינה אין לך הה"ד גדול מזה, דיש לחוש שיפלו מראשו ושישכב עליהם, וכשיעור משנתו מי יודיענו שתפילין עליו, ולכל הפחות מדין משמוש בתפילין יש לאסור שינה אפי' עראי אם שוכח אז מהתפילין, ולעומת זה איסור הפחה מתוך השינה לא חמירא כ"כ, ודמאי קצת לשחוק מתוך השינה, דכיון שלא נעשית מתוך זלזול וקלות אלא שלא מדעתו, הר"ז כפעולת מעיו בפנים, ואם שינה מותרת לא הו"ל לאסור מחמת הפחה.

ולכאורה אפשר לקיים הדברים כפשטן דבעינן שלא יסיח דעתו משמירת התפילין, וענין שמירה בלא הה"ד מתפרשת כשמירת ידיו בטהרה ושמירת בשר קדש כמש"כ סק"ב, דכל שלבו ער לכל מאורע שפוגע בקדושת התפילין, היינו שלא הסיח דעתו מהם, אבל הישן שינת עראי בתוך הילוך מאה אמה עדיין לא שקע בשינה והוא שולט על חושיו, כענין נים ולא נים דקרו ל' ועני, ומה"ט קבעו שיעור מועט כזה שהוא אחד מס"ז בשעה, אף אם נימא דלענין הפחה, אף יותר מזה ג"כ נקרא עראי, אלא דלענין הה"ד רק בתחלת השינה לבו ער קצת, וסגי במצב זה לשמור תפילין שעל ראשו שלא יפלו ושלא ינהג בהם בזיון, (משא"כ כשהם בידיו שאמנם ירגיש כשיפלו, אבל כבר יפלו).

ולפ"ז גם בזמן תורה ותפילה אסור להסיח דעתו מהן, אלא דסתמא דמילתא אינו שקוע כ"כ שלא ירגיש אם נעשה בהן דבר שפוגע בקדושתן, ומה"ט יש להצריך למשמש בהן גם בתפלה, ואבל אסור בתפילין בזמן ההספד מפני שמסיח דעתו משמירתן, וכן בזמן שינת קבע, אבל שחוק וק"ר ובכלל זה הפחה אסורין אף כשזוכרן, דזהו הזלזול בשמירתן, מיהו גם שמא יפלו או שישכב עליהם וכיו"ב בכלל מצות שמירה, דכל הני כלולים במצות התורה שלא יסיח דעתו מהם.

ובזה ניחא הא דמשמע שצריך למשמש גם בש"י וגם בש"ר, וכמש"פ תו' מנחות ל"ה ב' בשם ה"ר אליהו דע"ז אמרו עבורי דרעא אוטופתא אסור, וכ"נ סוכה מ"ו א' ברבנן דבי רב אשי דמשמשי בתרוייהו, דלא סגי בזה שעומד ביראה וכבוד מחמת התפילין, אלא שיזהר בראשו ובזרועו, ואם ממשמש באחד הר"ז ממעט בזכירת השני מעט.

ובאמת בגמ' לא הוזכר טעמא דשמא יפיה מתוך השינה, וסתמות הדברים דשינה עצמה הה"ד, ועיקר הה"ד שמא יפלו או

שינהג בהם בזיון שישכב עליהם וכיו"ב, והשתא הוי דומיא דאינן שהוזכרו בגמ' דנקיט בידו' אסור אף עראי, ובדפרס סודרא מותר אף קבע לפרש"י, והיינו מחשש נפילה או שישכב עליהם.

בדין הה"ד מהתפילין בשבת ויו"ט

יעו"י מש"כ אאמור' (שליט"א) זללה"ה באו"ח סי"ט סק"ג [נדפס בסוף ברכות] בדין הה"ד מתפילין בשבת ויו"ט למ"ד שבת לאו זמן תפילין, אבל כשאננם במקומן ודאי משמע שאין איסור הה"ד, דרק כשמתעטר בשמו של הקב"ה נתחייב בשמירה בלא הה"ד, אבל כשתפילין בידו יש לו לזוהר כפי הראוי אבל לא ממצות תמיד, ואפשר דכיון דמותר בשחוק וק"ר כשהם בידו [כ"נ לכאורה עי' במ"ב סמ"ד סק"ו לענין הפחה], לא הצריכה תורה שלא יסיח דעתו, כיון שרק נפילה וגנאי אסור בהן, ואינם קרובין לחוש להם, עד שנחייבנו שלא יסיח דעתו מהם, ולע"כ.

שבת מ"ט א' א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כו'

ד. שבת מ"ט א' א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים מאי היא אביי אמר שלא יפיה בהם רבא אמר שלא יישן בהם, יעו"י ברמב"ן דהרי"ף למד מדרבא דאף שינת עראי אסור בתפילין, והר"ן בסוכה בשם הראב"ד והרז"ה מבואר דקי"ל כסוגיא דסוכה ורבא נמי מודה לזה, אלא שהראב"ד כתב דקשה לכיון שיעור מאה אמה ולכן יש לנהוג דאפי' עראי אסור, ובאמת קשה מאד לדחות סוגית הגמ' בלא הכרח, ואטו משום דלא הזכיר רבא שלא ישן קבע נידוק דאפי' עראי ראשו בין ברכיו אסור, ואפשר דהוה קשיא להו מאי אתא ר"י לאשמועינן הא קתני בברייתא דאסור שינת קבע, וע"כ לאסור אף עראי, אבל אכתי לאביי דמפרש שלא יפיה מא"ל.

ובאמת לישנא דצריכין גוף לא משמע איסור שינה והפחה אלא שיש להכין הגוף שלא יבא לידי כך, ולכן פי' תו' דצריך שיוכל להעמיד עצמו כשרוצה להפיה או לישן עד שיחלוץ תפליו, ולפ"ז אין לדקדק מזה איסור שינת עראי, דסגי בזה שזוהר שלא ישן קבע.

ועדיין צריך יישוב לישנא דר"י דקאמר צריכין גוף נקי, ומ"ט תלי לה באלישע בעל כנפים, הרי לא נוסף בזה הסבר, ועי' ירו' ברכות פ"ב ה"ג דא"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי, ובתור הכי אמרו תמן אמרין כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא ילבש תפילין, ואפשר דמימרא דר' ינאי קמ"ל שצריך למרק אכילה ושתי' שבמעיו, וגרסת הרי"ף והרמב"ן מ"ט אביי אמר כו', דצריך לנקות גופו שלא יהא נצרך לנקביו ולא תהא כרסו מלאה שלא יבא לידי הפחה ורבא אמר שלא יבא לידי שינה, וכיון שהצריך מירוק תוך המעיים הר"ז כמלאכי השרת והרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת לכך נקט בנ"א הדומים למלאכים, ולהפליג הדבר כיון שהצריך מירוק תוך מעיו, נקט כאלישע בעל כנפים להסביר כונתו בנקיות שהזכיר, מיהו בירו' משמע שאין להתעטר בתפילין אלא אדם הראוי לכך, ואביי ורבא באו לאפוקי מזה דאין כונתו אלא לענין הפחה ושינה.

יומא ז' ב' ההוא שלא יסיח דעתו מהם

ה. יומא ז' ב' ההוא שלא יסיח דעתו מהם, נראה דאף לר"ש לא מפקינן קרא ממשמעותי' דכתיב על מצחו תמיד, ולא משמע דר"ש משנה הטעמים לקרא תמיד לרצון, אלא לפי שאין ראוי לכתוב תמיד בדבר שאינו תמיד, מפרש ר"ש דנכתב כן כדי לדרשו תמיד לרצון, ור"י דריש על מצחו דוקא, וזה מפיק דלא נדרוש תמיד לרצון.

שם ח' א' נשבר הציץ כו'

ח' א' נשבר הציץ, צ"ל דהיינו שהשם קיים, אלא שנשבר באופן שאינו ראוי למצחו

כ"ו ב' מתני' מעשה והביאו לו לריב"ז כו' ע"ס המשנה

כ"ו ב' מתני' מעשה והביאו לו לריב"ז לטעום את התבשיל, פי' לאכול שיעור טעימה, והוא פחות מרביעית כמבואר גבי תענית, ואם התבשיל הוא מחמשת המינים א"כ משמע דיותר מכביצה מותר, מיהו י"ל שלא טעם אלא כביצה, דלא אמרו שטעם כל שיעור מטעמת, אבל מסברא י"ל דכל שנקרא מטעמת חשיב עראי, וי"ל דלא אמרו כן אלא במשקין, אבל באוכלין כביצה לא חשיב מטעמת, והכי מסתברא דכביצה שיעור סעודה הוא.

שם שתי כותבות ודלי של מים, קמ"ל דמים לחדוד ג"כ לא שתה דאי משום כותבות דוקא אמר העלום לסוכה, למה הזכיר התנא המים, אלא שלפי הענין ידעו שהי' שותה המים בלבד אי לאו דהחמיר גם במים.

שם ואמרו העלום לסוכה, לכאורה לריב"ז ור"ג חמיר טפי אכילת עראי כיון שבחול ג"כ אין אוכלין כן חוץ לביתם, ומ"מ תו לא הוי יוהרא לשום אדם.

בעיקר דין אהל אי הוה דוקא מלמעלה או אפי' במחיצות, ובההיא דפקק החלון

כ"ז ב' א"ל מהו שאפרוס עלי' סדין כו', א"ה, ראיתי להעתיק מספר שבת השייך לכאן.

שבת קכ"ה ב' רש"י ד"ה שאין עושין אהל עראי כו' ופקק החלון דמתני' משום דבנין קבוע הוא כו', וכן העתיקו הרשב"א והר"ן מפרש"י דלר"א איכא תרתי לאיסורא או תוספת בגג אפי' לעראי או תוספת במחיצות לבנין קבוע, וק"ק דלפ"ז אינו ענין לעיקר פלוגתא דר"א ורבנן, דלרבנן אין שייך כלל אהל במחיצות ואפי' בקבע, וי"ל דכולי' חד טעמא הוא דתוספת אהל חשובה כבנין, כיון שהאהל דבר חשוב הוא, וה"ה כל בנין

בלא תיקון, והו"ל דחוי ממצותו ולכך אינו מרצה, אבל ציץ שבור לגמרי לא איצטריך דאינו מרצה שהרי אין כאן ציץ.

שם חייב אדם למשמש כו'

שם חייב אדם למשמש כו', חיוב משמוש זוהי תקנה דרבנן דמעשה גורם זכרון יותר, שהרי המשמוש בשעה שזוכר ולכך ממשמש, אלא שזה מועיל לזכור זמן נוסף אח"כ, וצריך למשמש גם בש"י וגם בש"ר, כיון שאם לא יזכור שתפילין בראשו, נהי דיזהר משחוק וק"ר משום של יד, אכתי עלול לעשות פעולה בראשו שתגרום ולזול בתפילין ש"ר, כגון שיפלו או יחבטו בכותל, וכ"מ בתו' מנחות שצריך למשמש בשניהם שפי' כן הא דעבורי דרעא אטוטפתא אסור וכ"נ בסוכה מ"ו א' ברבנן דבי ר"א עיי"ש. — הי' מקום לדון דבכהן גדול לא תיקנו משמוש בציץ, דכהנים זריזין הן, וגם לובש שמונה בגדים, אבל ברש"י בפ"י התורה מבואר דגם בציץ צריך למשמש.

כ"ז א' למיגנא בכילתא בסוכה

כ"ז א' למיגנא בכילתא בסוכה, כאן מבואר דאע"פ שמדרבנן לא יצא מ"מ נשאר החיוב דאורייתא ועתו' ג' א'.

שם אין קבע לשינה

שם אין קבע לשינה, יעוי' פרש"י, ולכאור' הול"ל אין עראי לשינה, ואפשר שהכונה כמו אין קבע לשתי' שבת קי"ח א' ור"ל שהשינה הקבועה אינה תוספת באיכות אלא בכמות, שהיא כהרבה שינות עראי בב"א, משא"כ אכילה שאכילת קבע זה ענין אחר, אע"פ ששיעורה נקבע בכמות, מ"מ הכזית הראשון הוא כבר חלק מהסעודת קבע.

הבית, (ועתו' קכ"ו א' אם יש משום מיחזי כבונה בנגר, ונתבאר בשבת סמ"ב סק"ה).

סוכה כ"ז ב' מעשה בר"א ששבת בו, באור הגמ' שהנדון אם בכל גונא אסור להוסיף על אהל קבע או"ד דדבר שהוא עראי לגמרי שרי

סוכה כ"ז ב' א"ל מהו שאפרוש עלי' סדין כו' ותפשוט לי' מדידי' דתנן פקק כו', הנדון אם יש דרגת עראי דמודה ר"א שמותר להוסיף על אהל קבע, דפקק החלון נהי דודאי עשוי לפתחו, אבל הוא ראוי לשימוש קבע אם ירצה, אבל סדין אינו ראוי כלל לקבע, ויש לעי' הרי לרבנן ודאי דאין עושין אהל בתחלה בסדין וכמבואר עירובין צ"ד א', (ועי' בשבת סמ"ג סוסק"ד), וכל היכא דמיקרי אהל בתחלה יש לאסור לר"א בתוספת, ונראה דזהו באמת ספיקו של ר"א, דאמנם בסברא אין ראוי לגזור כולי האי, שהרי ניכר שהוא עראי בעצמותו, אבל כיון שקיבל כללא דתוספת אהל עראי אסור, אפשר דגזרו על כל הנקרא אהל בתחלה דה"ה שיאסר בתוספת, או"ד רק בראוי לבטלו גזרו.

בהא דר"א דלא אמר דבר שאל שמוע מפי רבו, באור בזה

ובזה מיושב הא דמצריך בזה דבר ששמע מפי רבו, כיון שאין הדבר תלוי בסברא לחוד, דאע"פ שאין סברא לגזור מ"מ אפשר שג"ז הי' בכלל הגזירה, והי' יכול להכריע מדעתו איך ראוי לגזור, אבל לא רצה לקבוע בזה מדעתו, אבל בעלמא ודאי הי' ר"א מדמה מילתא למילתא במידי דתליא בסברא, ועי' בכתר ראש בשם הגר"ח מואלזין ז"ל. (שבת סמ"ג סק"ב)

בנדון אם שביעית הוי מעות עשה שהזמן גרמא ואם צריך ריבוי לנשים בתוספת שביעית

כ"ח ב' לא נצרכא אלא לתוספת עינוי כו', א"ה, הועתק לפנינו מספר שביעית השייך לכאן.

קבוע, ואף לרבנן הדין כן דסמוך לבנין קבוע יש לאסור טפי, אלא דלא משכח"ל בזה בתחלה, דעצם זה שהוא סמוך לבנין קבוע, משוי לי' תוספת.

ודעת תו' והראשונים ז"ל דאף במחיצות פליגי ר"א ורבנן בדין תוספת אהל, כגון פקק החלון או מחיצה רביעית, דלכו"ע חשיב תוספת אהל, ולר"א אסור ולרבנן שרי, ומחיצה שלישית כיון שהיא מחיצה המתרת הו"ל כעשיית אהל בתחלה, ואף לרבנן אסור.

ולפ"ז במחיצה אחת לצניעותא אף ר"א מודה דשרי, דאין בזה סרך אהל, שהרי לא נחלקו אלא בדין תוספת, ומחיצה אחת אינה תוספת אלא בתחלה, וכי היכי דלרבנן שרי ה"ה לר"א, וכ"מ בדברי הראשונים ז"ל בפירוש דר"א רק במחיצה רביעית פליג, אבל לא בראשונה ושני', בריטב"א עירובין מ"ד א' כתב דשתי מחיצות אפי' תוספת לא הויא, וכ"ה בריטב"א הנדמ"ח בשמעתין, נמצאת למד דחדא מחיצה או שתים ליכא לא עשיית אהל ולא תוספת, וכ"מ בדברי הרשב"א והר"ן דברביעית הוא דפליג ר"א.

ויש להסתפק במחיצה אחת קבועה ויש נקב בתוכה כעין חלון מאי קסבר ר"א, דלפרש"י מצינו דתוספת לבנין קבוע ענינה דומה לתוספת אהל, ואפשר דסברא זו קיימת גם לפירוש תו', דנהי דמתני' דפקק החלון מתפרשת בבית וכולו כאהל והחלון כתוספת אהל, אבל אפשר דאין יתרון לאהל אלא כל תוספת עראי על קבע חמירא, ועל אהל שלם אפי' עראי על עראי אסור לר"א, כגון בשייר בגג טפח או בכותל רביעי כשכולם עראי, דאהל דבר חשוב הוא ותוספתו אסורה לר"א, וכשאינו אהל בעינן דוקא שיהא הכותל קבע, דאז תוספתו מיחזי כבונה, והכי מסתברא, ולפ"ז ניחא בפשיטות הא דנגר חשיב תוספת אהל, כיון שהדלת קבע, מיהו י"ל דאע"פ שאינו מוסיף באהל מ"מ חשיב תוספת לאהל

כ"ט א' כי הא דרבא ורב"ח כו'

כ"ט א' כי הא דרבא ורבמ"ח כו' מרהטי בגמ' בהדי הדדי והדר מעייני בסברא, מבואר דרק רהיטא דשמעתתא עבדו בהדי הדדי, אבל העיון עיין כל אחד לבדו, ואפשר דהיינו דמיייתי מינה שהעיון צריך יישוב יותר וכל אחד מתבונן בעצמו, ומש"ה גם אין להצריכו בסוכה דוקא, (מיהו בפשוטו מתפרש שעשו כן שמא שכת אחד דבר מה, ויתקנו חבירו).

ל' א' ל"ש אלא ביו"ט ראשון כו'

ל' א' דאריב"נ אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון כו', נראה דמשמע ל' מדכייל תנא גזול בהדי יבש, ש"מ שהפסול מהלכות לולב ולא פסול כללי של מצוה הבאה בעבירה, ולכן מסתבר דהטעם משום דבעינן לכס, וטעמא דלא חייש למצוה הבאה בעבירה פ' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה משום דאין הנטילה חלק מהעבירה שאין הבעלים מקפיד על הנטילה, והרי יוצאין בשאול ביו"ט שני, מיהו הרמב"ן מ"אן בזה משום דמשמע שגם ביו"ט ראשון יש רק פסול דלכם אע"פ שצריך את הבעלות למצוה, מיהו י"ל דכיון שרק מכח הלכם חשיב מצוה הבב"ע, חשיב שפיר פסול דלולב, דעיקרו משום לכם, ואמנם אח"ז יש גם פסול מצוה הבב"ע.

ל' ב' ואת"ל לולב צריך אגד שינוי החזור לברייתו הוא כו', א"ה, ראיתי להעתיק מתוך הדברים בספר בב"ק ועי"ש תחלת הדברים וסופן.

ב"ק ס"ו ב' והרי מריש דאיכא שינוי השם כו' טעמא מפני תקנת השבים הא לאו הכי הדר בעיניה, יש לעי' מי עדיף שינוי השם משינוי מעשה, וכיון דשינוי מעשה החזור לא קני מדאורייתא ה"ה שינוי השם, ואפשר לומר דהקושיא למה צריך תקנת השבים מיוחדת

בסוכה כ"ח ב' אמרין דאיצטריך ריבויא לנשים בתוספת יוהכ"פ כיון דמיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה לא נתחייבו נשים כלל קמ"ל, פ' דהשוה הכתוב אשה לאיש לעונשין וכיון דאימעוט מעונש ס"ד דאימעוט נמי נשים, והמיעוט הוא מבעצם היום הזה כדפרש"י שם, ולמאן דיליף תוספת מבערב י"ל דג"כ צריך לרביינהו כיון דאינו אלא איסור עשה, ואפשר דדוקא היכא דמעטי' קרא בהדיא ס"ד דהפריד התוספת מן היום והו"ל כמ"ע שהז"ג, אבל איסורי עשה דשבת פשיטא דבכלל שבת נינהו לכל דבר, ועי' בזה בתו' קדושין ל"ד א' ד"ה מעקה, ולע"כ.

ונראה דבשביעית א"צ ריבוי לנשים בתוספת שביעית דלא חשיבא מ"ע שהז"ג, דמציאות שבת הארץ אינה תלויה בגברא, והר"ז דומה לשחרור ע"ע אחר שש שנים, דלא שייך לחשבו מ"ע שהז"ג, וכן שביתת הארץ המצוה מציאות בארץ, ואינה בפעולה חיצונית המוטלת על האדם לקיימה בזמן השנה השביעית, ובמנח"ח מצוה קי"ב דן בזה לדעת תו' דמילה שאינה נוהגת בלילה חשיבא מ"ע שהז"ג אע"פ שאינה מצוה שבגופה, ועי"ש שהריטב"א פליג ולדידי' שביעית לא חשיבא מצות עשה שהזמן גרמא, ולמש"כ שביעית אף לפירוש תו' חשיבא שלא הז"ג כיון שהמצוה היא מציאות בקרקע, משא"כ מילה שאין בה אלא מצות עשייה, ואף להסוברים שיש מצוה להפקיר, מ"מ אינה מצוה להפקיר בזמן מסוים, אלא המצוה לקיים את הדינים של המציאות הזו שהקרקע שובתת, כמו מצוה לשחרר העבד, שהתורה קובעת שמגיע השחרור לעבד ומצוה את הבעלים לנהוג כן. (שביעית ס"א סק"ט)

מעשה מ"ט דמעיקרא עצים והשתא כלים, הרי דזה חשיב שינוי השם גמור, וכבר הקשו כן בתו' שם ע"ש, והריטב"א כתב דקושטא קא משני ואה"נ דהו"מ לשנויי הכי וסיים שכ"ד מורו וכ"ה ברא"ה.

ואפשר דקושית הגמ' על בעל הגמ' דקאמר טעמא משום לולב אי"צ אגד או שינוי החזור, ומ"ט לא אמר טעמא משום שינוי השם, דאף בלא אגד כלל משתנה שמו ע"י נטילתו למצוה, ועכ"פ גם למ"ד דלולב א"צ אגד וא"כ האגד אינו חשוב מעשה המועיל, מ"מ לענין שינוי השם בודאי הוא מועיל, וכאילו אמרו ותיפו"ל משום שינוי השם, וזה כדרך הריטב"א אבל הדברים מחודשים, ולכן נראה דשם הושענא לא משתנה לאחר נטילתו, שהרי כבר הוקצה למצותו, ולאחר מכאן ג"כ נשאר שמו עליו, תדע שכ"כ שמו עליו שאפי' מעיקרא נמי הושענא קרו ליה, והמקשן ידע שאין שמו משתנה עוד, אבל לא ידע דמעיקרא נמי מיקרי שמו כך. (ב"ק סל"ג סק"ה וע"ש עוד)

ל"ג ב' והא קא מתקן מנא ביו"ט, בהא דפשיטא לן דליכא מאן דשרי, ואם חשיב תיקון מדאורייתא

ל"ג ב' והא קא מתקן מנא ביו"ט, יש לעי' מ"ט פשיטא לן שיש לאסור כה"ג, הרי בפסח לא חשיב תיקון כלל, וא"כ אין זה תיקון גמור, ושפיר י"ל דראב"ש ס"ל דלא גזרו רבנן בזה, ואפשר דכיון שהפסול הוא משום חסרון נוי ההדס, הרי"ז דומה למכה בפטיש כמישקל אקופי מגלימא שבת ע"ה ב', שלקייטתן משלים נוי ההדס, ולא רק פסול מהלכות הדס, ואמנם בפסח לא חשיב תיקון אבל בסוכות מיקרי תיקון בגופו שהשלים נוי ההדס, מיהו נראה שאין ללמוד מזה איסור להסיר נקודות מאתרוג וכיו"ב, דענבים חשיב טפי תיקון גדול שנוטל חלק מההדס, וחשיב שינוי גמור, ומהא דחשבינן ליה דחוי חזינן

מפני ההפסד שלא יצטרך לקעקע כל הבירה, תיפוק לי משום שינוי החזור שקונה מדרבנן, והיינו כר' יוחנן וכאביי צ"ג ב' צ"ד ב', ואפי' לרב אשי דשינוי החזור לא קני, אכתי לא היו צריכין לתקן שלא יחזיר משום פסידא, הרי היו יכולים לתקן שיקנה בשינוי החזור בכה"ג שזהו גדר יותר מצוי בתקנה דרבנן דומיא דאורייתא, ולא להפקיע ממון הנגזל שלא כהלכה משום פסידא דגזלן.

ולפ"ז צ"ל דבנין המריש לא מיקרי שינוי מעשה כלל, דאל"כ הו"ל לאקשווי דמשום שינוי מעשה החזור ליקני, ובסברא צ"ב מ"ט לומר כן, מי גרע בנין גמור מאגד לולב סוכה ל' ב' דקרינן ליה שינוי החזור, אבל ע"כ לומר כן דהא מודו אביי ור' יוחנן שהוצרכו תקנה מיוחדת למריש, אף דאיכא תקנה דשינוי החזור קונה, ולא משמע דכולה חדא תקנה היא, וגם לא משמע שלבותר תקנת מריש תיקנו גם דין שינוי החזור, וצ"ל דמריש נשאר בשלימותו טפי מנסרין ועשאן כלים, אם מפני שחותכין אותן לעשותן כלי, או מפני שהם מתבטלין מתכונת עצים לגמרי, אבל מריש משמש כקורה גם בבנין, והוא דבר חשוב בפ"ע (ואולי גם נראה לעיין) ולא נשתנה במהותו כלום רק שימוש עם הבית, וכ"כ תו' סוכה ל' ב' ד"ה ולקנייה דאגד דלולב חשיב טפי שינוי מעשה ממריש, ומ"ש תו' ב"ק כ' ב' ד"ה והוא דאבן שקבעה הוי שינוי החזור היינו דוקא אבן ולא מריש.

וכן יש להקשות בסוגיא דסוכה ל' ב' דלבותר דמשני דאגד הלולב הוי שינוי החזור, הקשו ולקנינהו בשינוי השם דמעיקרא הו"ל אסא והשתא הושענא, ומשני מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה, ומאי קושיא הרי כי היכי דשינוי מעשה החזור לא הוי שינוי, ה"ה שינוי השם, דאלת"ה א"כ הגזול עצים ועשאן כלים למה חשיבי שינוי דרבנן משום שינוי החזור, הרי מעיקרא קרו להו עצים והשתא כלים, דמה"ט א"ר יוסף בשמעתין שינוי

מיהו לדבריו מיושב שההדס האגוד נדחה ונראה כסוגית הגמ', ודוחק לומר שהיו לו שנים אגודים, ומתפרש דאית ליה אחרינא וכעת דעתו להשתמש בזה שממעט ולא בשני, וצ"ע.

בביאור הרמב"ן מ"ט טרי הכא בפס"ר לר"ש

וביאר הרמב"ן שבת ק"א א' דמה"ט מותר לר"ש, כיון שהתיקון של ההדס אינו תיקון כלל באינו מתכוין, שהרי הדס בפסח מותר למעטו ואפי' בכונה ליפתו, דלא חשיב מנא, ורק בצירוף צורך המצוה חשבינן ליה תיקון מנא, וכיון דאית ליה הדס אחר הרי אין כאן תיקון, ויש לעי' א"כ מ"ט לר"י אסור, וי"ל דלא דמי לקוטם להריח ומצרף עששיות, דכאן סו"ס ההדס מתוקן וראוי לכל אדם לקיים מצותו, אלא דלא חשיב פס"ר, כיון שאין זה מוחלט שיהא תועלת מתיקון זה ואמנם אין העתיד משנה למפרע, אבל מצב כזה אינו תיקון מוחלט דשייך לחשבו פס"ר דתיקון שתלוי ברצון להשתמש למצוה אינו תיקון מוחלט במציאות, אבל לר' יהודה כל מה שאסור במתכוין ה"ה באינו מתכוין.

ופשטות הגמ' דת"ק כר"י ס"ל, אבל אליבא דר"ש כו"ע מודו דשרי, מיהו ק"ק מ"ט תלי לה בדראבר"ש, ויתכן לומר דת"ק קרי ליה פס"ר ואפי' לר"ש אסור. (שבת סכ"א סק"ח)

בדין אכילה קודם נטילת לולב, ובדין התחיל סעודתו

ל"ח א' מתני' לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו, הלשון צ"ב דהול"ל לכשיכנס לביתו יטול מיד ואפי' על שלחנו, ונראה דבאמת עיקר המשנה לאשמועינן שלא יאכל עד שיטול לולב, וקמ"ל שאפי' הוא אוכל על שלחנו צריך להפסיק, ולמסקנת הגמ' דמיירי בדליכא שהות ביום ליטול לולב אחר הסעודה, הדבר פשוט שיטול באמצע הסעודה, שאין הסעודה פוטרתו ממצות לולב, וע"כ כונת

שזהו חסרון גמור, ואפשר דפסול אחר שחזור להכשרו לא משוי ליה דחוי, כגון שינוי מראה אם מועיל לגרדו, ושאני ענביו דמיקרי חלק מגופו ולא רק מראה.

פשטות הדברים דתיקון זה איסורו מדרבנן, וכ"מ בתו' ק"ג א' ועוד בראשונים אבל ברא"ש שבת פ"ב ס"א כתב דאי צריך ליה איכא איסור דאורייתא, וכ"כ המרדכי בפרקין סי' תשמ"ז בשם ריב"א, מיהו דעת הרשב"א כתובות ו' ורש"י סוכה ל"ג א' ותו' יומא ל"ה א' דאיסורו מדרבנן, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון מג"א סי' שי"ד סק"ה ובסי' תרמ"ו סק"א, ומרן זללה"ה כתב בסי' ג' סק"ה שמיעוט ענביו קל מאיסור דרבנן כדקרו ליה תו' תיקון מועט, עי"ש.

שם כגון שלקטן לאכילה כו' דאית ל' הושענא אחריתי

שם אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה כו', ק"ק דלשון אין ממעטין סתמא משמע שכונתו למעטן למצוה, והשתא מתפרש דאין ממעטין בשום אופן, וראבר"ש אמר דאיכא גונא דממעטין, ואפשר דכיון דקתני מתני' ואם מיעטן כשר, קמ"ל דמשכח"ל דממעטין בהיתר, ולפי' הגרא"מ דבסמוך ניחא.

שם הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי, לת"ק אסור למעט אפי' באופן שאין דעתו כלל להשתמש בו למצוה, דמ"מ מתקן מנא הוא, ולפ"ז לא שמענו מדראבר"ש להתיר כשדעתו להשתמש בו למצוה, אלא שיש לו אחר, דודאי בכה"ג מתכוין מיקרי, ובדלית ליה אחר ג"כ כמתכוין חשיב וחמיר מפס"ר, שהרי הוא צריך לו, אבל בדאית ליה אחר ואין דעתו להשתמש בזה בהא פליגי, ולפ"ז מתפרש בדאית ליה כבר הושענא אחריתי דהיינו הדס אחר אגוד בהושענא, ולא רק דאית ליה עוד הדס מתוקן, שיכול להשתמש בו, [שו"ר שהגרא"מ הורוויץ ז"ל פירש דמיירי באגד את זה אלא דאית ליה אחר, והדברים מחודשים,

אם שרי לאכול בדרך, ובדין סעודה קטנה

שם לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו, קצת משמע מזה שבדרך מותר לו לאכול, ועי' בפוסקים סי' תרנ"ב שכתבו שימתין עד חצות, ואפשר בדברך כל סעודה כטעימה דמיא.

שם על שולחנו, משמע סעודה קטנה, ומשמע מזה דסמוך למנחה אף סעודה קטנה אסור, דאל"כ הו"ל למידיחי דשאני לולב שהחמירו בו אף סעודה קטנה, מיהו בלולב החמירו אע"פ שזמנו כל היום טפי ממנחה גדולה עד הערב, ועמשנ"ת לעיל.

מה החידוש שיטול בין הערביים

שם לא נטל שחרית יטול בין הערביים, לכאורה משנה שא"צ היא דמצי למיתני כל היום כשר ללולב, ולרבא ניחא, ולר"ז קמ"ל דמשחרית חייב ליטלו ואסור לאכול אע"ג דאיכא שהות ביום טובא, דכיון דמתני' בבא מן הדרך וליכא שהות ביום לגמור סעודתו, איצטריך לפרושי דמשחרית אסור לאכול, ונראה דלקושטא דמילתא מודה ר"ז דסיפא דלא נטל שחרית מיירי ביש שהות, אלא דלא מצי לאקשווי מינה, וכ"נ בפי' ר"ח, ולשון הגמ' ורש"י ג"כ מבואר דלא נטל שחרית היינו בסעודה.

בקושיית הגמ' ובתי' ר"ס

שם ורמינהי אם התחילו אין מפסיקין, לפמשנ"ת איסור אכילה דלולב אינו מגזירה דמתני' דשבת, ומ"מ ס"ל לגמ' דכל מה שגזרו שמא ישכח אין להחמיר להפסיקו באמצע הסעודה.

שם אר"ס ל"ק הא דאיכא שהות כו', כבר נתבאר במתני' דעיקרה לומר האיסור להתחיל האכילה קודם שיטול, וקמ"ל דפעמים שחייב להפסיק מיד, ורמז זה בלשון יטול על שלחנו דמשמע שמוכרח לעשות כן, וכן בבא דלא נטל שחרית מתפרשת לקושטא דמילתא בהיתר ובדאיכא שהות כדרכא.

התנא שיפסיק מיד ולא יסמוך שיטלנו אח"כ באמצע הסעודה, וטעמא דמילתא דלא הקילו בהתחיל שלא יפסיק אלא מפני שלא הטריחוהו להפסיק, אבל הכא דליכא שהות ובלא"ה יפסיק אח"כ, א"כ חזר דינו כבא לאכול בתחלה, שהרי אין לו קולא דהתחיל לא מטרחינן ליה.

ולפ"ז מבואר במתני' שלא יאכל עד שיטול לולב, ואם התחיל וליכא שהות יפסיק, ואפשר דמשו"ה קתני יטול על שלחנו לרמוז דליכא שהות והוא מוכרח ליטול על שלחנו, ולהכי לא קתני יטול מיד ואפי' על שלחנו, ומתני' מתפרשת שאפי' בשחרית לא יאכל עד שיטול לולב, כדאמרינן בגמ' בלא נטל שחרית שלא קיים מצותו, ואע"פ שיש שהות ביום טובא, ויש לעי' למה החמירו בזה כ"כ, הרי בסמוך למנחה גדולה הקשו בשבת ט' ב' האיכא שהות ביום טובא, ומה שתירצו שם לא מהני לחוש משחרית, ואפשר דלולב אין אדם רגיל בו כל השנה ועלול לשכוח, וגם עיקרו דאורייתא ובקל יכול לקיימו בנטילה בעלמא, ובמאורע יכולין לדרוש מן האדם להחמיר יותר, ולפ"ז אין החשש שמא ימשך אלא שמא ישכח, ועמשנ"ת בכ"ז בשבת ס"ו סק"ב ה'.

ואין נראה לומר דלמסקנא דמיירי בדליכא שהות, אין איסור להתחיל לאכול בשחרית, ורק בדליכא שהות דידעינן שסעודה זו תשכיחנו לקיים מצותו, החמירו שיפסיק, דלפ"ז כל המשנה נשנית להיכא דליכא שהות, והי' לו לתנא לפרש דבריו דמיירי בכה"ג, וגם אין נכון לפרש מתני' במאורע מיוחד דוקא, וגם באוקימתא דרבא מתפרש דהי' לו ליטול שחרית אלא דבדאיכא שהות אינו מפסיק, כדקאמר אלמא דמפסיק אלמא לא מפסיק, אלא ודאי מתני' עיקרה לומר שלא יאכל עד שיטול, והוסיפה דבדליכא שהות מפסיק, וכ"מ בפרש"י.

בביאור קושיא דרבא ותירצו, ואם יש להשוות למתני דשבת

שם אמר רבא מאי קושיא דילמא הא דאורייתא הא דרבנן אלא אמר רבא כו', משמע דרבא מפרש לקושטא דמילתא מתני' בדאורייתא ואפ"ה בדאיכא שהות אינו מפסיק, ואפי' אם קיבל דיוקא דמי שבא בדרך שבא להוסיף אף חול המועד כדר"ז, ולא דחי לה כדאשכחן ברכות ל' א' כמ"ש תו', מ"מ ס"ל דמתני' כוללת אף לולב דאורייתא, ולא קשיא ליה ממתני' דשבת דקתני מפסיקין לק"ש, דהא מפרשינן התם י"א א' מפסיקין מתלמוד תורה, ואין מפסיקין לתפלה שאין מתפללין כלל, ומוקים לה בדרשב"י וחבריו, וכ"נ ממה שלא נסתייע בקושיתו ממתני' דמפסיקין לק"ש, ואין לומר ששניהם בכלל מתני' שהרי התם הנדון אם לקרא ולהתפלל או דפטור בעוסק בתורה לגמרי, ואין לכלול במשנה סעודה שהנדון להפסיק או לקרא אח"כ.

ויש לתמוה שהרבה ראשונים סייעו קושיא דרבא ממתני' דהתם ולא הוכיחו דאדרבה ממילתיה דרבא מוכח שאף בדאורייתא אין מפסיקין, יעוי' בפ' ר"ח וברא"ש ור"נ וכ"כ הראב"ה והרא"ה וכ"כ בהשלמה וארחות חיים וכל בו, וכ"כ הרשב"א וה"ר יונה והר"ן בשבת, ובנמו"י שם כתב בשם הר"ן דמפסיקין לק"ש דקתני קאי גם על סעודה וזה קשה כמש"כ לעיל דשני עניני מפסיקין הן, וכמ"ש הר"ן בשם הרז"ה, ואמנם בגמ' שם הקשו מתפלה דסיפא, כיון שא"א להקשות מק"ש, אבל למסקנא כולה בתלמוד תורה, נוצ"ע ברשב"א ובר"ן שם שכתבו דכ"מ בסוכה, והרי מבואר איפכא, וכ"ה בשו"ע סי' רל"ה, מיהו בעיטור מצאתי שכתב דמסתברא דה"ה יו"ט ראשון, וצ"ע שלא הוכיחו מדרבא איפכא, ומהא דקתני מתני' בבא מן הדרך אין רא', דמתפרשא לרבנות דאפי' בדרבנן מפסיקין, ובשו"ע סי' תרנ"ב פסק דביו"ט ראשון מפסיק, ולכאורה אפי' נחמיר בק"ש אין רא' ללולב,

וצ"ע, מיהו בירושלמי מפרש מתני' כפשטה דמפסיקין לק"ש באמצע הסעודה, ואמרו שם מפני שיכול לכוין באמצע הסעודה ג' פסוקים הראשונים, ואין זו הפסקה כ"כ, ועוד אמרו שם טעמא דק"ש דאורייתא וזמנה קבוע, מיהו בתלמודן ברכות כ"א א' לא הוכיחו מכאן דק"ש דאורייתא, (וע"ע בירושלמי בדרשב"י משמע דק"ש דרבנן).

אח"כ ראיתי ברמב"ם וראב"ד פ"ב מק"ש ה"ה, וכנראה שהרמב"ם מפרש מפסיקין לק"ש בתורה כמו אין מפסיקין דרישא, ולמד מזה דבהני דרישא אין מפסיקין, ולא הביא סוגיא דסוכה מפני שהשמיטה הרי"ף, (ואולי פירשה הרי"ף בדליכא שהות ולא יטול כלל, ולא מיירי להפסיק מיד או אח"כ, ודוחק וצ"ע, וכבר תמה הרא"ש על השמטתו), והראב"ד חלק עליו לענין ק"ש, ואאמרו"ר (שליט"א) זללה"ה האריך בביאור פלוגתתם וכבר נתבאר שם משה"ק לעיל, עיי"ש.

שם אר"ז מאי קושיא כו', צ"ע דהא לר"ז משנה שא"צ היא, וצ"ל לדיוחויא קושיא דרבא הוה דחיק דקמ"ל דמשחיתא אסור לאכול וכמש"כ לעיל, ולמסקנא מודה ר"ז דקמ"ל דבדאיכא שהות א"צ להפסיק וכדרבא.

שם גמ' דיקא נמי כו', ורבא סבר דכעין דאורייתא תקון בשני כמו בראשון, או דלא חש לדיוק זה.

בתוד"ה יו"ט

שם תוד"ה יו"ט, ואכתי הו"מ לשנויי כו', מבואר מדבריהם דס"ל דבתפלת ערבית מפסיק אף באמצע הסעודה וכמ"ש הב"י סו"ס רל"ה בשם רי"ו, וזה דלא כהרשב"א, וכ"פ בשו"ע שם דבהתחיל סעודתו אינו פוסק, דלפ"ז לא מצי לשנויי משום דכוליה יומא זימנא הוא, שהרי אף בזה אינו מפסיק באמצע סעודתו רק בהתרת חגורו.

דשכרות שהזכירו שם, מ"מ להפוסקים שאסרו מרחץ קודם תפלת ערבית, י"ל דה"ה קודם לולב.

בדין טעימה קודם לולב

במ"ב סק"ז כתב דטעימה מדינא שרי, ומתני' נמי דיקא דאסרה רק על שולחנו דהיינו סעודה, ועוד דכל מקום שטעימה אסורה צריך להפסיק כדייקינן שבת ט' ב' מדריב"ל, והכא הרי בדאיכא שהות אינו מפסיק, מיהו ביו"ט ראשון נמי שרי.

אם הפסיק לתפילה, האם מחויב ליטול לולב

בבה"ל שם ד"ה יותר דן דאם הפסיק לתפלה כבר נתחייב מן הדין ליטול לולב, שהרי אין לו סיבת הקולא דאין מפסיקין אותו באמצע אכילתו, מיהו באין לו לולב כעת אין לחייבו להמתין באמצע סעודתו, ונשאר לו קולא דהתחיל בהיתר, ומה"ט אף אם שכח י"ל דלא קנסינן ליה, וגם י"ל שא"צ לחזור אחריו באמצע סעודתו, וכן מי שהתחיל בהיתר קודם מנחה והפסיק לאיזה צורך אין לחייבו להפסיק לתפלה, מיהו י"ל דכשמחויב מן הדין להפסיק גרע. (שבת ס"ו סק"ז)

ל"ט א' מתני' הלוקח לולב בו' היינו כל ד' מינים וכפרש"י

ל"ט א' מתני' הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית, מתני' מתפרשת בלוקח כל הד' מינים כדפרש"י ולכן מובן ששייך שיבקש ממנו שיגדיר את האתרוג כמתנה או בהבלעה, וזה מוכח מדקתני נותן לו אתרוג, ולא הוצרך לשנות ברישא הלוקח לולב ואתרוג, אלא ודאי שהי' האתרוג בכלל לשון לולב שכולל כל ההושענא.

ול"שון המשנה סתום שלא הוזכר שהמוכר ע"ה [ערש"י ותו'], ולא הוזכר שהאתרוג יש בו יותר ממזון ג' סעודות, ולא

שם בא"ד וי"ל דתפלה צריכה שהות כו', לכאורה אתי למפשע ולמשוך סעודתו, דאחר הסעודה ליכא למיגזר מידי ובודאי יתפלל, וא"כ אין חילוק בין לולב לתפלה, ואפשר דאתי למפשע ולא להתפלל אחר הסעודה, ולכן יש למנעו יותר מלהתחיל, שכדי לאכול ימהר להתפלל, אבל לא מצינו שגזרו כן, מיהו בלולב באמת גזרו משום שכחה, ולא רק שמא ימשך.

וי"ש לעי' למה לא תירצו בגמ' דנטילת לולב אינה מפסקת הסעודה, (וכמ"ש בירושלמי לענין ק"ש עי"ש), וי"ל דמתני' כוללת שמחויב לחזור אחר לולב אע"פ שמפסיק סעודתו עי"ז, (ובכזה"ג פשע בלולב כמו בתפלה, ולא מהני תירוצ' תו').

שם בא"ד, לכאורה לפי דבריהם במוסף ג"כ יש לאסור כמו במעריב, אא"כ נימא דכיון דאחר שבע שעות מיקרי פושע מירתת טפי, א"נ זמנה קצר יותר וגם מידכר בתפלת מנחה.

בתוד"ה מודקתני

שם תוד"ה מדקתני, בפשוטו כאן כל הרישא מיותרת להשמיענו דמיירי ביו"ט שני.

מרחץ ותספורת קודם נטילת לולב

בבה"ל סי' תרנ"ב ס"ב כתב דה"ה דאסור בכל הדברים הנזכרים בסי' רל"ב לענין מנחה, ולפ"ז אע"פ שהתירו מרחץ ותספורת קודם שחרית בסי' פ"ט ס"ז [ועמ"ב ס"ק ל"ו] הכא גרע, ול"מ כן, וי"ל דכונתו אחר תפלת שחרית, ומיהו במ"ב שם כתב דמשעלה עה"ש הכל אסור, וצ"ע, מיהו בעיקר הדברים יש לדון דבאמת אין חשש שמא ימשך כל היום, אלא שמא ישכח ולכן מנעוהו מלאכול כדי שיטול תחלה לולב, אבל במרחץ שהוא מאורע אין לגזור, מיהו יש סברא דכיון דכוליה יומא זימניה הוא פשע, ואמנם לא מצינו בגמ' סברא זו אלא באכילה דומיא

לשוני משום איסור סחורה, אלא דבליקח מן המופקד אין איסור סחורה.

ונראה דלפי האמת דמתני' משום איסור מסירת ד"ש לע"ה דהא דברי ר"ה הם הוספה על המשנה, לפ"ז אין לנו היתר של דרך מתנה או הבלעה אלא במסירת ד"ש, שע"י ההבלעה אין כאן ד"ש, אבל במקום איסור סחורה אין היתר להערים דרך מתנה או הבלעה.

ביאור דברי הגמ' בבכורות ל"א ב'

ויש להקשות דבבכורות ל"א ב' בעינן למילף היתר מכירת מעשר בהמה ממכירת האתרוג בהבלעה, ומה הדמיון הרי התם האיסור מפני שמעשר בהמה אינו נמכר, וי"ל דהתם אין הנדון באיסור סחורה דכיון שיש לו מעשר בהמה שלו הו"ל כלקח לעצמו והותיר שמותר למכרו, אלא דבמעשר בהמה נתחדש איסור בכל מכירה מפני עצם הבזיון שבמכירה, וזה יש לדמות לדמי שביעית דכי היכי שאינו נתפס בד"ש, ש"מ שאין שם מקח על המובלע, ה"נ לענין איסור מכירה, [ואם נימא דגם לאביי שם איסור מכירת שחוטין הוא מדרבנן, ניחא טפי דילפינן להתיר איסור דרבנן ממכירה דאורייתא], אבל באיסור סחורה שאין האיסור במעשה המכירה אלא בכללות הענין שלא לתפוס פירות שביעית לסחורה אלא לאכלה, לזה לא מהני שמעשה המכירה נעשה בצורת היתר, כיון שמעשה מכירה בעצמותו בלא"ה מותר בשביעית, והאיסור רק על הענין של סחורה בכללותו, וכיון שמעשהו לסחורה לא מהני צורת המעשה מכירה להתיר, וכבר נתבארו הדברים בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ס"ז סק"ו ע"ש.

אתרוג שהוקר למצוותו שוויו כפי הנמכר בשוק אבל אסור לקנותו בד"ש לצורך המצוה

בתוד"ה יותר, מבואר דאתרוג של שביעית שנמכר ביוקר ערב סוכות מפני

הוזכר שהאיסור במסירת הדמים, ובירושלמי מפרש לה בהוקרו אתרוגים טפי ממזון ג' סעודות, (ומשמע שם מעובדא דרנב"י שהיוקר מפני המצוה כדפרתו'), וצ"ל שהתנא לא רצה להאריך כאן בדיני שביעית, רק להזכיר קולא שנוגעת למצות לולב, שבכח"ג שאסור ללוקחו מותר להערים ללוקחו בשם מתנה או בהבלעה, ושיעור לשון המשנה הבא ליקח לולב וכל המינים ואינו רשאי ליקח האתרוג בדמיו [מפני שהמוכר ע"ה ודמיו מרובין], כיצד יעשה יבקש ממנו שיתנו לו במתנה.

- נמצאו בזה עוד דברים -

ל"ט א' מתני' נותן לו אתרוג במתנה, פי' שיוסיף לו במחיר הלולב והמינים, ואת האתרוג יגדיר כמתנה, והענין כדי שלא יתפוס דמיו, ומשה"ק בגמ' לא רצה ליתן לו במתנה מאי, אין הכונה שלא רצה לוותר משלו דמי האתרוג, דודאי גם במתני' מיירי שהמוכר מרויח כפי חפצו, כמו בהבלעה שבגמ', אלא שחושש להגדיר האתרוג במתנה שאם יהא ביטול מקח על הלולב יפסיד דמי האתרוג, אבל בהבלעה לא יפסיד כיון שהמקח תלוי בשניהם, ורק בגדר תפיסת דמים מהניא ההבלעה שלא יתפסו הדמים, וזה דומיא דמתנה רק מתנה שניתנה עם המקח ביחד דוקא.

- עד כאן -

למסקנא מתני' משום מסירת דמי שביעית ואין היתר הבלעה כלפי סחורה

שם גמ' ונתיב ליה בהדיא לפי שאין מוסרין כו', לשון הגמ' דבעי על ר"ה שיתן בהדיא ולא בהבלעה ולא בעי טעמא דמתני' למה אינו רשאי ללוקחו, ופירש אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה דמתני' הו"מ לפרושי דמשום איסור סחורה אסור ללוקחו, אבל הבלעה ס"ל לגמ' דלא מהני לאיסור סחורה, וא"כ נתיב ליה בהדיא, ובתו' משמע דהו"מ

שראוי למצותו נתפס הכל בקדושת שביעית, ובמנח"ח מצוה שכ"ח הביא בשם הפנ"י שתמה מנא להו ד"ז, כיון שלמצות לאכלה אינו ראוי יותר מכמה פרוטות, מנלן שנתפס דמים שאינן מכח מצותו, ולכאורה נראה דהפשטות כדברי התו' דשביעית דומיא דקדש דכל שאתה מהייה הימנו הרי הוא כמוהו, וכל מחיר שנותנין עבור האתרוג מיקרי מהייה הימנו, וכן ראוי לומר במע"ש, דכמו שמשערין מחיר הפירות במקומן, ולא אזלינן בתר מחירן בירושלים, ולא כמחיר שישלמו בשביל להעלותן לירושלים, דכיון שפודה אותן כאן הרי מחירים כמו שעולין כאן, ה"ה כשפודה אותן ערב סוכות שמשלם מחירם ערב סוכות, וכן המזיק אתרוג בערב סוכות משלם כמחירו אז, [שו"ר בירושלמי דמוקי לה כשהיו אתרוגין נמכרין ביוקר] דהיינו טפי ממזון ג' סעודות, עי"ש, ומייתי עלה דרנב"י הקנה אתרוגו לבנו למצותו מפני שהיו אתרוגין ביוקר ולא הי' לו אתרוג עבורו, ומשמע דהוקר מפני המצוה].

אבל לקנות אתרוג בדמי שביעית ובדמי מע"ש בערב סוכות כמחירו למצוה יש לאסור, דכיון שלמצות השביעית והמע"ש אינו שוה אלא כמה פרוטות, ה"ז מפסיד מדמי מע"ש ושביעית שלא לאכלה, דאין היתר לקנות עבדים בתורת שוה כסף, וה"נ ההפרש במחיר הוא שוה כסף, גם אם ישאר במחיר זה לעולם, כיון שאינו ראוי לקיים מצותו במחיר זה, [מיהו אם באמת כונתו לאכילתו בערב סוכות ואין להשיג אתרוגים לאכילה בזול מפני שהוקרו בשעה זו, בזה י"ל דמותר], אבל אם לקח אתרוג בפרוטות לאכילה והגיע ערב סוכות ובא לפדותו פודה אותו במחיר של עכשיו, דסו"ס זהו הערך של הפרי, וכש"כ בפרי ראשון של שביעית ומעשר שני, דאזלינן בתר דמים של עכשיו.

והר"ש במע"ש פ"ב מ"א פ"י דאין לוקחין בדמי מע"ש שמן מפותם, לפי

שהמותר שמשלם עבור הפיטום אינו שוה לכל נפש ומפסיד הדמים שמוכרין ביוקר, [נר"ל דגם מי שאינו רגיל בשמן מפותם יכול לסוך בו, ונמצא שהפסיד רק דמי היתרון, מיהו י"ל שהאיסור מפני שגורם שלא יהא ראוי לאכילה, וכ"מ בפיה"מ שם], ועי' לעיל ס"ז סק"ד בדין ליקח שמן מפותם בדמי שביעית, ומבואר מזה דאסור ליקח אתרוג ביוקר מדמי מעשר שני ושביעית, בגלל שראוי למצותו, דהיוקר שמחמת המצוה אינו ראוי כלל למצות שביעית, וכמש"כ, אבל אין ללמוד מזה לאידך גיסא, דודאי בפדיונו יש להעריך כשויו לפדיון, והא דאסור לקנותו אע"פ ששוה לפדיון, היינו מפני שאסור לקנות דבר שאינו ראוי למצותו, רק בתורת שו"כ, דזהו ג"כ איסור לקיחת עבדים וכמשנ"ת.

ולא אמור אתרוג ששוה פרוטה מפני מצותו אפשר לפדותו במע"ש אפי' בלא מעות הראשונות, וצ"ע, ועי' מל"מ סוף"ד מאישות שצויין שם שנסתפק אם אפשר לקדש באתרוג ששו"פ רק למצותו, ולכאורה אין חילוק בין לאכילה או למצותו, שהרי אין זה הערך ע"פ אדם אחד אלא זהו צורך ציבורי, ואין חילוק אם צריכין את זה למצוה כל השנה או רק בסוכות. (שביעית ס"ט ס"ק י"ג י"ד)

ל"ט ב'

צ"ט ב' בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המושמר כו', פשטא משמע שהחבר לוקח מע"ה המשמר, שהרי הע"ה אינו לוקח אלא לוקט, וצ"ע דא"כ פשיטא שמסייע ידי עובדי עבירה וגם עובר בלפני עור שהלוקט מן המושמר ע"מ למכור עובר באיסור סחורה, וצ"ל דקמ"ל שאפי' בספק אסור, וכ"נ שפי' הרמב"ן בפ' בהר, שכ' שם דפחות מחצי איסור מותר והיינו משום שא"צ לשמר עבור שיעור מועט כזה, והאיסור משום דחיישינן שמביא מן השמור ויש בזה איסור

סחורה ומסייע ידי עוברי עבירה, ולא משום מסירת ד"ש לע"ה, מיהו אם לוקח ממשומר ודאי, דהשתא הע"ה עובר באיסורי שביעית הו"ל חשוד דאפי' כל שהוא אין מוסרין לו, אבל קשה דא"כ אפי' של הפקר ודאי אין לוקחין מן החשוד, ויתכן שהמשמר אינו חשוד שאינו עומד בנסיון, אבל המוכר של שביעית ואומר שהם של ששית הוא נקרא חשוד, שמרמה ומפקיע כל מצות שביעית מן הפירות, ולע"כ בסוגיא זו.

שם תוד"ה בד"א כו' דלא היו צריכין לשומרם מבנ"א כו', וענין בעלי זרעות נתבאר בשביעית ס"ה סק"ג.

שם ומיהו קשה לר"ת כו' ומיהו קשה כו', משה"ק מסיפא דתו"כ התם מתפרש גם בשל הפקר, אבל הרישא דאתה בוצר מן

המופקר מתפרש שפיר דומיא דספיחין שאסורין לגמרי, אלא דקשיא להו אם הלימוד מדאוריתא א"כ רק חד מינייהו עיקר, ובפשוטו הא דבעינן שינוי בדריכה ובקיצוע הוי רק מדרבנן, שא"א לכלול ד"ז בלשון לא תבצור, ורק אם מפרשין שינוי במעשה הקצירה שייך לדון שיהא מדאוריתא, ופשטות הדברים שדרך בכל השנים שמלקטים תאנים ביד ואין בזה שום שינוי, וגרסין אין קוצין במוקצה אלא בחורבה כגרסת הרמב"ם והתו"כ, ובר"ש הנדמ"ח מכת"י ג"כ מבואר שחזר בו ע"ש, ואיסור משומר לר"ת ג"כ י"ל שהוא מדרבנן כמו שתירץ בתו' הרא"ש ב"מ קי"ח א' וכ"נ כונת תו' מנחות פ"ד א'. (שביעית ס"ה סק"ד)

בעניני חנטה ולקיטה

שביעית אף לקולא, מה ראו חכמים לשנות דינם לענין מעשר, וכבר נתקשו בזה תו' קידושין ג' א', ובאמת מצינו דר"א סבר דחנטה עיקר לכל דבר, ורבותינו שבאושא סברי דלקיטה עיקר.

ואפשר לומר דמדאורייתא שהנדון רק לענין שביעית, שפיר אמרינן דעיקר הפרי קובע, כמו לערלה ולרבעי, והנוסף עליו נטפל לו ובזה לא דמי אתרוג לירק, כיון שבזמן חנטתו כבר עלה בו שרף לכל מה שיגדל השנה, ומתייחס כל הגידול של שנה זו לזמן מסוים ככל האילנות, ולכן הנוסף נטפל אליו, משא"כ בירק שכל שעה גידול בפ"ע הוא, ולפ"ז כל הנוסף על האתרוג עד ט"ו בשבט של שביעית מכח ששית הוא, ורק מה שיגדל מט"ו בשבט של שביעית שייך לייחסו לשביעית, ולא ניתנה מצות שביעית בתערובת, כיון שיש כאן עיקר הפרי שהוא של הבעלים, ושפיר קבעינן חלוקה ברורה בין הבעלות

שם דתנן אתרוג שוה לאילן בג' דרכים כו', א"ה, הועתק לפנינו מספר שביעית השייך לכאן.

לבאר מ"ט עושין תרתי דסתרי באתרוג

ר"ה י"ד ב' דתנן אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד כו', יש להבין מה ראה ר"ג לחדש תרתי דסתרי באתרוג, דלענין שביעית אזלינן בתר חנטה ולענין מעשרות בתר לקיטה, ואע"פ שהאמת שבאתרוג קיימות שתי התכונות יחד, שעולה בו השרף בזמן חנטתו לגמור פריו בגודל מסוים ככל האילנות, וגם נתוסף בו כח בכל שנה להוסיף גידול חדש כמו ירק, וכמ"ש אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה בס"ה סק"ב, אכתי אין להנהיג תרתי דסתרי, וביותר קשה שהרי בשביעית אזלינן בתר חנטה אף למעשר ככל האמוראים לקמן ט"ו א' ב', ועו"ק אם מדאורייתא הוחלט דבתר חנטה אזלינן לענין

ובשביעית את מהלך בו כאילן, ועוד אמרו שם שאם לקטו בשמינית דינו כשמינית, אע"פ שבגלל חנטת ששית לא חל עליו דין שביעית, מ"מ כשחזר הנדון בין מעשר דששית או שמינית אזלינן בתר לקיטה. (המשך הדברים בספר שביעית סי"ב סק"ב – ו')

בדין פירות האילן שחנטו בשמינית קודם ט"ו שבט מבואר בתו"כ שקדושים ובהגהות הגר"א בזה

בדין פירות האילן שחנטו בשביעית מר"ה עד ט"ו בשבט או בשמינית מר"ה עד ט"ו בשבט, הדבר מפורש בתו"כ בהר פ"א דדינן בשביעית כמו במעשר, דשנת האילן מט"ו בשבט עד ט"ו בשבט, ואמנם הדבר מחודש קצת דפרי שגדל כולו בזמן שמותר במלאכה בשדה יתקדש בקדושת שביעית, אבל התנא נחית להדגיש ד"ז, וז"ל שנת שבתון יהי' לארץ כיון שיצאת שביעית אע"פ שפירותי' שמיטה מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורין עד ט"ו בשבט, והטעם מפני שאין הפרי מתייחס לקרקע, שכבר עלה השרף באילן משנה הקודמת, וכל מה שיצמח עד ט"ו בשבט כבר נמצא בכח האילן, וכדילפינן מקרא דובשנה הרביעית ובשנה החמישית ר"ה י' א' לענין ערלה ורבעי, ואין להמציא חילוק ביניהם, וכן העתיק הר"ש בפ"ב מ"ה התו"כ, וכ"פ הראב"ד והר"ש ורבינו הלל על התו"כ, ובהגהות הגר"א על התו"כ ועל הר"ש במשניות, מחק תיבות עד ט"ו בשבט, משמע שמפרש דארישא קאי דאע"פ שפירותיו שמיטה ואסורין אף לאחר שמיטה, מ"מ מותר לעבוד האילן שהם גדלין בו, ולכן מחק תיבות עד ט"ו בשבט כיון שהם אסורין לעולם, אבל לא סבר לפרש שזהו דין נוסף שאף הפירות שיתחילו עכשיו לצמוח ג"כ קדושין בקדושת שביעית, והחפץ חיים פ"י דלאו משום דפליג לדינא מחקו, אלא דס"ל שאין זה מענין הברייתא לפרש ד"ז כאן, ומרן זללה"ה בס"ז

להפקר, וכנגד זה קבעה דמשיעית לשמינית כולו שביעית, אבל לענין מעשר כח שניהם שוה, וכיון ששתי השנים חייבות במעשר, אין להעדיף השנה של החנטה כלפי הנוסף, דסו"ס אין זה גידול שלו, וכיון שיש כאן שני חיובי מעשר יש לנו ללמוד מירק דבכה"ג לקיטה עיקר, שהיא מאחדת את שתי השנים יחד, משא"כ החנטה שצריכין לטפול לה גידול שבאמת אינו מכח חנטה זו.

בקצרה, ממה שמצאנו בתורה בשביעית וחולין דאזלינן בתר חנטה, אין ללמוד לחיוב מעשרות שהוא חיוב אחד, ואין להחליט כחו של אחד יותר מחבירו אע"פ שהוא הראשון, ובזה עדיפא לקיטה שמחברת בזמנה שני הגידולין יחד, משא"כ שביעית שאין כאן אלא מצוה אחת ואינה חלה על פרי של הבעלים, ואינה פוקעת משחלה על הפרי, דדמיא לערלה ורבעי בזה.

ולפ"ז אפשר שאם הי' חיוב מעשר באתרוג מדאורייתא הוה אזלינן בתר לקיטה אף לשביעית כדי שלא יהא תרתי דסתרי, ולכן כשבאו חכמים לקבוע חיוב מעשר קבעוהו בתר לקיטה, ובזה מיושב דבששית ושביעית אזלינן בתר חנטה למעשר, כיון שאין חיוב מעשר בשביעית נשאר הדין כמו בחולין ושביעית, ואע"פ שאמרנו דאי הוו תרוייהו מדאורייתא, אפשר דהוה אזלינן בתר לקיטה, מ"מ כשרבנן באין לקבוע אין להם סתירה בין שני מעשרות, ושפיר אזלינן בתר חנטה.

מיהו מצינו בירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד דאף כשיש סתירה בין שתי מעשרות אזלינן בתר חנטה למעשר בשביעית כגרסת הגר"א, כגון חנט בחמישית ונלקט בשביעית דמעשרו מעשר שני, ואילו הי' נלקט בששית הי' מעשרו מעשר עני, אבל כיון שנלקט בשביעית וצריך לדונו למפרע, ע"כ אזלינן בתר חנטתו הראשונה, וכדא"ר יוחנן שם בשאר שני שבוע את מהלך בו כירק

הסוכות, ואם איתא דקדושת פירות האילן נמשכת עד ט"ו בשבט, מאי קושיא דשייכא שפיר שמיטה בחג הסוכות, והרי אין התירוף שבגמ' עדיף מזה, דהא דמשינן דהיינו מפני שהתבואה הנקצרת בסוכות נוהגין בה קדושת שביעית, הוי פחות שנת שמיטה מהא דשנת האילן נמשכת.

ונראה דודאי אין לקרוא שנת שמיטה לחג הסוכות דשמינית, אף אם הי' הדין שכל הפירות נמשכת קדושתם עד סוכות, דסו"ס כיון שמותר לחרוש ולזרוע אין זו שנת השביעית, אלא דאמרינן דקרא אייתר לאשמועינן ד"ז דאע"פ ששני השלישים נגמרו בשמינית אתה נוהג בה מנהג שביעית, וכלשון הגמ' אלא לומר לך כל תבואה כו', אבל אם הטעם מפני שנמשך שנת האילן עד ט"ו בשבט, אין ללמוד זה מקרא דחג הסוכות וא"כ אינו נכון למקרייה שנת השמיטה, (ועוד דאף אם הי' כתוב בט"ו בשבט לא הי' נכון למקרייה שנת השמיטה, דרק סמוך לסוף השנה נופל לשון במועד שנת השמיטה, ולכן אין נכון לייחס שם שנת השמיטה לחג הסוכות, מכח ההמשך שמגיע עד ט"ו בשבט).

דעת ר"ח והערוך דשנתם מט"ו לט"ו, ובדעת הר"ש דאזלינן לחומרא

ובפיר"ח ר"ה ט"ו ב' כתב בפשיטות דפירות שחנטו עד ט"ו בשבט בשביעית דינם כשל ששית, והעתיקו בערוך, ודברי הר"ש בתו"כ שכתב דאזלינן לחומרא ואף החונטין מר"ה של שביעית עד ט"ו בשבט קדושים בקדושת שביעית, צ"ע דאי מדאורייתא חייבין במעשר למה פטרום חכמים, ואם נפטרים משום הפקר אכתי למה הפקירום חכמים, ויעוי' לשון הראב"ד בתו"כ שם, ואפשר דסמך הר"ש אסוגיא דסוכה וכמש"כ לעיל, עכ"פ הדברים בסתמן מתפרשים בין לקולא בין לחומרא, שא"א לפרש סתמא בתקנה דרבנן להחמיר בתרוייהו,

ס"ק י"ג נקט דמחקו משום דפשיטא ליה שאין הפירות שחונטים בשמינית עד ט"ו בשבט אסורין, ועי' להלן דמסתמות הדברים בענין משנה לחברתה בשמינית ג"כ משמע דמט"ו בשבט מניין.

בראיתת החזו"א שאינם קדושים מסוגיא סוכה ל"ט

והנה מרן זללה"ה שם הביא ראי' מסוגיא דסוכה ל"ט ב' דאתרוג בת ששית שנכנס לשביעית למאן דאזיל בתר לקיטה קדוש בקדושת שביעית בסוכות, וש"מ דלענין שביעית אזלינן בתר ר"ה אף באילן, ולפמ"ש"כ לעיל בשביעית ס"ב סק"ב דלמ"ד אתרוג בתר לקיטה אף לשביעית, ר"ה שלו אחד בתשרי אף למעשרות, א"כ אין ראי' משם, דכל הנדון לדידן דקי"ל ר"ה שלו ט"ו בשבט למעשרות, דסתמות הדברים דאף לשביעית כן, וכמפורש בתו"כ, שו"ר שכבר כ"כ בפנ"י ר"ה ט"ו א'.

עוד דקדק ז"ל מלשון רש"י שם שפי' גבי לולב דמר"ה ועד סוכות לא נגמר, וש"מ שאם הי' נגמר כולו מר"ה ועד סוכות הי' אסור, ואע"פ שהוא קודם ט"ו בשבט, ואפשר לדחות דרש"י עדיפא מינה קאמר, שחנטתו היתה בששית, ולכן אף אם ר"ה שלו אחד בתשרי הרי הוא מותר, וגם יתכן דלענפי האילן ועלין שלו לא אזלינן בתר ט"ו בשבט, והטעם מפני שיש בכח הגשמים שעד ט"ו בשבט להצמיחם כמו את הירק, תדע שמתחילין העלין לצמוח אף קודם ט"ו בשבט, שצמיחת גוף האילן כירק דמי, ורק צמיחת הפרי שהוא תולדת העץ מתייחס לשרף שעלה כבר באילן, וזה נפ"מ לדינא בעלי זיתים ועלי חרובין ועלי גפנים שקדושין בקדושת שביעית ובלולבי זרדים וחרובין, ועוד, וצ"ע בזה.

בראיתת הפאת השלחן שאין קדושים משאלת הגמ' שנת השמיטה מאי עבדת' בחג הסוכות וראיתי בפאת השלחן שדקדק מדאמרינן י"ב ב' שנת השמיטה מאי עבדת' בחג

וודאי דאין להמציא מדאורייתא להחמיר טפי (משנת שבתון וכדגניא בתו"כ), משנה אחת לפירות האילן, וזה כפי' ר"ח, (ובתוספתא שביעית פ"ד הי"ג הגרסא הרי הן לשעבר, וזה משמע אף לענין שביעית, ובגמ' הגרסא מתעשר, וכן בירושלמי, וכמ"ק מדארי' נהגו העם כר"נ והיינו רק למעשרות).

בדעת הרמב"ם דר"ה אחד בתשרי אף לאילן

ברם דעת הרמב"ם בפ"ד ה"ט מתפרשת דלענין שמיטה ר"ה של כל הפירות שוה באחד בתשרי, [וכבר העיר השל"ה שיש לדחוק דכונתו כל אחד בר"ה שלו,

אבל אין זה פשטות הדברים], וכן נקט הרדב"ז שם בדעת הרמב"ם וכן הובא בתשובותיו, וכ"כ בפנ"י ר"ה ט"ו א', וכן נקט מרן זללה"ה, ואפשר דהרמב"ם נקט פשטות הגמ' דאמרינן מנה"מ על תבואה וזיתים דמשמע שדין זיתים ותבואה שוין, דתליא בשליש של קודם ר"ה דאחד בתשרי כדמייטין מרא דחג הסוכות, (ועי' ריטב"א דכל הסוגיא על תבואה בלבד), ולפמ"ש אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בסק"ד דהרמב"ם סבר דט"ו בשבט ר"ה אף לרבותינו שבאושא, א"כ מבואר בסוכה ל"ט ב' דשביעית שאני. (המשך הדברים שם בשביעית)

במינים הקדושים בקדושת שביעית ובדין הנאתו וביעורו שוה

מ' א' טעמא דלולב בר ששית כו', א"ה, כל הסוגיא מבוארת בב"ק והעתקנום ממשנת שם.

מה בין לולב לכלי כיבוד אחר, ובדין שאר תשמישים, והאם אפשר לאוקמי מסקנא דסוגיא דלולב אין בו קדו"ש כלל

א. מ' א' טעמא דלולב בר ששית כו' אמאי עצים בעלמא הוא כו' שאני התם דאמר קרא לכם לאכלה כו', פי' ולולב סתמו לאו להסקה עומד, ופרש"י דהנאתו בכיבוד הבית והוא שעת ביעורו וקלקולו ודמי להנאת אכילה, והנה פשוט שאין לוקחין בדמי שביעית מכבדת מבגד או מזונב הסוס וכיוצא בו, דדמי לחלוק, וצריך לומר דשאני לולב שמתקלקל מהר ע"י הכיבוד, וקרינן ב' לאכלה, ומ"מ הדברים מחודשים ולא הו"ל לגמ' למיסתם, ועי' פ' ר"ח במתני' ל"ט א', ובפיה"מ והרע"ב כתבו דלולב כעץ וכ"כ הר"ן בחד תירוצא, אבל קשה לכיון כן בסוגיית הגמ', דאין נראה דכל הסוגיא דמתני' כמ"ד אתרוג בתר לקיטה נדחית, וגם אינו אמת לומר דלולב להסקה, ולא מצינו בגמ' סתם

עצים אלא באותן עצים עצמן, ובדוחק י"ל דסוגיין סמכא על מ"ש דתנאי היא ומתני' ר"י היא ולשיטתו כמו שאמר בשם אבטולמוס, ומשמע לגמ' דמייירי כשלוקח בשביעית והחג בשביעית בתחלתה, דאל"כ הרי לוקחו בשמינית, אבל אין נראה כן בפשטות הגמ'.

והריטב"א כתב דעשוי לכבד את הבית ושאר תשמישים, ובב"ק צ"ח א' מצינו דעבדי מיני' חופיא ושרשורא דהיינו חבלים, ובמו"ק י"א א' פ' הריטב"א שעושין מהוצין רשתות וכיוצא בו, וזה מיושב יותר בסתמות הגמ' דהו"ל לפרש ששבירת המכבדת זהו ביעורו, אבל צ"ב דאין ביעורו מתוך הנאתו, ואפשר דג"ז חשיב מתוך הנאתו, דהיינו מעשיית המכבדת או הנרתיק ועד שמתייבש ומתפרק, שהענין הכללי של חתיכת לולב והשימוש בעלין לזמן מועט עד שיבש ויכלה מיקרי שימוש דלאכלה, שקוטף הפרי לכלותו בשימוש שגורם שיתייבש ויתפרק מהרה.

וי"ש ללמוד מדברי הריטב"א שמותר לעשות בית יד ללולב ולאגדו מהוצי הלולב, ולא חשיב הפסד כיון שעשוי גם לכך, ומיקרי

בעשויין לכך, השתא דכתיב לכם ברישא, דייקנן מינה שגם מה שראוי רק לצרכיכם קדוש, אלא דבעינן לכם דומיא דלאכלה.

שם סתם עצים להסקה הן עומדין, פי' וא"א לומר דקדשי כל העצים שבעולם בשביל מאורע שאינו מצוי.

שם ועצים להסקה תנאי היא, פי' השימוש הסקה תנאי הוא אם קדוש.

שם דתניא אין מוסרין פירות שביעית כו', מכאן אין הוכחה גמורה דקדשי, דהכא פליגי במסירת מאכל אדם לכביסה, דר"י חשיב ליה צורך חשוב ומותר, ורבנן אסרי, אבל דבר שאינו ראוי לאכלה אלא לכביסה י"ל דלכו"ע לא קדוש, אלא דאמרין ק"ו אם התירה תורה מאכל למשרה וכביסה כ"ש שיהא הראוי למשרה וכביסה קדוש, דהא חזינן שאין חסרון בהנאתו אחר ביעורו לומר שלא נהנה מגוף הקדושה, וא"כ גם העשוי לכך מעיקרו קדוש, ואדרבה ה"י מקום לומר דרבנן רק אוסרין להפסיד פירות שביעית למשרה וכביסה, אבל אלו שעשויין לכך מעיקרא מותר, אלא דמבריייתא דעצים שמעינן דכל שאין ראוי לאכלה אינו קדוש, ובירושלמי באמת מבואר דמיני כביסה קדשי, וכ"כ הרמב"ם, וצ"ע מ"ט.

הא דלא חשיב הנאתו מתבשיל שנתחמם, לפי שאינו מוכן עד זמן מרובה וכבר נשרפו רוב העצים קודם הנאתו, וכן בכביסה המים עם הסממנין נבלעין בבגד ומשפיעין אחר משך זמן, משא"כ צבע שעם ביעורו הנאתו. - ע"כ.

רבא רמי כו' מ"ט לא הקשה מהרישא, ומ"ט לא הקשה אמתני' דריש פ"ח, ומ"ט קתני מין צובעים אם כל עצים בכלל

ב. ב"ק ק"א ב' רבא רמי תנן ממין הצובעים כו' ורמינהי עלי קנים כו', יש לדקדק למה הקשה דוקא מסיפא דמפרש דמין

הנאתו וביעורו שוה כיון שעשיית הבית יד והשימוש גורמין שיתפרק ויטיבש מהרה, ואין ביעורו שונה הרבה מביעור המכבדת, ובפרט בזמנינו שאין בו צד קדושה אלא מכח שימושים אלו, שאינו עשוי למכבדת כלל, וכן עמא דבר, אלא שהמדקדקים נוהרין בזה, מיהו יש לדחות דשאר תשמישים שבריטב"א מיירי בכלים ע"י השימוש דומיא דמכבדת, ועדיין צ"ע.

לולב על העץ שנעשה כסכך

נראה דלולב שגדל בשביעית והניחו על האילן עד שנתפשט כעלי החריות פקעה קדושתו, אם מפני שאינו ראוי למכבדת רק כשעליו קשין כלולב, או מפני שרק כשמלקטו לולב בשביעית חיילא קדושה עליה, אבל אם מניחו לשמש את הדקל הו"ל כגוף הדקל שאינו קדוש, דכמו שיש מלקטו לעצים, יש מניחו לפירות, דכיון שמייחדו לצמיחת הדקל ולא לשימוש בו, אינו בכלל פירות שנת השביעית, וכמו שיש לפרש לר' יוסי בענפי האילנות, ע"י בשביעית ס"ו סק"ג בדברי תו' ב"ק ק"ב א'.

- דברים נוספים לפו"ר -

עוד בסוגיא דסוכה שם

סוכה מ' א' טעמא דלולב כו' אמאי עצים בעלמא הוא כו', השתא ס"ד שאין קדו"ש אלא במידי דאכילה ממש, ואף צבועין שאינם ראויין לאכילה לא קדשי, ולכן גם לולב אע"פ שידעו שאינו משמש להסקה, מ"מ הקשו שכל שימוש שאינו לאכילה אינו קדוש.

שם שאני התם, פרש"י שאני התם בעלי קנים לעצים, דהיינו להסקה, אבל לא כל שאינו לאכילה מתמעט מלאכלה.

שם לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה כו', אפשר דאי הוה כתיב לאכלה לכם הו"א שרק מידי דאכילה קדוש, אלא שבאין לעשות מהם כל צרכיהם, כהדלקת הנר משמן וצביעה

שנשרו ונתייבשו מעט ואוסף הרבה בב"א מגבבן לעצים, ולפ"ז שמענו דמהני מחשבה אחר שנשרו מאביהן, וא"צ מחשבה במחובר, ובאמת בירושלמי פ"ז ה"א גבי סאה ואיזוב וקורנית מבואר דאפי' אם לקטן לעצים ונמלך לאכילה קדשי, מיהו הרשב"א צידד לפרש בחבה בעודן לחין, ולא הביא מתני' הנ"ל דאף יבשים ראויין לאכילה, מיהו מצינו גבי מקושש לשון מגבב אף במחובר, וה"נ אפשר שגבבן משנתייבשו קצת במחובר.

שם לקטן לאכילה, פרש"י בסוכה מ' א' למאכל בהמה, וה"נ מסתברא דאמרין יומא פ"א ב' דעלי קנים האוכלין ביוהכ"פ פטור, וכן בעלי גפנים אם לבלבו קודם ר"ה, מיהו שמעתי שיש שממלאין העלין באורז וכיוצא בו ונותנין אותן בתבשיל ונאכלין אגב התבשיל, ולכאורה גם בשימוש זה סגי שיקדשו בקדושת שביעית.

- הוספה -

בענין עלי קנים ועלי גפנים שאמרו לקטן לאכילה כתבנו מרש"י סוכה מ' א' דהיינו אכילת בהמה, אבל ברש"י ב"ק ק"ב א' כתב יש שאוכלין אותן, וכ"ה לשון מרן זללה"ה שביעית ס"ד סק"ג וכ"כ במעשרות ס"א ס"ק כ"ו, ועי' שבת פ"א א' האוכל עלי קנים ועלי גפנים כו'.

- עד כאן -

אם רשות ביד כל אדם ללקטן לאכילה כשהבעלים רוצה להשתמש בהם לעצים

כתב מרן זללה"ה ס"י סק"ד שתלוי במחשבת הבעלים ואין רשות ללקטן לאכילה ולגרום עי"ז הפקר, מיהו נראה דסגי במחשבת בעלים במחובר, דכיון דלענין מעשרות שנינו במעשרות פ"ג מ"ט דאם היו נשמרין חייבין, ה"ה לענין שביעית, וק"ק בהא דתנן פ"ט מ"ו עלי קנים ועלי גפנים [לחים] עד שישירו מאביהן יבשים עד שתירד רביעה שניה, ומאי מהניא בהני אם הבעלים לא קבע שמפקירן,

הצובעים הם ספיחי סטים וקוצה, הרי ברישא קתני דממין הצובעין יש להם שביעית כו', וי"ל דהו"מ לאוקמי רישא בקליפי רמון והנץ שלו וקליפי אגוזים והגרענין שהם ג"כ ממין הצובעים, ובהני י"ל דכיון דקדשי אגב הפרי לא בטלה קדושתן כ"ז שראויין לצביעה, ולכן ניחא ליה לאתויי מסיפא דעצים בעלמא קדשי לצביעה, וא"ת למאי דס"ד דרמי מהברייתא וש"מ דמתני' מתפרשת דה"ה עצים להסקה מ"ש צובעין דנקט, וי"ל דסבר דלרבותא נקט דאפי' צובעין שאינם מועילים לאכילה, וכש"כ הסקה שהיא בכלל לכם לכל צרכיכם, ולפ"ז שמענין דהני שאין דרך להסיק בהן לא קדשי משום הסקה אי לאו דצובעין בהן, אע"פ שכל עץ יכולין להסיק בו.

ויש לדקדק מ"ט פריך מברייתא ולא מייתי ממתני' פ"ח מ"א דהסיאה והאיזוב והקורנית שליקטן לעצים הרי הן כעצים, וי"ל דהו"מ למידחי דקדושתן כעצים ואין בהם חומרי אוכלי אדם ובהמה, אבל בברייתא מפורש דאין בהם קדושת שביעית.

ברייתא דעלי קנים וגפנים אי מיירי בליקטן לחים, ואם אפשר לקבוע קדושת שביעית בתלוש

שם ורמינהי עלי קנים ועלי גפנים שגיבבן בחבא ע"פ השדה לקטן לאכילה כו', יש לדקדק מה בא ללמדנו במ"ש שגיבבן בחבא ע"פ השדה, ולשון מגבב משמע שאוסף מן התלוש, כדתנן ביצה סופ"ד והתם ביו"ט מיירי, וכדתנן שביעית פ"ט מ"ו המלקט עשבים לחים כו' והמגבב ביבש כו', וכן קש וגבבא לקושש קש לגבבא גילא, ושם שנינו בעלי קנים ועלי גפנים דאף יבשים יש בהם קדושת שביעית וש"מ דראויין לאכילה לבהמה גם ביבש, ולפ"ז אפשר דהמלקט עליהם לחים מן האילן ודאי לאכילה מכיון שהרי אינם ראויין להסקה, ולא אורחא הוא ללקטן ולשמרן להסקה, ורק המלקט מן הקרקע

ומצינו דכיבוד הבית וזילוף הבית חשיבי הנאתו וביעורו שוה, ואע"פ שאינן בגוף האדם ממש, וכן הדלקת הנר, ויתבאר לק' סק"ג בס"ד.

והאיכא עצים דמשחן, בפרש"י ותו'

שם והא איכא עצים דמשחן, לשון זה משמע דמיירי בסוג עצים דמשחן, וכפרש"י, דלפירוש תו' הול"ל והא בעצים נמי איכא הנאתו וביעורו שוה במדורה להתחמם בה, וי"ל דבעלי קנים ועלי גפנים אין דרך להתחמם בהם, ולכן לא פריך אברייתא מ"ט אין בהם קדושת שביעית, אלא הכי פריך דעצים אחרים עשויין לחימום ומ"ט כייל כללא לכל עצים שאין בהם קדושת שביעית, ולפרש"י קשה מנין פשיטא ליה דעצים דמשחן אינם קדושים בקדושת שביעית, הרי שביעית ניתנה להדלקת הנר, וגם דהול"ל דסתם עצים דמשחן נמי להסקה עומדין, וכמ"ש תו'.

בלשון "ספיהי"

רש"י ד"ה ספיהי, להכי נקט ספיהי כו', יש להקשות מ"ט לא נקט ליה ברישא גבי אוכלי אדם ספיהי העולשין כו', ועוד דמשכח"ל שגדלו בששית ונלקטו בשביעית, וכבר נתקשו עוד בתו' בזה, והרמב"ם בפיה"מ כתב שדרך לחתכן והם חוזרין וצומחין, ולכן נחשבין תמיד ספיהי הקציר.

בפרש"י שאסור לצבוע

שם ד"ה יש להן, מ"ש רש"י דאסור לצבוע צ"ע דהא צובע לעצמו כדתנן שביעית פ"ז מ"ג, ובדוחק י"ל דבשכר קאמר, אבל היתר הסקה צ"ע דהא כיון שאין היסק בכלל לאכלה אסור להסיק בהן, דמפסידן שלא כמצותן, וכבר נתקשה בזה הרש"ש, וכן ראיתי בחדושי הגר"א ובחזו"א.

(דזה גרע ממשומר דפליגי בפ"ט מ"ד), ולמש"כ דמהני מחשבה במחובר ניחא קצת, ואפשר דסתמא אין דרך בנ"א לשמרון לעצים, ומפקירין אותן, ואם דעתו לאכילה הרי הם הפקר דשביעית, ועי' בשביעית ס"ו סק"ט עוד בזה.

שם ומשני אמר קרא לאכלה מי שהנאתו כו', נראה דסמין אדרשא דלכם לכל צרכיכם, ובסוכה אמרינן בהדיא שאני התם דאמר קרא לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה כו'.

ענין הנאתו וביעורו שוה

שם יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן, פי' שלא התירה תורה לכלות פירות שביעית לאיבוד על סמך הנאה הבאה לאחר מכאן, דאין זה דרך כבוד, ומזה ילפינן דעצים אין בהם קדושת שביעית, כיון ששביעית ניתנה רק לאכלה ולא לאיסור הנאה, ועצים שאין בהם אפשרות דלאכלה ע"כ שלא קדשו מעיקרא.

כשביעורו בשעת ההכנה, כגון עצים לתבשיל, ולא שהאדם בעת נהנה

לכאורה ה' נראה דהנאה היינו דוקא הנאת גוף האדם, דהיינו האכילה והלבישה, אבל הכנת התבשיל והבגד הו"ל מכשירין, והיינו דפליגי אם מכשירין איתרבו מלכם (כמו ביו"ט, ביצה כ"א ב'), וא"צ הנאה ממש בשעת ביעורו אלא סגי בתיקון מכשירי ההנאה, ולפ"ז אין הנדון משום דעצים כלין תחלה ואח"כ יוצא החום, דהיינו שהחום ממה שנשרף, דהא בעצים לחימום האדם חשיבי הנאתו וביעורו שוה, אלא החילוק אם מחמם את האדם או את תשמישי האדם, ולפ"ז עצים לתבשיל חשיבא הנאתן אחר ביעורן, וכן אם אין שבח סממנין ע"ג הצמר, אבל בתו' כתבו דעצים לבשל מיקרי הנאתו וביעורו שוה, גם צ"ב מה בין לקנות חלוק לצביעת החלוק,

- נמצאו בזה עוד דברים -

בהא דסתם עצים להסקה, ולא מהני מחשבת לקיטה

שם סתם עצים להסקה הן עומדין, ולא הגבילה תורה להשתמש בעצים בשביעית, שלא לשימוש הרגיל, ואם יתקדשו יהא צריך להשתמש בהן רק למשחן, ואין מחשבת לקיטה קובעת בעצים, דלא דמי ללקיטה לאכילה או להיסק שזה נקבע בדעת האדם במוחלט, אבל פרטי שימושי עצים אינם נקבעים בלקיטה, אם לאפות או לבשל או להתחמם, וצ"ע בלשון רש"י בזה. — ע"כ.

תוד"ה ולדמיהן

ובתוד"ה ולדמיהן ביעור כתבו שלקט מתחלה לאכילה דאסור ללקוט ע"מ למכור, וא"כ דמיהן מנליה, אלא ודאי שלקטן מתחלה לעצמו, ולאכילה לאו דוקא אלא ר"ל לצביעה שלעצמו ולא למכירה, ומרן זללה"ה בס"י סק"ד נתקשה בזה.

מותי הביעור בעבע, ברש"י ותו'

רש"י ד"ה יצאו, כלה השורש וקולט הצבע, לכאורה ר"ל שהשורש נמחה ומתבטל במים, והמים קולטין הצבע, שהדרך להשים הבגד במי הצבע אחר שהוכנו יפה ונמחו השרשין בהן, אבל בתו' פי' כונת רש"י שהצבע נקלט בבגד, וכן העתיקו לשונו בסוכה מ' א', וזה מיושב יותר דשורש שנמחה במים אינו כמבוער אלא אדרבה זהו קיום עיקרו, ורק משנבלע בבגד נתבטל לבגד והוא כמבוער, ולדעת תו' הצבע מתבער ע"י הליבישה.

במ"ש תו' דהסקה לקדירה הנאתו וביעורו שזה הרבה ראשונים חולקים בזה, ועוד בדברי תו'

תוד"ה שהנאתן אחר ביעורן כשנעשית גחלת אע"ג דזימנין הנאתן וביעורן שזה להתחמם כנגדו או לבשל כו', מבואר בדבריהם דהכנת התבשיל מיקרי הנאתו אע"פ

שעדיין אינו נהנה באכילתו, וטעמא דפת מפני שאפי' נעשית ע"י גחלים, וכ"ה לשון רש"י, והדברים מחודשים דאטו שייך לומר שעיקר עצים להסקת תנור לאפי' ולא להסקה תחת הקדירה, ועו"ק למה הקשו בגמ' מעצים דמשחן ולא מכל כירה שהסיקוה בקש ועצים, ותנן סופ"ט מרחץ שהסיקוה בתבן ובקש של שביעית, והרבה ראשונים כתבו בהדיא דתחת התבשיל כהסקת תנור, ע"י ר"ח בסוכה ובשטמ"ק בשמעתין ועוד ראשונים בסוכה שם.

שם דהנאתן כשלושן ואז הוא כלה ומתבער הצבע כו', משמע שהצבע מתכלה מן הבגד, והיינו שדוהה מעט וצריך חידוש מזמן לזמן, וכמדומה שאין הצבעים כהיום משתחקין מן הבגד, ואם הכונה שהצבע כלה עם כילוי כל הבגד, יש לשאול א"כ מ"ט אין לוקחין חלוק בדמי שביעית, כדאמר סוכה מ"א א', הרי חזינן דהנאתו וביעורו שוה, ודוחק לומר שהטעם משום דמירי בדמי פירות שראויין לאכילה, אבל בדמי צבועין מותר ליקח חלוק, דפשטות הדברים דנקט חלוק מפני שאינו שייך ליתפס בקדושת שביעית כלל, וכ"מ ברש"י סוכה שם, וברמב"ן ע"ז ס"ב א', ומה"ט פשתן אינן קדוש בקדושת שביעית כמ"ש בירושלמי מעשרות פ"ה ה"ג.

שם ואין נראה דהא אמרן דלענין שביעית חזותא מילתא היא כו', לכאורה י"ל דמתהי' ילפינן דנשאר באיסורו אע"פ שאין שבחו ניכר, וכמו בערלה דהנאה הנראית לעינים אסרה תורה, וכבר הק' כן הגרע"א ז"ל, [וטפי הו"ל להקשות דאי יש שבח סממנין ע"ג הצמר מאי איכא למימר דזה מוכיח דלא כפרש"י, והגרע"א כתב דחשיב הנאתו קודם ביעורו, אבל רש"י לא פי' כן], ומדבריהם משמע דכל בגד שצבעו בהיתר בקליפי שביעית ישרף בהגיע שעת הביעור, וש"מ שכל זמן שהבגד קיים אינו כמבוער, אבל בפשוטו יש לפרש שצבעו באיסור כגון

מיקרי לאכלה ופקעה קדושתו, כמו כל הפירות לאחר אכילה, אבל אם צבע באיסור לאחר הביעור (כ"כ במאירי) או בספיחין, בזה לא אמרינן שהצבע נעלם מן העולם, כמו שמוכן לומר שבהמה שנתפטמה מאיסור אסורה, אע"פ שהאיסור ודאי נאכל, וכן אם יש שבח עצים בפת דשייך לאסור את הפת משבח העצים, אע"פ שלענין אכילה ודאי שכבר כלו העצים מן העולם.

והדברים מוכרחין כן, דודאי כשנתנה תורה רשות ומצוה לאכלה לצבועין דפירות שביעית, לא אמרה שבגדי האדם הצבועין ישארו בקדושתם לעולם, וגם יאסורו אחר הביעור, ואפי' אם השריפה רק מדרבנן, מ"מ לא היו חכמים מתקנין לאבד ממונו של אדם שאכלו בהיתר, וגם התורה לא אמרה לצבוע ולהתחייב לשמור בגדיו וכלים בקדושה כל הימים, אלא ודאי משקיים בהם מצות לאכלה פקעה קדושתם, אלא שהחמירה תורה בצבע באיסור בקליפי שביעית שלא תפקע קדושתם וישאר באיסורו, ופשוט שהברייתא מתפרשת שצבעו בקליפי שביעית באיסור, דומיא דקליפי ערלה, דאם צבעו בהיתר הול"ל ידלק לאחר הביעור, אלא ודאי בצבעו בקליפין האסורין מיירי, ואין למידין מזה לקליפין המותרין שמצותן לצבוע בהן, דודאי משצבען נעשית מצותן דלאכלה ופקעה קדושה מהן, ועיקר איסור אחר הביעור אינו מדאורייתא אלא קנס חכמים, וא"כ הדרשא דתהיה אסמכתא היא, [ובתו"כ יליף מינה היתר הדלקת הנרות וצביעה, מיהו י"ל דהתם מתהיה כל תבואתה, וכאן מקודש תהיה לכם], וכן מספיחין לרבנן דשריין מדאורייתא, מיהו להרמב"ם דביעור היינו שריפה ניחא טפי, ונתבאר בזה במקו"א בגדרי ביעור מדאורייתא.

ומה שכתוב בפרש"י שלפנינו שכשהשורש נימוח במים זוהי אכילתו אינו מובן, שאדרבה זוהי הכנת הצבע, כמו אפיית פת מחטים של שביעית, וזהו שלימות קיומו ולא

לאחר הביעור או בספיחין דומיא דבגד שצבעו בקליפי ערלה, ובעיקר הדברים עמש"כ סק"ג.

בהא דאמרי' ק"א א' בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק

הא דאמרינן לעיל א' בבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק משום דאמר קרא תהי' בהויתה תהא, נראה דאסמכתא בעלמא היא דכל החיוב דתדלק מדרבנן הוא, וגם אם יש שבח סממנין ע"ג הצמר דינו כמבוער ע"י הצביעה ופקעה קדושתו למ"ש תו' בדעת רש"י וכמש"כ סק"ג, [כתב ע"ז אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בגליון, בפשוטו מתפרש שצבע לאחר שכבר עבר זמן הביעור, עכ"ל], אלא דמהאי קרא סמכו חכמים לאסור הנאה הנראית לעינים אף בשביעית, והצבע שבבגד צבוע דינו כמבוער, ק"ו מתבן שבכר בירושלמי פ"ח ה"ה, ועי' ע"ז נ"ב ב' דילפינן מקדש תהי' שהפרי עצמו אסור, ומסתברא דהכא נמי מהאי תהי' דריש, ולא מתהי' כל תבואתה לאכול, דמזה ילפינן בתו"כ ובירושלמי להתיר הדלקת הנר וצביעה.

- דברים נוספים לפו"ר -

בענין הנאתו וביעורו בצבע

הא דצבע מיקרי לאכלה בפשוטו היינו כשנבלע הצבע בצמר זוהי אכילתו ומקרי הנאתו וביעורו שוה כיון שנשלם צרכו של האדם בזה שצמרו צבוע, וה"ה לצבוע ביתו וכלי תשמישו, [מיהו בהמה ממעט בירושלמי כיון שזהו נפש לעצמו, ויש בזה חלק לבהמה מלבד צרכיכם], ולא דמי לעצים לבשל ולאפות שאין התבשיל מוכן במעט חימום וחסר בהנאתו עד שישרפו הרבה עצים, והו"ל הנאתו אחר ביעורו.

מיהו קשה דלעיל ק"א א' אמרינן דבשביעית חזותא מילתא היא דכתיב תהיה בהוייתה תהא, וש"מ שהצבע לא נאכל ונתבער בצביעתו, וא"כ איך אפשר לומר שזהו אכילתו וביעורו, ונראה דודאי צבע שצבעו בו בהיתר

הו"ל להקשות מעלי קנים ועלי גפנים, אלא לשאול מה המיוחד במין הצובעים, ועי' שטמ"ק בשם הרא"ש והמאירי בזה.

והנה מצינו במתני' פ"ז מ"ג דקליפי רימון והנץ שלו וקליפי אגוזים והגרעינים יש להם שביעית מפני שהם מין הצובעים, ואפשר לומר דמזה לא קשיא ליה לרבא כ"כ, כיון דסו"ס פרי הם וסגי בכל שימוש לשמור קדושת קליפותיו, ולכן הביא סיפא דמתני' ששימוש צביעה עושה קדושת שביעית בסטים וקוצה שהם עצים ואינם ראויין אלא לצביעה, ולפי המבואר ברמב"ם פ"ה דאף מאוכלי אדם מותר לעשות צבע בעומדים לכך, י"ל דאי מרישא הו"א באוכלי אדם ממש שדרכן לצביעה.

וסבר רבא דשימוש להסקה לא גרע משימוש לצביעה, מיהו עצים גדולים שמשמשין לעשות מהם קורות וכלים לא חשיבי לאכלה אלא לקיום, ואע"פ שהענפים הדקים לשריפה אזלי, מ"מ אין כל העצים בכלל זה, ונקט התנא צובעים לרבותא דחשיבי כאכילה, וכ"ש שריפת העלין, ובברייתא מצא רבא דלעצים לא קדשי, ולא הביא ממתני' פ"ח מ"א חשב עליהם לעצים הרי הם כעצים, דמצינן למימר שיש בהם קדושה כעצים, אבל בברייתא קתני בהדיא דלעצים אין בהם קדושת שביעית.

יש לעי' לס"ד דרבא דעצים להסקה קדשי, א"כ למה הוצרכו לחידוש דצובעין, הרי כל עצים ראויין להסקה גם ספיחי סטים וקוצה, וי"ל דבעינן שיהיו עומדין להסקה, ואין דרך בנ"א לגבבן להסקה, שטורחן מרובה, ולא דמי לעלי קנים וגפנים שבקל אוסף מהם הרבה. - הסברא לומר דנקט צובעים לרבותא היא מפני שעצים להסקה משמשין טפי צורך אוכל וקרינן בהו לאכלה, ועוד שנאכלין וכלין מן העולם, משא"כ צבע שכליו ע"י ביטולו לבגד, ולא דמי ללאכלה.

ביעורו, והתו' בסוכה הוסיפו בלשון רש"י שהצבע נבלע בבגד וזה כמש"כ, אלא שאין לנו ענין בכילוי השרשים והסממנין, דאדרבה הצבע שנימוח ביורה נשתפר ונעשה ראוי למצות לאכלה, כמו ורד וחרובין שנימוחין ביין בשביעית סופ"ז, וכשמשתמשין בו לצביעה זוהי אכילתו.

ומ"ש תו' שהצבע נשחק בלבישת הבגד צ"ע דא"כ כל בגד שקיים בו לאכלה בצביעתו נשאר בקדושתו לעולם, ואסור בהפסד ובסחורה, ולאחר הביעור ישרף, וגם במציאות אין הצבע כלה מן הבגד רק ע"י צפון, והשחיקה הרגילה של צבע ושל גוף הבגד לא מיקריא אכילה, שאף החלוק עצמו מתבלה בלבישתו, ואין לוקחין חלוק מדמי שביעית מפני שזהו דבר המתקיים ומיקרי סחורה ולא אכילה, וה"ה אכילת הצבע שנחלש ע"י הלבישה, שאין כילוי זה נחשב אכילה, וגם במציאות אין דרך לחזור ולצבוע בגדים לאחר זמן שלבשום, שהצבע דוהה עם שחיקת הבגד, ואין חוזרים וצובעין בגד שנשחק.

וה"לוק עצמו מיקרי סחורה ולא אכילה, כמו עשיית מיטה ושלחן מעצים, ולכן פשתן אין בו קדושת שביעית כמ"ש בירושלמי, כיון שעשיית חלוק אינה אכילה אלא קיום הדבר, וכל חפצים שמתקיימין מיקרו סחורה. - ע"כ.

- נמצאו בזה דברים במקו"א -

ב"ק ק"ב ב' רבא רמי תנן ממין הצובעים ספיחי סטים וקוצה כו', יש לעי' למה הקשה רבא רק מהסיפא שפירש התנא דספיחי סטים וקוצה זהו מין הצובעים, ולא הקשה מעיקר הדין שנשנה ברישא כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים כו' יש לו שביעית כו', ועו"ק שהרי בהדיא מבואר ברישא שהסיבה שהם קדושים זה בגלל שהם ממין הצובעים ולא

שם ומשני אמר קרא לאכלה כו', בסוכה הגרסא לכם דומיא דלאכלה וכ"מ לקמן ק"ב א' דנתרבה מלכם כל צרכיכם (כמו ביו"ט ביצה כ"ח ב' מיהו התם דוקא לאוכל נפש), מיהו הני שהנאתן אחר ביעורן נמצא שלא אכל את הפירות שביעית, אלא איבדן ונהנה לאחר שנאבדו, וזה מיקרי הפסד, ולכן עצים דלא מצי לקיומי בהו מצות לאכלה לא קדשי כלל, שלא ניתנה המצוה אלא לאכלה ולא לאיסורי הנאה.

שם והאיכא דמשחן דהנאתן וביעורן שוה, לפרש"י דמיירי בסוג עצים שמאירים קשה מנין פשיטא לגמ' שאין בהם קדושת שביעית, אם מפני שלא הוזכרו במתני', הרי י"ל דכיון ששביעית ניתנה להדלקת הנר אף הם בכלל, ועוד שהרי לולב לא הוזכר במתני' אע"פ שיש בו קדו"ש, הרי דלא נחית תנא לפרט כל השימושים היחידים, ומין הצובעים שאני שענין צביעה הוא צורך קבוע מגידולי השדה, משא"כ מאורע של עץ מסוים שיכול לשמש להאיר או לכבד את הבית, ועוד דלא הול"ל סתם עצים להסקה הן עומדין, אלא הני נמי סתמן להסקה.

ולפ"י ר"ח נראה דוהאיכא עצים דמשחן אין הכונה סוג עצים שעומדים לחימום, אלא שיש מקצת מן העצים הרגילים שבמציאות מחממין בהם ולאכלה קרינן בהו, ולשון איכא עצים דמשמע סוג עצים, נאמר על המציאות לאחר שחיממו בהם, וכאילו אמר והא איכא עצים שנתחממו בהם והיתה הנאתן וביעורן שוה, והקושיא על ההחלטה שעצים אינם ראויין לאכלה, הרי יש עצים שבאמת נאכלין, ולא קאמר דחציין לחימום אלא שבמציאות מחממין, דהא כולו חזיין להכי, וכיון שראויין כולן לשימוש לאכלה יאסרו כולם, וע"ז השיב רבא כיון דסתמן לאו לאכילה עבידי, מסתבר שאינם בכלל פרי הארץ שניתן לאכלה.

שם ורמינהו עלי קנים ועלי גפנים שגיבבן בחבא על פני השדה לקטן לאכילה כו', לכאורה נראה דכ"ז שלא לקטן הרי הם הפקר ורשאי כל אדם ללקטן לאכילה, ולא מהני מחשבת הבעלים ללקטן לעצים להפקיע מהם קדושת שביעית, ולכן קתני שגיבבן בחבא כו' דהיינו לאחר שלקטן, וכ"ה פשטות המשנה פ"ט מ"ו שכ"ז שיש עלים בשדה הרי הם הפקר, ולא כלה לחיה מן השדה, והטעם מפני ששביעית שבת לד' וכל מה שראוי לאכילה נעשה הפקר, אלא שהבעלים רשאי לגבבן לעצים ולא בטלה דעתו, מיהו בסיאה ואיזוב וקורנית משמע שמחשב במחובר אבל גם בזה נראה דכ"ז שלא חשב לעצים הרי הם הפקר, שו"ר שהר"ש והרא"ש פירשו שם שחשב כשליקטן, וצ"ע בזה בחזו"א שביעית ס"י סק"ד, ועי' בסמוך.

לשון שגיבבן מתפרש תלושין, וש"מ שקדושת שביעית נקבעת לפי דעתו בתלוש, ובפשוטו הדבר מחודש לקבוע קדושת הארץ בתלוש, ולפמש"כ שהם הפקר ומיתלא תלי בדעת הזוכה, ניחא טפי, דאמרינן שמבחינת שבת הארץ ניתנו אלא לאכלה וקדשי בקדו"ש, אלא שרשאי הבעלים ללקטן לעצים, מיהו ק"ק לומר שהבעלים צריך לעשות מעשה וללקטן, שו"ר בזה בספר אמו"ר [שליט"א] זללה"ה כאן, ונקט שם שבמחובר אין סברא שיועיל דעת בעלים שהכל הפקר ואין לו כח בעלות ורק לאחר שנשרו י"ל שתלוי בדעתם, ולפ"ז יתכן שאף לעצים הם הפקר, כמו פירות שנתקלקלו שפקעה קדו"ש מהן, ושם צידד דמדאורייתא לא קדשי, ורבנן החמירו בלקטן לאכילה, אבל אם נימא שהם הפקר גם לעצים ניחא, מיהו סיאה ואיזוב המחוברים אינם הפקר לעצים, ורק בהני שנשרו מאביהם שיין לדון שהוחלטו כפירות של שנת השמיטה, ועדיין צ"ע בכ"ז, שו"ר שכתבנו בזה לקמן סק"ט עי"ש.

ולפ"ז דעצים דמשחן מיירי בכל העצים שחלק מהם משחן, א"כ מיירי שפיר בעלי קנים ועלי גפנים וכיו"ב שהם פרי השנה השביעית, עי' לקמן ד"ה ור"ת, ולא מיירי בקורות שאינם פרי כלל, וזה ג"כ מוכיח שלא נפרש דמשחן שעשויין להאיר, שזה שייך רק בגזע שבעירתו נמשכת.

ולמדנו מזה דכל שהאדם נהנה מיד מן החום או מן האור מיקרי הנאתן

וביעורן שוה, והחסרון בהסקה תחת תבשילו שהנאתן בפעולת הבישול, ואע"פ שכל פעולת חימום מקדמת את הבישול, מ"מ לא מיקרי הנאתן עד שיתבשל והו"ל אחר ביעורן, וצ"ע בפסחים כ"ז ב' דמשמע דלרבנן אף לחימום לא מיקרי שנהנה מהאיסור, דלא משכח איסורא אלא כשרשיפא, ועי"ש בתו', וי"ל דלענין שימוש דלאכלה סגי בזה. — ע"כ.

(שביעית ס"ו סק"א — ג')

בענין דמי שביעית

הראשונים, שפיר אמרינן שחפץ האחרון זכה בו מכח הע"ז, אבל החפץ הראשון שנתנו תמורת האחרון יצא מרשותו, ולא שייך לומר שהרויח מהע"ז שני חפצים, שאין לו מכחה אלא שווייה, והשתא דחזינן שכל החליפין נאסרין, ע"כ הטעם מפני שגם החליפין חמירי לעשות חליפין, וי"ל דסגי בזה שהיו שעה אחת חליפי ע"ז שישארו באיסורן לעולם, ובאמת רק האחרון נתהווה מהע"ז, אבל הראשון נשאר באיסורו מפני שהי' שעה אחת מכח הע"ז, מיהו יותר מיושב שלא להחשיב שנתהווה מהע"ז טפי משווייה, דכיון שאין בכחה להוות אלא כשיעור דמיה, אין להמציא דהווייה לשעה אוסרתן לעולם, אלא או שרק האחרון נשאר בגדר הווייה, או דכיון שהראשון נשאר באיסורו חשיב רק הוא המתהווה מהע"ז, וחליפיו כנתהוו ממנו.

וה"נ מסתברא דבין למ"ד חליפי חליפין מותרין בין למ"ד אסורין הענין שוה בכל שאתה מהייה הימנו, ולא מחדשינן דלמאן דשרי חליפי חליפין אין הענין בכל שאתה מהייה הימנו, אלא דין מיוחד בחליפין, אלא ודאי לכו"ע הענין שוה, ולא פליגי אלא במתהווה מן החליפין, וכ"ה פשטות הדברים, דומיא דשביעית שהשלישי מתהווה מן השני, ואמנם גם בשביעית אפשר לייחס הכל לפרי

מ"י ב' אר"א אין שביעית מתחללת כו', א"ה, ראיתי להעתיק מספר שביעית השייך לכאן.

בנידון אם חליפי חליפין אוסרין מכח חליפין הראשונים או מכח ע"ז עצמה

ע"ז נ"ד ב' כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו, יש להסתפק אם חליפי חליפין אסורין מכח החליפין, או מכח הע"ז עצמה, דמצנין לפרושי שגם חליפי החליפין נתהוו ע"י הע"ז, דסו"ס חפץ זה יש לו בגלל הע"ז, ולפ"ז מוהיית שמעינן אף חליפי חליפין עד עולם, ומצנין לפרושי דלא מיקרו הוייה אלא חליפין הראשונים, וחליפי חליפין אסירי מכח החליפין, דכיון דגלי קרא שחליפין כע"ז עצמה, וזה נלמד מכמוהו, ע"כ דחליפין ג"כ עושין חליפין כע"ז עצמה, ואף לפ"ז ה"ה חליפיהן עד עולם, דאל"כ נמצא שחליפין הראשונים אינם כע"ז עצמה ממש, (וכ"מ ברמב"ן וש"פ דחליפי חליפין למאן דאסר היינו עד עולם), ועי' להלן ד"ה ויש להסתפק.

ודעת אאמור"ר [שליט"א] זלה"ה בס"ט סק"א דחליפי חליפין נמי מוהיית שמעינן להו, וכ"מ בתו' הרא"ש קדושין נ"ח א', עי"ש שפי' דכמוהו מיותר, אבל קשה דבשלמא אם החליפין האחרונים תחת

שבסוף המס' דאיסורי הנאה דע"ז אף לגוי נאמר, ואילו דמי ע"ז ביד גוי קי"ל ס"ד א' דמותרין.

בביאור דברי הגמ' דשביעית וע"ז הו"ו שני כתובין הבאין כאחד

תוכן הסוגיא לפמש"כ דמהויית חרם ילפינן דין התפסה בע"ז, שכל שאתה מהייה ממנו יהי' חרם, ומכמוהו ילפינן חליפי חליפין, שאם אין בכח החליפין להתפס חליפין נמצא שאינם כע"ז עצמה, ולמ"ד חליפי חליפין מותרין קמ"ל כמוהו שאין החליפין יוצאין לחולין ע"י חליפי חליפין כשביעית, אלא נשארין באיסורן לעולם כע"ז עצמה.

ובזה מיושב משה"ק תו' והראשונים ז"ל היכי הו"ו שני כתובין הבאין כאחד, הרי שביעית מע"ז לא ילפא דאסורה בהנאה וחמירא, וע"ז משביעית לא ילפא לאסור חליפי לעולם שלא מהני פדיון, ולאסור חליפי חליפין למאן דאסר, ואף למאן דשרי חשיבי שני כתובין גם אם ח"ח אסורין, ולפמש"כ כמוהו מיותר למה שנוסף חומר בע"ז, אבל והיית חרם אתא לאשמועינן דחליפין נאסרין כשביעית, ולכן הו"ו שני כתובין, ואין להקשות דאיצטריך והיית חרם משום כמוהו, דתיבת חרם מיותרת דהומ"ל והיית כמוהו, וכע"ז בתו' הרא"ש אלא דשם כתב איפכא דכמוהו לחליפין, ווהיית חרם לחליפי חליפין, ועריטב"א עד"ז.

לבאר דהא מיהת פשיטא דאיכא פלוגתא דתנאי בדין ב' כתובין אי מלמדין

בריטב"א כתב דאפשר דמ"ד הכא שני כתובין מלמדין היינו דוקא בכה"ג דנוסף איסור בע"ז, וכקושיית הראשונים ז"ל, אבל בעלמא מודה דאין מלמדין, ולא הרווחנו ליישב הקושיא בזה כיון דע"כ או רבנן או ריב"ז סברי דחשיבי שני כתובין, וכיון שכן לית לן להמציא בזה פלוגתא דתנאי, והרי נקטינן בעלמא דפלוגתא דתנאי היא בדין שני

הראשון, וכמש"כ שכן הי' ראוי לומר גם בע"ז, אבל מ"מ פשטות הדברים ששביעית כקודש שהשני מתפס בשלישי, ואין לזה זיקה עם הראשון, ותדע דדמי יין על שמן אוסרין אותו בסיכה, ע"י ירושלמי פ"ז ה"א, ועוד דבהקפה אינה תופסת דמיה, והפרי השני מקדש אף כשהראשון אינו בעולם, מיהו בע"ז אפשר דאף בהקפה מיקרי מהייה הימנו, ויותר נראה להשוותם גם בזה, ע"י להלן.

לבאר טעמא דע"ז תופסת דמיה

ויש להסתפק אם הא דע"ז תופסת דמיה ענינו איסור הנאה, שגילתה תורה שגם הנאה שלא מגוף החפץ, אלא שמתהווה ע"י, בכלל האיסור הנאה, או שענינו כגידולין או כתפיסת תמורה דחליפי הקדש ג"כ קדושים והי' הוא ותמורתו יהי' קדש, [וכה"ג בעי רמב"ח נדרים מ"ז א' אי חילופין כגידולין], ומהא דחשבינן שביעית וע"ז שני כתובין יש ללמוד דענינו התפסה ולא איסור הנאה, דשביעית מותרת בהנאה, וכ"נ מהא דגוף החפץ נאסר ולא רק למי שנהנה בהחלפה זו, ולפ"ז פשוט דחליפי חליפין מכח חליפין אתו, (וברמב"ן קדושין שם מבואר דהי' מקום ללמוד שביעית מע"ז, וע"כ דענינו התפסה, אבל זה מחודש אף בהתפסה).

ולקושטא דמילתא דכל איסוה"נ אינם תופסין דמיהן, ע"כ דלא חשיב ד"ז בכלל איסור ההנאה, והטעם משום דחשיב כעין גרמא, ואיסור הנאה הוא בגוף האיסור דוקא, (שו"ר ברמב"ן ע"ז ס"ב א' עי"ש), ואמנם עצם המכירה כדי להרויח אסורה מדאורייתא כמבואר פסחים כ"א ב' דבכלל איסור הנאה שלא למכור לנכרי ולגר תושב, ע"י תו' ע"ז ס"ב א', אבל תפיסת קדושה בדמים ענין אחר הוא, ובלא ריבוי לא קדשי, ועי' נדרים מ"ז א' ובתו' שם לענין איסור חילופין, ועמש"פ בזה אאמור' [שליט"א] זללה"ה ע"ז סי"א סק"ג, וכ"מ ברמב"ן ע"ז נ"ט ב' מהשמטות

כתובין, וכמ"ש בפי' ר"ח דהיינו תנאי דשמעתין כמו שהוגהו דבריו ז"ל בגליון, ונפ"מ לדינא אי קי"ל חליפי חליפין מותרין, כיון דקי"ל שני כתובין אין מלמדין, ואיתר הוא להתיר חליפי חליפין, מיהו אפשר ליישב בזה דעת הרמב"ם שפסק לחומרא, ותמה הכ"מ, ולהריטב"א נחא.

וכבר תמה אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה בדברי הרשב"א בקדושין שם שכתב דעדיפא מינה מקשי, וגם לשון הרמב"ן שם נראה כן, ומשמע דלקושטא דמילתא לכו"ע ממעטינן להו מיתורא דהוא, ובשמעתין מפורש דאיכא למ"ד למסקנא דאין מלמדין, ואיתר ליה הוא להתיר חליפי חליפין, (מיהו לגרסא דקדושין דתרי מיעוטי כתיבי, מצינן למימר דפליגי אם היא דשביעית אתיא למעוטי ערלה וכלאי הכרם, אבל ל"מ כן בגמ').

הא דאמרינן בקדושין שם תרי מיעוטי כתיבי, י"ל דמהוא הוה ממעטינן ערלה וכלאי הכרם רק מחליפי חליפין, דהא להאי מ"ד חליפי חליפין אסורין, והיא דיוכל למעוטי מכרן וקידש בדמיהן דהיינו חליפין עצמן, ואי הוה כתיב מיעוטא דיוכל לחוד, יתכן דהוה מפרשינן ליה לחומרא דלא נילף ערלה משביעית אלא מע"ז, אבל לפ"ז תקשי למ"ד אין מלמדין, והוא למעוטי חליפי חליפין, אכתי היא למה לי, וע"כ דאיצטריך לשום דרשא, והכא לרווחא דמילתא נקטוה בגמ', ובתו"כ דריש מהיא שלא יצא פרי ראשון לחולין, ומצינן למימר דמהיא שמעינן שרק פרי ראשון אינו יוצא לחולין ועליה קאי תהיה, ומכאן ואילך כקודש דמו.

הא דאמרינן בקדושין שם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת מנלן כו' והדר פרכינן ונילף מינה כו', יעוי' בתו' הרא"ש שנתקשה בזה, אבל בפשוטו מתפרש מנלן מ"ט לא ילפינן משביעית או מע"ז, דכיון שמצינו תפיסת דמים בתורה קבעי מנלן דבערלה ואינן

מותרין, והדר מפרש כל ענין השני כתובין ומיעוטא דקראי, ומ"ט לא ילפי מחד, וכמו שפתח המקשן מנלן, ואין כאן קושיא מחודשת, וכבר כ"כ אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה בע"ז סי"א סק"א ועי"ש עוד בזה, ובביאור דברי התו' בקדושין ותו' הרא"ש והריטב"א עמ"ש אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה בשביעית ס"ט סק"א.

הוכחה מסוגיא דסוכה דענין ב' כתובין מענין דרשא דכל שאתה מהיי'

בסוכה מ"א א' מסקינן דפרי ראשון לכו"ע רק דרך מקח, וזה מיושב כדנקטינן בשמעתין דהו"ל שני כתובין דהתפסת פרי ראשון היא מענינא דכל שאתה מהיי' ממנו, ובדרך חילול אינו מהיי' כלום, שהרי הכל שלו מעיקרא, ורק כשקיבל דבר תמורת הפירות, שייך לחשבו מהיי', משא"כ פרי שני דנפיק לחולין, ור"א סבר דפרי שני דומיא דראשון שאין קדושתן אלימא לתפוס דרך חילול, ורק כשמהיי' הימנו מקדש, ואי הוה דרשינן תהי' כל שאתה מהיי' הימנו הי' מיושב יותר דקודש קאי אפרי שני, ותהי' אפרי ראשון, (ועי' פיר"ח ע"ז נ"ד ב' ואפשר שהיא ט"ס), אבל ל"מ כן, וצ"ל דבסברא קים לן כיון שאין פרי ראשון כקודש לצאת לחולין, אין שייך בו חילול דנשאר בקדושתו, וע"כ רק בדרך מקח דע"כ הו"ל חליפי הפירות קדשי.

בסוגיא דסוכה מ' ב'

סוכה מ' ב' אר"א אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח ור"א בין דרך מקח בין דרך חילול, למסקנא בפרי ראשון לכו"ע דרך מקח אין דרך חילול לא, ובאמת כיון דלא נפקא קדושה מהפרי הראשון אין שייך בזה ענין חילול, שהרי לא נתחלל כלום, וענין תפיסת דמים של פרי ראשון יש לפרש טעמא דקרא דכיון שניתנו הפירות לאכלה ולא לסחורה, אם בא לעשות בהן סחורה יתפסו דמיהן ג"כ

לאכלה, ואמנם מה"ט אסור ליקח בהן דברים שאינם ראויין לאכלה, אבל כשמוכרן לקבל מידי דאכילה, הר"ז ג"כ שימוש של לאכלה, ולא חילקה תורה בין אם זכה בפרי ראשון מן ההפקר או שקנאו במעות, דלעולם פרי ראשון בקדושתו לאכלה, ואם בא למכרו צריך לקבל תמורתו מידי דאכילה, והפרי עצמו בקדושתו, כיון שיש בו קדושה עצמית לקים בו מצות לאכלה.

שם וסמין ליה וכי תמכרו וכו', אפשר דמוא"ו מוסיף דייק, ולפי המסקנא דפרי ראשון דוקא דרך מקח ניחא טפי דדייק מקרא דאין לחלק בין פרי ראשון לשני, ומפרש קרא דלא לגמרי דמי לקדש אלא לדרך מקח.

שם מה קודש בין דרך מקח בין דרך חילול, לכאורה בהקדש מקח וחילול שוין, דע"י החילול משתנה בעלות החפץ ליד הפודה, וההקדש זוכה בפדיון והיינו נמי מקח, ול"ד לשביעית שהבעלות על שני הפירות נשארים של אותו אדם, והגדון בדיני קדו"ש, וכן במעשר שני מצות מע"ש והבעלות שני ענינים הם, ושייך חילול בשלו ומכירה לחבירו, מיהו אם ממון גבוה הוא יש לדון אם דומה להקדש, אבל בהקדש כל חילול הוא ג"כ מקח, והי' נראה דכ"ז שההקדש ברשותו מיקרי חילול, כיון שלא ניכר שינוי רק העברת הקדושה, אבל ממ"ש רש"י דפדה בערכך היינו חילול משמע דאף משמסרו לגזבר ובא לפדותו הימנו מיקרי חילול, ובפשוטו כבר נפקע מרשותו, ולשון חילול נוח יותר כשההקדש עדיין ברשות המקדיש (ויכול לישאל עליו), ובוה הי' מקום לומר דלא אלים כח הקדושה להעבירה דרך חילול, ורק עם העברת הבעלות עוברת הקדושה, אבל משבא ליד גזבר הו"ל מקח גמור, שכבר עברה הבעלות מרשותו לגמרי.

בהקדש שדיני הקדושה והבעלות היינו הך, לא משכח"ל חילול בלא מקח, אבל

במע"ש למ"ד ממון הדיוט אפשר לחלל הקדושה על מנת שהפירות ישארו של בעל הפירות ויצאו לחולין, והמעות ישארו של בעל המעות ויקדשו בקדושת מע"ש, אבל למ"ד ממון גבוה שא"א למכור פירות מע"ש לאחר כלל, וכמבואר קידושין נ"ד ב' ב"ק ס"ט ב', יש להסתפק אם אפשר לחלל הקדושה על מעות של חבירו ויחשב כמע"ש של בעל המעות, או דכמו בהקדש הבעלות והקדושה צמודים יחד, ה"ה במע"ש למ"ד ממון גבוה עוברת הבעלות עם הקדושה, ונפ"מ שכל המעשר כמו שכתוב בנוסח של פלוני ומחלל מעשרותיו, על מטבע של חבירו, הרי בעל המטבע זוכה בפירות, ובעל הפירות נעשה שותף במטבע, [וא"צ שליחותו לחלל מפני שבעל המטבע קיבל רשות לאכלו, וכל המוסמך לאכלו מוסמך לחללו, כמ"ש מרן זללה"ה בב"ק סי"ח].

מידו פשטות הדברים שדרך חילול עוברת הקדושה לרשות בעל המעות ואע"פ שאינו זוכה בפירות, ונעשה בעל המעות בעל המע"ש, שזה מחידושי התורה שאפשר לחלל על של חבירו, ודרך חילול עוברת הקדושה בלא החפץ, בין בשביעית בין במע"ש, אלא שבהקדש הקדושה קובעת איך תנהוג הבעלות, וכ"כ מרן זללה"ה בגלינות הגר"ח ז"ל ממתני' דמע"ש פ"ג מ"ג שהקדושה עוברת בלא הבעלות, ועמש"פ בזה אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה.

והנה הא דסבר ר"א דפרי שני אינו מתחלל דרך חילול, ענינו שאין כח להעביר הקדושה ע"י דיבור של חילול, ורק כשהבעלות עוברת ע"י מעשה מכירה בזה יש לדון שהקדושה תשאר במקומה הראשון, ולא תעבור עם המכירה, אבל בדיבור של חילול לחוד לא עוברת הקדושה מזל"ז, וזהו מה שמצינו בהקדש שהקדושה עוברת ע"י דיבור של חילול לחוד בלא מעשה מכירה, וכל שפודה את מה שהקדיש חשבינן ליה כהעברת

הקדושה בלא מעשה, א"נ באמת עיקר הראי' מחילול שנעשה ברשות המקדיש.

שם מה קודש תופס דמיו, משמע דחשיבות הוא בהקדש, ולכאורה כיון שההקדש יוצא לחולין אין כאן חשיבות, שהרי לא נתחזק כח ההקדש עי"ז, ול"ד לע"ז שתופסת דמיה לאסור יותר, וכן בפרי ראשון דשביעית, ואפשר דזה שכח הקדש תופס תמורת הקדשו, הר"ז מוכיח שההקדש כרשות ובעלות, שמוכרת ותופסת דמיה, ודכוותה אמרו בשביעית, ולאפוקי ערלה וכלאים ותרומה שהקדושה בפרי זה בלבד, ואין לאיסור זה כח בעלות לשמור וכשו, ולמדנו דכח שביעית ככח הקדש שיש לו תפיסת בעלות.

שם תניא כוותיה דר"א כו' הא כיצד לקח כו' אפשר דכולה רישא מיותרת דהול"ל סיפא דהא כיצד אחרון נתפס בשביעית והפרי עצמו אסור, וקמ"ל בהא כיצד לקח כו' לומר שאינה לגמרי כהקדש אלא דוקא לקח, והיינו כר"א, ור"י מפרש דמשום פרי ראשון קאמר לקח, לומר שאינו מתפס קדושתו דרך חילול כהקדש. ביעית ס"ז סק"א)

- נמצאו בזה דברים נוספים לפו"ר -

בתפיסת דמי שביעית דרך מקח וחילול בסוגיא דסוכה מ"א א'

מ"א א' אמר רב אשי מחלוקת בפרי ראשון אבל בפרי שני כו', אלא אמר רב אשי כו', הא דפשיטא ליה לר"א דמחלוקת רק באחד מהם, היינו מפני שנדון פרי ראשון אינו שייך לנדון פרי שני, ואנו צריכין לחדש דחלוק בשני דברים שונים בלשון פלוגתא אחת, ולכן הפשטות היא שאם חולקין בפרי ראשון אין חולקין בפרי שני, ולמסקנא כשאמרו אין שביעית מתחללת ה' ברור להם דמיירי בפרי שני שמתחלל, אבל פרי ראשון אין נופל בו לשון חילול כיון דלעולם בקדושתיה קאי.

נדון פרי ראשון שלא יתפוס דרך חילול, הוא מפני שאין שייך חילול אלא בדבר שיוצא לחולין וקדושתו מתחללת על פדיונו, אבל פרי ראשון דלעולם אסור לא שייך בו רק דרך מקח, וענינו דהפקר של שביעית נתנה תורה לאכלה ולא לסחורה, ולכן המוכר שזכה מן ההפקר, צריך לנהוג קדושה בתמורת הפירות שקיבל ממצות שמיטה, והפרי עצמו נשאר בקדושתו מפני שיש בו קדושה באמת, שגדל בשנת השביעית המקודשת לשמים, ולכן תופס דמיו לעולם גם ביד הלוקח אע"פ ששילם עבור הפרי, מ"מ קבעה תורה דין תפיסת דמים בכל שמוכר הפרי הקדוש.

ובאמת צריך יישוב מאי ס"ד דרב אשי דפרי ראשון שייך בו דרך חילול, הרי אינו מתחלל כלל, ואמנם לשון רש"י הוא אלא אי איתמר דרב אשי הכי איתמר, [ומשמע שפירש כן משום דקשיא ליה אם הבין רב אשי בל"ק דשייך פלוגתא בפרי ראשון, למה חזר בו מזה מכח הברייתא לומר דפרי ראשון לכו"ע רק דרך מקח, ולכן פרש"י דמעיקרא סבר כן אלא שטעו בדבריו, וכבר נתיישב ד"ז לעיל], אבל פשטות הגמ' שרק מכח הקושיא מהברייתא חזר בו, וא"כ צ"ב מה שייך חילול בפרי ראשון.

ואין לומר דס"ד דדוקא דרך מקח הפרי ראשון נשאר בקדושתו, דכיון שהמוכר מרויח לעצמו מכח ההפקר, קידשה תורה את רווחיו בכח מהוה כמו בע"ז, והפרי עצמו נשאר בקדושתו מפני שאין לו על מה להתחלל, שהרי אף דמיו ראויין להתקדש, אבל כשמחללו על פירות שברשותו, שאינו מהוה לעצמו שום דבר תמורת ההפקר, אין ראוי שיתקדשו הדמים, ושפיר עוברת קדושת השביעית של הפרי על דמיו, כיון שהוא חולין ויכול לתפוס הקדושה על עצמו מכח החילול.

מ"מ אין לומר כן, דודאי פשטות הדברים דפרי עצמו נשאר בקדושתו מפני

מקח דפרי ראשון הוא מכח קדש היא כמו פרי שני, אלא שנתחדש בקרא דתהיה שלא תפקע קדושתו ממנו, ור' אלעזר יליף מגזיה"כ שענינו מכח מהוה כמו בע"ז.

והנה אם פליג ר' אלעזר על ביאור ענין התפיסת דמים של פרי ראשון, אין סברא שיחלוק גם על פרי שני שיוצא לחולין, דבזה ודאי ראוי להשוות חילול ומקח, שאין במקח יותר מחילול, שהרי כל קדושת השביעית עוברת לפרי השלישי, ואין לנו לחדש בו אלא חילול דרך מקח, ומהיכי תיתי לחדש דבעינן דוקא דרך מקח, ולכן סבר רב אשי דלא פליגי בפרי שני.

גדון פרי שני הוא אם אלים כח שביעית לתפוס קדושתו דרך חילול, דכיון דשביעית ממון חולין הוא, אין בו קדושה מספקת כדי להעבירה בדיבור בעלמא כששניהם שלו, אבל דרך מקח שגם הבעלות של עיקר הפרי נכנסה לרשות אחרת, ואינו רוצה לקבל הקדושה שבו, הרי קדושתו עוברת לרשות המוכר כטפילה לבעלות של הממון של הפרי שקיבל, ואמנם בלא גזיה"כ כו"ע מודו דדמי לקדש לכל דבר, אבל ר"א יליף מקרא שאינה מתחללת אלא דרך מקח, וכ"ז בפרי שני שיוצא לחולין, אבל בפרי ראשון אין להמציא כח חילול כלל, כיון שאינו יוצא לחולין.

אב"י אין לפרש דלר' אלעזר ענין תפיסת דמים של פרי שני כמו פרי ראשון, דכל שאתה מהווה הימנו יהא כמוהו, וכדמדמינן לה לע"ז קדושין נ"ח א', ודרך חילול שהכל הי' ברשותו לא מקרי מהוה הימנו, ולכן אינו מתחלל, דכיון שהפרי שני יוצא לחולין אין כאן מהווה חדש בפרי השלם, אלא כח המהווה שהי' בשני מכח הראשון, עבר כולו לשלישי, ואמנם השלישי נקרא שפיר כנתהווה מן הראשון, אבל לא בגלל שש כאן הויה נוספת, אלא הכל עבר מן השני לראשון, וכמו

שקדושתו בעצמו, ולא ס"ד לשנות משמעות הדרשא דתהיה, ואדרבה יותר שייך להעביר הקדושה דרך מקח כיון שמשנתנה הבעלות, ואין לחייב את הלוקח לשמור קדושה כשלא זכה כלום מן ההפקר, וכיון דדרשא דתהיה תופסת קדושה נוספת בדמיה, ומ"מ מהפרי לא פקעה הקדושה, כ"ש שלא תפקע דרך חילול.

ואפשר דלס"ד דרב אשי הי' שייך חילול בפרי ראשון רק פעם אחת, דילפינן מגזיה"כ שיש כח קדושה המתחללת בפירות שביעית, ואעפ"כ הפרי נשאר בקדושתו, ולפ"ז בין דרך מקח בין דרך חילול לא יתפוס דמיו אלא פעם אחת, דלא מסתבר לחדש שני כוחות בקדש של השביעית, וזה מחודש, דודאי למסקנא פרי ראשון תופס דמיו לעולם דומיא דע"ז, דהא חשבינן להו שני כתובין, ואין להמציא דלס"ד דרב אשי מתפרש בענין אחר לדעת ר' יוחנן.

ויתכן דס"ד למילף מגזיה"כ דקדש שתופסת את דמיה כעין תמורה, שקנסה תורה את כל הרוצה להוציא פירות שביעית לחולין, בין דרך מקח בין דרך חילול, שלא יועילו מעשיו ואף תמורתו תתקדש, ולא מכח מהוה כמו בע"ז, אלא קנס, [ווענין הקנס אינו כתמורה שיש בה זלזול בכבוד שמים, אלא מגדיר איסור סחורה בהפקר של שביעית], ולמסקנא תפיסת דמיו מכח מהוה, ולכן גם בלא פסוק פשיטא לן דלא שייך ענין זה אלא דרך מקח, כמו שאין שייך חילול בע"ז לתפוס דמיה, ולס"ד ר' אלעזר יליף מקרא דענין התפיסת דמים הוא מדין מהוה, ור"י מדמה לה לקדש להחמיר ולא למהוה.

ויש לפרש טעמו של רב אשי מ"ט ס"ד לפרש כן, משום דמשמע ליה בדעת ר"י להשוות פרי ראשון ופרי שני לקדש לגמרי, ולא לחדש שני ענינים בתפיסת הדמים של פירות שביעית, שפרי שני דומיא דהקדש ופרי ראשון דומיא דע"ז, ולכן פירש שאף דרך

שהשני נקרא שנתהווה מן הראשון, ה"ה השלישי שקיבל כל כחו של שני, וממילא גם דרך חילול שפיר עובר כח המהווה מן השני לשלישי, ובאמת אין שייך שהפרי הראשון יהווה יותר משויו, ולכן גם דרך מקח רק כח הפרי השני מועיל לשלישי, וחליפי חליפין בע"ז דאסירי היינו שיש בכח החליפין בעצמו לאסור, דנעשה כע"ז עצמה.

ויש להסתפק במוכר פרי שני אם יכול להתנות שלא תתפס הקדושה על הפרי שלישי, מי אמרינן כמו שפרי ראשון תופס דמיו בע"כ ה"ה פרי שני, או"ד שאני פרי ראשון שהוא בא למנוע תוספת קדושה בפרי השני, אבל בפרי שני שאינו מסיף קדושה, אין השביעית מחייבת שתהא הקדושה אצל המוכר דוקא, ואמנם עובר איסור סחורה שקונה בפירות שביעית דבר שאין בו קדושת שביעית, אבל אכתי י"ל שאם עבר איסור זה לא מתחללת הקדושה בע"כ.

ודרך חילול ודאי רשאי לחלל פירותיו על של חבירו בהסכמתו, ואע"פ שמרויה ע"ז שפירותיו חולין, דהעברת הקדושה דרך חילול לא חשיבא סחורה, שזה שירות של הקדושה והוא כגזבר שמחלל לצורך הקדש, וא"כ י"ל דכשמתנה שלא תעבור הקדושה דרך מקח, הר"ז כהסכמת הלוקח שיחלל הקדושה על פירותיו, דכיון שאינו מצמצם תוספת הקדושה, והנדון רק משום איסור סחורה, כיון דמצי למעבד דרך היתר אין זה מתחייב שיתפוס הדמים בע"כ של שניהם, וכמו לוקח עבדים ובהמה טמאה, מיהו זה גם בפרי ראשון לא נתפס בקדושה, אבל בפרי הראוי להתקדש י"ל שנתפס בע"כ.

ונדון זה אינו ענין למש"כ לעיל דדרך חילול ודרך מקח שוין בפרי שני שענינו חילול בלבד, ואין כח מהוה חדש מהשני לשלישי, וממילא אין לחדש איסור על הפרי שלישי מדין מהוה, כמו מן הראשון לשני, דפרי שני

אינו מהוה כלום רק עובר כולו דרך חילול, כמו במחלל על של עצמו ועל של חבירו, אבל מ"מ י"ל שיתפוס בע"כ, כיון שאסרה תורה לקנות דבר שאינו נתפס בקדושה, ובדבר הנתפס תופסת הקדושה בו, א"כ י"ל שלא יועיל תנאו ויחול החילול בע"כ, ולא מפני שסו"ס זהו המתהווה מן הראשון, אלא מפני שזהו דין התורה שיחול החילול על כל דבר הנתפס בקדושה, מיהו אין להתעלם דבטעמא דקרא הדבר נמשך מאותו טעם שהפרי השני נתפס, אע"פ שזה פועל רק בדרך חילול, והרי גם דרך חילול אינו נתפס אלא על דבר הראוי למצות שביעית, אלא דבזה לא חל מידי.

יש להסתפק אם לא הי' הדין ששביעית תופסת דמיה אם הי' מותר למכור פירות שביעית ולקבל תמורתן אוכל, או שכל ההיתר שיחשב לאכלה במכירה זה בגלל תפיסת הדמים, וסתמות הלשון לא משמע דהא בהא תליא בגלל ששביעית כהקדש שתופס דמיו לכן מותר למכור פירות שביעית, ועמשנ"ת בס"ז סק"ז ולע"כ, ואם נימא דגם בלא תפיסת דמים היה מותר למכור ע"מ לקבל אוכלין ש"מ דכל שמקבל אוכלין תמורתן קרינן ביה לאכלה.

הא דדרשינן מה קדש תופס דמיו, אפשר שנתחדש שפירות שביעית יש להם בעלות גבוהה כהקדש, ולכן כל מה שמקבל תמורתם נכנס לרשות גבוהה של שביעית, וכשנתחדש שהפרי עצמו נשאר אסור, היינו שנשאר בו קדושה לקיים בו לאכלה בלבד, וממילא אם לא יתפוס דמיו פעם שניה נמצא שמוכרו שלא לאכלה, והדמיון בין שביעית וע"ז בזה שהחליפין מקבלין דין הפירות לקיים בהם לאכלה, ואע"פ שהפרי עצמו אסור, מ"מ דמיו כמוהו לכל דיניו.

וה"פ י"ז יתכן להבין ענין החילול בפרי ראשון שהוא כנוטל מן הפרי קדושת הבעלות, ומה שחוזר ותופס דמיו, זה בגלל

ודעת הגר"א בשנו"א דהאי ברייתא בדמאי, וכמ"ש תו' מהירר', ומיירי חוץ לירושלים ופלוגתתם לכתחלה, אבל בדיעבד לכו"ע מתחללין אף בודאי, ולפ"ז משמע דבירושלים מחללין אף על חי' ועוף חיין, אבל בבהגר"א על הירור' מבואר דאף בירושלים פליגי, וכן הגיה הגר"א בירור' ביכורים פ"ב ... דאחר גזירה אף חי' אינה ניקחת בכסף מעשר לכתחלה, ולפ"ז בבהמה הראוי' למזבח אף בדיעבד לא קנה מעשר, ולכך לא יצא העור לחולין, אבל בחי' ועוף גזרו רק לכתחלה אבל בדיעבד אם לקח קנה מעשר ויצא העור לחולין, וכולהו מתנייתא דמחלקינן בין בהמה לחי' מיירי בדיעבד, דמשום גזירה דעדרים שרו בדיעבד, אבל משום גזירה דהברחה מע"ג המזבח לא התירו.

ואם היינו מחלקים בין דרך מכירה לדרך חילול כדמחלקינן בירור' סופ"ק דמע"ש, הי' מתיישב סתמות המשניות דמיירי כולהו בלוקח, אבל דרך חילול אפי' בירושלים אסור, ויש ליתן טעם דבדרך חילול יש לחוש טפי לשמא יגדל עדרים, דכיון שיש לו בלא"ה הבהמות, קרוב יותר שיחלל עליהם המעות כדי לגדלם, אבל ליקח ע"מ לגדל לא חיישינן, (ויתיישב בזה דלא מוקי ר"א לברייתא דמתחללין דרך מקח קאמר, דאין זה דוחק כיון דמיירי לאשמועינן על מה נתפס החילול, ואיהו דחיק ומוקי אנפשי' במידי דנתפס החילול, דהיינו דרך מקח, וכן הא דאמרו ב"ק צ"ז ב' דזבין בהמה), אבל לא מצינו חילוק זה, דמ"ש בירור' היינו דהמקח נקנה וצריך ליתן לו דמים של חולין, והיינו יאכל כנגדן שיחלל, אבל בהתפסת מע"ש על בהמה אין לחלק בין דרך מקח לדרך חילול, ובלא ראי' מפורשת אין להמציא חילוק כזה בגזירת עדרים, וכ"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה בפשיטות, ועוד דאם נימא דרך בדרך חילול גזרו, נמצא דלר"א ליכא גזירת עדרים כלל בשביעית שאינה תופסת דרך חילול, ולא

שאסור להשתמש בפרי שלא לאכלה, וזה נשאר על הפרי מכח מצותו, ולא מכח בעלות ההקדש שבו, ומיהו עדיין לא נתיישב).

- עד כאן -

בסוגיא דחילול שביעית ומע"ש על בהמה

שם אחד שביעית ואחד מע"ש כו' על שחוטין מתחללין כו', פי' תו' דמיירי חוץ לירושלים, דבירושלים מותר ליקח בהמה לזבחי שלמים, מיהו ע"כ לא מיירי הברייתא בזבחי שלמים דהא אף חוץ לירושלים מתחללין כמ"ש תו' מברייתא דקדושין נ"ה ב', וא"כ אין לדייק מדקתני בהמה דמיירי חוץ לירושלים, [ובתוספתא ברישא דהאי ברייתא קתני חומר בשביעית שאין לוקחין בדמיה שלמים משא"כ במע"ש], וכן משה"ק בגמ' והא כתיב וצרת הכסף בידך, אין מזה ראי' דברייתא דוקא חוץ לירושלים, דשפיר פריך תלמודא דלא משכח"ל חילול פרי על בהמה אפי' תוקמה לברייתא חוץ לירושלים, וכ"ש בירושלים דאין פודין הפירות כלל, ולפ"ז צ"ע היכא רמיזא דמיירי חוץ לירושלים דוקא.

ואמנם אם נפרש הירור' דסופ"ק דמע"ש דמוקים להאי ברייתא בדמאי, משום דאין לוקחין לכתחלה בריחוק מקום, ורק בדמאי הקלו כדתנן פ"ק דדמאי ומחללין אותו כו' ונחשת על הפירות, א"כ מבואר דהאי ברייתא חוץ לירושלים, אבל לפי הנראה בירור' אהאי ברייתא לא מוקים לה חוץ לירושלים, דהא מייתי לה אהא דגזרו שלא ליקח בהמה לבשר תאוה, ומסיק דגזירה דעדרים רק בשביעית נאמרה, ולפ"ז צ"ל דמ"ש בסופ"ק ר"מ ורבנן היינו דכולה מתני' דדמאי רק בדמאי נאמרה, ולומר דההיא דמחללין נחשת על הפירות אפי' לרבנן דהיינו ע"מ להעלות לירושלים היינו דוקא בדמאי, וא"כ אכתי אין לנו מקור לפרושה חוץ לירושלים דוקא, (ועי' לק' ס"ק י"ב).

מסתבר שיחלוק ר"א בעיקר הדברים, וכן בירו' נראה דהאי ברייתא מיירי אף בדרך מקח, מיהו ברמב"ם פ"ד ה"ו ופ"ז ה"ט וט"ז משמע דמחלק בזה, ועי' להלן.

ואאמו"ר [שליט"א] זללה"ה שם סק"ה ביאר דליכא גזירת עדרים בירושלים, דהא אין מוציאין מע"ש מירושלים ואינו נפדה, וא"כ הדריס חוץ לירושלים לא יבואו לגדל עדרים בירושלים, והיושבים בירושלים בדרך כלל אוכלים הפירות עצמן בירושלים, וגם כל החשש הוא מפני שאינם ראויין לאכילה במקומן, ולא יטרח בהעלאתן עד שיהיו מרובין אבל בירושלים דשרו באכילה לא יבא לגדל, וגם אין תקלה כ"כ בירושלים, דזמן הביעור קבוע ולזמן מרובה, [וערש"י בזה הובא במע"ש סי' ס"ק ע"ש], משא"כ בשביעית שהזמן תלוי בפרי הראשון, וגם הפירות מרובין.

והנה אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ביאר הדברים לבתר ידיעין דהברייתא מיירי חוץ לירושלים וכמ"ש תו', אבל לפמ"ש לעיל עדיין צ"ע איך סתם התנא הדברים שנבין דמיירי חוץ לירושלים, וגם נדע שאין הגזירה כוללת ירושלים ג"כ, כמו בשביעית שהגזירה במקום שראויין לאכילה, ואם נימא דפלוגתתם לענין לכתחלה, אבל בדיעבד לכו"ע מתחללין, נוכל לומר דהברייתא בדמאי וכמ"ש תו' מהירו', וכיון דלא קתני דשלמים לוקחין לכתחלה, ש"מ דמיירי חוץ לירושלים דאין לוקחין, וכמ"ש תו' ראי' זו, אלא דלשיטתם דבדיעבד נמי לא מההי"ע"כ אין שלמים בכלל, וכמ"ש לעיל, ואפשר דלשון מתחללין משמע דלא מיירי בלוקח לאכול, אלא להתפס הקדושה שתקיים בהן, והיינו חוץ לירושלים, ובשביעית דמיירי בדמי שביעית סתמא דמילתא להתפס קדושתן על דבר אחר הוא מחללין.

ועוד כתב אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ואפשר עוד דכל גזירת עדרים במע"ש הוא משום שישנה מלעלות ואתי למיכלן חוץ לירושלים, אבל בירושלים לא חיישינן למידי, ול"ד לשביעית דחיישינן שמא יגדלם לאחר הביעור, [וערש"י דל"מ כן], ולפי טעם זה מיושב סתמות הדברים שלא הוצרכו לבאר דהגזירה שייכא רק חוץ לירושלים, וכדאשכחן דכוותה גזירה שמא ישנה עליותיו, [לב"ש ב"מ מ"ה ב'], (ואם הירו' פשיטא לי' דמיירי חוץ לירושלים עד דמוקי לה בדמאי, הר"ז ג"כ מיושב לפ"ז, אם נימא דלא מסיק דקאי רק אשביעית), וכ"ה פשטות הדברים דמע"ש הניקח בירושלים חשיב שהגיע למצותו, וגזירת עדרים מתפרשא בעיכוב המצוה ותקלה שבא עי"ז ובזה מיושבין המשניות שהתירו ליקח חי' לבשר תאוה, וכן צבי חי' ושחוט, וכן הרמב"ם העתיק בפ"ד ה"ו דאם חילל על בהמה חי' ועוף לא קנה מעשר, ובפ"ז הי"ב כתב דלוקחין חי' ועוף מדמי מע"ש, ומתבאר בלשונו בהדיא דההיא דפ"ד מיירי חוץ לירושלים, וכמו שביאר כ"ז אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה שם, [מיהו עי"ש פ"ז ה"טו ט"ז], ובאמת אם לרבנן אין מתחללין אפי' דיעבד וכדעת תו' והרמב"ם, לא יתכן לאוקומי כולהו מתנייתא קודם הגזירה, דהא מיירו בה ר"מ ורבנן ואיך סתם התנא ולא השמיענו ד"ו, אבל אי מיירי חוץ לירושלים ניהא, דהמשניות מתפרשות בהיתר בירושלים, - ולפי מה שצייד מן זללה"ה בדמאי ס"ב סק"ד דכל תאחר דמע"ש קאי על עליי' לירושלים ולא על האכילה, א"כ י"ל דאיסור עדרים משום בל תאחר, ובירושלים תו לא עבר עד הביעור שו"ר בתו"י ר"ה ד' א' שג"כ נקטו כן בחד תירוצא, עי"ש ובמש"כ במע"ש ס"ה סק"א.

וכעת ראיתי שנחלקו הראב"ד והרו"ה אי האי ברייתא בירושלים, והראב"ד כתב דבירושלים ליכא מאן דפליג דמתחללין, ועי"ש שביאר דמתני' דהלוקח בהמה שוגג

אתיא כר"מ, ור"י דקדושין כרבנן, ות"ק ידי' היינו ר"מ.

נמצינו למדין דעת תו' והראב"ד וכ"נ דעת הרמב"ם דגזירת עדרים היא דוקא חוץ לירושלים, אבל בירושלים לוקחין חי' ועוף לבשר תאווה בין חיינ בין שחוטין, ולדעת הרז"ה אף בירושלים אסור, וכן לדעת הגר"א חזרו וגזרו שאין לוקחין חיינ בשום גונא, ובדיעבד קנה מעשר בחי' ועוף.

ולענין דיעבד בגזירת עדרים דעת תו' והרמב"ם והראב"ד דאף בדיעבד לא קנה מעשר, ויחזרו דמים למקומן, (מיהו הרמב"ם נקט לה בחילול ולא במקח, ועי' מע"ש ס"ד סק"י), וגרסא דמתחללין משמע הכי, ואף אי גרסינן אין מחללין אפשר לפרש דה"ה דיעבד, ול"ד לגזירה דלא יעשה את סלעיו דינרי זהב, [ואף אם הגזירה משום תקלה כמו בעדרים], דבעדרים החשש בבהמה זו שלוקח שמא יגדל ממנה עדרים, משא"כ כשעושה סלעיו זהב אין חשש בחילול זה, אלא שאם ידע שאפשר לחלל על זהב ישהה הכסף עד שימלאו לדינר זהב ועוד דסגי בזה שיודע שאין לחלל לכתחלה על זהב לענין שלא ישהה, דסתמא דמילתא לא ישהה ע"מ למיעבד איסורא, משא"כ הכא שרוצה ליקח בהמה, ובלא"ה י"ל דגזירת עדרים חמירא טפי וכדחזינן דב"ה לא גזרי בההיא דסלעין על דינרין, ומצינו לא קנה מעשר בגזירה דרבנן בלוקח בהמה לבשר תאווה כדתנן לא יצא העור לחולין, ומפרש בירו' דהיינו גזירה מפני שהיו מבריחין אותה מע"ג המזבח.

ובתו' כתבו דאין מתחללין דהכא היינו שיחזרו דמים למקומן, משמע דר"ל כיון דאפשר לתקוני שיחזרו דמים שפיר תיקנו כן, ויש לעי' א"כ גם במחלל סלעים על דינרין נימא שיחזרו ויחללן על הסלעים, ונראה כונתם דבמקח יש כח ביד חכמים לחייבם לבטל המקח, מאחר שיש בו איסור

דרבנן, ובכה"ג לא חשיב שהעמידו דבריהם בדיעבד, כיון שע"י הביטול מקח לא הי' כאן חילול כלל, וזו גם כונתם בקידושין נ"ה ב', מיהו שם נ"ו א' הקשו על פרש"י דמיירי בלוקח במזיד על דעת לאכלו חוץ לירושלים, דהא לקוח לר"י אינו נפדה, וכונתם דבשלמא בלוקח דבר שמדרבנן א"א לקחתו בכסף מעשר כגון בע"מ או חיינ חוץ לירושלים, בזה שייך למימר ביטול מקח שאין מקח זה ראוי ליקח בכסף מעשר מדרבנן, אבל בלוקח תמימה הראוי' לשלמים דקנה מעשר לפי' תוס' מפני שיכול להקדישה, אם באנו לקנסו שיחזרו דמים למקומן מפני שנתכוין לאכלם חוץ לירושלים, בזה לא אמרי' מקח טעות אלא שיחזור וימכרנו, וע"ז הקשו דאין לקוח נפדה לר"י, ועי"ש במהרש"א בשם תו"י, ואפשר דכונת מהרש"א בביאור ק' תו' על רש"י כמש"כ.

דעת הראב"ד דלר"מ אין לוקחין בהמה לכתחלה חוץ לירושלים אבל בדיעבד אם לקחה אפי' לבשר תאווה קנה מעשר, ומפרש דמתני' דפ"ק דמע"ש הלוקח בהמה שוגג כו' אתיא כר"מ, וכן ת"ק דר"י קדושין נ"ו א' ר"מ הוא, והיינו דקאמר אין לוקחין בהמה כו' ואם לקח כו', ור"י דקאמר בד"א היינו רבנן דר"מ דמשום גזירת עדרים לא קנה מעשר, [והוסיף ר"י דאף יחזרו דמים למקומן ולא ישארו בקדושתן ביד המוכר, ועתו' שם ב' מ"ש בזה], ולפ"ז מיירי ת"ק רק בזכרים דהא בנקבות מודה ר"מ, ומשמע דליכא פלוגתא בנקבות אף לענין דיעבד, וקצת דוחק הוא לאוקומי מתני' דהלוקח בהמה לבשר תאווה לא יצא העור לחולין דלא כר"מ, ובפרט דהסיפא דהלוקח בהמה שוגג מיתוקמא כר"מ, ואפשר לומר דלר"מ ליכא לגזירת בהמה לבשר תאווה אלא בירושלים שניכר דמפקע לה מידי מזבח, אבל במאורע שהוצרך או שהזיד ליקח בהמה חוץ לירושלים, אין לחייבו להקדישה שלמים עד שיגיע לירושלים.

בבהמה דתלוי בדעתו, ואפשר שלא התירוהו כדי שידעו שהוא ספק בהמה, ומ"מ הדבר מחודש שיגזרו בו טפי מבהמה, אם לא כטעמי' דהגרא"מ ז"ל, וצ"ע. (מע"ש ס"ד סק"י י"א)

שם מחלוקת בפרי ראשון כו', א"ה, כל הענין נתבאר לעיל מ' ב'.

מ"א ב',

בדרך ההקנאה של הלולב

מ"א ב', יעוי' מ"ש אאמו"ר זללה"ה בדרך ההקנאה של הלולב, והנה יש בזה ג' אופנים, א' שר"י מקנה לראב"ע מכחו, ומקיים ר"י תנאו לבסוף, ור"י מקנה לראב"ע ע"מ להחזיר לר"י, ב' שראב"ע זוכה לר"ג ואח"כ זוכה ממנו, ג' שר"ג פוטר את ר"י אם יחזיר לר"ג או אם יחזיר לראב"ע ע"מ להחזיר לר"ג, שהרי ר"ג נתן רשות להקנות לראב"ע, ואפשר שברשות זו כבר נפטר ר"י מתנאו.

והנה אפשרות ג' לא הוזכרה בספר, אבל כמדומה קצת ששמעתי מאאמו"ר זללה"ה שכהיום שבעל האתרוג יודע שכולם עומדים לפניו לזכות באתרוג, הרי הוא פוטר את הראשון בקיום תנאו ע"י שיתן לאחר שעומד לפניו לזכות בו ע"מ להחזירו לבעל האתרוג, וכן השני יכול לפטור עצמו בשני אופנים, ואפשר ג"כ לזכות כאפשרות ב', אבל בתו' פ"י שר"ג והזקנים עשו כאפשרות א', וכמשנ"ת בספר.

מעשה באחד שלקח האתרוג ולא כיון לזכות, ואמר אאמו"ר זללה"ה דא"צ כונה מפורשת ברגע הנטילה, אלא סתמא כונתו לזכות כפי הדין, ומיירי כשידוע לו הדין שצריך לזכות רק שלא חשב ע"ז בשעה שנטלו.

מ"ב א' מתני' מקבלת אשה כו'

מ"ב א' מתני' מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה כו', קמ"ל דאין עליה איסור

ולמאי דגרסינן בתוספתא ובירו' בדברי ר"מ בהמה בע"מ, איכא לאוקומי מתני' דהלוקח בהמה במזיד תעלה ותאכל במקום בבע"מ ואליבא דר"מ, ולפ"ז ת"ק דר"י בקדושין שם לא פליג אדר"י, דהא בתמימה ליכא מאן דפליג דלא קנה מעשר, [מיהו לפי תוס' שם קנה מעשר בראוי' לשלמים], ודין בהמה לבשר תאוה מיירי בראוי' לשלמים לר"מ, וכ"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה עד"ז עיי"ש, ואם נימא דחוץ לירושלים ליכא לגזירת הברחה מע"ג המזבח וכמו שצדדנו לדעת הראב"ד הוה ניהא טפי, כיון דבתלמודן לא הוזכר בע"מ בדברי ר"מ, ומשמע דכל בהמה קנה מעשר בדיעבד חוץ לירושלים.

ביכורים פ"ב מ"י כיצד שוה לבהמה כו' ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים, פר"ש דהו"ל ספק בהמה לבשר תאוה דהא א"א להקריבו, והוכיח אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה מזה דאף בע"מ אינו ניקח, דהא כוי אינו ראוי להקרבה כבע"מ, ועדיף מיני' דמין זה אינו ראוי, מיהו הר"ש הביא מירו' דאפי' בשעה שהיו לוקחין בהמה לבשר תאוה מ"מ הכוי אינו ניקח, ולא נתפרש מ"ט, והגר"א הגיה אפי' בשעה שהיו לוקחין ח"י לבשר תאוה והיינו לשיטתו דחזרו וגזרו אף על ח"י, [ואמנם זה פשוט, וכונת הירו' לפרש דמתני' קודם גזירה נשנית וכמשניות דמע"ש], אבל אם נימא דח"י מותר ע"כ דגרסי' בהמה, והיינו קודם גזירה כדאר"י דאף תמימה גזירה, וראיתי בהגהות הגרא"מ ז"ל שכתב הטעם מפני שאסור לאבד החלב מספק, ואף דבבהמה ג"כ הולך לאיבוד, מ"מ בכוי דאפשר שהוא ראוי לאכילה אין לאבדו בידים, ואפשר דאף קודם שגזרו על בהמה דלא קנה מעשר, מ"מ איסורא הוה דאסמכוהו אקרא דעיקר מצות אכילת מעשר בשלמים, וכמש"כ ס"ק עיי"ש, ובזה כוי גרע שיודעין במקחו שלא יקריבנו משא"כ

העמידו דבריהם בזה, וז"ל שלא אסרו לטלטל דבר הצריך והראוי לו לשבת כלל, ואין הלולב שהוא ראוי מן התורה ומצותו קבועה ליום זה בכלל איסור זה כלל, ור"ל דמה"ט פשיטא שאין להעמיד דבריהם ולאסור הנטילה, שאף אם נתיר כאן, אין זה פוגע בתקנתם בעלמא, אבל מודה הריטב"א שדינו כמוקצה, דלכאור' ביו"ט שחל בשבת אם באנו להתיר הטלטול לגמרי, היינו רק מכח ייחוד למלאכת היתר, דגם צורך המצוה כמלאכת היתר חשיב, אבל לא מהני לענין שבת זה שהוא מצות היום דיו"ט, כיון שאין השבת גורמת ההיתר.

ולפ"ז הי' ראוי לחלק בין לולב שהכינו למצותו, ללולב דהפקר שלא הי' מוכן לכך מאתמול, (דאז דמי ללולב שנקצץ ביו"ט, שכ' המ"א סי' תרנ"ה בשם הרשב"א שאסור לטלטלו, וכ"מ שערבא דוחה שבת, ומ"מ לא נטלום מתחת האבנים ולע"כ שם), ולא מצינו שהצריכו כן, ואין נראה לומר דצורך המצוה עדיף מצורך הדיוט, וחשיב ייחוד לכל הלולבים הראויים, ולכאור' מוכח מזה דאף הלולב שייחדו לנטילה חשיב מוקצה, וכיון דע"כ להתיר איסור מוקצה, מותר נמי ליטול לולב דעלמא, וכ"ה פשטות הגמ' מ"ג א' דפריך איצטריך קרא למישרי טלטול, ואם הצורך מצוה גורם שלא יהא מוקצה, א"כ אפי' טלטול לא שרי, וכן לעיל א' מ"ד הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל.

ויש להבין מ"ש צורך מצוה מצורך הדיוט, דיכול לייחד עפר לצרכיו, ואפשר דודאי קנים דלחה"פ חשיבי מיוחדים לתשמיש היתר, (ועדיפא מינה דחשיבי נמי כלי כדתנן שבת קכ"ג ב' בקנה של זיתים דבין כך וב"כ ניטל בשבת, אע"פ שמלאכתו לאיסור, וכבר האריכו בדברי התו' בשמעתין), דשימוש לצורך מצוה לא גרע משימוש של חול, אבל כשהמצוה היא טלטול בעלמא גרע, דבעלמא כה"ג לא מהני ייחוד לצורך טלטול בלבד, דהיינו שיאמר שהוא מייחד את האבן הזאת לטלטלה

מוקצה, דאל"כ הול"ל מחזירין הלולב למים בשבת, וכיון שכן יש לדקדק מדקתני מקבלת מידן, דדוקא כ"ז שלא הניחוהו בארץ, מותר לטלטלו, וכ"מ בתוספתא ובירושלמי דהניחו בארץ אסור לטלטלו, ולכן כשבא לקרא בתורה או לישא כפיו בחול מניחו בארץ ובשבת נותנו לחבירו.

ולכאורה נראה דאין ללמוד מכאן היתר דעודן בידו, דאפי' אם מי שמחזיק יכול להוליכו לכל מקום, אבל אדם אחר שמקבלו, אין לו ההיתר של עודן בידו של הראשון, וע"כ דדוקא בלולב התירו בכה"ג, שכ"ז שלא הניחו בארץ לא נשלמה מצותו, וחשיב הכל המשך המצוה, ולא חזר עליו שם מוקצה אלא משהניחו.

הא דקתני מיד בנה ומיד בעלה אפשר דקמ"ל שנוטלת שנים בב"א, אע"פ שאין ראויין למצוה שנים כאחת, ונראה יותר כנטילת עצים, וכן להחזירן למים יחד נראה כעובדין דחול.

ולמדנו מכאן שאין בהחזרתו למים משום מכין, כמו שמצינו בהצלת כלים מחמה לצל אפי' כשא"צ להם לשבת כדאמר שבת קכ"ד ב', וכן בהצלה מן הדליקה, דכל שכעת הוא הזמן הראוי להתעסקות זו, לא חשיב זלוול בשבת, שזה נאמר רק כשעושה דבר שיש לו זמן אחר ומשתמש בשבת לצורך זה.

לדעת ר"ת דנשים יש להם מצוה במצות עשה שהז"ג אין כ"כ חידוש במה שמקבלת אשה טפי מאיש, מיהו כיון דגם לגבי איש יש בו משום מוקצה, הרי לגבי חשיב טפי מוקצה, שאין נראית נטילתה כהשלמת המצוה.

מ"ב ב' אמאי טלטול בעלמא הוא, בדין מוקצה בלולב

מ"ב ב' אמאי טלטול בעלמא הוא, יעוי' בתו', ובריטב"א כ' דפשיטא לן שלא

ובעיקר הדברים יש לדון בדברים הפחותים כעפר ולולב, כיון שיחדם לצורך מסוים, חשיבי שזהו עיקר תשמישם, ועדיפי ממלאכתו לאיסור, ואין להוכיח מקו' הראשונים ז"ל קכ"ב ב' לר"י לישתרי קורנס של אגוזים גם מחמה לצל, דמדבריהם משמע שפירשוהו בקורנס של אגוזים ממש, ולא בייחד קורנס של נפחים, מיהו אפי' נפרש בייחדו, איכא ראי' להתירו מחמה לצל מהא דחשיב מלאכתו להיתר, והותר קודם שחזרו והתירו מלאכתו לאיסור, והרי התירו מלאכתו להיתר מחמה לצל, קודם שהתירו מלאכתו לאיסור, ועוד צ"ע בכ"ז.

ביו"ט שחל בחול

ומהא דקתני בתוספתא יו"ט שחל בשבת דוקא, מוכח דכשחל בחול מותר לטלטלו, וכן מתני' דמקבלת אשה בשבת קתני, וכן משמעות הגמ' איצטריך קרא למישרי טלטול, וטלטול בעלמא הוא, משמע דיש לדון על טלטול משום שבת, אע"פ שיו"ט פשיטא דשרי, ואמנם בפשוטו החילוק דיו"ט מצותו בכך, אבל האי טעמא גופי' גורם שלא יחשב מוקצה כלל ביו"ט, וכמ"ש אאמור' (שליט"א) זללה"ה בסק"י דכיון שהיו"ט הוא האוסר והוא גם המתיר שמצותו בנטילה, הקילו חכמים שלא יחשב מוקצה כלל, [עיי"ש שהוצרך לזה לענין שיהא עדיף מכלי בעלמא, אבל למש"כ דבשבת הוא מוקצה גמור, ודאי מסתבר דביו"ט לא יחשב מוקצה מה"ט, (ועי' או"ז)].

וכן נראה דעת הפוסקים דלולב אינו מוקצה כלל, (ועי' בשבת סל"ז ס"ק כ"ה ד"ה בפשוטו), אלא שהעתיקו בסי' תרנ"ד מתני' דקתני לגבי יו"ט שחל בשבת, ומבואר מזה דפי' כמשמעות פרש"י דתורת כלי עליו ואינו מוקצה, ולא דמצות לולב דוחה איסור טלטול, וממילא מתפרש כן גם ביו"ט, אבל בתוספתא שהביא הגר"א ל"מ כן, אלא שיש לחלק בין יו"ט לשבת, וכמש"כ אאמור' (שליט"א) זללה"ה.

ממקום למקום, שזה מעשה היתר, ומ"מ לא מהני כיון דאין כאן ייחוד בגוף הדבר, אלא במעשה האדם, וה"נ אם הי' מצוה לישוב ע"ג לולב הוה חשיב ייחוד לדבר היתר, אבל כשהמצוה היא טלטול בעלמא, יש לראותה כמצוה לטלטל מוקצה.

ועיקר הדין דלולב חשיב מוקצה ביו"ט שחל בשבת, גם כשדוחה שבת ואע"פ שנטלו, מבואר בתוספתא סופ"ב הביאה הגר"א יו"ד סי' רס"ו סק"ג, ר"י אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כ"ה גרסת הגר"א וכ"ה בהגהות אור הגנוז מדפו"י, וכ"ה משמעות הלשון יו"ט הראשון ש"ח, דאם זה דין בכל יו"ט הול"ל לולב כיון שיצא בו יד"ח אסור לטלטלו, וממילא מובן דביו"ט קא"י, כיון שיצא בו יד"ח אסור לטלטלו, ואאמור' (שליט"א) זללה"ה כתב דמתני' נמי מוכחא מדמצריך התנא שתהא מקבלתו מיד בנה ומיד בעלה דוקא, אלמא דמשהניחו בארץ אסור לטלטלו, ולכך צריכה לקבלו מידם דוקא, ולפ"ז הקמ"ל דאשה נמי מקבלת, אינו דקמ"ל דלאו מוקצה הוא כלל, אלא קמ"ל דכיון דמעשה המותר הוא, אשה נמי מקבלת, אבל אכתי מוקצה הוא אף לאנשים, ועמש"כ בזה בשבת סל"ז ס"ק כ"א.

ולפ"ז מבואר דלא מהני ייחוד לנטילת לולב לבטל ממנו שם מוקצה, וע"כ צ"ל כמשנ"ת, מיהו אאמור' (שליט"א) זללה"ה צידד לומר דהא דאסור לטלטלו היינו מחמה לצל, דלא עדיף מכלי שמלאכתו לאיסור, עיי"ש מילתא בטעמא, [ויש להק' לפ"ז לרבה ואביי דאפי' מלאכתו להיתר אסור מחמה לצל, א"כ פשיטא, וצ"ל דלצורך מקומו קאמר, ואע"ג דלרבה שרי, לדידי' מתפרש שלא התירו החזרתו למים משהניחו בארץ, דמש"ה הצריך התנא שתהא מקבלת מידם דוקא, (מיהו לולב אם הוא עשוי למעבד מיני' חופיא, א"כ סוף מלאכתו להיתר, והשתא נמי להיתר עומד),

ולפ"ז יש ליישב הא דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, אע"ג דבגמ' מבואר שאינה בת חיובא, וכמשה"ק בהג"א, דבאמת ביו"ט שחל בשבת אינן מברכות, דכיון דבעינן שהמצוה תדחה איסור טלטול, בעינן שיהא הדבר חובה, דלאו כל כמינייהו לדחות איסור טלטול לרשות, [עי' להלן מירו' דחיוב מצוה לא דחי טלטול], ומ"מ שפיר מברכות דעל מצוה דרשות ג"כ מברכין, אבל ביו"ט אינו מוקצה כלל, ומש"ה רשאות ליטלו.

ברם בירו' משמע דאף ביו"ט הוה לולב מוקצה, דמסיים התם בברייתא דכך הי' מנהג בירושלים אדם הולך לביהכ"נ ולולבו בידו כו' נכנס לבקר את החולה ולולבו בידו, לשאת את כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו, הניחו בארץ אסור לטלטלו, ומשמע דביו"ט שחל בחול מיירי, דבשבת אינו הולך עמו לביהכ"נ ואינו מטלטלו לבקר את החולה, ואפ"ה קתני הניחו בארץ אסור לטלטלו, דכ"ז שלא הניחו הכל חשיב מעשה אחד, אבל ליטלו משום חיוב מצוה לחוד לא התיירו, ומשמע הענין דמה"ט נותנו לחבירו בזמן נ"כ וקה"ת שאם יניחו בארץ, לא יוכל ליטלו, ולפ"ז בתלמודן מבואר בהדיא איפכא, דקתני בהאי ברייתא מ"א ב' קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו ע"ג קרקע, וכ"ה בתוספתא.

מיהו בעיקר דברי הירו' צ"ע דאם הלולב מוקצה ביו"ט כבשאר שבתות, א"כ מה ראי' שהוא אסור בהנאה, ובבהג"א סי' תרנ"ח כ' דאי לאו דאסור בהנאה הי' דינו ככלי, דהדס ראוי להריח בו, וערבה להניף בה לחולה, [ולולב לכבד בו את הבית, או להניף בו, כ"נ כונתו ז"ל], וצ"ב דודאי בכל שבת לולב מוקצה הוא אם לא ייחדו, וכן הדס וערבה, ואפשר דאם הי' מותר להשתמש בו, הי' מועיל הייחוד לנטילה, להתירו בטלטול, דהו"ל ככלי תשמישו של האדם, וממילא כל השימושים בכלל, אבל כיון שהייחוד לנטילה, גורם שלא יהא בו

שימוש אחר, לכך הוא נשאר מוקצה, או אפשר דהאיסור משום דהוקצה למצותו, אבל לפ"ז הי' ראוי להתיר לחיוב מצוה ליטלו מע"ג קרקע, גם צ"ע דלכא' הוקצה למצותו אסור רק בהנאה, וצ"ב הא דקאמר מטלטלין עצי בשמים להריח לחולה בשבת, דלכא' משמע דלא מיירי בחולה שנדחה בשבילו איסור מוקצה, ואי בייחדו מע"ש פשיטא, ומזה למד הגר"א דכל העצים מותרין, (ולחולה אורחא דמילתא נקט), וצ"ע בזה, ועכ"פ בתלמודן פליג על הירו' ביו"ט וכמשנ"ת, ועמ"א סו"ס תרנ"א. (א"ה, שבת סל"ז סקכ"ב ועי"ש עוד בכ"ז)

מ"ח א' מתני' ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת ג' לוגין כו', א"ה, עי' מש"כ בזה בספר זבחים (ס"א) ס"ק כ' – כ"ד.

מ"ט א' תניא א"ר אלעזר לול קטן כו', כל הסוגיא, א"ה, ראיתי להעתיק מספר מעילה השייך לכאן.

מעילה י"א א' מתני' נסכים חומר בתחלתן וקל בסופן, יש לעי' מה המיוחד בנסכים, הרי כל דבר שנעשית מצותו אין מועלין בו, ואפשר דדם ונסכים שניהם ניתנין על המזבח לשעתן ואין מקטירין אותן עליו, (כדאמרין בזבחים פ"ג א' דדם ונסכים מיקרו ראויין למזבח ולא מיקרו ראויין לאשים), וכיון שהם יורדים בשלימותן מהמזבח היה מקום להשוות ביניהם לומר ששניהם לא מיקרו קדשי השם, או שבשניהם זוהי דרך הקרבתם, והיינו דקאר"ש שנסכים מיקרו קדשי ד' אע"פ שאינם נקטרין, וגם פוקעת מהן הקדושה אחרי שירדו מן הספלים אע"פ שהם בשלימותן, ואם ס"ל כראב"צ יש בזה חידוש שמצות שריפתן בקדושה אינה גורמת דין מעילה, ואם פליג עליה קמ"ל לאפוקי מיניה.

שם ירדו לשיתין, היינו משיצאו מנקב הספלים לכוון שיתין [וכ"מ בגמ' דבקלט מן האויר קודם שיתין אין בו מעילה שכבר

בנקב הספלים, אבל הסדר הראוי שיבלעו בקרקע שיתין, וא"כ מדאורייתא אסור לקלטן מן האויר, אלא שאין מועלין בהם.

ונראה שבמציאות אין אפשרות לקלטן בתוך חלל המזבח שכולו אטום, ורק למטה ברצפה שייך לקלוט ע"י שיכנס דרך הלול או הטבלה של שיש שברצפה, ובזה מיירו בגמ' דאי קלט.

שם ב' גמ' לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, בסוכה מ"ט א' פרש"י שהלול הוא בחלל שבין הכבש למזבח, וכן פירש בפסחים ל"ד א', ובפשוטו הכהן עומד ע"ג קרקע, ואינו זורק הפסולין למעלה ע"ג הכבש, וא"כ מיושב יותר שהלול ברצפה בשטח שבין הכבש למזבח דהיינו סמוך למזבח ממש, וסמוך לכבש במערבו, ולכאורה נקבי הספלים רחוקים מן הכבש כשמונה אמות, ומה סברא יש שיעשו הלול בין הכבש למזבח, [שו"ר שכ"מ בתו' ונדפס בעמוד א'], וכן בחטאת העוף שמולקין אותן בקרבן רחוק מן הכבש שמונה אמות, אבל אם הלול ברצפה סמוך לכבש וסמוך למזבח ניחא, ואפשר דהיינו נמי מה ששינו במדות פ"ג מ"ג למטה ברצפה באותו הקרן כו' שבו יורדין לשית ומנקין אותו, ואף לרבנן שהשיתין יורדין לתהום, מ"מ צריך לנקות הנקבים שלא יסתמו בקרישת היין, (ובתוספתא פ"א ה"ח הגירסא בין האולם ולמזבח למערבו של כבש וזה כנראה ט"ס שאם הכונה בין הכבש לאולם ממילא היינו מערבו).

והנה אף לראב"צ רוב היין נבלע בקרקע, ומיעוטו נקרש, שבמשך שבעים שנה צריכין לנקות השיתין מהם, ולפ"ז פלוגתתם אם יש בור רחב לנסכים ששייך לאסוף משם יין קרוש, או שהנקבים יורדין לתהום באופן שלא שייך להעלות משם כלום.

שם אמר רבינא אתיא קדש קדש כו' קשה לומר שזו אסמכתא, דלענין אסמכתא א"צ

נעשית מצותו, וזה פשוט שאין מצותו בהגיעו לתהום, אלא שהי' מקום לומר דבקלט מתוך חלל המזבח לא מיקרי ירדו לשיתין, ובזה כתבנו דמשירדו מן הספלים מיקרי ירדו לשיתין, וכמו שנקב הספלים מיקרי פוקקין את השיתין ועי' להלן מגמ' דזבחים], ובסוכה מ"ט ב' אר"ל שפוקקין את השיתין בשעת הניסוך, ובירושלמי גרסינן שפוקקין את הספלים, ולכאורה פירושן שזה שפוקקין נקב הספלים שלכוון השיתין, שו"ר שכ"מ ברש"י שם בהדיא, ואפשר שהפקק מלמטה מתחת הספל ויש נקב להושיט ידו להוציאו, או שהפקק מלמעלה בתוך הספל ומחובר בשלשלת, ומושכין אותו ע"י השלשלת לאחר שנתמלא הספל ע"י הניסוך.

ולמדנו מכאן שנעשית מצותו רק ביציאה מן הספל, ולא בניסוך לחדוד כזריקת הדם, דדוקא בשעה שירדו מן הספל אין מועלין בהן, וכן פקיקת הספל מוכיחה שמילוי הספל אמצע המצוה היא, וכמו הקטרה קודם שמשלה האור.

שם אין מועלין בהן, מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא, [כדאמרין מעילה ז' ב'], ואי מתני' ראב"צ הרי ודאי איסורא איכא מדאורייתא או מדרבנן כלישנא בתרא דגמ', ותלוי בגרסאות שם, ונראה דאפי' לרבנן לא שרינן לקלוט שם יין ולשתותו, וענין השיתין מוכיח שאף מדאורייתא ראוי שיבלע, ובדמ' הרי בתחלתו ודאי מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא, מדאורייתא או מדרבנן, שו"ר בהר"י קורקוס פ"ב ה"ט שכתב ונראה דמ"מ איסורא דרבנן איכא.

שו"ר בזבחים ס"א ב' שהוסיפו על המזבח כדי שיהיו נקבי הספלים מכוונים כנגד נקב התהום, ובבית ראשון היו הנסכים שותתין מן המזבח לרצפה עד נקב התהום, כן פרש"י שם, ומבואר מזה שהבליעה בקרקע היא השלמת המצוה, ואמנם נעשית מצותו משירדו

לצלוחית], והמים שבכד כיון שאינו מקדשן פשיטא שאין מועלין בהן.

מיהו בסוכה מ"ט ב' מבואר שאם כלי שרת מקדשין שלא מדעת היו המים מתקדשין, ויש לעי' אטו הקדש תופס ממון של אחרים ומקדשו, הרי לא הקדישו את המים כלל, וי"ל דכיון שמייחדים המים למזבח אין מניעה מצדם שיתקדשו קדושת הגוף, ואמנם בנתינה לצלוחית מתקדשין מיד, ומשמע אפי' בלא קדושת פה, כמו בכד לצד שמקדשין שלא מדעת.

ויותר נראה שאם היו מכניסין המים בכלי שרת היו גם מקדשין אותן קדושת פה, שאין ראוי להכניס חולין לכלי שרת, דכיון שהם מקדשין ש"מ שזהו רשות גבוה, ויש בזה מעין חולין בעזרה, ולכן יש לפרש שבכלל קושיית הגמ' שיקדישום בפה וימלאום בכלי שרת, ועכ"פ אין להכניסם בכלי שרת באופן שמונעים מהכלי לקדשם, שזה ודאי אינו הגון לעשות כן בכלי שרת, שו"ר בתו' מנחות ע"ט ב' ד"ה וליתני שכתבו דכלי שרת אין מקדשין חולין, ושם הזכירו בגמ' גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול, ולע"כ שם.

ולכאורה חידוש המשנה הוא שתיקנו בהם איסור הנאה, דכיון שנשאבו לצורך ניסוך המים ראוי לנהוג בהם קדושה, וכמו שתיקנו בערבה, ולמדנו ממתני' שאין מקדישין אותן קדושת פה קודם הכנסתן לצלוחית, ועי' פסחים ל"ד ב' דיש קדושת פה במים, ואפשר שהצלוחית ששואבין בה בחול כיון שהיא כלי שרת ואינה מקדשת בחוץ, לפיכך מקדישין אותן בפה, אבל לא נתבאר מה עושין בזה בשבת למעשה, אם הקדישום בזמן העברתן לצלוחית, או שסמכו על קדושת הכלי דמהני באופן שנותנם לצורך ההקדש, דלא הקדישום בכד קודם נתינתן לצלוחית שהרי היה בו יותר מג' לוגין, מיהו מדרבנן אסור ליהנות ממה שנותר בכד עד שיפדנו, - שו"ר בתוספתא

לחדש גז"ש, ואין לחדש דלישנא בתרא פליג ארבינא דודאי פירוש דרבינא עיקר ולא ישתנה מכח קושיא דלימא מתני' דלא כראב"ז, ולכן מיושב יותר כגרסא דסוכה מ"ט ב' דנהי דמדאורייתא מצותן בשריפה, אבל לענין מעילה כיון שנעשית מצותן אין מועלין בהן, וכ"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה, ובאמת נסכים חלוקין מדם שהרי ניתנו כלהקטרה שתיה כאכילה כדאמרינן זבחים ס"א ב', וראוי שלא ינהגו בהן מנהג חולין, וסבר ראב"ז דמדאורייתא דינם כן, וכמו שמצינו שהדשן על המזבח יש בו דינים לאחר שנעשית מצותו, ואף מועלין בו קודם תרומת הדשן לכו"ע, ואח"כ ג"כ נחלקו בזה לעיל ט' א', ה"נ יש בנסכים קדושה של עיכולי קרבן.

ולגרסא דידן דאסמכתא בעלמא היא צ"ל שהלימוד שיהא לגמרי כקדש זהו אסמכתא, אבל שפיר יש בזה רמז מדאורייתא לשמרו בקדושה. (מעילה ס"ז סק"ט)

בדין כלי שרת אם מקדשין שלא מדעת

מ"ט ב' וכלי שרת מקדשין שלא מדעת כו', א"ה, ראיתי להעתיק מספר מעילה השייך לכאן, [וע"ע משנ"ת בענין זה במנחות ס"ב סק"ד ה'].
מעילה י"ג ב' מתני' המים שבכד של זהב לא נהנין ולא מועלין נתנן בצלוחית מועלין בהן, משמע שהחידוש בהלכות מעילה, ולכאורה המים שבצלוחית פשיטא דמועלין בהן, כדיון כל המנחות והנסכים שמועלין בהן משהוקדשו, ואם מקדשן רק כשנותנן בצלוחית הרי קדושת פה וקדושת הגוף באין כאחד, [מיהו אם נתן כל המים שבחבית לצלוחית יש חידוש שמקדשין יותר מג' לוגין, אבל א"א לפשוט כן ממתני' אע"ג דתנן נתנן דמשמע כולן כיון דידוע ממתני' דסוכה מ"ח א' שהצלוחית מחזקת ג' לוגין ונתנן על המים קאי כמה שנכנס

קדוש יפלו דמיה ללשכה כדלעיל י"ב ב', ואינו בדין שיפקע זכות הלשכה לאחר מצותה, אלא שיתכן שאינה ניתרת בפדיון, וא"כ לא היה בה זכות ללשכה, דקודם מצותה אסורה לגמרי, ואח"כ מותרת.

בתו כתבו דטעמיה דראב"צ משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, וצ"ע דא"כ אין זה ענין לערבה דוקא, אלא דכל הני דקתני לא נהנין מותרין למצוה, כגון אתרוג של גידולי הקדש לרבנן, או מים שבבור לכו"ע ול"מ כן, ועוד דשריותא דמצות לאו ליהנות ניתנו חידש רבא ר"ה כ"ח א' ומעיקרא איהו גופיה לא סבר הכי, ואיך יתכן לפרש דהיינו מתני', ועוד דלכתחלה ודאי אסור ליטול איסור הנאה למצוה, עי' ר"ה שם דקאמר לא יתקע, ועוד ביום ראשון שצריך לכם איך יצאו בערבה זו, ולדעת תו' בכל הימים צריך לכם במקדש, והרי הערבה שייכת למקדש למצותה, והרמב"ם בפיה"מ כתב שאם ראב"צ הוכיח ממצוה להתיר הנאה אין הלכה כמותו, אבל אפשר דמורה לרבנן שאסורה בהנאה, וכ"ז צ"ת, שו"ר שכבר כ"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה עי"ש.

מ"ש הרמב"ם ערבה הגדילה בשדה הקדש אפשר שסבר שמוצא היה שטח של הקדש, ולא היה שימוש בערבות ששם אלא לזקפן בצידי המזבח, שלשונו בפיה"מ הואיל ואינה נמכרת ואינה ראויה לשום דבר, אבל עדיין לא נתיישב דודאי עצים ראויין להסקה וראויין למצות לולב ומשתמשין בענפי ערבה למחצלות ואהלים, וצ"ל דמיירי בערבה שגדלה מאליה ואין דעת הגזבר להשתמש בה, ולכן לא חשיב שנהנה משל הקדש, ואפ"ה אסורה בהנאה.

שם בפלוגתת ר' יוחנן ור"ל

שם גמ' אר"ל אין מועלין בכולן כו', למסקנא פליגי אם יש שיעור למים, ויש לעי' א"כ מה ראו לחלוק במתני' דהכא, הרי ענין מעילה

שהחבית של בדק הבית אלא שאינה כלי שרת, והנהנה מן החבית עצמה מועל, וקמ"ל שאין הקדש זוכה במים אע"פ שהם בחבית של הקדש, ומ"מ תיקנו שלא נהנין וכמש"כ, ומותר להשתמש בחבית של בדק הבית כיון שנעשית לכך, והו"ל כרשות מזבח, ולא כרשות בדק הבית, ועי' מע"ש סופ"ד אין דרך בנ"א להיות כונסין חולין לקרבן.

יעו"י בספר אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה שביאר שהשואב את המים זוכה בהם לכל ישראל, דבעינן מסירה לציבור יפה יפה [ואין] בזה משום תופס מציאה לחבירו מפני שקונה עבור כל ישראל וגם מיגו דזכי לנפשיה, ולכאורה מים שבשילוח מצויין לכל אדם, ולא חשיב חב לאחרני כלל, וסתמא הכי הוא כיון ששואב לצורך מצות ניסוך, א"כ אינו זוכה לעצמו טפי מלכל ישראל, והרי הוא בדין שליח ולא כזוכה ומזכה.

שם ערבה לא נהנין ולא מועלין

שם ערבה לא נהנין ולא מועלין, בערבה ליכא מעילה כלל אפי' כשזוקפין אותה בצידי המזבח, שאין זה קרבן אלא מצוה כמו שמקיפין את המזבח בלולב, ומ"מ ראוי לאסרה בהנאה שהיא נראית כקרבן ה', ומתני' משמע שמיד שלקטו אותה ממוצא שלמטה מירושלים נאסרה בהנאה שהקצוה למצותה, וזיכרה לכל ישראל למצותן.

וראב"צ מיייתי מהא דנתנו ממנה הזקנים בלולביהן ש"מ שלא נאסרה בהנאה מיד בלקיטתה, אבל עדיין י"ל שמשזקפוה בצידי המזבח נאסרה בהנאה, ואף משנטלוה מן המזבח לא פקע איסורה ממנה, דנהי דנעשית מצותה אבל יש בה שווי להקדש, שראויין להסיק בהן, וי"ל דאחר שנעשית מצותה מותרת, [וכן הוא במפרש] כיון שאינה רכוש בדק הבית ולא רכוש מזבח, אבל הדבר צריך ראיה, דמדלא קתני מתי מותרת ש"מ דאסורה לעולם, וכל מקום שאמרו קדוש ואינו

דרבנן היא, ואמור"ר (שליט"א) זללה"ה הקשה דסו"ס תיקון חשוב הוא כיון שכולם פורשין מחמת הסכנה, וכתב שאם יניח המסננת על הספלים וישפוך מהצלוחית ע"ג המסננת, הר"ז בשריותא דאוכל מתו"פ, כיון שעיקר פעולתו הוא הניסוך, ואפי' דרך כלי שרי, כשתיית מים דרך מפה בשו"ע סי' שי"ט סט"ז, (וצל"ע בד"ז), ועי"ש שדחה הדברים.

ולכאורה נראה דכל המים שבכלי לא חשיבי מעורבין עם הארס, שהארס כגוש קטן בחבית גדולה, והמשמרת אינה אלא מבררת היכן הארס עומד, ואם הי' יודע היכן הוא הי' משליכו בלא סינון עם מעט מים, וכיון שכן לא חשיבא פעולתו סינון המים מהארס, אלא גילוי מקום הארס בתוך המים, ואפשר דקשיא להו על המים שהיו סמוך לארס ונתבררו ע"י המסננת, וי"ל שאין דעתו על המים האלו [עי' חזו"א סי' נ"ג], וגם משתנים בכל רגע, וכל כה"ג חשבינן ליה כמסנן מים צלולין, והמשמרת רק מגלה היכן הוא הפסולת, ואין לו צורך בברירת המסננת, שברצון יניח מעט מים עם הארס סמוך למסננת, ועוד דכיון שטבע הארס לצוף, הרי הוא כמבורר מעצמו, והוא מסנן רק המים שלמטה מן הארס שאינם מעורבין עמו, ואמנם גם זכוב צף למעלה, אבל שם הנדון להוציא הזכוב, ואם שופך המשקין מצד הזכוב י"ל דמותר, ויש גם מקום לומר דארס במים כגוש בנוזל דמי, כיון שנפרד בקל, והמים שטופחין על הארס אינם מתבררין.

(ועוד י"ל דבכלל קושיית הגמ' שיעשה מערב שבת ברזא בחבית וישפה המים מלמטה, ולרווחא דמילתא יניח מסננת בפי הברזא, דכל כה"ג ודאי דדינו כמסנן מים צלולין, ואפשר דלר"נ בכה"ג א"צ מסננת ומ"מ יש בו פסול דהקריבהו נא לפחתך, דכיון שצריך זהירות בשפיכתם יש בזה פגם, אבל בגמ' משמע מסננת דוקא, ונראה מזה דלא

הוא רק תוצאה מעיקר הנדון במצות ניסוך המים, ועו"ק שהרי אפשר לקדש שתי צלוחיות של ג' לוגין לאחריות כמו בכל המנחות ואז מועלין בשתייהן.

ואפשר דבמתני' מתפרש שהחילוק בין הכד שאינו כלי שרת לצלוחית שהיא כלי שרת, ואותן מים שבכד אם נתנן בצלוחית מועלין בהן, והרי מבורר בסוכה מ"ט ב' שבחבית היה יותר מג' לוגין, וא"כ הר"ז כמפורש במתני' דמועלין ביותר מג"ל אם נתנן בצלוחית, מיהו כיון שידוע שהצלוחית היתה מחזקת ג' לוגין כדתנן סוכה מ"ח א' לכן אין להוכיח ממתני' שמתקדש יותר מג' לוגין [וכמש"כ לעיל] וכ"מ בגמ' דדייקינן מנתנן בצלוחית מועלין בהן, מכלל דרישא אפי' ג"ל נמי לא, והיינו משום דצלוחית מחזקת ג' לוגין, אבל מ"מ משמע במתני' שהסיבה שלא נתקדשו בכד אינה מפני ריבוי המים.

וזהו מה שנחלקו ר"י ור"ל אם בנתנן כולן בצלוחית מועלין בכולן כפשטות המשנה דבאותן מים החילוק בין הכד לצלוחית, מיהו שינוי השם בין כד או חבית לצלוחית מוכיח שהצלוחית קטנה מן החבית, ואין לומר דכולן מתקדשין לאחריות, כיון שאינם ראויין ליחלק לשתי צלוחיות, א"כ הו"ל כשתי מנחות שנתערבו, ואין ראוי לקדשן כך מתחלתן, ובזה מדוקדק מה שאמרו תחלה בשם ר"ל אין מועלין בכולן כו', כיון דעיקר המימרא נאמרה מפני מה ששנינו בדין הכד שיש בו יותר מג' לוגין, שו"ר בספר אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה שכבר נתבאר כ"ז ועי"ש עוד. (מעילה ס"ח ס"ק י"ב – י"ד)

נ' א'

בסוכה נ' א' אמרינן לגבי ארס נחש וליעביר במסננת, והקשה מרן זללה"ה בסי' ק"נ ס"ק כ"ג דאסור משום בורר, וצידד דחשיב ראויין לשתי' כיון דחשש ארס חומרא

ר"ה ל"ד א' ותקעתם תרועה כו' הוי אומר תקיעה בפ"ע כו' בסוכה נ"ג ב' אמרי' דר"י סבר סימנא בעלמא הוא, ומבואר דלר"י לא אמרי' תקיעה בפ"ע, ועמהרש"א שם, ועי' רמב"ן ור"ן בשמעתין, וצ"ע בתו' סוכה נ"ד א' שכ' דגם לר"י צריך להפסיק בין תקיעה לתרועה מהאי קרא דתקיעה בפ"ע ותרועה בפ"ע, ולפרש"י בשמעתין לא שייכא כלל לענין הפסק שהרי הלימוד הוא שלא נימא היו תוקעים תרועה, [ולשון בפ"ע משמע כפי' הרמב"ן, וגם אין הלשון ותקעתם על תרועה והרעותם? בחצוצרות], אבל קשה שרש"י בסוכה נ"ג ב' פירש אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום לא הי' מפסיק בינתיים אלא כדי נשימה, ונראה שאין כונת רש"י שצריך להפסיק ביניהם, אלא דס"ל שאם רוצה לנשום באמצע אין זה הפסק, וכנראה הטעם משום דס"ל דוחק לפרושי שעושה בנשימה אחת תשר"ת, [ועי' ירו' שהביאו הראשונים ז"ל].

מיהו בערכין פרש"י דולא כלום היינו בב"א סמוכות זו לזו, אלא דאף לפ"ז י"ל שכדי נשימה לא חשיב הפסק, [א"נ כונתו עד כדי נשימה], וכ"ה הלשון שם שלא ישא ויפסיק כו' אלא בב"א סמוכות זל"ז, מיהו בתו' שם וכן בשטמ"ק בשם הרא"ש מבואר שאפי' כדי נשימה אין להפסיק, וכתב שם ויש שאין נזהרים בזה, ואפשר דמפרש ולא כלום שלא יפסיק בשהיה, אבל אם עשאן בשתי נשימות לא מיקרי הפסק, וזה כמש"כ בפרש"י, וכן בריטב"א סוכה שם כ' דאין להפסיק אפי' כדי נשימה לר"י, וכ"כ הרמב"ן והר"ן בר"ה, ולהשוות דברי התו' להדדי הי' אפשר לומר דפחות מכדי נשימה צריך להפסיק, אבל יותר מכדי נשימה פסול, אבל האמת אין נראה כן, ולדעת תו' בערכין אין להפסיק כלל, אלא שי"ל דפחות מכדי נשימה אכתי כלא הפסיק דמי. (בדיני שופר סק"ד)

עבדינן ברזא לחבית מפני חשש זה, וא"כ י"ל דלר"נ כשרים בברזא).

ועי' בספר מרן זללה"ה סנ"ג גבי זבוב שכתב שרק המשקין שמטפחין ע"פ הזבוב חשיבי כמעורבין, ועי"ש שאם אין דעתו על המים שטופחין על גוף הזבוב מותר, כגון שמשליך מקצת המים לאיבוד, וצ"ב מאי מהני השלכת מקצת המים, כשהמים שטפחו על פני הזבוב נמצאים בכוסו, ולפ"ד גם בההיא דגילויי ישליך מעט. (שבת סכ"ז סק"א ועי"ש עוד)

מ"ד ב'

מ"ד ב' אפי' עלה אחד בבר אחד, מדמייתי מינה בב"מ כ"ד א' יש לדקדק דהלכה כר"ש.

נ"א א'

נ"א א' מתני' מבלאי מכנסי כהנים כו', עתו' שלא הוזכרו כתנות, וי"ל מפני שעשו מהם פתילות כדאמר שבת כ"א א', אבל ממכנסים אין כבוד לעשות פתילות.

נ"ג ב' שלש להבטיל את העם ממלאכה כו'

נ"ג ב' מתני' שלש להבטיל את העם ממלאכה ושלש להבדיל בין קודש לחול, לכאו' מוכח דמתני' כר"נ ודלא כר"י הנשיא, שהרי פרש"י ותו' שבת ל"ה ב' דלר"י הנשיא רביעית להדלקת הנר, וא"כ הו"ל ד' למלאכה וב' להבדיל בין קודש לחול, ולפ"ז מיושב מה שהוכיח הגרא"מ ז"ל ממתני' דמניחין תפילין בחוה"מ, מדר"י הנשיא ששלישית לחלוץ תפילין, ולמש"כ ע"כ מתני' דלא כותי', (נרשם לפו"ר), וכן מסיק התם דמתני' ל"י רב יהודה לר"י ברי' כר"נ ודלא כר"י הנשיא.

שם אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום כו' כמאן כר"י כו', א"ה, הועתק לפנינו מספר ר"ה השייך לכאן.

סימן יד

שיעורים

א. אותו טפח היכן מעמידו

יתבטל באויר מפני מיעוטו, ויש מקום להעדיף שיהא הטפח בקצה השני, [כרגל אות ה"א], כדי שיתחום את סוף הסוכה משתי רוחותיה כנגד הכותל השלם, ופשטות הלשון דכנגד היוצא לא משמע דקאמר סמוך לדופן, דאם רב בא לאפוקי שלא יעמוד באויר אלא סמוך לדופן, היה לו להדגיש סמוך לדופן, ומזה משמע דכנגד היוצא פירושו כנגד סוף הדופן השלם, עד הקצה שהשלם יוצא שם, [לשון כנגד היוצא מתפרש שיהיו הטפח והיוצא שוין, כמו כנגד כולם, כמו זה כנגד זה, ואין הכונה מול היוצא, אלא כנגדו בשוה לו, כמו עזר כנגדו, וממילא מתפרש שיעמיד הטפח בקצה הסוכה שיעמוד במקום שהארוך מגיע, ואז הקטן כנגד הגדול].

(מיהו קצת דוחק דלפ"ז בדר' סימון ליכא מעליותא דכנגד היוצא, כיון שאין הדופן מתחם את סוף הסוכה, וכן הא דראש תור אין בו מעלה זו, ויותר מיושב אם בדבריהם יש רק מעלה על דברי רב, ואם כנגד היוצא היינו סמוך לדופן ניהא).

שוב נראה דבסוכה שהיא רק ז' טפחים כיון שיש רוב דופן מודה רב שאין בזה חסרון שאין ניכר הריבוע כמוקף, דודאי סגי בהיכר זה שרובו סגור, וכיון שז' טפחים הוכשרו ממילא נכשר ההמשך מדין פסל היוצא מן הסוכה, ולא אמרינן שההמשך יקלקל את כח הרוב, דכיון שיש להכשיר הסוכה הקטנה שוב אין לפסלה ע"י ההמשך, וכמו להרמב"ן דקרי ליה לבוד משני צדדים

ו' ב' שתיים כהלכתן, יש לפרש כהלכתן של מחיצות שבת, דההלכה של מחיצין נאמרה בכל מקום שצריך מחיצה, כדאמרינן לגוד וללבוד ולדופן עקומה, הרי שפירשו ההלכה בשבת וסוכה יחד, ואם לא שנאמרה הלכה דשלישית טפח, הי' הדין דבעינן ג' דפנות כבשבת, והשתא דגרעתה הלכתא לשלישית נשאר דין השתיים כהלכתן של מחיצות, ועוד דמתפרש כהלכתן דת"ק כמו שלש כהלכתן של ר"ש, והתם אין שייך ענין דעריבן וע"כ דהיינו כהלכות מחיצות שלמות ולאפוקי שלישית דסגי בטפח, [מיהו אין הכרע שזה כולל סוגי המחיצות, דעיקר כהלכתן קאי על עומד מרובה כלפי טפח].

שם ושלישית אפי' טפח, יש לפרש שההלכה לימדה אותנו דבטפח הוי שפיר רשות הראויה לדירה, שאם גם ע"י הטפח אין כאן מעלת רה"י, א"כ ע"כ הכשירה תורה סוכה שהיא כרמלית, ול"מ כן, שהרי הצריכה שתיים כהלכתן דוקא, ובזה מיושב שלמדו מיגו מסוכה לשבת, כיון שהכשירתו תורה כדופן שלישית, ולא שא"צ שלישית].

ו' ב' ואותו טפח היכן מעמידו, אמר רב מעמידו כנגד היוצא, יש לעי' מה היו צדדי הספק היכן מעמידו ומה השיב רב בזה, [ולא משמע דרב התייחס לכנגד ראש תור, ואמר שלא יעשו כן, דא"כ מאי א"ל ויעמידנו, הול"ל מאי טעמא, וכן מדשתיק רב משמע שהי' זה רעיון מחודש], ונראה דיש מקום להעדיף שיהא הטפח סמוך לדופן, כדי שלא

וכשרה אפי' טפי מז"ט דמכיון שהוכשרה בז"ט תו לא מיפסלא, וכונת הרמב"ן ג"כ עד"ז שהרי באמת נשאר לאחר הפס ארבעה ג"ט שלמים שלא אמרין לבוד, אלא לישנא בעלמא שנשאר דבר מועט, ומכיון שנכשרה סוכה ז"ט נכשר השאר מדין פסל.

בפשוטו נראה דמדאורייתא בכל מקום שמניחו כשרה, דכיון דסגי בטפח, הר"ז כדופן שלם, אבל מדרבנן ראוי לקיים את ההלכה דדופן טפח באופן היותר מועיל לסתימה, שלא רצו חז"ל לעקור ההלכה לגמרי, ואף ר' סימון השאיר ההלכה דדופן סוכה טפח, וסידר מקומו סמוך לדופן באופן שיהא ד"ט, ועדיין ישאר שם טפח עליו.

[ביאור הענין] דרבנן חששו שישתכח הטפח בשלישית, כיון דלא מינכר לאינשי כסתימה, אבל לא רצו לבטל ההלכה לגמרי דסו"ס נאמרה הלכה כזו בסיני, ולכן קבעו שיניחנה כנגד היוצא דמינכר הריבוע כסגור קצת, וריב"ל חידש דבטפח שוחק ג"כ מתקיימת ההלכה, ובשיעור ד"ט כו"ע מודו דמינכר שפיר, ובזה לא חשש רב להצריך כנגד היוצא דוקא].

ז' א' ויעמידנו כנגד ראש תור, פשטא דראש תור היינו באלכסון, עי' כלים פ"ח מ"ב כיצד מודדין אותו ראש תור, ועי' ב"ב ס"ב א', ועי' כלאים פ"ב מ"ז דראש תור קאי על הקרן המיוחדת משני אלכסונים.

ויש לעי' מה שאלה היא זו שיעמידנו באלכסון, הרי הסוכה תתמעט משיעורה, וראוי לפרש ההלכה דדופן סוכה טפח גם בסוכה שיש בה רק ז' טפחים, ואפי' בסוכה גדולה אם יעמיד הטפח באלכסון ויסתום הסוכה בתלת קרנתא, יפסיד הרבה שלא יוכל לשבת בקצוות, וודאי שאין זו פשטות ההלכה והברייתא, ועוד דבכה"ג הו"ל כדופן שלישית ורביעית בב"א, ואף בשבת י"ל דמהני מדין לחי.

ואפשר דר"ל דיעמידנו כנגד ראש תור כדי להראות שבא לסתום כנגד היוצא, אבל הסוכה תהא ניתרת ביושר מסוף הטפח, ויפסיד רק מעט האלכסון של הטפח, אבל אח"כ תיחשב הסוכה הכשרה בכל המרובע מסוף הטפח, ואכתי קשה מנלן דבכה"ג סותם הטפח במרובע שהרי רואים שאלכסונו מכוון לסתום באלכסון, ועוד דבכה"ג סותם בתוך הסוכה פחות מטפח, שהרי הטפח מתמעט ע"י האלכסון.

ואפשר דכונתם שיעמידנו בקצה הריבוע באלכסון, שיעמוד כנגד היוצא כרגל ה', ובאלכסון, (ודוחק), ובזה יעמוד הטפח כנגד חוד הראש תור מבפנים.

ועיקר כונתם דכיון שחז"ל רוצים לקיים ההלכה דטפח, ולצמצם ההיתר ככל האפשר, א"כ אפשר לומר דרק כנגד ראש תור מהני.

[אבל] דעת הרמב"ן שיניחנו ביושר ויתיר הסוכה רק באלכסון, כמו במור"מ שעושין קו אלכסון מהקצר עד הארוך, ותתפרש ההלכה שיש אופנים שמועיל דופן טפח, ולא שזו עצה המקילה בכל הסוכות].

וכעת ראיתי בירושלמי דרב אמר שיהא משוך מן הכותל ושמואל אמר אפי' כנוס כמה, רואין אותו כאילו יוצא, ור"כ ור"א בעו מרב מ"ט לא אמר כשמואל, ולפ"ז נראה דרב שאמר כנגד היוצא היינו בקצה הריבוע רחוק משתי הדפנות, דזהו לשון משוך שהרחיקו, ושמואל אמר שכנוסו סמוך לכותל, וכיון דשמואל אמר שכנוס כאילו הוא יוצא, ש"מ דלשון כנגד היוצא היינו רחוק מן הכותל כנגד סוף היוצא, ור"כ ור"א אמרו שיעמידנו סמוך לכותל ויועיל מכח ראש תור כדסבירא להו בההיא דב"ב דמיצר קצר מתייחס לארוך באלכסון, וה"נ יועיל הטפח הסמוך לכותל כאילו הוא יוצא, ואמנם יניחנו בשוה ויועיל בריבוע, וכנגד ראש תור ר"ל דכיון דקצר

שסגורה גם ברביעית והו"ל הארוך כחוצ' לרשות, והיינו טעמיה דרב שלא הניח סמוך לדופן, ואמרי ליה ר"כ ור"א דקצר אינו בא לחתוך הרשות, והוא מתייחס שפיר לאלכסון, וכיון שאינו חותך הרשות, אין קושיא אם ההלכה אמרה דסגי בטפח, דכיון שיש ארוך, והקצר יכול להתיר באלכסון, שוב אין קושיא שהוא יתיר גם בריבוע, ולא מפני שטפח יש בו כח לעלות, אלא סגי בטפח במקומו להראות תחלת מחיצה, דעיקר המניעה של רב היתה מפני שהקצר חותך הרשות, והם השיבו שקצר מתייחס שפיר לראש תור, וממילא אין קושיא שיתיר כנגד כולו].

שם עושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות מג"ט סמוך לדופן כו', נראה דכ"ז מדרבנן שלא רצו לבטל ההלכה דטפח, וקיימיה בטפח שוחק ובפחות מג' סמוך לדופן, שהרי לא נאמר בהלכה היכן להעמיד הטפח, אבל א"א לפרש דההלכה אמרה טפח והכוונה ד"ט, דמי סני להלכה לומר ד"ט, ומה ריוח יש בזה שקראוהו טפח, ואין לחדש בהלכה שדופן דטפח בעינין עומד גמור, ושאר הדפנות סגי בלבד, אלא ודאי כ"ז מדרבנן.

מ"הא דבעינן טפח שוחק ולא סגי בטפח שיעמידנו פחות מג"ט סמוך לדופן, ויהא בדופן ד"ט פחות משהו, מבואר דעומד מרובה לא מהני, דהא מיתוקמא נמי בסוכה ז', וביותר מוכח כן מהא דהוצרך לשנות את הטפח הזה מהחמשה טפחים שנאמרו בהללמ"מ נדה כ"ו א', דכולהו לא בעינן שוחק רק טפח דסוכה, ש"מ שאין שוב היתר בטפח שאינו שוחק, מיהו כאן ליכא מעליותא דעומד מרובה כיון שאין כותל כנגדו לדון אליו העומד מרובה, ואם יעמיד דופן ד' פחות משהו בקצה הסוכה, כרגל ה', ויהא עומד מרובה ממנו לדופן דמהני, מיהו מהא דבעינן פס ד' בכמבוי משמע דלא סגי בעומד מרובה.

מתייחס לארוך בכה"ג, ה"נ בדין שיועיל לחברו לדופן ויתיחס לכנגד היוצא בכה ראש תור, ואפשר דכנגד ראש תור קרי לכמין גאם שהם נראין כראש תור מכיוון מסוים, ור"ל שיחברנו סמוך לדפנות, ויצ"ע ברמב"ן שלא ביאר דהירושלמי אינו מתפרש כבתלמודן להתיר רק באלכסון לפי הרמב"ן, והרי בירושלמי אמרו כאילו הוא יוצא, וש"מ שמתיר כל הריבוע, וימעיקרא כשאמר רב כנגד היוצא לא בא לאפוקי כנגד ראש תור, שרב לא השיב על השאלה ואותו טפח היכן מעמידו, אלא סתמא דגמ' בעי היכן מעמידו, ומפרשין ע"ז דברי האמוראים, וכיון דרב לא בא להכריע בין שתי אפשרויות אלא דהוה פשיטא ליה שצריך לתחום הריבוע ע"י הטפח, אין קושיא שר"כ ור"א יקשו לו בסתמא, ולא ישאלו מ"ט, ע"י לעיל בזה, מיהו אפשר דלתלמודן הוה איפכא דרב אמר סמוך לדפנות ור"כ ור"א אמרו בקצה הריבוע, וקרו ליה ראש תור דהיינו קצה הריבוע.

[ויותר] נראה דרב בא לאפוקי ממעמידו סמוך לדופן, לשיטתו בב"ב דבמו"מ קונה רק כנגד הקצר, ונמצא שהדופן טפח גורם לצמצם הסוכה לשיעור טפח, ואמרי ליה ר"כ ור"א לרב שיעמידנו סמוך לדופן בכונת ראש תור, ואמנם רב בא לאפוקי מיעמידנו סמוך לדופן, אבל זה ה' מפני שסבר שקצר אינו מתייחס לאלכסון, והם אמרו לו שיעמידנו סמוך לדופן ותתייחס עמידתו כנגד האלכסון, ואמנם עיקר קושייתם על ההתייחסות, אבל כיון שרב אמר להעמידו כמין ה"א, הקשו שיעמידנו בסמוך לדופן, ועיקר קושייתם מ"ט נקט רב דסמוך לדופן מתיר רק טפח, הרי מתייחס שפיר לארוך באלכסון, וממילא יתיר את כולה.

ויש להוסיף ביאור דרב לשיטתו בב"ב דקצר סותם כנגדו, והו"ל כג' מחיצות שלמות ואחת בולטת, כמבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר, שאפשר לראות הג' מחיצות כרה"י

יש להסתפק עשה פס ד' רחוק מן הדופן מאי, מי אמרינן הא דא"ר סימון סמוך לדופן היינו כדי לקיים טפח של ההלכה, אבל ה"ה דמהני פס ד' בכל מקום, או"ד דוקא סמוך לדופן חשוב ולא בטל, והנה אם רב אמר כנגד היוצא בסוף הסוכה, כרגל ה', מסתבר לומר דר' סימון לא פליג ארו"ש ולוי ובי מדרשא שטפח המרוחק מהדפנות ג"כ יש לו חשיבות, אלא דס"ל דעדיף שיהא ד"ט ולא בסוף הסוכה, מטפח בסוף הסוכה, וא"כ ד"ט בסוף הסוכה ודאי שפיר דמי, מיהו אם עשה הד' טפחים באמצע הרוח השלישית, י"ל דלא מהני, דשמא דוקא בסוף הדופן קאמר רב דמהני, דהו"ל אויר שחוץ לסוכה, דלא מבטל ליה לטפח, אבל באמצע הרוח, י"ל דהאזיר מבטל לטפח, ועוד דבאמצע הדופן נראה כסוף הסוכה במקום הטפח, משא"כ בסמוך לדופן (או כנגד היוצא) שאינו בא למידה אלא שנמשך מהדפנות לתחלת הרוח, וכ"ז אם רב לא הצריך סמוך לדופן, אבל אם כנגד היוצא, היינו סמוך לדופן, א"כ לכו"ע בעינן סמוך לדופן דוקא, ואפשר דלא אמרינן אתי אוירא ומבטל לטפח אפי' כשעומד באמצע הרוח, כיון דסגי בטפח הו"ל האי טפח כעומד מרובה, וכמ"ש תוד"ה ויעמידנו.

- הוספה לפו"ר ולע"כ בפנים ממהדו"ק -

אם מפרשין מימרא דר' סימון ודברא מדרבנן צ"ל שלא רצו לשנות ההלכה שהכשירה טפח רק הוסיפו תנאים עם קיום ההלכה, ולכן אר"ס טפח שוחק פחות מג', דנתקיים שיעור טפח וגם שיעור חשוב, וכן צורת הפתח דלא מהני בסוכה אינו פוגם בשיעור טפח, והראשונים ז"ל משמע להו מדאורייתא דאם הוסיפו מדרבנן לא הו"ל לשמור על שיעור טפח, אלא להצריך ד"ט או יותר, מיהו לאו קושיא היא כענין שמצינו באחרונים דדבר המפורש להיתר בתורה אין אוסרים חכמים, וה"נ להצריך טפי מטפח אינו ראוי, ונהכא חמיר טפי שאין ראוי לבטל הלכה שנאמרה

בפירוש בסיני שלא יהא לה קיום למעשה וצריך למצוא שום צד שיהא קיום להלכה זו, כדי שלא יצאו דברי הקב"ה כאילו לבטלה ח"ו, ומימרא דכנגד היוצא ג"כ י"ל שהיא מדרבנן, אך ק"ק למה רצו להצריך כנגד ראש תור, הרי אין ראוי מדרבנן להצריך לעשות סוכתו באלכסון דוקא, ועי' להלן מה שנתיישב בכ"ז שאלת הגמ' אותו טפח היכן מעמידו מתפרשת אם צריך סמוך לדופן או סמוך לפתח או דאפשר בכל הרוח היכן שירצה, [אבל אין כאן ספק של אלכסון דאין להעלות על הדעת להעמיד הטפח באופן משונה וגם מפסיד משטח הסוכה, ואפי' אם ר"כ ור"א חידשו לתקן כן, אבל השואל לא נסתפק בזה, וכ"מ מלישנא דויעמידנו כו' שזוהי הצעה חדשה, ולא שע"ז קאי רב], ולפ"ז הו"ל לרב לומר סמוך לדופן, ומדקאמר כנגד היוצא משמע שיעמידנו בשוה מול קצה היוצא, בקצה השני סמוך לפתח, וכן מיושב לשון כנגד היוצא שיעמידנו בשוה מול קצה היוצא, ויוצא דנקט ר"ל בדופן היוצא בסוף יציאתו, ושיעמיד הטפח כנגדו, שיעמיד שניהם בשוה זה כנגד זה בסוף הרוח, [וכ"נ דעת תו' עי' להלן].

והא דא"ל ר"כ ור"א צ"ב דלמה נחדש להעמיד דופן באלכסון, וי"ל דכונתם שיעמידנו סמוך לדופן ויתיר באלכסון כנגד ראש תור דהיינו כדס"ל לר"כ ור"א במיצר אחד קצר ואחד ארוך, דה"נ הטפח כנגד הז"ט, וקשיא להו דהכי עדיף מלהעמידו בפ"ע דליכא עומד חשוב, ולפ"ז טעמייהו לשיטתם דקצר מתייחס לארוך, אבל לרב שם ה"נ אין להעמיד קצר, שהרי אינו מתייחס להתיר אלא כנגדו, וגם יתכן שקושייתם שיעמיד כנגד הקצר דנראה כמתיר באלכסון ושוב מכח זה יתיר כולה ביושר, [וממשה"ק תו' אתי אוירא רק בדר"כ ור"א הי' משמע שדברי רב סמוך לדופן, אבל נראה דלאו ראוי היא אלא דאזיר שחוץ למחיצות י"ל דלא מבטל וכמ"ש תו']

עירובין י' ב' בשם ריצב"א, ולכן העדיפו לשאול מראש תור שבא לסתום שתי הרוחות שבתוך המחיצות, שהרי כך מתפרשת קושיהם והכי עדיף, [ודמי לההיא דעירובין בפתח המבוי], ולמסקנתם י"ל דס"ל כתירוצ קמא בתו' שם דאף באויר שחוץ למחיצות אתי אוירא, וכיון דטפח דאורייתא לא אתי אוירא ומבטל לי], ויותר מיושב דבריהם כמ"ש בירושלמי שיתיר הכנוס כמו המשוך, עמש"כ לעיל בזה.

הא דר' סימון בפשוטו מדרבנן דא"א לסתום בהלכה טפח ויתפרש ד"ט, ולפ"ז מיושב לומר דרב ור"כ ור"א נמי מדרבנן קאמרי, מדאיתמר להו זה לעומת זה, וה"נ מסתברא דמדאורייתא סגי בטפח בכל הרוח.

[כל] הסוגיא מיירי עד ז' טפחים, אבל משעה שיש ז"ט, ניתרת כל הסוכה מדין פסל היוצא כדלקמן י"ט א', מיהו נראה שהכל רק מכח ההללמ"מ דסו"ס נשאר פרומ"ר ברוח שלישית, ורבנן החמירו להצריך פס ד', אבל משעה שיש סוכה כשרה ז"ט אוקמה דאורייתא דסגי בשלישית טפח, כיון שיש מושג של פסל היוצא, דלאחר שיש סוכה כשרה אין הגזירה שתשתכח תורת דופן ברוח שלישית].

במ"ש תו' דקנה מבטל לי' אוירא נתבאר לעיל דר"ל שאין עומד גמור ברוח שלישית דהשאר מתייחס לדופן השני ואין נראה להתיר כשהעומד ברוח שלישית אינו חשוב בפ"ע, וכע"ז פ"ה הראשונים ז"ל ט"ז ב' בטפח שוחק באמצע בכמין מבוי, ולפ"ז לדינא לרב ג"כ לא מהני בקנה סמוך לדופן [אם ס"ל סמוך לדופן] כיון דליכא טפח בשלישית, אבל שתי קנים משהו מהני בכל מקום דלבוד כעומד דמי, והעיר אחי הר"מ נ"י דהיינו גם חידושי' דר' סימון דקרי לי' טפח שוחק ולא אמר בהדיא פס ד' כיון שאין ברוח זו עומד ד' אלא בצירוף כח הדופן

השני, [ואמנם מדאורייתא פשיטא דחשיב ד', ויש אופנים בסוכה שבחצר דמהני אף מדרבנן, מ"מ מדרבנן חזינן דלא מהני בסוכה לפמ"ש הראשונים ז"ל דלא מהני טפח שוחק בכמבוי], וקמ"ל דכיון דיש דופן טפח סגי בהכי לרוח שלישית, אע"פ שהצרכנו מדרבנן ד"ט, ואם הי' אומר ד"ט הי' צריך ד' ברוח שלישית, בלא סיוע הדופן השני, [וצ"ע בזה אם באמת היינו מצריכין כולי האי ברוח שלישית, אבל קושטא הוא דבכלל חידושי' דר"ס דסגי בעומד טפח ברוח זו אע"פ שהשאר נסמך מכח הדופן השני], ובזה מיושב דנתקיים הטפח כמו שנאמר בהלכה, דכיון שלא נאמר בהלכה היכן מקומו שפיר יכול לקבוע לו מקום מדרבנן, וכיון דהקלנו בעומד ברוח שלישית בטפח שהוא נעשה בלא סיוע הדופן, שייך להתייחס לשעור טפח, כיון שאינו משל בעלמא לשמור על שם טפח שהוזכר בהלכה, אלא נסתייענו בזה דסגי בטפח עומד ברוח שלישית בלא סיוע דופן שני, ולא הצרכנו ד"ט ברוח שלישית.

וי"ש לתמוה מנ"ל לרבא להצריך צורת הפתח שלא הוזכר בשום מקום, ונראה דמעיקר הדין הלכה כר"ש ולוי ובי מדרשא דמעמידו כנגד היוצא, דאינהו מרייהו דתלמודא טפי מר' סימון, אלא שנהגו אמוראי בתראי להחמיר כר' סימון להידור, אבל חומרא זו קולא היא דמבטלים היתרון של כנגד היוצא [כפי' דבסוף הדופן] שנראית הסוכה גדורה עד סוף דופן שלישית, והיינו דקאמר רבא דנהי דהחמרנו בטפח שוחק, אבל אכתי אינה ניתרת בלא תיקון להעמיד צורת הפתח כנגד היוצא, כדי לעשות חומרא דרב, ונמצא שרבא לא תיקן חומרא, אלא הנהיג כחומרת שני האמוראים, מיהו בכמין מבוי הדבר ק"ק, דמה חסרון יש אם נעשה פס ד' סמוך לדופן, וסתמות סדר הגמ' משמע דאתרוייהו קאי, ויתכן ליישב ע"פ סוגיא דעירובין ה' א' דבלחי שיש בו משך מבוי נפיק מתורת לחי, וה"נ כשיש לו משך

סוכה נפיק מתורת טפח שמשמש כלחי, אבל זה נראה רחוק לחדש כ"כ, אך י"ל דלא רצה להקל במבוי טפי מכמין גאם, [וגם אפשר שרבא קיבל כן מרבותיו שהנהיגו כן, מימי רב או קודם או אח"כ, ואחר שהנהיגו כבר נקבע כן מדרבנן דיתכן שרב ביאר עיקר הדין אע"פ שנהגו להחמיר בצורת הפתח ע"י ירו' בסוגיין].

אם כונתו בצירוף ל"ק דרבא ניחא דבעי צורת הפתח דוקא, [אם כונתו דסגי בטפח שוחק ג"כ, א"כ השאלה למה עושה גם צורת הפתח, שהרי הטפח שוחק עשה תחלה ואז הראוי לשאול למה הוסיף גם צורת הפתח, ולא הו"ל להזכיר דרבא אלא לשאול הרי כבר עשה טפח].

שם לא ס"ל מר להא דאמר רבא וניתרת נמי כו', לפי' הר"ח והרי"ף נמצא דתרי לישני קמאי דרבא סברי דצורת הפתח מהני, ולכן סבר ר"א דל"ב כיחידאה לגבייהו, ובזה מיושב דמשמע ששאלו למה צריך טפח שוחק מלבד הצורת הפתח, ולכאורה ה"ל לו לשאול למה צריך צורת הפתח מלבד הטפח שוחק, אבל

שם שנים כהלכתן כו' א"ר וכן לשבת, הא דהדרו בגמ' לפסקא דברייתא צ"ב דהא עד השתא קיימינן בפסקא זו, ונראה שבאו לבאר בזה בגמ' דאעיקר דופן טפח שנאמר בברייתא קאי בלא ההוספה שחידשו מדרבנן טפח שוחק וכש"כ דלא קאי אצורת הפתח דהוי רה"י בשבת.

ב. סוכה העשויה כמבוי

שם אר"י סוכה העשויה כמבוי כשרה ואותו טפח כו', יש לדקדק מהו לשון כשרה דקאמר, הכי הול"ל סוכה העשויה כמבוי מעמידו בכל רוח שירצה, וגם צ"ב היכא משמע דעד השתא איירינן בכמין גאם דוקא, ואפשר דדופן שלישית מתפרש שידוע שהיא השלישית, והיינו בשנים כמין גאם, דאילו בכמין מבוי נהי דיש כאן שתי מחיצות שלימות, אבל הדופן האמצעי נקרא דופן שני, ולכן פשיטא לן דעד השתא מיירי בכמין גאם, והא דאמרין כשרה איצטריך לאשמועינן אף כשיש פס ד' סמוך לדופן, דסו"ס כמבוי המפולש דמיא כיון שרובו פרוץ, ואפשר שבא לימר דא"צ דעריבן וסגי בטפח, ולפ"ז לר' סימון סוכה העשויה כמבוי פסולה, דבפס ד' ולבוד הו"ל כמין גאם.

או מערב, ולא הצריך סמוך לדופן כלל, אלא בכל מקום ברוח שלישית או רביעית כשר, [אבל לרש"י דכנגד היוצא היינו סמוך לדופן, א"כ כאן יש ד' מקומות להניח הדופן ומתפרש לכל צד שירצה, צד ימין ושמאל בשלישית וימין ושמאל ברביעית], ואם נימא דסתם סוכה ידוע היכן הוא הפתח, יש בדבריו חידוש שיכול להניחו ברוח רביעית שהוא מקום הפתח.

שם עושה לו פס ארבעה ומשהו כו', יש לעי' אמאי קרי ליה פס ד' הא דופן ז' הוא, בשלמא בטפח שוחק פירשנו דנקט כן לקיים ההלכה דטפח, וי"ל דאגב טפח שוחק נקט פס ד', ולפ"ז אין לדקדק מדר' סימון דלבוד אינו כמחיצה גמורה, וה"ה אם יעשה ג' קנים פחות פחות מג"ט, עד ז' טפחים, וכן בטפח שוחק סגי ליה בב' קנים פחות פחות מג"ט, מיהו מהא דקרי ליה טפח ולבוד ולא קרי ליה ד"ט משמע שיש יתרון לעומד גמור, ויש לדחות דסתם דופן טפח שנאמר בהלל"מ מתפרש דופן גמור, ושפיר מיקיימא הלכתא

שם ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה, בפשוטו סבר ר"י כרב דסגי בטפח, ובכמבוי ליכא כנגד היוצא, לכן מעמידו לכל רוח שירצה, ולשון לכל רוח שירצה משמע רוח שלישית ורביעית, דהיינו כל רוח מזרח

אם מעמידו בפחות מג"ט, שהרי לא נאמר היכן להעמידו, וכ"ז לכבוד ההלכה שלא רצו חכמים לבטלה לגמרי, אבל באמת השתא הו"ל דופן גמור של ד"ט.

יש לעי' אמאי לא סגי בפס ג' ומחצה ומשהו ויעמידנו בפחות מג' ומחצה סמוך לדופן דהו"ל ז' טפחים שהעומד מרובה בהם, ולכאורה יש ללמוד מזה דלענין שתיים דעריבן בעינן עומד גמור דוקא, מיהו י"ל דהיינו דוקא כשבסך הכל הפרוץ מרובה, אבל בסוכה ז"ט סגי בג' ומחצה ומשהו, וק"ק דר' סימון סתמא קאמר ומשמע דאפי' בסוכה קטנה בעינן פס ד', ובברייתא י"ד ב' נמי משמע דבסוכה קטנה אין שום פרצה יותר מג"ט ניתרת, ואע"פ שיש עומד מרובה ועי' לקמן דהכי משמע מברייתא דדופן סוכה כדופן שבת ובלבד כו'.

שם ומ"ש התם דקאמרת סגיא טפח שוחק כו' התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן כו', לשון דפנות כהלכתן נאמר כלפי שלישית טפח שהיא שלא כהלכה דאתאי הלכתא וגרעתא, וא"כ מתפרש שתי מחיצות שלימות כהלכתן של מחיצות שבת, [ורש"י ו' ב' פ'] כהלכתן כשיעור משך סוכה, ומתפרש ג"כ שיהא הדופן על כל משך הסוכה, ולא רק טפח כבשלישית וכ"מ ברש"י ד' ב', ויש לעי' א"כ מאי קאמר דהכא ליכא שתי דפנות, ויש בראשונים דגרסי שתי דפנות דעריבן, ואף לגרסא דידן הכונה כן, ור"ל דכמין מבוי עדיין אין שתיים יחד, אלא שתי מחיצות נפרדות שכל אחת כהלכתה, ולכן צריך שיעור יותר חשוב לדופן השלישי.

ויש להסתפק בהא דקאמר אי איכא פס ד' אין אי לא לא, אם הכונה דלעולם בעינן שתי דפנות דעריבן, ועי' פס ד' איכא ז' טפחים דעריבן, או דשיעור סוכה קטנה בעינן בשלישית, ואפי' אם יעמיד דופן ז' טפחים באמצע שאינו סמוך לדופן ג"כ שפיר דמי, ולשון הגמ' משמע כצד האחרון, מדלא אמרינן דהשיעור דפס ד' משום עריבן הוא, דודאי עדיין הפס ד' הוא הדופן השלישית שניתר בפרוץ מרובה מכח ההלכה, ואם בעינן דעריבן בשתיים כהלכתן, אינו בדין שיספיק לזה ז' טפחים, א"ו ה"ק כיון דליכא שתיים יחד בעינן שיהא שיעור סוכה בדופן הטפח, ואח"כ תהא ניתרת בפרוץ מרובה כדין שלישית טפח.

מדאוריתא אין לחלק בין כמין גאם לכמבוי, דלא נאמרה אלא הלכה דטפח, וכיון דבכמבוי נמי סמכין על הלכה זו להתיר פרוץ מרובה לאחר דופן ז', ע"כ דגם לדופן האמצעית יש קולא דדופן שלישית, ונאמרה עליה ההלכה דשלישית טפח, [ונפ"מ למ"ד עירובין י"ב ב' דלחי לא מהני במבוי המפולש מדאוריתא, א"נ נפ"מ בדופן ז' שרחוק מן הכותל הרבה, לפמש"כ דכשר כפס ד', א"נ באופן אחר דפסול ללחי, ולמעוטי בפלוגתא עדיף דהא ר"י שרי בטפח אפי' מדרבנן, ור' סימון מוסיף מדרבנן כדמוסיף טפח שוחק ולבוד בכמין גאם, אבל מדאוריתא סגי בטפח בלבד אפי' בכמבוי.

ג. צורת הפתח בדופן שלישית

הללמ"מ לענין גובה י' ובזה שבת וסוכה שוין מהלכה זו, וכן הלכה דגוד ולבוד ודופן עקומה בכלל מחיצין היא, ולא חילקו בין סוכה לשבת, וער"ן שכתב דגוד לענין שבת בלבד נאמר, אבל לא מצינו שתי הלכות בגוד,

שם אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח, מבואר כאן דפשוט לגמ' שאין צורת הפתח מועלת למחיצה בסוכה, ויש לעי' מנין פשיטא לן ד"ז, הרי בפשוטו לא נאמרו שתי הלכות במחיצות, וכדאמרינן דמחיצין

אסיק דעמוד, ואע"פ שמחיצות ניכרות קצת, והטעם משום דצורת הפתח דמיא טפי להיכר מחיצה, דאמנא המקום פרוץ אבל צורתו מוכחת שפרצתו משום פתח, אבל עמוד סתום לגמרי, אלא שאינו ניכר בסוכה, וכ"מ בעירובין י"א א' שדנו בהיתר צורת הפתח ולא דנו בהיתר גוד אסיק דעמוד, דודאי מהני בד' רוחות.

טעמא דצורת הפתח פסולה בסוכה מדאורייתא או מדרבנן היינו משום דדפנות סוכה לדירה עבידן, וכדאיכא מ"ד ז' ב' דבעינן צילתה מרובה בדפנות, וצורת הפתח פרוץ הוא, אלא שצורתו מוכחת עליו שלשימוש פתח נעשית הפירצה הזו, ומה"ט י"ל שפסלו חכמים עומד מרובה בסוכה, [אם הדין כן], דכיון שהגבילו חכמים היתר דעמוד מרובה מפני שהוא כפתח כדתנן עירובין ט"ו ב', א"כ בסוכה שפתח פסול, ה"ה פרוץ מועט שהוא כפתח, - טעמא דמחיצות הניכרות הוא ג"כ משום דבעינן מחיצות ליושב בסוכה, ולא סגי בהפרדתו מבני רה"ר.

שם אמר רבא ואינה ניתרת כו', יש לעי' איך סתמו הדברים בברייתות ומימרי דאמוראי כולי האי, וגם קרוב הדבר דמה שהחמירו בטפח שוחק היינו משום דנשאר פרוץ, אבל אם צריכה צורת הפתח הווי מוקמי לה אדאורייתא, ולכן מיושב יותר לומר שזוהי תקנה שחידש רבא, או שכבר נהגו כך ע"פ חכמים בדורות הקודמים, ורבא קבע לה בגמ', וזהו לשון ואינה ניתרת כלומר ולענין מעשה אין לסמוך ע"ז לחוד עד שיעשה גם צורת הפתח, ובה מיושב נמי הא דאמרין מיגו מסוכה לשבת, ואם הצריכו בברייתא צורת הפתח א"כ בטל המיגו לאחר תקנה זו, אבל אם זו תקנה מאוחרת שפיר אמרין דקיימא ברייתא קודם תקנה ומהני מיגו, וכ"ע דלישנא קמא דרבא ודאי תקנה היא, ולא משמע דלישנא בתרא פליג וסבר דקודם רבא תיקנו כן.

ואם מחיצות שאין מגיעות לסכך ניתרות מהלכה דגוד, א"כ כל דיני גוד איכא בסוכה, וכן גוד אחית דפי תקרה עי' י"ח ב', ואב"י סבר ד' ב' דעמוד כשר לסוכה ולא מסתבר דרבא חידש לו פסול דאורייתא, [ניתכן דאב"י סבר שלא החמירו רבנן בכה"ג דלמעלה מכ' כיון שיש מחיצות מבחוץ], ובירושלמי סוף ה"א אמרו דפיאה [פי' צורת הפתח] מצלת בסוכה, ומשמע שם דהיינו להלכה ולא למעשה, ולע"כ, והא דשפת הגג כשר ג"כ נלמד מגוד, ולא משמע דפליגי בהללמ"מ, דחילוק דמחיצות הניכרות בבית אינו מועיל שתראה הסוכה כדירה, אבל בדרבנן י"ל שלא החמירו בכה"ג שהמקום הזה מלמטה מוגדר כדירה, והרא"ש בסימן ל"ד כתב דצורת הפתח פסול רק מדרבנן, (מיהו שם מיירי בשלישית), ומהא דאמרין מיגו מלחי לסוכה אף דשריותא דלחי משום צורת הפתח, נמי משמע דמהני מדאורייתא, וכן מדפשיטא לן דשבת חמירתא.

ולכאורה נראה דאם צורת הפתח כשרה בשתים כהלכתן לאחר שיש דופן ז', יש ללמוד מזה דזה פסול מדרבנן בלבד, דלא מצאנו שום קולא בשתים כהלכתן, ואם מדאורייתא בעינן עומד גמור בסוכה אין להכשיר פרוץ מרובה ע"י צורת הפתח, וכי מפני שיש עומד ז' תחשב הסוכה שכולה צורת הפתח כבית, אבל מדרבנן שפיר י"ל שהצריכו עומד גמור למשך סוכה קטנה שיהא חלות בית דירה ואח"כ אוקמוה אדאורייתא, ומלישנא דניתרת נמי בצורת הפתח ג"כ משמע דצורת הפתח כשרה מדאורייתא, אא"כ נימא דטעם ההלכה משום פתח אלא דבעינן מחיצות ניכרות, ועמוד מסתברא דפסול אף לאחר דאיכא דופן ז'.

מיהו משמע דאב"י דסבר להכשיר עמוד ידע דצורת הפתח אינה מתרת בסוכה, דאפי' אם נימא שרבא חידש דצריכה צורת הפתח, אבל משמע שהי' דין ידוע דצורת הפתח אינה כמחיצה, וש"מ דצורת הפתח גרועה מגוד

שם וניתרת נמי בצורת הפתח, אם צורת הפתח מועיל בסוכה מדאורייתא, שפיר קים ליה לרבא מסברא דצורת הפתח לא גרע מטפח, אבל אם מדאורייתא פסול, ק"ק מנליה לרבא דגבי טפח מהני נמי צורת הפתח, ושמא ס"ל דשריותא דטפח מענין לחי הוא, ומשום פתח ניתר השאר, (אע"פ שאין כאן שריותא דלחי בכמין גאם, ורבא גם בכמבוי לא ס"ל היתר לחי מדאורייתא בעירובין י"ב ב').

מדהא דסידרו בגמ' מימרא דרבא הכא ש"מ דרבא קאי בין אכמין גאם ובין אכמבוי, וש"מ דמלבד פס ד' ולבוד דכבר יש ז' טפחים עומד בעינן צורת הפתח ע"פ כל הדופן, וכן בכמין גאם הוי צורת הפתח על פני כל הסוכה, ומשמע מזה דבשתי הדפנות לא מהני צורת הפתח אף לאחר שיש ז' עומד, אבל כמדומה דעת הפוסקים דא"צ צורת הפתח בכמבוי אחר שיש בו ז' עומד, וא"כ שפיר י"ל דצורת הפתח מהני גם בשתי הדפנות, א"נ י"ל דאה"נ בכמין מבוי לא שרי רבא שום קולא בשלישית, או דסגי בטפח וצורת הפתח, ובריייתא דעירובין י"א א' אי מיירי בסוכה כדעת תו' מנחות ל"ג ב' וסמ"ג והרמב"ם, א"כ מפורש שם בגמ' דצורת הפתח מהני בשתי הדפנות, ומדמשני התם במוחלט כי תניא ההיא בפתחי שימאי, משמע דבסוכה פשיטא לן דמהני צורת הפתח, ורק בשבת דחמירתא פסל רב, ואפשר דר"כ דייק לה מדקתני מותר, דמשמע שהחידוש בהיתר, ואי בצורת הפתח הרי החידוש בפסול, ולפ"ז י"ל דר"כ קושטא קאמר דהבירייתא אשמועינן דפרוץ מותר בסוכה, ודין צורת הפתח בסוכה לא שמענו מינה, דאכתי י"ל דצורת הפתח לא מהני טפי.

שם אלא בצורת הפתח, מש"פ רש"י ותו' שחולק הטפח לשנים קשה דמנליה לרבא להכשיר הטפח שנתחלק לשנים, הרי בפשוטו אם מדאורייתא צורת הפתח לא מהניא, הרי הפסיד הטפח בעשיית צורת הפתח, ואף מדרבנן אין מעליותא לטפח שנתחלק, ויותר חשוב הוא הטפח כשהוא במקום אחד, וקנה מצד שני, אבל משנחלק לשנים בטל ממנו מעלת טפח, ונראה ככל צורת הפתח, שאין עובי הקנים נראין כסותמין, וע"כ צ"ל כפי הנראה בפי' ר"ח דללישנא קמא אמר רבא שאין להתיר אלא בצורת הפתח דוקא, והטפח לא מעלה ולא מוריד, דכיון שראה רבא להצריך צורת הפתח ולא לסמוך על הטפח, וסבר נמי דניתרת בצורת הפתח לחוד, ממילא אין הטפח מועיל כלום, ולפ"ז תרי לישני קמאי דרבא סברי דניתרת נמי בצורת הפתח, ומש"ה א"ל רב אשי לר"כ דהו"ל לפסוק כתרי לישני נגד היחיד, וניחא שהזכיר לישנא מציעאה, כיון דגם ל"ק הכי ס"ל.

שם דקא עביד טפח שוחק, בבהגר"א כתוב ששמעו מפיו ז"ל דל"ג שוחק, וצ"ע מ"ט, ואפשר דכיון שלא הזכירו בגמ' טפח שוחק בפחות מג"ט סמוך לדופן, אין לגרוס נמי לשון שוחק, דע"כ קיצרו בגמ', מיהו י"ל דלא מצי למימר דקא עביד טפח בלבד, והזכירו האמת דעבד טפח שוחק, וקיצרו בשיעור לבד דממילא נדע שנתנו תוך ג"ט, וקרוב הדבר שהגר"א אמר כן על הגמ' דלהלן דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, דשם לשון שוחק מיותר, ושמע השומע וטעה להגיה כאן, ובאמת אי לאו דגרסינן טפח שוחק הוה ילפינן מכאן שאין הלכה כר' סימון, ולכך פירשו בגמ' דהלכה כמותו.

ד. מיגו דהויא דופן (א)

דמ"מ יש כאן התייחסות לדופן, שהרי לר"י דבשבת שתי מחיצות דאורייתא, ולר"ש ג' מחיצות, לא אמרינן מיגו דהוי רה"י לשבת הוי רה"י לסוכה, דכיון שהצריכה תורה בסוכה טפי מבשבת, אין שייך לומר מיגו מכח הרשות, שהרי התורה הצריכה דופן נוספת בסוכה, וה"נ לרבנן לא נאמר בתורה דסוכה רה"י היא דנימא מיגו, אבל מזה ששיערה תורה דבטפח סגי לסגור רוח שלישית, אמרינן מיגו דהוי כדופן גמור לסגור רוח שלישית לסוכה, ה"ה לשבת.

מיגו סברא דאורייתא היא, דאין טעם שרבנן ימציאו דבר שאינו אמת, שאין שום תועלת במיגו זה, וגם גורם טעות לשאר שבתות, ולא יזה צורך חידשו כן, ומנליה לרבא הא, ואיסור טלטול מדרבנן אפשר דקיים בסוכה אפי' כשיש בה ג' דפנות שלימות, עד שיתקן הרביעית, דלא מצינו שהקלו לטלטל בסוכה, [ונפ"מ כשיש בה יותר מד' אמות, והיא פרוצה לכרמלית או לרה"ר, או להכניס מתוכה לבית, ומדאורייתא בכל ענין שרי לטלטל בה, ואפי' העמידה ברה"ר בטלה בקיעת רבים ע"י שתי מחיצות כמין גאס, והו"ל נמי רה"ר מקורה], דלא אמרו אלא דהוי דופן, אבל מה שצריך עוד דופן, אין המיגו מועיל לזה, וכמש"כ לר"י ולר"ש דלא מהני.

מידו משבת לסוכה לא מצאנו נפ"מ בדאורייתא, דכל מה שמועיל בשבת, הר"ז בכלל שלש כהלכתן, ובסוכה אתאי הלכתא וגרעתיא שלישית, וכש"כ דבשלש כהלכתן כשרה, ואם נאמרה הלכה דבסוכה לא סגי בהיכר מחיצות דצורת הפתח ומחיצות שאינן ניכרות, לא שייך לעשות מיגו, ממאי דמהני לשבת, שהרי בשבת נמי לא הוי דופן אלא מחיצה, ומיגו דהוי מחיצה הוי נמי דופן, לא שייך לומר כן, ואמנם מהא דאמרינן מיגו

שם אמר רבא וכן לשבת, גרסת רבה מיושבת יותר, דהא רבא סבר עירובין י"ב ב' דלחי משום היכר ורבה סבר משום מחיצה ולא שייך לומר מיגו ממבוי דמשום היכר, וק"ק דא"ל אביי דהא את הוא דאמרת, ולא אמר ליה דהא מר הוא דאמר, ועי' לשון רש"י, ועי' תו' הרא"ש בסיכך ע"ג מבוי דנראה כמש"כ, שו"ר בפסקי הרי"ד דהתם גרסינן רבה והכא רבא, ולפנינו איתא התם אדר"י וכן אמר רבה.

שם מגו דהויא דופן לענין סוכה כו', נראה דההלכה דדופן סוכה טפח מתפרשת דדופן טפח משוי ליה כסתום, ולא שהקילה תורה דפרוץ בסוכה כשר, דא"כ למה הוצרכו טפח דוקא, א"ו קבעה תורה דטפח שיעור חשוב הוא, וסגי בהכי, ויש לשאול למה באמת די בסוכה בטפח טפי מבשבת, ואפשר דכיון דסוכה מסוככת, אהנו טפי הדפנות בצירוף זה לעשות המקום כרה"י, ואמנם בעלמא לא מהני אם יסכך בשבת על שתיים וטפח, מפני שאין הסכך חלק מהמחיצות, והר"ז כגורם חיצוני שסוגר הרשות, ולא נתנה תורה דין רה"י ע"י גורמים חיצונים שסוגרים הרשות, שהם כשומר שמונע רבים, ונקבע הדין במחיצות בלבד, אבל בסוכה שהסכך ממצות הסוכה הרי הוא כחלק מהמחיצות ומהני הטפח לסגור הכל, ואולי גם בצירוף זה שהוא ראוי למצותו לדור בו חשיב טפי, וכיון שמקום זה כסגור לענין סוכה, וראוי להיות רה"י גם לענין שבת מה"ט, אלא שאין בידינו לחדש דין דפנות אחרים מגדרי התורה, לענין זה מהני מיגו דהוי לענין סוכה, שיכנס בכלל ג' מחיצות לענין שבת.

ויש לעי' א"כ מ"ט קאמר מיגו דהוי דופן כו', הרי המיגו הוא מכח כל הרשות, והו"ל מיגו דהוי רה"י לענין סוכה, וי"ל

יש ללמוד דכל הכשר בשבת כשר מדאורייתא גם בסוכה, אבל אפי' נימא דצורת הפתח ומחיצות שאינן ניכרות פסולין מדאורייתא, הרי הדין נותן דלא נימא בהו מיגו משבת לסוכה, ומדאמרינן מיגו במבוי ולחי ופסי ביראות, ש"מ דמדאורייתא מהנו נמי בסוכה, דהא ג' כהלכתן חשבינן להו וכמש"כ.

והנה טעמא דלא מהני לחי בסוכה הוא מאותו טעם דלא מהני צורת הפתח, דהא שריותא דלחי הוא משום דהנותר כפתח חשיב, ולמש"כ דמדרכנן בעלמא פסלוהו, לא ראו לנכון למעבד תרתי דסתרי להקל בשבת טפי מבסוכה, ולכן לא שייך להקשות דנעשה מיגו מאיסור טלטול דיו"ט שלא לצורך יו"ט, דעל יו"ט של סוכות תיקנו שלא יועיל צורת הפתח, ולא מיחזי כתרתי דסתרי אלא בשבת,

שדינו נקבע בכל השבתות, והוא נראה בסוכות כמאורע שנקלעו יחד, ושייך לומר שביום זה לא תיקנו כן בסוכה, אבל אם ה' מיגו סברא דאורייתא משבת לסוכה, ה' מועיל גם ממיגו דיו"ט לסוכה וממיגו דחוה"מ שג"כ אסור לטלטל שלא לצורך, וממילא היינו למידין מההלכה דלא מהני מיגו, כמו שאפשר דלא מהני מיגו לצורת הפתח ועמוד, וכי היכי דלא מהני מיגו מב' מחיצות לר"י, ומג' מחיצות לר"ש, דסברת מיגו שייך רק במאורע שנקלעו, ואע"פ ששבת נקלעת תמיד, מ"מ חשיבא כמאורע, אבל יו"ט דסוכות אם נאמר בו דבעינן טפי מלחי בכמין מבוי, הר"ז כאילו נאמר בפירוש שלא יועיל מיגו, דלא מצינן לפרושי הדין על חוה"מ לחוד, מלבד זה שבחוה"מ ג"כ שייך מיגו.

ה. עומד מרובה ולבוד

שם והתניא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד כו', פרש"י דמהני מחיצה של שתי בסוכה ובלבד כו' כמו בשבת, וקשה דברישא אשמועינן רבותא דמהני בסוכה מחיצה גרועה כזו, וא"כ פשיטא דהויא לגמרי כשבת ולמאי איצטריך לאשמועינן דלא עדיפא סוכה משבת ואפי' יותר מג"ט כשרה, פשיטא דהא אשמועינן רבותא משבת לסוכה, וגם מה סברא היא לחשוב שבסוכה טפי מלבד כשרה, ועוד דלשון דופן לא משמע על קנים, ועוד דלשון ובלבד, משמע דלא זהו מה שנשנה ברישא, דא"כ הול"ל דופן סוכה כדופן שבת שלא יהא כו' ואין שייך לומר ובלבד, דהא זהו מה שאמר ברישא.

ואפשר דאשמועינן דמקיפין בכלי בהמה ושאר דברים שהוזכרו במשנה ובברייתא עירובין ט"ז ב', ואע"פ שנראה עראי בדפנות אלו, שאינם נראין כגודרין הרשות אלא כמניח כליו לשעה מועטת סביב, אפ"ה

מהני להתיר הרשות, וכן דמהני שתי בלא ערב וערב בלא שתי, וכן דופן מבעלי חיים, וכותלים קבועים כבתים, ונסרים ואילנות, כללא דמילתא הכל כשבת בסוג הדופן.

ויש לעי' מאי מסיים ובלבד שלא יהא כו' הרי אין הדין כן דהא בעומד מרובה אפי' יותר מג"ט כשרה, ואמנם התנא הזכיר קנה שרחבו מועט, אבל למה הזכיר זה כדבר מוחלט על כל דופן סוכה, ואם נימא דעומד מרובה אינו מתיר בדופן ז', וכדמשמע נמי בדרי' סימון בעשויה כמבוי, ובברייתא י"ד ב' ניחא, דבאמת יותר מלבד בכל גונא לא מהני.

ואפשר ליישב פרש"י דה"ק דופן סוכה כדופן שבת וכיון דלא פירש לענין מה הוא

כדופן שבת, משו"ה מסיים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט, שמזה נלמד דאמחיצה של שתי קאי ברישא, וכיון דיתירה שבת על סוכה איצטריך לאשמועינן דלענין לבוד דינם שוה, ולפ"ז אין מכאן ראי' לדין עומד מרובה

בסוכה, כיון דקאי תנא על דין מחיצה של שתי.

שם ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט, מצינו לענין שבת דביותר מב"ס בעינן מחיצות שתי וערב עירובין ט"ז ב', וש"מ דלאו מילתא דפשיטא היא לסמוך על לבוד מדרבנן, ור"ח והרי"ף שם י"ז א' סברו דאיכא תנאי דלא שרו מחיצת שתי ליחיד ביישוב אפי' פחות מב"ס, וכבר נתקשה הרשב"א שם בשם הראב"ד דלבד מחיצה מעליא היא, מ"מ מצינו שם מקום לנדון זה, מיהו אם אין בין קנה לקנה מלא קנה כגון שקנה רחב טפח ומחצה וביניהם טפח אין בזה חסרון של לבד כיון דאיכא נמי עומד מרובה, כ"כ מרן זללה"ה בסי' ע"ז סק"ג.

שם ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה כו', לא מצאנו קולא בסוכה אלא ההלכה דשלישית טפח, וע"כ שזהו הדין הנשנה כאן, וק"ק למה שנה התנא לשון סתום דמשמע בכל המחיצות, והרי גם בסוכה בעינן עומד מרובה בשתי רוחות, ורק בשלישית השבת יתירה עליה, והרא"ש העתיק הברייתא שהסוכה ניתרת בטפח ובשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ, ולא הזכיר דופן שלישית, וע"כ צ"ל דהברייתא לא באה לפרט דין הטפח, אלא לומר דלא מיבעיא דסוכה משתריא כדופן שבת, אלא אפי' שבת יתירה על סוכה, וכלפי שמצינו דצורת הפתח ומחיצות שאינן ניכרות פסולות בסוכה, קאמר תנא דדופן סוכה דשתי או ערב כדופן שבת ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ בכל הג' מחיצות משא"כ בסוכה שא"צ עומד מרובה בשלישית.

ורש"י פירש דבשבת יש דין עומד מרובה בכל ההיקף סביב, דחצר שארכה ח' אמות ורחבה ד' אמות, אע"פ שיש לה ג' מחיצות שהעומד מרובה בהן ד' ומשהו

בארכה וב' ומשהו בכל רוח של רחבה, אפ"ה אינה רה"י, דבעינן שבסך הכל יהא עומד מרובה בכל ההיקף, וכאן ההיקף הוא כ"ד אמות והעומד הוא ח' אמות, וכ"מ דעת רש"י בעירובין ה' ב' י"א א' ט"ו ב', מיהו כבר כתב הר"ן שם י"א א' דמודה רש"י דבעינן גם עומד מרובה בג' מחיצות, ולא סגי בעומד מרובה בכל ההיקף, כגון בציור הנ"ל אם יהא עומד בכל רוח של ארכה, דהו"ל ט"ז עומד וח' פרוץ, אפ"ה אינה רה"י, עד שיהא ברוח שלישית עומד מרובה (או לחי ופסין), דזה מבואר בעירובין י' ב' דבעינן עומד מרובה בכל רוח בפ"ע, וכ"מ שם ה' ב' ט"ו ב' ועוד, וע"כ דסבר רש"י דתרוייהו בעינן.

אב"י בש"פ לא הוזכר חידושו של רש"י במס' עירובין כלל, ונראה משום דפשיטא להו שלא נאמרו שתי הלכות בגדור רובא, וכיון שע"כ נאמרה הלכה דגדור רובא בכל דופן מג' דפנות בפ"ע, אין לנו מקור לחדש עוד דין דבעינן עומד מרובה בכל ההיקף, וגם הרוח הרביעית מצטרפת לפרוץ, אע"פ שלא נאמר בהלכה אלא ג' מחיצות, וכן קשה דלר"י דשתי מחיצות דאורייתא הרי לעולם אין העומד מרובה בכל ההיקף, למ"ד גדור רובא, וכיון דלר"י ליכא ד"ז, אין לחדש כן לרבנן.

ובשמעתין פרש"י דמהלכתא דדופן טפח שמעינן נמי דבסוכה א"צ עומד מרובה בכל ההיקף, דכיון ששתי הרוחות פרוצות, אם יש פתח אחד בשתים כהלכתן הו"ל פרוץ מרובה בכל ההיקף, משא"כ בשבת שיש ג' מחיצות שלימות, עדיין נשאר עומד מרובה גם אם יש פתח אחד או שנים, ולפי' זה מיושב טפי לשון הברייתא שלא הזכירה דופן שלישית בהדיא, כיון שהגדרון על כל ההיקף יחד.

ואין לפרש הברייתא דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה גם בשתים השלימות דסגי בו' טפחים עומד, דאין שום מקור לתנא לחדש

ז', א"ו אין לנו בברייתא שום קולא בשנים שצריכין להיות כהלכתן של מחיצות לכל דבר.

כן, דלא גרעתה הלכתא אלא לשלישית, ואיך נגרע את כולן, וגם בסברא אין שם מחיצות על שנים הפרוצות, אע"פ שיש בהם עומד

ו. מיגו דהויא דופן (ב)

שם דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, לשון שוחק אינו מובן דלא אשכחן מ"ד טפח שוחק בכמבוי, ועמש"כ לעיל דשמא ע"ז נאמר בשם הגר"א למחקר.

שם סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר, יש לדקדק אמאי לא קאמר דבשבת בלבד כשרה, וי"ל דהלשון מתפרש סיכך ע"ג מבוי שעשה לו לחי לצרכו, הרי גם הסוכה כשרה, וממילא מתפרש דהלחי נעשה לצורך שבת, דאל"כ הול"ל סוכה העשויה כמבוי אם יש לה לחי כשרה, ויש מזה סיעתא לפרתו דמיירי שהלחי מתירו בטלטול, מיהו מ"ש בתו' דמיירי בלחי טפח, אינו מתיישב לפ"ז.

שם השתא מקילתא לחמירתא אמרינן מחמירתא לקילתא לא כ"ש, למש"כ לעיל דבסוכה החמירו מדרבנן לפסול לחי, א"כ א"צ מיגו, וגם ליכא ק"ו, דהא חזינן שהחמירו בסוכה טפי משבת, וצ"ל דאה"נ, אלא דכיון דמקיימין סברת מיגו מסוכה לשבת, אין ראוי לרבנן לאסור בסוכה, כשיש מיגו משבת לסוכה, ואית לן לאוקומה אדאוריתא.

ואמנם לשון הגמ' משמע דמדאוריתא אית לן למימר מיגו משבת לסוכה, אבל מהא דפשיטא לן דשבת חמירתא, יש ללמוד דבסוכה אתאי הלכתא וגרעתא משבת, דאם איתא דלענין צורת הפתח ומחיצות שאינן ניכרות הוא סוכה חמירתא, א"כ מאי פשיטותא למיעבד מיגו משבת לסוכה, הרי הטעם דלא מהני לחי בסוכה, הוא משום דסוכה חמירתא ובעיא דפנות גמורות, ולא סגי

שם מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה ולא אמרינן מיגו, יש לעי' הרי התנא בא להשמיענו עיקר דיני מחיצות סוכה ושבת, ואמנם מכח זה יתחדש דין מיגו, אבל אין ללמוד ממה שהשמיענו התנא עיקרי הדינים, דה"ה דלא אמרינן מיגו, הרי בפשוטו מתפרש יתירה שבת דעלמא על סוכה דעלמא, וכשבאין שניהם כאחד הר"ז נדון בפ"ע.

ואפ"ר דאם אמרינן מיגו מסוכה לשבת, הר"ז מלמד דאין השבת יתירה על סוכה, שהרי כשמועיל לסוכה מועיל גם לשבת, וע"כ דבסוכה באמת הדופן טפח מועיל כמו ג' מחיצות בשבת, וכמשנ"ל לעיל, ומש"ה משמע ליה מהא דיתירה שבת, דלא אמרינן מיגו, ומשני דיתירה שבת דעלמא על כל שבעת ימי הסוכה קאמר, כיון שבאמת בסוכה הדופן טפח מועיל לסתמה לגמרי, וממילא גם שבת שבתוכה כסוכה דמי.

שם א"ה ליתני נמי יתירה סוכה כו', הלשון משמע דכיון דאמרת דתנא קתני דיני מיגו ליתני נמי הא, וכ"נ מדקאמר ההוא לא איצטריכא ליה השתא כו' משמע דמיגו דקילתא לחמירתא שנינו בברייתא, דאם רבא משני ליה דהתנא לא נחית לדיני מיגו, ויתירה שבת דעלמא על סוכה דעלמא קאמר, א"כ יש כאן שאלה דליתני מיגו, ולא שייך למיעבד ק"ו, א"ו לישנא דגמ' דוקא הוא דיתירה שבת דעלמא על שבת דסוכה קאמר, והדיוק הוא מדכולל כל השבעה ששבת ביניהם, או מדקתני משא"כ בסוכה, ולא פירש דיני סוכה, ומתפרש משא"כ בשבת דסוכה שדינה כסוכה משום מיגו, ועדיין צ"ע.

לה בצורת הפתח ולחי בצורת הפתח דמי, ועי' בסמוך.

לא מצאנו מיגו משבת לסוכה אלא בלחי ופסין שאנו רואין מחיצה קטנה כנמשכת ע"פ כולה, ובזה אמרין מיגו, אבל סוג מחיצות דלא מהני בסוכה ליכא למילף משבת לסוכה, שהרי גם בשבת לאו דופן ניהו אלא מחיצה לחצוץ בלבד, ולא שייך לומר מיגו דחוצץ לשבת, הוי דופן לסוכה דבעיא דופן הראוי לדירה, ולפ"ז נחא דשבת הויא חמירתא בדיני דפנות, אע"ג דלא הויא חמירתא במה שמועיל בה מחיצות נוספות, מיהו בעיקר הדברים הרי מפרשין גם שריותא דלחי ופסין מענין פתח, שהפרוץ נראה כפתח ע"י הפסין והלחי, ולכן לא חשיב פרוץ מרובה, שהרי לא נאמרה הלכה במבוי ולחי, דהא פלוגתא דאמוראי היא עירובין י"ב ב', וע"כ דהסברא כמש"כ.

פשימות הגמ' כפרש"י דאתיא כמ"ד לחי משום מחיצה והזורק למבוי המפולש שיש לו לחי חייב, וש"מ דחשיב האי לחי כמחיצה שלימה, דהא ג' מחיצות שלישות בעינן בשבת, והיינו דאמרין מיגו דהוי האי לחי דופן שלם לענין שבת הוי דופן לענין סוכה, ואמנם בשבת בעינן דופן רביעית מדרבנן, אבל שפיר עבדינן מיגו מדופן שלישית שהיא כסתומה מדאוריתא, שו"ר בתו' הרא"ש שכ"כ לקיים פרש"י.

ואפשר לקיים פרתו' במבוי סתום וסיכך לצד הלחי, דכיון דקושטא הוא שהלחי מועיל מדאוריתא במפולש, נהי דכאן א"צ ללחי מדאוריתא, מ"מ מהני לסוכה מכח מיגו, אבל מצריכותא דגמ' לא משמע כלל דמיירי בדאיכא ג' מחיצות ולחי, דא"כ אין מקום ללמוד פסין ממבוי, שהרי במבוי לענין רה"י יש ג' מחיצות שלישות, ובגמ' אמרו ב' מחיצות, ומ"ש תו' לאוקומה בלחי טפח קשה טובא דכל הענין חסר מן הספר, וגם לא אשכחן טפח שוחק בכמבוי, וגם מאי דמשמע דאף למ"ד משום היכר מהני בדאיכא טפח קשה, דמה ענין היכר לדפנות דבעינן מחיצה, וגם הא דסיכך לצד הלחי ל"מ כן בגמ', ובשו"ע סי' תר"ל ס"ו נראה כפרש"י, ועי"ש בפוסקים, גם מ"ש בתוד"ה סיכך ע"ג פסי ביראות מיושב לפרש"י.

מ"ש תו' ד' ב' ד"ה דיומדי סוכה טפח, דגבי שבת החמירו דבעינן אמה, ר"ל דהחמירה תורה, כדאמרין דשבת חמירתא לענין דופן שלישית, [אבל אין הכונה דלר' יעקב אף בשבת סגי בטפח מדאוריתא], והטעם משום דבצירוף הסכך נראית כגדורה, וכמש"כ לעיל בטעמא דדופן טפח, - מלישני' דר"י ד' ב' משמע דלרבנן דיומדי סוכה כדיומדי שבת, והיינו כמש"כ לעיל דמדאוריתא כל הכשר בשבת כשר בסוכה, דלא משמע דר"י חידש שיש דיומדין בסוכה והוסיף לחדש שהם טפח.

ז. דין פסל

שם רבה ור"י דאמרי תרויהו הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה כו' מהו דתימא הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל, הלשון משמע דניכר על הסכך שהוא יוצא מן הסוכה ואינו עיקר הסוכה, אפ"ה הוא נטפל לעיקר הסוכה ודינו כסוכה, ונראה דמיירי כשבאמת

י"ט א' תנא פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה, הדבר פשוט שלא נאמרה הלל"מ להכשיר פסל, שאוקימתות האמוראים הם מידי דתליא בסברא, וכיון דלחד מהאוקימתות מוכח דסברא היא, ע"כ מתפרש כן לכו"ע.

הפסל לא נעשה לעיקר הסוכה, ודעתו של האדם היתה על תוך הסוכה שעשאה בדפנות שלימות, וסכך יפה, אלא שאירע שבלטו לו ענפי הסכך, וכן בלטה דופן אחת, ואפ"ה נדון כסוכה, ולא מיירי כשחסר במחיצות הפסל כלום, מיהו מדקאמר מהו דתימא הא לית בה הכשר סוכה, משמע שאם הי' בפסל שיעור חשוב של סוכה קטנה, דהיינו ז' על ז', הוה פשיטא לן שנדון כסוכה, אבל דבר מועט ס"ד דניכר שהוא פסל היוצא, ולא סכך סוכה.

וכיון שלא נאמרה הלכה להכשיר פסל, ע"כ מיתוקמא כגון שלא חסר במחיצות המכשירות הפסל לסוכה, והיינו שתי כהלכתן ושלישית אפי' טפח, ואין לחדש מכאן ענין טפילות לסוכה בלא דפנות כהלכתן, כגון סוכה העשוי כמבוי ועשו פס ד' ולבוד באמצעות או טפח לרב יהודה, ונתכשרה הסוכה, והשתא

מימשיך חד דופן בהדי הפסל, שנמצא דבמקום הפסל צריך להכשיר בלא שתי כהלכתן, כיון שדופן האמצעית הכשרנו מדין טפח, ועכשיו גם דופן הצדדית אנו מכשירין מדין טפח, ושתי דפנות בדין טפח לא שמענו, ואמנם יש לדון דאחר שנעשית סוכה כשרה הרי הסוכה עצמה כשתי דפנות דעריבן, כענין שכתב מרן זלה"ה בדיני שבת דרה"י כמחיצה אף ברוח רביעית דליכא דופן, וה"נ לא נחתין למידק מאיזה כח נעשית סוכה כשירה, מ"מ בלא הלכה קשה להכשיר ד"ז, כיון שאין הסוכה דבר נפרד מהפסל, וכיון שהכל סוכה אחת לא שייך לדונה כמחיצה כלפי הפסל, ונמצא שאנו באים להכשיר סוכה שיש בה דופן אחת כהלכתה ושתיים טפח, דהיינו השטח של הפסל, וזה לפי מאי דנקטינן שבשתיים כהלכתן בעינן עומד מרובה לכל הסוכה.

ה. סכך פסול ואויר

י"ז א' מתני' הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה בגמ' מבואר דמזה ילפינן נמי דאויר פוסל באמצע, ואפי' פחות מג"ט נחלקו בגמ' אם יש לבוד באמצע, ויש לעי' מ"ש באמצע ממך הצד, ומ"ש גג מדפנות, ונראה ביאור הדברים דיש חילוק יסודי בין לבוד דדפנות ללבוד דגג, דדפנות שנעשו להפריד ולחצוץ מבנ"א וכיו"ב, הרי מחיצות לבוד משמשת הפרדה גמורה, גם אם הנקבים לא יחשבו כסתומין, כיון שאין צריך מחיצה לצל, אלא למנוע כניסת בנ"א, ובנקבים כאלו נמנעת כניסתם, כמו שנמנעת במחיצה סתומה, ואין יתרון למחיצה סתומה יותר מגדר העשוי כרשת שתי וערב,

אבל גג עיקר מטרתו להגן מפני החמה והגשמים, ובוזה לבוד לא מהני מידי, ואף למ"ד יש לבוד באמצע, אין לקנים שם

גג כשעשויים פחות פחות משלשה, ולכו"ע עיקר גג הוא בצילתה מרובה, ונחלקו אם הגג מתחבר ע"י לבוד, כשבסך הכל יש צילתה מרובה, אלא שיש הפסק אויר, ובוזה בעינן לכח לבוד, לומר דעד ג"ט מיקרי דבר מועט שאינו מפסיק, אע"פ שאין הלבוד כסתום בגג, **ובזה** מבואר החילוק בין מן הצד לבאמצע, דמן הצד הנדון אם הדפנות מתייחסות לסוכה, וכיון דבדפנות יש ענין לבוד, ה"נ בקירוב הדפנות לסוכה סגי בלבוד, אבל באמצע הנדון בשימוש גג, והרי בגג אין לבוד כסתום, מיהו גם מן הצד ע"כ נחשב האויר פחות מג"ט כגג להשלים בסוכה קטנה, ומה"ט באהלות שאין דין דפנות אין לבוד מן הצד, דלעולם כבאמצע דמי,

ויש להסתפק האם בדופן עקומה מהני לבוד בד' אמות שבגג, מי אמרינן כיון דמדיון

פסולה, ונחלקו אם דוקא מן הצד כשר פחות מד"א, או דה"ה באמצע,

ויש מקום להסתפק דלרבה אם הסכך פסול מרובה על הכשר האי הוא מפסיק אפי' בפחות מד"א, ומן הצד ודאי אינו מפסיק, דמתני' מתפרשת אפי' בסוכה ז' טפחים, ויש מן הכותל לסיכוך פחות מד"א כשרה, ולפ"ז גם לרבה איכא סברת דו"ע, להכשיר מן הצד טפי מבאמצע אלא דס"ל דלא מיקריא דו"ע, שאם באמצע הי' פוסל, לא הי' מועיל מן הצד, להכשיר מדין דופן, אבל לענין שלא לפסול ברוב י"ל דהסוכה עומדת במקומה וכשרה, אבל באמצע הוא מפריד,

שם ואמינא להו אנא מה אילו איכא סכך פסול פחות מארבעה ואויר פחות משלשה מאי כשרה, יש לעי' אם ישנים תחתיו א"כ מאי קושיא, הרי כל עיקר טעמייהו דרבנן פירשנו מפני שיש שטח בסוכה שאין ישנים תחתיו ולכן הוא מפסיק, ואם כל אחד בפ"ע בטל לסוכה וישנים תחת הסכך פסול, א"כ הדין נותן שלא יפסיק, ואם אין ישנים תחתיו, א"כ מנלן דכשר, הרי מאותו טעם דקים לן דד"ט ס"פ מפסיק, יש לנקוט דה"ה ס"פ ואויר, וזוהי באמת קושית רבה מה לי איתפליג בס"פ, ומה לי איתפליג בס"פ ואויר, וצ"ל דקים להו דסכך פסול ואויר לא מצטרפי, (אבל ממתני' דהרחיק את הסיכוך כו' אין ראי', דהתם באמת מצטרף האויר לד' אמות, אם יש מן הכותל לתקרה פחות מג"ט ואח"כ תקרה ד"א פחות משהו פסולה, כיון שיש מן הכותל לסיכוך טפי מד"א),

ולא מצאנו בגמ' מ"ט דרבנן דבי רב, ואפשר דכיון דס"פ לחודיה והאויר לחודיה משלימין לסוכה, הרי אנו דנין כל חד מינייהו כאילו הוא נטפל לסוכה הכשרה ונעשה בדין סוכה, ושוב אינו מצטרף עם חבירו לפסול, דהא דמציינו בעלמא דשני פסולין מצטרפין, היינו כשכל פסול בפ"ע אינו משלים לכשר,

דופן הוא מהני לבוד, או"ד סו"ס הרי הוא בגג, ושם לא מהני לבוד,

וכתב אאמור"ר [שליט"א] זללה"ה דבגג של הדופן עקומה בעינן צילתה מרובה, ואפי' למ"ד יש לבוד באמצע, דכיון דבחמתה מרובה לאו בית הוא, לא מהני מה שמתייחס לסוכה כדופן, שסברא זו מהניא רק לייחס דפנות הצדדים לסוכה, אבל מקום שאינו בדין בית, ודאי מפסיק בין הדפנות לסוכה, וכ"ה פשטות הדברים שלא נאמרה הלכה שיש דין דופן בגג הסוכה, אלא דסכך פסול ובית נדון כדופן עקומה, וכן יש ללמוד מרבה דלדידיה מן הצד ובאמצע שוין, והרי באמצע כיון דאיכא זע"ז שחמתה מרובה הר"ז פוסל, ער"ן י"ט א', ולא נחלקו רבה ורבנן דבי רב בדין חמתה מרובה מן הצד,

בקצרה, לשימושי מחיצה א"צ יותר מלבוד, לשימושי גג בעינן סתימה גמורה, וסגי ברוב, אין דין לבוד ודופן עקומה בגג אלא כשמשמש שימוש הראוי לגג,

שם גמ' אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי כו' סכך פסול פוסל בארבעה, נראה דלמדו כן מהא דתנן י"ד א' דסכך פסול ד"ט אין ישנים תחתיו, וכיון שיש באמצע הסוכה שטח שאינו סוכה הרי הוא מפסיק, ול"ד לאויר פחות משלשה דיש לבוד לשיעור מועט שלא יפסיק, מיהו להסוברים דסכך פסול שלשה טפחים ג"כ אין ישנים תחתיו, צ"ל דדוקא שיעור ד"ט בפסול חוצץ, דהו"ל מקום חשוב שבטל ממנו שם סוכה ונראה דגם רבה מודה שאם לא נאמרה הלכה שהשיעור ד"א, יש לנקוט מסברא שהשיעור ד"ט, ופלוגתתם אם גם באמצע בכלל ההלכה דבית שנפחת,

שם דרו"ש דאמרי תרויהו משום דופן עקומה נגעו בה משמע דרבה לית ליה טעמא דדופן עקומה, ולפ"ז צ"ל דההלכה נאמרה דבית שנפחת אם יש מן הכותל לסיכוך ד"א

שם א"ל התם לאו משום דשוו שיעורייהו להדדי הוא אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה, פ"י שאין הפסול מפני שיש כאן שיעור חשוב של סוכה פסולה מאויר או ס"פ. אלא

סכך כשר ניהו, לא תפסל הסוכה הכשרה
בכה"ג, והיינו דקי"ל דנסרים כסדינין לכל
דבר.

ולפ"ז אפשר דר"מ אמר נסרים כסדינין,
והתנא פירש דבריו שאמר כן לענין
צירוף, ולכן התחיל ברישא דסדינין לכו"ע
מצטרפין, ואמנם זה פשוט, אלא שהקדים כן
לפרש דברי ר"מ שאמר נסרים כסדינין,
ובנסרים פליגי, דר"מ אמר שהם כסדינין
דמצטרפין, ולרבנן אין מצטרפין.

א"י ס"ד דהא דאר"י מסככינן בנסרים היינו
כשיש פסול ביניהם אבל אם הם
מחוברין, ונראין כסוכה שכולה נסרים פסולה
דדמיא לתקרה, וקמ"ל דאין מצטרפין, והול"ל
אפי' כולה נסרים כשרה, ונקט מצטרפין אידי
דר"מ כדאמר י"ד ב'.

שם ה"ד אי דאית בהו ארבעה ל"ל איצטרופי,
וא"ת משכח"ל בהפכך על צידיהן, וי"ל
דא"כ הול"ל אע"פ שהפכך על צדיהן פסולין,
דליכא חידוש בזה שמצטרפין מאחר שידענו
שהם כשפודין של מתכת, ועוד הוה משמע
לרבנן לא נעשו כשפודין, וזה אינו, ועוד
דנסרים דומיא דסדינין כדרכן, ורחוק לאוקמה
במאורע כזה, ועוד דשני נסרים שעביין
טפחיים לא מתפרש כן בסתמא, ועיקר
דקושטא קא משני דהי' מקום לומר שלא
יפסול ר"מ בנסרים מן הצד, וכמש"כ לעיל.

ייח א' אמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה
כו' יש לעי' אמאי לא אמר בפשיטות
ס"פ ואויר מצטרפין בסוכה קטנה ואין
מצטרפין בסוכה גדולה, וכבר הוזכר ד"ז לעיל
בדרכה ורבנן דבי רב ובא"ל אביי לרבה לדידך
נמי, ובשלמא אם יש לבד באמצע משכח"ל
שמיעטו בקנה באמצע האויר שלשה, דשייך
לומר אתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה,
וקמ"ל דהוי מיעוט אע"פ שניכר שהאויר
שלשה, אבל אם אין לבד באמצע מיירי ע"כ
שהקנה והשפוד סמוכין לסכך הכשר, ומאי

בטפח מן הפסול, לא שנא אם הפסול באמצע,
ולא שנא מן הצד.

שם תנן נתן עליה נסר שהוא ד"ט כשרה, כו'
הב"ע מן הצד, יש לעי' איך סתם התנא
כשרה דמתפרש מן הצד דוקא, ונראה דהא
פשיטא שלא בא התנא להשמיענו דין ס"פ
באמצע שאינו פסול בד"ט, דלרב הר"ז בכלל
מתני' דבית שנפחת, וכיון דאפי' ד"א כשרה
לא הי' התנא שונה דד"ט כשרה, וע"כ דהי'
מקום לפסול כל הסוכה משום גזירת נסרים,
דכיון שמקצתה בבית איכא גזירת תקרה,
והיינו דקמ"ל דכשרה, וכיון שכן אין קושיא
אי מיתוקמא מן הצד, כיון דלא נחית התנא
לנדון דס"פ, אלא לנדון דגזירת נסרים,
ומיתוקמא בדליכא משום סכך פסול,

ולכאורה הא דאיצטרין תנא דמתני'
לאשמועינן דאמרינן דו"ע בסכך
פסול, כדעבדינן צריכותא לעיל בגמ', הוא ג"כ
מפני שהי' מקום לפסול מדרבנן אטו ס"פ,
אבל מדאורייתא אין מקום לפסול דו"ע
שעשויה מס"פ, ולמאן דאמר דמתני' גם
באמצע מיושבת הצריכותא יותר, אבל לעומת
זה צריכותא דאכסדרה מיושבת טפי למ"ד
דמשום דו"ע נגעו בה.

שם ת"ש שני סדינין מצטרפין שני נסרים אינן
מצטרפין רמ"א נסרים כסדינין, יש לעי'
מאי קמ"ל בצירוף זה, הרי הדבר פשוט שדין
ס"פ שפוסל בד"ט או בד"א לא נאמר דוקא
בגוש אחד, אלא אף שפודין וארוכות המטה
בשטח של ד"ט אין ישנים תחתיו, ופוסל
בד"ט או בד"א, וא"כ לא איצטרין לאשמועינן
מידי בסדינין, ודכוותה בנסרים מכיון דשמעינן
דס"פ הוא, ממילא ידעינן שדינו כס"פ לכל
דבר.

ואפשר דהי' מקום לומר שר"מ יכשיר
בנסרים מן הצד יותר מד"א, דכיון
שאין ישנים תחתיהם סגי בהכי לזכור שלא
יבואו לסכך בנסרים ובתקרה, וכיון דבאמת

להתייחס למציאות האדם בתוכה. וכיון שיש לסוכה זו שיעור חשוב דרור, הרי יש כאן שיעור סוכה, ולענין חשיבות הסוכה סגי בזה שרובה מסוככת, דרובו ככולו, וזה שאין ישנים תחתיו, זהו חסרון במעשה הישיבה, שהיושב תחת האויר א"א לחשבו ביושב בסוכה, וכמו שחסר במעשה הרחיצה בטיט הנרוק אבל אין זה ממעט במקום הסוכה.

בקצרה, שיעור סוכה נקבע לז' על ז' בגלל שזה מקום המחזיק רור ושלחנו, אבל עכשיו השיעור הזה נקבע כאילו נמסר שיעור ז' על ז' בלי קשר לאפשרות ישיבה בזע"ז, דחשיבות סוכה אמנם נקבעה מפני מקומו של אדם, אבל מה"ט נשאר שיעור זע"ז בדבר קבוע לחשיבות סוכה, ולכן כשמסוככת רובה יש לה החשיבות של סוכת זע"ז, ואין חשיבותה מתמעט עי"ז שיש סיבה שהישיבה בחלק אחד אינה כראוי, כגון שיש סדק לכל ארכה או חור כגודל ראשו, דודאי הסוכה באופן כללי נשארת בחשיבותה שיש לה שיעור.

וכן במקוה שיעורה נקבע בגלל שגופו של אדם בינוני נכנס בתוכה, אבל עכשיו שיעור מים הראויין לטהר הוא מ' סאה, שיש כאן כמות מים שגופו של אדם בינוני עולה בהם, והכמות הזו יש בה כח לטהר, והו"ל כאילו נמסר דשיעור מקוה מ"ס בלי קשר לכל גופו עולה בהם, ולענין זה טיט הנרוק כיון שנדון כמים, הרי הוא משלים לחשיבות כמות המים שיש בהם כח לטהר, ואע"פ שיש בהם חסרון בפרטות מעשה הרחיצה, דסו"ס מים הם.

לפ"ר שלא בעיין בסוגיא כלל

י"ח א' אמר אבבי אויר כו' לכאו' הול"ל ס"פ ואויר אין מצטרפין בסוכה גדולה, ומדלא קאמר הכי משמע דבא להשמיענו דהוי מיעוט, ואפשר דיש ללמוד מדאבבי דאויר מועט שבתוך ס"פ משלים לד"ט, ונמצא

קמ"ל בהאי לישנא, טפי הול"ל ס"פ ואויר אין מצטרפין בסוכה גדולה, ומצטרפין בסוכה קטנה, וגם הלשון הוי מיעוט משמע שהאויר הוא שפוסל בכה"ג, והרי גם ס"פ פוסל בג' בסוכה קטנה, ולא שייך לומר שהפסול הוא מפני שאינו מיעוט לאויר, וה"ה דהומ"ל ס"פ שלשה ומיעוט ונעשה אויר אינו מיעוט בסוכה קטנה.

ואפשר שיש אויר מועט שאינו בדין לבוד באמצע כיון שאינו מגרע שימושי דירה במקומו, כמו כוכבים הנראין מתוכה, ואויר כזה מתבטל לס"פ ומשלים לד"ט בסוכה גדולה, אבל ס"פ אינו מצטרף לאויר.

הא דטיט הנרוק משלים למקוה ואין טובלין בו, היינו משום דשיעור מ' סאה הוי שיעור חשוב שיש בו לטהר, ואמנם שיעור זה נקבע מפני שמ"ס גופו של אדם בינוני עולה בהן, אבל עכשיו נקבע שזהו השיעור כמות חשובה של מים ויש בכחה לטהר את האדם, ואין כח הטהרה תלוי באפשרות הטבילה כעת, אלא בכמות המים, כמו ששתי מקואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה ונקב כשפופרת הנוד ביניהם שהם מצטרפין, אע"פ שא"א לטבול בהם, ועדיין יש לשאול הרי טיט הנרוק אי אפשר לטבול בו ולמה לשיעור מים חשיב שיש בו כשיעור, ובזה נתחדש דסו"ס שם מים עליו, ואמנם מעשה הרחיצה לא שייך כ"כ בטיט כזה, אבל לא בטל מהם שם מים עי"ז, וכיון שלמדנו שכח הטהרה תלוי בכמות המים, הרי טיט הנרוק דינו כמים, וזה שא"א לרחוץ בו, הר"ז כמו שלג וכפור וגליד ומלח שמשלימין, וא"א לרחוץ בהם במצב זה, וה"נ הטיט הוא כמלח.

וזהו ג"כ הטעם באויר שבסוכה, דלענין שיעור סוכה שראשו ורובו יכול ליכנס בתוכה, אנו דנים על המקום, דמעיקרא נקבע שיעור זה ע"י שאדם בינוני יכול לישב בה, ואח"כ נקבע שיעור סוכה בז' על ז', בלי

דמצטרף, [ולא בעינן ללבוד מהדופן לסכך, דאף באין דפנות מגיעות לסכך כשר, מיהו י"ל דאמרי' לבוד לגוד אסיק, אלא הכי גמירי לה דפחות מג' כשר, וג"ז מסברת לבוד דאמרי' כן בכל מילי עי' שבת צ"ז א'], אבל באמצע אין לסכך דין לבוד כלל לקבוע שהאוויר פחות מג', דרך העומד מהסכך אח"כ מוכיח כן, ולא מצינו כח זה בסכך, כיון שבסכך אין ענין של לבוד בעיקר הסכך, וה"נ י"ל לענין למעט מג', - ובזה יש ליישב דבטומאה אף מן הצד לא אמרי' לבוד, דשם לא נתחדשה הלכה דאוויר פחות מג' מצטרף, ולכן אין חילוק בין מן הצד לבאמצע, דאף בסוכה מן הצד אינו כסתום אלא דגמירי לה דמצטרף.

דכשיש אויר שניכר שהוא ג' מהני מיעוט שפודין, אע"פ שהשפודין לא ביטלו ממנו צורת אויר ג', דבעלמא אתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל לשפוד, (בדליכא דין לבוד), והיינו דהוצרכנו לרבותא דס"כ דממעט, אבל בס"פ אין אויר ממעט, ואף לא ס"כ למש"כ לדקדק כן מתו' י"ד ב', (ושמעתי אומרים דלאו ראי' היא, ולע"כ), ונמצא דס"פ ואויר מצטרפין כשהאוויר בתוך הס"פ, ואין מצטרפין כשהס"פ בתוך האוויר, ולמ"ד אין לבוד באמצע משכח"ל ד"ז כשאין האוויר חולק כל הכותל לפרתו, או בדליכא רוב ראשו לש"פ.

אין לבוד באמצע, אפשר לפרש דכשיש דפנות הרי הם קובעים את המציאות שהאוויר פחות מג' בסוכה, ובזה הלכתא גמירי לה

ט. סוכה תחת האילן

היא היציאה מדירת בית לשיבת עראי של אהל וסככה, ואין מושג מזה בבית כלל, והיינו דקאמר תנא דאע"פ שאילן תכונתו דומה לסוכה, מ"מ הוא פוסל סוכה שתחתיו כסוכה שבתוך הבית.

ולפ"ז מה שהוזכר בברייתא ולא בסוכה שבתוך הבית, לאו עיקר דרשא הוא, אלא אגב דאשמועינן סוכה תחת סוכה, הסמיק התנא אהאי קרא עוד דינים שנזכרו שהם פסולים, וראי' לזה ממה שנשנו בית ואילן לבתר סוכה תחת סוכה, והרי הדרך לשנות לא זו אף זו, ועוד דאם איצטריך קרא לבית ואילן מנלן לפסול נמי סוכה תחת סוכה, ועוד דסוכה שבבית גם כשהם סכך אחד פסולה, ולא אימעטא כה"ג מבסוכת, א"ו בבית פשיטא לן מסברא, והיינו דקאמר תנא דאילן שפסול מצד הדין, הרי הוא פוסל כבית, שמוכן מסברא שהוא פסול, וצע"ק בלשון רש"י בזה.

תוכן המשנה שעושה סוכה כשרה תחת אילן פסולה, והיינו שהדבר ידוע שאילן פסול

פי' ב' מתני' העושה סוכתו תחת האילן, פרש"י דמחובר סכך פסול הוא דבאספך משמע התלושין, ואפשר דמחובר חשוב בפ"ע ואינו מתבטל לסוכה, דלא קרינן לעץ הצומח שהוא סוכה, אלא הוא עץ ויש צל תחתיו, ואנן צל סוכה בעינן, ובזה מיושב דסכך מחובר במסמרים כשר, ורק מחובר הצומח פסול, ואולי אף משנתייבש, אבל אם הטמין עץ יבש בקרקע וסיכך בענפיו כשר, שאין חסרון בחיבורו לקרקע, אלא בחשיבותו כאילן, ובזה מיושב דגם למאן דיליף מענני כבוד וחגיגה פשיטא ליה דמחובר פסול, (וחסרון דתעשה ולא מן העשוי שייך רק במדלה שהאילן צומח מעצמו, אבל פסול אילן דמתני' מיירי אף בהופך הענפים מצד אחד לצד השני, דאיכא עשייה גמורה).

שם כאילו עשאה בתוך הבית, פשטות הדברים בתוך הבית פשוט מסברא שאין ע"ז שם סוכה, דקביעות הבית מבטלת שם סוכה מהסוכה שבתוכו, שהרי המושג סוכה

לומר שסוכה שתחת השפור, הרי מקום השפור כבית, הרי כל מה שפשוט לנו שבית מבטל שם סוכה היינו מפני שבית קבוע ומתוקן, וכל אשר בתוכו נטפל אליו, וענין זה לא שייך מחמתו מרובה, א"ו ה"ק סיכוך האילן שמסכך את כל הסוכה הרי הוא מבטל מה שתחתיו כאילו ה' האילן בית. ולומר דפסול שמהלכה כפסול במציאות שמבטל כל מה שתחתיו.

שם וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי (פי' אמאי כשר) הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, יש שני אפשרויות לפרש לשון מצטרף א' דהסכך הכשר שתחת הפסול דינו כסכך פסול, והסכך הכשר שנשאר ממה שאינו תחת הפסול, אין בו כדי לעשות צמ"מ, ונמצא שלהכשיר את הסוכה צריך לצרף את הסכך הפסול, ב' דלשון והא קא מצטרף מבאר לנו למה סכך פסול פוסל כנגדו, וה"ק דהסכך הפסול כיון שהוא מסכך ביחד עם הסכך הכשר על מקום אחד, הרי הצירוף הזה גורם שהסכך יפסל, שא"א לומר שרק הכשר מסכך כאן, שהרי גם הפסול מצטרף עמו לסכך כאן.

ולפירוש א' קשה דלמה לא אמרו בגמ' את עיקר הדין ואמרו את התוצאה דקא מצטרף, הכי הול"ל והרי ס"פ פוסל כנגדו, וממילא נדע דהחסרון כשאין בסכך הכשר לעשות צמ"מ אלא בצירוף הסכך שנפסל, והשתא העיקר חסר מן הספר שלא אמרו שפוסל כנגדו, ואמנם לשון צירוף מטעה לחשוב שהכוונה מצטרף בשטח הרוב של הסוכה, אבל ע"כ צ"ל דמצטרפין יחד לסכך במקום אחד קאמר, וכ"מ ברמב"ן שפי' כפי' השני, שכתב הרמב"ן בדין הראשון דבשתי סככות אחד כשר ואחד פסול ויש בכל אחד צמ"מ זהו דין מצטרף ס"פ בהדי ס"כ, והרי בכה"ג לא נשאר כלל סכך כשר בלא פסול, שהרי שניהם צמ"מ, א"ו מצטרף היינו ששניהם מסככין על מקום אחד.

לסכך בו, וקמ"ל תנא שהוא פוסל את הסוכה שתחתיו, וא"ת תיפוק לי משום שתי סככות, וי"ל דמיירי כשאין ריוח בין האילן לסכך הכשר, דמשום שתי סככות ליכא, שאם האילן ה' סכך כשר היתה הסוכה כשרה, - ונראה דע"ג האילן פשוט יותר דפסול, וקמ"ל דאפי' תחת האילן דיתיב בצל סוכה אפ"ה פסול.

יש לדקדק למה נשנית משנה זו כאן, והו"ל למיתנייה גבי הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת כו', שהרי עדיין לא שנינו דיני סכך, וי"ל דכיון דקתני כאילו עשאה בתוך הבית, וכולהו מסמכין מקרא דסוכה ע"ג סוכה, משו"ה תניניהו בהדי הדדי.

שם סוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה, לכאורה פשיטא דכשרה, אלא קמ"ל דמיירי בעליונה צילתה מרובה, וקמ"ל דמיירי בעליונה ראוי' לדירה ע"י הדחק, דאל"כ לא חשבינן העליונה כמסככת על השטח שביניהם, אלא הסכך של העליונה בא לסכך את הקרקע של התחתונה, כיון שאין שימושי סוכה בשטח שביניהם.

שם גמ' אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה כו' אם סכך פסול פוסל הסכך שתחתיו, הרי אם התחתונה צילתה מרובה והעליונה חמתה מרובה נפסלת כל הסוכה, שאין בכשר שנשאר לעשות צמ"מ, ולא מהני אא"כ יש מן הכשר לחוד צמ"מ, ולשון הריטב"א בכמה מקומות משמע דסגי בסוכה שיש בה אויר מ"ט חלקים וסכך נ"א חלקים, והסכך כ"ו חלקים כשר וכ"ה חלקים פסול, וזה מחודש מאד, ועמש"כ אאמו"ר [שליט"א] זללה"ה ליישב דברי הריטב"א שלא נתכוין לזה.

שם ל"ל למיתני כאילו עשאה בתוך הבית, כו' פי' דאם האילן חמ"מ, והוא פוסל כנגדו, א"כ אין כאן הרגשה של סוכה בתוך הבית, שאף בית שחמ"מ אין בו הרגשה של בית, ולמה תפס התנא דבר שאינו, ואטו שייך

[שם אר"פ בשחבטן, יש לדקדק בלשון רבים דקאמר שחבטן, הרי האילן נקרא לשון יחיד, והול"ל בשחבטו לאילן וזה כולל כל הענפים, והנה לשון חבטה מצינו בתורה כי תחבוט זיתך, וכן אמרו להבלו ולא לחבטו, הרי דחבטה היינו מכה בחזק, והיינו דלא סגי בהשפלת האילן ע"ג הסכך עד שיחבטנו בכח ויכנס העליון בתחתון, כדחזינן בהדלה עליה דלא סגי בסיכך על גבן ובעינן חבטן, ולפ"ז יש לפרש לשון רבים על חבטת העליון עם התחתון שחבטן יחד זה בזה, דבעינן אחר לא יעשו סככה אחת, וזהו לשון חבטן המחודש כאן].

שם אי בשחבטן מאי למימרא, יש לעי' מה פשוט כ"כ דבשחבטן כשר, הרי אין כאן ביטול גמור, שהרי הפסול ניכר לעין, אע"פ שהוא מעורב עם הכשר, אבל אינו מבוטל באופן שאינו ניכר, ובעלמא כה"ג אין ע"ז שם ביטול, וא"כ מה הפשיטות, ואפשר דהפשיטות היא ממתני' דהדלה עליה דתנן ואם הי' סיכוך הרבה מהן כשרה, [ואפשר דהפסול שפוסל כנגדו הוא מחודש לגמ', דהי' מקום להכשיר כשהכשר צמ"מ והפסול חמ"מ, וכיון שחבטן ואינו פסול כנגדו פשיטא ליה דכשר].

והנ"מ דמהני ביטול אע"פ שניכר, היינו מפני שיש כאן סככה אחת שמשמשת במציאות לסכך, ולא בעינן שיבטלו הענפים הפסולין, אלא להגדיר את הסיכוך הזה, אזלינן בתר רוב לומר שהמסכך שכאן הוא הרוב הכשר, שע"י שמונחין כולן יחד הרי בהכרח יש כאן רק סככה אחת, ושם הסככה הזו נקבע ע"פ הרוב, משא"כ כשהסככות נפרדין, שיש כאן שתי סככות, ואין סככה אחת מבטלת את השני'.

[ומצינו כע"ז בדין צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה לענין כלאים ולענין נגעים, שאם רוב מן הגמלים מותר לתופרו בפשתן, ואע"פ שכמעט חצי מן החוט הוא

צמר רחלים, ונמצא שהבגד כמעט חציו צמר ומותר לתפור בו פשתן, וה"ה בפשתן וקנבוס שטרפן זה בזה, ואע"פ שניכר להדיא כגון שצמר גמלים צהוב וצמר רחלים לבן, ואילו בנאבד חוט אחד של צמר בבגד הו"ל בגד שאבד בו כלאים וכולו אסור ולא אמרינן שבטל, וביאור הדברים דצמר קודם שנעשה חוט, [דהיינו לגלול הסיבים הקטנים וחיבורן לחוט], אין בו איסור כלאים, והחידוש מתחדש רק עם השלמת החוט, ולכן כשחל דין חוט ע"פ הרוב, לא חשיב שביטל איסור הצמר ברוב צמר גמלים, כי עדיין לא הי' עליו שם איסור, ומהות החוט נקבע ע"פ הרוב, ולכן אין התורה נותנת דיני כלאים בחוט זה, משא"כ משנעשה חוט ואבד בבגד, שזה שייך לביטול איסור, ודכוותה אמרו כן בסככה אחת המורכבת מכשר ופסול, ששם הסכך נקבע ע"פ הרוב, ובכה"ג לא נחתנין לבדוק אם הכשר והפסול מסככין יחד, דשניהם כגוף אחד שנקבע ע"פ הרוב, משא"כ כשלא חבטן שכל אחד מסכך לעצמו, מיהו בדאיכא לכל אחד צמ"מ אינם מתחברין ליחשב סככה אחת, כיון שכל אחד מושלם לסכך מצד עצמו, וכמו שבתוך הבית לא מהני חבטן].

ונמצא מבואר במתני' דשחבטן, ויש באילן צמ"מ, אע"פ שהסכך הכשר מרובה על הפסול, מ"מ הסוכה פסולה, ויש לעי' אמאי הרי כשחבטן הפסול מתבטל בכשר, והול"ל סככה אחת שהכשר רוב, וי"ל דכיון שהפסול יש בו כדי לסכך את כל הסוכה, ואינו צריך לצירוף הסכך כשר, אינו מתבטל ליחשב עמו סככה אחת, כמו שהמסכך בתוך הבית בסכך מרובה על תקרת הבית דלא בטל, אבל כשאין בפסול צמ"מ, הרי חסר בשם סככה שלו, והוא נצרך לצירוף הכשר, ובכה"ג אזלינן בתר רוב לקבוע שם הסככה הזו.

שם הדלה עליה את הגפן כו' וסיכך על גבן כו' מבואר דאע"פ שהתחתון ניכר לעצמו,

אם נתן רוב סכך כשר עליו הרי הוא מתבטל, דא"צ שלא יהא ניכר הפסול כלל, אלא שלא ישמש כסככה בפ"ע, וכיון שמונחין זע"ז הרי הם בהכרח סככה אחת, ועי' בסמוך בזה.

ודוקא כשאין בדליות צמ"מ, כדקתני וסיכך על גבן, שהיתה צריכה עוד סכך מלבד הדליות, וזהו ששנינו או שקצצן כשרה, דמשמע שמלבד הקציצה עדיין היו צריכין לסיכך על גבן, מפני שהדליות היו רק צמ"מ, וגם סתם דלית אינה מתפשטת לאורך ורוחב.

שם אילימא בשלא חבטן כו' משמע דצריך חבטה ולא סגי בסיכך על גבן, ומ"מ גם כשחבטן היינו רק לחברן לסככה אחת, אבל עדיין ניכר מי התחתון ומי העליון.

שם ה"מ בדיעבד, צ"ב מה נקרא דיעבד, הרי לעולם יכול לתקן קודם סוכות, ושמא בדלית אם יפרק הדלית שטיפס על הסוכה יתקלקל האילן ויתייבשו פירותיו, אבל באילן יכול לעשות סוכתו במקום אחר.

שם תוד"ה והא קא מצטרף כו', תו"ד התו' דנקטו בפשיטות שאין ס"פ פוסל כנגדו, ולא צריכא למימר, ודימו זה לשפודין, בפשוטו אין להם מובן, שהרי השפודין אין ס"פ כנגד הכשר, ומדבריהם נראה דלא נחתו לבאר ולהוכיח שאין ס"פ פוסל כנגדו, אלא

לבאר דהעושה סוכתו תחת האילן, ויש סכך כשר צמ"מ, והאילן צמ"מ, כנגד האוירים של הסוכה הרי הסוכה כשרה, אע"פ שגם האילן מסכך על הסוכה, דאין חילוק אם השפודין בגובה שוה עם הס"כ או למעלה כאילן, וע"ז אמרו שהדבר פשוט דכשר ולא צריכא למימר, ומשום מה פשיטא להו דה"ה כשהס"פ כנגד הכשר, כההיא דהוצין, דודאי ההוצין יורדין כנגד עיקר הענף, אבל לא נחתו לבאר ולהוכיח ד"ז, ועפ"ז דבריהם מובנים, אלא שקשה דמה שהוכיחו פשוט, והא דאינו פוסל כנגדו לא נתבאר בזה טעם בדבריהם.

וההיא דהוצין סתמא מיירי שעיקר הסכך יש בו צמ"מ הרבה, עד שאף בהוצין יש צמ"מ, והטעם שכשר מפני שכל הסכך כגוש אחד המסכך ע"ג סוכה שהיא למטה מכ', ולא אמרינן שהסכך העליון מסכך למעלה מכ', שהרי אין ריוח ביניהם, והר"ז כנסר עבה שמתחיל למטה מכ' ובולט למעלה מכ', דלא אמרינן שחציו העליון מסכך למעלה מכ', אלא כולו גוף אחד המסכך למטה מכ', שאין מציאות הסכך בגובה פוסלתו, אלא זה שהוא מסכך על שטח שלמעלה מכ' זהו הפסול, ובכה"ג אינו מסכך אלא על שטח שלמעלה מכ', ובגוף הסכך פשיטא, ובהוצין קמ"ל דאע"פ שניכר שעיקרו למעלה מכ', וההוצין תלויין ממנו, אפ"ה כשצמ"מ כשר.

י. פרוץ כעומד וצילתה מרובה

לעומד יש יתרון על הפרוץ, אבל למ"ד פרוץ כעומד אסור מאי אתיא מתני' לאשמועינן, דודאי אין משמעות במשנה דבעינן עומ"ר על הפרוץ, דהא סתמא איפכא משמע, ושמא ס"ד דשפודין הא טפי קבע, והפסל שביניהם עראי, והוא נטפל לשפודין, ובכה"ג יש מקום להצריך רובא דמינכר.

ט"ז א' מתני' המקרה סוכתו בשפודין כו' יש לעי' מאי אתיא מתני' לאשמועינן, ולמ"ד פרוץ כעומד מותר, י"ל דקמ"ל דאע"פ שבלא הס"פ ה' צמ"מ מלמטה כדאמר כ"ב ב', אפ"ה כשיש ס"פ כשיעור הכשר, דינו כדין פרוץ כעומד וכשרה, וגם יש חידוש דשני עומדין דינם כפרוץ כעומד, ולא אמרינן שרק

כשפור הנכנס ויוצא, הרי הס"כ הוא רק כשפור.

ומשני ר"א במעדיף, שמלבד הס"כ שנכנס בין השפודין, הוסיף מלמעלה כנגד הסדק עוד סכך, לסתום הריח של האויר שבו נכנס ויוצא הס"כ, ולמ"ד עומד כפרוץ מותר, צריך את ההעדפה להשלים שיהא בס"כ כמלא שפור.

ורבא אמר אפי' תימא בשאין מעדיף, דאין צריך לחדש שנותן סכך ביניהם ועוד סכך על גבן, אלא הכל סכך אחד, אלא שנתנו לכיוון השני, ולא נכנס ביניהם אלא על גבן, כשתי וערב, וממילא ממלא כל החלל, וגם לרבא יש ס"כ כמו לר' אמי, אלא דלרבא אין כאן סכך נוסף על הס"כ שביניהם, שלזה אין רמז במשנה, אבל כשנותן שתי וערב הרי הכל סככה אחת.

ויש להעיר דבנתונים שתי וערב הרי הס"כ נשען על השפודין והו"ל מעמיד בדבר המקב"ט, ולר"י כ"א ב' צ"ל שהס"כ לכל הרוחב ונשען בצדדין על דבר שמסככין בו, ולא חשיב סתם ואח"כ מחלוקת כיון שלא הוזכר בהדיא דנתונים שו"ע, ומתפרש שנתונים בהכשר.

כ"ב ב' כאן מלמעלה כאן מלמטה, יש לעי' למ"ד עומד כפרוץ פסול, א"כ כשאמרו חמ"מ ג"כ פסלנו כי הדדי, א"כ למה שנה התנא בשני לשונות, וי"ל דלמ"ד אסור הי' מקום לפסול כי הדדי למטה אע"פ שלמעלה הוא מרובה, והיינו דקמ"ל דכשר, ולכאורה יש ללמוד מזה דבעינן שתהא הסוכה למטה חמתה וצלתה שוין, שאם נדון הסוגיא הוא רק ביתרון שיש לאויר על הסכך בכי הדדי, א"כ למ"ד פרוץ כעומד אסור, אין מקום לדון בזה דבעומד מרובה בסכך בכל ענין כשר, ובעומד כפרוץ בכל ענין פסול.

שם גמ' דאיתמר פרוץ כעומד כו' יש סברא לומר דעומד עדיף מפני שהוא חיובי והפרוץ שלילי, שהעומד הוא גודר בחיוב, והפרוץ אינו מציאות שפורצת הרשות, ולכן כששניהם שוין העומד עיקר, ויש סברא לומר דהעומד הוא המשנה והמחדש, דכל מקום סתמו פרוץ, וכדי לסגרו ולהפרידו בעינן שהיא העומ"ר ואז יכריע את הפרוץ, משא"כ כששניהם שוין, עדיין נשאר המצב הקודם.

ולפ"ז בס"פ וס"כ ליכא טעמא דעומד כפרוץ כשר, ומדמינן להו בגמ' ש"מ דס"פ אינו כמגרע חיובי בסוכה, וכיון שקודם הס"פ הי' בסוכה סכך כשר כשיעור, שוב אין הס"פ מגרע, ועדיין יש לדון בעושה סוכתו תחת האילן, והאילן עומד כפרוץ שיחשב ג"כ כבתוך הבית, ורק בצד הס"כ אינו מגרע, וצריך להתיישב בדבר.

שם הב"ע בנכנס ויוצא, יש לתמוה תנא קאמר כמותן והיכי מוקמינן אנן דאיכא טפי מכמותן, ולא קושיא היא דה"ק אם יש ריוח ביניהם להכניס שם כמותן, שאם יש ריוח בין שפור לשפור להכניס שם שפור כשרה, והדבר ידוע שאמתא באמתא לא יתיב, שאין שפור נכנס במקום שיש שם רק רוחב שפור, וע"כ להוסיף משהו שיכנס שם השפור, ונמצא שאין אנו מפרשים ריוח כמותן ועוד משהו, אלא ריוח להכניס כמותן.

שם ב' והא [אי] אפשר לצמצם, פי' תו' דבין למ"ד עומד כפרוץ מותר ובין למ"ד אסור פריך, דסו"ס אין הס"כ ממלא כל החלל שבין השפודין, דכיון דאמתא באמתא לא יתיב א"כ אם הריוח הוא בדיוק כשפור, הרי לא יוכל ליכנס ס"כ ביניהם כשיעור שפור, שהרי א"א לצמצם להכניס שפור בכשפור, וא"כ הס"כ פחות מכשפור, ואם הריוח ביניהם

יא. תעשה ולא מן העשוי

לא כל הירקות כשרים אחר קציצתן, מיהו מסתברא דלחומרא הם פוסלין כס"פ, דרק לחומרא הם כאויר.

שם ואם הי' סיכוך הרבה מהן, לעיל ט' ב' מפרשינן בשחבטן, ואפשר דכל כה"ג סתמא חבטן מיקרי, כיון שהסכך שטוח על הסוכה והסיכוך המונח על גביו נעשה סכך אחד, ורק תחת האילן בעינן מעשה חבטה לערבן, וד"ז תלוי בשיטות הראשונים בפירושא דחבטן.

שם או שקצצן כשרה, תוכן המשנה מתפרש דסגי בקציצה וא"צ להורידן לגמרי מהסוכה, ולמ"ד צריך לנענע ג"כ משמע דקמ"ל דרק נענע צריך ועמש"כ בזה בגמ'.

שם זה הכלל כל דבר כו', יש לעי' אהיכא קאי האי כללא, דהא רישא דמתני' הוי דבר שאינו מק"ט וגידולו מן הארץ, אלא דפסול משום מחובר, ויתכן דקאי אסדינין דלעיל י' א', ודוחק, ואפשר דאתא לאפוקי מדר"י ל"ו ב' דבעינן סיכוך מד' מינין, ובאמת הראשונים הביאו מכאן דמהני בגפן וא"צ ד' מינין, (וכ"מ במתני' דחבילי קש וגדיש) מיהו קצת ל"מ כן בגמ' דמייתנין נמי קרא דהדס שוטה לסוכה, ועי' להלן די"ל שסיים זה הכלל, לומר דלא מיירי בהכשר דתולמ"ה, ועוד צ"ב דיוקא דרישא וסיפא דדבר שהוא מק"ט אין מסככין ושאינו מק"ט מסככין למאי אתא, דהא מחדא שמעינן דדוקא כשיש שני התנאים מסככין בו, שו"ר ברי"ף דגרס רק חדא עיי"ש.

שם גמ' וקאמר משמיה דרב צריך לנענע, תמוה טובא א"כ מ"ט קתני מתני' או שקצצן כשרה, טפי הול"ל אע"פ שקצצן פסולה, (וכ"ה בברייתא לקמן ב' ומפרשינן בגמ' דהיינו אע"פ שקצצן), וממילא ידעינן

י"א א' מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת כו', לשון הדלה פירושו שהתקינו באופן שהענפים יתפשטו על הסוכה, דהכי אורחיה דלישנא ולא הול"ל הי' מודלה עליה גפן, וכמו ששנינו כלאים פ"ו מ"ד המדלה את הגפן על מקצת אילן כו', אבל הענפים מתפשטים מכח גדילתן, ואין האדם מושך הענפים מחוץ לסוכה לע"ג הסוכה, שא"א לחבר כך הדלית ממקום למקום, ואף אם מטה הענף מעט, מ"מ עיקר הסיכוך בא מכח הגידול, בלי כח האדם, ועי' לעיל ט' ב' כתבנו דמשו"ה הו"א דהא מתני' דיעבד, ואי מיירי במעלה הדלית, הרי יכול להורידו כמו שהעלהו, שו"ר בירושלמי והוא שידלה אותן מתחלה לכך, משמע שמצטרפת נטיעת האדם עם קציצתו לבסוף, ובתלמודן ל"מ כן מסתמות הדברים, [אע"פ שיש לדון כן מציצית דמיירי בתלאן לכך, ועתו' בעשאה מן הקוצין, אבל א"כ הו"מ לפרושי ברייתא דלקמן ב' בלא נטען לכך, ויש ליישב דהדלה עליה ע"כ ידע בזה מעיקרא], והרי למ"ד צריך לנענע מבואר בירושלמי דא"צ הדלן לכך, ובתלמודן משמע דל"פ בזה, ושמא הירושלמי מפרש שהעלה הענפים לאחר שצמחו, ולא דמהני כונת הנטיעה, וצ"ע, שו"ר במ"ב סי' תרכ"ו ס"ק י"ג משמע לשונו שכתב כיון שלא קצצן קודם שהדלה, משמע שהדלה הסכך מחובר, ועמ"ש לקמן בגמ'.

שם את הגפן ואת הדלעת כו', נקט הני שסיכוכן יפה כדתנן אהלות פ"ח מ"ב דקיסוס ודלעת יונית מביאין את הטומאה אבל שאר ירקות המחוברין לא מביאין ולא חוצצין, ובגפן זמורותיו חזקים יותר ויש בזה חידוש דמהני סיכוך הרבה מהן לבטלן, וכן בעשייה דקציצה למאן דמכשר, ומשום דאיכא ירקות שאין מסככין בהם כדאמר י"ג ב', וא"כ

חשיב תולמ"ה, וא"כ מה ענין להזכיר הא דנדלה מאליו, וכן לרב בדשלפינהו, ומכל זה משמע שאם נתן הענפים מחוברים על הסוכה ואח"כ קצצן כשרים אף לשמואל דמצרפינן מעשה ההנחה עם הקציצה, ורק בהדלה וגדל מאליו פליגי בקצצן, ולפי זה הירושלמי כשמואל, (וניחא נמי קצת קציצה דמתני' דבנתן הענפים מהני), וצ"ע.

שם תלאן ולא פסק כו', גם רב מתנה עשה כן לקמן ב', וכנראה כדי לכוין החוטין ביושר נוח להכניסן מחוברין, שאח"כ ממתחן ומדתן מכוונת וגם משאיר החוט הארוך לעשיית הגדיל, ודעתו הי' לפסוק קודם הקשירה ושכח כמ"ש רש"י.

שם אלמא פסיקתן זו היא עשייתן ה"נ קציצתן זו היא עשייתן, לכאורה הסברא דכיון שההכשר נהי' ע"י מעשה האדם גם זוהי עשייה, אבל אם גם מחובר הי' כשר לסכך, כשהדלה הענפים מהקרקע לסוכה, אלא שכאן עלה מאליו, ולא נעשה ביד"א, לא היתה הקציצה מעשה חשוב, ומאן דמצריך נענוע סבר דבעינן עשייה בסיכוך, ולא סגי שההכשר נעשה מכח האדם, ועדיין הי' מקום לדון דבציצית נעשה הענף פתיל ויש כאן שינוי בצורתו, משא"כ בקצצן שיש כאן רק שינוי בהלכות סוכה, ולא לדר בסוכה, ולמש"כ לעיל ט' ב' דחסרון דמחובר מפני שאינו מתבטל לסוכה, דאיהו חשוב לעצמו ואינו נטפל לבנין הסוכה, ולכן לא מיקרי צל סוכה אלא צל אילן, וי"ל דהקציצה מבטלתו לסוכה וחשיבא עשייה חשובה, מיהו בלא"ה אין קושיא דלמ"ד קציצתן זוהי עשייתן סגי בכל גוונא שההכשר נשלם ע"י האדם.

שם הטיל לשני קרנות בב"א כו', לשון הטיל מצינו גם בקשירה, ויש לעי' א"כ למסקנא היכן מבואר דעל ההטלה לחוד קאי, וי"ל דא"א לקשור לשנים בב"א, וע"כ דעל ההטלה לבגד בב"א קאי, (וזה משכח"ל גם

דלהכשיר סוכה פסולה סגי בנענוע, כמ"ש רש"י י"ב ב' גבי חוטט בגדיש וכ"ה בשו"ע סי' תרכ"ט סט"ז במניח חבילי עצים ליבש דסגי בנענוע, ובלשון רש"י נראה דאי לאו מתני' הו"א שצריך לסתור כולה וקמ"ל דסגי בנענוע, שכתב נהי דא"צ לחזור ולסותרה כולה, אבל צריך הוא לנענע קצת כו' ואתה מתקנו בתיקון מועט כי האי דמכשר לה בקציצה ולא הדר סתור לה, ומיהו נענוע קרוב לסתירה הוא כו', ואם היינו אומרים דבצירוף מעשה הקציצה סגי בנענוע, ובעלמא צריך סתירה גמורה הוה ניחא קצת, דקמ"ל תנא עיקר התיקון, אבל ל"מ כן בפוסקים כמ"ש לעיל, וצ"ל דממשנה זו שמעינן דלחסרון דתעשה ולא מן העשוי סגי במעשה מועט דנענוע, שו"ר במ"ב סי' תרכ"ו ס"ק י"ג משמע לשונו דמצרפינן שני החלקים, וצ"ע מהנ"ל.

ועדיין צריך יישוב דאם בא התנא להשמיענו הכשר דתעשה ולא מן העשוי, הרי לא שנה ד"ז בכאן אלא ברמז, ואפשר דבא להשמיענו דלמחובר מהני חבטן, אע"פ שהוא ניכר וחשוב לעצמו, ולהשמיענו דלא גזרו לפסול אילן שניכר שצמח מעצמו ע"ג הסוכה, ותוכן המשנה כך דהדלה עליה כו' פסולה, אבל אם קצצן או שביטלן כשרה שהרי זה הכלל כל דבר כו' דכיון שנעשה סכך כשר בעצמותו הרי היא כשרה, וחסרון תולמ"ה לא נחית לזה עכשיו, אלא לומר דמחובר מתכשר בביטול או בקציצה, וא"צ עשייה מיוחדת, וממילא שמעינן דלכל פסול תולמ"ה א"צ עשייה חדשה, אבל התנא מיירי לאשמועינן שלא החמירו בזה טפי מפסול תולמ"ה, וצ"ע.

שוב נראה דמלשון הברייתא לקמן ב' משמע דתולמ"ה היינו בזה שנטע האילן והוא גדל מעצמו, ואין בזה חסרון דלשם צל, כיון שנטעו באופן שהוא נדלה על הסוכה, אבל תעשה לא קרינן ביה, וקשה הרי אפי' נתן הענפים על הסוכה ואח"כ קצצן לשמואל

מעשה האדם, ויותר עסק יש בעקירת השרשים מקציצת האילן, וליכא למיגזר שלא ידע שצריך עשייה, ואי משום מראית העין הרי בנענוע ודאי כשר.

ואפשר שאם סילק העפר סביבות השרשים ועי"ז נתגלו לא חשיב מעשה בסכך, אלא כעין גרמא שיהא הסכך תלוש, וכשופך סם לייבשו או כמצית חלק מן הסכך באש, ועי"ז נקצץ, ולכן גם בשלפינהו שלא נעשה שינוי בסכך, רק הפרדתו מן העפר מודה רב דלא חשיב מעשה בסכך, ולפ"ז יתכן דפסול מדאורייתא, וש"מ דגם לרב לא סגי בנתכשר ע"י האדם, עד שיעשה ההכשר בגוף הסכך, וצ"ע.

אם נתן ס"כ ע"ג ס"פ ואח"כ הוציא התחתון אין חסרון עשייה בעליון, כיון שמסכך במקומו ע"י מעשה האדם, והפסול הוא בדבר אחר.

נתן ההדס כולו לתוך האגד שיש שם לולב וערבה נראה לכאורה בגמ' דכשר, וכן נוהגין לתחוב ערבות לתוך האגד, ואע"ג שהלולב וההדס כבר אגודים, ודוקא בהכשרי ההדס לאחר שהוא אגוד דיינינן.

עלה הדלית מאליו נראה לכאורה דג"כ מהני קציצה לתלמודן, ול"ד למן הקוצים שניכר סוג עשייה אחרת, מלבד נדון דלשמה, ול"ע בזה.

- הוספה -

שוב נראה עיקר דלמ"ד צריך לנענע, מתפרש או שקצצן כשרה לומר דאע"פ שנראה כעץ המודלה וצומח ע"ג הסוכה אם קצצן כשרות, ולא גזרינן שמא יאמרו מסככין באילן המודלה, ולא גזרינן שמא ישכח לנענע או לא ידע שצריך לנענע, וכן מתפרש מתני' י"ב א' דוכלון שהתירן כשרות למאי דסברו מעיקרא דמיירי שנתנן לייבש, דודאי צריך נענוע לאחר שהתירן, וקמ"ל דאע"פ שנראין כחבילות

בב"א ממש שכפל הבגד והניח קרן על קרן), אלא די"ל שאחר ההטלה קשר כל אחד לעצמו קודם שפסקו, ולזה אין התייחסות בדברי ר"ח ומש"ה שנה דבריו בשני קרנות, ולא בקרן אחד ופסק ראשי חוטין, ועוד דכאן יש חידוש יותר דאין חסרון בהטלה, משא"כ בקרן אחד ופסקו קודם קשירה.

שם ב' בעינן כנף בשעת פתיל, בל' ר"ח נראה דגרס בעינן ענף בשעת פתיל, וזה מיושב יותר שהחוטין המפורדין נקראין ענף, עי"ש, - יעוי' בספר מרן זללה"ה או"ח ס"ג ס"ק י"א שהוכיח מכאן דא"צ הטלה לשמה, דהא סגי בקשירה בהכשר, ולשמה בפסול לאו כלום הוא.

שם אמר לך רב מאי פסולין פסולין עד שיפסקו, יש לעי' א"כ פשיטא, ושמא ס"ד דכיון שקשר החוטין ד' מכאן וד' מכאן הרי הקשר מחלקן, וחשיבי ענף לכל אורך החוטין, והחיבור בראשי החוטין אינו מגרע צורתן כ"כ, וקמ"ל דפסולין, וכמו דאיצטריך לאשמועינן בקשר ראשי חוטין שלהן זל"ז דפסולין, וראי' לרב מדלא קתני תלאן ואח"כ פסק, ואמאי קתני ולא פסק, וכדקתני באידך ברייתא, ולשמואל י"ל דכיון דפסק אחר תלייה קודם קשירה כשר, ומש"ה תנא לה בלא פסק, דמתפרש שגמר הכל ועדיין לא פסק.

שם ואמר לי פסולין לעולם, אפשר שהשיבו כך, כדי שילמוד מזה לפרש הברייתא.

שם תיפוק ליה דמחוברין נינהו, לכאורה מבואר כאן דפסול מחובר אינו משום תולמ"ה, שו"ר בריטב"א שנדחק בזה, ועמש"כ לעיל ט' ב' בזה.

שם אמר לך רב הב"ע דשלפינהו שלופי דלא מינכרא עשייה דידהו, לשון זה משמע שאם ינענעם אח"כ כשרה, וש"מ דשלפינהו כתלוש גמור דמי, ויש לעי' א"כ מ"ט לא חשיבא עשייה, הרי סו"ס נעשה סכך כשר ע"י

כשרות, [ולמסקנא דמיירי בהניחן לסכך, קמ"ל דסגי בהתרה לחוד], וכך גם מתפרש במתני' כשרות, ומש"ה תנא דברייתא דמיירי בתולמ"ה סתם פסולה, דלענין תולמ"ה לא מהני שום תיקון, ותנא דמתני' מיירי בסוגי הסככות וקמ"ל דבקצצן כשרה, ומיירי בהדלה כעין דלית דפאה וכלאים שהעץ מטפס מאליו, וזה ניכר לעין, ואיצטריך לאשמועינן דכשרות לאחר נענוע, והיינו דמסיים זה הכלל, כיון דהתנא מיירי בסוגי הסכך, [ולא בדין תולמ"ה, שזה דין נוסף להכשיר סכך הכשר]. ובזה מיושב שלא הוצרכו לבאר בגמ' ענין צירוף הקציצה עם הנענוע, וכמו שנקטו

הפוסקים דנענוע מהני אפי' לפסול גמור של תולמ"ה, דהיינו מפקפק דתיקרה ט"ו א'. ולפ"ז נראה דהתרת חבילות לא מהני מידי לתולמ"ה, וכן קציצתן לאו כלום הוא לשמואל, וא"צ להתיר ולקצוץ לשמה ולא ע"י בר דעת, דסמכין על הנענוע לחוד, ולרב דבר המכשירו הוי כמעשה גמור, אבל התרת חבילות לאו כלום הוא, ואפשר דלקושטא דמילתא מיעוט ענבים ג"כ לא מהני לרב, שרק בס"ד צידדו כן, דבעינן מעשה חשוב, ושלפינהו משמע דמדאורייתא לא מהני, אבל שלף ונענע ודאי מהני, אע"פ שאין ניכר קציצתן.

ציור א

ציור טו

ציור כח

ציור ב

ציור טז

ציור כט

ציור ג

ציור יז

ציור ל

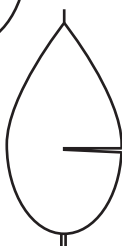
ציור ד

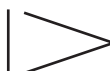
ציור יח

ציור לא

ציור ה

ציור יט

ציור ו

ציור כ

ציור לב

ציור ז

ציור כא

ציור ח

ציור כב

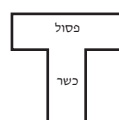
ציור לג

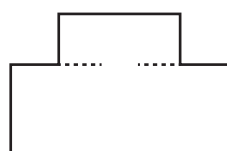
ציור ט

ציור כג

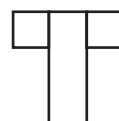
ציור לד

ציור י

ציור כד

ציור לה

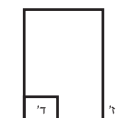
ציור יא

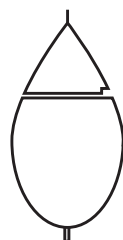
ציור יב

ציור כה

ציור לו

ציור יד

ציור כו

ציור כז

ציור לז

